762

847.

FDN
847

R. P. F. F. ANNII
SYLVEIRA
IN
Textum Evangelicum
COMMENTARII

R.P.D.F. IOANNIS

DA

SYLVEIRA

IN

Textum Euangelicum COMMENTARIA.

R.P.D. F. IOANNIS
DA
SYLVEIRA
IN
Textum Euangelicum
COMMENTARIA.

SANCTISSIMÆ

DEI GENITRICI VIRGINI MARIÆ

MATRI, ET REGINÆ CARMELITARVM.

DVM primis mei assidui laboris fructibus patronum eligo(SANCTISSIMA DEI GENITRIX) statim mihi in mentem veniunt præclara Ruperti verba: *Qui magno feruntur pelago, pauidi nautæ, placidam auram imprecati, fixa cælo sydera respiciunt, terra amissa, tenent cælum, sedentesque ad clauum, syderibus currunt, erratica verò sydera sequi fugiunt.* Cùm ego timore perfusus in hoc procellosum mundi mare committendi libros, eosque in publicum proferendi feror studio, non Principes, non Dynastas solicita indagine exquiro; sunt enim errantia sydera, sed terra amissa, te cælum animatum, totius firmamenti firmamentum, fixam maris stellam inuoco, quæro, & sequor. Tuam placidam auram deprecans, cuius benignitate totus securus ibo, nullam minantium ventorum rabiem timebo; imò potiùs tuis radiis inter Scyllæ latratus, & Charybdis murmur feliciter vela dabo. Tu es enim nubecula illa denuntians serenitatem, quam ascendentem de mari vidit parens meus Elias. Tu es Regina adstans in vestitu scutulato, imò in cuius vlnis, ac manibus inest scutum nostrum, brachium Dei, dextera Patris, & ipsa omnipotentia Deitatis, infantulus meus IESVS. Suscipe, ô Dei mater, hoc meum munusculum, tuæ, fateor, supremæ maiestati valde impar, nostri tamen affectus, ac deuotionis erga te qualecumque monumentum; non enim paruulorum, ac humilium obsequia despicis: præcipuè cùm hoc totum Opus tibi debeatur; tum propter Carmeliticum, & verè tuum Ordinem (cui ego indignissimus conscriptus sum) qui se innumerabilibus beneficiis tibi adstrictum continuè profitetur: tum propter ipsius operis argumentum, in quo annales, ac res gestæ tuę, tuique sanctissimi filij celebrantur: & ideo huc mihi transfero elegantissima, ac pia verba D. Bernardi Senensis: *Voluntaria oris mei* (ait) *beneplacita faciat sibi Dei genitrix, Domina mundi, Regina cæli, ipsa sensum acuat, dirigat stylum, & linguam pauperis venustiori respergat eloquio, vt de magnificentijs eius, ac dulcissimi filij aliquid, tametsi balbutiendo, depromam.*

Lib. 3. in Ioan. in limine.

3. Reg. 18.

Ps. 44. n. 10. iuxta aliam lect.

Serm. 61. de B. Virgine.

R/3.153

Optimo Lectori.

HOc Opus quisque fortasse admirabitur, quòd homo totus scholasticis quæstionibus, & per tot annorum curricula deditus, in segetem veluti alienam mittat falcem, & præcipuè in hac ætate, quando tam præclara ingenij acumina fœcundant orbem: sed dum omnem laborem contempsi, vt vtilitati tuæ consulerem, parce his ausibus; eò vel maximè, quòd opera moralia de praxi Regularium, ac alia ex magna parte elaborata, à quibus ob continua, ac frequentia negotia nunquam amouemus manum, tibi etiam, Deo dante, dabimus.

In hoc nostro Elucidario Euangelico lectionum varietatem, quę cum nostra Vulgata cohærent, omittimus; quæ verò aliqualiter discrepant, ac notatu digna reperimus, apponimus. Sententias ad euitandum fastidium breuiter resoluimus: aliquas supellectili morali exornamus, non tamen omnes, ne quodlibet caput suum adimpleat volumen. Ipsa ratio dicendi, non nimis phalerata, non fuco, non calamistro, non nimio exornata cultu, sed perfacilis, & currens erit oratio; nihil enim magis intendimus, quàm promptè, & expeditè placitum nostrum tibi inculcare, ac explicare: nunquam enim mihi è mente excidit sententia Augustini [a]: *Melius est, vt reprehendant nos Grammatici, quàm non intelligant populi.* Vnde valde eleganter dixit Seneca [b]: *Verbis non vltra, quàm ad intellectum satis est, vtor.*

[a] *In Ps. 138. ad illa verba:* Non est absconditum os meum.

[b] *Lib. 1. de benef. cap. 3.*

Approba

Approbationes Doctorum, qui ex Ordinis commissione hunc Tomum recognouerunt.

EX commissione Reuerendi admodum P.Prouincialis, qua potui cura, & diligentia,euolui hunc primum Tomum *Commentariorum in Textum Euangelicum, Authore D.P.F.Ioanne da Sylueira, Carmelita, sacræ Theologiæ primario Lectore Iubilato, ac Magistro Regente*, in quo non modò aliquid minus congruè dictum non deprehendi,verùm omnia,quæ author profert de thesauro suo noua, & vetera, ita exacta, ita ad amussim exposita,ac indefesso labore SS.Patrum, & Doctorum testimoniis locupletata, vt nihil vltrà in hoc scribendi genere desiderari posse videatur. Quapropter opus digniſſimum iudico, quod ad obsequium Ecclesiæ, & vsum diuini Verbi præconum,in lucem prodeat,in omniumque oculis,& manibus versetur. Datum in Vlyssiponensi Carmelo die prima Iunij,anno Domini 1639.

M. FR. AMBROSIVS DO COVTO.

EX commissione Reuerendi admodum P. Prouincialis huius nostræ Prouinciæ Lusitaniæ, recognoui hunc primum Tomum *Commentariorum in Textum Euangelicum, Authore D.P.F. Ioanne da Sylueira, Carmelita, sacræ Theologiæ primario Lectore Iubilato, ac Magistro Regente*; censeo nihil in eo aut Christianis moribus,aut fidei decretis repugnans,reperiri: imò esse opus admirabili Patrum eruditione, pereleganti stylo,& singulari perfectum ingenio: dignumque quod mandetur typis, & omnium teratur manibus, & celebretur linguis. Cùm enim,iuxta Augustinum *in Psalm. 90. conc. 2.* diuinæ Scripturæ literæ vocentur delatæ de cælo; ait namque: *De illa ciuitate, vnde peregrinamur, literæ nobis venerunt; ipsæ sunt Scripturæ, quæ nos hortantur, vt bene viuamus.* Nonne gratum esset nobis,& gratissimum,si aliquis explanaret,& enuclearet huiusmodi sensum literarum, vt facilius exequi valeremus quæ nos docent, quæque nobis præcipiunt,vt possimus ingredi in illam cælestem Patriam,à qua nobis missæ fuerunt? Hoc nobis præstat Author noster ingenij sui subtilitate,& in dicendo elegantia,singulari modo docendo,persuadendo,& ad materię maiestatem ad amussim explanando. Datum in nostro Olyssiponensi Carmelo die 14. Iulij, anno Domini 1639.

M. FR. BLASIVS TOSTADO.

Facultas R. P. Prouincialis Carmelitarum in Lusitania.

FRater Balthasar Limpo,Prouincialis Ordinis B. Virginis Mariæ de Monte Carmelo Regularis Obseruantiæ,in his Portugalliæ,& Algarbiorum Regnis, &c. Ex commissione R. P N. Magistri Fr.Theodori Stracij Generalis antiquæ Obseruantiæ. Harum tenore,facultatem facio *R. P. D. F. Ioanni da Sylueira, sacræ Theologiæ primario Lectori Iubilato, ac Magistro Regenti*, vt primus Tomus *Commentariorum in Textum Euangelicum* ab ipso compositus,ac Doctorum hominum Religionis nostræ iudicio examinatus, & approbatus, typis possit mandari. Datum in Carmelo Vlyssiponensi 16.Iulij,anno Domini 1639.

FR. BALTHASAR LIMPO, Prouincialis.

APPROBATIO.

NOS infraſcripti facultatis Pariſienſis Doctores, fidem facimus viſum à nobis librum, qui inſcribitur, R. P. D. F. IOANNIS DA SYLVEIRA *Commentariorum in textum Euangelicum Tomus primus*, per eundem auctorem in multis adauctus, & emendatus; nihilque in eo ab Eccleſiæ Catholicæ, Apoſtolicæ, & Romanæ fidei, ſanctorúmque Patrum ſana doctrina alienum contineri. Lugduni die 20. Maij 1644.

FR. STEPHANVS MOLIN Carmelita.

FR. MICHAEL MICARD Franciſcanus.

Summa Priuilegij Regis Chriſtianiſſimi.

LVDOVICI XIV. Galliæ & Nauarræ Regis auctoritate ſancitum eſt, ac patentibus litteris cautum, ne quis in regno ſuo, aliiſve locis ditioni ſuæ ſubiectis, intra proximos annos decem, à die impreſſionis primæ inchoandos, ac numerandos, excudat, vendat, excudendum, vendendúmque quouis modo & ratione curet librum, qui inſcribitur, R. P. D. F. IOANNIS DA SYLVEIRA, *Olyſſiponenſis, Carmelitæ Regularis Obſeruantiæ, ſacræ Theologiæ Primarij Lectoris Iubilati, ac Magiſtri Regentis, Commentariorum in textum Euangelicum Tomus primus*, per eundem auctorem in multis adauctus, & emendatus, præter LAVRENTIVM ANISSON Bibliopolam Lugdunenſem, aut illos, quibus ipſemet conceſſerit. Prohibitum inſuper eadem auctoritate Regia omnibus ſuis ſubditis, eundem librum extra Regni ſui limites imprimendum curare, vel quemquam, vbicumque fuerit, ad id agendum impellere, ac inſtigare, ſine conſenſu dicti LAVRENTII ANISSON. Idque omne ſub confiſcatione librorum, aliiſque pœnis originali Diplomate contra delinquentes expreſſis. Datum Pariſiis, die 19. Iunij 1644.

De mandato Regis

ſignatum

CRAMOISY.

Deſijt prælum primæ editionis 14. *Ianuarij* 1645.

SERIES

Series CAPITVM, ET QVÆSTIONVM.

LIBER PRIMVS.

Ab exordio Euangelij vsque ad somnium Ioseph.

CAPVT I.

De generatione æterna.

QVÆST. 1. VOMODO *diuina generatio recitetur?* pag. 8

2 *Quare hîc ponatur titulus?* ibid.

3 *Quare Euangelium initietur*, In principio? ibid.

4 *Quare hîc ponatur*, Erat? 9

5 *Quare Ioannes in sua Canonica apponat*, Fuit, *hîc verò*, Erat? ibid.

6 *Quare toties repetiuit*, Erat? 10

7 *Quare Dei Filius dicatur Verbum?* ibid.

8 *Quare secunda persona dicatur hîc potius Verbum, quàm Filius?* 11

9 *Quare hîc nõ dicatur Verbum Dei?* ibid.

10 *Cur hîc dicatur Verbum, & non Filius?* 12

11 *Quare nõ dicatur: Verbum erat in Deo?* ibid.

12 *Cur non dicatur hîc apud Patrem, sed apud Deum?* 13

13 *Quare hîc Euangelium inchoetur in Verbo?* ibid.

14 *Quare ponatur priùs nomen Verbi, quàm Dei?* ibid.

15 *Quare hîc ponatur propositio indirecta?* ibid.

16 *Quare Euangelista priùs explicet æternitatem Verbi, quàm illius naturã?* 14

17 *Quare hîc non ponatur aliqua probatio?* ibid.

18 *Ad quid fiat repetitio?* 15

19 *Cur nulla fiat mentio Spiritus sancti?* ibid.

20 *Quare Euangelista tam breuiter agat de creatione?* 16

21 *Quare Euangelista vtatur verbo* facere, *& non* creare? 17

22 *Quare ante Incarnationem præmittat Ioannes Verbum esse Creatorem, & Conseruatorem?* ibid.

23 *Quare non dicantur omnia facta per Spiritum sanctum?* ibid.

24 *Quare dicatur, quòd in Verbo erat vita, quæ erat lux hominum?* 18

25 *Quare non de Verbo, sed de vita dicatur lux hominum?* 19

26 *Quare non dicatur lux creaturarum, vel Angelorum?* ibid.

27 *Quare de Christo Domino dicatur tantùm quòd sit lux?* 20

28 *Quomodo dicatur, quòd lux sit in tenebris?* ibid.

29 *Quare Euangelista hîc vtatur verbo* comprehendere? 21

30 *Quare de præsenti dicatur, quòd lux luceat?* ibid.

31 *Quare dicatur de Ioanne, quòd* fuit homo missus à Deo? 22

32 *Quare ante officium ponatur nomen Ioannes?* ibid.

33 *Quare Christus Dominus voluerit habere testimonium à seruo suo Ioanne?* 23

34 *Explicantur aliquæ quæstiunculæ.* ibid.

35 *Quare dicatur de Ioanne Baptista, quòd* non erat ille lux, *cùm hoc de Apostolis affirmetur?* 24

36 *Quomodo Deus illuminet omnem hominem venientem in mundum?* 25
37 *Quare dicatur, quòd Deus illuminat hominem venientem?* ibid.
38 *De modo, quo hîc loquitur Euãgeliſta.* 26
39 *Quare hîc omnia ſuperiora repetãtur?* ib.
40 *Quomodo dicat Euangeliſta: Et mundus eum non cognouit, cùm multi eum cognouerint?* 27
41 *Quomodo ait Euangeliſta, quòd in propria venit?* 28
42 *Quare Dominus non coëgerit ſuos ad eum non recipiendum?* ibid.
43 *Quare non ponatur hîc ſupplicium non recipientium?* ibid.
44 *Quare Euangeliſta facit priùs mentionẽ de obſtinatis, & poſtea de fidelibus?* 29
45 *Quare Euangeliſta filiationem adoptiuam connectat cum Incarnatione?* ib.
46 *Quare in aduentu filij Dei ſola filiatio adoptiua explicetur?* 30
47 *Quomodo dicatur data poteſtas recipientibus Chriſtum, vt Filij Dei fiant?* ib.
48 *Quare non dicatur; fecit filios adoptiuos: ſed,* dedit poteſtatem? *&c.* 31
49 *Quare filiatio adoptiua tribuatur Incarnationi, cũ antea multi fuerint iuſti?* ib.
50 *Quare hîc fiat mentio de generatione naturali?* 32
51 *Quare ante Incarnationem tanta præmiſerit Euangeliſta?* ibid.
52 *Quare poſt filiationem adoptiuam agatur de Incarnatione?* 33
53 *Quare in Incarnatione dicatur Verbũ?* ib.
54 *Quare hîc ditatur Verbum, & non amplius in toto Euangelio?* ibid.
55 *Quare non homo factus, ſed caro dicatur?* 34
56 *Quare non dicatur, Verbum carnem aſſumpſit?* 35
57 *Soluuntur aliquæ quæſtiones.* 36
58 *Quare non dicatur hîc à quo eſt factum hoc myſterium?* ibid.
59 *Quare humilitate tãta aduenerit Deus ad viuificandam animam, & tamen ad corporis reſurrectionem in gloria apparebit?* ibid.
60 *Cur, explicata Incarnatione, dicatur ſtatim:* Habitauit in nobis? 37
61 *Quare hîc non fiat mentio de habitibus ſpiritualibus, quos nobis contulit Chriſtus?* 38
62 *Quid ſignificet in textu Græco:* Habitauit in tabernaculo nobiſcum? ibid.
63 *Quare poſt memoratam Incarnationem dicatur,* Vidimus gloriam eius? 39
64 *Quomodo dicatur, quòd homines mortales gloriam eius viderint?* 40
65 *Quomodo gloria Chriſti fuerit viſa, vt vnigeniti à Patre?* ibid.
66 *Quomodo ait Euangeliſta:* Plenam gratia, & veritate? 41

CAPVT II.

De Generatione temporali Ieſu Chriſti.

QVÆST. 1. *QVare Euangeliũ hîc à Matthæo dicatur liber?* 42
2 *Quare in hac generatione ponatur titulus?* ibid.
3 *Quomodo narretur hîc Chriſti generatio, quæ dicitur inenarrabilis?* 43
4 *An agere de genealogijs ſit contra Apoſtolum?* 44
5 *Quare non dicatur liber actorum Chriſti, ſed generationis?* ibid.
6 *Quare dicatur liber generationis, & non paſſionis?* 45
7 *Quomodo deſcribatur generatio Chriſti, cũ ſit figuratus in Melchiſedech?* ib.
8 *Quomodo D. Matthæus ſuum inchoet & terminet Euangelium?* 46
9 *Quare hîc exprimatur ſolùm nomen Ieſu Chriſti, & non Filij Dei?* 47
10 *Quare prius ponatur nomen* Ieſu, *& poſtea* Chriſti? ibid.
11 *Quare Chriſtus dicatur filius Dauidis, & Abrahæ?* 48
12 *Quare hîc ponantur primò Dauid, & Abraham, & eorum filius expreſsè dicatur Chriſtus?* ibid.
13 *Quare dicatur, hîc primò inſcribi Abraham, & Dauid ob promiſsionem eis factam, cùm eadem alijs Patribus data ſit?* 49
14 *Quare Chriſtus non dicatur Adami filius?* 50
15 *Quare ponatur prior Dauid, quàm Abraham?* ibid.
16 *Quare Chriſtus Dominus à populo dicebatur filius Dauid, à viris præſtantiſsimis filius Abrahæ?* 52
17 *Quare Dauid hîc Regio titulo non inſigniatur?* ibid.
18 *Quare Matthæus in genealogia Chriſti procedat deſcendendo, Lucas verò aſcendendo?* 54
19 *Quare Lucas, & Matthæus diuerſo verbo vtantur?* 55
20 *Quare hæc ſacra generatio inchoetur in Abrahamo?* ibid.
21 *Quare commemorentur fratres Iudæ?* 56
22 *Quare dicatur, Iudas genuit Phares, & Zaram?* ibid.
23 *Quare fœminæ peccatrices in hoc loco ſcribantur?* 57
24 *Quis ſit Booz hîc nominatus?* ibid.
25 *Quare Booz genuerit præſtantiſsimum filium Obed ex Ruth Moabitide?* 58

26 *Quare Dauid solus nominetur Rex?* 59
27 *Quare Bethsabee hîc non exprimatur?* 60
28 *Quare hîc fiat mentio de adulterio?* ibid.
29 *Quare tres Reges hîc omittantur?* 61
30 *Quomodo dicatur, quòd Iosias genuerit Iechoniam?* ibid.
31 *Quare Euangelista subticuerit captiuitatẽ Ægyptiacã, & expresserit Babylonicã?* ib.
32 *Quare appelletur transmigratio, & non captiuitas Babylonis?* 62
33 *Quisnam sit iste Iechonias, & quo modo pater tantorum principum?* 63
34 *Vnde habuerit Matthæus huius tertiæ tessaradecadis genealogias?* ibid.
35 *Quare dicatur hîc de Ioseph:* Virum Mariæ? ibid.
36 *Quare hîc ante Virginem tot generationes describantur?* 64
37 *Quare Euangelista, cùm ad Christum accedit, mutet stylum?* 63
38 *Quare hîc Euangelista non explicet Spiritus sancti cooperationem?* ibid.
39 *Quare Virgo Maria nominetur hîc sine aliquo titulo?* 66
40 *Quare Euangelista ait hîc de Saluatore nostro:* Qui vocatur Christus? ibid.
41 *Quare dicatur hîc ex Virgine natus Iesus, & non Deus?* 67
42 *Quare in hac serie quadraginta duæ personæ narrentur?* 68
43 *Quare Euangelista totam hanc genealogiam in tres diuiserit partes?* ibid.
44 *Quomodo Matthæus, & Lucas conueniant in narranda serie progenitorum Christi?* 69

Caput III.

De Conceptione, ac Natiuitate Virginis Mariæ.

Qvæst. 1. *Immaculata Virginis conceptio ab omni peccato originali immunis Scripturæ testimonijs demonstratur, ad illa verba:* Abraham genuit Isaac. 72
2 *Pura Virginis conceptio rationibus ex Scriptura desumptis comprobatur ad illa verba:* De qua natus est Iesus. 76
3 *De Natiuitate Beatissimæ Virginis Mariæ:* De qua natus est Iesus. 79

Caput IV.

Annuntiatur Præcursor.

Qvæst. 1. *Quare Euangelista hîc vtatur verbo,* Fuit? 83
2 *Quare hîc fiat mentio de diebus Herodis?* ib.
3 *Vtrũ Zacharias fuerit summus Sacerdos?* ib.
4 *Quare scribatur nomẽ matris Elizabeth?* ib.
5 *Quare Euangelista tam accuratè exprimat nobilitatem parentum Ioannis?* 84
6 *Quare tam exactè eorum virtus explicetur?* 85
7 *Quare eorũ virtus dicatur sine querela?* ib.
8 *Quare sterilitas horum parentum adeò explicetur?* 86
9 *Quare memorentur parentes Ioannis, & non Eliæ?* ibid.
10 *Quare dicatur:* In ordine vicis? 87
11 *Quomodo dicatur ingressus in templum?* 88
12 *Quare Angelus se manifestet Zachariæ in vigilia?* ibid.
13 *Quare Angelus appareat in templo?* ibid.
14 *Quare Angelus appareat à dextris Altaris?* 89
15 *Quare Zacharias vidẽs Angelũ turbetur?* ib.
16 *Quare Angelus præceperit Zachariæ, ne timeret?* 90
17 *Quidnam petebat Zachariæ pratio?* 91
18 *Quare Ioannis nomen prædicatur ante eius natiuitatem?* ibid.
19 *Quare dicatur quòd multi gaudebunt, & non omnes?* 92
20 *Quare de Ioanne dicatur:* Erit magnus? ibid.
21 *Quare Angelus de potu tantùm, & non de cibo mentionem faciat?* 93
22 *Quare dicatur, quòd Spiritu sancto replebitur ex vtero?* ibid.
23 *Ex præcitatis verbis sanctificatio Ioannis rectè colligitur, & mens Augustini explicatur.* ibid.
24 *Quare dicatur de Baptista, quòd præcedat in spiritu Eliæ?* 95
25 *Quare dicatur, quòd conuertat corda patrum ad filios?* ibid.
26 *Quare Angelus nomen suum explicet, & se esse missum?* 96
27 *Quare Zacharias, & non alij ob petitum signum puniatur?* 97
28 *Qualenam fuerit peccatum Zachariæ?* ibid.
29 *Quare Zacharias tam grauiter ab Angelo puniatur?* ibid.
30 *Quare tali pœna multetur?* 98
31 *Quare nullus ingrediatur in templum?* ibid.
32 *Quare populus sibi persuaserit Zachariam visionem vidisse?* 99
33 *Quare se occultanerit Elisabeth?* 100
34 *Quare se occultauerit quinque mensibus?* ib.

Caput V.

Annuntiatio Angelica ad Virginem.

Qvæst. 1. *Quare sexto mense post conceptũ Ioannis incarnetur Verbũ?* 101
2 *Quare non aliter scribatur tempus?* ibid.
3 *Quare non dicatur Angelus missus à tribus diuinis personis?* ibid.
4 *Quare per Angelum declaretur hoc mysterium?* 102
5 *Quare non per hominem, sed per Angelum hæc mittatur legatio?* ibid.
6 *Quare non Seraphim, vel Cherubim, sed Angelus mittatur?* 103

7 *An Deus immediatè per ſeipſum, an interuentu ſuperiorum Angelorum, legationem hanc Gabrieli reuelauerit?* ibid.
8 *Cuiuſnam Angelici ordinis ſit Gabriel?* 104
9 *Quare potius Gabriel, quàm alius mittatur?* ibid.
10 *In quæ ſpecie Angelus apparuerit?* 105
11 *Quare Angelus non loquatur ex aëre cum Virgine?* ibid.
12 *Quare vigilãti Virgini Angelꝰ appareat?* ib.
13 *Quare concipiatur in Galilæa?* ibid.
14 *Quare Nazareth eligatur ad Verbi incarnationem?* 106
15 *Quare non creatur noua caro ad vnionem Verbi?* 107
16 *Quare ex muliere caro aſſumatur?* ibid.
17 *Quare naſcatur ex Virgine, & non ex corrupta?* 108
18 *Quare Virgo deſponſata eligatur?* ibid.
19 *De ſanctiſſimo nomine Mariæ.* 109
20 *Quare deſcribatur ingreſſus Angeli ad Virginem?* 111
21 *Quare Angelus tripliciter Virginem ſalutet?* ibid.
22 *Quare Angelus vtatur voce* Aue? 112
23 *Quare Angelus proprium Mariæ nomen ſubticuerit, & tantùm dixerit,* Aue gratia plena? 113
24 *Quare dicatur gratia plena?* ibid.
25 *Quare Angelus eam hîc dicat plenam non Spiritu S. vel virtute ſed gratia?* 114
26 *Quare Angelus dixerit ad Virginem:* Dominus tecum? ibid.
27 *Quare dixerit Angelus,* Dominus tecum, *& non,* Deus tecum? 116
28 *Quare Virgo ab Angelo dicatur benedicta in mulieribus?* ibid.
29 *Quare Virgo, audito ſermone Angeli turbetur?* 117
30 *Quare Virgo, audita ſalutatione, non ſtatim reſponderit?* 118
31 *Quomodo Angelus velit ab ea timorem excludere?* 119
32 *Quare Angelus exprimat hîc nomen Mariæ?* ibid.
33 *Quare dixerit Angelus:* Inueniſti gratiam adud Deum? 120
34 *Quare dicatur Deiparæ:* Concipies, & paries? 121
35 *Ad quid Angelus dixerit,* in vtero? 122
36 *Quare non dixerit Angelus, ſaluum faciet populum à peccatis?* ibid.
37 *Quare dicatur de Chriſto Domino quòd erit magnus?* 123
38 *Quare dixerit:* Filius Altiſſimi vocabitur, *& non potiùs* erit? 124
39 *Quare hîc dicatur,* Dominus Deus? ibid.
40 *Quare dicatur,* Regnabit in domo Iacob? 125
41 *An Chriſtus D. habuerit ius hæreditarium ad regnum temporale Iſraëliticum?* ibid.
42 *Soluuntur aliquæ quæſtiunculæ.* 127
43 *An in Deipara vlla fuerit dubitatio?* 128
44 *Quare Virgo hîc modum executionis tanti myſterij interroget?* 129
45 *Quare addiderit Virgo:* Quoniam virum non cognoſco? ibid.
46 *Quare dixerit Angelus:* Spiritus ſanctus ſuperueniet in te? 130
47 *Quare hîc diuinus Spiritus ſanctus dicatur?* 131
48 *Quare Chriſtus Dominus dicatur conceptus de Spiritu ſancto?* ibid.
49 *Quare dixerit Angelus:* Virtus Altiſſimi obumbrabit tibi? 132
50 *Quare prius dicatur de Chriſto eſſe Sanctum, quàm filium Dei?* 133
51 *Quare Angelus totus ſit in explicãdo Chriſti regno, non verò in eius paſſione?* ibid.
52 *Quare Angelus hîc factum Elizabeth Virgini commemoret?* 134
53 *Quare Angelus à minori probet id, quod maius eſt?* ibid.
54 *Quare adducatur Eliſabeth in exemplum, & non Sara?* 135
55 *Quare dicatur omne verbum non eſſe impoſſibile?* ibid.
56 *Quare Deus decreuerit hoc myſterium fieri, interueniente Virginis conſenſu?* 136
57 *Quæ virtutes ſe manifeſtauerint in conſenſu Beatiſſimæ Virginis?* 137
58 *Quare D. Lucas hîc myſterium Incarnationis ſubſecutum non expreſſerit?* 138

Caput VI.

Viſitat Virgo Maria Elizabeth.

Quæst. 1. *Quare Virgo profecta fuerit ad viſitandum Eliſabeth?* 139
2 *Quare ſupremi Domini Chriſtus, & Maria ad ſeruos tendant?* 140
3 *Quare Virgo non aduocet ad ſe Elizabeth, ſed ipſa ad eam viſitandam pergat?* ibid.
4 *Quare Virgo non viſitet Elizabeth per nuntium, ſed per ſe ipſam?* 141
5 *Quare dicatur Maria exurgens?* ibid.
6 *Quare cum feſtinatione ſuum conficiat iter Beatiſſima Virgo?* 142
7 *Quare Virgo tam feſtinanter tendat ad Elizabeth, cùm cogitabunda ſteterit ante Angeli reſponſionem?* 143
8 *Vtrùm Beatiſſima Virgo profecta fuerit cum ſponſo ſuo?* ibid.
9 *Quænam eſſet hæc ciuitas Iuda, & vbi ſita?* 144
10 *Quare Virgo ſalutauerit Elizabeth?* ibid.
11 *Quare Virgo non ſalutauerit Zachariã?* 145
12 *Quare Ioannes exultauerit in vtero?* 146

13 *Quare Christus Dominus Ioannem, & non alium visitet?* 147
14 *Quare gratia ex Ioanne redundet in matrem?* *ibid.*
15 *Qualis fuerit Ioannis exultatio?* 148
16 *Quare Elizabeth exclamauerit voce magna?* *ibid.*
17 *Quare Virgo dicatur benedicta inter mulieres?* 149
18 *Quare dicatur fructus Virginis benedictus post ipsam benedictam?* *ibid.*
19 *Quare Christus Dominus dicatur fructus benedictus?* *ibid.*
20 *Quare Elizabeth tantum aduentum Virginis gratuletur?* 150
21 *Quare ait Elizabeth:* Vnde hoc mihi? *ibid.*
22 *Vnde Elizabeth cognouerit Virginem esse matrem Dei, in vteroque suo Verbum Incarnatum gestare?* 151
23 *Quomodo cognouerit Elizabeth exultare infantem?* 152
24 *Quare Iacob luctetur in vtero matris, exultet verò Ioannes?* *ibid.*
25 *Quare de Ioanne, & non de Elizabeth asseratur exultatio in gaudio?* *ibid.*
26 *Quare Elizabeth Virginem beatam appellauerit?* 153
27 *Quare tam breuiter loquatur Elizabeth?* *ib.*

Caput VII.

Canticum Virginis.

Qvæst. 1. *Quare in principio sui Cantici Beatissima Virgo intonet:* Magnificat. 154
2 *Quare ait,* Anima mea? *ibid.*
3 *Quod discrimen sit inter animam, & spiritum?* 155
4 *An prius fuerit magnificatio, quàm exultatio?* 156
5 *Quid nomine* humilitatis *hîc intelligatur?* *ibid.*
6 *Quare B. Virgo hîc loquatur per tertiam personam?* 157
7 *Quid B. Virgo hîc intelligat:* Per nomen sanctum eius? 158
8 *De quo timore hîc sit sermo?* 159
9 *Quare misericordia hîc promittatur timentibus, & non credentibus, seu diligentibus?* *ibid.*
10 *Quare hîc dirigatur sermo ad Dei potentiam, & sanctitatem?* *ibid.*
11 *Quare Deus semel tantùm nominetur in hoc Cantico?* 160
12 *Quare in supplicio peccatorum fiat hîc mẽtio de potentia?* *ibid.*
13 *Quomodo hic textus construendus sit?* 162
14 *Quare celeritas huius itineris non explicetur?* 163

Caput VIII.

Nascitur Præcursor.

Qvæst. 1. *Quare dicatur:* Impletum est tempus pariendi? *ibid.*
2 *Quare Ioannes non dicatur filius primogenitus?* 164
3 *Quare dicatur:* Audierunt vicini, *& non* viderunt? 165
4 *Quare natiuitas Ioannis misericordia appelletur?* *ibid.*
5 *Quare gratulatio fiebat Elizabeth?, & non Zachariæ?* *ibid.*
6 *Quare circuncidatur Ioannes?* 166
7 *Vnde edocta fuerit Elizabeth de filij nomine?* 167
8 *Quare diuersitas tanta in imponendo nomine puero?* 168
9 *Quomodo dicatur, quòd nullus sit in cognatione eius dictus Ioannes?* *ibid.*
10 *Quare Zacharias scripserit:* Ioannes est nomen eius? 169
11 *Quare hîc puer appellatus sit Ioannes?* 170
12 *Quare dicatur:* Illico apertum est os eius? 171
13 *Quare Zacharias non loquatur in natiuitate, sed in circunciſione?* *ibid.*
14 *Quare totus erat Zacharias benedicens Deum?* *ibid.*
15 *Quomodo dicatur, quòd Zacharias benedixerit Deum?* 172
16 *Quare in Ioannis natiuitate timor, Christi verò gaudium?* *ibid.*
17 *Quare magnalia Baptistæ diuulgabantur super omnia montana Iudææ?* *ibid.*
18 *Quare hîc sit sermo de potentia Dei?* 173
19 *Quare de Ioanne se mutuo interrogent:* Quis erit? 174
20 *Quomodo dicatur:* Manus Domini erat cum illo? *ibid.*

Caput IX.

Canticum Zachariæ.

Qvæst. 1. *Quare Zacharias dicatur:* Repletus Spiritu sancto? 175
2 *Quare dicatur:* Dominus Deus Israël, *& non,* Iacob? *ibid.*
3 *Quare tantùm fiat mentio de redemptione plebis suæ?* 176
4 *Quare Christi regnum per cornu significetur?* *ibid.*
5 *Quomodo facta sit misericordia antiquis Patribus?* 178
6 *Quare hîc tantùm fiat mentio iuramenti Abrahamo exhibiti?* 179
7 *Quare octo dierum infantem alloquatur Zacharias?* 180
8 *Quare dicatur de Ioanne præire ante faciem Domini?* 181

9 *Quare ait Zacharias*: Per viscera misericordiæ Dei nostri? 182
10 *Quare dicatur*, per viscera misericordiæ, *non verò* dilectionis? *ibid.*

Caput X.

De reuelatione facta Ioseph in somnis.

Qvæst. 1. *Vtrùm quando Angelus hîc apparuerit, Virgo & Ioseph essent iam in eadem domo?* 185
2 *Quare ex Virgine desponsata nascatur Christus?* *ibid.*
3 *Quare Virginis sponsus Ioseph appelletur?* 186
4 *Quare dicatur hîc Ioseph* Iustus? 187
5 *Quare dicatur Ioseph iustus, cùm esset in eadem domo cum Virgine, & Verbo Incarnato?* 188
6 *Quare Ioseph noluerit traducere Virginem?* 189
7 *An ex aliqua suspicione Ioseph voluerit traducere Virginem?* 191
8 *An teneretur Ioseph traducere, seu manifestare Virginem?* 192
9 *Quare non exquisiuerit Ioseph à Virgine quomodo conceperit?* *ibid.*
10 *Quare Virgo non reuelauerit Ioseph causam sui conceptus?* 193
11 *Quare Ioseph dormienti appareat Angelus?* *ibid.*
12 *Quare Angelus non venerit ad Ioseph ante Virginis conceptum?* 195
13 *Quare Angelus Ioseph filium Dauidis appellet?* *ibid.*
14 *Quomodo dixerit Angelus*: Noli timere? *ibid.*
15 *Quare Angelus ait Ioseph quòd accipiat Mariam?* 197
16 *Quare Angelus non increpet Ioseph?* *ibid.*
17 *Quare Angelus appellet Virginem Ioseph coniugem?* 198
18 *Quare ait Angelus*: Quod in ea natum est? *ibid.*
19 *Quare vnioni hypostaticæ conuenientior fuerit sexus masculinus?* 199
20 *Quare Angelus exponat nomen Iesu Ioseph, non verò Virgini?* *ibid.*
21 *Quomodo prophetia concordet cum historia?* 200
22 *Quomodo sit explicandum illud verbum*: Non cognoscebat eam, donec peperit? 201
23 *Quomodo Christus Dominus dicatur filius primogenitus Virginis?* *ibid.*

Liber Secvndvs.

De infantia, & pueritia Domini nostri Iesu Christi.

Caput I.

Nascitur Christus Dominus.

Qvæst. 1. *EX quo motiuo hæc descriptio facta fuerit ab Augusto?* 202
2 *Quare Christus Dominus nascatur dum orbis vniuersus numeratur?* 203
3 *Quare ob populi numerationem Dauid puniatur, Augustus verò minimè?* 205
4 *Quare Bethleem eligatur ad Christi natiuitatem?* 206
5 *Qualisnam fuerit augustissimus Virginis partus?* 208
6 *Quare Christus pannis inuoluatur?* 209
7 *Quare pannis, & non pellibus inuoluatur puer natus?* 210
8 *Quare meus Iesus non ponatur nudus in præsepio?* 211
9 *Quare Christus nascatur in præsepio?* *ibid.*
10 *Quare infans natus reclinetur in præsepio?* 212
11 *Quare non retineatur inter Virginis brachia, sed iaceat in præsepio?* 213
12 *Quare non erat ei locus in diuersorio?* 214
13 *Quare Christi natiuitas nuntietur pastoribus, & non à principibus Iudæorum?* 215
14 *Quare hi pastores præ omnibus alijs eligantur?* 216
15 *Quare in tanta luce Angeli se manifestent?* 217
16 *Quare Angelus appareat in tanta gloria cùm Christus sit in tãta humilitate?* 218
17 *Quare hîc dicatur*, gaudiũ magnum? 219
18 *Quare non dixerit Angelus, natus est omni populo?* 220
19 *Quare Angelus infantem natum Christum vocet?* *ibid.*
20 *Quare pro signo nati Domini detur eius humilitas?* 221
21 *Quare pro signo Christi infantis detur paupertas, aduenientis verò in iudicio maiestas?* 222
22 *Quare tantùm puer positus in præsepio detur pro signo?* 223
23 *Quare hîc describantur Angeli sub nomine* militiæ? 224
24 *Quare Angeli decantent gloriam Deo?* 225
25 *Quare cùm Angeli appareant in terra, dicant gloriam in excelsis?* 226
26 *Quare in Christi natiuitate decantetur pax, & non iustitia, vel misericordia, seu redemptio generis humani?* 227
27 *Quare hîc decantetur pax, in die verò*

Ascensionis victoria? 228
28 *Quare detur pax hominibus bonæ voluntatis?* ibid.

Caput II.

Pastores Christum natum adorant.

Quæst. 1. *Quare Pastores se excitent ad transitum in Bethleem?* 229
2 *Quare dicatur, Pastores inuenisse primò Mariam, Ioseph, deinde infantem?* 230
3 *Quomodo dicatur, quòd videntes cognouerint de Verbo, cùm hæc cognitio fuerit tantùm per fidem?* 231
4 *Quare Virgo hæc conferebat in corde suo?* 232

Caput III.

Circunciditur Christus Dominus.

Quæst. 1. *De loco, ministro, ac tempore circuncisionis.* 233
2 *Quare circuncidatur Christus Dominus?* 234
3 *Quare Christus ante Magorum aduentum circuncidatur?* 235
4 *Quare Euangelista Christi circuncisionem non exprimat, sed supponat?* 236
5 *Quare Euangelista non terminet sententiam in circuncisione?* ibid.
6 *Quare in Circuncisione Ioannis tot miracula, nulla verò in Christi legantur?* 237
7 *De magnitudine circuncisionis Christi.* ibid.
8 *Quare dicatur Iesus, cùm prædictum sit, Emmanuelem esse vocandum?* 238
9 *Quare potius Iesus, quàm Emmanuel vocetur?* 239
10 *Quomodo Iesus sit nomen nouum?* 240
11 *Quare nomen Iesus ab Isaia non nominetur inter cætera?* 241
12 *Quare dicatur,* Vocatum est nomen eius? *ibid.*
13 *Quare Iesus nomen vocatum sit prius ab Angelo, quàm ab homine?* 242
14 *Quare hîc nominetur solùm Angelus, & Gabrielis nomen taceatur?* 243
15 *Quare Euangelista meminerit dicti Angeli ante conceptionem?* ibid.

Caput IV.

Magi Christum adorant.

Quæst. 1. *Quare hîc Euangelista Herodis faciat mentionem?* 244
2 *De scientia, qualitate, numero, patria, ac itinere Magorum.* 245
3 *Quare Magi non appellentur Reges?* 246
4 *Quare ex gentibus Reges, ex Iudæis pastores Christus ad se adduxerit?* ibid.
5 *Quare Deus Reges, & potentes annuntiatores elegerit in præsepio, postea verò pauperes, & piscatores?* 247
6 *Quare ad præsepe Deus homines Gentiles adducat?* ibid.
7 *Quare Magi, cùm ducerentur stellâ, quærant, vbi natus sit Rex Iudæorum?* 248
8 *Quare coram Herode Rege de nato Rege tam confidenter interrogent?* 249
9 *Quare dicatur Rex Iudæorum, non verò totius vniuersi?* ibid.
10 *Quare Christus dicatur Rex Iudæorum, & non filius Dei?* ibid.
11 *De natura, qualitate, apparitione, itinere, ac motore stellæ?* 250
12 *Quomodo Magi per stellam cognouerint Christum natum?* 251
13 *Quare per stellam Magi ducantur ad Christum?* 252
14 *Quare Magi per vnam, non per plures vocentur stellas?* 253
15 *Quare Magi non per columnam nubis, sed per stellam ducantur?* ibid.
16 *Quare dicant Magi :* Venimus adorare eum? 254
17 *Quare turbetur Herodes audiens Regem natum?* ibid.
18 *Quare dicatur tota Hierosolyma perturbata?* 255
19 *Quinam dicantur hi principes Sacerdotum?* 256
20 *Quare ab his Principibus & Scribis locum natiuitatis Christi quærat Herodes?* 257
21 *Quare hîc ab Euangelista auferantur mutata prophetiæ verba?* 258
22 *Quare isti legisperiti non referant totam prophetiam?* ibid.
23 *Quare Herodes non accesserit ad Bethleem cum Magis ad Christum adorandum?* 260
24 *Quare aliquis de populo non iuerit cum Magis?* 261
25 *Quomodo Herodes Messiam volebat occidere, cùm esset verus Deus?* ibid.
26 *Quare stella se occultauerit Magis ad ingressum Hierusalem?* 263
27 *Quare stella iterum appareat Magis, & ipsos ducat ad Christum?* ibid.
28 *Quare Magis reueletur Christi natiuitas, non verò determinatè illius locus?* 264
29 *Quare testetur Euangelista quòd Magi Christum inuenerint in domo?* 265
30 *Quare de sancto Ioseph nulla fiat mentio?* ibid.
31 *Quare Magi procidentes adorent?* 266
32 *Quare Magi obtulerint munera Christo?* 267

33 *Quare non de pastorum, sed de Magorum oblationibus mentio fiat?* ibid.
34 *Quare Magi obtulerint aurum, thus, & myrrham?* 268
35 *Qualiter se habuerit sanctissima Virgo erga Magos Christum adorantes?* 269
36 *Quare Magi non instruantur à puero, vel Virgine de via suscipienda?* 270
37 *Quare Magi non reducantur per stellam, sed per Deum, vel Angelũ moueantur?* ib.
38 *Quare Magi de via moneantur in somnis?* 272
39 *Quare per aliam viam redeant?* ibid.
40 *Accepto oraculo, qualiter Magi se habuerint.* 273

CAPVT V.

De Purificatione Beatissimæ Virginis.

QVÆST. 1. *DE purificatione matris, ac oblatione pueri.* 274
2 *Vtrùm B. Virgo teneretur lege purificationis?* 275
3 *Quare purificetur Virgo, cùm esset immunis à lege?* ibid.
4 *Quàm eximia puritate Virgo in sua purificatione resplenduerit.* 277
5 *Quare hic nomen pueri Iesu non exprimatur?* ibid.
6 *Quare Herodes non obseruauerit aduentum Christi in die purificationis?* ibid.
7 *An Christus Dominus lege præsentationis primogenitorum comprehenderetur?* 278
8 *Quare Christus præsentetur in templo?* ibid.
9 *Quare dicatur hîc* lex Domini? 280
10 *Quare hîc toties scribatur lex, cùm in Circunciſione nulla sit illius mentio?* 281
11 *De sacrificio turturum, seu columbarum.* ibi.
12 *Quare dicatur*, par turturum, aut duos pullos calumbarum? 282
13 *Quid obtulerit Beatissima Virgo?* 283
14 *Quare Euangelista non explicet determinatè, quid à Virgine oblatum fuerit?* 284
15 *Quare B. Virgo non obtulerit agnum?* ibid.
16 *Quare hoc loco nulla mentio fiat redemptionis primogeniti?* 285
17 *Quisnam esset S. Simeon?* 286
18 *Quare Simeon dicatur Iustus?* 287
19 *Quare dicatur timoratus?* ibid.
20 *Quare dicatur expectans consolationẽ?* ibid.
21 *Quare tantus sit Euangelista in describendis virtutibus Simeonis?* 288
22 *Soluuntur aliquot quæstiunculæ.* 289
23 *Quare dicatur quòd venit in spiritu in templum, & quomodo cognouerit Christum?* 290
24 *Vtrùm priùs fuerit Canticum Simeonis, & postea legalia circa Christum Dominum adimpleta?* 291

CAPVT VI.

Simeonis verba?

QVÆST. 1. *QVare dixerit Simeon:* Nunc dimittis? 292
2 *Quare dicatur dimitti, non verò mori?* 293
3 *Quare Simeon ait*, in pace dimitti? ibid.
4 *Soluuntur quatuor quæstiunculæ.* 294
5 *Quare Ioseph dicatur Christi pater?* 295
6 *Quare dicatur B. Virgo admirata?* 296
7 *Quare dicatur in ruinam, & resurrectionem mortuorum?* 297
8 *Soluuntur duæ quæstiunculæ.* 298
9 *Quare Christus Dominus dicatur positus in signum, cui contradicitur?* ibid.
10 *Quomodo dicatur, quòd gladius pertransibit animam Virginis?* 300
11 *Quare Deus voluerit, quòd B. Virgo dolores tam grauissimos pateretur?* 301
12 *Quare dicatur vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes?* 302
13 *Quare dicatur nomen Patris Anna, & non viri sui?* 303
14 *Quare Deus reueletur Annæ?* 304
15 *Quare verba Annæ ab Euangelista non exprimantur?* 305
16 *Quomodo dicatur Annam loqui cum expectantibus redemptionem Israël?* ibid.
17 *An aduentus iste in Nazareth fuerit ex Ægypto, an è Hierusalem?* 306

CAPVT VII.

Fuga pueri Iesu cum Matre in Ægyptum.

QVÆST. 1. *QVare per Angelum, & non per hominem fuga mandetur Ioseph?* 307
2 *Quare ista reuelatio fiat tantùm Ioseph, & non Beatissimæ Virgini?* ibid.
3 *Quare Angelus nomen pueri, & matris non exprimat?* 308
4 *Quare primò nominetur puer, & postea mater?* 309
5 *Quare Angelus suadeat fugam Christi Domini?* ibid.
6 *Quare Christus in Ægyptum potius, quàm in aliam regionem tendat?* 311
7 *Soluuntur aliquæ quæstiunculæ.* 313
8 *Vtrùm Ioseph fugerit eadem nocte, qua Angelus ei apparuerit?* 314
9 *Quare nocte fugerit Ioseph?* ibid.
10 *Quare à Iudæa fugerit nocte, sine tenebris verò reuertatur?* 315
11 *Quare Ioseph Virginem non præmonuerit: vt diceret se esse eius sororem, sicut olim Abraham?* ibid.
12 *De laborioso itinere Beatissimæ Virginis.* 316
13 *De ingressu, ac morâ Christi in Ægypto.* ibid.
14 *In quo sensu hic locus citatus ab Euangelista de Christo Domino intelligatur.* 317

Caput VIII.

Occiduntur infantes ab Herode.

Qvæst. 1. *Quare Herodes se à Magis illusum putet?* 318
2 *Quare iraſcatur Herodes?* ibid.
3 *Quare Herodes iraſcatur de aduentu Magorum, non verò de adoratione Paſtorum?* 319
4 *Quomodo huiuſmodi crudelis cædes facta ſit?* 320
5 *Quare Herodes ad interfectionem non venerit, ſed tantùm miſerit?* 321
6 *Cur Deus permiſerit ſanctos infantes tam crudeliter occidi?* ibid.
7 *Quare Chriſtus Dominus naſcens pro ſocijs elegerit infantes; moriens verò in cruce latrones?* 322
8 *Quare Herodes iratus deſæuerit, non in Magos, ſed in pueros?* ibid.
9 *Quo tempore infantes occiſi ſint?* 323
10 *Quare Herodes occiderit infantes bimos?* 324
11 *Quare Rachel ploret?* 325
12 *Quare ploret potius Rachel, quàm Lia, vel alia matrona?* 326
13 *Quare dicatur Rachel plorans, & non Iacob, vel Abrahamus?* ibid.
14 *Quinam ſint filij, quos Rachel ploret?* 327
15 *Quare dicatur de Rachel, quòd in planctu ſuo noluerit conſolationem?* ibid.

Caput IX.

Reditus in Nazareth.

Qvæst. 1. *Quare poſt mortem Herodis imperetur Ioſeph redire in terram Iſraël?* 329
2 *Quare Angelus non determinauerit Ioſeph locum ad habitandum?* ibid.
3 *Quare dicatur pluraliter:* Mortui ſunt qui quærebant animam pueri? 330
4 *Quomodo dicatur:* Quærebant animam pueri? 331
5 *Quare Ioſeph, cùm haberet domum in Nazareth, voluerit ire in Iudæam?* 332
6 *Quare Ioſeph timeat ire in Iudæam?* ibid.
7 *Quomodo Angelus eum moneat ire in Galilæam?* 333
8 *Quare Ioſeph timuerit Archelaum in Iudæa, & non Herodem in Galilæa?* ibid.
9 *A quibus Prophetis vaticinetur Chriſtum vocandum Nazaræum?* 334
10 *An Chriſtus Dominus dicatur Nazaræus ob Virginitatis votum; & agatur de huiuſdi voto in lege veteri?* 335
11 *Quare Chriſtus dicatur Nazaræus, & non Bethleemites?* 336
12 *Vtrùm Chriſtus Dominus fuerit re vera Nazaræus?* 337

Caput X.

Puer Ieſus inter Doctores.

Qvæst. 1. *Quæ obligatio ex præcepto erat vt Chriſti parentes ad templum irent?* 338
2 *De parẽtibus Chriſti ad templũ euntibus.* ib.
3 *Quomodo Chriſti parentes cum puero tendant in Hieruſalem, cùm ibi remaneret Archelaus?* 339
4 *Quare Chriſtus Dominus manifeſtetur in templo in feſto Paſchali?* 340
5 *Quare Chriſtus Dominus duodennis ſe manifeſtet?* ibid.
6 *Quare Chriſtus duodecim natus annis doceat, Abrahamus verò quatuordecim?* 341
7 *Quare Chriſtus remaneat in Hieruſalem inſcijs parentibus?* 342
8 *Quare Chriſtus D. dum aſcendit Hieruſalem, parentes ſequatur, dum verò remanet ab illis ſe ſubducat.* 343
9 *Quomodo intimus amor Virginis permiſerit à Chriſto in via per diẽ vnũ ſeparari?* ib.
10 *Quænã fuerit occaſio Chriſtũ amittẽdi?* 344
11 *De magno Virginis dolore in abſentia filij.* ib.
12 *Quare Angeli non veniant ad leuandum Virginis mœrorem?* ibid.
13 *Quid Virgo de filio in hoc triduo cogitauerit?* 345
14 *Vtrùm in Beatiſſima Virgine fuerit aliqua ignorantia?* 346
15 *Quomodo Chriſtus Dominus in triduo illo cibum comparauerit?* ibid.
16 *Quare Chriſtus erat in medio audiens & interrogans?* 347
17 *Quare Chriſtũ inueniant Paſtores in præſepio, Magi in domo, Parentes in tẽplo?* 348
18 *Quænam fuerit intentio Virginis in his verbis?* 349
19 *Tres quæſtiunculæ circa appellationem filij, quam Virgo hîc profert.* 350
20 *Quomodo ait Virgo:* Quid feciſti nobis ſic? ibid.
21 *Circa myſterioſa verba,* Pater tuus, & ego dolentes. 351
22 *Quomodo dolentes requirebant?* 352
23 *Quare Chriſtus Dominus ita reſponderit:* Quid eſt quòd me quærebatis? ibid.
24 *Quare Chriſtus Dominus hîc Deum Patrem ſuum primò appellet?* 353
25 *Quidnam fuerit maius in Beatiſſima Virgine, dolor de puero amiſſo, an lætitia de inuento?* 354
26 *Quare Chriſtus Dominus ſubditus erat parentibus ſuis?* 355
27 *Quomodo dicatur, quòd Chriſtus Dominus proficiebat ſapiẽtia, ætate, & gratia?* 357
28 *Quid Chriſtus egerit vſque ad Baptiſmum?* 358

LIBER TERTIVS.

Ab exordio prædicationis Ioannis vsque ad eius de Christo testimonium.

CAPVT I.

Ioannes prædicans.

QVÆST. I. QVINAM *sint dominatores isti ab Euãgelista memorati?* 359
2 *Quare Euangelista hos gubernatores hîc describat?* 360
3 *Quare Euangelista hos tali annumeret ordine?* 361
4 *Quare Euangelista numerum annorum describat hîc, non verò in Natiuitate Christi, ac descriptione orbis?* 362
5 *Quare in prædicatione, & non in natiuitate Baptistæ scribatur annus?* *ibid.*
6 *Quare ante Baptistæ prædicationem hos principes numeret Euangelista?* 363
7 *Quare in Romano imperio vnus regnabat; in Iudæa verò quatuor præerant?* *ibid.*
8 *Quare Euangelista cognomen hîc in aliquibus ponat, non verò in alijs.* 364
9 *Quare Annas, & Caiphas dicãtur principes Sacerdotum, cùm essent Pontifices?* *ibid.*
10 *Quomodo hi duo in Pontificatu numerentur?* 365
11 *Quare Sacerdotes in hac descriptione in vltimo loco ponantur?* *ibid.*
12 *Quare non dicatur, Dominus locutus est: sed,* factum est verbum? 366
13 *Tres quæstiunculæ ad hanc distinctionem:* Factum est Verbũ super Ioannẽ. *ibid.*
14 *Quare dicatur filius Zachariæ sine Sacerdotis cognomento?* 367
15 *Quare dicatur,* Factum Verbum in deserto? 368
16 *Quare omnes Euangelistæ de Ioanne mentionem faciant?* 369
17 *De Baptismo Ioannis, & quomodo erat in remissionem peccatorum?* *ibid.*
18 *Quare fuerit conueniens, vt Ioannes ante Christum baptizaret?* 370
19 *Quare Ioannes baptizet in Iordane potius, quàm alio in loco?* *ibid.*
20 *Quare Christus D. eisdem Ioannis verbis suam exordiatur prædicationem?* 371
21 *Quomodo dicatur Ioannes Vox clamantis, scilicet Christi, cùm eius prædicatio adhuc inchoata non esset?* 372
22 *Quare Ioannes clamet in deserto?* 373
23 *Quid per montes, & valles intelligat Ioannes?* *ibid.*
24 *Quomodo dicat Ioannes, quòd omnis caro Christum videbit?* 374
25 *Circa vestem Ioannis quatuor quæstiunculæ.* 375
26 *De Zona pellicea Ioannis.* *ibid.*
27 *De Ioannis esca.* 376
28 *Quare Ioannes his potius alimentis, quàm alijs vtebatur?* *ibid.*
29 *Quomodo Matthæus, & Lucas in hac historia narranda conueniant?* 378
30 *Quare Iudæi progenies viperarum à Ioanne vocentur?* *ibid.*
31 *Quomodo Ioannes venientes ad se tam grauiter reprehendat?* 380
32 *Quomodo Ioannes dicat:* Quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira? *ibid.*
33 *Quare Ioannes eos prohibeat filios Abraham vocari?* 381
34 *Quare Ioannes, non Isaac, nec Iacob, sed tantùm nominauerit Abraham?* 382
35 *Quare viuente Moyse, sufficiẽtia extiterint Abraham merita, vt populum ab ira liberarent, non verò Ioannis tempore?* *ibid.*
36 *Quos lapides ostendebat Ioannes, & quid per eos significabat?* 383
37 *Quare Ioannes non dixerit, de lapidibus tantùm: sed* de istis lapidibus? 384
38 *Quid per triticum: quid per paleas repræsentetur?* 385

CAPVT II.

Christus Iesus baptizatur.

QVÆST. I. QVare *Christus Dominus baptizetur?* 386
2 *Quare admirabile opus Baptismi à Ioanne, & non ab alio suscipiat Christus?* 387
3 *Quare Christus baptizetur potius in Iordane, quàm alio loco?* 388
4 *Quare Christus veniat ad Ioannem, & non ille potiùs ad Christum?* *ibid.*
5 *Quomodo Ioannes cognouerit Christum, dum hæc verba profert?* 389
6 *Quare Petrus bis decertet, ne à Christo lauetur, Ioannes tantùm semel, ne eum baptizet?* 390
7 *Vtrùm Ioannes à Christo fuerit baptizatus, & cur hoc non explicent Euangelistæ?* *ib.*
8 *Quare Ioãnes dixerit Christo:* Tu venis ad me, *& non:* Tu baptizaberis à me? 391
9 *Quare dum D. Petrus contendit non lauari à Christo, reprehendatur; Ioannes verò minimè, dum prohibet baptizare?* 392
10 *Quare Christus hoc modo loquatur de se, ac Ioanne, & tam diuersimodè de alijs?* *ibid.*
11 *Quid hîc intelligatur nomine* omnis iustitiæ? 393
12 *De ætate, ac tempore, & modo, quo Christus baptizatus est.* 394
13 *Quare ad præsentiam arcæ testamenti aquæ Iordanis fugiant, non verò ad tactum Christi baptizati?* *ibid.*

14 *Quare potius in hoc myſterio, quàm in alio totius vitæ Chriſti, appareat tota Trinitas?* 395
15 *Quomodo cælũ apertũ viſum fuerit?* 396
16 *Quare in Chriſti baptiſmo cæli aperti videantur?* 397
17 *Quomodo dicatur quòd Chriſto aperti ſint cæli, cùm hoc habeat à principio? ib.*
18 *Quare non dicatur cælum, ſed* cæli aperti? 398
19 *Circa columbam, in qua Spiritus apparuit, multa reſoluuntur.* 399
20 *Quare Spiritus ſanctus hîc deſcenderit ſuper Chriſtum? ibid.*
21 *Quare Spiritus S. apparuerit in forma colũbæ, non verò in altera ſpecie?* 400
22 *Quare Spiritus ſanctus requieuerit ſuper caput Chriſti?* 402
23 *Circa hanc vocem prolatam à Diuino parente varia dubia reſoluũtur.* 403
24 *An hæc vox fuerit formata in cælo, vel in aëre?* 404
25 *Quare tripliciter hæc vox de cælo ſonet hîc tamen primum in baptiſmo? ibid.*
26 *Quare vox Patris in baptiſmo audiatur ſuper Chriſtum?* 405
27 *Quomodo Euangeliſtæ cohæreant in ſe, licèt diuerſimodè ſcribant hanc vocem Patris?* 406
28 *Quare hîc in baptiſmo dum hæc vox ſonat nullus timeat, & in Thabor Apoſtoli ſint timore perculſi? ibid.*

Caput III.

Tentatur Chriſtus Dominus.

Qvæst. 1. *Quare poſt baptiſmum Chriſtus pergat ad pugnã?* 407
2 *Quare cùm omnes Chriſti actiones eſſẽt ab Spiritu S. hîc dicatur ductus ab illo potius, quàm in alijs actionib.* 409
3 *Quare dicatur Chriſtus ductus ab Spiritu S. cùm fuerit à tota Trinitate? ib.*
4 *Quare Chriſtus Dominus ſeceſſerit in deſertum?* 420
5 *Quare Chriſtus Dominus ſe permiſerit tentari?* 411
6 *Quare Chriſtus non tentetur in oppidis ac vrbibus, ſed in deſerto?* 412
7 *Quare Chriſtus ieiunauerit?* 414
8 *Quare Chriſtus D. elegerit ad ieiunandum numerum quadrageſimum?* 415
9 *Quare de Chriſto Domino dicatur quòd eſurijt, non verò de Moyſe, & Elia ieiunantibus?* 416
10 *An Chriſti tentationes fuerint tantùm tres, vel plures?* 417
11 *Quo motiuo diabolus Chriſtum tentauerit?* 418
12 *Quo argumento diabolus voluerit Chriſtum tentare?* 419
13 *Quo argumento voluit diabolus Chriſti diuinitatem indagare?* 420
14 *Quare diabolus tentationem ad comedendum excitet? ibid.*
15 *Quare diabolus offerat Chriſto D. non panes, ac cibaria, ſed lapides?* 421
16 *Quare diabolus dixerit Chriſto :* Si filius Dei es? 422
17 *In qua ſpecie apparuerit diabolus? circa quod varia dubia expendo.* 423
18 *Quid intelligatur hîc per verbũ Dei?* 424
19 *Quare Chriſtus Dominus in omnibus iſtis tentationibus authoritate Scripturæ ſe defenderit?* 425
20 *Quare Dominus noluerit de lapidibus facere panes? ibid.*
21 *Quo ordine tẽtationes factæ fuerint?* 427
22 *Quare Diabolus victus in prima tentatione, nõ vereatur iterum Chriſtum aggredi?* 428
23 *Quomodo Chriſtus D. aſſumptus fuerit in ciuitatem, & in pinnaculum. ibid.*
24 *Quomodo Chriſtus Dominus ferebatur per aëra?* 429
25 *Quid ſit pinnaculum, & quare Diabolus potius conſtituerit Chriſtum in eo, quàm in alta turri? ibid.*
26 *Quare Diabolus hîc tentationem vanæ gloriæ armet in Chriſtum?* 430
27 *Quare Diabolus ſuaſerit Chriſto ſe præcipitare, & non volare, vel aſcendere ſurſum?* 431
28 *Quare Diabolus non intentauerit Chriſtum præcipitare, cùm ad hæc auſi fuerint Iudæi?* 432
29 *Quare Diabolus hîc adducat Scripturam, & an in vero ſenſu?* 433
30 *Cur Diabolus in præſenti Pſalmo tria ſubticuerit? ibid.*
31 *Quare Chriſtus Dominus noluerit è pinnaculo ſe præcipitare?* 434
32 *De loco, modo, ac tempore quo regna mundi fuerunt Chriſto oſtenſa?* 435
33 *Quare Diabolus aſſumpſerit Chriſtum in montem ad eum tentandum?* 436
34 *Quænam fuerit intentio Diaboli in hac tentatione?* 438
35 *Quare Diabolus in primis duabus tentationibus dixerit :* Si filius Dei es; *non verò in hac tertia? ibid.*
36 *Quare, cùm Chriſtus D. eſſet contemptor temporalium, tamen Diabolus ipſum tentet ambitione, ac auaritia?* 439
37 *Quare Diabolus audeat promittere Chriſto ſupremo Domino omnia regna mundi? ibid.*
38 *Quare pro vna adoratione offerat Diabolus omnia regna Chriſto?* 441

39 *Quare diabolus non ſolùm petat adorationem, ſed etiam vt cadens ipſum adoret?* ibid.
40 *Quare Chriſtus Dominus in hac tertia tentatione tam acriter diabolum repellat?* 441
41 *An verba dicta B. Petro ſint duriora, quàm hæc Satanæ?* 442
42 *Quare Dominus reſpondeat diabolo,* Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies? 443
43 *Quare diabolus modò, & non antea receſſerit?* 444
44 *Quare poſt pugnam acceſſerint Angeli, & in quo miniſtrauerint?* ibid.

CAPVT IV.

Primum Ioannis teſtimonium coram Legatis Iudæorum?

QVÆST. 1. *QVo motiuo hæc legatio miſſa fuerit ad Ioannem?* 446
2 *Quo fundamento Ioannes potuerit exiſtimari Meſſias à Iudæis?* ibid.
3 *Quomodo Iudæi volebant Ioannem virum ſanctiſſimum ſibi eſſe Regem?* 447
4 *Quomodo determinent Sacerdotes credere dictis Ioannis, cùm hoc teſtimonio Chriſti negent?* 448
5 *Quare potiùs hanc legationem mittant Iudæi, quàm Pilatus, vel Herodes?* 449
6 *Quare in hac miſſione Sacerdotes, & Leuitæ deſtinentur Legati?* ibid.
7 *Quare Legati non exquirant à Ioanne an ſit Chriſtus? ſed tantùm:* Tu quis es? 450
8 *Quare Ioannes triplici verbo aſſeruerit ſe non eſſe Chriſtum?* 451
9 *Quare Ioannes hos Legatos non reprehendat, ſicut alibi fecit?* ibid.
10 *Quare Ioannes à ſe reiecit totaliter Meſſiæ dignitatem?* 452
11 *Quomodo Iudæi exiſtimarint Ioannem eſſe Eliam?* 454
12 *Quare Ioannes non inſtruat iſtos Legatos, quòd Elias non erat venturus in hoc primo Chriſti aduentu?* 455
13 *Quomodo interrogent à Ioanne an ſit Propheta?* ibid.
14 *Quomodo Ioannes de ſe teſtetur, quòd non ſit Elias, nec Propheta?* 456
15 *Quare Legati non plura quærant à Ioanne, an ſcilicet eſſet Angelus, vel vox in deſerto?* ibid.
16 *Quare Ioannes dicatur* VOX? 457
17 *Quare Ioannes de ſe non ait, quòd ſit filius Zachariæ, ſed quòd ſit* VOX? 458
18 *Quare Ioannes neget de ſe eſſe Prophetam, & fateatur eſſe vocem, quod eſt quid illuſtrius?* 459
19 *Quomodo Ioannes dicat eſſe vocem clamantis, cùm tamen fateatur non eſſe dignum ſoluere corrigiam calceamenti Chriſti?* ibid.
20 *An Ioannes rectè ſatisfecerit intentioni, ac obiectioni Iudæorum, dum fatetur de ſe quòd ſit* VOX? 460
21 *Quare Ioannes in hac interrogatione, & non in alijs, adhibeat teſtimonium Iſaiæ?* 461
22 *Quare Phariſæi opponant Ioanni ſubſequens dubium?* ibid.
23 *Quare Iudæi arguant Ioannem de officio baptizandi?* 462
24 *Soluuntur duæ quæſtiunculæ.* 463
25 *Quomodo de ſe ait Ioannes, quòd non ſit dignus ſoluere corrigiam calceamenti Chriſti Domini?* 465
26 *Quare Ioannes in Bethania baptizet & det Chriſti teſtimonium?* 466

CAPVT V.

Secundum Ioannis teſtimonium, Ecce Agnus Dei.

QVÆST. 1. *QVare Chriſtus venit ad Ioannem?* 467
2 *Quare Chriſtus Dominus dicatur Agnus?* ibid.
3 *Quare Ioannes Chriſtum Dominum non appellet Deum, vel Regem, ſed tantùm Agnum?* 469
4 *Quare Chriſtus Dominus dicatur à Ioanne* Agnus, *cùm ab Iſaia vocetur* Paſtor? ibid.
5 *Quare Chriſtus in Apocalypſi dicatur* Agnus *tantùm, à Baptiſta verò* Agnus Dei? 470
6 *Quare Ioannes de Chriſto ait,* qui tollit peccatum, *& non* peccata? ibid.
7 *Quare Ioannes dixerit de cæleſti Agno, quòd peccata tollat?* 471
8 *Quare Ioannes Chriſtum hîc appellet virum, cùm antea Agnum dixiſſet?* ibid.
9 *Quomodo Ioannes dicat ſe Chriſtum neſciſſe?* 472
10 *Quare Ioannes de ſe dixit:* Ego neſciebam eum? 473
11 *Quare Ioannes teſtimonium hîc adducat de Chriſto Domino ex deſcenſu columbæ, non verò ex voce Patris?* 474

12 *Quare Ioannes hîc repetat verbum, quòd suprà dixerat?* 475
13 *Quare Ioannes hîc tria de Christo testetur?* ibid.

CAPVT VI.

Tertium Ioannis testimonium cum discipulorum fructu.

QVÆST. 1. *QVinam fuerint isti duo discipuli, & quare vnius nomen non exprimatur?* 477
2 *Quare ex omnibus discipulis Ioannis hi duo quòd audierint, dicantur?* 478
3 *Quare Dominus conuersus ad hos discipulos eos interroget: Quid quæritis?* 479
4 *Quare isti duo discipuli voluerint scire Domini habitaculum?* ibid.
5 *Si discipuli de domo interrogant, cur eos Dominus voce non doceat, vel det signa, sed eos secum adduxerit in domum.* 481
6 *Quare ab Euangelista notetur quòd erat hora decima?* ibid.
7 *Quanta excellentia Messiæ nomen competat Iesu Saluatori nostro?* 483
8 *Quisnam esset Andreas, & quare fratri suo non annuntiet, quæ à Christo audierat?* ibid.
9 *Quare Dominus magnum nomen Petri Simoni imponat?* 485
10 *Quare Iesus voluerit exire in Galilæã? Et cur ex ea primos eligat discipulos?* 486
11 *Quare Philippus sit primus vocatus à Domino externa voce, & quomodo tam facile ei obedierit?* 487
12 *Quare Dominus tantis laudibus Nathanaëlem potius quàm alios discipulos commendet?* 489
13 *Quare Nathanaël, cui Dominus perhibuit tantum testimonium, in Apostolis non numeretur?* 490
14 *Quid denotet ficus, sub qua videtur Nathanaël.* 491
15 *Quomodo Nathanaël fateatur Christum filium Dei? Et vnde tantam cognitionem habuerit?* 492
16 *Quando Angeli visi fuerint ascendentes, & descendentes ad Christum?* 494
17. & vlt. *Quomodo Angeli ascendant, & descendant ad filium hominis.* 495

RECENSIO
EVANGELISTARVM
CAPITVM.

MATTHÆVS.

CAP. I. LIBER *Generationis.* De Christi genealogia. lib. 1. cap. 2

Cùm esset desponsata Mater Iesu. De somno Ioseph. 1.10

2 *Cùm natus esset Iesus.* De aduentu Magorum. 2.4

Ecce Angelus Domini apparuit Ioseph. De fuga in Ægyptum. 2.7

Tunc Herodes videns. De Infantibus occisis. 2.8

Defuncto autem Herode. De reditu in Nazareth. 2.9

3 *Venit Ioannes Baptista prædicans.* De Baptismo Ioannis. 3.1

Tunc venit Iesus à Galilæa. De Baptismo Christi. 3.2

4 *Tunc Iesus ductus est in desertum.* De Christi tentationibus. 3.3

MARCVS.

CAP. 1. FVit *Ioannes in deserto baptizãs.* De Ioannis baptismo. 3.1

Factum est in diebus illis venit Iesus. De Christi baptismo. 3.2

Erat in deserto quadraginta diebus. De Christi tentationibus. 3.3

LVCAS.

CAP. 1. FVit *in diebus Herodis Sacerdos quidam.* De Annuntiatione præcursoris. 1.4

Missus est Angelus Gabriel. De Annuntiatione ad Virginem. 1.5

Exurgens Maria abijt in montana. De Visitatione Virginis. 1.6

Magnificat anima mea. De Cantico Virginis. 1.7

Elizabeth impletum est tempus pariendi. De Natiuitate Ioannis. 1.8

Benedictus Dominus Deus Israël. De Cantico Zachariæ. 1.9

2 *Exijt edictum à Cæsare Augusto.* De Christi Natiuitate. 2.1

Transeamus vsque ad Bethleem. De Adoratione pastorum. 2.2

Postquam consummati sunt dies octo. De Circunci sione Christi. 2.3

Postquam impleti sunt dies purgationis Mariæ. De Virginis Purificatione. 2.3

Nunc dimittis seruum. De Cantico Simeonis. 2.6

Erant Pater eius, & Mater mirantes. De prophetia in templo. 2.6

Cùm factus esset annorum duodecim. De puero inter Doctores. 2.10

3 *Anno quintodecimo Imperij.* De prædicatione Baptistæ. 3.1

Factum est autem cum baptizaretur omnis populus. De Christi Baptismo. 3.3

4 *Iesus autem plenus Spiritu sancto.* De Christi tentationibus. 3.5

IOANNES.

CAP. 1. IN *principio erat Verbum.* De generatione æterna. 1.1

Miserunt Iudæi Sacerdotes & Leuitas ad Ioannem. De legatione ad Præcursorem. 3.4

Ecce Agnus Dei. De Ioannis testimonio. 3.5

Altera die duo ex discipulis. Vocantur Andreas, Petrus, Philippus & Nathanaël. 3.6

Summa CONCIONVM.

Dominica I. Aduentus.

Luc. 21.

ERVNT *signa in Sole, & Luna.* Timore ad magna præparatur homo. pag.216.num.62

Erunt signa. Ad vitam per signorum cælestium timorem Deus, cum simus filij eius, nos inducere vult: qui enim multum habet, multum timet. 286.69.& 293.11

Erunt signa in Sole, & Luna. Ad quid tot in cælo signa? Vt diuini iudicij seueritas maximè timeatur. 300.42

Erunt signa in Sole, & Luna. Obscurantur præclarissima lumina, nullus enim tam illustris sæculi splendor, qui lapsu, ac pressuris non obtenebretur. 269.125.& 295.19

Stellæ de cælo cadent. Si singulæ stellæ terra maiores, quomodo in terram cadent? Nunquam sistit, qui cadere incipit, quousque ad ima deueniat. 431.130

Videbunt filium hominis. Cum Christus Dominus verus sit cum Patre Deus, hominis tamen dicitur filius, quia per humanam naturam iudiciarium meruit potestatem; vbi enim meritum, ibi dignitas. 47.27.& 67.111.& 118.72

Cum potestate magna. Ad quid tanta cum potestate Christus apparet? Venit vt iudex, & valde necessarium, vt iudex in bona reuerentia sit. 222.83

Et Angeli eius cum eo. Vbi Christus, ibi Angeli. 216.61

Et Angeli eius cum eo. Angeli veniunt, vt homines in cælestem patriam ducant. 272.140.& 398.61

Venite benedicti Patris mei. Præmium proponit, vt nos ad merendum maximè alliciat. 34 132

Dedistis mihi manducare. Vt præmium sit gloriosius, eorum meritum explicat. 31.117.& 97.64.& 440 174

Quando te vidimus esurientem. Iustus opera sua ignorat, merita sua non audet. 227.101

Dominica II. Aduentus.

Matth. 11.

MIttens duos ex discipulis suis. Discipulos magistrum suum Messiam existimantes Ioannes mittit ad Christum, vt eum verum esse Messiam agnoscant, non patitur enim iustus, quod alius, sui causa, debito priuetur honore. 452.45.& 402.81.& 456.60

Mittens duos. Mittit eos ad Christum, vt ab ipso in via veritatis instruantur. 147.39

Mittens duos. Vt ita Christum agnoscant, eiusque bono fruantur omnes. 343.29

Mittens duos. Vt ita à Christo illuminati naturalem rationem deponentes verum de Ioanne sentiant; nam solum diuina gratia illustrati verum de Ioanne iudicant. 167.18

Tu es, qui venturus es? Ioannes Christum optimè agnoscebat, vt suis tamen proficiat, eosque lucrifaciat, ignorantia notam non refugit. 215.56.& 333.27

Tu es, qui venturus es? Præsentem Christum venturum Ioannes dicit: *Tu es, qui venturus es.* Vt sic eum homines magis venerarentur; præsentia namque contemnimus, absentia veneramur. 373.66.& 447.11

An alium expectamus? Id est, si tu es Deus, tota in te spes nostra ponenda, nam in solo Deo sperandum. 106 26.& 424.93

Renuntiate Ioanni quæ vidistis. Ex operibus vera cognoscitur maiestas. 47.25. Et vbi loquuntur opera, non sunt necessaria verba. 148.43

Cæpit dicere de Ioanne. Quanuis multi Ioannem putarent Messiam, quæ propria erat Christi Domini dignitas, ipsum tamen Christus Dominus laudat, vera enim magnitudo, non cum alij deprimuntur, sed cum laudantur, relucere vult. 83.5.& 149.47

Quid existis in desertum videre? Multa antea in laudem Christi dixerat Ioannes: ne igitur aliquam in eo inconstantiam populus suspicaretur, ideo Ioannis famæ consulens eum Christus maximè laudat. 249 32

Qui autem minor est in regno cælorum. Ioannis sanctitatem, & dignitatem Christus maximè explicat. 402.81

Dominica III. Aduentus.

Vide *lib.3.cap.4.*

Dominica IV. Aduentus.

Vide *lib.3.cap.1.*

Vigilia Natiuitatis.

Vide *lib.1.cap.10.*

In die Natiuitatis.

Exijt edictum a Cæsare Augusto. Vide *lib.2.cap.1.*

Pastores erant vigilantes. Vide *lib.2.cap.2.*
In principio erat Verbum. Vide *lib.1.cap.1.*

Dominica infra Oct. Natiuitatis.

Erant mirantes. Vide *lib.2.cap.6.*

In festo Circunciſionis.

Vide *lib.2.cap.3.*

In Vigilia Epiphaniæ.

Angelus Domini apparuit in ſomnis. Vide *lib.2. cap.7.*

In festo Epiphaniæ.

Vide *lib.2.cap.4.*

Dominica infra Octauam.

Vide *lib.2. cap.4.*

In Octaua Epiphaniæ.

Vide *lib.3.cap.2.*

In festo Purificationis.

Vide *lib.2.cap.5.*

Feria IV. Cinerum.

Matth. 6.

CVm ieiunatis. Cùm ſanctitatis opinio animos maximè rapiat, contra hanc tentationem Chriſtus nos ieiunio armat. 415.41.& 42

Cùm ieiunatis. Ieiunium aperit cælum, ideo Chriſtus nos ieiunio munit, vt cæleſtibus viſis, contemnamus terrena. 415.49.& 421.77

Cùm ieiunatis. Exteriora interioribus conformentur. 283.49. & 291.88

Nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes. Fictio in vultu maximè timenda. 117.75. Et animus fictus ferri non poteſt. 410.99

Nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes. Ex hypocriſi reſultat triſtitia, ex ieiunio lætitia, & exultatio. 260.38. Deinde in hypocriſi, mundaniſque rebus, triſtitia: in rebus verò diuinis, gaudium & lætitia. 264.104

Ne videaris hominibus ieiunans. Inanis gloria fugienda: hæc namque virtutes furatur, & deſtruit. 411.19.&422.85

Sed Patri tuo, qui videt in abſcondito. Soli Deo virtus noſtra manifeſtanda. 167.114

Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra, ſed theſaurizate in cælo. Vt fruamur diuinis, à terrenis ſeparemur. 220.77.& 193.38

Feria V. poſt Cineres?

Matth. 8.

CVm introiſſet Ieſus Capharnaum, acceſſit ad eum Centurio. Ad homines Chriſtus accedit, vt homines acedant ad Chriſtum. 276.14. & 288.12

Rogauit eum, dicens: Puer meus iacet. Bonus Princeps, & Prælatus pro ſuorum bono, & vtilitate ſolicitus. 65.103.& 104.& 215.56.& 370.55

Rogans. Centurio militum dux ab humili Chriſto rogat, vt tempori, ac neceſſitati accommodetur. 253.52.& 56

Puer meus iacet. Non petit pueri ſanitatem, ſed infirmitatem tantùm exponit; Chriſtus enim, noſtram dum videt, miſeriam ſubleuat. 199.63

Ego veniam. Centurio, relicta domo, venit ad Chriſtum, ideo Chriſtus, relictis aliis, ad Centurionis domum ire cœpit: talis Deus homini, qualis homo Deo ſe exhibet.

Ego veniam. Non ſtatim verbo infirmum ſanauit puerum, Centurionem ad diuina volens beneficia præparari; hæc namque præparanti ſe communicantur. 193.38

Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus. Centurio, vt perfectus, ſuam cognoſcit ſubiectionem, non dignitatem. 426.102

Non inueni tantam fidem. Centurio, dum dixit: Domine, non ſum dignus; valde humilis ſe exhibuit, ideo maximè extollitur. 292.1.& 386.2. & 402.79

Homo ſum ſub poteſtate conſtitutus. Imperare, quædam eſt ſeruitus. 443.190

Feria VI. poſt Cineres.

Matth. 5.

EGo autem dico vobis. Præceptum Chriſtus non imponit; vbi enim vera eſt charitas, leuis ſufficit inſinuatio. 194.43

Diligite inimicos veſtros. Ex Chriſti halitu remittuntur iniuriæ. 189.21

Diligite inimicos. Amore ipſo, ac benignitate ira inimicorum demulcenda. 425.96

Benefacite iis. Vnitate omnia creſcunt, diuiſione pereunt. 363.22

Benefacite his, qui oderunt vos. Odium fugere docet, ſuffocat enim rationem. 455.58

Qui Solem ſuum facit oriri ſuper bonos, & malos. Sua Deus beneficia extendit ad omnes. 125. 106.& 121.93

Eſtote perfecti, ſicut & Pater veſter perfectus eſt. Deus à nobis eſt maximè imitandus, & ſequendus. 171.137.& 275.11.& 458.75.& 467.5

Attendite, ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus. Vide *Feria 4. Cinerum.*

Eſtote perfecti ſicut Pater veſter. Diuinæ filiationis præmium proponit, vt efficaciùs moueat.

Sabbato poſt Cineres.

Marc. 6.

VIdens eos laborantes in remigando. Cum Chriſti præſentia omne bonum, vbi verò ipſe abeſt, omne malum. 255.63.& 318.21. & 25.

Erat ventus contrarius. Poſt glorioſam conuiuij adminiſtrationem in tot incidunt tempeſtates; in hoc enim ſæculo gloria omnis in laboribus terminatur. 62.89

Venit ad eos. Vbi humana deſunt auxilia, diuina ſuccurrunt. 193.37.& 244.4

Venit ad eos ambulans ſuper mare. Diſcipulos ſuos Chriſtus D. coëgit aſcendere in nauiculam, in qua rigidam tempeſtatem ſunt experti; ideo ad eos venit; qui enim in periculo te conſtituit, ab eo te liberare debet. 193.36.

Volebat præterire illos. Vt, ſigno prætereundi dato, magis gauderent diſcipuli, cum Ieſus ad ipſos accederet. 263.102

Putauerunt phantaſma eſſe. Timidus vnum pro alio

alio iudicat. 318.2. Timent Apoſtoli ne cæleſtia dona perdant. 293.11.& 89.35
Et exclamauerunt. In neceſſitate ad Deum clamandum. 216.61
Et aſcendit ad eos in naui, & ceſſauit ventus. Vbi Chriſtus aduenit, ſtatim omnia mala fugiunt. 293.6

Dominica I.

Vide *lib. 3. cap. 3.*

Feria II. à Dominica I.

Vide *Dominicam I. Aduentus.*

Feria III. à Dominica I.

Matth. 21.

POpuli autem dicebant : Hic eſt Ieſus à Nazareth. Turbæ, vt ſimplices, ac erga Chriſtum beneuolæ, ipſum vt prophetam agnoſcebant, quod Principes, Scribæque, vt inimici, ignorabant, laudes enim tuas non inimici, ſed amici ſolùm vident. 145.33.& 427.103. & 304.60
Intrauit in templum. Eccleſia Dei maximè veneranda : hoc namque maximè nos extollit. 353. 78. Vnde aduentum in Eccleſiam impedire grande nefas. 278.24
Eÿciebat vendentes. Pro magno beneficio factum eſt hoc propter Sacerdotes, vt eis peccandi amputaretur occaſio. 329.5
Eÿciebat vendentes. Ne homines ficto Sacerdotum zelo decepti in templo negotiarentur ; nil enim decipit magis, quàm fictus zelus. 431. 128
Eÿciebat omnes. Diſcipulis, vt eiiciant, non committit, ſed ipſe per ſe hoc præſtat, vt ſic eiectos honoraret ; nam princeps, dum per ſe caſtigat, ſubditum honorat. 321.18
Eÿciebat omnes. Tamquam repudians, & renuens eorum obſequium, quod ad ſacrificia inſeruiebat ; quia obſequium accipiendum non eſt ab eo, qui puniendus. 260.88
Et Cathedras vendentium columbas euertit. In Cathedra, quæ erat ad docendum, auaritia exercebatur. Euertenda igitur doctoris cathedra, in qua doctrina cum opere non reſpondet. 375. 75. & 460.83
Cathedras vendentium euertit. Peccati inſtrumentum amputandum, omninoque deſtruendum. 248.27
Domus mea, domus orationis. In qua qui petit, accipit. Iſti tamen puniuntur, qui Dei beneficia ſolum ſunt inuenerantes. 159.22

Feria IV. à Dominica I.

Matth. 12.

TVnc acceſſerunt ad Ieſum Scribæ : Magiſter volumus à te ſignum videre. Infidelitas ſignum petit ; fides firma miracula non requirit. 239.26.& 272.139
Volumus à te ſignum videre. Adhuc ſigna perunt : nullis ſignis inuidia frangitur. 426.101
Volumus à te ſignum videre. Eiecti Dæmonij muti ſignum viderant, & tamen ſigna quærunt, quia in praua perſiſtunt ſententia ob malitiam ſuam de Chriſto D. concepta, quod in Beelzebut Dæmonia eiiceret ; homo enim ab opinione ſua primò concepta difficile euellitur. 190. 24.& 25
Volumus à te ſignum videre. Voluntate, non ratione moti petunt iniqui ; cum ſecundùm prudentiæ regulas, non ſecundùm appetitum noſtrum ſit operandum. 18.54.& 409.10. & 425. 96.& 452.39
Generatio mala. Cum eſſent filij Abrahæ, quia ſuorum parentum non imitabantur virtutes. 420.74
Generatio mala. Mitiſſimus Dominus eos ita aſperrimè increpat ; nam Phariſæi in malo obſtinati erant ; & peruerſus rigore ſæpius emollitur. 380.100
Generatio mala. Eos ita reprehendit, vt prædicatores doceat nil timere ; ſed cum iniquis ſeuerè agere. 249.29
Signum non dabitur eis. Ne eorum corda obſcurentur magis ; qui enim diuina myſteria ratione quærit, tenebras inuenit. 15.38
Niſi ſignum Ionæ Prophetæ. Regis optimi notio, atque ſignum pro ſuis vitam dare. 222.82.& 163.38
Niſi ſignum Ionæ Prophetæ. Vt verus Rex ſignum dat non alicui particulari proficuum, ſed omnibus vtiliſſimum. 125.106
Regina Auſtri ſurget in iudicio. Conſidera, quanta ſit exempli boni efficacia. 102.8.& 139.4.& 317.22.& 23.& 411.23

Feria V. à Dominica I.

Matth. 15.

EGreſſus Ieſus ſeceſſit in partes Tyri. Ad Gentes Dominus exiit, vt illuminet omnes, omnibuſque media ad credendum largiatur. 23.82.& 27.148.& 19.61
Egreſſus in partes Tyri. In Gentes ſeceſſit ; ipſum Iudæi contemnebant ; & diuina bonitas ex vnius lapſu aliis medicamen præparat. 195. 44
Egreſſus Ieſus. Vt Chananeæ ad oſtendendam fidem ſuam occaſionem det, vt ſic increduli confundantur Iudæi : Deus enim per infirma confundit fortia. 215.58
Ecce mulier Chananæa à finibus illis egreſſa. Dolore filiæ vexata mulier Chriſtum quærit : per tribulationes, & dolores ad Deum, vitamque itur. 68.116
Ecce mulier Chananæa egreſſa. Et ſtatim Chriſtum inuenit ; nam qui Chriſtum quærit, inuenit. 264.105.& 348.54
Miſerere mei. Potius dicendum videbatur : Miſerere filiæ meæ, quæ vexationem patiebatur : ſed ait, miſerere mei, parentes enim in filiorum preſſuris maximè dolent, & qui non ſubuenit, parentis nomen non meretur. 412.86.& 87
Filia mea malè à Dæmonio vexatur. Totam refert doloris cauſam, vt tribulatio ipſa ante oculos poſita efficacius moueat ; hoc enim præſentia habent. 135.156.& 326.45
Diſcipuli rogabant pro ea. Authoritatem ſuam contemni non timent, ſi poſtulata non impetrent, dummodo proximi bono conſulant, de eorum quippe commodis maximè delectantur. 298. 34.& 354.80

Mulier, magna est fides tua. Cum homo credit contradicentibus aliis, tunc fidei magnitudo ostenditur. 281.43

Feria VI. à Dominica I.

Ioan. 5.

Ascendit Iesus Hierosolymam. Nempe non vt requiesceret, sed vt homini subueniret, eumque sanaret. 143.23.& 149.51.& 163.38

Est autem Hierosolymis probatica piscina. In ea ad templi, sacrificiorumque obsequium aqua erat; in ea multa Deus beneficia conferebat: per quæ enim Deo damus obsequia, muneramur ab ipso. 88.30.& 55.62.& 279.33

Descendebat Angelus. Angeli semper in salutem opportuni, veloceſque ministri. 224.87.& 272. 140.& 398.61

Secundùm tempus. Seu, vt alij legunt, *Secundùm opportunitatem.* Tempore enim accommodato operandum omnia. 142.18.& 230.7.& 285.59. & 282.45

Descendebat Angelus. Non homo ad mouendam aquam, qua homo vnus sanus fiebat: quia homo in salutem hominis valde difficilis. 103.9

Descendebat Angelus, & mouebat aquam. Non verò aliquem sanabat infirmum; tamquam bonus minister in suo se munere exercebat quod ad aquarum commotionem erat; nam bonus minister commissionis suæ fines non excedit. 273. 1.& 442.182.& 461.94

Erat ibi homo triginta, & octo annos habens in infirmitate. Diuturnitas in peccato maximè damnabilis. 255.66

Triginta & octo annos habens in infirmitate. Vbi tanta in homine ab humano auxilio destituto erat necessitas, ibi magnum diuinæ benignitatis applicandum remedium. 195.44.& 312.33. & 371.56

Vis sanus fieri? Superflua videtur interrogatio; infirmus enim sanitatem maximè desiderat: interrogat tamen, vt statum suum cognoscens facilius impetret salutem. 459.80

Vis sanus fieri? Interrogat, vt doceat fratrum infirmitatibus condolendum. 57.70

Vis sanus fieri? Non petit homo, & tamen Deus sanitatem offert; beneficium magnum ante petitionem dare. 386.3

Tolle grabatum. Christus non aquam commouens, sed virtute sua hominem sanat, ne in Angeli descendentis officio se intromittat, ipsumque in functionibus suis impediat. 104.16.& 308.6.& 366.32

Sabbato à Dominica I.

Vide *Dominicam sequentem.*

Dominica II.

Matth. 17.

Assumpsit Iesus Petrum, Iacobum, & Ioannem. Hos tres præ cæteris Apostolos fauoribus Christus nobilitat magnis, vtpote præstantiores, vt tenent multi Patres, & vbi maius est meritum, maior exigitur fauor. 288.74.& 47. 27.& 116.72.& 146.39

Assumpsit Petrum, & Iacobum. Non Petrum, & Andream, vt in Ecclesiastico Prælato omnem consanguinitatis amputaret affectum. 45.19. & 20.& 353.75

Assumpsit Petrum, & Iacobum, & Ioannem. Apostolos omnes sanctitate excellentes, præter vnum Iudam, poterat Dominus in montem secum adducere, & noluit Iudam relinquere solum, ne sperandi nihil inde occasionem haberet, proindeque deterior fieret. 428.109. & 110

In montem excelsum. Vt à consequendi difficultate iucundius delectet gloria possessa. 219.75. & 152.60.& 61

Et transfiguratus est ante eos. Ad Transfigurationis, Resurrectionis, Ascensionisque gloriam testes quærit, & vocat; ad Passionis verò ignominiam, minimè: non enim quæ exaltant, sed quæ deprimunt, sine teste facilè creduntur. 460.87.& 88

Et resplenduit facies eius sicut Sol. Non materiali Sole, sed propria luce, quia perfectus non aliena, sed propria debet splendere, ac viuere luce. 400.74

Apparuerunt cum eo Moyses, & Elias. Tamquam optimi ieiunatores. 415.49

Loquentes de excessu. Christus Dominus etiamsi ipsa sit Sapientia Patris, consiliarios tamen vocat vt doceat, proprio consilio non immobiliter inhærendum. 356.90

Loquentes de excessu. Valde magnificum in gloria de aliorum salute agere. 226.98

Faciamus hîc tria tabernacula. Regum amici æstimantur maximi. 365.30

Nesciens quid diceret. Petrus, dum non interrogatus respondet, nescientis notam incurrit. 259.82

Et audientes discipuli ceciderunt. Discipuli vocem Æterni Parentis audiunt, & intelligunt; non verò Iudæi Ioan. 12. Laudes tuas amici tantùm agnoscunt, non inimici. 408.6.& 7

Feria II. à Dominica II.

Ioan. 8.

Ego vado, & quæretis me, & in peccatis vestris moriemini. Ipse Dominus Matth. 7. dixit: Qui quærit, inuenit: & tamen multi quærunt, & non inueniunt; quia prius quæ mundi, quam quæ Dei sunt, quærunt. 165.11

Ego vado, & quæretis me. Qui Christum quærit, inuenit. 265.105. Attamen multi quærunt, & non inueniunt; quia fictè, & non ex corde quærunt. 260.87. Deus enim inuenitur à nobis secundùm id, quod à nobis quæritur. 348.54

Quæretis me, & in peccatis vestris moriemini. Si Christum quærunt, quomodo in peccatis morientur? Quoniam non quærunt, ipsum imitando, vt viam salutis habeant. 271.137.& 458.75. & 467.5

Nisi credideritis, quia ego sum, moriemini. Eis nisi credant, pœnam proponit; imperfectus namque pœna à malo coërcetur, ad bonumque trahitur. 392.28

In peccatis vestris moriemini. Supplicium illis proponit, vt suum miserrimum cognoscant statum; supplicium enim dat intellectum. 87. 65

Vos de mundo hoc eſtis, ego non ſum de hoc mundo. Tacitè dat rationem, ob quam Iudæi ad locum, quo ipſe ibat, venire non poſſunt; quia terrenis erant implicati, ideoque ad cœleſtia inepti. 16.50.& 194.41.& 193.38

Cùm exaltaueritis filium hominis. Chriſti Crux & Paſſio gloriam eius ſuper cæteros oſtendit. 40.160.

Tunc cognoſcetis, quia ego ſum. Ideſt. Tunc meam cognoſcetis naturam ad benefaciendum, ad hominumque ſalutem procurandam, valde propenſam. 122.96.& 149.50.& 51.& 151.56. & 182.29.

Feria III. à Dominica II.

Matth. 23.

SVper cathedram Moyſi ſederunt ſcribæ. Sederunt, ait; quia per ambitionem, non à Deo vocati, ſedem occuparunt. 15.43.& 255.66.& 700.30

Sederunt ſcribæ. Vt inde maiori ruerent præcipitio;in dignitate enim Eccleſiaſtica ſæpè maior lapſus, quàm in ſæculari. 436.156

Sederunt ſuper cathedram. Non ait: Sedent, ſed ſederunt: quia temporalia bona ita tranſeunt, ac ſi de præſenti nunquam ſint. 436.152

Sederunt ſuper cathedram. Vt eorum ſuperbia denotaretur;litterarij enim honores maximè inflant. 422.116

Alligant onera grauia, & importabilia, & imponunt in humeros hominum. Dura ſubditis imponunt, ſibi ſuauia eligunt; at prælatus bonus ad menſuram ſui de ſuis tractat. 287.68

Alligant onera grauia. Prælatus inferioribus accommodetur, eorumque commoditati condeſcendendat. 212.45.& 370.55

Imponunt onera grauia. Bonus Prælatus rigoroſum ſubditis non imponat præceptum. 333.27

Digito ſuo nolunt mouere illa. Tantùm dicunt, & in opere muneri ſuo minimè ſatisfaciunt: non obtinent dignitatem, qui eius obligationibus non ſatisfacit. 453.47

Secundùm opera eorum nolite facere. Magiſter enim vitioſus vitandus. 444.196

Qui autem ſe exaltat humiliabitur. De hoc plura vide verb. *Humilitas.*

Feria IV. à Dominica II.

Matth. 20.

ASſumpſit Ieſus duodecim diſcipulos. Non ſe ingerunt, ſed vocantur à Deo. Dignitas, vt honoret, nos quærat. 388.11

Aſſumpſit duodecim. Omnes vocat,excludit nullum, in bono enim præſule nulla ſit particularitatis nota. 22.75.& 36.139

Ecce aſcendimus Hieroſolymam. Cùm ad crucem tendit, dicitur aſcendere; nam pro noſtra ſalute pati valde glorioſum eſt ei. 40.160. & 228.107.& 223.85

Ecce aſcendimus Hieroſolymam. Antè oculos Hieroſolymitanum proponit aſcenſum; homo enim in via virtutis ſemper vlterius progredi, & ad relicta non regredi debet. 373.66

Filius hominis tradetur. Dum Hieroſolymam aſcendunt, paſſionem,ac mortem ſuam declarat, vt doceat, qua via itur ad cœleſtem Hieruſalem. 272.142.& 68.116

Et tertia die reſurget. Dolores paſſionis temperat gloria reſurrectionis: ad labores,& contumelias maximè animandum eſt. 297

Acceſſit ad Ieſum mater filiorum Zebedæi. Honorandi filios cupiditate mouetur mulier, vt accedat, & petat. 255.66

Acceſſit ad Ieſum. Chriſtus Dominus de paſſione diſſerit, & mulier ſolicita filiis filiis glorias quærit; ambitio mentem maximè excæcat. 257.73

Adorans, & petens aliquid. Ambitioſus ad multa ſe ſubmittit. 441.178

Acceſſit cum filijs ſuis. Quando mulier venit ad Chriſtum, eam filij comitantur, non verò quando recedit: parentes enim ad obſequium Dei ſequendi, non autem quando recedunt. 343.27

Dic,vt ſedeant hic duo filij mei. Diuinam tantùm promiſſionem quærit;hæc enim nunquam deficit, ſed ſemper adimpletur. 51.46.& 58.76. & 138.175.& 145.33.

Dic, vt ſedeant. Mulier poſtulat enixa conſanguinitatis affectu; hic namque eſt valdè præpotens, vt ſui ad honores promoueantur. 450.28. Sed mulier decipitur; nam in Chriſto nullus erat conſanguinitatis affectus. 45.49. & 20

Vnus ad dexteram, & vnus ad ſiniſtram. Nónne ſufficeret, quòd vnus ad dexteram primus & alter ad eandem dexteram illi ſecundus eſſet? Inter conſanguineos ita regnat inuidia, vt vnus maximè doleat, quòd alter ei præferatur. 255.65

Vnus ad dexteram,& alter ad ſiniſtram. Vtraque regis aurem aulici habere, nullumque ad principem aditum aliis relinquere volunt. 365.30. & 270.132

Neſcitis, quid petatis. Dum ſibi tantum dignitates capiunt, neſcientis notam incurrunt: dignitates namque alternatiuas, viceſque ſuas debent habere. 87.24

Neſcitis, quid petatis. Dexteram, & ſiniſtram, tanquam dignitates efflagitant; & hoc vt ſedeant; meritò ergo neſcij reputantur; non enim ad requiem, ſed ad laborem dignitas. 137.167.& 310.19

Feria V. à Dominica II.

Luc. 16.

HOmo quidam erat diues. Proprium diuitis nomen tacetur, & eius iniqua ſcribuntur opera, vt videatur quàm vana ſit principum cogitatio, qui magno nomine ſuo iniqua volunt occultare facta. 47.25

Homo quidam erat diues. Nomen diuitis tacetur, pauperis Lazari profertur; pauperes enim à Deo æſtimantur maximè. 52.51

Erat diues. Et omnibus ſuperabundabat, ideoque pauperi Lazaro non compatiebatur; ille namque ſolùm facilè miſeretur, qui miſeriam ſuſtinuit. 204.10.& 11.& 218.35.& 412.24

Quidam mendicus nomine Lazarus iacebat ad ianuam eius. Diuina prouidentia hoc eſt factum,vt diues occaſionem inde haberet ad miſerandum,ſalutemque quærendam. 195.49

Vlceribus plenus. Vt gloriæ æternitatem ipsis vulneribus acquireret .125.107.& 235.13.14. & 15

Vlceribus plenus. Lazari sanctitas,atque beatitudo explicanda erat,ideo eius pressuræ scribuntur|; vera enim sanctitas repentè non apparet. 85.12

Vt moreretur mendicus,& portaretur ab Angelis. Moritur pauper, & transit ad cælum ; moritur diues, & sepelitur in inferno: transit enim dignitas mundi , & solum iustitia perseuerat. 83.4

Mortuus est diues , & sepultus est in infernum. Huius sæculi deliciæ laboribus terminantur. 62.89

Feria VI. à Dominica II.

Matth. 21.

Homo erat paterfamilias. Deus,cum sit verus vniuersi dominus , introducitur paterfamilias,quoniam de Ecclesia, & Republica sua eam habet curam , quam paterfamilias de vna domo. 69.124

Homo erat paterfamilias. Nominatur , non gloriosis nominibus,Deus,Omnipotens, & Æternus,sed homo paterfamilias , Deus enim à beneficentia potius , quàm à maiestate vult cognosci. 249.33

Homo erat paterfamilias. Cum vineam plantauit , paterfamilias dicitur , cum autem ad petendam rationem venit , Dominus vocatur; *Cùm venerit Dominus seruorum illorum :* ibi namque solum paternum est nomen,vbi quid benignum reperitur. 40.158

Et sepem eircundedit ei. Nempe ad eam custodiendam,& conseruandam : qui enim beneficium dat,illud & conseruare debet. 17.51. & 26.98.& 235.12

Et sepem circundedit ei. Nempe legalibus præceptis : Respublica enim legis obseruatione conseruatur. 424.93

Et ædificauit in ea turrim. Nempe ad suos custodiendos ; suos enim Deus custodit , & tuetur. 38.151.& 152

Et ædificauit in ea turrim. Non multas turres,sed vnam, Prælatus namque non multas leges,& præcepta imponere debet. 333.27.& 371.55

Et fodit in ea torcular. Ab Eucharistici sanguinis Christi vbertate omnis Ecclesiæ fœcunditas. 207.18

Et locauit eam agricolis. Vinea ab ipsis agricolis erat maximè æstimanda ; nam beneficia , quo magis particularia,eò magis æstimantur.50.39. 40.& 41.& 51.42

Locauit eam agricolis. Vt in vinea laborarent, quoniam nostra salus non fit sine nobis operantibus. 136.163

Cùm autem tempus appropinquasset. Fructus quærit,non quolibet,sed opportuno tempore,congruenti enim tempore res quærenda , & negotium peragendum. 52.48.& 253.52

Verebuntur filium meum. Cum Æternus Pater tot agricolarum videret insolentias , de eis adhuc malè non iudicat , sed ex bonitate sua , quod filium suum verebuntur , videtur præsumere: qualis vnusquisque , tales & præsumit alios. 318.3.& 430.123.& 439.167

Hic est hæres,venite,occidamus eum. Quia hæres, ideo occidere volunt:homo à dignitate , tamquam à proditore traditur. 53.54

Et habebimus eius hæreditatem. A peccatis suis iniqui desistere nolunt , sed potius peccatis peccata addunt. 255.66

Et habebimus eius hæreditatem. Quia vinea illis erat locata,ideo hæredem occidere volunt , vt in eorum potestate vinea maneat. Valde durum, quòd beneficium ingratitudinis sit occasio. 453.46

Sabbato à Dominica II.

Luc. 15.

Adolescentior ex illis dixit ei. Ecce magna Prodigi miseria ; discedere velle à domo patris , quo in loco à Deo erat constitutus. 429.117

Peregrè profectus in regionem longinquam. Homo à Deo discedit,seque elonginquat ab eo,Deus etiam discedit ab homine,deseritque eum; qualis enim homo Deo,talis Deus homini. 271. 138

Dissipauit substantiam suam viuendo luxuriosè, Duobus homo tenetur contrariis : tenendi substãtiam suam desiderio flagrabat, & vt eam perdat , se luxuriæ tradit : peccator sibi sæpè contrarius. 419.66

Abiit in regionem longinquam. Ex eo , quod pater suam ei hæreditatem dedit , ipse in distantissimum abit locum : impius enim ex licentia vna ad aliam tendit. 427.103

Qui misit eum in villam suam. In domo patris Prodigus iste in deliciis , at in domo hominis in labore erat : res maximè distant sub manu Dei,ac sub manu hominis. 311.26

In se reuersus dixit. Primus ad perfectionem gradus,quod homo,quæ sui sunt,agnoscat. 433. 142

Ibo ad patrem meum. Non statim promittit pœnitentiam rigidam,sed ad patrem suum ire intendit. In via salutis paulatim eundum. 235. 50

Misericordia motus accurrens. Cur filium bonus pater,qui ouem quæsiuit, non quærit , sed expectat quòd per tot labores ad ipsum veniat ? Vt sic filius honoraretur à patre ; vera enim dignitas per merita,& labores. 235.15
Vide *Dignitas.*

Cecidit super collum eius. Amoris pondere ; amor enim quoddam est pondus. 213.47

Pater , peccaui. Ipse se filij nomine iudicat indignum:Non sum dignus vocari filius tuus:eum tamen dicit patrem : nam qui ad Deum conuertitur,ipsum habet vt patrem.

Qui deuorauit substantiam suam cum meretricibus. Senior frater videt tantum bonorum dissipationem, non pœnitentiam , nec contritionem; inimicus namque non quæ exaltant , sed quæ deprimunt tantum agnoscit. 433.144

Dominica III.

Luc. 11.

Erat Iesus eiyciens Dæmonium. Illud verbum *erat,* quandã ex parte Dæmonis resistentiam innuit;

ſanuit : nam Diabolus maximè dolebat, quòd ab homine diſcederet, à ſuoque expoliaretur principatu, vt Chriſtus illum obtineret ; magna enim eſt pœna bona propria ad inimicum transferri. 361.11

Erat Ieſus eiyciens Dæmonium. Quandam denotat Euangeliſta Saluatoris in opere perſeuerantiam : homo in opere ſuo conſiſtere, & perſeuerare debet. 56. 68. & 129. 134. & 263. 102. & 285. 61.

Erat Ieſus eiyciens. Quædam veluti conſideratio, noſtro intelligendi modo, denotatur : opus enim ſecundùm rationem, & prudentiam faciendum. 17. 53. & 54. & 225. 96. & 272. 39

Et illud erat mutum. Hominis remedium in ore erat, ſi peccata confiteretur ; hoc intentat inimicus auferre, quia remedium noſtrum in damnum vertere affectat. 433.135

Erat mutum. Et, iuxta alios Euangeliſtas, ſurdum etiam, & cæcum erat ; nam inimicus ea in homine impedit, à quibus auxiliari poteſt. 430. 119

Et locutus eſt mutus. Vbi morbus, ibi remedium, & ab illius radice inchoandum. 194.40

Locutus eſt mutus. Iuxta multorum ſententiam in laudem Chriſti, à quo beneficium acceperat, & hic optimus in turba illa Chriſtum laudauit ; qui enim primus eſt in beneficio accipiendo, in gratificatione primus eſſe debet. 242.57

In Beelzebuth principe Dæmoniorum eiycit Dæmonia. Odio, ac inuidia magna excæcati præclaras Chriſti virtutes vident, & calumniantur. 455.58.299.39.& 350.65.& 426.101

Ipſe autem, vt vidit cogitationes eorum. Quanuis verba, In Beelzebuth eiicit dæmonia, valde contumelioſa eſſent, Dominus tamen non reſpondit niſi, vt eorum vidit cogitationes ; opus etenim ab intentione ponderandum, ab ea namque bonum, vel malum dicitur. 44. 13. & 128. 131

Omne regnum in ſe ipſum diuiſum deſolabitur. Nam Reſpublica vnione augetur, diuiſione perit. 363.22.& 230.4

Feria II. à Dominica III.

Luc. 4.

VTique dicetis mihi hanc ſimilitudinem. Chriſtus Dominus, quanuis eſſet ipſamet ſanctitas, de ſuis tamen actionibus rationem reddere vult ; ob quam cauſam in patria ſua miracula non faciat, vt ſic Iudæorum calumniis occurreret, & nos doceret, quòd vnuſquiſque propriæ famæ tenetur conſulere. 57.71. & 58. 77.& 85.13

Vtique dicetis mihi hanc ſimilitudinem. Ipſamet Dei ſapientia rationem aperit, ob quam in patria ſua miracula non faciat, vt ita manifeſtetur hoc ab ipſo fieri, non ex aliquo peculiari affectu, ſed ſumma ratione, & conſilio. 409. 10.& 425.96.& 452.39

Medice, cura te ipſum. Prouerbium hoc in præſenti applicatur ita ; Chriſtus Dominus totius orbis Rex, & Præſul erat, & bonus princeps quæ pro ſuorum ſalute facit, ſibi accommodat ; idemque eſt, quod ſuis medicamen conferat, ac ſibi applicet. 400. 73. & 65. 103. & 104.& 215.56

Fac & hic in patria tua. In patria ſua noluit Dominus miracula facere, ne Nazaræi ſe magis in ingratitudine obduratos offenderent ; valdè durum, quòd beneficium ſit ingratitudinis occaſio. 453.46

Fac & hic in patria tua. Dominus miracula facere noluit ob magnam eorum erga Chriſtum inuidiam ; hæc enim aliquando in propinquos etiam, & amicos maximè mouetur. 255. 65

Fac & hic in patria tua. Perperam inferunt, Dominus enim meus Ieſus, non ſanguinis ac propinquitatis affectu, ſed vi iuſtitiæ, & meritorum mouetur. 45. 19. & 20. & 353. 75. & 56. 64

In diebus Eliæ, quando clauſum eſt cælum. Dies Eliæ vocat, & non ſuos, quando clauſum erat cælum : & tempus punitionis erat ; Deus enim per beneficia innoteſcit, & manifeſtatur. 124.104.& 105

Feriæ III. à Dominica III.

Matth. 18.

SI peccauerit in te frater tuus. Antea paruulum, & puſillum dixerat ; nunc fratrem vocat ; Deus enim humiles, & abiectos honorare maximè vult. 51. 47. & 48. & 402. 79

Si peccauerit in te frater tuus. Puſillum dixerat, nunc fratrem appellat ; virtus namque inurbana non eſt, ſed condecorat omnes. 44.29

Vade, & corripe eum. Proximorum defectus dulciter ſunt, & leniter reprehendendi. 376. 85

Vade, & corripe eum. Sit reprehenſio ipſa proficua, & vtilis præſumatur ; eſt enim danda vbi proſit. 452.42

Intra te, & ipſum ſolum. Ait Interlinealis : *Ne publicè correptus verecundiam perdat.* Nam qui nihil ſperat, nil turpe fugit. 428. 109. & 110

Intra te, & ipſum ſolum. Ne alicui dicas, ſed inter te, & ipſum ſolum ; quoniam aliorum defectus occultandi ſunt. 21. 67. & 190. 22. & 62. 90

Si te audierit, lucratus es fratrem tuum. De fratris ſalute curam egiſti, proindeque illius bonum tuum etiam eſt, cùm frater tuus ſit ; & quæ pro aliorum ſalute facimus, in noſtrum commodum redundant. 400.73

Et ſi te non audierit, dic Eccleſiæ. Non præcipit quòd in negotio hoc repentè te agas, ſed vt paulatim, ac cum magna conſideratione, procedas. 23.79.& 231.10.& 252.51

Feria III. à Dominica III.

Matth. 19.

QVare diſcipuli tui tranſgrediuntur traditiones ſeniorum? Phariſæi vt puſillanimes, & ambitioſi diſcipulorum famam obſcurare affectant, vt ſic ipſi magis præluceant ; at vera laus, atque gloria ſine alterius calumnia eſt, 83.5.& 149.47.

Quare

Quare discipuli tui transgrediuntur? Virtutum radiis Christi discipuli cœperant emicare, ideo inuidi Pharisæi detrahunt eis. In exordio virtutis magna oppugnamenta mouentur. 408.5. & 413.32. & 33

Quare discipuli tui. Contra discipulos, non contra magistrum suas Pharisæi opponunt calumnias, vt sic Christum mordaciter culpent; talis enim vnusquisque, quales & cum quibus conuersatur. 263.57. & 263.102. & 322.22

Transgrediuntur traditiones seniorum. Antiquam gentis suæ consuetudinem homines venerantur. 42.6.225.94

Non lauant manus. Interiora, quæ pretiosissima, omittunt, & solum externas vident actiones, cum interna potius animi virtus considerandasit. 423.89

Non lauant manus. Præclaras non vident discipulorum virtutes, sed illud tantum, quod eis defectus videbatur; nam inimici, quæ exaltant, ignorant. 434.144. & 408.6. & 7

Quare & vos transgredimini mandatum Dei? Ex hoc intellige, quod reprehendens, vnde reprehendatur, non habeat. 84.8

Propter traditionem vestram. Aulicorum ingenium, habere ante oculos, quæ ad suorum principum placitum, non quæ ad Deum spectant. 52.49. Mundus maiores suos, non Deum sequitur. 320.10

Tunc accedentes discipuli dixerunt: Scis quia Pharisæi, audito hoc verbo, scandalizati sunt. Cùm Dominus se erga Pharisæorum interrogationem rigorosè habuerit; hanc tamen quasi admonitionem à discipulis suis benevole excipit; nam bonus Præsul mitibus est suauis, asperis rigidus. 132.149

Scis, quia Pharisæi scandalizati sunt. A postolos suos, dum hoc dicunt, Dominus non reprehendit; cum ipse sit sapientia æterna; quoniam bonus Prælatus aliquid in subditis dissimulare debet. 376.86

Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum. Tanquam desperatos Dominus relinquit. Pharisæi erant superbia inflati; ac proinde sterile, ad omnemque virtutem desperati. 373.70

Et duces cæcorum. Principis vita post se subditos rapit, vt ad eius normam componantur. 261.90. & 319.10

Feria V. à Dominica III.

Luc. 4.

INtroiuit in domum Simonis. Non postulat Petrus ad socrum sanandam, quod in domum Dominus eius veniat; occupatus erat Dominus in dando multis ægris salutem, & Petrus cum Prælatus esset futurus, potius subditorum bono, quàm suo consulebat. 65.103. & 104. & 215.56

Introiuit in domum Simonis. Dominum non interpellat, vt à curandis populi infirmis desistat, & socrum suam sanet; Petrus enim, vt bonus princeps, aliis vult dulcia, sibi verò dura. 336.41. & 363.19. & 20.

Tenebatur magnis febribus. Caro appetitibus repleta magnis perturbationibus æstuat. 255.62. & 115.67

Et stans super illam imperauit febri. Seu, vt habet Marcus, *Eleuauit eam.* Veluti extensa manu, vt nos instrueret, quod prædicator, vt sanet, debet cum verbis coniungere opera. 460.83. & 375.75

Et surgens ministrabat illis. Quæ enim per febrim, id est, per peccata iacebat, per pœnitentiam surgat, & ministret; vbi namque culpa, ibi & pœnitentia. 166.112. & 415.44

Et surgens ministrabat illis. Christus solus extensa manu mulierem eleuat, & sanat, at obsequium quod mulier præstat, non illi solùm, sed & aliis, exhibetur; nam Christus sibi onus, aliis vtilitates communicat. 347.51. & 396.50. & 537.93

Surgens ministrabat illis. Per se ipsam, & non per seruos; quæ enim in domo fuerat sola in beneficio recipiendo, & in gratificando esse voluit. 242.57. & 245.13

Feria VI. à Dominica III.

Ioan. 4.

OPortebat eum transire per Samariam. Quæ necessitas hæc? Vt amoris sui diuitias erga infirmam mulierem sanandam ostenderet. Et dicitur: Oportebat eum. Amantis dissimulatio id, quod fit amore, necessitati tribuere. 214.54. & 276.15

Fatigatus ex itinere. Verus rex, & princeps pro suorum salute valde solicitus, omnemque contemnit laborem. 143.23. & 222.82

Venit mulier Samaritana. Cur huius mulieris nomen non exprimitur? Pro tunc erat impudicitiæ dedita, ideo ab eius nomine Euangelista cauet, quia luxuriæ venenum, etiam nomine tenus fugiendum. 184.2

Mulier, da mihi bibere. Iuxta puteum erat, & non cibos, sed aquam Christus petit, vt discant principes non exquisita, sed facilia à suis petere. 210.36

Mulier, da mihi bibere. Ad quid Dominus petit, sciens, petitioni annuendum non esse? Vt illum haberet dolorem, qui datur cum iusta petitio repellitur. 345.39

Mulier, da mihi bibere. Aquam petit, vt aquæ viuæ fontem mulieri daret; nam Deus quæ à nobis accipit, duplicato reddit. 30.113. & 328.54

Mulier, da mihi bibere. Paruum à muliere Dominus petit obsequium, vt largiatur multa. 387.5

Quomodo tu, Iudæus cum sis, bibere à me petis, quæ sum mulier Samaritana? Vera charitas non ad hos, vel illos coarctatur, sed ab omnes se extendit. 343.29

Si scires donum Dei. Ideo diuina nesciebat, quia tota erat rebus implicata terrenis; tunc enim diuina percipiuntur, cum mens clauditur mundo. 193.38. & 41

Domine, video, quod Propheta es tu. Et iterum. *Domine, da mihi hanc aquam.* Tam reuerenter loquitur ad Christum mulier, quæ antea dixerat: Tu, Iudæus cum sis: vnde vrbanitas tanta? Aquam ab eo recipere viuam modò sperabat, & eos magno respectu prosequimur, à quibus aliquid spetamus. 463.104

Et mirabantur, quod cum muliere loqueretur. Tam rarò Christus ob eruditionem nostram cum

muliere

muliere loquebatur, vt res esset admiratione digna, quod cum muliere sermonem haberet. Vt sic nos doceret à fœminarum colloquiis fugere. 103.10.& 11.& 413.30

Relinquit ergo hydriam suam mulier. Vt tamen aliquando eam iterum sumeret. 373.66

Sabbato à Dominica III.

Ioan. 8.

PErrexit Iesus in montem Oliueti, & diluculo iterum venit in templum. Dominus res ita disponebat, vt quanuis per noctes in orationibus vigilaret, per dies tamen ad templum, tanquam ad proprium locum, veniret vbi vt verus princeps populi remedio, ac saluti intendebat. 144.30. & 148.42

Perrexit in montem Oliueti. Antequam mulieris adulteræ causam Dominus iudicaret, ac personam iudicis repræsentaret, in montem tendit Oliuarum, hoc est pietatis; vt iudices doceret quod iustitia cum misericordia debet esse coniuncta. 187. 14.& 287.11.70

Adducunt mulierem in adulterio deprehensam. Capitur mulier, & magno adducitur strepitu; non verò adulter, qui forsitan aliquis nobilis erat; illa deprehenditur, vtpote imbecillis, & fortasse humilis, & abiecta, ideoque omnes, vt frequenter fit, insurgunt in eam. 413.30

In lege Moyses mandauit huiusmodi lapidare, tu verò quid dicis? Simulatè tentantes mandatum Moysis referunt, & dicunt: Tu quid dicis? Veluti cauillantes, quod ipse se Moyse faciat maiorem, vt sic eum arguere possent. Grauissima est à vana gloria ambitioneque procedens tentatio. 439.164.& 422.85

Inclinans se Iesus. Conuenientissimè inclinat se Iesus, vt mulier staret. *Statuerunt eum in medio.* Dominus enim, dum se humiliat & deiicit, suos exaltat. 347.51.& 211.40.& 30.114

Inclinans se scribebat. Quæ iuris, ac sententiæ erant, scribebat; se tamen inclinans, vt exemplum inde iudices habeant ad hoc, vt de rigore iuris aliquid inclinent, & remittant. 190. 23

Digito scribebat in terra. Vt ita innueret, quàm facilè, pœnitentia adueniente, deleantur, ac remittantur peccata. 415.46.& 368.45

Dominica IV.

Ioan. 6.

ABiit Iesus trans mare Galilææ. Iudæam peccatorum inundatione totam diffusam cum discipulis suis relinquit Dominus, & tendit trans Galilææ mare, exemplum nobis præstans iniquorum consortium fugiendi. 263.97. & 263. 102. & 387.4

Abiit Iesus trans mare. Iudæa Baptistam occiderat, multa mala in Christi discipulos machinabatur; secessit Dominus trans mare, nos docens, quod iniquorum iræ, ac furori dandus est locus. 190.22.& 261.90 & 310.16

Et vidisset, quod turba maxima venit ad eum. Non solum ad discipulos, qui in proximo erant, oculos Dominus inclinat, verùm etiam ad turbas, quæ longissimè distabant, ipsos erigit. Optima principis nota oculos eleuare non ad amicos, & propinquos solum, sed etiam ad extraneos, ac alienos. 36.139. & 45. 19. & 20. & 56.64.

Dixit ad Philippum. Quare in hoc negotio Philippum interrogat? Quia, vt multis placet, illa regio erat ei natale solum, in eaque fuerat procreatus; innuens, quod in rebus arduis minister expertus sit quærendus. 104.17.& 408.3

Vnde ememus panes? Ieiunus Dominus quærit suis panes: optimum documentum. Prælatus impransus de suorum cibo solicitus. At verò si superior in magna sit abundantia rerum, nulla de suorum pane eum cura tangit. 204. 10.& 11. & 310.17.& 411.24 & 470.19

Vnde ememus panes? Eximia magnificentia anteuertere preces, ante petitionem dare. 386. 3. & 91. 41

Vnde ememus panes, & manducent hi? Dominus non ait, vnde ememus panes, vt manducemus nos; sed vt manducent hi. Bonus princeps potius de suorum commodo solicitus, quàm de bono suo. 65.103.& 104.& 215.56

Cum gratias egisset. Dominus tam pro se, quàm pro beneficio omni populo conferendo parenti suo gratias dedit; animus enim gratus stat pro beneficiis communibus. 155.6.& 158. 16

Facite homines discumbere. Ad quid, vt è manibus Christi panem recipiant, præcipitur, vt sedeant? Quare stantibus non datur? Dei beneficia non breuiter transeunt, sed sunt valde permanentia, atque perpetua. 51. 45. & 219. 74.& 59.79

Distribuit discumbentibus. Princeps magna non ministris solis committat, verùm & per se ipsum exequatur. 115.67

Tulerunt duodecim cophinos. Ex Apostolorum panibus, & piscibus multiplicata sunt cibaria, quæ turbis data sunt; ideo tot cophinos colligunt, quia Christus Dominus quod à suis accipit, duplicato reddit. 30. 113. Et quia solus Deus quibusdam benefacit, non subtrahendo aliis. 28.106

Feria II. à Dominica IV.

Vide feriam 3. post Dominicam 1.

Feria III. à Dominica IV.

Ioan. 7.

IAm die festo mediante ascendit Iesus in templum, & docebat. Non in festiuitatis initio, sed ipsa iam mediante, in templum ascendit. Dei sapientia tempus dare voluit, quo prius ea, quæ legis erant, obseruarentur. 424. 93

Iam die festo mediante. Non in festiuitatis fine, nec principio, sed mediante festo, quia tunc maior populi frequentia erat, Christi enim doctrina angulos fugit, publicum quærit. 294.13

Iam die festo mediante, ascendit, & docebat. Nam tunc ex festi celebritate ad Dei doctrinam percipiendam erat maximè dispositus populus. 65.105.& 282.45

Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me,

Patris. Christus, cum alios docet, Patris sui filium se declarat. 354.79

Mea doctrina non est mea. Vt maiorem doctrinæ suæ conciliaret authoritatem, parentis esse sui dicit. Contra nouam doctrinam nouæ exoriuntur contrarietates. 201.87

Si quis voluerit voluntatem eius facere, cognoscet de doctrina mea. Vt eius percipiant doctrinam, voluntatem Patris faciendam docet, vt omnem deponentes affectum, & odium, quod maximè excæcat mentem, eius dicta intelligant. 455.59

Qui autem quærit gloriam eius, qui misit illum, hic verax est, & iniustitia in illo non est. Innuit Christus, quod in illis, qui gloriam suam, & sæculi vanitatem quærunt, nec veritas, nec iustitia est, ab inani enim gloria expoliati sunt. 411.19. & 422.85

Dæmonium habes: quis te quærit interficere? Ex eo quod Christus Dominus eorum cogitationes cordium agnoscerent, ipsum esse Deum inferre debebant; Deus enim solus penetrat eas; & tamen dicunt, Dæmonium habere. Impiorum ingenium omnia in peius detorquere, & ex se præsumere de aliis. 318. 3. & 430. 123. & 439. 167

Feria IV. à Dominica IV.

Ioan. 6.

PRæteriens Iesus vidit hominem. Subsistit Dominus nobis dans exemplum, vt pauperes non pertranseamus, quin opem eis feramus, eosque honoremus. 51. 47. & 48. & 52. 51. & 467. 117

Præteriens Iesus vidit hominem. Cæcus lumen non quærit, infirmus sanitatem non requirit, sed Christus Dominus lux, & salus ad eum venit: talis est homo, quod nisi Deus ipsum quærat, ad Deum ille non se mouebit. 388.12

Præteriens Iesus vidit hominem. Valde mirum, quod Dominus, qui de templo exiuit, vt Iudæorum furorem, ad euitandam intempestiuam mortem, declinaret, nunc ita subsistit, & de hominis curatione agit. Optimi principis notam declarat, qui de suorum salute potius, quàm de vita sua agere debet. 222. 82. & 253. 52

Præteriens vidit hominem. Et statim Dominus ad eius remedium se applicat. Bonus princeps suorum miserias, quin subueniat, videre non potest. 33.125

Quis peccauit? hic, aut parentes eius? Falsus mundi error afflictiones esse ob peccata existimare, cum Deus huiusmodi sæpè dilectis suis pro ingenti beneficio donet. 300.46

Quis peccauit? hic, aut parentes eius? Sæpe pœna, & mala veniunt ob peccata. 24. 85. & 61. 88

Neque hic peccauit, neque parentes eius. Apud Deum parentum peccata filiis non nocent. 64. 98

Sed vt manifestentur opera Dei. Bona ex malis educit sapientia Dei. 321.17

Expuit in terram, & fecit lutum. Non verbo, non instrumento alio, sed luto, restituitur visus: in mundi principio formauit Deus lutum, & inspirauit in eum spiraculum vitæ: Dei sapientia voluit, quod idem instrumentum, quod creationi inseruierat, restaurationi etiam inseruiret. 235.11.& 238.35

Posuit lutum. Luto oculus excæcatur, & non aperitur; Dei tamen sapientia mediis contrariis recuperatur salus. 414.37

Vade, & lauare in Natatoria Siloe. Poterat Dominus verbo suo solo homini sanitatem dare; ad quid iubetur ad lauacrum? Vt fiat manifestum salutem nostram sine nobis operantibus non fieri. 136.163

Vade, & lauare in Natatoria Siloe. Non ait: Cur præcipis me ad lauacrum ire? Sed sine cunctatione exequitur iussa. 137. 171. & 194. 43. & 264. 103.

Lauit, & venit videns. Obedientia multa miracula operatur. 170.31.& 167.116

Feria V. à Dominica IV.

Luc. 7.

IBat Iesus. Non ait, iuit; sed *ibat:* vt maximè diuinam ad beneficiendum propensionem indicaret. 151.56.& 182.29

Ibat Iesus cum discipulis suis. Vt eos doceret, quod in via virtutis cessandum est nunquam, sed eundum semper, & ambulandum. 95.54

Ibat cum discipulis suis. Non misit discipulos, sed ipse Dominus ibat, cum enim ipse salus esset mundi, documentum dare voluit, proprium officium personaliter exercendum. 88.30

Cum appropinquaret portæ ciuitatis. Cur ad portas mortuus inuenitur? Per portas ingressus natiuitatis indicatur, & ibi adest mortuus, quia mors, & natiuitas hominis maximè coniunguntur. 55.60

Filius vnicus efferebatur matris suæ. Ad quid maioratus dignitas in eo exprimitur? Quia valdè frequenter ad mundi dignitates sequitur mors. 269 125.& 310.19

Tetigit loculum. In mortuo omnis peccatorum illuuies præfigurabatur; & ideo manum apponit, quia peccatorum impetum refrænare quid difficillimum. 395.43.& 44

Noli flere. Ad vitam comparandam, Deumque ipsum solicitandum, magnam lachrymæ vim habent. 284.55

Adolescens, tibi dico, surge. Vt ad Deum accedamus, per pœnitentiam à culpa est resurgendum. 276.14.& 368.45.& 379.96

Et dedit illum matri suæ. Post afflictionem gaudium, & consolationem dat Deus. 152.60.& 161. & 219.75.& 263.102

Feriæ VI. à Dominica IV.

Ioan. 11.

ERat quidam languidus nomine Lazarus. Iustis suis Deus afflictiones, & aduersitates tribuit. 300.46

Nomine Lazarus. Lazarus, ideſt adiutus; nam vt ait Beda, inter omnes, quos sanauit Dominus, & resuscitauit, Lazarus magis debuit adiuuari ob mortis quatriduanum tempus; & meritò Lazarus dicitur, nomen enim operi correspondere debet. 23.83.& 248.24

Ecce, quem amas, infirmatur. Cur in epistola infirmi

infirmi nomen non explicatur, ſed tantùm dicitur: Quem amas, infirmatur? Chriſtus Dominus amabat multos, ei multi chariſſimi erant, quomodo dicitur: Quem amas infirmatur? Sorores, cum fratrem maximè diligerent, omnes de delicto ſuo tractare, exiſtimabant. 248. 26

Quem amas, infirmatur. Eum non vocant, vt veniat, ſed tantùm dicunt, quem amas, infirmatur: amor enim dormire, vel quieſcere non permittit. 148.9.& 105.20

Miſerunt ad eum. Sorores ad Chriſtum non veniunt, ſed tantum mittunt, vtpote mulieres extra proprias domos egredi nolentes. 111.45.& 338.2

Eamus in Iudæam. Dominus ad ſorores ſua benignitate venit, illæ tamen non petunt vt veniat in Iudæam, vbi eum occidere cupiebant. Amicus ne intendat, quod amicus propter eum aliquid de ſua authoritate deperdat. 218. 69

Lazarus amicus noſter dormit. Ipſe mortuus erat, & ad reſuſcitandum eum Dominus accedebat, & tamen inquit, dormit. 470.18. & 34.30.& 31.& 35

Lazarus mortuus eſt, & gaudeo propter vos. Deus per miracula, & prodigia in fide corroborat, & confirmat. 8.3.& 272.139.& 237.26

Scio, quia quæcunque poposceris à Deo. Oratio valde potens ad impetranda magna. 216. 61

Scio, quia quæcunque poposceris à Deo. Non petit, vt frater reſuſcitetur; ſed ait, ſcio, quod ſi velis potes: non propria voluntas, ſed Dei placitum ſequendum. 421.77. Et vera obedientia Deo ſe ſubmittit, eſtque ad omnia præparata. 308.7.& 354.83

Vt vidit eam plorantem, infremuit, & lachrymatus eſt. Reges ad ſuorum miſerias ſæpe non mouentur, quia eorum neceſſitates non vident. 261.92

Gratias agens. In reddendis gratiis multus ſit homo. 154.1. Et antequam impetret beneficium gratias agit gratus animus valde velox. 245. 13

Magna voce clamauit. Peccator in peccatis ſuis ita obſtinatus eſt, & adhærens, vt ad deſiſtendum ab illis vox magna neceſſaria ſit. 255. 66

Soluite, & ſinite abire. Qui à peccatorum ſepulchro reſurgit, ibi non immoretur, ſed omnem peccati occaſionem fugiat. 248.27

Sabbato à Dominica IV.

Ioan. 8.

Ego ſum lux mundi. Deus illuminat omnes. 19.61

Ego ſum lux mundi. Lux ad omnes ſe extendit, excipit nullum, ita Deus ſua beneficia omnibus communicat. 37.148.& 125.106

Ego ſum lux mundi. Lux aliquibus ſe ita communicet, vt aliis nihil ſubtrahat. 28. 106

Ego ſum lux mundi. Non ait: Ego ſum Sol, ſed lux: Sol inæqualiter ſe communicat, terras quaſdam reddit infœcundas, quaſdam fertiles, ita vt aurum producant; in rege autem nullum ſit particularitatis ſignum. 22.75.& 36. 139.& 45.19.& 20

Qui ſequitur me, non ambulat in tenebris. Qui ſequitur Chriſtum, nullam vitiorum caliginem habebit, ſed magnam victoriæ gloriam. 409. 11

Qui ſequitur me, non ambulat in tenebris. Non ait: Qui videt me, vel qui me audit, ſed qui ſequitur per vitæ imitationem. 275.11. 271. 137.& 713.75

Verum eſt teſtimonium meum. Ipſa Chriſti ſanctitas, & vitæ probitas efficaciter oſtendebat verum eſſe teſtimonium eius. 188. 17

Iudicium meum verum eſt, quia ego ſolus non ſum. Ex eo veritatem iudicij ſui oſtendit, quod ipſe ſolus non eſt, vt per hoc iudicibus documentum præſtet, ne proprium ſequantur affectum, aliorumque conſilium minimè reſpuant. 18 54. & 55.& 177.9

Dominica Paſſionis.

Ioan. 8.

Quis ex vobis arguet me de peccato? Cum mendaces Iudæi multas in Chriſtum Dominum coniicerent calumnias, vult Dominus modo actiones ſuas iuſtificare, vt nos doceat, propriæ famæ conſulendum. 57.71.& 58. 77.& 85.13

Quis ex vobis arguet me de peccato? Suſpicio mali etiam leuis infamat, ideo Chriſtus Dominus omnem à ſe ſuſpicionem malam amputare, & excludere vult. 58.78.& 249.32

Quis ex vobis arguet me de peccato? De aliis Sanctis dicitur: Incedentes in mandatis Domini ſine querela, *Luc.* 1. Vide lib. 1. cap. 4. At de Chriſto Domino dicitur ſine peccato, quod eſt quid maius; nam ipſe eſt caput, & princeps noſter; & vbi maior eſt dignitas, maius exigitur meritum. 47.27. & 116.72. & 127.126. & 147.39

Quis ex vobis arguet me de peccato? Chriſtus Dominus inuidentium Iudæorum non timet odia; iuſtus enim, & benemeritus, eſt ſui maximè ſecurus. 51.46

Si veritatem dico vobis. Cum ſe liberum à peccatis manifeſtat, ſtatim veritatem ſuam oſtendit; nam vitæ puritas veritatem maximè corroborat. 108.31

Si veritatem dico vobis. Ex ſua veritate ſumma Deum ſe probat, vbi namque veritas lucet, ibi Diuinitas irradiat. 41.160.& 161

Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi? Quia veritatem dico, ideo non creditis mihi; humanus enim intellectus veritatem maximè reſpuit. 23.79

Non creditis mihi? Dominus innocentiam ſuam tam diſertè oſtendit, eorumque arguit incredulitatem; quia veritas eſt ſine timore. 249. 30

Samaritanus es tu, Dæmonium habes. Phariſæi ſanctitatis, & ſcientiæ opinione erant maximè inflati, & cum ſuam videant à Chriſto malitiam detegi, ideo tot opprobriis illi reſpondent; multa enim homo aggreditur ſua pigneratus opinione. 429. 113. & 795. 49

Dæmonium habes. Iudæi dæmoniaci' Christum Dæmonium habere dicunt ; iuxta suum ingenium loquitur quilibet. 431.129

Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. Vbi vitia adsunt, generis nobilitas non prodest. 381. 105.& 106.& 458.76

Antequam Abraham fieret, ego sum. Non ait: Ego eram, sed sum ; vt Parentis sui, qui dixit : Ego sum, qui sum, loquendi modum haberet ; nam facta quemlibet ostendunt filium sui patris. 391.25

Tulerunt lapides, vt iacerent in eum. Mira hominum malitia contra Deum stare vult. 262. 94

Iesus autem abscondit se. Iræ dandus est locus. 190.22.& 261.90.& 310.16

Feria II. à Dominica Passionis.

Ioan. 7.

Miserunt Principes, & Pharisæi ministros, qui apprehenderent Iesum. Concordant omnes, vt Christum comprehendant : iniqui ad malum maximè vniti. 470.17

Vt apprehenderent Iesum. Multa videbant signa, quæ Dominus faciebat, ideo in ipsum inuidia maximè mouebantur. 255.65. & 351.66. & 379.95

Miserunt ministros. Ministri hi, quanuis iniqui, atque pessimi, huic ministerio se non ingerunt, sed à Pharisæis mittuntur: minister ne se ingerat officio. 366.32

Adhuc modicum tempus vobiscum sum. Ad quid explicat Dominus, quod modicum tempus futurus sit inter illos ? Nisi ad eos infirmos maximè inuitandum, vt remedium sibi applicent salutiferum. 36.140.& 190.22.& 194.40.& 371.56

Quæretis me, & non inuenietis. Explicat Dominus supplicium magnum, scilicet quod ab eis longius fiet, itaut eum non valeant inuenire. 310. 21.& 311.25

Quæretis me, & non inuenietis. Ne contemnant eius præsentiam, explicat quantum erga eum absentem sint habituri desiderium. 447. 11

Nunquid in dispersionem gentium iturus es ? Non cogitant de ascensu in cælum, sed de regione gentium ; iniqui enim totam cogitationem suam in temporalibus rebus defixam habent. 250.34.& 255.66.& 425.95

Si quis sitit veniat ad me. Dominus, vt homines ad se trahat, non supplicia, sed aquæ promittit dulcedinem ; plus namque benignitas, quàm rigor allicit. 155.5.& 311.28.& 395.41.& 402. 77

Feria III. à Dominica Passionis.

Ioan. 7.

Ambulabat Iesus in Galilæam, non enim volebat in Iudæa ambulare. Prudentis est à periculo fugere, & declinare. 609.10

Non volebat in Iudæa ambulare, quia quærebant eum Iudæi interficere. Noluit Dominus potentia, & signis se Deum ostendere ; sed humilitate potius hominem se voluit exhibere : semper Dominus amplectitur humilia. 212.46. & 337.43.& 405.92

Volebant eum Iudæi interficere. Diaboli contra Dominum manum mouere non audent, ad hoc tamen solicitant homines ; hi namque aggrediuntur multa, quæ Diaboli facere non audent. 178.12.& 442.187

Vade in Iudæam, vt discipuli tui videant opera tua. Humana hæc suasio est, non Dei gloriæ, sed proptiæ consulere famæ : cum in omnibus operibus nostris Dei gloria sit quærenda. 273. 144

Vt discipuli videant opera tua. Hi cum vanæ gloriæ essent valde cupidi, similem esse Dominum sibi persuadebant. 318. 3. & 430. 123

Tempus meum nondum aduenit. Ac si dicat, gloriam, & magnificentiam nolo, nisi post crucem & pressuras. 235.13.14.& 15

Vide *Meritum.*

Me autem odit. Quanuis Dominus multa in homines beneficia conferret : tanta est eorum malitia, vt nullis frangatur, & emolleſcat signis. 426.101

Feria IV. à Dominica Passionis.

Ioan. 10.

Facta sunt encænia. Christi passio appropinquabat; antea encæniorum, id est, renouationis festum celebrabatur : vt Christi passionis fructum consequatur homo, lauari per pœnitentiam debet. 415.46 & 383.115

Facta sunt encænia. Christus festiuitates celebrat, ad illasque in templum ascendit : tempori enim maximè est accommodandum. 141. 18.& 253.52

Ambulabat Iesus in porticu. Iesus non in platea, non in foro, sed ambulabat in porticu, qui ad templum erat ingressus, vt nos doceret, quod in via Dei sit ambulandum. 95.59

Ambulabat Iesus. Non sedebat, non quiescebat, sed ambulabat, vt de se salute nostra maximè solicitum ostenderet. 163.38.& 341.18.& 416.52

Ambulabat Iesus in porticu. Non in templo, non in tecto, sed in porticu, quæ via ad templum communis erat, vt innueret Dominus, quod via virtutum communis sequenda. 215.57.& 275.11

Circundederunt ergo eum Iudæi, & dixerunt. Interrogant, non vt sciant, sed vt sacram eius doctrinam impediant, calumniandique habeant occasionem. 462.101

Circundederunt ergo eum. Veluti deambulationem eius cohibere præsumentes, vtque eum certo affigerent loco: mens enim humana adeo est superba, vt contra Deum stare audeat. 160. 26.& 255.61

Si tu es Christus, dic nobis palam. Dominus satis manifestè erat allocutus, ideoque nullum hac in re dubium esse poterat : attamen dubitantes se ostendunt ; dubium namque non ex ratione nascebatur, sed ex odio, quod nunquam deponitur, nec euidenti ratione diluciatur. 555.58

Si tu es Christus, dic nobis palam. Satis aperta erant Christi verba, cuius opera diuinita-

tem

tem satis manifestè iudicabant; ipsum tamen Iudæi ignorant, & dubitant: inimicus enim magnalia nostra nunquam agnoscit, & videt. 256.67.& 433.144

Si tu es Christus, dic nobis palam. In verbis humilitatem fingunt, vt facilius decipere possint; inimicus namque humilitate fallit. 260. 84

Opera, quæ ego facio, testimonium perhibent. Maiestas operibus potius, quàm verbis, & titulis ostenditur. 47.25.& 65.104.& 148.43.& 394. 38

In nomine Patris mei. Non ait: In nomine meo, sed in nomine Patris mei, vt nos doceat, quod omnis operatio nostra Deo tribuenda est. 179. 18

In nomine Patris mei. Quia sæpe sæpius æstimatur,& veneratur opus ob authorem suum. 90. 39

Ego,& Pater vnum sumus. Ex vnitate cum Patre excellentiam,& nobilitatem suam ostendit; nihil magis, quàm vnitas celsitudinem indicat. 56.66.& 15.43

Feria V. à Dominica Passionis.

Luc. 7.

Mulier, quæ erat in ciuitate peccatrix. Nec mulieris nomen, nec peccati species exprimitur: præcauet Euangelista impudicam fœminam, vel luxuriæ vocabulum nominare; quoniam & ipsum luxuriæ nomen coinquinare videtur. 184.2.& 183.34

Quæ erat in ciuitate peccatrix. Enormia denotantur peccata, vt inde appareat inundatio diuinæ misericordiæ illa condonantis. 312.33. 321.20

Vt cognouit, quòd Iesus accubuisset. Diuina Maiestas, cum se aliquantulum inclinauit, humanos statim animos ad se traxit, ac reuniuit. 319.6. & 23.79.& 206.15

Vt cognouit. Locum, in quo Christus erat, non antea, sed modò cognoscit, quia dolore compuncta omnia detestabatur peccata; & abominanti peccata, apparent cœlestia. 194. 41

Vt cognouit. Mulier non distulit, sed inter conuiuium lachrymans irruit: salutis occasio non crastinanda, sed statim arripienda. 195. 44

Stans retrò lachrymis cœpit rigare. Mulier tota erat contritione plena, lachrymis perfusa, cur retrò, & se non dat aute Domini conspectum? Non lachrymas, sed anteactæ vitæ considerabat peccata; iustus enim defectus considerat, & quæ subleuant, ignorat. 391.24. & 151. 55

Lachrymis cœpit rigare. Lachrymis pedes rigat, hæ namque ad Dominum comparandum, sibique retinendum efficaces valde. 284. 55

Osculabatur pedes eius. Quomodo ad obsequium, quod tam vile videbatur, mulier tam nobilis se dimittit? Charitate vulnerata intellexit, nihil esse nobilius, quàm Deo seruire. 104.15.& 264.104

Vnguento vngebat. Quomodo permittit Dominus vnguenti tam pretiosi iacturam fieri? Pro mulieris vtilitate, vt à Deo magnum accipiat beneficium. 28.107. & 55.62. & 289. 33

Sciret, quia peccatrix est. Hic in muliere lachrymas non videt, sed veterem peccatricem recogitat statum; verè Pharisæus iste à iustorum ingenio alienus, qui de aliis, quæ dedecorant, tacent, & publicant quæ honorant. 30.115.& 62.90.& 121.92

Simon, habeo tibi aliquid dicere. Cum eo leniter, & placatè Dominus loquitur; est enim valde conueniens sæpe, vt superior subditos suos leniter reprehendat. 376.85

Non cessat rigare pedes meos. Opera supererogationis valde gratuita. 276.13

Dilexit multum. Ideo ei non difficilis rerum contemptus, quia amor maiestatem nescit. 350. 61

Dilexit multum. Dominus in muliere amorem ipsum maximè expendit; interiora namque, non exteriora, maximè consideranda sunt. 375.76

Feria VI. à Dominica Passionis.

Ioan. 11.

Collegerunt Pontifices, & Pharisæi concilium. Ob Christi virtutes præclaras in ipsum iniqui concilium faciunt; semper enim ab iniquis impetitur magna virtus. 299.39.& 350. 63

Collegerunt Pontifices concilium. Non vt sincerè, sed mendaciter iudicent; iniquitas enim semper falsa iudicat vera. 318.2

Collegerunt Pontifices, & Pharisæi. Peruersitas ad iniustitiam suos semper maximè vnit. 470. 10

Collegerunt Pontifices, & Pharisæi concilium. Consensus iste, in quo tota iniquitas, sub nomine iustitiæ fit, communisque boni; sic sæpè à magnatibus, vt turpia facta sua, tamquam illustria, reputari velint. 454. 55. & 56

Quia hic homo multa signa facit. Humana malitia magna, cum beneficium datum ingratitudinis fit occasio. 454.46

Quia hic homo multa signa facit. Populus ob signa Christum sequebatur, Ioan. 6. Ob signa Christum persequi Pharisæi, & Pontifices intentant: gloriam enim, quam amor recognoscit, odium non videt. 408.7

Multa signa facit. Signis euidentibus inimicus non emolliscit, immo potius eius furor augetur. 226.101

Si dimittimus eum, omnes credent in eum. Popularem auram isti maximè inhiabant, & si populus alium sequitur, ambitiosi maximè dolent. 461.92.& 443.189

Venient Romani, & tollent locum nostrum. Isti ad terrena erant maximè affecti, & iniqui mundana sua detinentur cupiditate, ab illaque vehementer mouentur. 255.66

Venient Romani. Damnum, quod eis à Romanis potest inferri, considerant solum, non salutem, quam in Christo consequi valent. Peccatores oculos solum dirigunt quo labi possunt, non quo remedium inest. 456.68. & 67

Venient Romani. Lazarum Christus Dominus è mortuis reuocauit ad vitam : Romanos venientes etiam expellere poterit ; sed eorum mentes obcæcauit malignitas. 257. 73

Venient Romani. O iniqui, peruersique homines; culpam non timent , sed solùm temporale damnum,cum culpa multo magis sit timenda. 36.143

Venient Romani, & tollent locum nostrum. Peccator semper timet,& nunquam securus est. 254. 61

Cùm esset Pontifex anni illius. Hanc Euangelista veluti rationem assignat , ob quam dicto eius concessere omnes ; dictum enim cuiuslibet ob authoritatem æstimatur magni. 90.39.& 448. 16

Cùm esset Pontifex anni illius. Quia Pontifex; ideo sententiæ eius subscripsere omnes ; mundus namque principes maximè sequitur. 319. 10

Sabbato à Dominica Passionis.

Ioan. 12.

COgitauerunt principes Sacerdotum, vt & Lazarum interficerent. Principes iniqui in Lazari nece occupantur toti , cum boni sit principis vitam suorum quærere.65,103.& 90. 74

Vt & Lazarum interficerent. Vt sic è memoria hominum excidat egregium Christi de illius resurrectione factum ; cum proprium sit boni principis pro suorum beneficiis stare. 281.41

Cogitauerunt vt & Lazarum interficerent. Quia maximè dolebant de gloria, quæ Christo Domino resultabat ex illius resurrectione. 351. 66

Cogitauerunt vt & Lazarum interficerent. Dominus , sicut primo Lazarum resuscitauit,ita & secundo resuscitaret ; ad quid ipsum interficere cogitant ? Mens humana est adeo obcæcata,vt contra Deum se posse stare præsumat. 262.94

Cogitauerunt,vt & Lazarum interficerent. Quia Pharisæi maximè dolebant : quod eximius daretur honor , quem ipsi desiderabant. 443. 189

Quia multi ex Iudæis propter illum abibant , & credebant. Magna laus eorum,qui in Christum credebant ; nam,dum alij contradicunt,credere magna laus. 298.33

Propter illum credebant. Quoniam miracula, quæ fides firma non expostulat, Iudæorum fides valde infirma requirebat. 237.26. & 271. 139

Venerunt Gentiles. Cùm in Iudæa multi iam crederent , Gentiles veniunt , dum enim incipit vnus,multi sequuntur. 305.64

Dominica Palmarum.

Matth. 21.

INuenietis asinam. Hoc est. In stabulo bestiali inuenitur peccator , hic namque per malitiam suam in belluinam degenerauit naturam. 212.42

Soluite,& adducite mihi. Homo per pœnitentiam à peccato soluitur , ad Deumque adducitur. 368.45.& 415.46.& 384.116

Soluite, & adducite mihi. Munus hoc Apostolis, non alteri committitur ; quia ad tale officium destinati, & non substituti erant. 103.12

Soluite , & adducite mihi. Hoc munus Apostolis mandatur , quia de illorum experientia iam multum constabat , vt haberemus documentum , quod expertus minister sit quærendus. 104.17

Soluite , & adducite mihi. Apostoli non se offerunt , sed à Christo destinantur ; bonus enim minister non se in officio ingerit , sed mandatur. 366.32

Soluite,& adducite. Apostoli ad officium soluendi erant electi, ideo negotium hoc non committitur aliis,quia bonus minister in officio suo est impediendus.

Dicite,quia Dominus his opus habet. Cum sit supremus Dominus , nostris non indiget rebus, & ait : quia Dominus his opus habet ; petit obsequium nostrum,non quia indigeat, sed vt in nostram vtilitatem cedat.55.92.& 279.33.& 382.109.& 387.5

Et confestim dimittet eos. Sine mora Dei mandatis obediendum. 194.43.& 308.7

Ecce rex tuus venit tibi. O magnum principis elogium,quod non sibi,sed suis,bona,& vtilia quærat. 65.103.& 104.& 215.56

Venit mansuetus. Dominus suos , non rigore,sed benignitate ad se trahere voluit.155.5.& 311. 28

Plurima autem turba. Deo magna est habenda reuerentia. 137.164

Feria II. à Dominica Palmarum.

Ioan. 12.

MAria accepit libram vnguenti. Maria iam antea pedes Domini vnxit, *Luc.*7. modò etiam in ipso opere sancto perseuerat. 129.134. & 263.102

Maria accepit libram. Antea enim Luc. 7. dum vnxit pedes Domini , magnam inuenit gratiam ; modo ad vngendum iterum se præparat : nam prudens , quam sibi fœlicem agnoscit viam sequitur semper. 421.78. & 228. 108

Maria accepit libram. Ad vnguenti odorem valde propensa mulier ; illò trahitur à Deo: vnusquisque sua inclinatione trahendus. 48. 29.& 30

Vnus ex discipulis eius. Maximè torquetur Iudas, dum vnguentum,cuius pretium ipse vehementer inhiabat , in laudem Christi videt effundi. 443.189

Vnus ex discipulis eius. Non aliquis extraneus,sed vnus ex discipulis opus calumniatur ; semper propinqui,amicique maiores ab inuidia impugnantur. 255.65

Quare vnguentum istud trecentis denarijs. Mulier bene nouerat murmurationes discipuli, expensas , quas fecerat , hæc tamen nihili duxit ; nam iustus Dei obsequium proprio commodo semper præfert. 332. 22

Quare vnguentum istud. Ecce iniquus malitia sua conuictus : si vnguentum trecentorum denariorum in eius obsequium effunditur, quomodo tu triginta vendidisti ? Semper ambitiosus cupiditate sua detinetur. 255.66. & cæcus est, vt verum agnoscat. 257.73.& 318.2

Quare vnguentum istud. In præclaras virtutes semper magna oppugnamenta. 413.32.&33. Et præcipuè in virtutis exordio Diabolus semper contrarietates mouet. 408.5

Dixit ergo Iesus. Non dissimulatt Dominus, sed statim Iudam interpellat : nam Iudas fictum egenorum zelum ostendens illa dicebat ; & animus fictus ferri non potest. 380. 69

Dixit ergo Iesus. Iudam Dominus, non asperè, sed leniter obiurgat. 376.85

Feria V. in Cœna Domini.

Ioan. 13.

SCiens Iesus, quia venit hora eius. Euangelista in Christo scientiam memorat, vt euidens fiat, inter tot præclara mysteria ab ipso omnia alta, profundaque scientia dispositа, ordinataque fuisse. 99.74

Sciens, quia venit hora eius. Quia nos à Dæmonis potestate liberabat in ea, & Christus id, per quod nos liberat, suum maximè reputat. 178. 13.& 399.61

In finem dilexit eos. Eximius Christi amor vltra finem dilexit. 208.23

In finem dilexit eos. Ita vt beneficia eius ad finem, consummationemque peruenirent, quod in humanis minimè fit. 45.16. & 252. 48

In finem dilexit eos. In finem, hoc est, in Deum: *Ego sum principium, & finis.* Et dilexit nos ad Deum in nostram salutem deducendo. 122. 96

In finem dilexit eos. Hoc est, in consummata, quæ est in Christo, perfectione. 65.102

Sciens, quia omnia dedit ei Pater in manus. Cum supremam suam maiestatem, potestatemque cognosceret, se tamen humiliat ad pedes discipulorum lauandos. 137.170.& 224.87

Quia omnia ei dedit Pater in manus. Ipsa humilitas Christi diuinitatem, potestatemque maximè ostendebat. 290.84

Surgit à Cœna. Tam vile ministerium, ex quo aliquis de eius excellentia dubitandi occasionem posset habere, Dominus non recusat, voluit namque quod homines de eius potentia potius, quàm de amore dubitarent. 309. 12

Sciens, quia omnia dedit ei Pater in manus. Vt ea omnia dilectis suis daret, sacram instituendo Eucharistiam, in qua se ipsum præstat. Amor enim operibus comprobatur. 546.34. & 202.2

Surgit à Cœna. Amor sedere, & quiescere nescit. 140.9

Cœpit lauare pedes discipulorum. Supremus Dominus tam vile non respuit ministerium ; amor enim maiestatem nescit. 350 61

Cœpit lauare pedes. Verè nobilis de sua ingenuitate securus nullam abiectionem, humilitatem que refugit. 39.157.& 276.16

Extergere linteo, quo erat præcinctus. Dum Dominus discipulorum pedes abstergeret, pedum maculæ in ipso linteo relinquebantur; quia quantum fieri potuit, infirmitates nostras Dominus in se suscipere voluit. 211. 40

Domine, non lauabis mihi pedes in æternum. In virtutis via singularitas vitanda, & virtutum via communis sequenda. 215.57.& 275.11. & 340.16.&396.50.& 51

Dominica Resurrectionis.

Marc. 16.

MAria Magdalene, & Maria Iacobi, & Salome. Si per labores ingredimur, illis transactis, vita inuenitur. 68.116.& 51.42.& 235.14.& 15.

Valde manè vna Sabbatorum. In rebus magni ponderis immorandum non est. 315.47. Quæ sunt Dei obsequij velociter agenda. 142.22

Valde manè. Non timent noctis tenebras, nec ea, quæ in itinere contingere possent ; nam iustus proprio commodo Dei obsequium præfert. 332.22

Vt venientes vngerent Iesum. Quanuis Iesus eis abesset, earum tamen vetus amor non est absentia diminutus. 350.63

Vt venientes vngerent Iesum. Affectus interior demonstratur, comprobaturque operibus. 146. 34 & 202.2

Viderunt iuuenem sedentem. Angeli ad nos auxiliandos, ad nostrumque obsequium maximè propensi. 224.87. & 272.140. & 398. 61

Viderunt reuolutum lapidem. Pium fœminarum obsequium Dominus in re accipere noluit: nam bene fieri poterat, vt à mulieribus vngeretur, & postea resurgeret : sed Christus animum nostrum potius, quàm munera vult. 424.93

Obstupuerunt, qui dixit eis. Cum cœlestium donorum multum haberent, timent ; multum enim timet, qui multum habet. 119.82.& 287. 69

Iuuenem amictum stola candida, & obstupuerunt. Cum videant cœlestem Angelum, timent. Cœlestia dona sunt timenda. 89. 35

Iesum queritis crucifixum, surrexit. Angeli, si mulieribus annuntiant glorioſam Christi resurrectionem ; cur custodibus etiam eam non dicunt ? Mysteria, atque magnalia inimicis non omnia aperienda. 424.91

Iesum queritis crucifixum. Dominus, cur non statim mulieribus se glorioſum manifestat, sed prius annuntiatur eius resurrectio, & postea ipsemet apparet ? Ad magna non subito, sed paulatim assuefiat intellectus. 134.154.& 211. 38.& 370.52
Vide *Paulatim.*

Resurrexit, sicut dixit. Resurrectio Christi maximè veneranda. 58.76

Summa Concionum.

Feria II. à Dominica Resurrectionis.

Luc. 24.

DVo ex discipulis eius ibant ipsa die. Antequam dies tertia finiatur, ab Hierusalem recedunt; nam si expectassent, resuscitatum Dominum vidissent. Difficultatibus credendum non est, sed in incepto opere persistat homo. 56.68.& 129.134.& 263.102

Factum est, dum fabularentur. De magno Resurrectionis mysterio fabulari dicuntur: nostræ fidei mysteria, vtpote diuina, ab intellectu illuminato tantum cognoscuntur; debilis autem in fide, veluti fabulas, & abiectiones ea reputat. 265.107

Iesus appropinquans ibat cum illis. Duo hi discipuli debiles in fide ibant; eis Christus adest; in negotiis fidei occurrendum citissimè. 8.3. & 9.6

Appropinquans ibat cum illis. Christus necessitatibus nostris maximè accurrit, & adest. 143.23. & 163.58.& 341.18

Appropinquans ibat cum illis. Bonus Princeps suis adest, ab eisque non separatur. 46. 22. & 23

Qui sunt hi sermones? Christus optimè agnoscebat, dubitare discipulos, interrogat tamen, vt videamus, quod aliquando interrogare magnę prudentiæ sit. 129.134

Et estis tristes. Tristitia in mundo gaudium in solo Deo. 133.151

Potens in opere, & sermone. Prius potens in opere, posterius in sermone; prius enim sint opera, quàm verba. 375.75

Vide *Opera.*

Et estis tristes. Cum circa Christi resurrectionem in fide, ac spe debiles essent, tristes, anxiatique incedebant; nam animus à spe sua vacuus maximè turbatur. 293.11

Nos autem sperabamus. De præterito loquuntur, sperabamus, quasi de præséti spem abiecerint, cùm enim in fide debiles essent, meritum amisere, & spem solum benemeritus habere potest. 288.71

Nonne ita oportuit intrare in gloriam suam? Christi resurrectio dicitur gloriâ eius; quia resurrectio Christi causa nostræ resurrectionis; & Christus illud gloriam suam reputat, per quod nobis benefacit. 124. 104. & 105. & 249. 33

Et ita intrare in gloriam suam. Christus Dominus in laboribus regnum, & gloriam suam fundauit. 125.107.& 88.116

Et incipiens à Moyse, & omnibus Prophetis. Magister bonus à facilioribus incipit, seque vniuscuiusque accommodat ingenio. 54. 56

Mane nobiscum, Domine. Peregrinum viderant, & dominum appellant, viderant namque quod doctrina eius sibi valde vtilis erat: & hominum ingenium est eos honorare, à quibus aliquid sperant. 463.104

Mane nobiscum Domine. Ad prandium inuitant, & dominum vocant; qui enim aliquid in Dei obsequio præbet, plus accipit, quam præstat. 328.54

Vide *Obsequium.*

Dominica in Albis.

Ioan. 20.

ERant discipuli congregati propter metum Iudæorum. In omni negotio humana cautela adhibenda est. 314.43

Venit Iesus, & stetit. Deus ante petitionem nostram piis desideriis satisfacit. 386.3

Stetit in medio. Vt Respublica conseruetur, dissensionesque euitentur, rex in communicandis beneficiis suis sit æqualis. 36.139. & 121. 93.& 176.5.& 360.8

Et dixit eis: Pax vobis. Discipulis congregatis pacem Dominus tribuit; quia regis magna laus, quod gubernatio eius sit in pace. 237. 102. Et pax omne bonum significat. 228. 106

Ostendit eis manus, & latus. Præclarum regiæ maiestatis signum pati pro suis, dareque pro eis vitam; ac per id obligantur subditi, vt regem sequantur. 19.58. & 221.82. & 249. 33

Gauisi sunt discipuli. Magna lætitiæ ratio præsentia Christi præter spem; nam res inopinata magnum affert gaudium. 86.18

Gauisi sunt discipuli. In Deo solo vera gaudendi ratio. 115.66.& 151.58

Gauisi sunt discipuli. Post passionis dolores gaudium resurrectionis: post tempestatem gaudium magnum. 151.60.& 61.& 219.75

Accipite Spiritum sanctum. Christus Dominus Apostolis suis dat absoluendi potestatem: beneficium tamen absolutionis extenditur ad omnes. 49.36

Nisi videro in manibus eius fixuram clauorum. Contra nouas alicuius rei laudes magnæ contrarietates oriuntur. 291.86

Nisi videro in manibus eius. Homo alienas laudes valde difficile credit. 304.61. & 408.6. & 7.

Infer digitum tuum huc. Christus Dominus foramina in se ostendit, vt per ea ingrediamur ad ipsum: at terreni reges, ne subditi ad ipsos accedant, omnem aditum claudunt. 865. 30.

Deinde dixit Thomæ: Infer digitum tuum. Vt Thomæ infidelitas sanetur, non per alium, sed per se ipsum Dominus visitat eum. 28.104.& 46.22

In festo Ascensionis.

Matth. 19.

EXprobrauit incredulitatem eorum. Vt discipuli diuinæ seueritatis timore ad omne bonum præparentur. 216.62

Exprobrauit incredulitatem eorum. Non supplicium, sed tantùm eorum infidelitatem obiecit; nulla enim pœna maior, quàm in Christum non credere. 28.108

Exprobrauit incredulitatem eorum, quia his, qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt. Aggrauatur culpa, dum testibus resurrectionis non creditur, tum ob ipsorum testium probitatem. 188.17. Tum ob multitudinem eorum. 224. 87

Expro

Exprobrauit incredulitatem eorum. Iuxta multos Patres D. Thomæ incredulitas reprehenditur; attamen nomen eius tacetur: nam iusti aliorum defectus occultant.
Vide *Defectus.*

Exprobrauit incredulitatem eorum. Et postea ad prædicandum Euangelium totius orbis principes constituit eos: vt manifestum fiat, quod nulla est dignitas sine macula. 60.85

Exprobrauit incredulitatem eorum. Et postea orbis prædicatores declarat; quia, vt verus Prælatus suos pungit, & laudat. 378.89

Euntes in mundum vniuersum. Exiguam Dominus ad totum orbem debellandum extruxit aciem; nam Deus per parua, & contemptibilia confundit fortia. 215.58

In nomine meo Dæmonia eijcient. Potestas hic Apostolis data ad persuadendum Euangelium benefica, hominibus benigna, eisque benefaciens; quia plus acquiritur benignitate, quàm rigore; fauore, quàm seueritate. 155.5.& 311. 28

In nomine meo Dæmonia eijcient. Miracula requiruntur, vt fides ad Gentes introducatur; quia fides infirma miracula exigit. 237.26

Serpentes tollent, & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit. Non legimus, hoc miraculorum genus à Christo fuisse factum; discipulis tamen potestatem tribuit ad huiusmodi miracula. Suos Deus maximè honorat, itavt per ipsos alia, quàm per se multa alia miracula fiant. 291.87.& 305.63

Et Dominus quidem Iesus assumptus est in cælum. Dominus ascendit in cælum, tum vt ibi regnet; tum etiam vt ab hominibus veneretur; absentia enim æstimantur maximi. 373.66. & 447.11

Sedet à dextris Dei. Explicat Euangelista Christi gloriæ locum, vt illius intuitu, ad beatitudinem promerendam maximè animetur homo; spes præmij nos maximè allicit. 410.24.& 528. 109.& 110

In die Pentecostes.

Ioan. 14.

Si quis diligit me, sermonem meum seruabit. Non ait Dominus: si quis voluerit, vel si quis habuerit potestatem: sed si quis diligit me, quia ad operandum non sufficit potentia, sed requiritur amor. 27.99

Si quis diligit me, sermonem meum seruabit. Cùm Dominus à discipulis suis discederet, hæc dicebat: si quis diligit me: quia verus amor absentia non minuitur, sed augetur. 350. 63

Si quis diligit me, sermonem meum seruabit. Solus enim te audit, qui te amat. 145.33.& 34

Et ad eum veniemus. Curiosè quæritur, cur nulla hic Spiritus sancti mentio fiat? Respondetur quòd ipse Spiritus in opere dilectionis intelligitur: *Si quis diligit me*, propria namque operatio personam, ac maiestatem maximè indicat. 65.104.& 394.38

Et mansionem apud eum faciemus. Aduentus Domini in anima cum mansione est; nam Dei beneficia perpetua, & permanentia sunt. 30. 116.& 51.45.& 219.74

Spiritus autem Paraclitus. Nonne sufficiebat dicere: *Spiritus?* Ad quid additur *Paraclitus*, hoc est consolator? Magnum principis elogium de suorum commodo, ac salute agere. 176.7.& 222.82.& 249.39

Spiritus autem Paraclitus. Id est, consolator, & de illo dicitur Actorum 2. *Repleuit totam domum:* verus enim amor, & consolator operibus demonstratur. 146.34.& 202.2

Quem mittet Pater in nomine meo. Spiritus sancti missio Patri, & Filio conuenit: cur ergo Christus non ait: Quem ego mittam? Spiritus sanctus in Christi laudem mittebatur, ideo Patri tribuitur missio eius, quia laus ab ore proprio non proferenda. 101.5

Et suggeret vobis omnia. Hoc est menti indet, vt ipsa omnia percipiatis; nam doctrina ita tradenda, vt ab auditoribus intelligatur. 258. 79

Pacem meam do vobis. Vt Spiritus sancti gratia illuminati, in Christoque per pacem vniti mirabiliter operentur.

Non quomodo mundus dat, ego do vobis. Per Christi pacem intelligitur omne bonum. 228.106. Non dat ergo Christus bona sua, vt mundus; nam mundi bona bellum pariunt; Christi verò vnitatem, pacémque producunt. 152. 59

Quia Pater maior me est. Christus Dominus cum Æterno Parenti omnino sit æqualis; ita tamen loquitur, vt nos doceat, quod Deus sit maximè venerandus. 137.168

In festo S. Trinitatis.

Matth. 28.

Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra. Explicat Dominus omnem potestatem sibi datam, non tamen commemorat, quod huiusmodi potestas ob passionis suæ merita data sit. Magnificus animus solum recordatur eorum, quæ accipit, non verò eorum, quæ præstat. 12.25. & 30.150. & 45.16.17. & 18

Data est mihi omnis potestas. Post passionem data est potestas. 31.117.& 153.64.& 52.51.& 67. 111.& 228.76

Docete ergo omnes Gentes. Cum Christus Dominus dicat, se habere omnem potestatem, statim subiecit: *Docete omnes Gentes.* Benefacere enim maximè ostendit potentiam Dei, & maiestatem. 124.104

Docete ergo omnes gentes. Bona consequentia. Data est mihi omnis potestas: *Docete ergo omnes gentes.* Regis potestas sit, vt suis benefaciat. 31. 118.& 176.7

Docete omnes gentes. Christus Dominus, vbi primum Apostolos suos totius orbis principes creauit, statim eis mandauit, vt totum peragrarent orbem; Præsul enim omnia sua visitet. 28.104.& 146.22.& 23

Docete omnes gentes. Christi Doctrina publicum quærit, angulos fugit. 294.13

Docete omnes gentes. Vbi primum totius orbis principes à Deo sunt creati, statim eis iniungitur: *Docete omnes gentes.* Quia Prælatus creatur, non vt sibi, sed vt suis consulat. 65.103.& 204.& 215.56

Baptizantes eos. De Baptismo vide multa verbo *Baptismus.*

In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Iubet Christus docere, & baptizare omnes Gentes; & hoc in nomine sanctissimæ Trinitatis: quia tunc Trinitas maximè resplendet, cùm omnibus communicatur. 395.47

In nomine Patris. In orbis creatione Trinitas tota est operata, ita etiam restauratio in eius nomine confertur; ad idem enim pertinet creare, & restaurare. 235.12.& 238.55.

In nomine Patris. Imperat Dominus baptizari fideles in nomine Trinitatis, vt ex ipsa vnione, quæ datur inter diuinas personas, discant fideles inse ipsis mutuam habere. 15.43. & 86. 66.

Docentes eos seruare. Cur Dominus non per se ipsum docet, sed vt doceant, Ecclesiasticis imperat? Quia docendi elogio eos extollere voluit. 366.33.& 34. & 354.79
Vide *Prædicator.*

Ecce ego vobiscum sum. Quam proficua sit omnibus Christi præsentia, vide *Præsentia.*

In festo Corporis Christi.

Vide multa verbo *Eucharistia.*

LOCA
SACRÆ SCRIPTVRÆ,
quæ hoc primo Tomo explanantur.

VETVS TESTAMENTVM.

Ex Geneſi.

Cap.1. n.1. IN principio creauit Deus cælum & terram. pag.8. num.5. & 8. & 13.31. & 17. 51. & 54.

2 Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas. 43.7. & 189.20. & 400. 70

3 Dixit Deus, fiat lux, & facta eſt lux. 76. 20

11 Germinet terra lignum pomiferum, & vidit Deus quod eſſet bonum. 37.145. 213.52

20 Producant aquæ reptile animæ viuentis, & volatile ſuper terram. 400.70

21 Creauit Deus cete grandia, & omnem animam viuentem, atque motabilem, quam produxerant aquæ. 263.102

22 Creſcite, & multiplicamini. 116.71

26 Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram. 275.11

30 Cunctis animantibus terræ, omnique volucri cæli, in quibus eſt anima viuens, vt habeant ad veſcendum. 26.98

2.2. In die, quo fecit Dominus cælum & terram. 17.51

Requieuit Deus die ſeptimo, & ſanctificauit illum. 81.39

7 Formauit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem. 35.137. & 136. 163. & 171.35

9 Lignum vitæ in medio paradiſi, lignum ſcientiæ boni, & mali. 333.27

10 Fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradiſum. 466.121

12 Circuit omnem terram Heuilath, vbi naſcitur aurum, & aurum terræ illius optimum. 269.125

17 De ligno ſcientiæ boni, & mali ne comedas. 414.40

21 Immiſit Deus ſoporem in Adam, & tulit vnam de coſtis eius. 148.141

3.1. Sed & ſerpens erat callidior cunctis animantibus. 422.84. & 433.89

3 Ne comederemus, ne tangeremus. 237. 25

5 Scit enim Deus, quia quocumque die comederetis, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut Dij. 422.86. & 440.176

7 Cum cognouiſſent ſe eſſe nudos, conſuerunt folia ficus, & fecerunt ſibi perizomata. 24.86

8 Cum audiſſent vocem Domini Dei deambulantis. 223.84

9 Vocauit Dominus Deus Adam, & dixit ei. 280.38

12 Mulier, quam dediſti mihi ſociam, dedit mihi, & comedi. 234.9

14 Quia feciſti hoc, maledictus inter omnia animantia. 423.89

15 Inimicitias ponam inter te, & mulierem, ſemen tuum, & ſemen illius. 66.106. & 74.12. & 18

16 Multiplicabo ærumnas tuas. 112.49

17 Maledicta terra in opere tuo. 225.91

19 In ſudore vultus tui veſceris pane tuo, donec reuertaris in terram, puluis es, & in puluerem reuerteris. 215.58. & 297.70

4.1. Adam cognouit vxorem ſuam. 201.70

4 Reſpexit Dominus ad Abel, & ad munera eius. 260.88. & 303.58. & 156.10

5 Conſurrexit aduerſus fratrem ſuum Abel, & interfecit eum. 442.187

23 De Lamech vero ſeptuagies ſepties. 54. 57

5.1. Hic eſt liber generationis Adam. 42.5

25 Vocauit nomen eius Noë, dicens: Iſte conſolabitur nos. 81.43

6.5. Videns Deus quod multa malitia eſſet in terra. 205.12

8 Noë vir iuſtus, & perfectus in generationibus ſuis. 43.8. & 67.215

8.20. Ædificauit Noë altare Domino, & tollens de cunctis pecoribus. 281.40. & 305.63. & 387.5

9.2. Omnes piſces maris manui veſtræ traditi ſunt. 305.63. & 387.5

26 Benedictus Dominus Deus Sem, ſit Chanan ſeruus eius. 480.29

27 Dilatet Deus Iapheth, & habitet in tabernaculis Sem. 55.63

10.10. Fuit autem principium regni eius Babylon. 255.66

11.1. Egredere de terra tua, & veni in terram quam monſtrauero tibi. 264.103

31 Tulit Thare Abraham filium ſuum, & Lot filiam Aram filium filij ſui, & Sarai vxorem

vxorem ſuam,& eduxit eos de Vr Chaldæorum. 55.63.& 444.196
5 Tulitque Sarai vxorem ſuam. 332.21
17 Flagellauit Dominus Pharaonem plagis magnis,& domum eius. 332.26
13.9. Ecce vniuerſa terra coram te eſt, recede à me,obſecro, ſi ad ſiniſtram ieris. 351.68
15 Omnem terram,quam conſpicis,tibi dabo, & ſemini tuo in ſempiternum. 293.11
16 Faciam ſemen tuum,ſicut puluerem terræ. 47.27
14.17. Egreſſus rex Sodomorum in occurſum eius, at verò Melchiſedech rex Salem. 291.87
18 Erat ſacerdos Dei altiſſimi. 339.10
22 Non recipiam de omnibus, quæ tua ſunt. 344.33
15.5. Suſcipe cælum, & numera ſtellas,ſi potes. 47.27
8 Domine Deus, vnde ſcire poſſum quod poſſeſſurus ſim eam. 97.62
12 Cum Sol occumberet, ſopor irruit ſuper Abraham. 153.61
13 Dixit Deus Abrahamo, citò prænoſces quod peregrinum futurum ſit ſemen tuum in terra non ſua. 33.128.& 238.30
16.1. Sara non generat liberos. 86.19
3 Tulit Agar Ægyptiam ancillam ſuam, & dedit eam viro ſuo vxorem. 452.45
7 Cumque inueniſſet eam Angelus Domini iuxta fontem. 119.83.& 272.139
16 Apparuit ei Angelus Domini. 301.49
17.1. Ambula coram me, & eſto perfectus. 47.27.& 276.14.& 281.41
10 Circuncidit carnem præputij ſui. 233.2
14 Maſculus, cuius præputij caro circunciſa non fuerit, delebitur anima illa de populo ſuo. 281.41
18.1. Cucurrit in occurſum eorum, & adorauit pronus in terram. 140.12
2 Si inueni gratiam in oculis tuis, ne tranſeas ſeruum tuum. 141.15
5 Requieſcite ſub arbore. 212.42
6 Accelera tria ſata ſimilæ,commiſce, & fac ſubcineritios panes, ipſe verò ad armentum cucurrit. 311.23
10 Quo audito riſit Sara: num verò paritura ſum anus. 97.63
16 Hi,cum ſurrexiſſent inde, direxerunt oculos contra Sodomam. 356.91
20 Si fuerint centum,dimittet? 238.30
19.14. Surgite, & egredimini de loco iſto, quia delebit Dominus ciuitatem hanc. 412.25
27 Non ſtes in omni circa regione, ſed in monte ſaluum te fac. 412.29
24 Dominus pluit ſuper Sodomam, & Gomorrham ſulphur,& ignem à Domino de cælo. 261.80
20.2. Miſit ergo Abimelech rex Geraræ, & tulit eam. 197.56
6 Ecce mille argenteos dedi fratri tuo, hoc erit tibi in velamen. 253.52.& 285.59.& 308.5
7 Redde viro ſuo, & orabit pro te. 247.29
21.9. Cum vidiſſet Sara filium Agar Ægyptiæ ludentem cum Iſaac filio ſuo. 62.91.& 452.42
10 Eiice ancillam, & filium eius. 309.9
14 Et tollens panem,& vtrem aquæ,impoſuit ſcapulæ eius, tradiditque puerum. 285.62
21 Accepit illi mater ſua vxorem de terra Ægypti. 486.69
22.2. Tolle filium tuum vnigenitum,quem diligis Iſaac,& offeres eum in holocauſtum. 328.54.& 449.198
3 Igitur Abraham de nocte conſurgens. 272.139
11 Abraham, Abraham ne extendas manum ſuper puerum. 112.48
14 Qui dicitur Dominus videt. 271.136
16 Per memetipſum iuraui, dicit Dominus, quia feciſti hanc rem. 49.37.& 276.15
18 In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. 52.49
23.6. Princeps Dei es apud nos in electis ſepulchris ſepeli mortuum. 144.30.& 339.6
24.7. Ipſe mittet Angelum ſuum coram te, & accipies inde vxorem filio meo. 45.18
66 Seruus autem cuncta,quæ geſſerat, narrauit Iſaac. 148.43
25.25. Plantam fratris tenebat manu. 53.53
27 Vir ſimplex habitabat in tabernaculis. 58.78
26.4. Complens iuramentum, quod ſpopondi Abrahamo patri tuo, multiplicabo ſemen tuum. 49.37
27.13. Timeo quod Pater meus inducat ſuper me maledictionem pro benedictione hac. 280.34
28 Det tibi Deus de rore cæli, & de pinguedine terræ. 149.51
36 Iuſtè vocatum eſt nomen eius Iacob, ſupplantauit enim me en altera vice. 175.4
41 Venient dies luctus patris mei,& occidam Iacob fratrem meum. 102.7
43 Ecce Eſau frater tuus minatur, vt occidat te, nunc ergo fili mi,audi vocem meam. 421.78
28.13. Vidit in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens cælum. 217.63.& 388.12
30.38. Poſuitque eas in canalibus,vbi effundebatur aqua. 268.118
31.23. Comprehenditque eum in monte Galaad. 245.13
24 Caue ne quidquam aſperè loquaris contra Iacob. 193.36
31 Furata eſt idola patris ſui. 301.49
32 Quod autem furti me arguis, apud quemcumque inueneris Deos tuos, necetur coram fratribus noſtris. 248.28
33 Cum intraſſet tentorium Rachelis, illa feſtinans abſcondit idola. 86.20
36 Tumenſque Iacob, cum iurgio,ait, quam ob culpam meam exarſiſti poſt me? 195.46
49 Galaad,id eſt,tumulus teſtis. 3.10

32.2. Castra Dei sunt hæc. 495.125
24 Ecce vir luctabatur cum eo. 115.69
26 Dimitte me, iam enim ascendit Aurora. 237.23.& 348.54.& 344.33
27 Quod nomen est tibi? 233.6
28 Videns Deum. 175.4
29 Cur quæris nomen meum quod est mirabile? 241.50
33.2. Posuit vtranquam ancillam, & liberos earum in principio, Liam verò, & filios eius secundo loco. 309.9
20 Inuocauit super illud fortissimum Deum Israël. 288.75
34.23. Substantia eorum, & pecora, & cuncta quæ possident, nostra erunt. 423.26
35.4. Dederuntque omnes Deos alienos, quos habebant, & inaures, quæ erant. 44.13
10 Non vocaberis vltra Iacob, sed Israël erit nomen tuum. 426.102
18 Benoni, id est, filius doloris. 3.10
37.4. Israël autem diligebat Ioseph super omnes filios suos. 46.20
4 Videntes autem fratres eius quod à patre plus cunctis amaretur. 152.59
7 Putabam nos ligare manipulos in agro, & quasi consurgere manipulum meum. 250.34
9 Vidi, quasi per somnium, Solem, & Lunam adorare me. 103.11.& 166.110
14 Vade, & visita si cuncta prospera sint erga fratres tuos. 228.106
21 Ruben verò nitebatur liberare eum de manibus eorum. 190.25
23 Confestim igitur, vt peruenit ad fratres suos, nudauerunt eum. 90.37
37 Descendam in infernum lugens filium meum. 326.45.& 344.34.& 354.81
39.9. Quomodo possum hoc malum facere. 128. 131
12 Dormi mecum. 184.2
40.14. Memento mei, vt suggeras Pharaoni, vt deducat me de isto carcere, quia furto sublatus sum de terra Hebræorum, & hic innocens in lacum missus sum. 455.59
23 Oblitus est interpretis sui. 153.64
41.16. Absque me Deus prospera respondebit Pharaoni. 228.106.& 259.82
35 Vt omne frumentum sub Pharaonis potestate condatur, seruetur que in vrbibus. 104.14
45 Egressus itaque Ioseph ad terram Ægypti circuiuit omnes regiones. 46.22
57 Omnes prouinciæ veniebant in Ægyptum vt emerent sibi escas. 374.74
42.15. Per salutem Pharaonis, exploratores estis. 219.75
43.9. Ego suscipio puerum de manu mea. 314. 40
30 Commota sunt viscera Ioseph super fratres suos. 182.28
44.12. Inuenit scyphum in sacco Beniamin. 219. 75
45.5. Pro salute enim vestra me misit Deus ante vos. 62.91
28 Sufficit mihi, si Ioseph filius meus viuit. 125.107
46.28. Misit Iudam ante se ad Ioseph, vt nuntiaret ei, & occurreret in Gessen. 104. 17
47.11. Habitauerunt in terra Gessen. 29.110
29 Sepelite in terra Chanaan. 79.30
48.4. Qui extendens manum dexteram super caput Ephraim. 125.207
22 Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi. 50.40
49.3. Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, & principium doloris: prior in donis, maior in imperio. 390.98
5 Simon & Leui fratres, vasa iniquitatis bellantia. 470.18
9 Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat: qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium, ad prædam fili mi, ascendisti. 83.5. & 143.23.& 244.2
10 Adorent enim fratres eius. 46.20
21 Nephthali ceruus immissus dans eloquia pulchritudinis. 14.37
24 Pastor egressus est, lapis Israël, Deus patris tui benedicat tibi. 50.38
25 Omnipotens benedicat tibi benedictionibus vberum, & vuluæ. 87.114
26 Fiant in capite Ioseph, & in veritate Nazaræi inter fratres suos. 334.32
50.17. Vt hæc verbis illius tibi diceremus obsecro, vt obliuiscaris scelerum fratrum tuorum. 251.45

Ex libro Exodi.

Cap.1. n.1. HÆc sunt nomina filiorum Israël, qui ingressi sunt in Ægyptum. 42.5
2.18. Vir Ægyptius liberauit nos de manu pastorum, insuper hausit aquam nobiscum, at ille, vbi est? Inquit. 141.16
25 Respexit Dominus filios Israël, & liberauit eos. 156.10
3.5. Ne approbes huc: solue calceamentum de pedibus tuis, locus, in quo stas, terra sancta est 19.27.& 160.107.& 271.136
7 Vidi afflictionem populi mei in Ægypto, & clamorem eorum audiui. 18.54
10 Veni mittam te ad Pharaonem. 247.20
13 Ecce ego vadam ad filios Israël, & dicam eis: Deus patrum vestrorum misit me ad vos. 476.4
14 Ego sum, qui sum. 391.25
19 Dominus Deus patrum vestrorum apparuit mihi, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob. 214.52
4.3. Quam tenebat in manu, quæ versa est in colubrum. 216.60
18 Vadam, & reuertar ad fratres meos in Ægyptum. 65.4
20 Tulit ergo Moyses vxorem suam, & filios suos. 309.9
22 Filius meus primogenitus Israël. 316.51
5.1. Hæc dicit Dominus: Dimitte populum, vt sacrificet mihi. 38.150
4 Quare Moyses, & Aaron solicitatis populum ab operibus suis. 43.144
7.1. Constituo te Deum Pharaonis. 13.33.& 695.12
8.6. Extendit manum super aquas, & ascenderunt vanæ. 40.158
19 Digitus Dei est hic. 160.24
10.17. Rogate Dominum Deum vestrum, vt auferat à me mortem istam. 248.28

12.3. Decimâ die mensis huius tollat vnusquisque agnum per familias, & domos suas. 312.30
7 Et sumant de sanguine eius, & ponent super vtrumque postem. 468.7
8 Et edent carnes nocte illa assas igni, & azymos panes cum lactucis aggrestibus. 239. 42
11 Renes vestros accingetis, & calceamenta habebitis in pedibus, & tenebitis baculos in manibus, & comedetis festinanter, est enim Phase, id est, transitus Domini. 3. 20.293.8
30 Surrexitque Pharao nocte, & omnes serui eius, cunctaque Ægyptus. 331.15
13.2. Sanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit vuluam in filiis Israël. 274. 7
12 Separabis omne, quod aperit vuluam, & consecrabis Domino. 279.31
21 Præcedebat eos ad ostendendam viam per diem in columna nubis. 253.53
14.15. Quid clamas ad me. 424.132
26 Ait Dominus ad Moysem: Extende manum tuam super mare, & reuertentur aquæ ad Ægyptios super currus, & equites. 308.6
16.3. Dominus quasi vir pugnator Omnipotens nomen eius. 241.52
15 Manhu, quod significat quid est hoc. 3. 10
17.9 Elige tibi viros, & egressus pugna contra Amalech. 241.52
18.21. Prouide viros sapientes de omni plebe. 490.91
19.14. Vt lauarent vestimenta sua. 187.12
16 Cœperunt audiri tonitrua, & micare fulgura. 271.138
20.9. Memento vt diem Sabbati sanctifices, sex enim diebus fecit Dominus cælum, & terram. 18.54
12 Honora patrem tuum, & matrem tuam. 350.61
23.15. Non apparebis in conspectu meo vacuus. 167.115
26 Non erit infœcunda, & sterilis in terra tua. 85.13
24.13. Surrexerunt Moyses, & Iosue minister eius, ascendensque Moyses in montem Dei. 29.110
26.33. Inter quod pones arcam testimonij. 284. 57
28.96. Facies laminam de auro purissimo, in qua sculpes opere cælatoris Sanctum Domino. 239.42
39 Stringesque tunicam bysso, & tyaram byssinam facies, & balteum opere plumarij. 210.37
29.38. Agnos anniculos duos per singulos dies. 468.7
30.12. Exigebatur dimidium sicli in vsum sanctuarij. 205.12
32.1 Fac nobis Deos, qui nos præcedant. 450. 32
33.12. Noui te ex nomine. 195.47
34.19. Omne primogenitum, quod aperit vuluam. 279.32
24 Cum tulero gentes à facie tua, & dilatauero terminos tuos, nullus insidiabitur terræ tuæ. 338.3
30 Videntes autem Aaron, & filij Israël cornutam faciem Moysis. 287.68

Ex Leuitico.

Cap.5. n.1. QVod autem ipse vidit, aut conscius est, nisi indicauerit, portabit iniquitatem. 192.31
6.10. Vestietur tunica sacerdos, & seminalibus lineis. 210.37
7.22. Pectusculum autem erit sacerdotis, & filiorum Aaron.
10.9. Vinum, & omne quod inebriare potest, non bibetis. 93.50
11.45. Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum. 179.19
12.2. Mulier, si susceperit semine, conceperit, manebit in sanguine purificationis suæ: donec impleantur dies purificationis suæ. 273.1
6 Cum expleti fuerint dies purificationis suæ, siue pro filio, siue pro filia, defert agnum anniculum. 274.5
7 Et sic mundabitur mulier à profluuio sanguinis. 275.9
8 Quod si non inuenerit manus eius, nec potuerit offerre agnum, sumet duos turtures, vel duos pullos columbarum. 281. 43
13.45. Habeat os veste contectum. 145.32
14.12. Tollet agnum, & offeret pro delicto. 274.5
15.30. Qui faciet vnum pro peccato. ibid.

Ex Numeris.

Cap.5. n.2. PRæcipe filiis Israël vt eiiciatur de castris omne leprosum. 245.32
19 Et si non es polluta, de certo mariti thoro, non te nocebunt aquæ istæ amarissimæ. 189.21
6.5. Sanctus erit crescente cæsarie capitis eius. 55.62
6 Vir, siue mulier cum fecerit votum. 335. 35
22 Loquere Aaron, & filij Israël sic benedicetis. 286.66. & 296.25
11.5. Quis dabit nobis ad vescendum carnes? Recordamur piscium, quos comedebamus in Ægypto. 447.11
16 Congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israël, & auferam de spiritu tuo, & tradam eis. 684.172
29 Domine mi prohibe eos, at ille quid, inquit, æmularis pro me. 452.45
13.9. De tribu Ephraim Ose filium Nun. 277. 21
14.20. Dimisi iuxta verbum tuum. 289.79
15.12. Porta eos in sinu tuo, sicut portare solet nutrix infantulum. 50.38
32 Aperuit os suum, & viuos deuorauit eos. 436.156
16.47. Cum verò cucurrisset Aaron ad mediam multitudinem, quam iam vastabat incendium. 395.44
18.15. Quidquid primum erumpit è vulua cunctæ carnis, quam offerunt Domino. 275. 8. & 285.60

19.9. Colliget autem vir mundus cineres vaccæ, & effundet eos extra castra in loco purissimo. 151.54
20.1. Non honorastis me coram populo. 204. 11
21.9. Fac serpentem, pone eum pro signo, qui percussus aspexerit eum viuet, fecit ergo Moyses serpentem æneum. 298.35
23.7. De Aram adduxit me Balac rex Moabitarum. 245.11
24.17. Orietur stella ex Iacob. 152.47
25 Tandem surrexit Balaam, & reuersus est in locum suum. 463.106
25.3. Tolle cunctos principes, & suspende eos contra Solem 204.11
36.12. Fecerunt filiæ Salphaad, vt fuerat imperatum, & nupserunt. 71.133
15 Omnis filia hæreditatem obtinens de tribubus filiorum Israël vni de familia. ibid.132

Ex Deuteronomio.

Cap.4. n.7. DEus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. 270.132
6.10. Dominum Deum tuum adorabis. 441. 179
8.3. Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. 424.91
9.16. Vidissem vos peccare Domino Deo vestro. 278.24
16.16. Ter per annum apparebit omne masculum in conspectu Domini Dei tui. 338.2
19.15. In ore duorum, vel trium stat omne verbum. 2.6
21.4. Conduxerunt contra te Balaam filium Beor de Mesopotamia Syriæ. 245.11
23.3. Suscitaret semen fratris sui. 58.77
25.5. Accipiat eam frater eius, & suscitabit semen fratris sui. 70.128
27.15. Maledictus homo, qui facit sculptile, & conflatibile, abominationem Domini. 44.13
29.23. Subuersioni Sodomæ, & Gomorrhæ, Adamæ. 261.90
33.9. Qui dixerit patri suo, & matri suæ, & fratribus suis: Ignoro vos, hi custodierunt eloquium tuum. 342.24
17 Quasi primogeniti tauri pulchritudo eius. 363.20
34.6. Non cognouit homo sepulchrum eius vsque in præsentem diem. 184.3
8 Fleueruntque eum filij Israël. 291.53

Ex Iosue.

Cap.1. n.14. MEmentote sermonis, quem præcepit vobis Moyses famulus Domini: Vos transite armati ante fratres vestros. 410.14
2.9. Noui quod Dominus tradiderit vobis terram. 264.105
3.6. Et sacerdotes portent arcam Domini. 188. 15
4.9. Alios quoque duodecim lapides posuit Iosue in medio Iordanis. 383.112. & 116
15 In illo die magnificauit Dominus Iosue coram omni Israël. 19.62
5.3. Fecit quod iusserat Dominus, & circuncidit filios Israël. 233.3
7.14. Accedetis manè singuli per Tribus vestras, & quamcumque tribum sors euenerit, accedet per cognationes suas. 206. 14
10.12. Sol ne mouearis. 180.22
18.28. Iebus, quæ est Hierusalem Gabaad, hæc est possessio filiorum Beniamin. 377. 87

Ex libro Iudicum.

Cap.3. n.2. VT postea discerent filij eorum certare cum hostibus, & habere consuetudinem præliandi. 408.3
15 Vtraque manu pro dextera vtebatur. 355. 86
31 Ipse quoque defendit Israël. 79.31
4.1. Addiderunt filij Israël facere malum in conspectu Domini. 278.24
14 Surge, hæc est enim dies, in qua tradit Dominus Sisaram in manus tuas, en ipse ductor est tuus. 409.11
21 Tunc Iahel vxor Haber posuit super tempus capitis eius clauum, percussumque malleo defixit in cerebrum. 431.131
6.14. In fortitudine tua liberabis Israël de manu Madian. 226.101
17. Si inueni gratiam coram te, da mihi signum. 97.62
27 Ponam hoc vellus lanæ in area, si ros in solo vellere fuerit, & in omni terra siccitas, sciam quod per manum meam liberabit Israël. 210. 36. & 79. & 237. 26
9.6. Abierunt, & constituerunt regem Abimelech. 52.50
13.3. Sterilis es, & absque liberis. 86.19
14 Vinum, & siceram non bibet. 95.50
15.15. Inuentam maxillam, id est mandibulam asini, quæ iacebat, arripiens interfecit in ea mille viros. 416.55
16.10. Ecce illusisti mihi, & falsum dixisti. 319.7
17 Ferrum numquam ascendit super caput meum, si rasum fuerit caput, recedet à me fortitudo. 55.62
21 Clausum in carcere molere fecerunt. 423. 90
19.13. Manebimus in ea, aut certè in vrbe Ramæ. 324.36
21.1. Iurauerunt quoque filij Israël in Maspha, & dixerunt. 71.107

Ex Ruth.

Cap.1. n.17. POpulus tuus, populus meus, Deus tuus, Deus meus. 58.77
3.9. Expande pallium tuum super famulam tuam, quia propinquus es. 132.148
4.5. Vt suscites semen propinqui tui in hæreditate sua. 70.129 & 71.106
7 Vt esset firma concessio, soluebat homo calceamentum suum. 465.114

Loca S. Scripturæ.

Ex 1. Regum.

Cap.2. n.8. SVscitat de puluere egenum. 161.29
32 Videbis æmulum tuum in templo. 255.63
4.7. Arripite duas vaccas fœtas, quibus non est impositum iugum, & recludite vitulos earum domi. 265.106
8 Venit Deus in castra, & ingemuerunt dicentes, quis liberabit nos de manu Deorum sublimium. 262.94
6.6. Quare aggrauatis corda vestra, sicut aggrauauit Ægyptus & Pharao cor suum. 319.7
8.5. Filij tui non ambulant in viis tuis, constitue nobis regem. 448.19
11 Hoc erit ius regis, qui imperaturus est vobis: filios vestros tollet, & ponet in curribus suis. 443.191
21 Et audiuit Samuel omnia verba populi, & locutus est ea in auribus Domini. 62. 91
9.7. Ecce inuenta est in manu mea quarta pars stateris argenti. 439.108
9 Vbi est domus videntis. 479.25
20 De asinis, quas nudiustertius perdidisti, ne solicitus sis. 167.116
21 Nunquid filius Iemini ego sum, de minima tribu Israël? Et cognatio mea nouissima inter omnes. 143.23
25 Leuauitque cocus armum, & posuit ante Saul. 449.23
10.1. Et hoc tibi signum, quia vnxit te Deus in principem, cum abieris hodie à me inuenies duos viros. 223.86
23 Altior fuit omni populo ab humero, & sursum. 419.69
11.6. Insiluit in eum spiritus Domini, & iratus est furor eius nimis. 143.23
13.9. Quia vidi, quod populus dilaberetur à me, & tu non veneras. 321.16
14 Quæsiuit Dominus sibi virum secundum cor suum. 49.41
14.24. Maledictus vir, qui comederit panem donec vlciscar me de inimicis meis. 190. 23
15.1. Me misit Dominus, vt vngerem te in regem. 191.5
13 Vade, percute Amalech, & demolire vniuersa eius, non parcas ei. 255.66
30 Peccaui: sed nunc honora me coram senioribus populi mei. 255.62
32 Abiecit te Deus, ne sis rex. 48.32
16.3 Vocabis Isai ad victimam, & ego ostendam tibi quid facies, & vnges quemcunque monstrauero tibi. 473.32
13 Directus est Spiritus Domini à die illa in Dauid, & deinceps: spiritus autem Domini recessit à Saul. 462.95
17.28. Quare dereliquisti pauculas oues illas in deserto. 164.4
32 Non concidat cor cuiusquam in eo: Ego seruus tuus vadam, & pugnabo. 59. &c. & 65. 104
33 Non vales resistere Philisthæo: hic vir bellator est ab adolescentia sua. 406. 95
18.10. Dauid autem psallebat manu sua, tenebatque Saul lanceam, & misit eam, putans quod configere posset Dauid. 432. 133
27 Vt daret ei filiam suam Michol. 71. 107
20.43. Dominus sit inter me, & te, inter semen meum, & semen tuum vsque in sempiternum. 218.69
21.13. Ita vt saliuæ eius defluerent in barbam. 282. 45
23.26. Irruperunt tres viri fortes castra Philisthinorum, & hauserunt aquam de cisterna. 363. 18
24.5. Ecce dies, de qua locutus est Dominus ad te: Ego tradam tibi inimicum tuum. 235.12
17 Iura mihi in Domino, ne deleas semen meum post me. 441.178
25.2. Hodie increuerunt serui, qui fugiunt dominos suos. 202.2
3 Vir durus, & pessimus, & malitiosus, erat enim de genere Caleb. 327.49
6 Sit fratribus meis, & tibi pax. 228. 106
28.11. Suscita mihi Samuelem. 104.17
13 Deos vidi de terra ascendentes, vir senex ascendit. 447.12
29.9. Ita vt Angelus Dei videretur. 282.45
31.2. Irrueruntque Philisthiim in Saul, & in filios eius, & percusserunt Ionatham. 428. 110

Ex 2. Regum.

Cap.1. n.9. STa super me, & interfice me, quia tenent me angustiæ. 430.120
21 Montes Gelboe, nec ros, nec pluuia veniat super vos. 180.22
2.26. Num vsque ad internecionem tuus mucro desæuiet? Vsquequo non dicis populo, vt omittat persequi fratres suos. 450. 28
3.14. Redde vxorem meam Michol, quam despondi mihi centum præputiis Philisthinorum. 326.44.& 49.36
5.24. Cùm audieris sonitum clamoris gradientis in cacumine pyrorum, tunc inibis prælium. 409.11
9.1. Putas ne est aliquis de domo Saul, vt faciam cum eo misericordiam. 60
11.7. Quæsiuit Dauid, quam rectè ageret Ioab, & populus, & quomodo administraretur bellum. 227.103
12.12. Tu fecisti absconditè; ego autem faciam verbum istud in conspectu omnis Israël. 60.85
13 Peccaui Domino, dixitque Nathan ad Dauid, Dominus quoque transtulit peccatum tuum. 289.79
16.4 Tua sint omnia quæ fuerunt Miphiboseth. 447.15
19.22. An ignoro me hodie factum regem. 30. 116
28 Tu autem posuisti me seruum tuum inter conuiuas mensæ tuæ: quid ergo habeo iustæ querelæ? 447.15
22.3. Scutum meum, & cornu salutis. 176.7
24.3. Sed quid sibi Dominus meus rex vult in re huiuscemodi? 205.12

10 Percussit autem cor Dauid cum postquam numerauit populum. ibid.

Ex 3. Regum.

Cap.1. n.38. DEscendit ergo Sadoc Sacerdos, & Nathan Propheta, & Banaias, & imposuerunt Salomonem. 52. 50

2.7. Filiis Berzellai Galaadites reddes gratiam, eruntque comedentes in mensa tua. 363. 18

28 Dixit regi Semei: Bonus sermo, sicut locutus est Dominus meus, sic fiet. 202.2

3.9. Dabis ergo seruo tuo cor docile, vt populum tuum iudicare possit. 437. 157

26 Commota sunt quippe viscera eius super filio suo. 182.28

6.21. Vestiuit auro purissimo, nihilque erat in templo, quod auro non vestiretur. 212. 46

8.39. Tu solus nosti cor omnium filiorum hominum 167.15

10.7. Dixitque ad regem: Verus est sermo, quem audiui in terra mea super sermonibus tuis. 246.17

8 Beati serui tui, & Beati viri tui qui stant coram te semper. 42.5

12.11. Pater meus cecidit vos flagellis, ego autem cædam vos scorpionibus. 204. 11. & 363.21

20 Cum audisset omnis Israël, quod reuersus est Ieroboam, miserunt, & vocauerunt eum, & constituerunt eum regem super omnem Israël. ibid.

13.33. Quicunque implebat manum & fiebat sacerdos. 365.29

14.12. Tu igitur surge, & vade in domum tuam, in ipso introitu pedum tuorum morietur puer. 442.184

17.1. Dixit Elias Thesbites de habitatoribus Galaad, viuit Dominus, in cuius conspectu sto. 22.77.& 181.23

18.10. Non est gens, aut regnum quo non miserit Dominus meus te requirens. 374. 74

13 Cum interficeret Iezabel prophetas Domini quos absconderim ego. 322. 23

44 Ecce nubecula parua quasi vestigium hominis ascendebat de mari. 64.99.& 73.5. & 77.24

29.7. Surge, comede, grandis tibi restat via. 249.32

14 Derelictus sum ego solus, & quærunt animam meam, vt auferant eam. 331. 16

19 Vnges Azael regem super Syriam, & Iehu filium Namsi regem super Israël, Elisæum autem filium Saphat. 438. 163

Ex 4. Regum.

Cap.1. n.7. VIr pilosus, accinctus renibus zona pellicea. 376.81

10 Si homo Dei sum, descendat ignis de cælo, & deuoret te, & quinquaginta tuos. 280.38

2.8. Percussit aquas, quæ diuisæ sunt in vtramque partem, & transierunt ambo per siccum. 371.57.& 395.43

11 Ecce currus igneus, & equi ignei diuiserunt vtrumque, & tulit Dominus Eliam in cælum. 388. 11. & 466. 120

14 Et dixit: Vbi est Deus Eliæ etiam nunc? 227.101

4.34. Incubuit super puerum, & posuit os suum super os eius, & oculos suos super oculos eius. 136. 163. & 212. 45

5.10. Vade & lauare septies in Iordane, & recipiet sanitatem caro tua. 456. 63

15 Obsecro vt accipias à seruo tuo hanc benedictionem. 442.184

6.32. Nunquid scitis, quod miserit filius homicidæ hic, vt præcidatur caput meum. 334.29

9.7. Hæc dicit Dominus Deus Israël, Vnxi te in regem super populum meum. 135. 158

19.34. Saluabo eam propter Dauid seruum meum. 90.38

20.1. Præcipe domui tuæ, morieris enim tu, & non viues: qui conuertit faciem suam ad parietem. 123.97

17 Ecce dies venient, & auferentur omnia, quæ sunt in domo tua, & quæ condiderunt patres tui. 411.19

25.21. Et translatus est Scida de terra sua. 312. 33

Ex 1. Paralipom.

Cap.9. n.1. VNiuersus ergo Israël denumeratus est, & summa eorum scripta. 63. 95.

21.8. Peccaui nimis, vt hoc facerem, obsecro aufer iniquitatem serui tui. 205. 12

28.19. Manu Domini venerunt scripta ad me. 188.15

29.17. Populum tuum, qui repertus est, vidi cum ingenti gaudio tibi offerre donaria. 381. 103

Ex 2. Paralipom.

Cap.7. n.3. OMnes filij Israël videbant descendentem ignem, & gloriam domui super domum. 271.138

9.10. Attulit aurum, & aromata multa. 268. 120

26.17. Non est tui officij, Ozia, vt adoleas in censum Domino, sed sacerdotum, hoc est filiorum Aaron. 449.22

Ex 1. Esdræ.

Cap.3. n.2. ET surrexit Iosue filius Iosedec. 240. 44

7.2. Ipse quasi vir verax, & emens Deum. 39. 154

Loca S. Scripturæ.

Ex Tobia.

Cap.1. n.22. ET tulit omnem substantiam eius, Tobias verò nudus latuit. 455.61
2.25. Nam sicut B. Iob insultabant reges, ita isti parentes,& cognati eius. 246.14
5.5. Tunc egressus Tobias inuenit iuuenem splendidum stantem præcinctum. 313.36
16 Rogo te,indica mihi,de qua domo,aut de qua tribu es tu. 195.46
7.5. Vnde estis iuuenes? Nostis Tobiam fratrem meum? cui Angelus dixit,Tobias, de quo interrogas,pater est istius. 391.25
11.8. Statimque lini super oculos eius ex felle piscis, quod portas tecum. 9.8.& 195.46

Ex Judith.

Cap.2. n.1. FActum est verbum in domo Nabuchodonosoris regis Assyriorum,vocauitque omnes maiores natu, & habuit cum eis mysterium consilij sui; dixitque cogitationem suam in eo esse, vt omnem terram suo subiugaret imperio.454.56
5.26. Factum est cum cessasset loqui Achior verba hæc,irati sunt omnes. 412.26
8.1. Cum audisset Iudith filia Merari,filij Idox. 71.107
2 Vir eius dicebatur Manasses. 303.56
6 Ieiunans omnibus diebus vitæ suæ. 414.40
10.3. Induit se vestimentis iucunditatis suæ. 303.56
11.18. Placuerunt autem omnia verba hæc coram Holopherne, & coram pueris eius. 412.26
13.23. Benedicta es tu, filia, à Domino Deo excelso. 116.71
14.15. Egressi mures de cauernis suis ausi sunt prouocare nos. 373.71
15.1. Fugæ præsidium sumunt. ibid.

Ex Esther.

Cap.1. n.19. SI placet, egrediatur decretum à facie regis. 202.1
2.21. Voluerunt insurgere in regem, & occidere eum, quod Mardochæum non latuit. 249.30
3.5. Cum expetimento probasset, quod Mardochæus non sibi flecteret genu. 318.3
4.2. Ostendens amaritudinem animi sui, & hoc eiulatu vsque ad fores palatij gradiens. 285.59
11 Si quis non vocatus,eius atrium intrauerit, sine vlla cunctatione statim interficiatur. 145.33
14 Et quis nouit vtrum idcirco ad regem veneris, vt tali tempore parareris. 419.72
5.2. Et stetit in atrio domus regiæ, quod erat interius contra basilicam regis. 190.25
6.3. Quid, pro hac fide, honoris, ac præmij Mardochæus consecutus est? 235.12
13 Si de semine Iudæorum est Mardochæus, ante quem cadere cœpisti non poteris ei resistere. 431.130
7.3. Si inueni gratiam in oculis tuis ô Rex, & si tibi placet, dona mihi animam meam pro qua rogo, & populum meum pro quo obsecro. 489.86
7 Etiam reginam vult opprimere, me præsente. 448.20
13.1. Rex maximus Artaxerxes. 47.25
6 Quem patris loco colimus. 448.20

Ex Job.

Cap.1. n.1. VIr erat in terra Hus nomine Iob.286.66
4 Ibant filij eius, & faciebant conuiuium per domos vnusquisque in die suo. 152.59.& 318.3
7 Circuiui terram,& perambulaui eam.427.108
11 Tange cuncta, quæ possidet, & videbis, quod in faciem benedicat tibi. 420.76
2.8. Et ipse sedebat in sterquilinio. 455.61
3.1. Obscurent eum tenebræ,& vmbra mortis. 183.33
3 Et nox, in qua dictum est, Conceptus est homo. 73.8
4.12. Ad me dictum est verbum absconditum. 12.28
6.25. Quare detraxistis sermonibus veritatis. 460.85
7.3. Habuit menses vacuos. 163.2
12.12. In antiquis est sapientia. 303.54
15.21. Sonitus terroris semper in auribus illius. 254.61
19.22. Quare persequimini me sicut Deus? 426.101
20.6. Quæ est enim vita vestra, vapor est ad modicum parens. 436.153
29.14. Iustitia indutus sum, & vestiui me vestimento, & diademate, ac iudicio. 246.15
37.7. Super omnes cælos ipse considerat. 398.61
20 Quis narrabit ei, quæ loquor,etiam si locutus fuerit homo deuorabitur. 481.37.
38.7. Cum me laudarent simul astra matutina, & iubilarent omnes filii Dei. 226.97
39.16. Induratur ad filios quasi non sui. 423.87
27 Nunquid ad præceptum tuum eleuabitur aquila. 482.42
40.21. Nunquid pones circulum in auribus eius? 54.58
41.25. Omne sublime videt. 318.3
42.7. Dixit Dominus Eliphaz: Non estis locuti rectum coram me,sicut seruus meus Iob. 238.31

Loca S. Scripturæ.

Ex Pſalmis.

Pſalm.2. n.4. QVi habitat in cælis irridebit eos, & Dominus ſubſannabit eos. 155.8

7 Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum eius prædicans præceptum eius. 75. 13. & 354. 79

4.9. Quis oſtendit nobis bona? Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui. 288. 73

5.13. Scuto bonæ voluntatis tuæ coronaſti eum. 229.109

6.20. Exurge Domine, ne confortetur homo. 141.17

8.4. Videbo cælos, opera digitorum tuorum. 160.24

8 Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius. 187. 14

9.10. Adiutor in opportunitatibus, in tribulatione. 192.32

22 Vt quid, Domine, receſſiſti longè? Deſpicis in opportunitatibus. 350.63

48 Deſiderium pauperum exaudiuit Dominus. 289.78

10.5. Dominus in cælo ſedes eius. 398.62

12.1. Vſquequo, Domine, obliuiſceris me in finem. 361.11

8 Dolorem in corde meo per diem. 351. 69

16.15. Satiabor cum apparuerit gloria tua. 404. 88. & 220.77

17.5. Circundederunt me dolores mortis. 351. 69

7 Scutum meum, & cornu ſalutis meæ. 176.7

11 Inclinauit cælos, & deſcendit, & aſcendit ſuper Cherubim. 163.38

12 Poſuit tenebras latibulum ſuum. 9.12

36 Et diſciplina tua correxit me. 472.24

48 Qui ſubdis populos ſub me. 14.36

18.6. In Sole poſuit tabernaculum ſuum. 283. 54

20.4. Præueniſti eum in benedictionibus dulcedinis. 387.4

21.7. Ego ſum vermis, & non homo. 157.14. & 337.45

25 Factum eſt cor meum tanquam cera liqueſcens in medio ventris mei. 182. 29

22.1. Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cælis. 480.27

23.7. Tollite portas, principes veſtras. 397. 57

8 Quis eſt iſte rex gloriæ? Dominus fortis, & potens, Dominus potens in prælio. 228. 107. & 240.48

26.1. Dominus illuminatio mea, & ſalus mea. 178.11

4 Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini. 437. 157

11 Legem pone mihi Domine in via tua. 482 42

28.1. Afferte Domino filij Dei, afferte Domino filios arietum. 247.18

31.6. Verbo Domini cæli creati ſunt. 12.25

34.2. Dic animæ meæ, ſalus tua ego ſum. 178. 11

9 Anima mea exultabit in Domino, & delectabitur ſuper ſalutari eius. 155.8

35.10. Apud te eſt fons vitæ, & lumine tuo videbimus lumen. 12.29

39.3. Statuit ſuper petram pedes meos, & direxit greſſus meos. 183.32

11 Deus, Deus meus, voſui, & legem tuam in medio cordis mei. 281.39

40.13. Me autem propter innocentiam ſuſcepiſti, & confirmaſti me in conſpectu tuo. 21. 69

41.6. Quare triſtis es anima mea? 170.28

10 Quare oblitus es mei? Quare contriſtatus incedo? Dum affligit me inimicus. 349. 60

43.4. Sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio vultus tui, quoniam complacuiſti in eis. 187.27

5 Tu es ipſe rex meus, & Deus meus, qui mandas ſalutes Iacob. 103.12

12 Dediſti nos tanquam oues eſcarum, & in gentibus diſperſiſti nos. 322.21. & 385. 123

44.2. Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis. 169.26

4 Diffuſa eſt gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus. 39.155

5 Specie tua intende proſpere, procede, & regna. 230.7

6 Propter manſuetudinem, & iuſtitiam deducet te. 468.6

11 Audi, filia, & vide, inclina aurem tuam, & obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui. 72.2

14 Omnis gloria eius ab intus in fimbriis aureis. 66.107

45.6. Deus in medio eius non commouebitur. 36.140

8 Dominus virtutum nobiſcum, ſuſceptor noſter Deus Iacob. 149.51

47.8. In ſpiritu vehementi conteres naues Thar-ſis. 273.146

49.5. Congregate illi ſanctos eius, qui ordinant teſtamentum eius ſuper ſacrificia. 365.31

7 Audi populo meus, & loquar Iſraël, & teſtificabor tibi Deus, Deus tuus ego ſum. 478.15

9 Non accipiam de domo tua vitulos. 260. 88

52.6. Verbo Domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. 17. 53

54.8. Ecce elongaui fugiens, & manſi in ſolitudine, expectabam eum qui ſaluum me fecit. 413.33

55.5. Non timebo quid faciet mihi homo. 34. 133

61.12. Semel locutus eſt Deus. ibid.131

64.3. Ad te omnis caro veniet. ibid.133

66.7. Terra dedit fructum ſuum. 65.102

67.4. Exultent iuſti in conſpectu Dei. 171. 23

17 In Eccleſiis benedicite Deo de fontibus Iſraël. 125.106. & 87.24

68.30. Ego ſum pauper, & dolens, Deus adiuua me. 337.45

69.8. Ado

Loca S. Scripturæ.

69.8. Adorate eum, omnes Angeli eius. 223. 86
70.12. Deus ne elongeris à me. 33.125
28 Donec annuntiem brachium Domini generationi omni. 160.24
71.6. Descendet sicut pluuia in vellus. 132.149. & 45.17
10 Reges Tharsis,& insulæ munera offerent, reges Arabum, & Saba dona adducent. 245.8
11 Adorabunt eum omnes reges terræ,omnes gentes seruient ei. 374.74
72.9. Posuerunt os suum in cælum, & lingua eorum transiuit in terram. 379.93
74.2. Cum accepero tempus,ego iustitias iudicabo. 253.56
76.21. Deduxisti, sicut oues, populum tuum in manu Moysi,& Aaron. 50.38
77.7. Post fœtantes accepit eum pascere Iacob seruum suum. 140.8
26 Præuenerunt principes coniuncti psallentibus in medio iuuencularum tympanistriarum. 363.22
33 Defecerunt in vanitate dies eorum. 436. 153
79.3. Excita potentiam tuam, & veni, vt saluos facias nos. 38.152
9 Vineam ex Ægypto transtulistis. 331. 17
81.6. Ego dixi: Dij estis, & filij excelsi omnes. 13.33
83.2. Concupiscit, & deficit anima mea in atriis domus Domini. 480.28
3 Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum. 68.118
12 Quia misericordiam, & veritatem diligit Deus. 75.14
84.8. Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam. 158.19
12 Veritas de terra orta est,& iustitia de cælo prospexit. 182.17
85.16. Respice in me, & miserere mei. 156. 10
86.2. Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob. 75.15
87.16. Exaltatus sum,humiliatus sum,& conturbatus. 255.62
88.30. Et thronum eius sicut dies cæli. 77. 21
31 Si autem dereliquerint filij eius legem meam, & in iudiciis meis non ambulauerint. 451.35
36 Semel iuraui in sancto meo, si Dauid mentiar, semen eius in æternum manebit. 49.37.& 45
38 Et thronus eius, sicut Sol in conspectu meo: & sicut Luna perfecta in æternum. 283.53
49 Quis est homo, qui viuet, & non videbit mortem. 289.76
90.4. Scapulis suis obumbrabit tibi, & sub pennis eius sperabis. 38.152.& 132.148
5 Scuto circundabit te veritas eius. 425. 98
92.1. Dominus regnauit decorem indutus est. 67.113
93.19. Secundùm multitudinem dolorum meorum in corde meo,consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. 244.4
94.8. Nolite obdurare corda vestra, sicut in irritatione secundùm diem tentationis.442. 29
97.3. Recordatus misericordiæ suæ, & veritatis suæ domui Israël. 162.35
98.9. Moyses,& Aaron in sacerdotibus eius.256. 69
101.26. Opera manuum tuarum sunt cæli. 160. 24.& 77.46
102.5. Qui replet in bonis desiderium tuum, renouabitur vt aquilæ iuuentus tua. 298. 34
19 Dominus in cælo parauit sedem suam.398. 62
104.6. Abyssus sicut vestimentum amictus eius, 9.12
18 Ferrum pertransit animam eius. 301. 47
105.20. Mutauerunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fœnum. 420. 75
106.5. Esurientes, & sitientes: animæ eorum in ipsis defecit. 161.30
23 Qui descendunt mare in nauibus, facientes operationem in aquis multis. 227. 103
35 Posuit desertum in stagna aquarum. 486. 67
41 Adiuuit pauperem de inopia,& posuit sicut oues, familias, videbunt recti, & lætabuntur. 287.69
107.10. In Idumæam extendam calceamentum meum. 465.116
109.1. Dixit Dominus Domino meo,sede à dextris meis. 58.78.& 126.114.& 184.3
110 10. Initium sapientiæ timor Domini. 371. 59
111.8. Paratum cor eius sperare in Domino,confirmatum est cor eius. 201.79
9 Cornu eius exaltabitur in gloria. 351. 69
113.1. Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam.
16 Cælum cæli Domino, terram autem dedit filiis hominum. 355.77
11715. Vox exultationis, & salutis in tabernaculis iustorum. 170.28
26 Benedictus, qui venit in nomine Domini, Deus Dominus illuxit nobis. 217.66
118.11. In corde meo abscondi eloquia tua vt non peccem tibi. 220.78
65 Bonitatem feciſti cum seruo tuo, Domine, secundùm verbum tuum, bonitatem,& disciplinam tuam doce me. 45. 17
105 Lucerna pedibus meis verbum tuum,Domine. 20.63
112 Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas. 95.55
121 Feci iudicium & iustitiam, non tradas me calumniantibus me. 53.54
145 Clamaui in toto corde meo, exaudi me Domine. 457.69
165 Pax multa diligentibus nomen tuum, Domine,& non est illis scandalum. 227. 104
122.2. Oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri. 201. 70

124.2. Montes in circuitu eius. 139.1
5 Cum operantibus iniquitatem pax super Israël. 228.6
131.6. Ecce audiuimus eam in Ephrata. 257. 74
11 Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non frustrabitur ei, de fructu ventris tui ponam super sedem tuam. 49.37. & 52.49. & 122.94.& 184.3.& 179.17
17 Illuc producam cornu Dauid. 176.7
137.2. Magnificasti super omne nomen sanctum tuum. 133.150
138.11. Et nox illuminatio mea in delitiis meis. 215.56
12 Tenebræ non obscurabuntur à te, & nox sicut dies illaminabitur.
15 Non est occultatum os meum à te, quod fecisti in abscondito. 81.43
139.8. Obumbrasti super caput meum in die belli. 132.148
142.2. Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. 189.18
143.10. Qui redemisti Dauid seruum tuum de gladio maligno. 79.31
145.2. Lauda anima mea, Dominum. 154.3
149.4. Beneplacitum est Domino in populo suo. 104.83
6 Exaltationes Dei in gutture eorum. 460. 82

Ex Prouerbijs.

Cap.2. n.1. AVdiat sapientiam auris tua. 357. 97
3.16. In sinistra eius diuitiæ,& gloria. 140.8
33 Abominatio Domini est omnis illusor, & cum simplicibus sermocinatio eius. 215. 57
4.25. Palpebræ tuæ præcedant gressus tuos. 192. 32
8.22. Dominus possedit me in initio viarum. 8.2
23 Ab æterno ordinata sum, & ex antiquis antequam terra fieret. 75.14.& 76.16. & 8.2
31 Os iusti parturiet sapientiam. 45.15
35 Qui me inuenerit, inueniet vitam, & hauriet salutem à Domino. 81.43
13.19. Detestantur stulti eos, qui fugiunt mala. 255.65
15.12. Dissipantur cogitationes vbi non est consilium, vbi verò sunt plures consiliarij confirmabitur. 356.70
23 Lætatur homo in conceptu oris sui. 11. 19
18.19. Frater qui adiuuatur à fratre, quasi ciuitas firma. 134.153
27.18. Qui seruat ficum, comedet fructum ex ea. 491.98
23 Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque greges considera. 215.56
28.21. Qui cognoscit in indicio faciem, non benefacit iste, & pro buccella panis deserit veritatem. 46.20

Ex Ecclesiaste.

Cap.7. n.6. MElius est à sapiente corripi, quàm stultorum adulatione decipi. 353.

3 Sicut enim protegit sapientia, sic protegit pecunia. 132.148
10.20. In cogitatione tua ne regi detrahas, aues cæli deferent vocem tuam. 249.30

Ex Canticis Canticorum.

Cap.1. n.2. IDeo adolescentulæ dilexerunt te nimis. 252.51
3 Introduxit me rex in cellaria sua: exultabimus,& lætabimur in te. 340.12
5 Filij matris meæ pugnauerunt contra me, posuerunt me custodem in vineis : vineam meam non custodiui. 72.3.& 236. 20
6 Indica mihi quem diligit anima mea, vbi pascas, vbi cubes in meridie. 341.19
8 Equitatui meo in curribus Pharaonis assimilaui te amica mea. 283.53
11 Dum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum. 77.23
13 Botrus Cypri dilectus meus mihi. 45. 15
2.1. Ego flos campi,& lilium conuallium. 212. 43.& 277.19
2 Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. ibid.
7 Adiuro vos filiæ Hierusalem, per capreas, ceruosque camporum, ne suscitetis, neque euigilare faciatis dilectam, quoadvsque ipsa velit. 64.101.&78.28.& 367. 38
10 En dilectus meus loquitur mihi : Surge, propera, amica maa. 74.10. & 141. 17
12 Flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis aduenit; vox turturis audita est in terra nostra. 170.29.& 401.75.& 106.26
16 Dilectus meus mihi,& ego illi. 191.55.& 201.70
3.4. Paululum cum pertransissem eos, inueni quem diligit anima mea. 230.5
6 Quæ est ista, quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi ex aromatibus. 64.98. & 272.142.& 80.38
11 Egredimini, & videte filiæ Sion regem Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater sua. 35.138
4.3. Sicut vitta coccinea labia tua:& eloquium tuum dulce. 210 35
4 Sicut turris Dauid collum tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis. 15.13
5 Duo vbera tua, sicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui pascuntur in liliis. 149. 48
8 Veni de Libano sponsa mea, veni, coronaberis de capite Amana. 73.6,7,8,9
11 Odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris. 315.48
13 Emissiones tuæ paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus. 80.36. & 269.126
14 Myrrha, & aloë cum omnibus primis vnguentis. 268.120
15 Fons hortorum : puteus aquarum viuentium. 197.55
16 Surge, Aquilo, & veni Auster, perfla hortum meum. 299.39

Loca S. Scripturæ.

5.1. Veniat dilectus meus in hortum suum, & comedat fructum pomorum suorum. Veni in hortum meum, soror mea, sponsa, messui myrrham cum aromatibus, comedi fauum cum melle meo, bibi vinum meum cum lacte meo. 109.38.& 142.19.& 220.78.& 236.20

2 Aperi mihi soror mea, amica mea. 276.13

3 Expoliaui me tunica mea, quomodo induar illa? 129.134.& 379.96

8 Si inueneritis dilectum, dicite ei, quia amore langueo. 64.101

11 Caput eius aurum optimum, comæ eius sicut elatæ palmarum. 212.43

6.3. Pulchra es, amica mea, suauis, & decora sicut Hierusalem: terribilis vt castrorum acies ordinata. 224.87.& 339.6

7 Sexaginta sunt reginæ, & octoginta concubinæ. 468.8

8 Vna est columba mea, perfecta mea, vna est matris suæ. 78.28.& 400.72

9 Quæ est ista, quæ progreditur sicut aurora consurgens, pulchra, vt Luna. 81.42

12 Reuertere, reuertere Sunamitis; reuertere, reuertere, vt intueamur te. 10.14

7.1. Quam pulchri gressus tui in calceamentis, filia principis; iuncturæ femorum tuorum, sicut monilia, quæ fabricata est manus artificis. 78.26.& 284.57

5 Comæ capitis eius, sicut purpura regis iuncta canalibus. 244.5

6 Quam pulchra es, & quam decora, charissimæ, in delitiis. 78.28

8.5. Quæ est ista, quæ ascendit de deserto, deliciis affluens. 80.38

6 Pone me vt signaculum super cor tuum, vt signaculum super brachium tuum: lampades ignis, atque flammarum. 140.9.& 382.111

8 Soror nostra parua, & vbera non habet, quid faciemus sorori nostræ in die, quando alloquenda est. 170.29.& 333.25

12 Vinea mea coram me est. 459.79

13 Quæ habitas in hortis, amici auscultant, fac me audire vocem tuam. 145.33

14 Fuge, dilecte mi, & assimilare capreæ, hinnuloque ceruorum. 105.11

Ex Sapientia.

Cap.1. n.1. SEntite de Domino in bonitate, & in simplicitate cordis quærite illum. 229.4

2.5. Vmbræ enim transitus est tempus nostrum, & non est reuersio finis nostri. 303.54

4.13. Consummatus in breui expleuit tempora multa. 163.1

8.16. Intrans in domum tuam conquiescam cum illa. 348.53

9 Mitte illam de cælis à sede magnitudinis tuæ, vt mecum sit, & mecum laboret. 311.23

16.20. Angelorum esca nutriuisti populum tuum, & paratum panem de cælo præstitisti ei. 447.41

17.10. Semper præsumit sæua perturbata conscientia. 254.62

18.15. Omnipotens sermo tuus de cælo à regalibus sedibus. 11.21.& 33.128

Ex Ecclesiastico.

Cap.1. n.9. IPse creauit illam in Spiritu sancto, & vidit, & dinumerauit, & mensus est. 80.33.& 78.26

6.36. Si videris sensatum, euigila ad eum, & gradus ostiorum illius exterat pes tuus. 347.50

9.22. Cum sapientibus, & prudentibus tracta. 230.5

10.2. Secundum iudicem populi, sic & ministri eius: & qualis rector est ciuitatis, tales & habitantes in ea. 320.12.& 442.184

11 Omnis potentatus, breuis vita. 244.1

11.8. Priusquam audias ne respondeas verbum: & in medio sermonum ne adiicias loqui. 115.65

30 Ante mortem non laudes quemquam hominem. 114.63

18.6. Cum consummauerit homo, tunc incipiet: & cum quieuerit, aporiabitur. 233.1

20.31. Xenia, & dona excæcant oculos iudicum, & quasi mutus in ore. 442.184

21.17. Cor fatui quasi vas confractum, & omnem sapientiam non tenebit. 232.13

24.4. In multitudine electorum habebit laudem, & inter benedictos benedicetur. 213.47

5 Ego ex ore Altissimi prodiui, primogenita ante omnem creaturam. 76.19.& 80.36

8 Gyrum cæli circuiui sola, & profundum abyssi penetraui. 81.39

15 In Hierusalem potestas mea. 468.8

18 Quasi plantatio Rosæ in Hiericho. 309.10

21 Quasi Libanus non incisus vaporaui habitationem meam. 210.65

25 In me gratia omnis viæ, & veritatis, in me omnis spes vitæ. 113.54

39.1. Sapientiam omnium antiquorum exquiret sapiens. 14.38

41.28. Cum dederis, ne improperes. 134.130

50.30. Qui ponit illa in corde suo, sapiens erit semper. 232.13

Ex Isaia.

Cap.1. n.1. IN diebus Oziæ, Ioatham, Achaz, & Ezechiæ regum Iuda. 224.1

7 Regionem vestram coram vobis alieni deuorant, & desolabitur, sicut in vastitate hostili. 361.11

26 Et post hæc vocaberis ciuitas iusti, vrbs fidelis. 427.104

2.3. Quia de Sion exibit lex, & verbum Domini de Hierusalem. 248.25.& 445.1

4.2. In die illa erit germen Domini in magnificentia & gloria. 182.29

5. Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam. 181.25

6.2. Seraphim stabant super illud: sex alæ vni, & sex alæ alteri, duabus velabant faciem eius, & duabus velabant pedes eius.

Loca S. Scripturæ.

eius. 237.23.& 47.23

3 Clamabant alter ad alterum, & dicebant: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituum, plena est omnis terra gloria eius. 124.5.& 133.150.& 147.39 & 224.87

5 Et dixi: Væ mihi, quia tacui, quia vir pollutus labiis ego sum, & in medio populi polluta labia habentis ego habito. 371. 59

7 Et tetigit os meum, & dixit: Ecce tetigi hoc labia tua, & auferetur iniquitas tua, & peccatum tuum mundabitur. 368.44. & 390.22

8 Audiui vocem Domini dicentis, quem mittam? & quis ibit nobis? Et dixi: Ecce ego, mitte me. 237.27.& 247.20. & 367. 38.& 392.30.& 368.44

7.9. Si non credideritis, non permanebitis. 233. 17

14 Dominus ipse dabit vobis signum: Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel. 76.18.& 238.33.& 258.78.& 299.37

8.1. Dixit Dominus ad me: Sume tibi librum grandem, & scribe in eo stylo hominis. 42.5

2 Et adhibui mihi testes fideles Vriam sacerdotem, & Zachariam filium Barachię. 460.88

3 Et dixit Dominus ad me: Voca nomen eius, accelera, spolia detrahere: festina prædari. 139.5.& 239.36.& 456.66

4 Quia antequam sciat puer vocare patrem suum, & matrem suam, auferatur fortitudo Damasci, & spolia Samariæ. 116. 72.& 315.49

9.2. Habitantibus in regione vmbræ mortis, lux orta est eis. 217.66

6 Paruulus enim natus est nobis, & filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum eius, & vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, &c. 241.49.& 337.44

7 Super solium Dauid, & super regnum eius sedebit, vt confirmet illud. 51.45

11.1. Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. 64.101.& 72.4

12 Et leuabit signum in nationes, & congregabit profugos Israël, & dispersos Iuda colliget. 221.81

13.3. Et ego mandaui sanctificatis meis, & vocaui fortes meos. 452.41

14.13. Dicebas in corde tuo, In cælum conscendam: super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti. 140.9.& 318.3.& 428.110.& 436.155. 440.175

16.1. Emitte agnum, Domine, dominatorem terræ, de petra deserti ad montem filiæ Sion. 58.76.& 469.10

4 Finitus est puluis, consummatus est miser: defecit qui conculcabat terram. 328.1

19.1. Ecce Dominus ascendet super nubem leuem, & ingredietur Ægyptum, & commouebuntur simulachra Ægypti. 307.4. & 311.24.& 317.53

21.11. Custos quid de nocte, custos quid de nocte? 38.152

26.8. Nomen tuum, & memoriale tuum in desiderio animæ meæ. 367.39

9 Anima mea desiderauit te in nocte. 215. 56

17 Sic facti sumus, à facie tua, Domine, concepimus, & quasi parturiuimus. 122.94. & 348.53

28.21. Vt faciat opus suum, alienum opus eius: vt operetur opus suum, peregrinum est opus eius ab eo. 160.28

30.26. Et erit lux Lunæ, sicut lux Solis, & lux Solis erit septempliciter, sicut lux septem dierum. 283.53

27 Ecce nomen Domini venit de longinquo, ardens furor eius. 158.18

33.16. Iste in excelsis habitabit, monumenta saxorum sublimitas eius: panis ei datus est. 339.10

35.1. Lætabitur deserta, & inuia, & exultabit solitudo, & florebit quasi lilium. 373. 64

2 Germinans germinabit, & exultabit lætabunda, & laudans: gloria Libani data est ei. 209.28

38.17. Proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea. 21.69

39.8. Bonum verbum Domini, quod locutus est. Et dixit: Fiat tantum pax, & veritas in diebus meis. 289.79

40.1. Consolamini, consolamini populę meus, dicit Deus vester. 372.60

3 Vox clamantis in deserto parate viam Domini, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri. 456.66

5 Et reuelabitur gloria Domini, & videbit omnis caro salutare Dei. 34.133

6 Quid clamabo? Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri. 374.72. & 32.121

10 Ecce Dominus Deus in fortitudine veniet, & brachium eius dominabitur: Ecce merces eius cum eo. 160.24

15 Ecce gentes quasi stilla situlæ, & quasi momentum stateræ reputatæ sunt: ecce insulæ quasi puluis exiguus. 436.152

17 Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo, & quasi nihilum, & inane reputatæ sunt ei. 52.51.& 92.48

41.4. Ego Dominus primus, & nouissimus, ego sum. 8.2

42.19. Quis cæcus, nisi seruus meus? Et surdus, nisi ad quem nuntios meos misi. 372. 60

45.8. Rorate cæli desuper, & nubes pluant iustum: aperiatur terra, & germinet Saluatorem. 132.149

15 Verè tu es Deus absconditus, Deus Israël Saluator. 213.50

46.3. Audite me, domus Iacob, & omne residuum domus Israël, qui portamini à meo vtero, qui gestamini à mea vulua. 182.29

52.7. Quam pulchri super montes pedes annuntiantis, & prædicantis pacem, annuntiantis bonum. 460.88

11 Pollutum nolite tangere, exite de medio eius, mundamini qui fertis vasa Domini. 187.12

53.2. Et ascendet, sicut virgultum, coram eo, &

Loca S Scripturæ.

& ſicut radix de terra ſitienti. 330.10
3 Vidimus eum,& non erat aſpectus,& deſideravimus eum deſpectum, & nouiſſimum virorum, virum dolorum. 230.7.& 460.88.& 472.23
4 Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit. 467.1
7 Sicut ouis ad occiſionem ducetur,& quaſi agnus coram tondente ſe obmutescet. 468.6
8 De anguſtia, & iudicio ſublatus eſt, generationem eius quis enarrabit? 43.10
10 Si poſuerit pro peccato animam ſuam, videbit ſemen longæuum,& voluntas Domini manus eius dirigetur. 116.72
55.4. Ecce teſtem populis dedi eum, ducem, ac præceptorem gentibus. 23.80
57.15. Hæc dicit excelſus, & ſublimis habitans æternitatem: & ſanctum nomen eius in excelſo, & in ſancto habitans. 226.98
60.1. Surge,illuminare, Hieruſalem: quia venit lumen tuum, & gloria Domini ſuper te orta eſt. 294.14
3 Et ambulabunt gentes in nomine tuo, & reges in ſplendore ortus tui. 245.8. & 246.17
6 Inundatio camelorum operiet te, dromedarij Madian, & Epha: omnes de Saba venient. 245.13
61.1. Spiritus Domini ſuper me,eo quod vnxerit me Dominus ad annuntiandum manſuetis miſit me,vt mederer contritis corde, & prædicare captiuis indulgentiam. 11.21.& 46.21. & 483.47
10 Gaudens gaudebo in Domino,& exultabit anima mea in Deo meo. 264.104
62.2. Et videbunt gentes iuſtum tuum,& cuncti reges inclytum tuum. 294.14
3 Et vocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominabit. 240.43. & 337.45
63.1. Quis eſt iſte, qui venit de Edom, tinctis veſtibus de Boſra? Iſte formoſus in ſtola ſua. 332.16. & 240.48
4 Dies vltionis in corde meo, annus redemptionis meæ venit. 398.60
15 Vbi eſt zelus tuus & fortitudo tua, multitudo viſcerum tuorum, & miſerationum tuarum. 182.29
64.5. Peccauimus, & abſcondiſti faciem tuam. 479.21
65.24. Eritque,antequam clament,ego exaudiam: adhuc illis loquentibus, ego exaudiam. 289.78
66.7. Antequam parturiret peperit: antequam veniret partus eius peperit maſculum. 209.27

Ex Hieremia.

Cap.1. n.1. VErba Hieremiæ filij Helciæ de ſacerdotibus, qui fuerunt in Anathoth. 367.40
2 Quod factum eſt verbum Domini ad eum in diebus Ioſiæ filij Amon regis Iuda. 362.14
5 Priuſquam te formarem noui te: & antequam exires de vulua, ſanctificaui te. 172.36
7 Et dixit Dominus ad me: Noli dicere,puer ſum: quoniam ad omnia,quæ mittam te, ibis. 368.45
2.13. Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt ſibi ciſternas. 457.67
26 Confuſi ſunt domus Iſraël,ipſi & reges eorum,principes,& ſacerdotes, & prophetæ eorum. 382.108
8.17. Quia ecce ego mittam vobis ſerpentes regulos,quibus non eſt incantatio. 452.42
11.4. In die, qua eduxi eos de terra Ægypti, de fornace ferrea. 50.40
16 Oliuam vberem, pulchram, fructiferam, ſpecioſam, vocauit Dominus nomen tuum. 470.124
19 Et ego quaſi agnus manſuetus, qui portatur ad victimam. 468.6
13.20. Vbi eſt grex, qui datus eſt tibi, pecus inclytum tuum? 215.36
17.1. Peccatum Iudæ ſcriptum eſt ſtylo ferreo, vngue adamantino, exaratum ſuper latitudinem cordis. 278.24
9 Prauum eſt cor omnium & inſcrutabile: quis cognoſcet illud? 167.15
22.30. Scribe virum iſtum ſterilem, virum qui in diebus ſuis non proſperabitur: nec erit de ſemine eius vir. 63.94.& 126.112
23.4. Suſcitabo Dauid germen iuſtum, & regnabit rex,& ſapiens erit,& faciet iudicium, & iuſtitiam. 65.102.& 126.119
21 Non mittebam Prophetas, & ipſi currebant: non loquebar ad eos, & ipſi prophetabant. 22.74
24.3. Ficus,ficus malas, malas valde. 491.98
25.4. Et miſit Dominus ad vos omnes ſeruos ſuos Prophetas. 101.5
31.15. Vox in excelſo audita eſt lamentationis, luctus, & fletus Rachel plorauit. 258.78
22 Creauit Dominus nouum ſuper terram, fœmina circundabit virum. 76.18.& 77.23.& 472.23
32.12. In oculis teſtium, qui ſcripti erant in libro emptionis, & in oculis omnium Iudæorum. 41.1
19 Magnus conſilio, & incomprehenſibilis cogitatu. 21.67
33 Et venerunt ad me terga, & non facies: cum docerem eos diluculo. 457.67
33.15. In tempore illo germinare faciam Dauid germen iuſtum,& faciet iudicium,& iuſtitiam. 160.27
51.25. Ecce ego ad te, mons peſtifer, ait Dominus, qui corrumpis vniuerſam terram. 436.154

Ex Threnis Hieremiæ.

Cap.2. n.9. DEfixæ ſunt in terra portæ eius: perdidit, & contriuit veſtes eius. 365.30
12 Cùm deficerent,quaſi vulnerati, in puteis ciuitatis, cum exhalarent animas in ſinu matrum ſuarum. 423.87
3.12. Tetendit arcum ſuum, & poſuit me quaſi ſignum ad ſagittam. 299.39

4.4. Filia populi mei crudelis, quasi struthio in deserto. Adhæsit lingua lactantis ad palatum eius infiti. 423.87
7 Candidiores niue, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, sapphiro pulchriores. 173.42

Ex Baruch.

Cap.3. n.33. POst hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. 37.147

Ex Ezechiele.

Cap.1. n.3. FActum est verbum Domini ad Ezechielem filium Buzi sacerdotem. 267.40
5 Et in medio eius similitudo quatuor animalium: & hic aspectus eorum, similitudo hominis in eis. 147.39
12 Vnumquodque coram facie sua ambulabat: vbi erat impetus spiritus, illuc gradiebantur. 125.106. & 421.78
3.9. Vt adamantem, & vt silicem dedi faciem tuam: ne timeas à facie eorum. 408.7
4.1. Et tu, fili hominis, sume tibi laterem, & pones eam coram te: & describes in eo ciuitatem Hierusalem. 460 83
8.16. Et introduxit me in atrium domus Domini interius: & ecce in ostio templi Domini quasi viginti quinque viri dorsa habentes contra templum Domini, & facies ad Orientem. 457.67
9.3. Et vocauit virum, qui indutus erat lineis, & atramentarium scriptoris habebat in lumbis suis. 210.37
14.14. Si fuerint tres viri isti in medio eius, Noë, Daniel, & Iob: ipsi iustitia sua liberabunt animas suas, ait Dominus exercituum. 238.31
16.30. In quo mundabo cor tuum, ait Dominus Deus, cum facias omnia hæc opera mulieris meretricis. 390.22
21.25. Tu autem, prophane, impie dux Israël, cuius venit dies in tempore iniquitatis præfinita: hæc dicit Dominus Deus: Aufercidarim, tolle coronam, & hoc non factum est, donec veniret cuius est, & tradam ei. 126.119
27.8. Habitatores Sidonis, & Aradi fuerunt remiges tui: sapientes tui, Tyre, facti sunt gubernatores tui. 361.13
17 Iuda, & terra Israël ipsi institores tui in frumento primo, balsamum, & mel, & oleum, & resinam proposuerunt in nundinis tuis. 208.26
26 In aquis multis adduxerunt te remiges tui. 362.13
28.14. Tu Cherub extentus, & protegens, & posui te in monte sancto Dei. 140.9
36.25. Et effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris. 462.95
37.1. Facta est super me manus Domini, & dimisit me in medio campi, qui erat plenus ossibus, & circumduxit me per ea in gyro. 241.53
44.2. Porta hæc clausa erit: non aperietur, & vir non transibit per eam: quoniam Dominus Deus Israël ingressus est per eam. 209.26
21 Vinum non bibet omnis sacerdos, quando ingressurus est atrium interius. 93.50

Ex Daniele.

Cap.1. n.9. DEdit Deus Danieli gratiam, & misericordiam in conspectu principis Eunuchorum. 113.54
2.13. Et egressa sententia, sapientes interficiebantur. 351.66
28 Deus in cælo reuelans mysteria, qui indicauit tibi, rex Nabuchodonosor, quę ventura sunt in nouissimis diebus. 259.82
31 Tu rex videbas, & ecce quasi statua grandis: statua illa magna, & statua sublimis stabat coram te. 365.25
35 Tunc contrita sunt pariter ferrum, testa, æs, argentum, & aurum, & redacta quasi in fauillam æstiuæ areæ. 431.131
44 In diebus regnorum illorum suscitabit Deus cæli regnum, quod in æternum non dissipabitur. 203.5
47 Verè Deus vester Deus Deorum est, & Dominus regum reuelans mysteria. 262.94
48 Tunc rex Danielem in sublime extulit, & munera multa, & magna dedit ei. 222.8. & 459.79
49 Daniel autem postulauit à rege: & constituit super opera prouinciæ Babylonis Sidrach, Misach, & Abdenago. 135. 157
3.15. Et quis est Deus, qui eripiat vos de manu mea. 262.94
51 Tunc hi tres quasi ex vno ore laudabant, & glorificabant, & benedicebant Deum. 451.36
92 Ecce video quatuor viros solutos, & ambulantes in medio ignis, & nihil corruptionis in eis est. 470.16. & 327.49
4.22. Eiicient te ab hominibus, & cum bestiis erit habitatio tua, & fœnum vt bos comedes, & rore cæli infunderis. 440. 176
5.5. In eadem hora apparuerunt digiti, quasi manus hominis scribentis contra candelabrum. 169.26. & 447.13
6.4. Porrò rex cogitabat constituere eum super omne regnum; vnde principes, & satrapæ quærebant occasionem. 102.7
22 Et Daniel regi respondens ait: Rex in æternum viue. 42.5
22 Deus meus misit Angelum suum, & conclusit ora leonum, & non nocuerunt mihi: quia coram eo iustitia inuenta est in me. 101.5. & 454.59
7.9. Aspiciebam donec throni positi sunt, & antiquis dierum subdit. 470.16
3 Aspiciebam ergo in visione noctis, & ecce in nubibus cæli quasi filius hominis veniebat. 39.54
8.16. Et audiui vocem viri, & clamauit, & ait, Gabriel: Fac intelligere istam visionem. 103.13
9.19. Exaudi, Domine, placare: intende, & fac; ne moreris propter temetipsum. 155. 69

21 Adhuc me loquente in oratione, ecce vir Gabriel, quem videram in visione à principio. 104.16

24 Adducatur iustitia sempiterna, impleatur visio, & prophetia, & vngatur Sanctus Sanctorum. 335.34

10.8. Non remansit in me fortitudo, sed & species mea immutata est in me, & emarcui. 119.83

13.2. Et exclamauit voce magna Susanna: exclamauerunt autem & senes aduersus eam. 372.63

14.1. Et impendebantur per dies singulos similæ artabæ duodecim, & oues quadraginta, vinique amphoræ sex. 362.16

Ex Osea.

Cap.1. n.1. VErbum Domini, quod factum est ad Osee filium Beeri. 366.32

2 Principium loquendi Domino in Osee, & dixit Dominus ad Osee. 51.44

2.19. Et sponsabo te mihi in sempiternum: & sponsabo te mihi in iustitia, & iudicio. 76.18

3.2. Et fodi eam mihi quindecim argenteis & coro hordei. 107.25

6.7. Ipsi autem sicut Adam, transgressi sunt pactum, ibi præuaricati sunt in me. 73.7

7.11. Et factus est Ephraim quasi columba seducta non habens cor: Ægyptum inuocabunt. 352.71

8.4. Ipsi regnauerunt, & non ex me: principes extiterunt, & non cognoui. 67.11

10.13. Arastis impietatem, iniquitatem messuistis, comedistis frugem mendacij. 380.102

11.1. Ex Ægypto vocaui filium meum. 307.4

Ex Amos.

Cap.6. n.6. BIbentes vinum in phialis, & optimo vnguento delibuti; & nihil patiebantur super contritionem Ioseph. 89.36

Ex Michæa.

Cap.4. n.8. ET tu turris gregis nebulosa filiæ Sion vsque ad te veniet. 215.56

5.2. Et tu Bethleem Ephrata paruulus es in millibus Iuda: ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israël, & egressus eius ab initio à diebus æternitatis. 8.2. & 206.16. & 17. & 258.77

5 Et erit iste pax; cum venerit Assyrius in terram nostram. 227.102

7.14. Pasce populum tuum in virga tua, gregem hæreditatis tuæ. 15.45

Ex Habacuc.

Cap.1. n.13. MVndi sunt oculi tui, ne videas malum, & respicere ad iniquitatem non poteris. 156.10

2.2. Scribe visum, & explana eum super tabulas, vt percurrat, qui legerit eum. 42.4

3.2. Domine, opus tuum, in medio annorum viuifica illud. 211.40

4 Splendor vt lux erit, cornua in manibus eius, ibi abscondita est fortitudo eius. 165.7. & 401.77

11 Sol, & Luna steterunt in habitaculo suo, in luce sagittarum tuarum. 196.49

13 Ficus enim non efflorebit. 491.98

18 Ego autem in Domino gaudebo: & exultabo in Deo Iesu meo. 155.6

Ex Sophonia.

Cap.1. n.1. VErbum Domini, quod factum est ad Sophoniam filium Chusi, filij Godoliæ, filij Amaziæ, filij Ezechiæ. 465.117

3.17. Dominus Deus tuus in medio tui fortis, ipse saluabit, gaudebit super te in lætitia, silebit in dilectione sua. 219.72

Ex Aggæo.

Cap.1. n.1. FActum est verbum Domini in manu Aggæi Prophetæ. 366.34

2.10. Magna erit gloria domus istius nouissimæ, plusquam primæ, dicit Dominus exercituum. 68.119

24 Assumam te, Zorobabel fili Salathiel serue meus, dicit Dominus: & ponam te quasi signaculum. 62.92

Ex Nahum.

Cap.1. n.15. ECce super montes pedes Euangelizantis, & annuntiantis pacem: celebra Iuda festiuitates tuas. 1.1

Ex Zacharia.

Cap.1. n.15. IRa magna ego iratscor super gentes opulentas: quia ego iratus sum parum, ipsi verò adiuuerunt in malum. 471.20

2.2. Et ego ero ei, ait Dominus, murus ignis in circuitu. 182.30

6 O, ô fugite de terra Aquilonis, dicit Dominus. O Sion fuge, quæ habitas apud filiam Babylonis. 377.86

10 Lauda, & lætare Sion: quia ecce ego venio, & habitabo in medio tui, ait Dominus. 37.147

3.8. Adducam seruum meum Orientem, quia ecce lapis, quem dedi coram Iesu. 248.24

4.2. Ecce candelabrum aureum totum, & lampas eius. 269.131

6.12. Ecce vir oriens nomen eius, & subter eum orietur. 77.24. & 182.28. & 474.23

8.3. Hæc dicit Dominus exercituum: Reuersus sum ad Sion, & habitabo in medio Hierusalem. 439.42

9.9. Ecce rex tuus veniet tibi iustus, & Saluator: ipse pauper, & ascendens super asinam. 249.33

11 Tu quoque in sanguine testamenti emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua. 178.13

13.1. In

13.1. In die illa erit fons patens domui Dauid. 462.97

Ex Malachia.

Cap.3. n.1. ECce ego mitto angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam. 21.71.&456.66

4.2. Orietur vobis timentibus nomen meum Sol iuſtitiæ, & ſanitas in pennis. 159.21. & 217.63.& 283.53

5 Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis. 455.57.& 456.66

Ex 1. Machabæorum.

Cap.1. n.63. ET mulieres, quæ circuncidebant filios ſuos, trucidabantur ſecundum iuſſum regis. 233.3

2.2. Et habebat filios quinque Ioannem, qui cognominabitur Gadis. 168.22

62 A verbis viri peccatoris, ne timueritis: quia gloria eius ſtercus, & vermis eſt, hodie extollitur, & cras non inuenietur. 316. 51

14.21. Quia Iudæi, & ſacerdotes eorum conſenſerunt eum eſſe ducem ſuum, & ſummum ſacerdotem in æternum, donec ſurgat propheta fidelis. 126. 117

Ex 2. Machabæorum.

Cap.4. n.7. AMbiebat Iaſon frater Oniæ ſummum ſacerdotium. 243.63

NOVVM TESTAMENTVM.

Ex Matthæo.

Cap.1. n.1. LIBER generationis Ieſu Chriſti. Vide *lib.1. cap.2.*

16 Ioſeph virum Mariæ, de qua natus eſt Ieſus, qui vocatur Chriſtus. 186.9.

19 Chriſti generatio ſic erat. 242.59

20 Ecce Angelus Domini apparuit in ſomnis ei dicens: Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam. 120. 85.& 307.2. Vide *lib.1. cap.10.*

21 Vocabis nomen eius Ieſum; ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. 122. 96. & 242. 59. & 64

23 Ecce Virgo in vtero habebit, & pariet filium: & vocabunt nomen eius Emanuel. 258.78.& 3.9

2.1. In diebus Herodis Regis, ecce Magi ab Oriente venerunt. 367.40 & de hoc latè *lib.2. cap.4.*

2 Vbi eſt qui natus eſt Rex Iudæorum: vidimus enim ſtellam eius in Oriente. 408.7

11 Et procidentes adorauerunt eum, & apertis theſauris ſuis. 394.38

12 Et reſponſo accepto in ſomnis, ne redirent ad Herodem, per aliam viam reuerſi ſunt in regionem ſuam. 186.10

13 Surge, accipe puerum, & matrem eius, & fuge in Ægyptum, & eſto ibi. 90. 37. & 188.15.& 16.& 198.58 Vide *lib.2. cap.7.*

14 Qui conſurgens accepit puerum, & matrem eius nocte, & ſeceſſit in Ægyptum. 141.17

16 Tunc Herodes videns, quoniam illuſus eſſet à Magis; de occiſione infantium, *lib.2. cap.8.*

18 Vox in Rama audita eſt, ploratus, & vlulatus multus, Rachel plorans filios ſuos. 258.78

19 Ecce Angelus Domini apparuit in ſomnis Ioſeph in Ægypto dicens: Surge, accipe puerum, & vade in terram Iſraël. 252.50 & de hoc latè *lib.2. cap.9.* & 186.10

23 Et veniens habitauit in ciuitate, quæ vocatur Nazareth. 307.2

3.4. Ipſe autem Ioannes habebat veſtimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos. 367. 37. & ibi latè de hoc text.

5 Exibat ad eum Hieroſolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem. 388.10

11 Ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto, & igni. 472.27

13 Tunc venit Ieſus à Galilæa ad Ioannem, vt baptizaretur ab eo, de hoc vide *lib.3. cap.2.*

14 Ioannes autem prohibebat eum dicens: Ego à te debeo baptizari. 472.26

16 Ecce aperti ſunt ei cæli: & vidit ſpiritum Dei deſcendentem ſicut columbam, & venientem ſuper ſe. 43.7. & 279.20. & 470.16

4.1. Ductus eſt Ieſus ab ſpiritu in deſertum. Vide *lib.3. cap.3.*

11 Et Ecce Angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei. 197.54

17 Exinde cœpit Ieſus prædicare, & dicere, Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cælorum. 371.59

18 Ambulans Ieſus iuxta mare Galilææ vidit duos fratres. 214.54

5.9. Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. 29.111

12 Gaudete, & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cælis. 219.73

17 Nolite putare quoniam veni ſoluere legem, aut prophetas, non veni ſoluere, ſed adimplere. 276.15

37 Sit autem veſter ſermo, eſt, eſt, non, non. 451.37

6.10. Adueniat regnum tuum. 388.12

7.9. Aut quis ex vobis homo, quem ſi petierit filius ſuus panem, numquid lapidem porriget ei? 421.79

14 Quam anguſta porta, & arcta via eſt, quæ

quæ ducit ad vitam. 272.142
22 Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus. 87.22
8.2. Ecce leprosus veniens adorabat eum, dicens: Domine, si vis potes me mundare, & extendens Iesus manum tetigit eum. 145.32
9 Nam & ego homo sum sub potestate constitutus habens sub me milites. 426.102
21 Domine, permitte me primum ire, & sepelire patrem meum. 342.26.& 147.37
28 Occurrerunt ei duo habentes Dæmonia, de monumentis exeuntes. 255.63
9.4. Cum vidisset Iesus cogitationes eorum, dixit: Vt quid cogitatis mala in cordibus vestris? 167.15
5 Quid est faciliùs dicere, dimittuntur tibi peccata tua, an dicere, surge, & ambula? 134.155
6 Vt autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata. 221.80
9 Cum transiret Iesus, vidit hominem sedentem in telonio Matthæum nomine. 214.54
20 Accessit retro, & tetigit fimbriam vestimenti eius. 181.23
10.9. Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam. 284.58
16 Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. 379.97
11.3. Tu es qui venturus es, an alium expectamus? 249.32.& 450.29.& 167.18
11 Qui autem minor est in regno cælorum, maior est illo. 402.81
14 Si vultis recipere, ipse est Elias. 455.60
21 Væ tibi Corozain, væ tibi Bethsaida, quia si in Tyro, & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis olim in cilicio & cinere pœnitentiam egissent. 486.66
12.8. Dominus est filius hominis etiam sabbati. 279.31
13.16. Vestri autem beati oculi, quia vident, & aures vestræ, quia audiunt. 286.67
15.24. Non sum missus, nisi ad oues, quæ perierunt Dominus Israël. 249.31
16.16. Respondens autem Petrus dixit ei, Tu es Christus Filius Dei viui. 165.107
17 Respondens autem Iesus dixit ei; Beatus es, Simon Barjona, quia caro, & sanguis non reuelauit tibi. 281.41
23 Qui conuersus dixit Petro: Vade post me, Satana, scandalum es mihi. 442.185
24 Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam & sequatur me. 435.149
17.3. Et ecce apparuerunt illis Moyses, & Elias cum eo loquentes. 41.160.& 415.49
5 Ecce vox de nube dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. 402.80.& 89.& 408.6
26 Eum piscem, qui primus ascenderit, tolle, & aperto ore eius inuenies staterem, illum sumens, da eis pro me, & te. 236.
22
20.8. Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens à nouissimis vsque ad primos. 95.55
20 Accessit ad Iesum mater filiorum Zebedæi, cum filiis suis. 343.27
21.12. Et eiiciebat omnes vendentes, & ementes in templo, & mensas numulariorum. 283.52
43 Ideo dico vobis, quia auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. 453.46
22.4. Ecce prandium meum paraui, tauri mei, & altilia occisa sunt, & omnia parata. ibid. & 476.44.& 484.51
23.27. Væ vobis, Scribæ, & Pharisæi hypocritæ: qui similes estis sepulchris dealbatis. 379.93
31 Filij estis eorum, qui prophetas occiderunt. Et vos implete mensuram patrum vestrorum. ibid.
33 Serpentes, genimina viperarum, quomodo fugietis à iudicio gehennæ? 380.101
38 Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. 457.68
24.30. Et videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa, & maiestate. 222.83
33 Cum videritis hæc omnia, scitote quia propè est in ianuis. 221.80
25.35. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare, sitiui, & dedistis mihi bibere. 459.81
43 Nudus eram, & non coeperuistis me: infirmus, & in carcere, & non visitastis me. 174.43
26.8. Videntes autem discipuli indignati sunt dicentes. 417.57
22 Et contristati valde cœperunt singuli dicere: Nunquid ego sum Domine. 119.83
39 Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste. 345.39
45 Dormite iam, & requiescite, ecce appropinquauit hora, & filius hominis tradetur. 142.18
52 Conuerte gladium tuum in locum suum: an putas, quia non possum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones? 197.54
55 Tanquam ad latronem existis cum gladiis, & fustibus comprehendere me. 344.33
27.4. Retulit triginta argenteos principibus sacerdotum, & senioribus, dicens: Peccaui. 450.32
7 Emerunt ex illis agrum figuli in sepulturam peregrinorum. 56.64
14 Et non respondit ei ad vllum verbum, ita vt miraretur Præses vehementer. 47.27
39 Prætereuntes autem blasphemabant eum, mouentes capita sua, & dicentes. 291.86
41 Si filius Dei es, descende de cruce. 431.129
46 Deus, Deus meus, vt quid dereliquisti me? 349.59
59 Et accepto corpore, Ioseph inuoluit illud in sindone munda. 476.43
28.20. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi. 46.22.& 127.134.& 180.20.& 184.3

Loca S. Scripturæ.

Ex D. Marco.

Cap.1. n.4. FVit Ioannes baptizans, & prædicans Baptiſmum pœnitentiæ. 369.50
De hoc vide *lib.3.cap.1.*

12 Et ſtatim ſpiritus expulit eum in deſertum. 407.100. Vide de hoc *lib.3.cap.3.*

4.40. Quis putas eſt iſte, quia venti, & mare obediunt ei? 174.43

5.9. Quod tibi nomen eſt? Et dicit ei: Legio mihi nomen eſt. 4.15

6.3. Nonne hic eſt faber, filius Mariæ, frater Iacobi? 358.99

9 Calceatos ſandaliis, & ne induerentur duabus tunicis. 464.111

16 Quem ego decollaui Ioannem, hic à mortuis ſurrexit. 172.36.& 454.52

25 Volo vt protinus des mihi in diſco caput Ioannis Baptiſtæ. 173.40

31 Venite ſeorſum in deſertum locum, & requieſcite puſillum. 410.16

9.5. Non enim ſciebat quid diceret, erant enim timore exterriti. 406.100

15.5. Ieſus autem nihil amplius reſpondit, ita vt miraretur Pilatus. 232.12

43 Ipſe erat expectans regnum Dei, & audenter introiuit ad Pilatum, & petiit corpus Ieſu. 302.52

16.1. Et reſpicientes viderunt reuolutum lapidem, erat quippe magnus valde. 264.104

6 Qui dicit illis: Nolite expaueſcere: Ieſum quæritis Nazarenum. 336.39

27 In nomine meo dæmonia eiicient, linguis loquentur nouis. 158.17.& 241.50

19 Et Dominus quidem Ieſus, poſtquam locutus eſt eis: Aſſumptus eſt in cælum. 399.66

Ex Luca.

Cap.1. n.5. FVit in diebus Herodis Iudææ Sacerdos quidam nomine Zacharias. Vide *lib.1.cap.4.*

13 Vxor tua Eliſabeth pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioannem. 49.35. & 121.93.& 390.20

14 Erit tibi gaudium, & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt. 121.193

15 Erit magnus coram Domino: vinum, & ſiceram non bibet. 168.19. & 376 84

26 Miſſus eſt Angelus Gabriel à Deo. Vide *lib.1.cap.5.*

28 Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. 468.8

32 Hic erit magnus, & filius Altiſſimi vocabitur. 160.110. & 92.48. & 292.59

35 Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi. 351.67. & 278.26

39 Exurgens Maria abiit in montana cum feſtinatione. Vide *lib.1.cap.6.*

41 Exultauit infans in vtero meo, & repleta eſt Spiritu ſancto. 390.22

47 Et ait Maria: Magnificat anima mea Dominum. Vide *lib.1.cap.7.* & 350.62

55 Sicut locutus eſt ad Patres noſtros, Abraham, & ſemini eius. 52.49

57 Eliſabeth impletum eſt tempus pariendi. Vide *lib.1.cap.8.*

65 Super omnia montana Iudææ diuulgabantur omnia verba hæc. 139.1

68 Benedictus Dominus Deus Iſraël, quia viſitauit, & fecit redemptionem plebis ſuæ. 153.65. & vide *lib.1.cap.9.*

77 Iuſiurandum, quod iurauit ad Abraham patrem noſtrum. 49.37.& 52.40

2.1. Exiit edictum à Cæſare Auguſto, vt deſcriberetur vniuerſus Orbis. 362.14.& vide *lib.2.cap.1.*

7 Peperit filium ſuum primogenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinauit in præſepio. 464.111

9 Et ecce Angelus Domini ſtetit iuxta illos, & claritas Dei circunfulſit illos. 243.62

10 Ecce enim euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo. 172.38

13 Et ſubito facta eſt cum Angelo multitudo cœleſtis militiæ. 49.37

15 Factum eſt autem, vt diſceſſerunt ab eis Angeli in cælum paſtores loquebantur ad inuicem. Vide *lib.2.cap.2.*

16 Et inuenerunt Mariam, & Ioſeph, & infantem poſitura in præſepio. 110.39.& 166. 111.& 264.105.& 308.8.& 189.19

18 Et omnes qui audierunt mirati ſunt de his quæ dicta erant à paſtoribus. 319.8

21 Poſtquam conſummati ſunt dies octo, vt circuncideretur puer. Vide *lib.2.cap.3.*

22 Poſtquam impleti ſunt dies purgationis eius. Vide *lib.2.cap.5.*

37 Quæ non diſcedebat de templo ieiuniis, & obſecrationibus, ſeruiens die, ac nocte. 146.38.& 415.49

42 Cum factus eſſet Ieſus annorum duodecim. Vide *lib.2.cap.10.*

47 Stupebant omnes ſuper prudentia, & reſponſis eius. 232.12

48 Pater tuus, & ego dolentes quærebamus te. 188.17

51 Deſcendit cum eis, & venit Nazareth, & erat ſubditus illis. 196.51

3.1. Anno quinto decimo Imperij Tiberij. Vide *lib.3.cap.1.*

2 Factum eſt verbum Domini ſuper Ioannem filium Zachariæ in deſerto. 174.44

15 Exiſtimante autem populo, & cogitantibus omnibus in cordibus ſuis. 446. 4. & 8. & 167.15

16 Ego aqua baptizo vos, ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto, & igni. 369.47

21 Factum eſt autem cum baptizaretur omnis populus. Vide *lib.3.cap.2.*

22 Et vox de cælo facta eſt, tu es filius meus dilectus. 271.138

23 Ipſe Ieſus erat incipiens quaſi annorum triginta, vt putabatur filius Ioſeph. 54.18. & 295.21

4.1. Ieſus autem plenus Spiritu ſancto regreſſus eſt à Iordane, & agebatur à ſpiritu. Vide *lib.3.cap.3.*

22 Et mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore ipſius. 232.12

29 Duxerunt illum vſque ad ſupercilium montis, ſuper quem ciuitas illorum eſt ædificata. 432.137

5.8. Quod cum videret Petrus procidit ad genua Ieſu, dicens: Exi à me, quia homo peccator ſum. 191.27

24 Vt autem sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata. 137.170

6.12. Factum est autem in illis diebus, exiit in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei. 410.15

13 Et elegit duodecim ex ipsis, quos & Apostolos nominauit. 241.56

7.16. Quia propheta magnus surrexit in nobis, & quia Deus visitabit plebem suam. 198.61

28 Qui autem minor est in regno cælorum, maior est illo. 115.66

30 Stans retro secus pedes eius lachrymis cœpit rigare pedes eius, & vnguento vngebat. 181.23. & 264.105

39 Simeon habeo tibi aliquid dicere. 169.24

9.32. Petrus vero, & qui cum illo erant, grauati erant somno. 406.99

62 Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro aptus est regno Dei. 358.99

11.19. Quia dicitis in Beelzebub me eiicere dæmonia. 369.47

31 Quia venit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis, & ecce plusquam Salomon. 357.97

12.16. Hanc autem filiam Abrahæ, quam alligauit Satanas. 382.106

14.33. Sic ergo omnis ex vobis, qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. 435.149

15.9. Conuocat amicas, & vicinas, dicens: Congratulamini mihi. 140.10

15 Abiit in regionem longinquam. 491.100

20 Misericordia motus est, & accurrens cecidit super collum eius, & osculatus est eum. 213.47. & 250.51

21 Pater peccaui in cælum, & coram te, iam non sum dignus vocari filius. 326.46

30 Sed postquam filius tuus hic, qui deuorauit substantiam suam cum meretricibus, venit. 433.144

16.31. Si Moysen, & Prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent. 263.97

19 6. Zachæe, festinans descende, quia hodie in domo tua oportet me manere. 421.78

10 Venit filius hominis quærere, & saluum facere quod perierat. 172.38

22.31. Ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret, sicut triticum, ego autem rogaui pro te, vt non deficerat fides tua. 477.8

35 Quando misi vos sine sacculo, & pera, & calceamentis, numquid defuit vobis aliquid. 333.27

42 Pater, si vis, transfer calicem istum à me: veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat. 196.51

44 Et factus est sudor eius, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. 118.78

23.34. Iesus autem dicebat: Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt. 47.27

38 Erat autem, & superscriptio scripta super eum litteris Græcis, & Latinis, & Hebraicis. Vnus autem de his qui pendebant. 241.51

42 Et dixit illi Iesus: Amen, Amen dico tibi: Hodie mecum eris in Paradiso. 280.34

46 Pater, in manus tuas commendo spiritum meum. 349.59

48 Qui simul aderant ad spectaculum istud, & videbant quæ fiebant, percutientes pectora sua. 302.52

24.22. Et procumbens vidit linteamenta sola posita, & abiit secum mirans. 232.22

Ex Joanne.

Cap.1. n.1. IN principio erat Verbum. Vide *lib.1. cap.1.*

4 In ipso vita erat, & vita erat lux hominum. 306.73

6 Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes. 165.9

11 In propria venit, & sui eum non receperunt. 214.53

20 Vt interrogarent eum, tu quis es? 176.7. & vide *lib.3.cap.4.*

29 Et ait: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. 249.32. & 369.47 Vide *lib.3.cap.5.*

31 Et ego nesciebam eum, sed vt manifestetur in Israël, propterea veni ego in aqua baptizans. 368.42. & 389.14. & 399.67.

34 Et ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei. 469.9

49 Et dixit ei Nathanaël: A Nazareth, potest aliquid boni esse. 106.24. & 334.31

2.2. Vocatus est autem & Iesus, & discipuli eius ad nuptias. 184.2

4 Quid mihi, & tibi, mulier, nondum venit hora mea. 90.39

11 Hoc fecit initium signorum Iesus in Cana Galilææ. 358.98. & 394.38

15 Et cum fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes eiecit de templo. 363.21

3.5. Amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. 400.70

16 Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret. 350.64

23 Erat autem Ioannes baptizans in Hennon iuxta Salim, quia aquæ multæ erant illic. 370.54. & 388 8

29 Amicus autem sponsi, qui stat, & audit eum, gaudet. 465.114

4.14. Sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in ea fons aquæ salientis in vitam æternam. 14.39

32 Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis. 142.19

34 Vt faciam voluntatem eius, qui misit me, vt perficiam opus eius. 352.73

42 Iam non propter tuam loquelam credimus; ipsi enim audiuimus, & scimus. 231.9

5.22. Neque enim Pater iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio. 46.20. & 385.121

24 Qui credit ei, qui misit me, habet vitam æternam. 18.56

34 Ego autem non ab homine testimonium accipio. 23.80

35 Ille erat lucerna lucens, & ardens. 24.89

36 Opera, quæ dedit mihi Pater, vt perficiam ea. 352.73
6.7. Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, vt vnusquisque modicum quid accipiat. 259.82
53 Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? 128.131
7.48. Numquid ex principibus aliquis credit in eum, aut ex pharisæis. 246.17
52 A Galilæa Propheta non surgit. 486. 67. & 78
8.13. Tu de te ipso testimonium perhibes; testimonium tuum non est verum. 448. 16
39 Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. 382.107
50 Non quæro gloriam meam. 226.197
58 Amen, amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum. 391.25
59 Iesus autem abscondit se, & exiuit de templo. 309.11
10.10. Ego veni vt vitam habeant, & abundantius habeant. 247.21
12.28. Venit ergo vox de cælo; clarificaui, & iterum clarificabo. 404.89. & 90. & 408. 6. & 474.36
31 Nunc iudicium est mundi, nunc princeps huius mundi eiicietur foras. 255.63
13.6. Et dicit ei Petrus: Domine, tu mihi lauas pedes? Non lauabis mihi in æternum. 390.18
8 Respondit ei Iesus: si non lauacro te, non habebis partem mecum. 392.27
25 Cum recubuisset super pectus Iesu. 213. 47
14.23. Et pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. 467.2
26 Paraclitus autem spiritus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia. 101.5
30 Venit enim princeps huius mundi, & in me non habet quidquam. 419.69
15.14. Vos amici mei estis, si feceritis, quæ ego præcipio vobis. 410.14
16.33. Confidite, ego vici mundum. 411.20
18.6. Quem quæritis? illi autem dixerunt: Iesum Nazarenum; & dixit eis, ego sum. 418. 60
13 Et adduxerunt eum ad Annam primum, erat enim socer Caiphæ, qui erat Pontifex anni illius. 256.70. & 365.27. & 30
37 Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati. 23.80
19.12. Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris, omnis enim, qui se regem facit, contradicit Cæsari. 238. 26. & 361. 9. & 448. 16
17 Et baiulans sibi crucem, exiuit in eum, qui dicitur Caluariæ, locum. 388.10
19 Erat autem scriptum: Iesus Nazarenus, Rex Iudæorum. 169.27
26 Dixit Matri suæ mulier, ecce filius tuus. 300.45
34 Continuo exiuit sanguis, & aqua. 285.61
39 Venit autem, & Nicodemus, qui venerat ad Iesum nocte primum. 302. 52
20.15. Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi, vbi posuisti eum; & ego eum tollam. 248.26. & 284.55
21.17. Dicit ei tertiò: Simon Ioannis, amas me? 475.40
24 Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his. 14.39
25 Sunt alia, quæ fecit Iesus, quæ si scriberentur per singula, ne ipsum arbitror mundum capere posse. 285.61

Ex Actis Apostolorum.

Cap.1. n.24. ET statuerunt duos, & orantes dixerunt: Tu Domine, ostende, quem elegeris. 453.48
2.4. Et repleti sunt omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui. 93.52
5 Viri religiosi ex omni natione, quæ sub cælo est. 338.4. & 374.73
3.2. Vir, qui erat claudus ex vtero matris suæ, quem ponebant quotidie ad portam templi. 216.60
14 Vos autem sanctum, & iustum negastis, & petistis virum homicidam donari vobis. 126.118
22 Quoniam Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus vester de fratribus vestris. 454.50
6.8. Stephanus autem plenus gratia, & fortitudine, faciebat prodigia. 114.62
10 Surrexerunt quidam de Synagoga disputantes cum Stephano. 490.90
7.55. Video cælos apertos, & Iesum stantem à dextris virtutis Dei. 279. 28. & 398. 61
10.38. Quomodo eum vnxit Dominus Spiritu sancto. 483.47
12.7. Lumen refulsit in habitaculo, percussoque latere Petri. 217.66. & 272.140
8 Calcea te caligas tuas. 464.111
16.6. Transeuntes autem Phrygiam, Galatiæ regionem, vetati sunt à Spiritu sancto loqui verba Dei in Asia. 194.43
18.24. Vir eloquens deuenit Ephesum, potens in scriptura. 14.36
26.2. Æstimo me beatum apud te, cum sim defensurus me hodie.

Ex Epistola ad Romanos.

Cap.1. n.1. PAulus seruus Iesu Christi vocatus Apostolus. 241.55. & 56
4 Qui prædestinatus est filius Dei in virtute secundum spiritum. 228.107
9 Sine intermissione memoriam vestri facio semper. 304.59
20 Inuisibilia enim ipsius à creatura mundi, per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. 23.78. & 26.97
21 Vt sint inexcusabiles, quia cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt. 27.101
3.25. Quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum. 178. 14. & 298. 32
6.3. Quicumque baptizati sumus in Christo

Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. 408.5
8.3. De peccato damnauit peccatum in carne 407.26
15 Non accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba Pater. 406.95
26 Ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. 401.76
Quos præsciuit, & prædestinauit conformes fieri imagini filij sui. 166.12
9.1. Eadem vobis scribere mihi quidem non pigrum, vobis autem necessarium. 476.4
6 Non enim omnes, qui ex Israël sunt, ij sunt Israëlitæ: neque qui semen sunt Abrahæ, omnes filij. 383.112
8 Non qui filij carnis, hi filij Dei, sed qui filij sunt promissionis. 162.34
10.4. Finis legis Christus ad iustitiam omni credenti. 106.22
19 Quam speciosi pedes euangelizantium pacem. 1.1
11.11. Numquid sic offenderunt, vt cadant, absit. 297.26
25 Donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israël saluus fieret. 295.18
12.10. Honore inuicem præuenientes. 389.15

Ex 1. ad Corinthios.

Cap.1. n.9. PEr quem vocati estis in societatem filij eius Iesu Christi. 16.49
22 Quoniam Iudæi signa petunt, & Græci sapientiam quærunt. 23.82
23 Nos autem prædicamus Christum crucifixum: Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam. 222. 82. & 297. 26
26 Videte vocationem vestram patres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, vt confundat fortia. 486.65
30 Qui factus est nobis sapientia à Deo, & iustitia, & sanctificatio. 226.96
2.7. Loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est. 357.97
8 Quam nemo principum huius sæculi cognouit: si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. 426.110
3.1. Tanquam paruulis in Christo, lac vobis potum dedi. 468.7
9 Vnusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. 291. 86
16 Nescitis quia templum Dei estis. 430. 119
4.21. Quid vultis in virga veniam ad vos, an in charitate, & spiritu mansuetudinis? 469. 13
5.5. Tradere huiusmodi Satanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus sit. 53.54
9.9. Non alligabis os bouis triturantis. 283. 53
12 Sed non vsi sumus hac potestate, sed omnia sustinemus, ne offendiculum demus Euangelio Christi. 275.11
11.3. Caput mulieris vir. 196.49
23 Dominus Iesus, in qua nocte tradebatur, accepit panem, gratias agens, fregit, & dixit. 293.7
12.28. Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia primum Apostolos. 242.56
14.22. Itaque linguæ in signum sunt non fidelibus: prophetiæ autem non infidelibus, sed fidelibus. 193.39
34 Mulieres in Ecclesiis taceant, non enim permittitur eis loqui. 174. 1. & 305.65

Ex 2. ad Corinthios.

Cap.1. n.1. PAulus Apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei. 16.49
12 Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. 205.12
5.19. Quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. 203.4
8.9. Propter vos egenus factus est, cum esses diues, vt illius inopia vos diuites essetis. 127.23
12.2. Scio hominem in Christo, ante annos quatuordecim, siue in corpore, nescio, siue extra corpus. 137.170
7 Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ Angelus Satanæ. 408.3

Ex Epistola ad Galatas.

Cap.1. n.4. QVi dedit semetipsum pro peccatis nostris, vt eriperet nos de præsenti sæculo. 226.96
8 Aut licèt Angelus de cælo euangelizet vobis præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit. 429. Pd4
2.20. Qui dilexit me dedit semetipsum pro me. 155.6
4.4. Misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege. 435.148
7 Quod si filius, & hæres per Deum. 16. 49

Ex Epistola ad Ephesios.

Cap.1. n.3. QVi benedixit nos in omni benedictione spirituali in cœlestibus in Christo. 149.50
2.14. Ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. 225.90. & 227.102
22 Et vos coædificamini in habitaculum Dei in spiritu. 75.13
3.10. Ei autem, qui potens est, omnia facere superabundanter, quam petimus. 226. 96
4.22. Deponere vos veterem hominem, &c. & induite nouum, qui secundum Deum creatur. 322.22
5.8. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. 20.63
18 Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. 92.46
32 Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & Ecclesia. 50. 39
6.12. Aduersùs mundi rectores tenebrarum harum. 20.63
16 Calceati pedes in præparatione Euangelij pacis. 465.113

Loca S. Scripturæ.

Ex Epistola ad Philippenses.

Cap.1. n.6. QVi cœpit in vobis opus bonum, perficiet vsque in diem Christi Iesu. 179.18

2.6. Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo. 37.145

7 Semetipsum exinaniuit formam serui accipiens. 137.167

9 Donauit illi nomen, quod est supra omne nomen. 242.56

3.1. Eadem vobis scribere, mihi quidem non pigrum, vobis autem necessarium. 475.39.& 476.4

Ex 1. ad Thessalonicenses.

Cap.5. n.17. SEmper gaudete, sine intermissione orate. 304.59,62

Ex 1. ad Timotheum.

Cap.1. n.4. VT denuntiares quibusdam, ne aliter docerent, neque intenderent fabulis. 44.12

2.9. Similiter & mulieres in habitu ornato cum verecundia, & sobrietate ornantes se. 211.38

12 Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, sed esse in silentio. 305.65

5.17. Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habentur. 218.67

Ex Epistola ad Titum.

Cap.2. n.11. APparuit gratia Dei saluatoris nostri omnibus hominibus. 165.8

3.5. Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam, saluos nos fecit. 178.13

9 Stultas autem quæstiones, & genealogias, & contentiones deuita. 44.12

Ex Epistola ad Hebræos.

Cap.1. n.3. POrtans omnia verbo virtutis suæ. 11.23

6 Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit, & adorent eum omnes Angeli eius. 223 86

2.10. Decebat enim eum, propter quem omnia, & per quem omnia. 26.99

17 Vnde debuit per omnia fratribus similari, vt misericors fieret. 310.17

4.12. Viuus est sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti: & pertingens vsque ad diuisionem animæ. 155.7.& 310.17

15 Non enim habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris. 412.24

5.7. Qui in diebus carnis suæ preces, supplicationesque ad eum, qui possit illum saluum facere à morte. 372.63

9.17. Testamentum enim in mortuis confirmatum est, alioquin nondum valet. 178.13

12.3. Recogitate eum, qui talem sustinuit à peccatoribus aduersum semetipsum contradictionem. 330.9.& 299.38

13.17. Obedite præpositis vestris, & subiacete eis; ipsi enim inuigilant. 215.56

Ex Epistola Iacob.

Cap.1. n.10. QVicumque autem totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus. 84.11

19 Dæmones cedunt & contremiscunt. 426.100

3.18. Fructus iustitiæ in pace seminatur facientibus pacem. 228.106

4.6. Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. 157.13

Ex 1. Petri.

Cap.1. n.19. REdempti estis pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi. 468.6

2.5. Et ipsi tanquam lapides viui, superædificamini domus spiritualis. 75.13

7 Vobis igitur honor credentibus. 176.7

5.8. Aduersarius vester, tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret. 427.108

Ex 2. Petri.

Cap.1. n.18. NOs audiuimus de cælo allatam eum essemus cum ipso in monte. 404.87,90

Ex 1. Ioannis.

Cap.1. n.1. QVod fuit ab initio, quod vidimus oculis nostris. 10 13.& 39.153

2 Annuntiamus vobis vitam æternam, quæ erat apud Patrem. ibid.

5 Quoniam Deus lux est, & in eo non sunt tenebræ. 20.65.& 76.20

5.7. Tres sunt, qui testimonium dant in cælo. Pater, Verbum, & Spiritus sanctus. 15.45

Ex 2. Ioannis.

10 SI quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum. 114.57

Ex Apocalypsi.

Cap.1. n.10. AVdiui post me vocem magnam, tanquam tubæ dicentis: Quod vides scribe in libro. 148.46

13 In medio septem candelabrorum aureotum similem filio hominis, vestitum podere. 210.37.& 237.23

14 Caput eius, & capilli erant candidi, tanquam lana alba. 212.43

2.7. Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei. 43.132

12 Hæc dicit qui habet rhomphæam ex vtraque parte acutam. 474.36

17 In calculo nomen nouum scriptum, quod nemo scit, nisi qui legit. 240 43

3.19. Ego quos amo, arguo, & castigo. 205.12

Loca S. Scripturæ.

4.1. Vox prima, quam audiui, tanquam tubæ loquentis mecum, dicens: Ascende huc. 164.4.& 165.6.& 397.58

8 Et requiem non habebant die, ac nocte, dicentia: Sanctus. 245.13

10 Mittebant coronas suas ante thronum, dicentes. 148.46

11 Dignus es Dominus Deus noster accipere gloriam, & honorem, & virtutem. 235.14

5.4. Et ego flebam multum, quoniam nemo dignus inuentus est aperire librum. 465. 113

5 Vicit leo de Tribu Iuda, radix Dauid, aperire librum. 244.5

6 Vidi: & ecce in medio throni, & quatuor animalium, & seniorum, Agnum stantem, & accepit de dextera sedentis librum. 139.6.& 467 5.& 470. 15

8 Viginti quatuor seniores ceciderunt coram Agnos 214.44

9 Dignus es, Domine, accipere librum, & aperire signacula eius: quoniam occisus es. 222.82

11 Et vidi, & audiui vocem Angelorum multorum in circuitu throni, & animalium, & seniorum. 228.107

12 Dignus est agnus, qui occisus est, accipere virtutem, & diuinitatem, sapientiam, & fortitudinem. 235.14

6.1. Et vidi quod aperuisset Agnus vnum de septem sigillis. 470.15

9 Vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei. 322.21

9.13. Et respondit vnus de senioribus, & dixit mihi: Hi, qui amicti] sunt stolis albis, qui sunt? 458.76

10.11. Oportet te iterum prophetare gentibus, & populis, & linguis. 479.22

11.3. Dabo duobus testibus meis, & prophetabunt diebus mille ducentis. 90.39

12.1. Et signum magnum apparuit in cælo: mulier amicta sole. 6499.& 253.52

3 Et ecce draco magnus rufus habens capita septem, & cornua decem. 74.12

17.8. Bestia, quam vidisti, fuit & non est. 10. 10

11 Et decem cornua, quæ vidisti, decem reges sunt. 453.47

18.4. Exite de illa populus meus, ne participes sitis delictorum eius. 377.86

19.7. Gaudeamus, & exultemus, & demus gloriam ei, quia venerunt nuptiæ Agni. 224. 88

11 Ecce equus albus, & qui sedebat super eum vocabatur fidelis, & verax. ibid.87

12 In capite eius diadamata multa, habens nomen scriptum, quod nemo nouit, nisi ipse. 240.48.& 243.64

13. Vestitus erat veste aspersa sanguine: & vocatur nomen eius Verbum Dei. 11.22. & 396. 51.& 438.163

17 Et vidi vnum Angelum stantem in sole, & clamauit voce magna dicens omnibus auibus. 48.29

20.2. Qui est diabolus, & Satanas, & ligauit eum per mille annos. 255.63

21.8. Timidis autem, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, pars illorum erit in stagno. 330.13

16 Ciuitas in quadro posita est, & longitudo eius tanta est, quanta & latitudo. 2.6

18 Et erat structura muri ex lapide Iaspide: ipsa vero ciuitas aurum mundum. 75.15

22.2. Ex vtraque parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus duodecim. 341.17

9 Vide ne feceris: conseruus tuus sum, & fratrum tuorum Prophetarum, & eorum qui seruant verba prophetiæ libri huius. 217.65

R.P.D.F.

R. P. D. F. IOANNIS DA SYLVEIRA COMMENTARIORVM in textum Euangelicum

TOMVS PRIMVS,

COMPLECTENS CHRISTI DOMINI ingreſſum in Mundum, ab exordio Euangelij vſque ad Ioannis teſtimonia.

PRÆFATIVNCVLA

EX DIVO LVCA CAP. I.

QVONIAM *quidem multi conati ſunt ordinare narrationem, quæ in nobis completæ ſunt, rerum: ſicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipſi viderunt, & miniſtri fuerunt ſermonis: viſum eſt & mihi aſſecuto omnia à principio diligenter, ex ordine tibi ſcribere, optime Theophile, vt cognoſcas eorum verborum, de quibus eruditus es, veritatem.*

PROOEMIVM In textum quatuor Euangeliſtarum.

CAPVT I.

Quid ſit Euangelium?

EVANGELIVM, vox eſt Græca, variis & multis modis accipitur, communiter tamen, ac propriiſſimè pro iucunda, fauſtaque nuntiare. Nahum 1. num. 15. *Ecce ſuper montes pedes euangelizantis.* id eſt, bona annunciantis. Ad Rom. 10. num. 15. *Quàm ſpecioſi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona.* Matth. 4. num. 23. Marc. 1. num. 14. Et hac ratione factum eſt, vt notat D. Auguſt. *tom. 6. lib. 2. contra Fauſtum, cap. 2.* vt hoc nomen ad fidelium hiſtoriam de aduentu, ac vita Chriſti, ſignificandam reſtrictum ſit, ita vt per antonomaſiam Euangelium ſimpliciter dicatur; totum enim, quod in eo continetur, plenum eſt gratiâ, miſericordiâ, ac gaudio totius orbis. Et ideo dicit Angelus 1. Nahum 1. Rom. 10. Matth. 4. Marc. 1. Auguſt.

Luc 2. ad Pastores Luc.2.n.10. *Euangelizo vobis gaudium magnum, quia natus est vobis hodie Saluator* Ex quo fit, quòd tanta proprietate hoc nomen *Euangelium* conueniat codici quatuor Euangelistarum, vt nulli alij libro, siue prophano, siue Canonico æqualiter possit adaptari, vt notat Abulens. Abulens. *quæst.9.& 10.in præfat.Matth.* Nullus enim alius liber continet tam plenam ac latam annuntiationem de aduentu, vita, ac rebus gestis Christi Domini, in quo est summa felicitas, ac gaudium, vt Euangelium. Nam si liber non est Canonicus, non habet tantam auctoritatem; si Canonicus, v.g. Epistolæ Pauli, esto latè possint dici Euangelium, tamen pleniùs prænoscitur doctrina de mysteriis vitæ, mortis, ac resurrectionis Christi, & illius miraculis in codice quatuor Euangelistarum: ergo iste propriissimè dicitur Euangelium.

2. *Definitio Euangelij.* Remigius. Eusebius. Varias Euangelij definitiones tradunt D.Remig. *c.1.ad Rom.& c.1.ad Galat.* Euseb. *lib.1.de præparat.Euang.c.1.* D.Thomas *in prolog.Epist.ad Rom.* Clariùs hac descriptione potest definiri: Euangelium est bona annuntiatio instinctu Spiritus sancti conscripta, tractans peculiariter de aduentu, ac mysteriis Christi D. ac cœlesti eius doctrina, perducente homines ad vitam æternam. Bona annuntiatio instinctu Spiritus sancti conscripta, ponitur loco generis, hoc enim est de ratione Scripturæ Canonicæ, & per hoc distinguitur Euangelium à multis libris scriptis à variis Authoribus, qui agunt de vita Christi, & hæc est peculiaris differentia Euangelij, quòd singulariter tractat de aduentu Christi eius vita, ac rebus gestis, cœlestique eius doctrina, cuius proprium est perducere homines ad vitam æternam, *Ioan.4.n.14.*

Caput II.

Euangelium in se vnum, illius scriptores quatuor.

3. *Euangelium vnum.* Zacharias. D.Hieron. Augusti. Chrysost. Ambros. Beda. Remigius. Quanquam Euangeliorum libri quatuor sint, Euangelium tamen in se est vnum, vt multis probat Zacharias Episcopus *in præfat.Matth.* Et idem docent D.Hieron. *super Marcum, in principio*, his verbis: *Quatuor Euangelia vnum esse, & vnum quatuor.* Et *in Eccles.* ad illa verba, *faciendi libros nullus est finis.* D.August. *contra Faustum Manich.lib.2.c.2.* D.Chrysost. *in Epist.ad Galatas, c.1.* D.Ambros. *super Lucam, in princip.* Beda *in prologo Matth. & Lucæ*, D.Remig. *in Matth.* vbi ita ait: *Sicut vna est fides, & vnum Baptisma, ita & vnum Euangelium, quia vna est doctrina. Et quòd vnum sit, ipse Dominus manifestat, cùm dicit: Ite, prædicate Euangelium omni creaturæ: & nos quotiescunque plurali numero dicimus Euangelia, nec doctrinam diuidimus, sed libros distinguimus.* Nam licèt scriptores sint quatuor, res tamen scripta in se est vna, continens vnam historiam, vnam doctrinam, vnum dogma fidei: ergo Euangelium in se est vnum miro ordine, miráque consonantia, ac concordia compositum, vt videbimus in toto hoc opere, de quo circa consensum Euangelistarum integros libros edidit D. August. vide eum *serm. de Resurrectione, & 11.de verbis Domini*, D.Chrysost. *hom.1.in Matthæum.*

4. *Euangelistæ quatuor.* Gelas.Papa. D. Hieron. Ambros. Origenes. Epiphan. Eusebius Euangelistæ sunt quatuor, & quamquam multi conati sint historiam Euangelicam enarrare, ac scribere, vt hîc ait D. Lucas. *Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem, quæ in nobis completæ sunt, rerum*, &c. Narrationes, ac scriptiones horum Authorum Gelasius Papa refert, & vt apocryphas reiicit, *cap. Sancta Romana Ecclesia, dist.15. post medium.* D.Hieron. *in proœmio Matth.* D.Ambros. *in Lucam, in initio*, Origen. *hom.1.in Luc.* D. Epiphan. *lib 1. Panarij, contra hæresim Gnosticor.* Eusebius. *lib.6. historiæ Ecclesiast.cap.10.*

5. *Euangelia quatuor.* Nicæn. Chalcedon. Carthagin. Florentin. Trident. Certum dogma fidei est quatuor tantùm esse Euangelia, scilicet Matthæi, Marci, Lucæ, & Ioannis, vt sunt in Biblia vulgatæ editionis iussu Sixti Quinti. Ita constat ex perpetua, & continua traditione Ecclesiæ à tempore Apostolorum, & ex multis antiquissimis codicibus; & ita definitum est in omnibus ferè Conciliis Ecclesiæ, Nicæno, Chalcedonensi, Carthaginensi III. *c.47.* Florentino, sub Eugenio IV. in vnione Armeniorum, Tridentino *sess.4.* Hoc tandem docuerunt omnes Patres per omnes ætates, D. August. *lib.2. de doctrina Christiana, cap.8.* D. Hieron. *in prolog. Matth. & Luc.* D. Irenæus *lib.3.cap.4.* D. Athanas. *in Synopsi*, & alij communiter.

6. *Cur quatuor Euangelistæ.* Deuter.19. Si verò quæras: Quare tantùm quatuor sint Euangelistæ? Respondemus, quòd ratio à priori diuina voluntas: Congruentia multiplex; quia, vt dicitur Deut.19. *In ore duorum,*

duorum, vel trium ſtat omne verbum; ad magnam autem demonſtrationem veritatis quatuor teſtes eſſe voluit Chriſtus Dominus, vt notat Chryſoſt. *hom.* 1. *in Matth.* Secundò, quia ſicut quatuor ſunt orbis partes, ita quatuor voluit eſſe Euangelia, ex quibus totus Orbis ſpiritualis conſtaret. Ita D. Hieron. *in prologo Matth.* qui incipit, *Matthæus cùm primò*, D. Auguſt. *lib.* 1. *de concordia Euangeliſtarum.* Tertiò. *Ciuitas in quadro poſita eſt*, Apocal. 21. Sunt ergo quatuor Euangelia quatuor columbæ, quibus hæc ſpecioſa domus ſuſtentatur. Ita D. Iren. *lib.* 3. *c.* 11. Quartò, vt tradit D. Hieronymus citatus, ſicut Arca Teſtamenti per quatuor circulos, ſeu annulos aureos portabatur, *Exod.* 25. *&* 36. Ita Chriſtus, qui per Arcam figurabatur, per quatuor Euangelia debuit per totum Orbem portari, & publicari. Quintò. Sicut ex Paradiſo ab vno fonte quatuor flumina egrediebantur; ita conueniens fuit, vt quatuor Euangelia emanarent ex vno fonte vitæ, ſcilicet Chriſto Domino, quæ totum Orbem rigarent, & fœcundarent. Ita D. Hieron. *in prologo Matthæi*, qui incipit, *Plures fuiſſe.* Hæc quatuor Euangelia figurata ſunt in quatuor animalibus, quæ vidit *Ezech.* 1. *&* 10. & Ioan. *Apocalyp.* 4. *&* 5. vbi Patres, ac Doctores multa de hac re dicunt.

Chryſoſt. D. Hieron. D. Auguſt. Apoc. 21. D. Irenæus. D. Hieron. Ezech. 1. & 10. Apocal. 4. & 5.

CAPVT III.

De Euangelio Matthæi.

SANCTVS Matthæus Apoſtolus ſcripſit Euangelium in Iudæa rogantibus fratribus, qui ex Iudaiſmo ad fidem conuertebantur, antequam abiret ad Gentes ad illud prædicandum. Ita D. Hieron *in prologo Matthæi: Plures fuiſſe*, & in alio, *Matthæus ex Iudæa; & in præfatione Matthæi.* Theophyl. Euthym. S. Thom. & alij. Surius *in vita S. Matthæi.* Anno, quo ſcripſerit, maior difficultas. Nicephor. *lib.* 2. *hiſtor. Eccl. c.* 25. exiſtimat, quòd anno decimoquinto poſt Chriſti Aſcenſionem. D. Irenæus *lib.* 3. *cap.* 1. quòd illo anno, quo Petrus, & Paulus Romæ prædicare cœperunt, ſcilicet vndecimo poſt Aſcenſionem Chriſti; communior, & probabilior eſt ſententia quòd ſcripſerit Matthæus ſuum Euangelium anno octauo poſt Aſcenſionem, quadrageſimoprimo Chriſti Domini, Caligulæ Imperatoris anno tertio. Ita Euſeb. *lib.* 3. *c.* 8. Theoph. Euthym. *in Matthæum.* Ad hanc ſententiam plures ſunt coniecturæ. Primò, quia non videtur, quòd Eccleſia fuerit tanto tempore ſine Euangelio ſcripto, vt aliæ ſententiæ dicunt; nam Matthæus primus omnium ſcripſit, vt tradit D. Hieron. *de ſcriptorib. Eccleſiaſt.* Secundò. Quia non videtur quòd Matthæus tanto tempore detineretur Hieroſolymis, & non abiret in Prouinciam ſibi deſtinatam. Tertiò propter auctoritatem Euſebij, & antiquitatem.

7. *Matthæum vbi, & quando ſcripſerit Euangelium.* D. Hieron. Theophyl. Euthymius. D. Thomas. Surius. Nicephor. D. Irenæus. Euſebius. Theophyl. Euthymius. D. Hieron.

Scripſit Euangelium ſuum idiomate Hebraico. Ita D. Hieronymus *in prologo Euangeliorum ad Damaſum Pontificem.* Et *lib. de ſcript. Eccleſ.* teſtatur, ſuo tempore in Bibliotheca Cæſarienſi ſeruari exemplar Euangelij Matthæi Hebraica lingua ſcriptum. Idem tradunt D. Chryſoſt. *hom.* 1. *in Matthæum*, Euſeb. *lib.* 3. *hiſt. Eccl. c.* 1. *& lib.* 5. *c.* 10. Papias antiquiſſimus Author apud eundem Euſebium *lib.* 3. *cap. vlt.* D. Auguſt. *lib.* 1. *de conſenſu Euangeliſtarum, c.* 2. D. Epiphan. *hæreſ.* 51. Dorothæus *in Synopſi.* Noſter D. Cyrillus Hieroſol. *Catechеſ.* 4. Ferculius Epiſcop. *in Chron. lib.* 2. *cap.* 4. Origenes apud Niceph. *lib.* 5 *cap.* 6. Theophyl. Euthym S. Thom. *in prologo Matthæi*, & alij.

8. *Quo idiomate.* D. Hieron. Chryſoſt. Euſebius. Papias. D. Auguſt. Epiphan. Dorothæus. Cyrillus. Ferculius. Origenes.

Cardinalis Caietanus *in prologo Matthæi* exiſtimat Euangelium non fuiſſe ſcriptum à Matthæo Hebraico idiomate, ſed Græco. Fundatur, quia *cap.* 1. dicit n. 23. *Vocabunt nomen eius Emmanuel, quod interpretatur, Nobiſcum Deus.* Et c. 27. n. 4. *Clamauit Ieſus, dicens: Eli, Eli, lamma ſabacthani, hoc eſt, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquiſti me?* Si ergo Matthæus ſcribebat Hebraicè, & ad Hebræos, ad quid explicaret illa vocabula quæ Hebraica erant?

9. D. Thomas. Caietanus. Matth. 1. Matth 27.

Standum eſt tamen in ſententia ſanctorum Patrum. Et ſi ratio Caietani aliquid probaret, etiam oſtenderet, nullum librum veteris Teſtamenti eſſe ſcriptum Hebraicè, quod non eſt dicendum. Et tales explicationes non ſunt in textu Hebraico, ſed à noſtro interprete ponuntur, vt notat Salmer. *tom.* 1 *Prolog.* 35. & paſſim hoc reperies in Scriptura. *Gen* 31. *n.* 49. dicitur: *Galaad, id eſt, Tumulus teſtis.* Gen. 35. n. 18 *Benoni, id eſt, filius doloris mei.* & n. 19. *Beniamin, id eſt, filius dexteræ.* Exod. 12. n. 11. *Phaſe, id eſt, Tranſitus Domini.* Exod. 16. n. 15. *Manhu, quod ſignificat, Quid eſt hoc?* Et meritò hæc verba Hebraica ponuntur in noſtra vulgata cum ſua interpretatione, ad intelligendam vim

10. Salmeron. Geneſ. 31. Geneſ. 35. Exod 12. Exod. 16.

mysterij, si enim non diceretur, *Eli, Eli lamma sabacthani*, quomodo poterimus intelligere, quod circunstantes dixerunt; *Heliam vocat iste*? Deinde esto tales interpretationes essent in Hebræo, nihil facit, quia sæpe in eodem idiomate nomen obscurum explicatur per clarius.

11. Salmeron. Salmeron citatus existimat, quòd Euangelium scriptum sit à Matthæo Syriaca lingua. Fundatur, quia talis lingua erat valde familiaris Hebræis, & ideo sæpe in Euangelio reperiuntur nomina Syriaca Secundò Hebræi remansuri erant in sua incredulitate, ad quid Euangelium eorum lingua erat scribendum? Tertiò. Quia Bartholomæus Apostolus, illud adsportauit in Indiam; si autem erat scriptum Hebraicè, Indi non poterant intelligere. Hæc tamen sententia parum vrget, nec Authore antiquo probatur. Ad primum dicimus, quòd multo magis familiaris erat lingua Hebraica, tanquam materna; & ideo Pilatus iussit scribere titulum Crucis Hebraicè, Græcè, & Latinè. Quòd verò aliquod nomen Syriacum reperiatur in Euangelio, hoc nihil vrget, quia sæpe ex vna lingua vnum nomen mendicatur ad aliam, vt ex Latina ad Lusitanam, vel Hispanicam. Ad secundum. Quòd quamuis Iudæi permansuri essent in sua infidelitate, multi tamen conuersi sunt ad fidem, vt constat ex actibus Apostolorum. Ad tertium. Euangelium, quod Bartholomæus adsportauit ad Indos, esse litteris Hebraicis conscriptum, vt testatur Eusebius *lib.* 5. *cap.* 10. voluit tamen illud ferre tanquam pretiosum Thesaurum. Ex quo patet quanta sit auctoritas Euangelij Matthæi, ita vt Ioannes Apostolus, vt ait Theophyl. ex Hebraica lingua in Græcam sit interpretatus, & Iacobus Apostolus primus Hierosolymorum Episcopus illud ad legendum suæ Ecclesiæ dederit, vt testatur D. Hieron. *de viris illustribus*.

Reijcitur hæc sententia.

Eusebius.

Theophyl.

Hieron.

CAPVT IV.

De beati Marci Euangelio.

12. *Motiuum scribendi.* MARCVS Discipulus D. Petri Romæ rogantibus fratribus scripsit Euangelium, vt quæ ille verbo prædicabat, ad perpetuam eorum commonitionem habendam scripturæ traderet. Et hæc fuit causa, quam habuit D. Marcus suum scribendi Euangelium. Ita Martyrologium Romanum die 25. Aprilis Papias, & Clemens Alexandrinus, vt refert Eusebius *lib.* 2. *cap.* 15. D. Hieron. *de scriptor. Eccles.* D. Athanas. *in Synopsi* Euthym. *in Marci proœmio*. Diuus verò Epiphan. *hæres.* 51. ita ait: *Statim post Matthæum insecutus est Marcus iussus à S. Petro Romæ edere Euangelium*. Fortasse vtrumque fuit; nam cùm Marcus rogaretur à fratribus, vt scriberet Euangelium, Petrus hoc videns, & eorum deuotionem considerans, præcepit dilecto filio suo Marco Euangelium literis mandare.

Martyrol. Papias. Clemens. Eusebius. D. Hieron. Athan. Euthymius. Epiphan.

13. *Quo tempore.* Tempus, quo scripsit Euangelium. D. Irenæus *lib.* 3. *c.* 1 existimat, fuisse post mortem Petri, & Pauli; sed Marcus prius mortuus est, quàm Princeps Apostolorum, vt tradunt communiter Authores historiarum. Euthym. Theoph. dicunt, scripsisse anno decimo post Passionem; sed cum hoc repugnat, quòd Petrus cum Marco non venit Romam, nisi anno Christi quadragesimo quinto Et ideo tali anno quadragesimo quinto, duodecimo post Passionem, Claudij Imperatoris tertio, dicunt alij, quòd suum Euangelium scripturæ commendauerit. Ita Baronius anno Christi quadragesimo quinto. Eusebius *in Chronic* insinuat scripsisse anno quarto, vel quinto post aduentum Petri in Vrbem, antequam ipse mitteretur ab Apostolo in Alexandriam, qui secum suum adsportauit Euangelium. Et hæc mihi videtur probabilior, propter auctoritatem Eusebij.

Irenæus. Euthymius. Theophyl.

Eusebius.

14. *Qua lingua.* Lingua qua scripsit. D. Hieron. *epist.* 123. *ad Damasum*, & D. August. *lib.* 1. *de consensu Euangelistarum, c.* 2. tradunt scripsisse sermone Græco. Et D. Hieron. *de viris illustribus* testatur, ipsum originale fuisse visum Alexandriæ à multis litteris Græcis compositum. Alij tamen multi tam Græci, quàm Latini tenent Latino idiomate fuisse conscriptum. Ita D. Greg. Nazian. *lib. Carminum suorum*. Damascen. *in vita D. Petri*. Armacan. *lib.* 9. *quæst.* Fabric. *in præfat. noui Testamenti Syriaci*; & testatur, Euangelium Marci Latinè scriptum Venetiis seruari Genebrardus *lib.* 3. Petrus de Natalibus ait, quòd *Romæ scripserit suum Euangelium sermone Latino, & iterum postea Græco eloquio exarauit, quod vsque hodie in Aquileiensi Ecclesia demonstratur*. Et hoc maximè mihi placet, quia in concordiam reducit illas duas sententias grauissimorum Patrum.

Hieron. August. Gregor. Nazianz. Damascen. Armacan. Fabricius. Genebrar. Petrus de Natal.

15. Et quòd scripserit Latinè, multæ sunt coniecturæ; composuit enim illud Romæ

in

in gratiam Romanorum. Ad quid, quæso, Græco sermone? Secundò Titulus Crucis inscriptus est litteris Hebraicis, Græcis, & Latinis; ita fuit conueniens, vt Euangelium scriberetur Hebraicè à Matthæo, Græcè à Luca, & Ioanne, Latinè à S. Marco. Tertiò, quia S. Marcus vtitur multis verbis Latinis, cap. 5. n. 9. *Legio est mihi nomen.* Nota hîc vltimò, quòd D. Marcus appellatur à D. Augustino *lib. de consensu Euangelistarum cap. 2.* Breuiator Matthæi, non quòd illius Euangelium in compendium redegerit; nam multa narrat Marcus, quæ non habentur in textu D. Matthæi, vt historiam Ascensionis, sed quòd multa, quæ Matthæus latè narrat, breui sermone composuerit Diuus Marcus.

Marc. 5. D. August.

CAPVT V.

De beati Lucæ Euangelio.

SANCTVS Lucas, Christi Discipulus, vt aliqui probabiliter dicunt, scripsit suum Euangelium occasione, ac motiuo desumpto ex precibus Theophili, Senatorij ordinis viri, vt ait Euthymius, & sui amantissimi, vt omnes fatentur. Ita existimat Abulens. *q. 20. in præfatione Matthæi.* Communis tamen sententia est, quòd occasio contexendi Euangelium manauerit ex eo, quod videbat beatus Lucas, multa falsa ab aliquibus, vt Cerintho, Merintheo, ac ab aliis huius farinæ dici, & scribi circa historiam vitæ Christi; vt cùm illa non probaret beatus Lucas, omnia per ordinem voluit narrare, vt ipse testatur, in exordio sui Euangelij. Ita D. Ambrosius, Beda, Bostrensis, & alij communiter. Euangelium hoc ita approbauit Paulus, vt dicat D. Hieronymus de viris illustribus. *Quidam suspicantur, quotiescumque Paulus in suis Epistolis dicit*, iuxta Euangelium meum, *de Lucæ significare volumine.* Scripsit in Achaiæ, & Bæotiæ partibus Græco sermone, vt est valde commune. Ita D. Hieron. *in præfat. Matthæi.* Vincentius Belonensis *lib. 9. hist. c. 90.*

16. *Motiuum scribendi* Euthymius. Abulensis. D. Ambros. Beda. Bostrensis. D. Hieron. Belonensis.

Quo tempore suam historiam litteris mandauerit Diuus Lucas, valde dubium; nam neque Eusebius Cæsar. *lib. 3. c. 3.* neque D. Irenæus *lib. 3.* cùm de hoc Euangelio faciant mentionem, illud assignant. D. Epiphanius *hæresi 51.* existimat Lucam scripsisse per nouem menses ante Matthæum. Quod ita fortasse est intelligendum, quòd cœpit suum Euangelium à Conceptione Christi, quę fuit nouem menses ante Natiuitatem, & adorationem Regum. Theophylactus asserit, factum fuisse anno decimoquinto post Christi Ascensionem. Sed ad hoc nullum apponit fundamentum. Baronius anno Christi quinquagesimo octauo in Epitome Spondani, *n. 4.* ait, scriptum fuisse prædicto anno quinquagesimo octauo, eo fundamento, quia tali tempore Paulus, & Lucas versabantur in illis regionibus Achaiæ, & Bæotiæ, vt ipse computat.

17. *Quo tempore.* Eusebius. D. Epiph. Theophyl. Baronius.

Sed contra hoc grauiter viget id, quod ipse Baronius dicit *citato loco, num. 17.* scilicet, quòd Paulus eodem anno scripserit secundam Epistolam ad Corinthios. Et tamen in ea, vt volunt D. Hieron. Origen. D. Ignat. *epist. 14* de beato Luca, ait Apostolus: *Misimus cum illo*, id est, Tito, *Fratrem nostrũ, cuius laus est in Euangelio per omnes Ecclesias.* Vt autem laus Euangelij Lucæ esset per omnes Ecclesias, ad minimum requirebantur tres, vel quatuor anni post eius scriptionem: ergo illa Epistola non potuit esse scripta eodem anno, sed tribus, vel quatuor postea. Post scriptum suum Euangelium aliud volumen composuit, Acta scilicet Apostolorum, & ideo ipse in illius exordio ait, *Primum quidem sermonem feci de omnibus, ô Theophile, quæ cœpit Iesus facere, & docere.*

18. D. Hieron. Origenes. Ignat. Act. 1.

CAPVT VI.

De sancti Joannis Euangelio.

IOANNES Euangelista, secundùm omnium sententiam, vltimus scripsit suum Euangelium; primus tamen subtilitate, ac dignitate rerum, & altitudine mysteriorum, velut altera Ezechielis aquila altiùs super cæteros euolauit. de quo eleganter D. Paulinus *epist. 5. ad Amandum Episcopum.*

19. Paulin.

Occasio, ac motiuum scribendi suum Euangelium, triplex extitit. Prima causa, quia cùm sæpe Ioannes ageret de diuinitate, ac Christi miraculis, rogatus est ab

20. *Motiuum scribendi.*

Episcopis Asiæ, illa vt scriberet, vt sic essent in omnium notitia, & memoria. Ita D. Hieron. *in prologo Matthæi, Plures fuisse. & de scriptoribus Ecclesiast. cap.* 19. Doroth. *in Synopsi*, D. August. noster Cyrillus, D. Thomas *in* 2. *proœmio Ioannis.* Secunda ratio scribendi, vt confutaret Cerinthum, Ebionem, & alios Christi diuinitatem negantes, ac dicentes, Christum ante Virginem Mariam non fuisse; vnde compulsus est eius diuinam generationem enarrare. Ita sancti Patres proximè citati. Tertia scribendi extitit, vt refert Eusebius lib. 3. hist. cap. 24. *Cum ad Ioannem*, ait, *trium Euangeliorum notitia peruenisset, probasse quidem dicitur, fidem, & veritatem dictorum; deesse tamen aliqua, & ea maximè, quæ primo prædicationis suæ tempore Dominus gesserat. Quia hæc videbantur omissa, rogatus dicitur, vt ea, quæ præterierant priores, ante traditionem Ioannis, & Saluatoris gesta conscriberet. Vnde, quia natiuitatem secundùm carnem Matthæus, & Lucas descripserant, reticuit hîc Ioannes, & à Theologia, atque ipsa diuinitate sumit exordium, quæ pars sine dubio ipsi, veluti eximio, per Spiritum sanctum reseruata est.* Hæc Eusebius. Similiter D. Hieron *de scriptorib. Ecclesiastic. cap.* 19. Et hæc causa fortasse pertinet ad primam quòd rogatus scripserit Euangelium. Nota verò, quòd cùm ille esset compulsus à fratribus, vt scriberet Euangelium, indicto ieiunio ascendit in montis verticem, vbi audita sunt tonitrua in voce expressa resonantia, *in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum*, &c. Ita D. Hieronym. *in prologo Matthæi, Plures fuisse.* Sanctus verò Euangelista pro illo loco, in quo Diuina scripturus secesserat, orauit, vt nullas ventorum, aut imbrium iniurias pateretur. Et hanc reuerentiam vsque hodie illi loco elementa seruant. Ita testantur Vincent. Bellouac. *in speculo historiali, lib.* 10. *cap.* 4. Ruffin. *in histor Eccles.* Abulens. *in præfat. Matth. q.* 20. *in fine.*

D. Hieron. Dorothæus. D. August. — Euseb. — *Ioannis Euangelium venerantur elementa.* — D Hieron. — Bellouacens. Ruffinus. Abulensis.

21. Scripsit Ioannes suum Euangelium Græco sermone, ac Ephesi in Asia, vt ferè omnes conueniunt, licèt quo ad locum discrepent. Metaphrastes *in vita sancti Ioannis*, Dorothæus *in Synopsi*. Nicephorus *lib* 2. *cap.* 42. dicunt, in insula Pathmos. Communis tamen sententia est quòd edidit Ephesi. Ita D. Hieron. *de viris illustribus, cap.* 19. *& in prologo Matth.* D. Epiph. *hæresi* 41. D. Irenæus *lib.* 3. *cap.* 1. D. Athanas. *in Synopsi*, ac communiter alij.

Quo sermone. Metaphrastes. Dorothæus Nicephor. D Hieron. D Epiphan. D. Irenæus. D. Athan

22. De tempore, quo Ioannes suum Euangelium litteris mandauit, recepta sententia est, postquam ab insula Pathmos rediit Ephesum; & ideo eius scriptionem ponunt anno Christi nonagesimo nono, & post eius Passionem sexagesimo octauo. Ita Prochorus Christi Discipulus sequutus Ioannem; & ipso dictante ille scripsit Euangelium. Ita testatur *libro de vita sancti Ioannis*, *cap.* 46 D. Epiphan. *hæresi* 51. D. Athan. *in Synopsi*, D. Isidor. *de viris illustribus*, D. Hieron. *in prologo Ioan* S. Thom. Beda *in lib. de sex ætatibus mundi*, & communiter alij multi, qui consequenter dicunt, quòd primò ediderit Apocalypsim in insula Pathmos, & postea Euangelium Ephesi, quod confirmat Viegas *in proœmio Apocalypsis*, *num.* 5. Ex illo, quòd ibi dicitur Ioanni cap. 5 *Oportet de iterum prophetare gentibus, & populis*, &c. Dionysij Areopagitæ missa Ioanni exulanti in insula Pathmos, vbi prædicendo eius regressum ab exilio, ait: *Quod à Deo didicerim, dicam, te liberatum iri ex Pathmi ergastulo, in Asiam redituram, in qua facturus sis Dei imitationes, & posteris proditurus.* quod præstitit, Euangelium scribendo.

Quo tempore. Prochorus. D. Epiph. D. Athanas. D Isidorus. D Hieron. S. Thomas. Beda. Viegas Apoc 5. — Arcopag.

23. Salmeron *prolog.* 24. §. *verum*, existimat, quòd Ioannes composuerit suum Euangelium Ephesi, antequam esset relegatus. Primò, quia D. Dionys. *citata epist.* ipsum appellat solem Euangelij. Sed hoc facilè intelligitur ratione prædicationis; sicut etiam *Apoc.* 1. dicitur, *significauit Deus seruo suo Ioanni, qui testimonium perhibuit verbo Dei*, scilicet prædicando. Secundò. Quia S. Clemens *lib.* 2. *de Constit. c.* 61. facit mentionem de Euangelio Ioannis: & tamen S. Clemens, vt ait citatus Salmeron, mortuus est sub Domitiano, antequam Ioannes scilicet reuerteretur ab insula Pathmos. Hoc tamen fundamentum facile refellitur; nam Clemens passus est anno Christi centesimo secundo, tertio anno post obitum Ioannis, Traiano Imperatore. Ita Breuiarium Romanum. Hæc, quæ diximus, tradunt Eusebius *lib.* 3. *histor. cap.* 28. D. Hieron. *de scriptorib. Ecclesiastic. cap.* 25. Baronius *anno Christi centesimo secundo.*

Salmeron. D. Dionys. — Clemens. — Breuiarium Romanum Eusebius. D Hieron. Baron.

24. Tanta fuit auctoritas Euangelij Ioannis, vt quidam Platonicus, teste D. Augustino *lib.* 10. *de ciuitat. Dei, cap.* 29. diceret, quòd per omnes Ecclesias in locis eminentissimis aureis litteris esset scribendum principium Euangelij Ioannis. Et Concilium Antiochenum, & D. Ioannes Chrysostom. *homil.* 73. in Matthæum, & D. Hieronym. *in cap.* 23. *Matthæi*, testantur, quòd multi Christiani de collo suspensum manifestè adsportarent.

D. August. Antioch. D Chrysost. D. Hieron. — *Euangelium Ioannis in magna veneratione.*

LIBER

LIBER PRIMVS

Ab exordio Euangelij IESV CHRISTI vsque ad somnium Sponsi sanctissimæ Virginis MARIÆ IOSEPH.

CAPVT PRIMVM

DE GENERATIONE ÆTERNA.

Ioannis 1. *n.* 1. In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.

VERSIONES.

Syriacus, & Pagninus. In principio erat Verbum: & illud Verbum erat apud Deum: & Deus erat illud Verbum.

D. Cyprian. lib. 2. in Iudæ c. 5. D. Ambros. lib. de fide, c. 2. D. Hilar. lib. 2. de Trinit. In principio erat sermo, & sermo erat apud Deum, & Deus erat sermo.

Tertullian. aduersùs Praxeam, c. 21. Origen. tom. 1. in Ioann. In principio erat ratio, & ratio erat apud Deum, & Deus erat ratio.

Caietanus. In principio erat ratio, & ratio erat ad Deum, &c.

D. Gregor. Nazianz. orat. 4. de Theol. In principio erat definitio.

Aliqui ex Hebræo apud Maldonatũ, & Salmeron lib. 2. tract. 3. In principio erat realitas, seu veritas.

Aliqui apud D. Hieron. epist. 103. ad Paulinum. In principio erat ratio, causa, suppositatio, cuiuscumque rei, &c.

Tolet. annot. 1. ex Græco. In principio erat oratio, seu virtus, seu pactum.

EXPOSITIO I.

Dictionis, *In principio.*

DIVVS Ioannes habuit motiuum scribendi suum Euangelium, vt refutaret varios hæreticos æternitatem diuinitatis Christi Domini negantes, vt dixi *in Proœmio cap. 6.* Ait ergo, *In principio*; & variè exponitur à Patribus. Primò, aliqui exponunt, vt per *Principium* intelligatur Filius, ita vt sit sensus: Filius erat principium creaturarum. Ita insinuant Origenes citandus. D. Hieronymus *in Psalm. 109.* At hæc expositio suam habet violentiam: faciliùs enim erat dicere, *Principium*, hoc est, Filius, *erat Verbum.* Secundò. Alij per *Principium* intelligunt exordium, ac initium rerum, quæ creatæ sunt, tanquam sit sensus: In principio creationis mundi Verbum iam erat, ac existebat; & hæc expositio maximè inseruit intentioni Ioannis ad confutandas hæreses, quæ dicebant Christum ante Mariam non esse. Ita D. Hilarius *lib. 2. de Trinit.* Basilius *homil. in hæc verba Ioannis.* Chrysostomus *homil. 2.* D. Augustinus *in quæstionibus mixtis ex veteri, & nouo Testamento, quæst. 122.* D. Ambrosius *lib. 1. de fide, cap. 5.* Tamen intentio Ioannis altiùs volat, nempe ad ipsam æternitatem, vt patet ex sequenti, *& Verbum erat apud Deum.* Tertia expositio per *Principium* intelligit Patrem, qui à Theologis dicitur *Principium sine principio*, itavt sit sensus: In Patre erat Verbum. Hæc est Origenis *tom. 1 in Ioannem*, D. Cyrilli *in hoc loco*, D. Augustini *lib. de Trinit. cap. 2.* D. Anastasij Sinaitæ *orat. 1.* D. Thomæ, Lyræ, & aliorum *hîc.* Sed obstat cum hac expositione, quòd Euangelista statim ait: *& Verbum erat* 1.

Origenes. D. Hieron. Hilar. Basilius. Chrysost. D. August. Ambros. Origenes. Cyrillus. D. August. Anastas. D. Thomas. Lyra.

apud Deum, ſcilicet Patrem. Ad quid ergo diceret: In principio, id eſt, in Patre, erat Verbum?

2. Quarta expoſitio per *Principium* accipit æternitatem, non quòd æternitas habeat principium, vel finem, cùm intrinſecè vtroque careat; ſed dicitur principium, quia eſt prior æuo, & tempore, atque ideo prima carens omni principio, vt ſit ſenſus. In omni æternitate, ſeu inſtanti reali, quod à parte rei cogitaueris, Verbum iam erat: & hoc pacto Ioannes egregiè explicat æternitatem Verbi, & amputat omnes hæreſes ſui temporis Et valde frequens eſt in Scriptura explicari æternitatem per principium, vel initium. Iſaiæ 41. num. 5. Deus dicitur *Primus*, id eſt, æternus. Michææ 5. n. 2. *Egreſſus eius à principio.* Et ſtatim explicat hoc *principium*, ſubdens, *A diebus æternitatis.* Prouerb. 8. n. 22. *Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarum.* Et ſtatim exprimit illud initium, *Ab æterno ordinata ſum* Eccleſiaſt 24. n. 14. Ioannis cap. 1. num. 1. Hanc expoſitionem tradunt, D. Baſilius *lib. 2. contra Eunomium* D. Ambroſ. *lib. 1. de fide, c. 5. num. 1.* S. Gregor. Nazianz. *tract de fide.* D. Hilar. *lib. 7. de Trinit* Fauſtus Preſbyter contra Arrium, *cap. 1.* Gereal Epiſcop. *aduersus Maxim. cap. 19* hic noſter Cyrillus, S. Thomas, Caiet. Hugo, Salmeiron *tom. 2. tract. 4.* Et hæc videtur probabilior.

Iſaiæ 41. Mich. 5. Prouerb. 8. Eccleſ. 24. Baſilius. Ambroſ. D. Gregor. Hilarius. Fauſtus. Gereal. Cyrillus. S. Thomas.

QVÆSTIO I.

Quomodo diuina generatio recitetur.

3. CVm diuinus Spiritus dicat: *Generationem eius quis enarrabit?* Iſa. 53. num. 8. quod de generatione æterna intelligitur; eam tamen cur Ioannes hîc deſcribit? Reſpondeo, quòd tempore Iſaiæ non poſtulabatur, vt æterna generatio hominibus innoteſceret (cùm tunc cognitio Trinitatis eſſet valde confuſa,) & ideo nullus erat qui eam poſſet enarrare. At Ioannis ætate (cùm iam Triadis myſterium eſſet manifeſtatum) maximè requirebatur generationis æternæ explicatio ad hæreticorum perfidiam refrænandam, & ideo ſuſcitauit Deus huius diuinæ Aquilæ Spiritum, vt eam nobis eructaret. nam in his quæ ad fidem & Eccleſiam pertinent, Deus, vt prouidus pater, ſemper adeſt, vt nec minimum deſit. Ille impius Nabuchodonoſor erexit ſtatuam ſuam, & Dei adorationem intentat ſibi arripere, ac tanquam Deum ab omnibus vult adorari. Tres pueri Hebræi Regis mandato non obediunt, ac ſtatuam colere contemnunt, de quibus eleganter ait S. Paulinus lib. 3. Epiſt. 139. *Dedit eis Deus ingenij acumen, & prudentiam in ſapientia* Sed cur modò illi pueri tam affluenter potiantur diuinæ ſapientiæ vbertate? Barbarus Rex totus erat vt ſua potentia obſcuraret in hominibus Dei ſcientiam, ac cognitionē; ne ergo res fidei verſaretur in diſcrimine aliquo, dat Deus pueris illis ingenij acumen, prudentiam, & ſapientiam, vt falſa dogmata valeant refutare, & myſteria fidei explanare, ac alta voce proclamare. Saluianus lib. 2. de Prouidentia. *Dei gratia*, ait, *diſſipat tenebras, quas iniquitas toto ſuo enixu defundit.* Vide infrà de hoc iterum hoc cap. *quæſt. 3. num. 6.* vbi latiùs.

Iſaiæ 53. *Deus in negotijs Eccleſiæ non deeſt.* Daniel. 3. Paulin. Saluian.

QVÆSTIO II.

Quare hîc non ponatur Titulus?

EX propoſita quæſtione alia oritur quæſtio; quare Ioannes, cùm hîc ſcribat generationem Verbi æterni, non præfixerit titulum in initio, ſcilicet, *Liber Generationis*, vt refert D. Matthæus. Et habetur *Gen. 5. num. 1.* ſed ſtatim intonat: *In principio erat Verbum?* reſpondeo, cognitum eſſe à D. Ioanne id, quod prænuntiatum erat ab Iſaia, de æterna generatione: *Generationem eius quis enarrabit?* Hanc ergo ſcribendo ſuppreſſit titulum, ne arrogantiæ notaretur, ac proinde vt optimus magiſter voluit ſuos docere, ac inſtruere, in his, quæ neceſſaria erant; & vt prudens, ac modeſtiſſimus euitare ea, quæ elationis notam poterant habere, vt ait D. Gregor. *in 2. Reg. cap. 10* dum expendit, quòd Saul patruo ſuo omnia verba Samuelis manifeſtauerit; prædictionem verò regni tantùm occultauerit. *Nam*, ait, *qui magna dignitate, magnáque ſanctitate radiat, multa videndo oſtendit, qua loquendo non dicit.* Ita ille.

4. *Arrogantia. nota fugienda.* D. Gregor.

QVÆSTIO III.

Quare Euangelium initietur: In principio?

CVr D. Ioannes ſuum Euangelium inchoet, dicendo: *In principio?* reſpondent communiter Authores, præcipuè Recentiores, vt Teſtamentum vetus, & nouum maximè ſibi correſpondeant, & cohæreant; nam ſicut Moyſes in Teſtamento veteri incepit: *In principio creauit Deus*; ita Ioannes in nouo: *In principio erat Verbum.* Et hoc latè per multas conuenientias explicat Ferus *in præſenti.* Barradas *lib. 3. cap. 1.* Sed cum hac ſolutione obſtat, quòd hic liber Ioannis non eſt primus Teſtamenti noui, ſed inter Euangeliſtas vltimus, vt patet ex proœmio *cap. vlt.*

5 *Teſtamentum nouum, & vetus ſibi correſpondent.* Ferus. Barradas.

Ideo reſpondeo primò, quòd D. Ioannes noluit ante ſuum Euangelium præmittere aliquod verbum, vel præfatiunculam, ſicut Lucas *cap. 1. num. 1.* Marcus *cap. 1. num. 1.* qui amicorum rogatu Euangelium ſcripſerunt, vt patet ex proœmio *cap. 4. & 5.* At Ioannes ſtatim intonuit, *In principio erat Verbum*; compoſuit enim Euangelium ſuum ad confutandos errores ſui temporis, & ad explanandas res altiſſimas fidei. Noluit ergo conterere tempus in exordiis, ſed ſtatim hæreſes eradicare, vt nos inſtrueret, quòd in negotiis fidei, & magni ponderis, non eſt detinendum in verbis, ac exordiis, ſed citiſſimè ſubueniendum, ac opportunum remedium adhibendum.

6. *Negotio fidei citiſſimè occurrendū.*

Secundò Ioannes maximo amore diligebat Chriſtum, & in hoc Euangelio agebat cauſam ipſius honoris, & antiquitatis contra hæreticos, qui dicebant, ipſum non eſſe ante Virginem Mariam: non potuit ergo moram facere in verbis, ſed continuò proclamare, *In principio erat Verbum.* Verus amator, ac diligens non patitur moras, vt pro dilecti honore ſtet, ac eius cauſam ſuſcipiat. Tertiò, poteſt reſponderi ex D. Chryſoſtomo homil. 1.

7. *Amicus pro honore amici ſtat.* Chryſoſt.

mil. 1. in Ioan. *Considera etiam*, ait, *in Euangelista prudentiam spiritualem, nouerat homines, id, quod antiquius est, & quod est ante omnia, maximè honorantes, propter hoc primum dicit Principium.* Ac si dicat: Ante omnia præponit antiquitatem Verbi ad conciliandam ei debitam reuerentiam. nam quæ antiqua sunt, maximè venerantur.

Antiquitas veneranda.

8. Quartò, stando in illa prima interpretatione, quam retulit in expositione, quæ per *Principium* intelligit filium, quæ saltem in sensu morali est probabilis; voluit D. Ioannes in limine sui Euangelij Iesum Christum apponere, vt lucem, ac ducem totius veritatis, ac doctrinæ. D. Hieronymus *in quæst. sup. Genes.* dum explicat illud, *In principio creauit Deus, Magis*, ait, *secundùm sensum, quàm secundùm Verbi translationem de Christo accipi potest, qui tam in ipsa fronte Geneseos, quæ caput librorum omnium est, quàm etiam in principio Ioannis cæli, & terræ conditor approbauit. Vnde Psalmista ait de ipso: In capite libri scriptum est de me, id est, in principio Geneseos, & in Euangelio* vbi Christum ponit exordium totius Scripturæ, & doctrinæ. *Psalm. 31. num. 10.* ait Regius Vates: *Apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.* In illo ablatiuo *lumine* intelligunt Christum Didymus, Origenes, & Beda; ipse enim est lumen de lumine. In hoc ergo lumine, ait Regius Vates, videbimus lumen, scilicet diuinas reuelationes contentas in Scriptura. D. Ambros. lib. de Spiritu sancto, cap. 16. *Apud te*, inquit, *Deus omnipotens Pater, qui fons vitæ es, in lumine tuo Filio videbimus lumen Spiritus sancti.* Per lumen autem Spiritus sancti intelligit Scripturas.

Christus pro luce in Scriptura. D Hieron. Psalm. 31. Didymus. Origenes. Beda. D. Ambr.

9. Ex præcepto Angeli Raphaelis iunior Tobias parentis oculos liniuit, & statim visum recepit, *Tob. 11. num* 8. Cur, quæso, ad illuminandos oculos non alio instrumento vtitur Angelus, sed tantùm felle piscis? Christum D. figurabat piscis ille, vt author est Optatus *lib. 3. aduersus Parm.* visus ille non solùm erat ad intuenda temporalia, sed etiam ad percipienda diuina mysteria, vt ei Angelus aperuit, *c. 12.* Et ad cognoscenda cælestia solùm typus, in quo Christus exprimebatur, poterat oculis dare visum, & sensui intelligentiam, vt ipse præstitit Discipulis, Luc. 24. num. 45. *Vt intelligerent Scripturas.* Ipse ergo nos illuminet, vt in toto hoc opere, ac in omni actione aliquid in eius laudem, & gloriam dicamus.

Optatus. Luc. 24.

EXPOSITIO II.

Dictionis, *Erat.*

10. VOX est Euangelista hîc verbo *Erat. In principio erat Verbum.* Non posuit, *fuit Verbum*, hoc enim significat, rem præteriisse, & esse desiisse, vt dicitur de illa bestia Apocal. 17. num. 8. *Quod fuit, & non est.* Nec etiam vsus est verbo præsenti, *Est*, quia tunc non explicabat id, quod intendebat, scilicet Christum esse ante Mariam, & ab æterno. Futurum significat, rem ad huc non esse, sed postea fore. Aptissimè ergo potulit *Erat*, hoc enim verbum innuit quandam permanentiam, perennitatem, atque firmitatem in duratione. Ita D. Basilius, Cyrillus *lib. 1. in Ioan. cap. 1.* Chrysost. *homil. 3.* Theophyl. Alcuinus, Beda, S. Thomas, D. Bonauent. Caiet. Beaulxam. & alij *hîc.*

Apoc. 17. D Basilius. Cyrillus. Chrysost. Alcuinus. Beda.

11. Et quia hæc obseruatio in verbo *Erat*, poterat pati aliquas instantias, ideo Euangelista non posuit nudè *Erat*; sed antè præmisit, *In principio*, id est, ab æterno, vt prima expositione dixi: illud enim, quod est æternum, attingit omnia tempora, *est, fuit, & erit*; sicut quòd est æternum, caret principio, & fine. Ita expendunt vim illius verbi sancti Patres, D. Hilar. *lib. 2. de Trinit.* D. Ambros. lib. 1. de fide, cap. 5. *Indefinitè*, ait, *traditur*, Erat; *quod enim erat in principio, non clauditur tempore, non principio præuenitur.* Ita ille. S. Anastasius Sinaita orat. 1. *Mens nostra*, ait, *non potest superare, & transcendere illud* Erat, *semper enim occurrit altius* Erat, *omni cogitatione, & ascensu, & in sublimius volatu altius positum. Licèt enim quis se ipsum eleuet, numquam transibit*, Erat; *anticipat finem, & principium, quod non patitur præire quemquam.* Et eleganter explicat, quòd illud *Erat*, in æternitate numquam potest transgredi, cùm non habeat principium, nec finem.

Hilar. Ambros. Anastas.

QVÆSTIO IV.

Quare hîc ponatur, Erat?

12. DIVVS Ioannes hîc apponit verbum *Erat*, modi imperfecti; non enim videtur conueniens ad explicandam excellentissimam perfectionem diuini Verbi, cùm in suo modo significandi imperfectionem inuoluat, vt ait Plinius in præfat. Operis de naturali historia ad Vespasian. *Ideo enim*, ait, *pingendi, ac fingendi conditores eo vtuntur, vt Apelles faciebat, vt Polycletus faciebat, tamquam inchoata semper arte, & imperfecta; vt contra iudiciorum varietates superesset artifici regressus ad veniam veluti emendaturo quidquid desideratur.* Respondeo. Propter rationes datas in expositione, innuit enim quandam permanentiam in duratione, vt ibi dixi. Secundò, & moraliter, quia dum Euangelista dat nobis notitiam de diuino Verbo, ac eius generatione, vsurpauit hoc Verbum *Erat*, imperfecti modi, vt nobis denotaret quòd omnis notitia, quæ in hac vita habetur de hoc diuino mysterio, est valde imperfecta, & minùs absoluta. *Posuit tenebras latibulum suum*, Psalm. 17. num. 12. Et, *Abyssus sicut vestimentum amictus eius*, Psalm. 104. num. 6. Quod explicat Origenes *lib. 6. contra Celsum*, de cognitione imperfecta, quæ habetur in hac vita de Deo.

Plinius. *Cognitio Dei in hac vita imperfecta.* Psalm. 17. Psalm. 104.

QVÆSTIO V.

Quare Ioannes in sua Canonica apponat Fuit, *hîc verò*, Erat?

13. NOSTER Euangelista dum in sua Canonica agit de æternitate diuinæ naturæ, vtitur verbo *Fuit. Quod fuit ab initio*, 1. Ioan. 1. num. 1. id est, æternitas diuinæ naturæ, seu esse, vt explicat Glossa, & Patres apud Benedictum Iustinianum

Ioan. 1. Benedict.

Iustinian. Iustinianum *ibi*. At in hoc Euangelio apponit *Erat*, quod sine dubio multo congruentius est ad hoc mysterium explicandum, vt notant omnes sancti Patres, cùm dicat quandam permanentiam in duratione, vt dixi in expositione. Vide Patres citatos *ibi*. Respondeo, quòd D. Ioannes in sua Canonica scribebat ad discipulos, & filios suos; in Euangelio verò rem habebat cum hæreticis. Et quando agitur cum amicis quibus constat veritas, quæcumque verba sufficiunt. At cum aduersariis, qui nos intendunt capere in sermone, verba debent esse accommodatissima, & valde propria, & ideo opportuniori verbo *Erat*, hîc vsus est. Et hæc de causa D. Augustinus *lib. de catechizandis rudibus, cap.* 7. monet Prædicatores, vt cautè, & prudenter se habeant, propter hæreticos. Vide infrà *num.* 23.

Cum inimicis verba cauta.

D. Augustin.

QVÆSTIO VI

Quare toties repetiuit, Erat?

14. DIVVS Ioannes hîc quadruplicat *Erat*. Primò, *In principio erat Verbum*. Secundò, *& Verbum erat apud Deum*. Tertiò, *& Deus erat Verbum*. Quartò, *hoc erat in principio*. Ita notarunt sanctus Basilius homil. ad hunc locum. *Quartum dic* Erat, *& blasphemiam hæreticorum conculcabis, qui dicunt*, non erat. Similiter Ambrosius *in tract. de Symbol. & lib. de fide ad Gratian. cap.* 5. Respondeo primò, cum Beda hic. *Ideo* inquit, *quater dicit Euangelista*, Erat, Erat, Erat, Erat, *vt intelligeret omnia tempora præuenisse coæternum Patri Verbum*. Ac si diceret, Quatuor sunt tempora, præsens, præteritum imperfectum, perfectum, & futurum; ac proinde quater Euangelista repetiuit, *Erat*, vt denotaret omnia illa tempora includi in æternitate Verbi. Secundò, quia Euangelista quatuor hîc explicat de Verbo, vt dicam exposit. 4. & 5. Æternitatem, distinctionem a Patre, consubstantialitatem, & æqualitatem: quater ergo repetit *Erat*, sicut sponsus postulat à Sponsa quater reuertere. Cantic. 6. num. 12. *Reuertere*, ait, *reuertere, Sunamitis, reuertere, reuertere, vt intueamur te*. Quod propter quatuor corporis dotes fit; quas intelligunt D. Gregor. Cassiodorus, Beda, & alij apud Ghisler. Quia manifestanda erat per quatuor Orbis partes. Aponius per quatuor Euangelistas, quæ omnia etiam hîc in præsenti possunt accommodari.

Basilius. Ambros. Beda. *Æternitas Dei omnia tempora ambit.* Cantic. 6. D. Gregor. Cassiodorus. Beda. Aponius.

EXPOSITIO III.

Dictionis, *Verbum*.

15. VOX Græca, vt notat D. Hieronymus *epist.* 103. *ad Paulin.* quæ respondet Verbo, pluribus est grauida sensibus, quàm vox Latina *Verbum*; & ideo loco *Verbi* aliqui transtulerunt Ratio, Suppositatio, & causa vniuscuiusque rei, per quam singula sunt, quæ subsistunt. Item Mensura, Definitio, sermo, seu oratio. Alij verò, vt dixi, ex radice Hebraica, Realitas, seu veritas; & quamquam hæc omnia conueniant Filio Dei: Ratio, prout in Filio omnia Pater intelligit, & ipse est omnium Idæa. Causa, Suppositatio, Realitas, veritas, prout ipsum est primum ens, & vna cum Patre, & Spiritu sancto, omnia producit. Mensura, quia omnia disposuit in pondere, & numero. Sermo, quia carne indutus nobis locutus est. Definitio, prout in ordine ad ipsum, vt primum ens, omnia possunt definiri; tandem virtus prout omnis ab ipso est.

D. Hieron.

Tamen, vt notat D. Augustin. *lib.* 83. *quæst. cap.* 63. multo conuenientius est nomen *Verbi*, quod Ecclesia Latina retinet. Nam ratio, suppositatio, causa, mensura, definitio, veritas, & realitas, virtus, pactum, non dicunt processionem, quam importat Verbum, cùm significet id, quod à loquente procedit. Deinde Ratio reperitur in eo, quia adhuc actu non intelligit, & Verbum non datur, nisi in actu intelligente, quod propriissimè conuenit Deo. Tandem sermo significat orationem compositam ex multis dictionibus; at verò Verbum quid simplex, etsi perfectissimum sit, complectitur integram sententiam: ergo multo congruentius est ad explicandum mysterium Trinitatis, quod Ioannes hîc intendebat. Cùm autem duplex sit Verbum, vnum externum, quod ad alios fertur; alterum internum, quo mens secum loquitur, *Dixi in corde meo*; Ioannes hîc non agit de Verbo externo, quia hoc in tempore cœpit in Deo; sed de Verbo interno, quod est ab æterno, & est perfectissima imago loquentis, vt dicam sequenti *quæst.* 7. Et hoc ipsum nomine Verbi hîc intelligit.

16. D. Augustin.

QVÆSTIO VII.

Quare Dei Filius dicatur Verbum?

ALIQVI respondent, ita dici ab effectu: vt Origen. *lib.* 1. *in Ioan.* vbi ait, Filium Dei appellari rationem, vel sermonem; rationem, quia aufert quidquid contrarium rationi est: sermonem, quia occulta Patris nobis manifestat. In quo etiam conuenit D. Augustin. *lib. quæst. ex vtroque Testam. cap.* 122. Et in hoc sensu D. Basil. *lib.* 5. *contra Eunom.* inquit Spiritum sanctum appellari Verbum, quia per eum Pater, & Filius nobis loquuntur. At valde impropria est huiusmodi locutio, vt rectè obseruat D. Thomas hîc *in suo commentario.*

17. Origenes. D. Augustin. Basilius.

Quantum ad quæstionem doctissimè tres rationes nobis dat S. Basilius *homil.* 16. super hæc verba: *Cur Verbum?* ait, *quo ostendat, quod ex mente processit. Cur Verbum? Quia citra passionem natus est. Cur Verbum? Quia imago est genitoris, totum in se ipso Genitorem ostendens.* Similiter ferè D. Gregor. Nazian. *orat.* 4. *Theolog.* Prima ratio, vt Filius Dei ex mente Patris productus demonstretur. Et hanc etiam tradit D. Augustin. *lib.* 7. *de Trinit. cap.* 1. Secunda, vt significetur procedere sine vlla passione, motu, ac materialitate. Et hanc etiam docent D. Ambros. *lib.* 1. *de fide, cap.* 2. Chrysost. *hom.* 2. *in Ioan.* Euthym. Theophylact. D. Thom. *in suis Comment.* Tertia ratio, quia est imago, ac notitia Patris, totum Genitorem in se repræsentans, sicut nostrum Verbum totius

18. Basilius. Nazian. D. Augustin. Ambros. Chrysost. Euthymius. Theophyl. S. Thomas.

totius noſtræ cogitationis imaginem exprimit.

Hilarius. Auguſt. Cyrillus. Fulgent. Damaſcen. S. Thomas.

Hanc etiam docent D. Hilar. *lib. 2. de Trinit.* D. Auguſt. *tract. 1. & 14. in Ioan. & lib. 15. de Trinit. à cap. 10.* noſter Cyrill. *lib. 1. Theſaur. cap. 7. & lib 4. cap. 3. & lib. 6. cap. 1.* D. Fulgent. *lib. 3. ad Monimum, & lib 2. ad Tharſim.* D. Damaſcen. *lib. 1. de fide, cap. 6.* D. Thom. *1. part. quæſt. 34. art. 1.* & magno applauſu ſequuntur omnes expoſitores, & Scholaſtici, ac proinde probabilior cæteris eſt. Deinde monſtrat hæc vox, Filium procedere ex intellectu Patris, & eſſe Genitum, cùm ex vi ſuæ proceſſionis procedat ſimilis: ac eſſe in Patre, vt conceptus eſt in intelligente; & eſſe ſubſtantiale, cùm in Deo nihil accidentale poſſit eſſe.

19. *Homo delectatur in ſuo conceptu.*

Prouerb. 15.

Quarta ratio, & Prædicatoribus plauſibilis. Filius dicitur Verbum, vt intelligamus eſſe chariſſimum apud Patrem, vnuſquiſque enim ſummo, ac ardenti amore fertur ad ſuos conceptus, & cogitationes. Prouerb. 15. num. 23. *Latatur homo in ſententia oris ſui.* Vt ergo videamus, quàm eximio, ac interno amore æternus Pater afficitur ad ſuum Filium, dicitur illius Verbum, conceptus, & cogitatio. hanc inculcat Salmeron, *tom. 2. tract. 3. circa finem.* Alias rationes huius rei omitto, quia ad has reducuntur.

Salmeron.

QVÆSTIO VIII.

Quare ſecunda perſona dicatur hîc potius Verbum, quàm Filius?

20. Baſilius. Chryſoſt. Euthymius. Theophyl. D. Thomas.

RESPONDENT D. Baſilius *hîc in initio*, D. Chryſoſt. *homil. 1.* Euthym. Theophylact. D. Thomas, *hîc*; quia ſi diceret Filium, poterat quis ex generatione humana aliquid paſſibile, & materiale cogitare, vt fuerunt Arriani; at cùm dicat Verbum, neceſſe eſt aliquid ſpirituale intelligere. Secundò. Quia nomen *Verbi* erat conuenientiſſimum ad explicandum myſterium Trinitatis, vt patet ex ſuperiore quæſtione, quod Euangeliſta hîc intendebat. Tertiò D. Thomas hîc. *Euangeliſta, ait, tractaturus erat de Verbo in quantum venerat ad manifeſtandum Patrem; vnde cùm ratio manifeſtationis magis importetur in nomine Verbi, quàm in nomine Filij, ideo magis vſus eſt nomine Verbi.* Semper accommodatiori nomine ad noſtrum intentum vtendum eſt.

Nomine accommodo vtendum eſt.

21. Nazianz.

Quartò, & moraliter, ac maximè explicando proximam rationem D. Thomæ, pro qua multum facit id, quod D. Gregor. Nazianz. *in carmine Nicobuli*, ita canit.

——— *Nominibus cum multis ipſe vocetur,*
Nullum aliud nomen, quàm Verbi, gratius audit.

Origenes. Clemens. D Epiphan. Chryſoſt. Bruno.

Iſai. 61.

Hoc nomen Verbi gratiſſimum Chriſto D. Eſt enim nomen Doctoris, & magiſtri, qui alios docet, vt tradunt Origen. *lib. 1. in Ioan.* Clemens Alexandr. *in orat. adhortator. ad Gent. & in Pædagogo, cap. 12.* D. Epiphan. *hæreſ. 73.* D. Chryſoſt. *homil. 2.* D. Bruno Carth. *ſermon. 1.* Hoc autem, quod erat prædicare, & docere, ad munus Chriſti D. pertinebat. *Prædicarem captiuis remiſſionem*, Iſai. 61. num. 1. At Filius nomen maieſtatis eſt, importans æqualitatem in natura. Voluit Chriſtus D. in prima facie Euangelij ſe potius Verbum, quàm Filium nominari, vt denotaret, ſe in primo loco ante oculos habere id quod munus ſibi commiſſum expoſtulabat, non id, quod celſitudo perſonæ importabat, vt eo modo exemplo ſuo nos inſtrueret, quantum debeat eſſe fixum in mente, commiſſo nobis officio correſpondere. Vide *cap. 2. num. 25.* Reſpondet quintò Maldonatus. Non filium, ſed Verbum appellauit, quod ſummam declarat potentiam. Tribuitur potentia Verbo, quia omnia, quæ vult, Verbo facit, iuxta illud Sap. 18. *Omnipotens ſermo tuus exiliens de cælo.* Ad Hebr. 1. *Portans omnia Verbo virtutis ſuæ*; vt ita homines obligarentur ad Verbum incarnatum venerandum, ſi non ob amorem Incarnationis, ſaltem ob potentiam, quam in Verbo agnoſcerent.

Non maieſtatis, ſed obligatio muneris ſit in mente.

Maldonat.

Sapien. 18.

Hebr. 1.

QVÆSTIO IX.

Quare hîc non dicatur Verbum Dei?

22. Theodor. Mopſue. S. Thomas.

EVANGELISTA hîc Verbum ſolummodo dicit, & non Verbum Dei: poterat dicere, *In principio erat Verbum Dei.* Reſpondet primò Theodorus Mopſue *in Catena Græca*, quòd reuelatio, quæ fiebat Prophetis, dicebatur Verbum Dei, vt ex initio Prophetarum facile conſtat; ad differentiam ergo, ne aliquis cogitaret, quod de talibus reuelationibus agebatur, dictum eſt Verbum, & non Verbum Dei. Secundò S. Thomas, quòd dicitur ſolum Verbum, ad ſignificandum ſupereminentiam Verbi diuini, ſcilicet quòd ſolum illud abſolutè ſit, reliqua verò cum addito, ac additamento. Optimæ ſunt rationes, ſed mouet hîc difficultatem locus Apocal. 19. num. 13. vbi dicitur de Chriſto: *& vocatur nomen eius Verbum Dei* Quare ergo in Apolypſi dicitur Verbum Dei, hîc verò in Euangelio tantùm Verbum?

Apoc. 19.

23. Ideo reſpondeo primò. Expreſsè denotari in Apocalypſi eſſe perſonam, & non vocem aliquam, illum, qui dicebatur Verbum Dei; nam de illo dicitur, quòd ſedebat ſuper equum album, ac veſte aſperſa ſanguine induebatur, quod tantùm perſonæ conuenit: at ſi hic in Euangelio diceretur, Verbum Dei erat in principio, poterat accipi in ſenſu Prophetarum pro aliquo ſermone externo; & ſic non explicabatur id, quod Euangeliſta intendebat. Secundò. In illa viſione Apocalypſis dicitur Verbum Dei, vt diuinitas Chriſti manifeſtetur: quia fortaſſe hoc in illa viſione tam apertè non conſtabat, quamuis dicatur Rex regum; at in hoc Euangelio ſufficiens fuit dicere Verbum, quia ſtatim addendum erat, *& Deus erat Verbum*, & ideo ad repetitionem euitandam, non dixit Verbum Dei, ſed tantùm Verbum. Tertiò. In Apocalypſi dicebatur nomen illius Ioanni & Angelis, qui optimè myſterium magna perſpicacitate agnoſcebant; at hîc res erat cum hæreticis, & ideo cautè fuit loquendum, & paulatim veritas manifeſtanda. Primò, *Verbum eſſe in principio*, id eſt, æternum. Secundò, eſſe diſtinctum à Patre, hoc eſt, apud Deum. Tertiò, eſſe ſubſtantiale, & æquale Patri in natura, hoc eſt, *& Deus erat Verbum*, vt dicam in expoſitione 4. & 6.

Repetitio vitanda. Cum inimicis cautè loquendum.

QVÆSTIO

QVÆSTIO X.

Cur hîc dicatur Verbum, & non Filius?

24. QVARE Christus Dominus hîc dicitur sæpe ab Euangelista Verbum, cùm tamen ipse numquam se Verbum appellauerit, sed multoties se nominauerit filium, magistrum, & principium? Et quantum ad hoc vltimum dat rationem D. Bruno Carthus. sermon. 1. de Trinit. Bruno. *Idem ergo*, inquit, *per Verbum, & principium significatur. sed nobis Verbum vocari debuit, qui docibiles sumus, qui & ipsius verbum, & doctrinam audire, & discere parati sumus. Illis verò certè debuit vocari principium, qui eum principium esse non credebant, dicendo: Ego principium, qui & loquor vobis.* Ac si dicat: Omnes Christum debemus venerari, & adorare; nos peculiariter, quia ipsum habemus vt magistrum, & doctorem; alij, quia ad ipsum, tamquam ad suum principium, a quo participant esse, referuntur. *Omnes Christum venerentur.*

25. Secundò respondeo, quòd iuxta radicem, vbi nos habemus filium, Chaldæus vertit Verbum; & ita sæpe vtebantur Iudæi, vt patet ex Philone Iudæo *lib. de opificio mundi, & lib quod deterior melioribus insidietur* Et ideo dicendo se filium, nominauit se Verbum. Tertiò, quia Filius dicit de formali esse, quod per generationem æternam communicatum accipit à Patre; quod est sine vlla imperfectione, cùm sit idemmet esse, quod est in Patre, & citra omnem efficientiam. At Verbum innuit id, quod magnificè donauit: *Verbo Domini cæli creati sunt*, Psalm. 32. num. 6. *Portans omnia verbo virtutis suæ*, ad Hebr. 13. *Fons sapientiæ Verbum Dei in excelsis* Eccli. 1. n. 5. Pro quo etiam facit D. Thom. *citat. quæst. 8. in 3. orat.* Christus ergo Dominus solum ante oculos habebat id, quod acceperat, non verò id, quod liberaliter donauerat. An verò alius Euangelista præter Ioannem secundam Trinitatis personam appellauerit Verbum? quæri potest. Respondetur negatiuè probabilius esse, vt patet ex textu Euangelico. Quando verò Pastores *Luc. 2. num. 15.* dixerunt: *Transeamus vsque ad Bethleem, & videamus hoc Verbum.* id est, rem dictam per sermonem angelicum, nón quasi quòd Christum Verbum appellauerint, vt ibi dicam.

Philone. Psalm. 32. Hebr. 13. Eccles. 1. D. Thomas. *Liberalis non recordatur illius, quod dat, sed illius, quod accipit.* Luc. 2. *Solum Ioannes Filium appellat Verbum.*

EXPOSITIO IV.

Dictionum, *& Verbum erat apud Deum.*

26. HAc breui sententia multa, & alta mysteria docet Euangelista. Dixerat Verbum esse à principio, id est, æternum; & quia poterat aliquis interrogare: vbi, & in quo loco erat Verbum? Ideo docet, quòd extiterit apud Deum, vt notant D. Basil. *homil. in hunc locum*, & Rupertus, id est, Erat in ipso Deo, & non circumscriptum in aliquo loco, vt aduertunt Euthym. Leontius, & alij. Secundò, denotat, hoc Verbum habere principium, cùm dicitur esse apud Deum, vt notant D. Hilar. 2. *de Trinit.* Chrysost. *homil. 2.* Imò & ipsam processionem, vt obseruat Tertul. *aduersùs Praxeam.* Dicitur apud Deum, tamquam Verbum apud producentem, à quo exiit: & hoc dicit Verbum, quod semper ad intelligentem refertur. Tertiò, in eo, quod dicitur, *apud Deum*, indicat, hoc Verbum non esse sicut nostrum humanum transiens, sed permanens cùm Deo, D. Hilar. 2. *de Trinitat.* Quartò, Verbum esse consubstantiale cum Patre; nam in Deo nullum accidens reperiri potest, D. August. *lib. 5. de Trinitat. cap. 4.* D. Gregor. Nicen. *homil. de fide.* Quintò, Verbum non esse creaturam; nam omnes creaturæ sunt extra Deum: at Verbum dicitur esse apud Deum, hoc est, in Deo, intra Deum. D. Fulgent. *lib. 3. ad Monim* Rupertus, & alij *hîc.* Sextò ostendit personarum distinctionem; nam quando dicitur, *apud aliquem*, distinctio importatur ab eo, apud quem est; nemo enim apud se ipsum dicitur. Ita communiter Patres *hîc*. D. Basil. *hom. 1. in hæc verba* Noster Cyrillus, Theophylactus, Rupertus, Ambrosius *de fide cap. 5.* Tertullian. Hilarius. Nicenus. Fulgent. Rupertus. Basilius. Cyrillus. Theophyl. Ambros.

27. Quantum ad verba huius textus, *apud Deum*, idest, apud Patrem. Ita omnes ferè Patres, & expositores interpretantur, & infrà *vers.* 18. explicat Ioannes: *Vnigenitus, qui est in sinu Patris.* Quantum ad illam dictionem, *apud*, nomen Græcum, quòd huic respondet, significat *apud*, & *ad*; & ideo Caietan. vt notaui in versionibus, legit, *& Verbum erat apud Deum*; idest, referebatur ad Patrem, cuius est Filius. At verò, si nostram lectionem Latinam retineas, *& erat apud Deum*; exprimit quòd Verbum non erat solitarium, nec separatum à Patre, sed cum ipso Deo, & in ipso Deo, cuius erat Verbum. Caietan.

QVÆSTIO XI.

Quare non dicatur, Verbum erat in Deo?

28. EVANGELISTA ait, *Verbum erat apud Deum*, & non *in Deo*; hoc enim videbatur accommodatius ad confutandos Arrianos, si quidem hæc particula *apud*, aliquando respicit id, quod est accidentale: vt si dicam, vestis est apud me. Responderi potest. Primò. Ex textu Græco cum Caietano, qui legit, ad Deum, vt iam notaui, id est, referebatur ad Patrem. Secundò D. Hilar. Chrysost. Rupert. existimant, per hunc modum dicendi, *apud Deum*, significari Verbum in magno honore, & summa dignitate, ac magna dilectione esse apud Deum: hoc enim innuit iste modus loquendi, *apud Deum, apud me*, vt sic erubescerent homines, vt Verbum, quod apud Deum erat in magno honore, ipsi parui penderent. Tertiò D. Gregor. *lib. 5. moral. cap* 19. exponit idem valere, Verbum fuisse apud Deum, ac fuisse inuisibile, & quasi absconditum. Et ita declarat illud Iob 4. num. 14. *Ad me dictum est verbum absconditum.* & 1. Ioan. cap. 1. num. 2. *Annuntiamus vobis vitam æternam, quæ erat apud Patrem, & apparuit nobis.* Hilar. Chrysost. Rupertus. *Verbum in magno honore apud Patrem.* D. Gregor. Iob 4. 1. Ioan. 1.

29. Quartò D. Basilius in hæc verba, D. Thomas *hîc* agnoscunt differentiam inter particulam *in*, & *apud*, docentque, quòd *in* denotat identitatem naturæ: *In sinu Patris*, vers. 18. Ioan. 14. *Ego in Patre, & Pater in me est*, scilicet ratione naturæ. Particula verò *apud*, dicit distinctionem in suppositò, cit. Epist. Ioan. *erat apud Patrem*, & cap. 2. Basilius. Ioan. 14.

cap.2.num.1. *Aduocatum habemus apud Patrem.* Psalm.35. Psal.35. *Apud te est fons vitæ.* Cùm autem Euangelista statim dicturus esset identitatem naturæ cum Patre, *& Deus erat Verbum*; accommodatiùs hîc posuit particulam *apud*, vt distinctionem suppositi denotaret? Quintò accipe egregiam ponderationem D. Bernardi lib.2. de consideratione. Bernard. *Sume exemplum*, ait, *de summo omnium Patre Verbum suum & emittente, & retinente. Verbum tuum, consideratio tua. Quod si procedit, non recedat. Sic progrediatur, vt non egrediatur. Sic exeat, vt non deserat.* Et satis eleganter. Ac si dicat. Sit nobis in exemplum diuinus Pater, qui ita intelligendo producit suum Verbum, vt ab ipso non separetur, sed in ipso maneat. Et sicut omnia intelligit in suo Verbo, ita ea regit, & gubernat; sic etiam tuum verbum, tua consideratio, ita à te emanet, vt in te maneat, ac non recedat; vt sicut intelligis, sic exequaris; & sicut dicis, ita adimpleas, *lib.1.cap.6. num.21.*

Vt homo intelligit, ita exequatur.

QVÆSTIO XII.

Cur non dicatur hîc, apud Patrem, sed apud Deum?

30. QVARE, cùm hîc *apud Deum*, Pater intelligatur, vt est communis expositio, non dixerit Euangelista, apud Patrem, cùm hæc esset manifestior explicatio mysterij Trinitatis? Respondeo primò, quòd nomen Patris hîc non veniebat in consequentiam, nec ad rem Euangelista multis de causis, vt dixi *quæst.*8. Secundam personam, non Filium, sed Verbum nominauit: ergo non seruabatur recta connexio, si hîc diceret *Patrem*; ac proinde conuenientius fuit Deum nominare, quia non solùm, quæ faciunt ad claritatem veritatis, sed etiam ad opportunitatem sermonis, Prouerb.15. considerandæ sunt, *Prouerb.15. num.23.* At cùm secundam personam Filium nominauerit, *vers.*18. statim primam Patrem, dixit: *Vnigenitus, qui est in sinu Patris*; Pater, & Filius, vt correlatiua mutuò se respiciunt. Secundò Euangelista voluit paulatim nobis aperire mysteria; & ideo ante omnia primam personam Deum esse declarauit; & postea Patrem dici manifestauit, vers.18. *Vnigenitus, qui est in sinu Patris.* In Diuinis, vt dicunt Theologi, prior est diuinitas, quàm paternitas; explicatio autem debet esse accommodata naturæ rei: ergo priùs explicanda fuit diuinitas, & postea paternitas.

Explicatio accommodata naturæ rei.

QVÆSTIO XIII.

Quare hoc Euangelium inchoetur in Verbo?

31. QVARE D. Ioannes initiauit suum Euangelium, non à Deo Patre, sed potiùs à Verbo? Respondeo primò. Quia Euangelista intendebat Deum Verbum explicare, & per ipsum Patrem, & Spiritum sanctum manifestare, & ideo à Verbo sumpsit exordium. Secundam rationem mihi præbet D. Bruno Carthusian. *serm.1.de Trinit.* Bruno. dum quærit ad illa verbi Genes.1. *In principio creauit Deus cœlum, & terram.* Cur Moyses ante Patrem Deum statim in prima voce, ac nomine Filium exprimit: *In principio*, id est, in Filio, *creauit Deus cœlum*, &c? Respondet sanctus Pater in hæc verba. *In principio*, inquit, *fecit Deus cœlum, & terram, & Spiritus Dei ferebatur super aquas; conueniens fortè fuerat, vt nomen Patris prius poneretur, qui vbique ab ipso Filio maximè honoratur: sed noluit hoc Moyses, immo Spiritus sanctus, qui loquebatur in Moyse, sed primum nomen Filij posuit, ne quærendo erraret Iudæus.* Ac si dicat: Iudæus, & hæreticus non negat Patrem, sed Filium; vt ergo ostendat quanta facilitate à quærentibus inueniatur in Scripturis, ideo ante omnia in fronte, ac prima voce Scripturæ, & Euangelij nomen Verbi ac Christi affixit Euangelista. Genes.1.

Christus Deus minus magna facilitate inuenitur.

QVÆSTIO XIV.

Quare proponatur prius nomen Verbi, quàm Dei?

QVARE D. Ioannes prius dixerit, Verbum esse apud Deum, quam nobis Deum esse proponeret? Respondet Leontius, vt ostendatur Verbum nihil aliud esse, quàm ipsum Deũ, apud quem erat. Secundò, quòd Ioannes hîc Deum esse suppositum, vt veritatem manifestatam, & sufficiẽter contentam, & explicatam in Testamento veteri, quam non negabant hæretici, contra quos scribebat, & id quod sufficienter est explicatum, non est ampliùs in eius expositione immorandũ. 32. Leontius.

Non est immorandum in re explicata.

EXPOSITIO V.

Dictionum, *& Deus erat Verbum.*

PROPOSITA sententia D. Ioannis euidentissimè diuinitatem Verbi, ac consubstantialitatem cum Deo Patre nobis manifestat, Verbum esse Deum absolutè pronuntiat. Moyses dictus est Deus Pharaonis, *Exod.7. n.1.* non absolutè, vt notat D. Hilar. 7. *de Trinit.* Sed respectiuè in ordine ad Pharaonem ratione potestatis, quæ supra ipsũ ei data erat. In *Psal.81. num.6.* Iusti dicuntur Dij, non absolutè, sed in opinione hominum; *Ego dixi, Dij estis.* At Verbum absolutè dicitur Deus, *& Deus erat Verbum.* 33. Exod.7. Hilar. Psalm.81.

Nec obstat contra diuinitatem Verbi id, quod dicebant Arriani, quia ponitur hîc, *Deus*, sine articulo, *ipse*; sæpe enim hoc fit. In hoc capite tripliciter; *Fuit homo missus à Deo.* Et iterum, *Deum nemo vidit vnquam.* Et iterum: *Ex Deo nati sunt.* In quibus locis agitur de Deo vero; & articulus non est in textu. 34.

QVÆSTIO XV.

Quare hîc ponatur propositio indirecta?

EVANGELISTA hîc facit propositionem indirectam, siquidem, vt notant hîc Expositores cum D. Thoma, hæc sententia, *& Deus erat Verbum*, resoluenda est in hanc, *& Verbum* 35. Thomas.

bum erat Deus; iuxta Dialecticos, illud, quod se habet per modum formæ, & naturæ, debet esse prædicatum; id verò, de quo dicitur, per modum subiecti; vt patet in hac, Petrus est homo. Cùm autem Deus se habeat per modum naturæ, debet esse prædicatum. Respondeo, quòd nostra sublimis Aquila non solùm voluit nobis explanare alta, & diuina mysteria, sed etiam hoc ei fuit in animo, præstare cum magna eloquentia, & elegantia; &, vt notant periti in lingua Hebræa, est magnus ornatus, & grauitas dicendi in ea, si illud, quod est vltimum nomen prioris sententiæ, sit primum subsequentis, quod hîc maximè obseruauit Euangelista: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Ecce quando nomen *Verbum*, est vltimum primæ sententiæ, dat initium subsequenti; & *Deus*, in quo altera dictio terminatur, *& Verbum erat apud Deum*, est primum subsequentis: verus enim magister non solùm intendit docere verum, sed hoc cum venustate, & pulchritudine verborum, vt sic suauitate attrahat animos legentium.

Locutio sit elegans.

Elegantia attrahit animos.

36. Actor. 18. Apollo ille magnus Apostolorum coadiutor dicitur à S. Luca, Actor 18. num. 24. *Vir eloquens potens in Scripturis.* In Hebræo dicitur, *vir prædi tus facundia.* Et infrà *eodem cap. num.* 27. de eo ait: *Contulit multum his, qui crediderant*; seu, vt vertit Syrius, Adiuuit multum per gratiam omnes fideles. *Per gratium*, inquit Caietanus, *hoc est, per elegantiam verborum, & scientiam Scripturarum.* Scripturarum doctrina cum ornatu verborum omnium animos rapit, ac subiicit. Psalm. 17. num. 48. dicitur: *Qui subdis populos meos sub me.* Ex Hebræo habetur, alloquens populos sub me. Alloquens, id est, suauiter loquens. Varr. 5. *de lingua Lat.* Et vbi adest iucundum, ac elegans eloquium, statim diuisus populus vnitur, & humiliatur.

Syrius. Caietanus. Psalm. 17. Varr.

37. Genes. 49. Ait Iacob, in suis benedictionibus, Genes. 49. num. 21. *Nephthalim ceruus immissus dans eloquia pulchritudinis.* Seu, vt in Hebræo legitur apud Dionys. Carthus. *Nephthalim ager irriguus dans eloquia pulchritudinis.* Et, vt ipse explicat, Quia in ea, scilicet Tribu, fuit mons Thabor, in quo vbertim morabantur Prophetæ, qui eloquia pulcherrima dabant. Sed iam animus dubitat, quare sanctus Patriarcha in aliis filiis multa glorioſa prædixit, victorias, trophæa, possessiones, & regna: at verò in Nephthalim nihil simile, sed solùm ei annuntiauit eloquia pulchritudinis? id est, vt exponit Andreas Masius *in Iosue, cap.* 19. *vers.* 32. verba magna elegantia exposita; siquidem suauitate, & vrbanitate omnes conciliabat, meritò nihil aliud fuit exprimendum; vbi pro ingenti benedictione eloquentia datur, ibi trophæa, imperia, dominatus donantur, omnia enim comparat, & domat eloquentia.

Carthusian. Masius. *Eloquentia pro magna benedictione.*

QVÆSTIO XVI.

Quare Euangelista prius explicat æternitatem Verbi, quàm illius naturam?

38. EVANGELISTA agendo de generatione æterna hîc, in tertio loco nobis explicat naturam Verbi, *& Deus erat Verbum*, explicando priùs illius æternitatem, *In principio erat Verbum*; ac existentiam in Patre, *& Verbum erat apud Deum*, vt dixi *expos. it.* 1. *&* 4. Et tamen doctrinæ ordo, iuxta Aristotelem, postulat, vt priùs explanetur, quid sit res, quæ illius existentia, ac duratio, seu æternitas. Primò respondet Toletus *annot.* 9. quòd Euangelista incepit à notioribus; nam istæ propositiones, *Verbum erat in principio*, &, *Erat apud Deum*, cùm apud aliquem deberent esse, erant manifestiores, quàm hæc, *Verbum erat Deus*; ideo à facilioribus ducit nos ad altiora. Secundò respondeo, quòd Euangelista voluit exordiri à nomine illo, *In principio*, vt correspondeat Testamento veteri, in quo Moyses tali loquendi modo incepit, vt suo exemplo nos instruat, quòd primi, & antiqui Magistri sunt imitandi, & venerandi in stylo, & sententia. *Sapientiam omnium antiquorum exquiret sapiens*, Eccles. 39. num. 1. Tertiò, Euangelista incepit à facilioribus ad altiora, nempe ab æternitate, & existentia Verbi ad ipsum esse, & naturam Dei, vt videamus quòd quanto magis quis inuestigauerit in mysteriis diuinis, semper profundiora, & sublimiora ad inquirendum inueniet, vt docet Gregorius Nazianzenus *orat.* 49.

Tole us. *Antiqui magistri imitandi.* Eccles. 39.

QVÆSTIO XVII.

Quare hîc non ponatur aliqua probatio?

39. EVANGELISTA nullam hîc adhibuit probationem, siue ex Scriptura, siue ex ratione, cùm alioquin videretur necessaria, præcipuè cùm ageret contra hæreticos. Respondet primò D. Chrysost. homil. 1. in Ioan. *Et Deus erat Verbum*, inquiens, *Nihil dubitat, nihil coniectatur, sed certa omni assertione proloquitur: Magistri siquidem est, in his, quæ dicit, nihil ambigere.* Magnus Magister non adhibet probationes ad ostendendam magnam certitudinem rei, de qua agit. Secundò respondeo, quòd tanta erat auctoritas Ioannis, vt sufficeret, quòd ipse diceret. Vnde de se protestatur 21. num. 24. *Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc, & scimus, quia verum est testimonium eius.* Ac si idem esset, quod Ioannes diceret, & quod verum haberetur. Tertiò possumus dicere, quòd ipse testimonio Christi stabiliuerit suam doctrinam, *vers.* 18. proclamat: *Vnigenitus, qui est in sinu Patris, enarrauit nobis.* Quartò, vt ostendat Euangelista, non ex ratione, sed ex illustratione diuina habere, quæ nobis scribebat, vt nos instruat, quòd si quis ratione inuestigauerit, quæ fuerint ante conditum Orbem, inueniet tenebras, & abyssos; si verò lumine supernaturali, ac fidei, ad inaccessibile lumen, ac splendorem æternum accedet.

Chrysostom. *Auctoritas Ioannis magna.* Ioan. 21. *Qui ratione quærit diuina, inuenit tenebras.*

Ioannis 1. *num.* 2. Hoc erat in principio apud Deum.

VERSIONES.

Tertullian. aduersùs Praxeam. Hoc erat in principio tantùm apud Deum.

Theophylact. hîc. Illud erat in principio apud Deum.

Caiet. Marin. Victorin. aduersùs Arrium lib. 1. Hoc erat in principio apud Deum.

EXPO

EXPOSITIO.

40. PRONOMEN, *hoc*, in Græco generis masculini est, sicut eiusdem generis est nomen Deus & Verbum; & ideo ad vtrumque referri posse existimat Origenes *tom. 2. in Ioan.* Communis tamen expositio sanctorum Patrum, tenet esse relatiuum Verbi, Hoc, scilicet Verbum, erat in principio. Et hic sensus manifestè constat ex nostra vulgata, habet enim, *hoc*, quod non ad Deum, sed ad Verbum ordinatur.

41. Leontius. Cyrillus. Maldonat. Beaulzam. Caietanus. Leontius, D. Cyrillus *lib. 1. in Ioan. cap 4.* Maldonat. Beaulxamis, existimant Euangelistam hîc repetere, quod suprà dixerat in superiori vers. Cuius rei hanc rationem dat Caietanus. Euangelista tria suprà docuit, nempe Verbum esse æthereum, distinctum à Patre in hypostasi, & idem in natura cum illo; *Ne intelligeremus*, ait ille, *tria antea dicta vera esse sigillatim, & non simul, ideo ad excludendas omnes cauillationes hæreticorum, colligendo omnia vera esse declarauit.* Hilar. Theophyl. Tertiò D. Hilarius 2. *de Trinitat.* Theophylactus docent Euangelistam hac sententia declarasse Verbum esse Deum cum Deo Patre, cum summa vnitate, ac pace, & sine discordia, quam Gentilitas in suis Diis fabulabatur. Tolet. Clemens. Gregor. Quartò Toletus, cui fauent Clemens Alexandr. *in orat. exhortat. ad Gent.* & D. Gregorius *lib. 5. moral. cap. 19.* ita exponit: Verbum tantùm erat apud Deum, nimirum nondum carnem susceperat, nondum se manifestauerat, sed erat solùm absconditum, & inuisibile apud Deum.

42. Basilius. Chrysost. S. Thom. Carthusian. Lyranus. Quinta expositio tenet, D. Ioannem, hîc explicare coæternitatem Verbi cum Patre, ne aliquis existimaret personam Verbi esse inferiorem Patre duratione, ac proinde primò dixit Euangelista, Verbum esse æternum. Secundò distinctum à Patre. Tertiò, eiusdem naturæ cum illo. Quartò, coæternum. Ita docent D. Basilius *hom. in hæc verba*, Chrysostom. *homil. 3.* S. Thom. Carthusianus, Lyranus, & alij. Et hæc mihi videtur probabilior. Et hac breui sententia multos hæreticos iugulauit noster Euangelista. Ambros. Quod eleganter ait D. Ambros. lib. 1. de fide, cap. 5. *Omnes*, inquit, *hæreses hoc capitulo breui Piscator noster excluſit.* quod latè prosequitur sanctus Pater.

QVÆSTIO XVIII.

Ad quid fiat repetitio?

43. QVARE hîc D. Ioannes repetit Verbum esse apud Deum? De hoc multa dixi in expositionibus. Theophylactus ait, ad explicandam summam vnionem, & concordiam cum Patre; sed ex hoc iam alia oritur quæstio. Ad manifestandam superexcellentem Verbi beatitudinem, ac eximiam felicitatem, non sufficiebat dicere ipsum esse, *& Deus erat Verbum.* *Sine vnitate nihil beati.* Ad quid eius vnionem cum Patre, explicat? Standō in hac sententia Theophyl. nobis declarat Euangelista, quòd ad summam beatitudinem non valeret diuinitas, si per impossibile non adesset indiuisa vnitas. Bernard. Vnde ait D. Bernard. *epist. 1. ad Carthusian. & Guidonem Priorem*, quòd vnitas conseruat Trinitatem. Et *serm. 11. in Cant.* idem habet. Idem Theophylactus. *Quia*, ait, *dixerat, Deus erat Verbum; Ne quis diabolica illusione turbet quosdam, dicens; Ergo quia Verbum Deus est, aliquando insurget contra Patrem, vt Gentiles fabulantur, & segregans se ab eo aduersarius erit, propterea dixit quod licèt Deus sit Verbum, nihilominus cum Deo Patre est, vt ab eo numquam separatus.* Ita ingenitus est appetitus dominandi hominibus, vt ne aliquis suspicaretur Verbum totum dominatum ambire, & rebellare posse contra Patrem, ideo Euangelista semel, & iterum repetit quòd erat in Patre, & idem cum ipso, nam si esset diuersum, aliquis cogitaret ab eo deficere, vt ipse solùm regnaret. Theophyl. *Ingenita hominibus ambitio dominandi.*

QVÆSTIO XIX.

Cur nulla fiat mentio Spiritus sancti?

44. QVARE hîc Euangelista, cùm toties nominet Patrem, & Filium, nullam fecerit mentionem de tertia persona, scilicet Spiritu sancto, vt hoc modo initio sui Euangelij perfectam notitiam Trinitatis nobis daret? Respondet Cardinalis Hugo quòd *Euangelista hîc tantùm agit de reductione ad Patrem, & ideo solum fecit mentionem de Patre, ad quem fit reductio, & de Filio, per quem fit.* Hugo. Dicam etiam, quod legi apud aliquos, qui ex hoc exordio totam colligunt Trinitatem: tria enim nominat Ioannes, Principium, Verbum, & Deum. Per Principium intelligunt Patrem, per Verbum Filium, per Deum Spiritum sanctum. At obstat communis expositio, quæ per Deum, Patrem intelligit.

45 Respondeo secundò, quòd Euangelista scribebat suum Euangelium contra hæreticos negantes æternitatem Verbi; & ideo solum facit mentionem de Patre, & Filio, quia hoc tantùm requirebatur ad hæresim confutandam: at vbi primum necessarium fuit, statim tertiam personam nominat. Ioan. 20. num. 22. & 1. epist. cap. 5. num. 7. *Tres sunt, qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus.* Ioann. 20. Tertiò, & moraliter, Patri tribuitur potentia, Verbo sapientia, Spiritui sancto amor. Ioannes componebat suum Euangelium contra hæreticos contumaces, & obstinatos: solùm ergo ordinat præsentem textum de Patre, & Filio, & non de Spiritu sancto, vt nos doceat quòd contra obduratos hæreticos potentiâ, & sapientiâ agendum est, non verò amore, & beneuolentiâ; his enim regitur filius, & fidelis. Mich. Ait Deus Moysi, Mich. 7. num. 14. *Pasce populum tuum in virga tua.* Et tamen Apostolis mandatur, *Matth. 10. num. 10.* vt virgam non portent. Matth. 10. Cur Moysi datur virga, & Apostolis denegatur? Mittebatur ille ad populum duræ ceruicis, qui sæpe idololatria recalcitrauit contra Dominum, ideo virga conceditur vt potentia, ac rigore eos possit domare: Apostoli verò destinabantur ad gentes, quæ credituræ erant, ac proinde omnis seueritas eis interdicitur. D. Hieronymus, citato loco Mich. *Puto*, ait, *quia populus Israël duræ ceruicis erat, vsum esse Moysem virga legati, & virga percutiente; Apostolis autem Domini Saluatoris, qui sapientiam sequebantur inter perfectos, virgam excussam esse de manibus.* D. Hieron. *Hæretici potentia coërcendi, amici benignitate.*

Ioannis 1. *n.* 5. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt.

VERSIONES.

Syriacus. Omnia per manum eius fuere, & ſine ipſo nec vnum quidem fuit, quidquid fuit.

Caietanus, & Arias. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt, neque vnum, quod factum eſt.

Homilia, Vox ſpiritualis Aquilæ tribuitur Origeni, refertur à D. Thoma. Omnia per ipſum facta ſunt, & extra ipſum factum eſt nihil.

Marius Victorinus aduersùs Arrium lib. 1. Per quem effecta ſunt omnia, & ſine quo effectum eſt nihil.

S. Gaudent. ſerm. 10. *S. Leo Papa ſer.* 8. *de Quadrag. & ſerm.* 12. *de Paſſione.* Per quem omnia facta ſunt, & ſine quo factum eſt nihil.

EXPOSITIO.

46. SVperioribvs propoſitionibus tractauit Euangeliſta de æterna generatione, ac de Deo ipſo in ſe ipſo; nunc verò verba facit de Deo creatore. Triplex eſt lectio quoad terminationem puncti. Prima, *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.* Et poſito puncto continuat: *Quod factum eſt, in ipſo vita erat.* Ita D. Hieronymus, D. Auguſtinus, D. Hilar. D. Cyrillus, D. Thomas *hîc*, Tertullianus contra Hermog. *cap.* 10. *&* 15. Et hæc lectio habet pro ſe, quòd in ſubſequenti dictione fit repetitio vltimi verbi ſuperioris, ſcilicet, *ſine ipſo factum eſt nihil*, & ſubſequens incipit à fine, *Quod factum eſt, in ipſo vita erat.* qui modus obſeruatur hîc ab Euangeliſta, vt ſuprà dixi.

1. Lectio. D. Hieron. Auguſt. Hilar. Cyrillus. S. Thomas. Tertullian.

47. Secunda lectio ſic habet: *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt.* Et figit punctum; & ſequitur: *In ipſo vita erat.* Ita textus Græcus legit, D. Irenæus *lib.* 3. *cap.* 11. D. Chryſoſtom. *hom.* 4. Theophylactus, Euthymius, D. Hieronymus, *in Amos* 6. D. Gregor. Nazianz. *orat.* 5. & alij multi. In hanc magis propendo; quia noſtra vulgata Latina ita legit, & ibi ponit punctum, & terminatur numerus tertius; & ſequitur quartus, *In ipſo vita erat.* Deinde, quia hæc lectio apertiſſimè excludit Arrium, qui dicebat Spiritũ ſanctum eſſe factum à Verbo, ideo ait, *ſine ipſo factum eſt nihil quod factum eſt*; cùm autem Spiritus ſanctus non ſit factus in ſe, non eſt factus à Verbo. Tertia lectio. *Sine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt in ipſo.* Et addito puncto continuat: *Vita erat, & vita erat lux*, &c. Ita D. Hilarius *lib.* 2. *de Trinit.* D. Epiphanius *in Ancorato.* Hæc non placet; & D. Ambroſius 3. *de fide, cap.* 3. & D. Auguſtinus *lib.* 5. *de Geneſ. ad lit. cap.* 14. eam tribuunt Manichæis; ſi enim Euangeliſta dixit, omnia per ipſum fuiſſe facta, ad quid repetendum iterum, *in ipſo?* Deinde, quia illa dictio cohæret cum ſubſequenti, vt dicam expoſitione ſequenti.

2. Lectio. Text. Græcus. Irenæus. Chryſoſt. Theophyl. Euthymius. D. Hieron. Nazianz. Auguſt.

48. *Omnia*, inquit, *per ipſum facta ſunt.* Ideſt, omnis creatura tam viſibilis, quàm inuiſibilis, vt ait D. Auguſtinus, ab Angelo vſque ad vermiculum. *Omnia per ipſum facta ſunt. Et ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt.* Quia hoc nomen, *omnia*, aliquando non vniuerſalitatem ſignificat, ſed pro aliquibus accipitur; ideo Ioannes id, quod dixerat per affirmationem, repetit per negationem; *& ſine ipſo factum eſt nihil*, ſeu, vt alij transferunt, nec vnum ſit, quod non ſit factum ab ipſo. Vel poteſt referri, *ſine ipſo factum eſt nihil*, quoad conſeruationem, ita vt primò loquatur de creatione, poſtea de conſeruatione. Auguſt.

49. Vltimò hîc eſt expendenda illa particula, *per ipſum*, ex qua Arriani argumentabantur Verbum eſſe inferius Patre: nam illud, *per ipſum*, tamquam per inſtrumentum facta omnia intelligebant. Contra hanc impietatem latè agunt S. Baſilius *lib. de Spiritu ſancto.* Cyrillus *lib.* 1. *in Ioan. cap.* 5. Chryſoſtom. homil. 4. *Neminem*, ait, *conturbare debet præpoſitio, Per; nam de Patre dicitur: Per quem vocati ſumus in ſocietatem Filij eius*, 1. Corinth. 1. num. 9. multis probat D. Ambroſius *lib.* 3. *de Spiritu ſancto*, 2. Corinth. in initio: *Paulus Apoſtolus per voluntatem Dei.* Ad Galat. 4. *Quòd ſi Filius, & hæres per Deum.* Ecce particula, *per*, non repugnat cum diuinitate, & æqualitate. Dicitur Pater omnia per Filium facere; ſicut enim artifex omnia per artem, & ſapientiam operatur; ita Pater per Filium, qui eſt eius ſapientia, omnia producit. Ita D. Auguſtinus 6. *de Trinit. cap.* 10. S. Thomas Cæſarius *dialog.* 3. Hugo, & alij. Immo maiori cum proprietate dixit Euangeliſta, *per ipſum*, quàm ſi dixiſſet, *ab ipſo*, vel *in ipſo*, vel *ex ipſo*; ſi enim dixiſſet, ab ipſo, vel ex ipſo omnia facta, intelligeretur, ſolum Filium fuiſſe operatum. Si, *in ipſo*, malitia Arriana aliquid in Verbo factum perſuaderet. At verò dum ait, *per ipſum*, intelligimus, non eſſe ſolùm, vt ait D. Hilarius, ſed ſimul cum Patre, & Spiritu ſancto operatum fuiſſe. Auguſt. S. Thomas. Cæſarius. Hugo. Hilar.

QVÆSTIO XX.

Quare Euangeliſta tam breuiter agat de creatione?

50. EVangelista tam breui epilogo, & vnico verbo comprehendit, quæ Moyſes multis enarrauit in creatione mundi? Reſpondet Toletus *in commentar. ad illa verba, Omnia per ipſum*, quòd pro Moyſis tempore, cùm non eſſet facta Redemptio, creationis beneficium omnium maximum, & ideo multis amplificandum fuit. At Ioannes iam ad maius properans, nempe ad Redemptionem, cuius collatione illud minus cenſebatur, ideo ſummatim ad maiora fuit progrediendum. Reſpondeo ſecundò, quòd Moyſes direxerat oculos ad temporalia, & Promiſſionis terram, & ideo voluit in enarrandis temporalibus detineri. At Toletus. *Qui contemplatur cæleſtia, in terrenis non immoratur.*

At Ioannes intentam mentem habebat ad ſupernaturalia, ad Chriſtum Dominum, & eius beatitudinem, & ideo non ſuſtinuit in terrenis immorari, ſed ab illis properanter ſe expediens vehementi conatu ad altiora aſcendit. Tertiò, Ioannes maiorem notitiam de myſteriis diuinis habebat, quàm Moyſes, & tamen ſummatim, ac vno verbo vtitur, vt oſtendat, quòd quanto magis quis Diuina penetrat, plus admiratur, & minus loquitur. Quod notauit Rupertus *in lib. 1. in Geneſ.* ad verba, *Fiant luminaria magna. Moyſes hoc dixit vno verbo, de quo Aſtrologi innumeros impleuerunt libros.*

Qui maiorem cognitionem habet de diuinis minus loquitur. Rupert.

QVÆSTIO XXI.

Quare Euangeliſta vtatur verbo, facere, & non, creare?

51. SERMO eſt hîc de creatione, & tamen Euangeliſta non ait, *omnia per ipſum creata ſunt*, ſed *facta*. Reſpondeo, verbum *facere*, habere ſignificatum valdè generale, ſignificat enim producere, ſiue per creationem, ſiue per eductionem. De primo patet: *In principio creauit Deus cœlum & terram*, Geneſ. 1. num. 1. Pſalm. 70. *Fecit cœlum, & terram.* Gen. 2. num. 4. *In die, quo fecit Deus cœlum & terram.* De ſecundo per eductionem in multis locis, Geneſ. 1. *Dixit Deus, fiat lux.* id eſt, quia ex præiacente materia facta eſt, vt ibi explicant Expoſitores. Et quamquam omnia dicantur creari ratione materiæ, è cuius potentia educuntur: verbum tamen, *facere*, vtrumque explicat. Et hac de cauſa dicitur in Symbolo, *Factorem cœli, & terræ.* Et Pſalm. 103. num. 24. *Omnia in ſapientia feciſti.* Et ideo hîc ait Euangeliſta, *Sine ipſo factum eſt nihil*, Sine ſapientia nihil eſt operandum, ac proinde, vbi nos habemus, *In principio creauit Deus*; vertit Origenes, *In ſapientia fecit Deus.*

Geneſ. 1. Pſalm 70. Geneſ. 2. Geneſ. 1. Pſalm 103. *Sine ſapientia nihil operandum.*

QVÆSTIO XXII.

Quare ante Incarnationem præmittit Ioannes Verbum eſſe creatorem, & conſeruatorem?

52. QVARE Ioannes tractando hîc de Incarnatione Verbi, & de Redemptione humani generis, præmiſit ipſum eſſe vniuerſi factorem: *Omnia per ipſum facta ſunt*; & vniuerſalem conſeruatorem; *& ſine ipſo factum eſt nihil?* Reſpondeo primò, vt oſtendat, quòd ex eo, quòd Deus nos condidit, quodammodo ipſi incumbebat nos reſtaurare, & reformare. S. Leo Papa ſerm. 12. de Paſſione: *Per quem*, ait, *omnia facta ſunt, & ſine quo factum eſt nihil, quippe plaſmatum de limo terræ hominem flatu vitæ rationalis animauit, idem naturam noſtram ab æternitatis arce deiectam, amiſſæ reſtituere dignitati, & cuius erat conditor, eſſet etiam reformator.* Similiter S. Remigius ad Rom. cap. 4. Reſpondet ſecundò, vt oſtendat Ioannes Chriſtum, quem in ſuo Euangelio Regem prædicat, eſſe verum Regem qui ſuos condidit, & tot beneficiis conſeruat, & ad maiora promouet. S. Paulinus epiſt. ad quendam militem. *Chriſtus*, ait, *totius mundi Dominus, & Rex, quia omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.* Tertiò, vt ait Origenes hîc in homil. *Per hæc oſtendit, quòd Verbum omnia ambit, & conſeruat.* Nouerat Euangeliſta hominum naturam, quæ maximè ſpe emolumenti allicitur, & ideo ponit Verbum vniuerſi conſeruatorem, & factorem, vt ſaltem expectatione beneficiorum, & conſeruationis moueatur homo ad ipſum adorandum, & venerandum. Et in hunc ſenſum expendit D. Auguſtinus præſentem Ioannis textum *in ſoliloquiis*; & ait, *Sine quo factum eſt nihil: & ideo ſine te factus ſum nihil, quia eſt nihil, quod ad nihilum ducit: ſeparari ergo à Verbo, eſt eſſe ſine via, ſine veritate, ſine vita; ſeparari autem à Verbo, per quod facta ſunt omnia, nihil aliud eſt, quàm deficere, & à facto tranſire in defectũ, quia ſine ipſo eſt nihil.* Vbi non adeſt Deus, & homo Chriſtus, omnia in detrimentũ, & in nihilum tendunt.

Deus, qui eſt conditor debet eſſe Redemptor. Leo. Remig. S Paulin. *Verus Rex ſuos beneficijs conſeruat.* Origenes. *Homines ſpe emolumenti mouentur.* Auguſt.

QVÆSTIO XXIII.

Quare non dicantur omnia facta per Spiritum ſanctum?

53. QVARE, ſicut Euangeliſta dixit, omnia facta per ipſum, ſcilicet Verbum, non dixit etiam facta per Spiritum ſanctum? In rigore vera eſſet locutio. Ita S. Ambroſius *in Symbol. cap. 6.* Hugo Cardinalis *hîc*; ſiquidem opera Trinitatis ad extra ſunt indiuiſa. Et Pſalm. 32. num. 6. *Verbo Domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum.* Primò reſpondet cit. Hugo, quòd *magis propriè Pater dicitur operari per Filium, quia Patri tribuitur potentia operandi, Filio ipſa operatio: at Spiritui ſancto conſeruatio operati.* Secundò reſpondeo, quòd Euangeliſta conuenientiùs dixit omnia facta per Verbum, ſi quidem Verbum eſt ſapientia Patris, Spiritus amor. Dicitur ergo, omnia operari per Verbum, & non per Spiritum ſanctum, vt te inſtruat, quòd omnis operatio tua fiat ſecundùm prudentiã, & ſapientiam; non verò ſecundùm amorem, affectum & voluntatem.

Ambr. Hugo. Pſalm. 32. Hugo. *Operandum ſecundũ prudentiam, & non ſecundũ affectum.*

54. *In principio*, inquit Moyſes Geneſ. 1. *creauit Deus cœlum & terram.* Cur non dicitur: In Spiritu ſancto creauit? Egregiè reſpondet S. Ambroſius, ſerm. 22. *Eſto*, inquit, *imitator Dei; quomodo imitator? numquid potes facere aut terram, aut mare? Non vtique; ſed vt omnia per Verbum facias, nihil ſine Verbo; omnia cum ratione, nihil ſine ratione.* Et optimè, vt tu inde docearis, vt operatio tua, non impetu voluntatis, ſed iudicio rationis fiat. Præcepit Deus Moyſi Exod. 20. num. 9. *Memento*, ait, *vt diem ſabbathi ſanctifices, ſex enim diebus fecit Dominus cœlum & terram, & mare, & omnia, quæ in eis ſunt, & requieuit die ſeptimo; idcirco benedixit Dominus diei ſabbathi, & ſanctificauit eum.* Iam inſurgit dubitatio, quare in aliis præceptis, vt de non occidendo, non furando, non adhibuit Dominus rationem, ſed tantùm in hoc de ſanctificando ſabbatho poſuit cauſam: *Quia requieuit die ſeptimo?* Chryſoſtomus *homil. 2. ad Populum Antioch.* Pro gratiarum actione: *Quare*, ait, *igitur, dic mihi, in ſabbatho cauſam adiecit, in cade verò*

Geneſ. 1. Ambroſ. Exod. 20. Chryſoſt.

nihil tale fecit ? Quoniam hoc quidem mandatum, non de principalibus erat, nec per conſcientiam nobis exquiſitis, ſed particulare quoddam, & temporaneum. Propterea poſt hæc ſolutum eſt, neceſſaria verò, & vitam noſtram continentia illa ſunt : non occides, non furaberis, non mœchaberis ; & ideo nullatenus hîc cauſam ponit, nec rationem adducit, ſed ſola opus eſſe putat prohibitione. Ac ſi dicat : Alia præcepta, non furandi, non occidendi, lumine naturali ſunt nota, ac exinde ſufficienter probata. Ad ſabbathi præceptum non naturali ratione ſignatum erat; ideo ergo reddit cauſam, ne aliquis putaret voluntate, & non ratione adductum.

Operandum cum ratione.

Deus Iſraëlitas à ſeruitute Ægyptiaca liberare, ac eximere volens, Moyſi apparens in rubo, ait Exodi 3. num. 7. *Vidi afflictionem populi mei in Ægypto, & clamorem eius audiui propter duritiem eorum, qui præſunt operibus.* Vbi Caietanus optimè aduertit : *Rationem ſui deſcenſus ad loquendum in flamma, ad apparendum Moyſi per flammam in rubo, reddidit Deus.* Sed deſcenſus non erat ſufficiens, & efficax ratio, quòd ille eſſet populus Dei ; *Vidi afflictionem populi mei.* Ad quid vltrà additur : *Propter duritiem eorum, qui præſunt operibus ?* Vt manifeſtum ſit quòd Deus non tantùm amore, ſed iuſtitia, ac ratione eſt tactus. Si ſolummodò populum ſuum nominaſſet, ex dilectione, & affectione talia fieri ſibi aliquis perſuaderet. Dum verò ait, *Propter duritiem eorum, qui præſunt operibus* ; Iuſtitiam, ac rationem declarat, qua excitatus eſt Deus, vt populum ſuum à tantis oppreſſionibus, indebitiſque afflictionibus liberaret. Et vbi nos habemus, *Vidi afflictionem populi mei.* Pagninus, & alij legunt ; *Videndo vidi afflictionem* ; qui modus loquendi vehementiam, & magnam conſiderationem importat.

Exod. 3.

Caietanus.

Pagninus.

Ioannis 1. *v.* 4. In ipſo vita erat, & vita erat lux hominum.

VERSIONES.

Textus Græcus. In eo vita erat, & vita erat lux illa hominum.

Quidam apud Origenem tomo 3. in Ioannem. In ipſo vita eſt.

Brixianus. In ipſo vita erat, & vita erat lux hominum omnium.

EXPOSITIO.

55. AD claram intelligentiam huius loci vide ſuperiori expoſitione duas lectiones circa terminationem puncti. Si ergo ita legas : *Sine ipſo factum eſt nihil*, poſito puncto ; & tunc, *Quod factum eſt, in ipſo vita erat.* Primò, D. Ambroſius *in Pſalm.* 36. ad illa verba : *Non confundentur in tempore malo.* D. Hilar. 2. *de Trinit.* Quod factum eſt in ipſo, ſcilicet Incarnatio, Paſſio, & Mors, vita erat, & lux hominum. Secundò, D. Auguſtinus, *tract.* 1. *in Ioannem* Origen. *tom.* 3. *in Ioann.* Beda *hîc.* Quod factum eſt, ideſt, creaturæ factæ in ipſo Verbo habebant quoddam eſſe diuinum, & viuum. nam, vt ait D. Thomas hîc, creatura in Deo eſt ipſa creatrix eſſentia. Tertiò, D. Cyrillus *lib.* 1. *cap.* 6. Chryſoſtom. *homil.* 4. Hoc referunt ad conſeruationem, ideſt, creaturis factis : *In ipſo vita erat* ; quia in ipſo conſeruabantur. Quartò, Clemens Alexandrinus *lib.* 1. *Pædagog. cap.* 6. hoc explicat in ordine ad gratiam, de quo ſtatim.

Ambroſ. Hilar. Auguſt. Origen. Beda. S. Thomas. Cyrillus Chryſoſtom. Clemens.

Si verò legatur, *ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt*, & tunc fixo puncto, *In ipſo vita erat.* D. Ambroſius *in Pſalm.* 36. Caietanus, & alij explicant de Verbo diuino, de quo eſt ſermo; ita vt oſtendat Euangeliſta, illud non eſſe mortuum, ſicut noſtrum, ſed viuum. Diuus tamen Athanaſius *lib.* 3. *de homine.* D. Ambroſius *lib.* 3. *de fide cap.* 3. Clemens Alexandr. *in exhortat. ad Gent.* Ammonius *in Catena Græca.* Fauent Chryſoſt. & Theophylactus, qui de vita ſpirituali, ideſt, gratia, intelligunt locum. Paſſim hæc in Scriptura dicitur vita. Ioannis 4. num. 14. *Fiet in eo fons aquæ vitæ ſalientis in vitam æternam.* Et c. 5. num. 24. *Qui credit in eum, qui miſit me, habet vitam æternam. & cap.* 10. *num.* 10. & aliis locis. Vita ergo hîc ſumitur pro illa, qua homo viuit ſecundùm Deum per gratiam, & conſummatur in gloria æterna. 56. D. Ambroſ. Caietan. Athanaſ. Ambroſ. Clemens. Ammon. Chryſoſt. Theophyl. Ioann. 4. Ioann. 5.

Hæc ſententia mihi videtur probabilior. Primò, quia Ioannes tractat de Verbo in ſe, deinde deſcendit ad creationem : poſtea hîc agit de vita ſpirituali, ſcilicet gratia. Secundò. In hac ſententia optimè cohærent ſubſequentia, *& vita erat lux hominum.* Tertiò. Quia Euangeliſta non ait, *Ipſa eſt vita*, quia non agebat de vita ipſius Verbi, ſed de illa, quæ eſt in ipſo eminentialiter, ſcilicet gratia.

Expende, *Lux hominum.* Primò aliquî, vt D. Cyrillus *lib.* 1. *cap.* 7. D. Chryſoſtomus *homil.* 4. Theophylactus, Rupertus intelligunt, per *lumen*, vim naturalem intellectus, quæ à natura ineſt hominibus ; *& vita erat lux hominum.* Ac ſi eſſet : Et illud Verbum erat largitor luminis naturalis intellectus hominum. Secundò. D. Hilarius, D. Auguſtinus *tract* 1. S. Thomas tenent, Verbum dici lucem propter ſupernaturale fidei lumen, quo ab exordio mundi fideles illuminati ſunt. Tertiò. D. Gregorius Nazianzenus *orat.* 4. *Theologica*, D. Ambroſius *de fide contra Arrium*, intelligunt de luce diffuſa à Verbo incarnato. Mihi certum eſt, hîc non eſſe ſermonem de lumine naturali intellectus, ſed ſupernaturali. Primò. Quia non cohærent ſubſequentia verba ; *Lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.* Secundò. Quia hîc frequenter fit ſermo de lumine, non naturali, ſed ſupernaturali : *Venit, vt teſtimonium perhiberet de lumine : illuminat omnem hominem.* Eſt ergo ſenſus, quòd illa gratia data à Verbo illuminat hominem ſupernaturaliter in myſteriis fidei, & gratiæ. 57. Cyrillus. Chryſoſt. Theophyl. Rupertus. Hilar. Auguſt. S. Thom. Nazian. Ambr.

QVÆSTIO XXIV.

Quare dicatur, quòd in Verbo erat vita, quæ erat lux hominum?

RESPONDEO primò, vt iam dixi, Euangeliſtam ideo dicere, quòd in Verbo erat vita, vt oſtenderet, quòd Verbo nihil denuo aduenit. Secundò. Euangeliſta dicturus erat, 58.

erat, quòd Verbum contulerit vitam hominibus, ideo nunc prædixit, quòd in ipso vita erat; nullus enim donare potest, nisi id, quod in se habet. Brixianus, *De salute*, ait, *hominum tractaturus, deque vita, quam attulit mundo, ostendit primò, illum rectè id potuisse præstare, quod in se erat.* Tertiò, vt ait Ferus, vt ostendat, quàm necessarius fuit aduentus Filij Dei: nam in Verbo vita est. Constat ergo, quòd mors aboleri non potuit, nisi per Verbum, quod est vita. Quartò. Non fit mentio de aliis attributis, vt de misericordia, ac iustitia, sed tantùm de vita quæ est in Verbo, vt nos certiores faceret, quod ex aduentu filij Dei deuicta morte, æterna vita nobis donanda erat. D. Chrysostomus *homil.* 4. sic ait: *Resurrectionis rationem iam afferre incipit, & admiranda hæc Euangelia exordiuntur: adueniente autem ad nos vita, vis mortis perijt; & luce nos illuminante, tenebræ euanuerunt; sed manet semper in nobis vita, & mors ei dominari non potest.* Quintò. Ex eo hoc ait Euangelista, quia Verbum dedit nobis vitam spititualem, scilicet gratiam, quæ est fons, & origo omnium bonorum. Theophylactus ita inquit; *Vitam Euangelista nominat, eo quòd contineat vitam omnium in se, & quòd spiritualis vitæ conciliator, fuerit omnibus ratione præditis.* Sextò. D. Chrysost. homil. 4. in Ioann. *Nomen autem, ait, vitæ hîc non solùm conditionis est, sed prouidentiæ ad perpetuitatem.* Ac proinde sanctus Pater per vitam prouidentiam, qua Deus homines pascit, intelligit, & hanc, qua multis beneficiis nos afficit, de Deo prædicat, & dicit esse lucem hominum, quia nihil magis illuminat mentem, ac oculos, vt Principem sequantur, quàm beneficentia, ac suorum solicitudo.

Nemo potest dare id, quod non habet. Brixianus. Ferus. Chrysost. Theophyl. Chrysost.

59. Sed quare Euangelista priùs nominat vitam, & postea lucem: *Et vita erat lux hominum?* Respondeo, quòd per vitam, vel secundùm Augustinum intelligitur esse naturale; vel secundùm Ambrosium, esse spirituale gratiæ; per lucem verò ipsam cognitio, vel illustratio, vt dixi in expositione, & sicut iuxta Aristotelem prius est esse, quàm cognosci, ita noster Ioannes prius tractauit de ipso esse, quàm de eius cognitione. Origenes tom. 3. in Ioannem: *Primum*, ait, *nobis occurrit, ipsos viuere vita beata, deinde eos illustrari; supponitur enim: Viuere oportet, vt viuens illuminatus fiat, nec enim consequens fuisset, illuminari eum, qui nondum intellectus fuisset viuere.*

Augusti. Ambros. Origenes.

QVÆSTIO XXV.

Quare non de Verbo, sed de vita dicatur lux hominum?

60. Idem. HANC quæstionem excitat Origenes *tom. 3. in Ioannem.* Quare de Verbo non dicitur, *Erat lux hominum*, cùm sit lumen de lumine per essentiam; sed de vita, quæ facta est in Verbo, dicitur, *Erat lux hominum?* Respondeo primò, quod infrà de Verbo ait Euangelista; *Erat lux vera.* Secundò, quòd verbum dicit essentiam, & proprietatem, per quam secunda persona diuina excellentissimè constituitur; vita verò, vt dixi in expositione, hîc importat esse naturale, vel supernaturale gratiæ hominibus communicatum; non Verbum, sed vita dicitur lux, quia persona diuina, non per id, quod intra se formaliter habet, sed per id, quod extrà communicat, homines illuminat, & dicitur lux: vt tu moraliter discas, quòd non per id, quod homo in se claudit, sed per illud, quod aliis donat, & communicat, eorum lux, & benefactor dignoscitur.

Homo est benefactor, non per id quod in se habet, sed per id, quod aliis donat.

QVÆSTIO XXVI.

Quare non dicatur lux creaturarum, vel Angelorum.

61. QVARE Euangelista non dixit, lux creaturarum, Iudæorum, Angelorum, sed tantùm hominum: *Erat lux hominum?* D. Augustinus, & Beda *hîc.* Non dicitur lux omnium creaturarum; quia non omnes creaturæ sunt capaces rationis, sicut homo. Non dicitur Iudæorum lux. Chrysostomus, & Theophylactus. Quia non Iudæorum tantùm, sed omnium hominum causa venerat, & est lux omnium, qui credunt, cuiuscumque conditionis sint. Non dicitur lux Angelorum. Origenes *tom. 3. in Ioannem* ait, quòd Verbum est lux Angelorum; in eo autem quòd appellatur lumen hominum, non excluditur, quin sit Angelorum. Sicut ex eo quòd Deus dicitur, Deus Abraham, Isaac, & Iacob, non negatur Deus cæterorum. Secundò ait, quòd in Scriptura sæpe per Angelos intelliguntur homines. Caietanus ait, quòd ex eo dicitur lux hominum, qui ex intelligentibus sunt inferiores creaturæ, vt inde inferas, quòd sit Verbum lux superiorum, vt sunt Angeli. Sed in his responsionibus semper instat dubium: Cur non dicatur lux Angelorum? Communis responsio est, quòd Angeli non fuerunt redempti, sicut homines. Ita Toletus, Maldonatus, Beaulxam. Barradas, & alij.

Augusti. Beda. Chrysost. Theophyl. *Deus lux omnium hominum.* Origenes. Caietanus. Toletus. Maldonat.

62. Quamuis Angeli non fuerint redempti, est tamen satis grauis sententia, quòd Christus Dominus eis meruit gratiam, & gloriam essentialem. Quam tenent multi discipuli Scoti, & sequitur Suarius *tom. 1. ad 3. part. disp. 42. sect. 1.* Deinde Euangelista hîc videtur loqui de Verbo diuino, prout est Deus, qui dedit gratiam, & gloriam Angelis. Ideo dico, quòd dicitur lux hominum, quia Ioannes ad homines scribebat, quos intendebat in obsequio Dei beneficiis continere, ac ad illud eos obligare. Secundò. Quia inter homines & Angelos hæc est differentia, quòd sancti Angeli semper perseuerauerunt in gratia; homines verò gratiam amiserunt: & Deus plus gloriatur, quòd sit eorum lux, qui à salute deperdita reuocati sunt ad vitam, quàm eorum, qui semper in sanctitate perstiterunt.

Suarius. Solutio. *Deus plus glorificatur inter peccatores conuersos, quàm inter iustos.*

63. Postquam populus transiuit fluenta Iordanis, ait textus, Iosue 4. num. 14. *In illo die magnificauit Dominus Iosue coram omni Israel.* Sed iam instat dubium. Non extollitur gloria Iosue, dum miracula inusitata, & mirabilia operatur, dum prophetando cum Moyse sociatur, sed dum fluenta Iordanis pertranſit? Iosue figuram gerebat Christi Domini, cuius gloria non tam grandescit, dum mirabilius fulget, ac cum Moyse, in medio Iustorum adest, quàm dum vnda baptismali Iordanis peccatores sanctificat, Origenes

Iosue 4.

Origenes. homil.4.in Ioſue. *Quanta*, inquit, *antegeſta ſunt, mare rubrum pedibus tranſuadatum eſt, manna de cælo datum eſt, fontes in eremo diſrupti ſunt, & numquam dicitur exaltatus Ieſus. Vbi verò Iordanis tranſitur, ibi dicitur ad Ieſum: In hac die incipio exaltare te in conſpectu populi. Nec enim ante myſterium Baptiſmi exaltatur Ieſus, ſed exaltatio eius in conſpectu populi, inde ſumit exordium.*

Ioannis 1. *n.* 5. Et lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.

VERSIONES.

Syriacus. Et ipſa lux in tenebris lucet, &c.

*Origen. tom.*4. *in Ioann.* Et tenebræ eam non apprehenderunt.

EXPOSITIO.

63. VBI nos habemus *tenebræ*, in textu Græco eſt in numero ſingulari; ac ſi dicat *caligo*. Rectè noſter Interpres legit per plurale *tenebras*; quia apud Latinos non habet ſingulare. Quantum ad expoſitionem textus, magna eſt varietas Doctorum. Primò Caietanus, per *lucem*, intelligit ſupremam lucem, per *tenebras* res inſenſibiles, quæ vtpote intellectus expertes à luce Verbi illuſtrari nequeunt. Hæc expoſitio non placet; non enim in Scriptura res inſenſibiles ſignificantur per tenebras; nec aliquid mirabile dicebat Euangeliſta, quòd res inſenſibiles lucem ſpiritualem non percíperent. D. Gregorius Nazianzenus *orat.*4. Origenes *tom.*4. *in Ioan.* Elias Cretenſis *in ſuo commentar.* per *lucem* intelligunt Chriſtum, per *tenebras* Diabolum, ac eius miniſtros. *Rectorem tenebrarum*, Epheſi 6. num.12. Tertiò D. Cyrillus *lib.*1. *in Ioann. cap.*7. & ex parte etiam Origenes *homil.*2. *in diuerſos*, per *lucem* Chriſtum, per *tenebras* noſtram naturam, quæ quamuis habeat lumen rationis, non poteſt tamen comprehendere Deum, & ideo ad eius adæquatam intelligibilitatem ſemper eſt in tenebris. Quartò Chryſoſtomus *homil.* 4. *in Ioann.* Theophylactus per *lucem* Chriſtum, per *tenebras* errorem, & mortem, quæ vtpote deuicta à Chriſto reſurrectione ſua ipſum non potuit comprehendere. Quintò, D. Maximus *homil.*2 *de Paſcha, & homil.*3. *de Pentecoſt.* S.Macharius ſenior *homil.*17. per *tenebras* accipiunt peccata, quæ Chriſtum non potuerunt comprehendere. *Quia peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius*, 1. Petri 2.n.22. Sextò, S.Leo Papa *ſerm* 18. *de paſſione*, S.Diadochus *cap.* 80. *de perfectione ſpirituali*, S. Thomas *hîc*, per *tenebras*, intelligunt homines peccatis obſcuratos, inuidia excæcatos, ſuperbiâ tenebroſos. Septimò tandem alij, vt Euthymius, per *lucem* accipiunt prædicationem Euangelicam, Pſalm.118. num.105. *Lucerna pedibus meis Verbum tuum*; quam homines obſcurati infidelitate non receperunt. Hæ omnes expoſitiones probabiles, & ſuis ſe tuentur Auctoribus.

Caietanus. Nazian. Origenes. Cretenſ. Epheſi 6. Cyrillus. Chryſoſt. Theophyl. Maximus. Machar. ſenior. 1.Petri 2. Leo Papa. Diadoch. S.Thomas. Euthymius. Pſalm.118.

64. Auguſt. Illa mihi videtur probabilior quæ eſt D. Auguſtini *tract.*1. *in Ioan.& lib.*4 *de Trinit. cap.*2. & *epiſt.* 120 *ad Honorat. cap.*3. D. Ambroſij *lib. de fide contra Arrium, cap.*3. Gloſſæ interlinealis, Zachariæ Epiſcopi, Titelmanni. Caietanus etiam eam ſecundo loco dat. Salmeron *tract.*16. per *lucem* intelligit lumen fidei, & cognitionis ſupernaturalis, quæ ab exordio mundi ſemper lucet in hominibus, licèt ipſi obtenebrati peccatis, ac Idolorum cultu, eam non comprehenderint, nec cognouerint, à conditione enim mundi ſemper fuerunt fideles, qui veri Dei cognitionem dabant, licèt homines peccatis obcæcati eos non audierint: & in hoc ſenſu ait Paulus ad Epheſ.5. num.8. *Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.* Ex eo hæc ſententia ſemper mihi placuit: quia Euangeliſta ordinatè procedit narrando, vt ſuprà dixi. Primò, Generationem æternam creationem, mundi; nunc ſtatum illius in ordine gratiæ; tandem agit de aduentu Chriſti Domini à verſu ſequenti à teſtimonio Præcurſoris, qui dum mundus tantis tenebris detineretur, ab ipſo illuminatur.

Ambroſ. Gloſſa interlin. Zacharias. Titelman. Salmeron. Epheſ. 5.

QVÆSTIO XXVII.

Quare de Chriſto Domino dicatur tantùm quòd ſit lux.

65. DVBITAT Origenes *tom.*4. *in Ioan.* qui per *lucem* cum multis Patribus intelligit Chriſtum Dominum. Quare noſter Euangeliſta *in ſua epiſtola* 1. *cap.* 1. *num.* 5. loquendo de Deo Patre, ait: *Lux eſt, & tenebræ in eo non ſunt vllæ*; cur etiam de Saluatore, cùm ſit impeccabilis, non dicitur, quòd ſit lux, & tenebræ in eo non ſunt vllæ, ſed tantùm appellatur lux? Reſpondet optimè citatus Origenes: *Deus impeccabilis eſt, Chriſtus etiam impeccabilis; vt tamen Chriſtus homines beneficio afficeret, tenebras noſtras in ſe ipſum recepit, vt potentia ſua mortem noſtram deleret, expelleretque animarum noſtrarum tenebras.* Et in hoc ſenſu ait Apoſtolus 2.Corinth.5.num.21. *Is, qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit*, id eſt, in ſe aſſumpſit pœnam peccati, vt explicat D. Thomas.

Origenes. 1.Ioan.1. *Chriſtus in ſe aſſumpſit peccata noſtra.* 2.Cor. 5.

QVÆSTIO XXVIII.

Quomodo dicatur, quòd lux ſit in tenebris?

66. QVOMODO ait Euangeliſta; *Lux in tenebris lucet?* Si enim lux in tenebris eſt, ſine dubio non lucet, & ſi lucet, non eſt in tenebris. Reſpondetur ex D. Auguſtino *tract.* 1. *in Ioann.* quòd ipſa lux, quantum eſt ex ſe, lucet & apta eſt ad expellendas tenebras, niſi adſit obſtaculum, vt patet in cæco. Secundò, moraliter ex hoc collige, quòd plus poteſt malitia, quàm natura, ſiquidem lux, & tenebræ naturales non valent ſimul dari, cùm tenebræ ſint priuationes lucis. At malitia poteſt efficere, vt in conſpectu tantæ lucis, & fulgoris Chriſti Domini ipſæ tenebræ, & caligines errorum in corde humano durent, & perſeuerent.

Auguſt. *Plus poteſt malitia, quã natura.*

QVÆSTIO

QVÆSTIO XXIX.

Quare Euangelista hîc vtatur verbo, comprehendere?

67. EVANGELISTA vtitur hîc verbo *comprehendere: & tenebræ eam non comprehenderunt. Comprehendere* enim est totum apprehendere, vt nihil illius lateat videntem, sed cognoscitur res, quantum cognoscibilis est; atqui Deus est omnino incomprehensibilis, Hieremiæ 32. num. 19. *Magnus Dominus, & incomprehensibilis cogitatu.* Quare ergo Euangelista non ait, & tenebræ non cognouerunt, sed *non comprehenderunt?* Quòd si per *lucem*, iuxta multos Patres in expositione citatos, Christum intelligamus, est omnino impossibile, vt creatura Deum comprehendat. Respondeo primò, quòd optima est lectio Origenis, *& tenebræ non apprehenderunt.* Secundò respondet Dionysius Carthusianus, quòd hîc *comprehendere*, non significat rigorosam comprehensionem, sed quandam cognitionem per fidem. Respondeo tertiò, quod maximè notandum est, ingenium viri Apostolici: si diceret, tenebræ non cognouerunt; hominum peccatum & incredulitatem palàm manifestabat; dum verò ait, *non comprehenderunt*; quod rigorosè per respectum ad Christum, est impossibile, cùm sit verus Deus; ipsa elegantia verborum eorum nequitiam quodammodo operit. Hoc est ingenium sanctissimorum virorum, qui dum aliorum peccata dicunt, ipsimet verbis quodammodo occultant, & abscondunt.

Hieremiæ 32.

Carthusia.

Aliorum peccata occultanda.

QVÆSTIO XXX.

Quare de præsenti dicatur, quòd lux luceat?

68. QVARE de præsenti Euangelista dicit; *lux lucet in tenebris*, & statim de præterito, *& tenebræ eam non comprehenderunt*; videtur enim, quòd ad optimam verborum connexionem eodem tempore loquendum erat? Respondeo primò, quòd dum Euangelista ait de præsenti *lucet*, & non *luxit*, significat perpetuam, & perseuerantem illuminationem Dei, quæ ab exordio mundi vsque modò durat, & semper durabit; dum verò ait: *tenebræ non comprehenderunt*, dicit respectum ad legem naturæ, in qua pauci erant, qui fidei cognitionem haberent; & sic quasi totus mundus erat in tenebris. Secundò moraliter. Dum ait, *lux lucet*; significat ibi auxilia, & gratiam Dei, vt dixi in expositione; per *tenebras* verò intelligit peccatores suis peccatis obcæcatos. Dum ergo est sermo de gratia, & auxiliis, loquitur in præsenti, *lucet*; quia Deus dona sua semper habet in præsentia, & in conspectu, vt ea communicet, ac hominibus largiatur. At dum de peccato agit, in tempore præterito, ac elapso proferuntur, & veluti post tergum Dei, vt sic quodammodo videatur dissimulare Deus, ac ideo obliuisci, ne puniat, vt det locum pœnitentiæ, ac misereatur.

Dei miserationes in eius conspectu, peccata post tergum.

69. Compone inter se duos Reges, Dauidem, & Ezechiam. Dauid se in conspectu Dei esse multis in locis fatetur. Psalm. 40. num. 13. *Me autem*, ait, *propter innocentiam suscepisti: & confirmasti me in conspectu tuo in æternum. & Psalm. 60. num. 8. & Psalm. 55. num. 9.* & passim. At Ezechias de se ait: *Proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea*, Isai. 38. num. 8. Dauid innocentiam suam, lachrymas suas ante conspectum Dei; Ezechias verò peccata sua post tergum reponi dicunt. Innocentiam, & lachrymæ ante oculos Dei stabant, si quidem misericordiam, ac beneficia Dei expostulabant, quæ ante conspectum eius versantur; at peccata Ezechiæ post tergum, ac si eis obliuiscetur Deus, vt sic daret locum non ad puniendum, sed ad miserandum. Ita expendit Bruno in Cantic. Ezechiæ: *Proiecisti*, inquit, *post tergum tuum omnia peccata mea, ne videres illa ad damnandum me.* Vide *hoc lib. cap. 9. quæst. 7. num. 21.*

Psalm. 40.

Isai 38.

Bruno.

70. Diuersimodè valde loquitur Regius Vates de populo Dei, *Psalm. 43.* nam *vers. 5.* loquendo de multis beneficiis acceptis à Deo; *sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio vultus tui*; seu, vt legit Hieronymus, *lux vultus tui: quoniam complacuisti eis. Tu es ipse Rex meus, & Deus meus, qui mandas salutes Iacob.* Et aliter *num. 11.* iam fatur Propheta: *Auertisti nos retrorsum post inimicos nostros*; seu, vt legit Chrysostomus, *Auertisti nos retrò.* Quid significant hæc tam diuersa? modò dicuntur esse in illuminatione vultus Dei, modò dicuntur retrò esse? Expende mysterium, & cognosce causam. Dum apti sunt ad beneficia accipienda. *Tu es, qui mandas salutes Iacob*, dicuntur esse *in lumine vultus Dei*; dum verò peccatis opprimuntur: *Tota die verecundia mea contra me est, & confusio faciei meæ cooperuit me*, num. 16. tunc collocantur retrorsum, ac in inferiori loco post inimicos suos, vt sic possint reuerti, & pœnitentiam agere. S. Hieronymus in præfatione Psalm. *Sic & Petrum*, inquit, *Dominus retrorsum conuertit, vt in melius repararet.*

Hieron.

Chrysost.

Hieron.

Ioannis 1. *n.* 6. Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes.

VERSIONES.

Pagninus, & Vatablus.	Erat homo missus à Deo, cui nomen Ioannes.
Origen. tom. 3. in Ioann.	Fuit homo missus à Deo, nomen illi Ioannes.
Textus Græcus.	Extitit homo datus à Deo, nomen illi Ioannes.

EXPOSITIO.

71. DESCRIPSIT Euangelista tenebras ignorantiæ, quibus mundus occulpabatur, & antequam ad veram lucem. Verbum incarnatum accedat, de Præcursore Baptista inserit sermonem, vt est communis sanctorum Patrum sententia, D. Augustini *tract. 2. in Ioann.* Cyrilli *lib. 4. cap. 7* D. Chrysostomi *homil. 5.* S. Thom. Bonauenturæ, Bedæ, Euthymij, Theophylact. Rupert. Carthusiani, & aliorum. Et idem habent communiter omnes Recentiores. Nescio quo fundamento quidam Auctor voluit hunc locum

Auguſt. Cyrillus. Chryſoſtom. Thomas. Bonauent.

locum intelligere de Ioanne Euangelista, cùm hoc sit contra communem sententiam Patrum, & repugnet textui, agit enim hîc Euangelista de testimonio, quod dedit Ioannes de aduentu Filij Dei, de quo tractat in toto hoc primo capite.

72. Cyrillus. Ait ergo: *Fuit homo*; in illo verbo *fuit*, notat Cyrillus *lib. 2. c. 7.* quòd Euangelista, dum loqueretur de Verbo, vsus est verbo *erat*, ad innuendum, quòd Verbum esse non cœpit, nec desiit. At de Ioanne agens, qui non semper fuerat, imò iam defunctus erat, ponit verbum *fuit*, quod significat, rem præteriisse. Dicitur *Homo*, per quod excluditur error Origenis *tom. 5. in Ioann.* qui dicebat Ioannem Baptistam esse Angelum; Malach. 3. quia *Malachiæ* 3. dicitur *Angelus*; sed hoc est ratione officij, non naturæ. Sicut etiam Sacerdos dicitur *Angelus*, Malachiæ 2. num. 7. 1. Corinth. 11. num. 10. Nota tamen, quòd Ioannes fuit homo non alterius regni, sed eiusdem loci, tales enim debent esse gubernatores, vt omnia familiariùs penetrent.

Malach. 2.

73. Rupertus. *Missus à Deo.* Nam licèt omnes Prophetæ fuerint missi, Ioannes tamen singulariter fuit missus. Primò, vt ait Rupertus, quia ex senibus, & sterilibus parentibus natus est. Secundò, in vita potius angelica, quàm humana venit. Tertiò, annunciauit Christum præsentem, quod alij Prophetæ non præstiterunt. Quartò, quia non sæculi rebus, parentibus, ac possessionibus occupatus, sed nudus à pueritia ante faciem Domini cucurrit. Vnde illud *missus*, non solùm ad prædicationem, sed etiam ad pueritiam, ac sanctificationem in vtero refero. An verò missus fuerit inspiratione, vel externa locutione? ad cap. 3. Lucæ dicam. Tandem in hoc verbo, Chrysost. vt notat Chrysostomus homil. 5. significatur Ioannis Apostolatus, idem enim valet, ac esse missum.

QVÆSTIO XXXI.

Quare dicatur de Ioanne, quòd fuit homo missus à Deo?

74. DICITVR de Ioanne, quòd sit homo missus à Deo, vt ostendatur rectitudo, ac æqualitas Ioannis in suo munere, qui enim sibi acquirit officium, iniustus, ac ambitiosus est; qui verò à Deo accipit, rectissimè operatur; cui enim Deus dat munus, etiam tribuit necessaria, quæ ad ipsum exiguntur. Sic Dionysius Carthusia- Hierem. 24. nus loquitur: *Nemo enim sapienter agens assumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tamquam Aaron: quod contrà Dominus ait de præsumptuosis, & falsis Prophetis: ipsi currebant, & ego non misi eos, Hieremiæ 24.*

Qui procurat officium infidelis, qui accipit iustus. Carthusia.

75. *Communis magister nullum signum particularitatis habeat.* Deinde dicitur, *fuit homo*, ad ornatam, & congruam locutionem. Illud substantiuum *homo* notandum erat aliquo signo particulari, vel singulari *vnus*, vel quidam; ac si diceret, *fuit quidam homo*; sed absolutè dicitur *homo*, meritò sanè. Venerat Ioannes, vt communis, ac vniuersalis magister; nullum in eo, nec etiam nomine tenus, debuit esse, vel monstrari signum singularitatis, vel particularitatis, sed totus in communem spiritum resolui.

QVÆSTIO XXXII.

Quare ante officium ponatur nomen Ioannes?

76. EVANGELISTA priùs nominat hîc Ioannem: *Cui nomen erat Ioannes*; quàm dicat finem, ad quem missus est, & officium, propter quod venerat; finis enim, iuxta Philosophos, est prior in intentione. Quare ergo non dixit: Fuit homo missus à Deo, vt testimonium perhiberet de lumine, cui nomen erat Ioannes? Respondeo, quòd noster Euangelista rectè narrauit rem; prius posuit nomen Ioannis, quàm eius officium. Ioannes significat gratiam, & in ipso nomine Ioannis, vt ait hîc D. Thomas, significatur idoneitas, & sufficientia ad officium, & antequam Euangelista scriberet eius munus, voluit nobis aperire eius sufficientiam, quia semper priùs est considerandа.

Prius sufficientia ad officium, quàm collatio illius. S. Thomas.

77. 3. Reg. 17. *Dixit Elias Thesbites de habitatoribus Galaad ad Achab: Viuit Dominus, si erit annis his ros, & pluuia, nisi iuxta oris mei verba,* 3. Regum 17. n. 1. Hic est primus locus, in quo Scriptura incipit tractare de parente Elia. Et cur tantus Propheta statim introducitur cœlum claudens? Conuenientius erat vt solent Historici, priùs memorare parentes, natiuitatem, & merita anteacta, per quæ ad tantam potestatem deuenit; sed his omnibus prætermissis, cœlum claudens describitur? Ne mireris: ab instituto more non deuiat Scriptura: dicitur Elias Thesbites; Elias, ideſt, Dominus Deus, seu Deus fortis; ideo non fuit necessarium alia opera exprimi. nam in ipso nomine eius magnus spiritus, ac idoneitas, & sufficientia declarabatur. Rabbanus. *Elias* ait, *interpretatur Dominus Deus, & Thesbites conuertens: Eliæ tacetur origo, cùm eius nomen subitò introducitur, & hoc in Saluatoris præfiguratione.* Si tacetur origo, & alia, nomen non tacetur, vt manifestetur, quantus sit ad tam miram rem præparandam, cuius sufficientia in nomine declaratur.

Rabbanus.

Ioannis 1. *n.* 7. Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illum.

VERSIONES.

Syriacus.	Is venit in testimonium, vt testaretur de luce.
Pagninus, & Arias.	Hic venit ad testificandum, vt testaretur de luce, &c.
Vatablus.	Vt testificaretur de luce.
D. Hieron. in c. 63. Isai.	Vt testimonium præberet luci.

EXPOSITIO.

78. EXPLICAT hîc Euangelista officium, ad quod missus est Ioannes, scilicet *in testimonium*, id est, vt esset testis. Secundò, motiuum, ob quod tale munus ei est datum, scilicet,

licet, *vt testimonium perhiberet*. Tertiò, finem muneris, *vt omnes crederent per ipsum*. Et ne aliquis ex tanta celsitudine muneris suspicaretur ipsum esse Deum, vt aliqui existimarunt, subdit Euangelista, *Non erat ille lux*, &c. Quantum ad officium, fuit excellentissimum, vt scilicet esset testis, & daret testimonium. Et quamquam omnes creaturæ testificentur sapientiam, & potentiam Dei, ad Rom. 1. *Inuisibilia ipsius à creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur*. Ioannes tamen ad hoc specialiter est missus à Deo, vt testificaretur de Christo Domino. Et nota, quòd diuina prouidentia ad Iudæos non misit aliquem testem extraneum, sed hominem ex eorum genere, & nobilissimum, ac vita sanctissimum: *vt omnes crederent per illum*. Hæc fuit intentio Dei mittentis, *vt omnes*, non aliqui, crederent; nam Deus vult omnes homines saluos facere; quòd verò non crediderint, fuit ex malitia audientium. Nota particulam *per illum*, quæ licèt, iuxta textum Græcum, possit referri ad Ioannem, vel ad lumen; sed iuxta communem sententiam refertur ad Ioannem, non enim ait Euangelista, vt crederent in illum, sed *per illum*, tamquam per vocem, & instrumentum Verbi.

Rom. 1.

QVÆSTIO XXXIII.

Quare Christus Dominus voluerit habere testimonium à seruo suo Ioanne?

79. VALDE mirum quòd Christus D. prima veritas, in testificando voluerit habere testimonium à Ioanne? Respondeo primò. Propter magnam paupertatem, & humilitatem, in qua venit Christus, necessarium fuit testimonium ob hominum infirmitatem. Ita D. Augustinus tract. 35. in Ioann. *Talis*, inquit, *venit Christus, vt oporteret ei lucernam testimonij perhibere. Numquid opus erat, vt Ioannes tamquam lucerna perhiberet testimonium diei, si dies ipse ab infirmitate nostra posset videri?* Quamuis lumen visibile, vt videatur, nullius egeat testimonio, imò sit ratio videndi alia, tamen intellectus humanus ita est infirmus, ac ita veritatem respuit, quamuis aliàs sit eius obiectum, vt ad ipsam percipiendam alterius exigat testimonium. Vnde ait Carthusianus. *Necessaria fuit Iudæis præparatio ista, nam cùm rudes fuerint, immediatè capaces non erant supernaturalium, ac cælestium documentorum Christi, sed pedetentim inducendi erant ad sublimiora* Paulatim, & non subitò Deus res magnas disponit.

Augusti.

Intellectus humanus respuit veritatem.

Carthusia.

80. Sed quare à seruo voluit Dominus habere testimonium, cùm ipse de se dicat: *Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati*, Ioan. 18. num. 37. Et de ipso ait Pater: *Ecce testem populi mei dedi eum*, Isai. 55. num. 4. Ex quo colligit D. Thomas *hîc*, hoc officium Ioannis esse valde magnum? Respondeo primò, quòd Christus est testis illuminans, vt lumen per essentiam; Ioannes verò vt lumen participans. Sic D. Thomas hîc: *Aliter*, ait, *Christus, aliter Ioannes; Christus enim, vt ipsum lumen comprehendens, imò ipsum lumen existens; Ioannes verò vt ipsum lumen participans tantùm: & ideo Christus perfectè testimonium perhibet, & perfectè manifestat veritatem; Ioannes verò, & alij Sancti, in quantum ipsam veritatem diuinam participant*. Secundò, quia quamuis ipse sit testis, & lumen per essentiam, voluit vt Ioannes testificaretur, vtpote in re propria valde conueniens alienum testimonium. Tertiò. Tam priuilegiatus fauoribus erat Ioannes, vt Christus Dominus sibi propria cum ipso communicauerit. Chrysostomus homil. 5. in Ioan. *Dicet fortasse*, ait, *quispiam, seruus de Domino testimonium perhibet? Verùm, cùm non solùm à seruo testimonium perhibitum sit, sed etiam ad seruum venerit; sed quid perturbari, commouerique oportet? Admirare potiùs ineffabilem Dei benignitatem. Quòd si quis adhuc in perturbatione persisteret, dic ac illum id, quod ad Ioannem dixit: Sine modò, sic enim decet nos implere omnem iustitiam*. D. Thomas ad nobilitandas tales causas suam dignitatem eis communicare dignatur.

S. Thomas.

Quare Christus Dominus vult testimonium 81.
Ioannis, cùm ipse dicat, *Ego ab homine testimonium non accipio*, Ioann. 5. num. 34. Respondet Chrysostomus *citata homil. 5.* quòd Ioannes venit in testimonium, non quia Christus eius indigeret testimonio, sed homines, vt crederent; nam, vt optimè ait D. Augustinus tract. 2. in Ioan. *Lux in se videri non potest, bene tamen in aliquo monte excelso, vel excelso loco*. Ioannes mons in sanctitate est, in quo monte lux ipsa diuini Verbi, veluti per reflexionem resplendebat, vt in illo illam æternam lucem Iudæi viderent, quam in ipso diuino Verbo videre non poterant. Hoc potest retorqueri in laudem Ioannis; nam quamuis ipse missus sit in testimonium, Christus ab homine non accipit testimonium, cùm Ioannes per gratiam supra terminos naturæ humanæ eleuatus sit; vnde *Malachiæ* 3. dicitur Angelus.

Ioannis 5.

Chrysost.

Augusti.

Ioannes trascendit terminos naturæ.

Et cùm Christus Dominus tot miracula, & 82.
signa fecerit, voluit tamen testimonium Ioannis? Respondet Origenes tom. 3. in Ioann. *Vt abundans esset via ad credendum; nam ad salutem non solùm dat media necessaria, sed etiam cumulata exhibet*. Secundò, quia Deus vnumquemque vult suauiter trahere sua inclinatione; quidam enim veniunt ad fidem per signa, & miracula; quidam verò per sapientiam, & testimonia: *Quoniam Iudæi signa petunt, & Græci sapientiam quærunt*, 1. Corinth. 1. num. 22. Et sic Deus omnibus pandit viam salutis, vt qui non credunt per signa, credant per testimonia. Vide *cap. 2. num. 30.*

Origenes.

Deus quot media parat ad credendum.

Deus quemlibet attrahit sua inclinatione.

1. Cor. 1.

QVÆSTIO XXXIV.

Explicantur aliquæ quæstiunculæ.

QVÆSTIVNCVLA prima. Suprà appellauit Filium Dei *Verbum*, nunc verò *lumen*. Respondet D. Thomas. *Suprà autem*, ait, *dixit Filium Dei Verbum, quo Pater dicit se, & omnem creaturam. Vnde cùm propriè sit lux hominum, & hîc Euangelista de eo agat; secundùm quod venit ad salutem hominum procurandam, congruè intermittit hoc nomen Verbum, cùm loquitur de Filio Dei, & dicit illud lumen*. Ac si dicat; quando Euangelista agit de generatione æterna, in qua Pater communicat suum esse Filio, & in ipso omnia intelligit, dicitur Verbum: prout verò homines illuminat, dicitur lumen; à munere enim quo res fungitur, sortitur appellationem. 83.

S. Thomas.

Res habet nomen ab eo quod præstat.

Quæstiuncula secunda. Euangelista, cùm suprà 84.

prà dixiſſet: *In ipſo vita erat, & vita erat lux hominum*; & nunc ait: *Ioannes venit in teſtimonium, vt teſtimonium perhiberet de lumine.* Meritò dubitat Origenes tom. 5. in Ioann. *Quare*, ait, *cur tandem cùm Ioannes miſſus à Deo venerit ad teſtificandum, vt teſtificaretur de lumine, non etiam venerit, vt teſtificaretur de vita?* Reſpondet. *Homo ergo nullus, qui veniret, teſtificari poterat de vita etiam nunc abſcondita cum Chriſto in Deo.* Ac ſi dicat: In Deo eſt vita, & lux; potiùs tamen vult teſtificari, & publicari per lucem, per quam illuminat, & per beneficia, quàm per vitam, qua ipſe viuit, quæ eſt abſcondita in eo.

Origenes.

Deus per beneficia innoteſcit.

85. Quæſtiuncula tertia. Quare dixit Euangeliſta, *vt omnes crederent*; non verò ſcirent, vel cognoſcerent? Reſpondet Caietanus. *Teſtimonio fides, non ſcientia, non enim ſcientia innititur teſti, ſed demonſtrationi, ſeu euidentiæ: fides autem eſt, quæ teſtimonio innititur. Cur autem à Ioanne teſtata, non docuit ſcienda credenda, vtpote ea, quæ excedunt capacitatem ſcientiæ.* Hæc ille. Secundò reſpondeo, quòd peccatum intrauit in mundum per immoderatum appetitum ſciendi bonum, & malum in primis parentibus: ſalus ergo debet intrare per mortificationem ipſius appetitus, captiuando intellectum in obſequium fidei, & præbendo aſſenſum his quæ non vidit, vt contingit in fide.

Caietanus.

Vbi peccatum, ibi compunctio vt reſurgas.

86. Primi parentis peccatum ex immoderato appetitu ſciendi bonum, & malum habuit originem. *Scientes bonum, & malum*, Gen. 3. At prima pœna, quam ex tanto peccato experti ſunt in erubeſcentia, ac verecundia, habuit radices. *Cùm cognouiſſent ſe eſſe nudos, conſuerunt folia ficus, & fecerunt ſibi perizomata*, Gen. 3. num. 7. Cur Scriptura ſupplicium, ac compunctionem tanti peccati à verecundia cœpit proponere? Meritò ſanè. nam ſicut culpa peccati incepit ab immoderato appetitu intellectus, ita pœna incipiat à compunctione, & morificatione intellectus, ex qua reſultat verecundia, vt ſic homo ſurgat ad emendationem. Chryſoſtomus homil. 16. in Geneſ. *Propterea*, inquit, *Scriptura ait, comederunt, & aperti ſunt oculi eorum, & cognouerunt, quòd eſſent nudati, propter peccatum ſuperna gratiæ amictu, & ſenſibilis ſuæ ſpoliationis ſenſum acceperunt, vt per erubeſcentiam, quæ inuadebat ipſos, certò ſcirent, in quantam ruinam ipſos induxiſſet mãdati dominici præuaricatio.*

Geneſ. 3.

Ibidem.

Chryſoſt.

Per quæ quis peccat, per hæc torquetur.

Ioannis 1. *n.* 8. Non erat ille lux, ſed vt teſtimonium perhiberet de lumine.

VERSIONES.

Syriacus. Sed vt teſtaretur de illa luce.

Vatablus. Non erat ille lux, ſed miſſus erat, vt teſtificaretur de luce illa.

EXPOSITIO.

87. CVM ſæpe fieri ſolet, vt notant D. Chryſoſtomus *homil.* 8. *in Ioann.* S. Thomas, Theophylactus, & alij, vt ille, qui teſtimonium de alio perhibet, maior, ac fide dignior reputetur: ideo Euangeliſta ait, *Non erat ille lux*, Deinde tantus ab omnibus eſt habitus, vt opus fuerit Euangeliſtam exprimere ipſum non eſſe Meſſiam, vt multi ex populo cogitabant de Ioanne in cordibus ſuis, ne fortè eſſet Chriſtus, *Lucæ cap.* 3. *num.* 15.

Chryſoſt. S. Thomas. Theophyl.

QVÆSTIO XXXV.

Quare dicatur de Ioanne Baptiſta, quòd non erat ille lux, cùm hoc de Apoſtolis affirmetur?

EVANGELISTA ait de Ioanne Baptiſta: *Non erat ille lux?* Reſpondeo primò, ex D. Cyrillo *lib.* 1. *cap.* 7. *in fine.* vt radicitus euellat errorem eorum, qui credebant Ioannem eſſe Meſſiam. Secundò, quia tanta eſt ſanctitas Ioannis, vt non poſſit explicari, niſi per negationes; ſicut vt valeamus inueſtigare Dei excellentiam, ac maieſtatem, negationibus vtimur. Dicimus enim, Deum eſſe Immenſum, Infinitum, Incomprehenſibilem, Inuiſibilem; ita etiam quæ de Ioanne ſunt, negationibus exprimenda ob ſui magnitudinem. Sed quare non eodem vtitur nomine Euangeliſta, ſed modò ponit lucem, *Non erat ille lux*; modò lumen: *vt teſtimonium perhiberet de lumine?* Reſpondeo cum Maldonato, vt ſimilitudinis euitetur faſtidium, ideo vocabula varianda.

88. Cyrillus.

Excellentia Ioannis negationibus exprimuntur.

Varietas in ſermone.

Sed quomodo dicitur hîc de Ioanne: *Non erat ille lux*, cùm de Apoſtolis dicatur Matth. 5. num. 14. *Vos eſtis lux mundi.* Et de ipſo Ioanne, Ioann. 5. num. 35. *Erat lucerna ardens, & lucens?* Reſpondeo primò ex Caietano cum textu Græco, qui ita habet: *Non erat ille lux illa*, ſcilicet Chriſtus; de quo ſuprà dixerat; *Et vita erat lux hominum.* Secundò D. Cyrillus, Theophylactus. *Non erat ille lux*; quia hîc comparatur Ioannes cum Chriſto, cuius comparatione, nec Ioannes, ne alij Sancti poſſunt dici lux, cùm ab ipſo illuminentur. Tertiò Salmeron *lib.* 2. *tract.* 22. ait: Apoſtoli, non abſolutè lux, ſed lux mundi, & Sal terræ dicuntur, nimirum inter mundanos, & terrenos; at verò hîc agitur de luce magna, quæ abſolutè dicitur lux, ſiue in cœlo, ſiue in terra, qua ratione ſolus Deus eſt lux. Quartò Hugo Cardinalis; *Ioannes*, ait, *maior Apoſtolis erat: Inter natos mulierum non ſurrexit maior; tamen Apoſtoli dicuntur lux, & non Ioannes; quia Apoſtolorum Baptiſmus, vtpote Chriſti, conferebat gratiam, quam Ioannis Baptiſmus non dabat.* Et hanc rationem ad *cap.* 5. *Matth. num.* 14. magis explicabo. Quintò de Apoſtolis, vt eorum dignitas in hominum æſtimatione ſublimaretur, neceſſe fuit, de eis dicere, quòd eſſent lux mundi; de Ioanne verò, ne plus crederetur, quàm erat, conueniens fuit, hoc illi denegare.

89. Matth. 5.

Ioannis 5.

Caietanus.

Cyrillus. Theophyl.

Salmeron.

Hugo.

Minuitur excellentia Ioannis ne plus credatur.

Ioannis 1. *n.* 9. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem, venientem in hunc mundum.

VERSIONES.

Syriacus. Erat enim lux illa veritatis, quæ illuminat, &c.

Vatablus.

Vatablus. Erat lux illa vera, quæ illuminat omnem hominem, veniens in mundum.

Victor Episcopus, in fidei ratione ad Humericum. Erat lumen verum, quod illuminat, &c.

Aliqui ex Hebræo vertunt. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem nascentem in hunc mundum.

EXPOSITIO.

90. ILLA lectio Vatabli, quæ facit hunc sensum: *Erat lux vera veniens in mundum, quæ illuminat omnem hominem.* Eam ex aliis refert D. Augustinus *lib.1. de peccat. merit. c.25.* Et non displicet Toleto *annot.27.* Eam tamen impugnat noster Cyrillus, propter auctoritatem nostræ vulgatæ; & quamquam in textu Græco particula *veniens*, possit referri ad lucem, vel ad hominem; tamen multo melius coniungitur cum homine propter nostram Latinam, ac communem Patrum etiam Græcorum, *Erat lux vera.* De Verbo diuino hîc est sermo, vt omnes sancti Patres, & Expositores explicant, quod de ipso Verbo incarnato intelligo; quia Euangelista hîc ait, illam esse lucem veram, de qua Ioannes testimonium perhibuit; Ioannes autem de Verbo incarnato est testificatus.

Augusti. Toletus. Cyrillus.

91. Dicitur *lux*; quia depellit errores, & illuminat homines sedentes in tenebris, & vmbra mortis. Dicitur *vera*; quia ex se habet lucem, & ab alio non accipit. Dicitur *illuminat*, non illuminauit; quia omnes vsque ad finem mundi ab eo illuminantur. Illuminat omnes, vt explicat Hugo, quadrupliciter; lumine naturæ, gratiæ, doctrinæ, & miraculorum. De luce gratiæ, & supernaturali est communis, & vera expositio D. Augustini *hîc tract. 2.* Chrysostomi *homil.7.* Quartò, *Illuminat omnem hominem*, quantum est ex se, sicut Sol etiam abditissima loca. Sic Chrysostomus *homil.8. in Ioan.* S. Leo serm.28. de Passione. *Quòd alijs minus*, ait, *alijs amplius micat, non veritas facit luminis, sed infirmitas contemplationis.* text. *Omnem hominem*, id est, omnem animam hominis, vt rectè explicat S. Paulinus *Epistol. 4. ad Seuerianum.*

Hugo. Augusti. Chrysostom. S. Leo. Paulin.

QVÆSTIO XXXVI.

Quomodo Deus illuminet omnem hominem venientem in mundum?

92. IN hoc explicando variæ sunt sententiæ; breuiter tamen dicimus quòd Deus illuminat omnes homines. Primò peccatores fideles per auxilia ad pœnitentiam. Secundò infideles, per Prædicatores. Tertiò infideles, qui sunt educati in syluis, & nullam habent fidei notitiam, illuminat, dum excitat ad obseruationem legis naturalis, vt, ablatis impedimentis, per diuinam dispositionem illustrandi sint, vt rectè explicat S. Thomas *quæst.14. de veritate art.11.* Suarius *lib.4. de prædestin. cap.3. num.19.* Quartò etiam illuminat infantes, qui decedunt in vtero materno, dum præparatus est ad dandam gratiam, & Baptismum, nisi causæ secundæ obstiterint, quibus impeditis, ipse non vult facere miracula. citatus Suarius *cap.4. num.16.* De Iustis verò nulla est difficultas, quòd eos illuminat gratia, & donis supernaturalibus.

Quomodo Deus illuminat omnem hominem.

S. Thom. Suarius.

Meritò hîc D. Augustinus *tract.2.* ait: *Si illuminat omnem hominem venientem, & ipsum Ioannem. Ipse ergo illuminabat, à quo se demonstrari volebat.* Ac si dicat: Ioannes illuminabat, & testimonium de Christo perhibebat; ipse tamen Ioannem illustrabat, vt intelligas, obsequium Deo à nobis exhibitum ab ipso priùs descendere; nam vt misericors Pater non solùm vult nos mereri, sed etiam dat id, per quod mereamur.

93. August. *Obsequium quod Deo præstamus, ab ipso venit.*

QVÆSTIO XXXVII.

Quare dicatur, quòd Deus illuminat hominem venientem?

94. NON est hîc immorandum in refutando errore Origenis, qui dicebat, animas ante corpora fuisse, & ad corpora venire; hic enim error iam est abolitus. Respondeo igitur ad quæstionem primò, cum communi sententia, quæ intelligit locum de homine veniente in mundum per natiuitatem, cuius animam Deus illuminat. Et ideo aliqui legunt *nascentem.* Secundò, D. Augustinus, S. Thomas. Dixit Euangelista in hunc mundum, vt assignet rationem, quare homo indigeat illuminari, quia nimirum est in hoc mundo, in quo peruersitate, & defectibus omnino tenebrosus, & ignorantia plenus est. Tertiò S. Paulinus epist. 4. ad Seuerum. *Illuminatur autem*, inquit, *anima tali cæcitate, quæ despicit mundum, vt conspiciat Deum, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, id est, omnis hominis mentem; sollicitat enim nos ab aspectu præsentium in suspectum æternorum; & dicit: Nolite quærere, quæ in mundo sunt.* Ac si dicat, quòd Deus illuminat hominem, non qui quiescit, & sedet; sed qui venit, & laborat in via salutis, vt conspiciat Deum. Quartò S. Ambrosius in Psalm.36. *Ipse*, ait, *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, hoc est, illum, qui ad imaginem, & similitudinem Dei viuit; illum, qui se hominem esse cognoscit, vt refugiat equorum libidinem: illum hominem, qui sic agit, quasi in hunc mundum superuenerit: qui non ex sanguine, sed ex Deo natus sit. Venisti ergo, noli remanere.* Homo ille dicitur illuminatus à Deo, qui veniens in mundum sic viuit, ac si mundo superueniret, seu esset extra mundum; quia non sequitur, nec affectat, quæ in mundo sunt.

August. S. Thomas. Paulin. Ambros. *Ille illuminatur qui laborat.* *Ille illuminatur à Deo qui sic vtuit ac si esset extra mundum.*

Nota. Ait Euangelista, *hominem venientem.* Qui venit, ab aliquo loco recedit, & ad alium tendit: à quo ergo loco, à quánam regione venit homo in hunc mundum? Respondet noster Cyrillus lib.1. in Ioan. cap.9. *Venientem*, ait, *in hunc mundum hominem intelligimus, qui à nihilo ad esse producitur. Locus enim quasi quidam creaturarum confingitur ipsum nihil, à quo modo quodam profecta,*

95. Cyrillus.

locum (vt ita dicam) essendi acquirunt. Vbi duo nobis considerandà proponit S. Pater. Primum. Qualis creatura sit ex se, nempe purum nihil; qualis è manibus Dei, vt habeat esse, & sit gratia illuminata, ac particeps diuinæ naturæ. Vnde ait S. Pater eodem capite: *Nihil substantialiter est in creatura, quod à creatoris dono non desluat, quotque in creatoris gratia radicem non habeat.* Secundum, vt quando homo per mortem properat ad quasi purum nihil, non admiretur, cùm ad pristinum locum se abire videat.

Qualis homo à se, & qualis à Deo.

Ioannis 1. *n.* 10. In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit.

VERSIONES.

Syriacus. In mundo erat, & mundus per eum fuit.

Textus Græcus. In mundo hoc erat, & hic mundus per eum fuit: at hic mundus eum non cognouit.

EXPOSITIO.

96. DE Verbo diuino suum prosequitur sermonem Euangelista, quod apertè indicat illud relatiuum *eum*, nam Græcè generis est masculini, & non potest referri ad lucem, quæ Græcè in genere neutro constituitur. Dubitatio est, an sermo sit de ipso Verbo incarnato? Affirmant D. Cyprianus *lib.* 1. *contra Iud. cap.* 7. Dionysius Carthusianus, D. Gaudentius *tract.* 12. *in Euangelium*, Maldonatus. Et potest fundari. Primò, quia Euangelista suprà iam agit de Verbo post aduentum suum. Secundò, quia mundus non potest reprehendi, vt hîc fit ab Euangelista, quòd Verbum non cognouerit ante aduentum suum, tunc enim mysterium Trinitatis incognitum erat. Attamen communis omnium ferè sententia est, quòd hîc sit sermo de Verbo, antequam caro fieret. D. Cyrillus *lib.* 1. *de Ioan. c.* 10. D. Augustinus *tract.* 2. D. Chrysostomus *homil.* 7. Origenes *homil.* 2. *in diuersos*, S. Prosper *de vocat. Gent. lib.* 1. *cap.* 2. S. Cyrillus Hierosol. *Catech.* 11. D. Thomas, Theophylactus, Rupertus, Euthymius, & alij multi. Et hoc patet ex eo, quod Euangelista dicit, quòd Verbum erat in mundo, idest, ab æterno conseruando, vt iam explico: *& mundus per ipsum factus est.* Si verò versu antecedenti agit de Verbo incarnato, est per anticipationem. Deinde Euangelista non reprehendit mundum, quòd cognouerit Verbum, prout est secunda Trinitatis persona, sed prout Deus, vt notant D. Thomas.

Cyprian. Carthusia. Gaudent. Maldonat.

Cyrillus. August. Chrysost. Origenes. Prosper. S. Thomas.

97. *In mundo erat.* Nempe conseruando, & regendo, vt explicat Theophylactus. Vtitur verbo *erat*, per quod significat, quòd ab initio existebat conseruando, vt notat S. Thomas. *Et mundus per ipsum factus est*; per quod, vt interpretantur D. Augustinus, D. Cyrillus Alexandr. D. Chrysostomus, citati: indicat Euangelista, quo pacto Verbum erat in mundo, non vt pars illius, vt est homo, vel Sol, sed vt auctor, & fabricator illius. *Et mundus eum non cognouit.* Hucusque accepit mundum pro vniuersi machina, prout cœlum & terram continet; hîc verò ponit mundum, vt ait D. Augustinus, pro dilectoribus illius; ac si dicat, Et mundi amatores non cognouerunt, 1. Corinth. 2. num. 14. *Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei.* Non cognouit, loquitur de cognitione naturali, vt explicant Caietanus, Toletus *annotat.* 31. & 32. & alij. *Inuisibilia enim*, vt ait Paulus ad Rom. 1. *ipsius, per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur.* Et mundum hîc arguit Euangelista, quòd Deum Auctorem suum non cognouerit.

Theophyl. *S. Thomas.* *August. Cyrillus. Chrysost.* 1. Cor. 2. Rom. 1.

QVÆSTIO XXXVIII.

De modo, quo hîc loquitur Euangelista.

98. SIC inquit, *In mundo erat.* S. Cyrillus *lib.* 1. *cap.* 9. & 10. connectit hæc verba cum superiori numero, & sic legit. *Erat lux illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum; in mundo erat.* Veluti reddens rationem, quare illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum; quia hæc lux, & Verbum in mundo est, fieri non potest, quòd lux sit in mundo, & non illuminet, quòd Rex tantus sit in Orbe, & beneficiis non effulgeat, ac irradiet. Secundò respondet Caietanus. *Præsentia Verbi in mundo describitur, dicendo: In mundo erat; ne eius absentiæ imputaretur, quòd non esset cognitum.* Vt inde arguatur malitia humana, quòd Deum præsentem non agnoscat. Sed quare hîc ait Euangelista, *& mundus per ipsum factus est?* Respondeo, quòd Ioannes dixerat, *In mundo erat*; id est, secundùm vim conseruatiuam, vt ex Patribus dixi; nunc addit, *Et mundus per ipsum factus est*; veluti assignans rationem, quare Verbum sit in mundo conseruando, & custodiendo; quia per ipsum factus est. Vnusquisque enim tenetur sustentare, ac fouere ea, quæ facit, & creat: *Cunctis animantibus terræ dedit Deus omnem herbam ad vescendum*, Genes. 1. num. 30. Caietanus, *Postquam*, inquit, *descripta productio rerum omnium, & prouisum conseruationi specierum animalium corruptibilium per virtutem generatiuam, super erat, vt prouideretur conseruationi animalium in individuis per alimentum.* Ad rationem optimi creatoris spectabat alimenta animantibus prouidere.

Cyrillus. *Caietanus.* *Vnusquisque tenetur conseruare ea, quæ creat.* *Genes. 1.*

QVÆSTIO XXXIX.

Quare hîc omnia superiora repetuntur?

99. EVANGELISTA hîc repetit totum quod dixerat, num. 3. 4. & 5. Nam suprà intonuit: *Omnia per ipsum facta sunt*; hîc verò ait, *& mundus per ipsum factus est*; suprà, *& tenebræ eum non comprehenderunt*; modò, *& mundus eum non cognouit*; suprà, *Erat lux hominum*; modò, *Erat lux vera.* Respondet primò D. Thomas, quòd Euangelista voluit exactiùs explicare, quæ suprà dixerat; nam mysteria fidei semper magis, ac magis explicanda sunt. Secundò. Si dicamus, cum prima sententia in expositione, quòd

S. Thomas.

quòd hîc est sermo de Verbo incarnato; respondeo, quòd suprà pronuntiauit: *Omnia per ipsum facta sunt*, ratione diuinitatis, tamquam per causam efficientem; hîc verò mundus per ipsum factus est, ratione carnis assumptæ, tamquam per causam finalem. Ad Hebræos 2. num. 10. *Propter quem omnia, & per quem omnia.* Et meritò Ioannes, dum agit de creatione mundi, exprimit potentiam per respectum ad Verbum, & amorem per respectum ad naturam assumptam; cùm ad operandum non solùm requiratur potentia, sed etiam necessarius sit amor, & propensio. Si verò dicamus, quòd Ioannes hîc agit de Verbo antequam fieret homo, vt est communior sententia. Respondeo tertiò, quòd Euangelista proponebat ingratitudinem mundi erga suum creatorem, *& mundus eum non cognouit*; & ad præsentiam ingratitudinis statim beneficia exhibita, *& mundus per ipsum factus est*, in mentem subeunt, & ideo multoties dolore tangitur, vt ponderat D. Gregorius Magnus *lib. 1. Reg. cap. 2. ad num. 27.*

Hebr. 2.

Ad operandum non sufficit potentia, sed etiam requiritur amor.

Ad præsentiã ingratitudinis beneficia exhibita reputantur.

100. Sed quare Euangelista quater nominat hîc mundum? *Venientem in hunc mundum: In mundo erat: Mundus per ipsum factus est: Mundus eum non cognouit?* Respondet Origenes *homil. 2. in diuers.* quòd mundus quatuor modis potest accipi. Primò, pro rebus spiritualibus, scilicet Angelis. Secundò, pro re merè corporali, v. gr. pro Sole, Leone. Tertiò, pro re composita ex corpore, & spiritu, nimirum homine. Quartò pro tota hac machina, prout omnia hæc complectitur. Ideo quater posuit mundum, ad ostendendum, quòd his omnibus modis mundus per ipsum factus est, & ipse erat in mundo, vel quia mundus, ex quatuor partibus, & quatuor elementis componitur.

Origenes.

QVÆSTIO XL.

Quomodo dicat Euangelista: & mundus eum non cognouit, *cùm multi eum cognouerint?*

101. RATIO dubitandi in hac materia est; quia multi ex populo Iudaico eum cognouerunt, vt Abrahamus, Moyses, Dauid, & alij, vt latè discurrit hîc Chrysostomus *homil. 7.* Et ex Philosophis multi cognouerũt Deum, vt testatur Paulus ad Rom. 1. num. 20. *Itaut sint inexcusabiles, quia cùm cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt.* Et hoc manifestum est in Platone, Aristotele, Mercurio, Trysmegisto, Suida, & aliis, apud Salmeron *lib. 2. tract. 25.* Respondeo primò ex D. Augustino, quòd hîc mundus accipitur pro amatoribus mundi, qui cùm sint maximè affecti mundo, ea, quæ sunt Dei, non intelligunt. Secundò. Hæc sententia refertur ad Verbum, prout est secunda Trinitatis persona, siquidem Græcè est generis masculini; mysterium autem Trinitatis expressè non erat communiter reuelatum antiquis. Tertiò dicitur, quòd mundus non cognouerit ratione maioris partis. Quartò rationem colligo ex Paulo citato loco: *Quia cùm cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, gratias agentes.* Ideo dicitur, *& mundus eum non cognouit.* Nam idem valet, Deum non glorificare, ac Deum non cognoscere. Quid prodest Dei cognitio, vbi non est recta operatio, cùm fides sine operibus mortua sit. Quintò, Euangelista ita dolore afficitur, quòd ab aliquibus ignoretur, ac si omnes non cognouissent; quòd aliqui in eum delinquant, ac si omnes peccassent. Chrysostomus homil. 2. *Si verò*, inquit, *quòd non omnes tunc temporis, sed boni tantùm, & virtute præditi, & sanctimonia cognouerunt; idcircò incognitum dixeris: hac etiam ratione nunc incognitum dixerimus, cùm non ab omnibus cognoscatur.*

Salmeron Augustinus.

Chrysost.

Rom. 1.

Chrysost. *Maximè dolet Deus peccato vnius.*

Ioannis 1. *n.* 11. In propria venit, & sui eum non receperunt.

VERSIONES.

Syriacus.	Ad suos venit.
Arias.	Et proprij eum non receperunt.
Vatablus.	In sua venit, & sui eum non receperunt.
S. Augustin. tom. 6. cõtra Adimantum, cap. 13. Luciferus Episcopus lib. 1. pro S. Athan.	In sua propria venit, & sui, &c.

EXPOSITIO.

PERGIT Euangelista arguendo hominum cæcitatem, & ingratitudinem; nam Filius Dei in propria venit, & sui eum non receperunt. Duplex est sensus istius loci. Primus, vt per *propria*, intelligatur hîc mundus, per *suos*, homines omnes, nam per ipsum factus est mundus. Ita Rupertus, Euthymius, S. Gaudentius *tract. 12.* S. Thomas. Secundus sensus per *propria*, populum Israëliticum, & per *suos*, Iudæos significari contendit; nam peculiariter dicebatur ille populus Dei possessio, *Exod. 19. num. 5.* Ita D. Cyrillus *lib. 1. cap. 11.* D. Augustinus *tract. 2. in Ioan.* Chrysostomus *homil. 9.* D. Gregorius Magnus *lib. 14. Moral. cap. 19.* S. Gaudentius *tract. 9.* S. Paulinus *epist. vnica ad Desiderium*, Berengosius Abbas *in libello de mysterio ligni Domini*, Beda, & alij; & etiam Auctores citati in prima sententia. Tandem D. Augustinus *epist. 120. ad Honoratum*, & Theophylactus *hîc*, affirmant, posse etiam vtrumque vniuersim intelligi de omnibus tam Iudæis, quàm Gentilibus. Secunda sententia mihi probabilior. Primò, propter tam graues Patres. Secundò, quia Præcursor Domini Baptista venit ad prædicandum in Iudæa tantùm. Tertiò, quia ipse Dominus ait: *Non sum missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israël*, Matth. 15. n. 24.

102.

Rupertus. Euthymius. Gauden. S. Thomas.

Exod 19. Cyrillus. August. Chrysost. Gregor. Gaudent. Paulin. Berengos. Beda.

Matth. 15.

In propria, id est, in Iudæam, vel in mundum *venit*, secundùm carnem, vt explicant D. Augustinus, S. Chrysostomus citati. *Et sui*, id est, carne coniuncti, vt exponit S. Thomas. Et hoc ordinariè contingit, quòd tibi propinquiores opponantur. S. Zeno *serm. pro fidei veritate*, de Domino nostro ait: *Nobis est sermo, quem venerantur externi, sui carpunt.* Deinde *sui*, intellige secundùm maiorem partem, seu principaliores. *Eum non receperunt*, id est, in eum non crediderunt. Et

103.

August. Chrysost. S. Thomas.

Zeno.

Iusti de aliorum defectibus minora dicunt.

notat, quòd Euangelista minus dicit, & plus significat; quia non solùm non acceptauerunt, sed etiam reprobauerunt, ac Cruci affixerunt.

QVÆSTIO XLI.

Quomodo ait Euangelista, quòd in propria venit?

104. NOTANDVM, quòd non dixit Euangelista: In mundum, vel in Iudæam, sed, *In propria venit.* Respondet Caietanus. *Dicit, in sua, non solùm ad significandum, quòd facta omnia ipsius sunt, sed ad explicandam rationem, quare venit, scilicet ob sua; consentaneum quidem humanæ rationi est, vt Dominus quandoque veniat ad sua, visitet sua, restauret sua, quæ reparatione indigent.*

Caietan.

Dominus visitet sua.

105. Sed quomodo superiori numero dixit Euangelista, *In mundo erat*; & hîc ait, *In propria venit?* Si in mundo erat, quomodo venit in mundum? Respondet primò D. Augustinus tract. 2. in Ioan. *Hîc erat, & huc venit. Hîc erat per diuinitatem, huc venit per carnem.* Similiter S. Thomas, *Hîc erat, & huc venit nouo modo; sicut Rex erat in ciuitate per potentiam, postea veniens personaliter dicitur venire, vbi prius erat; sic Filius Dei in mundo erat per essentiam, potentiam, & præsentiam, sed per carnis assumptionem: erat inuisibilis, venit visibilis.* Eodem ferè modo loquitur Chrysostom. *homil. 9.* Secundò S. Augustinus tom. 9. lib. contra Adimant. cap. 13. *Quomodo hîc erat, & quomodo venit, nisi quia illa sublimitas ineffabilis, vt hominibus congruat, humanis sonis significanda est.* Id est, vt illa diuinitas, de qua loqui non possumus, ab hominibus intelligatur, humanis verbis (v. gr. venit) explicanda est; vt de beneficio aduentus Filij Dei homines instruerentur.

Augustin.

S. Thom.

Chrysostom.

Augustin.

106. Tertiò, D. Fulgentius lib. 2. ad Thrasymundum Regem, cap. 15. *Filius Dei*, inquit, *tunc venisse dicitur, cùm nos illuminare dignatur. Quomodo igitur & in mundo fuisse dicitur, & in mundum venisse affirmatur? Ita plane. Secundùm diuinitatem namque suam nec cœlo vnquam defuit, nec inferno, nec mundo. Omnia per ipsum facta sunt, & omnia in ipso constant. Secundùm gratiam tunc in mundum venit, quando pereunti mundo mira pietate subuenit.* Vbi tria præclara documenta dat nobis S. Pater. Primum, quòd ita Verbum venit per gratiam benefaciendo ad homines, vt non desineret esse in prioribus locis, in quibus antea erat sustentando, & conseruando; nam solus hic magnus Rex potest, non subtrahendo aliis, sua quibusdam beneficia largiri. Secundùm quòd erat in mundo per potentiam, & venit per gratiam; nam quod potentia non domuit, amore, ac gratia vincendum erat. Tertiũ, quòd venit, & pereunti mũdo opportuna remedia adhibuit; quod solius Dei clementia est.

Fulgent.

Solus Deus quibusdam tribuit, non subtrahendo aliis.

QVÆSTIO XLII.

Quare Dominus non coëgerit suos ad eum recipiendum.

107. POTERAT, cùm esset Dominus, & in propria venisset, suos cogere ad eum recipiendum, eos tamen ad hoc noluit coarctare. Et quare? Respondet primò Theophylactus. Nullum Dominus necessitate cogit, & attrahit, sed voluntatem relinquit, & electionem. Secundò, S. Chrysostomus homil. 9. *Deus autem*, ait, *cùm sibi ipsi sufficiat, & nullius indigeat, nostræ duntaxat salutis gratia omnia operatur, nosque ipsos nostri, & iuris esse liberi permittit. Idcirco cogit neminem, ad nostram tantummodo spectat vtilitatem. Quòd si nolentes ad seruiendum traheret, non secus eos haberet ac si nullum præstitissent seruitium.* Si Deus coëgisset homines ad eum recipiendum, citra dubium eam vt Dominum adorarent; meritum tamen ex parte hominum non daretur; nam quæ sine libertate fiunt, nec laude sunt, nec vituperio digna. Noluit ergo compellere, nam vbi solùm interuenit eius obsequium, & adoratio, & hominis meritum, ac vtilitas deest, & deficit, statim Deus omnia prætermittit, ac parui æstimat. Ad nostram tantummodo vtilitatem spectat, vt ait citat. D. Chrysostomus. Tertiò. Deus multum discrepat à Regum consuetudine, hi enim omnes ad sui famulatum compellunt; Deus verò cùm velit sibi obsequium exhiberi, non timore, ac potentiæ vi, sed amore, ac beneuolentia, neminem cogit, sed vnumquemque relinquit in consilio manuum suarum.

Theophyl.

Chrysost.

Deus vult obsequia nostra libera.

Deus non ad obsequium suum, sed ad vtilitatem nostram respicit.

QVÆSTIO XLIII.

Quare non ponatur hîc supplicium non recipientium?

108. QVARE sicut numero subsequenti ponit præmium ipsum recipientium. *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri*; hîc non designat pœnam ipsum non acceptantium? Chrysostomus *homil. 9. in Ioan.* eleganter respondet. *Quid*, ait, *non dicis, Ioannes, eorum etiam supplicium, qui eum non receperunt: sed quòd sui erant, & in propria veniens à suis minimè receptus est? Quod autem ex hoc eis supplicium maneat, silentio præteriisti? Ita enim maiorem in modum eos perterrere, & duritiem illam ingratitudinis mollire poteras? Quánam igitur gratia id subticuisti. Et quodnam maius supplicium esse potest, quàm si eorum ponatur arbitrio, filios Dei fieri, & nolint, sed sponte sua tanta se nobilitate, tanto honore indignos efficiant.* Ac si nullum possit esse maius, & durius supplicium, quàm ipsum non recipere, in eum non credere, filios Dei non fieri, & qua maior vindicta poterant castigari, quàm quòd sancti ac filij Dei noluerint esse; nullum grauius supplicium, quàm vitium, nulla maior tortura, quàm ipsamet miseria peccati. Secundò explicat Euangelista mercedem eorum, qui Christum vt verum Deum agnouerunt. *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri*; non tamen pœnam illorum, qui in eum non crediderunt, potius enim totus mundus trahendus erat ad Dominum præposita misericordia, ac benignitate, quàm diuulgata pœna, ac castigatione. Vide infrà *lib. 2. cap. 7. num. 28. & lib. 3. cap. 2. num. 41.* Tertiò ad quæstionem respondeo. Dum describitur vltima dies iudicij, assignatur præmium bonis.

Chrysost.

Nulla maior pœna peccati, quàm ipsum peccatum.

Venite

Matth. 25. *Venite benedicti*, &c. & etiam pœna malis, *Ite maledicti*, &c. *Matth. 25. num. 38.* At verò hoc loco noſter Euangeliſta ſolùm commemorat præmium deſignatum recipientibus, non verò vltionem præſcriptam contemnentibus. Citato autem loco Matth. agit Dominus vices iudicis, cuius munus eſt, probis dare præmium, iniquis autem pœnam. At verò in noſtro præſenti textu pertractat Ioannes de ineffabili Incarnationis myſterio, quo ſumma miſericordia ad Dominum redemptionem, *Verbum caro factum eſt.* Et inter tot diuinæ bonitatis largitiones, non decuit alicuius pœnam commiſceri: ſiquidem miſericordiarum tempore, ſilentio ſupprimenda ſunt ſupplicia. Vide *cap. 5. queſt. 51.*

Iudex pro meritis det præmia, & ſupplicia.

Miſericordiæ tempore ſilentio inuoluuntur ſupplicia.

QVÆSTIO XLIV.

Quare Euangeliſta faciat priùs mentionem de obſtinatis, & poſtea de fidelibus?

109. HIc de obſtinatis Chriſtum non ſuſcipientibus, & numero ſequenti de fidelibus in eum credẽtibus. *Quotquot autem receperunt eũ*, &c. tractat Euangeliſta; cur ergo in primo loco infideles, & ſtatim in ſecundo ponit credentes, cùm rectus ordo contrariam diſpoſitionem efflagitare videatur? Reſpondeo, quòd qui in hoc contextu ſunt in primo loco, maximè diſtant à Chriſto; qui verò in ſecundo, cum illo proximè, & immediatè collocantur: *Quotquot autem receperunt eum; &, Verbum caro factum eſt.* In ſuorum igitur peccatorum pœnam ſint infideles in primo loco: iuſti autem, & credentes in ſecundo pro maiore dignitate, ac excellentia. Nullum enim ſupplicium grauius eſſe poteſt, quàm ab omnium miſericordiarum fonte, à Verbo ſcilicet incarnato ſe elongare, ac remotè perſiſtere; nulla maior dignitas, maiorque excellentia, quàm ſub Chriſti Domini vmbra quieſcere, illique propinquiùs aſſiſtere.

Aſſiſtere in Dei præſentia magna excellentia.

110. Cùm in montem, vt cum Deo loqueretur, Moyſes aſcenderet, ait textus Exod. 24. num. 13. *Surrexerunt Moyſes, & Ioſuë miniſter eius, aſcendenſque Moyſes in montem Dei, ſenioribus ait: Expectate hîc.* Ecce dum Moyſes in montem aſcendit, ad magnam gloriam ſublimatur; populus verò ad radices in grauia ſcelera dilabitur. Quænam tanti cauſa diſcriminis? Ea ſanè, quòd Ioſuë figurantem Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ſecum Moyſes in ſocium deferebat; populus verò ab eo diſtabat. Quid ergo mirum, quòd ille ad tantam fœlicitatem euehatur, hic autem tanta miſeria deprimatur? Non longè abeſt ab hac conſideratione Seuerus apud Lyppomanum in Caten. *Accepturus Moyſes legem, Ieſum Naue ſecum aſſumpſit, qui figuram Ieſu Domini, & Seruatoris noſtri gerebat; neque enim ſine Ieſu profunda legis, & Euangelij myſteria intelligi poterant.* Cùm Iſraël deſcenderet cum filiis ſuis in Ægyptum, elegit terram Geſſem ad habitandum, Geneſ. 45. num. 9. & 47. num. 11. & 4. Sed quare potius hic locus, quàm quilibet alius placet? Optimè Interlinealis. *Quia Geſſen*, ait, *interpretatur propinquitas. Vnde patet, quia licèt in Ægypto habitet Iſraël, non tamen longè eſt à Deo.* Hæc Gloſſa. Vt omnibus abundarent bonis, & ab omni malo procul eſſent, plagam elegit, in qua apud Deum propinqui manerent.

Exod. 24.

Seuerus.

Ioannis 1. *n.* 12. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri his, qui credunt in nomine eius.

VERSIONES.

Euthymius, Vatablus. Quotquot autem receperunt ipſum, dedit eis poteſtatem, vt filij Dei fierent: credentibus ſcilicet in nomen ipſius.

Ianſenius, & alij ex Græco. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis hanc dignitatem, & excellentiam, vt filij Dei fierent.

Tertullianus lib. de orat. c. 2. Dedit eis poteſtatem, vt filij Dei vocentur.

Alij ex Græco. Dedit eis hanc auctoritatem, ſeu facultatem.

EXPOSITIO.

EVANGELISTA eorum, qui per fidem, ac obedientiam Chriſtum receperunt, pretioſiſſimam dignitatem incipit explicare. *Quotquot autem* Quicumque, & ex quocumque genere. Chryſoſt. homil. 9. *Siue ſerui, ſiue liberi; ſiue Græci, ſiue barbari; ſiue ſapientes, ſiue inſipientes; ſiue viri, ſiue mulieres, omnes*, inquit, *eodem dignati ſunt honore.* Neminem reiicit, neminem contemnit, omnes vocauit ad ſuum cæleſte conuiuium, ſiue ex populo Iudaico, ex quo aliqui ſalui facti ſunt, ad Rom. 11. n. 5. ſiue ex populo Gentilico, quos ſui hæredes fecit. *Dedit eis poteſtatem*, id eſt, *Dedit eis hanc dignitatem*, ſeu eis conceſſit, vt volendo, & conſentiẽdo, per gratiam formatam filij Dei adoptiui fiant. Et hoc eſt magnum præmium. *Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur*, Matth. 5. n. 9. *His, qui credunt in nomine eius.* Non ait, crediderunt, vt obſeruat Caietan. ſed credunt de præſenti, vt perſeuerantiam denotet in fide. *Credunt in nomine eius*, ipſum ſcilicet eſſe Meſſiam promiſſum in lege. Vel, vt ait Rupertus: Credunt in nomine eius, non qui ipſum recipiunt in tecto, ſed qui in prægnata mente, fide, & charitate Verbum Dei portant. Similiter D. Thomas *hîc.*

111.

Chryſoſt.

Matth. 5. Caietanus.

Rupertus.

QVÆSTIO XLV.

Quare Euangeliſta filiationem adoptiuam connectat cum Incarnatione?

NOSTER Euangeliſta hîc, & ſequenti numero adoptiuam explicat filiationem, & ſtatim

112.

ſtatim diuini Verbi Incarnatione incipit intonare ſermonem, *& Verbum caro factum eſt.* Magno, & alto conſilio adoptiuam hominum filiationem cum diuini Verbi filiatione naturali connectere voluit, vt ſic nobis diuini erga nos amoris aperiret magnitudinem; Deus enim, ſi homines adoptauit in filios, non vt inter homines contingit, ex filiorum fuit defectu, ſed præſentiſſimum, dilectiſſimum, obedientiſſimumque naturalem filium habens in tantum dilexit homines, vt ipſos in filios adoptauerit. S. Auguſtinus tract.2. in Ioan. *Quid, ait, eis præſtitit? Magna beneuolentia, magna beneuolentia. Vnicus natus eſt, & noluit manere vnus. Multi homines, cùm filios non habuerint, peracta ætate, adoptant ſibi: ſi autem aliquis habeat filium vnicum, gaudet de illo, quia ſolus omnia poſſeſſurus eſt. Non ſic Deus: vnicum eundem ipſum quem genuerat, miſit in mundum, vt non eſſet vnus, ſed fratres haberet adoptatos.*

Dei amor quòd habendo filium non adoptauit in filios.

Auguſt.

113. Tertiò. Vbi primum Filius Dei cœpit eſſe filius hominis, ſtatim filios Dei eſſe ipſos homines fecit. D. Baſilius Seleu. orat. de Annunt. *Qui in forma, ait, Dei erat, ſerui formam ſuſcepit, quo peccati ſeruos hac ratione in priſtinam dignitatem reſtituat, cæleſtique Patri eiuſmodi filios exhibeat, qui ad ſui ipſius formam denuò ſunt inſtaurati. Quotquot receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri.* Quartò. Filius Dei, vt nos redimeret, noſtram aſſumpſit naturam, ac eſſe filium hominis, quòd à nobis acceperat, excellentiſſimè commutauit, noſque conſtituit filios Dei, & illud, quòd à natura miniſtratum eſt humana, maximè auctum reddidit: hominis filium ſe facere voluit, & ideo eum Pater ſublimauit, vt homines haberet in filios. S. Zeno ſerm. in Pſalm.126. *Filios Dei fieri; Hæc eius merces eſt, ait, qui ex Virgine naſcendo fructus ventris eſſe voluit, vt ei gentes, quas in filios per fidem generaret, hæreditas ſint.* Similiter D. Auguſtinus *tom.4.lib.2. de conſenſ. Euangeliſt. cap. 3.* Humiliauit ſe Chriſtus Patri obediens, ideo Pater exaltauit eum, vt homines haberet in filios.

Baſilius.

Verus Rex quod à ſuis accipit duplicatò reddit.

Qui ſe demittit propter Deum, ſublimatur.

Zeno.

Auguſt.

114. Quintò. Filius Dei, vt naturam lapſam reſtitueret, formam ſerui induit, vt noſtram ſuſcipiens miſeriam, ab ea nos liberaret, ſuamque hominibus dignitatem communicaret, vt ita ad Filij Dei ſubleuarentur honorem. S. Baſilius Seleu. orat.39. *Emiſit Deus*, inquit, *imaginis auctorem, vt imaginem obliteratam bonitatis ſuæ coloribus reformaret; idcirco formam cepit ſerui, qui in forma Dei erat, quo iniquitatis mancipia in libertatem ac priſtinam nobilitatem reduceret, & cœleſtis Patris filios declamaret iterum ad imaginem ſuam reformatos.* Sextò. Quia vnum beneficium magnum alio maiori fit certum, & ſecurum. Algeues lib.1. de Sacram. cap.2. *Prius, ait, ipſum Verbum voluit naſci ex homine, vt tu ſecurus naſcereris ex Deo. Re vera enim, vt ſecuriores eſſemus, in ipſo de conformitate, & vnitate tantæ gratiæ in humili noſtræ natura, naturam carnis noſtræ ſibi vniuit Deus in eadem perſona, vt dum eam tam mirabiliter glorificatam videremus, de germanæ carnis noſtræ glorificatione non deſperemus.* Homo de tam ingenti adoptiuæ filiationis dono certificari non potuit, niſi maiori alio, nempe Filij Dei aduentu. De hac quæſtione vide iterum infrà *quæſtione 51.*

Baſilius.

Deus ſua nos humilitate ſubleuat.

Algeues.

Vnum beneficium magnum alio maiori fit certum.

***

QVÆSTIO XLVI.

Quare in aduentu Filij Dei ſola filiatio adoptiua explicetur?

EX triplici cauſa Deus factus eſt homo, ac venit in mundum, vt notat D. Cyrillus lib.9. in Ioan. *His maximè de cauſis, ait, vnigenitus Dei Filius homo factus eſt, vt peccatum in carne ſua damnaret, & mortem propria morte deſtrueret, & nos Dei filios faceret.* Quare ergo, duabus prioribus cauſis prætermiſſis, peccatum ſcilicet abolere, & mortem deſtruere, tertiæ tantùm, nimirum filios adoptionis facere, hîc meminit Euangeliſta? Reſpondeo, quòd ſi duas illas priores, prompſiſſet Euangeliſta, humanæ naturæ defectus, ac miſerias oſtenderet; dum verò tertiæ ſolùm mentionem facit, eius dignitatem, maieſtatemque manifeſtat. Quæ igitur decorabant, tacere voluit; & quæ honorabant, ac exaltabant, publicare. Deinde, quia ad filiationem adoptiuam, vt ad finem, mortis deſtructio, damnatioque peccati ordinabantur, & in ipſa filiatione extinctio mortis, ac peccati includitur.

115.

Cyrillus.

Tacentur quæ dedecorant, publicantur, quæ honorant.

QVÆSTIO XLVII.

Quomodo dicatur data poteſtas recipientibus Chriſtum, vt filij Dei fiant?

DIFFICVLTAS inſurgit, quia homines Chriſtum Dominum recipientes facti ſunt filij Dei; quomodo ergo dicitur eis data poteſtas? Ad hoc reſpondet primò Theophylactus, Euangeliſtam loqui de filiatione adoptiua conſummata, quæ eſt in reſurrectione electorum. Tamen ſolutio non placet: nam Euangeliſta loquitur de hominibus prout ſunt in via, ac recipientibus Chriſtum. Ideo ſecundò communis, & vera expoſitio eſt, quòd illis, qui receperunt Chriſtum per fidem, data eſt poteſtas, vt per gratiam, & charitatem ſe poſſint filios Dei facere; ſola enim fides filium adoptiuum non facit, vt patet quando fidelis in mortali eſt peccato, quia tunc fides eſt informis; ſi verò accedit charitas, ſtatim homo fit filius adoptiuus Dei inſpirationibus conſentiendo. Ita D. Auguſt. *tom. 1. lib. 1. retract. cap. 2. & tom. 4. de conſenſ. Euangeliſt. lib.2. cap.3.* Theophylactus, Carthuſian. Beda, Beaulxam. & alij. Tertiò, multi ex Græco pro *poteſtate* legunt auctoritatem, quia nulla poteſt eſſe maior, quàm quòd homo ſit Filius Dei in gratia, & amicitia Chriſti. Quartò, antequam Chriſtus ad nos deſcenderet, Diabolus humanum genus vehementer oppugnabat, ac opprimebat; poſtquam verò ipſe aduenit, tota Sathanæ confracta eſt potentia, vt facile omnes eius ſuperentur, ac vincantur conatus; tunc recipientibus dicitur data poteſtas, vt filij Dei fiant, ob magnam ſecuritatem, & potentiã, quam habent ad ſe in illo fælici ſtatu conſeruandos. Poſt debellatum Abſalon ait Dauid 2. Reg.19. num.22. *An ignoro me hodie factum Regem ſuper Iſraël?* Ipſe per multum iam antea regnauerat tempus,

116.

Theophyl.

Auguſt.
Theophyl.
Carthuſian.
Beda.
Beaulxam.

2.Reg.19.

tempus, & tamen illa die se Regem creatum existimat ob inimicum deuastatum, ac regni securitatem ademptam.

QVÆSTIO XLVIII.

Quare non dicatur; fecit filios adoptiuos: sed, dedit potestatem, *&c.*

117. CVR hoc loco Euangelista non ait: Fecit nos Filios Dei; sed tantùm, *Dedit eis potestatem filios Dei fieri*? Tripliciter respondet Theophylact. Primò. Ne intelligatur de filiatione consummata, & glorioſa, quæ est in Patria: Euangelista autem loquitur de prima filiatione eorum, qui in via Christum recipiunt. Secunda, de Catechumenis, qui iam habent fidem, & possunt fieri filij Dei per Baptismum; imò potiùs per gratiam iam multi sunt filij. Tertiò, quod etiam tradit Chrysost. homil. 9. *Cur non dixit*, ait, *fecit eos filios Dei fieri? Vt ostenderet, multa nobis opus esse diligentia, vt adoptionis nobis per Baptisma impressam imaginem puram seruemus, atque intactam.* Non enim qui otio, ac pigritiæ, sed qui labori, ac diligentiæ indulgent, hanc filiorum Dei dignitatem obtinent. Quartò, D. Augustin. *epist.* 120. *ad Honorat. cap.* 3. S. Ambr. *lib.* 4. *de fide, cap* 4. dicunt per hoc denotari differentiam inter filiationem hominum, & Filij Dei: enim verò homo ratione suæ libertatis per gratiam consentiendo potest Filium Dei se facere: at Filius Dei ex fœcunditate naturæ necessariò, & naturaliter Dei Filius est, ita vt non possit non esse filius eius. Sextò, & mysticè, dedit nobis potestatem, vt per nostram libertatem, & cooperationem nos in filios Dei recipiamus; non solùm enim voluit tam præclara dignitate humanam nobilitare naturam, sed etiam modò illam obtinendi per meritum, & operationem. Et ita per potestatem exponunt dignitatem, & excellentiam D. Gregorius *homil.* 9. *in Ezech.* D. Cyrillus *lib.* 1. *in Ioann. cap.* 13.

Theophyl. — Chrysost. — *Vt filius Dei fias, tua requiritur operatio.* — Augustin. — Ambros. — *Qua per meritum obtinentur, nobilitant.* — Gregor. — Cyrillus.

QVÆSTIO XLIX.

Quare filiatio adoptiua tribuatur Incarnationi, cùm antea multi fuerint Iusti?

118. DIVVS Cyrillus Alexandrinus hîc mouet quæstionem: Quare dicitur tanquam quid peculiare Incarnationis Verbi, facere filios adoptiuos, cùm omnes iusti ab Adamo filij fuerint adoptiui, filium enim adoptiuum gratia facit. Si ergo filij erant, quomodo dicitur, quòd dedit eis potestatem, vt adoptiui filij fierent? Respondet Toletus *annot.* 35. quòd iusta sub lege erant, tamquam filij paruuli statum filiorum non habentes, siquidem ad hæreditatem regni cœlorum, quod clausum erat, non admittebantur. At, Christo adueniente, statum filiorum in lege gratiæ Iusti habent, tamquam filij emancipati ad hæreditatem regni cœlorum, quod est iam apertum, recipiuntur. Secundò, respondent D. Cyrillus Alexandrinus *lib.* 1. *cap.* 13. Procopius, & alij. Et hæc mihi vera videtur solutio, quòd hoc dixit Ioannes ad refutandam Iudæorum opinionem, qui solos se filios Dei esse gloriabantur; ideo ait Euangelista, Quicumque, & cuiuslibet nationis, & conditionis sint, Christum per fidem recipientes potestatem habent, vt Filij Dei fiant. Tertiò etiam D. Cyrillus *citatus*, S. Augustinus *tract.* 2. Beda respondent, quòd Christus in hunc mundum veniens, vt filius Dei, & hæres, *ad Gal.* 7. voluit credentibus communicare, quòd sibi erat maximè proprium, vt ipsi etiam filij essent, & hæredes. Sic enim ait Hugo. *Ex hoc enim quòd ipse, qui naturaliter est filius Dei, factus est naturalis filius hominis, decebat, vt sua potestate filios hominum faceret filios Dei.* Venit Christus, vt verus Rex sua sibi noluit retinere, sed tam filij Dei dignitatem, quàm hæreditatem hominibus voluit communicare. Quartò, ab Euangelista aduentui Christi Domini tribuitur esse filiorum Dei; quia licèt in lege veteri Iusti per gratiam filij essent; hæc tamen rarò dabatur, mediaque erant valde difficilia, vt patet in Circuncisione pro originali, & in contritione pro actualibus. At in lege noua gratia est abundantissima, & media, ideſt, Sacramenta, valde facilia. Et quæ abundanter, ac faciliter communicantur, excellentiori modo beneficia videntur, & simpliciter ita dicuntur.

Refutatur iactantia Iudæorum. — Cyrillus. Augustin. Beda. — Hugo. — *Rex non sua sibi retinet, sed suis communicat.* — *Qua faciliter & abundanter dantur, beneficia videntur.*

Ioannis 1. *n.* 12. Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.

VERSIONES.

Syriacus. His, qui non ex sanguine, nec ex voluntate carnis, nec ex voluntate viri, sed ex Deo geniti sunt.

D. Athanas. lib. 2. *de vnica Deitate Trinit. Tertull. lib. de Carne Christi.* Qui non ex sanguinibus, sed ex Deo natus est.

Arabicus. Neque ex appetitu carnis.

EXPOSITIO.

119. EXPLICAT Ioannes modum, & rationem, qua isti filij Dei fiunt. *Qui non ex sanguinibus.* Omnes expositores cum D. Augustin. *tract.* 2. *in Ioann.* notant. *Sanguinia non est Latinum, sed quia Græcè positum est pluraliter, maluit ille, qui interpretabatur, sic ponere, & quasi minus Latinè loqui secundùm Grammaticos, & tamen explicari veritatem secundùm auditum infirmorum.* Lectio illa D. Athanasij, & Tertulliani refertur ad Christum. nam dixerat superiori numerò, qui credunt in nomine eius, scilicet Christi, qui non ex virili semine, sed Spiritu sancto obumbrante, natus est. Stando in nostra vulgata lectione, quæ ad filiationem adoptiuam refertur, tria ab

Augustin. — Athanas.

illa excludit Euangelista, esse ex sanguinibus, ex voluntate carnis, ex voluntate viri. Prima particula, *neque ex sanguinibus*, idest, non ex seminibus viri, & fœminæ; semen enim est superfluum alimenti sanguinei, & est sanguis coagulatus. Ita D. Augustinus, D. Cyrillus, Carthusianus, S. Thomas, S. Leo *sermone 7. de natiuitate.*

August. Cyrillus. Carthusian. S. Thomas. S. Leo.

In secunda, & tertia particula est magna varietas. Primò Toletus sub nomine *carnis* intelligit eos, qui sunt ex iniquo concubitu; sub nomine *viri*, qui ex iusto nati sunt. Salmeron, per *carnem* significari contendit filios Abrahæ, per *virum* alienigenas. Tertiò Caietanus per *carnem*, ait, designari deditos ad opera carnis, & voluptatis; per *virum* deditos ad opera virilia, ad militiam, vel studia scientiarum. Quartò Euthymius hîc considerat partes componentes; nam homo constituitur ex carne & sanguine. Quintò communiter Patres, D. Augustinus, D. Thomas, Carthusianus, Rupertus, Theophylactus, per *carnem* accipiunt fœminam, per *virum* hominem; nam Euangelista posuit principia generationis in communi sub *ex sanguinibus*; postea verò magis particulariter explicat per fœminam, & virum. Nec obstat, ait D. Augustinus, quòd fœmina per carnem priùs nominetur; quia in hoc ostenditur, ordinem in mundo esse inuersum.

120. Toletus. Salmeron. Caietanus.

Euthymius.

August. S. Thomas. Carthusian. Rupertus. Theophyl.

121. Sextò, addi potest, per *carnem* aliquid vile, & abiectum intelligi, *Isai. 40. num. 6.* per *virum* forte, & nobile, *1. Reg. 1. num. 1. Isai. 59. n. 6. Zach. 3. num. 1.* Ac si dicat Euangelista, quòd homo non transit in sortem filiorum Dei, ex eo quòd nobili, vel ignobili semine sit procreatus, sed quia spiritualiter ex Deo per gratiam est regeneratus.

QVÆSTIO L.

Quare hîc fiat mentio de generatione naturali?

122. AD quid Euangelista, dum agit de filiatione adoptiua per gratiam, de generatione naturali hîc mentionem facit: quæ est ex sanguinibus, voluntate carnis, & viri? Respondet D. Chrysostomus homil. 9. *Hoc autem fecit, vt vilitate, & humilitate prioris partus ex sanguinibus, & carnis voluntate, & magnitudine, præstantiáque alterius qui per gratiam fit, cognita, magnum quidem de Deo, & Genitoris nostri beneficio sentiamus.* Similiter D. Cyrillus *lib. 1. cap. 14.* & Theophylactus. Vt sic homines diuino beneficio magis alliciantur, cum considerant, quàm vili ex se, quàm magno ex Dei dono constabant, vt filij Dei fiant, & dicantur.

Chrysost. *Magnitudo diuini beneficij.*

Cyrillus. Theophyl.

Ioannis 1. *n.* 14. Et Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à Patre plenum gratiæ veritatis.

VERSIONES.

Vatablus. Et Verbum illud caro factum est, & habitauit in nobis, & spectauimus gloriam eius, sicuti vnigeniti à Patre.

Arabicus Persicus. Factum est corpus, & vidimus gloriam eius, quasi vnici, qui est à Patre.

Textus Græcus apud Hugonem. Habitauit in tabernaculo nobiscum.

Græcus apud Cornelium. Spectauimus quasi in theatro.

Radix Hebraica. Quia Verbũ caro factum est, & habitauit.

Tertullian. lib. de Trinitate, cap. 13. Et vidimus claritatẽ eius, claritatem tanquã vnigeniti à Patre.

EXPOSITIO I.

Dictionis, Et *Verbum.*

123. TANTA est præsentium verborum altitudo, vt dicat D. Augustinus *epistol. 3. ad Volusianum, & lib. 7. confess. cap. 19.* Se antequam Christiana fide illustraretur, nec suspicari quidem potuisse, quid sibi velint ea verba Ioannis, *Verbum caro factum est*, seu *corpus*, vt habet Arabicus, id est, homo. Vnde inquit ipse Augustinus *tract. 2. in Ioann.* quòd, cùm nostri oculi essent sauciati, & excæcati, ipse ex sua natiuitate collyrium fecit, & medicamentum, vnde tergerentur, & mundarentur oculi nostri, vt possimus videre maiestatem eius, per eius humilitatem: ipse qui lux est, illuminet mentem nostram in tanta mysteriorum profunditate. In hoc loco positus est in textu Græco articulus, v. g. *& illud Verbum*, vt notum sit, illud idem esse Verbum, de quo antea dixerat: *In principio erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Hîc ergo idem, qui ab æterno est Deus, in tempore factus est homo: de hac dictione *Verbum*, vide suprà expositionem tertiam, & quæstiones 7. 8. 9. & 10.

August.

QVÆSTIO LI.

Quare ante Incarnationem tanta præmiserit Euangelista?

124. QVÆSTIO est, Quare Euangelista, antequam ad hoc mysterium accederet, tot, ac tanta præmisit? Respondeo, vt aliquas illius conuenientias nobis insinuaret. Quod paucis explico, *Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Ergo Incarnatio conuenientissima erat Verbo, quòd cùm sit Deus, qui est summum bonum, ad sui rationem pertinet, vt sit sui diffusiuum, & hæc est præcipua conuenientia, quam ex D. Dionysio *cap. 4.* de diuinis nominibus omnes tradunt Theologi cum D. Thoma 3. *part quæst. 1. art. 1.* Deinde, quia diuinæ bonitati erat maximè proportionatum hominem perditum restaurare, imò solus Deus creaturam suam tot calamitatibus

Summum bonum diffusiuum.

Dionys.

S. Thomas.

mitatibus deiectam ſubleuare poterat. Pro quo facit D. Auguſtinus lib. 50. homil. 43. *Omnia per ipſum facta ſunt.* Ergo conueniens ordo exigebat, vt qui totius orbis erat conditor, eſſet etiam redemptor, ne hominum amor diuideretur inter ſuum conditorem, & alium redemptorem: vt loquitur Rupertus, & D. Athanaſius *orat.* 3. contra Arrianos: *Conueniebat*, inquit, *redemptionem fieri per eum, qui naturâ Dominus erat, ne alium nobis Dominum agnoſceremus.* Deinde, quia magnanimi Principis eſt, eos, quos condidit, in miſeriis non ſinere eſſe demerſos, ſed ſubleuare, alere, & fouere.

Auguſt. *Amor non debet diuidi.*

Rupertus. Athanaſ.

125. *In ipſo vita erat, & vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet.* Si ergo erat vita, ei aptiſſimum viuificare, & mortem deſtruere: ſi lux, tenebras totum orbem occupantes ab ipſo mundo expellere, & excludere; aliter nec vt vita, nec vt lux agnoſceretur, ac reputaretur, vide ibi. *In mundo erat*; ideſt, per eſſentiam, potentiam, & præſentiam: ergo conueniens erat, vt humana carne indutus homines redimeret; nec enim fieri poteſt, vt verus Princeps propriis oculis ſuorum calamitates inſpiciat, quin eis auxilietur, & opituletur. Et ideo ad Deum dicebat Regius Vates, *Deus ne elongeris à me*, Pſalm. 70. num. 12.

Rex non poteſt ſuorum miſerias videre. Pſalm. 70.

QVÆSTIO LII.

Quare poſt filiationem adoptiuam agatur de Incarnatione?

126. QVA de cauſa poſtquam dixerat Euangeliſta: *Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri*, ſubdit, *Et Verbum caro factum eſt?* Huius rei pulchram, & elegantem iam dedi rationem *quæſt.* 45. vide, & quinque ſolutiones inuenies. Deinde hîc ex communi ſanctorum Patrum ſententia. Reſpondeo, quòd Euangeliſta adoptiuam hominum filiationem cum Incarnatione Verbi coniungere voluit, vt denotat illa coniunctio *&*, veluti reddens rationem tanti honoris; ſi enim fieri potuit, vt Altiſſimus ad infima deuenerit, vt eſſet filius hominis, quid mirum ſi homines ad filiationem Dei adoptiuam aſcendant. Chryſoſtomus hîc. *Cùm dixiſſet Ioannes filios Dei factos, qui Chriſtum receperunt, tanti honoris cauſam adiecit quòd Verbum caro factum eſt. Factus eſt filius Dei filius hominis, vt filios hominum, filios Dei faceret.* Similiter D. Auguſtinus *lib. 1. de conſenſ. Euangeliſt. cap. 3. & lib. 13. de Trinitat. cap. 9. & epiſt. 120. ad Honorat c. 4.* Theophylact. Nazianzenus orat. 20. *Qui*, ait, *carnis paupertatem noſtra cauſa ſubijt, vt nos ipſius diuinitate locupletaremur.* Facit pro hac re, quod in textu Hebraico, vbi nos habemus, *& Verbum*, poteſt legi, *quia Verbum.*

Incarnatio omnium bonorum cauſa.

Chryſoſt.

Auguſt.

Theophyl.

127. Sed quare hîc mentionem facit Euangeliſta de aduentu filij Dei in mundum, cùm multoties iam ſuprà illum nobis manifeſtauerit; dixerat enim; *In mundo erat: In propria venit.* Ad quid nunc verò, *Verbum caro factum eſt?* Reſpondeo primò. Ad explicandum modum ipſius aduentus, quòd venerit ſcilicet filius Dei factus homo. Secundò, ad excludendam admirationem de eo, quod dixerat: *Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri*; vt iam diſſeruimus. Tertiò. Tanta eſt myſterij Incarnationis excellentia, vt vno ſermone, vna contemplatione nec aliqualiter valeat attingi; ſed multiplex requiritur, vt aliquid de tam ineffabili arcano poſſit inueſtigari.

QVÆSTIO LIII.

Quare in Incarnatione dicatur Verbum?

128. DVM ad nos venit Deus factus homo, non dicitur filius Dei, ſed *Verbum?* Reſpondeo, quòd Deus antiquis Patribus verbo ſuo fidem præſtitit, ſe futurum eſſe hominem, & in hoc negotio ipſius Verbum oppigneratum, & obligatum erat. Voluit ergo, vt ipſummet Verbum carnem aſſumendo fidem datam liberaret: *Cùm enim quietum ſilentium continerent omnia, & nox in ſuo curſu medium iter haberet, omnipotens ſermo tuus de cælo à regalibus ſedibus venit*, Sapient. 18. num. 14. D. Dionyſius Carthuſianus. *Sermo tuus ideſt, æternum Dei Verbum.* Sed quare non iuſtitia, vt vindicaretur de Ægyptiis, vel non miſericordia, vt Hebræos liberaret, vel non omnipotentia, vt mirabilia operaretur, deſcendit, & aduenit, ſed ipſummet Dei Verbum? Ea tantùm ratione, quòd hoc datum fuerat Abrahamo, *Scito præneſcens, quòd peregrinum futurum ſit ſemen tuum in terra non ſua; verumtamen gentem, cui ſeruituri ſunt, ego iudicabo, & poſt hæc egredientur cum magna ſubſtantia*, Geneſ. 15. n. 13. Ipſummet Dei Verbum à cæleſtibus ſedibus proſiliuit, vt ab obligatione ſe eximeret. Vide ſuprà *cap. 5. quæſt. 9.*

Verbum ipſum pignoratum voluit ſe deobligare.

Sapient. 18.

D. Dionyſ.

Geneſ. 15.

QVÆSTIO LIV.

Quare hîc dicatur Verbum, *& non amplius in toto Euangelio?*

129. CVM Euangeliſta in exordio iſtius Euangelij filium Dei ter Verbum appellauerit, cur poſtquam dixit, *Verbum caro factum eſt*, numquam amplius in toto ſuo Euangelio, ſatis magno, Verbum nominauit; ſed in hoc verſu ſilentium admirabile imponit voci; cùm tamen ipſum ſæpe appellet, vel vnigenitum, vt in hoc verſu: *Quaſi vnigeniti à Patre*; *& verſu* 18. vel filium, *cap. 5. num. 20. & 21. & 22.* & ſæpe? Reſpondeo primò, quòd Euangeliſta, dum egit de æterna generatione, filium Verbum appellat, eſt enim aptiſſimum nomen *Verbum* ad explicandam illam ineffabilem generationem non eſſe corporalem, ſed ſpiritualem, & intellectualem, vt iam dixi *quæſt. 9. & 10.* in Incarnatione idem nomen imponit, vt ſit manifeſtum eandem perſonam, quæ erat ab æterno genita, in tempore carne eſſe indutam: poſtea verò ſemper filium, vel vnigenitum dicit, vt videamus, in quàm eximio amore, & æſtimatione ſit erga Patrem, tamquam chariſſimus, & vnicus filius. Optimus magiſter non ſemper idem, ſed diuerſum pro tempore, & occaſione nomen aſſumit. Ad generationem æternam & intellectualem declarandam *Verbum*, ad eximium amorem Patris ſignificandum, filium, vel vnigenitum dicit. Secundò myſticè. In generatione æterna Verbum, poſtea verò

Vtendū verbo accommodato ad rem.

verò factus homo ſemper filius, vel vnigenitus dicitur. *Verbum* nomen eſt propriiſſime conueniens diuinæ tantùm perſonæ. *Vnigenitus*, vel *filius* nomen commune Deo, & hominibus; nam quilibet dicitur filius, vel vnigenitus per reſpectum ad ſuum parentem, & Chriſtus Dominus ita gloriabatur de humanitate ſibi aſſumpta, vt illis nominibus, quæ humanitati conueniebant, nominari, ac vocari affectaret.

Chriſtus maximè gloriatur de natura aſſumpta.

130. Tertiò, & etiam moraliter. *Verbum*, ideſt, locutio, ac ſermo: ante Incarnationem de hoc ſupremo beneficio Deus locutus eſt ad Patres noſtros, daturum ſe nobis; vſque ergo ad promiſſi exhibitionem *Verbum* ab Euangeliſta appellatur, tanquam pro tunc de eo loquendum: at poſt conſummatum opus, & ſupremum donum communicatum, non iam nominatur *Verbum*, tanquam ampliùs de eo nec Verbum quidem dicendum eſſet. Nam nobilis, & regius animus ante exhibitionem poteſt beneficium ſermone verſare, poſt largitionem verò, minimè licet ore apprehendere, ne videatur improbare, vt dicitur Eccleſiaſtic. 41. num. 28. *Cùm dederis, ne improperes.*

Benefaciens non repetet verbis beneficium.

Eccleſ. 41.

131. *Semel locutus eſt Deus*, Pſalm. 61. num. 12. ſeu, vt legit D. Hieronymus, *Vnum locutus eſt Deus.* Vnum tantùm dixit Deus, non ne locutus eſt frequenter in Scriptura Patribus noſtris? D. Auguſtinus *in hoc Pſalmo, & erat. contra Iudæos, Paganos, & Arrianos*, Bernardus *ſerm. 36. ex paruulis*, D. Remigius, Caſſiodorus, Ruffinus recurrunt ad æternam generationem, in qua Pater dicendo producit filium. Idem D. Auguſtinus *cit. orat. contra Iud. Pagan. cap. 6.* D. Hilarius, D. Ambroſius, D. Bruno, *in hoc Pſalmo* exponunt Pſalmum de Incarnatione, quando Pater protulerit ſermonem mittendi filium ſuum in mundum, vt fieret homo: ſed poſtquam Deus Pater in illa æterna generatione ſuum eſſe ſubſtantiale, illudque ſupremum diuinitatis donum filio ſuo communicauit, amplius non eſt locutus Pater? Noſtro dicendi modo totus ſermo, totum eloquium filio traditum, ac commiſſum videtur; iam enim non Pater, qui dedit, ſed filius, qui eſſe habet communicatum, dicat, ac loquatur.

Pſalm. 61. Hieron. Auguſt. Bernard. Remig. Caſſiodorus. Ruffinus. Auguſt. Hilar. Ambroſ. Bruno.

132. Expende, quæſo, ſeptem illas Epiſtolas, quas Deus per ſeruum ſuum Ioannem ſeptem Aſiæ miſit Epiſcopis, *Apocal. 2.* In quibus admonentur, vt aliquibus relictis defectibus, commiſſo ſibi muneri integrè, ac perfectè incumbant. Tota tamen ratio in proponendis præmiis, ac donis aſſequendis ſita eſt. Epiſcopo Epheſi, poſt correctionem adhibitam, dicitur, num. 7. *Vincenti dabo edere de ligno vitæ.* Similiter Epiſcopo Smyrnæ, num. 10. *Dabo tibi coronam vitæ.* Eodem modo Epiſcopo Pergami, num. 17. *Vincenti dabo manna abſconditum, & dabo illi calculum candidum.* & de aliis eo modo proſequitur textus. Ecce tota vis perſuadendi in largiendis præmiis de futuro eſt poſita, vt notant Aretas Epiſcopus Cappadociæ, Ansbertus, & alij. Sed quare Saluator noſter Chriſtus Dominus in his Epiſtolis ſuadere vult largiendis de futuro donis, & non commemoratis beneficiis datis, vt creationis, conſeruationis, redemptionis, & tandem quòd eos ad tam ſublime dignitatis culmen euexerit; ſed his omnibus ſuppreſſis, de præmiis tantùm poſtea conſequendis fit mentio? Noluit Dominus, cuius natura eſt magnitudo, & bonitas, data repetere, ſed de nouiter largiendis tractare. D. Ambroſius *lib. 1. de offic. cap. 30.* ait. *Perfecta autem eſt liberalitas, vbi ſilentio quis tegit opus ſuum, & neceſſitatibus ſingulorum occultè ſubuenit: quem laudat os pauperis, & non labia ſua.* Si verò Deus aliquando ſua commemorat bona, vt *Iſai. 1.* non eſt ratione ſuæ bonitatis, ſed ad arguendum malitiam, & ingratitudinem hominum, vt notant communiter Doctores *in Epiſtola Canonica D. Iacobi, cap. 1. num. 5.* ad illa verba: *Dat omnibus affluenter, & non improperat.*

Apoc. 2.

Ambroſ.

EXPOSITIO II.

Dictionis, *Caro factum eſt.*

133. IESVS ineffabile Verbum ab æterno à Patre Deus de Deo, in tempore caro factum eſt, non commixtione, vel tranſmutatione vnius naturæ in alteram, ſed vnione in hypoſtaſi. Vnde dixit S. Paulinus Epiſt. 5. ad ſanctum Amandum: *Non tamen*, ait, (*vt alij quidam ſerpentium ſibilare dicuntur*) *ita caro factus, vt à ſua natura migraret in noſtram, ſed vt remanens quòd erat, propter nos inciperet eſſe, quòd non erat.* Acutiſſimo iſtius myſterij acumine hæretici ſe maximè cruentarunt. Sed, vt ait D. Ambroſius *lib. de Incarnat. myſterij cap. 6.* Sicut infernus diabolica machinatione tales errores euomuit, ac eiecit, ita Dei poteſtate, ac fidei fortitudine, & gladio, in inferno iam ſepulti ſunt. Hæreſes referre, & refutare ſatis longum. Vide Expoſitores in hoc loco Beaulxamis, Toletum, Salmeron, & alios. Caro hîc, vt notat D. Gregorius Nazianzenus *Epiſtol. 1. ad Clidonium*, ſanctus Leo *ſermone 7. de natiuitate*, per ſynedochem ſignificat hominem. Et eſt valde frequens loquendi modus Scripturæ, Iſai. 40. num. 5. *Videbit omnis caro ſalutare Dei.* Geneſ. 6. num. 3. *Omnis quippe caro corruperat viam ſuam.* Pſalm. 55. num. 5. *Non timebo, quid faciet mihi caro.* Pſalm. 64. num. 3. *Ad te omnis caro veniet.* Dicitur ergo caro factum, ideſt, homo factum. Et, vt ait D. Marcus Eremita de præceptis ſalutaribus: *Factus eſt Deus id, quod ſumus, vt efficiamur id, quod eſt.*

S. Paulin. Ambroſ. Nazianz. S. Leo. Iſai. 40. Gen. 6. Pſalm. 55. & 64. Marcus Eremita.

QVÆSTIO LV.

Quare non homo factus, ſed caro dicatur?

134. CVR potius dixit Euangeliſta: *Verbum caro factum eſt*, quàm, homo factus eſt? Reſpondeo. Magna ſapientia id dictum eſſe. Primò, vt opprimatur os Manichæorum, negantium à Verbo corpus ex Virgine fuiſſe aſſumptum verum, ſed phantaſticum tantùm. Ita D. Thomas *hoc loco.* Et non dixit: Verbum anima factum eſt propter Platonicos, qui tunc maximè eo tempore, quo Ioannes ſcripſit, vigebant, & vnionem Verbi cum corpore factam excludebant, & ſolùm in anima agnoſcebant. Vt noſter Euangeliſta vtrumque refutaret errorem, non dixit: Verbum homo factus eſt; quia facile poterant confugere ad animam, præcipuè Platonici, apud quos homo eſt anima rationalis; corpus

D. Thomas. *Chriſtus verus homo.*

corpus autem non est pars hominis, sed habitaculum. Theophylactus ita habet: *Fortassis autem, quia caro à diuina natura alienior est, volens Euangelista significare immensam Dei misericordiam, carnis meminit, vt ineffabilem eius benignitatem obstupescamus, quòd propter nostram salutem alienum à natura sua, & omnibus modis peregrinum, carnem, dico, assumpserit. Anima enim cognationem habet cum Deo: caro autem nullo modo communicat. Et idcirco opinor, Euangelistam solo carnis nomine vsum; non quòd anima expers sit assumptionis, sed ad maiorem ostensionem mirandi, & stupendi Sacramenti.* Ita vt ex distantia extremorum humilitas Domini commendaretur, qui nostra causa ad deteriorem partem etiam se se deiecerit, vt loquitur D. Gregorius Nazianzenus *epist.* 1. *ad Clidonium*, D. Augustinus *epist.* 120. *ad Honorat. cap.* 5. & alij.

Theophyl.

Domini humilitas ad deteriora se demittit.

Nazianz. August.

135. Tertiò, D. Thomas hîc in sua expositione ita respondet. *Ad insinuandam congruitatem humanæ reparationis; homo enim per carnem infirmabatur, ideo Euangelista volens insinuare, aduentum Verbi congruum esse nostræ reparationi, mentionem de carne spiritualiter fecit, vt ostenderet, quòd caro infirma per carnem Verbi reparata fuit.* Similiter Cardinalis Hugo. Ac si dicatur. Sicut enim ex infirmitate carnis peccatum intrauit in mundum; ita ex carne deificata salus, & vita diffunderetur in omnes. Et eadem via, qua ingressus est morbus, penderetur medicina; ac caro, quæ ignominia erat affecta, eximio nobilitaretur honore. Vide D. Cyrillum Alexandrinum *hîc lib.* 1. *cap.* 15. Quartò ita scribit Algerus lib. 1. de Sacramento corporis, & sanguinis Domini cap. 1. *Verbum Dei caro factum est, vt qui de suo erat incomprehensibilis, de nostro nobis fieret cognoscibilis, & de nostro quasi è vicino fieret appetibilis, dum germanæ carnis nostræ gloriam in ipso, gloriam quasi vnigeniti à Patre, videremus.* Deus, qui de se erat inuisibilis, voluit carnem assumere, vt sic ab hominibus videretur, & appetitus noster maximè in eum prouocaretur, ac excitaretur, tum ratione suæ gloriæ, tum ratione nostræ consanguinitatis.

S. Thomas.

Eadem via qua morbus ingreditur salus.

Hugo.

Cyrillus. Alexandr.

Quod erat ignominia affectum, nobilitatur.

Algerus.

Bonum nobis simile, & visum maximè mouet.

136. Quintò. Per carnem assumptam, per passionis dolores pro nostris peccatis satisfecit. Dicatur ergo Verbum caro factum, vt caro, qua opprobria sustinuerat passionis, Incarnationis splendore illustretur, ac illius gloria sublimetur. Sextò. Homo inuoluit creatam à Deo animam, & corpus, seu carnem à parentibus formatam; si diceretur, Verbum homo factus, tam id quod à Patre, quàm id, quod à Matre Christus habebat, significaretur. Dicatur ergo Verbum caro factum, vt importetur id, quòd habet à sanctissima Dei genetrice: de illo enim maximè gloriatur Christus Dominus, & per id maximè vult innotescere, vt dicam *cap.* 2. *num.* 14. *& num.* 113. 114. *& cap* 5. *num.* 22. *& 90.*

Vbi passio, ibi gloria.

Deus maximè gloriatur de eo, quod habet à Matre.

QVÆSTIO LVI.

Quare non dicatur: Verbum carnem assumpsit?

137. EVANGELISTA, quare non dixit, Verbum carnem assumpsit, sed, Verbum caro factum est? Respondet primò D. Thomas hîc, quòd Euangelista hoc fecerit, vt excluderet errorem Nestorij, qui dixit, in Christo fuisse duas personas, & duos filios; & vnum esse filium Dei, alterũ filium Virginis; quod vt excluderet, dixit: Verbum caro factum est, ad hoc enim fit aliquid, vt sit; ergo si Verbum non esset homo, dici non posset, quòd Verbum sit factum homo. Secundò S. Cyrillus *lib.* 1. *in Ioann. c.* 5 & idem, S. Thomas. Non dixit Euangelista, *assumpsit*, vt ostendat, quòd vnio Verbi ad carnem, non est talis, qualis assumptio Prophetarum, qui in suppositi vnitatem non assumebantur, sed tantùm ad actum propheticum, vel legationem ad populum. Respondeo tertiò. Quando scriptor Canonicus hominis narrat creationem, hoc vtitur participio: *Factus est homo in animam viuentem*, Gen. 2. num. 7. Eundem etiam modum retinet Ioannes, dum Incarnationem Verbi commemorat: *Verbum caro factum est*; vt per eandem viam, per quam suum homo habuit esse, suam & habeat restaurationem. Deinde, & moraliter, vt te instruat, quòd eandem Deus obseruat methodum, dum alios facit homines eorum animas creando, ac dum ipse fit homo, demptis imperfectionibus suæ infinitæ bonitati repugnantibus; easdem enim vias, & metas sibi, & aliis debet Rex proponere in his, quæ non dedecent regiæ dignitati. Vnde dixit Paulus de Christo Domino: *Per omnia similis fratribus.* Quartò. Non dixit *assumpsit*, sed, caro factum; quia hoc loquendi modo magis exprimitur humilitas, ac exinanitio Domini, & sublimitas, ac exaltatio humanitatis, dum Verbum vnum cum ipsa in vnitate suppositi factum est.

Cyrillus.

Genes. 2.

Rex sibi, & alijs eundem modum proponat.

Exaltatio humanitatis.

138. Quintò. Si diceretur, vniuit, vel assumpsit; denotaretur Verbum humanam honorare, vel nobilitare naturam; sicut vestis, vel id, quod accedit ad Regem, particulariter decorari existimatur. Dum verò ait, *Caro factum*, innuitur, nostram naturam ei suum esse communicare. Et qui verè alios diligit, numquam sibi persuadet, honorem dare, vel conferre amato; sed quamuis multum largiatur, semper cogitat accipere. *Egredimini filiæ Sion, & videte Regem Salomonem in diademate, quo coronauit illam mater sua in die desponsationis illius*, Cantic. 3. num. 11. Vbi communiter Patres, D. Athanasius *in Synopsi*. D. Ambros. *lib. de institut. Virg. cap.* 16. D. Bernard. *serm.* 2. *de Epiphan.* Philo Carpathius, Cassiodor. Beda *ibi*, qui omnes nomine diadematis intelligunt humanitatem, qua à B. Virgine Christus D. est coronatus in die Incarnationis, quem appellat diem desponsationis, & lætitiæ. Sed quomodo ait, quòd mater dederit illi humanitatem, quam tamen ipsum eam suscepisse Ecclesia fatetur. *Qui susceptur hominem non horruit Virginis vterum?* Ecclesia vt gratulabunda suo sponso, agnoscit illum vt omnium Dominum nostram naturam suscepisse, vt eam multis donis honoraret. At ille vt verus amator hominum, non asseuerat eam suscepisse, sed illam ei datam fuisse, ac eam recepisse; non vtcunque, nec vt scabellum pedum suorum, vt ait regius Vates de humanitate, *Psalm.* 109. *num.* 1. Sed vt coronam, quæ suscipientem honorat, ac exornat. D. Gregorius Papa expositione in Cantic. *Sed diadema*, ait, *cùm pro gloria assumatur, in humanitatis autem susceptione non gloria Verbi Dei, sed humilitas esse cognoscitur, quomodo humanitate nostra, quasi diademate coronatus fuisse dicitur? Sed cùm ipsa eius Incarnatio*

Amans existimat nihil dare, sed accipere.

Cantic. 3.

Athanas. Ambros. Bernardus. Beda.

Psalm. 109.

D. Gregor.

verè

verè gloria nostra fuerit: quia membra eius sumus propter communionem corporis, diadema membrorum bene capitis Scriptura prædixit. Dum assumptio fuerit pro nostro honore, pro suo reputat.

QVÆSTIO LVII.

Soluuntur aliquæ quæstiones.

139. QVÆSTIVNCVLA prima. Quare dicitur ab Euangelista caro absolutè, & non Iudæi, vel Gentilis huius, vel illius patriæ? Respondeo, quòd Deus pro omnium salute carnem voluit assumere; vt ergo denotaretur, quòd in eo nullus erat particularitatis affectus, sed veluti in spiritu omnis caro, ideo absolutè & sine addito ponitur. Deinde caro absolutè est caro hominis animata eius anima, nam caro mortua, non est caro, nisi æquiuocè.

Nullus particularitatis affectus.

140. Quæstiuncula secunda. Quare non dixit Euangelista: Verbum factum est caro, sed immediatè, nullo interposito nomine, coniunxit Verbum, & carnem, dicendo *Verbum caro?* Respondet Caietanus hîc: *Vt significaret, quòd Verbum non incepit esse caro; non enim significatur quòd Verbum factum est.* Secundò respondeo, quòd in carne erat necessitas, infirmitas, & ægritudo; in Verbo autem remedium, fortitudo, & medicina: meritò ergo ad subleuandam miseriam immediatè coniunxit Verbum, & carnem; nullo enim certiori modo ab opprimente calamitate liberatur quis, quàm si necessitas remedio appropinquetur; ac si sub vmbra illius locum sibi inueniat. Vnde regius Vates postquam multas in Ecclesiam exortas narrat procellas, subdit: *Deus in medio eius non commouebitur*, Psalm. 45. num. 5. Ac si dicat; vrbs, quæ ad præsentiam Domini sita est, non solùm non ruet calamitatibus, verùm etiam nec commouebitur. D. Augustinus ibi, *Saeuiat mare*, ait, *conturbentur montes, Deus in medio eius non commouebitur.*

Caietanus.

Infirmitas iuxta remedium.

Psalm. 45.

Augusti.

141. Quæstiuncula tertia. Quare diuinum Verbum, dum caro factum est, diuinitatem humana carne occultare, & velare voluit? Respondet eleganter D. Irenæus lib. 4. contra hæreses cap. 6. *Hominibus*, inquit, *ostendens Deum, Deum autem exhibens hominem, & inuisibilitatem quidem Patris custodiens, ne quando homo fieret contemptor Dei.* Ac si dicat Deus, nostram assumendo carnem: diuinitatem tamen occultando, homini remedium dedit, ne vnde parabatur remedium, inde esset maioris occasio ruinæ, dum homo in faciem Deum despiceret.

Irenæus.

Remedium ne sit occasio ruinæ.

QVÆSTIO LVIII.

Quare non dicatur hîc, à quo est factum hoc mysterium?

142. NON explicat hîc Ioannes, à quo principio editum est hoc ineffabile opus; sed tantùm ait: *Verbum caro factum est.* A quo factum est? Et suppone, vt certissimum, quòd in sola persona filij Dei natura humana cum diuina sociata est; nam solus filius Dei factus est homo. Actio autem vniendi, cùm sit ad extra, est à tota Trinitate, vt explicant, D. Augustinus *lib. de fide ad Petrum, cap. 2.* Innocentius III. *in Concil. Lateran. in confessione fidei*, & omnes Theologi. Sed quare Euangelista hîc non exprimit, à quo factum est? Respondeo primò. Quòd Incarnatio supremum Dei opus ad extra, in quo relucent omnia eius attributa, potentia, scientia, amor, vt latè prosequuntur, D. Damascenus orat. 1. de natiuitate. *Quod vnum*, ait, *sub sole nouum est, infinitamque Dei potentiam declarat, efficitur; quid enim maius, quàm Deum hominem effici.* Similiter S. Thomas *opuscul. 60.* S. Maximus *serm. 7. de natiuitate*, & alij. Cùm ergo Incarnatio tam magnum sit pietatis mysterium, necessarium non fuit, à Deo factum esse exprimere: nam sunt res adeò sublimes, quæ solum Deum possunt habere auctorem. Si verò in symbolo Nicæno hoc expressum est, incarnatus est de Spiritu sancto. Ea est ratio, quia symbolum hoc ad hæreses confutandas à Patribus compositum est, quæ Incarnationis, & Trinitatis oppugnare mysteria nitebantur, vt testatur Suarius *tom. de fide disp. 2. sect. 5. num. 9.* Et ideo in Ecclesia triplex est Symbolum, Apostolorum, Nicænum, & Athanasij: nam quæ aperta sunt, multoties hominum malitia obnubilare intendit, ac adeò, vt tempori, & occasioni datur locus, exprimenda.

August. Innocent. Damascen. Thomas. Suarius.

Res sublimis solum Deum habet auctorem.

QVÆSTIO LIX.

Quare humilitate tanta aduenit Deus ad viuificandam animam, & tamen ad Corporis resurrectionem in gloria apparebit?

143. HANC quæstionem nobis excitat D. Bernardus *in 16. sermonibus paruulis, num. 7.* vbi quærit, quòd cùm duæ sint mortes, animæ, & corporis; vt Deus animam à morte eximeret, aduenit pauper, & humilis humana carne indutus; *Verbum caro factum est*; vt verò corpus à morte soluat, veniet in gloria. *Qui venturus est in gloria? Duæ sunt*, ait S. Bernardus, *mortes, & totidem resurrectiones. Mors animæ, secunda corporis. Mors animæ, separatio à Deo; mors corporis, separatio animæ à corpore. Hanc operatur peccatum, illam pœna peccati. Item prima resurrectio animæ; secunda corporis. Resurrectionem animæ operatus est humilis, & occultus Christi aduentus: resurrectionem corporis glorioſus, & manifestus perficiet aduentus. Sed anima inuisibilis est ad imaginẽ Dei creata.* Et prosequitur describendo cognitionem, & vim intellectiuam animæ. His verbis multa, & grauia nobis docet S. Pater. Primum quanto grauior sit culpa, quàm pœna; nam vt Deus animam à culpa redimeret, conueniens fuit tam admirabile opus, vt in humilitate carnis ad nos descenderet; at verò vt corpus à pœna liberaret, aduentus eius in maiestate sufficit. Secundum. In redemptione animæ, quæ cognitione, ac vi intellectiua est prædita, in humilitate apparet, solus enim intellectus celsitudinem humilitatis percipere poterat. Tertium. Anima valde nobilis ad imaginem Dei creata: corpus verò ignobile è terreno puluere efformatum. Anima ergo vt certa de sua ingenuitate, dum eius negotium vili, ac carneo instrumento peragitur, minimè

Bernard.

Multo grauior culpa, quàm pœna.

Vere nobilis nulla abiectione diffidit.

minimè in diffidentiam abiit, ſed potiùs in gratiarum actionem prorupit; at verò corpus, ſi cum eo ſaliter ageretur, maximè diffideret; nobilis enim in humilitate eſt ſecurus; ignobilis in quacumque abiectione, timore, ac diffidentia percutitur.

144. Confirmatur hæc vltima reſponſio. In conditione rerum primò formatur hominis corpus,
Geneſ. 2. & poſtea anima creatur, ac infunditur. *Formauit Deus hominem de limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ.* Sed quare, cùm anima longè nobilior corpore, non primum, ſed ſecundum, & inferiorem obtinet locum? Ex quo aliqui, teſte
Gregor. Niſſ. D. Gregorio Niſſeno, apud Lyppoman. corpus nobilitate animam præcedere ſibi perſuaſerunt: ea tamen eſt ratio, quia anima, vt illuſtrior, de ſuo ſplendore ſecura, ſiue primum, ſiue ſecundum locum non refugit, quòd corpori, vt vili, & abiecto erat maximè formidabile. Catena Græca.
Cat. Græca. *Si nobilior animus corpore, prius quòd eſt ignobilius conditum fuit? At ô chariſſime, nónne vides, hoc idem in creatione vſu veniſſe: nam poſtquam cœlum, & terram, Solem, cunctaque animalia Deus creauit, poſtremò finxit hominem, cui imperium omnium rerum debebatur: eodem modo in hac hominis formatione primùm corpus effingitur; deinde præſtantior animus inſpiratur.*

Nobilis ſemper ſecurus, ignobilis ſtatim diffidit.

145. Ait Apoſtolus *ad Philippenſ. 2. n. 6.* de Chriſto
Philipp. 2. Domino; *Qui, cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens.* Ibi egregiè Theo-
Theodoret. doretus. *Et quid eſt, quòd hoc loco dicitur? Sanè qui per rapinam libertate potitur, nihil ſeruile pati ſuſtinet, ne vſurpatæ libertati aliquod præiudicium generet. Ecce quid ergo ille? quoniam natura Dominus erat, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo. Diſpenſationis myſterium diuinitatem non læſit.* Qui eſt verè liber, & Dominus, vt Saluator noſter, non timet formam ſeruilem, nullum enim inde habet præiudicium; at verò qui fictè libertatem rapit, quamlibet timet vmbram. Quæſtionem facit omnibus ſcripturariis; cur poſt omnium rerum
Geneſ. 1. creationem Deus eorum naturas laudauerit. *Germinet terra lignum pomiferum. Et vidit Deus, quòd*
Ibid. *eſſet bonum.* Geneſ. 1. n. 11? *Producat terra animam viuentem; & fecit Deus beſtias terræ. Et vidit Deus, quod eſſet bonum,* Geneſ. 1. n. 24. At poſt hominis creationem, circa illum nulla laudatoria vox peculiariter profertur, *Geneſ. 2.* Ea tantum ratione, quia ad imaginem Dei factus erat, ac proinde ſecum approbationem ferebat. At res aliæ, vt illo honore carentes, ne in aliquam incurrerent notam, ideo laudantur. D. Epiphanius lib. 2. aduersùs
Epiphan. hæreſ. hæreſi 66. *Quoniam,* inquit, *ad imaginem Dei creatus eſt, tam excellenti dignitate contenta ſacræ Scripturæ fuerunt, nulla vt acceſſione opus eſſe videretur; nam ſi bonitatis ipſius erat imagine præditus Dei, à quo bonitatis fons omnis, ab eóque bonum ipſum in vniuerſa deriuatur, quid attinebat hoc audire teſtimonium, & eſſe bonum, cùm boni ipſius imaginem in ſe ſe contineat.*

EXPOSITIO IV.

Dictionis, *& habitauit in nobis.*

146. PRIMÒ exponit Caietanus: *Habitauit in*
Caietanus. *nobis*; id eſt, ſpiritualiter. Et ideo notat *Sylueira in Euang. Tom. I.* ipſe Cardinalis, non dixit Euangeliſta: *Habitauit nobiſcum*; ſed *in nobis*, id eſt, in animis noſtris, per gratiam. Sed hanc expoſitionem oppugnant ſequentia verba: *Vidimus gloriam eius*, &c. vbi ſermo eſt de habitatione viſibili. Secundò D. Cyrillus Alexandr. *lib. 1. cap. 16.* D. Hilar. *lib. 12.* Cyrillus. *de Trinitate.* D. Chryſoſtom. *homil. 10. in Ioann.* Hilarius. Theophylact. Hugo, & alij, hoc explicant de natura humana, in qua Verbum habitauit, vt in templo, & tabernaculo. nam in Græco eſt, *Habitauit nobiſcum, vt in tabernaculo*, vt ſic Euangeliſta explicet id, quod dixerat, *Verbum caro factum eſt*, ne aliquis exiſtimaret, Verbum fuiſſe conuerſum in naturam humanam, vt aliqui dixerunt hæretici. Vt ergo denotet, naturam diuinam ab humana manſiſſe diſtinctam, ideo ait: *Habitauit in ea*, vt in tabernaculo. nam qui habitat in tabernaculo, cum eo non confunditur, ſed integer, & diſtinctus perſeuerat. Et hæc expoſitio ob auctoritatem Patrum veneranda. Tertiò. De ſacra Euchariſtia explicat Eſcobar *in cap. 6. Ioann. lib. 2.* Eſcobar. *ſect. 6. annot. 3. num. 31.* & citat Chryſoſtomum; & Chryſoſt. *ſect. 9. annot. 7. num. 69.* citat Theodoretum, dicen- Theodoret. tem, *Vt quod natum eſt ex Deo, diuino viueret alimento.* Hæc tamen valde moralis.

Quartò. Vera, & communis expoſitio, *Habitauit in nobis*, id eſt, inter nos habitauit, ac con- 147.
uerſatus eſt. Ita D. Auguſt. *tract. 2. in Ioan.* Beda, Auguſt.
D. Thomas *hìc.* D. Bonauent. *ſerm. 2. de natiuit.* Beda.
D. Ambroſ. *lib. de Incarnat. Domini ſacra. cap. 16.* D. Thomas.
communiter expoſitores, Beaulx. Salmer. Tolet. D. Bonauent.
Barrad. & alij, iuxta illud Baruch 3. n. 38. *Poſt hæc* Ambroſ.
in terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt. Beaulxam.
Zachar. 2. n. 10. *Gaude*, inquit, *& lætare Sion, quia* Salmeron.
ego ecce venio, & habito in medio tui. Et ad hunc Toletus.
ſenſum faciunt ſequentia verba. Barradas.

QVÆSTIO LX.

Cur, explicata Incarnatione, dicitur ſtatim: Habitauit in nobis.

QVARE Euangeliſta, poſtquam dixit, *Ver-* 148.
bum caro factum; ſtatim ſubiunxit, *& habitauit in nobis?* Seu, vt alij legunt, *vt habitaret in nobis?* Reſpondeo primò. Vt denotaretur, quòd vbi primum Verbum diuinum humanam carnem ſibi vniuit, non ſolummodo in natura aſſumpta immenſum pelagus cœleſtium donorum cohibuit, & retinuit, ſed inde inundans ad vniuerſos homines ſe ſe effudit. Theodoretus *homil. 2. de Chriſti natiuitate*, habita apud Concil. Epheſin. *O rei miraculum*, inquit, *tota di-* Theodoret.
uinitatis plenitudo in vno habitat corporaliter, & nihilominus tamen reliqua omnia adimplet, & ita implet, vt vniuerſam creaturam excedat. Totus exiſtit in vno, & à nulla interim creatura ſeparatur. Hæc eſt enim diuina conditio, vt non ſiſtat in vno, ſed inde tanquam è fonte ad omnes ſeſe extendat. Secundò. Habitauit in nobis: quia Verbum noſtræ naturæ conſors factum eſt. S. Leo Papa ſerm. 10. de natiuit. Chriſti, cap. 3. *Habitauit* S. Leo. *in nobis*, inquit, *quos ſibi Verbi diuinitas coaptauit, cuius caro de vtero Virginis ſumpta nos ſumus. Quæ ſi de noſtra, id eſt, verè humana non eſſet, Verbum caro factum non habitaſſet in nobis. In nobis autem habitauit, qui naturam noſtri corporis ſuam fecit.*

Diuina bonitas ad omnes ſe communicat.

Deus factus homo cum hominibus conuerſatur.

Ita S. Pater voluit habitare, & conuersari nobiscum, quia in natura frater noster erat: at homines nostram aliquando contemnunt societatem,& habitaculum; quia aliquid supra nos esse sibi persuadent. Tertiò. Cardinalis Hugo, *Habitauit, notat*, ait, *permanentiam naturæ diuinæ in humana, nunquam enim facta est separatio naturarum, neque fiet in æternum.* Enim verò Dei dona perpetua sunt, & æterna. Quartò. Considera, quòd vbi primum de Verbo, quod est Deus per essentiam, dicitur esse apud Deum, statim de illo subiunxit Euangelista, *& Deus erat Verbum*; at vbi primum de eo dicitur, *Caro factum*; statim, *habitauit in nobis.* nam in tãtum requiritur æqualitas,ac communicatio naturæ ad summam vnionem, & pacem; si enim Verbum in natura non communicaret cum Patre, cum eo in summa vnitate non esset: si in nobis non habitaret caro factum, Rex pacificus non diceretur. Deinde dum Verbum cum Deo est, *& Verbum erat apud Deum*; in celsitudine diuinitatis apparet: dum verò cum hominibus habitauit, statim in abiectione humanitatis videtur.

Hugo.

Dei dona perpetua.

QVÆSTIO LXI.

Quare hîc non fiat mentio de habitibus spiritualibus, quos nobis contulit Christus?

149. Caietanus.

HÆc quæstio nobis proponitur à Caietano. Quare dicit Euangelista, *habitauit*; & non dicit,contulit nobis gratiam,fidem,spem,& charitatem? Relicta eius solutione, quam valde subobscuram vide apud ipsum,sic respondeo primò. Euangelista statim subdit, *plenum gratiæ, & veritatis.* Ergo non fuit necessarium exprimere, quòd nobis contulit gratiam; nam idem est, quòd Dominus meus Iesus sit insignitus donis, ac quòd suis communicet, & largiatur. Vide *cap. ... tota quæst. 6.*

Idem est, Dominum habere, ac suis dare.

150. Secundò. Habitare in aliquo loco, est quodammodo obsequium obtinere à loco, qui nos recipit, sustinet, & tuetur, vt graues notant auctores *ad cap. 13. Matth. n. 32. & Prouerb. 30. n. 28.* Vt magnificus Dominus tacuit beneficia, quæ contulit, gratiam, & cœlestia dona largiendo, & publicauit data obsequia in receptione loci. Deus, cùm vellet populum suum è captiuitate Ægyptiaca liberare, ait Moysi, vt dicat Pharaoni: *Hæc dicit Dominus: Dimitte populum meum, vt sacrificet mihi in deserto*, Exod. 5. num. 3. Seu, vt legunt Septuaginta, *vt mihi festa celebrent in deserto.* Et tamen principalis Dei intentio erat, vt populus exiens introduceretur in terram promissionis fluentem lac, & mel, patribus eorum promissam,vt constat ex *cap 3. Exod. num 15. 16.* vt notat Lyppom. cit. cap. *iubet*, ait, *Dominus, Moysem dissimulare profectionem in terram Chanaan patribus ipsorum à Deo promissam, & interim iubet eum prætexere immolationem in deserto.* Populi in terram promissam introductio, singulare Dei beneficium erat; at quod illi Israël sacrificaret, exhibitum ipsi obsequium: magnus Dominus,quæ beneficentiam & liberalitatem declarabant, tacet; quæ obsequia significabant, publicat, ac manifestat.

Exod. 5. Septuaginta.

Lyppoman. *Liberalia memorat, quæ recipit; tacet, quæ donat.*

QVÆSTIO LXII.

Quid significet in textu Græco, Habitauit in tabernaculo nobiscum?

151. Maldonat.

RESPONDET primò Maldonatus. Credo, voluisse Ioannem nomine à tabernaculo deducto significare, Verbum Dei, non tanquam indigenam in patria sua, sed tanquam hospitem, & peregrinum in aliena apud nos ad tempus tantùm habitasse; solent enim, qui in patria sunt, in domibus; qui autem peregrinantur, in tabernaculis habitare. Cùm Verbum aduenirent ad nos, vt Rex, & Dominus, tanquam peregrinus alienus ab omni propinquitate, & consanguinitate aduenit, vt inde magna illius regiminis rectitudo colligatur. Secundò D.Chrysostomus hîc, *Quid inducit*, ait, *& habitauit in nobis, tentoria fixit in nobis, significat inhabitationem, & quasi in tabernaculo mansionem.* quod pereleganti methodo explicauit D. Zeno lib. 3. sermone 6. *In prædestinatæ Virginis templum sibimet castra metatur.* quæ omnia bellicum apparatum significant; sed quid infantilia membra cum castris, cum armis? quid puerulus è matris vtero exiens cum bello? Vbi primum Dei filius nostram carnem assumpsit, ac inter nos habitare cœpit, statim tentoria fixit, in castra descendit, vt suos tueatur, ac custodiat, & pro illis pugnet. Quod eleganter dixit D. Maximus homil. 1. in Dominica 1. Quadragesi. *Nobis Saluator*, ait, *esurit, pro nobis loquitur, nos in illo vincimus, quia nos ei causa sumus pugnandi; nam quis ambigat vnigenitum Patris, cui nulla obuiare poterat creatura, procellis inire certamen, quorum se carne vestiuit.* Cum indumento nostræ carnis etiam nostra bella suscepit, vt pro nobis staret. De Incarnatione Verbi diuini loquitur Regius Vates *Psalm. 79. num. 3.* dum ait: *Excita potentiam tuam, & veni, vt saluos facias nos.* Legit D. Hieronymus ex Hebræo; *Suscita fortitudinem tuam:* quasi Deus, dum in carne venerit, totus venerit in fortitudine, vt pugnet, & saluos faciat nos; seu, vt est in Hebræo, *In salutem nostram.* Vide Lorinum.

Maldonat.

S. Zeno.

D. Maxim.

Verbum incarnatum pro nobis bella init.

Psalm. 79.

D. Hieron. *Deus factus homo, suos tueat.*

152. D. Hieron. Isai. 21.

Clamant fideles ad Dominum, vt explicat D. Hieronymus Isaiæ 21. num. 11. *Custos quid de nocte? Custos quid de nocte?* Sed quare, dum Christum Dominum inuocant, non Regem, vel dominum, sed custodem appellant? Rectè occurrit Richardus de S. Victore lib. 2. de Emmanuel. cap. 21. *Creatura*, ait, *Creatori suo loquitur. Cur igitur, creatorem inuocando, non dicit: Creator, Creator? Quis, inquam, hoc audit, vel à quo? Dominus à seruo. Cur ergo ei non dicitur: Domine, Domine? Certè quòd eum creatorem, Deum Dominum habeant, commune cum omnibus erat. Sed quòd latam perditionis viam cum cæteris non incedebant, eis præ cæteris ex custodia Emmanuelis erat.* Non dominum, sed custodem Apostoli nominant, ac fideles; pro ipsis enim, tanquam ex specula, vt loquitur Isaias, sicuti in stadio militari euigilabat, vt suos à Leone ad deuorandum circum quærente custodiret. Ad Ecclesiam loquitur Regius Vates, Psalm. 90. num. 4. *Scapulis suis obumbrabit tibi, & sub pennis eius sperabis: sicut*

Richard.

Psalm. 90.

ſicut circundabit te veritas eius. Theodoretus ibi:
Theodor. *Propugnator namque tibi erit, neque bello petitum operiet.* Et ſubdit: *Poſuit ſanè hoc ex tranſlatione eorum, qui primariè in acie conſiſtunt, & humeris eos, qui à tergo ſunt, operiunt.* Ita Dominus in ſuorum euigilat ſalutem, vt alis ſuis eos obumbret, ac iacula immiſſa in ſe veluti recipiat.

EXPOSITIO V.

Dictionum, *& vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à Patre, plenum gratiæ, & veritatis?*

153. DE gloria diuini Verbi tria hîc teſtatur Ioannes. Primum manifeſtationem gloriæ. *Vidimus gloriam eius.* Secundum eius gloriæ ſingularitatem: *Quaſi vnigeniti.* Tertium, magnitudinem gloriæ, *Plenum gratiæ, & veritatis.* Quoad primum, *Vidimus gloriam eius*; interrogationi occurrit Euangeliſta, ſi ab aliquo quæreretur: Vnde ſcis? Reſpondet: *Vidimus gloriam eius.* Sicut in ſua Epiſtola 1. cap. 1.
1. Ioan. 1. *Quod fuit ab initio, quod vidimus,* &c. Et ait, *vidimus*; ſeu, vt eſt in textu Græco, *inſpeximus*, quod eſt, attentè vidimus. Et quia ipſe Chriſto dilectiſſimus erat, ideo non ſe ſolùm exhibet teſtem, verùm etiam omnes alios Apoſtolos, atque Diſcipulos, dum dicit, *vidimus gloriam eius.*
Auguſt. D. Auguſtinus citatus à Toleto *annot.* 24. exponit de gloria, qua ſperamus, quæ nobis data eſt ex eo, quòd Verbum caro factum eſt: quæ eſt tam certa de obtinenda gloria, ac ipſam videre. Vera interpretatio eſt D. Cyrilli *hîc*, Baſilij *homil. de filio hominis*, Chryſoſtomi *homil.* 11.
Cyrillus. Baſilius. Chryſoſt. Euthymius. Theophyl. Euthymij, Theophylacti, quòd *gloria* hîc ſignificat omnia mirabilia, & ſigna, quibus Diuinitatem, ac Maieſtatem ſuam manifeſtauit: nam de primò quod edidit in Cana Galilææ, dicitur
Ioann. 2. Ioann. 2. num. 11. *Manifeſtauit gloriam ſuam.* Viderunt etiam gloriam Transfigurationis, Reſurrectionis, Aſcenſionis, Clarificationis à Patre,
Ioan. 12. *Ioan. 12. n. 28.* Et alia ſimilia, quæ eius diuinitatem oculis indicabant.

154. *Quaſi vnigeniti à Patre*; particula *Quaſi*, non ſimilitudinem, ſed veritatem oſtendit. Et idem
Chryſoſt. Theophyl. Auguſt. Ambroſ. Gregor. S. Thomas. Beda. valet, ac *ſicut*. Et, vt ait Chryſoſtomus, Theophylactus, D. Auguſtinus *in Pſalm.* 125. D. Ambroſius *Epiſt.* 47. *& Pſal.* 118. D. Gregorius *lib* 18. *moral. cap.* 4. D. Thomas, Beda, & alij. Vt enim Regis maieſtatem explicemus, dicimus: Incedit, quaſi Rex, id eſt, vt Regem decet. Ita elucidant hoc exemplo, D. Gregorius Magnus, Chryſoſtomus, S. Thomas, quo oſtendimus, non ſimilitudinem, ſed veritatem Regis. Deinde illa particula *quaſi*, apud Hebræos veritatem exprimit,
Daniel 7. Eſdræ 7. Daniel. 7. n. 13. *Quaſi filius hominis veniebat.* id eſt, verè filius hominis. Eſdræ 7. n. 2. *Quaſi vir verax.* id eſt, verè verax. *Vnigeniti à Patre*; dixit hoc
Chryſoſt. Euangeliſta, vt notat Chryſoſtomus *homil.* 11. ad differentiam Prophetarum, qui magna ſunt gloria, & honore affecti, vt Moyſes, Elias, Heliſæus, tres pueri, qui miracula ſunt operati: & ad differentiam Angelorum, qui in terris apparuerunt in gloria, vt apud Danielem, Dauidem, & ſæpiùs in Euangelio. Omnes iſti, & alij, vt ſerui, & filij adoptiui: at Chriſtus Dominus viſus eſt in gloria, & mirabilibus, vt vnigenitus & naturalis Filius Dei.

Plenum gratiæ, & veritatis. In primis notandum 155.
eſt, quòd illa verba, *Vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à Patre*, ſunt per parentheſim legenda, vt communiter obſeruant Expoſitores; ita vt ſit ſenſus: *Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, plenum gratiæ, & veritatis.* In textu Græco eſt *plenus*, in nominatiuo, & in genere maſculino. Vnde Caietanus illa verba refert ad Ioan- Caietanus.
nem, ita vt ſit ſenſus: *Plenus gratiæ, & veritatis Ioannes teſtimonium perhibet.* At hæc expoſitio, eſt contra communem ſenſum ſanctorum Patrum, qui eadem verba referunt ad Verbum. Deinde contra ipſum textum, nam poſt *plenum gratiæ, & veritatis*, eſt punctum. Si verò *plenus*, eſt in genere maſculino, ex eo eſt, quia Græcè *Verbum*, eſt maſculini generis: & quia noſter interpres poſuit *Verbum* in neutro, etiam *plenum* eſt in neutro. Dicitur, *plenum gratiæ*, non, vt B. Virgo, & Stephanus; ſed alio excellentiori modo omnibus gratiis fuit Chriſtus inſignitus: nam in eo fuerunt gratia vnionis, gratia capitis, gratia ſanctificans, & in ſupremo gradu ſuper omnes creaturas. Theophylactus exiſtimat, quòd Chriſtus Theophyl.
dicitur gratiâ plenus, ſecundùm quòd ſermo eius erat gratioſus. Et D. Thomas dicitur Chriſtus S. Thomas.
gratiâ plenus, quia eius doctrina gratiſſima fuit, iuxta Pſalm. 44. n. 4. *Diffuſa eſt gratia in labijs tuis.* Pſalm. 44.

Veritatis. Communis explanatio D. Thomæ, 156.
Bedæ, Lyrani, & aliorum. Dicitur Chriſtus ple- Thomas. Beda.
nus veritatis, quia figuras antiquas, & promiſ- Lyranus.
ſiones factas Patribus antiquis adimpleuit. Secundò, quia in eo nulla fuit vmbra, vel figura, ſed totum veritas. Tertiò, quia mendacium non eſt inuentum in ore eius. Et ideo ait Euangeliſta, num. 17. *Lex per Moyſem data eſt, gratia autem, & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt.*

QVÆSTIO LXII.

Quare poſt memoratam Incarnationem dicitur, vidimus gloriam eius?

CVR dicto, *Verbum caro factum eſt*; ſtatim 157.
connectit Euangeliſta, *Vidimus gloriam eius?* Reſpondet D. Cyrillus lib. 1. cap. 17. *Quamuis ergo Verbum caro factum ſit*, inquit, *nec tamen infirmitate carnis ſuperatum eſt, nec de priſca maieſtate, ac omnipotentia decidit, quoniam homo factus eſt.* Et D. Cyrillus.
Leo Papa Epiſt. 10. Decretal. cap. 3. *Salua igitur*, Leo.
inquit, *proprietate vtriuſque naturæ, & in vnam coeunte perſonam; ſuſcepta eſt à maieſtate humilitas, à virtute infirmitas, ab æternitate mortalitas.* Denotatur Dei filium ex antiqua maieſtate nihil perdidiſſe. Non offendit generoſos, nec eorum glo- *Non deperditur nobilitas ex humilitate.*
riam minuit, ſi aliquid humile ſortiantur, de quo Theophylactus *in cap.* 13. *in Ioann.* Imò D. Cy- Theophyl.
rillus lib. 1. de recta in Chriſtum Dominum fi- Cyrillus.
de. *Illud Verbum*, ait, *quod inexplicabili modo ſupra omnem humanæ mentis captum eluxit, ex Deo Patre in humanam naturam deſcendens, & in id, quod non erat, ſe dimittens, ex muliere quoque naſci dignatum eſt: non quòd in ea exinanitione perſeueret; ſed vt Deum ſe eſſe oſtendat, atque in naturæ noſtræ forma in terris appareat.* Vbi notandum eſt quòd

ex muliere naſcens Deum ſe eſſe oſtendit. In nullo alio magis, quàm in humilitate, & exinanitione diuinitatis ſplendor fulget, atque irradiat. Secundò. In huius capitis initio de diuinitate, ac Verbi proceſſione Euangeliſta tractauit: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum; & Deus erat Verbum*; eius tamen gloriam non enuntiat, niſi poſtquam dixerat: *Verbum caro factum eſt.* Quare non priùs gloriosè viſum? Antea Verbum erat in ſinu Patris, at ex quo hominibus, vt eos viuificaret, aſſociatur, tunc gloriosè, vt Verbum Patris, eis apparuit.

Diuinitas in humilitate fulget.

QVÆSTIO LXIII.

Quomodo dicatur, quòd homines mortales gloriam eius viderint?

158. Exod. 33. CVM ſcriptum ſit Exod. 33. num. 20. *Non videbit me homo, & viuet*; quomodo hîc ait: *Vidimus gloriam eius?* Reſpondeo primò, quòd in citato Exodi loco ſermo eſt de gloria Dei in ſe: in hoc verò textu de gloria Dei per miracula egit Ioannes; de quo in expoſitione. Secundò. In Exodo erat gloria Domini, hîc autem eſt gloria Patris; *Quaſi vnigeniti à Patre.* At gloria Domini opprimit ſpeculantem; Patris verò lætificat intuentem, ac omne periculoſum expellit. D. Bernardus ſerm. 61. in Cantic. *Totum benignum & paternum, quod apparuit gloriæ in hac parte. Non me opprimet gloria iſta, totis licèt viribus intendentem in ſe; ego potiùs imprimar illi. Etenim reuelata facie ſpeculantes, in eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem.* Vbi enim fuit gloria Patris, ſtatim apparuit ſuauitas, & benignitas. Nomen Patris nihil moleſtum admittit. Tertiò. Satis argutam rationem excogitauit D. Irenæus *lib. 5. in hæreſ.* quare Dominus manifeſtauerit gloriam ſuam, his verbis. *Præteritis temporibus dicebatur quidem ſecundùm imaginem Dei factum eſſe hominem, non autem oſtendebatur; adhuc enim inuiſibile erat Verbum, cuius ſecundùm imaginem homo fuerat: propter hoc autem, & ſimilitudinem facile amiſit. Quando autem caro factum eſt, vtraque conformauit, & imaginem veram oſtendit, ipſe hoc fiens, quod erat imago eius, & ſimilitudinem firmans reſtituit.* Licèt homo ſe antea crederet ad ſimilitudinem Dei creatum, quandiu tamen ſe ad imaginem Dei factum non videbat, parui ſe ipſum pendebat. At vbi Deus humana indutus carne ei ſimilis apparuit, neceſſe fuit magni ſe æſtimare, & ſuam ducere imaginem. Tantum viſus noſtram mentem mouet, & rapit.

S. Bernard.

Vbi quid paternum, ibi benignitas.

Irenæus.

Homo cum ſe videat ad imaginẽ Dei factum, magni ſe faciat.

159. Theodoret. Quartò Theodoretus *dialogo 3. de impaſſibili Dei natura*, ex D. Irenæo, *Quemadmodum*, ait, *fuit homo vt tentaretur, ita Verbum vt glorificaretur, & quieſcebat quidem Verbum, dum tentaretur, & crucifigeretur, & mortem obiret; homini autem aderat, dum vinceret, ſuſtineret, ſe benignum, humanúmque præſtaret, reſurgeret, & in cœlos aſcenderet.* Erat in Chriſto D. Verbum, & homo: Verbum vt glorificaretur, homo vt pateretur. Quando aderat tentatio, inſtabant flagella, crucis, ac mortis dolores, homo manifeſtabatur, Verbum quieſcebat, ſeu abſcondebatur. Quando ergo Verbum monſtrabatur? Quando gloriosè vincebat, ac triumphabat: *Cùm ſe benignum, humanúmque præſtaret.* Dum pietas, ac benignitas prodibant, tunc ipſa diuinitas manifeſtabatur; non in rigore, non in flagellis, ſed in clementia, ac humanitate magis, ac magis ipſa diuinitas declarabatur.

Non rigor, ſed clementia diuinitatis ſignum.

160. Exod. 8. Vexat Moyſes Ægyptum plagis, & ex Dei mandato. *Extendit manum ſuper aquas Ægypti, & aſcenderunt ranæ, operueruntque terram Ægypti, fecerunt Magi ſimiliter incantationibus ſuis*, Exod. 8. num. 6. Moleſtatus Pharao petiit à Moyſe, vt pro ipſo ad Deum preces fundat, ac ranarum multitudinem à terra, ac regno ſuo auertat, quod faciens Moyſes, liberatus eſt Ægyptus à tanta oppreſſione. Sed ſicut Pharaonis venefici ſæuientem plagam induxerunt, cur ſimiliter eam non remouent, ac excludunt. Perniciem, ac deuaſtitatem inferre in Ægyptum datur Moyſi, & hoc etiam venefici valent æmulare, nam cùm hoc eſſet humiles affligere, quid homini videbatur; at magnifica manu plagam amouere, omnibus benefacere, cunctis indulgere, animantiaque ſanare, quædam aſſiſtentis diuinitatis nota, & ideo pro differentia Diaboli miniſtrorum, hoc Moyſi peculiariter datur, qui vice-Deus conſtitutus erat. Theodoretus quæſt. 18. in Exod. *Quare*, ait, *Deus conceſſit incantatoribus, vt quædam facerent, quæ Moyſes faciebat? vt pateſieret diſcrimen: mutabant enim aquam in ſanguinem, ſed aquam in priſtinam naturam reducere non poterant. Ranas quoque produxerunt, non tamen ab illis potuerunt liberare domos Ægyptiorum: conceſſit itaque Deus incantatoribus, vt hæc facere poſſent, vt Ægyptios caſtigarent; non tamen dedit illis, vt vltionem ſedarent.* Nota illa verba, *vt pateſieret diſcrimen.* Hoc enim intercedit inter Dei & diaboli miniſtros, quòd hi nihil aliud ſciunt, niſi affligere, & vexare; illorum autem eſt perdita reſtaurare, ac indulgentiam elargiri.

Pro diſcrimine habẽt Dei miniſtri à Diaboli ſatellitio, vt cunctis benefaciant.

Theodoret.

161. Quæres; quare, dum gloria Moyſis apparuit, neceſſe fuit faciem velare, vt filij Iſraël in eum intenderent, *Exod. 34. num. 33.* at gloria Chriſti Domini viſa eſt reuelata facie, vt ait Paulus *2. Corinth. 3. n. 18.* Reſpondeo magnum eſſe diſcrimen inter gloriam Moyſis, & Chriſti. nam illa erat ſerui; hæc verò Domini; & ideo gloria Moyſis non potuit ſe manifeſtare, niſi cum aliorum nocumento, ac proinde appoſitum fuit velamen ne eorum oculi offenderentur. At ſplendor Chriſti erat gloria Domini, quæ non damnum, ſed remedium, ac ſanitatem ſui manifeſtatione afferebat. Vnde ait Auguſtinus tract. 2. in Ioan. *Verbum caro factum eſt, ipſa natiuitate collyrium fecit, vnde tergerentur oculi cordis noſtri, & poſſemus videre maieſtatem eius.*

Quidquid ſerui, offendit: quidquid domini recreat.

Auguſt.

QVÆSTIO LXIV.

Quomodo gloria Chriſti fuerit viſa vt vnigeniti à Patre?

162. ET vnde viſa eſt gloria Chriſti quaſi vnigeniti à Patre? Nonne alij apparuerunt in gloria, vt Moyſes, & Elias, *Matth. 17.* Tamen gloria Chriſti, vnde vt vnigeniti? Reſpondeo primò. In eo, quòd ait, *plenum gratiæ, & veritatis*; vbi enim non ſolùm plenitudo gratiarum, ſed etiam veritatum omnium inueniebatur,

tur, necesse erat, vt diuinitas radiaret, ac patefieret. D. Cyrillus lib. 1. cap. 17. *Vidimus enim*, ait, *gloriam Christi adeò sublimiorem creaturarum glorijs, vt mentis quisque compos, nulli alij quàm vnigeniti Dei Filio conuenire illam fateretur: plenus enim erat veritate, & gratia.* Ita S. Pater. Vbi prosequitur, quòd alij Sancti apparuerunt in gloria: at Christus Dominus, vt plenus gratia & veritate; & vbi summa veritas euulgabatur, non potuit non resplendere diuinitas. Secundò. Quamquam Moyses, & Elias in gloria fuerint visi; tamen gloria Christi fuit vt vnigeniti Filij Dei, cuius excellentiam agnoscit Chrysostomus *homil.* 11. his verbis. *Neque enim miraculorum gratia Christum dumtaxat admiramur, sed & passionis, vt cùm affixus sit Cruci, flagellis, & alapis cæsus, & insputus ab his, de quibus tam bene merebatur: siquidem in his ipsis, quæ opprobrij, & ignominiæ plena esse videbantur, ipsum rursus Verbum clarissimum apparuit, hoc Ioannes gloriam appellauit. Non enim charitatis solùm, & amoris fuerat, sed etiam immensæ virtutis*; Crux, humilitas, & passio claritatem, ac virtutem super cæteros ostendebant. Tertiò, inde gloria Christi, vt vnigeniti videbatur, quia ex eo quòd ipse gratia & veritate plenus esset, aliis sine sui diminutione largiebatur: & ideo postea subdit Euangelista, num. 18. *De plenitudine eius omnes accepimus.* D. Cyrillus lib. 1. cap. 20. *Illud etiam*, ait, *non prætermittendum, quia plenum, id est, perfectum in omnibus filium esse affirmans, tantum abesse, ne cuiusque rei egeat, ostendit, vt omnibus nunquam ipse deficiens, abundè largiatur, & tamen plenitudinem suam eandem, atque immutatam semper conseruet.*

Cyrillus. — *Vbi summa veritas, ibi diuinitas radiat.* — Chrysost. — *Crux, & passio Christi gloriam eius super cæteros ostendebant.* — Cyrillus. — *Sola diuina bona non diminuuntur.*

QVÆSTIO LXV.

Quomodo ait Euangelista, plenum gratiâ, & veritate?

163. RESPONDEO. Vt demonstraret Christum esse verum Deum, & hominem; nam gratia humanitatem, veritas diuinitatem manifestabat. D. Fulgentius lib. 5. ad Thrasymundum Regem, cap. 3. *Plenum igitur*, ait, *gratiæ, & veritatis Euangelista cognouit, quem vnum, eundémque verum hominem gratia veræ Incarnationis ostenderet, & verum Deum vnigenitum à Patre natiuitatis æternæ veritas declararet.* Mira elegantia! S. Pater inter magnalia gratiæ, & veritatis Christi Domini fecit diuisionem, vt gratia hominem, veritas Deum indicaret; adeò enim præclara est veritas, vt quædam quodammodo Deitatis notio sit.

Fulgent. — *Veritas notio Deitatis.*

164. Sed quare dum Euangelista totus est in euulgandis Christi Domini donis, priùs de gratia mentionem facit, & secundo loco de veritate: *plenum gratiæ, & veritatis?* Respondeo, quòd gratia temporales excludit affectus, & vbi primum hi abiiciuntur, statim adest veritatis plenitudo; qui enim à temporalibus abstinet, illisque animum claudit, veritate, ac cœlestibus donis plenus inuenitur. Secundò. Quidquid in mundo mendax, & falsum consistit; vt ergo animus veritatem capiat, necesse est, vt cœlesti gratia impinguetur.

Vbi terreni desunt affectus, ibi veritas adest.

CAP. II.

De Generatione temporali Jesu Christi.

Matthæi 1. *n.* 1. Liber generationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham.

VERSIONES.

Arabicus, Persicus. Genealogia Iesu Christi.

Tertull. lib. de carne Christi. Liber generaturæ Iesu Christi.

Abulens. quæst. 1. *in Matthæū.* Liber actorum, seu operationum Iesu Christi.

Salmeron ex radice Hebraica.

Maldon. ex Græco originali. Liber generationum Iesu Christi.

EXPOSITIO I.

Dictionis, *Liber.*

SANCTVS Matthæus à generatione Iesu Christi suum initiauit Euangelium: scripsit enim Hierosolymis, rogantibus fratribus Hebræis conuersis, vt latè dixi in procœmio *cap.* 3. & ideo, vt ibi notaui ex Chrysostomo, à generatione Christi incepit, vt sic ostenderet ipsum esse progenitum ab Abrahamo, & verum Messiam: & quia nihil gratius Hebræis esse poterat, quàm quòd Christus ex eorum genere descenderet. Vide citatum locum. Dicitur autem initium istius capitis, totiúsque Euangelij, *Liber generationis*; id est, Catalogus, ac narratio progenitorum Christi, *liber* enim aliquando sumitur pro breui scriptura, *Hieremiæ* 32. *num.* 14. vbi agitur de instrumento emptæ possessionis. 1.

Hæc oratio, *Liber generationis*, alicui videbitur imperfecta; ponitur enim nominatiuus sine verbo; sed talis non est, vt obseruant D. Paschasius, D. Thomas *hîc*. Matthæus Euangelium Hebræis conscripsit; & ideo in scribendo Iudæorum morem seruauit. Est autem apud eos consuetum, ita loqui; sicut cùm dicitur, *Visio Isaiæ*; subauditur, hæc est; nec tamen oportet apponere; ita hîc cùm dicitur, *Liber generationis*, subauditur, hic est. Ita S. Thomas. Voluit enim Euangelista in docendo, ac scribendo retinere consuetudinem eorum, ad quos rogatus, vt faciliùs perciperent, suum componebat Euangelium. 2. Paschas. D. Thomas.

***

QVÆSTIO I.

Quare Euangelium hîc à Matthæo dicatur Liber?

3. CVM S. Matthæus antiquum Hebræorum morem in ſuis ſcriptis maximè obſeruare intendiſſet, vt dixi in expoſitione, & dicam quæſtione ſequenti; quare ſuum hoc Euangelium ab eo non intitulatur, Viſio, vel Sermo, ſicut Prophetarum volumina dicuntur. *Viſio, quam vidit Iſaias. Verbum Domini, quod factum eſt ad Ioël?*

Theophyl. Hanc quæſtionem proponit Theophylactus, & reſpondet his verbis. *Quæris*, ait, *vt diſcas; quare? Prophetæ loquebantur ad duros corde, & inobedientes, & ideo dicebant: Diuina eſt viſio, & ſermo eſt ex Deo, vt timeret populus, & non contemneret dicta: Matthæus autem ſermonem habebat ad credulos, gratos, & obedientes, & propterea nihil tale prædixit, quale Prophetæ.* Prophetæ cùm haberent ſermonem cum inimicis, ac obſtinatis, neceſſe erat, ex Dei manifeſtatione, ac apparitione auctoritatem conciliare: at Matthæus, cùm verba faciat ad obedientes, quibus quilibet minimus nutus ſufficit, ac ad amicos, & fideles, ſat eſt veritatem ſimpliciter narrare. Vide *cap. 1. quæſt. 5.* Aliam rationem inculcat Theophylactus. *Poſſem autem & aliud dicere, quòd Prophetæ mente videbant ea, quæ dicebant Spiritu ſancto apparitionem faciente, & propterea Viſiones vocabant. Matthæus autem non mentaliter, & per apparitionem Chriſtum vidit, ſed corporaliter; & ideo non ait:* Viſio, *ſed* Liber. Quæ ratio etiam verè ſubſiſtit, quia licèt ex diuina reuelatione, vt de natiuitate Chriſti, multa acceperit Matthæus, quæ ipſe non vidit; tamen quàm pluries ipſe corporaliter interfuit, ideóque *librum* appellat Euangelium ſuum.

Ad inimicos requiritur auctoritas, ad amicos veritas ſufficit.

Theophyl.

4. Tertiò. Vera ſolutio mihi eſt. Quia D. Matthæus voluit retinere antiquum morem Scripturæ, quæ quamuis Spiritu ſancto dictante compoſita ſit, quando tamen de alicuius vita, geſtiſque agitur, *liber* dicitur, vt *liber Ioſue, Regum, Machabæorum.* Et quia de mirabilibus Chriſti operibus tractabatur, ideo Matthæus antiquum Scripturæ morem imitatur. Quartò. Dicitur *liber* hoc Euangelium, ratione Chriſti Domini, de cuius vita, atque operibus hîc agitur: nam ipſe *liber* dicitur, vt tenet D. Hilarius *præfatione in 1. Pſalm.* Et hic eſt liber, qui apparet in Apocal. *cap. 5. n. 1.* ſignatus ſigillis ſeptem, vt ibi explicat Viegas *ſect. 1. à num. 8.* Hic autem liber apertus eſt in Cruce, vt omnium virtutum exempla in eo legerentur. Abac. 2. num. 2. *Scribe librum, & explana eum ſuper tabulas, vt percurrat, qui legerit eum.* Chaldæus tranſtulit. *Scribe prophetiam, & explana eam in libro.* In hoc enim libro æternus Pater ſcripſit omnium virtutum magnalia, iuxta Iſaiam 8. n. 1. *Sume tibi librum grandem, & ſcribe in eo ſtylo hominis.* Quintò dicitur *liber*, ratione B. Virginis, de qua citatum locum Iſaiæ explicat D. Antoninus 4. part. tit. 15. §. 1. *Librum grandem*, ait, *eſſe B. Virginem, quia continuit in ſe diuinam ſapientiam incarnatam.* Et D. Ambroſius *in cap. 7. Luc.* ait, *quòd Spiritus ſanctus Beatiſſimam Virginem adumbrans, in ea tanquam mundiſſimo volumine carnem Filij Dei ſcripſerit.* Eſt *liber*, quia in ſe diuinam continuit ſapientiam, atque omnium in ea virtutum characteres ſunt exarati, omniaque mirabilia Dei leguntur.

Vera ſolutio.

Hilar.

Apoc. 5.

Viegas.

Chriſtus liber extenſus in cruce.

Abac. 2.

Chaldæus.

Iſai. 8.

Antonin.

Ambroſ.

B. Virgo liber omnium virtutum.

Seſtò, vt moraliter etiam dicamus, ſacri Scriptores, ac magiſtri ſeſe multoties communi omnium voci, & locutioni accommodant; hîc ſcribuntur Reges, Principes, ac Duces, ideo hoc breue compendium, ac epilogus, *liber* dicitur; ſolent enim, quæ Principum, atque magnatum parua, ac minima ſunt, magnis, præclariſque titulis ab hominibus inſigniri; & ideo conſuetudo inoleuit, vt minutus Regum catalogus, *liber* dicatur. *Hic eſt liber generationis Adam.* Geneſ. 5. num. 1. & decem tantùm Patriarchæ recenſentur: at verò *Exod. 1. num. 1.* ita habet textus. *Hæc ſunt nomina filiorum Iſrael, qui ingreſſi ſunt in Ægyptum ſeptuaginta de femore Iacob.* Cur in Geneſi illa ſeties appellatur *liber*, hîc verò in multo maiori numero prætermittitur? Illi decem numerabantur, tanquam totius orbis Principes, ac Domini, vt notant D. Chryſoſtomus *homil. 21. in Geneſ.* & Philo Hebræus *lib. de Abrahamo*, & patet ex ipſo textu *ibi*; & ideo eorum breuis ſcriptura ſplendidè *liber* dicitur. In Exodo verò ſub dura captiuitate, & afflictione opprimebantur omnes, & ideo ſine vllo titulo, ac libri ornatu recenſentur. Ait Regina Sabba ad Salomonem. *Beati viri tui, & beati ſerui tui, qui ſtant coram te ſemper*, 3. Reg. 10. num. 8. Imò D. Paulus, cùm ſe eſſe iudicandum à præfecto Agrippa, ait. *Æſtimo me beatum apud te, cùm ſim defenſurus me hodie*, Actor. 26. num. 2. Syriacus tranſtulit. *Puto ego de meipſo, quòd beatus ſim, qui coram te hodie ego depono ſpiritum.* Sed quomodo in curia Regum dicitur beatitudo; hæc enim ſummam ſine vllo termino fœlicitatem, quæ in hac vita non eſt, importat? Quia Regum celſitudo ita extollitur, vt eorum proſperitas, quamuis maximè abbreuiata, multiſque implicata calamitatibus ſit ab omnibus expedita, decantetur. Caſſiodorus 10. variar. cap. 19. *Vobis glorioſi Principes, cùm ſitis abſolutè mirabiles, aliquid tamen additur, cùm vos omnia regna venerantur.* Conſuetudo erat apud Perſas Regi vitam ſempiternam dicere, per modum imperatiuum, quem modum retinuit Daniel. *Rex in æternum viue*, Daniel. 6. num. 21. vt notat ibi Theodoretus, qui ait, quòd *plures in ſuis ſcripturis Reges ſempiternos appellare conſueuere.* Sed quid magis certum, quàm, dies hominis pauci? Sed cùm eſſent dies Regis, quamuis pauci, vt æterni celebrantur.

5. *Regum minima magna dicuntur.*

Geneſ. 5.

Exod. 1.

Chryſoſt.

Philo.

3. Reg. 10.

Act. 26.

Syriacus.

Daniel. 6.

Theodoret.

Caſſiodor.

QVÆSTIO II.

Quare in hac generatione ponatur titulus?

6. IOANNES Euangeliſta eructando æterni Verbi generationem, titulum ſuppreſſit: & Lucas *c. 3.* temporalem enarrando, omnem prætermiſit; at Matthæus cur hîc præfixit titulum, *Liber generationis?* Reſpondeo primò, quòd Matthæus in præſenti tractabat de excellentiis Virginis Mariæ, quæ in illo continentur: *De qua natus eſt Ieſus*; ideo Spiritus ſanctus diſpoſuit, vt hoc ornatu, ac titulo maximo componeretur: illud enim, quod magni æſtimatur, magno apparatu, atq; artificio fabricatur, ac exornatur. Talia ſunt Deo, quæ ad Virginem ſpectant: ideoque hîc omnis decor, ac honeſtas apponitur; & hac de cauſa, Spiritu

Deus gloriatur de Virgine Matre.

Spiritu ſancto dictante inter omnes Euangeliſtas primò à Matthæo ſcribitur generatio temporalis Chriſti, quæ erat ex Virgine, quia de illa, tanquam de pretioſiſſimo ſtemmate Chriſtus Dominus gloriabatur. Reſpondeo ſecundò, quòd initium Euangelij Matthæi eſt principium totius noui Teſtamenti, Matthæus enim ſcripſit primò ante omnes, vt dixi *cap.1.quæſt.5.* Sicut ergo vetus Teſtamentum inchoatur, *In principio*, & dicitur *liber Geneſis*, liber generationis; ita conueniens fuit, vt nouum inciperet Teſtamentum, vt eleganter notat Paſchaſius Abbas *hic.*

Paſchaſius. *Liber principij*, inquit, *veteris Teſtamenti, Geneſeos denique ex initio voluminis appellatur; quia in eo ſecundùm noſtram interpretationem ſcriptum legimus, liber generationis Adæ*, Gen.5.num.1. *& illud. Iſtæ ſunt generationes cæli, & terræ*, Gen.2. num.4. *Ex quo conſtat, quocumque tamen modo, ex eo quòd in primordio ibidem generatio cæli, ac terræ inſcribitur, quia inde Geneſis appellatur. Et ideo dignum profectò fuit, noui Teſtamenti initium, quantum poſſibile erat, ſimili modo præſignari, vt eiuſdem noui, ac veteris Teſtamenti vnum Deum auctorem taliter promulgando, Euangeliſta demonſtraret.* Hæc Paſchaſius. Vt ex dicendi methodo idem auctor colligeretur: loquendi enim modus, ac ſtylus agendi perſonam maximè indicat. Vide *cap.1.quæſt.3.*

Ex medio loquendi idem auctor colligitur.

7. Geneſ.cap.1. num.3. *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas.* Duplicem habeo ponderationem ad noſtrum intentum. Et quare in exordio Scripturæ apparet ſpiritus in aqua? Opus ibi agebatur de creatione totius vniuerſi, quod peculiariter omnipotenti Patri adſcribitur; cur ergo non Pater, ſed Spiritus ſanctus adiungitur aquis? Tota antiqua Scriptura legis gratiæ figura extitit; & ſicut totum nouum Teſtamentum, & lex gratiæ in Spiritu ſancto per Baptiſmum ſuum habet initium, ita & vetus debuit inchoari in ſpiritu, & aquis, vt ex vtriuſque correſpondentia, conuenientiáque idem auctor colligatur Deus. Tertullianus lib.1. de Baptiſmo cap.4. *Satis eſt ea percepiſſe, in quibus ratio Baptiſmi recognoſcitur, primam illam, quæ iam tunc etiam ipſo habitu prænotabatur, ad Baptiſmi figuram, Dei ſpiritum, qui ab initio ſuperuectabatur ſuper aquas, intinctos reformaturum in lege gratiæ.* Matthæi 3. *Baptizatus autem Ieſus confeſtim aſcendit de aqua, & ecce aperti ſunt ei cæli, & vidit Spiritum Dei deſcendentem ſicut columbam, & venientem ſuper ſe.* Ecce in primordio totius orbis aquæ inueniunt ſuper ſe diuinum Spiritum; ſimiliter ei ſeruiunt dum Chriſtus baptizatur, & corporali ſpecie, dum in lege gratiæ viſibiliter conſpicitur. Sed ſemper ad aquas, & non ad alia elementa, nec ad aliam creaturam primò ſe exhibet, vt ſic ex modo, & ſede, vtriuſque paginæ videtur Dominus. Idem Tertullianus lib.de Baptiſmo. *Tunc ille ſanctiſſimus Spiritus ſuper emundata, & benedicta corpora libens à Patre deſcendit ſuper Baptiſmi aquas, tanquam priſtinam ſedem recognoſcens requieſcit.*

Tertullian. *Baptiſmi vtu.*

Matth 3.

Tertullian. *Quæ antiqua habenda.*

EXPOSITIO II.

Dictionis, *generationis?*

8. CVM hæc periodus generationis Chriſti ſit admodum breuis, totum Matthæi Euangelium dicitur illius liber. Miſſis multis, triplici-ter exponi poteſt. Primò. Ex D. Hieronymo *in prologo galeato*, quem ferè ſequuntur D. Anſelmus, D. Thomas *hic*, Lyranus, Abulenſis *quæſt.1.* quòd iuxta morem Hebræorum variis modis denominabantur libri. Primò ab exordio, ac verbo, quod eſt in initio, vt patet in quinque libris Moyſi. Primus dicitur *Geneſis*, ideſt, *a principio*; ſecundus *Exodus*, ideſt, *Hæc ſunt nomina.* Appellatur liber ſecundò à materia in eo contenta, vt, *Liber Ioſue, Liber Iudicum, Regum.* Tertiò, inſcribitur liber ab auctore, vt videre eſt in Prophetis, vt dicitur *Liber Iſaiæ, Hieremiæ*, &c. Secunda, & mihi accommodatior expoſitio Abulenſis citati, Maldonati, & aliorum, quòd generatio, præcipuè ſecundùm vim Hebraicam, non ſolùm ſignificat primam rei exiſtentiam, qua de non eſſe exiit ad eſſe, ſed totam ſubſtantiam totumque curſum vitæ. Gen.6. num.6. *Noë vir iuſtus, atque perfectus fuit in generationibus ſuis.* Vbi *generatio* idem valet, vt explicant Eucherius, S. Ambroſius, ac tota vita. Idem ergo eſt liber generationis Ieſu Chriſti, ac liber vitæ, ſeu operationum Chriſti. Tertiam expoſitionem dabo ex Chryſoſtomo *quæſt.6.*

Hieron. *prologo galeato.* Anſelm. D.Thomas. Lyranus. Abulenſ. Abulenſis. Maldonat. Geneſ.6. Eucherius. Ambroſ.

Cùm autem textus Græcus habeat, *Liber generationum*; ideo aliqui hoc referunt ad multas progenies, quæ hîc deſcribuntur. Alij, vt Dionyſius Carthuſianus. Albertus Magnus intendunt, Chriſti generationem hîc ſumi actiuè, & paſſiuè: actiuè, à quibus genitus eſt Saluator; paſſiuè, pro his ſcilicet, qui ſpiritualiter nati ſunt ab eo. Sed ſine dubio dicendum eſt cum D. Hieronymo, Paſchaſio, S. Thoma, quòd tantum vnius generatio hîc quæritur, ſcilicet Chriſti Domini. Et hoc tantùm intendit Matthæus, & ſæpe pluraleponitur pro ſingulari.

9. Carthuſian. Albertus Magn. Hieron. Paſchaſius. S. Thomas.

QVÆSTIO III.

Quomodo narretur hîc Chriſti generatio, quæ dicitur inenarrabilis?

10. CHRISTI generationem, quæ eſt inenarrabilis, vt teſtatur Iſaias 53.num.8. *De anguſtia, & iudicio ſublatus eſt. Generationem eius quis enarrabit, quia abſciſſus eſt de terra viuentium?* cur hîc Euangeliſta narrare intendit? Reſpondent D. Hieronymus *hic*, D. Auguſtinus *lib.2.de conſenſ. Euangeliſt.cap.1.* noſter Cyrillus Hieroſolym. *in 2. Catechef.* Chryſoſtomus, Theophylactus, D. Thomas, & alij, prænunciatum Prophetæ de generatione ſecundùm diuinitatem exponendum. Matthæus verò generationem temporalem tantùm expendit. Si obiicias, Ioannem in exordio Euangelij ſui generationem ſecundùm diuinam enarraſſe naturam, poterit aliquis reſpondere, Prophetam agere de perfecta diuinæ generationis recitatione, quæ humanis verbis eſt impoſſibilis. Ioannem autem imperfectè, atque tenuiter eam expoſuiſſe, quantum verbis conſequi poteſt. Sed modò eſt dubitatio, quia humana etiam generatio perfectè narrabilis non eſt verbis humanis, cùm à ſæculis abſconditum comprehendat myſterium, Chriſtum Dominum ex Maria Virgine de Spiritu ſancto eſſe conceptum; ad quod nulla humana ratio attingere poteſt. Et ideo dictum Prophetæ: *Generationem eius quis enarrabit?*

Iſai.53. Hieron. Auguſt. Cyrillus. Chryſoſt. Theophyl. S. Thomas.

S.Leo. Epiphan. Bernardus Iustin. Mart. Lactantius. Carthusian. Paschas. August. Hieron.

de temporali intelligunt S. Leo Papa *serm. 5. de natiuitate*, D. Epiphanius *contra Theodosianos*, D. Bernardus *sermone 1. de vigilia natiuitatis*, Iustinus Martyr *in dialogo contra Tryphonem*, Lactantius *lib. 4. cap. 8.* D. Dionysius Carthusianus, D. Paschasius *hic*. Et de vtraque generatione tam diuina, quàm humana, D. Augustinus *lib. 1. de symbolo ad Catechum. cap. 3.* & D. Hieronymus.

11. Dicendum est igitur, quòd vtraque generatio humanis viribus est inexplicabilis; vtraque verò Dei auxilio, ac supernaturali lumine enarrabilis, non comprehensiuè, quia hoc ad Deum solum pertinet, sed aliqua ex parte, quantum fas est homini loqui. Vnde rectè dixit D. Paschasius. Paschas. *Modus ille loquendi*, quis enarrabit? *non impossibilitatem, sed raritatem narrandi ostendit, sicut & in alijs Scriptura locis legitur:* Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? Aut quis requiescet in monte sancto tuo? *Psalm. 41. Et*, Quis ascendet in montem Domini? Aut quis stabit in monte sancto eius? *Non quòd nullus habitabit, aut ascendet; sed quòd rarus, & diuina gratia electus.* Sed, quod homo naturalibus viribus non attingit, Dei gratia consequitur.

Vtraque generatio natura viribus inexplicabilis.

QVÆSTIO IV.

An agere de genealogijs sit contra Apostolum?

12. QVARE hîc Euangelista Christi genealogiam tam accuratè expendit, cùm Apostolus ab huiusmodi studio videatur nos maximè 2. Tim. 1. absterrere, 2. ad Timoth. 1. num. 4. *Vt denunciares*, ait, *quibusdam, ne aliter docerent, neque intenderent fabulis, & genealogijs interminatis.* Et ad Titum 3. Titum 3. num. 9. *Stultas autem quæstiones, & genealogias, & contentiones, & pugnas legis deuita?* Respondetur, quòd contexere genealogias illustrium virorum in Scriptura est maximè vsitatum. Ad locum Pauli variæ sunt expositiones. Quidam dicunt, quòd Apostolus studium damnabat Hebræorum, qui varias fabulas antiquis genealogiis inserebant. Alij dicunt, repudiare quosdam Gentiles, qui genus suum ad Iouem, aliosque Deos reducebant. Rupertus. Optimè verò Rupertus ait: *Studium genealogiarum, dum viget et lex Moysi, aliquo modo vtile: at vero, abrogata lege, & iam exhibito Messia, genealogiæ inutiles sunt, nimirum sine fine, quia aduentu Messiæ abolita est lex, cessauit tribuum hæreditas, & leges progenitorum euacuatæ sunt.* Respondeo. Et vide quantum valeat intentio in opere. Venerari genealogias ob vanitatem, & elationem super cæteros, reprobat Apostolus: genealogias inuestigare ad veritatem aperiendam, & ad manifestandum vniuscuiusque ius in successionem, vt intendit Matthæus, ad ostendendum Chr stum ex Abrahamo esse natum, res sancta, & laudabilis. Vnde in eodem opere potest esse vitium, vel virtus, prout à diuersa intentione, ac voluntate regitur, atque dirigitur.

Intentio variat opus.

13. De Iacob dicitur Gen. 35. num. 4. *Dederuntque ei omnes Deos alienos, quos habebant, & inaures, qua erant in auribus eorum: at ille infodit eas super therebinthum.* Seu, vt explicant *ibi* D. Chrysostomus, Caietanus, & alij. *Abscondit eas.* Deuteron. 27. num. 15. *Maledictus homo, qui facit sculptile, & conflatile, abominationem Domini, ponetque illud in abscondito.* Vbi in maledictionem incurrit, non solùm qui facit, sed etiam qui abscondit idolum. Quomodo ergo laudatur Iacob, benedictionemque consequitur pro opere in lege ita detestato? Abscondere idola ad ea perdenda, & conculcanda, vsque perpetuæ tradantur obliuioni, maximè laudabile. Abscondere verò idola, vt ab oculis hominum sint semota, vt tamen inspecto loco memoriâ teneantur, ac venerentur, valde detestabile. D. Nilus in Ascet. *Contraria videntur*, Nilus. ait, *abscondere Deos in Sichimis, & ponere idola in abscondito. Illud enim laudabile est, hoc vitiosum, & execrandum. Neque enim idem est in terra defodere in perpetuum, & in abscondito ponere: nam quod in terra defossum est, & à sensu remotum, tempore ipso deletur etiam ex memoria. At quod in abscondito positum est, eos fortasse, qui foris sunt, latet; sed cùm ab eo, qui posuit, assiduè cernatur, memoriam sui renouat, & circumfert. Abscondere* ergo iuxta mentis cogitatum bonitatem, vel malitiam induit.

Chrysost. Caietanus. Deuter. 27.

QVÆSTIO V.

Quare non dicatur, liber actorum Christi, sed generationis?

14. RESPONDEO primò, quòd generatio, iuxta vim Hebraicam, significat gesta, ac facta alicuius, vt iam dixi in expositione. Secundò. Quòd diuino consilio dictum est à nostro interprete, *Liber generationis.* nam progenies vniuscuiusque, eius operationes sunt, ita vt quilibet earum filius appellari possit. Tertiò. In operationibus resplenduit potestas, quam à Patre habuit, faciendi miracula, instituendi Sacramenta, dimittendi peccata; in generatione verò humana id, quod à Matre accepit, maximè apparet. Et Dominus meus Iesus Christus de eo præcipuè iactatur, quod à sanctissima Matre communicatum habet. Quartò. Non dicitur hic liber, seu catalogus miraculorum Christi, sed generationis. Nam in miraculis beneficia sua largitatis nobis exhibuit; in generatione verò nostram naturam à nobis accepit, & magnificus, ac magnanimus non confecit catalogum, ac memoriale, de his quæ donat, sed potiùs de illis, quæ recipit. Vide *cap. 1. num. 150.* Quintò Euangelista ostendere intendit Christum verum esse Messiam, & ideo à generatione incipit eum verum esse filium Abrahæ comprobare: ac veluti à prima radice inchoans hanc veritatem declarat. Vnde eleganter ait D. Chrysostomus homilia 2. *Ideo sensim, ac paulatim discurrit Euangelista per omnia signa quæ prophetata erant in lege.* Similiter Cæsarienfis dialogo 1. *Orditur*, ait, *Euangelista diuina prædicare de Christo, quasi per scalam aliquam subducens ad diuiniora nostrum intellectum.* Vt altissima Christi mysteria explicentur, à carnali generatione incipit Euangelista, vt non repentè, sed paulatim ad maiora procedat, hoc est enim optimi magistri ingenium, vt auditores suos gradatim instruat, atque ad altiora inducat.

Quilibet suorum operum filius.

Christus gloriatur à Matre.

Magnanimus recordatur de his quæ accipit, non verò de illo quæ donat.

Chrysost. Cæsarensis.

Paulatim est eundum.

15. *Os iusti parturiet sapientiam*, Prouerb. 8. num. 31. Septuaginta legunt, *Os iusti distillat sapientiam.* Valde accommodatum est verbum stillandi ad prudentiam doctoris, qua alios informat, vt ibi

Prouerb. 8. Septuaginta.

expendit

Salazar. Plutarch. expendit Salazar; nam, vt ait Plutarchus *lib. de officio auditoris*, rudis adhuc doctrinæ sculptor nihil differt à vase, cuius angustius, & astrictius est orificium, cui si totam simul infundas aquam, totam effudit: si verò guttatim instilles, totam recipit, & cohibet. Sic Salmeron optimi magistri munus exprimit, dum doctrinam paulatim Vatablus. effundit auditorum captui. Vatablus legit: *Os iusti propagabit sapientiam.* Quod pulchrè declarat doctrinæ modum; sicut enim ex vna vite, per propagationem extentis palmitibus paulatim plures fiunt; sic sapiens doctrinam suam blandè, ac suauiter in audientium animos debet Cantic. 1. traducere, *Botrus Cypri dilectus meus mihi*, Cantic. 1. num. 13. Loquitur anima sancta cum dilecto suo adhuc in via incipientium. Sed cur non vuam, non vinum, non maturum fructum dixit; sed tantùm botrum, gemmulam, siue florem? Delectabatur sponsa cum eo, quod tunc licebat, vt postea per maiora incrementa maturum Origenes. fructum caperet. Origenes homil. 2. in Cantic. *In quibus*, ait, *Verbum Dei vitis vera efficitur, non eis ad summum maturos botros producit, & dulces, nec repentè eis efficitur vinum suaue, & lætificans cor hominis, sed prius producit in eis suauitatem odoris in florem. Botrus hic florens monstratur esse in vineis Engaddi, vt gratiam flagrantiæ ipsius imitantur in initijs animæ, vt pòst pati possint acerbitatem tentationum, quæ propter Verbum Dei credentibus excitantur, & ita demum maturitatis eius dulcedinem præbet.* Non subitò, sed per inferiora ad maiora ascendendum, & anima gaudeat priùs in botris, vt postea delectetur in vino optimo, & condito in regno cœlorum.

QVÆSTIO VI.

Quare dicatur liber generationis, *& non* passionis?

16. DE passione frequentissimè tractat D. Matthæus, & tamen hic liber passionis non dicitur. Respondeo primò, quòd *liber* sæpe dicitur apud Hebræos ab eo, quod est in principio, vt iam notaui in expositione. Secundò. Mysticè *Dominus memorat, non quod donat, sed quod accipit.* respondent ingeniosi Prædicatores, quòd Christus in passione suum nobis pretiosum donauit sanguinem; in generatione verò nostram à nobis naturam & sanguinem habuit: & magnificentissimus Dominus illius, quod acceperat, non verò quod largitus erat, mentionem facit. Vide *cap. 1. num. 25.* Tertiò. In generatione filius Dei ad nostram salutem, ac redemptionem se obligauit, atque adstrinxit; ad hoc enim nostram carnem assumpsit. Præclarè ergo *liber* dicitur, non passionis, sed *generationis*; nam in tam magnifico Domino, sat est se pigneratum exhibere, vt inde totum confectum intelligatur negotium. D. Chrysostomus *homil. 2. in Matth.* postquam Chrysostom. quæstionem mouet, sic pulchrè soluit. *Cuius verò*, ait, *rei gratia librum ipsum generationis Christi vocat, vbi non sola vtique generatio, sed tota prorsus ipsius mysterij dispensatio continetur? Quia totius scilicet dispensationis caput, & radix, atque principium omnium nobis consistit bonorum. Euangelista autem ab ipso omnium fonte, & capite bonorum librum vocauit.* Generationem tantùm scripsit diuinus Euangelista, quia ab ipsa tanquam à perenni fonte omnia bona manârunt. Et idem est quòd Deus factus esset homo, ac quòd totum redemptionis opus absolueret, & nos multis aliis beneficiis cumularet. *Idem est quod Deus incipiat benefacere, ac quod perficiat.*

17. *Descendet sicut pluuia in vellus, & sicut stillicidia super terram. Orietur in diebus eius iustitia, & abundantia pacis*, Psalm. 71. num. 6. vbi Propheta loquitur de descensu Christi, eiusque sanctissima natiuitate: & tunc ait, quòd facta sit pax; & est sermo de spirituali, vt vult noster Incognitus; & Incognitus. Angeli hanc denuntiarunt pastoribus: *Et in terra pax hominibus.* Sed amicitiæ fœdus inter Deum, & hominem initum est in Christi morte, quando per suum sanguinem nos æterno Patri reconciliauit: quomodo hæc pax in eius natiuitate decantatur? Idem enim est, quòd Christus nostra carne indutus appareret, ac quòd totum esset absolutum redemptionis beneficium, Deus enim in suis non destitit donis, sed semper maiora communicat. Et ideo ait D. Leo *sermone 9. de natiuitate.* Nato Christo iam reparatio generis Leo. humani decantatur in terra, ex vno enim beneficio Deus ad aliud pigneratur. *Bonitatem fecisti* Psalm. 118. *cum seruo tuo, Domine, secundùm verbum tuum. Bonitatem, & disciplinam, & scientiam doce me*, Psalm. 118. num. 56. Commemorat Propheta dona sibi *Deus ex vno beneficio pigneratur ad aliud.* à Deo data, scilicet gratiam, misericordiam, & filium sapientem; sed si hæc iam habet, quomodo noua postulat? vt meritò dubitet Augustinus? August. Respondet D. Remigius. *Quasi dicat Pro-* Remig. *pheta: Tu debes me docere iustificationes tuas: nam tu iam fecisti cum me seruo tuo bonitatem.* Tanquam si vno accepto adsit pignus ad aliud consequendum; & ideo misericordiam postulat, fac cum seruo tuo, quia bonitatem cum illo fecisti.

18. Dato iuramento, præcepit Ahrahamus seruo suo, vt tenderet in Mesopotamiam ad conquirendam filio suo vxorem è domo Patris sui. Cui respondit famulus, quòd fieri poterat, vt mulier nollet venire. Tunc ait ei Abrahamus. *Dominus* Genes. 24. *Deus, qui tulit me de domo patris mei, & de terra natiuitatis meæ, qui locutus est mihi, dicens: Semini tuo dabo terram hanc; ipse mittet Angelum suum coram te, & accipies inde vxorem filio meo*, Genes. 24. num. 7. Vnde agnouit Abrahamus præsentiam Angeli seruo suo affuturam? Ex beneficiis antea præstitis: ac proinde certus erat, quòd Deus, qui illi tam largam stipulationem de filio, ac semine dedit, omnia esset impleturus, & vxorem persimilem daturus. D. Chrysost. homil. 48. in Genes. *Docet enim*, ait, *quantam olim ab initio Dei be-* Chrysost. *neuolentiam inuenerit, & quòd ille, qui à domo patris sui euocauerit, & vsque ad hoc tempus ita gubernauerit, ita tam prouecta senecta Isaac dederit, prospera, quæ adhuc restant, faciet. Bene animatus inquit ibi. Certus sum quòd qui tantis me beneficijs hactenus prosecutus est, prioribus etiam illud addet, & mittet Angelum suum ante te.*

QVÆSTIO VII.

Quomodo describatur generatio Christi, cùm sit figuratus in Melchisedech?

EVANGELISTA totus est in assignanda 19. Christi genealogia, cùm Apostolus ipsum Dominum assimilet Melchisedech; *ad Hebræos 5. num. 6.*

*num.6.& cap.7.num.1.& 3.*dicitur Melchiſedech: *Sine patre ſine matre, ſine genealogia.*Quomodo ergo figuratum non ſtat cum figura? In figura nulla eſt progenies; in figurato tam amplam inuenis? Reſpondeo. Intellige myſterium.Melchiſedech ſecundùm ordinem naturalem patrem, & matrem habebat. Imò D. Epiphanius *hæreſi* 51. tradidit, eius patrem fuiſſe Eraclam, & matrem Aſtaroth, vel Aſteriam: dicitur autem patre, & matre carere, prout idem eſt Melchiſedech, ac rex Iuſtitiæ; quia tunc nullus conſanguinitatis affectus in eo introſpiciebatur. Eodem modo Chriſtus Dominus in ordine naturali tot, quot hîc vides nomine vocatos, obtinet patres: at verò vt rex Iuſtitiæ nulla in eo viſa eſt carnis, & ſanguinis propenſio, aut inclinatio; ita vt aliquando diceret: *Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei?*

Epiphan.

In vero rege nullus conſanguinitatis affectus appareat.

20. Genes. 37. De Iacob ait Scriptura. *Iſrael diligebat Ioſeph ſuper omnes filios ſuos,* Geneſ.37. num.3. Et tamen cùm moriturus benediceret filios ſuos, Iudam conſtituit Regem,& *vt adorarent eum fratres eius,* Gen.49.n.10.Si ſanctus ſenex Ioſephum ſupra cæteros diligebat,quare ſupra cæteros non honorauit?Rupertus lib.4.de operibus Spiritus ſancti, c. 10.*Quia,* inquit,*in dandis benedictionibus non ſuam, ſed Dei voluntatem debuit facere,non carnis affectum, ſed ſpiritus inſtinctum ſequi,dignum fuit.* Iſrael, non carnis, ac amoris pondere, ſed Spiritus ſancti inſtinctu ducebatur; ideoque ſceptrum tribuit,non illi,qui dilectiſſimus erat,ſed Iudæ,in quo maiora erant merita futura.De æterno Patre ait Chriſtus Dominus:*Omne iudicium dedit filio,quia filius hominis eſt*, Ioann.5. à num.22. Sed quare Pater non dedit iudicium Chriſto Domino,quia eius filius, ſed quia filius hominis? Ad noſtram eruditionem, vt ex D. Auguſtino *tract.* 22. & ex aliis in proprio loco colligam, vt oſtendat, quòd non naturæ pondere, ſed meritorum diſcretione in natura aſſumpta traditum eſt iudicium filio; vt inde ſumas exemplum, quod pro ratione meritorum, non ſanguinis,tua bona diſtribuas: nam, vt dicitur Prouerb.28. num.21. *Qui cognoſcit in iudicio faciem,non benefacit iſte, & pro buccella panis deſerit veritatem.*Ita Sapiens, vt integritas iudicis ſeruetur, faciem debet ignorare.

Rupertus.

Ioannis 5.

Auguſt.

Prouerb 28.

EXPOSITIO III.

Dictionis, *Jeſu Chriſti.*

21. Rupertus. IESVS ſanctiſſimum nomen proprium eſt,& idem ac *Saluator*; quo nomine, vt notat Rupertus *hîc*,diuinitas indicatur; proprium enim eſt Dei, ſaluare; ſicut illius eſt ſolius, peccata dimittere. *Chriſti* cognomen eſt dignitatis, Hebraicè *Meſſias* appellatur, Græcè *Chriſtus*, Latinè *vnctus* dici poteſt. Vnde, vt aduertit Beda, nomen eſt dignitatis; nam Reges, Sacerdotes, ac Prophetæ vngebantur. Reges, vt Saul 1.*Reg.*10. *num.*1. Dauid 1.*Reg.* 16. *num.* 13. Salomon 3.*Reg.*1. *num* 19. Sacerdotes *Exod.* 29. *num.*7. *Leuit.*8. *num.*12. Prophetæ, vt Eliſæus 3. *Reg.*19.*num.*19.Dicitur ergo Chriſtus,id eſt,Meſſias promiſſus in lege, ſeu vnctus ipſa diuinitate.

Beda.

Iſai.61. Iſai.61. num. 1. *Spiritus Domini ſuper me, eo quòd vnxerit me*; in Regem ſcilicet totius vniuerſi, in Sacerdotem ſecundùm ordinem Melchiſedech; & in Prophetam, *Deuteron.*18. *num.*15. Iſidorus *de Eccleſiaſt. offic. cap.*24. & 25. D. Irenæus *lib.*3. *cap.*70. D. Ambroſius *ad Hebr.cap.*1. D. Athanaſius *orat.*2. *contra Arrian.*D. Damaſcenus *lib.*4. *de fide cap.*20. D.Hilarius *lib.*3. *de Trinitat.* latè proſequuntur.Nota ex Heſychio *lib.*2. *in Leuitic.c.*8. quòd Saluator noſter dicitur Ieſus Chriſtus; nomen *Ieſus* ſibi retinuit, & nobis nomen *Chriſtus* communicauit; vnde credentes dicti ſunt Chriſtiani, *Actor.*15. *num.* 26. *Ieſus* nomen ſaluandi, & redimendi eſt,*Chriſtus* verò cognomen dignitatis, ac regiæ maieſtatis: ſibi ergo Dominus reſeruauit, quòd paſſionem, ac crucem importabat; nobis verò, id, quod ſplendorem gloriæ, ac maieſtatis innuebat, communicauit.

Iſidorus. Irenæus. Ambroſ. Athanaſ. Damaſcen. Hilarius. Heſychius.

Chriſtus ſibi retinuit paſſionem; nobis communicat excellentiam.

QVÆSTIO VIII.

Quomodo D. Matthæus ſuum inchoet, & terminet Euangelium.

NOSTER ſacer Scriptor in nomine Ieſu canonicam ſuam exorditur hiſtoriam, eam terminat illis verbis: *Ecce, ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſæculi*, Matth.28. num.vltimo. In Euangelio Chriſti regnum exprimitur, & declaratur, quod vt optimum, & præcellens duobus clauditur: ſuos redimere, quod dicit Ieſus, & eis omnibus diebus adeſſe. *Ecce ego vobiſcum ſum.* Norma optimi Regis, & Præſulis eſt, ſubditos à malis, calamitatibuſque eximere, atque eis ſemper aſſiſtere. Conſtituit Pharao Ioſephum præpoſitum, ac gubernatorem in omni imperio ſuo; & vocauit eum lingua Ægyptiaca *Saluatorem mundi. Egreſſus itaque Ioſeph adterram Ægypti circuit omnes regiones*, Geneſ.41. num.45. Solemne erat apud antiquos ab operibus, ac rei euentu nomen imponere; ſic à fortitudine dicitur Iacob Iſrael; Moyſes eo quòd ab aquis ſublatus ſit. Cur ergo ab interpretatione ſomnij non dicitur Ioſeph auſcultator myſteriorum, ſed Saluator mundi? Cur tam ſolemnem diem non multis celebrat? Non multa concilia conuocat; ſed ſtatim circuit regiones Ægypti? Cùm totum regimen regni ad Ioſeph eſſet delatum, nihil aptius ei conueniebat,quàm quòd eſſet Saluator, ac totum regnum deambularet, vt ita pro omnium ſalute adſtaret, ac omnium vtilitati proſpiceret, & omnibus præſens adeſſet. D. Syneſius lib. de regno. *Quique vigilare, & in maximo concurſu ſolicitudinum verſari ſuſtinet, vt noctu, & interdiu ſubditi malis omnibus vacent; hic in genere quidem ouium, paſtor, in hominum verò genere, Rex eſt.*

22. Matth. 18. Geneſ 41. Syneſius.

Boni Principis eſt adeſſe ſuis.

Iſaias 6. num. 1. vidit Dominum in throno maieſtatis: *Seraphim ſtabant ſuper illud,ſex alæ vni, & ſex alæ alteri: & duabus velabant faciem eius, & duabus volabant.* Grauis ſuboritur quæſtio, nam in dictis videtur magna repugnantia; *ſtabant*, & *volabant*; hæc enim inter ſe contraria ſunt,quod enim ſtat, in vno loco immobiliter perſeuerat; quod verò volat,vnum ſpatium relinquit,& continuo corporis motu nouum acquirit. Hugo ait, quòd *Seraphim ſtant, ideſt,Prælati, ſuper Eccleſiam, ſicut excubiæ ad ſalutem populi.* In illis diuinis ſpiritibus vera ſuperiorum ſolicitudo adumbrabatur;

23. Iſaias 6. Hugo.

tur; ideoque ſtant, & ſimul volant; ſtant, tanquam vigiles, & vt omnibus præſentes adſint; volant verò ad cuiuſcumque neceſſitatem, & miſeriam, in illius ſubleuamen. Hæc, vt Seneca ad Polybium explicaret, dicebat de Rege: *Omnium ſomnos illius vigilantia defendit, omnium otium illius labor, omnium delitias illius induſtria, omnium vacationem illius occupatio.*

Seneca.

QVÆSTIO IX.

Quare hîc exprimatur ſolùm nomen Jeſu Chriſti, & non Filij Dei?

24. AD oſtenſionem Chriſti maximè faciebat, quòd nomen filij Dei hîc apponeretur; poterat enim ita inſcribi; *Liber generationis filij Dei Jeſu Chriſti.* Quare non? Reſpondeo primò, quòd Euangeliſta hîc tantùm naturalem Chriſti narrat generationem, & ideo diuinam ſilentio premit. Secundò. In nomine filij Dei reſplendet maximè Chriſti dignitas; in nomine verò Ieſu magna eius obligatio redimendi, atque ſaluandi: potius ergo decreuit, per aſtrictionem obligationem innoteſcere, quàm per ſummam maieſtatem, tamquam quòd illa eſſet alta mente repoſta. Tertiò. Vt notat Rupertus, in eo, quòd dicitur Ieſus, Deus eſſe aſſeritur, & Deus verus cognoſcitur, vt in expoſitione dixi, & ipſam celſitudinem filij Dei potius voluit ſaluandi operibus oſtentare, quàm ſpecioſis titulis, & nominibus filij Dei.

Obligatio menti magis affixa, quàm dignitas.

Rupertus.

25. Cùm Dominus inter accuſantium voces ſtetiſſet coram nefario iudice Pilato, & ab illo in multis eſſet interrogatus: *Non reſpondit ei ad vllum verbum, ita vt miraretur præſes vehementer,* Matthæi 27. num. 14. Valde mirum, quòd dominus ita taceret, nec ſe verum eſſe Regem, Meſſiam, ac filium Dei declaret, ne impudica blaſphemantium ora ſuorum verborum vi compeſceret; non enim ſe Regem prodit verbis, ſed operibus. D. Ambroſius lib. 10. in Lucam. *Cur,* ait, *Dominus tacuerit? Illud tamen præſtantiſſimum, quòd maluit ſe Regem probare, quàm dicere.* Hic eſt enim affectus præſtantiſſimi ingenij, vt non ſpecioſis titulis, ſed magnis factis proclametur, hæc enim ſunt, quæ maximè nobilitant. In impium decretum de nece Iudæorum conceſſit Aſſuerus, & cùm ponitur exemplum epiſtolarum, dicitur: *Rex maximus Artaxerxes.* Eſther 13. num. 1. Poſtea verò detecta malitia Aman, illud reuocauit, & tunc dicitur *Rex magnus Artaxerxes,* Eſther 16. num. 1. Cur in crudeli edicto maximus appellatur, dum verò iuſtè, ac rectè operatur, magnus nominatur, quod eſt quid minus, & inferius? Cùm tyrannicè agitur, præſtantiſſimus titulus profertur, vt eo perſona nobilitetur; cùm verò præclariſſimæ res geſtæ adſunt, ipſæ ad magnum ſplendorem diuulgandum ſufficiunt, & ſpecioſum nomen non deſideratur: nihil enim Principem magis oſtendit, quàm ipſamet animi virtus. D. Baſilius expendens verba Iſaiæ cap. 3. *Apprehendet enim vir fratrem ſuum,* ſic ait S. Pater: *Verus Princeps, non per hæc ſigna externa internoſcitur, cuiuſmodi ſunt, purpura, torques, ſeu amiculum pertenue, & diadema; ſed per id, quod in primis obtinet, virtutem Principe dignam.*

Maieſtas operibus potius quàm titulis oſtendenda.

Matth. 27.

Ambroſ.

Eſther 13.

Eſther 16.

Iſai 3.

Baſilius.

QVÆSTIO X.

Quare priùs ponatur nomen Ieſu, *& poſtea* Chriſti?

DIFFICVLTAS eſt, cur primò ab Euangeliſta Ieſus, & poſtea Chriſtus nominatur, ait enim: *Liber generationis Jeſu Chriſti*; & non è contra? Reſpondeo, quòd nomen *Jeſus*, id eſt, *Saluator*, dicit merita: *Chriſtus* verò dignitatem importat: appellatur ergo primò *Jeſus*, & poſtea *Chriſtus*; quia de meritis potius, quàm de corona, & purpura Saluator noſter gloriatur. Secundò. Merita dignitatem præcedere debent, & ideo antequam nominetur Chriſtus, id eſt, Rex, nomine Ieſus, in quo noſtræ redemptionis merita demonſtrantur, inſignitur. 26.

De meritis potius, quàm dignitate gloriandum.

Præcepit Deus Abrahamo, Geneſ. 17. num. 1. *Ambula coram me, & eſto perfectus*; ſeu, vt legunt Septuaginta, *eſto inculpabilis*; ſeu, vt Oleaſter, *eſto integer*; ſeu, vt D. Ambroſius, *Emerere conſpectu meo.* Sed quare ei mandatur, vt mereatur? Promittebat Deus Abrahamo ingentem generationem, ac terram Chanaam, *num.* 8. in poſſeſſionem ſempiternam, per quam terra viuentium communiter intelligitur; meritò ei dicitur, vt mereatur. nam ante acquiſitionem præmij, merendum, ac inſudandum eſt. Eidem Abrahamo inhæreo, cui promiſit Deus multiplicationem generationis ſuæ, Geneſ. 13. num. 16. *Faciam,* ait, *ſemen tuum, ſicut puluerem terræ.* Et cap. 15. num. 5. idem beneficium repetendo inquit; *Suſpice cœlum, & numera ſtellas, ſi potes; ſic erit ſemen tuum.* Sed quare prima comparatio abiecto pulueri fit, ſecunda micantibus ſtellis? Eleganter Hugo. *Ad ſtellas,* ait, *vſque euehuntur, qui ita ſe abiyciunt, ſicut puluis.* Ac ſi dicat, quòd illi ſolum micandi dignitatem in firmamento obtinent, qui merentur, labores, & humilitates ſuſtinendo. Dum Chriſtus Dominus in cruce penderet, Patrem exorauit: *Dimitte illis, non enim ſciunt, quid faciunt,* Luc. 23. num. 24. Sed quare dicitur: *Non ſciunt, quid faciunt?* cùm Principes, & multi è populo ipſum agnouerint? de quo multa dicam ſuo loco. Nunc in rem præſentem, & moraliter, Iudæi Pilato efficaciter inſtabant, vt de titulo, qui in cruce erat affixus, partem deleret; *Noli ſcribere Regem Iudæorum*; relinqueret verò alteram, ſcilicet, *Ieſus Nazarenus.* Et miſeri, qui meritum, in nomine Ieſus ſignificatum, relinquentes, Regis dignitatem adimere intendebant: meritò igitur de eis dicitur: *Non ſciunt, quid faciunt.* 27.

Geneſ. 17. Septuagin. Oleaſter. Ambroſ.

Geneſ. 13.

Geneſ. 15.

Hugo.

Luc. 23.

Vbi merita, ibi dignitas.

EXPOSITIO IV.

Dictionum, *Filij Dauid, filij Abraham.*

CVM multi in populo hoc nomine *Jeſus* fuerint dicti, ſeu, quod verius eſt, quòd ipſi aliquam cum eo habuerint ſimilitudinem; ideo Saluatoris noſtri perſona multis ſignis determinatur; ac proinde poſtquam Euangeliſta nomine ſuo Ieſum expreſſit, addidit Chriſtum filium 28.

filium Dauid, filium Abraham. Deinde cùm scriberet eis, qui ex lege Christum nouerant repromissum, voluit, quòd ipse esset, qui eisdem fuerat diu longè promissus, luce clariùs aperire. *Liber generationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham.* Caietanus, & Ianseníus ita legunt: *Liber generationis Iesu Christi filij Dauid, qui Dauid fuit filius Abraham.* Sed antiqua sanctorum Patrum sententia Hieronymi, Chrysostomi *homil.*2. D. Thomæ, Ruperti, & Pachasij, quam sequuntur communiter Recentiores, retinenda est, Christum scilicet appellari primò filium Dauidis, secundò Abrahami, quia de eorum stirpe expectabatur Messias, vt sic probaret, Christum verum esse Messiam.

Caietanus. Ianseníus.

Hieron. Chrysost. S. Thomas. Rupert. Paschasius.

QVÆSTIO XI.

Quare Christus dicatur filius Dauidis, & Abrahæ.

29. Chrysost.

EGREGIE respondet Chrysostomus homil.1. *Matthæus*, ait, *accedentibus his, qui ex Iudæis Christo crediderant, & rogantibus, vt quæ verbo docuerat, hæc eis litteris seruanda dimitteret, Hebræo dicitur Euangelium scripsisse sermone, vtpote Iudæis scribens, nihil amplius studuit ostendere, quàm quòd ex Abrahæ, & Dauidis Christus stirpe descenderet: nihil enim magis delectare Iudæos poterat, quam Christum Abrahæ, & Dauidis nepotem esse dicere.* Matthæus, vt dixi *in proœmio*, scripsit Euangelium suum Iudæis ad fidem conuersis: vt ergo eis sanctam persuaderet doctrinam, eorum animos attrahere voluit, Christum ex eorum genere natum esse aperiendo, hoc enim debet esse studium optimi magistri, vt doctrina sua in audientium cordibus insinuetur, & ita vnumquemque facile sua inclinatione alliciat, & trahat.

Magister audientium animos attrahere intendat inclinatione sua.

30. Apoc. 19.

Ait Ioannes: *Vidi vnum Angelum stantem in sole, & clamauit voce magna dicens omnibus auibus, quæ volabant per medium cœli: Venite, & congregamini ad cœnam magnam Dei, vt manducetis carnes Regum, & carnes tribunorum, & carnes fortium, & carnes equorum, & sedentium in ipsis, & carnes omnium liberorum, & seruorum, & pusillorum, & magnorum,* Apocal.19. num.17. Per has carnes Regum, tribunorum, fortium intelligitur omnis ciborum varietas, tam Principum, quàm inferiorum. Sed iam quæro: Cur iste Angelus vocat tantùm aues per medium tramitem cœli volantes; non verò illas quæ in suis nidulis quiescebant, vel in ramis arborum sedebant? Volucres ciborum appetitu agitatæ volant, ac circumquaque feruntur; has enim, proposita omni esca, vt facile vnamquamque sua conditione trahat, ad cœnam vocat Angelus, hic enim prædicatorem Euangelij adumbrat, vt tenent D. Ambrosius, Aretas, Richardus, Interlinealis. Nam bonus magister vniuscuiusque ingenium debet indagare, & explorare, vt suomet affectu quemlibet valeat inescare, atque ad salutis adducere viam. Ansbertus. *Sancti prædicatores gladio verbi omnes transuerberantes, in Christi corpus quod est Ecclesia, traiciunt. Percurrit autem idem Auctor huius historiæ singulas hominum qualitates ad Christum conuertentium, & dicit carnes equorum, & sedentium in ipsis,* &c. Ac sic dicat, quòd diuinus Concionator hominum qualitates considerat, vt illis inspectis, quemlibet facile sua voluptate, ac omnium condimentorum lautitia trahat. Vide *cap.*1. *num.*82.

Ambros. Aretas. Richardus. Interlin.

Ansbertus.

QVÆSTIO XII.

Quare hìc ponantur primò Dauid, & Abraham, & eorum filius expresse dicatur Christus?

31.

QVÆSTIO est: Cur Christus Dominus Dauidis, & Abrahami tantùm filius scribatur, non verò Isaac, Iacobi, & aliorum, ait enim Euangelista; *Filij Dauid, filij Abraham*? Respondent primò D. Chrysostomus *homil.*2. Petrus Damianus, Albertus Magnus, S. Thomas, Hugo *hìc.* Quia Christus Dominus simul Rex, & Sacerdos erat: oportebat ergo de sacerdotali simul, & regio semine carnem suscipere: & ad id manifestandum voluit primos eius parentes in genealogia nominare Dauidem, & Abrahamum, quorum alter Rex in lege scripta, alter Sacerdos extitit, vt sic omnem Euangelista honoraret statum, Ecclesiasticum in Abrahamo, in Dauid sæcularem. Secundò. Abulensis *quæst.*3. hoc refert ad eorum sanctitatem. *Matthæus*, ait, *in generatione Christi assumpsit principia à duobus hominibus, vnus erat, qui circumcisus est, & in quo fuit principium credendi, scilicet Abrahamo; alius fuit, qui electus est secundùm cor Dei, scilicet Dauid.* & similiter D. Thomas. Quasi dicat, quòd in vno fuerit principium credendi, & in altero munditia cordis. Seu quòd in vno resplenduerit fides, in altero operatio, ex quibus tota dignitas Christiana desumitur.

Chrysost. Damian. Albertus Magn. Thomas. Hugo.

Deus omnes honorat.

Abulensis.

Dignitas Christiana ex fide, & operatione.

Tertiò, respondent D. Chrysostomus *homil.*2. D. Anselmus, Carthusianus, Ludulphus, Glossa, Abulensis *quæst.*3. cuius sunt verba; *In Christi genealogia Patriarchæ, & Reges sunt viri honorabilissimi, & ad ostendendam istam dignitatem ponuntur isti duo, quorum vnus fuit primus, & maximus inter Patriarchas, scilicet Abraham: & alius primus & maximus inter Reges, scilicet Dauid.* Hi duo in primo capite, ac sub parentis nomine affiguntur, quia fuerunt primi, vnus inter Patriarchas, alter inter Reges. Et primi in aliquo ordine maximè venerandi, ac colendi sunt. Dauid autem dicitur primus inter Reges, non in regno Israelitico, anteceſſit enim Saul, sed in tribu Iuda, ac progenie Christi, vt notat Pater Gueuara: quia non solùm sibi, sed etiam suis successoribus meruit promissionem regni; at verò pollicitum Sauli datum, ad posteros non transiuit, 1.*Reg.*10. Et qui regalem purpuram, non successoribus, sed sibi tantùm nanciscitur, vix nomen Regis meretur. Ait Samuel Sauli: *Abiecit te Deus, ne sis Rex,* 1.Reg.15. num.52. Quomodo dicitur regno priuatus, cùm postea regnauerit? Abulensis quæst.26. *Ideo rectè dicitur, quod abiectus est, ne regnaret, quia priuatus est iure regnandi in filijs.* Vbi primum regnum filiis perdidit, statim ab ipso regali fastigio depositus est.

32. Chrysost. Carthusian. Ludulphus. Glossa. Abulensis.

Primus in aliquo ordine venerandus.

Gueuara.

1.Reg.15. Abulens.

Pater vt sibi habeat acquirat filijs.

Quartò. Rupertus lib.4. de victoria Verbi c.27. *Ratio docet*, inquit, *non multo minoris fuisse meriti, peperciſſe inimico propter Deum, quàm non peperciſſe vnigenito filio. Hoc fecit Dauid inimico suo infensissimo*

33. Rupertus.

simo quærenti animam suam, inimico Regi, cuius regnum sine dubio se susceptorum esse sciebat. Ob hanc maximè causam iuratum illi esse arbitramur, quòd semen, vel caro eius assumenda esset in filium Dei, quia maximè causa ista facit filios Dei. Ideo hi duo in principio generationis affixi sunt, ac peculiariter eorum filius dicitur Christus, quia se ipsos vicerunt, ac proprium in seruitutem redegerunt appetitum, vnus non parcendo filio, alter inimico parcendo. Quintò. Ambrosius *in cap. 3. Luc.* ad illa verba: *Qui fuit Adam*; hanc quæstionem excitat, & ita soluit: *Ideo duos*, ait, *generis auctores Euangelista delegit; vnum, qui promissum accepit de congregatione populorum: alterum, qui de generatione Christi oraculum consecutus est, & ideo licèt ordine successionis posterior; prior tamen, quàm Abraham, generatione describitur Dauid.* Quasi maiori sanctitati Dauidis hoc attribuat; nam Abrahamus ex gentibus, seu infidelibus prælectus ad Christi prosapiam, Dauid verò ex congregatione fidelium, atque credentium. Et inter iniquos aptari, ac eligi, maximè laudabile: inter bonos autem, & probatos, hoc raræ, extraordinariæque virtutis est. Sextò. Rationem addit Carthusianus: quia sanctiores erant; qui enim in maiori sanctitate prælucent, in maiori dignitate, ac honore sunt apud Deum.

Magna virtus se ipsos vincere.

Ambros.

Inter bonos eligi rara virtus.

Carthusian. *Sanctitas in magna dignitate.*

34. Septimò. Multo verior mihi est Patrum communis sententia, D. Hieronymi, D. Paschasij, Carthusiani, Bedæ, Glossæ, & aliorum. Ideo inter omnes Abraham, & Dauidem, primos parentum nomine proponi; quia ad hos facta est Christi repromissio. Abrahamo Genes. 12. num. 13. & 22. n. 18. *In semine tuo benedicentur omnes gentes.* Quod D. Paulus de Christo intelligendum esse docet *ad Galat. 3. num. 17.* Dauidi verò *2. Reg. 7. num. 12. & 1. Paralip. 17. n. 11. & Psalm. 88. n. 4. Psalm. 131. n. 11.* Ex quo profundè considera lector, quòd Deus magnatibus Abrahamo, & Dauidi aduentum filij sui promisit: at redemptionem, & beneficium in omnes, tam magnos, quàm paruos diffundit. Econtra verò huius sæculi Reges promissiones ad omnes tam nobiles, quàm plebeios extendunt; dignitates autem, & munera ad Principes coarctant.

D. Hieron. Paschas. Carthusian. Beda. Glossa. Genes. 12. & 22.

Deus quamuis vni promittat, omnibus largitur.

35. Adest Angelus in templo Zachariæ, & ait illi: *Vxor tua Elizabeth pariet filium tuum*, Luc. 1. n. 13. Valde mirum est, quòd Angelus dicat, *pariet tibi*; cùm Ioannes non solùm parentibus suis, sed omnibus natus sit; venit enim, vt omnes crederent per illum. D. Ambrosius, *Plena semper*, ait, *& redundantia sunt diuina beneficia, non exiguo constricta numero sed vberi bonorum coaceruata congestu; sanctus enim non solùm parentum gratia, sed etiam salus est plurimorum.* Hic est Deus Opt. Max. quòd quamuis tantus filius vni parenti promittitur, *pariet tibi*; in salutem tamen vniuersi populi præparabatur.

Luc. 1.

Ambros.

36. Econtra verò Reges sæculi bona spe omnes adimplent; munera tamen sua ad Principes, ac Dynastas coangustare solent. Viro, qui interfecerit Goliath, promisit Rex Saul filiam suam in vxorem: quem cùm occidisset Dauid, fecit eum Saul tribunum super mille viros, & dictum est ei, quòd vt esset gener Regis, centum præputia Philisthinorum necessaria essent Regi, *1. Reg. 18. n. 25.* Postea verò succedentibus rebus postulauit Dauid vxorem suam Michol. *Quam despondi*, ait, *mihi centum præputijs Philisthinorum*, 2. Reg. 3. num. 14.

Reges, quamuis omnibus promittant, Principibus tantùm donant.

2. Reg 3.

Iam insurgit difficultas. Cur non ait: Quam mihi in vxorem promerui morte ingentis molis Goliath? Nónne pro hoc non extabat promissio Regis? Nónne hoc non fuit factum in Israël multo præclarius? Sine dubio. Cur huius non meminit? Quando Dauid ingentem illam deiecit membrorum proceritatem, paruus, & contemptibilis erat, ita vt Saul interrogauerit: *De qua progenie est iste adolescens?* 1. Reg. 17. n. 58. Dauid autem optimè agnoscebat, Regis pollicitationem, etiam vniuersalem, in magnatibus constipari; & ideo non optat, ac quærit Michol vxorem suam pro Gigantis nece, quando paruulus, & ignotus erat, sed pro centum capitibus Philisthinorum; tunc enim iam vt Princeps militiæ, ac magnus in toto populo venerabatur.

1. Reg. 17.

QVÆSTIO XIII.

Quare dicatur, hîc primò inscribi Abraham, & Dauid, ob promissionem eis factam, cùm eadem alijs Patribus data sit?

EX septima, & vltima superioris quæstionis solutione grauis suboritur difficultas: nam ibi resolutum est ex communi consensu sanctorum Patrum, ideo primum in hac genealogia Dauidem, & Abrahamum sortiri locum, quia ad hos de Christo Domino specialis facta est promissio. Sed eademmet, quæ data est Abrahamo, iisdem ferè verbis reperitur concessa Isaaco *Genes. 26. n. 4.* & Iacobo *Genes. 28. n. 14.* Quare ergo asseritur, quòd ob promissionem factam Dauidi, & Abrahamo, hi primò, ac sub nomine parentis, *Filij Dauid, filij Abraham*, recensentur? Respondeo primò. Isaaco, & Iacobo, & aliis facta legitur simplex quædam promissio; at Abrahamo, & Dauidi sub iuramento data est: ad Abraham testatur Scriptura, Genes. 22. n. 16. *Per memetipsum iurauj, dicit Dominus, quia fecisti hanc rem.* Et Genes. 26. n. 3. Luc. 2. n. 73. *Iusiurandum, quod iurauit ad Abraham patrem nostrum.* Dauidi similiter dicitur Psalm. 131. num. 11. *Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non frustrabitur eum, de fructu ventris tui ponam super sedem tuam.* Et iterum Psalm. 88. n. 39. *Semel iurauj in Sancto meo, si Dauid mentiar, semen eius in æternum manebit.* Ergo peculiariter Christus eorum filius nuncupatur: nam vbi maior est obligatio, efficacior, & validior exigitur recordatio. Secundò. Verbum datum Isaaco, & Iacobo non fuit noua aliqua promissio, aut alia ab ea quæ facta fuerat Abrahamo, sed confirmabatur in filiis eius, & ideo dictum est Isaaco, Genes. 26. n. 4. *Complens iuramentum, quod spopondi Abrahamo patri tuo, multiplicabo semen tuum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes.* Vt ibi notant Chrysostomus, Caietanus, Pereira, & alij. Solum ergo de promissione Abrahami fit mentio, & non de aliis, quæ sunt veluti continuatio, ac confirmatio illius: & hæ idem censentur cum beneficij collatione; qui enim beneficium confert, illud conseruare, & custodire tenetur. Tertiò. Abraham pater extitit multarum gentium, Dauid pastor: meritò igitur Christus Rex regum dicitur eorum filius:

37.

Genes. 22. & 26.

Luc. 2.

Psalm. 131.

Psalm. 88.

Vbi maior obligatio maior & recordatio.

Genes. 26.

Chrysost. Caietan. Pereira.

Bonus Rex pater, & pastor.

Rex enim ſuorum ſit pater & paſtor; vtrumque enim Chriſtus verus Dominus, & Rex complexus eſt, vt ait D. Baſilius Magnus *homil.* 26. de Martyre Mamante.

D. Baſilius.

38. Cùm Iacob in extremis benediceret filios ſuos, Ioſeph munerauit, vt eſſet paſtor, & pater; ſic enim ait: *Paſtor egreſſus eſt lapis Iſraël, Deus patris tui benedicat tibi benedictionibus vberum, & vuluæ,* Geneſ. 49. n. 24. per *vbera, & vuluam,* parentis fœcunditatem intelligunt Lyranus, Caietanus, Lyppomanus, & alij. Sed cur inter tot felicia auſpicia, quibus bonus ſenex filiorum turbam coronat, non alio munere dilectiſſimum filium ſuum Ioſephum afficit, niſi tantùm vt ſit pater, & paſtor? Nil ſanè opportunius ad rem præſentem: Ioſeph enim totius regni clauum tenebat, ideo concedit ei benedictionem hanc, nam in paternali munere poterat auſpicari, quali amore, ac indulgentia ſubditi, & inferiores erant proſequendi; in paſtorali verò arte præſtantiſſimum aſſequebatur documentum, qua cura, atque ſolertia ſuper gregem vigilandum erat. Philo *lib. de Ioſeph*, de hoc loquens ait. *Quæ diſciplina cum ciuili conuenit, nam qui ſummus eſt in arte pecuaria, facile bonus Rex euadet, pulcherrimo gregi hominum præpoſitus, approbata induſtria in minori negotio.* Cùm Moyſes eſſet conſtitutus à Deo dux, & gubernator totius populi, iubetur, vt virga, qua oues ſoceri ſui paſcebat, ipſum populum regeret, vt notat Clemens Alexandrinus *lib. 1. Strom.* de eo dicitur à Deo: *Deduxiſti ſicut oues populum tuum in manu Moyſi, & Aaron,* Pſalm. 76. num. 21. Et etiam ei à Deo mandatum erat, vt ipſemet teſtatur. *Nunquid ego concepi omnem hanc multitudinem, vel genui eam, vt dicas mihi: Porta eos in ſinu tuo, ſicut portare ſolet nutrix infantulum?* Numer. 11. n. 12. Vbi ei impoſitum eſt, vt tanquam pater, & mater ſe habeat erga populum, vt expendit Abulenſis *quæſt.* 21. Sed quomodo Moyſes tam mirabiliter ordinatus à Deo rector totius populi, (imò in quo totius regiminis recta ratio deſcribebatur) ei imperatum eſt, vt populum ſicut oues duceret, & tanquam filios portaret in gremio? Optimè ſanè, nihil aliud ad præſtantiſſimi moderatoris munus exigebatur, niſi vt eſſet paſtor, & pater. D. Ambroſius *lib. 1. Epiſt.* 4. poſtquam notat, quòd Abraham, Iacob, & Moyſes patres, & paſtores fuerint, *Regalem*, inquit, *quandam in hoc munere diſciplinam induentes.*

Geneſ. 49.

Lyranus. Caietanus. Lyppoman.

Philo.

Clem. Alex.

Pſalm. 76.

Num 11.

Abulenſis.

Ambroſ.

QVÆSTIO XIV.

Quare Chriſtus non dicatur Adami filius?

39. PRIMA Incarnationis reuelatio facta eſt Adamo, vt docet D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 2 *art.* 7. *&* 3. *part. quæſt.* 1. *art.* 3. *ad* 5. vbi Expoſitores referunt multos Patres. D. Bonauenturam *in* 2 *diſt.* 23. *in literam Magiſtri.* Et ita explicant Patres illud Pauli ad Epheſ. 5. num. 32. *Nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea, Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto, & Eccleſia.* de quo latè Valentia 1. *diſp.* 7. *quæſt.* 2. *membr.* 1. Vaſquius 3. *part. diſp.* 12. *cap.* 3. Suarius *de creatione lib.* 3. *cap.* 18. *n.* 8. Reſpondeo primò, ad quæſtionem. Reuelatio, ſeu promiſſio Adæ merè gratuita fuit, & liberalis; quæ verò Abrahamo, & Dauidi, data ex meritis. Et in domo Dei, quæ per opera quis conſequitur, tantùm vendicant primam ſedem. Secundò. Euangeliſta oſtendebat, Chriſtum verum eſſe Meſſiam; hic autem promiſſus erat ex ſemine Abrahami, & Dauidis; ideo hos tantùm commemorat. Tertiò. Reſpondet Abulenſis *hìc, quæſt.* 5. Matthæum ſcripſiſſe Euangelium Iudæis: progenies, & deſcenſus ab Adam, vel Noë communes eſſe omnibus hominibus, ab Abrahamo particulares populo Iſraëlitico; & beneficia, quo magis particularia, eo magis æſtimari certum eſt.

D. Thomas.

Bonauent.

Epheſ. 5.

Valentia. Vaſquius. Suarius.

Abulenſis.

Beneficia particularia magis æſtimantur.

40. Quòd populus eductus fuerit de captiuitate Ægyptiaca per tot mirabilia, ſæpenumero Deus in memoriam populo redegit, vt notant noſter Incognitus, Lorinus, & alij: *Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti,* Pſalm. 80. n. 11. Pſalm. 77. n. 11. Leuitic. 26. num. 13. & 45. Num. 23. n. 22. Hierem. 11. n. 4. & paſſim in Scriptura. Sed cur frequentius hoc beneficium proponitur populo ante oculos, quàm prima hominis creatio; nam quid multo maius eſt, cùm ſit productio ex nihilo, & infinitam potentiam arguat, ita vt iuxta Thomiſtas, puræ creaturæ committi non poſſit? Creatio quid commune ad omnes homines; egreſſus de Ægypto quid ſingulariſſimum populo Iſraëlitico; & beneficium ex ſingularitate maximè accreſcit, ac multo maius eſt. Et ita ait noſter Incognitus: Comparatione populi exitus de Ægypto magnum beneficium erat. Ait Iacob filio ſuo Ioſeph: *Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi,* Gen. 48. n. 22. Magno cum myſterio explicatur, terram illam, ſcilicet Sichem, conceſſam eſſe à parente Ioſeph *extra*, ſeu, vt habet textus Hebraicus, *ſupra*, ſeu *vltra*, fratres ſuos. Nonne ſufficiebat dicere: *Do tibi hanc partem?* Ad quid additur: *extra fratres tuos?* Abulenſis, Cornelius. *Datur tanquam ſpeciale beneficium.* Vt ex ipſa ſingularitate donum præſtantius, ac maius videretur.

Incognitus. Lorinus. Pſalm. 80. & 77. Leuitic. 26. & 45. Num. 23. Hiezem. 11.

Thomiſtæ.

Incognitus.

Geneſ. 48.

Abulenſis. Cornelius.

QVÆSTIO XV.

Quare ponatur prior Dauid, quàm Abraham?

41. LONGA querela: Quare Dauid præpoſitus eſt Abrahæ? Optimo, & diuino conſilio ex multiplici ratione. Prima; Hieronymus, Chryſoſtomus *in opere imperfecto homil.* 1. D. Paſchaſius, D. Anſelmus, D. Thomas, Hugo, Beda, & alij. *Ordo præpoſterus, ſed neceſſariò commutatus,* ait Hieronymus; *ſi enim primum poſuiſſet Abraham, & poſtea Dauid, rurſus ei repetendus fuerat Abraham, vt generationis ſeries texeretur.* Quod ita intellige; quia Matthæus obſeruauit illum Hebræorum eloquentiſſimum modum, vt quælibet dictio incipiat ab eo in quo alia deſinit, vt iam notaui, & ideo, vt notat Barradas, nomen *progenitoris* bis coniunctim repetit, *Iſaac genuit Iacob: Iacob autem genuit Iudam*; ac proinde ſi Euangeliſta primum poſuiſſet Abraham, iterum erat repetendus, ac ſi diceret: Liber generationis Ieſu Chriſti filij Dauid, filij Abraham: Abraham autem genuit, &c. ad elegantiam Hebræorum ſeruandam.

D. Hieron. Chryſoſt. Paſchaſius. Anſelm. D. Thomas. Hugo. Beda.

Barradas.

Chryſoſt. Theophyl. Abulenſis. Ambroſ. D.Thomas.

ſeruandam. Secundò D. Chryſoſtomus *citato loco*, Theophylactus, Abulenſis *quæſt.* 4. D. Ambroſius, vt citat D. Thomas. Quia Dauid Rex, vt ita dignitas regia veneraretur. Tertiò. Idem Abulenſis. Quia Dauid ſanctior, & ſic magis dilectus Deo; quod ex eo colligit, quia de eo dicitur: *Inueni virum ſecundum cor meum*, 1. Reg. 13. Et colligit etiam ex multis in eum collatis beneficiis: fecit eum Regem totius Iſraël; multas ei gentes ſubiecit, 2. *Reg.* 8. & 1. *Paralip.* 18. fecit eum excellentiſſimum Prophetam, & dedit ei ſapientiſſimum filium Salomonem. At probatio amoris, exhibitio eſt operis. Theophylactus ait: *Quia primus ex Regibus Deo placuit.* Maximè æſtimanda virtus in Rege, ideóque aliis, licèt antiquioribus, anteponendus.

Maior ſanctitas, maior dilectio.

1. Reg. 13.

Theophyl.

42. Idem.

Quartò Theophylactus. Quia Dauid Chriſti typum ſeruabat; nam Chriſtus percuſſit diabolum, ſicut Dauid Philiſthæum; pepercit inimicis, ſicut & Dauid, & in hoc maximè illi ſimilis, quòd tot preſſuris, ac calamitatibus regnum ſibi comparauit. Quintò, Palatius, *Scriptura docet*, ait, *ſinum Abrahæ eſſe locum refrigerij*; imò cap. 8. dicitur infrà. *Multi venient, & recumbent cum Abraham, Iſaac, & Iacob in regno cœlorum. Cùm igitur Abraham deſignet quietem, innuit Dominus, neceſſe eſſe, vt filius ſis Abrahæ, id eſt, quietis, priùs fuiſſe filium Dauid pugnatoris anguſtijs, & laboribus preſſi.* Vide hîc *num.* 10. vt ſignificetur, quòd ad requiem per labores in Dauide præfiguratos ſit tranſeundum. Sextò. In Dauide promiſſio erat magis determinata, & veluti indiuiduata. Abraham pertinebat ad omnes Tribus, & ad multas alias gentes, quæ ab eo ducebant originem; Dauid verò ad Iudam, & in eo ad peculiarem familiam, & ideo promiſſio Dauidis in ore omnium magis verſabatur, vt ſtatim dicam. Vide ſuprà *quæſt.* 14.

Similis Chriſto.

Palatius.

Prior labor quàm quies.

Beneficium magis particulare.

43. Anſelm.

Septimò D. Anſelmus. *Ideo*, ait, *Dauid præponitur, quia in multis peccauit, non Abraham, qui in omnibus iuſtus apparuit, vt ex ſola miſericordia, non ex meritis hominum notus probaretur.* Idem ferè Hugo, & alij. Ea de cauſa prior ponitur Dauid, qui & quondam peccator, vt proximior ſit Chriſto, cuius miſericordia maximè indigebat, vt ita neceſſitas approximaretur remedio, infirmitas ſaluti. Deinde, quia in Dauide plus reſplenduit diuina miſericordia, quàm in Abrahamo. nam ille in multis peccauit; iſte in omnibus iuſtus apparuit, ait Anſelmus. Cùm ergo in hoc repræſentetur iuſtitia, in illo miſericordia, Dauid præcedat, miſericordia enim apud Deum primam ſemper occupat ſedem.

Hugo.

Infirmitas ſaluti proxima.

44. Rupertus.

Octauò Rupertus. *Myſteria*, inquit, *ſiue Incarnationis, vel Natiuitatis, Paſſionis, Reſurrectionis, & Aſcenſionis Ieſu Chriſti Filij ſui, prophetico & corde concepit, & ore peperit anima huius beati Dauid, cunctiſque venturis poſt ſe ſæculis legenda, vel canenda conſcripſit; hoc Abraham non fecit, licèt Propheta fuerit, quippe qui nec literas habuit. Rectè igitur, licèt Abraham anterior fuerit, quàm Dauid, non dixit Euangeliſta: Ieſu Chriſti filij Abraham, filij Dauid; ſed ordinem præpoſterans, filij Dauid, filij Abraham.* Qui inter glorioſam Eccleſiaſticorum ſcriptorum coronam recenſentur, maximè colendi, ac venerandi ſunt inter omnes, licèt antiquatè præcedant. Cùm ergo Dauid ſuos Pſalmos nobis ſcriptos dederit, quod Abrahamus non fecit; ideo in hac ſacra genealogia primus nominatur. *Principium loquendi Domino in Oſee*, c. 1. n. 2.

Qui libros componit, præcedit.

Oſee 1.

Sed quomodo dicitur, quòd verbum Domini habuerit exordium in Oſee, cùm plures antea vaticinati fuerint Prophetæ, vt Nathan, & alij? Verum eſt, quòd multi fuere antiquiores, ſed Oſee primus ſuum vaticinium literis mandauit; & ideo cùm ipſe primus ſcripſerit, ac compoſuerit librum, ideo eius verbum primum dicitur. Ruffinus ibi: *Principium loquendi Domino in Oſee: id nimirum videtur oſtendere, quia ipſe primus ſit ad hoc genus ſermonis adſcitus, non quòd Prophetæ antè non fuerint, cùm & beatorum Eliæ, & Eliſæi, & aliorum plurimorum eadem Regum hiſtoria geſta, dictaque commemoret; ſed quòd eorum, qui, quod præuntiabant, etiam literis mandare ad ſempiternam memoriam iuberentur, operam Oſee primus aſſumpſerit.*

Ruffinus.

45. Theophyl.

Nonò. Vt etiam notat Theophylactus: *Quia apud Iudæos celebrior erat Dauid, & poſterior fuit Abrahamo.* Et ideo promiſſio facta ad Dauid in populo erat maximè vulgaris, ita vt paſſim Dominus diceretur filius eius, & non Abrahæ, vt ſtatim dabo. Hæc eſt enim ſolemnis conſuetudo, vt per noua in obliuionem vetera abeant. Decimò. Abrahæ non eſt facta promiſſio, qualis Dauidi; Abrahæ pollicitum eſt tantùm, ex ſemine eius Chriſtum naſciturum: & Dauidi non ſolùm promittitur Chriſtus, ſed etiam regnum æternum nunquam abolendum. Pſal. 88. n. 36. *Semel iuraui in ſancto meo, ſi Dauid mentiar, ſemen eius in æternum manebit, & thronus eius, ſicut Sol.* Et Iſai. 9. n. 7. *Super ſolium Dauid, & ſuper regnum eius ſedebit vſque in ſempiternum.* Vnde rectè notauit Rupertus in hoc capite Matthæi, quòd *promiſſio in Dauid aucta eſt.* Meritò ergo primò dicitur filius Dauid, & poſtea Abrahæ. In Dauid promiſſio conſecuta eſt perſeuerantiam vſque in ſempiternum: beneficia autem, & dona, quæ firmitatem, ſtabilitatémque in æternum ſecum aſportant, quæ maxima inter omnia numerantur.

Per noua obliuiſcuntur vetera.

Pſalm. 88.

Iſai. 9.

Rupertus.

Beneficia maxima quæ perpetuitatem habent.

46.

Vndecimò. Abrahamus poſtquam Deus ei ſpopondit, de ſemine ſuo naſciturum, ſemper irreprehenſibilis extitit; at Dauid in multa dilapſus eſt peccata, in adulterium Bethſabee, in homicidium Vriæ; in annumerationem populi: vt diuinæ promiſſionis veritas refulgeat, dicatur Chriſtus primò filius Dauidis: quamuis enim multa in eo fuerint peccata, nullo tamen modo Dei verbum potuit præteriri. Duodecimò. Dauid peccatori, ne in diffidentiam abeat, detur primus locus. At nunc eſt difficultas: Abraham, Iſaac, Iacob, viri ſanctiſſimi, & operibus pleni, poſt Dauidem, ac veluti ad eius pedes locum habebunt? Nihil intereſt. Benemeriti, omnibúſque virtutibus conſpicui, quocumque in loco ſine ſui anxietate ſunt ſecuri. *Initio tu Domine terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cœli*, Pſal. 101. n. 26. Vbi *cœlum*, quamuis nobilius, ſecundo ponitur loco, vt certum de ſua excellentia, quin in diffidentiam abeat. Vide *cap.* 1. *n.* 142. 143. & 144.

Dei promiſſio nunquam deficit.

Benemeritus eſt ſui ſecurus.

Pſalm. 101.

47.

Decimotertiò. Dauid primo ponitur loco, vt ſic maneat iuxta Chriſtum: erat enim Rex, qui ad rectè gubernandum diuina aſſiſtentia, ac præſentia maximè indiget. Deinde, quia peccator, & multis criminibus infectus fuit, vt ſic ex diuina præſentia nobilitetur, & honoretur; talès enim Dominus noſter Ieſus, ne abiecti maneant, ſolet decorare, honoreque inſignire. Decimoquartò D. Chryſoſtomus *homil.* 1. *in Imperfecto.* Theophylactus, Euthymius, & alij. Quæ ratio eſt magis literalis.

Abiectus honorandus.

Chryſoſt. Theophyl. Euthymius.

literalis. Mâtthæus ſcribebat Iudæis ad fidem conuerſis, Ideo primo loco Chriſtum appellauit filium Dauid, quia erat maximè vulgare, & per omnium ora verſabatur, Meſſiam Dauidis filium eſſe; quapropter Chriſtus Dominus paſſim in Euangelio *Dauid filius* nominatur. Interrogati Phariſæi à Chriſto Saluatore noſtro: *Quid vobis videtur de Chriſto, cuius filius eſt?* Reſpondent: Dauid, *Matth.22.n.24.* Viſis mirabilibus Chriſti dicebat populus: *Nunquid hic eſt filius Dauid?* Matth.12.n.23. Et ſimiliter, *Matth.9.n.27.& 15.n.22.& 20.& 30. Marc.10.n.47. Luc.18.n.28.& 29.* & multis aliis in locis. Semper noſter Euangeliſta communi opinioni condeſcendere, ac ſe ſe illi accommodare decreuit.

Matth.12.9. 15.20.& 30. Marc.10. Luc.18.

Communi opinioni accommodandum.

48. Magna inter interpretes difficultas eſt, cur noſter ſacer Scriptor Chriſti genealogiam per Ioſeph texuerit, cùm non ſit illius filius, ſed æterni Parentis? Reſpondet Maldonatus hîc in Matth. verſ.16. §. Itaque reſtat. *Euangeliſtas*, ait, *multorum opinioni ſeruire voluiſſe*, qui, vt ait Lucas cap.3.n.2. *Chriſtum filium Ioſeph fuiſſe arbitrantur.* Intendebant ſacri Scriptores publicare, Chriſtum verum eſſe filium Dei, & Virginis; & tamen eius generationem per Ioſeph, tanquam parentem narrant, vt communi vulgi opinioni inſeruiant, quæ licèt eſſet falſa, tamen permittitur, ne contra communem opinionem aſſerere videretur, ne animi hominum ſe ſe verterent à vera doctrina, ad quam eos ſacri Euangeliſtæ paulatim diſponere conabantur. Cùm Angelus feliciſſima Chriſti nuntia paſtoribus aſportaret, ei ſe aſſociant exercitus Angelorum: *Facta eſt cum Angelo multitudo militiæ cœleſtis*, Luc.2.n.13. Qui feſtiuè, & modulanter venerant, non bene eis nomen militiæ congruit; hoc enim ad bellum ſpectat; cantantibus nomen chori aptius erat. In veteri Teſtamento paſſim inuenies militiam cœli, 4. *Reg.21.n.3.& 5. Iſai.24.n.29. Hierem.19.num.13. Sophon.1.n.5.* At Angelorum chorum nunquam reperies: & Canonicus hiſtoriator communi vocabulo, ac loquendi modo condeſcendere voluit. Beda. *Chorus aduenientium Angelorum militiæ cœleſtis vocabulum accipit.* Et ideo non chorus, multitudo militiæ dicitur.

Maldonat.

Luc. 3.

Luc. 2.

Beda.

QVÆSTIO XVI.

Quare Chriſtus Dominus à populo dicebatur filius Dauid, à viris præſtantiſſimis filius Abrahæ?

49. EX vltima ratione ſuperioris quæſtionis inſurgit difficultas: Quare Chriſtus Dominus communiter à populo filius Dauid dicebatur, & promiſſio ei facta in omnium linguis erat, ita vt de eo, quod pollicitum erat Abrahamo, non recordaretur populus, nunquam enim ab eo Chriſtus in Euangelio filius Abrahæ dictus eſt; è contra verò viri ſanctiſſimi ſolùm de fide à Deo præſtita Abrahamo circa Chriſtum recordabantur? Ait ſanctiſſima Virgo Luc.1. num.55. *Sicut locutus eſt ad patres noſtros Abraham, & ſemini eius in ſæcula.* Et Zacharias ibidem num.73. *Iuſiurandum, quod iurauit ad Abraham patrem noſtrum.* Paulus *ad Rom.4.n.13.& ad Galat.3.n.14.* Quare ergo populus ſolum Dauid, & viri ſanctiſſimi Abraham in memoriam reuocant? Solutionem accipe ex iis, quæ notaui ex D.Thoma *hîc*, quòd promiſſio Abrahæ fuit de membris, ac de eorum vtilitate. *In ſemine tuo benedicentur omnes gentes*, Geneſ.22.num.18. At promiſſio Dauid facta eſt de capite, ac veluti de eius dignitate, & honore: *De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam*, Pſalm.131. n.11. Ideo populus promiſſionis Abrahæ obliuiſcebatur, & Dauidis tantùm recordabatur, quia huius ſæculi homines de bono communi etiam populi obliuiſcuntur, & ſolùm ad augmentum Regis ad eius captandam voluntatem oculos intendunt; ſicut fecerunt adoleſcentes Roboam conſilium dantes 3. *Reg.* 12.*n.*10. Econtra verò viri ſancti ſolam omnium vtilitatem memoria tenent, & à bono Regis, ac particularium, mentem auertunt.

Luc. 1.

Rom. 4. Galat. 3.

D.Thomas.

Geneſ.24.

Pſalm.131.

Aulici ſolùm de bono Regis recordantur.

50. Ab iniquis habitatoribus Sichem eligitur Abimelech in Regem iuxta quercum. *Abierunt, & conſtituerunt Regem Abimelech iuxta quercum, quæ ſtabat in Sichem*, Iudic.9.n.6. At verò Salomon vngitur in Regem intra vrbem Hieruſalem, ac prope Gethon, vnus eſt fluuius Paradiſi ad irrigandam vniuerſam terram, vt vult Pineda de rebus Salom. lib. 2. cap.5. *Deſcendit erga Sadoc Sacerdos, & Nathan Propheta, & Banaias filius Ioiadæ, & Cerethi, & Belthi, & impoſuerunt Salomonem ſuper mulam Regis Dauid, & adduxerunt eum in Gethon, ſumpſitque Sadoc Sacerdos cornu olei de tabernaculo, & vnxit Salomonem*, 3.Reg.1.n.38, Sed cur ille iniquus auſpicia regni habet iuxta arborem, iſte verò intra vrbem, ac iuxta Gethon? Abulenſ. 3.*Reg.cap.1. quæſt.23.& 9. Iudic. quæſt.23.* de Abimelech diſſerens, aſſerit, *antiquitatem tenuiſſe, Reges apud arbores vngere: nam*, ait, *de arboribus eſt ratio, quia ſicut arbores florent, & virent, ita vngentes Reges imprecantur regnum illius ſemper florere proſperitate, & virere manendo in robore ſuo.* Iniqui, ac deprauati regni auſpicia dabant apud arbores; nam ſicut illæ, vt floreant, humorem, ac ſuccum à terra hauriunt, ita adulantes ſymbolicè præfigurabant, ſuum Regem omnes ſterilizare, vt ipſe fructificet, ac viteſcat. Econtra verò Nathan Propheta, & ſancti viri acclamant Regem in loco publico, ac omnibus ſalutifero, & omnia fœcundante, quia non pro ſui commodo, ſed pro omnium vtilitate Regem vngebant.

Pineda. 3.Reg.1.

Abulenſis.

QVÆSTIO XVII.

Quare Dauid hîc regio titulo non inſigniatur?

51. CVR non dixit Euangeliſta; filij Dauid Regis: ſed regium nomen hîc reticuit, cùm infrà bis, nominando ipſum, Regem appellet; *Ieſſe autem genuit Dauid Regem. Dauid autem Rex?* Reſpondeo primò. Dauid ſcribebatur hîc proximus Chriſto Domino, iuxta quem nullus ex hominibus Rex poteſt nominari; vt ait Iſai. 40. num.17. *Omnes gentes quaſi non ſint, ſic ſunt coram eo.* Et vigintiquatuor ſeniores mittebant coronas ſuas, *Apocalypſ.4.n.10.* Secundò. Vt manifeſtetur, quòd plus Deus gloriabatur de Dauide paſtore, & paupere, quàm de ipſo Rege, & præpotente; pauperes enim à Deo magni æſtimantur. Tertiò

Iuxta Chriſtum nullus Rex. Iſai.40.

Apocal.4.

Pauperes à Deo æſtimantur.

Apud Deum non dignitas, sed merita valent.

Tertiò tacetur hîc nomen *Regis*, vt detur intelligi, quòd Dauid iuxta Christum tam sublimem locum est consecutus non ob regiam dignitatem, sed ob facta, & merita præclara; hæc enim tantum in domo Dei præualent, & primas sedes rapiunt. Quartò, non scribitur hîc Dauid Rex, sed infrà in alio remotiori loco. Aderat hic iuxta Christum Dominum tanquam eius magnus, ac familiaris amicus, & ideo hîc regalis corona supprimitur. Magnum documentum ex hoc hauriant aulici, ac optimates, quòd quiescant, & contenti sint; si amicabiliter Regis latera assequantur, ac proinde patiantur, vt alij & distantes adipiscantur, ac obtineant honores, & coronas. Vigintiquatuor seniores *Apocal. 4. n.10.* tanquam à throno remoti residebant in sedilibus suis, & tunc coronis capita sua condecorabant. At cùm appropinquarent ad Dei sedem, ante illam coronas suas mittebant, in hoc sibi complacentes, quòd Dei throno assisterent, & ideo omnia alia ornamenta à se dimittebant, ac abiiciebant.

Aulici contenti sint, quòd Regem amicum habeant.

52. Quintò considera diuersum loquendi modum: nam dum Dauid Christo approximatur, *pater* dicitur *Iesu Christi filij Dauid*; dum verò longè ab eo distat, Rex appellatur. Dauid Rex genuit Salomonem. Principes, dum in præsentia Dei se reputant, & proximè coram eo adsunt, vt parentes se habent; dum autem ab eo se abesse putant, vt Reges, & domini absoluti gubernant. Et ideo Dauid, dum elongatur à Christo, & Rex nominatur, statim apponitur ei Bethsabee adulterium, & Vriæ homicidium. Sextò. Vide quantum distet humilitas à maiestate; nam vbi dicitur tantùm Dauid, ac pauper, & humilis introducitur, statim summa extollitur dignitate, vt pater sit Christi, & dicatur: vbi verò purpura, & sceptro insignitur, ibi adulterio, & homicidio deprimitur; semper enim humilitas Dei donis decoratur, & subleuatur: at verò altitudo, & maiestas humana criminibus inficitur & inquinatur.

Reges iuxta Christũ sunt patres, longè domini.

Humilitas exaltatur, altitudo deprimitur.

53. In Saule, & Dauide præclarè ponderans D. Cyrillus Alexandr. in cap. 21. Ioan. *Deus superbis resistit*, ait S. Doctor, *humilibus dat gratiam; Saul cùm paruulus esset in oculis suis, dux super Israël constitutus est; cùm verò in superbiam elatus est, à Deo abiectus, & reprobatus est: cùm Dauid vilis in oculis suis saltaret coram Arca, ludens citharâ, mirum in modum Deo placuit; cùm verò tumore animi inflatus populum iussit numerari, vindicem manum Dei sensit.* Ac si dicat, quòd dum Saul paruulus sibi videbatur, ad culmen regni euectus est; cùm verò superbiret, peccatis deiicitur. Similiter Dauid, dum se in paruo reputat, subleuatur; dum verò extra se rapitur, deprimitur. Bis luctasse Iacob, narrat Scriptura; semel cum fratre Esau in vtero, & iterum cum Angelo iuxta flumen: à fratre victor egressus est, ab Angelo pede claudicans recedit. Si verò huius rei rationem quæras, pondera verba textus, in luctamine Esau; *plantam fratris tenebat manu*, Genes. 25. n. 25. Cum Angelo verò manibus, brachiis, & amplexibus implicabatur, *Genes. 32. n. 24.* Dum ergo fratris pedes tenet; in quo eius modestia, & humilitas significabatur, victoriam assequitur, vt notat Rupertus: dum verò manus Angeli apprehendit, ita vt in victoriam contra eum se erigeret, claudicatione opprimitur, vt rectè expendit Theodoretus. *Ne verò*, ait, *de victoria superbiret, putans se Deum vicisse, femur Patriarchæ contractum est.*

Cyrillus.

Genes. 25.

Genes. 32.

Rupertus.

Theodoret.

Expostulabat à Deo Regius Vates: *Feci iudicium, & iustitiam, non tradas me calumniantibus me,* Psal. 118. n. 121. Econtra verò Apostolus. *Indicaui tradere huiusmodi hominem Sathanæ*, 1. Cor. 5. n. 5. Quæres, quare Psaltes adeò est timidus, vt post multa iustitiæ opera narrata vehementer postulet, ne tradatur inimicis suis; è contra verò Apostolus tanta fiducia plenus, vt non solùm in manus inimicorum tradi non timeat, sed etiam potestatem habeat ad alios tradendos, ac veluti incarcerandos? D. Hilarius ibi: *Propheta*, inquit, *ne à Deo tradatur, erat: cæterùm Apostolus habet iam in se id fiducia, vt peccatores Diabolo tradat ipse.* Dauid cùm esset Rex, timet ab ipsa dignitate tradi, quæ semper mille est exposita calamitatibus: at Apostolus, vt morti destinatus, & tanquam purgamenta huius mundi, omni totius orbis bono expoliatus, adeò superior erat, vt non solùm traditioni subiectus, sed etiam potestate emineat ad peccatores Diabolo tradendos.

54. Psalm. 118. 1. Cor 5.

Hilarius.

A dignitate, vt à proditore traditur homo.

Matth. 1. Abraham genuit Isaac: Isaac *num. 2.* autem genuit Iacob: Iacob autem genuit Iudam, & fratres eius: Iudas autem genuit Phares, & Zaram de Thamar: Phares autem genuit Esron: Esron autem genuit Aram: Aram autem genuit Aminadab: Aminadab autem genuit Nahasson: Nahasson autem genuit Salmon: Salmon autem genuit Booz de Rahab: Booz autem genuit Obed ex Ruth: Obed autem genuit Iesse: Iesse autem genuit Dauid Regem.

EXPOSITIO.

55. HÆc genealogia Christi Domini quadraginta, & duas personas amplectitur, & claudit, quas in tres partes, seu tesseradecades, vt appellat D. Hieronymus, distribuit B. Matthæus, & vnaquæque quatuordecim continet personas, & in numero sunt quadraginta duæ. Prima pars, seu quaterdenarius est ab Abraham vsque ad Dauid, qui procedit per Patriarchas. Secunda à Dauide ad Transmigrationem Babylonis per Reges. Tertia à Transmigratione vsque ad Christum per Duces, ac personas priuatas.

56. Series generationis incipit ab Abrahamo, qui pater fidei nostræ ab Apostolo dicitur. Secundò Isaac sequitur: Deo in sacrificium oblatus fuit. Tertiò Iacob, qui duodecim filios habuit, qui Tribuum Israël capita fuere. Quartò Iudas, qui ex Thamar nuru sua eam ignorans, duos filios genuit, *Genes. 38.* Quintò Phares, qui cum patre Iuda, & auo Iacob in Ægyptum descendit. Sextò Esron, *Genes. 48. num. 13. & 1. Paralip. 2. num. 5.* Septimò Aram, qui citato loco Paralip. *num. 9.*

dicitur Ram. Octauò Aminadab; hunc, teſtatur Lyranus hoc loco, cum populo Iſraëlitico exiiſſe de Ægypto, &, cæteris formidantibus, ipſum cum ſua Tribu Iuda primum mare rubrum intraſſe. Probabilius Abulenſ. *hîc in comment.* tenet in Ægypto obiiſſe; ſi enim ipſe eſſet viuus, Tribus Iudæ fuiſſet Princeps; at eius filius Nahaſſon Princeps dicitur *citato loco Paralip. num.* 10. Nonò Nahaſſon Princeps, vt modò dixi. Decimò Salmon, qui in matrimonium duxit Rahab, quæ *Ioſue 2. n. 2. & 6. n. 25.* meretrix dicitur. Eam in vxorem accipiendo non peccauit Salmon, vt tenent *hîc* Abulenſ. Beaulxam. Barradas. Quia illa ex idolorum cultu ad verum Deum ſe conuertit. Deinde magnum in populum collatum beneficium poterat matrimonio compenſari. Vndecimò Booz, qui erat homo potens, & multarum diuitiarum, duxitque vxorem Ruth Moabitidem, vt *lib. Ruth* conſtat *cap. 4. num. 13.* Duodecimò Obed. Decimotertiò Iſai, ſeu Ieſſe. Decimoquartò Dauid, vt videbis in libro Ruth citato loco *num. 21. & 22.*

Lyranus.

Abulenſis. Beaulxam. Barradas.

QVÆSTIO XVIII.

Quare Matthæus in genealogia Chriſti procedat deſcendendo, Lucas verò aſcendendo?

56. Ambroſ. BENE notat D. Ambroſ. *in cap. 3. Luc.* quòd vtroque modo generationes narrantur in Scriptura, deſcendendo paſſim inuenies, *Geneſ. 11. num. 10.* Aſcendendo verò *1. Reg. 1. n. 1. & 9. n. 1.* Quare ergo ordinando Chriſti generationem Matthæus incipit ab Abrahamo, & deſcendit vſque ad Chriſtum; Lucas verò *cap. 3* inuerſo ordine, à Chriſto aſcendit vſque ad Adam, & Deum? Primò reſpondet D. Auguſt. *lib. 2. de conſenſ. Euang. cap. 5.* S. Thom. cap. 1. in Matth. *Matthæus*, ait, *intendit narrare generationem Chriſti carnalem, per quam deſcendit vſque ad infirmitatis noſtræ aſſumptionem, congruè eius generationem deſcendendo deſcribit; ſed Lucas, qui a in ipſo commendat ſacerdotalem dignitatem, per quam Deo reconciliamur, & ipſi Chriſto vnimur, aſcendendo procedit.* Matthæus à primis progenitoribus ad inferiores ſe confert, agit enim de aſſumptione carnis, qua Filius Dei ad noſtram deſcendit infirmitatem: Lucas verò per Nathan, alioſque Sacerdotes deducit genus, eius dignitatem ſacerdotalem celebrando, per quam Deo reconciliamur, ſitque noſter aſcenſus. Ex quo accipe rationem, ob quam D. Lucas in ſuo catalogo, peccatorum mentionem non facit, ab his enim Sacerdos valde alienus eſſe debet. D. Ambroſ. lib. 3. in Luc. *Non abnuo*, ait, *cùm Thamar, & Ruth defendo, peccatores quoque inter maiores Dominici generis computatos, quorum commemorationem S. Lucas declarare deſiderans, alium quendam ſucceſſionum ordinem tenuit. Neque enim Achab, neque Iechoniam, neque poſtremò Vriæ vxorem nominandos putauit, vt immaculatam ſacerdotalis generis ſeriem declararet.*

Auguſt. S. Thomas.

Ambroſ. *Sacerdos alienus à peccatis etiam in ſuo genere.*

57. Auguſt. Secundò. Idem S. Auguſt. ſerm. 15. de verbis Domini: *Matthæus*, inquit, *generationem Chriſti memorabat, qua deſcendit ad nos, ideo quando natus eſt Chriſtus, cœpit numerare deſcendendo; Lucas autem, quia tantùm numerare cœpit, quando baptizatus eſt Chriſtus, ibi eſt initium aſcenſionis.* Similiter D. Anſelm. Quaſi quòd Matthæus narrat deſcendendo, quia de Chriſti generatione agebat, qua ad nos venit: Lucas verò aſcendendo, quia ſuſcipit Chriſtum à Baptiſmo, ex quo homo ad ſuperiora ſubleuatur, & ablutus à peccatis ad Deum accedit: & ideo D. Lucas in ſua ſerie ſeptuaginta ſeptem generationes apponit, per quas vniuerſitas peccatorum (vt probat D. Hieron. *Epiſt.* 12. *ad Damaſum*, ex illo Geneſ. 4. n. 23. *de Lamech verò ſeptuagies ſepties*) intelligitur. Pergit D. Auguſtin. cit. *Lucas exorſus eſt numerare vſque ad Adam, qui primus peccauit, & nos cum peccati obligatione generauit. Peruenit vſque ad Adam, & numerantur generationes 77. Sic ergo nulla generatio prætermiſſa eſt, nulla culpa præteritur, vbi non debetur ignoſci. nam ideo ipſius 77. generationes numerauit, quem numerum Dominus in peccatorum remiſſione commendauit, quoniam à Baptiſmo cœpit numerare, vbi omnia peccata ſoluuntur.* Idem habet D. Anſelm. Quod confirmat ex illo, quod Chriſtus D. dixit Petro, *Non dico tibi ſepties, ſed vſque ſeptuagies ſepties.*

Anſelm. Hieron. Geneſ. 4. Auguſt. Anſelm.

58. Tertiò. D. Paulin. *Epiſt. 10. ad Seuerum*, ex eo exiſtimat, quòd diuerſo modo ordiuntur hæc Euangelia; nam Lucas ſumit exordium à Ieſu: *Ipſe Ieſus erat incipiens*, Luc. 3. n. 23. In quo Matthæus terminat ſuam ſeriem; *de qua natus eſt Ieſus, qui vocatur Chriſtus*; quia ipſe Dei Filius, eſt caput & terminus, principium, ac finis totius creaturæ. Quartò. Rupert. *hîc in c. 1. Matth.* quandam rationem valde moralem excogitauit: quia in hac duplici ſerie generationum explicatur certamen, & victoria Verbi de Diabolo. Certamen, artem piſcatoris meditatus eſt Deus, ex his generationibus funem quendam ordinauit Deus, in cuius extremitate ſubligatus eſt diuinitatis hamus natura noſtra velatus, quem Diabolus diglutiens, illius cuſpide ſauciatus, captus periit, vt piſci in linea piſcatoris contingit. Victoria *in text. Luc.* Nam in eo fit circulus, vt ait Rupert. incipit in Ieſu Chriſto, qui eſt verus Deus, & terminatur in ipſo Deo, qui fuit Adam: in ſignum autem victoriæ captiuo in auribus ponebatur circulus, vt de Leuiathan ait *Iob* 40. *n.* 20. & ita in Matth. genealogia congreſſus Chriſti cum Diabolo deſignatur: in textu verò Lucæ, victoria qua coronatus ad Deum Patrem redit. Vide Rupertum. Quintò. Tolet. *annot. 57. in c. 3. Luc.* In myſterio aduentus Chriſti duo conſiderantur, aduentus, & eius fructus; ille deſcendit de cœlis, vt aſcenderemus in cœlos; filius Dei factus eſt homo, vt homo fieret filius Dei, & ideo Matth. deſcribit ipſum deſcenſum, ac aduentum eius ad nos; Luc. verò fructum Incarnationis narrat, dum homo ad Deum tendit, ac aſcendit. Hæ tamen omnes rationes ſunt morales.

Paulin. Luc. 3. Rupertus. Toletus.

59. Sextò. Ratio litteralis, quam tradunt compendiosè D. Chryſoſt. *homil. 1. in Matth.* D. Thom. *hîc.* Abulenſ. *quæſt. 5.* Matthæus ſcripſit ſuum Euangelium Hebræis, qui maximè gloriabantur de Abrahamo, & cui promiſſio de Incarnatione in eius ſemine erat facta: vt ergo oſtenderet, Chriſtum verum eſſe Meſſiam, ab ipſo Abrahamo tramitem generationis inchoauit texere, vt ita cum ipſo Abrahamo, ac Dauide Hebræum faceret benuolum. Lucas verò ſuum Euangelium Græcis tradebat, ideo non tantùm progenitorum populi Iſraëlitici meminit, ſed vſque ad

Chryſoſt. S. Thomas. Abulenſis.

ad Adam, & ſurſum euehendo genealogiam protendit: quia cùm ſcriberet Gentibus inſipientibus, voluit incipere à notioribus, ad maiora eos deducendo, vel vt tacitè eos doceret, quòd per Chriſtum homo aſcendit ad Deum. Septima. Liceat mihi in laudem Virginis Mariæ, quandam rationem moralem dare. D. Matthæus narrat genealogiam Ioſeph. D. Lucas Virginis generationem deſcribit, vt eſt probalis ſententia, & latè dicam *quæſt. vlt. huius cap.* Cùm ergo in generatione cuiuſque hominis, quamuis ſancti, & iuſti, lapſus, & deſcenſus ſit; ideo Matthæus proſapiam Ioſeph delineans, deſcendit. Cùm verò in generatione, ac rebus S. Virginis, quo magis mens conſiderat, eo ad maiora prouehitur, & vſque ad ipſum Deum volat; ideo Lucas, dum Virginis generationem diſcurrit, aſcendit. Et quia de S. Deipara tractabatur, ideo mulieres peccatrices luxuriæ inquinamento fœdas, vt Matthæus, non apponit, nec aliter exorditur generationem, niſi in Chriſti Baptiſmatis puritate, & vſque ad ipſum puritatis fontem deducit.

In Virgine omnia magna, & ſancta.

QVÆSTIO XIX.

Quare Lucas, & Matthæus diuerſo verbo vtantur?

60. DIVVS Matthæus ait: *Abraham genuit Iſaac,* &c. Lucas, *Qui fuit Dauid, qui fuit Ieſſe.* Quare? Reſpondet primò D. Auguſt. *lib. 2. de conſenſ. Euangeliſt. cap. 2.* quòd ipſa verborum differentia, quid ſinguli ſuſcepiſſent, eleganter manifeſtarunt. Matthæus, qui naturalem deſcribebat generationem, vſus eſt verbo *generandi*; Lucas verò, qui agebat de generatione legali, & per adoptionem, ab illo verbo abſtinuit; non enim rigoroſè dicitur filius genitus à patre adoptante; & quamquam aliquando dicatur, *Genuit nos verbo veritatis*; tamen ne confuſio fieret inter vtramque generationem, ideo ille modus loquendi vitandus fuit. Secundò. Texendo generationem Chriſti vtuntur Matthæus, & Lucas verbis *generandi*, & *fuit*; per *generationem* ſignificatur natiuitas, & ingreſſus hominis in mundum; per verbum *fuit*, mors, & exitus, vt oſtendatur, quòd mors, & natiuitas maximè coniunguntur, itaut idem ſit naſci, ac mori. Tertiò, etiam myſticè. D. Lucas agebat de ſacerdotali dignitate, cui omnia ſæculi bona in præterito eſſe debent, & tanquam res iam tranſactæ.

Auguſt.

Mors, & natiuitas coniunguntur.

61. Quæres: quare Matthæus in principio Euangelij ſui generationem Chriſti narrat; Lucas verò poſt Baptiſmum? Reſpondet primò D. Auguſt. citat. *lib. 2. de conſenſ. Euangeliſt. cap. 4.* quòd Lucas repræſentabat Chriſtum ſacerdotem, qui peccata noſtra per Baptiſmum expurgare venerat. Similiter D. Ambroſius *in cap. 3. Lucæ* Et ideo generationem deducit vſque ad Deum, quia poſt Baptiſmum homo ad Deum aſcendit. Tandem graues Recentiores, quòd Lucas ſignificari voluit communem opinionem, qua ante Baptiſmum reputabatur filius Ioſeph, donec ſignis, & virtute ſe ipſum mundo declarauit.

Auguſt.

Ambroſ.

QVÆSTIO XX.

Quare hæc ſacra generatio inchoetur in Abrahamo?

RATIO literalis huius quæſtionis eſt: quia Abrahamus extitit caput, & origo totius populi Hebraici, & ei facta expreſſior de Incarnatione promiſſio fuit. Secundò, & myſticè. Abrahamus conſtituitur caput huius generationis. nam ille filium ſuum Deo obtulit in holocauſtum; ideo Deus, qui eſt diues in miſericordia, in ſuperabundante recompenſationem filium ſuum illi dare decreuit, *Gen. 22. num. 16.* Ita enim magnus eſt Dominus in magnificentia, & diſponit omnia miſericordiâ, & prudentiâ, vt præmium merito proportionetur, & quibus ei obſequia præſtamus, iiſdem dona ſua nobis communicet, & largiatur. Illud mirabile Sanſonis robur, quo vincula, & funes tam facile rumpebat, in capitis criminibus ſtatuit Deus, *Iudic. 16. num. 17.* Sed cur tantum donum eius potiùs brachiorum membris, ſeu lacertis, vel digitis manuum non addixit? Sanſon Nazaræus erat, ideſt, Deo conſecratus, cuius externum ſignum, quòd nouacula non tranſibat per caput eius, nec erat raſum tempore ſeparationis ſuæ. *Sanctus erit, creſcente cæſarie capitis eius*, Num. 6. num. 5. Sanſon capillis obſequium Domino deferebat, cultumque præſtabat, ideo etiam in eis à Deo honoratur, ac ſuper cæteros extollitur. Lyranus. *Quia, ſicut ſuprà dictum fuit, iſta fortitudo non erat virtutis noſtræ, ſed erat quoddam donum gratiæ gratis datæ, quæ in neceſſarijs, & expedientibus fuit in eo, quandiu tenuit ritum Nazaræi.* Vide hac de re *lib. 2. c. 4. quæſt. 34. num. 132.*

62.

Deus iiſdem remunerat, quibus famulamur.

Num. 6.

Lyranus.

63. Tertiò. Abrahamus conſtituitur origo generationis huius; in ipſo enim plus præualuit gratia, quàm natura; cùm iniectus eſſet in ignem, Dei potentia illæſus exiuit. *De Vr Chaldæorum,* Geneſ. 11. num. 31. Cùm eſſet ſenex, &, vt multorum eſt ſententia, iam ſterilis genuit filium; meritò ergo in catalogo hoc hic princeps ſcribitur; cùm hæc generatio tenderet, vt plus gratia, quàm natura valeret. Chriſtus conceptus eſt ſine ope viri, natus ex Virgine, quotieſcumque enim gratia, & natura concurrunt, gratia præferenda eſt. Benedicens Noe filiis ſuis ait: *Dilatet Deus Iapheth, & habitet in tabernaculis Sem*, Geneſ. 9. n. 27. Quomodo Iapheth ætate minor primum in benedictione occupat locum? D. Paulinus Epiſtola 4. *Sacramenti ordo poſcebat, iuxta Noe propheticam benedictionem, in tabernacula Sem tranſire habitationem Iapheth, hoc eſt, in domo legis, & Prophetarum Eccleſiam potius iuſtificari, minorem temporum æuo, ſed gratia maiorem.* Sem vt ſenior, naturam, Iapheth vt iunior, Eccleſiam repræſentabat, quam Deus gratia ſuâ ex gentibus congregauit: bene ergo Iapheth prior impetrat benedictionem, ſemper enim natura poſtponitur gratiæ. Cùm Elias veniſſet in Sarephta, inuenit mulierem, quæ habebat parum farinæ, ex qua ſibi, & filio ſuo panem præparabat: Elias ab ea petiuit, vt ſibi prius quàm filio ſuo panis buccellam daret, *quæ abiit, & fecit iuxta verbum Eliæ*, 3. Reg. 17. num. 15. Sed quomodo priùs Prophetæ cibos porrigit, & ſuper filium ſuum fame tabeſcentem viſcera

Geneſ. 11.

Geneſ. 9.

Paulin.

Gratia pluſquam natura poteſt.

3. Reg. 17.

viscera eius non sunt commota? D. Chrysostomus *tom.6. homilia in Petrum, & Eliam*, ait, *Videre licuit naturam contemptam, & hospitalitatem honoratam, licebat videre eius viscera proiecta, & Prophetam susceptum.* In filio necessitate laborante naturæ vehementia demonstrabatur; in postulatione Prophetæ efficacia gratiæ: bene ergo necessitas filij huic submittitur; nam parua gratia efficacior est, quàm vniuersi naturæ conatus. Chrysost.

64. Quartò. Abrahamus extitit superior omni carnis, ac sanguinis affectu: ita à terra sua egreditur, ac si non esset patria, in qua educatus fuerat, *Genes.12. num.1.* ita filium dilectum Isaac immolare intendit, ac si non esset pater, *Genes. 22. num.10.* ita Ismaelem à domo eiicit, ac si esset alienigena, *Genes.21. num.10.* Cùm Christus Dominus constitutus esset Rex, ac Princeps totius vniuersi, in quo nulla carnis, & sanguinis propensio introiuit; meritò eius progenies ab Abrahamo inchoatur. Ex pretio venditionis Christi *emerunt agrum figuli in sepulturam peregrinorum*, Matth.27. num.7. Sed cur terra illa datur alienigenis, non verò conciuibus, ac naturalibus? D. Augustinus *sermon. 128.* tenet agrum illum regnum Christi significare, quod eius sanguine acquisitum est: & optimè dicitur hoc extraneis, & non domesticis paratum; quia tanta iustitia, ac integritate erat regnaturus, ac si aliegena foret. Matth 27. Augusti. *Rex alienus affectu.*

Qvæstio XXI.

Quare numerentur fratres Iudæ?

65. Cvr Euangelista Esau, Ismaelem, alioſque germanos prætermisit, & tantùm fratres Iudæ commemorat? Respondent Chrysostomus *hom.3.* Paschasius, Abulensis, & alij, quòd Ismael, Esau, & alij hinc repelluntur, ex eo, quòd non sint filij promissionis, nec gratiæ, nec pars populi Dei, nec Christus ex eis originem traxit: at filij Iacob Principes, & Patriarchæ duodecim Tribuum extiterunt, & quia non sunt excluſi de populo Dei, etiam non merentur de Christi generatione excludi. Chrysost. *homil. 3. in Matth.* ita ait: *Præterea igitur illos (scilicet Ismaelem, & Esau) reticuit; festinat verò ad eos, ex quibus nascitur Christus, & vnde propagatur populus Iudæorum.* In eodem catalogo progenitores Christi, ac parentes populi fidelis recensentur; qui enim in causa est, vt homines in Christo nascantur, augeanturque, à progenitoribus Christi non distat. Secundò, vt ait Paschasius, cùm in eis Apostolorum numerus, & forma signatur, & aliunde dictum sit, quòd Dominus regnabit in domo Iacob, ideo eorum fit mentio, & quia Christi patres non fuerant, hac de causa eorum nomina non exprimuntur, sed solus Iudas declaratur, à quo originem traxit Saluator; vel eorum nomina tacentur, quia erant satis nota, ait Abulens. quæst. 7. *quia erant satis nota, vt ita Euangelista consuleret breuitati.* Chrysost. Paschas. Abulensis. Paschas. Abulensis.

66. Secundò. Quia licèt peccatores, & accusati fuerint de crimine pessimo, & vendiderint Ioseph; tamen verisimile est, vt multi contendunt, omnes pœnitentiam egisse, & iustos effectos esse, quod non obtinuerunt Esau, & Ismael. Tertiò. Esau, & Ismael singuli ciuitatem, & regnum ad suum nomen celebrandum extruxerunt: at fratres Iudæ, retento Israelis cognomine in vnius populi, ac Reipublicæ vnitate permansere, vt notat Abulensis *quæst.7.* Meritò ergo scribuntur, tum ob vnitatem, quam inter se, tum ob charitatem, quam erga patrem habuerunt. Quartò. D. Thomas. *Quia Iudas, & fratres eius sub cultura vnius Dei permanserunt, & ideo de eis fit mentio in generatione Christi, non autem Ismael, & Esau.* Tantum enim extollit Religio & cultus Dei, vt illos faciat inter Christi parentes nominari. *Vnitas extollit.* Abulensis. D. Thomas. *Religio nobilitat.*

Qvæstio XXII.

Quare dicatur, Iudas genuit Phares, & Zaram?

67. Ratio difficultatis est; quia Iudas alios habuit filios, scilicet Her, Onam, & Sela, *Genes.38. n.3.* Respondet primò Abulensis *quæst. 8.* Quia Phares, & Zaram fratres erant vterini ex eodem patre, & matre, & sic maximè pertinebant ad populum Dei; non sic verò Her, Onam, & Sela, quia licèt ex eodem patre, non tamen ex eadem matre. Deinde, quia magni peccatores fuerint, quos Deus propterea interfecit, *Genes.38.* Secundò. D. Ambrosius *in cap.3. Lucæ* confugit ad sensum spiritualem. *In his duobus fratribus*, ait, *vterque populus figurabatur, vterque enim natus est ex Thamar, ideſt, ex cruce amara Christi, vbi parturiens clamauit: Zaram, ideſt, populus Iudæus, prior manum immisit, in qua ligatum est filum coccineum, ideſt, circuncisionis, vel mysteriorum Crucis Christi: verùm retracto intus Zaram, prior egressus est Phares, id est, Gentilis populus Christum suscipiens.* Hi duo ideo ponuntur, quia duos populos, Iudaicum, & Gentilem, significabant. Tertiò. D. Thomas ait, quòd in Abraham significatur fides, in Isaac spes, in Iacob charitas, in Iuda confessio, ex quibus oritur Phares, & Zaram: Phares, ideſt, diuisio, seu destructio vitiorum; Zaram verò origo virtutum. Et sic totus Christianus status hîc describitur, dum ex confessione destructis peccatis, resultant gratia, omnesque virtutes. Abulensis. *Peccatores Deus reijcit.* Ambros. Thomas. *Vitia destruenda, virtus amplectenda.*

68. Quartò Maldonatus. Iam tunc gemelli infantes in vtero contendere videbantur, quis nam primogenitus, & Christi parens futurus esset, vt dubium fuisse videretur, vter primogenitus habendus esset? Itaque voluit Euangelista honorem illis quodammodo partiri, sic Phares in Christi genealogia numerans, vt Zaram non penitus excluderet. Magna intentare, affectareque, eximia laus. Esau verò non fuit nominandus; tùm, quia ad Christi genealogiam ius non habebat; tum, quia paruipendens primogenita vendiderit, *Genes.25. num.34.* Acutè, & ingeniosè quandam hîc quæstionem mouet R. P. Didacus de Baeza lib. 4. in Euang. cap.5. §.30. *Cur, cùm Iacob, & Esau sint fratres vterini, sicut Phares, & Zaram, Christus originem trahat à Iacob, & non à Zaram, cùm vterque secundo loco natus sit?* Pulchrè respondet, quòd Iacob primogenituram ita affectauerit, vt nunquam destiterit; nam exiens *plantam fratris tenebat manu*, Genes. 25. num. 25. Vnde dicit D. Chrysostomus homil. de Iacob & Esau: *Interea certamen nec nascentibus defuit, dum maioris* Maldonat. *Laus intentare magna.* Baeza. Genes 25. Chrysost.

maioris plantæ innixus Iacob aut prior nasci desiderat, aut se victorem tali gestu demonstrat. At Zaram, si habuit nobilem ausum, vt primas raperet, manum reuocauit, & liberum nascendi locum fratri reliquit; & qui pedem ab incepto retrahit, ad magna aptus non est.

QVÆSTIO XXIII.

Quare fœminæ peccatrices in hoc loco scribantur?

69. QVARE non illustres fœminæ, sed solæ multis criminibus infectæ huic sacro ordini compinguntur? Respondent primò D. Hieronymus, S. Ambrosius *in cap. 3. Lucæ*, D. Chrysostomus *homil. 3.* Euthymius, & alij. *Notandum*, inquit Hieronymus, *in genealogia Saluatoris nullam sanctarum assumi mulierum, sed eas, quas Scriptura reprehendit: vt qui propter peccatores venerat, de peccatoribus nascens omnium peccata deleret.* Nec obstat id, quod in contrarium habet Lyranus. Primò, quia in hoc catalogo ponitur Beatissima Virgo. Quia Patres, vt hîc aduertit Abulensis, loquuntur de mulieribus, quæ viri ope conceperunt. Deinde, quia genealogia vsque ad Ioseph protenditur. Nec obstat secundò id, quod ait Hieronymus, quòd tres Reges ob grauia scelera relicti sunt; nam, vt notant citatus Abulensis, & S. Thomas, illi impœnitentes mortui sunt: at Rahab, & Ruth, licèt Chananææ, & idolorum cultrices, sicut & Bethsabee adultera, & Thamar fornicaria: postea mulieres iustæ, ac sanctæ pœnitentia peccata abluerunt.

Hieron. Ambros. Chrysost. Euthymius. Lyranus. Abulensis. Hieron. S. Thomas.

70. Secundò. Idem Ambrosius super Lucam: *Ne pudeat*, ait, *Ecclesiam ex peccatoribus congregari, cùm Dominus nasci de peccatoribus non sit dedignatus.* Ex quo habes, quòd non obliuiscitur Christus parentum peccatorum, ne tu obliuiscare: honorauit ille, honora & tu genitores tuos, esto pauperes, & humiles; pietas paterna apud te præualeat. Tertiò. Idem Ambrosius in 2. Dauid prologo cap. 6. *Denique*, ait, *ea dispositione Bethsabee, & Thamar inter auctores dominici generis computantur, quarum altera adulterium fecit; altera commisit incestum. Ea dispositione & Achab, & Iechonias adnumerantur maioribus Christi, vt omnes homines redempturus, beneficium à suis maioribus inchoaret.* Ideo Matthæus in hac generationis serie tot parentum Christi flagitia annumerat, & ab eis non abstinuit; est enim maximus charitatis ordo, vt in distribuendis beneficiis propinquiores egentes primas habeant; sicque veluti à progenitorum peccatis beneficium incepit. Et ita ait sanctus Pater, *Beneficium à suis maioribus inchoaret.* Quartò. Diuus Paschasius hîc dat rationem, quantum ad Rahab, & Ruth, quę Gentiles erant. *Qui iam per Patriarchas*, ait, *ex quorum carne futurus erat, sibi Ecclesiam, non solùm de Iudæis, verùm etiam ex Gentilibus clementissimè copulabat.* Similiter Caietanus. *Intendit*, inquit, *Euangelista, & ipsa genealogia aperire, quòd Iesus Christus ex istis traxit originem, qui pro omnium salute incarnatus est.* Qui in omnium salutem venerat, ex omnium sanguine voluit procreari, vt sic omnium infirmitatibus maximè condoleret, & omnes sui propinquitate decoraret.

Parentes etiã peccatores honorandi. Ambros. *Consanguinei primò fauendi.* Paschas. Caietanus. *Fratrum infirmitatibus condolẽdum.*

Quintò. D. Augustinus *lib. 22. contra Faustum, cap. 64.* impugnans Manichæorum hæresim asserentium quòd Christus non habuerit verum corpus, tametsi originem ducens ex fœminis peccatricibus, ita ait. *Isti hæretici ignorant, veracissimum Saluatoreem nostrum, non solum loquendo, sed nascendo magistrum extitisse; etenim fideles congregandi erant ex omnibus gentibus, & ita ex generatione Christi discere debuerant, parentum iniquitatem sibi non obesse, iuxta illud Ezechielis: Non occidentur patres pro filijs, Ezech. 18. Illud Deuteronom 24. Vnusquisque onus suum portabit.* Similiter Euthymius, filij enim ob delicta parentum nec abiiciendi, nec puniendi sunt. Deinde idem Euthymius aliam rationem subdit. Vt Iudæorum tumorem reprimeret, quorum erat, virtutis nullam habere curam, sed de progenitoribus plurimum gloriari; ideo ostendit, illos ex illegitimis natos nuptiis. Similiter loquitur Genadius *in Catena Græca.* His enim mulieribus reprobauit Dominus in suis maioribus præsumptionem de generis splendore. Sextò. Dicam quod sentio in hac re, non ponuntur hîc aliæ mulieres, quia vt Iudææ, ac legitimæ vxores, certum erat, quòd ex suis viris ac maritis conceperant, vt Sara ex Abrahamo, Rebecca ex Isaac; sed tantùm recensentur fœminæ, quæ ob peccata sua suspectæ erant, & de quibus dubitari poterat, an à propriis viris conceperint, vt Thamar, quæ ex incestuoso concubitu conceperat; Rahab, quæ dicitur meretrix; Bethsabee, quæ adultera; Ruth, quæ Moabita, & idolorum cultrix; & vbi honor, ac fama anceps, opinioque periclitatur, ibi res, vt omne tollatur dubium, ab intimis aperienda, & explicanda, quod statim illustrabo. De hoc *quæst. 25. num. 77. 78.*

71. August. Euthymius. *De progenitoribus non gloriandum.* Genadius. *Vbi fama periclitatur ibi res explicanda.*

QVÆSTIO XXIV.

Quis sit Booz hîc nominatus?

QVÆSTIO est, vtrùm iste Booz sit vnus, an triplex, v. gr. filius, pater, & auus, omnes hoc nomine Booz appellati? Et quisnam sit, qui dicitur genuisse Obed ex Ruth? Lyranus *hîc* existimat, tres fuisse Boozos. Fundamentum eius est. Quia à transitu Iordanis vsque ad natiuitatem Dauid fluxerunt trecenti sexaginta sex anni, & valde durum, quòd quatuor personæ, scilicet Selmon, Booz, Obed, & Iesse, tantum tempus adimpleuerint. Quòd verò sit supradictus annorum numerus ex 3. *Reg. cap. 6. num. 1.* Quòd anno quadringentesimo octogesimo ab egressu Ægypti (qui erat annus quartus regni Salomonis.) Domus Domini cœpit ædificari. Ex quibus detrahendi sunt quadraginta anni deserti vsque ad introitum Terræ promissæ; & septuaginta anni, quibus vixit Dauid; & quatuor anni regni Salomonis; supersunt trecenti sexaginta sex anni à transitu Iordanis vsque ad natiuitatem Dauidis. Et confirmatur ex Iosepho *lib. 5. Antiquitatum cap. 5.* vbi testatur, historiam Ruth contigisse tempore Heli: ergo Salmon non potuit esse pater immediatus illius Booz, qui genuit Obed, nisi dicatur dictum Booz trecentorum ferè annorum genuisse Obed, quod est absurdum.

72. Dubium. Ioseph.

Tenendum tamen est, vnum tantùm fuisse hominem nominatum Booz, & non plures. Hoc manifestè

73.

manifestè constat ex Scriptura, ex fine libri Ruth, vbi sit epilogus generationis Phares vsque ad Dauidem, & vnus tantùm nominatur Booz; & 7. *Paralip cap. 2. num. 12.* vbi ponitur progenies Phares per Esron vsque ad Dauidem, & vnus tantùm nominatur Booz filius Salmon, & pater Obed. Similiter Lucas *cap. 3. num. 32.* vnum tantùm refert Booz filium Salmonis, & patrem Obed. Deinde, quia noster Euangelista ait; *Omnes generationes ab Abraham vsque ad Dauid, generationes quatuordecim*; & in secunda quaterdena non dicit *omnes*, quia in ea dimissi sunt tres Reges ob scelus idololatriæ. Prærerea id, quod dicitur de historia Ruth, fuisse tempore Heli, falsum est, vt communiter notant Scripturarij. Tandem non est impossibile, quòd illi quatuor, scilicet Salmon, Booz, Obed, Iesse, prædictum tempus totum adæquent; nam si æquè diuidatur, quilibet vno dimidio anno supra nonaginta vixisset, & si eorum aliquis minus vixit, alius potuit tanto plus viuere, vt dictus numerus compleatur, præcipuè cùm Abraham genuerit filios ex Cethura centum quadraginta annorum natus. Et denique isti viri Salmon, & Booz fuerunt virtute illustres, & ob charitatem Rahab, & Ruth in matrimonium duxerunt.

Probatur vnum tantùm fuisse Booz.

QVÆSTIO XXV.

Quare Booz genuerit præstantissimum filium Obed ex Ruth Moabitide.

74. QVANQVAM aliqua iam dixi *quæst. 20.* hîc res altius inquirenda est: Quomodo ex hac coniunctione, & matrimonio Booz cum Ruth, quæ erat Moabita, oritur præclarus filius, scilicet Obed, qui dicitur subditus, seu parentibus maximè obediens, ex quo nascitur tota regalis prosapia, imò & ipse Christus (sola enim obedientia hęc potuit educare,) Obed pater esse Iesse, auus Dauid, *Ruth cap. 4. num. 22.*

Ex obedientia illustria pullulant.

75. Præclarè respondet Author operis imperfecti homil. 1. *Booz senior constitutus*, ait, *non sibi vxorem accepit, sed Deo non propter passionem corporis sui, sed propter iustitiam legis, vt suscitaret semen proximo suo, non magis amore, quàm religione feruentior.* Et postea subdit. *Talis ergo Booz ex tali coniuge Ruth, qualem filium genuit? Obed, qui interpretatur subditus. Nunc autem qui diuitias eligunt, non mores, pulchritudinem, & non fidem; & quod in meretricibus solet quæri, hoc in coniugibus optant: propterea non genuerunt filios subditos vel sibi, vel Deo, contumaces, & contra se, & contra Deum, vt filij irreligiositatis ipsorum.* In coniunctione Boozi, & Ruth, vbi nulla inflammatio cupiditatis interuenerat, sed tantùm religio in Deum, & amor filiorum spectabatur, vt ex propagine Ruth procrearet filios, alius nasci non potuit, nisi Obed, ideſt, illis subditus. Booz cum Ruth matrimonium iniuit, vt lex impleatur, & vt suscitet semen consanguinei, & propinqui sui, *Ruth 4. num. 10.* iuxta id, quod præceptum erat *in Deuteron 25. num. 7.* Et vbi homo totus est in eo, quod sibi incumbit, & debita ratio expostulat, propter iustitiam legis, non mirum, quòd talis filius natus sit. Aliter verò cùm Israel in deserto luxuriasset cum Moabitis, *Num. 25.* Inde horribilia monstra prodierunt, ait idem

Imperfect.

Casta coniunctio in matrimonio filios sanctos generat.

Imperfectus. *Non magis honore, quàm religione feruentior.* Et infrà eadem homil. *Ruth pro merito fidei suæ nupsit Booz, quia propriam gentem contempsit, & terram, & genus, & elegit Israel*, &c. Meritò Ruth, quæ amore Religionis dimisit patriam, parentes, ac cognatos, & adhæsit populo Dei, tantùm filium genuit.

Tertiò. Ad quæstionem, Procopius relatus in Glossa *ad cap. 25. Deuterom.* ad illa verba. *Accipiet eam*, num. 5. *Non dum*, ait, *manifestata resurrectione, ipsa posteritas, ac memoria per ipsam generationis conseruata solatio veteribus fuit. Interim verò resurrectionis figuram obtinuit. Eam verò cùm obseruasset Booz, & duxisset Ruth, prodigij quiddam simile adeptus est, vt proauus esset Christi, futuram promissionem resurrectione morali imitatus. Nam oportebat eum, qui nobis resurrectionem donauerat, genus ducere per eos, qui typum eius secundùm carnem conseruauerant.* Dum Booz semen propinqui sui suscitare intendit, figuram resurrectionis Christi adumbrauit, & ex eo ad tantam meruit gloriam subleuari, vt inter Christi parentes annumeretur. Quartò, Paschasius, & Abulensis, quæst. 13. *Vaticinatum erat*, inquiunt, *ab Isaia 16. n. 1. Emitte agnum, Domine, dominatorem terræ, de petra deserti ad montem filiæ Sion. Est petra deserti, quæ ciuitas terræ Moab, de qua dicitur fuisse Ruth, & sic agnus dominator terræ, id est, Messias, venturus erat ad montem filiæ Sion, id est, in Hierusalem, vbi mons est Sion: de petra deserti, id est, de terra, vel stirpe Moabitarum, vbi erat ciuitas, quæ vocatur petra, scilicet de stirpe Ruth, quæ erat de petra deserti.* Hæc Abulensis. Ponitur ergo Ruth, vt videatur veritas diuinæ promissionis adimpleta. Sicut ob eandem causam dicitur filius Dauid, & Abrahæ. Quintò. Quiâ obedientia Booz vt suscitaret semen propinqui sui, *Ruth 4. num. 10.* remuneratur obedientia filij, qui dicitur Obed, id est, obediens, nam obediens filios obedientes generat.

76. Procopius.

Figura resurrectionis Christi maximè honoratur.

Paschas. Abulens.

Veritas diuina adimpleta.

Obedientia remuneratur.

Sextò. Quia Ruth Moabita maximam cum propinqua, ac socru sua vnitatem, concordiamque conseruauit atque retinuit, ita vt ei diceret: *Populus tuus populus meus, Deus tuus Deus meus*, Ruth 1. Ruth 1. num. 17. D. Hieronymus, de vera circumcis. sic ait: *Cur tantum peregrinæ conceditur, vt suo vtero destinatæ benedictionis semen accipiat, & Israeli non Israelita parturiat dignitatem? Vnde istud, oro, promeruit? Credo, quia dixit socrui suæ: Populus tuus, populus meus; Deus tuus, Deus meus.* Ex concordia cum propinquis, tanquam ex admirabili virtute, digna, vt in hoc catalogo locum haberet. Septimò. Quia res erat anceps, & in dubium reuocari poterat; an Booz rectè gessisset in copulanda sibi Ruth matrimonio? nam prohibitum erat Moabitidas ducere, *Deuter. 23. n. 3.* Aliunde lex præcipiebat fratris defuncti semen suscitare; fuit ergo magnum facinus declarandum, ne res esset sub lite, tum ex nato filio Obed, qui dicitur obediens, tum, vt ait Rupertus hîc: *Semen, quod ex ea suscitatum est, statim secunda generatione generet Dauid Principem, & Regem Ecclesiæ Domini. Siquidem Obed ex ea generatus genuit Iesse, Iesse autem genuit Dauid Regem. Et Booz quidem non solùm excusatus, verùm etiam iustificatus est, ducendo vxorem Moabitidem.* Hæc Rupertus. Vbi defectus cogitari potest, ibi suspicio amouenda, honor, & sanctitas aperienda.

77. Ruth 1.

Hieron.

Concordia cum propinquis.

Rupertus.

Vbi fama periclitatur, ibi explicanda virtus.

De Iacob inquit Scriptura. *Vir simplex habitabat in tabernaculis*; seu, vt legit D. Augustinus in quæstioni

78. Genes. 25. August.

quæſtionibus ſupra Gen. apud Lippoman. *Vir ſine dolo*, Geneſ. 25. num. 27. Sed cur Scriptura de Iacob eiuſmodi teſtimonium profert, cùm aliud ſimile non dicatur, nec de Abrahamo, nec de Iſaac? Deus calumniam, quæ de ipſo ſuſpicari poterat, præoccupauit; nam poſtquam ſeniori fratri Eſau benedictionem præriperet, dicturus erat pater. *Venit germanus tuus fraudulenter, & accepit benedictionem.*, ibidem num. 35. Similiter, & frater: *Iuſtè*, inquit, *vocatum eſt nomen eius. Iacob ſupplantauit me en altera vice*, num. 36. ibidem. Ne ergo Iacob tanquam fraudulentus haberetur, neceſſe fuit diuino teſtimonio eius ſimplicitatem probari. Ita eleganter D. Auguſtinus lib. 16. de ciuitate Dei cap. 37. *Iſte dolus*, ait, *Iacob, ne putaretur fraudulentus dolus, & non in eo magna rei myſterium quæreretur, ſuperiùs dixit Scriptura: Erat autem Iacob vir ſimplex, hoc eſt, ſine dolo. Quis eſt dolus ſine dolo? Quæ fictio non mentientis, niſi profundum myſterium veritatis.* Regius Vates Pſalm. 105. num. 1. *Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis.* Pater loquitur ad filium, vt ſedem conſtituat in dextera eius; at ſi filius ſit in dextera, Pater ad ſiniſtram manebit, qui apud nos multo inferior eſt locus. Optimè ait S. Auguſtinus, *Sede à dextris meis, vt honorificetur Filius.* Quòd Pater in natura, & eſſentia non ſit minor filio, omnes hæretici fatentur. At filium minorem eſſe Patre, aſſeruit Arrius. Sit ergo Chriſtus ad dexteram, vt æqualitas naturæ refulgeat, & omnis ambigendi occaſio abigatur.

Auguſt. Geneſ 27. Pſalm. 105. Auguſt. *Omnis ambigendi ſuſpicio amouenda.*

QVÆSTIO XXVI.

Quare Dauid ſolus nominetur Rex?

79. Abulenſis. *Illa reputatur dignitas quæ eſt cum firmitate.*

RESPONDETVR primò, cum Abulenſi *quæſt.* 15. & aliis. *Quia primus fuit ex tribu Iuda Rex, Regum caput, & fons.* Et ſi Saul antea regnauerat, ad Chriſti regnum non pertinebat. Secundò. Quia Dauid primus fuit electus ad regnum, tanquam in eo ſtabiliendum, & in ſua progenie conſeruandum, vt conſtat ex promiſſione perpetui regni illi facta, 2. *Reg.* 7. *num.* 12. 1. *Paralip.* 17. *num.* 11. *Pſalm.* 88. *num.* 4. *Pſalm.* 131. *num.* 11. Et dignitas conceſſa, cum perpetuitate, quæ firmata inter cætera maxima reputatur. Tertiò. Solus Dauid titulo regio inſignitur, etenim coram Domino ſe humiliauit, ita vt eum contemneret Michol. 2. *Reg.* 6. *num.* 20. Et qui ſe humiliat, exaltabitur. Hæc cauſa aſſignatur à Ruperto, ob quam Moyſes tanta ſit dignitate ſublimatus, vt Deus fieret Pharaonis; elegit enim magis improperium Chriſti, quàm diuitias Ægyptiorum, *ad Hebræos* 11. *num.* 26.

Humilitas exaltatur.

Quartò. Inter omnes Reges huius catalogi, Dauid hoc habuit proprium, quòd ipſum regnum proprio ſuo labore comparauerit; in quo Chriſtum D. repræſentauit, qui per crucis dolores in regnum ſuum introiuit; meritò ergo Dauid, qui ita Chriſto aſſimilatus ait, omnibus eſt prælatus; omnis enim noſtra condecoratio, ac honos in eo ſtat, quòd Chriſto configuremur. D. Auguſt. Pſalm. 15. *Cùm ergo Dauid*, ait, *Deus elegiſſet, & prædeſtinaſſet ad regnum, noluit & ipſum Dauid ante regnum tenere, quam primò à perſequentibus liberaret, vt etiam in hoc ipſo figuraret nos, id eſt, corpus eius, cuius corporis caput Chriſtus, porrò enim ſi ipſum caput noſtrum ſine primo peracto labore in terra, in cœlo regnare noluit, neque leuare ſurſum corpus, quod deorſum accepit, niſi per tribulationis viam; quid audent membra ſperare capite ſuo magis ſe poſſe eſſe felicia.*

Ea eſt noſtra condecoratio, quòd Chriſto aſſimilemur. Auguſt.

Quintò. Pulchrè D. Auguſtinus lib. 1. de mirabilibus ſacræ Scripturæ, cap. 30. *Dauid autem Rex*, ait, *genuit Salomonem: cui non additur Regem, cùm Salomon patris regno teneret, maius imperium. Sed ex hoc intelligitur patris ſui Dauid regnum Salomon hæreditario iure poſſidere, ad Dauid honorem regni plus pertinere.* Dauid regnum ex operibus obtinuit, Salomon ex hæreditate; & apud Deum honos non ex hæreditate, ſed ex meritis comparatus, & acquiſitus excellentiam habet. Quintò. Inter omnes Patriarchas non Abrahamo, non Iſaaco, non Iacob Deus regnum dedit, ſed tantùm vni Dauidi, & hic inter omnes alios Reges regali titulo decoratur. Rupertus lib. 4. in Cantica. *Qui ferè*, ait, *primus vocibus manifeſtis cauturus erat myſteria regni noſtri, & virtutes ſæculi venturi, oportuit eum Regem fieri, Regem Dauid potentem, & ſecundùm nomen ſuum bellatorem.* Elegit Deus Dauidem, vt manifeſtis vocibus virtutes regni Chriſti inter nationes celebraret, ad regiam dignitatem priùs aſſumitur; nam ſolus Rex, & qui de regno experientiam habet, de regni rebus poteſt agere, & habere ſermonem. Et nota, quòd bis dicitur Rex: *Ieſſe genuit Dauid Regem*; *Dauid autem Rex.* Quia bis dormientem Saulem in ſpelunca deprehendit, & viuum dimiſit, 1. *Reg.* 7. & 26. *num.* 10. Et ex vtroque loco intellexit Saul, ipſum futurum Regem: ſeu quia miſericordia, & iudicio gubernauit: miſericordia in hoſtes, iuſtitia in homicidas, 3. *Reg.* 2. *num.* 8. Tertiò. Quia ſibi, & ſuis regnum comparauit: ideo bis nominatur Rex.

80. Auguſt. *Non ex hæreditate, ſed ex meritis honor.* Rupertus. *Qui habet experientiam loquatur.*

Matth. 1. *num.* 6. Dauid autem Rex genuit Salomonem ex ea, quæ fuit Vriæ; Salomon autem genuit Roboam; Roboam autem genuit Abiam; Abias autem genuit Aſa: Aſa autem genuit Ioſaphat; Ioſaphat autem genuit Ioram; Ioram autem genuit Oziam; Ozias autem genuit Ioatham; Ioatham autem genuit Achaz; Achaz autem genuit Ezechiam; Ezechias autem genit Manaſſen; Manaſſes autem genuit Amon; Amon autem genuit Ioſiam; Ioſias autem genuit Iechoniam, & fratres eius in tranſmigratione Babylonis.

EXPOSITIO.

81. ACCEDIMVS ad explicandas quæſtiones, quæ in ſecunda reperiuntur quaterdena, & à poſtrema prioris quaterdenæ progenie ſumemus exordium, vbi dicitur: *Dauid autem Rex genuit Salomonem*, qui interpretatur Rex pacificus,

pacificus, & fuit potentiſſimus; ſolùm enim in pace eſt ſumma opulentia. Et eſt prima perſona huius quaterdenæ. Secunda Roboam, ideſt, multitudo populi: de quo eleganter ait Chryſoſtomus homil. 1. in Matth. *Salomon, cùm haberet regnum valde multiplicatum, natum ſibi illo tempore filium, appellauit Roboam, id eſt, in multitudine populi, vt ſecundùm ſtatum regni ſui multiplicati nominaretur filius eius; prouidentia autem Dei diſpenſauit, vt diceretur in multitudine populi, quoniam quod fit in multitudine populi, ſtatim facilè ſeditionem patitur.* Sapiens Rex filium ſibi in hæredem regni natum multitudinem populi appellauit, quia magnitudo regni ſtat in multitudine populi. Deinde vt diuina prouidentia innueret diuiſionem regni in filio; quod enim ſtat in multitudine, non perſeuerat, ac facilè erroribus ſuccumbit.

In pace opulentia.

Chryſoſt.

Quod eſt in multitudine non perſeuerat.

82. Tertia Abias. Et hic etiam declinauit à Domino 3. *Reg.* 11. Quarta Aſa, qui morbo laborans ſe totum medicorum induſtriæ commiſit, 2. *Paralip.* 14. 15. 16. Quinta Ioſaphat. Et hic eſt valdè celebris in Scripturis, ob fiduciam in Deum, 2. *Paralip.* 18. Sexta Ioram, hic fuit impiiſſimus, & occidit omnes fratres ſuos filios Ioſaphat: vnde à Deo punitus eſt, 2. *Paralip.* 21. Et hîc omittuntur tres Reges intermedij: nam Ioram genuit Ochoziam, Ochozias Ioas, Ioas Amaſiam, qui genuit Oziam. Dicitur autem hîc in textu, *Ioràm genuit Oziam*; non vt filium, ſed per alios interiectos, tamquam nepotem. Ozias non erat filius Ioram, ſed Amaſiæ, 4. *Reg.* 15. & 2. *Paralip.* 25. Septima perſona in hac genealogia eſt Ozias: fecit quod rectum erat in oculis Domini, & adiuuit eum Deus contra inimicos ſuos, & diuulgatum eſt nomen eius vſque ad introitum Ægypti, 2. *Paralip.* 26. Octaua Ioatham, hic fuit Rex bonus, colens Deum ſecundùm vias patris ſui, 4. *Reg.* 15. & 2. *Paralip.* 26. Nona Achaz, & fuit peſſimus, poſuitque ſimulacra Solis, & Lunæ in templo Domini, 4. *Reg.* 16. & 2. *Paralip.* 28. Decima Ezechias; & fuit optimus, 4. *Reg* 19. & 2. *Paralip.* 29. Vndecima Manaſſes; & habuit ſecum Magos, & diuinatores; captuſque eſt à Rege Babylonis, in anguſtia orauit ad Deum, & reduxit eum ad terram ſuam, & deſtruxit idola omnia, 4. *Reg.* 21. Duodecima Amon, & fuit peſſimus: vnde ſerui eius occiderunt eum, 4. *Reg.* 21. Decimatertia Ioſias: extitit in Deum deuotiſſimus, fecitque maximè obſeruare legem Dei, 4. *Reg.* 22. & 23. Decimaquarta Iechonias, & fuit malus; & hic eſt pater illius Iechoniæ, qui nominatur poſt tranſmigrationem Babylonis; de quo infrà.

Quæstio XXVII.

Quare Bethſabee hîc non exprimatur?

83. ALiæ hîc declarantur mulieres peccatrices, vt Thamar, Rahab, Ruth; cur Bethſabee non ſcribitur nomine ſuo, ſed tantùm ait Euangeliſta: *Ex ea, quæ fuit Vria*; ſeu, vt eſt in textu Græco, & teſtatur Cerda in Aduerſariis cap. 187. *Dauid genuit Salomonem ex Vria?* Reſpondet primò Maldonatus. *Vt oſtendatur Salomonem ex adulterio non eſſe natum, ideo dicitur: Ex ea, quæ fuit Vriæ*; quia tunc iam non erat Vriæ, ſed legitima Dauidis, quando ex ea Salomon natus eſt. Secundo reſpondeo ex iis, quæ docent D. Remigius, D. Thomas, Paſchaſ. & Hugo *hic*, & alij, quòd Bethſabee ſuum fecit interficere virum, eiuſque mortis conſcia fuit; cùm ergo proditionis labe infecta fuerit, meritò in catalogo progenitorum Chriſti non recenſetur. Inter omnia flagitia, ac crimina, circunuenire dolis maximè execrabile. Tertiò D. Anſelmus hîc ait. *Tacet nomen Bethſabee, vt nominando Vriam reducat ad memoriam illud maximum ſcelus, quod fecit Dauid in eum. Tacet etiam, quia cæteræ cùm eſſent notabiles, non ſolùm non culpari, ſed etiam laudari meruerunt. Iſta verò adeò culpabilis eſt, quòd nomine non eſt digna, ſed ſolus iuſtus.* Vbi tres innuit rationes. Primò. Vt crimen adulterij, & homicidij Dauid, quod pœnitentia deletum eſt, in mentem veniat. Secundò, quia aliæ mulieres Gentiles, ac idololatræ laudandæ, dum populo Dei ſe coniungunt; Bethſabee verò, quæ erat fidelis, & in domo viri iuſti, ac eius præſentia quòd tantum commiſerit crimen, valde culpabilis, ita vt non ſit nomine digna. Tertiò; quia Vrias ratione vxoris perſecutionem ſuſtinuit: non illa ergo, ſed ipſe eſt nomine dignus.

Remigius. Thomas. Paſchaſ. Hugo.

Proditoris crimen grauiſſimum.

Anſelm.

Qui patitur perſecutionem, nomine dignus.

Quartò. Paſchaſius ad præſentem quæſtionem: *Ad quod ſanè*, ait, *non incongruè fatendum creditur, quia tres præſcriptæ fœminæ, per quas Chriſti opera pietatis inſignia typicè præſignantur, non ſolùm non culpari, verùm laudari rectè meruerunt. Vnde ſine vllo nominis pudore recenſentur. Hæc quoque adulterio fuſcata ſimul & viri homicidio cruentata, meritò videtur prætermiſſa.* Aliæ fœminæ, vt Thamar, Ruth, & Rahab nominantur; vnaquæque enim non luxuriæ incitamento, ſed amore generis Iſraelitici coitum ambiuit: at Bethſabee laſciuiis ſeruiens Regis in adulterium conceſſit; meritò ergo à regia proſapia expungitur mulier, quæ pudicitiæ modeſtia non decoratur. Et nota, quòd Reginæ nomen ſubticuit, vtique adulterij labe offuſcatæ.

84. Paſchaſius.

Luxuria indigna regni.

Quæstio XXVIII.

Quare hîc fiat mentio de adulterio?

85. REGIOS inter ſplendores adulterij meminit Euangeliſta, quòd totam videtur fœdare regiam proſapiam, & ſuſpectam reddere legitimam prolem? Reſpondeo primò, quòd totum crimen lacrymis iam obliteratum erat, & culpa pœnitentiâ extincta non nocet, nec deprimit, ſed nobilitat, ac extollit. Ita D. Iuſtinus Martyr quæſt. 87. *Ergo Dauid, ait, qui pœnitentia delicta ſua correxit, propterea inuentus eſt ex animi Dei ſententia, qui non vult mortem peccatoris, ſed magis vt conuertatur, & viuat. Ac benignè potentiam honorans Deus in vxoris Uriæ progenie collocauit genus Dauidis, eademque de cauſa fecit, vt ex ea genus Chriſtus duceret.* Potentia cum pœnitentia animum Dei maximè rapit. Similiter Bachar. *epiſt. de recipiend. lapſ.* expendendo, cur ex ea, quæ fuit Vriæ, Chriſtus voluerit genus trahere. *Talis filius*, inquit, *naſcitur ex pœnitentia, talem parturiunt gemitus, & lamenta.* Secundò. Dum Dauid regio inſignitur titulo, ſtatim ei adulterium, & homicidium apponitur ex ea *quæ fuit Vriæ*; vt inde agnoſcas, quòd nulla ſit mundana dignitas tam ſublimis, quæ aliquam labem non patiatur, atque macula aliqua non fœdetur. Tertiò. In memoriam

Iuſtinus.

Pœnitentia in potentia maximè decora.

Bachar.

Nulla dignitas mundana ſine macula.

Cerda.

Maldonat.

Peccatum secretum diuulgatur.

riam noſtram Deus adulterium reuocat: Dauid ſub ſecreti prætextu peccandi licentiam ſumpſit; & ideo diuina diſponente virtute, peccatum, vt maximè diuulgaretur, ac in omnium manibus haberetur, in Euangelio ſcriptum eſt, iuxta id, quod dicitur 2.Reg.12. num.12. *Tu fecisti abſconditè; ego autem faciam verbum iſtud in conſpectu omnis Iſrael, & in conſpectu Solis.*

2.Reg 12.

QVÆSTIO XXIX.

Quare tres Reges hîc omittantur?

86. RESPONDETVR primò, quòd Euangeliſtæ propoſitum erat, tribus quaterdenis totam Chriſti genealogiam comprehendere: ſi autem illos, ſcilicet Ochoziam, Ioas, & Amaſiam, in hac ſecunda teſſeradecade numeraſſet, ſeptemdecim iam fuiſſent generationes; hos autem potius, quàm alios ſubticuit, quia peccatores & ſemini Achab, ac impiiſſimæ Iezebelis ſe immiſcuerunt. Ita D. Hieronymus, D.Hilarius *Can.1.in Matth.* Paſchaſius, D.Thomas, Carthuſianus, Abulenſis *quæſt.17.* & alij multi. Ex quo habes, quantum noceat iniquorum affinitas, ac propinquitas: nam propter ſanguinem Achab in generatione ſancta hi tres Reges non ponuntur. Hanc ſententiam ſanctorum Patrum magis explico, quòd illi tres Reges non tantũ deleti ſunt propter ſanguinem Achab, verùm etiam propter Dei promiſſionem, qui per Eliam comminatus fuerat illi, ſe omnem eius poſteritatem vſque ad quartam generationem deleturum, 3.*Reg.21.n.2.* Quod in Amaſia terminatum eſt. nam vxor Ioram filia Achab prima generatio, Ochozias ſecũda, Ioas tertia, Amaſias quarta, & vt videantur filij extincti, eorum non fit mentio in Euangelio.

Hieron. Hilar. Paſchaſius. Thomas. Carthuſian. Abulenſis.

Propinquitas iniquorum nocet.

87. Secundò. Rupertus *hîc* ait, hos tres Reges prætermiſſos, quia Prophetas, ac miniſtros Dei variis affecerunt iniuriis, non ſinentes eos vaticinari, nec prædicare: nam Ochozias Prophetas perſecutus eſt, ſicut & Achab 2.*Paralip.22.n.24.* Ioas Zachariam Prophetam filium Ioiadæ occidit 2.*Paralip.24. num.22.* Amaſias diuino Vati eius ſcelera reprehendenti reſpondit: *Num conſiliarius Regis? quieſce, ne interficiam te,* 2.Paralip.25. num.16. Quamquam alij homines ſceleratiſſimi hac in progenie numerentur; hi tamen tres Reges, qui Prophetarum ora claudere, & obſtruere intenderunt, excluduntur. Tertiò. D.Auguſtinus in quæſtionibus ex nouo Teſtamento quæſt. 85. *Non immeritò*, ait, *hi ab Euangeliſta ſublati ſunt de numero cæterorum; ſic enim eorum continuauit impietas, vt malignum eorum nullum interuallum haberet. Ab Ioram autem captum malignum ſic perambulauit vſque ad Oziam filium Amaſiæ, vt nullius lateri eſſet ſuffragium, quo ex parte meriti patris, aliquis eorum remaneret in numero Regum: nam Ioram malignè agens, meritò Ioſaphat remiſſus in numero eſt, Salomon quoque merito patris remiſſus eſt.* Alij nequiſſimi Reges, cùm ſanctiſſimos patres haberent, ex eorum merito in catalogo Chriſti progenitorum ſcribuntur. Hi autem tres tam ipſi, quàm eorum parentes mali, ac idololatræ extiterunt; vnde adminiculo paternæ virtutis deſtituti, à Chriſti genealogia excluduntur, aliter ſi ſanctos haberent patres, tantùm eorum virtus filiis prodeſt.

Rupertus. Impedire prædicatorem graue peccatum.

Auguſt.

Virtus parentis filijs prodeſt.

Sylueira in Euang. Tom. I.

QVÆSTIO XXX.

Quomodo dicatur, quòd Ioſias genuerit Iechoniam?

88. IOSIAS quatuor habuit filios. Primus fuit Iohanam, ſecundus Ioachim, tertius Sedecias, quartus Sellum, 1.*Paralip.3. num.15.* Primus Iohanam mortuus eſt ante obitum patris, tres alij, defuncto parente, diuerſis temporibus Reges Iſrael extiterunt, omnes tamen captiui multis miſeriis affecti mortui ſunt. Quilibet eorum multa nomina ſortitus eſt, de quo latè Abulenſis *quæſt.20.* nam Sellum dictus eſt Ioachaz, qui primus poſt patrem regnauit, & à Rege Ægypti Nechao captiuus ductus in Ægyptum, ibi mortuus eſt, 4.*Reg.23. num.25.* Ioachim qui & Iechonias dictus, & Sedecias diuerſis temporibus regno expoliati, ac à Nabuchodonoſore captiuitate ſubiugati ſunt, 4.*Reg.24.* & 25. Ioachim ergo, qui ſecundò regnauit, dicitur hîc Iechonias. Ita D. Epiphanius *lib.1. de hæreſi in ſecta Epico.* D. Ambroſius *lib.3. in Luc.* D. Hieronymus *hîc*, D. Auguſtinus *lib.2. de conſenſu Euangeliſt. cap.4.* D. Thomas, Euthymius, Hugo. Alij, & communiter Recentiores dicunt, Iechoniam eſſe Ioachim nepotem Ioſiæ, qui ductus eſt in Babyloniam, 4.*Reg.24. num.2.* Ad quæſtionem; Quare fratres Iechoniæ hîc nominantur, cùm hoc in aliis ordinariè non fiat? Reſpondent primò communiter Doctores, quòd computantur, quia regia dignitate omnes inſignes fuere. Secundò Caietanus. Ad commendandam, ait, memoriam Ioſiæ in multitudine filiorum Regum, tres enim Reges fuerunt; vt qui ex ſucceſſione pronepotum Regum commendari non potuit, ſaltem ex multitudine filiorum Regum commendetur. Et hoc directè videtur Euangeliſta feciſſe ad ſignificandum, quare ſuſtulerit memoriam Ioram in quartam generationem, oſtendendo quantum illius impietas meruerit, ſupplendoque memoriam pietatis Ioſiæ, dum illi adimitur, & huic ſuperadditur. Hæc ille. Tantum beneficium ex ſancto parente filij recipiunt. Tertiò. Paſchaſius. *Iechoniam autem*, ait, *& fratres eius, idcirco ſimul ponit, vt quorum erat communis impietas, & coæqualis infamia, fieret ſimul vna ſupplicij ſui & miſeriarum memoria.* Ideo Iechonias, & fratres eius computantur, vt æqualitas diuinæ iuſtitiæ innoteſcat; ſicut enim omnes iſti malum coram Domino fecerunt, & in eis æqualis fuit culpa, æqualis etiam extitit pœna, vt omnes regno priuati, captiuitate oppreſſi in varias prouincias tranſlati ſint. Et hæc mihi probabilior.

Epiphan. Ambroſ. Hieron. Auguſt. Thomas. Euthymius. Hugo.

Caietanus.

Paſchaſius

Pœna culpæ æqualis.

QVÆSTIO XXXI.

Quare Euangeliſta ſubticuerit captiuitatem Ægyptiacam, & expreſſerit Babylonicam?

89. DIVVS Chryſoſtomus homil.4. in Matth. *Cur autem*, ait, *ſicut Babyloniæ captiuitatis meminit, non etiam deſcenſus in Ægyptum? Quia hos non timebant; Babylonicos verò audire ſine timore*

Chryſoſt.

non poterant, & quòd illud esset antiquum, hoc verò recens, atque oculis semper occurrens: & illuc quidem non propter peccata abducti fuerant; huc verò ob scelera translati sunt. Vbi sanctus Pater tres nobis dat rationes. Prima, captiuitatem Babylonicam in memoriam reuocat ad comprimendos, & coercendos à peccatis Israëlitas. nam similem maximè timebant; & quod non facit amor, timor pœnæ facit. Secunda. Quia captiuitas Ægyptiaca valde perantiqua; Babylonica verò valde recens, & ideo in omnium ore maximè frequens. Tertia, captiuitas Babylonica permissa est ob peccata, & scelera populi; descensus verò in Ægyptum in occasionem meritorum, & vt promererentur bona promissa, ac vt virtus clarescceret, ordinatus est à Deo. Et solùm quæ ex culpa, & non quæ ad meritum nascuntur, oppressionis, ac captiuitatis nomine appellanda. Quartam. Addo, quòd Euangelista voluit hanc quaterdenam in fulgentissimo Salomonis Regno incipere, & vsque ad captiuitatem Babylonicam ducere, vt intelligas, quòd omnis gloria mundi, in miseria, lachrymis, & lamentatione terminatur.

Quod non amor, timor facit.

Antiqua obliuiscuntur.

Qua ex culpa tantum nomen pœnæ.

Omnis gloria mundi in laboribus terminatur.

QVÆSTIO XXXII.

Quare appelletur transmigratio, & non captiuitas Babylonis?

90. NOTA Scriptura clamat, quòd Iudæi subiugati, & captiui ducti sunt in Babylonam: quomodo non dicitur captiuitas? Pro quo nota, quòd triplex fuit Babylonis captiuitas. Prima anno tertio regni Ioachimi, & primo Nabuchodonosoris. Secunda post octo annos, anno octauo imperij Nabuchodonosoris; cùm Rex Ioachim, cum matre, ac Principibus populi, Nabuchodonosori sponte se dedit, ac subiecit; & inde translatus est ad Babyloniam, & hæc, cùm voluntarie sit facta, dicitur à Hieremia *in Ezechiele* 1. *num.* 2. transmigratio. Tertia captiuitas extitit anno decimonono Nabuchodonosoris, & vndecimo regni Sedeciæ, qui cum maiori populi parte captiuus in Babyloniam translatus est. quæ omnia constant ex 4. *lib. Reg. cap.* 24. *&* 25. Dicitur transmigratio, & non captiuitas, quia vna fuit vera transmigratio, cùm sponte sit facta, & minorem dicit infamiam, quàm captiuitas, præcipuè cùm ex consilio Hieremiæ ciuitas se dederit Nabuchodonosori; & quæ decus suum habent, ex aliorum societate non amittunt; imò potiùs illa ex tali consortio condecorantur. Secundò. Transmigratio non importat tantam abiectionem, & ignominiam vt captiuitas: & solent iusti ita aliorum defectus, ac turpitudines narrare, vt non videantur iniuria afficere, & onerare, sed qua fieri potest exonerare ac excusare.

Triplex captiuitas.

Peccata aliorum verbis dissimulant iusti.

91. Genes. 45. Postquam Ioseph suis se fratribus manifestauit, alta voce dixit cap. 45. *Pro salute enim vestra misit me Deus ante vos in Ægyptum*, num. 6. Et iterum, *Præmisit me Deus, vt reseruemini super terram*, num. 7. & iterum: *Non vestro consilio, sed Dei voluntate huc missus sum*, num. 8. Quod expendens D. Ambrosius lib. de Ioseph Patriarcha cap. 12. *Quàm pia*, ait, *fraternitas, quàm dulcis germanitas, vt etiam parricidiale excusetur admissum, dicens diuinæ illud prouidentiæ fuisse, non impietatis humanæ: quandoquidem non ab hominibus oblatus ad mortem, sed à Domino missus sit ad vitam.* Ioseph re vera venditus est, sed vt parricidiale illud crimen subticeat, diuinæ illud prouidentiæ adscribit, non venditionem, sed missionem appellando. *Cùm vidisset*, ait textus Genes. 21. num. 9. *Sara filium Agar Agyptiæ ludentem cum Isaac filio suo, dixit ad Abraham: Eyce ancillam hanc, & filium eius: non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Isaac.* Causa, ob quam postulat, vt filius ancillæ à paterna domo egrediatur, ludus ille fuit visus à Sara; qui, vt tradit D. Hieronymus *in quæstionibus Hebraicis*, erat idolorum cultus. Quare ergo non ait: Eiice ancillam, non enim filius eius in idololatria instruet filium meum, nec cum eo ludet, sed tantùm ait, *non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo*; Sara, vt pia & sancta idolorum cultum transmutauit in ludum; ludus verò pessimæ pueritiæ ne patefieret, hæreditatem paternam in medium profert, quæ, vt ex conditione naturæ oriebatur, in vituperium verti non poterat. Instanter populus à Samuele Regem postulauit, 1. Reg. cap. 8. num. 21. *Et audiuit Samuel omnia verba populi, & locutus est ea in auribus Domini.* Hæc penultima verba, *locutus est ea*, legit Chaldæus, *& ordinauit ea ante Dominum.* Populus furore commotus in tumultuaria verba se præcipitauit, ac Samuel ita disposuit, vt composito ordine coram Domino recitaret, ne in pœnam populi verterentur.

Ambros.

Genes. 21.

Hieron.

Matth. 1. n. 12. Et post transmigrationem Babylonis, Iechonias genuit Salathiel: Salathiel autem genuit Zorobabel: Zorobabel autem genuit Abiud: Abiud autem genuit Eliacim: Eliacim autem genuit Azor: Azor autem genuit Sadoc: Sadoc autem genuit Achim: Achim autem genuit Eliud: Eliud autem genuit Eleazar: Eleazar autem genuit Mathan: Mathan autem genuit Iacob: Iacob autem genuit Ioseph, virum Mariæ, de qua natus est Iesus, qui vocatur Christus.

EXPOSITIO.

92. TERTIA tesseradecades initium habet à captiuitate Babylonica, & terminatur in libertate totius orbis per Christum à tyrannide Diaboli. In hac quaterdena primus est Iechonias, & filius illius, de quo fit mentio ante transmigrationem, vt explicabo *quæst. sequenti.* Secundus, Salathiel; & hic cum patre suo Iechonia mortuus est in captiuitate, & est distinctus ab eo, de quo fit mentio 1. *Paralip.* 3. vt notant Abulensis, Caietanus, & alij. Tertius, Zorobabel, hic rediit cum populo in terram Iuda, expletis septuaginta annis captiuitatis, & fuit dux populi, & Princeps in templo ædificando:

de

de quo multa Esdras *lib.1.cap.2.& sequentibus.* Et
Aggæi.2. de hoc dicitur 2.Aggæi num.24. *Assumam te Zorobabel fili Salathiel, serue meus, & ponam te quasi signaculum.* Quartus, Abiud. An fuerit genitus in captiuitate, vel pòst, non constat. Quintus, Eliacim.Sextus,Azor. Septimus,Sadoc.Octauus, Achim. Nonus, Eliud. Decimus, Eleazar. Vndecimus, Mathan.Duodecimus, Iacob. Et de his progenitoribus ex Scriptura nihil constat. Decimustertius Ioseph, vir sanctissimæ Dei Genitricis,de quo dicam multa *c.vltimo huius libri.*Decimusquartus, Dominus noster Iesus Christus, de Spiritu sancto conceptus, ex purissimo sanguine Virginis Mariæ formatus. Et nota, quòd in omnibus præcedentibus generationibus dicitur quòd talis genuit talem; hîc verò non dicitur, quòd Ioseph genuit Christum, sed tantùm dicitur vir Mariæ, de qua natus est Iesus: quia non ope viri, Spiritu sancto cooperante, conceptus est; qui vocatur Christus, id est, Messias.

QVÆSTIO XXXIII.

Quinam sit iste Iechonias, & quomodo pater tantorum Principum?

93. PRÆSENS quæstio duo inquirit.Primum, quisnam sit iste Iechonias? An sit illemet, de quo fit mentio ante transmigrationem, de quo dicitur; *Iosias genuit Iechoniam,& fratres eius?* quia si est illemet, vel in hac quaterdena, vel in secunda, tredecim erunt generationes; quod repugnat cum computatione Matthæi. D. Augu-
August. stinus *lib.2. de consensu Euang.cap.4.* ait, quòd Iechonias bis numeratur; & id factum esse ex eo quòd est in angulo secundæ, & tertiæ tesseradecadis; nam in ædificio bis numeratur lapis an-
Imperfect. gularis. Imperfectus *homil.1.* ait, quòd Iechonias dupliciter recensetur, ob duas, quas habuit, conditiones: fuit Rex ante transmigrationem, & postea captiuus, & priuatus; & apud huius sæculi homines, si Princeps, vel potens, in pauperatem incidit, est iam alter ab eo, qui antea
Hieron. erat. Tertiò D.Hieronymus, S. Ambrosius *lib.3.*
Ambros. *in Lucam*, D. Carthusianus, S. Thomas, Abu-
Carthusian. lensis, & Hugo tenent, non esse eundem, sed
Thomas. duos tali nomine appellatos. Et ita cessat tota
Abulensis. difficultas; ac proinde huic sententiæ libentissi-
Hugo. mè adhæreo.

94. Quoad secundum. Quomodo Iechonias sit auus, vel proauus Zorobabelis, qui fuit populi dux, 1. *Esdr. cap.2.* cùm de Iechonia dicatur à
Hierem.22. Deo per Hieremiam *cap.22.num.30.*in fine.*Scribe virum istum sterilem, qui in diebus suis non prosperabitur: nec erit de semine eius vir, qui sedeat supra solium Dauid, & potestatem habeat vltrà in Iuda* Respondent communiter Doctores, quòd Iechonias non dicitur absolutè sterilis,idest, quòd non habeat filios, sed tantùm quòd non sint ex eius semine, qui sint Reges temporales Israel, & sic potest exponi illud, *& potestatem habeat vltrà in Iuda*; idest, potestatem regiam; Zorobabel autem fuit dux populi. Secundò.Bene potest interpretari locus de potestate absolutè,& simpliciter, quæ est independens ab alio homine,vt erat potestas Regum Israel. Iurisdictio autem Zorobabelis fuit dependens à Cyro. Tertiò. Commina-

tio illa per Hieremiam potest accipi conditionaliter, itaut non sit de semine eius vir, qui sedeat super solium Dauid, & potestatem habeat vltrà in Iuda, in quantum eius filij similes patri fuerint in peccatis;Zorobabel autem fuit vir iustus, & probus, qui magno zelo honorem Dei,& bonum populi tractauit, noluit Deus,vt virtus tanta sine præmio etiam temporali abiecta maneret, cùm scriptum sit:*Filius non portabit iniquitatem patris*, Ezech.18. n.19. Quomodo verò locus Hie- Ezech.18.
remiæ non pugnet cum regno Christi, infrà dicetur; nam cùm dicitur, *Nec erit vir*, ait Interlinealis, *vir* tantùm, Christus autem est Deus, & homo, de quo infrà.

QVÆSTIO XXXIV.

Vnde habuerit Matthæus huius tertiæ tesseradecadis genealogias?

IN sacris litteris hæ vltimæ generationes 95.
non inueniuntur: vnde ergo illas habuit Matthæus? Respondetur primò, ex reuelatione Spiritus sancti. Secundò, ex annalibus Iudæorum, qui in templo asseruabantur; Iudæi enim maximè erant genealogiarum studiosissimi, primò propter natiuitatem Messiæ ex Tribu Iuda,& familia Dauid,secundò ne Tribus commiscerentur inuicem per matrimonia: tertiò, ne hæreditates vnius Tribus ad alteram transirent: quartò, vt agnoscerentur veri Sacerdotes ex familia Aaron, qui possent in templo ministrare. Vnde apud Esdram *lib.1.cap.2.num.59. & lib.2. cap.7. n.61.& lib.3. cap.5.* quidam deiecti sunt à sacerdotio; quia non potuerunt genus suum indicare. De hoc latè Abulensis *quæst.26.* Et in his libris summi Sacerdotes valde versati erant, & lites omnes de possessionibus & genealogiis pendentes indicabant: & ideo penes ipsos erant huiusmodi commentarij; atque hic est liber,de quo 1.
Paralip.9.n.1.*Vniuersus ergo Israel dinumeratus est,* 1.Paral.9.
& summa eorum scripta est in libro Regum Israel, & Iuda. Et apud Ezechielem 13.*num.9.* de pseudoprophetis pronuntiatur, quòd in Scriptura Domus Israel non scribentur.Hic ergo liber genealogiarum in archiuis templi asseruabatur, vt dicitur de libro regni facto sub Saule 1. *Reg.10. num.25.* qui mansit in Sanctuario custoditus.

QVÆSTIO XXXV.

Quare dicatur hîc de Ioseph, virum Mariæ?

RESPONDEO primò. Quia eius genea- 96.
logiam hîc narrabat Euangelista. cuius rei rationem dabo *quæst.vlt.* Secundò. Vt videas humilitatem, & obedientiam Mariæ,quæ cùm iam omnium Domina, & Regina esset electa; ipsum tamen reuerebatur vt virum, & ei subdita erat. Tertiò. Quamuis Beatissima Virgo ad tantam esset altitudinem euecta, & sublimata, vt Spiritus sancti Sponsa diceretur; tali tamen dignitate naturalis non obliuiscebatur obligationis, vt Ioseph tanquam sponsum, & virum coleret,

ac veneraretur; cùm ſcriptum ſit: *Caput mulieris vir.* Quartò D. Auguſtinus *lib. de catechizandis rudibus*, ita ait. *Natus Ieſus de Matre, quæ quamuis à viro intacta conceperit, ſempérque intacta permanſerit, virgo concipiens, virgo pariens, virgo manens, tamen fabro deſponſata erat, omnem typum carnalis nobilitatis extinxit.* Maluit Dominus matrem ſuam cum artifice homine deſponſatam eſſe, vt in hominibus omnem nobilitatis maiorum arrogantiam, ac iactantiam condemnaret.

Auguſt. — *Omnis faſtus nobilitatis abyciendus.*

97. Cùm Virgo Chriſtum Dominum genuerit, *de qua natus eſt Ieſus*; ergo cum Deipara quindecim ſunt generationes, quod repugnat, vt infrà dicam, & non ſolùm quatuordecim. Reſpondeo primò, virginem Matrem ſimul cum Ioſeph loco vnius generationis computari; & quia ex Ioſeph non deſcendebat, non ſolùm Ioſeph numeratur, ſed addita eſt Virgo, non vt diſtinctam, ſed vt eandem efficeret generationem Chriſti, cuius Ioſeph erat putatiuus pater, & ipſa mater veriſſima, & ideo Euangeliſta hîc ſcribens generationem Ioſeph, ſimul de Beatiſſimæ Virginis progenie agebat.

Virgo computatur idem cum Ioſeph.

QVÆSTIO XXXVI.

Quare hîc ante Virginem tot generationes deſcribantur?

98. RESPONDEO primò, ex S. Methodio Martyre in homil. de B. Virgine: *Tot ſæcula euehuntur, vt dignitatem Matris Dei ſuſpicari valeamus. Conditum eſt momento ad vnam Dei vocem cœlum, & quidquid cœli ambitu continetur: at Virginem Deiparam multos per annos operoſiſſimè fabricata eſt Dei omnipotentia; nec mirum, ſunt reliqua omnia, etiam ſimul ſumpta, nihil aliud, quàm riuulus quidam ab immenſo diuinitatis mari longiſſimè emanans; at Virgo ſanctiſſima Deo tam affinis, & ei adhærens, vt mater filio.* Ergo Beatiſſima Virgo ſuper cætera Dei opera, quæ tanto molimine fabricata eſt. Secundò, vt ex tam antiqua proſapia Virginis nobilitatem, & ex fructu ſanctitatem intelligas, vt inde videas, qualis ſit, in qua nobilitas cum tanta ſanctitate ſociata eſt. Tertiò Chryſoſtomus hîc: *Per iſta*, ait, *nos docet Dominus, vt nos quoque nunquam erubeſcamus de vitijs parentum, ſed vt vnum quærамus, ſcilicet virtutem: ſi quis propria virtute decoretur, parentum ſuorum non decoloratur opprobrijs.* Vbi fulget virtus, tenebræ paternalium defectuum non officiunt, nec offendunt, vt ſuprà diximus. Quartò. Et in eandem conſiderationem ad illa verba Cantic. 3. num. 6. *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit per deſertum, tanquam virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuerſi pulueris pigmentarij.* Quæ verba ponderans Rupertus, ſic ait: *Tu dicis, ô Virgo, ſum puluis cum Abraham; ſed puluis es pigmentarius, qualem conficit Spiritus ſanctus. Dicis, propter humilitatem; ſum fumus cum Dauid; ſed es fumus ex aromatibus aſcendens ex aureo thuribulo ad olfactum Dei.* Quamuis in parentibus Beatiſſimæ Virginis fuerit puluis, & fumus peccatorum, ac vitiorum; ab his omnibus tamen ipſa aliena, diuina gratia cooperante, omnia illa mala in maximas excellentias conuertit, ac omni perfectione, & virtute inſignita in ſuauiſſimum odorem ad præſentiam Dei aſcendit.

Methodius. — *Virgo ſuper omnia Dei opera.* — Chryſoſt. — *Vitia parentum non nocent.* — Cantic. 3. — Rupertus. — *Virgo libera à parentum peccatis.*

Quintò. Ex tam longa peccatorum ſerie naſcitur Virgo, quæ ipſa omnium peccantium tenebras, atque nebulas diſſipare valebat; & ideo amicta Sole apparet *in Apocalyp. 12. num. 1.* Et, *Electa, vt Sol*, dicitur Cantic. 6. num. 9. Quia, vt ait Hugo de S. Victore, 34. Electa, vt Sol dicitur, quia Solis iuſtitiæ, qui ex ipſa genitus eſt, præuentrix extitit, vt peccatorum tenebras fugaret. 99.

Cantic. 6. — Hugo. — *Virgo omnia peccata fugat.*

Sextò. Ex tot, tantiſque maioribus multa labe inquinatis pullulat hæc immaculata roſa Virgo Maria, quia ipſa, vt omnium peccantium auxiliatrix, aduocataque naſcebatur; vt ſterilitates parentum, ac omnium creaturarum ſalutifero ſuæ natiuitatis rore fœcundaret, vt in vberes fructus germinarent. Dum terra aquarum penuria maximè opprimeretur, vidit puer patris mei Eliæ, & ait, *Ecce nubecula parua quæ aſcendebat de mari*, 3. Reg. 18. num. 44. Nubes illa typus extitit ſanctiſſimæ Virginis, vt eſt multorum Patrum ſententia, & dicam *ſequenti cap.* Sed cur nubeculæ comparatur, quæ eſt Sol, & Lux? Noſter Ioannes Hieroſolymit. lib. de inſtitut. Monachorum, cap. 33. *Significauit autem Deus*, ait, *Eliæ in prædicta viſione, quo tempore nubecula illa, ſcilicet B. Maria, videretur à diſcipulis Eliæ de mari, id eſt, de amara, & vitioſa natura humana oriri, & aſcendere.* Nubes, vt eſt commune Philoſophorum placitum, ex vaporibus, ac exhalationibus terræ componitur, ac coagulatur; tota tamen ad irrigandam terram in imbres diſſoluitur: ita hæc ſanctiſſima nubecula Maria de natura noſtra omni amaritudine vitiata, eſt egreſſa, vt in nos ſalutiferos cœleſtium donorum & gratiarum imbres diffunderet, noſtrámque ſterilitatem fœcundaret. 100.

Virgo peccatorum auxiliatrix. — 3. Reg. 18. — Ioan. Hier.

Quia ergo eiuſmodi matrem, & aduocatam aſſecuti ſumus, de qua ait Diuus Bernardus ſermone 1. de Aſſumpt. *Maria nobis facta dicitur aduocata, quæ apud Deum ſalutis noſtræ negotia efficaciter pertractat*; omni eam affectu, ac veneratione colere, & adorare debemus. Ait Chriſtus Dominus Cantic. 2. num. 7. *Adiuro vos, filiæ Hieruſalem, per capreas, ceruoſque camporum, ne ſuſcitetis, neque euigilare faciatis dilectam, quoad vſque ipſa velit.* Et tamen ex circunſtantibus nullus extitit, qui pro forma, ac effigie ſponſæ, quæ eſt ſanctiſſima Virgo, vt vult Rupertus, aliquid interrogaret. Verumtamen cùm ipſa ſanctiſſima anima de Sponſo ſuo loqueretur. *Adiuro vos, filiæ Hieruſalem, ſi inueneritis dilectum meum, dicite ei, quia amore langueo*; ſtatim quæſierunt ab ea: *Qualis eſt dilectus tuus?* Cantic. 5. num. 9. Cur ad vtrumque iuramentum filiæ Hieruſalem non æqualiter ſe habent, ſed pro qualitate ſponſi perſcrutantur, minimè verò pro ſponſæ conditione? Dicat vnuſquiſque prout ſuo ſenſu abundat. Dicam ego: Fieri poteſt, vt detur anima adeò deprauata, peccatiſque obſtinata, vt ſponſum ignoret, nec voce, nec fronte agnoſcat; nullus tamen adeò vecors, vt Virginem Mariam neſciat, ſed omnium hominum nationes eam adorant, ac venerantur, vt ſcribit OEcolampadius ſerm. de laudanda Maria in Deo. 101.

Bernardus. — Cantic. 2. — Rupertus. — Cantic. 5. — *Nullus eſt qui Virginem non adoret.* — OEcolamp.

QVÆSTIO

QVÆSTIO XXXVII.

Quare Euangelista, cùm ad Christum accedit, mutet stylum?

102. EVANGELISTA aliorum generationes describendo vtitur verbo *genuit*; *Abraham genuit Isaac, Isaac autem genuit Iacob*, &c. Cùm verò ad Christum accedit, mutat verbum; non enim ait, Virum Mariæ, quæ genuit Christum, sed, *de qua natus est Iesus*; conceptionem eius prætermittendo, de natiuitate loquitur. Respondeo primò, quòd conceptio dicitur prima natiuitas, vt patet ex eo, quod Angelus dixit infrà ad Ioseph, num.20. *Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est.* Secundò. Christi generatio noua, & inusitata extitit præter rerum ordinem; nouo, & peculiari modo fuit explicanda. Tertiò. In aliis, *genuit*; significat enim fœtum dum intra matris vterum concipitur, ac paulatim efformatur, & per multos dies variis dispositionibus perficitur: Christus autem dicitur natus, quia in primo suæ conceptionis instāti infusa anima rationali omnibus modis fuit perfectissimus, organisque distinctus, sicut cæteri infantes in lucem prodeuntes, de quo latè Basilius Magnus *homil.25.* Eius sanctissima anima alta cognitione, triplicique scientia exornata, de quo latè S. Thomas 3.*part. quæst.12. & quæst.35. art.3. & 4.* Notat Guerricus Abbas *serm.2. de Annunc.* quòd Christus Dominus dicitur *germen*; Hierem. 23. num.5. *Germen iustum*; dicitur etiam *flos*, Isai.11. num.1. *Flos de radice eius ascendet*; vocatur quoque *fructus*, Psalm.66.n.7. *Terra dedit fructum suum.* Vnde ait citat. Abbas. *Bene autem simul vocatus germen, flos, & fructus, qui sine gradu profectus, ab initio conceptus sui, omni virtute, & gratia in se ipso extitit perfectus.* In primo sui momento fuit germen, flos, & fructus, quia omnem consummationem perfectionis obtinuit.

Basilius. D.Thomas. Guerricus. Hierem. 23. Isai.11. Psalm. 66. Abbas.

103. Quartò. In aliis *genuit*, per quod innuitur miseria humani generis, peccatum scilicet in nos per generationem transfusum; in Christo verò natiuitas, *de qua natus est Iesus*; quæ remedium salutis attulit mundo; nascendo enim illuminauit homines, tam Iudæos, quàm Gentiles ambulantes in regione vmbræ mortis, & omnes ad sui cognitionem attraxit; & ita ex Iudæa pastores, ex Gentilitate Magos adduxit in hoc eodem Euangelij textu: in aliis est infirmitas, *genuit*; in Christo verò medicina, natiuitas; nullibi enim medicamen melius collocatur, quàm dum ægritudini propiùs accedit. Quintò. Genuit, seu generatio efformationem, atque augmentum fœtus importat: natiuitas verò laborem, periculum, ac molestiam. Iob cap.5. n.7. *Homo nascitur ad laborem.* Et quamuis in Christi ortu, vt dicam *lib.2.cap.1.* nulla esset pressura; tamen, vt ex hoc moraliter dicamus, filius Virginis appellatur Iesus Christus, id est, Saluator, & Rex: non fuit ergo conueniens, vt de eo diceretur generatio, sed natiuitas; Regem enim, ac Saluatorem non decet proprium augmentum, sed pro suis multa pati, & sustinere.

Infirmitas saluti approximata. Iob 5. *Rex non quærat sua, sed suorum augmentum.*

104. Libenti animo sese offert Dauid ad pugnandum cum Goliath. *Non concidat cor cuiusquam in eo: ego seruus tuus vadam, & pugnabo aduersùs Phi-*

1.Reg 17.

listhæum, 1.Reg. cap.17. num.32. Sed quomodo bonus adolescens tanto periculo se subiicere audet, in certamenque descendere cum eo, cuius robur totus Regis exercitus formidabat? Diuino numine Rex Israël electus iam erat, & vt talis publicaretur, decreuit Deus, vt pro omnium salute, periculo, pugnæque sudori sese ipsum exponeret. D. Basilius Seleucus orat.15. *Cùm autem*, ait, *nullus è toto exercitu probaretur satis, esset que in periculo Saul, tunc militem suum produxit in medium gratia, verè Regem facto declarans, dum pugnæ prouocationem Dauid ad se rapit.* Perpende vltima verba, in ipso pugnæ conflictu se Regem manifestat, hæc est enim optimi Regis, ac Prælati conditio omne subire periculum, dummodo salua sint pignora sua. Intendebat Moyses solus in Ægyptum pergere, dixit enim: *Vadam, & reuertar ad fratres meos in Ægyptum*, Exod.4. num.18. Postea verò dicitur ei à Deo: *Vade, & reuertere in Ægyptum, mortui sunt enim, qui quærebant animam tuam*, ibid. Et statim subditur. *Tulit Moyses vxorem suam, & filios suos, & reuersus est in Ægyptum*, ibidem num.20. Ille antea in Ægyptum descendere solus decreuerat, modò cum tota familia accedit. Eleganter respondet Reuerendus Pater Ioannes de la Haye *in suo commentar. vers.* 19. *conceptu* 149. Aperta ratio est: primum, quia putabat suos hostes viuere in Ægypto, quibus quidem se ipsum offerebat, sed suos domesticos subtrahebat; postea verò, cùm sublatos agnouit, nullum erat periculum, quod suis familiaribus formidaret: itaque Moyses suum in periculum sponte ruens, suorum periculum diligenter præcauebat, *lib.2. cap.3. num.7.*

Basilius. Exod.4. Ioannes de la Haye.

QVÆSTIO XXXVIII.

Quare hîc Euangelista non explicet Spiritus sancti cooperationem?

105. IN gloriam Christi maximè cedere videbatur, quòd hîc Spiritus sancti concursum, & cooperationem Euangelista explicaret, dicendo: Qui natus est de Maria ex Spiritu sancto; & tamen sacer historiator noster hoc subticuit. Respondeo primò, quòd Euangelista hîc tantùm manifestare intendebat, Christum ex progenie Abrahæ ortum esse; & ideo Spiritus sancti influxum non commemorauit; at verò cùm necessitas expostulauit, statim illum aperuit, ac patefecit, infrà num.20. *Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est.* Nam in egregiè dicto, & facto etiam tempori, & occasioni seruiendum. Secundò. In eo, quod dicitur, natus ex Virgine Maria, opus Spiritus sancti esse significatur, & innuitur. D. Bernardus homil. 2. super Missus est: *Deus sic elegit matrem*, ait, *quæ videlicet ineffabiliter, & intacta conciperet, & pareret incorrupta. Porrò Deum huiusmodi decebat natiuitas, quia non, nisi de Virgine nasceretur, talis congruebat, & Virgini partus, vt non pareret, nisi Deum; voluit itaque & matrem suam esse Virginem, de qua immaculata immaculatus procederet omnium maculas purgaturus. Ac debitum quidem omni iure miraculum istud erat, vt ita conceptui partus responderet.* Et satis perbellè. Virgo tam sancta, & pura, vt Maria, alium

In doctrina tempori accommodandum. Bernard. *Maria solum Deum gignere poterat.*

alium gignere non poterat, niſi Deum, & Deus congruentiùs aliam non poterat habere matrem, niſi Mariam.

106. Genes. 3. Dixit Deus ad ſerpentem: *Inimicitias ponam inter te, & mulierem, & ſemen tuum, & ſemen illius; quia conteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo eius*, Geneſ. 3. num. 15. Hoc teſtimonium communiter de beata Virgine intelligunt Patres, D. Chryſoſtomus *homil. 17. in Geneſ.* D. Ambroſius *lib. de fuga ſæculi, cap. 7.* D. Auguſtinus *lib. 12. de Geneſ. ad liter.* Rupertus *lib. 13. in Geneſ. cap. 19.* D. Leo *5. diſt. cap. cùm enixa*, qui etiam per ſemen mulieris Chriſtum interpretantur, qui concurſu matris ſine viri ope natus eſt. Et quia de Virgine Maria ſermo eſt, ideo ait: *Inimicitias ponam*, & non *pono*; vt eſſet manifeſtum, quòd de Eua non loqueretur. Inſurgit modò difficultas: Cur hoc loco Deus totus eſt in explicandis mulieris encomiis: *Ipſa conteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo eius?* Et nihil dicitur de filij magnalibus? Cur non ponitur aliquod ſignum ad tale ſemen, & fructum mulieris agnoſcendum? Sat erat, quòd manifeſtaretur, mulierem eſſe Virginem Mariam, vt inde excellentia eius filij patefieret; nullus enim alius tantæ Virginis filius eſſe poterat, niſi Deus factus homo. Diuus Cyprianus, vt refertur in libr. Arbor. vitæ, Concept. 473. *Ponam*, inquit, *inimicitias inter te, & mulierem; non dicit, pono, ne ad Euam pertinere videretur; ſed ponam inimicitias inter te, & mulierem: id eſt, ſuſcitabo mulierem, quæ repudiata facilitate credendi, Angelo deferente verbum, rationem de promiſſionis exigat nouitate, dicendo: Quomodo fiet iſtud; quoniam virum non cognoſco? Ecce iſtud ſemen mulieris, quod non per traducem genitalium miniſterium commiſtione ſexus vtriuſque infunderetur in vtero, ſed clauſo clauſtro indefloratæ Virginis inueniretur: ex hac ergo ſemen promiſſum eſt mulieri, quod ſemen Deus noſter eſt.* Et latè pergit. Vterus tantæ Virginis ad Deum hominem generandum ſola Spiritus ſancti gratia poterat fœcundari. Vide hoc *cap. 10.*

Chryſoſt. Ambroſ. Auguſt. Rupert. Leo.

Cyprian.

Quæstio XXXIX.

Quare Virgo Maria nominetur hîc, ſine aliquo titulo?

107. Mirum videbitur, quòd Euangeliſta nominat hîc Mariam, eámque cognomine aliquo non appellat, dicendo Virginem, vel Reginam, ſicut Dauid regia nomenclatura inſigniuit? Reſpondeo, quòd in eo, quod ait, *de qua natus eſt Ieſus*, tanquam in compendio omnia magnalia comprehendit. Quæ enim talis dignitas excogitari poteſt, vt ſubſtantia Virginis ipſius Dei ſubſtantia ſit, vt ait D. Auguſtinus ſerm. 2. de Aſſumpt. *Caro Chriſti, caro eſt Mariæ.* Arnaldus Carnot. *lib. de laudibus Virginis.* Petrus Damianus *ſerm. 1. de Natiuitate*, ait: *Habitat Deus in Virgine, habitat cum illa, cum qua vnius naturæ habet identitatem.* Eademmet caro Virginis in corpore Chriſti hypoſtaticè vnita eſt Deo. Vnde exclamat D. Anſelmus de Conceptione Virginis, cap. 8. *Decens erat, vt & puritate, qua maior ſub Deo nequit intelligi, Virgo illa niteret, cui Deus Pater vnicum filium ſuum, quem de corde ſuo æqualem ſibi genitum, tanquam ſe ipſum dare diſponebat.* De hoc infrà multa *cap. 5.*

Auguſt. Arnald. Carnot. Damian.

Caro Chriſti, caro Virginis. Anſelm.

Ex eo, quòd Mater Dei habet vt Æterni parentis filia ſit, mater æterni Verbi, Sponſa Spiritus ſancti, domina, ac Regina omnium creaturarum: *Omnis gloria eius filiæ Regis ab intus in fimbrijs aureis circumdata varietate*, Pſalm. 44. n. 14. vt Regius Vates radicem, ac fontem totius Virginis magnitudinis decantaret, ait: *Omnis gloria eius ab intus*; hoc eſt, ab vtero, ita explicat locum Richardus à S. Laurentio lib. 6. de laudibus Virginis. *Cuius*, inquit, *omnis gloria ab intus, quando Chriſtum geſtabat in vtero. Quid dicit de ea Zachar. 2. In gloria ero in medio eius, vnde tam ſæpe de ea dicitur abſque eo, quod pulcherrimum eſt, & intrinſecus latet.* A fœcunditate ipſius vteri, qua talem genuit filium, obtinuit, vt eſſet filia Regis, ac circumamicta, & circumdata omnium gratiarum, cœleſtiúmque donorum varietate.

108. *Quanta ſit dignitas matris.* Pſalm. 44. Richardus à S. Laurent. *Omnis gloria Virginis à maternitate.*

109. *Ipſa dignitas matris*, ait D. Thomas 1. part. q. 26. art. 6. ad 4. *habet quandam dignitatem infinitam, ex bono infinito, quod eſt Deus, & ex hac parte non poteſt aliquid fieri melius.* Vnde in genere Matris Deus de potentia abſoluta non poteſt facere meliorem matrem; nulla enim poteſt eſſe maior, quàm Mater Dei. Si verò ſecundùm dona ſpiritualia, atque ei communicatas gratias conſideretur, eorum magnitudo ex ſupradictis patet. Et ait D. Auguſtinus lib. de natura, & gratia, cap. 36. *Inde nouimus tantam gratiam eſſe Virgini collatam, quia Deum meruit concipere, & parere.* Si ergo ſecundùm Diuum Thomam ipſa dignitas eſt infinita, & illa habuit gratiam, qua Deum meruit concipere: vide quanta ſit illius ſublimitas, quantamque perfectionem ipſa mundo attulerit. Vnde ſi Pater, & Spiritus ſanctus vellent de alia muliere aſſumere carnem, nulla maior perfectio intenſiua eſſet in orbe, nec de lege ordinaria daretur mulier ſanctior Maria: neque ei ſecundùm potentiam ordinariam aliqua perfectio addi poſſet. Tam perfecta in ſe ſubſiſtit. D. Bernardus ſermone 6. de gloria Virginis. *Aduerte*, inquit, *quòd hæc benedicta puella tantam perfectionem attulit vniuerſo, quod vlterioris perfectionis non eſt capax, nec Deus poteſt ordinaria poteſtate ipſam perficere vlteriori perfectione. Imò ſi ipſe Pater, vel Spiritus ſanctus de fœmina naſcerentur, nihil accreſceret orbi; quia quidquid nobilitatis, quidquid diuinitatis, & quidquid æternitatis & totum in orbem diffuſum eſt, & productum in illo æterno ſuppoſito, quod generauit Beatiſſima Virgo Maria, inuenitur.*

Dignitas matris quandam infinitatem habet.

Quanta ſit Virginis gratia. Bernardus.

Quæstio XL.

Quare Euangeliſta ait de Saluatore noſtro: qui vocatur Chriſtus?

110. Redemptor noſter Ieſus verè eſt Chriſtus Domini, vnctus oleo diuinitatis; quare Euangeliſta ait: *Qui vocatur Chriſtus*, cùm commodiùs videatur dicendum: *Qui eſt Chriſtus?* Reſpondeo, modum eſſe loquendi Hebræorum, vt pro *eſſe* ponant, *vocari*, Lucæ cap. 1. num. 32. *Filius Altiſſimi vocabitur.* Et num. 37. *Et tu puer Propheta Altiſſimi vocaberis.* Luc. 1.

&

& sæpe alibi. Et meritò sanè; nam re vera, qui dignitatem aliquam sortitur, per merita, hoc ipso solùm nomine ab ipsa deriuato appellari potest.

111. *Qui habet merita solum meretur dignitatis nomen.* Chrysost. Anselm. Carthusian.

Suprà satis agitaui quæstionem hanc; quare in hoc catalogo Dauid, & Abrahamus ponuntur in capite, & cum parentis nomine: *Filij Dauid, filij Abraham?* Inter varias solutiones, quas ibi dedi, vna est ex Diuo Chrysostomo, Anselmo, Carthusiano: quia isti primatus dignitatem habuere. Abrahamus primus inter Patriarchas, Dauid primus inter Reges. Sed statim suboritur quæstio; quomodo Dauid dicatur primus inter Reges, cùm antecesserit Saul? Respondet Theophylactus. *Primus ex Regibus Deo placuit.* Magnum nomen defertur iuxta virtutis generositatem; & qui turpibus factis regalem purpuram fœdauit, nominis gloriam amisit; & ideo inter sceptro, coronáque conspicuos Dauid primus scribitur, qui operibus regale munus adimpleuit. De Regibus Israel ait Deus: *Ipsi regnauerunt, & non ex me; Principes extiterunt, & non cognoui*, Osee 8. num. 4. vbi de ipsis iniquis Regibus Deus ait, quòd quamuis principatum tenuerint, non tamen ex me; hoc est, non ex mea voluntate simpliciter, sed ex aliqua permissione, vt explicant Diuus Cyprianus *Epistola ad Cornelium*, Lyranus, Hugo, & alij. Sed difficultas est, quomodo dicat Deus: *Non cognoui?* Nunquid diuinam cognitionem, & captum aliquid fugere potest? Minimè, omnia sunt aperta, & nuda oculis eius; cùm verò isti Principes iniqui ac præuaricatores legis Domini, quam ad vnguem obseruare, auctoremque ipsius ipsum Deum colere debuerant, extiterint, ideo regium eorum nomen, ac dignitatem non agnouit Deus. Rupertus ibi in commentario. *Regnauerunt*, ait, *non ex me, ipsi, qui bonum proiecerunt*; qui enim in bono deficit, à dignitate cadit.

Theophyl. Osee 8. Cyprian. Lyranus. Hugo. Rupertus.

QVÆSTIO XLI.

Quare dicatur hîc ex Virgine natus Iesus, *& non* Deus?

112. S. Thomas. Fonseca. *Deus de matre gloriatur.*

CVM Saluator noster verè Deus, & homo sit; non ait Euangelista, natus est *Deus*, sed *Iesus*. Sic notat Diuus Thomas hîc; *Natus est Iesus; non dicit Deus, sed Iesus, quod est nomen hominis.* Vt homo nascebatur ex Virgine, & ideo nomen hominis apponit. Respondeo secundò, quòd Iesus dicit vnionem duarum naturarum in vna persona: imò, vt dicunt communiter Logici cum Fonseca 5. *Methaphys. cap. 5. sect. 5. quæst. 7.* Iesus dicit de formali naturam humanam, & connotat diuinum suppositum. Noluit ergo Christus Dominus hîc scribi sub nomine Dei, quod de formali dicit naturam diuinam; sed sub nomine Iesus, quod primò, & formaliter humanam importat naturam, quæ est caro Virginis, de qua tanquam præclarissima gloriatur Christus.

113. Psalm. 92. Ait Regius Vates Psalm. 92. num. 1. *Dominus regnauit, decorem indutus est, indutus est Dominus fortitudinem, & præcinxit se.* Bis dicitur Dominus indutus; primò decorem, secundò fortitudinem habet pro indumento. Sed intet magnalia Christi, in quo sunt omnes thesauri diuinitatis, pro ornatu, & decore præcinget humanitatem, an diuinitatem? D. Bonauentura *hîc*, Rupertus *in c. 3. Apocalypsis, lib. 3.* vbi ait: *Dominus indutus decorem, & fortitudinem regnauit, idest, dum virgineam assumpsit carnem.* Licèt maiora sint, quæ Christus Dominus à Patre accepit. Et de eis maximè pulchrescuit; ipsa tamen virginea caro, cùm à sanctissima Matre sua sit communicata, pro decore habita est. *Egredimini*, clamat Sponsa Cantic. 3. num. 11. *& videte filiæ Sion Regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater sua in die desponsationis illius, & in die lætitiæ cordis eius.* Per *diadema* à Verbo assumptam ex Virgine carnem intelligunt Diuus Athanasius *in synopsi*. Diuus Ambrosius *lib. 1. de institut. Virginis, cap. 16.* Philocarpathius, Diuus Bernardus *sermon. 2. de Epiphania.* Beda, & alij. Sed quare corpus à Virgine ministratum, diadema Christi appellatur? Inter omnia stemmata regalia corona à Rege maximè æstimatur, in ea omnia illius magnalia continentur. Et hac de causa suprà Regis caput locum habet: meritò caro Christi à Virgine efformata Saluatoris diademati comparatur, de qua maximè gloriabundus in die maiestatis suæ apparet. Diuus Gregor. Magnus ad citatum locum Canticorum, *Mater Christi*, ait, *Beata Maria esse creditur, quæ coronauit eum diademate; quia humanitatem nostram ex ea assumpsit, sicut in Euangelio recitatur.* Et statim infert, *Diadema pro gloria assumitur.* Quasi gloria Christi sit caro à Virgine data. Vide *hoc libro cap. 2. suprà, & cap. 5. num. 20. & num. 88.*

Cantic. 3. Athanas. Ambros. Philocarp. Bernard. Beda. Gregor. Magn.

114. *Virgo pro benedictione data Christo.* Genes. 49. Hippolyt. Eucher. Rupertus. Ambros.

Imò ipsum corpus à Virgine genitum habetur à Christo Domino pro particulari honore, & benedictione. Benedicens Iacob Ioseph ait; *Omnipotens benedicat tibi benedictionibus vberum, & vulua*, Genes. cap. 49. num. 25. Per *Ioseph* autem hîc communis Patrum consensus intelligit Christum Dominum. Diuus Hippolytus, Diuus Eucherius, Rupertus & alij. Sed in benedictione, qua æternus Pater munerat filium suum dilectissimum Iesum Christum, ei datur benedictio vberum, & Ambrosius de benedictionibus Patriarch. cap. 18. *Maria dicit vbera, quæ verè benedicta erant. Vnde illa mulier in Euangelio ait: Beatus venter, qui te portauit, & vbera, quæ suxisti.* Nulla enim Christo charior esse poterat benedictio, quàm quòd talis matris esset filius, cùm hoc sit ei pro summa gloria.

Matth. 1. *num.* 17. Omnes itaque generationes ab Abrahã vsque ad Dauid generationes quatuordecim; & à Dauid vsque ad transmigrationem Babylonis, generationes quatuordecim, & à transmigratione vsque ad Christum, generationes quatuordecim.

EXPOSITIO.

115. REDEGIT ad numerum Euangelista supradictas generationes per tres distributiones, quas per tres tesseradecades, vt suprà ex Hieronymo attigimus, facit. Prima ab Abraham vsque ad Dauid generationes quatuor-

decim, ideſt, qui geniti ſunt, ſeu qui vixerunt ab Abraham vſque ad Dauid: ſic Geneſeos 6. num. 9. *Noë vir iuſtus, atque perfectus fuit in generationibus ſuis.* A Dauid autem excluſiuè (neceſſarium eſt enim illum in eo primo quaterdenario includi. Si ad textum, & illius contextum attentis oculis reſpicimus vſque ad tranſmigrationem Babylonis, ſcilicet vſque ad Ioachim, ſeu primum Iechoniam, incluſiuè generationes quatuordecim. Et à tranſmigratione Babylonis, videlicet à ſecundo Iechonia Salathielis patre, vſque ad Chriſtum incluſiuè generationes quatuordecim. Et ſic efficiuntur generationes quadraginta duæ.

Geneſ. 6.

QVÆSTIO XLII.

Quare in hac ſerie quadraginta duæ perſonæ narrentur?

116. IN hoc catalogo quadraginta duas generationes, ſeu perſonas ſcripſit Euangeliſta. Computando tripliciter quatuordecim, in quadraginta duo veniunt. Primò reſpondent Origenes *homilia in Numer.* Diuus Hieronymus *Epiſtola ad Fabiolam.* Paſchaſius *hìc*, & alij, has quadraginta duas generationes quadraginta duobus manſionibus, quibus filij Iſrael ex Ægypto ad terram promiſſionis peruenerunt *Numer.* 33. reſpondere. Sicut enim ille populus Hebræus per illas manſiones ad Iordanem venit, deinde ad terram promiſſam: ſic per quadraginta duas generatioues peruenitur ad Virginem, quaſi ad Iordanem, vt ait Paſchaſius, quæ pleno fluens gurgite Spiritus ſancti gratia redundabat, & ſic fit acceſſus ad Chriſtum, in quo ſunt omnia bona promiſſa. Secundò. Idem Paſchaſius Remigius. *Quòd iſte numerus naſcitur à ſeptenario, & ſenario; nam ſexies ſeptem quadraginta duo faciunt: ſex ad opera (ſex diebus operatus eſt Dominus;) ſeptem verò ad requiem futuræ vitæ (ſeptimo die requieuit Deus) ſignificandam pertinet.* Vt ergo ad requiem, quæ eſt in Chriſto, poſſis intrare, neceſſe eſt, vt priùs per labores, ac preſſuras tranſeas. Huius rei alias dabo rationes *quæſtione ſequenti.*

Origenes. Hieron. Paſchaſius.

Per Virginem acceditur ad Chriſtum.

Paſchaſius Remigius.

Ad vitam per labores ingreditur.

Auguſt. Diuus Auguſtinus *lib. 2. de conſenſu Euangeliſtarum, cap. 4.* exiſtimat, excepto Chriſto, quadraginta eſſe generationes; Iechoniam enim, vnum tantùm eſſe aſſerit, in quo quadragenario numero totum vitæ noſtræ curſum ſignificari docet. de quo ait ſanctus Pater, *Illa nunc interim ratio occurrit, quòd tempora annorum quadripartitis vicibus currunt, & mundus ipſe quatuor partibus terminatur, quadraginta autem quater habet decem.* Sed quadraginta duæ ſunt generationes, vt manifeſtè patet ex computatione Euangeliſtæ.

QVÆSTIO XLIII.

Quare Euangeliſta totam hanc genealogiam in tres diuiſerit partes?

117. RESPONDET primò Diuus Chryſoſtomus homilia 4. *Vt oſtendatur, quòd nec commutatis quidem diſciplinæ modis ille vnquam populus ſit melior effectus, neque cum Ducum, neque cum Regum, neque cum Sacerdotum poteſtate regeretur, ad ſtudium virtutis acceſſerit.* Secundò, quod indicat idem Diuus Chryſoſtomus, Imperfectus *homilia prima,* qui elegantiſſimè ait: *In tres partes diuiſit per generationes quatuordecim; quia ter completis quatuordecim mutatus eſt in Iudæis hominum ſtatus. Ab Abraham enim vſque ad Dauid fuerunt ſub Iudicibus, à Dauid vſque ad tranſmigrationem ſub Regibus: à tranſmigratione vſque ad Chriſtum ſub Pontificibus. Hoc ergo vult demonſtrare, quoniam ſicut ſemper ter completis quatuordecim generationibus, mutatus eſt hominum ſtatus; ſic completis quatuordecim generationibus à tranſmigratione vſque ad Chriſtum, neceſſe eſt à Chriſto ſimiliter mutari hominum ſtatum: quod factum eſt. Poſt Chriſtum enim iam non ſub iudicibus multis, nec ſub Regibus multis, nec ſub Pontificibus multis fuerunt: ſed omnes generationes ſub vno Chriſto, & Iudice, & Rege, & Pontifice factæ ſunt.* Et hæc ratio illas tres populi Iudaici mutationes comprehendit.

Chriſ.

Imperfect.

Chriſtiani ſub vno Iudice, Rege, & Pontifice.

118. Tertiò. S. Remigius, Gloſſa, S. Thomas, Abulenſis *quæſt. 2. in prologo Matthæi*, docent, quòd prædicta diſtinctio myſterio congruit; quia quaterdenarius eſt numerus compoſitus ex quatuor & decem. Per decem ergo vetus Teſtamentum intelligitur, quod datum eſt in decem mandatis. Per quatuor autem, Euangelium, quod in quatuor libris diſtinguitur. Tres autem quaterdenarij fidem Trinitatis deſignant, quod vtrique legi conueniebat; ſed in noua magis explicitè, in vteri autem magis obſcurè. Quartò D. Hieronymus apud S. Thomam. *Per iſtum numerum,* ait, *ſignificantur tria tempora, quibus omnium hominum vita ducitur. Per primum quaterdenarium ſignat tempus ante legem; quia ſunt aliqui Patres, qui fuerunt ante legem; ſecundum tempus ſub lege: quia omnes illi qui hìc ponuntur, ſunt ſub lege. Per tertium autem, tempus Gratiæ; quia terminatur ad Chriſtum, per quem gratia, & veritas facta eſt.* Ita Hieronymus. Quintò. Gloſſa, & Paſchaſius inquiunt, quòd in hoc numero ſeptiformis gratia Spiritus ſancti denotatur; nam quatuordecim, bis ſeptem includit; per quod ſignificatur, gratiam Spiritus ſancti, tam intrinſecus, quàm extrinſecus, ſeu tam corpori, quàm animæ eſſe neceſſariam ad ſalutem, iuxta illud, *Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum,* Pſalm. 83. num. 2. Rupertus ſextò ita explicat, quòd *Chriſtus promiſſus fuit Abrahæ, diſtulit tamen venire ob ſcelus venditionis Ioſeph, qui annis quatuordecim ſeruiuit in Ægypto, poſtea promiſſus cum iuramento Dauid, diſtulit ſuum aduentum ob crimen adulterij eius cum Bethſabee etiam cum homicidio Uriæ coniunctum. Deinde promiſſus per Prophetas ſub Ezechia, & Ioſia, diſtulit per quatuordecim alias generationes venire ob peccatum Manaſſæ fundentis ſanguinem innoxium.*

Remigius. Gloſſa. S. Thomas. Abulenſis.

Lex triplex extitit.

Gloſſa. Paſchaſ.

Pſalm. 83. Rupertus.

119. Hìc poſui rationes ſanctorum Patrum, vt, quæ tibi magis placuerit, eligas; exiſtimo tamen, quòd, cùm Euangeliſta ſcripſerit Euangelium ab Abrahamo, ob rationes, quas ſuprà dedi, & ſint quadraginta duæ generationes, diuiſit in tres partes, ad diſcernendum ordinem regalis generis à cæteris, qui totus in ſecunda quaterdena continetur. Secundò. Tres ſeries poſuit, vel in honorem Trinitatis, vel ob triplicem ſtatum populi ſub Iudicibus, ſub Regibus, ſub Sacerdotibus; vel ob tres leges, naturalem, ſcriptam, & nouam; vel ob celebres tres promiſſiones in vnaquaque quaterdena factas; quæ erant valde communes,

&

& vulgares in populo. In prima tesseradecade pollicitum est Abrahamo. In secunda Dauidi cum iuramento in figura Salomonis filij eius. *De fructu ventris tui.* In tertia, in ædificatione templi per Aggæum cap. 2. num. 10. *Magna erit gloria domus istius nouissimè, plus quàm prima*; & ideo tres ordines æquales hîc sunt constituti.

Aggæi 2.

120. Quæres: Quare Euangelista generationum summam, & diuisionem expresserit? Respondeo primò. Ob rationes proximè datas. Secundò, vt ait Caietanus; *Curauit Euangelista in quolibet ordine declarare numerum, ne quis putaret, ipsum ex oblitione aliquid reliquisse; sed quidquid omisit, vt tres Reges, ex industria, & magno consilio omisit.* Tertiò voluit cauere, ne quis posset generationis Christi catalogum, aut minuendo, aut augendo numerum, corrumpere.

Caietanus.

Quare Euangelista exprimit diuisionem.

QVÆSTIO XLIV.

Quomodo Matthæus, & Lucas conueniant in narranda serie progenitorum Christi?

121. SATIS perantiqua, & difficilis quæstio hîc occurrit. Matthæus hoc capite primo, & Lucas 3. catalogum maiorum Christi scripserunt, ita tamen vt à Dauide vsque ad Ioseph in nominibus eorum discrepent, vno vel altero excepto; & ideo hanc difficultatem, vt inextricabilem obiiciebat Christianis Iulianus Apostata (vt testatur Hieronymus *in Matth. cap.* 1.) & etiam Iudæi, vt idem refert *in cap. 5. epist. ad Titum*, ad illud, *Stultas quæstiones.* Et idem etiam obiiciebat Manichæus, vt testatur Augustinus *lib. 2 retract. cap. 7.* Sed his dicimus: Scrutamini Scripturas, & statim res fiet plana. In hac re inter Catholicos duæ sunt sententiæ.

Hieron.

Auguſt.

122. Prima sententia tenet, Matthæum generationem sancti Ioseph à Dauide per Salomonem; Lucam verò genus Beatissimæ Virginis ab eodem Dauide per Nathan descripsisse. Certum est autem, parentes Beati Ioseph & sanctissimæ Virginis esse distinctos, & sic cessat tota controuersia, quæ excogitari potest inter ipsos Euangelistas. Hanc sententiam tenent multi. Ioannes Lucidus *lib. 2. de emendatione temporum cap. 9. & lib. 2. cap. 1.* Ioannes Annæus *lib. 2. de Chronograph Philonis.* Petrus Galatinus *de Arcanis Catholicæ veritatis, lib. 7. cap. 12.* Iansenius *in concordia Euangelica, cap. 14.* Driedo *lib. 3. de dogmatibus, cap. 5. part. 4.* Suarius *tom. 2. ad 3. part. disp. 2. sect. 1. §. Dico* 3. citantur etiam pro hac sententia Hieronymus, vel Auctor lib. *de ortu Virginis*, & D. Augustinus *lib. 2. de quæstionibus Euangel. quæst. 9.* Carthusianus, Sotus *in 4. dist. 30. quæst. 2. art. 1.* Can. *lib. 11. de locis, cap. 5.* Canisius *lib 1. de Beata Virgine cap. 3.* Verùm hi vltimi Auctores nihil faciunt pro hac quæstione. nam D. Hieronymus, & D. Augustinus illis in locis nec verbum de illa, vt etiam fatetur Suarius, Carthusianus, tam *in cap. 1. Matth. art. 2. quæst. 5.* quàm *in cap. 3. Lucæ, art. 9.* ad illud, *Quia fuit Heli*; non solùm hanc sententiam non tenet, verùm expresè contrariam docet, vt legenti patebit, Sotus loco allegato solùm ait Beatam Virginem per lineam paternam esse de tribu Iuda, per maternam verò de tribu Leui Canus, & Canisius *locis allegatis* solùm dicunt, hanc sententiam ab aliquibus catholicis probari. Citatur etiam Caietanus *in cap. 3. Lucæ*, ad illud: *Quia fuit Mathat.* Sed ibi postquam proponit communem sententiam, adducit hanc de carnali generatione Virginis, & ait, si talis opinio constaret, amplectenda esset. Et magis falsò citatur Damascenus ab aliquo Auctore, loco statim allegando expresè ait, quòd Matthæus, & Lucas ambo generationem Virginis siluerunt; docet enim non fuisse morem Hebræis, generationes texere mulierum.

Lucidus. Annæus. Galatinus. Ianſenius. Driedo. Suarius. Hieron. Auguſt. Carthuſian. Sotus. Canus. Caniſius.

Caietanus.

123. Secunda sententia, omnino verà, quæ nobis maximè placet, docet vtrumque Euangelistam Christi genealogiam per Iosephum, cuius filius putabatur, enarrasse, licèt non eodem modo Matthæus originem naturalem; Lucas verò legalem descripsit. Hæc sententia est communis, & constat ex traditione Ecclesiæ, communi sanctorum Patrum consensu, ac approbatione grauissimorum Theologorum. Probatur primò. Quia illa prima sententia supponit, Heli parentem fuisse Beatissimæ Virginis; atqui omnes Patres, & Ecclesia tenet, appellatum Ioachim: ergo ille non est pater Beatissimæ Virginis, nec ille catalogus Lucæ illius genus. Nec sat est id, quod respondet Ioannes Annæus citatus, quòd per abbreuiationem Ioachim dicitur Heli; vel fortasse, quia fuit binominis. Hoc, inquam, non satisfacit. Primò, quia Ioannes Annæus, vt fatetur etiam Suarius citatus, §. *ad tertiam*, multa falsa, & improbabilia de his genealogiis docet. Et *tom. 1. ad 3. part. disp. 1. sect. 2. §. Quartò igitur*, ait, quòd historia Ioannis Annæi ex falsis Auctoribus conficta est. Et *ibidem §. Alij cum Eusebio, in fine*, vocat computationem Ioannis Annæi voluntariam. Deinde hîc maximè est liberum, dicere Ioachim vocari Heli per abbreuationem, vel esse binominem; nam Ioannes Lucidus, & Ioannes Annæus floruerunt circa annum milleſimum quingentisimum; & post tot annorum centenas, vnde collegerunt, esse binominem, vel nomen abbreuiatum? Quia si licet hoc fingere, nihil erit firmum in Scriptura, & alios omnes Christi progenitores dicemus binomines, vt rectè notauit D. Augustinus *lib. 2. quæst. Euangelic. quæst. 5.* Confirmatur tandem, quia vt doctè probat Vasquius *tom. 2. ad 3. part. disp. 127. cap. 4. à num. 40.* iuxta radicem Hebraicam, & Græcam Ioachim per abbreuiationem nec potest dici, nec scribi Heli. Ipsum vide. Nec contra hoc facit id, quod Galatinus adducit ex quodam Rabbino, qui habuit reuelationem, scilicet parentem Matris Messiæ duplex habuisse nomen, vnum Ioachim, alterum Heli; hoc enim nullius est ponderis, vt etiam Auctores primæ sententiæ tenent: quia reuelationes Rabbinorum apocryphæ, & sine fundamento sunt, & ideo omnino reiiciendæ.

Secunda, & vera sententia.

Primum fundamentum.

Suarius.

Vasquius.

124. Probatur secundò ex ipso textu. Ita ait: *Et ipse Iesus erat incipiens, quasi annorum triginta, vt putabatur filius Ioseph, qui fuit Heli.* Sed in tota genealogia illud nomen *qui*, semper refert vltimam personam ad subsequentem, tanquam filium ad patrem; ergo sic in præsenti Ioseph refertur ad Heli. Auctores contrarij respondent torquendo expressum textum; & dicunt, illam dictionem, *vt putabatur filius Ioseph*, per parentheſim legendam: & tunc Christus est, qui refertur ad Heli. Et hoc confirmant ex Auctore *quæst. noui, & veteris*

Secundum fundamentũ.

Auctor qq. noui, & veteris testam.

teris Testamenti, apud Augustinum *quæst.* 56. Et tandem ex textu Græco ita habet, *sicut existimabatur filius Ioseph, illius Heli.* Sed contrà. In primis in nullo textu, siue Hebraico, siue Græco, siue Latino, illa dictio, *vt putabatur filius Ioseph*, per parenthesim legitur; ergo tali modo accipienda non est; nec enim pro nostra voluntate in sacro textu punctum, vel parenthesis, vel apex ponenda sunt: hoc enim faciunt hæretici ad verum sensum corrumpendum, & ideo talia fingere grauiter reprehendunt sancti Patres, vt notaui *cap.* 1. Deinde, quomodo potest fieri credibile, quòd Lucas narrasset generationem Virginis, & non Ioseph; & tamen faceret mentionem Ioseph, & non Virginis, cuius genus scribebat? Ille Auctor quæst. noui, & veteris Testamenti, valde diuersus est ab Augustino, vt in censura ante ipsum librum notatur; vbi dicitur in fine, quòd ille liber continet multa ab Augustino, & à veritate aliena. Auctor tamen illius libri in illa quæstione expressè habet nostram sententiam, & nullo modo docet, quòd Christus referatur ad Heli, & non Ioseph, vt legenti patebit. Textus Græcus nullo modo fauet eiusmodi expositioni; ita habet: *Sicut existimabatur filius Ioseph, illius Heli*; nam in textu Græco nomina in hac genealogia non connectuntur per relatiuum, *qui*, sed per casum gignendi, vt obseruat Vasquius citat. *num.* 36.

125. *Tertium fundamentum.* Damascen.

Probatur tertiò nostra sententia ex D. Ioanne Damasceno *lib.* 4. *de Orthodoxa fide cap.* 15. Et quod communiter tradunt Auctores, scilicet, quòd auus Ioachim fuit Panthera, & pater Barpanthera; & tamen Lucas hos non nominat in suo catalogo: ergo ibi non tractat de progenie Ioachim; nec enim sufficiens ratio reddi potest ad hos omittendos, sicut de aliis dicimus in generatione scripta à Matthæo. Et confirmatur: quia non erat recepta consuetudo, & ordinaria apud Hebræos generationes texere mulierum; & ideo Matthæus narrat generationem per Iosephum; & Lucas cap. 1. *Missus est Angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilææ, ad Virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph de domo Dauid, & nomen Virginis Maria.* Vbi summatim ponit generationem Ioseph, & non Virginis, ne ab ordinaria consuetudine discederet: postea verò latè ipsam explicat *cap.* 3.

126. Iustinus. Iulius Afr. Ambros. Hieron. August. Damascen. Nazianz. Nicephor. Anselm. Beda. Theophyl. Euthymius. Carthusian. Bonauent. D. Thomas. Hugo. Salmeron.

Probatur quartò, & efficacissimè; quia sancti Patres, cùm in hoc negotio maximè insudauerint, semper hanc sententiam tenuerunt, & docuerunt communi consensu ab exordio ipsius Ecclesiæ. D. Iustinus *quæst.* 131. & *quæst.* 133. *ad Gentes.* Iulius Africanus, apud Eusebium *lib.* 1. *Historiæ Eccles. cap.* 7. D. Ambrosius *lib.* 3. *in Lucam, cap.* 3. D. Hieronymus *in cap.* 1. *Matthæi*, ad illud, *Iacob autem genuit Ioseph.* D. Augustinus multis in locis *lib.* 2. *retract. c.* 7. & 12. & *lib.* 2. *quæst. Euangelic. quæst.* 5. & *lib.* 2. *de consens. Euangelist. cap.* 3. D. Damascenus *lib.* 4. *fidei, cap.* 15. & *orat.* 3. *de natiuitate Virginis*, D. Nazianzenus *in carmine de genealogia Christi*, Nicephorus *lib.* 11. *cap.* 11. D. Anselmus, Beda, Theophylactus, Euthymius, Carthusianus, D. Bonauentura *in cap.* 3. *Luc.* in illud, *Qui fuit Heli*, D. Thomas 3. *part. quæst.* 31. *art.* 3. *ad secundum.* Grauissimi Doctores. Hugo *ad cap. Luc.* Salmeron. Beaulxam. Maldonatus, Toletus *in cap. Luc.* Barradas *lib.* 5. *cap.* 30. Vasquius supra citatus, & aliqui innumeri antiqui, & recentiores. Imò vsque ad annum 1550. (circa quod floruerunt Ioannes Lucidus, & Ioannes Annæus, qui primi contrarium dixerunt) nullus ausus est oppositum in medium proferre. Imò Iulius Africanus, qui fuit valde proximus tempori Apostolorum, testatur, hanc sententiam accepisse à propinquis, & consanguineis Christi. Ex quo hæc sententia etiam traditione stabilitur. Sed iam aduersariorum fundamenta ponamus. Beaulxam. Maldonat. Toletus. Barradas. Vasquius.

127. Arguunt primò Auctores primæ sententiæ. Quia in vtraque genealogia valde diuersi sunt progenitores à Dauide vsque ad Ioseph. Matthæus testatur, illius patrem esse Iacob, Lucas verò, Heli. Et confirmatur, quia multo plures generationes computat, quàm Matthæus: ergo illi duo Euangelistæ non describunt eandem genealogiam Ioseph.

128. *Solutio.*

Respondent sancti Patres communiter. Primò, quòd D. Ioseph duos habuit patres, vnum naturalem, à quo est genitus; alterum legalem, cui legis præcepto adoptatus fuit: præcipiebat enim Deus *Deuteron.* 25. quòd si essent duo fratres, vno sine filio moriente, secundus susciteret semen fratris sui, ita vt primogenitus nomine defuncti nasceretur. Iacob, & Heli erant fratres nati, non ex eodem patre, sed ex eadem matre, quam Africanus, & Nazianzenus in carmine *Festham* vocant. Hæc duobus nupsit viris, Mathat, ex quo genitus est Heli & Nathan, qui fuit pater Iacob. Heli duxit quandam in matrimonium, & mortuus est sine filiis; tunc Iacob, vt impleret legem, eandem duxit, ex qua natus est D. Ioseph, qui est filius naturalis Iacob, & legalis Heli. Hæc tradunt D. Iustinus, & Africanus, qui ait, à consanguineis Christi hæc accepisse. Et idem docent D. Ioannes Damascenus, Nazianzenus, Ambrosius, D. Hieronymus, S. Thomas, Beda, & alij suprà citati Patres, excepto Augustino. Et idem habet etiam Hilarius *Can.* 1. *in Matth.* Titus Bostrenus *in cap. Luc.*, & alij multi. Hilarius. Bostrenus.

129. August.

D. Augustinus *lib.* 2. *de consensu Euangelist. c.* 3. & *lib.* 3. *contra Faustum, cap.* 3. & *lib.* 28. *cap.* 3. ait, Ioseph fuisse filium adoptionis Heli, quem ipse sibi adoptauit; sicut filia Pharaonis adoptauit sibi Moysem; ac proinde in hac sententia Heli, non ex legis mandato, sed ex amore, & adhuc viuens sibi Iosephum adoptauit. Prima tamen solutio, vtpote communis sanctorum Patrum, & antiquitate, ac traditione probata tenenda est: Ioseph duos habuit patres, naturalem Iacob, legalem verò Heli: vtramque autem generationem Euangelistæ enarrant; Matthæus naturalem, Lucas verò legalem: cuius rei rationem optimè reddit Titius Bostrenus: *Opportunè*, ait, *conuenienterque alter naturalis, alter legalis meminit, quo hac nimirum ratione planum fiat, Iosephum ex vtroque parente ad Dauidem, & Iudam genus suum referre.* Deinde Iudæi solùm parentes legales considerabant: Gentiles, naturales: Euangelistæ diuino afflati Spiritu, D. Iosephum ex vtroque parente ad Dauidem reducunt, vt sic omnibus satisfaciant, & omnium dubitationem depellant. Bostrenus.

130. Ambros.

Nec contra hæc, quæ diximus, tibi faciat difficultatem. Primò, quòd D. Ambrosius citatus, quamuis nostram communem sententiam teneat, existimat Heli esse patrem naturalem D. Ioseph, Iacob verò legalem. Communis tamen

sententia

ſententia tenenda eſt, vtpote antiquitate, traditione, & tot Patrum teſtimonio roborata. Secundò. Id, quod dicit Ianſenius, non potuiſſe excitare ſemen fratris defuncti, niſi germanum fratrem ex vtroque parente, nullum habet fundamentum; & maior eſt auctoritas Patrum in contrarium. Deinde ſi propinquus filium legalem defuncto gignere poterat, Ruth *cap. 4. num. 5.* quanto magis frater ex vno, & eodem parente prognatus. Tertiò. Id, quod obiiciunt Auctores contrarij contra Africani auctoritatem, ſiquidem ipſe fatetur, ſe non habere certum teſtimonium, nihil facit; quia poſtquam ipſe narrauit, quæ à nobis in prima ſolutione dicta ſunt, ait: *Hæc autem non nobis ad ſubitum reperta, aut abſque illis auctoribus commentata ſunt, ſed ipſi hæc Saluatoris noſtri ſecundùm carnem propinqui, ſiue ſtudio tanti ſeminis demonſtrandi, ſiue edocendi, quæ ſecundùm veritatem geſta ſunt, tradiderunt.* Quòd verò ipſe ait, ſe non habere certum teſtimonium, ideſt, ſcripturam authenticam: cuius rei rationem affert ipſemet Africanus; quia ſcripturæ, quæ in archiuis templi ſeruabantur, ex mandato Herodis (conſcij ignobilitatis generis ſui) concrematæ ſunt; & ita ait, ſe tantùm ex traditione habuiſſe.

Ianſenius. Ruth 4. African.

Arguunt ſecundò. Lex præcipiebat, quòd quando frater ſuſcitaret ſemen fratris ſui mortui, primogenitum ex ea natum, nomine defuncti appellarit. *Et primogenitum*, inquit, *ex ea filium nomine illius appellabit, vt non deleatur nomen eius ex Iſrael*, Deuteron. 25. num. 6. Atqui Iacob non vocauit filium ſuum Heli, ſed Ioſeph: ergo ex lege non duxit vxorem fratris, nec Ioſeph eſt filius legalis Heli. Hoc argumentum magnam olim difficultatem fecit Auguſtino *lib. 2. quæſt. Euangelic. quæſt. 5.* tamen *lib. 2. retractat. cap. 12.* optimè difficultatem explicat, quòd nomine defuncti vocaretur, non quaſi haberet idem nomen; ſed quòd filius illius reputaretur. Et ita explicant communiter Doctores illum locum, Dionyſius Carthuſianus, Lyranus, Hugo, Abulenſis *quæſt. 6.* Cornelius à Lapide. Et conſtat ex libro Ruth *cap. 4.* vbi propinquus ad ſuſcitandum ſemen propinqui ſui genitum Obed vocauit, non verò proprio defuncti nomine appellauit.

Auguſt. Dionyſ. Lyranus. Hugo. Abulenſis. Cornel. à Lapide. Ruth 4.

Arguunt tertiò. Non videtur veriſimile, quòd Euangeliſtæ intendant explicare generationem Chriſti, deducendo, illum eſſe filium Abrahæ, & Dauidis; & hoc tantùm præſtant per Ioſephum, & non per Beatiſſimam Virginem, cùm Chriſtus Dominus ſit filius naturalis Virginis, & non Ioſephi; & aliquando Scriptura mulierum genealogias deſcribit, vt factum habemus in Iudith, ſuo libro *cap. 8.* vbi quatuordecim eius parentes narrat Scriptura vſque ad Ruben: ergo à fortiori hoc fieri debuit de Beatiſſima Virgine, quæ multo illuſtrior eſt. Confirmatur primò. Quia ex generatione B. Ioſeph, non rectè colligitur genus ſanctiſſimæ Virginis, nec Chriſti Domini, quia viri non de ſua ſolùm, verùm etiam de reliquis tribubus vxores ducere poterant, vt probat D. Auguſtin. *in quæſtionib. lib. Iudicum quæſt. 47.* & ideo Saul, qui erat de tribu Beniamin, dedit filiam ſuam Michol Dauidi de tribu Iuda, *1. Reg. 18. num. 27.* Et vndecim Tribus iurarunt, ſe tribui Beniamin non daturas filias ſuas, propter ſcelus, quod commiſerat: quòd nequaquam iuraſſent, niſi aliàs eis licitum eſſet, *Iudic. 21. num. 1.* Et Sacerdos Ioiada ex tribu Leui accepit in vxorem Ioſabeth filiam Ioram ex tribu Iuda, *2. Paralip. 21. num. 11.* Booz duxit Ruth, quæ erat alienigena, *Ruth 4.* Et Ioachim ex tribu Iuda parens Beatiſſimæ Virginis habuit Annam in vxorem ex tribu Leui, vt dicemus ad illa verba, *Eliſabeth cognata ſua.* Confirmatur ſecundò. Quia eſto D. Ioſeph non poſſet ducere vxorem, niſi ex ſua tribu Iuda, non tamen inde ſequitur, quòd Beatiſſima Virgo ſit ex familia Dauid; quia poterat habere vxorem in eadem tribu ex alia familia: & ſic videtur, non probari ex hoc, Chriſtum eſſe ex familia Dauid, quod nullo modo eſt dicendum.

Auguſt. Iudith 8. Confirm. 1. Auguſt. Confirm. 2.

Reſpondetur ad argumentum. Conſuetudinem eſſe Scripturæ in generationibus non texere ordinem mulierum, ſed virorum, vt docet D. Hieronymus *in cap. 1. Matth.* & D. Ambroſius *in c. 3. Lucæ*, quod ita intellige, non quòd aliquando alicuius mulieris viduæ, vt Iudith, genus non deſcribatur; ſed quòd generatio viri non ſolet per fœminas computari; & ideo generatio, ſiue viri, ſiue mulieris, vt Iudith, numquam per fœminas, ſed per viros deſcribitur. Tandem, quia, vt notant Recentiores communiter, Euangeliſtæ ſtatim in exordio Euangelij ab antiqua conſuetudine diſcrepare noluerunt, eique aduerſari recuſarunt.

131. *Solutio.* Hieron. Ambroſ.

Prima, & ſecunda confirmatio, non ſolùm procedunt contra noſtram, ſed contra omnem ſententiam, quia ſi eſt verum, quod intendunt, fruſtrà Matthæus Chriſti generationem per Ioſephum deſcribit: & ideo Theologi toti ſunt in eis ſoluendis. Breuiter ad primam Euſebius Emiſſenus *in ſermon. de Natiuit. S. Mariæ*, prædictam legem non ducendi ex alia tribu, ait, eſſe vniuerſalem, & non eſſe licitum ducere ex alia tribu, & eos, qui cum alia nupſerunt, peccaſſe. Hæc ſententia nullo modo eſt tenenda, propter parentes ſanctiſſimæ Virginis. Et ideo dicendum, quòd viri bene poterant habere vxores ex alia tribu, vt probant exempla adducta; tamen fœminæ, quæ patrum hæreditatem adibant, neceſſariò coniungendæ erant in matrimonium viro ex ſua tribu, ſibique propinquo, & non alteri, vt obſeruauit D. Bonauentura *in 4. diſt. 30. art. 1. quæſt. 2.* Et poſt eum Maldonatus, Barradas citati, & Vaſquius *num. 15.* Nam lex, *Num. 36. num. 8.* iuxta lectionem Hebricam ita habet: *Omnis filia hæreditatem obtinens de tribubus filiorum Iſrael, vni de familia Tribus patris ſui erit in vxorem.* Et Chaldæus vertit, *Omnis filia hæres poſſeſſionis.* Finis, ac ratio legis erat, ne hæreditates permiſcerentur; & ideo lex tantùm reſpiciebat fœminas, quæ hæreditatem parrum obtinebant. Cùm autem ſanctiſſima Virgo eſſet ſuorum parentum vnica filia, & hæres poſſeſſionis eorum, non potuit in matrimonio tranſire ad alterum, niſi ad virum Tribus, & familiæ ſuæ. Et ideo rectè notat Maldonatus, quòd Beatiſſima Virgo ducta eſt in matrimonium ex præcepto & obligatione legis. de quo *cap. vlt.* Ex quo apertè conuincitur, quòd Euangeliſtæ deſcribendo generationem Ioſeph, etiam Virginis enarrent.

132. *Ad 1. confir.* Euſebius. Bonauent. Maldonat. Barradas. Vaſquius. Num. 36.

Ad ſecundam confirmationem iam patet ſolutio ex proximè dictis; quia fœmina hæres paternæ hæreditatis neceſſariò in matrimonium collocanda erat viro, non tantùm ex tribu ſua, verùm etiam ex familia; ſic enim ait lex: *Vni de familia Tribus patris ſui erit in vxorem.* Et quòd non ſolùm

133. *Ad 2. confir.*

solùm ex eadem tribu, sed etiam ex eadem familia vxor esset ducenda, ita intellexerunt Chrysostomus *homil.2. in Matth.* Eucherius *in quæstionibus in Matth.* Theophylactus, ad illud: *Ioseph virum Mariæ.* Euthymius ad eadem verba. Fauet D. Ambrosius *lib.3. in Luc.cap.3.* Et ideo de filiis Salphaad, quæ paternam hæreditatem obtinuerunt, dicitur; *Fecerunt filiæ Salphaad, vt fuerat imperatum, & nupserunt Maala, & Thersa, & Hegla, & Melcha, & Noa filijs patrui sui de familia Manasses, qui fuit filius Ioseph,* Num.36.num.12. Cùm igitur Beatissima Virgo paternalium bonorum esset hæres, non potuit nubere, nisi propinquo suo, & ex familia sua. Alia argumenta patrui ponderis omitto, vt quòd Salathiel à Matthæo, & Luca numeretur, fuerunt enim plures eiusdem nominis.

Chrysost. Encherius. Theophyl. Euthymius. Ambros. Num.36.

CAP. III.

De Conceptione, ac Natiuitate Beatissimæ Virginis Mariæ.

QVÆSTIO I.

Immaculata Virginis Conceptio ab omni peccato originali immunis Scripturæ testimonijs demonstratur; ad illa verba: Abraham genuit Isaac.

1. Bernard.

NON *patitur humana deuotio, sanctissima Virgo* vt ait D.Bernardus, *te silentio præterire.* Et à tua purissima Conceptione exordiamur. *Abraham autem genuit Isaac.* Superiori capite *quæst* 14. dubium proposui: Quare Euangelista non incipit catalogum progenitorum Christi ab Adamo, cùm prima reuelatio Incarnationis ipsi Adamo fuerit facta; vt ibi ex sanctis Patribus dixi, & præter ibi citatos tenent D. Hieronymus *in comment. ad Ephesios* 5. ad illa verba, *Nunc os ex ossibus meis.* D. Augustinus *lib. 9. Gen. ad liter.cap* 19. D.Epiphanius *hæresi* 48. Tertullianus *lib.de anima cap.11. & 21. & lib.3.contra Marchionem cap.5.* Prosper *lib.2.de promiss.part.1.cap.1.* D. Leo Papa *epist.22. ad finem*, & alij. Cur ergo subticuit Adamum? Ea ratio præter datas citato loco nunc occurrit. Præuidit Spiritus sanctus, cui omnia ab æterno sunt præsentia, festum Conceptionis Virginis hoc Euangelio celebrandum ab Ecclesia, decreuit nullam in illo Adami mentionem fieri; vt inde cognoscas, in die Conceptionis Virginis Mariæ nullam primi parentis memoriam habitam fuisse, ac si ille nunquam extitisset; vt enim ait Petrus Damianus serm. de Assumptione Virginis; *Caro Virginis ex Adam sumpta maculas Adæ non amisit, sed singularis continentiæ puritas in candorem lucis æternæ conuersa est.* Quamquam enim Virgo naturaliter Adami filia, illius tamen maculæ ita in ea prohibitæ sunt, ac si ab eo originem non traheret.

Hieron. August. Epiphan. Tertullian. Prosper. Leo. Damian.

Psalm.44.num.11. facit in præsenti locus. *Audi filia, & vide, inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui, & concupiscet Rex decorem tuum, quia est Dominus Deus tuus.* Et quamquam sensus varij sint; quidam de Ecclesia, alij de ipsa Virgine intelligunt; tamen de conceptione eius immaculata explicant Chrysippus Hierosolymitanus *serm.de S.Maria Deipara.* Leo Imperator Basilij filius *in homil.de Annunciatione*, sic ait: *Cùm adhuc in lumbis paternis conuenereris, progenitor tuus clamabat: Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui. Audisti verè, ô filia, commendationem, & oblita es populi tui, & sortis, & domus paternæ: sortis videlicet illius, quam Eua progenitrix toti generi distribuit, infinito illo affectuum, passionum, & animi perturbationum cumulo, quasi hereditario, relicto. At nihil horum tu in domum tuam intulisti.* Hæc Imperator. Vbi ipsi Virgini denuntiatur, paternam domum, ac populum obliuioni tradere; quamuis enim cum aliis ab eis genus suum trahat, ita tamen macularum, ac passionum est expers, & immunis, vt nullo modo à talibus progenita videatur.

2. Psalm.44. Chrysippus. Leo Imper.

Et quod magis est, ipsamet Virgo ob puritatem suam paternæ sortis, ac domus se nobis oblitam proponit. Nullus est, qui ignoret, quòd in Canticis canticorum sub nomine Sponsæ ex communi Patrum sententia, ipsa purissima Virgo intelligatur. Sed si rem diligenter perscruteris, passim inuenies nomen *matris*, & numquam *patris.* Cantic.1. num.6. *Filij matris meæ.* Cantic.3. num.4. *Introducam illum in domum matris meæ.* & num.11. & 6.num.8. & 8. num.1. 2. & 5. Quare ergo illi nomen matris in memoria, patris verò in obliuione? D. Bernardus serm.29. in Cantic. *Pulchrè autem*, ait, *filios matris suæ, non autem & patris sui illos vocat, qui non habebant patrem Deum, sed ex patre Diabolo erant.* Per matrem verò tam ipse, quàm Gregorius Magnus, & Nyssenus, *in cap.6. Cant. num* 8. gratiam intelligunt: meritò ergo hæc sanctissima Virgo patrem ignorat, & solam matrem agnoscit; quia ita fuit à næuo, à labeque patris segregata: tamquam si illo careret, atque à sola matre, scilicet Dei gratia produceretur.

3. Cantic. 1. & 3. Bernard. Greg.Nyss. *Beata Virgo à gratia producta.*

Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, Isai.11. num.1. D. Ambrosius *de benedictionibus Patriarch. cap.4.* Hieronymus *ad locum Isaiæ*, inquiunt; *Virga Maria, flos Mariæ Christus est.* Sed facit quæstionem; cur Prophetæ, naturali modo loquendo, non ait, quòd virga germinet florem, sed tam virgæ, quam flori idem principium immediatè assignat: *Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet.* Quare hoc? Vt denotet, quòd tam Maria, quàm eius filius Iesus ab eodem principio, scilicet Dei omnipotentia, ac eius gratia, licèt valde diuersimodè nati sunt; Christus ab omnipotentia, dum produxit mirabilem vnionem hypostaticam, de qua dicitur, *Fecit potentiam in brachio suo.* Beata Virgo etiam oritur immediatè eadem omnipotentia, ac gratia Dei, prout eam ab originali macula præseruauit; & ideo ait, *de radice Iesse*, non de radice Dauid, cui promissio facta est, quòd Christus ex semine eius nasceretur; *Iesse*, munus, seu donum significat, teste D.Hieronymo. Diuina prouidentia Propheta primam Virginis originem ad Iesse refert, vt innuatur, quòd

4. Isaiæ 11. Ambros. Hieron. *De radice Iesse, & non Dauid.* Hieron.

quòd prima Virginis productio, & egressio, ex cœlesti, ac supernaturali Dei dono, atque munere facta est. Et pro *radice*, in Hebræo habetur *Gueſog*, id est, *ex trunco præciſo*, vt obseruant ibi Procopius, & aliqui Rabbini, apud Pagnin. in thesauro vocum Hebraicarum, quia purissima Dei Genitrix orta est ex natura humana, non prout erat coniuncta, & radicata cum antiqua, & vitiata radice primi hominis, sed prout erat ab illo præcisa, & separata, vt inde nulla macula primi hominis ad eam transmeare potuerit. Et ideo ait D. Bernardus in sermone, qui inscribitur *de B. Maria, cap.* 37. vbi ipsam comparat cum arca Testamenti, quæ de materia incorruptibili facta est: *De lignis*, ait, *Setim condita est arca, quia licèt Maria de Patrum natura per peccata vitiatam duceret originem, præelecta tamen est per Spiritum ſanctum, & præseruata ad purum.* Ac si dicat, quòd per Dei ordinationem præcisa est à maculoso trunco, & ad purum reseruata.

Procopius. Pagninus. Bernard.

5. Vidit parens meus Elias: *Et ecce nubecula parua ascendebat de mari*, 3. Reg. 18. n. 44. In quo mysterium immaculatæ Conceptionis ei reuelatum fuisse testatur antiquissimus, & grauissimus Auctor Ioannes Hierosolymitanus, qui floruit circa annos 400. lib. de institut. Monach. cap. 32. *Per illam nubeculam*, ait, *reuelauit Deus Eliæ, quòd quædam infantula, scilicet B. Maria, per illam nubeculam significata est; & instar illius nubeculæ per humilitatem parua nasceretur de humana natura peccatrice, designata per mare. Quæ infantula iam in suo ortu esset munda ab omni peccatorum sorde; & quemadmodum nubecula illa fuit de mari amaro, tamen sine aliqua amaritudine. Licèt namque nubecula illa esset originaliter à mari, alterius tamen fuit qualitatis, alteriusque proprietatis; mare quippe ponderosum est, & amarum; sed nubecula illa leuis fuit, & dulcis: sic etiam B. Maria de mari, scilicet natura humana, aliter tamen fuit orta.* Et satis eleganter. Nubes à mari oritur, valde tamen distinctæ qualitatis ab ipso est, mare amarum, grauidum, & ponderosum, opacum, & sterilizans; nubes verò valde est semota ab his imperfectionibus; dulcis, leuis, lucida, & fœcundans. Sic Beatissima Virgo, licèt orta de humana natura, tamen tota pulchra sine macula humanæ propaginis venustissima apparet. De hac parentis Eliæ reuelatione mentionem faciunt grauissimi Auctores citati; Ioannes Hierosolymitanus, Ioſephus Antiochenus *lib. de perfecta militia primitiuæ Eccleſiæ, cap.* 12. Gilbertus Gerablatensis *in Chronico*, Hierosolym. Palinodorus *lib.* 1. *antiquitatum Eremitarum, Montis Carmelit.* Petrus de Oieda *in ſua informatione pro immaculata Conceptione, cap.* 1. *fol.* 3. Lazana *de Conceptione, cap.* 2. *fol.* 7. Ægidius Lusitanus *de Conceptione Virginis, lib.* 3. *quæſt.* 4. *art.* 1. §. 1. *num.* 8. Salazar *de Conceptione, cap.* 38. *n.* 11. & docent multi ex suprà citatis, Eliam hanc reuelationem docuisse discipulos suos, à quibus à tempore Apostolorum anno post Christum 83. in honorem Conceptionis immaculatæ institutam fuisse capellam in monte Carmelo. Et Ioannes Bachon. *in* 4. *diſt.* 2. *quæſt.* 3. *art.* 3. qui ab hinc trecentos annos vixit, testatur, quòd ab antiquissimis temporibus festum Conceptionis in Romana Curia, præsentibus Cardinalibus, in Carmelitarum conuentu celebrabatur. Ad nostrum redeamus intentum.

Beata Virgo libera à natura ponderc.

Ioan. Hier. Ioſeph. Antioch. Gilbertus. Palinodor. Petrus de Oieda. Lazana. Ægidius. Salazar. Bachonius.

6. Cant. 4. Cant. 4. n. 8. ait Sponsus. *Veni de Libano ſponſa mea, veni de Libano, veni, coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir, & Hermon, de cubilibus Leonum, de montibus pardorum.* Attentè expende singula Lector. Vocat sponsus sponsam à Libano, qui, vt notat D. Ambrosius, *Candor* interpretatur, iuxta vim nominis Græci, & propter abundantiam cedrorum pro incorruptibilitate accipitur. Vtrumque notauit D. Hieronymus in epist. de Assumptione Virginis ad Paulam, & Eustochium: *Non immeritò*, ait, *venire de Libano iubetur, quia Libanus candidatio interpretatur, erat enim candidata Maria multis meritorum virtutibus, & dealbata niue candidior Spiritus ſancti muneribus, quoniam quidquid in ea gestum, totum puritas, & gratia fuit, & ideo immaculata, quia in nullo corrupta.* Ac si dicat: Pura, & vndique candidissima veni. *Coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir, & Hermon.* Valde diuersimodè legitur, propter multiplicem significationem nominum Hebraicorum, & ideo aliqui vertunt, *à principio fidei*: alij, *à prima fide*: alij, *à primo fœdere*, vt videbis apud Ludouicum de Soto Maior, Ghisler. & alios. Quidam tamen hebraizantes in annotationibus ad Bibliam, quæ datæ sunt in lucem anno 547. & habet fundamentum in Dictionario nominum Hebræorum (vt statim explicabo ex etymologia Amana, Sanir, Hermon) ita legunt, & vertunt locum. *Veni mecum, coronaberis de prima credulitate, de primo fœdere, & anathemate.*

Ambroſ. Hieron. Soto. Ghisler.

Singula explicemus. Quænam fuit prima credulitas humana? Illa scilicet, quam mulier dedit serpenti, quòd si comederet fructum, esset sicut Deus: & Adamus credidit mulieri hoc asseréti. Et ita communiter loquuntur Patres apud Lyppomanum. Et ex hac prima credulitate transfusum est peccatu in genus humanum. At verò, tu Sponsa sanctissima, coronaberis: nam ex ipsa credulitate alij originali peccato sunt oppressi: tu verò corona exaltata eris. *De primo fœdere.* Primum fœdus, & pactum extitit inter Deum, & Adamum, iuxta illud Oseæ 6. n. 7. *Ipſi autẽ ſicut Adam transgressi ſunt pactum meum.* Et hoc explicat D. Athanas. *lib. de Incarnatione Verbi, in principio.* Salmeron, & alij, de quo latè Suarius *lib.* 3. *de creatione hominis, cap.* 21. *à n.* 20. Hoc autem pactum fuit, quòd si ipse de ligno vetito nõ ederet, iustitiam tam ipse, quàm posteri sui haberent originalem: ac comedendo de fructu prohibito illam amiserunt. *Veni, coronaberis de primo fœdere*, id est, si alij ex ipso primo fœdere occasionem ruinæ habuerunt, tu habebis coronæ, cùm in ipsa generali lege non fueris comprehensa, sed præseruata. Tertia corona *de anathemate.* Primum anathema, (seu execratio,) latum est contra Adamum, eiusque filios; propter quod omnes nascimur filij iræ, vt ait Paulus; tantum ergo abest, vt hæc sacratissima Sponsa hac vniuersali maledictione comprehendatur, vt inde, quia præuenta, benedictione, ac corona donetur. *Veni coronaberis de primo anathemate.*

7. Genes. 3. Oseæ 6. Athanas. Salmeron. Suarius.

Non est hîc prætereunda explicatio Richardi, ac Ruperti Abbatis, qui tradunt, *Amana*, id est, auis nocturna, *Sanir*, dens vigilans; *Hermon*, anathema: ac si dicat Sponsus, veni coronaberis de aue nocturna, de dente vigilante, ac de anathemate. Auis nocturna originale peccatum significat: *Nox, in qua conceptus est homo*, Iob cap. 3. num. 3. Dens vigilans, Dæmon, qui semper est vigilans, ad mordendum, ac deuorandum. *Circuit quærens, quem deuoret.* Anathema, ipsam primam

8. Richardus. Rupertus. Iob 3.

maledictionem parentibus datam innuit; & idem valet, ac si dicat Sponsus: Veni, coronaberis de victoria, quam assecuta es à peccato originali, Dæmone, ac primi parentis maledictione; nam vnde alij execrationem, tu benedictionem impetrasti. Petrus Chrysologus serm. 140. de Annuntiatione Virginis: *Benedicta*, ait, *tu in mulieribus, quia in quibus Eua maledicta puniebat viscera, tunc in illis gaudet, honoratur, suscipitur Maria benedicta.* Expende, *honoratur, & suscipitur Maria.* S. Ildephonsus lib. de parturitione, & virginitate Mariæ: *Beata Virgo*, ait, *plena gratia nec dolorem sensit, nec corruptionem: quia quantum aliena fuit à culpa, Spiritu sancto in ea cooperante, in totum extranea à maledicto primæ damnationis.*

Chrysolog.

Ildephons.

9. *De cubilibus leonum, de montibus pardorum.* Paraphrasis Chaldaica ita legit. *Offerent tibi tributa habitatores ciuitatum fortium, qui sunt robusti, sicut leones, & leopardi.* D. Anselmus, Richardus, & alij, per leones, & leopardos intelligunt Dæmones, qui si in alios per peccatum imperium crudeliter exercuerunt, tibi verò sanctissima Virgo, tanquam triumphanti, quæ eorum caput contriuisti, tributa reddent. Et nota, quòd Sponsus tripliciter appellat sponsam. *Veni de Libano sponsa mea, veni de Libano, veni coronaberis.* quia triplici corona muneranda est ob tres victorias de peccatis adeptas. Prima est de peccato originali; secunda de mortali; tertia de veniali, quia ab his omnibus fuit immunis, & pura Virgo. Ad has Virginis coronas fortasse alludit doctissimus Idiota lib. 5. contemplat. de Virgine Maria, cap. 6. *Inuenisti*, ait, *Virgo Maria gratiam cœlestem, gratiam apud Dominum, quia fuerunt in te ab originali labe præseruatio, Angelica salutatio, Spiritus sancti superuentio.* Tandem ait Christus, *Sponsa mea.* Nunc primum in Canticis Canticorum auditur *sponsa*; huc vsque appellauit eam amicam, & sororem; nunc verò sponsam dicit, quæ est idem cum suo sponso, & caro Virginis, caro Christi, vt communiter docent Patres, quos referam sequenti annotatione; vbi ergo Christus eam agnoscit immunem ab omni peccato originali, & actuali, eam nominat sponsam, quia solùm vbi tanta dabatur puritas, cum carne Verbi humanati identitas poterat interuenire. D. Anselmus de Conceptione Virginis. *Nempe*, ait, *decens erat, vt ea puritate Virgo illa niteret, cui Deus Pater vnicum filium suum, quem de corde suo æqualem sibi genitum, tanquam se ipsum diligebat, ita dare disponebat, vt naturaliter esset vnus, idemque communis Dei Patris, & Virginis filius, & quam ipse filius substantialiter sibi matrem facere diligebat.*

Chaldaica.

Anselm. Richardus.

Idiota.

Anselm.

10. Canticorum 2. num. 10. ait sponsa: *En dilectus meus loquitur mihi: Surge, propera, amica mea, columba mea, formosa mea, & veni, iam hyems transijt*, &c. Ecce sponsus introducitur totus euigilans, vt patet ex numero antecedenti, ad hoc vt vocet sponsam, & dicat, (vt habet paraphrasis Chaldaica) *Surge matutino tempore*; per quod sine dubio eius Conceptio designatur, quæ fuit eius prima surrectio. Sed pulchram hîc quæstionem faciunt Cassiodorus, Bernardus *serm.* 58. Nonne sponsus antea suscitari dilectam prohibebat, num. 7. *Adiuro vos filiæ Hierusalem*, per quas Angeli intelliguntur, *ne suscitetis, neque euigilare faciatis dilectam, quoad vsque ipsa velit*; quo pacto nunc, non solùm vt surgat, sed & vt acceleret, iubet? Vt singularem suam protectionem erga Virginem declararet; siquidem ipsam in sua matutina Conceptionis erectione, non Angelis, non hominibus, sed sibi soli credidit. Alij suscitari possunt ab Angelis: at Beatissima Virgo à solo Deo. Et ideo introducitur respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos, per quos Catena trium Patrum, & D. Bernardus *serm.* 57. intelligunt gratiam, & dona cœlestia, quæ ei communicanda erant quo ad vsque ipsa velit, hoc addidit sponsus, vt principatum Mariæ, iam in sua Conceptione declararet: nam ad alios pro sua libertate, ac beneuolentia accedunt Angeli; ad Virginem verò, cùm sit omnium domina, nullus ad illam audeat approximare, quoadusque ipsa velit.

Cassiodor.

Bernard.

Catena Patrum. Bernard.

11. Et qualis in ipsa sua prima excitatione erigitur? *Amica mea, formosa mea.* Dum surgit, iam est amica, & formosa. Sic explicat Rupertus: *Elegitque me ante mundi constitutionem, vt essem sancta, & immaculata in conspectu eius in charitate. Amica mea, columba mea*; pergit idem Rupertus: *In omnibus Euæ opposita es, Eua mihi inimica, viro suo vipera, sibimet confusa, & ignominiosa. Tu verò mihi amica per humilitatem, columba mea per charitatem, formosa mea per castitatem. Veni ergo Maria, veni: nam Eua ad latebras fugit, nam credidit serpenti susurranti: at tu Maria, quæ credidisti Angelo annuncianti, veni, & contere caput serpentis, iam enim hyems transijt, id est, peccatorum tempestas.* Ita latiùs Rupertus, ad conterendum draconis caput, tripliciter eam appellat sponsus; *Amica mea, formosa mea, columba mea.* Vt amica conculcauit peccatum mortale, vt formosa, in qua non est macula, veniale. Vt columba, non ex propagine vitiata felle amaritudinis, superauit peccatum originale.

Rupert.

12. Apparuit *in Apocalyps* 12. Mulier illa amicta Sole, de qua multi multa in præsenti dicunt; illud tamen notandum mihi occurrit *num.* 3. quòd *Draco persecutus est mulierem, quæ peperit masculum, & datæ sunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, vt volaret in desertum in locum suum: & emisit serpens ex ore suo post mulierem aquam, tanquam flumen, vt eam faceret trahi à flumine.* Hanc mulierem Beatissimam Virginem significare, communis est Patrum expositio. D. Epiphanius *sermone de laudibus Mariæ.* D. Augustinus *lib.* 4. *de Symbolo ad Catechum. c.* 1. D. Bernardus *serm. super signum magnum.* Carthusianus *lib.* 3. *de laudibus Virginis art.* 9. & alij communiter ad citatum locum. Sed hîc illud mihi quæstionem facit. Cùm serpens totus esset ad deuorandam, ac perdendam mulierem, eique nocendum: quare cùm Draco se isti primum opponit, ac persecutionem contra mulierem mouet, non emisit statim ex ore suo venenosum flumen in mulierem, sed adeò fuit remissus, & otio torpens, vt priùs mulieri darentur alæ, & ipsa in locum paratum à Deo fugeret, quàm ex serpentinis faucibus venenum exiret? Non negligentia Dæmonis hoc factum fuit, sed alta Dei prouidentia; quamuis enim Diabolus maximè vigilaret ad mulierem veneno inficiendam, multo altiùs, & sublimiùs superuigilauit, & excubauit Dei Omnipotentia ad eam custodiendam, in tutoque muniendam: & ideo *datæ sunt ei alæ*, vt ait Carthusianus, id est, ab Spiritu sancto, vt priùs sub protectione Dei se reciperet, quàm serpens ex ore suo venenum euomeret. Et sic ait Aretas Cæsariæ Episcopus. *Non deuenit mulier in*

Epiphan. Auguſt. Bernard. Carthuſian.

Carthuſian.

Aretas.

in manus Sathanæ, sed datis sibi duabus alis in desertum fugit: & in insidijs, quas aduersùs Virginem tenderat, frustratus est serpens. Prius ergo mulier extitit victrix, quàm Diabolus aduersùs eam suas machinationes moueret. Hîc mecum expende
Genes. 3. illud, quod dictum est serpenti, Genes. 3. n. 15. *Inimicitias ponam inter te, & mulierem, & semen tuum, & semen illius; ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius.* vbi de Beatissima Virgine
Rupertus. sermo est; & ideo dixit de futuro, vt notat Rupertus: *Conteret caput tuum*; sed in præsenti rectus loquendi modus videtur inuersus; priùs enim videbatur dicendum: Tu insidiaberis calcaneo eius, & ipsa conteret caput tuum; semper enim insidiæ antecedunt victoriam: at contrà hîc dicitur, & meritò, prius enim in muliere fuit victoria, quàm in Diabolo insidiæ. Adeò erat mulier sub protectione Dei, vt prius gloria victoriæ resplenderet, quàm Diabolus insidias tenderet. D. Philippus Abbas cap. 17. de salute
Philip. Abb. primi hominis: *Ipsa*, nempe mulier, *machinata tuæ suggestionis conteret ariete diuini timoris, eneruans fraudes tuas consilio prudentiæ suæ.* Et Chrysostomus
Chrysost. apud Lippomanum: *Totum enim robur, ait Deus, illi concedam, vt continuò immineat capiti tuo; te autem faciam sub pedibus eius iacere.* Nota illud *continuò*.

13. Sed antequam ab hac Dei protectione erga Virginem egrediamur, expende illud Cant. 4. n. 4.
Cantic. 4. *Sicut turris Dauid collum tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis; mille clypei pendent ex ea.* Dicitur turris Dauid, quia turris illa, vt testatur Ghisler. *ibi*
Ghislerius. *expositi. 4. n. 33.* supra montem Sion, & prope templum Domini erecta est. Per *Sion* significatur sanctitas, ac perfectio virtutum, Psalm. 2. n. 6. *Super*
Psalm. 2. *Sion montem sanctum eius*, Isai. 51. n. 11. Per *templum*,
Isaiæ 51. in quo erat arca, & propitiatorium, protectio, & defensio Dei intelligitur: quia in sanctitate, & protectione Dei hæc turris erecta est. *Ædificata* autem, dicebat Petrus discipulis suis epist. 1. c. 2.
1. Petri 2. n. 5. *Et ipsi tanquam lapides viui superædificamini, domus spiritualis.* Et Paulus ad Ephes. c. 2. n. 22. *Et vos*
Ephes. 2. *coædificamini in habitaculum Dei.* Beatissima Virgo dicitur turris Dauid ædificata, quia nunquam extitit, nisi vt turris; aliis verò dicitur, *ædificamini*; in qua loquendi forma apertè supponitur, eos aliquando, scilicet in statu peccati, non fuisse habitaculum, & domum Dei, & ideo eis mandatur ædificari in gratia: at cùm in Beatissima Virgine numquam eiusmodi status repertus sit, non vt turris ædificanda, sed ædificata introducitur. Deinde in domo discipulorum Petri, in habitaculo desiderato Pauli armorum nulla fit mentio; quia serpens ad illa aliquando potuit aditum inuenire. At turris hæc armis omnibus vallata ex nulla parte potuit perforari. Gilib. Abb. serm. 26.
Gilbertus. in Cant. *Vide priuilegium sponsæ*, ait, *Apostolus Petrus hortatur nos coædificari in domo spirituali: hæc verò non tantùm in domum, sed etiam in turrim ædificatur. Paulus in habitaculum Dei coædificari nos optat; sed sponsa hoc non contenta, etiam propugnacula adiungit, vt sublimis, & securior sit habitatio.*

14. *Mille clypei pendent ex ea*, iuxta radicem Hebraicam ita legitur: *Deus clypeus pendeat ex ea.* Et
Venetus. ita Georgius Venetus *Cant. 3. tom. 7. cap. 13.* explicat locum, dicens. *Deus est scutum pendens, & imminens super ipsam turrim vt protegat, & defendat.* Sic etiam ex radice Hebraica aliqui legunt il-
Prouerb 8. lud Prouerb. 8. num. 23. *Ab æterno ordinata sum. Ab æterno tecta sum.* Ab ipsa æternitate hæc sanctissima Virgo, cùm in matrem Dei esset electa, ab ipso erat protecta, & custodita. Et ideò ait
Quanta sit protectio Virginis. Fulbertus Carnotensis in serm. de Natiuitate Virginis: *Quanta putamus prouisio Angelorum circa tam Deo gratissimos parentes ab initio suæ procreationis, & excubatio super tam ingentem sobolem? Nulli fidelium dubium est, quòd circa eam iam iam tunc communis frequentia cœlestium agminum inuigilabat.* Vbi tota cœlestis Curia excubans introducitur, & euigilans super hanc sanctissimam puellam; quanto magis ipse cœlestis Dominus, ad cuius nutum Angeli mouentur; ita vt possimus hîc dicere illud Psalm. 83. n. 12. *Misericordiam, & veritatem diligit Deus.* D. Hieronymus ex
Fulbert. Psalm. 83. Hebræo ita legit, *Sol, & scutum Dominus Deus.*
Hieron. Aquila: *Sol, & clypeus*; alij: *Lux, & securitas*, apud
Aquila. Lorinum. Et ita Deus erga Virginem extitit scutum, vel clypeus, Deus securitas eam custodiendo, Sol, vel Lux, eam illuminando: *& gratiam, & gloriam dedit ei Dominus.*

15. Vis scire quanta prouidentia, altóque consilio se Deus circa Virginem habuit, non solùm in vitæ ipsius progressu, verùm etiam in sua pura Conceptione? Expende illud, quod ait Ioannes de sancta ciuitate de cœlo descendente: *Et erat*
Apocal. 21. *structura*, ait, cap. 21. num. 18. *muri ex lapide iaspide: ipsa verò ciuitas, aurum mundum simile vitro mundo. Et fundamenta muri ciuitatis omni lapide pretioso ornata fundamentum primum iaspis, secundum sapphirus*, &c. Et prosequitur describendo duodecim fundamenta. Per hanc ciuitatem Beatissimam Virginem intelligunt recentiores, &
Bernard. fauet D. Bernardus *serm. 27. in Cantic.* Sed illud est iam dubium. Quare Euangelista, dum de ciuitate agit, tam contractè, & succinctè se habet in describendis muris, plateis, & turribus ciuitatis, ita vt de eis vnum tantùm dicat verbum: *Structura muri ex lapide iaspide: ciuitas aurum mundum*; at in fundamento enarrando satis diffusè totus est, non contentus eo, quod dixerat: *Fundamenta omni lapide pretioso ornata*; sed per singulos lapides minutatim discurrit? Vt sic omnibus sit notum, Beatissimam Virginem, non solùm in vita sua, per ciuitatem adumbratam, sed etiam in sua Conceptione, per fundamenta significatam, omni lapide pretioso, id est, omni cœlesti dono gratiæ, & sanctificationis stabilitam, ac munitam fuisse. De hoc fundamento loquitur Anselmus
Anselm. lib. de Exam. Virginis, cap. 3. *Nulli denique*, ait, *dubium, castissimum corpus, & sanctissimam animam eius funditus ab omni fuisse macula peccati, iugi Angelorum custodia, protectam, vtpote aulam, quam suus, & omnium creator Deus corporaliter inhabitaturus.* Expende illud, *funditus ab omni macula peccati.* Deinde nota, quod ait Euangelista, num. 15. *Et qui loquebatur mecum, habebat mensuram arundineam auream, vt metiretur ciuitatem*, quia hanc ciuitatem, scilicet Beatissimam Virginem, tam quoad suam altitudinem, quàm quoad fundamenta, solus ille, qui eam fundauit, potest mensurare. D. Bonauentura in speculo
Bonauent. lect. 5. *Quis Mariæ immensitatem dimensus est, nisi is, qui illam non solùm in gratia, sed etiam in misericordia tam altissimam, tam latissimam, tam profundissimam operatus est.* Hoc immensum gratiarum Mariæ pelagus solum per Dei potentiã, & misericordiã, qui eam fundauit, & non per humanã tenuitatem recogitãdum est, licèt ex humana procreata natura,

in ea tamen quidquid eſt, gratia eſt, & in ſuo primo introitu maximè ea circumdata, & ornata.

Pſalm. 86. Inquit Regius Vates. *Diligit Dominus portas Sion ſuper omnia tabernacula Iacob*, Pſalm. 86. n. 2. Chaldaica legit, *portas ſanctuarij ſuper omnes domos Eccleſiarum, vel congregationis Iacob.* Sed quæ portæ iſtæ tam dilectæ à Domino? Portæ materialis ciuitatis? Minimè; hæ enim in fauillas, & cineres diſſolutæ ſunt. Diuus Ambroſius *lib. de inſtitut. Virginis, cap. 7.* D. Hieronymus *in Ezechiel. cap. 44.* D. Auguſtinus *ſerm. 2. de Aſſumpt.* dicunt, eſſe Beatiſſimam Virginem, quæ eſt porta inarata ſine vllo peccato. Sed cur potius portæ, quàm domui comparatur? Porta, vt ait Gilbertus Abbas, eſt initium ciuitatis: & initia Beatiſſimæ Virginis in ſua Conceptione Deo fuere dilectiſſima ſuper omnes manſiones, ac congregationes Iacob.

Ambroſ. Hieron. Auguſt. Gilbertus.

16. Luc. 3. Illud mihi ſæpe quæſtionem fecit. Quare D. Lucas narrando Virginis genealogiam, iuxta ſententiam Soti, Cani, Suarij, & aliorum, quos retuli ſuperiori capite *quæſt. vlt.* tamen nomen Virginis ſubticuit; Matthæus verò narrando generationem Ioſeph, ipſam exprimit, *Virum Mariæ?* Illud mihi in præſenti nunc videtur: quia in ſerie, quam Lucas ordinauit, mentio Adami neceſſariò erat facienda, *qui fuit Adam*, cùm vellet Euangeliſta vſque ad vltimum principium rem ducere, Adamus peccati figuram exprimit. Abrahamus, vt pater fidei gratiam, & dona ſupernaturalia adumbrat: non debuit ergo Virgo numerari, vbi peccati vmbra, & figura inueniebatur, ſed tantùm vbi gratia, & miſericordia repræſentabatur.

Matth. 1.

QVÆSTIO II.

Pura Virginis Conceptio rationibus ex Scriptura deſumptis comprobatur. Ad illa verba: De qua natus eſt Ieſus.

17. *Prima ratio.* SIT prima ratio. In ſententia Scoti, quam latè in noſtris lecturis explicauimus, ſi Adamus non peccaſſet, adhuc Deus fieret homo. In ea non ſolùm Chriſtus Dominus eſt primus omnium prædeſtinatorum, ſed etiam ad eſſe exiſtentiæ ante omnes determinatus; & cùm Deus clarè, & diſtinctè in ſuis decretis procedat, in illomet ſigno, in quo decreuit, Verbum fieri hominem, determinauit concomitanter, carnem ſumere ex hac numero muliere; Deus enim non potuit, velle carnem in confuſo, ſed diſtinctè, & in particulari; & ita in eodem ſigno præelegit Beatiſſimam Virginem ad maternitatem filij ſui: poſtea in aliis ſignis prædeſtinauit homines ad gloriam, permiſit peccatum Adæ, ac eo præuiſo de eius remedio tractauit. Ita Scotus *in 3. diſt. 19. quæſt. vnica, §. In iſta quæſtione, & diſt. 7. quæſt. 3. §. Hi ſunt.* Alexander *3. part. quæſt. 2. num. 13.* Catharinus *de eximia prædeſtinatione Chriſti.* Viguerius *de Inſtitutionibus Theologicis, cap. 2. §. 1. verſ. 4.* Suarius *tom. 2. ad 3. part. diſp. 1. ſect. 3. ſtatim in principio*, Salazar *de Concept. cap. 3. & ſequentibus.* Fauent Sancti Patres, quos ipſi adducunt, & ideo ait D. Bernardinus Senenſis ſerm. 51. cap. 4. *Tu ante omnem creaturam in mente Dei prædeſtinata fuiſti, vt Deum ipſum hominem procreares.*

Scotus. Alexand. Catharinus. Viguerius. Suarius. Salazar. Bernard.

Et hæc eſt cauſa, quare vbi primum nomen Mariæ in Euangelio auditur, antequam quidquid aliud de ea dicatur, ſtatim nomine matris inſignitur: *de qua natus eſt Ieſus*; quia Beatiſſima Virgo in mente Dei ſemper, vt mater filij ſui eſt intellecta: quod eleganter dixit Chryſologus ſerm. 146. dum expendit illa verba: *Cùm eſſet deſponſata Mater Ieſu Maria Ioſeph. Quomodo*, ait, *non ante conceptum mater, quæ poſt partum Virgo permanet? Aut Genitrix quando non, quæ ſæculorum genera-uit auctorem?* Et poſt peccata ſubdit: *Maria mater vocatur, & quando non Maria, mater?* Imò vt ſatis venuſtè idem Chryſologus intendit, diſcurre per omnes ſiue figuras, ſiue prophetias, quæ ad Beatiſſimam Virginem ſpectant, vt in comminatione Dei ad ſerpentem, *Inimicitias ponam inter te, & mulierem; ſemen tuum, & ſemen illius*, Geneſ. 3. n. 13. ſiue conſideres congregationem aquarum, *Geneſ. 1. n. 9.* ſiue arcam Teſtamenti; virgam Aaronis, *Num. 17. n. 9.* Iſai. 7. n. 14. *Ecce Virgo concipiet.* Hierem. 31. n. 22, *Fœmina circundabit virum.* Oſeæ 2. n. 19. *Sponſabo te mihi in iuſtitia, & iudicio.* Semper ergo Maria, & Mater Dei fuit repræſentata, & figurata; quia ſemper Maria, vt mater fuit conſiderata, & cœleſtibus donis ditata. Igitur ſi in omni ſigno à filio vt mater intelligebatur, eam conuenienter deſerere non debuit, vt peccato macularetur.

18. Chryſolog. Geneſ. 3. Geneſ. 1. Num. 17. Iſaiæ 7. Hierem. 31. Oſeæ 2.

Secunda ratio. Eccleſiaſt. 24. n. 5. *Ego ex ore Altiſſimi prodiui primogenita ante omnem creaturam.* quæ verba de Beatiſſima Virgine iuxta ſanctorum Patrum, & Eccleſiæ ſenſum intelliguntur. Os ſignificat gratiam, & illuminationem. Cant. 1. n. 1. Iſai. 45. n. 23. ait Beatiſſima Virgo, quòd ab ore Dei exierit Princeps, & Regina ante omnem creaturam. Quod magis confirmo, & ſtatim inferam conſequentiam, in qua facio vim. Prouerb. 8. n. 13. *Ab æterno ordinata ſum.* Ex Hebræo habetur, *Ab æterno inaugurata ſum princeps. Dominus poſſedit me initio viarum ſuarum*, Prouerb. 8. n. 22. D. Athanaſius ad decreta Nicenæ Synodi ita legit: *Dominus præfecit me initium viarum ſuarum.* Illud autem *præfecit*, iuxta mentem Athanaſij, id eſt, poteſtatem, & auctoritatem ſuper omnia mihi conceſſit: & ad hunc ſenſum explicat Damaſcen. *orat. 1. de Natiuit. Virginis*, iſtam particulam, *primogenita.* Ergo ſi Beatiſſima Virgo producitur ab ore Dei primogenita ab æterno ante omnem creaturam, ſeu ſupra omnem puram creaturam; nulli creaturæ in tempore ſubiecta eſt, nec contraxit originale peccatum, per quod diabolus regnat in nobis.

19. *Secunda ratio.* Eccleſ. 24. Prouerb. 8. Athanaſ. Damaſcen.

Tertia ratio. Ex eo Ioannes *epiſt. 1. cap. 1. n. 5.* colligit, quòd *in Deo non ſint tenebræ*, ſcilicet nequitiæ, iuxta Gloſſam, & ſanctos Patres; quia *Deus lux eſt*; ſed etiam Beatiſſima Virgo eſt lux reſplendens gratia, & per lucem figurata. Maior, & conſequentia rectè colligent. Minorem probo 1. Geneſ. 1. num. 3. *Dixit Deus, fiat lux, & facta eſt lux.* Quod ita explicat D. Vincentius Ferrer. ſerm. 1. de Natiuitat. Mariæ Virginis. *Fiat lux*, ait S. Pater, *Ecce Conceptio Virginis Mariæ; & facta eſt lux, Ecce ſanctificatio Virginis Mariæ.* Et ſubdit: *Non credatis, quòd fuerit ſicut in nobis, qui in peccatis concipimur, & naſcimur, & nutrimur: ſed ſtatim poſtquam corpus fuit formatum, & anima creata, tunc fuit ſanctificata.* Similiter D. Antoninus *tom. 4. tit. 15. cap. 4. §. 2.* exiſtimat, per

20. *Tertia ratio.* Ioann. 1. Geneſ. 1. Vincent. *Beata Virgo lux.* Antonin.

per illam primam lucem Conceptionem Virginis significari. Deinde nota, maximè dubitatum esse apud Doctores, quid illa lux primæ diei fuerit in sua creatione? D. Dionysius *cap. 4. de diuinis nominibus.* S. Thomas *1. part. quæst. 68. art. 4. ad 2. & in comment. super locum Genes.* & alij tenent, illam lucem fuisse quoddam corpus luminosum, ex quo postea Sol quarta die est productus: sic etiam in ordine gratiæ Deus primò produxit quandam lucem, quæ tam in sua prima creatione, id est, Conceptione, quam per dies subsequentes, id est, vitæ decursum semper in gratia resplenduit, & ex hac luce formatus est corpore Sol iustitiæ; & ideo in conditione, ac fabricatione orbis Deus prima die Solem non creauit, sed lucem illam, ex qua ortus est Sol. Albertus Magnus super Missus est. *In hac prima die*, ait, *facta est nubecula, de qua postea factus est Sol: quid autem nubecula materia corporis solaris, nisi B. Virgo mater est materia corporis Christi.*

Dionys. S. Thomas. Albertus Magn.

21. Probatur secundò etiam illa minor. Psalm. 88. n. 30. *Et thronus eius, sicut dies cœli.* Thronus, de quo Regius Vates ibi loquitur, & comparat diebus cœli, est Beatissima Virgo Maria, vt ibi explicat D. Bonauentura. Age, & inquiramus, quæ differentia sit inter dies cœli, & dies terræ? D. Ambrosius, & D. Augustinus optimè eam assignant. Dies terræ, de eis dicitur: *factum est vespere, & manè*; incipiunt in tenebris, finiuntur in luce. At dies cœli semper splendent, & fulgent, nullam obscuritatem pro termino vendicant. Alij sancti dies terræ dici possunt, qui incipiunt in vespere, & caligine originalis peccati, terminantur verò in luce, & die gratiæ. At thronus Dei Beatissima Virgo, dies est cœli, semper in gratia micat, & fulget, nulla peccati obscuritate, nec initio, nec fine offusca ta est.

Psalm. 88. Bonauent. Ambros. August.

22. Quarta ratio: *Caro Christi, caro Virginis est.* D. Augustin. homil. 4. de Assumpt. *Si igitur* ait, *natura matris est filius, conuenens est, vt sit & filij mater, nec quantum pertinet ad æquam administrationem: sed quantum pertinet ad eandem reciprocam substantiam*, &c. & latiùs pergit prosequendo Arnoldus de laudibus Virginis, vers. 17. *Vna est Maria, ac Christi caro, vnus spiritus, vna charitas.* Petrus Damianus serm. 2. de Natiuit. *Habitat*, inquit, *Deus in Virgine, cum qua vnius naturæ habet identitatem.* D. Anastasius Synaita lib. 6. quæst. Anagogic. propè finem. *Quis*, inquit, *mihi dic quæso, aut ex hominibus aut ex Dæmonibus audebit dicere, quòd ea, quæ est eiusdem simul cum Deo essentiæ, quoad carnem attinet, non sit ad imaginem, & similitudinem eius, qui ex ipsa natus est?* Et cùm tam coniuncta sit Christo in carne, supra omnem naturam miros effectus in ea gratia operata est, vt eleganter ait idem D. Augustinus citata homil. 4. de Assumpt. *Quantum*, inquit, *Christi potestas possit, mundi ostendit vniuersitas, quantum gratia Mariæ monstrat integritas.* Vniuersi mundi machina, creaturæ omnes, homines, & Angeli potentiam Dei ostendunt. At sola Mariæ integritas in puritate, sanctitate, ac virginitate efficacem gratiæ vim demonstrat.

Quarta ratio. Caro Christi, caro Virginis. Arnoldus. Damianus. Anastas. Syn. August. *Potentia gratia ostenditur in Maria.*

23. Quinta ratio. Ex perfecta similitudine, & correspondentia inter Christum, & Virginem. Hierem. 31. num. 22. ait: *Creauit Dominus nouum super terram; fœmina circundabit virum.* Vbi manifestè loquitur de Beatissima Virgine, vt est communis Patrum sententia. *Creauit*, & non fecit, ait, vt opus diuinæ omnipotentiæ denotetur, cuius solius est creare. *Nouum*, non ex veteri propagine vitiata, vt notat Salazar *de Concept. cap. 19. num. 18.* sed recenter, ac nouo modo procreata. Et ita legunt Septuaginta: *Quia creauit Dominus salutem in plantatione noua.* Quæ verba simul arborem, ac fructum nouum dicunt, Christum scilicet, eiusque matrem, qui nouo sunt procreati modo, per quos salus eluxit in orbe. *Circundabit*; quod facit ad nostrum intentum, non solùm, vt aliqui dixerunt, appositum est ad matris dignitatem significandā, ex eo quòd circularis figura fine, ac principio caret, & quandam adumbrat infinitatem, in quo immensa maternitatis Dei dignitas aliqualiter denotatur. Sed illud *circundabit* expende, quod iuxta originem suam indicat ambire, ac sphærica figura continere. Sic Cant. 1. num. 11. *Dum esset Rex in accubitu suo.* In textu Hebraico ita legitur. *Dum esset Rex in circulo suo.* Vbi est sermo de Beatissima Virgine, vt tenent Rupertus, Beda, Aponius, & alij. Sed quare hæc Sanctissima Virgo figuræ in gyrum deductæ comparatur? Perfectus circulus, quando aliquid sui in medio cingit, nullum est in circulo punctum, quod per lineam rectam contento non respondeat. Meritò ergo Beatissima Virgo dicitur circulus Christum ambiēs, quia adeò extitit perfecta, vt nullum instans assignari possit, siue in Conceptione, siue in Natiuitate, vel vitæ decursu, seu morte, in quo in Christum non tetenderit; ac quantum fas est puræ creaturæ, filio suo non proportionaretur.

Sexta ratio. Septuaginta. Cantic. 1. Rupert. Beda. Aponius.

24. Vidit parens meus Elias: *Ecce nubecula parua, quasi vestigium hominis ascendebat de mari*, 3. Reg. 18. n. 44. Vbi nota, quòd illa nubecula, quæ Beatissimam Virginem figurabat, non alteri nubeculæ assimilatur, sed vestigio hominis. Quod eleganter ponderat doctissimus noster Ioannes Hierosolym. lib. de institut. Monach. cap. 34. *Quæ ideo*, ait, *visa fuit quasi vestigium hominis ascendere in Carmelum, quia in hoc spirituali ascensu, scilicet Beatissima Virgo, non fœminam, quam imitaretur, sed hominem habuit in exemplum.* Hæc sanctissima Dei Genitrix, dum spiritualiter in sua Conceptione ascendit, non secuta est ad imitandum aliam fœminam, sed virum, de quo dicitur, *Vir Oriens nomen eius*, Zachar. 6. n. 12. Qui est Dominus noster Iesus Christus, vt qualis est secundùm humanitatem filius, talis sit mater; vt loquitur D. Augustinus serm. 20. ad fratres in Eremo. *Maria*, ait, *electa est, & super omnes creaturas præelecta omnibus gratijs fœcundata, omni virtute, & sanctitate in vtero repleta, vt de mundissima matre mundissimus filius nasceretur. Et sicut in cœlo filius habuit patrem immortalem, & æternum: sic & in terra haberet matrem omni corruptione carentem. Igitur in cœlo qualis est pater, talis est filius: & in terra qualis est mater, talis est & secundùm carnem filius.* Nota illud: *Omni corruptione carentem.* Ergo qualis est mater, talis est filius secundùm carnem: sed filius est sine omni corruptione: ergo & mater.

3. Reg. 18. Ioan. Hier. Zachar. 6. August. *Virgo similis filio.*

25. Sexta ratio. Quia productio, ac efformatio Beatissimæ Virginis in vtero matris non fuit opus naturæ, sed præcipuè gratiæ. S. Ildephonsus in libro de parturitione, & virginitate Deiparæ. *Quid est*, inquit, *quòd legem naturæ requirunt in Maria, vbi totum, quod in ea fuit, possedit Spiritus sanctus.* S. Ioannes Damascenus *orat. 1. de Natiuitate Virginis*; postquam disserit, cur Virgo ab sterili

Ildephons. Damascen.

orta sit, subdit: *Etiam natura gratiæ cedit, ac tremula stat, progredi non sustinens. Quoniam ita futurum, vt Dei Genitrix, ac Virgo ex Anna oriretur, natura gratiæ fœtum anteuertere minimè est ausa, verùm tantisper expectauit, donec gratia fructum suum produxisset.* Ac si dicat, quòd in tanto opere, vt erat Virginis Conceptio, ac productio, natura se intromittere non est ausa, sed tremula, & stupefacta stetit, donec gratia totum operata esset. S. Augustinus *in tract. de quinque hæresibus, cap. 5.* sic loquitur in persona Christi. *Hanc, quam despicis, Manichæe, mater mea est, & de manu fabricata est mea.* Aug.

26. *Iunctura femorum tuorum sicut monilia, quæ fabricata sunt manu artificis*, Cantic. 7. num. 2. seu, vt ex Hebræo vertitur: *Vertebræ femorum tuorum sicut gemmæ pretiosæ, opus manuum artificis.* quod de Beatissima Virgine explicat Rupertus. Ac si dicat: Compositio corporis tui, velut gemmarum manuum artificis. Sed cùm lapides pretiosi à natura creentur, quare non opus naturæ, sed manuum artificis dicitur? Quia non natura, sed ars opificis supremi hoc operata est ædificium; hîc enim conuenit illud Ecclesiast. 1. num. 9. *Ipse creauit illam in Spiritu sancto, & vidit, & dinumerauit, & mensus est.* Ex hoc tamen nihil contra dignitatem, & excellentiam sanctorum Virginis parentum dicimus; nam, vt pulchrè ait S. Ioannes Damascenus orat. 1. de Natiuitate Virginis: *Ioachim, & Anna tanquam spirituales montes, dulcedinem stillauerunt.* Non tanquam entia corporalia, & materialia, sed vt parentes Spiritus sancti gratia impleti, ac velut tot spirituales affecti, hunc sacratissimum florem Beatissimam Virginem genuerunt, non impetu naturæ, sed gratiæ impulsu. Ergo gratia in sua prima generatione totum operata est. Et ideo ait doctissimus Idiota de contemplatione Deiparæ, cap. 4. *Inter omnia opera æterni opificis, post operationem illam, qua naturæ vnitus est filius tuus, speciale opus fuisti, ô Beatissima Virgo.* Et quanta sanctitate, ac puritate eam creauerit, audiamus D. Nissenum orat. de Natali Domini. *O beatum vterum*, ait, *qui bonitatis suæ præstantia ad se traxit animi bona: in reliquis omnibus vix animus purus Spiritus sancti præsentiam capit: hîc autem caro fit Spiritus sancti habitaculum.* Vbi acutè comparat puritatem carnis Deiparæ cum qualibet anima sancta, quæ vix eam munditiem attingit, vt in illa præsentia Spiritus sancti per gratiam detur. At corpus Virginis adeò est sublime, vt puritate nostram superet animam, ac dignum Spiritui sancto habitaculum exhibuerit. Et si hæc de virgineo corpore, quid de purissimo Spiritu, ac animo sentiendum? Cantic. 7. Rupertus. Eccli. 1. Damascen. Idiota. Nissen.

27. *Septima ratio.* Septima ratio sit ex magna sanctitate, & puritate Virginis. De Deo ob suam supereminentiam, & infinitam bonitatem dicuntur attributales perfectiones, non solùm in concreto, sed etiam in abstracto; hæc enim est vera: Deus est sapientia, Deus est misericordia, &c. Per quod significatur, vt explicant S. Leo Papa *epist. 91.* alias *93. cap. 3.* S. Bernardus *de consider. cap. 7.* Deum esse talem per se primò, & cum summa perfectione, vt non veluti per adiacentiam, sed ex se illas semper haberet: atqui etiam puritas, & sanctitas dicitur de Beatissima Virgine in abstracto, non eo modo, quo de Deo per essentiam pronuntiatur, sed tantùm in eo sensu, quod numquam ab eis fuerit destituta, & in nullo instanti oppositum interuentum sit; quia si aliquando in ea regnasset peccatum, poterat affirmari sancta, vel perfecta, quæ vt concreta, præter formam dicunt subiectum contrariorum capax: at sanctitas, & perfectio, important formam cum contrario omnino repugnantem, vt statim magis explicabo. Leo Papa. Bernardus.

28. Quòd verò illæ formæ dicantur de Virgine in abstracto, ostenditur Cantic. 6. num. 8. *Vna est columba mea, perfecta mea.* Pagninus in Thesaurus legit. *Vna est columba mea, perfectio mea.* Cantic. 7. n. 6. *Quàm pulchra es charissima in delicijs.* Septuaginta, & textus Hebraicus, & multi Patres vertunt: *Charitas in delicijs*, Cantic. 3. num. 4. *Ne euigilare faciatis dilectam.* In Hebræo, *Ne euigilare faciatis charitatem.* Charitas idem est realiter cum gratia sanctificante, vt tenent multi Theologi cum Scoto *in 2. dist. 26. art. 1. quæst. vnica.* Vel si est realiter distincta, eam infallibiliter consequitur, vt docet D. Thomas *1. 2. quæst. 113. art. 3.* Vnde in rem nostram eleganter ait D. Ambrosius serm. 17. in Psalm. 118. vers. 5. *Meritò*, inquit, *Spiritus sanctus exclamat: Quàm pulchra, & suauis facta es charitas in delicijs tuis. Pulchra decore virtutis, suauis iucunditate gratiæ, quam nulla vexat amaritudo peccati; & ipsa iam charitas, quæ diligendo Deum, & nomen acceperit; quia Deus charitas est.* Dionysius Carthusianus lib. 2. de laudibus Virginis. *Maria*, ait, *non viua, sed vita dicenda est, & quidquid viuit, per vitam viuit.* Quod bene explicat Salazar *de Concept. cap. 23. num. 9.* Maria dicitur vita, & non viua; nam *viuus* est nomen concretum, & connotat subiectum contrariorum receptaculum, & ad vtrumque paratum; at vita ita est determinata in gradu vitæ, vt ei omnino repugnet mors. Sic Maria dicitur vita; quia ita gratia obumbrata est, vt numquam in ea mors peccati esse potuerit. Et in hoc sensu intelligo D. Augustinum *serm. de Assumpt.* vbi sic de B. Virgine loquitur: *Si formam Deitatis appellem, digna existis.* Formam Dei hîc accipio per participationem, quæ est gratia, non dicit subiectum, sed formam, ob rationem datam. Ergo cùm Beatissima Virgo dicatur in abstracto perfectio, charitas, vita, & gratia: in subiecto autem aliquando possit contrarium inueniri; non tamen in ipsis formis. v. gr. In vita mors esse non potest; in sanctitate peccatum: igitur nec etiam in Beatissima Virgine, vt de ea meritò dicamus: *Deus meus impolluta vita eius*, Psalm. 17. num. 31. Cantic. 6. Pagninus. Cantic. 7. Septuaginta. Cantic. 3. Scotus. S. Thomas. Ambros. Carthusian. Salazar. Augustin. Psalm. 17.

29. Confirmatur hæc puritas Virginis ab omni peccato, ex modo describendi Matthæi, & Lucæ in suis genealogiis: nam Matthæus, qui generationem Ioseph narrat, vtitur verbo *genuit*; Lucas verò, qui iuxta aliquos, vt iam suprà dixi, Virginis prosapiam tractat, verbo *fuit.* Quod notauit Origenes *homil. 28. in Lucam.* Vbi obseruat, quòd Matthæus semper nomen generationis adiungit; Lucas verò in tam multa nominum serie, excepto, quòd *putabatur filius Ioseph*, nullum generationis nomen adscripsit. Sed quare Matthæus vtitur communi verbo *genuit*, vt constat *Genes. 4. & 10. & 13.* & sæpè. At Lucas verbo inusitato in genealogiis describendis, *Qui fuit?* Nisi quia ille de Ioseph, hic de Beatissima Virgine agebat. Ioseph, qui communi modo à parentibus suis progenitus est, eius origo cõmuni methodo describitur: at Beatissima Virgo, quæ admirabili, & inusitato modo à suis est egressa maioribus, Origenes.

maioribus, ita vt eorum non coinquinaretur defectibus, admirabili, & inusitato modo proponitur: & ita est suorum parentum filia, vt ab eorum maculis sit immunis. Deinde nota, quòd generationem Christi, vt filij Abrahæ, per Ioseph, Matthæus narrat: Lucas verò secundùm sacerdotalem dignitatem, vt Auctor est Augustinus *lib.2.de consensu Euangelist.cap.*4.& alij Patres, Sacerdotium quandam munditiem præsefert; & quamuis Christus Dominus sit ipsamet sanctitas per essentiam, quando tamen dicitur filius Virginis, vtpote puritissimæ, quandam sanctimoniam etiam ex dignitate voluit manifestari, vt sic puritas, & mundities Virginis liceat commendari, magnisque laudibus extolli.

August. *Christus dū dicitur filius Virginis singulari; sanctitate exprimitur.*

30. Confirmatur ex sanctitate eximia Christi Domini, ex qua rectè sancti Patres puritatem Virginis colligunt. S.Ambrosius *lib.*10. *Epist.cap.*79. S. Ildephonsus *lib. de Virginitate Mariæ, cap.*8. Cassiodorus *lib.*4. *Epistol.*2. Si Christus adeò est sanctus, vt nullum possit habere commercium cum re inquinata peccato, quomodo eligeret in matrem, quæ illo fuerat maculata? Quænam est causa, ob quam Iacob moriturus adstrinxerit iuramento filios suos, vt eum in Ægypto non sepelirent, sed in terra Chanaan, *Genes.*47.*num.*29. & 49. *num.* 29. At Ioseph moriens finit corpus suum in depositum per multum temporis in Ægypto poni. *Genes.*50. *num.*23. Iacob nec ad horam vult corpus suum in Ægypto claudi: at Ioseph ferè per trecentos annos patitur? Christus à Ioseph non erat descensurus; Iacob verò in eius patrem destinabatur. Cùm ergo Christus virtualiter iam in lumbis Iacob contineretur, terram peccatis maculatam, vt erat Ægyptus, pro tunc ingredi noluit. Si ergo virtualitas Christi terram violatam ad horam pati noluit, quid de realitate corporis sui iudicandum, non ad horam, sed per nouem menses; & non solùm per hoc temporis spatium, sed per totam æternitatem, cùm Virginis sanguinem in se substantialiter habeat, ab ipsoque formatus, & compositus sit? Si tres Reges, Ochozias, Ioas, & Amasias propter mixturam sanguinis impiissimæ Iezabelis, in hoc Euangelio à catalogo progenitorum Christi excluduntur: vt obseruant D. Hieronymus, D. Hilarius, S. Thomas, & alij, vt dixi superiori capite: quomodo in ea, quæ ad totius Trinitatis receptaculum parabatur, aliquam imperij Diaboli mixturam, etiamsi pro breui admitteret mora? Absit hoc; absit hoc.

Ambros. Ildephon. Cassiodor.

Hieron. Hilar. S. Thom.

31. Concludimus ergo, Electam in Dei matrem ab omni sorde peccati, tam originalis, quàm venialis, & mortalis fuisse immunem, & omni sanctitate, ac puritate donatam. Imò ait Andreas Cretensis orat.2.de dormitione Virginis *O nubes tota lucida! tu enim verè es, qua re vera pulchra es, & macula non est in te.* Et statim subdit: *O sancta, & sanctis sanctior, & omnis sanctitatis sanctissime thesaure.* Ita eleganter Cretensis Episcopus Hierosolymitanus. Ex qua tanta Virginis sanctitate liceat mihi dicere, non solùm à peccato originali, sed etiam ab illius debito fuisse liberam, vt cum Catharino tenent Valentia *tom.* 2. *disp.* 6. *quæst.*11. *punct.*2. Salas *tom.* 2. *in primam secundæ, quæst.*18.*tract.*13. *disp.*11. *sect.*5. *quæst.*11. Herrera *in Scotum, lib.*2.*sent.disp.*24.*quæst.*9. Viguerius *de instit.cap.*18.§.5. Galatin.& alij multi, quos citat, & sequitur Salazar *de Concept.cap.*8. Et, quod magis est, de hac re extat sententia sanctæ Inquisitionis Toleti, vt hæc opinio de immunitate à debito peccati originalis libere defendi possit, apud eundem Salazar citatum *num* 20. & eam in multis publicis conclusionibus vidi sustentari, & defendi. Nec aliquis ex hoc inferat, Beatissimam Virginem non fuisse redemptam; hoc enim nullo modo sequitur. nam, vt luculenter ait D. Augustinus, medicus dupliciter curare potest, sanando, vel præseruando. Ita in Psalm.85. *Quemadmodum*, ait, *si medicus videat tibi imminentem ægritudinem, fortè ex aliquo labore, & dicat, Parce tibi, & sic te tracta, nec quiesce, his cibis vtere: nam si non feceris, ægrotabis. Tu autem si feceris, & sanus fueris, rectè dices Medico: Liberasti me ab ægritudine, non in qua eram. sed, in qua futurus eram.* Et similiter *lib. perseuerantiæ*, ad illa verba, *Raptus est.* Et D. Bernardus *serm.*22. *in Cantica* Et in hoc sensu explicat idem D. Augustinus de Samgar illud, quod dicitur 3.Iudic.num.31. *Ipse quoque defendit Israel.* seu, vt est in textu Hebræo, *saluauit*; cùm tamen in eius tempore nullum fuerit bellum. Ita soluit D. Augustinus quæst.25. *Intelligendumque*, ait, *dictum* saluauit, *non quia nocuerit aliquis hostis, sed nec permitteretur nocere.* Et in hoc sensu passim sumitur hoc verbum *saluare*, in Scriptura, *Genes.*19. *num.*17.& 19. Imò & ipsum verbum *redimere.* Psalm.70.num.23.& *anima mea, quam redemisti*; idest, ab inimicis meis. Et Psalm. 143. num.10. *Qui redemisti Dauid seruum de gladio maligno*; idest, à prauo Goliæ gladio, vt est communis expositio sanctorum Patrum; non quia eo gladio fuisset vulneratus, sed quia præseruatus est, ne transfigeretur. Sic Beatissima Virgo dicitur redempta, non quia peccato originali, vel illius debito fuisset maculata, sed quia meritis filij sui immunis, ac præseruata facta est. Et ita peculiari modo est redempta, de quo vide infrà *cap.*7.*num.*6. Et quid mirum, quòd de Beatissima Virgine ita sentiamus, cùm ipsa specialissimè fuisset redempta, ac charissima filio suo, ita vt dicat D. Bernardus sermon.de Assumpt. *Vulnerasti cor meum soror mea, sponsa, vulnerasti cor meum. Pro amore tuo carnem sumpsi, & vulneribus primis vulnerasti in cruce cor meum: nam primogenita redemptoris filij sui Iesu fuit Virgo Beata.* Vbi asserit, quòd amore suo Deum traxit ad terram, & quòd in redemptione quandam habuit prioritatem. Ita indicat modus ille loquendi, primogenita Redemptoris.

Sententia S. Inquisitionis.

Virgo peculiariter redempta.

August.

August.

Iudic.3.

August.

Psalm.70.

Psalm.143.

Bernard.

Deus amore Virginis carnem sumpsit.

Andr.Cret. *Virgo thesaurus sanctitatis.*

Valentia. Salas. Herrera. Viguerius. Galatin. Salazar.

QVÆSTIO III.

De Natiuitate Beatißimæ Virginis Mariæ. De qua natus est Iesus.

32. SÆPE dubitatum est: quare Euangelista texendo Virginis genealogiam, eam non describat per progenitores suos, sed per parentes Ioseph, cùm aliquarum fœminarum generationes in Scripturis reperiamus, vt patet in Iudith, cuius parentes vsque ad Ruben narrantur, *Iudith* 8. *num.*1. Atqui multo illustrior est Beatissima Virgo; quare in ea hoc non inuenimus factum? de quo multa iam dedi, præcipuè superiori capite. In præsenti id mihi videtur, quod dicebatur hîc Mater Iesu, *De qua natus est Iesus.*

Alij totam nobilitatem suam à parentibus acceptam habent; at Beatissima Virgo præcipuum decus à filio participat, ex eo quòd sit Mater Iesu. Petrus Damianus serm. 2. de Natiuitate B. Virginis; Damianus. *Clara*, inquit, *proauorum titulis, sed incomparabiliter clarior generositate prolis; non filia siquidem Regum, sed mater Regis regum.*

33. Thomas à Villa noua. S. Thomas à Villa Noua serm. 2. de Natiuitate Virginis. *Cogitanti mihi*, inquit, *quid causæ sit, quòd cùm Euangelistæ de Ioanne Baptista, & alijs Apostolis tam longum fecerint tractatum de Virgine Maria, quæ vita, & dignitate omnes antecedit, ita summatim percurrunt historiam; cur, inquam, non traditum est memoriæ, quomodo concepta, quomodo nutrita, quibus moribus decorata, quibus virtutibus ornata; quis enim dubitat, quin in eius natiuitate, & pueritia mira multa contigerint? Mihi sic hæsitanti nihil aliud occurrit, quàm ita placuisse Spiritui sancto, eiusque prouidentiæ Euangelistas siluisse propterea, quia Virginis gloria, sicut in Psalmo legitur, omnis intus erat, & magis cogitari poterat, quàm describi. Non eam Spiritus sanctus literis descripsit, sed tibi eam animo depingendam reliquit, vt intelligas nihil illi gratiæ, aut perfectionis, aut gloriæ, quam animus in pura creatura concipere possit, defuisse; imò re ipsa intellectum omnem superat. Vbi ergo totum erat, pars scribenda non fuit, ne putares, quod scriptum non fuerat, ei forsitan defuisse. Quidquid igitur de Virgine scire, aut intelligere cupis, totum in hoc claudatur breuiloquio: De qua natus est Iesus; hæc longa, & plenissima historia eius est.* Anselmus. Anselm. *De Virgine Maria solùm dicere, quòd Mater Dei est, superat totum, quod sub Deo dici potest. Vnde B. Thomas quandam ei dignitatis infinitatem attribuit.* Huc vsque & latiùs S. Archiepiscopus. Sed adhuc huic quæstioni adhæreo. Quare Salomon tam ample, ac spatiatim Virginis splendores describit in Canticis, *Eccles. 24.* vbi multa de eius statura, capite, collo, manibus, ac calceamentis dicuntur, quæ omnia Euangelistæ subticuerunt? Liber Canticorum liber ænigmaticus Beatissimæ Virginis est, cuius virtutes eximias, ingentia dona, peculiares gratias, aliqualiter, licèt remotissime, Salomon attingere valet; at in realitate, eoque perfectionis gradu, quo in ea inueniebantur, nullus est, qui dicere possit; Eccli. 1. sed solus ille Ecclesiast. 1. num. 9. *Qui eam creauit in Spiritu sancto, & vidit, & dinumerauit, & mensus est.* & ideo ab humana loquela silentio veneranda est. Sufficit nobis ad historiam plenam id, quod de ea scribitur; *De qua natus est Iesus.* hìc eius virtutes, hìc eius magnalia Conceptionis, Natiuitatis, & vitæ suæ continentur.

Ad laudes Virginis explicandas nulla sufficiunt verba.

34. Magno mysterio expendendum est id, quod refert Fulbertus Carnotensis serm. 1. de Natiuitate Virginis; Fulbert. *Nata est*, ait, *Beatissima Virgo, sicut legimus, patre Nazareno, matre Bethleemita, quas vrbes Christi natiuitati, vel conseruationi destinatas esse Prophetæ non tacuerunt.* Et idem *serm. 2.* Nascitur ergo Beatissima Virgo ex Nazareth, & Bethlehem; in Nazareth concipitur Christus, in Bethlehem nascitur. Vis scire, qualiter progenita, ac nata sit Beatissima Virgo? Considera, quòd concepit, ac peperit Saluatorem sæculorum, talis partus, talis maternitas ipsam genuit, ac parturiuit. Et ideo ait D. Anselmus citatus Anselm. quæst. 1. *Decens erat, vt ea puritate, qua maior sub Deo nequit intelligi, virgo illa niteret, cui Deus Pater vnicum filium suum, quem de corde suo æqualem sibi genitum, tamquam se ipsum diligebat, ita dare disponebat.*

Cantic. 4. num. 13. *Emissiones tuæ*, ait Sponsus, 36. *paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus.* seu, vt legit D. Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum, circa medium: *Emissiones tuæ paradisus malogranatorum cum fructu pomorum.* Ac si dicat, exitus, ac egressiones in tua natiuitate, veluti paradisus omnium virtutum, & donorum, non solùm terrestris, verùm etiam cœlestis, in quo Dominus habitauit, & super ipsa gauisus est. *Malorum punicorum.* Theodoretus *quæst. vltima*, per mala punica intelligit significari charitatem, quam in eo repræsentant, quòd *sub vno eiusdem mali cortice multa continent grana, ita mutuo inter se conserta, vt vicissim minimè comprimant, & corrumpant, sed integrent, & conseruent.* Sic Beatissima Virgo omnium fuit plena virtutum, quæ miro ordine erant inter se compositæ, & mutuo conseruabantur. *Cum pomorum fructibus.* Vt non solùm in vno virtutum genere, sed in omni excelluisse intelligas. Et ideo, vt notat Rupertus Abbas, qui locum de Beatissima Virgine exponit, statim septem numerantur aromaticæ plantæ *Cypri cum nardo*, &c. Quibus septem Spiritus sancti dona significantur, quibus domus hæc suffulta extitit. Sed illud hìc maximè notandum in rem nostram quòd emissiones Beatissimæ Virginis malo punico comparantur. Quoscumque exitus in malo punico consideres, semper coronatos inuenies, siue dum malum granatum in flores erumpit, siue dum turget in gemmas, siue dum coalescit in fructum: meritò ergo illi comparantur emissiones Beatissimæ Virginis è vulua matris, quæ coronam semper asportabat, vtpote illa, quæ in matrem Regis sæculorum creabatur: & ideo dese ait Ecclesiast. 24. num. 5. *Ex ore Altissimi prodiui primogenita ante omnem creaturam.* Expende illud *primogenita*, quod maioratum, & primatum innuit. Huc reuoca Prouerb. 8. num. 35. *Qui me inuenerit, inueniet vitam.* Septuaginta legunt: *Egressiones meæ, egressiones vitæ.* Et aliqui codices transferunt; *Egressiones eius, egressiones gloriæ.* Quoscumque incessus gressusque in Beatissima Virgine inueneris, gloria, & honore laureatos reperies.

Cantic. 4. Hieron. Theodor. Rupertus. *B. Virgo semper coronata.* Eccli. 24. Prouerb 8. Septuaginta.

Sed quid mirum, quòd Beatissima Virgo in 37. Natiuitate sua talis egrediebatur, cùm non natura, sed gratia, totum, quod in ea erat, operabatur; vt ex Patribus superiori quæst. diximus. Nata est Beatissima Virgo Nazareth, vt ex traditione sanctorum Patrum testatur Fulbertus Fulbert. Carnotensis *serm. 2. de Natiuitate.* Et nascitur Septembri mense, in quo verni flores arescunt, atque marcescunt, vt manifestè videas, quòd hic flos, non naturæ impetu, sed gratiæ impulsu oritur; natura miratur, & gratia operatur; Nazareth enim flos interpretatur.

Cantic. 3. num. 6. *Quæ est ista, quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij.* Aliqui ex Hebræo legunt, *Quæ est ista, quæ oritur, sicut virgula fumi de deserto.* Per *desertum* intelligitur mundus, vt explicant Richardus de S. Victore, D. Gregorius *homil. 22. in Ezechiel.* Et optimè sanè, cùm mundus ante eius natiuitatem illius præsentia, ac patrocinio esset destitutus, rectè desertum appellatur. Virgula, quæ recta, & directa est in Deum,

38. Cantic. 3. Richardus. D. Gregor.

Deum, nullum habet nodum peccati. *Sicut virgula fumi.* Cassiodorus. Cassiodorus in comment. *Similitudinem fumi affert, quia fumus ex igne nascitur, & mox altiora aëris expetit.* Et subdit. *Anima Deum amans gracilis est, & delicata, disciplinis Spiritus sancti attenuata, non habens grossitudinem carnalium desideriorum.* Iam apparet, quàm apta sit similitudo. Orta est Beatissima Virgo ex igne diuini amoris, quo Deus ad nostram carnem sumendam æstuabat, & sicut virgula fumi in nullo instanti cohiberi potest, quin sursum scandat: sic Beatissima Virgo in nullo extitit momento, quin ad superiora euolaret: & ideo de ea sæpe dicitur, *Ascendit.* Cantic. 8. num. 5. *Quæ est ista, quæ ascendit de deserto deliciis affluens.* Et non progreditur? Quamuis ex nostra sit composita natura, nulla tamen terreni affectus crassitudine facta est ponderosa; sed ab illis aliena omnino reperta est. Quid mirum? Vide quod sequitur. *Ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij?* Ex omnibus donorum, ac virtutum odoribus *Spiritus sanctus pigmentarius,* (vt ait commentat. Rupertus) *eam confecit, ac fabricauit.* D. Ambrosius *lib. 8. epistol. 62.* ita legit. *Quæ est ista, quæ ascendit à deserto, sicut vitis propago, fumo incensa, & dorificata myrrha, & thure ab omnibus pulueribus vngente?* Sicut vitis propago, dum crescit, virtualiter nouos in se racemos includit; sic Beatissima Virgo dum in ortu exurgit suo, in se iam vitæ racemum, scilicet Christum Dominum eminentialiter asportat.

Cantic. 8. Rupertus. Ambros.

39. Meritò hic dies quo Beatissima Virgo tanta egreditur gloria, valde est celeberrimus, & festiuus, ac iucundus Deo, Angelis, & hominibus, Genes. 2. Genes. 2. num. 2. dicitur. *Requieuit Deus die septimo, & sanctificauit illum.* Requies illa, & sanctificatio per modum fuit cuiusdam festi, & solemnitatis, vt indicant D. Augustinus *11. de ciuitate Dei, cap. 31.* Chrysostomus, Procopius *ad citatum locum.* Sed cùm legitur, Deum fecisse cœlum, & terram, solem, & lunam, non legitur, Deum requieuisse, festumve indicasse, sed Scriptura nos tantùm hæc docet post hominis creationem: In homine illo creato Deus iam à Verbo assumendam naturam vidit humanam (in qua expositione sunt Rupertus, Iunilius, & alij Patres,) ideo diem illum præ vnionis hypostaticæ desiderio, requie, & festis decorauit. Sed si in die, quo ipsa caro vnienda tam remotè in Adamo apparuit, tanta fuit solemnitas, qualis esset tempore, quo ipsamet determinatè, & in indiuiduo visa est, in orbemque exiuit? Hoc non explicari, sed tantùm cogitari potest. Hanc cogitationem magis firmemus, ex D. Bernardo. Eccles. 24. n. 8. ait Sapientia increata. *Gyrum cœli circuiui sola, & profundum abyssi penetraui, in fluctibus maris ambulaui.* Et subdit. *Qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo, & dixit mihi: In Iacob inhabita, & in electis meis mitte radices.* Ad quæ verba sapienter D. Bernardus serm. de B. Maria. *Altissimus,* ait, *sibi Mariam, quasi mundum specialissimum, condidit, hæc est vnica illa salutaris fœmina, in qua sola quæsitam in omnibus requiem inuenit.* Quasi, quòd sapientia per totum orbem, per gyrum cœli, & profundum abyssi in suis desideriis requiem quæsierit, & hæc tantùm inuenta est in domo Iacob, & hæreditate Israel, nimirum Sanctissima Virgo ex eius propagine nata.

Augustin. Chrysost. Procopius. Rupertus. Iunilius. Eccles. 24. Bernardus.

40. Ex vehementi rei alicuius desiderio rectè infertur gaudium, & oblectatio possessionis. Quanto verò amore, ac huius Virginis affectione Deus teneretur, collige ex Damasceno lib. 4. fidei cap. 15. *Virgo sacratissima,* ait, *variis Prophetarum imaginibus per Spiritum sanctum adumbrata est. Hanc rubus Moysaicus, Aaronis virga, Noë arca, Gedeonis vellus, Turris Dauid, Thronus Salomonis, Ezechielis clausa porta, & alia similia adumbrarunt,* Vt sic tot figuris Dei erga Virginem desideria mitescerent, ac recrearentur. Imò hic Dei in Virginem amor adeò fuit eximius, vt condens mundū ad ipsam inspexerit, illamque vt præsentem fuerit contemplatus, vt ex sententia Rabbinorum testatur Galatinus *lib. 7. de arcanis c. 2.* & D. Bernardus *serm. 3. de Salue Regina,* postquam multas Virginis figuras enumerat: *Breuiter concludam,* ait, *de hac, & ob hanc, & propter hanc totus mundus factus est, & hæc gratia Dei plena est, & per hanc homo redemptus est, Verbum Dei caro factum est, Deus humilis & homo sublimis.* Ergo si tandiu desiderata, quanto gaudio hodie suscepta, cùm iam in terris totius Trinitatis thalamus apparet, veri Salomonis reclinatorium, & *Mysterium cœli, & terræ,* vt D. Epiphanius sermone *de laudibus Mariæ,* Virginem appellat.

Damasc. Galatinus. Bernard. *Propter Virginem mundus creatus, & Deus homo factus.* Epiphan.

41. Dies hic lætus, & festiuus Angelis. Petrus Damianus serm. 3. de Natiuit. Virginis. *Per hanc,* ait, *Beatissimam Virginem non solùm amissa olim vita hominibus redditur, sed etiam beatitudo angelicæ sublimitatis augetur, quia dum homo ad superna reducitur, illorum numerus, qui diminutus fuerat, reparatur.* Lætantur Angeli, per Mariam enim eorum consortes adimplentur, & gratiam, ac gloriam, siue essentialem, siue accidentalem per Christum sunt assecuti. de quo extant variæ sententiæ apud expositores. D. Thomas *3. part. quæst. 19. art. 4.* Vnde ipsi ad hunc diem solemnizandum maximè sunt obligati. Vnde ait D. Laurentius Iustinianus serm. de Natiuitat. Virginis. *In ortu eius lætati sunt cœli, decantauerunt Angeli laudes, Deo promulgata est pax; humanæ speciei cœpit aboleri opprobrium, atque fugatis tenebris, quæ totum occuparunt orbem, radios suos rutilans aurora perfudit.*

Damian. S. Thomas. Laurent.

42. Hic dies magnam lætitiam, & incredibile gaudium toto terrarum orbe diffudit, omnesque homines, ac Sanctos lætificauit. Cantic. 6. num. 9. *Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens.* Cantic. 6. Sed quare ortus eius comparatur potius auroræ, quàm Soli, vel Lunæ, vel alteri rei? Rupertus, Hugo de S. Victore: *Sicut aurora finis est præteritæ noctis, & initium diei sequentis; sic ipsa Virgo mundo oriens finis dolorum, & consolationis initium.* In hac die omne iam malum finem accepit, omneque bonum in orbe cœpit elucescere, iam enim primum apparuit nostræ salutis fundamentum. Vnde meritò Petrus Damianus *serm. 2. huius diei,* appellat *Natiuitatem Virginis Mariæ originem omnium festiuitatum.*

Rupertus. Hugo. Damian.

43. Genuit Lamech filium, Gen. 5. num. 29. *Vocauitque nomen eius Noë, dicens: Iste consolabitur nos ab operibus, & laboribus manuum nostrarum.* Noë, ideſt, requies, ac consolatio, vt communiter exponunt ibi Patres. Sed quare, vt meritò ait D. Ambrosius lib. de Noë, & arca, cap. 1. *Cùm sub Noë diluuium factum sit, non requies hominibus, sed interitus videatur illatus, nec remissio malorum, sed cumulus miseriarum; verùm si iusti viri mentem consideres, aduertes iustitiam solam esse, quæ nos requiescere facit ab operibus iniquitatis, quia dum ea quæ iusta sunt, gerimus, nihil timemus puræ ex conscientiæ securitate.*

Genes. 5. Ambros.

Philip. Abb. *ſecuritate.* Et ſimiliter D. Philippus Abbas de Obedientia Clericorum cap. 6. *Noë*, inquit, *Iuſtus dignus eſt appellari, qui cum domo ſua ſolus diluuio meruit liberari. Denique Noë requies interpretatur: ſuper iuſtum quippe quietanter Dominus requieuit.* Si ergo quando Noë naſcitur, quies, & conſolatio dicitur, quia in eo, vt in Iuſto Deus requieuit, & totius orbis extitit conſolatio, quia arcam fabricauit, in qua octo animæ ſaluæ factæ ſunt. Quanto magis Beatiſſima Virgo in Natiuitate ſua quies dicetur, & conſolatio? Quies, per reſpectum ad Deum, in ipſa namque deſideria Dei quieſcunt. Vnde Pſalmiſta in perſona
Pſalm. 138. Chriſti Domini, ait Pſalm. 138. num. 15. *Non eſt occultatum os meum à te, quod fecisti in occulto, & ſubſtantia mea in inferioribus terræ.* Hebræi exponunt: *In vtero matris ſuæ*; & hunc appellat in-
Bonauent. feriora terræ. D. Bonauentura ibi. *Quia ergo*, ait, *Domina, humillima fuisti, Verbum incarnatum ex te carnem ſumere coëgisti eo modo, quo centrum elementaria corpora ad ſe venire compellit, & in quo tantùm requieſcunt.* Fuit etiam Virgo multo potiori iure totius orbis conſolatio, non quia in hac arca octo animæ, ſed totus mundus ſaluus factus eſt. Vnde ait D. Bernardus ſermone de
Bernardus. Natiuitate Mariæ: *Totum ſcilicet, bonum nos habere*
Prouerb. 8. *voluit Deus per Mariam.* Prouerb. 8. num. 35. *Qui me inuenerit, inueniet vitam, & hauriet ſalutem à*
Caietanus. *Domino.* Caietanus: *Educet beneuolentiam à Do-*
Pagninus. *mino.* Pagninus; *Qui me inuenit, inuenit vitam, & educet quidquid voluerit à Domino.* Si Mariam habes, omnia habes.

44. Petrus Damianus ſermone 2. de Natiuitate
Damianus. Mariæ; *Si Salomon*, inquit, *cum Iſraëlitico populo in dedicatione templi ex lapidibus facti tam copioſum & magnificum ſacrificium ſolemniter celebrauit; quale, quantumque gaudium Beatiſſimæ Mariæ Natiuitas populo Chriſtiano debet afferre, in cuius vterum, velut reuera ſacratiſſimum templum, Deus ipſe deſcendens, & humanam naturam ſuſcipere, & cum hominibus dignatus eſt viſibiliter habitare.* Quod latè proſequitur: quia in templo Salomonis Deus deſcendit cum gloria in nebula propter cæcitatem Iudæorum. In hoc verò Beatiſſimæ Virgi-
Pſalm. 18. nis, ſicut ſcriptum eſt, *In ſole poſuit tabernaculum ſuum*; vt ſedentes in tenebris, & vmbra mortis illuminaret; cum ipſa omnes illuminantur, & ſine ipſa nihil eſt in luce. *Per ipſam, cum ipſa, & in ipſa totum hoc faciendum decreuit: vt ſicut ſine ipſa nihil factum, ita ſine ipſa nihil refectum ſit.*

45 Naſcitur ſanctiſſima Maria, Prouerbiorum 8.
Prouerb. 8. num. 21. *Vt ditem diligentes me, & theſauros eo-*
Salazar. *rum repleam.* Vt ibi explicat Salazar: theſauros, id eſt, vniuſcuiuſque captum. Nam, vt
Athanaſ. ait D. Athanaſius ſermone de Annuntiatione. *Hac de cauſa factum eſt, vt gratia plena appellata, vtpote quæ omni gratia abundans, idque per ſuperuentum in te Spiritus ſancti. Ideoque vultum tuum deprecantur omnes diuites plebis, ditati ſcilicet iſtiuſmodi bonis. Ad te ergo clamamus, recordare noſtri, & tribue nobis pro iſtis eloquijs magna dona ex diuitijs tuarum gratiarum.*

***

CAP. IV.

Annunciatur Præcurſor.

Lucæ 1. n. 5. Fuit in diebus Herodis Regis Iudææ Sacerdos quidam, nomine Zacharias, de vice Abiæ, & vxor illius de filiabus Aaron, & nomen illius Elizabeth.

VERSIONES.

Syriacus. Sacerdos quidam nomine Zacharias, ex miniſterio domus Abiæ, & vxor, &c.

Carthuſian. Nomine Zacharias de ſemine Abiæ.

Arabicus. De miniſterio familiæ Abiæ.

EXPOSITIO.

DE præfatione Euangelij Lucæ aliqua ad principium huius libri: & ideo à præſenti textu inchoamus. Et antequam Euangeliſta Chriſti facta, & opera narrare incipiat, à Ioanne Baptiſta initium ſumit, vt ſic oſtendat Chriſtum Dominum verum eſſe Meſſiam, qui miſit ante ſe præcurſorem ad parandam viam eius, *Malach. 3. num. 1.* & ideo *Matth. 3. num. 3. & Marc. 1. num. 1.* ad hoc referunt citatum teſtimonium Malachiæ. 1.

Fuit in diebus Herodis Regis. In diebus, hoc eſt, in tempore, frequens Hebraiſmus. *Herodis Regis.* Tres fuerunt Herodes. Primus dictus Aſcalonita, & etiam appellatus Magnus, qui occidit Innocentes, & fuit Rex Iudææ. Secundus prioris filius, Tetrarcha Galilææ, & extitit tempore paſſionis Domini, & occidit Baptiſtam. Tertius nepos prioris, & filius Ariſtobuli, & occidit Iacobum fratrem Ioannis, & hic fuit Rex Trachonitidis, & Galilææ. Lucas ergo hîc Regem appellando, de primo loquitur, prout diſtinguitur à ſecundo, & tertio. 2. *Tres Herodes.*

Sacerdos quidam, &c. Nomen patris, & matris Ioannis ponit Euangeliſta, vt de his omnibus, quæ ad tantum filium pertinent, certi ſimus. *Zacharias* idem valet, ac memoria Dei: *Eliſabeth*, idem, ac iuramentum Dei; vt his nominibus ſignificetur, quòd in Dei memoria erat iuramentum antiquis Patribus datum, vt ipſemet Zacharias dixit: *Iusiurandum, quod iurauit*, vt notat Hugo. Vnicuique ſuæ promiſſiones, & iuramenta in memoria fixa eſſe debent. Deinde nota, quòd in vtroque Ioannis parente nomen Dei inuoluitur, vt ſic denotetur, in vtroque ad tantam prolem generandam diuinam virtutem extitiſſe. Theophylactus ait, quòd Eliſabeth, id eſt, quies Dei. Zacharias dicitur *de vice Abiæ.* Cùm multi eſſent Aaronis filij, qui tantùm ſacerdotali dignitate fungebantur, vt euitaretur contentio, & confuſio, eos Dauid in viginti quatuor familias diſtribuit, qui ſingulis hebdomadibus pro ſorte 3. *Homo iuramẽti, & promiſſionis recordetur.* Theophyl.

in

in templo deseruirent: octaua sors cecidit super Abiam, qui tunc erat caput familiæ illustris, ex qua Zacharias Præcursoris pater originem duxit. Quod totum habes *Paralip.24. num.3. & 10.* Et ita explicant D.Ambrosius,Euthymius,Theophylactus, Bonauentura, & alij. Elizabeth ex eadem etiam erat Aaraonis familia, vt lex disponebat ducere ex eadem tribu.

Ambros. Euthymius. Theophyl. Bonauent.

QVÆSTIO I.

Quare Euangelista hîc vtatur verbo Fuit?

4. DVM Lucas Zachariæ dignitatem, & nobilitatem describit, apponit verbum *fuit*, præteriti temporis; *Fuit sacerdos quidam nomine Zacharias de vice Abia.* Dum eius, ac vxoris sanctitatem narrat, apponit verbum *erat*, imperfecti temporis: *& erant iusti ambo ante Deum.* Respondeo primò, quòd verbum *fuit*, significat rem præteritam, ac transactam; verbum autem *erat*, æternitatem, ac permanentiam; & ideo vsus est eo Ioannes in generatione æterna: *In principio erat Verbum*, vt diximus *cap.1.* Omnis istius sæculi dignitas, ac nobilitas citò deficit, ac perit, ita vt nullum illius sit vestigium: Iustitia autem coram Deo in æternum durat, ac perseuerat. De quo multa D. Gregor.*lib.5. Moral.c.1.* Sit secunda solutio. De iustitia, ac virtute, quæ coram Deo in æternum stat, verbum *erat*, at de sacerdote legis veteris *fuit*; quia sacerdotium illud iam finitum, extinctum, ac abolitum est.

Dignitas mundi transit, iustitia perseuerat.

Gregor.

QVÆSTIO II.

Quare fiat mentio de diebus Herodis.

5. RESPONDEO primò, quòd Euangelista antiquam Prophetarum consuetudinem voluit retinere, qui Regum,sub quo scribebant, tempus annotabant, *Isai. 1. num.1. Hierem.1.n.2. Oseæ 1.num.1. Amos 1.* Secunda ratio. Theophylactus, Euthymius, Beda, Bonauentura, Carthusianus, & alij. Vt ostenderet Euangelista, illud esse tempus, quod à Patriarcha Iacob venturo Christo præscriptum erat; iam à Iuda regnum erat ablatum,& ad alienigenam Herodem translatum; & ideo dixit Iacob, Genes.49. *Non auferetur sceptrum de Iuda, nec dux de femore eius, donec veniat,qui mittendus est.* Seu quòd Concilium Sanhedrim de septuaginta Iudicibus, de tribu Iuda iam cessauerat, illud enim Herodes extinxit. De quo multa infrà dicam, & ita illud erat Messiæ tempus, cùm omnis iudicandi potestas à tribu Iuda esset ablata. Tertia. Hugo Victorinus lib.4. Institut. Monast. *Venit*, inquit, *Herodes, qui non erat de Israel, & arripuit sceptrum dominationis in populum, vt ad exortum cœlestis imperij carnale regnum deficeret; & promissus à sæculis Rex Israel, cùm non esset sceptrum de Iuda, æternum reciperet, quod temporale transierat.* Ante Christi exortum, notatur Herodis regnum, quod citò defecit, ac à Romanis extinctum est, vt dicam *cap.9. lib.2.* vt fiat manifestum, quòd ad præsentiam regni cœlestis omnia bona temporalia disparent. *Vt ad exortum cœlestis imperij carnale regnum deficeret.* Deinde vt cognosceremus sceptrum Israël Christo promissum esse æternum, cùm temporale esset in manu Herodis. Quartò. Euangelista in Herode suppressit sua turpia facinora, fuit enim pessimus;& de ipso solùm regiam publicat dignitatem. Agebat hîc Euangelista de magnalibus Ioannis Baptistæ, *Erit magnus coram Domino.* De virtutibus Zachariæ, & Elizabeth; de Herode non turpe, sed quod magnum erat, dicere voluit. Non solent iusti aliquos laudibus insignire, alios dedecorando. Speciosa laus inter magnos prolata.

Theophyl. Euthymius. Beda. Bonauent Carthusian.

Genes.49.

Hugo.

Ad præsentia æterni regni temporalia deficiunt.

Laus vnius sine vituperatione alterius.

QVÆSTIO III.

Vtrùm Zacharias fuerit Summus Sacerdos?

6. AFFIRMANT antiqui Patres, D. Chrysostom.*homil.2. de incomprehensibili Dei natura,* D.Augustinus *tract.46.in Ioan.* D.Ambrosius, Beda, Strabus, Theophylactus contrariam sententiam, scilicet, Zachariam non fuisse summum Sacerdotem, sed vnum ex viginti quatuor,qui in templo ministrabant, tradunt Lyranus *hîc, & infrà num.9.* ad illa verba: *secundùm consuetudinem Sacerdotis*; ibi Maldonatus, noster Beaulxam. Salmeron *tom.2. tract 33.* Toletus *annot.3.* Et est probabilior, ac rationibus efficacibus stabilitur. Primò. Quia cùm Euangelista hîc de parentis Baptistæ laudibus agat,si esset summus Sacerdos, illud exprimeret. Secundò. Quia Zacharias erat à dextris altaris incensi. In sancta Sanctorum, vbi summus Sacerdos tantùm sacrificabat, nullum erat altare incensi, sed extra in primo tabernaculo, vt rectè colligit Lyranus ex Paulo *ad Hebræos 9.num.4.& 5.* Tertiò. Zacharias ingressus est, vt poneret incensum tamquam sacrificium, vt patet ex hoc cap. Luc. atque ad summum Sacerdotem non pertinebat facere sacrificium ex incenso, sed tantùm illud ponebat, vt tabernaculum nebula impleretur, *Exod. 30. num.10. & Leuitic.16.à num.2.* Ergo non fuit summus Sacerdos. Et nota, quòd priùs ponit dignitatis nomen appellatiuum, *Sacerdos*, quàm nomen proprium *Zacharias*; quamuis enim persona esset sanctitate illustris, dignitate tamen multo erat illustrior. Deinde vt prius ante oculos obseruetur muneris, ac officij obligatio, quàm personæ qualitas. Vide *lib.1. cap.2. num.24.*

Chrysost. August. Ambros. Beda. Strabus. Theophyl. Lyranus. Maldonat. Beaulxam. Salmeron. Tolet.

Lyranus.

QVÆSTIO IV.

Quare scribatur nomen matris Elizabeth?

7. PONITVR nomen matris, *& vxor illius de filiabus Aaron,& nomen eius Elizabeth*; cùm hoc non sit vsitatum apud Hebræos, qui patris nomen solùm scribebant,vt videre est apud Prophetas, *Isai.1.num.1. Hierem.1.num.1.* Imò & apud Apostolos; ideo Petrus dicitur Simon Ioannis *Ioan.21.*

Ioan.21. num.15. Et Ioannes Apostolus & Iacobus dicuntur filij Zebedæi, *Matth. 20. num. 20.* Quare de Baptista etiam matris nomen adscribitur? Respondet Cardinalis Hugò. *In commendatione aliorum Prophetarum, vt Isaiæ, Hieremiæ, Oseæ, & aliorum, non ponitur, nisi nomen patrum; hic autem ponitur nomen patris, & matris, quia vterque Propheta.* Ac proinde ob vtriusque sanctitatem ambo hîc scribuntur. Secundò. Chrysologus sermone 89. *Aaron*, ait, *primus Pontifex in lege fuit Sacerdotij origo: propterea meritò, prætermissis omnibus, eius filia dicitur, cuius in se memoria prætulit sanctitatem, quam tanti generis pia custos glorioſissimè transfundit in filium.* Ac si dicat: Ideo alij intermedij progenitores tacentur, & solùm Aaron Sacerdotij caput exprimitur, quia vt tanti patris filia se habebat, ac ipsam sacerdotij sanctitatem in filium transfundebat. Tertiò. Quò persona illustrior, eo maior in eius describendis parentibus diligentia est. Cùm ergo Ioannes nobilitate, sanctitate, ac vita cæteros antecelleret, ideo in eius maioribus recensendis, apponendisque exactior cura fuit. Simon Cassianus in sermone de vigilia Baptistæ. *Sed nec*, ait, *in vno parente dumtaxat præcursor tanti Regis commendandus erat, nisi adderetur alterius fama notabilis; nam & vxor Sacerdotis, præcursoriſque mater, de proximo assutura erat de filiabus Aaron, cuius nomen etiam ipsam extollebat, quæ Elizabeth vocabatur.* Expende illud: *Nec in vno parente præcursor commendandus erat.*

Hugo.

Chrysolog. *Filius imitator virtutum patris.*

Ioannes alios virtute antecellit. Cassianus.

QVÆSTIO V.

Quare Euangelista tam accuratè exprimat nobilitatem parentum Ioannis?

8. ILLVSTREM parentum Ioannis prosapiam Euangelista cur maximè explicat? Nam Zacharias dicitur, *De vice Abiæ, Elisabeth de filiabus Aaron?* Respondet primò S. Ambrosius hîc: *Quæ enim*, ait, *alia intentio hoc loco sancti Euangelistæ, nisi vt sanctus Ioannes Baptista nobilitetur parentibus, miraculis, moribus, munere, passione: sic etiam sancti Samuel mater Anna laudatur; sic Isaac à parentibus nobilitatem accepit, quam posteris dereliquit.* Similiter Chrysologus sermon. 89. *Virtus, ac sanctitas in nobilitate maximè fulget, ac splendet.* Secundò. Beda *in homilia vigiliæ sancti Ioannis Baptistæ*; postquam de nobilitate parentum agit: *Iustis enim*, ait, *parentibus Ioannes est genitus, vt eo confidentius iustitiæ præcepta populis daret, quo hæc ipsa non quasi nouitia didicisse, sed veluti hæreditario iure à progenitoribus accepta seruaret.* Qui enim maiores habet iustitia, nobilitate conspicuos, confidenter potest prædicare, loqui, & reprehendere, vnde namque calumniatores oblatrare possint, non habent. Et Ioannes cùm esset vox, conueniens fuit, vt vndequaque confidentia esset munitus.

Ambros.

Chrysolog.

Beda.

Sanctitas in nobilitate fulget.

Reprehendens non habeat vnde redarguatur.

9. Tertiò. Vt testimonium Ioannis de Christo magnæ esset auctoritatis, & ponderis. Nam personæ nobilissimæ, cæteris paribus, fide solent esse digniores. S. Paulinus epist. 10. ad Seuerum: *Auxit*, inquit, *meritum Sacerdotis commemorata nobilitate coniugij, & laudaturus vitam, genus ante laudauit, vt venerabilior existeret.* Quartò. Nobilitas in vtroque coniuge. Nam matrimonio sociari, sanguine ac virtute debent esse æquales, vt pace floreant. D. Bonauentura. *Vterque*, ait, scilicet Zacharias, & Elizabeth, *erat de genere sacerdotali, & per hoc ad coniugium apti.* Quintò. Pater, & mater Ioannis explicantur ex genere esse Leui, ad refutandam Iudæorum opinionem existimantium, ipsum esse Messiam, *Luc. 3. num. 15.* Quia nulla ex parte Baptista erat de regali tribu, ac proinde nulla suspicio esse poterat, quòd ipse esset Christus. Et ideo ait Titus Bostrensis quòd *Euangelista à Ioanne, eiusque patre narrandi initium facit, quo dum præcursorem iustis encomijs ornatum in medium adducit, vt ad Christi patefactionem viam paulatim muniat, quam ille prædicabat.* Expende illud, *paulatim muniat.* quòd in rebus magnis vtile est consilium, paulatim procedere.

Paulin. *Testimonium magnæ auctoritatis ex nobilibus.*

Bonauent.

Coniuges æquales.

Bostrensis.

Ioannes non erat Messias.

10. Sextò. Notatur, quòd antiquum sacerdotium in Ioannis parente ex lege ad filium pertinebat; ipse tamen illud negligens, in templo numquam ministrauit, sed eremum petiuit, vt Christum sequeretur, in cuius præsentia omnia, quæ erant legis veteris, in contemptum abierunt: & multo ei pretiosior erat Christi paupertas, quàm omnis alia dignitas. Beda *homil. 2. in vigilia D. Ioannis*, ita ait: *Prætulit longam solitudinis sitim, & esuriem continuis hostiarum solemnijs: pilis camelorum, & cinctui Zonæ pelliceæ auro textas Pontificum postposuit stolas: vt is, qui merito iustitiæ perfectioris, auctoritatem sibi prædicandi ascisceret, ipse etiam neglecto ordine paterni pontificatus, ostenderet, quia non dubiè melioris pontificatus præco & præcursor existeret.*

Omnia legis veteris contemptibilia, in præsentia Christi.

Beda.

Lucæ 1. n. 6. Erant autem ambo iusti ante Deum, incedentes in omnibus mandatis, & iustificationibus Domini sine querela.

VERSIONES.

Syrus. Coram Deo, & ambulantes in omnibus mandatis eius, & iustitia Domini inculpatè.

Vatablus. Iusti coram Deo, vitam agentes iuxta omnia præcepta, & iura Domini irreprehensi.

D. Irenæus lib. 3. c. 1. Incedentes in omnibus iustitiis.

Pagninus, & Arias. Et iustificationibus Domini irreprehensibiles.

Arabicus. In iustificationibus Domini sine macula.

EXPOSITIO.

EXTVLIT eos Euangelista à genere, ac officio, nunc verò à virtute. *Incedentes*, ait. Quo ostendit, eos in via virtutis numquam cessasse, sed semper maiores fecisse progressus. Chrysologus serm. 91. *Incedentes dixit, vt eos ostenderet cucurrisse virtutibus, non stetisse, & ambulasse in via iustitiæ: non remansisse in itinere*

11.

Chrysolog.

nere mandatorum, ſed ad mandatorum plenitudinem peruenisse. Et eodem modo expendit idem ſanctus Pater *ſerm.* 89. proceſſerant in diebus ſuis. In via virtutis non quieſcendum. *In omnibus mandatis.*

Bonauent. Iacob. 1. Diuus Bonauentura. *Rectè dicit in omnibus*, ait, *quia ſecundùm quod dicitur* Iacob. 1. *Quicumque autem legem ſeruauerit, offendat autem in vno, factus eſt omnium reus. In omnibus mandatis*, id eſt, virtutibus, ſeu operibus moralibus, quæ ad iuſtitiam pertinebant. *Et iuſtificationibus*, id eſt, præceptis legalibus, & cæremonialibus, quæ ad legem ſpectabant. Ita Diuus Auguſtinus *lib. 2. quæſtionum in Exodum, quæſt.* 95. Origenes *homil. 25. in Numer.* Euthymius, & alij. *Sine querela*, id eſt, ita erant inculpabiles, vt non poſſent in aliquo reprehendi.

Auguſt. Origenes. Euthymius.

QVÆSTIO VI.

Quare tam exactè eorum virtus explicetur?

12. MAXIME eſt Euangeliſta in Ioannis parentum virtute deſcribenda, ait enim, *Erant ambo iuſti ante Deum, incedentes in omnibus mandatis*; quare hoc? Reſpondet primò Diuus Amboſius hîc. *Docet*, inquit, *Scriptura parentes oportere laudari, vt veluti tranſmiſſa immaculatæ puritatis hæreditas in ijs, quos volumus laudare, præcellat.* Et ſubdit. *Tales maiores habere debuit prænuntius Chriſti, vt non repentè conceptam, ſed à maioribus acceptam, & ipſo infuſam iure naturæ prædicare fidem dominici videretur aduentus.* Parentum iuſtitia memoratur, vt à talibus Ioannes progenitoribus laudetur, & quòd eius virtus non ſubitò apparuerit; (nam hæc aliquando eſt valde ſuſpecta;) ſed quod multo antea hæreditario iure à maioribus fuerit transfuſa. Expende illud, *non repentè conceptam.* Secundò. Sæculum illud, in quo regnabat Herodes, multarum calamitatum plenum erat, horum probitate atque virtute iuſtorum Deus recreare, & ſubleuare voluit. Chryſologus ſerm. 86. *Dum dicitur*, ait, *ſub quo Rege quis Sacerdos ſit, temperantur mala; adeſt ſemper in mœrore ſolatium, nec conſolator deeſt cui imminet perſecutor.* Et eleganter. Ita enim Deus ſuauiter omnia diſponit. Tertiò. Hugo; *Magna laus, quod in diebus Herodis, ſcilicet proſperitatis temporalis, Sacerdos teneat Dei memoriam.* Zacharias, id eſt, Dei memoria, vt diximus in expoſitione.

Ambroſ.

Sanctitas non repentè appareat.

Chryſolog.

Temperãtur, ac mitigantur mala.

Hugo.

13. Quartò. Toletus annotat. 7. *Dicuntur iuſti*, ait, *vt ipſorum parentum prophetia narranda maiorem conciliaret fidem, multa enim & Zachariæ, & Elizabet, Spiritu ſancto inſpirante, pronunciarunt.* Quintò. Steriles reputabantur tamquam peccatores, & pœna multati à Deo: *Non erit infœcunda, & ſterilis in terra tua*, Exod. 23. num. 26. Deuteronom. 7. num. 14. Ne talis ſuſpicio de eis daretur, ideo eorum virtus fuit declaranda; nam vbi fama in diſcrimen adducitur, ibi tunc veritas maximè enodanda. Et hac de cauſa Euangeliſta tam accuratè exprimit, Zachariam eſſe de vice Abiæ, ac tribu Leui, ne de eo mala daretur opinio, tunc enim Herodes omnia confuderat. Chryſologus ſerm. 86. *Herodes veniens ex gente aliena euaſit regnum, violauit ſacerdotium, confudit ordinem, mutauit mores, ſpreuit ſenes, infecit iuuenes, Tribus miſcuit, deleuit ſtemmata, corrupit genus, tulit quidquid erat & diuinæ, & humanæ funditus diſciplinæ; ne quid ergo tale, & in ipſo Zacharia crederetur admiſſum, Euangeliſta cogitur ſic referre: Fuit Sacerdos nomine Zacharias de vice Abiæ.* Vide ſuprà *cap. 2. num. 77. & 78.*

Toletus. *Ex probitate auctoritas.*

Exod. 23. Deuter. 7.

Vbi fama periclitatur, ibi virtus manifeſtanda.

Chryſolog.

Nota, quòd dicuntur ambo iuſti, ac ſi ad perfectionem iuſtitiæ non potuiſſent peruenire, niſi illius vnitatem tenerent. D. Chryſoſtomus ſerm. 91. *Ambo iuſti*, ait, *quia ambobus erat vna iuſtitia, ambo iuſti, quia conſtabat inter eos non de diligentia, ſed de ſanctitate coniugum; ambo iuſti, quia ſexu diſpares, pares meritis habebantur; ambo iuſti, quia ſicut erat in duobus vna caro, ſic erat in duobus vnus ſpiritus.* Nota ſecundò, quòd dicuntur iuſti apud Deum, cui pectoris clauſtra patent, quem cogitationum ſecreta non latent. Chryſologus ſerm. 89. *Placere iudicijs humanis, coram hominibus eſſe iuſtum, eſt virtutis humanæ, maximi eſt & laboris: ante Deum, qui ſcrutatur corda, cogitationes diſcutit, eſſe iuſtum, humani laboris non eſt, muneris eſt diuini.* Ac ſi diſcrimen ponat inter eſſe iuſtum coram Deo, & coram hominibus: nam coram hominibus, vt faciunt hypocritæ, maximi laboris eſt; at eſſe iuſtum coram Deo, cùm ſit muneris diuini, maximè dulce: gratia enim omnia diſponit fortiter, & ſuauiter.

14. Chryſoſt. *Coniugum vnitas.* Chryſolog.

QVÆSTIO VII.

Quare eorum virtus dicatur ſine querela?

CVR de horum iuſtitia, ac virtute teſtatur Euangeliſta, quòd *fuerit ſine querela?* Reſpondeo. Ad ſignificandum, quòd fuerit virtus ſincera, ſine ſimulatione, ac fictione, & vt talis eſt, nulla querela eſt. Quod pulchrè dixit hîc D. Ambroſius. *Sanctus Euangeliſta non ſolùm iuſtos ante Deum, & incedentes in omnibus mandatis eius, ſed etiam ſine querela incedentes, ait; quod miro cum prophetico congruit dicto, quo Salomon in prouerbijs vſus eſt: Prouide bona ſemper coram Deo, & coram hominibus, Prouerb. 3. nulla ergo querela eſt, vbi & mentis bonitas concordat, & facti. Et plerumque iuſtitia durior hominum querelam excitat.* Vltima verba expende, quòd vbi non eſt ficta ſimulatio, ſed mentis puritas cum factis, non iuſtitia dura, ſed ſuauis eſt. Secundò. Sine querela, id eſt, ſine ſimulatione. Sic etiam explicat Diuus Auguſtinus lib. 2. de peccatorum meritis, cap. 13. *Sine querela, quia in lege nihil ſimulatum eſt.*

15. Ambroſ. *Vera virtus ſine ſimulatione.* Auguſt.

Nota hîc illud, quòd egregiè ponderauit D. Auguſtinus, quòd Scriptura non ſolet dicere aliquem ſine peccato, ſed potiùs ſine querela. Ad Philipp. 2. num. 15. *Vt ſitis ſine querela, & ſimplices.* Ad Coloſſ. 3. n. 13. 1. ad Theſſal. 2. num. 10. & ſæpe. Sic ait Auguſtinus tom. 6. libro de perfectione iuſtitiæ contra Cœleſtinum. *Sed aliud eſt, eſſe ſine peccato, quod de ſolo in hac vita Dei vnigenito dictum eſt; aliud, eſſe ſine querela, quod de multis iuſtis etiam in hac vita dici potuit; quoniam eſt quidam modus bonæ vitæ, de quo etiam in*

16. Idem. Philipp. 2. Auguſt. *Vera virtus non excitat querimonias.*

ista humana conuersatione iusta querela esse non possit. Quis enim iustè queritur de homine, qui nemini malè vult. Et in libro de natura, & gratia cap. 14. *Cùm aliquoties in Scripturis inueniatur homines dictos esse sine querela, non inuenitur, qui dictus sit sine peccato, nisi vnus solus, de quo apertè dictum est; eum, qui non nouerat peccatum,* 2. Corinth. 5. Ita Augustinus. Vbi enim vera est iustitia, nulla querimoniæ occasio datur; ideo idem valet, iustè viuere, ac sine querela viuere.

2. Cor 5. August.

Lucæ 2. n. 7. Et non erat illis filius, eo quòd esset Elizabeth sterilis, & ambo processissent in diebus suis.

VERSIONES.

Syriacus. Nullum porrò habebat filium, quandoquidem Elizabeth erat sterilis, & ambo erant multorum dierum.

Vatablus. Nec tamen erat illis proles.

Arias. Non erat illis natus.

EXPOSITIO.

17. NON *erat illis filius.* Cuius rei duæ assignantur causæ ab Euangelista; vna generalis ad omne tempus se extendens, quia scilicet Elizabeth erat sterilis. quæ ponitur, vt bene notat Caietanus: *Ne putares, ait, mortuos esse filios, aut filias, reddit rationem ex sterilitate vxoris, vt intelligas, eos numquam habuisse prolem.* Vnde infert Toletus *annotatione prima*, quòd mirabilior extitit conceptio Baptistæ, quàm Isaac ex Abrahamo, & Sara, quia licèt Sara filios non generaret, tamen sterilis non erat, vt Elizabeth. Et ipse Toletus respondet ad aliquot sacræ Scripturæ loca, quæ obiici poterant. Altera causa erat, quia Elizabeth, & Zacharias prouectæ ætatis, iam inepti ad generationem inueniebantur.

Caietan. Tolet.

QVÆSTIO VIII.

Quare sterilitas horum parentum adeò explicetur?

18. WIT Euangelista: *Eo quòd esset Elizabeth sterilis, & ambo processissent in diebus suis.* Respondetur primò. Ad eorum gaudium in susceptione prolis explicandum: nam quanto res desiderata magis est extra spem, tanto maiori cum gaudio suscipitur. Beda hîc: *Diuinitus, inquit, est procuratum, vt prouectæ ætatis, diuque coniugij fructu priuatis Ioannes parentibus nasceretur, quatenus inopinato prolis ortu, & ipsis donum gratius efficeret, & cæteros miraculi stupor futuri Prophetæ pararet auditui.* Secundò. Chrysostomus *homil. in cap. 1. Lucæ*, testatur, quòd hæc Elizabeth sterilitas fuit, vt de conceptu Virginis, & partu ne miraremur. Tertiò. Theophylactus. *Insterorum mulieres, ait, vt Sara, & mater Sanson, & Samuelis, & iustæ sæpe steriles fuerunt, vt discas, legem non exigere corporalium filiorum procreationem, sed spiritualium.* Lex non damnabat eos, qui natura erant steriles, sed eos, qui in via virtutis erant infœcundi. Quartò. Chrysologus sermon. 87. *Sterilitas senectutis, inquit, exaggeratur extrema; & ab spe generandi totum subducitur, quidquid est corporis, & naturæ: & ne vel cogitatio sobolis vlla remaneret, ad id peruentum est temporis, & ætatis: & tunc totum diuinum creditur, cùm fuerit nihil humanum.* Vt sic ex vtriusque parentis sterilitate coniicias, in conceptione Baptistæ, non humanam virtutem, sed diuinam esse operatricem. Quintò. Hoc magis explicat idem Chrysologus, dum probat Ioannem, ex parentibus sterilitate aridis nasci, vt inde eius excellentia magis agnosceretur, ita ait serm. 92. *Elizabeth annositate iam mortua sanctum reuiuiscit in partum: stupet ordo, deficit consuetudo: miratur ipsa natura, & ex apparatu mensionis, hospitis meritum dignitasque innotescit.*

Beda. Chrysost. Theophyl. Chrysolog. *In conceptione Ioannis non natura, sed gratia operatur.* Chrysolog.

Quare dicitur, *Non erat illis filius*; cùm, secundùm communem loquendi modum, dicendum videatur; non erant illis filij, in numero plurali? Sic dicitur de Sarai, *non genuerat liberos,* Genes. 16. Genes. 16. num. 1. Sic de matre Sansonis, *sterilis est, & absque liberis*, Iudic. 13. num. 3. Sic de matre Samuelis. *Annæ autem non erant liberi*, 1. Reg. cap. 1. num. 2. Respondeo, quòd de aliis infœcundis dicitur: Non erant ei filij, quia liberi à talibus nati, vt Isaac, Samson, & Samuel in virtute, ac iustitia æquales, & similes habuerunt. At de Zacharia, & Elizabeth pronuntiatur: non erat eis filius, quia Baptista ab eis natus vnicus, & singularis inuentus est; ita vt asseratur de eo: Nullus inter natos mulierum maior Ioanne Baptista. S. Chrysologus serm. 91. *Non dixit, ait, non erant illis filij, sed non erat illis filius, quia singularis futurus erat, qui erat de talibus nasciturus.*

19. Iudic. 13. 1 Reg. 1. *Baptista singularis.* Chrysolog.

QVÆSTIO IX.

Quare memorantur parentes Ioannis, & non Eliæ.

20. IOANNI aduentus primi Præcursori nomen patris, ac matris describitur; Elias tamen secundi aduentus futurus prænuntius nullum parentem memoratum habet; quare hoc? Respondet Hugo. *Elias præco secundi aduentus subitò sine patre, & matre*, 3. Reg. 18. *ideo fit, quia Ioannes præcursor fuit in testimonium carnalis generationis. Elias præcursor erit in secundo aduentu, vbi carnalis generatio locum penitus non habebat, sed spiritualis.* In primo aduentu venit filius Dei, vt esset frater, ac consanguineus noster, & ideo in eius præcursore carnaliter propinqui, ac parentes recensentur: at in secundo aduentu, in quo vt iudex apparebit, in eius antesignano nulla carnis indicia notantur, quia in eo nullus consanguinitatis, nec patris, nec matris affectus, cùm rectus iudex ab his omnibus sit alienus.

Hugo. 3 Reg. 18. *Rectus iudex nullum carnalem habet affectum.*

21. Cùm Laban fugientem Iacob persequeretur, conquerens, quòd idola sua furatus esset, & omnem Iacob substantiam perscrutaretur, Gen. 31. n. 33. *Cumque intrasset*, ait textus, scilicet Laban, Genes. 31.

Confirmat.

tenio

tentorium Rachaelis; illa feſtinans abſcondit idola ſubter ſtramenta Cameli, & ſedit deſuper, ſcrutantique omne tentorium, & nihil inuenienti, ait, &c. Sed quare Rachel, præclaris imbuta moribus, videns parentem, eique alloquens, debita reuerentia non ſurrexit, ſed immobilis ſedens manet? S. Ambroſius *lib. 2. de Iacob, cap. 5.* ait: *Nemo credat, paternam læſam eſſe reuerentiam, quòd ſtante patre, ſedit, vbi cauſa agebatur Religionis, fides debuit habere ſedem iudicij, & quaſi res ſtare perfida.* Sæpe ſæpiùs Rachel humilis, ac obedientiſſima ſe patri exhibuit; nunc verò ſedet, quia non vt filiæ, ſed vt iudicis perſonæ vices agebat; ac tamquam in tribunali, & iudicio præſes, patrem ignorat, quia vt rectus miniſter nullius affectu conſanguinitatis tangebatur.

Ambroſ.

22. Matth. 7. In illo finali, & vltimo iudicio reprobi clamabunt ad Dominum: *Domine, nónne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo multas virtutes fecimus. Tunc confitebor illis, ait Dominus, quia numquam noui eos,* Matth. 7. n. 23. Sed quomodo dicet: Numquam noui eos: nónne ipſe numerat multitudinem ſtellarum, & omnibus eis nomina vocat? Nónne ipſe nouit omnia, *Daniel 13. num. 42.* Paſchaſius hîc: *Qui finxit ſingillatim corda eorum hominum, & intelligit omnia opera eorum, quomodo rectè dicit, non noſſe, quos creauit? Nunquid non vultus Domini ſuper facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum? Propter quod vtique, non noſſe Dei, magis figuratè accipitur; non nouit autem eos, quos perimit, damnat.* Licèt vt creator omnia agnoſcat, ac nomine vocet, vt tamen iudex recta exequens, omnes tamquam amicos, ac propinquos ignorat; ſed de hoc multa variis in locis.

Daniel. 13. Paſchaſ.

Lucæ 2. n. 8. Factum eſt autem, cùm Sacerdotio fungeretur in ordine vicis ſuæ ante Deum.

VERSIONES.

Syriacus. Factum eſt autem, cùm ipſe ſacerdotio fungeretur in ordine miniſterij ſui coram Deo.

Vatablus. Euenit autem, cùm is ſacerdotio fungeretur.

Arabicus. In diebus ordinis miniſterij ſui.

EXPOSITIO.

23. IN *ordine vicis ſuæ*, id eſt, in ſua hebdomada: nam alternantibus vicibus miniſterium ſacerdotale ad domum Abiæ, ac ad Zachariam deuenerat. *Ante Deum*, ſeu, vt alij legunt, *coram Deo*, id eſt, in primo tabernaculo. Tres erant templi partes: prima dicebatur Atrium, in quo populus orabat. Secunda primum tabernaculum, in quo Sacerdotes manè, & veſpere thura offerebant. Tertia Sancta Sanctorum, vbi erat Teſtamenti Arca, & vbi ſemel in anno Summus Sacerdos introibat. Zacharias autem erat in primo tabernaculo, illud enim dicebatur eſſe ante Deum, *Exod. 27. num. 21. & 30. num. 8.* & ibi erat altare, in quo incenſum offerebatur.

QVÆSTIO X.

Quare dicatur, in ordine vicis?

24. NONNE ſufficiebat dicere, vice ſua; ad quid appoſuit, in ordine? D. Bonauentura hîc: *Dicit, in ordine*, ait, *quia illud debet maximè fieri ordinatè*, 1. Corinth. 14. *Omnia autem honeſtè, & ſecundùm ordinem fiant in vobis.* Quo innuit, quòd, vt noſtræ actiones, orationes, ac ingreſſus in templum Deo ſint acceptabiles, requiritur, vt ordinatè fiant. Secundò. D. Ambroſius hîc ponderat illud verbum *vicis ſuæ: Et tunc*, ait, *vices erant, nunc autem perpetuitas.* Alludit ad antiqui Sacerdotis mutabilitatem. Ad mores. In iuſto dignitates, ac munera vices ſuas habent, nolunt enim in illis perpetuò immorari, vt ſunt multi ambitioſi. *Benedicite Deo de fontibus Iſraël, Pſal. 67. num. 27.* De fontibus, non de puteis. Aqua cæleſtium beneficiorum de fontibus eſt, quæ licèt in omnes diffundatur, ſuas tamen vices habet, modò hos irrigat hortos, modò illos; aqua verò mundi de puteo, quæ ſemper in vno, lutoſoque loco clauditur, & continetur.

Bonauent. *Omnia cum ordine fiant.* Ambroſ. *Dignitates habeant vices.* Pſalm. 67.

Lucæ 2. n. 9. Secundùm conſuetudinem ſacerdotij ſorte exiit, vt in cēſum poneret ingreſſus in templum Domini.

VERSIONES.

Syriacus. Ritu Sacerdotij accidit ei, vt componeret ſuffitus ingreſſus.

Vatablus. Secundùm conſuetudinem functionis ſacerdotalis, vt ſors illi obueniret, vt ſuffitum faceret.

Pagninus. Sortitus eſt, vt ſuffiret ſuffimentum ingreſſus.

Textus Græcus. Deſignatus eſt, vt poneret incenſum.

EXPOSITIO.

25. MEMINIT Euangeliſta antiquæ conſuetudinis, qua ſorte exiit, vt incenſum poneret. Beda refert hanc ſortem ad tempus Dauidis, in quo octaua ſors contigit Abiæ, eiuſque ſucceſſoribus. Alij verò exiſtimant, quòd cùm in familia Abiæ multi eſſent Sacerdotes, ſorte eligebatur, quis eorum incenſum adoleret. Et hoc videtur textui conſentaneum. Hoc autem genus ſortis penitus ignoratur. *Vt poneret incenſum*, ait Hugo, id eſt, oratio deuota. Et non memoratur dici, ſed poni; quia ſine dubio non valet oratio, quæ manu non ponitur ante Deum, id eſt, operibus non iuuatur.

Beda. Hugo. *Oratio cum opere.*

QVÆSTIO XI.

Quomodo dicatur ingressus in templum?

26. DIXIT Euangelista, *ingressus in templum*; cùm secundùm rigorem Latinum dicendum esset, *ingressus templum*? Respondeo. Quòd apposita est illa particula *in*, ad denotandum, Zachariam introisse in templum materiale, & à se distinctum, ipse enim, vtpote Sacerdos, & Sanctus, Dei templum erat. D. Chrysost. serm. 87.

Chrysost. *Bene dixit*, ait, *ingressus in templum, non ingressus templum; quia ipse erat Dei familiarius templum, portans in sui pectoris puritate tota legis arcana: & apponens non tam thuris, quàm puræ supplicationis incensum, gratius namque Deus in suo, quàm in hominis opere requiescit.*

Lucæ 2. n. 10. Et omnis multitudo populi erat orans foris hora incensi.

VERSIONES.

Syriacus. Tota verò turba orabat foris tempore suffitus.

Vatablus. Et omnis multitudo populi precabatur foris tempore suffimenti.

Græcus. Hora thymiamatis.

EXPOSITIO.

27. DVM Zacharias in templo incensum offerebat, populus erat foris in atrio, non confabulationibus, sed orationi intentus, vtpote cùm omnium causa agebatur, omnium instabat deprecatio. Et hoc hora incensi, quæ erat vespere, & circa finem diei, iuxta Chrysologum

Chrysolog. serm. 86. *In hora incensi*, ait, *tam Sol Iudaico occubabat in templo, vt in Ecclesia matutinus exurgeret.* In vltima diei hora offertur incensum, quia lex vetus iam ad suum deuenerat finem, vt transacta nocte, Sol gratiæ reluceret.

Lucæ 2. n. 11. Apparuit autem illi Angelus Domini stans à dextris altaris incensi.

VERSIONES.

Vatablus. Visus est illi Angelus Domini.

Textus Græcus. Visus est ab eo Angelus corporalibus oculis.

Theophylact. A dextris altaris Thymiamatis.

EXPOSITIO.

28. RECTE explicant D. Ambrosius *hîc* & D. Augustinus *epist.* 112. quòd Angelus illi apparuit, non in sua substantia angelica, sed in corporea figura assumpta; & ita est explicandus textus Græcus. Eo tamen modo Angelus illi se exhibuit, vt cognosceret Zacharias, Angelum esse eum, qui se illi ostendebat. *A dextris altaris.* Describit Euangelista tempus, & formam apparitionis; nunc de illius loco agit. Dicitur, *Altaris incensi*; vt significetur, fuisse altare Thymiamatis, & ita ipse Theophylactus legit, quod erat distinctum ab eo, in quo holocausta offerebantur. Dicitur, *à dextris*, quod fœlix indicat nuntium. Theophyl.

QVÆSTIO XII.

Quare Angelus se manifestet Zachariæ in vigilia?

29. ANgelus cur Zachariæ apparuit vigilanti, & non in somniis, sicut aliis aliquando apparuit? Respondet primò Chrysologus in Catena D. Thomæ. *Manifestè*, ait, *autem apparuit, non in somnijs, eo quòd nimis arduum annuntiabatur, vnde manifestiori, & mirabiliori visione egebat.* Chrysolog. *Res magna, visione magna eget.* Ac si dicat, quòd ob magnitudinem rei, quæ denuntiabatur, quòd scilicet steriles talem filium gignerent, tam aperta visio necessaria erat. Secundò. Zacharias futurus erat de promissione dubius; ne ergo existimaret illud esse somnium, necessarium fuit, vt in vigilia fieret, vt sic omnis ambiguitas excluderetur. Tertiò. Non solùm Zachariæ vigilanti, sed etiam pro communi bono totius populi oranti se Angelus manifestat; quia ipsa oratio impetrauit, vt tanto dignaretur fauore, vt clarè vigilans Angelum videret, eiusque præsentia frueretur. *Omnis ambiguitas excludenda.*

QVÆSTIO XIII.

Quare Angelus appareat in templo?

30. RESPONDET primò D. Ambrosius, Beda. *Non autem immeritò*, ait, *Angelus videtur in templo; quia veri Sacerdotis annuntiabatur iam aduentus, & cæleste sacrificium parabatur, in quo Angeli ministrant: non enim dubites, assistere Angelum, quando Christus immolatur.* Ita Ambrosius. Ratione Sacerdotis Christi fit apparitio, & denuntiatio in templo. Secundò, Hugo. *Apparuit*, ait, *Angelus illi exequenti personaliter suum officium, ac pro populo oranti.* Visione tanta, tantopere nuntio dignus fuit, dum per se ipsum, & non alium munus suum adimpleuit, hoc enim Deo maximè est gratum. Tertiò. Titus Bostrensis; *Quia puro corde, & vt decebat templum est ingressus, & his semper adsunt Angeli, ac Dei auxilium.* Quartò Maldonatus. Vt magis constaret, Angelum à Domino fuisse missum; cùm appareret eo loco, vbi Deus habitare dicebatur, vbi arca Testamenti è regione erat, vnde diuina responsa reddebantur. Quintò. Quia Zacharias in templo sacrificabat, ac debita Deo obsequia ministrabat, & in loco obsequij beneficia accepit; quodammodo enim Deus ab ipso loco obligabatur, vt preces audiret, postulata concederet. Sextò Guerricus Abbas *sermon. 3. de Baptista*, ait: *Mirantur igitur alij, quòd à Prophetis prænuntiatus, quòd ab Archangelo promissus, &*

Ambros. Beda. Hugo. *Munus personaliter exequendum.* Bostrensis. Maldonat. *Deus quodammodo obligatur à loco obsequij.* Guerricus.

& eodem, quo Christus; cùm tamen Christus in cubiculo, Ioannes in templo. Hoc in magnam cedit Ioannis laudem, quòd Christus in priuata denuntietur domo, Ioannes verò in templo, & iuxta altare; ea tamen ratio mihi videtur, quòd cùm Ioannes esset creatura, in templo annuntiatur, vt à loco auctoritatem accipiat, & sanctitatem; Christus verò, cùm sit Deus, hoc à se habet, & nullo extrinseco indiget; vel dic quòd vnusquisque accipit diuinum responsum prout in suo munere se exercet, Virgo clausa, Sacerdos in templo diuina oracula promerentur.

QVÆSTIO XIV.

Quare Angelus appareat à dextris altaris?

31. QVANTVM ad id, quod Angelus apparet à dextris altaris. Respondent primò Ambrosius, Beda, Euthymius. *Quia cœlestis doni gaudium prædicabat; gaudium enim, & fœlicitas per dexteram designatur; & ideo Angeli annuntiantes Christi resurrectionem ad dexteram sedent,* Marc. 16. num. 5. Ad magnam ergo in annuntiatione præcursoris lætitiam demonstrandam Angelus ad dexteram sedet. Hugo ait: Quia gaudium æternæ beatitudinis nuntiabat. Secundò. Idem Ambrosius. *Apparuit autem à dextris altaris incensi, quia diuinæ insigne misericordiæ deferebat; Dominus enim à dextris est mihi, ne commouear*, Psalmo 15. Denunciabat Angelus aduentum Christi, in quo Dei patuit misericordia, quæ per dexteram significatur. Tertiò. Cassianus sermon. de Baptista, lib. 3. cap. 1. *A dextris*, ait, *apparuit altaris incensi, quoniam omnia erant in meliora mutanda, & à dextris ponendi erant omnes credentes ea, quæ ipse nunciaturus aduenerat.* Quartò S. Bonauentura. *A dextris, vt significaretur, quòd de cœlestibus ciuibus erat.* Prouerb. 1. *Longitudo dierum in dextera eius.* Vnusquisque gestu, & situ suo ostendit; qualis sit: Angelus de cœlo dexteram occupat, Angelus verò malus sinistram; quia sicut ille bona, & prospera, ita iste mala, & sinistra profert.

Ambros. Beda. Euthymius. *Gaudium in Baptista.* *Hugo.* *Ambros.* *Cassian.* *Omnia in melius mutanda.* *Bonauent.* *Vnusquisque ostendit, qualis sit.*

32. Quare Angelus erat stans, cùm apud sepulchrum sederet? Respondeo primò, quòd Angelus ad monumentum, vt custos, sedet; hîc ad Zachariam tamquam minister, & nuntius ad dicendum ea, ad quæ missus erat, stabat. In forma, & modo, secundùm munus sibi commissum, se habet. Secundò. In sepulchro, tamquam in lege gratiæ, ac testamento Christi nouo sedet; in templo Iudaico tamquam in lege veteri, stat, vtpote illinc demigraturus, & ad legem gratiæ transiturus, vt ibi immobilis, ac fixus permaneat; ideoque ad Christi sepulchrum sedet. Tertiò. In monumento Angelus cum sanctis mulieribus; hic in templo cum Sacerdote, qui postea de diuinis fuit promissionibus dubius; tamen ob Sacerdotij dignitatem Angelus stat, illi soli plus reuerentiæ impendens, quàm tribus aliis piis fœminis, ac amore charitatis feruentibus. Quartò, Zacharias habebat iam tunc in se virtualiter Ioannem Baptistam; & ideo nil mirum, si ab Angelis maximè veneretur.

Quare Angelus stat. *Lex vetus finita.* *Sacerdotes venerandi.*

Sylueira in Euang. Tom. I.

Lucæ 1. num. 12. Et Zacharias turbatus est videns, & timor irruit super eum.

VERSIO.

Vatablus. Ingruitque timor in eum.

EXPOSITIO.

EX subita visione angelica turbabatur Zacharias, *& timor irruit.* 33. In hoc significatur, vt ait D. Bonauentura, vehementia timoris. Idem. Deinde satis communis erat opinio apud Iudæos, statim morituros, qui Angelos videbant. *Iudic. 6. num. 22. & 23. & cap. 13. n. 22.* Manue Angelum videns dixit vxori: *Morte moriemur, quia vidimus Dominum.* Iudic. 13.

QVÆSTIO XV.

Quare Zacharias videns Angelum turbetur?

ABRAHAM, Loth, & Tobias, Angelorum præsentia minimè turbati, *Gen. 18. & 19. & Tobiæ 6.* Zacharias verò turbatur. Vnde hoc? Respondeo primò, quòd illis Angeli humana facie, ac forma induti, instar hominum agentes, ac conuersantes se præbuerunt: at Zachariæ splendidis vestibus, ac mirabili fulgore Angelus repentè se manifestauit, ita vt superior videretur creatura. D. Ambrosius hîc. *Perturbamur*, ait, *& à nostro alienamur affectu, quãdo perstringimur alicuius superioris potestatis occursu.* Beda similiter: *Humanæ fragilitatis*, ait, *est spiritualis creaturæ visione turbari.* Vnde Daniel 10. n. 16. ait. *Viso Angelo, Domine mi, in visione tua dissolutæ sunt compages meæ, & nihil in me remansit virium.* 34. *Ambros.* *Beda.* *Daniel 10.*

Secundò. Quia, vt dixi in expositione, communis erat Iudæorum opinio, quòd videntes Angelos morte afficiebantur. Tertiò. Turbatur Zacharias; quia tanto oraculo se iudicabat indignum. nam iustus cùm ad se oculos conuertat, cœlestia dona timet. Quartò. Timet Zacharias, quia populus foris totus erat perfusus lachrymis, & sibi soli visiones fiebant: & fauores vni facti, dum alij lachrymantur, valde suspecti. Quintò. Perturbatur, quia non bonum Angelum reputauit. Chrysostomus *hom. 2. in Natali S. Ioannis*, ita Zachariam ad Angelum dicentem introducit: *Cessa deinceps*, ait, *tu qui me terres; si enim esses à Deo missus Angelus, ad ea, quæ sunt mihi vsus, adiumento fuisses, & misertus esses eorum, qui foris lachrymantur, affligereris vnà cum eis, qui affliguntur.* Ex eo sibi persuasit, Angelum non esse à Deo missum, quia eum impediebat, ac deterrebat à sacrificio, ac à bono opere oblationis, & ideo dixit, *Ad ea, quæ mihi sunt vsus, adiumento fuisses.* Deinde, quia Angelus apparebat in gloria, ac gaudio, populus verò erat in afflictione, & tristitia; ideoque alienum à sancto nuntio existimauit: est enim diuinum, dolere cum dolẽtibus; quapropter ait. *Affligereris vnà cum eis, qui affliguntur.* 35. *Iustus cœlestia dona timet.* *Fauores vni suspecti.* *Chrysost.* *Diuinum dolere cum dolentibus.*

Amos 6. num. 1. *Væ*, inquit, *qui opulenti estis in Sion, & confiditis in monte Samariæ: qui dor-* 36. *Amos 6.*

mitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis vestris, qui comeditis agnum de grege, vitulos de medio armenti: qui canitis ad vocem psalterij sicut Dauid, putauerunt se habere vasa Cantici: bibentes vinum in phialis, & optimo vnguento delibuti; & nihil patiebantur super contritionem Ioseph. Postquam Prophetа lamentatur eorum scelera, tamquam ad omnium maximum deuentum est: *Nihil patiebantur super contritionem Ioseph.* D. Hieronymus:

Hieron. *Cumque*, inquit, *his deliciis affluatis, si quos videritis de populo perire, nulla misericordia super interfectione eorum flectimini, sed contemnitis quasi bruta animalia, & in suo bestias cruore pereuntes.* Tamquam inde maximè aggrauaretur iniquitas, ideo vltimo apponitur loco, nihil patiebantur super contritionem.

37. Genes. 37. Caietan. Notat Caietanus, vt in eodem Ioseph persistamus, *Gen. 37. num. 23.* ad illa verba: *Consestim igitur, vt peruenit ad fratres suos, nudauerunt eum,* ait Caietanus, *Tacet hic Moyses preces Ioseph supplicantis fratribus, vt misererentur eius, testantur enim inferiùs fratres in cap. 42. intercessisse huiusmodi preces.* Sed quare, cùm huiusmodi preces interfuerint, scriptor canonicus eas silentio premit, cùm adulteria, incestus, & multa crimina idololatriæ enarret? Adeò graue, & turpe est, afflicto non condolere, imò in tempore eius oppressionis gaudere, & epulari, vt fecerunt ipsi filij Iacob, dum frater detineretur in cisterna, vt Scriptori canonico non fuerit in animo, ea propalare, ac scribere, & ideo si proponuntur, sit ex ore fratrum, non verò narrantis historiam. Ait

Matth. 2. Angelus Ioseph, Matth. 2. *Accipe puerum, & matrem eius, & fuge in Ægyptum.* Sed quare non potiùs in Persidem, vbi sunt Magi, qui eum reuerenter adorabunt, ac recipient? Chrysostomus homil. 8. in Matth. *Nos tamen*, inquit, *scrutari dignum est, cur & non Magi præsentes saluentur, & puer: sed illi quidem in Persidem reuertantur, hic autem cum matre in Ægyptum transfugiat.* Et post pauca subdit. *Quid verò istud est? quod ab ipsis videlicet vitæ initijs ad tentationes debeamus, & ad insidias præparari.* Relinquebat Dominus Iesus pueros suos in Bethlehem à nefario tyranno trucidandos; non vult ergo asportari à Magis, nec in Persidem fugere. Alienum erat à tanto Domino inter regales delicias viuere, dum sui in vltimo discrimine versabantur; fugit in Ægyptum, vt ibi cum suis tentationes, ac miserias patiatur.

Chrysost.

Lucæ 1. num. 13. Ait autem ad illum Angelus: Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua; & vxor tua Elizabeth pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioannem.

VERSIONES.

Chrysost. serm. de Natiuit. Ioan. Zacharia, exauditæ sunt preces tuæ.

Arias. Exaudita est petitio tua, & vxor tua Elizabeth gignet filium tibi.

Arnobus Afrus. in annot. ad cap. 1. Lucæ. Ideoque nascetur tibi filius.

EXPOSITIO.

CONFORTAT Angelus Zachariæ turbatum animum, non tantùm verbis, sed etiam signis, & rebus: *Quoniam exaudita est petitio tua*; in quo se ostendit Angelus Dei bonum ministrum, qui sciebat à Deo orationem exauditam, quæ erat de aduentu Messiæ; & ideo subdit natiuitatem Præcursoris. *Vxor tua*, non alia, sed hæc, quam modò habes, *Elizabeth*; & ideo explicat nomen eius, *Pariet tibi filium*, vt notat Caietanus, non ex altero viro, sed ex te, *Pariet*, inquit, non gignet, quod futurum erat in peccatis, sed pariet, quia puer in gratia edendus erat in lucem, & vt denotaret, qualis filius erat, ait, *Vocabis Ioannem*; Ioannes enim, id est, donum ac misericordia. Nota, quòd cùm Zacharias multipliciter oraret, nunc tantùm eius deprecatio dicitur exaudita; aderat enim Sacerdotis oratio simul cum populi oratione, quæ multum est efficax. Obsidetur Hierusalem à Nabuchodonosore 4. *Reg.* 25. & à Sennacherib. ab illo capitur, ab hoc liberatur; & ait Deus: *Saluabo eam propter Dauid seruum meum*, 4. Reg. 19. num. 34. Nónne merita Dauid erant in conspectu Dei in vtraque obsidione? maximè. Quomodo ergo non in vtraque obsidione liberatur? Dum à Sennacherib deprimitur, merita Dauid erant orationi populi associata; & vbi hæc interueniunt, omnia vincunt.

38. Caietanus. *Oratio Sanctorum cum nostra efficax.* 4 Reg. 19.

QVÆSTIO XVI.

Quare Angelus præceperit Zachariæ, ne timeret?

RESPONDET primò Euthymius, vt posset Zacharias, sedato prius animo percipere, quæ dicenda erant. Secundò, vt ostendat, se prospera, & non aduersa nuntiaturum. Tertiò, vt obseruant, D. Athan. *in vita S. Antony*, Beda, Theophylactus, hoc esse discrimen inter apparitionem boni, & mali Angeli; nam bonus timorem incutit, & postea reficit, ac consolatur: hoc enim habent cœlestia, & diuina; malus verò timorem ingerit, & auget, qui semper permanet. Quartò, vt notat Toletus, potuit Angelus impedire timorem, ne insurgeret, sicut & insurgentem amouit; id tamen non effecit, & vt nuntiantis maiestas repræsentaretur, & vt eo ipso ad credendum ei animus Zachariæ præpararetur; vt enim alicui fidem adhibeas, multum valeat, quòd magna concipias de eius auctoritate. De magno parente Elia, & Enoch, quando in fine mundi venient prædicaturi aduersùs Antichristum, ait Dominus. *Dabo duobus testibus meis, prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta, amicti saccis. Hi sunt duo oliuæ, duo candelabra in conspectu Domini terræ astantes.* &c. Apocal. 11. num. 3. & 4. vbi eorum virtutes, ac potestates latè describuntur. Sed cur diuinus Spiritus, tantus est in eorum magnalibus publicandis?

39. Euthymius. Athanas. Beda. Theophyl. Toletus. *Multum valet auctoritas ad credẽdum.* Apoc. 11.

Vt

Vt ita suis testibus magnam reconciliaret auctoritatem, dum eos homines agnoscerent præexcellenti potestate eminere. D. Ambrosius Apocal. 11. *Duæ ergo oliuæ, & duo candelabra in conspectu Domini stare dicuntur: quia in terra positi illud tempus præstolantur, quo officium prædicationis suæ expleant.* In magnum eorum auctoritatis incrementum, quandiu prædicationis munus exercent, oliuæ, & candelabra dicuntur. Cùm vinum deficeret in nuptiis Cana Galilææ, dixit Mater Iesus ad eum. *Vinum non habent.* Cui ait Dominus. *Quid mihi & tibi, mulier, nondum venit hora mea*, Ioan. 2. num. 3. Sed Christus omnium temporum Dominus, quomodo ait de se, *nondum venit hora mea?* Eleganter Chrysostomus homil. 21. in Ioan. *Nondum cognitus sum, neque enim ipsum quisquam præter Andream, & Philippum sequebatur, neque hi verè adhuc ipsum cognoscebant.* Sed quid obstat ad miraculum operandum, quòd Dominus non esset cognitus, & à paucis sequeretur? Multum per omnem modum, nam illud insigne opus in magna veneratione non esset, quandiu illius auctor vt ignotus haberetur. Ne ergo miraculum deuenustare videretur, pro tunc recusabat Dominus illud edere, cùm in eo tempore eius fama, ac opinio magna non esset. Vide *cap. 10. quæst. 4. in fine.*

Ambros.

Opus æstimatur ob auctorem.

Ioann. 2.

Chrysost.

QVÆSTIO XVII.

Quidnam petierit Zachariæ oratio?

40. Maldonat.

ALIQVI Recentiores, vt Maldonatus, volunt, fuisse pro filio postulando. Sed communis Patrum sententia est, Zachariam oratione sua deprecari Christi aduentum, ac commune populi bonum. Ita D. Augustinus *lib. 2. quæstion. Euangelic. cap. 1.* Chrysostomus *homil. de natiuitate Ioannis Baptistæ.* Ambrosius, Titus Bostrensis, Euthymius, Theophylactus, & alij. Quod ex eo probatur, quòd Sacerdos, & præcipuè tantus Sacerdos, non debebat orationem agere nisi pro communi populi bono, & ideo populus erat foris orans. Secundò. Idem Titus Bostrensis. *Quomodo*, ait, *pro populo intercedente, proque peccatis illius Deum deprecante, & veniam cum seruis suis deposcente, dicit: Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua? Videri hæc possunt parum inter se cohærere. In orationis enim exauditæ argumentum, filium nomine Ioannem ipsi nasciturum subdit. Aptè cohærent omnia; quia enim pro peccatis populi deprecabatur, procreaturus erat filium, qui sublata voce clamaret: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Filius, qui alta voce, ac magna libertate pro peccatis populi tollendis clamaturus erat, bene intelligitur peti à Patre, quando pro totius populi bono exorat; nullum enim maius bonum, quàm peccatorum extinctio. Tertiò. Angelus non dixit, *Vxor tua*, absolutè, vt notat Caietanus, sed, *& vxor tua*; notetur particula *&*, ac si diceret, vltra id, quod deprecatus es, habebis filium.

August. Chrysost. Ambros. Bostrensis. Euthymius. Theophyl.

Bostrensis.

Peccatorum extinctio populorum bonum.

Caietan.

41. *Deus dat vltra petita.*

Sed quare Angelus miscuit hîc sermonem de Baptista? Primò, vt ipsum reddat certum de aduentu Christi, cuius præcursorem promittit. Secundò, quia Deus est adeò liberalis in suorum orationibus exaudiendis, vt non solùm petita concedat, sed etiam multo plura largiatur. Sic D. Ambrosius in præsenti. *Plena semper, ait, & redundantia sunt diuina beneficia, non exiguo constricta numero, sed vberi bonorum coacernata congestu; vt hîc primò precationis fructus, deinde sterilis partis vxoris, tum lætitia plurimorum, & magnitudo virtutis, Altissimi quoque Propheta promittitur.* Tertiò. Quia Ioannes non tam fuit particulare, quàm commune omnium bonum. Chrysologus serm. 88. *Cùm non tamen sibi soli, sed omnibus affuerit iste venerandus Antistes, quàm responderit Angelus vniuersis, quàm Deus prospexerit in vno isto germine Sacerdotis, vt eum daret vniuersitati, largiretur sæculis, populis condonaret, & fieret Sacramenti filius inter sacraria delatus.* Similiter Eusebius Gallican. homil. 2. de Baptista. *Ergo Angelus*, ait, *dum pro incolumitate Israëlis expectatum reddit oraculum, non tam seni sobolem, quàm Pontifici promisit hæredem. Quia dum tanto Propheta præparatur successor generis, plebi prospicitur spes salutis.* Natiuitas Ioannis non tam seni, quàm Pontifici pollicetur, qui est in cultum Dei consecratus, atque in commune bonum: quasi hoc totum ab ortu suo Ioannes habeat.

Ambros.

Chrysolog.

Eusebius.

Ioannes commune bonum.

QVÆSTIO XVIII.

Quare Ioanni nomen prædicatur ante eius natiuitatem?

42. Hugo. Hieron. Eucher.

NOTARVNT Hugo Cardinalis, & ex parte D. Hieronymus *in quæstionibus in Genes.* & Eucherius *quæst. 2. in Lucam.* In nouo Testamento prædicta sunt duo tantùm nomina, ante conceptionem scilicet Iesu Christi, & Ioannis Baptistæ; in veteri autem Testamento sex. Hismaël, *Genes. 16. num. 11.* Isaac, *Genes. 17. num. 19.* Agag, *Num. 24. num. 7.* Sanson, secundùm quandam translationem, vt testatur Hugo *Iudic. 13.* Iosias *3. Reg. 13. num. 2.* Cyrus *Isai. 45. num. 1.* Sed quare in Testamento veteri sex, in lege verò gratiæ duo tantùm reperiuntur in Scriptura? Respondeo, quòd in illo antiquo tempore, cùm lex esset imperfecta, & carnis, multi extiterunt, qui pro singulari dono mundo donati sunt, non solùm Iusti, vt Isaac, Sanson, Iosias, sed etiam peccatores, vt Hismaël, Agag, Cyrus, ratione alicuius rei temporalis. At in lege gratiæ, vbi est summa perfectio, & maxima cœlestium donorum abundantia, duorum solùm nomina, nempe Christi, & Baptistæ; hi enim duo inter cæteros viros pro singulari dono mundo concessi sunt, Christus vt Redemptor, Ioannes vt eius præcursor.

Christus, & Ioannes pro singulari dono.

43. *Nomen à Deo sine effectu non est.*

Sed quare Ioanni ante natiuitatem nomen datur, cùm aliis, vt Abrahamo, Sarai, Iacob, & Petro ad vltimam senectutem nomen reseruetur? Respondeo, quòd nomen à Deo impositum, sine effectu significato esse non potest; Ioanni ante natiuitatem nomen datur, quia ab ipso vtero, mediante Dei gratia, mirabilia virtutum operaturus erat: aliis verò non in infantia, sed in senectute nomen conceditur, quia tunc ad præclara facinora destinabantur. D. Chrysostomus homil. 18. in Ioannem. *Deus, ait, est, qui nomina aptè imponit, qui Abram Abraham, & Sarai Saram vocauit. Ita & Ioanni nomen cælitus imposuit, qui enim debebant ab ineunte ætate virtute pollere, eis tunc*

Chrysost.

indita sunt nomina : qui verò in ætatis progressu profecturi erant, postmodum. Ioanni ante natiuitatem, aliis verò post ætatem multam nomen datur, quia iam tunc ipse tantum excreuerat, ac alij in ætate vltima. De nomine verò Ioannis multa infrà, dum de natiuitate fuerit sermo.

Ioannes in sanctitate in infantia, sicut alij in senectute.

Lucæ 1. *n.* 14. Et erit gaudiũ tibi, & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt.

VERSIO.

Vatablus. Et erit tibi gaudio, & exultationi, multique super eius natiuitate gaudebunt.

EXPOSITIO.

44. ET erit tibi gaudium interiùs in animo, & exultatio exteriùs; est enim lætitia, quæ foras erumpit, ac corporis motibus demonstratur. *Et multi gaudebunt.* Hæc lætitia non erit priuata, vt est in ortu aliorum filiorum, sed publica, & communis, quæ vsque hodie durat, & perseuerat.

QVÆSTIO XIX.

Quare dicatur, quòd multi gaudebunt, & non omnes?

45. RESPONDET Beda hîc. *Notandum* ait, *quòd nato præcursore multi gaudent, nato autem Domino annuntiat Angelus gaudium magnum, quod erit omni populo, quia videlicet hic salutem multis prædicare, ille omnibus, quis velint, venit donare.* Hoc enim discrimen inter salutem, & bonum datum à Deo, vel ab homine; quod enim est à Deo largitore, ad omnes se extendit; quod verò ab homine, paucos apprehendit. Sicut etiam suprà dixerat Angelus Zachariæ : *Vxor tua Elizabeth pariet tibi filium.* At Beatissimæ Virgini : *Ecce concipies in vtero, & paries filium.* Sed quare sicut Zachariæ, non appositum est *tibi?* Chrysologus serm. 142. *Quare? Quia Sanctum vocabitur Filius Dei.* Qui Filius Dei est, omnibus nascitur; filius verò hominis particularibus tantùm, scilicet *tibi?*

Beda. — *Hominis donum limitatum.* — Luc. 1. — Chrysolog.

Lucæ 1. *n.* 15. Erit enim magnus coram Domino : & vinum, & siceram non bibet, & Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ.

VERSIONES.

Syriacus. Futurus est magnus coram Domino, &c. Et Spiritu sancto replebitur adhuc ipse in vtero matris suæ existens.

Hebraicus apud Vatabl. in Scholijs. Erit maximus coram Domino.

Theophylact. Spiritu sancto replebitur iam inde ab vtero matris suæ.

Syrus apud Cornel. Spiritu sanctitatis replebitur.

Arabicus. In vtero matris suæ.

EXPOSITIO.

GAVSAM tanti filij, ac gaudij explicat Angelus, quinque modis Baptistam extollendo. Et primò : *Erit magnus*, non potentiâ, & corpore, sed virtute, ac sanctitate, vt explicat D. Ambrosius. *Coram Domino*, non iudicio suo, ac populi, sed æstimatione diuina, in qua nihil falsum subesse potest. Vel, *Erit magnus*, seu Hebraicè, *maximus*, in præsentia Christi, ipsum indicando, & baptizando. Secundò. *Vinum, & siceram non bibet :* exponit eius sanctitatem, eius abstinentiam manifestando, quæ omnium est fundamentum virtutum. *Et siceram non bibet.* Sicera apud Hebræos nomen genericum significat omne id, quod inebriare potest; Ioannes tanta abstinentia vsus est ob carnis puritatem. Vt ait Apostolus Ephes. 5. num. 18. *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.* Et ideo Sacerdotes, dum in templo ministrabant, ex Dei præcepto à vino abstinebant, *Leuitic.* 10. *num.* 9. 46.

Ambros. — Ephes. 5.

Tertiò. Apponit : *& Spiritu sancto replebitur*; seu, vt clariùs habet Syriaca, *Adhuc ipse in vtero matris suæ ex stens*; ideſt, in vtero matris à peccato originali sanctificatus est, ac dona Spiritus sancti ei sunt infusa, acceleratusque rationis vsus; quapropter ab vtero matris mereri cœpit, vt est hodie multorum sententia. Hoc autem totum factum est in visitatione Beatissimæ Virginis ad Elisabeth. Eusebius Gallican. *homil.* 1. *de Baptista*, quæ habetur post festum Pentecostes; *Magnum est*, ait, *Spiritu sancto illustrari, sed multo magis impleri; & ideo sicut vas plenum balsamo admixtionem liquoris alterius exputt, & penitus excludit, ita in eum nil sæcularis maculæ introire iam poterat in quo sanctificationis plenitudo regnabat.* Nota, quòd postquam dicitur; *Vinum, & siceram non bibet*, statim subditur; *Spiritu sancto replebitur*, vt ait Beda. *Cui vini ebrietas tollitur, spiritus gratia cumulatur.* 47.

Syriaca. — Gallican. — *Nil sæculare potuit introire in Ioannem.*

QVÆSTIO XX.

Quare de Ioanne dicitur : Erit magnus.

DE solo Ioanne dicitur; *Erit magnus coram Domino*, cùm de nullo alio viro sancto nec de D. Petro, nec Paulo, vel Magdalena simile dicatur : imò de omnibus gentibus dicitur per Isaiam 40. num. 17. *Omnes gentes, quasi non sint, sic sunt coram eo, & quasi nihilum, & inane reputatæ sunt ei.* Sed tantùm de Christo Domino dicitur hoc cap. 1. Luc. num. 32. *Hic erit magnus?* Respondeo, quòd tot sunt excellentiæ, & magnalia Baptistæ, vt id quod dicitur de Filio Dei, ei adaptetur; ita enim Dominus vult seruos suos honorare, & extollere. De hoc ad proximum citatum Lucę locum. Secundò. Appellatur magnus, quia 48.

Isai 40. — Luc. 1. — *Qui gloriam Dei quærit, magnus.*

Hugo. quia de eo dicitur, parare Domino plebem perfectam, & non sibi, vt notat Hugo. Qui non de se, sed de aliis agit, verè magnus dicendus est.

Tolet. Sed ex hac alia oritur quæstio, quam ponit Toletus *annot.21.* Quare dicitur solùm magnus coram Deo, & non simul coram hominibus, cùm re vera hominum opinione magnus extiterit? Primò, quia, vt Christus, ac Messias à multis creditus est, quamuis esset de tribu Aaron, Luc. 3. *Luc.3. num.15.* Secundò, quia eius testimonium impellebat Iudæos Christo Domino credere. Tertiò, quia omnes Euangelistæ eius testimonio, tamquam quid maximum, ad doctrinæ Christi veritatem confirmandam, & incredulos refutandos, vti sunt. Ad quæstionem propositam. Respondet primò Cardinalis citatus, quòd magnitudo, quæ ex hominum opinione dependet, non est absolutè magnitudo, sed tantùm respectu illorum, qui de eo magna concipiunt. At magnitudo erga Deum, facit absolutè, & simpliciter magnum, cùm ipse falli non possit, ac proinde magnus coram Deo absolutè, & simpliciter, non verò respectu aliquorum magnitudinem virtutum importat. Secundò dico, *Magnus coram Deo*, & non coram hominibus, quia Ioannis altum virtutum cacumen, non iudicium humanum, sed diuinum tantùm deprehendere valet, ac proinde eius magnitudo soli Deo erat manifesta.

Solus Deus Ioannis virtutes comprehendit.

QVÆSTIO XXI.

Quare Angelus de potu tantùm, & non de cibo mentionem faciat?

50. QVARE, cibum tacens, & potum exprimens dixit Angelus: *Vinum, & siceram non bibet?* Respondetur primò, quia difficilius est à potu, quàm à cibo abstinere. Secundò. Hac abstinentia admirabilem Ioannis vitam Angelus manifestauit, sicut etiam de Sansone prænuntiauit *Iudic.13. num.* 4. Et hanc Nazaræi obseruabant pro aliquo vitæ tempore; Ioannes tamen illam pro toto ætatis suæ discursu retinuit. Tertiò, vt admirabilis Ioannis sanctitas demonstraretur. In Sacerdotibus summam Deus requirebat puritatem, in hac vita possibilem, præcipuè cùm in Sancta Sanctorum ingrediebantur; eis tamen tunc à vino, & sicera abstinere præcipiebat, *Leuitic.10. num.9. Ezech. 44. num.21.* vt summa eorum puritas significaretur: hæc ergo de Ioanne prænuntiatur, vt intelligas, quòd tanta fuit illius sanctitas in toto vitæ discursu, quantam Deus in summo Sacerdote Sancta Sanctorum ingrediente exoptabat. Quartò, vt per abstinentiam à vino, & sicera contemptus rerum temporalium denotetur, à quo eius resultauit magnitudo. Beda *homil.1. in Vigilia Baptistæ*, ait. *Magna coram Domino virtutis est, prædicantem in deserto cœlestia gaudia, terrenas ex integro spreuisse delicias; sed & hoc coram Domino magnum eminet, quamuis hominibus videatur despectus quòd is, cui in natis mulierum maior non est, lasciuientis ob ludum puellæ capite truncatus est. Cuius ordinem magnitudinis ipse Angelus exponens: Et vinum, inquit, & siceram non bibet.* Virtutum celsitudo in abstinentia exprimitur.

Ea puritas est in Ioanne, quam Deus optabat in Sacerdote.

Beda.

QVÆSTIO XXII.

Quare dicatur, quòd Spiritu sancto replebitur ex vtero?

51. RESPONDETVR, vt sanctificatio Ioannis, à peccatoque originali expurgatio demonstretur, de quo latiùs *quæst. sequenti*, modus audiendus est. D. Chrysologus serm.88. Chrysolog. *Beatus Ioannes, qui antè Dei Spiritu meruit intonare, quàm hominis vagiret in fletu; beatus, qui ante diuina possidere meruit, quàm sortiretur humana; beatus qui ante meruit cœlum scire, quàm terram.* Et alia prosequitur S. Pater. Dicitur sanctificatus ex vtero, vt eius admirabilis sanctificatio significetur. In primis Hieremiæ expurgationem à peccato originali antecellit; quod notat D. Dionysius Carthusianus in præsenti: *Gratiosior fuit*, ait, *sanctificatio Ioannis, quàm Hieremiæ, non de Hieremia assertum est, quod Spiritu sancto repleretur in vtero.* Carthusian. *Ioannis sanctificatio antecedit aliorum.*

Et quamuis Apostoli dicantur Spiritu sancto repleti, *Actor.2.num.4.* tamen multo excellentior hæc Ioannis extitit. Simon Cassianus lib.3. de Præcursore. cap.1. *Illi*, idest, Apostoli, *repleti sunt* Cassian. *Spiritu sancto in conclaui, iste in vtero; illi cum linguis, iste existens elinguis: illi cum sonitu, iste nondum aurium officio fungens: illi cum igne, iste adhuc maternis visceribus inuolutus, illorum calore confotus. Hæc est protinus incomparabilis hominibus magnitudo, cui quæcumque alia subiciuntur omnino, cum quibus Spiritus sancti plenitudinem habet.* Vbi multa satis doctè innuit. Illi in conclaui, iste in vtero; illorum enim beneficium commune multis, istius verò singulare, & inde multo pretiosius. Illi cum linguis, quia illarum ministerio prædicaturi erant; iste existens elinguis, quia non solùm sermone, sed etiam tacendo ad pœnitentiam prouocaturus erat. Illi cum sonitu, vt iam in adulta ætate existentes, iste nondum aurium, vt infans, officio fungens. Illi cum igne, vt ab actualibus peccatis mundarentur, iste adhuc in vtero matris sine illis existens, ita vt ab originali tantùm purificaretur. Meritò ergo istius incomparabilis est plenitudo: vt dicat Bernardus serm. de S. Baptista. *Illi*, scilicet Apostoli, *repleti sunt Spiritu san-* Bernard. *cto; hoc tamen legitur Ioannes in vtero assecutus, quod Apostolica celsitudo tandem longiori præmissione meruit obtinere.* Ad quod celsitudo Apostolica trium dispositione annorum in Christi schola potuit deuenire, hoc Ioannis in vtero matris initium extitit.

Ioannes Apostolos antecellit.

QVÆSTIO XXIII.

Ex præcitatis verbis sanctificatio Ioannis rectè colligitur, & mens Augustini explicatur.

52. IOANNEM Baptistam sanctificatum fuisse in vtero matris suæ, constans est Patrum sententia. Hoc apertè docent D. Athanasius *ser-* Athanas. *mon.4. contra Arrian.* D. Cyprianus *epistola ad Iu-* Cyprian. *lian. quæst.73. & epistola 76. ad magnum* D. *Hie-* Hieron. *ronym. in cap. primum Ieremiæ.* D. Ambrosius *in Lu-* Ambros. *cam*, ad præsentia verba, *& serm.63. in natiuitate Ioann.*

Origenes. Cyrillus. Chryſolog. Euſebius. Maxim. Gregor. Bernard. S. Thom.

Ioan. & lib. 5. de fide cap. 4. Origen. *homil. 4. in Lucam.* D. Cyrill. Ieroſolymitan. *Catech. 3.* D. Chryſolog. *ſerm. 88.* Euſebius Emiſſen. *ſerm. 1. de Baptiſta.* D. Maxim. *ſerm. 1. de Ioann.* D. Gregorius Magn. *lib. 3. Moral. cap 4.* D. Bernard. *epiſtola 174.* & alij multi Patres, ſequuntur omnes Scholaſtici cum D. Thoma *3. par. quæſt. 27. art. 1. & 6. & in 3. quæſt. 2. art. 1. quæſt. 3.* Probatur primò, ex prædictis verbis, *Spiritu ſancto replebitur adhuc ex vtero matris ſuæ*, quod non ſolùm de dono prophetiæ, ſed de gratia ſanctificante intelligitur à Patribus, vt vidimus, ac etiam à communi conſenſu totius Eccleſiæ, quæ canit in eius officio,

Sanctificatio Ioannis in vtero probatur.

Hinc parens nati meritis vterque abdita pandit.

Sine gratia autem non eſt meritum. Secundò Apoſtoli dicuntur repleti Spiritu ſancto *Actor. 2. num. 4.* & etiam Stephanus *Actor. 6. num. 8.* Et tamen hæc plenitudo non intelligitur ſolùm de dono prophetiæ, ſed etiam de gratia; ita etiam de Ioanne dicendum. Tertiò confirmatur ex lectione Syriaca, quæ eſt magnæ auctoritatis, quæ ita habet. *Et replebitur Spiritu ſanctitatis, adhuc ipſe in vtero matris exiſtens.* Quod explicant Boſtren. Theophylactus. *Adhuc intra vterum matris.* Et ideo aliqui dicunt hanc ſententiam eſſe de fide, vt Villegas *in ſerm. de natiuitate in Ioann.* Hæc tamen ſententia eſt valde conſona fidei, vt oppoſita ſit pluſquam temeraria in fide, vt ait Ægidius Luſitanus *lib. 1. de ſanctificatione Virg. quæſt. 2. art. 4. §. 3. num 4.*

Syriacus. Boſtrenſis. Theophyl.

Cenſura contraria ſententiæ. Villegas. Ægid. Luſit.

Difficultas ex Auguſtino.

Tota difficultas in hac materia ex mente D. Auguſtini reſultat. nam *epiſtol. 57. ad Dardanum*, ſic ait. *Quamlibet enim ſententiam de prægnantibus, imò de hominibus habeamus, adhuc inter materna viſcera conſtitutis, vtrùm exiſtimemus eos, nec non donari poſſe aliquo ſanctificationis modo, vel propter Ioannem, vel propter Ieremiam, &c. Tamen illa ſanctificatio qua efficimur templum Dei, & ſinguli templa Dei, & in vnum omnes templum Dei, non eſt niſi renatorum, quod niſi nati homines eſſe non poſſunt.* Ex quibus verbis Auguſt. dubitaſſe colligit Suar. *tom. 2. ad 3. p. diſp. 3. ſect. 1. §. Sed in primis.* Et ſanctum Doctorem in oppoſita noſtræ ſententiæ fuiſſe tradunt Ianſenius *in ſua concordia cap. 2. & 3.* Toletus *hoc cap. 1. Lucæ, annotat. 23.* Vaſquius *tom. 2. ad 3. p. diſp. 115. cap 4.* Ita intelligentes ſanctum Doctorem, quòd Ioannes dicatur repletus Spiritu ſancto, & ſanctificatus ab vtero, non gratia illa, qua conſtituimur templum Dei, hoc eſt, ſancti, & iuſti, ſed vel dono diuinæ prædeſtinationis, de quo Paulus *ad Galat. 1.* ait, *ab vtero ſegregauit me*; vel de dono prophetiæ. Sed nunquam mihi perſuaderi potui magnum Eccleſiæ lumen Auguſtinum in tali ſententia fuiſſe, imò oppoſitum colligitur ex eius ſermonibus *1. 2. & 3. de natiuitate Ioann.* qui in ſermonibus de Sanctis *tom. 10.* ſunt *21. 22. & 23.* Vbi latè explicat Natiuitatem Ioannis poſt Chriſti natiuitatem celebrari, ob eius myſterium, ejuſque ſanctitatem, & *ſerm. 23.* apertè ait, quòd Ioannes tanta gratia fuit præuentus, vt de vtero matris ſuæ Chriſtum ſalutauerit.

Suarius. Ianſenius. Toletus. Vaſquius. Gal. 1.

Auguſtinus non negat ſanctificationem Ioannis in gratia ab vtero.

Prima explicatio Auguſtini. D. Thomas. Alenſis. Bonauent. Richard. Valentia.

Ad citatum locum Auguſtini, reſpondent primò D. Thomas *3. par. quæſt. 27. art. 1. ad 2. & in 3. diſt. 3. quæſt. 1. art. 1. quæſt. 3.* ibi Alenſis. D. Bonauentura, & Richard. Valentia *3. par. quæſt. 1. punct. 1. in fine*, quòd ſcilicet Auguſtinus abſolutè non neget ſanctificationem Ioannis, & Ieremiæ, ſed negat illam modo ordinario, nullus enim ordinario modo renaſcitur in Chriſto, niſi priùs ſit natus ex vtero matris ſuæ. Illi autem extraordinario modo, ac ſingulari priuilegio, antequam ex vtero renaſcerentur, fuerunt ſanctificati.

Aliter, & rectè explicabis Auguſtinum cum Ægidio Luſitano *tom. de Concept. lib. 1. quæſt. 2. art. 7. §. 2. à num. 4.* & etiam innuit Valentia citatus, quòd Auguſtinus non negat abſolutè in Ioanne ſanctificationem ab vtero, ſed eam, *qua efficimur in vnum omnes templum Dei*; qua actu conſtituimur membra Eccleſiæ. Nam Auguſtinus citata epiſtola argumentatur contra quoſdam hæreticos, qui dicebant pueros hominum fidelium in vtero matris eſſe iam fideles, ac membra Eccleſiæ; hunc errorem refellit Auguſtinus. nam tales pueri naſcuntur in peccato originali, & veluti ex abundantia, ait, eſto eſſent ſanctificati in vtero, cùm tamen non renaſcantur per regenerationem baptiſmalem, actu non ſunt intra Eccleſiam, cùm ianua iſtius templi ſit Baptiſmus, vt docet Concilium Florentinum in inſtructione Armænorum, homines ſcilicet fieri de corpore Eccleſiæ per Baptiſmum. Sicut Catechumenus, quamuis per actum dilectionis Dei ponatur in gratia, & poſſit ſaluari; tamen propriè actu non eſt intra templum Eccleſiæ, cùm non ſit ingreſſus per ianuam Baptiſmi, vt docent Cano *lib. 4. de locis cap. 2.* Turrecremata *lib. 1. cap. 8. ad 8.* Bellarm. *tom. 2. lib. 3. de Eccleſia militanti, cap. 3.* Valentia *2. 2. diſp. 1. quæſt. 1. punct. 7. §. 14.* Azor *tom. 2. lib. 5. cap. 20 quæſ. 5.* Turrian. *2. 2. diſp. 14. dub. 1.* Et hanc in præſenti eſſe mentem Auguſtini, probatur ex ipſamet epiſtola ad Dardanum, vbi ſic ait. *Quamuis exiſtimemus Hieremiam, & Baptiſtam fuiſſe in vtero per gratiam ſanctificatos, tamen ſanctificatio, qua efficimur, & adunamur in vnum Eccleſiæ templum, non eſt, niſi natorum: quia renaſcentia baptiſmalis, qua ſola actu, & propriè in hoc templum ingredimur, non datur, nec dari poteſt, niſi renatis.*

Mens D. Auguſtini. Florentin. Cano. Turrecrem. Bellarm. Valentia. Azor. Turrian.

Lucæ 1. n. 16. Et multos filiorum Iſraël conuertet ad Dominum Deum ipſorum.

VERSIO.

Concordant omnes.

EXPOSITIO.

53. EXPLICAT quartam Ioannis excellentiam, quòd ſcilicet ex Iſraël ad Chriſti veri Meſſiæ fidem multos adducet. Et poſtquam dictum eſt, *Spiritu ſancto replebitur*; ſtatim ſequitur: *conuertet multos*; vox enim Prædicatoris, quæ, non in aërio ſpiritu, ſed in Spiritu ſancto eſt, audientium penetrat corda.

Lucæ 1. n. 17. Et ipſe præcedet ante illum in ſpiritu, & virtute Eliæ, vt conuertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iuſtorum, parare Domino plebem perfectam.

VERSIO

VERSIONES.

Syriacus. Vt conuertat eos, qui sunt immorigeri, ad scientiam rectorum, ac præpararet Domino populum perfectum.

Chrysostomus hom. de natiuit. Baptist. tom. 2. Et ipse præcedet ante faciem eius in spiritu Eliæ.

Theophylact. Cum spiritu, & virtute Eliæ, vt conuertat corda patrum in filios, & inobedientes ad prudẽtiam iustorum, vt paret Domino plebem præparatam.

Vatablus. Et contumaces ad prudentiam iustorum, vt præparet Domino populum instructum.

Arias. Et insuasibiles in prudentiam iustorum parare Domino plebem expeditam.

Beda. Et incredibiles ad prudentiam iustorum.

EXPOSITIO.

54. VINTA Ioannis excellentia est vt præcedat Christum verum Messiam, ac Deum, *in spiritu, & virtute*, idest, in fortitudine, ac zelo *Eliæ: vt conuertat corda patrum in filios*; idest, vt explicant D. Hieronymus *cap. 4. Malach.* D. Augustinus *lib. 10. de ciuit. Dei*, D. Gregorius *lib. 11. moral. cap. 10.* vt deuotionem, atque affectum veterum Patriarcharum, ac Prophetarum erga Messiam prædicatione sua in filios, & posteros transferat, eorumque cordibus inserat. Theophylactus aliter explicat: vt Ioannes ad Apostolos Hebræorum corda conuertat. Iudæi patres fuerunt, Apostoli autem illorum filij. *Et incredulos ad prudentiam iustorum*; idest, ad doctrinam Euangelicam: *Parare Domino plebem perfectam.* Ecce finis prædicationis Ioannis, facere populum dispositum, ad suscipiendum Christum Dominum. Græcè habetur, *parare populum præparatum*; noster verò interpres transtulit *perfectum.* nam idem est, quod populus sit omnibus modis præparatus ad ambulandum in via Dei, atque omnimodè perfectus consistat.

Hieron. August. Gregor.

Theophyl.

Magna perfectio in via Dei ambulare.

QVÆSTIO XXIV.

Quare dicatur de Baptista, quòd præcedat in spiritu Eliæ.

55. RESPONDETVR, quòd præcedet ante Dominum tum sex mensibus ante eius natiuitatem, tum prædicatione regni cœlorum, ac aduentus Christi, ipsum digito demonstrando ad vniuersum populum, tum descensu ad Limbum sanctorum Patrum: ad quod alludens D. Ambrosius ait: *Bene etiam præibit ante faciem Domini sanctus Ioannes, qua prænuntius natus est, & prænuntius mortuus est.* Ex quo habes, quanta sit Ioannis excellentia. nam ante natiuitatem meruit, dum Christum adorat in vtero; & post mortem, quamuis non detur meritum, adhuc tamen præstitit famulatum, Christum sanctis Patribus in Limbo denuntiando, non spe mercedis, vt alij Sancti inseruierunt; Dauid Psalm. 118. num. 112. *Inclinauit cor meum ad faciendas iustificationes tuas propter retributionem.* Et Apostoli: *Quid ergo erit nobis?* At Ioannes non intuitu præmij, sed amoris, & obsequij famulatus est. Ille optimus Pater familias æquale dedit stipendium primis, ac vltimis operariis; imò vltimi in accipienda mercede prælati sunt. Matth. 20. num. 8. *Incipiens à nouissimis.* Ad quod respondet D. Gregorius Nissenus: Quia primi facta conuentione venerunt, vltimi verò nulla accepta mercede laborem susceperunt. Primi ob mercedem, secundi ob amorem, & ideo discrimen tam latum inter eos extitit. Deinde dicitur in spiritu & non in anima Elię, vt ait D. Augustinus, apud Carthusianum; quia animæ non transcorporantur, vt aliqui hæretici finxerunt.

Ambros. *Ioannes ante natiuitatem & post mortem obsequium præstitit.* Psalm. 118. Matth. 20. Gregor. August.

QVÆSTIO XXV.

Quare dicatur, quòd conuertat corda patrum in filios?

56. RESPONDEO, quòd eadem habentur de Elia apud Malach. *cap. 4. in fine.* Ideo ergo prænuntiatur ab Angelo de Ioanne, quia de eo dixerat, quòd præcederet in spiritu Eliæ; cui enim idem spiritus donatur, iisdem fulgeat operibus, vt hìc expendit Beda. Secundò, & rectè, respondet Simon Cassianus, sermon. de Baptista, lib. 3. cap. 1. *Duo igitur*, inquit, *mediatores aduenturi erant, vnus, qui corda filiorum Israël conuerteret ad Christum, Deum, & Dominum omnium nationum; & alius, qui reconciliaret ad Patrem. Proinde Ioannes mediator erat, & corda hominũ, prout in ipso, erat conuersurus ad Christum; Christus verò reconciliaturus ad Patrem, omnium Deum.* Duo ergo mediatores, Christus, & Ioannes, vt quod Christus habebat, ex munere suo Ioanni communicaret; Ioannes mediator, vt homines adduceret ad Christum; Christus mediator, vt cum suo æterno parente homines reconciliaret. Tertiò, vt Baptistæ ac Eliæ eximia virtus clarescat; in deprauatis enim hominibus paternas virtutes imprimere potuerunt. Beda *homil. 2. in Vigilia Baptistæ*, ait: *Vnum igitur, atque idem vtriusque* (scilicet Baptistæ, & Eliæ) *opus est, fidem scilicet, atque intellectum, quem habuere patres, in filiorum mentes prædicando infundere.*

Beda. *Ioannes mediator erga Christum.* Cassianus. Beda. Beda.

Lucæ 1. n. 18. Et dixit Zacharias ad Angelum: Vnde hoc sciam? Ego enim sum senex, & vxor mea processit in diebus suis.

VERSIO

VERSIONES.

Syriacus. Et dixit Zacharias ad Angelum: Quomodo istud sciam?

Theophyl. Ad Angelum: Quo argumento cognoscam istud?

Pagninus. Ad Angelum, per quid istud cognoscam?

EXPOSITIO.

57. PROPONITVR Zacharias dubitans, cuius extitit causa, eo quòd ipse, & vxor eius essent senes, & ideo signum petit, ex quo rem pollicitam supra naturam, & ætatem sibi possit persuadere; familiare siquidem erat Iudæis, signa quærere, vt Abraham, *Genes. 15. num.8.* Gedeon, *Iudic.6.num.17.*

Lucæ 1. n.19. Et respondens Angelus, dixit ei; Ego sum Gabriel, qui asto ante Deũ: & missus sum loqui ad te, & hæc tibi euangelizare.

VERSIONES.

Theophylact. Euthymius, Origen. homilia 5. in Lucam. Et respondens Angelus dixit ei: Ego sum Gabriel, qui astiti in conspectu Dei, missus, vt loquar ad te, & hæc tibi læta nuntiem.

Arias. Ego sum Gabriel astans ante Deum.

EXPOSITIO.

58. VVM Angelus explicat nomen, auctoritatem, & officium: nomen, *Ego sum Gabriel*, ideſt, Dei fortitudo; auctoritatem, *qui asto ante Deum*, ac si dicat, sum, non de vulgarium numero Angelorum, sed de primis, qui assistunt ante Deum ad eius mandata exequenda. Græcè habetur in præterito; *qui astiti in conspectu Dei.* Aliqui dicunt esse Hebraismum ponere præteritum pro præsenti. Tamen dicitur, *qui asto*, id est, soleo astare ante Deum; & dicitur etiam in præterito, *astiti*, vt denotetur, se tunc de cœlo descendisse; est enim natura angelica circunscripta, & cùm sit in nouo loco, seu sphæra, priorem deserit. Cum hoc tamen stat, vt Gregor. ait D. Gregor. Magn. homil. 34. in Euangelia. *Cùm ad nos veniunt Angeli, sic exterius explicant ministerium, vt tamen numquam interius desinant per contemplationem; quia etsi circumscriptus est Angelus; tamen summus Spiritus Deus incircumscriptus est.* Explicat officium suum, *Ad hæc tibi læta nuntianda.*

QVÆSTIO XXVI.

Quare Angelus nomen suum explicet, & se esse missum?

QVANTVM ad id, quòd Angelus suum nomen manifestet, *Ego sum Gabriel.* Respondeo primò. Quia Gabriel est, qui multa vera, ac iucunda nuntiauit, *Danielis 8. num.16. & 9.num.21.* & ideo nomen suum aperit, vt ei fides adhibeatur: nam sicut mendax semper talis præsumitur, ita multum suadet verax ad suis dictis acquiescendum. Secundò. Gabriel, ideſt, fortitudo Dei vt sic depellat eius dubitationem, quæ ex humanæ naturæ debilitate nascebatur; fortitudo enim Dei omnia superat, & vincit, & ideo dum ardua nuntiat, nomen suum exprimit, vt significet nihil nomini suo contrarium dicere. Tertiò. Hoc maximè spectat ad laudem Ioannis, cuius ortus ab eodem quo Christus, Angelo nuntiatur, vt ponderat D. Augustinus *serm 20. de Sanctis.* Vbi concludit S. Doctor. *Quasi ex aliquo simili Domini præmittitur filius sterilis ante filium Virginis, nescio quod maius miraculum ipsa natiuitate declarans.* Similia habet *homilia 44. & sermon.21. de Sanctis.* 59. Augusti.

Quare, inquit Angelus: *Missus sum hæc tibi euangelizare?* Cur hîc apposuit nomen Euangelij? Respondet primò Maldonatus. *Interpres*, ait, *hîc retinuit verbum Græcum euangelizandi, vt fortasis indicaret, hoc primum fuisse exordium Euangelij, vbi ea primum vox ab Angelo esset vsurpata, nam etsi quod Angelus Zachariæ nuntiabat, Euangelium propriè non erat, proœmium tamen erat Euangelij.* Hæc excellentissima Euangelij vox, primum ab Angelo dicitur, dum virtutes Baptistæ pronuntiantur; quia ad eius laudes omnia referuantur magnalia. Secundò ait, *Missus sum loqui ad te*; vt bonus minister, nihil de suo addidit, sed tantùm sibi commissum munus exercuit. D. Chrysostomus in catena, *Vt cùm audias*, ait, *à Deo missum fore, nihil humanum existimes ex his, quæ tibi dicuntur, neque enim ex me loquor, sed mittentis relata denuntio. Hæc est enim nuntij bonitas, vt nihil ex se referat.* 60. Maldonat. *Vox Euangelij prima in nuntiatione Ioannis.* Chrysost. *Bonus minister nihil de suo.*

Lucæ 1. n.20. Et ecce eris tacens, & non poteris loqui vsque in diem, quo hæc fiant, pro eo, quòd non credidisti verbis meis, quæ implebuntur tempore suo.

VERSIONES.

Textus Græcus. Ecce eris tacens, & loquendi impotens.

Vatablus. Ecce eris tacitus, nec valebis loqui ad eum vsque diem, quo fient hæc.

Pagninus. Ecce eris tacens, nec valens loqui ad eum vsque diem.

Mariana ex Hebræo. Eris mutus, & surdus.

EXPOSI

EXPOSITIO.

61. SIGNVM à Zacharia postulatum in suæ incredulitatis pœnam conuertitur. *Ecce eris tacens.* Et vt hoc signum clariùs appareat, hæc pœna non perpetua, sed erit vsque ad tempus, quo hæc implenda sunt, id est, vsque ad pueri circuncisionem. Illud autem, *eris tacens*, aliqui legunt, *eris surdus*; & ita effectus est mutus, & surdus, quod patet ex his quæ inferiùs dicuntur: *Innuebant patri eius.* nam si ipse audiret, non nutibus, sed sermone erat agendum.

QVÆSTIO XXVII.

Quare Zacharias, & non alij, ob petitum signum puniatur.

62. ZACHARIAS ob dubitationem suam: *Ego enim sum senex*; & ob petitum signum: *Vnde hoc scire possum?* tam rigidè punitur. *Ecce eris tacens?* Cùm tamen alij ob similia nullo supplicio sint affecti. Abraham *Gen.* 15. *num.* 8. Deo multa promittenti dixit ipse: *Domine Deus, vnde scire possum, quòd possessurus sim eam?* Genes 15. Et similiter Gedeon Iudic. 6. n. 17. *Si inueni gratiam coram te, da mihi signum*, & n. 38. Respondeo primò, quòd Abraham, Gedeon, & alij signa postularunt, non ex dubitatione. De Abrahamo dicitur: *Credidit Deo, & reputatum est ei ad iustitiam.* Sed ex gaudio, atque admiratione miraculi magnitudinis, ac fidei, vt communiter notant Patres ad citata loca Geneseos cum D. August. *lib.* 16. *de ciuit. Dei, cap.* 29. At Zacharias ex dubitatione signa quærit, & ideo Angelus ei dixit: *Quia non credidisti verbis meis.* Ex quo nota, quòd ex tam similibus Abrahami, & Zachariæ verbis Deus vnum peccasse iudicauit, non verò alterum; quia non tantùm verba, sed eorum intentionem, ac originem ponderat, & cognoscit: vt etiam ad præsens intentum notat August. *hom.* 44. Vide suprà *cap.* 2. *num.* 11.

Iudic. 6. August. *In similibus factu dissimilis exitus.*

63. Secundò. Punitur Zacharias, & non alij, vt Gedeon, & Ezechias 4. *Reg. cap.* 19. Quia Zacharias erat Sacerdos, & doctor legis, intra templum, ac iuxta altare accepit oraculum; & quo maiora beneficia, strictior est obligatio. D. Chrysost. cit. in Catena. *Nec intuitu Sacerdotis*, ait, *ei parcitur, sed ob hoc plectebatur amplius, quia circa fidem cæteris præesse debebat.* Tertiò. Zacharias, quamuis Sacerdos, & in templo, dum petit signum, punitur, non tamen Abraham, & Gedeon, hi enim sub vmbra sacræ Eucharistiæ erant positi: nam Abraham antecedenti *cap.* 14. *num.* 18. panem à Melchisedech accepit. Gedeon *autem purgabat frumenta in torculari*, Iudic. 6. num. 11. In quibus figurabatur sacra Eucharistia, & cùm essent tanti mysterij vmbra protecti, non solùm pœnam euaserunt, sed magnam Dei misericordiam, ac benignitatem sunt experti. Quartò. Promittitur filius Zachariæ, & Sarai, *Genes.* 18. *num.* 10. & tamen dum Zacharias de se dicit, quòd sit senex, castigatur, dum verò Sara de se asserit, *Num verè paritura sum anus?* nullam pœnam recepit. Hæc enim antea occupata fuerat in peregrinis recipiendis, ac eorum cibis præparandis. Et quæ in misericordiæ operibus fuerat occupata, nil mali poterat experiri: nam sicut aqua extinguit ignē, ita eleemosyna extinguit peccatum.

Chrysost. *Vbi maius beneficium, maior obligatio.* Iudic. 6. *Eucharistia protegit ab omni male.* *Eleemosyna à pœna nos defendit.*

QVÆSTIO XXVIII.

Quale nam fuerit Zachariæ peccatum?

64. DVo suppono. Primum, eum non dubitasse de potentia Dei, cognoscebat enim ex Scriptura, Deum esse omnipotentem, & sterilem vuluam Saræ, & Annæ aperuisse. Secundum, Zachariam cognouisse Angelum, qui secum loquebatur, esse bonum & sanctum, vt notat Carthusianus. Et hoc cognouit, vt ipse ait, ex eius modo loquendi, ac consolandi, quem erga ipsum Angelus habuit. His positis, dico, peccatum Zachariæ fuisse veniale. Hæc est communis sententia. Ita D. Chrysolog. *serm.* 90. Caiet. Maldonat. Beaulxam. & alij. Nec enim Deus, hominem iustum, qui in omnibus mandatis, ac iustificationibus vsque ad illud tempus incesserat, & promissione tanta dignum fecerat, in graue peccatum labere permitteret. Deinde, quia dubium non fuit ex pertinacia, sed fortasse ex quadam admiratione. Si verò ipse tam graue sustinuit supplicium, vt esset tacens; non fuit tam in pœnam, quàm potiùs in signum, vt tenet D. Chrysolog. *serm.* 86. Denique, vt cognoscas, quòd leues dubitationes circa Baptistæ magnalia, tamquam grauia peccata rigidè puniuntur.

Carthusian. Chrysolog. Caietan. Maldonat. Beaulxam. *Dubitatio de laudibus Baptistæ punitur.*

QVÆSTIO XXIX.

Quare Zacharias ab Angelo tam grauiter puniatur?

65. RESPONDEO primò. Quia Gabrieli non præstitit fidem, & sic ipse dixit: *Quia non credidisti verbis meis.* Secundò. Quia ipse post Dei promissionem, vltra quam nihil est amplius desiderandum, signum quæsiuit. D. Chrysol. serm. 90. *Ecce eris tacens; egit ergo Angelus*, ait, *vt tali documento Pontifex eruditus non dicat amplius: Vnde hoc sciam?* & latè prosequitur. Tertiò. Vt cognoscas, quantum inter fauores periclitetur homo; nam dum Zachariæ oratio exauditur, dum desiderata impetrat, dum visionem, ac locutionem Angeli meretur, ibi lapsum inuenit. D. Chrysol. serm. 88. *Caro*, inquit, *nusquam de sua conscientia est secura; Zacharias ipso placationis tempore offendit; dum credit, dubitat; dum postulata promeretur, incurrit; condemnatur, munera ipsa cum suscepit.* In maiori fauore labitur Sacerdos. Quartò. Rigor pœnitentiæ austeræ non subitò, sed paulatim introducendus, non ab alienis, sed à propriis, ac propinquis initiandus. Nasciturus erat Ioannes, qui magnam toti orbi austeritatem indiceret; ideo priùs in propinquis, ac maioribus suis præmittenda, ac ostendenda erat. D. Augustin. lib. 3. de mirabil. cap. 1. tom. 3. *Conuenienti*, ait, *dispensatione factum est, vt Ioannes postea hominibus victu, & vestitu, & loco exempla pœnitentiæ præberet, & pœnitentiam prædicans etiam conceptionis eius tempore pater pœnitentiæ modum sibi ab Angelo impositum, donec ille nasceretur,* August.

Chrysol. *In fauoribus periclitatur homo.* Idem. *Rigida pœnitentia paulatim.*

sustineret. Antequam Ioannes aliis prædicaret pœnitentiam, eam suo parenti indicere ordinatum est, vt a suis inciperet. Quintò. Dum Zacharias petit signum, eius ori clausuram Angelus imponit. Beda. *Dat signum,* inquit, *quod rogatur, vt qui discredendo locutus est, iam tacendo credere discat.* Signum exoptatum exhibet Angelus, quo Zacharias credat, & ita eadem res extitit supplicium, & beneficium: supplicium delinquenti, beneficium obsecranti.

Beda.

Eadem res supplicium, & beneficiũ.

QVÆSTIO XXX.

Quare tali pœna mulctetur?

66. HOC punitur supplicio, vt sit mutus; immò etiam, vt volunt Diuus Ambrosius, Euthymius, & Theophylactus, Mariana. Et surdus, quare? Respondet primò Beda. *Dat signum*, inquit, *quod rogatur, vt qui discredendo locutus est, iam tacendo credere discat.* Supplicium aperit oculos, & dat intellectum, & qui loquendo delinquit, tacendo emendetur. Secundò. Theophylactus, *Meritò*, ait, *duo hæc passus est, & quòd non audiret, & non loqueretur; quia enim non obedierat, condemnatur, vt surdus sit, & quia contradixerat, vt sileat.* Hoc supplicium delicto maximè proportionatur; qui enim non credendo delinquit, meritò surditate punitur, cùm fides sit ex auditu; qui verò verbis contradixit, taciturnitate deprimitur.

Ambros. Euthymius. Theophyl. Mariana. Beda.

Supplicium dat intellectum.

Theophyl.

67. Tertiò. Diuus Ambrosius *hîc*, Diuus Augustinus *lib. 3. de mirabil. cap. 1.* Diuus Isidorus Peluſiota *lib. 1. epistol. 257.* Franconius Abbas *tom. 7. de gratia Dei.* Mysterium agnoscunt quòd Zacharias typus extiterit antiquæ legis, quæ aduenientè tuba Euangelica, silentio condemnata est, vt ampliùs non loquatur: *Lex enim, & Prophetæ vsque ad Ioannem.* Vnde ait hîc Diuus Chrysostomus, *Ioannes Apostolorum vox, silentium Prothetarum.* Vide *hîc* Diuum Bonauenturam. Quartò. Diuus Chrysologus sermon. 90. *Non poteris loqui*, ait, *vt ex te, & in te credendi regulam consequaris, & veraculo exemplo, Deum posse, credas, facere quod promittit.* Ac si dicat, quòd familiari signo ad credendum maximè cogeretur; nam quæ domestica sunt, ac intra propriam domum, maximè mouent. Idem Chrysologus serm. 89. *Ille non dedignatur à filio verba recipere, cui dederat vitam.* Voluit Angelus Zachariam honorare, vt reciperet loquelam à filio, & non ab extraneo; tum vt Ioannis gratitudo ostenderetur, qui tantis beneficiis suos parentes prosequebatur.

Ambros. August. Pelusiot. Francon.

Chrysost. Bonauent. Chrysolog.

68. Quare dixit Angelus, *Non poteris loqui vsque in diem, quo hæc fiant*, quod fuit vsque ad circuncisionem; cùm tamen tunc omnia denuntiata ab Angelo non essent facta, nec impleta, præcipuè, quo ad secundam partem, *Vt conuertat corda patrum in filios?* Respondeo primò, quòd Zacharias plectitur vsque ad circuncisionem, nominisque impositionem, quod ipse propria manu scripsit, sicut dictum erat ab Angelo, quòd Ioannes vocaretur, hoc est enim Dei iudicium, vt propria manu, ac proprio supplicio fateamur id, quod verbis contradicimus. Secundò. Quia hæc est Dei beneficentia, vt idem sit incipere beneficium, ac perficere, & consummare. Tertiò. Quia in ipso Ioannis nomine omnia promissa magnalia, tamquam in compendio claudebantur; & idem fuit tali nomine, ac omni prænuntiata magnitudine condecorari. Quartò. Iustorum pœna non est perpetua, sed breui transiens, nam Deus, vt iustus punit, vt misericors consolatur, & subleuat terminatione temporis, & ideo de se ait: *Ego percutiam, & sanabo.* Quintò. Incredulitatis pœna differtur vsque ad natiuitatem Ioannis, & vltrà durare non permittitur, vt ita benefica manus Ioannis à suis beneficia inchoaret. D. Chrysolog. serm. 80. *Egreditur Pontifex gestans in ore sterilitatis indicium, vt cùm mater pareret filium, daret filius vocem, tunc Verbi Pater ederet sacramentum, & daret ante natus patri veniam, quàm dilueret crimina vetusta.* Vide suprà *cap. 5. num. 30. & 50.*

Id, quod verbis contradicimus, fatemur factũ.

In Ioannis nomine omnia magnalia.

Idem.

Beneficia à tuis inchoanda.

Lucæ 1. n. 21. Et erat plebs expectans Zachariam, & mirabantur, quòd tardaret ipse in templo.

VERSIO.

Syriacus. Populus autem stabat, ac præstolabatur ipsum Zachariam, & mirabantur super retardatione ipsius in templo.

EXPOSITIO.

69. POPVLVS erat foris in atrio, Zacharias verò intus iuxta altare thymiamatis, & ex tarditate, quæ facta est; tum ob colloquium cum Angelo, tum, quia Zacharias fortasse obstupidus hæsit, populus admirabatur.

QVÆSTIO XXXI.

Quare nullus ingrediatur templum?

70. CVM Zacharias tam longa mora tardaret in templo, nullus è populo ingressus est, vt eum excitaret, vel tantæ tarditatis causam videret. Respondet primò Caietanus. *Quia nulli licebat intrare templum summo Sacerdote ibi exercente officium.* Secundò Theophylactus, *Vsque modò*, ait, *Iudæus foris est, expectans verum Christum Sacerdotem venturum: & miratur, quòd tantum tardet.* Inter Zachariam, & Angelum in templo de lege gratiæ agebatur; ideo Iudæus foris est, & non intrat, sed tantùm de tarditate miratur. Tertiò. Nullus ex populo, vel ex Sacerdotibus, qui circa templum morabantur, ingreditur, quia nullus audebat se in alienum officium, atque in vicem alienam intromittere, sed vnusquisque in suo ordine stabat.

Caietanus.

Theophyl.

Vt populus Iudaicus foris expectabat.

Lucæ 1.n.22. Egressus autem non poterat loqui ad illos, & cognouerunt, quòd visionem vidisset in templo: & ipse erat innuens illis, & permansit mutus.

VERSIONES.

Syriacus. Et intellexerunt eum visionem vidisse in templo, & ipse nutu innuebat eis, & mansit mutus.

Euthymius. Et permãsit mutus,& surdus.

EXPOSITIO.

71. EX tanta mora in templo, ac taciturnitate Zachariæ agnouit populus, ipsum visionem vidisse. *Et ipse erat innuens illis.* Hoc aliqui referunt cum Carthusiano ad visionem; ipse enim visibili signo insinuabat, sibi aliquid diuinum contigisse, vt populus affirmabat. Alij illud *innuere*, reducunt cum Caietano ad id, quod ipse significabat, se esse elinguem, & impotentem ad loquendum, non ex aliqua ægritudine, sed ex aliqua superiori causa. Tertiò. Alij,& probabilius,illud *innuere*, intelligunt, quòd ille iis diebus ministerij sui pro vocibus ad populum nutibus, ac signis vtebatur: nam illud verbum *erat*, & *permansit*, quandam consistentiam,ac permanentiam denotant de eo,quòd ipse mansit mutus,& surdus,vt suprà dictum est.

Carthusian.

Caietanus.

QVÆSTIO XXXII.

Quare populus sibi persuaserit, Zachariam visionem vidisse.

72. QVARE populus existimauit potiùs ex taciturnitate, Zachariam visionem vidisse, quàm ex aliquo delicto in eiusmodi pœnam incidisse? Respondet primò Carthusianus. *Voluit*, inquit, *Deus sciri à populo, quòd ei Angelus apparuisset, & qualiter Angelus natiuitatem Ioannis pronuntiasset, vt populus inciperet se disponere ad fidem Messiæ.* Ac si dicat, quòd voluit Deus, vt populus paulatim ad fidem Christi disponeretur. Deinde vt signum de natiuitate Baptistæ populus cognosceret, & admiraretur, quia Baptistæ magnalia antequam videantur, & audiantur, admirationem excitant. Secundò. Disposuit diuina prouidentia, vt esset suspicio de visione facta, & non de pœna inflicta propter Zachariæ incredulitatem; non enim vult Deus, vt defectus, ac delicta Sacerdotum populus agnoscat, ac percipiat. Vnde ait Simon Cassianus serm. de Baptista: *In templo multatus, egressus non loquitur.*

Carthus.

Peccatum Sacerdotum non diuulgãdum.

Cassian.

73. Tertiò. Populus de Sacerdote non malum reputat, sed tantùm bonum, nempe impotentiam loquendi contigisse, non ex delicto, sed ex visione. Vnde nota, quanto discrimine se iustus habeat erga se, ac alios: nam populus orans in atrio Dei, de Sacerdote malum nec loquitur, nec præsumpsit, scilicet non crimen commissum, sed apparitionem ei factam. At Zacharias, vt sanctus, de se nutu non innuit, vt vult Caietanus, angelicam ostensionem habitam, sed defectum, ac impotentiam loquendi inflictam. Quartò, quod est literale, tanta erat sanctitas Zachariæ, vt nullus de eo malum suspicaretur, & cum aliunde ipse totus mirabundus veniret, intellexerunt omnes eum visionem vidisse.

Iustus non cogitat malum

Caietan.

Lucæ 1.n.23. Et factum est, vt impleti sunt dies officij sui, abiit in domum suam.

VERSIONES.

Syriacus. Cumque impleti fuissent dies ministerij eius, venit in domum suam.

Vatablus. Porrò autem vt impleti sunt dies muneris eius.

Theophylact. Et accidit vt impleti sunt dies.

EXPOSITIO.

74. EXPLETA vicis, ac ministerij sui hebdomada, quo tempore Sacerdotes secundùm legem, non solùm ab vxorum complexu, vt notat D. Bonauentura, sed etiam ab ipso domorum suarum abstinebant ingressu; quia non illicita pro tempore, sed etiam illorum occasiones vitandæ sunt. Ex hoc considera cum Theophylacto, quales esse debeant Sacerdotes nouæ legis, qui ad diuinum ministerium quotidie accedunt. Peracto ergo tempore functionis suæ profectus est Zacharias in domum suam, quæ non in Hierusalem, sed in montanis erat Iudææ. Et quamuis tam lætum de filio acceperit nuntium, non statim vadit in domum, donec dies ministerij adimpleantur. Primò. Quia deserere munus hebdomadæ suæ, non licitum erat. Secundò. Vt iustus,ac timoratus magis præ oculis habebat, quæ ad cultum, & honorem Dei pertinebant, quàm quæ ad proprium commodum,& affectum spectabant. Tertiò. Vt prudens non lætitia quassatur, ac gaudio efferuescit, sed omnia prudenter, grauiter,ac maturè facit, in suoque ordine disponit.

Bonauent.

Theophyl.

Omnia maturè disponenda.

Lucæ 1.n.24. Post hos autem dies concepit Elizabeth vxor eius, & occultabat se mensibus quinque, dicens.

VERSIONES.

Syriacus. Et factum est post dies illos, vt vterum ferret Elizabeth vxor ipsius, & occultaret se quinque mensibus, ac diceret.

Vatablus. Occultabat se ipsam menses quinque.

Arias. Abscondit se mensibus quinque.

EXPOSITIO.

75. HIc multa modestè scribendo suppressit Euangelista, regressum Zachariæ in domum suam, congressum eius cum vxore, huiusque admirationem de silentio viri, qui indiciis, ac nutibus aliquid magni de prole habenda indicauit. Post ergo dies functionis suæ sacerdotalis Zacharias iuit in domum suam, vbi Elizabeth concepit, quæ se occultauit per menses quinque completos: nam Annuntiatio ad Virginem facta est mense sexto; vt dicemus capite sequenti.

QVÆSTIO XXXIII.

Quare se occultauerit Elizabeth?

76. Origenes. Bostrenus. Ambros. Theophyl. Euthymius. Beda.

RESPONDENT primò Origenes *in Luc. homil.6.* Titus Bostrenus, D. Ambrosius, Theophylactus, Euthymius, Beda, & alij *hîc.* Hoc pudori, ac verecundiæ Elizabeth ascribunt; verecundabatur enim, quòd concipiendo senili ætate risui se omnium exponeret, tum quia nouum, & insolitum erat, quòd senex mulier conciperet. Vnde ait Chrysologus serm.92. *Occultabat se mensibus quinque; quia etsi erat diuini muneris, sui tamen temporis non erat, quod habebat.* Secundò. Vt erat quid mirabile, quòd senex conciperet, noluit, vt prudens, rem diuulgare, nisi tempore, quo vteri tumore, omnes asserenti fidem præstarent, vt sic non tam verbis, quàm operibus crederetur. Tertiò. Ita se res habent sæculi huius, quæ non obtentæ desiderium excitant, possessæ verò molestiam producunt. Elizabeth, dum extitit sterilis, filij desiderio tenebatur, dum videt se concepisse, verecundatur: ad quod respexit Chrysologus serm.92. *Modò*, ait, *fatigat conceptus verecundia, quandiu negati partus æruma afflixit.* Quartò. Agar, dum concepit, in superbiam elata dominam suam despexit. At Elizabeth, dum concepit, humiliatur verecundia affecta. D. Bonauentura in præsenti. *Occultabat se mensibus quinque*, ait, *hoc enim erat signum humilitatis, & pudicitiæ. Non sicut Agar ancilla, de qua dicitur* Genes.16. *quæ concepisse se videns despexit dominam suam.* Ob humilitatem Elizabeth vetula occultabat se, ne quid magnum diceretur de ea, quod in senectute concepisset, vt Sara, & Anna.

Iustus beneficijs humiliatur.

Chrysol.

Idem.

Bonauent.

QVÆSTIO XXXIV.

Quare quinque mensibus se occultauerit?

77. Origenes. Ambros. Beda. Theophyl. Hugo.

RESPONDENT primò Origenes, D. Ambrosius, Beda, Theophylactus, & alij, quòd post transactum quintum mensem cessauerit Elisabeth pudor ex eo, quòd vidisset Virginem etiam concepisse; nam vbi maiora apparent, minora redduntur facilia. Secundò Hugo, *Nemo*, ait, *sibi datam gratiam proferat in publicum, donec oriatur ei spes salutis, occultatur conceptus Ioannis, vsque dum Iesus concipitur.* Tantus enim erat Ioannes, & vt Christi vox noluit videri, nec in orbe publicari à Christo separatus, sed ad illius conspectum.

Ioannes manifestatur ad Christi conspectum.

Tertiò. Et germana ratio Elizabeth conceptum occultauit, quamdiu vt naturalem agnouit; at vbi cælesti gratia affectum sensit, statim euulgauit. Iusti enim non id, quod naturale est, sed supernaturale æstimant, ac magnifaciunt. 78. D. Ambrosius hîc: *Erubescit*, ait, *Elizabeth onus parentis, quandiu nescit mysterium religionis: & vbi id intellexit, illa, quæ occultabat se, quia conceperat filium, iactare se cœpit, quia gerebat Prophetam.* Ambros. Quartò Beda & Zacharias Episcopus ad sensus morales confugiunt. Quinque mensibus Elizabeth occultat conceptum, siue quia Moyses quinque libris mysteria Christi parabolarim designat: siue quia ipsa lex Christi dispensationem in quinque mundi ætatibus per Sanctorum facta, vel dicta figurat. Et Incarnatio Christi sexta sæculi ætate ad legis impletionem facta est; sexto enim mense mittitur Angelus ad Mariam Virginem. Beda. Zacharias.

Lucæ 1.n.25. Quia sic fecit mihi Dominus in diebus, quibus respexit auferre opprobriũ meum inter homines.

VERSIONES.

Syriacus. Nempe ista fecit mihi Dominus in diebus, quibus respexit me, vt auferret opprobrium

Arias. Quia sic fecit mihi Dominus in diebus, quibus inspexit auferre opprobrium meum in hominibus.

Vatablus. In diebus, quibus respectum habuit ad auferendum opprobrium, *&c.*

EXPOSITIO.

79. SIc fecit Dominus, vt sterilis conciperet; & hoc in diebus, in quibus mihi beneficiis propitius fuit, auferendo opprobrium meum; nam sterilitas apud Hebræos in dedecus reputabatur, Gen.30. num.23. Rachel, dum peperit, ait: *Abstulit Deus opprobrium meum.* Genes.30. Duo hîc considera. Primum gratum animum Elizabeth, nam totum opus in Deum reuocat; ait enim: In diebus, quibus respexit Deus. Secundum, quòd opprobrium appellat inter homines, & non apud Deum; nam id, quod apud homines pro iniuria, & infamia reputatur, apud Deum sæpe magnam meriti & præmij causam habet. Sterilitas, quæ apud Hebræos reputabatur infamis, aliquando tamen pro merendi motiuo dabatur à Deo: sic mulieres sanctissimæ sæpe infœcundæ fuerunt, Sara, Rebecca, Rachel, Anna Samuelis mater, ac etiam Sansonis mater, *Iudic. cap.13. num.2.*

CAPVT

CAP. V.

Annunciatio Angelica ad Virginem.

Lucæ 1. *n.* 26. In menſe ſexto miſſus eſt Angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth.

VERSIONES.

D. Ambroſ. Eodem tempore miſſus eſt
in Comm. Angelus, *&c.*
D. Irenæus In ipſo tempore miſſus eſt
lib. 3. c. 11. Angelus, *&c.*

EXPOSITIO.

1. IRCA hanc diuini Verbi Incarnationis legationem multa hîc breuiter annotantur ab Euangeliſta. Primò tempus, *menſe ſexto*; hoc eſt, ab eo tempore, quo Angelus Zachariæ apparuit, vel à conceptione Ioannis, vt communiter exponunt D. Ambroſius, Theophylactus, D. Bonauentura, Beda, & alij. Ambroſ. Theophyl. Bonauent. Beda. Secundò. Perſona mittens, hoc eſt, miſſus à Deo; hîc autem Deus pōnitur pro tribus perſonis diuinis; quia cùm hæc miſſio ſit ad extra, communis eſt toti Trinitati. Tertiò. Perſona delegata; hoc eſt, *Angelus Gabriel.* Quartò. Sanctiſſima Virgo, ad quam legatio mittitur. Quintò. Locus. *In ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth*; erat enim ciuitas parua iuxta montem Thabor ſita, in Galilæa inferiori fundata, vbi Maria, & Ioſeph habitabant. Sextò exponitur modus legationis: *Concipies, & paries*, &c. de quibus omnibus infrà dicendum eſt. Nota hîc Carthuſian. cum Dionyſio Carthuſiano, quòd Angelus hîc cuncta myſterij huius tam diſtinctè, ac planè elucidat, vt hæc legentes, ac audientes, quaſi præſentia oculis animi proponamus, atque cum ſumma intentione, deuotioneque ſingula quæque diſtinctè penſemus.

QVÆSTIO I.

Quare ſexto poſt conceptum Ioannis menſe incarnetur Verbum.

2. RESPONDETVR primò ex D. Auguſtino *tract. 17. in Ioan.* quòd quinarius numerus imperfectus eſt, & ideo lex vetus, vt imperfecta, quinque libris continebatur, & Ioannes, qui typus erat legis, quinque menſibus Chriſti conceptionem præcedit. At numerus ſenarius perfectus eſt, & ideo homo, qui inter cætera Dei opera perfectiſſimus eſt, ſexto die conditus eſt. Chriſtus autem Dominus, qui ſecum omnem perfectionem adduxit, ſexto etiam menſe concipitur. Secundò Beda, *Quia*, ait, *Chriſti incarnatio, vel ſexta ætate ſæculi futura, vel ad impletionem legis erat profutura, rectè ſexto menſe concepti Ioannis miſſus ad Mariam Angelus naſciturum nuntiat Saluatorem, vnde dicitur in menſe ſexto.* Tertiò Hugo. In ſexto menſe concipitur, quia ſexta die hominem creauit, pro cuius reparatione homo fieri voluit, vt ſic reparatio, ac creatio mutuo ſibi reſpondeant. Hugo. *Creatio, & reparatio.*

Auguſt. *In Chriſto omnis perfectio.*

QVÆSTIO II.

Quare non aliter deſcribatur tempus?

3. CVM Euangeliſta Verbi incarnationem narret, tempus non numerat à creatione cœli & terræ, vel ab eductione populi ex Ægypto, vel ab exordio anni; apud Hebræos enim menſis ille Martij initium anni erat; illi namque dupliciter annum computabant; vnum, qui vulgaris dicebatur, & à nouilunio Septembris incipiebat: alterum, qui vocabatur Sacer, à Martiique æquinoctio exordiebatur. Ita teſtatur Genebrardus in initio ſuæ Chronographiæ. Ad quæſtionem multipliciter reſpondet Toletus *annot. 39.* Primò, quòd cùm dicitur, *menſe ſexto*, annus poſterior cum priori coniungitur, vt ſic Deus noui, & veteris Teſtamenti auctor oſtendatur, qui veteribus noua contexuit, & quæ imperfecta præceſſerant, perfecit. Secundò, vt Chriſtus hoc modo ſignificetur omnium Saluator, non tantùm eorum, qui poſt eum, ſed eorum etiam, qui ante eum ſecundùm carnem fuere. Ita, & alia ſimilia Toletus. Genebrard. Tolet.

4. Tertiò reſpondeo, quòd dum grauia, ac mirabilia narrantur, à re magna ſumitur computatio, vt fiebat apud Romanos. Ab Vrbe condita, & olim apud Hiſpanos ab Auguſto. Euangeliſta non à creatione cœli, ac ſpirituum angelicorum, nec ab exordio anni, ſed à conceptione Ioannis cœpit tempus numerare, quia hanc præ cæteris mirabiliorem exiſtimauit. Quartò. Diſpoſuit Deus, tam intimam eſſe inter Verbum incarnatum, & Ioannem coniunctionem, vt anni Chriſti non aliter, niſi in ordine ad Ioannem recenſerentur. Quintò. Quia Ioannes quadammodo fuit initium legis Euangelicæ, illius enim conceptio propter Chriſtum facta eſt, & ipſe vt lucerna, ac præcurſor cœpit Chriſtum prædicare, digitoque oſtendere, & ideo dicitur Matth. 11. num. 12. *A diebus Ioannis Baptiſtæ regnum cœlorum vim patitur*; & ideo rectè vtriuſque dies, & anni coniunguntur. *Ioannes magnum opus.* *Inter Chriſtum, & Ioannem vnio magna.* Matth. 11.

QVÆSTIO III.

Quare non dicatur Angelus miſſus à tribus diuinis Perſonis?

5. DE perſona mittentis quare dicitur Angelus miſſus à Deo, & non à tribus diuinis perſonis, cùm hæc legatio à tota Trinitate ſit facta, vt dixi in expoſitione? Reſpondeo primò, vt iam dixi, quòd ſub nomine Dei intelliguntur tres diuinæ perſonæ. Secundò, quòd in veteri Teſtamento, quando miſſio fiebat, ſub nomine Dei tantùm dicebatur. Daniel 6. n. 22.

Daniel. 6. 1. Reg. 15. Herem 25. *Deus meus misit Angelum suum.* 1. Reg. 15. num. 1. *Me misit Deus, vt vngerem te.* Herem. 25. num. 4. *Misit Dominus ad vos omnes seruos.* Ergo etiam quando fit missio in nouo Testamento, sub nomine Dei fit, vt intelligatur ex eadem dicendi, & operandi methodo, quòd noui, & veteris Testamenti idem sit auctor. Tertiò. Promissiones Incarnationis factæ sunt sub nomine Dei; Deus enim pollicitus est ad Abraham *Gen. 22. num. 28.* ad Isaac *Genes. 26. num. 5.* ad Iacob *Genes. 28. n. 15.* Ergo rectè dum opus exhibetur, sub nomine Dei fit, vt idem nomen, quod veluti adstrictum, & obligatum erat, opus ipsum adimpleat, ac perficiat. Quartò. Angelus multa dicturus erat in laudem, ac honorem Christi, qui est secunda Trinitatis persona: non declaratur expressè Trinitas, vt sic nomen filij taceatur, ne legatio ad eius magnalia declaranda ei manifestè attribueretur; laus enim aliunde proueniens speciosior est. Discipulis suis ait Saluator: *Paraclitus autem spiritus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia,* Ioan. 14. num. 16. Sed cur hoc tribuit Patri, cùm Spiritus missio Patri, & Filio tamquam personis, à quibus procedit, vt docent Theologi, cum D. Thoma 1. *part. quæst. 43. art. 8. in corpore*, conueniat. Imò Christus Dominus de se dixit: *Expedit vobis, vt ego vadam, si enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos*, Ioan. 16. num. 7. Cur ergo in loco, quem expendimus, missio Patri tantùm adscribitur, dicebat enim: *Quem mittet Pater in nomine meo,* id est, vt explicat Theophylactus, *In gloriam nominis mei?* Meritò etenim diuinus Magister, vt suis explanet Discipulis, quàm necessaria sit eius in cælum ascensio, ait: *Cùm abiero, mittam eum ad vos*; quando verò explicat, quòd Spiritus sanctus ad suas laudes, atque glorias publicandas sit aduenturus, non sibi, sed Patri, tamquam personæ distinctæ huiusmodi missionem refert, ne ad suas laudes decantandas spiritum mittere videretur, cùm eas diuulgare ad aliũ spectet.

Ex methodo dicendi auctor.

Qui est adstrictus se deobligat.

Laus non ab ore proprio.

Ioannis 14.

S. Thomas.

Ioann. 16.

Theophyl.

QVÆSTIO IV.

Quare per Angelum declaretur hoc mysterium?

6. POTERAT Deus hoc mysterium per se ipsum immediatè Virgini manifestare, noluit tamen nisi per Angelum. Respondent communiter sancti Patres. D. Augustinus *serm. 13. de Natiuitate*, D. Bernardus *serm. 2. de Pentecoste*. Beda *hom. de Annuntiat.* D. Irenæus *lib. 5. c. 19* D. Chrysologus *serm. 2. de Annuntiat.* cuius hæc sunt verba: *Auditis*, ait, *agit, vt homo cursibus eisdem, quibus dilapsus fuerat ad mortem, rediret ad vitam: agit cum Maria Angelus de salute, quia cum Eua Angelus egerat de ruina.* Ac si dicat primò, vt per eandem viam homo resurgat ad vitam, per quam lapsus fuerat ad mortem. Deinde secundò, vt natura angelica ministerio tanti operis efferatur honore, quæ iniuria erat depressa, cùm ex ea prodiisset Lucifer, qui primos parentes à suo statu deiecerat. Tertiò, vt meritum Beatissimæ Virginis magis eluceſceret; præclarior enim fuit illius fides in mysterio tam difficili fidem Angelo adhibere, quàm ipsi Deo immediatè reuelanti; & hæc fides laudatur ab Elizabeth, dicente: *Beata, quæ credidisti.*

Augustin. Bernard. Beda. Irenæus.

Chrysol.

Per eandem viam salus, qua perditio.

Affectus iniuria nobilitatur.

Quartò, & moraliter. Angeli hominem de paradiso eiecerunt, Angeli Sodomam castigarunt, Angeli in exercitu Senacherib magnam stragem ediderunt; & tamen Angeli hîc humanæ non dedignantur ministrare naturæ, Regis enim famuli pro conditione domini facies induunt; si Rex irascitur, excandescunt omnes; si erga aliquem benignus, & affabilis est, eundem omnes diligunt, ac venerantur. Quintò. Inter magna huius mysterij miracula, pondera, quòd aduenit Angelus, vt homo, qui per naturam inferior erat, per gratiam ei superior esset. Rigidè homines ferunt inferiores sibi esse æquales, superiores verò nullo modo. Omnes Babylonis Satrapæ Danielis scientia à morte sunt liberati, *c. 2. num. 25.* & tamen mortem in eum machinabantur omnes; pro Daniele nullus erat, *cap. 6. num. 2.* Daniel è captiuitate, ac seruus erat, vt hîc ponderat Theodoret. *Et tamen Rex cogitabat constituere eum super omne regnum.* Ideo Principibus valde molestum erat, hominem conditione inferiorem ipsis esse præpositum. D. Paschas. lib. 1. in Matth. *Dolebant Principes captiuum in omni regno dominari.* Maximè doluit Esau, quòd sibi Iacob præriperet benedictionem, ita vt diceret: *Veniet dies luctus patris mei, & occidam Iacob fratrem meum,* Genes. 27. num. 41. Sed cur ita ira exarsit in fratrem? Cur, vt ait Lyppoman. non cogitat Dei iudicium? Cur non considerat, esse Iacob venditam à se benedictionem? Cur tandem non consolatur amplissima benedictione, quam à patre impetrauit? Quare ita ira exarsit? Dum benedixit Isaac dixit: *Fratri tuo seruies*, Gen. 27. num. 40. Ideo ira exarsit Esau, & furor non quieſcit, quia se videt maiorem natu fratri minori subiici. Molestissima res est, vt primus inferiori subdatur, ac humilietur. Procopius. *Esau*, ait, *non tam indignatur, quòd benedictionem nequit percipere, quàm quod cernit fratrem benedictione dignum habitum, & ob eam rem se illa excidisse.* Concutitur dolore, non tam ob donum amissum, quàm potiùs ob minorem fratrem sibi prælatum.

7. *Durè ferunt homines inferiorem ipsis æquari.*

Theodor.

Paschas.

Genes. 27.

Lyppom.

Procop.

QVÆSTIO V.

Quare non per hominem, sed per Angelum hæc mittatur legatio?

8. RESPONDENT primò, D. Hieronymus *sermon. de Assumptione*, D. Chrysologus serm. 143. *Quia semper*, inquiunt, *Angelis est cognata virginitas, in carne præter carnem viuere, non terrena vita est, sed cælestis.* Quia ergo sanctissima Virgo adhuc viuens cælestem vitam, ac puritatem agebat, ideo cælestis nuntius ad eam venit. Secundò D. Gregorius Thaumaturgus sermon. 3. de Annunciatione. *Missus est*, inquit, *seruus incorporeus ad Virginem immaculatam, missus est à peccato liber ad corruptionis, seu labis expertem.* Ad purissimam Virginem ab omni peccato liberam, non homo, qui saltem originali erat infectus, sed Angelus ab omni macula expers, nuntius erat aptus, & conueniens. Tertiò infrà idem S. Gregorius Thaumaturgus eodem sermone. *Angelus cum Virgine loquitur*, ait, *vt non amplius*

8. Hieron. Chrysolog.

Gregor. Thaumat.

Coram Virgine solus sine peccato apparuit.

Exemplum efficax.

amplius cum muliere serpens loqueretur. Adeò potens est exemplum, vt nulla fœmina cum Dæmone iam loquatur ex eo quòd videt aliam fœminam cum sancto Angelo habere sermonem. Quartò. Mittitur Angelus, vt non solùm cognoscamus, Angelos tantum non inuidisse bonum, quod illis est denegatum, verùm de illo nobiscum lætari, nobisque de illo congratulari.

9. Toletus.

Quintò. Toletus *annot.* 44. inter alias rationes hanc assignat: Quia Deus assumere noluit naturam angelicam, sed humanam, congruum fuit eos non omnino à tanti boni participatione excludere, idcirco nuntios effecit, maximè cùm & hoc mysterium ad eos etiam spectaret, nam eorum ruinæ implendæ erant. Sextò. Hîc agebatur de humanæ naturæ remedio: homo enim ad hominum salutem valde difficilis est; conuenientior ergo fuit nuntius angelicus; sicut Christo Domino in agonia posito, vbi de salute humani generis negotium agebatur, non homo, sed Angelus apparuit, confortans eum, *Luc.* 22. *n.* 43. vt *ibi* dicam. Septimò. Mittitur Angelus ad ineundum pacis fœdus inter Deum, & hominem, Angeli enim sunt Angeli pacis; homo verò indictum cum Deo ratione peccati bellum habebat. Ergo multo conuenientior extitit Angelus legatus, quàm homo, nam qui in bello erat constitutus, quomodo pacem daret? Aut de pacis negotio ageret? Octauò. De altissimo mysterio hîc agebatur: supremum ergo nuntium venire, conueniens fuit, vt ait D. Bernardus, de quo infrà. Et D. Ambrosius hîc: *Tantum enim mandati mysterium, non hominis fuit, sed Angeli ore promendum.* Nam si Deus in veteri Testamento per manum Angelorum multa antiquis Patribus reuelauit, & disposuit, quæ omnia ad hoc opus ordinabantur, quanto magis congruebat, hoc mysterium per Angelum declarari.

Homo ad salutem hominum difficilis.

Qui in bello est pacem dare non potest.

Bernard.

Ambros.

10. Idem.

Nonò. Perpende altum acumen Diui Ambrosij *lib.* 1. *in Lucam.* Ita ait S. Pater: *Sola in penetralibus, quam nemo virorum videret, solam Angelus reperiret, ne quo degenere deprauaretur affectu, ab Angelo salutatur.* Non aliquis sanctissimus Patriarcha ex antiquis, ac parentibus Virginis, vt Abraham, vel Isaac, non aliquis Propheta eximius in gratia, ac iustitia, vt Hieremias, vel Elias, ad Virginem mittitur, nam quilibet ex his, quamuis alto sanctitatis apice emineret, tamen homo erat; *Ne quo degenere deprauaretur affectu.* Angelus ad Mariam venit, nam adeò tenera, & delicata res est virginitas, vt ex suo genere, ac natura deprauetur affectu, si interueniat solitarium colloquium puellæ Virginis cum viro, etiam sanctissimo, ac de re sanctissima, qualis erat Incarnatio.

Colloquium mulieris cum viro periculosum.

11. Cantic. 8.

Fuge, dilecte mi, & assimilare capreæ, hinnuloque ceruorum super montes aromatum, Cant. 8. num. 14. Maximè inquirenda est causa, ob quam Christus Dominus suis dilectis, ac amicis præcipiat tam velociter fugere, vt capreæ, hinnulique ceruorum cursum imitentur? Sine dubio eis mandatur fuga à sermocinatione mulierum, & Virginum Hierusalem. Sed colloquium iusti, ac dilecti Dei, quale nam erit cum pia fœmina? Vtique de re sancta, & vtili. Et tamen ei mandatur, terga vertere, fugam inire, & non quolibet modo, sed velocissimo cursu seruorum, quando à facie venenatoris fugiunt. Philo Carpathius *in fine commentariorum in Cantica,* ita præfatum explicat locum, & ait, *ceruorum naturam æmulatus fuge fœminam, quam quidem non videre prima victoria est; secunda, non alloqui: tertia non attingere. nam si facies fœminea aculeus est peccati, quid erit alloquium, ac tactus?* Semper enim ex sermone mulieris cum viro coinquinatur affectus. Somniauit Ioseph, *Circumstantes manipulos fratrum adorare manipulum suum.* Et iterum ait. *Vidi Solem, & Lunam, & vndecim stellas adorare me,* Gen. 37. num. 7. & 9. Vbi, vt auctor est Philo *libro de Ioseph,* Dominus ei aperuit, quomodo ipse erat in terra Ægypti dominaturus, & à fratribus adorandus, quod mediante venditione adimplendum erat. Sed cur ei non repræsentatur, quomodo ab impudicis dominæ suæ blanditiis erat impetendus? Cur hoc absconditur, cùm cætera patefiant? Noluit Deus, vt sanctus iuuenis etiam per somnium haberet mulieris repræsentationem, atque colloquium; nam, vt ait D. Hieronymus aduersùs Iouinianum: *Cogitatio mulieris mentem momordit, coinquinat affectum.*

Philo.

Genes. 37.

Philo.

Hieron.

QVÆSTIO VI.

Quare non Seraphim, vel Cherubim, sed Angelus mittitur?

12. RESPONDEO, quòd Seraphim est Spiritus in amore accensus, Cherubim scientia plenus; at verò Angelus ex natura sua ad missiones, ac legationes est deputatus, Deus optimus maximus alium mittere noluit, sed qui hoc ex munere habebat. Nullus substitutus, ac alterius vices agens, officium sibi commissum rectè exequitur, *Qui mandas salutes Iacob,* Psalm. 43. Multi enim Prophetæ missi sunt; & tamen cùm essent, veluti in alterius locum subrogati, remedium homines minimè assecuti sunt. At vbi Christus Dominus aduenit, qui ex natura sua, ac officio salus erat, statim sanitatem habuerunt. Vnde dixit Guerricus Abbas sermone de Annuntiatione. *Si salutem mandares, & non dares, non saluaretur homo.*

Bonus minister, qui ex officio est.

Psalm. 43.

Guerricus.

QVÆSTIO VII.

An Deus immediatè per se ipsum, aut interuentu superiorum Angelorum, legationem hanc Gabrieli reuelauerit?

13. PRO cuius resolutione supponenda est celebris doctrina D. Dionysij *lib. de cœlesti Hierarchia, cap.* 3. 4. 7. & 8. D. Damasceni *lib.* 2. *cap.* 3. S. Thomæ 1. *part. quæst.* 106. *art.* 1. & 2. quòd celsiores spiritus immediatè à Deo erudiuntur, & ipsi facienda inferioribus indicant: ac proinde superiores illuminant inferiores, & prima Hierarchia secundam, & secunda Angelos tertiæ. Et sic dum de populi liberatione ageretur, vnus Angelus ex Potestatibus clamauit ad Gabrielem Danielis 8. num. 16. *Et audiuit vocem viri, & clamauit, & ait: Gabriel fac intelligere istum visionem.* Ita etiam in præsenti quærimus: An Gabriel sit immediatè

Dionys.

Damascen.

S. Thom.

Daniel. 8.

immediatè illuminatus à Deo de hac legatione: an per ſuperiores Angelos? Prima ſententia eſt, quòd Gabriel immediatè acceperit in hoc legationem à Deo. Ita D. Chryſoſt. in orat. *de Annunt.* apud Metaphraſt. D. Dionyſius Carthuſianus *hoc loco*, Clichtoueus *lib. de Annunt. cap. 2.* D. Bern. *homil. 1. in Miſſus eſt*; & addit S. Pater. *Ideo dictum eſt ab Euangeliſta, miſſum Gabrielem à Deo, ne cui, vel beatorum ſpirituum, ſuum Deus, antequam Virgini, reuelare putetur conſilium, excepto duntaxat Archangelo Gabriele.* Secunda ſententia eſt, hanc legationem miſſam fuiſſe, interuentu aliorum Angelorum; imò cum magna lætitia, & exultatione totius cœleſtis Curiæ. Ita Simon Caſſianus *ſermon. de Annuntiat.*

Chryſoſt. Carthuſian. Clichtou. Bernard. Caſſian.

14. At ſi illa prima Patrum ſententia retineatur, dubium eſt, quare Gabriel, dum mittitur ad Danielem, pro explicanda promiſſione de populi libertate, illuminatur ab alio Angelo? *Clamauit vir: Gabriel fac intelligere*; at verò dum hîc venit delegatus ad Virginem, immediatè eruditur à Deo? Reſpondeo, quòd hic Angelus à Deo illuminatur immediatè, quia realiter aſportabat executionem ſalutis. At verò, dum Gabriel ad Danielem venit, ab alio mittitur Angelo, quia afferebat remedium in ſpe, ac futura promiſſione: ſolus enim Deus præſentialiter medetur, ac beneficiis tibi adeſt; creatura verò in ſpe, ac in aliud tempus pollicendo. Notauit Tertullianus *lib. 1. de Baptiſm.* quòd Deus in initio orbis creauit fontes, homines verò foderũt ſibi puteos: fons vt Dei donum, aquam infundit præſentialiter in manus, ac ſitim extinguit; puteus verò, vtpote hominis beneficium, aquam à longè, ac veluti in ſpe oſtendit. Grauis fames perurgebat tempore Eliæ, ac Pharaonis Regis Ægyptiorum; dum verò Deus tempore Eliæ vult viduæ ſubuenire; *Hydria farinæ non defecit, & lecythus olei non eſt imminutus*, Reg. 3. cap. 17. num. 16. ita vt in manibus eſſet famis leuamen; dum verò Pharao ſuis intendit adhibere remedium, exit edictum à Rege, *vt omne frumentum ſub Pharaonis poteſtate condatur, ſeruetur que in vrbibus*, Geneſ. 41. num. 35. Sed quare vnuſquiſque non conſtituit ſibi horreum, ſed tantùm ſub poteſtate Regis omne frumentum ſeruatur in auxilium hominum? Vt non in manu veſtra, ſed aliorum habeatis remedium.

Solus Deus realiter medetur, homines verò cum ſpe. Tertullian. 3. Reg. 17. Geneſ. 41.

QVÆSTIO VIII.

Cuiuſnam Angelici ordinis ſit Gabriel?

15. AD primum Seraphinorum chorum pertinere, teſtantur aliqui apud D. Thomam citandum, cum quibus conſentit Salmeron *l. 3. tract. 3.* Eſſe ſummum, ac ſupremum Angelum, tenent D. Gregorius Magnus homil. 3. in Euangel. *Summum Angelum venire dignum fuerat*, &c. Et D. Dionyſius *de cœleſti Hierarchia, cap. 4. & 8.* D. Damaſcenus *orat. 2. de Aſſumpt.* Tamen eſſe de Archangelorum choro, ad quos ſpectat, ſumma annuntiare, tenent D. Gregorius *homil. 34. in Euangel.* D. Bernardus *lib. 5. de conſiderat. cap. 4.* D. Thomas *3. part. quæſt. 30. art. 2. ad quartum, ibi* Caietanus, Abulenſis *cap. 18. Matth. quæſt. 60.* Suarius *tom. 2. ad 3. part. diſp. 9. ſect. 1.* Et hæc eſt verior ſententia. Sed quare non dicitur: Miſſus eſt Archangelus? Reſpondeo, quòd Angeli nomen eſt officij, id eſt, eſſe miſſum. Secundò. Archangeli nomen naturæ nobilitatem indicat; nomen verò Angeli ſignificat eſſe miſſum: & Gabriel magis gloriatur de eo, quòd dicitur miſſus, ac ſeruus Dei, quàm de nobilitate, ac ſplendore naturæ. Eſt enim inter omnia præſtantiſſimum, inter ſeruos Dei annumerari.

D. Thomas. Salmeron. Gregor. Dionyſ. Damaſcen. Gregor. Bernardus. D. Thomas. Caietanus. Abulenſis. Suarius. *Magna nobilitas ſeruire Deo.*

QVÆSTIO IX.

Quare potius Gabriel, quàm alius mittitur Angelus?

RESPONDEO primò, quòd Gabriel, vt docent D. Hieronymus *in cap. 8. Daniel.* & D. Gregorius *homil. 34.* idem eſt, ac Dei fortitudo; rectè ergo ad hoc munus eligitur, vt annuntiet Chriſtum, qui dicitur fortis: *Quis eſt iſte Rex gloriæ? Dominus fortis, & potens.* Virtute enim diuinitatis victoriam conſecutus eſt à Dæmone. Secundò Proclus. Gabriel, ideſt, vir Deus, ſeu Deus homo, ſeu nobiſcum Deus. Proclus *hom. de natiuit. Domini*, quæ habetur *tom. 6. Concilij Epheſini, cap. 7.* acutè ait: *Et quid Gabriel, quæſo, interpretatum ſonat? Audi, & diſce; vtique idem ſonat, quòd Deus homo, quo diſpenſationis myſterium facilius perſuadeat, rei miraculum nominis ratione anticipat.* Meritò mittitur Gabriel, qui ſignificat idem, ac Deus homo, vt anticipata ſui nominis fama ad tantum myſterium ſuſcipiendum humanæ aures aſſueſcant; res enim magnæ & inauditæ, non ſubitò proponendæ, ſed paulatim humana mens debet præmiſſa fama emolliri, vt viſa re faciliùs perſuadeatur. Tertiò. Cardinalis Petrus Damian. *orat. 1. de natiuit.* exiſtimat Gabrielem eſſe Angelum cuſtodem Virginis; ergo conuenientiſſimè ad hoc munus electus eſt. nam ſicut ipſe peruigili ſolicitudine cuſtodiendo, Virgini inſeruiebat, ita honorem, qui ex Virgine ad Angelos obuenire poterat, primò participare debebat. Quartò. Incarnationis myſterium per Gabrielem promiſſum, & explicatum eſt, *Daniel cap. 9. num. 21.* Congruebat ergo, vt per eundem eſſet Virgini intimatum, vt ponderat D. Iulian. Archiep. Tolet. lib. 2. contra Iudæos in initio. *Iam ergo*, ait, *manifeſtum eſt, quòd vnus, idemque Angelus Gabriel fuerit, qui & præfixa illa tempora Danieli de Chriſti Natiuitate aperuit, & partum Virginis præſentem eſſe monſtrauit; ad tempus itaque præfinitum occurrit, & olim à ſe dicta, operis efficientia completa eſſe conuincit.* Optimè diſpoſitum eſt, vt fides, ac verbum à Gabriele datum in operis executione poſitum demonſtraret, vt ſemetipſum à promiſſione liberaret. Quintò. Hæc eſt diuina conditio, vt ſi quendam incipiat honorare, ſemper ad altiora promoueat, & dum fidelem miniſtrum inueniat, eius functiones alterius interuentu non impediat.

16. Hieron. Gregor. Proclus. Idem. Damianus. Iulian. *Res magna non ſubitò proponenda. Promittens ſoluat debitum. Deus miniſtrum fidelem in ſuo munere non impedit.*

Sextò, & moraliter. Gabriel multas iam functus eſt legationes, ad Danielem, ad Zachariam, ac ad beatam Annam, vt tenet communis ſententia: ergo aptiſſimè ad hoc munus eligitur; nam etiamſi alij eſſent Angeli ſuperiores, tamen de fidelitate, ac ſolertia Gabrielis magnum dabatur exprimentum. Franconius Abb. tom. 6. de gratia. *Eligitur*, ait, *nuntius vnus ex multis militibus, tanto Rege dignus, tanto myſterio idoneus, tam amicæ*

17. Franconius. *Miniſter expertus.*

amicæ legationis peritissimus. Vt inde tu discas, quòd in negotiis magni ponderis, non tantum agas de ministro præclaræ auctoritatis, quantum de illo, cuius fidelitas iam est probata, per omniaque tentata. Cùm in magno periculo Saul esset constitutus, à Pythonissa expostulauit: 1 Reg. 28. *Suscita mihi Samuelem*, 1. Reg. 28. num. 11. Sed quare potius Samuelem, quàm Abrahamum, Isaac, vel alium desiderauit? Abulensis ibidem Abulensis. quæst. 27. *Voluit Samuelem*, ait, *quia ipse prædixerat ei omnia, quæ futura erant sibi.* Quamuis enim alij essent Patres, ac populi capita, & inde in maiori opinione constituti; ipse tamen Samuelem flagitauit, qui necessaria prædicere solitus erat, ac de cuius veritate magnum experimentum habebat. Cùm Iacob profectus tenderet in Ægyptum ad filium suum Ioseph, misit Iudam ante se ad Ioseph, vt nunciaret ei, & occurreret in Gessen, *Genes.* 46. *num.* 28. Sed cur Iacob ad hoc non destinauit Ruben maiorem natu, vel alterum è suis filiis? Sed Iudam, qui contra Ioseph consilium dederat? Iacob optimum habebat de Iudæ fidelitate experimentum, & quantum conatus est seruare Beniamin, ita vt ipse pro eo seruituti se offerret, *Genes.* 44. *num.* 33. Ideo ad hanc tanti ponderis eligitur legationem, quæ fidelem, & expertum optabat ministrum. Textus Græcus apud Lyppomanum. Text. Græc. *Ea causa id fecit, quia prudentiam Iudæ filij iam expertus erat, cùm excusationem ageret de adducendo Beniamin ad Ioseph.*

QVÆSTIO X.

In qua specie Angelus apparuit?

18. RESPONDETVR, quòd humana, ac sensibili specie indutum, pulcherrima, ac decora facie, & candida veste ornatum se præbuit. Hieron. Ita Diuus Hieronymus *epistola ad Eustochium*, August. Diuus Augustinus *sermone 14. de Natiuitat.* Ambros. Diuus Ambrosius *lib. 1. de officijs*, Origenes Origenes. *homilia 4. in Lucam*, Laurent. Diuus Laurentius Iustinianus *serm. de Annuntiat.* Claudian. Claudianus *lib. 3. de statu animæ, cap. 5.* Iste enim modus erat suauior, & humanæ naturæ congruentior. Et omnes apparitiones antiquis Patribus factæ, visibili specie se habuerunt. Deinde valde conueniens erat, vt Deus incarnandus per Angelum apparenti corpore indutum annuntiaretur. Dubium tamen hîc est, an Beatissima Virgo non solùm viderit corpus ab Angelo assumptum, sed etiam ipsam in se substantiam angelicam? Negat D. Thomas S. Thomas. 3. *par. quæst.* 30. *art.* 3. *ad primum*, putat enim, hoc consentaneum non esse statui viatoris. Affirmat verò Auctor quæstionum ad Antiochum *quæst.* 12. Alb. Magn. quæ tribuuntur Anastasio, Albertus Magnus *super Missus, cap.* 149. Suarius Suarius. *tom. 2. ad 3. par. disp. 9. sect.* 2. Barradas Barradas. *hîc*, & alij. Ratio est, quia clara Angeli cognitio potuit Beatissimæ Virgini communicari; sicut de Essentia diuina communiter conceditur; ergo valde probabile est, hoc priuilegium datum fuisse Beatissimæ Virgini, dum in vita erat; igitur ad cognitionem hanc in tanti mysterij annuntiatione est valde verisimile esse eleuatam. *Virgo vidit essentiam Angeli.*

QVÆSTIO XI.

Quare Angelus non loquatur ex aëre cum Virgine?

PROTERAT Angelus ex aëre legationem 19. suam Virgini exponere, sicut legimus cum Abrahamo fecisse, sed relinquendo cœlum ingressus est ad Virginem veluti humano modo deambulando? Respondet primò D. Basilius Seleucus orat. 1. *Cùm Gabriel*, ait, *ad Deiparam Virginem missus, ad inferiora hæc descendebat, cœlos vtique à tergo relinquebat.* Ac si dicat, quòd vbi Angelo data est facultas accedendi ad Virginem, ita ab eius conspectu, ac sanctitate captus est, vt cœlestia tergo darentur, ad hoc vt ad ipsam appropinquaret. Tertiò. Gabriel agnoscebat Virginem, vt Dominam, ac reginam Angelorum, si ab aëre loqueretur, esset veluti in loco eminentiori; domum ergo ingreditur, ac coram ipsa genuflectitur, vt explicat Ecclesiæ pictura, vt ipsam tamquam Imperatricem, ac Domini sui matrem veneraretur, atque adoraret, & ideo Abrahamo loquitur ex aëre, *Genes.* 22. *num.* 11. at verò Virgini genuflectens ante eam, vel quia Angelus habuit pro singulari honore quod in Virginis domo ingrederetur. Vide *cap. 6. quæst.* 20. Basilius. *Ob Virginis societatē cœlum relinquitur.*

QVÆSTIO XII.

Quare vigilanti Virgini Angelus appareat?

ANGELVS non locutus est ad Virginem in 20. somniis, sicut dupliciter apparuit beato Ioseph, *Matth.* 2. *num* 13. & 19. Respondet primò Chrysostomus relatus in catena D. Thomæ. *Ad* Chrysost. *Virginem*, ait, *alloquitur, non in somnijs; imò visibiliter assistit, nam quasi magna valde relatione, egebat ante rei euentum visione solemni.* Tanta enim res, non in somno, sed magna consideratione tractanda erat. Secundò. Angelus beato Ioseph intimauit præceptum, *Surge, accipe puerum*; at à sanctissima Virgine exquisiuit consensum, & vt manifestum esset, hunc perfectissimum fuisse, non cùm dormiret, sed dum excubias ageret, tantum mysterium aperiendum fuit. Tertiò. Beato Ioseph exposuit Angelus mandatum, & imperium summi Dei; sanctissimæ Virgini altum opus amoris, & res maiestatis, ac potestatis, permittit dormire, quod amoris negotium negat, imò totum hoc refugit.

QVÆSTIO XIII.

Quare concipiatur in Galilæa?

SVPPONO ex Diuo Hieronymo *lib. de locis Hebraicis*, & Diuo Cyrillo Alexandrino Hieron. *lib. 2. contra Iulianum*, duplicem fuisse Galilæam, Cyrillus. vnam inferiorem, superiorem alteram. Inferior erat ad Meridiem, & habitabatur à tribu Zabulon, vbi erat mare Tiberiadis, & ciuitas Nazareth. Superior verò sita erat versùs Septentrionem, 21.

nem, & incolebatur à tribu Nephthalim. Ad quæstionem, quare voluit concipi in Galilæa, & non in alio loco, vel in aliquo agro? Respondet primò Hugo Cardinalis. *Rectè ergo in ciuitate voluit concipi Dominus, quia omnes homines ad vnitatem Ecclesiæ reducere veniebat, vt vnam faceret ciuitatem.* Secundò. Quia Galilæa erat coniuncta Tyro, & Sidoni, ac proinde finis Prouinciæ Iudææ, vt ait hîc D. Bonauentura; & ideo habitabant in ea simul Iudæi, & gentes, vt testatur Iosephus *lib. 3. de bello Iudaico, cap. 4.* Strabo *cap. 4.* Et ideo ait Isaias 9. num. 1. *Aggrauata est via maris trans Iordanem Galilææ gentium.* Hac de causa celebratur hîc mysterium hoc, ad significandum Verbum fieri carnem ad saluandum vtrumque populum, & ad copulandum illos in vnum.

Hugo. Bonauent. Iosephus. Strabo. Isai. 9.

22. Tertiò. Ex multiplici significatione nominis Galilææ; significat enim primò idem, quod terminus, vt tenent aliqui apud D. Hieronymum ad citatum proximè locum Isaiæ. Meritò ergo ibi fit Deus homo, ad innuendum hoc mysterium esse terminum diuinæ Omnipotentiæ; ita vt intensiuè non possit dari maius opus, vt tenent communiter Theologi cum D. Augustino *sermon. 3. & 15. de tempore.* Vel quia Christus Dominus erat terminus totius legis, ad Rom. 10. num. 4. *Finis legis Christus ad iustitiam omni credenti.* Secundò. Galilæa idem est, quod Transmigratio, quam etymologiam tenet D. Gregorius *homil. 21.* Quia per hoc mysterium natura humana transmigrauit ad suppositum Verbi, & omnia bona cœlestia ad hominem transmigrarunt. De quo D. Bernardus *sermon. 2. de natiuitate.* Et natura humana ex ignorantia transmigrauit ad cognitionem cœlestium mysteriorum, & ad omne bonum. Tertiò. *Galilæa* idem est, ac latinè rota, seu reuolutio, deriuatur enim à verbo Hebraico *rotare*, seu *reuoluere*; & hanc etymologiam sequitur D. Gregorius Nyssenus *orat. 2. de Resurrect.* Ex qua deriuatione sumitur alia ratio, ob quam Christus Dominus voluit concipi in Galilæa, vt significetur, quantæ reuolutiones ex hoc mysterio secutæ sunt. Iudæorum populus, qui vt filius habitus erat, repudiatus est; & Gentiles, qui erant neglecti, in locum dilectissimorum præelecti sunti Idola, quę venerabantur, deiecta, Crux, quæ abiecta, vbique honorata, & adorata; & alia quamplura similia.

Hieron. *Incarnatio summum Dei opus.* August. Rom. 10. Gregor. Bernard. Greg. Nyss.

QVÆSTIO XIV.

Quare Nazareth eligatur ad Verbi Incarnationem?

23. Beda. RESPONDERI potest primò, ex Beda lib. de locis sanctis, cap. 16. *Nazareth*, ait, *muros non habet.* Ideo in ea generatur Rex cœli, & terræ; verus enim Rex debet esse in loco patenti, & manifesto, ita vt nullum detur impedimentum, quominus sui possint ad eum accedere. Et ideo dicitur *flos campi*, Cant. 2. de quo statim. Secundò. Nazareth locus paruus, & abiectus erat: vnde dixit Nathanael, *A Nazareth potest aliquid boni esse?* Ioann. 1. num. 25. Hugo. *In hoc, quòd humilem locum elegit, humilitatem commendauit, & nos docuit, vt nos illa loca eligamus, quæ possunt de nobis magis, quàm nos de ipsis gloriari.* Et

Rex in loco manifesto. Cantic 2. Ioann. 1. Hugo.

post pauca subdit. *In Nazareth ciuitate parua concipitur, & nutritur: in Hierusalem ciuitate sublimi patitur, & crucifigitur; quid hoc? nisi quia salus in humilitate custoditur, in sublimitate periclitatur. Maria in Nazareth concipit Iesum, in Hierusalem amisit Iesum.* *Salus in humilitate custoditur.*

Tertiò D. Bernardus serm. 3. de Annuntiat. *Miraris*, ait, *quòd Nazareth parua ciuitas, & tanti Regis nuntio illustratur, & tanto? Sed magnus latet in hac parua ciuitate thesaurus. Nouit cœlum vnigenitus Dei Patris, sed nouit cœlum, nouit & Nazareth: cœlum ex Patre, Nazareth ex Matre sibi vendicauit.* 24. Bernard.

Duo innuit S. Pater. Primum, quòd Christus Dominus, cùm habeat cœlum à Patre, & Nazareth à Matre, pro cognomento dicitur Nazaræus, *Matth. 2. num. 23. Ioann. 9. num. 19.* Quia illud paruum, quod habebat à Matre, in magna æstimatione, ac veneratione ei erat, ita vt ab illo nominaretur. Secundò. In terris elegit sibi pro patria locum ignobilem, & contemptibilem, qui pro habitaculo sibi creauit cœlum valde spaciosum. Vt videas diuinam mentem, quod in cœlestibus partem magnam, in terrenis sibi paruam assignauit. *Gloriatur de eo, quòd à Matre.* *In cœlis magnum, in terra paruum.*

Quartò. Ex significatione huius nominis *Nazareth*, cuius sex interpretationes tradit Franciscus de Mayron *super Missus est*; significat enim sanctitatem, conseruationem, vnctionem, munditiam, custodiam, ac florem. Et quamuis hæc omnia Christo Domino optimè conueniant; prima tamen, & vltima sunt communiores. Et quòd Nazareth idem sit, ac consecrare, sanctificare, seu separare, tradunt Eusebius *lib. 7. de demonstrat. Euangel. cap. 7.* D. Gregorius Nazianzenus *orat. de funere patris sui*; & viri religiosi dicebantur Nazaræi. Meritò ergo hic locus conuenit Conceptioni Christi, qui totus est sanctificatus, & consecratus Deo, ac separatus ab hominibus, *ad Hebr. 7. num. 26.* Nec enim in alio loco Deus concipi debuit, nisi in loco mundissimo. Theophylactus. *Vbi enim Deus, ibi nihil impurum, nihil non sanctum.* 25. Eusebius. Nazianz. *Vbi Christus, ibi puritas.* Theophyl.

Quintò. Nazareth, idest, flos, quam significationem sequuntur D. Bernardus *super Missus est.* D. Bonauentura *hîc.* Andreas Episcopus Hierosolymitanus *sermon. de Annuntiat.* & communiter Recentiores. Et meritò talis patria Christo Domino congruebat. Primò. Quia sicut flores spem certam nobis fructus ingerunt; vnde apud priscos Romanos, vt spes præfiguraretur, duo lilia depingebantur hac litera, *Augusta spes*; ita Christus Dominus, de cuius aduentu dictum erat: *Flores apparuerunt in terra nostra*, Cantic. 2. num. 12. vniendo sibi humanam naturam, certam spem salutis nobis præbuit. Secundò. Quia sicut flos, dum viresci, ac integer manet, non coalescit in fructum, nisi cùm destruitur; ita Christus Dominus verus flos, vt daret fructum sanctificationis animarum nostrarum, necessarium fuit iuxta hunc ordinem rerum, mori, & interire, iuxta illud: *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet; si autem mortuum fuerit, multum fructum affert*, Ioan. 12. num. 24. Ad hunc sensum inclinat D. Ambrosius *lib. de Spiritu sancto, cap. 5.* Tertiò. Bruta animalia flores conterunt, ac pedibus calcant; cordatus verò homo colligit, ac in eis delectatur; sic Christus à peccatoribus, qui bestiarum more vitam degunt, contemnitur, à Sanctis verò veneratur, 26. Bernard. Bonauent. Andr. Episc. *Christus spes nostra certa.* Cantic. 2. *Prudentes Christū adorant.* Ioann 12. Ambros.

ratur, ac honore afficitur: & ideo dicitur flos campi, & non hortorum. Quartò. Nomen floris quadrat Christo Domino ob pulchritudinem, suauitatem, ac odorem, quæ in totum terrarum orbem diffundit. Ita D. Augustinus *lib. de salutaribus documentis, cap. 34. tom. 4.* August.

Lucæ 1. n. 27. Ad Virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph de domo Dauid, & nomen Virginis Maria.

VERSIONES.

Chrysostomus homil. 2. in Matthæum. Cui nomen erat Ioseph de domo, & familia Dauid, *&c.*

Theoph. ex impress. Parisiis 1566. Ad virtutem desponsatam viro, *&c.*

Mariana ex Syriaco. Ad Virginem venditam.

Ex Hebr. iuxta D. Hieronym. in Tradit. Hebr. in Genes. Ad absconditam desponsatam viro.

EXPOSITIO.

27. HActenvs de auctore legationis, ac eius ministro, egit Euangelista, nunc ad sanctissimam Virginem, ad quam destinata fuit legatio, conuertit sermonem; & vt veritas constet, maximè quæ ad eam spectant, explicat; nomen scilicet Mariam, eius qualitates, nempe esse Virginem, & desponsatam, ac nomen viri exprimit, de cuius excellentiis multa dicam *cap. vlt. huius libri*, ac tandem eius progenies describitur. *De domo Dauid*; cui diuina promissio facta erat, *Psalm. 131. Isai. 9.* Nota hîc elegantem ordinem verborum, priùs dicitur de Deipara, quòd sit Virgo, & postea desponsata. Hugo; *vt ostendatur virginitas nuptijs præferenda.* Hugo. Secundò, quòd Ioseph non appellatur hîc homo, sed vir, quod virtutem, ac robur animi indicat. Tertiò, quòd quamuis legatio ad Virginem mittatur, tamen prius explicat nomen viri, quàm illius. Etsi enim multo maior sit sanctitas Deiparæ, quàm Ioseph, tamen quantum ad matrimonium caput vxoris vir. Quartò, quòd illa lectio Theophylacti, pro *Virgine* posuit *virtutem*, quamuis non legatur in aliis codicibus eiusdem, non fuit prætermittenda, cum maximè declaret eius sanctitatem, ita vt dicatur ipsamet virtus, vt dixi *cap. 3. num. 30. & 31.* Theophyl. Deinde dicitur è domo Dauid, vt ostendatur, quòd quamuis pauperes, tamen nobiles. Illud autem, *de domo Dauid*, refertur ad Ioseph, ex quo ostenditur origo Mariæ. Mariana. Mariana. Pro sponsata legit venditam, nam olim viri dotabant, & quasi emebant sponsas, *1. Reg. 18. num. 25. Oseæ 3. num. 2.* & sic erant obedientes. Virgines etiam dicebantur absconditæ, quia valde separatæ erant ab hominibus.

QVÆSTIO XV.

Quare non creetur noua caro ad vnionem Verbi?

POterat Deus nouam carnem è limo terræ producere, ad eam sibi vniendam, sicut efformauit corpus Adami; sed quare noluit? Respondet primò D. August. lib. 13. de Trinit. cap. 18. in principio. *Poterat Deus*, ait, *hominem aliunde suscipere, non de genere istius Adami, qui suo peccato obligauit genus humanum; sed melius iudicauit, vt de ipso, quod victum fuerat, genere assumeret hominem, Deus, per quem generis humani vinceret inimicum.* Voluit ergo Deus per naturam victam vincere, iuxta illud Pauli ad Roman. 8. num. 3. *De peccato damnauit peccatum in carne.* Rom. 8. Quæ ratio est communis Patrum, Tertulliani *lib. de carne Christi.* Tertullian. Chrysostomi *serm. 13. in epist. ad Rom.* Chrysost. S. Thom. S. Thom. 3. *par. quæst. 4. art. 6. in corpore.* Non solum affectauit Deus, hominem perditum restituere, sed etiam voluit ipsum honorare, eius assumendo naturam. Secundò. Vt victoria Verbi esset gloriosior, dum Diabolus per debilem naturam vincebatur, quo enim infirmius belli instrumentum, eo victoria illustrior. Notat Chrysostomus, diuina prouidentia factum esse, vt Saulis arma Dauidi non adaptarentur, vt ipse parta victoria, non lancea, sed funda, magis nobilitaretur. *Gloriosa victoria per debile instrumentum.* Tertiò. Ad ostendendam diuinam iustitiam, vt ille homo solueret qui debitor erat; & in illa carne fieret satisfactio, in qua facta fuerat iniuria. Ita D. Irenæus *lib. 3. cap. 31. & lib. 5. cap. 21.* Irenæus. D. Leo Papa *serm. 3. de Natiuit.* Leo. D. Thomas *citato loco.* D. Thomas. Quartò. Vt ostenderet, se esse creatorem, si quidem per ipsam victam naturam, eam restaurauerat, si aliam denuo creasset, non defuissent impij hæretici, vt Marchionitæ, asserentes, alium esse creatorem, alium redemptorem. Ita D. Irenæus *lib. 5. c. 19.* Irenæus. Chrysostomus *serm. 13. in Rom.* Chrysost. Quintò. Ad maiorem diuini amoris ostensionem, vt Deus carnem nostram assumendo, non solùm bona sua nobis communicaret, sed etiam mala nostra, id est, nostras infirmitates, in se susciperet, quantum honesta ratione fieri poterat.

QVÆSTIO XVI.

Quare ex muliere caro assumatur?

DEcrevit Deus humanam naturam sibi vnire ex muliere, & non alicuius hominis naturam sibi assumere, eius creatam subsistentiam corrumpendo, sicut fieri potuit. Respondeo primò, quòd sicut à fœmina exordium habuit hominis perditio, ita etiam voluit, vt ab illa initium sumeret restauratio. Ita D. Bernardus *serm. 2. de Pentecoste.* Bernard. D. Augustinus *serm. 13. de Natiuit.* Auguſt. Innocentius Papa *serm. 2. de Assumptione.* Innoc. Pap. Chrysologus *sermon. 2. de Annuntiatione.* Chrysolog. Hugo, cuius hæc sunt verba. *Cum de viro produxisset fœminam in perniciem, de fœmina virum producere voluit in salutem, vt quæ fuerat principium humanæ damnationis, esset principium reparationis.* Hugo. Secundò. Vt vterque sexus nobilitaretur, sexus virilis

in

in eo honoratus, quòd virilem humanitatem sibi assumpserit; fœmineus in eo clarificatus, quòd ex eo caro accipitur. Ita D. Augustinus *lib. de fide, & symbol. cap.* 4. Tertiò. Vt Sanctissimam Virginem haberet in matrem, ac eius filius esset, ac diceretur, vt ex Patribus suprà retuli *cap.* 3. & infrà dicam. Quartò. Vt obseruaret connaturalem, & consuetum modum humanæ naturæ, quantum ei licitum erat, & suæ infinitæ perfectioni non repugnabat. Ita Sophonius *in epistola Synodali*, quæ refertur in VI. Synodo *act.* 11. Damascenus *lib.* 4. *cap.* 15. Ordinarius autem modus est, ex fœmina nasci, & procreari. Quintò. Humana natura exaltanda erat Rusurrectione, & Ascensione: voluit ergo non adultam naturam sibi assumere, sed experiri eius infirmitates, ab exordio nascendo, & pueritiam agendo.

Augusti. Sophonius. Damascen.

QVÆSTIO XVII.

Quare nascatur ex Virgine, & non ex corrupta?

30. MVLTÆ sunt rationes congruentiæ. Prima, quia Deo conueniebat tam admirabili modo maiestati suæ consentaneo nasci sine læsione matris. D. Ignatius Martyr in Epistola ad Heronem: *Decebat namque*, ait, *eiusmodi partus ex sola Virgine Deum; decebat creatorem, non consueto, sed peregrino, & admirando vti partu, vtpote omnium opificem*, &c. Similiter D. Leo *sermon. de natiuit.* D. Chrysostomus *homil.* 49. *in Genes.* Secunda. Primus Adamus de terra virginea, nec dum manibus hominum tractata conditus est; ita similiter decuit, secundùm Adam de Virgine intacta generari. Ita D. Irenæus *lib.* 3. *cap.* 31. D. Augustinus *sermone* 5. *de natiuitate.* Tertia. Decebat incorruptionis largitorem ipsum donum matri suæ communicare. D. Gregorius Nyssenus in orat. de Christi natiuitate: *Decebat eum*, inquit, *qui propter integritatem, & incorruptibilitatem vniuersitatis in humana vita versatus est, initium facere ab ea, quæ natiuitati eius inseruiret.* Vnusquisque beneficium à suis, atque ab eis, qui illi famulantur, debet inchoare. Quartò. Vt perditio, & restauratio sibi ordinem seruent: perditio à muliere Virgine, vt tunc erat Eua, vt est communis sententia, incepit; etiam restauratio à muliere Virgine initium habeat. Ita Diuus Iustinus *in Dialogo cum Tryph.* Tertullianus *lib. de carne Christi.*

Ignat. Leo. Chrysost. Irenæus. Augusti. Greg. Nyss. *Beneficium à suis incipiendum.* Iustinus. Tertullian.

31. Quintò. Vt sicut ab æterno Verbum in cœlo ex Patre sine corruptione genitum est; ita decuit in terris ex matre sine corruptela gigni. Ita Diuus Damascenus *lib.* 4. *fidei cap.* 25. Ratio sexta. Vt se ostenderet virginitatis amatorem. Diuus Ambrosius *epistola* 81. *ad Syriacum.* D. Gregorius Nazianzenus *in carmin. de Virginitat.* Diuus Augustinus sermone 7. de Natiuitate. *Diligamus*, inquit, *castitatem, quia vt hanc sibi placere Deus indicaret, pudicitiam vteri virginalis elegit.* Virginitas autem, quæ à Deo eligitur, est virginitas Mariæ; de qua ait Diuus Bernardus homilia 2. super Missus est: *Erat Virgo mente, & corpore; vnum enim sine altero minimè placet Deo.* Septimo Diuus Ambrosius *hîc*, dum rimatur causas, ob quas Virgo eligitur, ait: *Quid, quòd etiam fides Mariæ verbis maior adscisciturs, & mendacij causa remouetur.* Mysterium Incarnationis creditur difficiliter, vt dictis Mariæ fides detur, Virgo præeligitur. nam sicut luxuria in dictis arguit mendacium; ita puritas in assertione veritatem indicat, & magno auctoritatis vigore testimonium confirmat.

Damascen. Ambros. Nazianz. Augusti. Bernardus. *Vera virginitas interior, & exterior.* Ambros. *Puritas roborat veritatem.*

32. Octauò. Christus Virgo voluit matrem habere Virginem, quia dum homines virginitatem, ac castitatem in tantam elatam vidissent sublimitatem, eam amplecterentur. Ita Diuus Gregorius Nazianzenus orat. 20. de laudibus Basilij. *Christus Virgo*, inquit, *ex matre Virgine gignitur, virginitatem velut lata lege sanciens.* Exemplum enim magnatum maximè prouocat, & excitat; ita namque intelligo illud, *lege sanciens.* Nonò. Virgo in matrem est designata, vt ostendatur, ipsam ab æternitate præparatam fuisse, & non casu inuentam. Diuus Bernardus homil. 2. super Missus est. *Ad Virginem*, ait, *missus est Angelus, nec nouiter, nec fortuitò inuentam, sed à sæculo electam, ab Altissimo præcognitam, & sibi præparatam, ab Angelis seruatam, à Patribus præfiguratam, à Prophetis promissam.* Similiter *hîc* Diuus Bonauentura. Res magnæ non subitò inchoandæ, sed alta meditatione, & præparatione sunt faciendæ. Decimò. Ex Virgine matre concipitur Deus, vt spem omnium bonorum nobis ingereret. Diuus Ambrosius lib. 10. epistol. 89. *Dominus noster*, ait, *Iesus Christus indicauit, homines magis beneficijs alligari posse, quàm metu, pluséque charitate proficere, quàm formidine, ad correctionem, itaque promisit gratiam veniens per Virginis partum.* Sicut enim vbi sunt inquinamenta luxuriæ, omne malum timeri, & formidari potest; ita vbi adest virginitatis puritas, omne bonum sperari: vt ergo Christus descendens omnem gratiam promitteret, per Virginem venit, in qua omnia bona nobis promittuntur.

Nazianz. Bernard. Bonauent. Ambros. *Vbi virginitas, ibi omne bonum.*

QVÆSTIO XVIII.

Quare Virgo desponsata eligatur?

33. SVPPONO, tempore salutationis Angelicæ inter Beatissimam Virginem, & Sanctum Ioseph, non solùm sponsalia, sed etiam verum matrimonium esse celebratum. Vt contra aliquos docent D. Chrysostomus *homil.* 4. *in Matthæum*, D. Epiphanius *hæresi* 78. D. Thomas 3. *part. quæst.* 29. *artic.* 2. De quo latè dicam *cap. vltimo huius libri.* Quare Christus ex desponsata voluit nasci, decem, vel vndecim rationes adducunt D. Thomas 3. *part. quæst.* 29. *artic.* 1. Abulensis *in cap.* 1. *Matthæi, quæst.* 31. Hugo hoc loco, & alij multi. Ex quibus aliquas breuiter pono, & alias addam.

Chrysost. Epiphan. D. Thomas. S. Thomas. Abulensis. Hugo.

34. Prima. Ex parte Christi; ne vt illegitimus reputaretur, ac proinde à Iudæis vt Messias non crederetur; si enim leuiora quædam ad id negandum obiiciebant; quanto magis si hoc potuissent. Vnde ait hîc Ambrosius, *Quid Iudæis, quid Herodi posset adscribi, si natum viderentur ex adulterio persecuti.* Secunda. Vt eius genealogia consueto modo describeretur; hîc autem erat per virum, & non per fœminam. Tertiò. Vt hoc mysterium Dæmoni esset occultatum; nam Diabolus propter vaticinium *Isaiæ* 7. maximè obseruabat, an aliqua Virgo conciperet; vt ergo celaretur Diabolo conuenientissimum fuit, Virginem

Ambros.

nem esse desponsatam, vt Christum putaret, non ex Virgine, sed ex Ioseph generatum. Ita D. Hieronymus ex Diuo Ignatio *in* 1. *Matthæi*. D. Basilius *de Christi generatione*. D. Damascenus *lib.* 4. *fidei cap.* 15. D. Ambrosius *lib.* 2. *in Lucam*. D. Bernardus *homil.* 4. *in vigilia natiuitatis*. Sed contra hoc stat difficultas, quòd integritas virginalis, ac generatio sunt res corporeæ, quæ non solùm homini patent, sed etiam Angelus intuetur. Respondetur cum Diuo Thoma *citato art.* 1. *ad* 3. Dæmon non semper omnia intuetur, & Deo permittente, & volente non aduertit, cernens illam esse coniugatam. Sed instat Scotus *in* 4. *distinctione* 30. *quæst.* 2. quòd, stante desponsatione, Dæmon existimauit Virginem concepisse ex Ioseph, ita si non esset desponsata, existimaret ex aliquo alio genetasse: ergo non fuit necessarium esse ductam in matrimonium. Refellitur instantia primò. Quia maior erat occasio decipiendi Dæmonem, dum ipsa esset desponsata. Secundò, quia Diabolus magnam de sanctitate Virginis habebat opinionem, numquam prauum motum vidit excitari in ea, numquam aliquod proferre otiosum verbum, nullam edere actionem superfluam: ergo si vidisset, quòd non desponsata generasset, potiùs Diabolus sibi persuaderet, quòd per miraculum concepisset, quàm quòd pudicitiam violasset. In tantum puritas Mariæ etiam à Dæmone reputabatur.

Hieron. Ignat. Basilius. Damascen. Ambros. Bernard. D.Thom. Scotus. *Puritas Mariæ maximè reputatur etiam à Dæmone.*

35. Quarta, & ex parte Beatissimæ Virginis. Vt opinioni, ac famæ Beatissimæ Virginis consuleretur; ne homines iudicarent, de stupro concepisse: vnde Christus voluit potius reputari filius Ioseph, quàm honorem Virginis in discrimen adducere. Et sic ait Diuus Ambrosius. *Maluit autem Dominus, aliquos de sui ortu, quàm matris pudore dubitare.* Mulieris fama delicata, qualibet aura leui maculatur, & ideo omnis suspicio etiam fictitia amputanda. Quinta: Vt Ioseph esset custos Beatissimæ Virginis, ac socius in quotidianis ministeriis. Ita D. Hieronymus *in Matth.* 1. Sexta. Vt Beatus Ioseph esset fidelissimus testis virginitatis Mariæ. Ita D. Ambrosius *hîc*, D. Bernardus *homil.* 2. *super Missus est*. Septima. Quia futuri erant aliqui hæretici asserentes, Virginem esse Deum, ac alterius substantiæ à nostra, vt testatur Diuus Epiphanius *hæresi* 78. Ergo conueniens fuit, esse desponsatam homini, vt eiusdem substantiæ cum illo esse intelligeremus. Ita D. Athanasius Epistol. ad Epict. *Gabriel*, ait, *ad illam ipsam legatur, neque simpliciter ad quamuis Virginem, sed ad Virginem desponsatam viro, vt ex sponso ostenderet Mariam vere hominem esse.* Octauò Cardinalis Hugo. *Altera causa*, inquit, *ne fatuis virginibus daretur causa, vel occasio excusandi de infamia, dicendo, quòd mater Christi infamata fuerit.* Vnde commune est diffamatis mulieribus, licentiosum suum viuendi modum, ac deprauatum nomen excusare, prætendentes aliàs pudicas mulieres infamiæ notam, ac vulgi rumores non euadere; & ne possent dicere, quòd etiam purissima Virgo huiusmodi mundi opiniones non effugerit, ideo desponsata eligitur, vt nulla posset esse de ea sinistra opinio, ac vt omnis luxuriæ excusatio abigatur.

Ambros. Hieron. Ambros. Bernard. Epiphan. Athanas. Matth. 1. Hugo. *Mulier diffamata omnes vult diffamari.*

36. Nonò. Ne Beatissima Virgo lapidaretur à Iudæis tamquam si adulterium commisisset. Ita D. Hieronymus *in* 1. *Matth.* Origenes *homilia* 1. *in diuersos.* D. Thomas *citato artic.* Hanc tamen rationem impugnant aliqui cum Tolet. *annot.* 55. Quia in veteri Testamento non inuenitur tale supplicium latum contra stuprum; nam *Leuitici* 21. *num.* 9. Virgo filia Sacerdotis, quæ stuprum committebat, flammis comburebatur; at verò Beatissima Virgo Sacerdotis filia non erat. Secundò, quia videtur quædam repugnantia; quomodo enim poterat esse adultera, si desponsata non esset? Ratio tamen tot grauissimorum Patrum veneranda est. Ad primam difficultatem dic primò, quòd aliqui apud Abulensem *in* 1. *Matth. quæst.* 31. dicunt, quòd dictum D. Hieronymi intelligendum est de lapidatione infamiæ, scilicet quòd infamaretur à Iudæis, & hoc erat illam lapidare. Secundò. *Deuter.* 22. *num.* 21. præcipiebatur, quòd si Virgo desponsata inuenta esset à viro suo defforata, lapidaretur; quòd habebat locum, non solùm in desponsata, sed etiam in illa, quæ erat in domo patris ante desponsationem. Ita D. Thomas *citata quæst.* 29. *artic.* 1. *ad* 4. Abulensis *loco citato*. Tertiò. Addo, quòd Beatissima Virgo, vt hæres paternalium bonorum, tenebatur ex lege, vt dixi *cap.* 2. *quæst. vltima*, desponsari cum Beato Ioseph, tamquam propinquiori; ergo si inuenta fuisset virginitatem violasse, lapidanda erat. Ex quo patet solutio ad secundam difficultatem. Decimò. Vt Beatissima Virgo ex magna humilitate, ac desponsatione fabri exaltaretur ad sublimitatem Matris Dei. Ita D. Bernard. *homil.* 2. *in Missus est*. Albertus Magnus, qui ita ait: *Vt Matris dignitas humilitati societur: vt quanto maior sit in omnibus, tanto fiat humilior, vt sit Mater Dei, & vxor fabri.* Alias rei rationes vide *cap.* 10. *quæst.* 2.

Hieron Origenes. S.Thom. Leuit. 21. Abulensis. D. Thomas. Abulensis. Bernardus. Albert.Mag.

QVÆSTIO XIX.

De sanctissimo nomine Mariæ?

37. SANCTISSIMVM Mariæ nomen diuinitus fuisse acceptum, tradunt Author *lib. de ortu Virgin.* inter opera D. Hieronymi, Gerson *ser. de natiuit. Virg.* Et ita est mirabile, vt contineat in se sanctissimum nomen Dei Iehouah, & nomen Saluatoris nostri Iesu; vt probat Viegas *in Apocal. cap.* 12. *comment.* 2. *sect.* 1. Multa verò significare, certum est: & ita ait D. Bernardin. Senen. serm. 1. de nomine Virg. *Maria ergo non vnam tantùm, sed multiplicem interpretationem habet, vt sicut Deum ipsum, non vno tantùm nomine nominamus, sed multis, vt sic eius incomprehensibilitatem annuntiemus; sic & glorioſam Virginem multis nominibus designamus.*

Author de ortu Virginis. Gerson. Viegas. *Nomen Mariæ ex Dei nomine.* Bernardin.

38. Primò. Maria apud Hebræos significat mare amaritudinis, seu amaritudinem maris. Ita D. Ambrosius *lib. de institutione Virginum cap.* 5. Carthusianus *hîc*, & alij. Et hoc potest intelligi actiuè, & passiuè. Passiuè, dum tempore Passionis in se sustinuit mare amaritudinem, quando gladius pertransiuit animam eius. Actiuè cùm omnem amaritudinem, ac mœrorem à mari huius mundi ipsa excludat, ac in dulcedinem conuertat. Cantic. 5. num. 1. dicebat Dominus: *Vinum bibi cum lacte meo*; quod eleganter ponderat D. Antonius de Padua 3. Dominica Quadragesimæ. *Quare*, ait, *non dixisti Domine Iesu: Bibi acetum meum cum lacte meo? virginalibus enim vberibus lactabatur.*

Ambros. Carthus. Cantic. 5. Ant. de Pad.

Vbi enim eius labia à pectore Virginis lac potarunt, nihil amarum iudicauit, sed omnia saporem optimi vini indunt. Tertiò. Dicitur mare amarum per respectum ad Diabolum, ac Catholicæ fidei inimicos. Ita D. Bonauentura in speculo Virginis, cap. 1. *Mare amarum est*, ait, *Diabolum submergendo, quemadmodum mare Rubrum amarum fuit Ægyptijs in ipso submersis. O quàm amarum & timendum est hoc mare Ægyptijs! O quàm amara, & timenda est Maria Dæmonibus.* Bonauent.

39. Secundò. Maria dicitur amari, congregationes enim aquarum appellauit maria: sicut enim multitudines aquarum congregantur in mari; ita multitudines gratiarum coadunantur in Maria. Albertus Magnus in Mari. cap. 198. *Congregationes*, inquit, *aquarum appellauit maria; locus autem omnium gratiarum vocatur Maria, S. Origo fontium, & fluminum mare: virtutum auctrix, & scientiarum scientia Sanctorum Maria.* Et D. Bonauentura in speculo Virginis, cap. 3. *Omnia flumina intrant in mare, omnes gratiæ intrant in Mariam, flumen gratiæ Angelorum, flumen gratiæ Apostolorum.* Tertiò. Maria iuxta Hebraicas litteras interpretatur stella maris. Ita Beda *hîc*, D. Bonauent. D. Bernard. *hom. 2. super Missus est.* Quod explicat D. Thomas opuscul 8. *Maria, ait, interpretatur stella maris, quia sicut per stellam maris nauigantes diriguntur ad portum; ita Christiani diriguntur per Mariam.* Sed cùm multæ sint stellæ cæli, quare dicitur tantùm stella maris? Optimè respondet Euseb. Gallican. serm. in Missus est: *Dicitur enim Maria stella maris. Plures enim stellas habet cælum, mare vnam, quæ præ illis omnibus clarior, & melior est.* Licèt enim per respectum ad eos, qui sunt in terra, multæ sint stellæ cæli; tamen ad eos, qui in mari nauigant, vna tantùm est, vt portum consequantur: ita qui sunt in hoc mundo, vt salutem adipiscantur, vnam debent habere stellam, scilicet Mariam; & ideo Pastores, cùm puerum quærerent, intrantes in præsepe, de eis dicitur, Luc. 2. *Inuenerunt Mariam, & Ioseph, & infantem*, primò intuiti sunt Mariam, quæ tanquam stella, eos duxit ad puerum, vt ibi ex Bernardo dicam. Tandem, vt obseruat Hugo, propter quatuor, stellæ assimilatur. Primò. Quia cùm magna esset, ad modum stellæ modica apparebat, propter humilitatem. Secundò. Quia sicut stella lucet in nocte: sic Beatissima Virgo his lucet, qui sunt in tenebris peccatorum. Tertiò. Quia naufragãtes huius mundi ad portum salutis dirigit. Quartò. Quia ad modum stellæ ex se profert radios virtutum, ac bonorum exemplorum. De hac stella significata in sanctissima Virgine Maria, multa D. Bernardus, & D. Bonauentura, suprà citati.

Alb. Mag. Bonauent. Beda. Bonauent. Bernard. D. Thomas. Euseb. Gal. Luc. 2. Hugo.

40. Quartò. Maria lingua Syriaca, id est, Domina. Ita D. Damascenus *lib. 4. de fide cap. 15.* D. Bonauentura *in speculo, cap. 3.* Arnoldus Carnotensis *de laudibus Virginis*, qui ita ait: *Maria lingua Syriaca Domina dicitur.* Et postea subdit: *Potentia filij mater non potest esse seiuncta, vna est Maria, & Christi caro, vnus spiritus, vna charitas, & ex quo dictum est ei, Dominus tecum: inseparabiliter perseuerauit promissum, & donum.* Quàm latum sit eius dominium? Multa communiter dicunt Patres, & recentiores de eius patrocinio. S. Maria ex Hebræo nomine, id est, luminare, seu illuminatrix. Ita D. Bernard. *serm. de natiuitate Mariæ*, Beda *hîc*; D. Bonauent. *in speculo Virginis, cap. 9.* Albertus Magnus *hîc*, extitit enim illuminata cognitione omnium spiritualium, & supernaturalium mysteriorum, ita vt ad visionem ipsius diuinæ essentiæ peruenerit; & etiam illuminatrix, cùm sit omnium Doctorum magistra, vt ait D. Anselmus, in cap. 10. Lucæ. *In Christo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei, Christus est in Maria; ergo omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei sunt in Maria.* Damascen. Bonauent. Arnoldus. Bernardus. Beda. Bonauent. Alb. Mag. Anselm.

Sextò. Maria, teste D. Ambrosio, interpretatur, Deus ex genere meo: ita habet lib. de institut. Virgin. cap. 5. *Vnde & speciale Maria Domini hoc nomen inuenit, quod significat Deus ex genere meo.* Ita hoc nomen tam excellens est, vt ex sua etymologia dicat maternitatem Dei, & hoc nobis innuere voluit D. Matthæus *cap. 1.* dum ait: *Cùm esset desponsata mater Iesu Maria*; nónne sufficiebat dicere, *Cùm esset desponsata Maria?* Ad quid dicitur: *Mater Iesu?* Optimè Chrysologus, vt dicam cap. vltimo huius libri: *Quasi ad exprimendum significatum ipsius nominis Mariæ, quod est Mater Iesu.* Septimò. Maria, id est, imitatrix Dei. Ita tradit Rutilius Episcopus doctissimus in Hebraico idiomate, *lib. 2. super Magnificat, cap. 23. dub. 5.* Extitit enim imitatrix Dei. Primò. Quia sicut Deus Deum generat, ex sua substantia sine sui corruptione, ac alterius consortio; sic Beatissima Maria Deum genuit ex sua substantia sine sui corruptione ac aliquo humano consortio. Secundò. Quia sicut Deus operatur semper illud, quod est perfectius, secundùm præsentem ordinem; sic Maria semper exercuit illud quod erat præstãtius. Vnde, teste D. Ambros. *in Psal. 40.* ita loquitur Deus ad Virginem: *Generationis meæ*, ait, *in te priuilegium recognosce, quam nulla potuit macula inquinare peccati.* 41. Matth. 1. Chrysol. Rutilus. Ambros. Ambros.

Octauò. Maria idem valet, vt multis placet, ac de monte, & altitudine Dei; & meritò, quia virtutes, ac sanctissimum nomen Mariæ ex omnipotentia Dei manarunt: sic enim ait Petrus Damianus serm. de Annuntiatione. *De thesauro diuinitatis Mariæ nomen euoluitur.* Nonò. Maria idem est, ac spes. D. Epiphanius. *Mariam, ait, interpretari solemus Dominam, atque etiam spem; peperit enim Dominum, qui est spes totius mundi: vnde & ipsa dixit: Ego mater pulchræ dilectionis, & timoris, & magnitudinis, & sanctæ spei.* Spes enim omnium nostrûm in ea sita est, ac omnes lætantes magnam fiduciam concipimus. Doctissimus Idiota de contemplatione Mariæ, cap. 5. *Tanta virtutis*, ait, *& excellentia est tuum sanctissimum nomen, Beatissima Virgo, quòd ad inuocationem ipsius cælum ridet, terra lætatur, Angeli congaudent, Dæmones contremiscunt, infernus conturbatur.* Vide infrà de hoc iterum *quæst. 32.* 42. Damianus. Epiphan. Idiota.

Lucæ 1. n. 28. Et ingressus Angelus ad eam dixit: Aue gratiâ plena: Dominus tecum: Benedicta tu in mulieribus.

VERSIONES.

Syriacus. Et ingressus est ad eam Angelus, & dixit ei: Pax tibi ô plena gratiâ; Dominus noster tecum est; & benedicta es inter mulieres.

Vatablus

Vatablus. Et dixit: Aue gratiosa: Dominus tecum, *&c.*

Pagninus. Et dixit: Aue gratiâ affecta, *&c.*

Arias. Et dixit: Gaude gratiâ plena, Dominus cum te, *&c.*

Aliqui ex verb. Græco apud Salmer. tom. 3. tract. 5. Et dixit: Gaude, vel salue, vel vale gratificata: Dominus tecum, laudata inter mulieres.

D. Bonauent. Benedicta super mulieres.

Caietanus. Salue gratificata.

Mariana. Aue vehementer amata.

Hildephons. serm 3. de Assumpt. Benedicta tu inter omnes mulieres.

EXPOSITIO.

43. EXEQVITVR Angelus legationem suam, & penetrauit ad locum, in quo Virgo clausa orabat: & quatuor peragit Angelus. Primò, Virginem salutat. Secundò, suam legationem proponit. Tertiò, modum, quo res annuntiata facienda sit, explicat. Quartò, difficultatem superuenientem soluit. Angelus ait: *Aue*, dictio Græca, quæ multa significat, id est, pax tibi, vel salue, vel gaude, vel vale; sed vale non dicitur ad initium, sed ad finem; & ideo in illo triplici priori modo accipienda est. *Gratiâ plena*, id est, gratiosa, quæ ita placuisti Deo, vt ab eo habeas supernaturale donum, quo anima ei chara, & dilecta est. *Dominus tecum*; ac si dicat gratia illa, qua es plena, Dominus peculiariter tibi adest, vt te dirigat, ac gubernet, ac tam altum mysterium in te perficiat. *Benedicta tu in mulieribus.* Quia tanta es plena gratiâ, vt te elegerit Deus ad hoc vt sis Virgo, & Dei Mater. Nota hîc optimam verborum connexionem. Primò, ipsam vt Dominam reuerenter salutat. Secundò. Priùs dixit: *Aue* seu Pax tibi, seu Salue, & postea subiunxit: *Gratiâ plena, Dominus tecum*; quia vbi est gratia Dei, & Deus adest, ibi solùm est vera pax. Tertiò. Priùs dixit: *Gratiâ plena*; & postea: *Dominus tecum*; quia inter Deum, & gratiam nihil mediat; & ibi Deus inuenitur, vbi eius gratia datur. Et postea: *Benedicta tu*; quia ex ipsa gratia, & præsentia Dei est omnis laus, & benedictio. D. Athanasius *sermon. de Deipara*, notat, quòd his verbis Gabrielis Angeli laudant in cælo Virginem Mariam.

Athanas.

QVÆSTIO XX.

Quare describatur ingressus Angeli ad Virginem?

44. SVPPONO, quòd Angelus apparuit ei in forma humana, vt dixi *quæst.* 10. & non ex improuiso, sed gradiens ad locum Virginis, vt hîc obseruat Caietanus. Respondeo primò. Vt indicaret Euangelista, quòd Beatissima Virgo erat intus in domo sua, & non foris, nec in plateis, nec in cœtu virorum; hoc enim expressè denotat illud verbum, *ingressus est.* Ita D. Ambros. *lib. 2. de Virginibus, & lib. 1. de offic. cap.* 18. Eusebius Gallican. *homilia, super Missus est.* D. Bernard. *homil. 3 super idem*, & communiter Patres. Ex quo reiicitur hæreticorum impudentia, qui finxerunt, Beatissimam Virginem fuisse ab Angelo salutatam, cùm accepta hydria foras prodiisset ad hauriendâ aquam. hoc deliramentum manifestè euanescit his verbis: *Ingressus ad eam.* Imò, vt piè, & doctè ait D. Bernardus *citato loco*, Angelus introiuit ad Virginem, quæ tunc erat clauso ostio orans, per dotem penetrabilitatis.

Caietanus. Ambros. Euseb. Bernard.

Secundò. Narratur tam manifestè iste ingressus ad Virginem, vt significetur, quòd ipsa erat verè filia Saræ, quæ occultabatur in domo sua, sicut illa in suo tabernaculo, vt dicitur *Genes.* 18. *num.* 10. Tertiò. Vt pulchrè notauit Hugo, ad ostendendam veritatem verborum Angeli, scilicet quòd Virgo esset gratiâ plena, quia, vt ille ait, *Multum timent illi, qui habent abundantiam gratiæ, colloquia mala.* Ita Cardinalis. Abundantia, & plenitudo gratiæ deperditur à multiloquio, ac frequenti exitu à domo. Ex quo obiter hîc expendo quæstionem quandam: Quare Annuntiatio Præcursoris fit Zachariæ, dum esset intra templum, ac iuxta altare, ac incensum poneret, de quo superiori capite. At verò verbi diuini, quæ maior est, fit ab ipso Gabriele in domo dum Virgo clausa est orans? Respondeo, quòd sicut placent Deo Sacerdotes, dum altari ministrant: ita sanctæ Virgines dum clausæ in intima parte domus orant, eiusmodique oratio multo pretiosior est quocumque alio thymiamate.

45. Hugo. *Colloquia mala gratiã perdunt.* *Placet Deo mulier in domo.*

Quartò. Vt significetur, quantum placet Deo anima, quæ humanas fugit conuersationes, in Deumque tota mente transfixa est. Non eligitur Virgo in matrem, quæ esset in publico, sed quæ in secreto domus meditationibus vacabat. *Hortus conclusus, fons signatus. Emissiones tuæ paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus*, ait sponsus de dilecta sua *Cant. 4. num.* 12. Vbi iuxta D. Gregorium Nissenum *homil.* 19. expende, quòd tunc dicuntur emissiones, id est, orationes sponsæ paradisus malorum punicorum, quando anima est hortus conclusus, fons signatus. Ad calcem istius quæstionis dicendum est de hora huius ingressus angelici. Et multis placet fuisse sub vesperam. Nituntur consuetudine Ecclesiæ, quæ hac hora signum præbet ad salutandam Virginem. Sed hæc coniectura non vrget; quia etiam in multis partibus talis salutatio fit manè. Probabilius tamen est, hanc Annunciationem factam fuisse media nocte, quia tunc Virgo vigilans erat meditationibus intenta; tali enim hora Christus est natus, & ita integros nouem menses habuit in vtero. Ita Simon Cassianus *de Annuntiatione.* Suarius *tom. 2. ad 3. part. disp. 9. sect. 5.* ac alij recentiores.

46. *Fuge conuersationem.* Cantic. 4. *Qua hora Angelus ingressus.* Cassian. Suarius.

QVÆSTIO XXI.

Quare Angelus tripliciter Virginem salutet?

47 ANGELVS hac breui oratione tripliciter hîc Virginem reuerenter salutat. Primò: *Aue.*

Aue. Secundò, *Dominus tecum*. Tertiò, *Benedicta tu*; vt patebit ex dicendis. Respondet primò Eusebius Gallicanus sermone super Missus est. *Non fuit sufficiens*, ait, *Aue dixisse, addidit, Dominus tecum, & deinde eam benedixit, quasi tribus vicibus, sub vna voce eam salutans. Qua in re diligens obsequium charitatis affectus, & reuerentia declaratur.* Ob magnam reuerentiam erga tantam Dominam, ac Reginam, eam tripliciter salutauit; vt ex D. Hieronymo dicam *quæstione sequenti*. Secundò. D. Fulgentius *sermone de laudibus Mariæ ex parte*, ita ait. *Cùm dixit Angelus Mariæ, Aue, salutationem illi cælestem exhibuit. Cùm dixit: Gratia plena, ostendit ex integro iram excluſam primæ ſententiæ, & plenam benedictionis gratiam reſtitutam. Cùm dixit: Benedicta tu inter mulieres; virginitatis eius benedictum fructum expreſſit, vt ex eo benedicta dicatur inter mulieres.* Dum dixit, *Aue*, Pax tibi; salutationem cælestem dedit; vera enim pax à solo cælo descendit. Cùm dixit, *Gratia plena*; veterem iram excluſam, & gratiam restitutam ostendit, vbi enim est vera amicitia, ibi tantùm vera, & integra pax inuenitur. Cùm dixit, *Benedicta tu*, inter mulieres, fructum cum flore virginitatis declarauit. Et ita tripliciter Angelus eam salutat, vt sereno animo audiat, pacem dat, amicitiam cum cælo, ac fructum cum virginitate annuntiat.

Gallican. Fulgent.

48. *Maria oratione attẽta.*

Tertiò. Ingressus Angelus tribus vicibus Virginem salutat. Tam dedita, ac intenta erat sanctissima Maria orationi, & meditationi; sicque flagrabat desiderio, vt Deus descenderet, & homo fieret (cùm iuxta communem sententiam in hac contemplatione, & lectione esset,) quod vt aduerteret ad ea, quæ exponenda erant, atque eam Angelus sibi intentam faceret, tripliciter eam vocare, ac salutare, necesse fuit. Cùm Abraham euaginato iam, ac pendente gladio filium Isaac in sacrificium vellet immolari, Angelus ad mortem pueri impediendam de cælo clamauit: *Abraham, Abraham, ne extendas manum super puerum*, Gen. 22. num. 11. Sed quare duplicatur vox? Nónne sufficiebat semel vocare Abraham? D. Ambrosius libro de Abraham cap. 8. *Repetiuit vocem*, ait, *tamquam veritus ne præueniretur ſtudio deuotionis, & vna vox impetum ferientis reuocare non posset.* Eodem modo hîc illa Angeli vox geminatur, vt sanctissima anima, tota in Dei contemplationem absorpta, audiat, & attendat ad dicenda.

Genes. 22. Ambros.

QVÆSTIO XXII.

Quare Angelus vtatur voce, Aue?

49. ANGELVS salutando Beatissimam Virginem vsus est dictione illa *Aue*, verbum in salutando vsque ad illud tempus inauditum, quo nemo antea vsus est, vt obseruant Origenes *homil. 6. in Lucam*. D. Ambrosius, Beda *hic*, & alij communiter. Cuius rei septem rationes apponam. Primò, *Aue*, id est, Gaude, vt legit Euthymius, D. Gregorius Nissenus *oratione de natiuitate Domini*, D. Gregorius Thaumaturgus *sermone 1. de Annunciat.* Exhortatus est autem Angelus Beatissimam Virginem ad gaudium; quia ex ipsa totius mundi lætitia proditura erat. D. Basilius Seleucus oratione 39. de Annuntiat. *Lætos sume vultus, ait Angelus ad Virginem, ex te omne gaudium nascetur.* Et D. Ambrosius *homilia de humana Christi generatione*, ait. *Maria edocta iussa est ab Angelo gaudere.* Secundò. Piè possumus dicere, quòd Angelus Virginem salutauit hoc verbo *Aue*, quia litteris inuersis reddit idem, quod *Eua*, ad quod alludit Ecclesia, *Sumens illud Aue, mutans Euæ nomen*; nam mala per Euam allata, in bonum per Mariam sunt commutata; & ideo sicut illi tristitia intimatur, dum dicitur Gen. 3. *Multiplicabo ærumnas tuas*; sic huic lætitia denuntiatur. Dixi *piè*, quia idiomate Hebraico, quo Angelus locutus est, non ita litteræ correspondent.

Origenes. Ambros. Beda. Euthymius. Nissenus. Thaumat. Basilius. Gen. 3.

50. Tertiò Angelus inaudito modo loquitur ad Virginem; nam reuerentia, & veneratio vniuscuiusque dignitati proportionata esse debet: cùm autem Beatissima Virgo omnibus aliis creaturis excellentior esset, ideo admirabili, ac extraordinario modo fuit salutanda. Et ita ait D. Hieronymus *sermone de Assumptione Virginis*, Angelum salutasse Virginem, *Aue gratia plena*, quia admiratus fuit de eius excellentia, quæ tanta erat. Eusebius Emissenus, *Stupens*, ait, *in Virgine virtutis plenitudinem, dixit, Aue gratia plena.* Quartò. Gabriel fatur ad Mariam, *Aue*, quod nulli vmquam creaturæ dictum erat ab Angelo; nam, vt ait B. Ioannes in sua 2. epistola ad finem num. 10. *Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec Aue ei dixeritis; qui enim dicit illi Aue, communicat operibus eius.* Vbi Glossa, & D. Thomas notant, quòd hæc salutatio *Aue*, tantùm pertinet ad eos, qui sunt socij, ac eiusdem muneris participes, vnde nequitia Iudæ consummata fuit, cùm Christo Domino dixisset in horto: *Aue Rabbi*; salutat ergo Angelus Virginem proferendo *Aue*, quod antea ab ipso nulli creaturæ dictum erat, vt denotaret, quòd sanctissima Domina ita erat pura, & immaculata, vt ipsa sola in omnibus esset socia, & comes Angelorum. Quintò. *Aue*, id est, Pax tibi, seu Pax tecum. Christus Dominus præcepit suis Apostolis, vt in quamcunque domum intrarent, dicerent, *Pax vobis*, Luc. 10. num. 5. Illud ergo donum, quod voluit ad extraneas gentes obseruari, eisque communicari, prius à suis voluit inchoari, eisque etiam exhiberi, & suprà *num. 26.*

Hieron. Emisseu. 2. Ioan. Glossa. D. Thom. *Virgo socia Angelorum.* Luc. 10. *Beneficium à tuo.*

51. Sextò. *Aue*, id est, Pax tibi, seu Salue, id est, salutem dicere, seu benedicere, seu gaudere. Hugo. *Numquam in Scripturis*, ait, *antea, nec ab alio Angelo talis salutatio data: quia hæc Mariæ debebatur; nam in omni salutatione fiebat prius aut vita imprecatio*, Daniel. 2. num. 4. *Rex in æternum viue; aut salutis*, 2. Reg. 16. n. 17. *Salue Rex: aut benedictionis vt messores ad Booz*, Ruth 2. num. 2. *Duas verò salutationes delatas ab Angelo viris inuenies*, Tob. 5. num. 11. *Gaudium sit tibi, dictum est Tobiæ. Et Dominus tecum: Gedeoni*, Iudic. 6. n. 12. *At hæc salutatio B. Virginis ex omnibus conflata, imò & dignior.* In hac Beatissimæ Virginis omnes salutationes tam ab hominibus, quàm ab Angelis viris illustribus factas recapitulauit Gabriel: imò amplius addidit. *Benedicta tu in mulieribus*, vt innueret, in sanctissima Virgine non solùm virtutes, & excellentias veterum Patrum, sed multo ampliora inueniri. Vide *cap. 7. num. 15.*

Hugo. Daniel. 2. 2. Reg. 16. Ruth 2. Tob. 5. Idem. Iudic. 6. *Plus virtutis in Virgine, quàm in Sanctis.*

52. Septimò. Arnoldus Carnotensis *de laudibus Mariæ*, notat. *Quòd rarò in veteri Testamento salutatione angelica quemquam honoratum reperies. Non*

Carnotensis.

salutatur

ſalutatur Abraham, cùm extollitur titulo fidei, non ſalutatur Iſrael, non Iacob, non Moyſes, non Iſaias, vel Daniel, nec Ezechiel, nec etiam Zacharias. At adnuntiato Chriſto, ſalutationes incipiunt, & iam proximo Ieſu, qui eſt Saluator, & mundi ſalute non longè poſita, Verbum ſanctæ ſpei, Verbum incolumitatis, reſtitutionis noſtræ de cælis ad terram defertur: iam hoc Verbum priùs rarum omnino incipit frequentari. Salutat Angelus Mariam, nec multo pòſt Elizabeth occurrit, & ipſa ſalutans, & prophetans; ſalutant Angeli poſt reſurrectionem ſanctas mulieres, ſalutat ipſe Chriſtus Diſcipulos: denique, & hunc ſalutandi morem exultans ſeruat Eccleſia. Salutatio dicit ſpem, ac bonorum communicationem; poſt Chriſtum ſalutationes frequentantur: quia cum ipſo venit ſpes gloriæ, reſtitutio gratiæ, ac tandem de cælis omne bonum. Imò numquam legitur in Scriptura Angelus mulierem ſalutaſſe, etiamſi illi apparuerit, vt Saræ, Agar, & Manue vxori, totus enim fœmineus ſexus propter Euæ peccatum extitit inuiſus, ſufficit namque vnius delictum ad inficiendum totum genus: Mariam verò Angelus honorificis verbis ſalutat, vt indicaret, minimè peccatum contraxiſſe, ac totum damnum eſſe ablatum, & antiquam gratiam reſtitutam, vt ſuperiori quæſtione dixi ex D. Fulgentio.

A Chriſto Domino omne bonum.

Vnius ſufficit delictum vt totum macularet genus.

QVÆSTIO XXIII.

Quare Angelus proprium Mariæ nomen ſubticuerit, & tantùm dixerit:
Aue gratia plena.

53. RESPONDEO primò, quòd ſicut perſonas in magna dignitate conſtitutas, non proprio dicimus nomine, ſed per titulos per antonomaſiam intelligimus; ſic Angelus Mariam non nominauit, quam per gratiæ plenam intelligebat, quod nulli alteri poterat conuenire. Secundò. Quia Angelus, vel Beatus loquitur cum alio Angelo, vel Beato, non ipſum nomine appellando, ſed conceptum ſuum audienti manifeſtando, & ad eum dirigendo, vt eſt communior ſententia Theologorum. Vt ergo Angelus cum ſanctiſſima Maria haberet ſermonem, Beatorum, ac Patriæ more, non eam proprio nomine vocat: ſed tantùm legationem ſuam, & conceptum illi exponit, ac manifeſtat. Tam purè, & ſanctè viuebat Beatiſſima Virgo in terra, veluti Beatus in cælo. Tertiò. Et fortaſſe ob reuerentiam ipſius nominis Mariæ, quod noluit Angelus proferre, niſi magna ex cauſa ad eius timorem depellendum, vt infrà ex D. Chryſologo dicam.

B Virgo ſit pura in terra, vt beatus in cælo.

Magna efficacia nominis Mariæ.

QVÆSTIO XXIV.

Quare dicatur gratia plena?

54. GRATIA in ſuo genere ſignificat id, ratione cuius aliquid fit, & alteri placet, eique acceptum eſt. Daniel. 1. num. 9. *Dedit Deus gratiam in conſpectu principis.* Gratum verò, quod alteri eſt acceptum, ac ei placet. Gratia autem apud Theologos ſignificat donum ſupernaturale, ratione cuius creatura intellectualis placet Deo, ab eoque diligitur. Hæc autem gratia vel eſt increata, quæ eſt ipſemet Deus, vel eſt gratia ſanctificans, ac gratum faciens, vel eſt gratia gratis data, quæ ſunt dona Spiritus ſancti, ratione quorum homo eſt acceptus Deo ad opera ſupernaturalia, vt ad miracula perpetranda, vel ad actum prophetiæ. Omnibus autem modis Beatiſſima Virgo fuit gratia plena, vt ſtatim explicabo. Et docet D. Hieron. ſerm. de Aſſumpt. *Bene verò*, ait, *plena, quia cæteris per partes præſtatur; Mariæ verò ſe tota infundit plenitudo gratiæ.* Et D. Athanaſius *ſerm. de S. Deipara.* Vt gratia plena appellata ſit, vtpote quæ omni gratia abundaret. Ita vt de illa dicatur illud Eccleſiaſtici 24. *In me gratia omnis viæ, & veritatis.*

Daniel. 1.

Hieron.

Athanaſ.

Eccli. 24.

Extitit plena gratia increata, quia licèt non fuerit aſſumpta ad vnionem hypoſtaticam, tamen in ſe habuit realiter ipſum gratiæ auctorem, ex quo meritò plena gratia dicitur, vt ait D. Athanaſ. *citatus.* D. Ambroſ. in Lucam lib. 2. cap. 2. *Bene ſola*, ait, *gratia plena dicitur, quæ ſola gratiam, quam nulla alia meruerat, conſecuta eſt, vt gratiæ repleretur auctore.* Et D. Hieron. *epiſt.* 140. in expoſitione in Pſalm. 44. *Sancta Maria, quia conceperat*, inquit, *eum, in quo omnis plenitudo diuinitatis habitat corporaliter, plena gratia ſalutatur.* Chryſippus Hieroſolymitan. ſermone de S. Maria. *Gratia plena, quia tecum eſt vniuerſus gratiæ theſaurus.*

55.

Athanaſ.

Ambroſ.

Hieron.

Chryſipp.

Fuit plena gratia ſanctificante; de quo ait Euſebius Emiſſenus hîc. *Alij ad menſuram datur, hæc autem gratia plena dicitur.* D. Bernardin. Senenſis tom. 1. ſerm. 6. *Excepto Chriſto*, inquit, *tanta gratia Virgini à Domino data eſt, quantum vni purę creaturę dari poſſibile eſſet.* Ex cuius dignitate, ad quam Deus elegit, & prælegit eam, hodie communiter inferunt Theologi cum ſanctis Patribus; plus gratiæ, meriti, ac virtutum fuiſſe in ſola Beatiſſima Virgine, quàm in omnibus aliis Sanctis ſimul ſumptis, ſiue Angelis, ſiue hominibus, vt ſtatim dicam. D. Epiphanius in oratione de laudibus Virginis: *Solo Deo*, inquit, *excepto, cunctis ſuperior extitit B. Virgo.* Andreas Cretenſis tract. de Aſſumptione. *O Virgo, quæ ſolo Deo excepto, omnibus es altior.* Idiota lib. 6. *Sanctorum omnium priuilegia, ô Virgo*, inquit, *omnia habes in te conjecta, nemo æqualis eſt tibi, nemo maior te, niſi Deus.* D. Laurentius Iuſtinianus ſermone de Natiuitate Virginis: *Nullus mortalium*, ait, *quamuis donorum cæleſtium numeroſitate ſit præditus, Virgini valet coæquari Patriarcharum vtique Prophetarum, Apoſtolorum, Martyrum, omniumque Sanctorum merita B. Maria tranſcendit.*

In ſola Virgine, plus gratiæ, quàm in alijs creaturis puris.

Epiphan.

Cretenſ.

Idiota.

Laur. Iuſt.

56. Tertiò. Extitit plena omnibus Spiritus ſancti donis. D. Athanaſius *ſermone de Deipara*, ita ait; *Spiritus ſanctus deſcendit in Virginem cum omnibus ſuis eſſentialibus virtutibus, quæ illi per rationem principatus diuini adſunt, imbuens eam in gratia, vt in omnibus gratioſa eſſet: atque idcirco* gratia plena *cognominata eſt, eo quòd impletione Spiritus ſancti omnibus gratijs abundaret.* Et quamuis habuerit omnes gratias, non tamen exercuit omnium vſum, dum in viuis erat in terra, vt docendi, ac miraculorum, tum ob ſuam humilitatem, tum, quia non expediebat, vt docet D. Thom. 3. *part. quæſt. 27. art. 5. ad 3.*

Athanaſ.

D. Thomas.

57. Quartò. Dicitur *gratia plena*, prout gratiam nobis communicat; tum, vt ait D. Thomas citato art. 5. ad primum. *Pariendo Beatiſſima Virgo gratia*

Per Virginem ad omnes diffunditur gratia.

tia auctorem, quodammodo gratiam ad omnes deriuauit. Tum, quia suis precibus à filio nobis impetrat. Vnde ait Petrus Chrysologus serm.42. *Verè gratia plena est, quæ largo gratiarum imbre totam funderet, & profunderet creaturam.* Et Richardus lib.1. de laudibus Virginis, cap.4. *Bene enim dicta es gratia plena, & in tantum plena, vt ex tuo redundante totus habeat mundus.* Sicut ergo Christus Dominus dicitur plenus gratia, de plenitudine eius nos omnes accepimus, *Ioan.1. num.16.* ita etiam Beatissima Virgo, de cuius redundantia nos omnes ditamur. Hoc tamen discrimine, quia à Christo accipimus gratiam, tamquam ab auctore illius, à Beatissima Virgine, tamquam ab impetrante, & deprecante.

Chrysolog.

Richard.

58. Sed quæres: Quomodo Christus Dominus dicatur citato loco plenus gratia. Stephanus dicitur plenus gratia, *Actor.6. num.8.* & Apostoli passim dicuntur pleni Spiritu sancto, *Actor.2. num.4.* & alij? Respondetur cum D. Thoma *3.p. quæst.7.art.11. in corpore*, Caietano *ibid.* Cabreira *in commentar. art.10.* Suario *disp.22. sect.2. §. aliquando*, Lorca *disp.42. n.12.* Ragusa *disp.75. §. dicitur.* esse plenum gratiæ dici in ordine ad dignitatem, & munus, ad quod destinati sunt habentes illam: & ideo Christus Dominus dicitur plenus gratia, prout habuit illam plenitudinem, quæ conueniebat redemptori, ac humanitati filio Dei vnitæ: Beatissima Virgo, quæ congruebat matri Dei; Apostoli, & Stephanus, quæ requirebatur ad dignitatem ministrorum Dei. Vnde cùm excellentia Christi Domini sit suprema, eius plenitudo fuit summa, quæ de lege ordinaria dari potest. Cùm autem dignitas Beatissimæ Virginis omnium Sanctorum gradus maximè excedat, ideo eius plenitudo illorum omnium eminentissima est.

D.Thomas. Caietanus. Cabreira. Suarius. Lorca. Ragusa.

QVÆSTIO XXV.

Quare Angelus eam hîc dicat plenam non Spiritu sancto, vel virtute, sed gratiâ.

59. SVPPONO in primis cum D. Augustino *in Enchiridion, cap.36.* Chrysolog. *serm 142.* Beda *homil.3. de B. Virgine*, quòd Beatissima Virgo habuit plenitudinem gratiæ, non à conceptione Verbi, sed multo antea, quia Angelus quando ingressus est ad eam, non de futuro, sed præsenti appellauit gratiæ plenam. Cum hoc tamen stat, quòd in ipsa filij conceptione magna gratiarum multitudo accumulata est. Modus verò, quo Angelus eam gratia plenam vocat, expendendus est. Sub quo varias quæstiones resoluo.

August. Chrysolog. Beda.

60. Primò: Quare dicitur gratia plena, cùm alij multi dicantur Spiritu sancto pleni, quod iuxta sonum vocum, quid maius videtur? sic dicitur de Ioanne, *hoc 1. cap. num.15.* vt suprà vidimus. De Elizabeth infrà *num.41.* De Zacharia *num.67.* De Apostolis *Actor.24.* De Petro *Actor.48.* de Congregatis Hierosolymæ, *Actor.4. cap.31.* De septem illis Diaconis, *Actor.6.55.* De Stephano, *Actor.6. 7. & 8.* De Paulo, *Actor.9.17. & 13.9.* De Barnaba, *Actor. 11. 24.* Respondet optimè primò Maldonatus, quòd licèt iuxta sonum vocis maius videatur repleri Spiritu sancto, quàm gratia, cùm Spiritus sanctus sit fons, & Auctor totius gratiæ; tamen iuxta vsum Scripturæ, multo maius est impleri gratiâ; nam qui dicuntur Spiritu sancto impleti, non intelligitur de ipso Spiritu sancto in se, sed dono aliquo illius, vt miraculorum, prophetiæ, vel fortitudinis, quod foris ostentant. At verò qui gratia, non tantum huiusmodi dono, quantum gratia sanctificante, qua homo maximè diligitur à Deo, repleri intelliguntur.

Maldonat.

61. Secundò. Impleri Spiritu sancto forma erat iam vsitata, vt ipse Gabriel ad Zachariam de Ioanne Baptista prædixerat, suprà *num.15.* Angelus autem Beatissimam Virginem ob eius admirabilem, & extraordinariam sanctitatem, voluit admirabili, & extraordinario modo salutare, ac laudare. Hoc autem, quod erat gratia impleti, forma erat loquendi, nec antea dicta, nec audita. Vnde ait Beda. *Benedictionis formam inirabatur, quæ nusquam lecta est, numquam antea: soli Mariæ hæc salutatio seruabatur.* Illustrissima virtus, & supra omnem ordinem exquisitis est prædicanda verbis. Tertiò. Quia repleri Spiritu sancto, passim de multis dicitur, vt constat ex dictis: gratia verò, rarissimè, & de paucis, & laus quo rarior, eo glorioſior.

B. Virgo extraordinario modo laudanda.

Beda.

62. Secundò. Quare, cùm de Stephano dicatur, *Plenus gratiâ, & fortitudine*, Actor.6. num.8. de Beatissima verò Virgine tantùm ait Angelus: *Gratia plena*; quare non dixit etiam, *Plena gratia, & virtutibus?* Respondeo, quòd virtutes, in quibus Stephanus resplendebat, verbis poterant explicari; in quibus verò sanctissima Virgo, ob earum magnitudinem silentio tantùm venerari. Secundò. Angelus dixit: *Gratia plena*; & addidit: *Benedicta tu in mulieribus*; in quo significauit, eam esse in Matrem Dei electam, vt tradunt communiter Patres, D. Irenæus *lib.5. cap.19.* Franconius Abbas *lib.6. de gratia*, Beda, D. Bonauent. & alij *hîc.* Et vbi eam Angelus in Matrem Dei prælectam protulit, nihil ampliùs dicendum iudicauit. Ibi omnia magnalia, tamquam in compendio recapitulantur.

Actor.6.

Virtutes Virginis explicari non possunt.

Irenæus. Francon. Beda. Bonauent.

In Dei maternitate omnia magnalia.

63. Tertiò. Quare dicitur gratia plena, & non exornata, seu vestita gratia? Hugo. *Non dicit*, ait, *ornata, sed plena; quia interior gratia cõmendatur* Deo enim non virtus, quæ exteriùs apparet, sed quæ interiùs nitet, maximè placet. Quartò. Quare non dixit Angelus: Gratia plena apud Deum, vel homines? Caiet. *Non explicat*, ait, *Angelus, apud quem, vel apud quos reddita sit gratiosa, quia secundùm veritatem effecta erat gratiosa absolutè, & non apud hunc, vel illum.* Dicitur absolutè gratia plena, quia apud omnes, scilicet apud Deum, Angelos, & homines gratiosa erat. Quintò. Quomodo eam laudat Angelus in præsentia, cùm dicatur, Eccles. iast. 11. n.30. *Ante mortem non laudes quemquam?* Respondeo. Quòd illud intelligendum, quoad homines huius sæculi; peccator enim, cùm laudatur, extollitur; iustus verò humiliatur. Et sic Virgo respondet Angelo, *Ecce ancilla Domini.*

Hugo.

Virtus interior.

Caietanus.

Eccli.11.

QVÆSTIO XXVI.

Quare Angelus dixit ad Virginem: Dominus tecum?

64. SVPPONO cum omnibus ferè Patribus contra Petrum Alexandriæ Episcopum, & Andream

Andream Cretenſem oratione de Annunciatione Virginis ad Angeli vocem: *Dominus tecum*; non concepiſſe Verbum, nam poſtea Angelus dixit: *Ecce concipies, & paries.* Et Virgo quæſiuit: *Quomodo fiet iſtud?* Ac tandem reſpondit: *Fiat mihi ſecundum verbum tuum.* Si verò aliquando Patres hæc verba ita explicant, *Dominus tecum in mente, tecum in ventre*; ſæpe ſumunt illud, quod proximè futurum erat, pro præſenti. Ita graues Recentiores.

65. Primò. Dixit Angelus: *Dominus tecum*, non deprecatiuè, vt Angelus ad Gedeonem *Iudic. cap.6. num.13. Ruth 2. num.4.* Quaſi deprecando quòd Dominus eſſet cum illa, ſed annuntiando, quòd Dominus illi præſens erat, magna gratia implendo. Quod confirmo. Quia ait, *Dominus tecum*; non dixit: Dominus eſt tecùm, vel erit: ſed ad includendam omnem temporis differentiam, abſolutè ait: *Dominus tecum*; enim verò ſecundùm omne tempus ſemper Dominus fuit cum Maria; à primo conceptionis ſuæ inſtanti, vt dixi *cap.* 3. Secundò, *Dominus tecum*; ſpeciali gratia ſupra omnes puras creaturas ſanctificando. Franconius Abbas lib.6. de gratia. *Dominus tecum eſt, ô Virgo*, inquit, *non generali tantùm benedictionis gratia, qua & cum cæteris Sanctis eſt, verùm & ſingularis prærogatiua gratiæ, ſicut cum matre filius, Dominus tecum, vt viſcera tua ſanctificet, vt in carne tua humanam ſibi naturam aſſociet.* Quod exaggerat D. Auguſtinus ſermon.18.de tempore. *Dominus tecum*, inquit, *ſed pluſquam mecum*; *Dominus tecum, vt ſit in corde tuo, ſit in vtero tuo, adimpleat mentem tuam, adimpleat carnem tuam.* Sed expende illud, quod ait Angelus; *Dominus tecum pluſquam mecum.* Cùm Beatiſſima Virgo in via exiſteret, & Angelus eſſet Beatus. Et de Baptiſta dicitur: *Qui minor eſt in regno cœlorum, maior eſt illo*, Luc.4. n.28. Tamen rectè ait Angelus, quòd Dominus plus erat in Maria, quàm in illo, ratione dilectionis, & dignitatis, ad quam eam habebat prælectam, vt eſſet regina, & domina omnium creaturarum. Quod confirmo; quia de Baptiſta dicitur: *Manus Domini erat cum illo*, Luc. cap.1.num.66. At de Virgine, abſolutè, ſeu totus, *Dominus tecum*; quia non ſecundùm vnam gratiam, nec ſecundùm vnum attributum, ſed ſecundùm omnem gratiarum plenitudinem, quantum matri Dei conueniens erat, ipſe Dominus in Virgine elucebat.

A conceptione Deus cum Maria. Franconius. Auguſt. Luc. 4. *Deus maximè in Virgine.* Luc. 1.

66. Tertiò. Angelus dixit: *Aue*, ſeu vt eſt in Græco, *Gaude*; nunc vt redderet rationem ipſius gaudij, addidit, *Dominus tecum*; quia vbi Deus adeſt, ibi ſolùm inuenitur gaudium verum. Andreas Cretenſis citatus: *Dominus tecum*, inquit. *O immenſam humanitatem! O benignitatem incredibilem. Non fuit ſatis gaudium indicaſſe, niſi ipſum gaudij authorem ineſſe Virgini ſignificaret.* Quartò, *Dominus tecum*; quia caſtiſſima, & omni puritate plena inuenta eſt. Diuus Baſilius Seleucus, oratione 39. *Dominus tecum*, inquit, *quia templum exiſtis vere Deo dignum, caſtitatis aromatibus bene odoratum.* Vt Deus ad Virginem deſcenderet, caſtitatis odore fuit trahendus. Quintò. *Dominus tecum*; quia Virgo Maria erat ſolitaria, in domo abſcondita, Deo grata. Hugo Cardinalis. *Duo dixit: gratia plena, Dominus tecum. Primum meruit humilitas; ſolitudo meruit ſecundum, habere Dominum: ſit igitur gratia plena propter humilitatem, Dominus tecum, propter ſolitudinem.*

Cretenſ. Baſilius. *Virginitas attrahit Deũ.* Hugo. *Deus diligit ſolos.*

Sextò. Quare Dominus, qui ſuum præmiſit nuntium ad eius aduentum annuntiandum, ante ipſum ad Virginem aduenit? Fortaſſe ad excludendum metum, ne in tanta dignitate, ac felicitate ruinam aliquam, atque iacturam timeret Maria. Philippus Abbas in Cantic. cap.1. *Putabam, ait Angelus, mittentis imperio prænuntium me venire, ſed imperator nuntium, mihi viſus eſt, præuenire; fortè quia prior ſolam Virginem voluit inuenire, ne videret ſine ipſo ipſam rudem, & timidam conuenire.* Prior ad Virginem acceſſit Deus, ne timore affecta, in tam ſublime euecta, lapſum timeret. Septimò. Diuus Bernardus ſermon.54. in Cantic. *Denique Dominus*, ait, *tranſiliit Gabrielem, & peruenit ad Virginem, eodem Angelo teſtante, cùm ait: Aue gratia plena, Dominus tecum. Quid? quem modò reliquiſti in cœlo, nunc in vtero reperis? Quónam modo? Volauit, & præuolauit ſuper pennas ventorum. Victus es, ô Archangele, tranſiliit te, qui præmiſit te.* Valde propenſum eſt Saluatoris noſtri ingenium ad deiectionem, ac humilitatem, & vt ad ima deſcendat, omnem tranſilit creaturam. Deinde, quia, licèt Angelus miniſter eſſet fideliſſimus, & velociter, ac in inſtanti aduenisſet; Dominus tamen ſuper pennas ventorum præuolauit, & tranſiliit, ne res tam alta, & ſublimis ſine ipſo, ſed in eus præſentia ageretur, ac tractaretur.

67. Philipp. *Dignitas plena timore.* Bernard. *Magna non ſolo committenda miniſtro.*

Octauò Idem Diuus Bernardus ſermone 3. ſuper Miſſus eſt; *Hoc mirandum*, ait, *quomodo qui Angelum miſerat ad Virginem, ab Angelo inuentus eſt eſſe cum Virgine; nimio tamen præuolans deſiderio præuenit ſuum nuntium ad Virginem.* Sic Deus flagrabat deſiderio redemptionis humani generis, & aſſumendi noſtram naturam, vt vbi primum aduenit aſſignatum, ac diſpoſitum tempus à Patre, vnius Angeli moras non ſuſtinuerit, ſed præuolauerit, ac ipſum anteceſſerit. Optimè ait Seneca, *In deſiderio etiam velocitas mora eſt.* In magna illa affectione, qua Deus ad naturam tenebatur humanam, velocitas vnius Angeli mora eſt.

68. Bernard. *Deus olim, hominem fieri, maximè deſiderabat.* Seneca.

Cùm Daniel ad Deum effuſis lachrymis oraret, dicebat: *Exaudi Domine; placare Domine: attende, & fac: ne moreris propter temetipſum Deus meus*, Daniel. *cap.9. num.* 19. Vbi Propheta non ſolùm populi libertatem à captiuitate, verùm etiam Dei aduentum in carnem poſtulabat. Quod patet ex reſponſione ab Angelo data; *Septuaginta hebdomades*, &c. ibi *num.* 24. Sed quare Propheta hypoſtaticam vnionem exoptat, non propter peccata noſtra, ſed propter ipſum Dominum; cùm tamen ex illa nihil vtile Deo accreſcat, ſed totum remedium humani generis in ipſa poſitum inueniatur? Gloſſa Interlinealis. *Propter temetipſum, quo nihil maius, pro quo rogari poſſit.* Quamuis miſeria noſtra Verbi Incarnationem efficaciter exoptaret, maximè tamen requirebatur, vt Dei deſiderium de ſuſcipienda carne mitigaretur. De Iacobo dicitur Geneſ. cap. 32. num. 24. *Ecce vir luctabatur cum eo.* In Hebræo eſt, *puluerizabatur cum eo.* Sed quid puluis cum Deo? Qui eſt ipſa puritas? Mos eſt amantium, dum rem optatam non poſſident, monumentis, ac veſtigiis blandiri voluptati. Sic Deus dum noſtram non aſſumebat naturam, affectui ſuo blanditias pulueri dabat.

69. Daniel. 9. Interlin. Geneſ. 32. Hebræus.

QVÆSTIO XXVII.

Quare dixerit Angelus, Dominus tecum; *& non*, Deus tecum?

70. RESPONDETVR primò, quòd per hanc vocem *Dominus*, sæpe diuinitas significatur. *Hieremiæ cap.*33.*num.*2. *Iudith cap.*16. *num.*3. Actor.10. Actorum cap.10. num.36. *Hic est omnium Dominus.* Vbi latè vide Lorinum. Secundò. Lorinus. Toletus. Toletus *annotatione* 70. asserit quòd Angelus intendebat, Beatissimam Virginem Mariam ad consentiendum verbis suis sua legatione inducere; nomine Domini, tamquam argumento quodam vsus est; si enim Dominus est, eius dicto, & imperio obediendum. Tertiò. Doctor Ioannes Carthagen. Carthagena *lib.*5. *homil.*8. ait, quòd Deus dicitur, dum respicit creaturas, tamquam earum author: *Dixit Deus, fiat lux.* Dominus verò nuncupatur, prout secundùm supremum, & absolutum dominium omnia gubernat. Non dixit ergo: Deus, *Incarnatio secundùm potentiam absolutam.* sed *Dominus tecum*; vt denotaret, quòd hoc mysterium, non secundùm leges naturæ, sed secundùm supremam, & absolutam Dei potentiam peragendum erat; vt ipsa Virgo Maria intacta conciperet, & suum pareret genitorem. Pro quo Athanas. facit D. Athanasius *sermone contra hæreses.* Quartò. Deus dicit naturam increatam, quæ est vbique: Dominus verò denotat respectum ad seruos. Dicitur ergo *Dominus*, vt significaretur, quòd non solùm, vt Deus ibi erat, sicut vbique per essentiam, per præsentiam, & potentiam; verùm etiam vt Dominus, cùm Regis, ac Domini splendor maximè eluceat, dum suis præsens adest, fouendo, ac tuendo.

QVÆSTIO XXVIII.

Quare Virgo ab Angelo dicatur Benedicta in mulieribus?

71. BENEDICERE, idem est, ac beneficiis prosequi. Dicitur ergo Beatissima Virgo Maria benedicta inter mulieres, seu vt habet D. Hieron. Hieronymus sermone de Assumptione; *Plus benedicta, quàm omnes mulieres.* Et licèt de Iudith Iudith 13. *lib.suo cap.*13.*num.*23. dicatur; *Benedicta es tu, filia à Domino Deo excelso præ omnibus mulieribus super terram.* Tamen sicut plenitudo gratiæ Beatissimæ Virginis est supra omnes Sanctos, ita eius benedictio. Igitur primò, dicta est benedicta, quia concepit, & peperit, & vnà cum Deo Patre vnum habet filium; nam *benedicere* in Scriptura signi- Genes. 1. ficat fœcunditatem, Geneseos cap.1. num.22. *Benedixitque Deus, dicens: Crescite, & multiplicamini.* Et ita Virgo Maria hîc dicitur benedicta ratione Augustin. fœcunditatis tanti, ac talis filij. Ita Diuus Au- Hildeph. gustinus *serm.*11. *de Natali.* Diuus Hildephonsus Bernard. *serm.* 3. *de Assumptione*, Diuus Bernardus *super Missus est*, & alij Patres. Secundò. Quia omnis maledictio per Euam inducta, per Mariam soluta est. Ita D. Irenæus *lib.*3.*c.*33. D. Augustin. Irenæus. Augustin. *serm.*10. *de tempore.* Tertiò. Quia in ea fuit omnis benedictio, virginitas, fœcunditas, ac excellentia omnium virtutum, & donorum quæ esse possunt.

Sed insurgit dubium: Quomodo Angelus hæc 72. dixit? quando enim Angelus hîc Virginem salutabat, adhuc ipsa non conceperat Verbum, adhuc per eam maledictio non erat dissoluta. Ideo graues authores tenent, hæc ab Angelo affata esse de futuro; ac si diceret, *Benedicta eris.* Aliter tamen simpliciter dicendum est: nam Angelus in suis verbis vnam fecit integram orationem; ac in prima salutationis parte, *Aue gratia plena, Dominus tecum*, locutus est de præsenti; ergo etiam in hac vltima parte; *Benedicta tu inter mulieres*, de præsenti protulit verba. Quamuis Virgo Maria pro tunc Deum in vtero non haberet, ad diuinam tamen maternitatem erat electa, & Angelus ex diuino consilio agnoscebat consensum ab ipsa præstandum; opportuna autem laus, auspicium est dignitatis futuræ. Deinde Virgo Maria meritis resplendebat præclarissimis, vt dignum Dei habitaculum effici mereretur; & vbi *Vbi meritum, ibi adest corona.* adsunt merita, statim honoris insula coronat. De Christo Saluatore ait Isaias cap.8. *Antequam sciat* Isai. 8. *puer vocare patrem suum, & matrem suam, auferetur fortituto Damasci, & spolia Samariæ coram Rege Assyriorum.* Magnam omnibus difficultatem fecit, quomodo vaticinatur Propheta Diaboli superbiam à Christo in infantia esse confringendam, à suoque principatu expoliendam, & meritò addubitat Diuus Cyrillus Alexandrinus aiens, *Nec* Cyrillus. *ex historia, rebusque sub sensibus cadentibus inuenimus, Christum natum, statim, vel expoliasse Damascum, vel regionem Regis Assyriorum.* Victoria à Christo Domino in Cruce est assecuta, ibi humani generis hostem debellauit, vt ipse dixit Ioannis cap.12.num.32. *Si exaltatus fuero à terra,* Ioann 12. *omnia traham ad me ipsum.* Si inimicus in Cruce deiictus, quomodo ei in infantia victoria tribuitur? Christus Dominus à primo suæ conceptionis instanti infinitis resplenduit meritis, vt communiter fatentur Theologi. Differatur ergo triumphus, ac generis humani redemptio vsque ad Christi mortem ex pacto, ac fœdere cum æterno parente inito, iuxta illud Isaiæ cap. 53. Isai.53. num.10. *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longæuum.* Tamen cùm Christus Dominus, antequam apud homines patrem, & matrem exteriùs vocare sciret, omnibus meritis emineret, ideo ei pro tunc victoria magnis fuit vocibus acclamata, magnoque fausto inimicorum applaudenda expoliatio. Vnde eleganter dixit Cassiodorus lib.5. variarum. *Si merita splendent, de illo-* Cassiodor. *rum venustate ante coronam aurea facies pulchrescit.*

Lucæ 1.*n.*29. Quæ cùm audisset, turbata est in sermone eius, & cogitabat, qualis esset ista salutatio.

VERSIONES.

Syriacus. Illa verò cùm vidisset, turbata est eius sermone, & meditabatur, qualis esset pax ista.

*D. Ambr. hîc, & lib.*1.*offic. c.*18. *& lib.*2.*de Abrahã c.*9. Ipsa autem, vt vidit eum, mota est in introitu eius, & erat cogitans, qualis esset hæc salutatio.

Pagninus. Illa verò cùm vidisset, turbata est super oratione eius, *&c.*

Arias. Illa verò videns perturbata est in eius sermone, & ratiocinabatur, qualis esset salutatio ista.

EXPOSITIO.

73. Græc. GRÆCI omnes Codices habent: *Quæ cùm vidisset*; nec enim multum refert, si legatur: Quæ cùm vidisset Angeli maiestatem; vel cùm audisset inauditum Angeli sermonem; nam fortasse tum ex aspectu Angeli tanto fulgore apparentis; tum ex tam honorifico, insolitoque sermone turbata est. Hæc autem turbatio orta fuit, non ex debilitate, aut defectu corporis virium, sed fuit quidam timoris, & pudoris, atque admirationis affectus, & ideo Angelus respondit: *Ne timeas, Maria.* Hæc verò prudens admiratio, & turbatio in Virgine, quam refert Euangelista, & rationalis timor resultauit ex ponderatione eorum, quia audiebat, & tanta animi moderatione, & constantia turbata est, vt cogitaret, *Qualis esset ista salutatio.* Vnde rectè ait D. Bernard. Bernardus homil. 3. super Missus est. *Turbata est, sed non perturbata; turbata est, & non est locuta, sed cogitabat, qualis esset ista salutatio. Quòd turbata est, verecundiæ fuit virginalis; quòd non perturbata, fortitudinis; quòd tacuit, & cogitauit, prudentiæ.* Pro Bonauent. quo similia verba adducam *quæst.* 30. ex D. Bonauentura.

QVÆSTIO XXIX.

Quare Virgo, audito sermone, Angeli turbetur?

74. Hieron. Augusti. Bernardus. Iustinian. Damianus. Damascen. SVPPONO ex communi sententia Patrum, Diui Hieronymi, Diui Augustini, Diui Bernardi, Diui Laurentij Iustiniani, Diui Petri Damiani, quos statim referam, Beatissimam Virginem assuetam esse colloquiis Angelorum. De quo Diuus Damascenus *oratione* 1. *de Dormitione Virginis.* Causam ergo turbationis Virginis proponamus, rationes etiam ad mores aliquantulum componendo. Primò Euthymius *hîc*, D. Bernardus *homil.* 3 *super Missus est.* Andreas Cretensis *sermone de Annuntiatione*, eam timoris causam existimant, quia dubitabat Beatissima Virgo, an ille esset Angelus Lucis, vel Sathanæ; sciebat enim Beatissima Virgo, quòd Sathanas aliquando se transfigurat in Angelum lucis. Ait Bernard. Diuus Bernardus citatus: *Quidquid nouum, quidquid subitum fuerit ortum, suspectas habet insidias; idcirco Maria turbata est: sciebat, quòd sæpe Angelus Sathanæ transfigurat se in Angelum lucis.* Sed hoc magnam habet difficultatem, quia dicitur in textu, *Turbata est in sermone eius.* Secundò. Quia inter gratias gratis datas habuit perfectam discretionem spirituum; ergo cognoscebat, bonum esse Angelum. Tertiò. Quia, vt mihi persuadeo, Beatissima Virgo à principio cognouit, esse bonum Angelum & Gabrielem, ideoque ipse Angelus non dixit Virgini: *Ego sum Gabriel*, vt manifestauit Zachariæ, vti vidimus superiori capite.

Euthymius. Bernard. Andr. Cret.

Secundò Diuus Ambrosius *hîc*, *& lib. 2. de Virginitate*, & Diuus Hieronymus *in epist. 7. ad Latam, & in epistola ad Eustochium*, Diuus Damascenus *orat. 1. de dormitione Virginis*, affirmant, perturbationem Virginis istam, de qua suprà, fuisse ortam ex subita Angeli apparitione in forma viri insolita, & admirabili. Vnde eleganter D. Ambrosius *lib. 2. de Virginitate, de Beatissima Maria*, ait: *Ita peregrinata est in viro, quæ non est peregrinata in Angelo, vt cognoscas aures religiosas, oculos verecundos.* Nam Deipara, cùm esset aliena à colloquio hominum, peregrinata est in specie viri, in qua Gabriel apparuit; non tamen in Angelo, vtpote eorum alloquiis assueta. Ex quo multa habes ad mores. Primò. Quia verecunda Virgo aspectum viri timuit. Vnde ait Diuus Bernardus, quòd *Virginalis verecundia tuta timere solet.* Secundò. Quia quamuis cognouerit Angelum, cùm tamen apparentem, & fictam viri formam inspexerit, timore tacta est. Videbatur ei adolescens eximia & præstanti forma cùm talis non esset, & vbi adest fictionis vmbra, prudens pauet.

75. Ambros. Hieron. Damascen. Bernard. *Fictio timenda.*

Tertiò. Citatus Andreas Cretensis, *Turbata*, inquit, *est in sermone eius.* & subdit: *Quasi diceret: Num sola ego inter mulieres nouum naturæ modum inducam?* Præsensit Beatissima Virgo Maria, ex modo annunciationis, quòd ipsa eligeretur in Messiæ matrem sine virginitatis læsione, & ideo turbata est, dum se videt ad nouum, ac singularem maternitatis modum eligi: nam singularitas semper est valde suspecta. Quartò Diuus Petrus Chrysologus *serm.* 140. Diuus Hieronymus *in epistola ad Eustochium*, docent, eximium splendorem ac fulgurantes radios, quos Angelus ex se mittebat, originem extitisse timoris. Cui fauet Ecclesia. *Expauescit Virgo de lumine.* Quintò. Idem Chrysologus sermone 143. *Maria*, ait, *vt vidit Angelum, turbata est: quia in ingressu Angeli Virgo sensit diuinitatis ingressum.* Nulla est creatura adeò pura, quæ ad Dei præsentiam non paueat. Sextò. Idem Chrysologus sermone 142. *Quid plura*, ait, *mox sentit, in se supremum suscipi iudicem.* Virgo purissima, immunisque ab omni peccato, cùm ex salutatione, vt dicam, cognouerit intra se Deum suscipiendum, expauescit. Qualiter debet contremiscere homo qui ad Eucharisticam accedit mensam: si enim suscipit agnum, suscipit etiam iudicem. Sed cum his omnibus expositionibus pugnat illud, quod dicitur in textu: *Turbata est in sermone eius.*

76. Cretensis. *Singularitas timenda.* Chrysolog. Hieron. Chrysolog. *In Dei præsentia timendum.* Chrysol. *Qui accedit ad Eucharistiam timeat.*

Septimò. Origenes *homil. 6. in Lucam.* D. Ambrosius *hîc.* D. Laurentius Iustinianus *sermone de Annuntiat.* Hugo, turbatam Virginem fuisse, affirmant, ex insolito salutandi genere; quia à sæculo simile non fuerat auditum, sciebat enim salutationes hominum, & Angelorum ex Scriptura, benedictiones legis ex *Deuter.* 28. & numquam similem: *Aue gratia plena*, audierat. Et sic ait D. Ambrosius. *Salutationis nouam formam Virgo mirabatur, nusquam enim erat lecta, vel audita.* D. Augustinus sermone de Annuntiat. *Post illius benedictionis præsagium terretur Virgo de nouitate verborum.* Semper prudens noua, & insolita timet. Sic ait D. Bernardus sermone 3. super Missus; *Omne nouum suspectas reddit insidias.* Octauò. Andreas Cretensis *sermone de Annuntiat.* sic meditabundam secum

77. Origenes. Ambros. Laurent. Hugo. Ambros. Augusti. Bernard. *Noua timenda.*

Cretenſis. ſecum loquentem introducit. Virginem: *Qualis eſt hæc ſalutatio? Quis ille, aut vnde ingreſſus, qui nuntium hoc mihi apportauit? Angelum ergo eum cenſebo? Verùm hominis inſtar loquitur.* Adeò eſt cauta Virginitas, vt in puro ſpiritu humanam loquelam timeat. Nonò. Graues authores, ex eo Beatiſſimam Virginem metuere aſſerunt; quia audierat ab Angelo, ſe benedictam vocari, ſubtilitate ingenij ſui cognoſcebat ex Scriptura, benedicere, fœcundare, ſeu prolem dicere. Geneſ. 1. Geneſ. 1. *Benedixit eis, dicens: Creſcite*, &c. Vt autem hæc intellexit, caſtiſſima, ac puritatis amantiſſima cœpit erubeſcere, & timere virginitati ſuæ.

78. Decimò. D. Thomas 3. *part. quæſt.* 30. *art.* 3. *in fine*, ex aliquorum Patrum ſententia ita, *B. Virginem, vt aſſuetam viſionibus Angelorum, non fuiſſe turbatam in viſione Angeli, ſed in admiratione eorum, quæ ei ab Angelo dicebantur; quia de ſe non tam magnifica cogitabat; vnde Euangeliſta non dicit, quòd turbata fuerit in viſione Angeli, ſed in ſermone.* Et ſimiliter D. Laurentius Iuſtinianus ſæpe *citatus*. Extitit ergo Beatiſſima Virgo turbata ex tam honorifica ſalutatione in ſui laudem, ac ex tot magnalibus, quæ de ſe audierat; vir enim prudens cùm laudatur in ore, torquetur in corde. Orabat Chriſtus Dominus in horto, dicens. *Pater ſi vis, transfer à me calicem iſtum. Apparuit autem illi Angelus de cœlo confortans eum. Et factus in agonia prolixiùs orabat. Et factus eſt ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram*, Lucæ 22. num. 42. Sed quid hoc quòd poſt confortationem Angeli angores augentur, & præ triſtitia ſanguis è corpore effunditur? D. Epiphanius hæreſi 69. *Angelus confortabat eum, admirando eius fortitudinem, laudando, ac dicendo: Tua eſt potentia Domine, tua eſt fortitudo.* Et ſimiliter Theophylactus. Cùm ergo Dominus Ieſus ſui laudes, magnitudines donorum, ac dominationum à Patre præparatas audiuit, timore vehementi tactus, factus eſt in agonia prolixiùs. Et quamuis Dominus, dum mortem paueret, dicit: *Triſtis eſt anima mea*; dum verò confortationem tot magnalibus plenam auſcultat, factus eſt tunc ſudor eius, ſicut guttæ ſanguinis. Hæc autem confortatio, vt ait Gloſſa Interlinealis, *fuit ad noſtram eruditionem.* Chriſtus enim Dominus illa minimè egebat, ſed vt te inſtruat. Quòd in ipſo, qui ſui erat maximè ſecurus, ſua audita præconia timuit; qualiter tu, qui ad omnem ex propenſus miſeriam, tui debes commendationes horreſcere, & formidare? Vnde ait Seneca Epiſtola 4. ad Lucillum. *Ad omne fortuitum bonum ſuſpenſi, & pauidi ſubſiſtite, quia beneficium inſidiæ fortunæ ſunt.*

Laurent. *Prudens, dum ſui laudes audit, timet.* Luc. 22. Epiphan. Theophyl. Interlin. Seneca.

QVÆSTIO XXX.

Quare Deipara, audita ſalutatione, non ſtatim reſpondit?

79. RESPONDEO primò, quòd Beatiſſima Virgo Maria, audita tam honorifica ſalutatione, non ſtatim reſpondit, ſed ob magnitudinem prudentiæ animi ſui, antequam reſponderet, erat verba Angeli, eorumque intelligentiam præponderans. Diuus Chryſologus ſermone 140. *Cogitat Virgo*, ait, *quia citò reſpondere, eſt facilitatis humanæ; cogitare verò, ponderis eſt maximi, & iudicij præmaturi.* Et Diuus Bonauentura hîc. *Tripliciter*, ait, *Virgo eſt commendabilis, in auditu ſcilicet, affectu, & cogitatu. In auditu commendendatur modeſtia, cùm dicit, quæ cùm audiſſet, ideſt, ſilentio, & taciturnitate auſcultaſſet, ſecundum illud* Eccleſiaſt. 11. *Audi tacens. In affectu commendatur, cùm dicitur: Turbata eſt, ſcilicet ex verecundia.* Beda: *Decet trepidare Virginem. In cogitatu laudatur, cum dicitur: Et cogitabat, qualis eſſet ſalutatio. Et hæc eſt magna prudentia.* Sapientiæ 6. *Cogitare de illa.* Daniel. cap. 4. *Cœpit intra ſemetipſum quaſi vna hora cogitare.* Ita ille. Chryſolog. Bonauent. *Prudens non citò reſpondet.*

Secundò. Andreas Cretenſis ſermone de Annuntiat. *Veriſimile eſt*, ait, *ipſam haud ignaram diuinorum, quæ in Scriptura habentur, oraculorum fuiſſe. Vt cogitationes ſuas ſtatim conuerterit ad primæ parentis lapſum, in animo ſecum ſuo reuoluens deceptionis primæ caſum. Non ergo immeritò Euangeliſta meditabundam illam fuiſſe, ſcripſit.* Vbi Cretenſis ipſe loquitur conſequenter ad ſuam ſententiam, quam retuli *ſuperiori quæſt. in* 1. *ſolutione*; quòd ſcilicet Beatiſſima Virgo fuerit dubia, an ille Angelus eſſet bonus, vel malus? Sciebat enim Beatiſſima Virgo, primam mulierem deceptam fuiſſe locutione Angeli Sathanæ: cogitabat ergo, ne in ſalutatione illa fallacia aliqua lateret; prudens enim aliorum caſu, & ruina fit cautus. Hæc eſt ſententia Cretenſis, ſed eam *citato loco* impugnaui. Tertiò. Cogitabat, qualis eſſet iſta ſalutatio, vt denotetur, quantum diſtet hæc Angeli apparitio, ab illis quæ fiebant Prophetis. Nam cùm idem Gabriel Danieli apparuiſſet, totum terribilem ſe exhibuit: *Oculi eius, vt lampas ardens, & brachia eius, & quæ deorſum ſunt vſque ad pedes, quaſi ſpecies æris candentis, & vox ſermonum eius, vt vox multitudinis*, Daniel. c. 10. n. 6. At Beatiſſimæ Virgini ſe præbuit totum placidum, ac hilaris eam humiliter, & honorificè ſalutat, & reueretur. Deinde Daniel, dum vidit Angelum, de ſe ait ibidem num. 7. *Non remanſit in me fortitudo, ſed ſpecies mea immutata eſt in me, & emarcui, nec habui quidquam virium.* At Beatiſſima Virgo eundem Gabrielem audiens, prudentia, ac fortitudine, erecto corpore ſtabat cogitans, qualis eſſet iſta ſalutatio. Ex quo moraliter conſidera, qualiter ſe habuit Angelus erga Beatiſſimam Virginem, ac Danielem: Beatiſſimam Virginem, vt Dominam, ac Reginam lætus, & humilis veneratur; Danielem verò, vt ſibi inferiorem, terribili aſpectu terret, ita vt ipſe conſternatus iaceret, & vultus eius terræ hæreret. Solent enim miniſtri coram dominis ſuis lenes, ac modeſtia perfuſi videri: coram verò ſubditis toti horribiles, ita vt à facie eorum terror nimius irruat in illos. Hæc ita moraliter accipe.

80. Cretenſis. Daniel. 10. *Prudens aliorum ruina fit cautus.* *Miniſtri ſuperioribus ſuis humiles, inferioribus terribiles.*

Lucæ 1. *n.* 30. Et ait Angelus ei: Ne timeas, Maria, inueniſti enim gratiam apud Deum.

VERSIONES.

Pagninus. Ne timeas, Maria, nacta es gratiam apud Deum.

Textus Græc. Ne timeas, Maria, nacta gratiam iuxta, ſeu prope Deum.

Arias.

Arias. Ne paueas Maria.
D. Cypr. lib. 2. aduer. Iudæos. Inueniſti gratiam ante Deum.

EXPOSITIO.

81. BEATISSIMA Virgo, audita ſalutatione Angeli, ob ſui humilitatem ſenſum illius inueſtigabat, & in reſponſione cunctabatur. Verbi ſenſu non percepto, magnæ eſt prudentiæ, non reſpondere. Ideo Angelus legationem ſuam exprimere intentat. Et primò vult, ab ea timorem, ac pauorem expellere; amicitiæ, ac beneuolentiæ cauſa eam proprio nomine vocat, & rationem deponendi timorem aſſignat, quia inueniſti gratiam apud Deum, illique es grata, ac gratioſa.

QVÆSTIO XXXI.

Quare Angelus velit ab ea timorem excludere?

82. RESPONDET primò Titus Boſtrenſ. *Quia verò fieri vix poterat, vt conturbata, accuratè ad ea, quæ Angelus dicturus erat, attenderet, quo ab omni animi commotione iam libera diuinum reſponſum ſedatè excipiat, propterea Gabriel in ipſo ſtatim orationis veſtibulo omnem illi metum adimit, dicens: Ne timeas, Maria.* Secundò Caietanus. Confortat eam modò, ne timeat, vt ex hoc, quod Virgo videt, ſuum internum affectum à Gabriele cognoſcit, Dei Angelum eſſe cognoſcat; ſola enim diuina reuelatione poterat Angelus eiuſmodi habere cognitionem. Tertiò. D. Auguſtin. ſerm. 5. de Natiuitate Domini, tom. 10. *Ne*, inquit, *timeas. Abijce abs te omnem metum ſæculi, quæ conceptura es gaudium mundi.* Ac ſi dicat: Mulier, in quam cœleſte gaudium, ac ipſemet vniuerſi Dominus intraturus eſt, nullius creaturæ timore, ſed ſolius Dei replenda eſt; ac proinde à mea præſentia ne timeas. Quartò. Vt diſcant homines, gratiam Dei habentes, timere ne eam perdant. Qui bonis temporalibus ſunt expoliati, vbique ſecuri; qui verò magnam copiam poſſidet, valde timidi: ſic gratiæ expertes, in omni loco intrepidi, illius theſaurum habentes, valde pauidi. Quintò. D. Petrus Chryſologus *ſermon. 144.* ita introducit Angelum ad Mariam loquentem. *Ne timeas, Maria. Quid timet, quæ ſuſcepit eum, quem timent omnia, qua timentur? Quod timet, cui iudex cauſæ eſt aſſertor, integritas teſtis innocentia.* Ac ſi dicat. Quieto, & tranquillo animo eſto Virgo; hoc enim tua verificat puritas, & iudex vt integrè, & fidelis amicus, cui places, hoc affirmant; ideo namque tibi iam dixi: *Gratiâ plena, Dominus tecum*; & vbi adeſt iudicis teſtimonium, ac beneuolentia, nulla eſt timendi materia. Sextò D. Chryſologus *ſerm. 142.* dandus *quæſt. ſequenti*, ponderat, quòd Maria ex Hebræo nomine *Domina* nuncupatur; & ait. *Vocat ergo Angelus Dominam, vt dominatoris genitricem trepidatio deſerat ſeruitutis: quam naſci, & vocari Dominam ipſa ſui germinis fecit, & imperauit auctoritas.* Cùm ipſa ſit domina à ſeruitute peccati libera, nulla eſt ei timendi ratio, cùm ex ſuo germine habeat dominandi auctoritatem.

Boſtrenſis.
Caietan.
Auguſt.
Qui multum habet, multum timet.
Chryſolog.
Chryſolog.
Maria Domina nuncupata.

Septimò. Timet Virgo, vt nos in omni tranquillitate, & ſerenitate timeamus. nam, vt ait D. Bernardus hîc, *Vis ò homo in periculo eſſe ſecurus? Time ſecuritatem. Vis eſſe à Dæmone liber? Angelos de cœlo time.* Cùm Chriſtus Dominus eſſet in vltima cœna cum ſuis diſcipulis, eis dixit, quòd ab vno illorum in ſuorum inimicorum manus eſſet tradendus: & manifeſtum erat, ac euidens, quòd Dominus loquebatur de proditione illa nocte peragenda. Quid tunc Apoſtoli? *Contriſtati valde cœperunt ſinguli dicere: Numquid ego ſum Domine?* Matth. 26. num. 22. Sed quomodo Petrus, Ioannes, Andreas, ac alij Apoſtoli, Iuda excepto, timent, ac trepidant? Nónne quilibet de ſua conſcientia erat certiſſimus, quòd numquam tale crimen ei venerit in mentem? Cur ita pauent, ac quærunt omnes, Numquid ego ſum Domine? Omnes valde ſecuri erant de ſuo conſtantiſſimo affectu erga Chriſtum Dominum, & tamen timent ne fortè ab eo diffidant, & cadant. S. Leo ſerm. 7. de Paſſione, cap. 3. *Ecce innocentes condiſcipuli*, ſcilicet, ô Iuda, *ad ſignificationem facinoris expaueſcunt, & omnes ſibi, non edito impietatis authore, formidant. Contriſtati enim ſunt, non de conſcientiæ reatu, ſed de humanæ mutabilitatis incerto, timentes ne minus verum eſſet, quod in ſe quiſque nouerat* Cùm Agar Ægyptia fugeret à facie Dominæ ſuæ, ei apparet Angelus, & ipſam reprehendit, *Gen. 16. num. 8.* nullum tamen pauoris ſignum in muliere viſitur. Danieli ſe exhibet Angelus aſportans feliciſſima nuncia de exitu populi à captiuitate Babylonica: & tamen Propheta ait de ſe. *Non remanſit in me fortitudo; ſed & ſpecies mea immutata eſt in me, & emarcui, nec habui quidquam virium: & audiens iacebam conſternatus, & vultus meus hærebat terræ*, Daniel. 10. num. 8. Agar mulier, & idololatra in viſione Angeli non timet, & ſanctus Propheta ſupernaturali fide, diuina gratia, cœleſtibus donis munitus, ita pauet ac timore conſternatur. Cur ergo timet? Quia ſanctior erat; & licèt ex ſanctitate poſſet habere animum ſecurum, ac pacatum ad loquendum cum Angelo, inde ipſam ſecuritatem timebat. Vnde dixit Tertullian. *lib. de Idololatria, cap. 24.* dum de gubernaculo fidei agit; *Inter hos ſcopos, & ſinus, inter hæc vada, & freta idololatriæ, velificata Spiritu Dei fides nauigat tuta, ſi cauta, ſecura, ſi attonita.*

83. *Iuſtus ſecuritatem timet.* Matth. 26. Bernard. Leo. Daniel. 10. Tertullian.

QVÆSTIO XXXII.

Quare Angelus exprimat hîc nomen Mariæ?

84. ANGELVS hîc nomen Mariæ ponit, cùm in principio ſalutationis illud ſubticuerit. Reſpondeo primò. Vt Angelus ſe familiariter illi exhibeat, & ab ea omnem timendi rationem expellat, ideo nomine proprio appellat. D. Bernardus homil. 3. ſuper Miſſus eſt. *Familiariter*, ait, *Virginem vocans ex nomine, benignè, ne timeat, perſuadet, nihil hîc doli, aut fallaciæ eſt, nullam circunuentionem, nullas hîc ſuſpiceris inſidias.* Et ideo, vt notat Lactantius Firmianus lib. de opificio mundi; *Cùm Diabolus ad primam fœminam inſidioſè alloqueretur, non eam nomine proprio appellat, ſed tantùm dixit ad mulierem*, Geneſ. 3. num. 1. Quaſi nollet

Bernard. Lactantius.

Beneuolentia signo non est decipiendum. Athanas.

let Diabolus sub beneuolentiæ signo aliquem decipere, quod sæpe homines non verecundantur. Secundò D. Athanasius *epist. ad Marcellinum de interpretatione Psalmor.* notat, quòd Angelus nomine proprio Mariam vocauit, tamquam à suo genere alienam & diuersam; cùm Angelus sit incorporeus, ipsa verò corporea. Tanta enim erat puritas Virginis, vt ne Angelus in natura putaretur, necesse fuerit, eam vt diuersam tractare, & nominare.

85. Tertiò. Ad Mariam dicit, *Ne timeas*, ipsum enim Marianum nomen magnam habet vim ad tranquillitatem, & serenitatem animi inducendam, & ad metum, ac perturbationem excludendam. D. Petrus Chrysologus sermone 142. *Ante causam*, ait, *dignitas Virginis annunciatur ex nomine. Maria Hebræo sermone*, ait, *Latina Domina nuncupatur: vocat ergo Angelus Dominam, vt Dominatoris genitricem trepidatio deserat seruitutis, quam nasci, & vocari Dominam ipsa sui germinis fecit, & impertiuit auctoritas.* Et ideo vt Angelus quietũ redderet animum Ioseph, Marianum nomen, vt efficax remedium, illi adhibuit, non dixit solùm: Accipe coniugem; sed adhibet Mariam ad depellendum timorem: *Noli timere accipere Mariam coniugem tuam*, Matthæi 1. Expende illa verba, *Ante causam dignitas Virginis annunciatur ex nomine.* Antequam Angelus exprimeret suam legationem, quòd Virgo esset electa in matrem Dei, iam tam sublimis dignitas ipso Mariano nomine declarabatur; nam Maria, idest, Domina ex radice Hebraica, excellenti quadam prærogatiua, *& vocari Dominam sui germinis fecit auctoritas.* Quartò. Maria, idest, Domina; & ideo ait D. Chrysologus citato loco: *Causa dignitatis Virginis annuntiatur ex nomine.* Appellat ergo Angelus eam Mariam hîc, idest, Dominam, vt ostendat, quòd non solùm à conceptione filij, sed multo antea dominationem habuerit, & hoc nomine fuerit insignita; quia ab æterno ordinata erat in Dei matrem. Et ideo ait Fulbertus Carnotensis sermone de Natiuitate Virginis. *Archangelus Gabriel eam, antequam Mater Dei efficeretur, quia futuram nouerat, tanta veneratione salutauit.*

Chrysolog. — *Nomen Mariæ timorem excutit.* — Matth. 1. — *Maria nomen omnem dignitatem dicit.* — Chrysol. — Carnotens.

86. Quintò. Ex eo, quòd Gabriel eam Mariam appellare scit, non hominem, sed Angelum Dei se ostendit; ita enim erat abscondita Virgo, & clausa in domo, vt nullus esset homo, qui eam nomine proprio agnoscere; ac proinde tantùm diuina reuelatione hæc notitia consequi poterat: & ideo ait D. Bernardus Chrysologus sermone 145. *Hoc nomen Mariæ prophetiæ germanum est.* Sicut enim prophetia ex dono Dei tantùm habetur, ita & nomen Mariæ. Vel fortasse intelligit S. Pater, quòd sicut donum Prophetiæ illuminat intellectum, ita & nomen Mariæ. Sextò. Eam nomine proprio appellat, vt significet Angelus, nomen Mariæ esse scriptum in libro vitæ. Ita D. Bonauentura *hic.* Vnde ait Cardinalis Nicolaus Cusanus lib. 8. Exercitat. *Non est*, ait, *Maria deleta de libro mortis, quia nunquam in eo scripta fuit.* Septimò. Non in prima salutatione nomen Mariæ Angelus posuit, sed hîc secundò hoc in sermone ad Virginem, quia statim addendum erat, *Concipies, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum*; tanta enim est excellentia nominis Mariani, vt à Iesu segregari non possit; ita vt primum locum nomen Iesus, secundum Mariæ habeat. Ita doctissimus Idiota *lib. de contemplatione Virginis, cap. 5.* & citatus Cardinalis Nicolaus.

Virgo clausa in domo. — Chrysolog. — *Nomen Mariæ illuminat intellectum.* — Bonauent. — Cusanus. — Idiota.

QVÆSTIO XXXIII.

Quare dixerit Angelus: Inuenisti gratiam apud Deum?

87. RESPONDETVR, quòd ad excludendum timorem à Beatissima Virgine hoc dixit. Inuenire gratiam est Hebraismus; & idem valet, ac esse gratum alicui, illique placere, ac eius fauorem habere, *Esther 2. n. 9. & 7. n. 3. Iudic. 12. num. 17.* Ac si dicat Angelus. Quæ grata es Deo, & eius beneficiis, ac fauore munita, nihil habes ad timendum. Ita ait D. Petrus Chrysologus. *Verum est, quia qui inuenit gratiam, nescit timere.* Similiter D. Bernardus *serm. 3. super Missus est.* D. Bonauentura, Basilius Seleucus Episcopus. *Timor est eorum, qui offenderunt, tu verò gratiam inuenisti.* Sed dubium hîc oritur, de qua gratia loquatur Angelus?

Chrysolog. — Bernard. — Bonauent. — Basil. Seleuc.

88. Primò est sermo de gratia sanctificante, quam genus humanum peccando amiserat, hanc Maria inuenit, vt omnibus restituat. Et ideo ait Cardinalis Hugo hîc. *Quia non sibi soli retentura erat gratiam, ideo dixit Angelus, inuenisti; currant ergo peccatores ad Virginem, qui gratiam amiserant peccando, & eam inuenient apud eam, eam salutando, & securè dicant: Redde nobis rem nostram, quam inuenisti.* Et Albertus Magnus sermone 1. de Annuntiat. *Inuenisti gratiam*, ait, *non creasti vt Deus, non rapuisti vt Angelus, non perdidisti vt Adam, non emisti vt Simon Magus, non abscondisti vt infidelis doctor, sed restituisti potius.*

Hugo. — Albertus.

89. Secundò, & mihi probabilius, sermo est de gratia Incarnationis, quam ipsa maximè optabat; & ideo Angelus explicat gratiam, quam inuenit: *Ecce concipies, & paries filium*; vt obseruarunt D. Ambrosius *hîc*, & Origenes *homil. 6. in Lucam*, & in hac explicatione est etiam D. Bernardus *serm. 3.* D. Bonauentura *hîc.* Andreas Cretensis *serm. de Annuntiat.* In cuius rei explicationem nota modum loquendi; *Inuenisti gratiam apud Deum.* De aliis quatuor modis dicitur inuenire gratiam vel coram Domino, de Moyse *Exod. 33. num. 12.* Vel ante Deum, vt dixit beatus Stephanus *Actor. 7. num. 46.* Vel in oculis Domini, vt de Abraham *Genes. 18. num. 3.* Vel in conspectu Domini, vt dicitur de Ioseph *Genes. 50. num. 4.* At sanctissima Virgo apud Deum, seu, vt est in Græco, prope, seu iuxta Deum, quia alij ita inuenerunt gratiam, vt essent distantissimè separati, & inferiores Deo; at Virgo ita inuenit, vt esset prope, seu iuxta celsitudinem Dei, vt est mater cum filio; & hanc coniunctionem parentis ad filium denotat particula *apud. Et Verbum erat apud Deum*; & ita ait D. Thomas, quòd Beatissima Virgo sua operatione fines diuinitatis propinquiùs attigit, *2. 2. quæst. 103. art. 4. ad 2.*

Ambros. — Origenes. — Bernard. — Bonauent. — Cretens. — *Virgo Deo valde propinqua.* — S. Thomas.

90. Deinde nota, quòd non dicitur: *Inuenisti gratiam* apud Dominum, sed *apud Deum*, seu, vt sonat in Hebræo, *apud Elohim*, idest, apud Deum iudicem. Dominus dicitur, qui operatur secundùm vim, ac potentiam absolutam; Iudex verò, qui secundùm metas iustitiæ gubernat. Dum ergo sermo est de gratia Incarnationis, non dicitur

Suppoſito decreto Incarnatio debuit fieri ex Virgine.

tur inuenire gratiam apud Dominum, ſed apud Deum, ſeu iudicem, quia ſuppoſito decreto Incarnationis, dignum habitaculum Deo eſt præparatum. Et ideo ſententia, quæ aſſerit, Virginem meruiſſe maternitatem de condigno, vt piam, & probabilem ſuſtinui in propria lectura cum aliquibus antiquis, & Cabreira 3. *part. quæſt.2. art.11. diſput.6. num.6.* Raguſa *diſput.45. & 46.* Ergo, ſuppoſito decreto Incarnationis, debuit fieri in Virgine. Nota tertiò, quòd abſolutè dictum eſt, cùm dicitur *gratia plena*; quia apud omnes, tam Deum, quàm creaturas, gratioſa erat, vt *ibi* dixi: at verò hîc determinatè *apud Deum*, tum vt certa ſit de virginitate non amittenda, tum quia ſolus Deus hoc myſterium poterat operari. Nota quartò, quòd hæc gratia, quam inuenit, fuit ſingularis, & generalis, vt loquitur D. Bernardus homilia 3. ſuper Miſſus eſt. *Inueniſti*, ait, *gratiam; quantam gratiam? Gratiam plenam, gratiam ſingularem: ſingularem, an generalem? Vtramque ſine dubio, quia plenam, & eo ſingularem, quo generalem.* Ac ſi dicat, quòd hæc gratia fuerit ſingularis, & generalis; ſingularis, quia extitit peculiaris; generalis, quia ad alios tranſiuit; ita enim Dei beneficia ſe habent, vt pluribus communicentur.

Gabreira. Raguſa.

Bernard.

Lucæ 1.n.31. Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum.

VERSIONES.

Textus Græcus. Habebis in vtero, & paries, *&c.*

D. Iuſtin. in Apolog.2. ad Anton. Imp. D. Damaſc. lib.3. de fide c.2. Vocabis nomen eius Ieſum, ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum.

Heſychius hom.1. de laud. Virg. Paries filium, vocabis nomen eius Emmanuel.

EXPOSITIO.

91. ECCE, ait, vt denotet celeritatem: ac ſi dicat; ſtatim conceptura es, vt explicat Græcus auctor citatus *in Catena. Ecce*, vt indicet rem nouam, & non viſam, hoc enim ſignificat illa particula in Scriptura *Ecce*, vt modus annuntiandi prophetiæ correſpondeat: *Ecce Virgo concipiet*, Iſai.7. Ac ſi dicat: Tu es illa Virgo, quæ concipies, & paries. *Concipies in vtero*, ait, *& paries*, tempore ſuo, & naturali loco gignes. *Vocabis nomen eius Ieſum.* Valde enim frequens eſt in Scriptura nomen, *Annuntiare. Nomen eius Ieſum*, id eſt, Saluatorem, quo ei innuitur partus ſine dolore; vt enim ait D. Gregor. Niſſenus in Catena: *Saluatoris aduentus omnis triſtitia, doloris, ac timoris eſt propulſio.* De hoc verò ſanctiſſimo nomine multa ſequent. lib. in proprio loco.

Iſai. 7.

Niſſenus.

QVÆSTIO XXXIV.

Quare dicatur Deipara: Concipies, & paries?

92. ANNVNCIATVR Beatiſſimę Virgini, *Concipies, & paries*; cùm Zachariæ, vt ſuperiori cap. vidimus, de Baptiſta dictum ſit: *Vxor tua pariet tibi filium*, Luc.1. num.13. Vbi Angelus ſolùm partum Præcurſoris, non verò conceptionem denuntiat: vtrumque tamen hîc Beatiſſimæ Virgini. Reſpondeo primò. Vt veritas Euangelica Prophetiæ correſpondeat. De Ioanne non conceptio, ſed ortus tantùm in Prophetis prædictus erat, *Hierem.1. Malach.3. n.1.* At de Chriſto Domino, Conceptio, & ortus prophetatus eſt. Iſai.7. *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium.* Secundò. Conceptio Ioannis fuit in peccato, ortus verò in gratia: ergo tacetur conceptio, & partus annuntiatur, vt denotetur, quòd totum, quod in Ioanne apparet, gratia eſt. Tertiò. Innocentius tertius Pontifex ſerm.1. de S. Ioanne. *Gabriel*, ait, *Ioannis non conceptum, ſed ortum dicit; Ieſu verò prædicit ortum pariter, & conceptum: quia Ioannes fuit conceptus in culpa, ſolus autem Chriſtus fuit ſine culpa conceptus: vterque verò natus in gratia. Et ideo vtriuſque natiuitas colitur; ſed ſolius Chriſti conceptio celebratur.* Iuſti, & Dei miniſtri, quod bonum eſt, publicant, & manifeſtant; quod verò malum, occultant, & abſcondunt. Natiuitas Chriſti, & Ioannis, vt ſancta, ab Angelo annunciatur; at Conceptio Chriſti, vt Deo grata, ab Angelo dicitur; Conceptio verò Ioannis, vt in peccato, tacetur. Balaam ad maledicendum populum proficiſcebatur; & ideo Angelus voluit interficere eum; ac Deus direxit linguam eius, vt benediceret. Vbi nota cum Lyrano, & Carthuſiano, quòd vt iniquus vates, & ex ſe loquens intentabat maledicere populum, eius peccata, ac ſcelera diuulgando; & bona, ac benedictiones prætereundo; & Spiritu Dei inflatus aliter ſe habuit, vt benediceret, & mala conticeſceret: benedictiones verò alta voce clamaret. Ex quo patet, homo quantum differt à ſe, dum proprio ſpiritu, ac inſpiratione Dei agitur. Vide ſuprà *cap.1. num.115. & cap.2. num.90.*

Veritas Prophetiæ.

Luc.1.

Iſai.7.

In Ioanne totum, quod apparet, gratia eſt.

Innoc.

Iuſti bonum manifeſtant, malum occultant.

Lyranus.

Carthuſian.

93. Sed expende adhuc in hac adæquatione: quare Angelus citato loco dixit Zachariæ, *Vxor tua pariet tibi filium*, Luc.1. num.13. at verò Beatiſſimæ Virgini tantùm ait: *Concipies, & paries filium*; non addidit *tibi*, vt dixerat Zachariæ? Reſpondet primò Diuus Petrus Chryſologus ſermone 142. *Non dixit, tibi, non dixit tuum. Quare? Quia ſanctum vocabitur filius Dei.* Ac ſi dicat Angelus; Vide quantum diſcrimen ſit inter filium Zachariæ, ac filium Dei; nam ille naſcitur tantùm patri, ac matri: at filius Dei, non tantùm matri, ſed omnibus hominibus, vt verus Sol exoritur. Bona hominis ad paucos coarctantur, Dei verò ad omnes diffunduntur. Secundò Ioannes naſcitur vt filius Zachariæ; Ieſus verò vt Saluator, ac Rex totius vniuerſi. *Dabit illi Dominus ſedem Dauid, & regnabit in domo Iacob.* Natiuitas filij vt Ioannis, fit vni patri, & matri; at Saluatoris, & Regis ortus, non vni tantùm, ſed omnibus paratur. Dum annuntiatur Ioannis natiuitas, inquit

Luc.1.

Chryſolog.

Bona Dei ad omnes.

Rex non vni, ſed omnibus.

Luc. 1. Angelus Zachariæ: *Erit tibi gaudium, & exultatio*, Luc.1.num.14. At de Christo Domino nato ait Angelus ad pastores: *Ecce euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo*, Luc.2. num.10. Ille prodit in lucem, gaudium particularibus afferens, hic verò vt Saluator, & Rex omni populo.

Luc.2.

QVÆSTIO XXXV.

Ad quid Angelus dixit: In vtero?

94. ADDIDIT Angelus: *Concipies in vtero.* Nónne sufficiebat dicere: *Concipies, & paries?* Respondent primò Diuus Hieronymus *in cap.1. Matth.* & D. Bonauentura *hîc.* Vt ostendat, hoc esse magnum, mirum, ac nouum, concipiat intra de Spiritu sancto, nihil recipiendo ab extra, vt aliæ fœminæ concipiunt. Secundò. Noster Beaulxam. Salmeron tom.3. tract.6. *In vtero*, vt significet, conceptionem hanc non esse spiritualem, & in mente, quarum passim fit mentio in Scriptura, Isai.26.num.17. *A facie tua concipimus.* Sed quòd hæc conceptio erit secundùm carnem, & corporaliter. Tertiò D. Petrus Chrysologus serm.144. *Ad quid in vtero? Vt veritas partus denotetur, vt sicut de Deo vero Deus verus natus est, sic de vtero conceptus, veritas humani corporis nasceretur.* Similiter D. Ambrosius *lib.4. de fide, cap.4.* Sicut ad ostendendam veram, & realem filij à Patre æternam generationem, dicitur: *Ex vtero ante Luciferum genui te*; sic ad manifestandam veram generationem à Virgine, ponitur; *Concipies in vtero.* Quartò. Angelus alludit ad promissionem Dauidi factam; *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam*, Psalm. 131. num. 11. Quintò. Græcus Author in Catena. *In vtero*, vt intelligatur, quòd ille, qui annuntiatur, ex nostra substantia erit, & verus illius filius.

Hieron. Bonauent. Beaulxam. Salmeron. Isai. 26. Chrysolog. Ambros. Psalm.131. Græcus.

95. Sed quare: dum Angelus hîc facit recapitulationem magnalium Christi Domini, ait enim, *Concipies, & paries. Vocabis nomen eius Iesum, erit magnus, & filius Altissimi vocabitur, & regnabit in domo Iacob*; quare, inquam, statim in primordio apponit, quòd erit filius Virginis: *Concipies in vtero, & paries?* Quia de tali matre inter cætera Christus Dominus maximè gloriatur. Expende modò illa verba Symboli: *Et Incarnatus est de Spiritu sancto, ex Maria Virgine, & homo factus est.* Si dicitur homo factus, ad quid præmittitur, *Incarnatus est?* Respondebit Theologus, quòd vnio prius facta est ad pares, quàm ad totam humanitatem. Ita D. Thomas 3. *part. quæst.6. art 5. ad 1.* Valentia *disput.1.quæst.6.punct.2.* & alij. Sed sicut dicitur expresse vnio facta ad carnem, quæ vna est ex hominis partibus; quare non dicitur facta ad animam, quæ altera est? Vide, quæso. *Incarnatus est ex Maria Virgine.* Tanti æstimabat carnem sibi à Virgine communicatam, vt hanc expresse, & distincte diuulgari, ac publicari affectaret maximè, ac partem illam, scilicet animam, quam ex Patre creatam habebat, satis est implicitè, & inuolutè in homine dici, & denotari. Imò ita gloriatur de eo, quòd habet à matre, vt multis, & variis modis dici velit, & prædicari. Communiter docent sancti Patres, vt suo loco dicemus, quòd Christus Dominus instituit admirabile Eucharistiæ Sacramentum sub speciebus panis, & vini; quia ob magnitudinem amoris sui, multis & variis modis voluit se nobis in cibum dari, & communicari; ita etiam se iactat de eo, quòd filius Virginis dicatur, vt hoc vario sermone celebrari disponat. Semel explicitè: *Incarnatus est ex Maria Virgine*; iterum implicitè, *Et homo factus est.* At verò illud quod à Patre obtinet, sat est semel tantùm dici, & implicitè. Vide suprà *cap.2. num.14. & 112. 113. 114.* & alibi.

Quare ante omnia dicitur filius Virginis. Symbolum. D.Thom. Valentia. Christus maximè æstimat id, quod est à matre.

QVÆSTIO XXXVI.

Quare non dixit Angelus hîc: Saluum faciet populum à peccatis?

96. ANGELVS hîc ait Beatissimæ Virgini: *Vocabis nomen eius Iesum*; cur non addidit, *Ipse saluum faciet populum suum à peccatis eorum?* Sicut Angelus dixit beato Ioseph *Matth.1. n.21.* nam illa adiunctio Iustini, & Damasceni, de qua in versionibus, non habetur apud Lucam, sed desumpta est ex Matth *citato loco?* Ad quæstionem ergo respondeo primò, quòd Angelus non aperuit Beatissimæ Virgini illam declarationem: *Ipse saluum faciet populum suum à peccatis eorum*; quia Sanctissima Virgo ob sui ingenij acumen optimè illam penetrabat in nomine *Iesus*, ita vt nulla expositione indigeret. Secundò. Angelus statim addidit: *Hic erit magnus, & filius Altissimi vocabitur*; ergo sufficienter ibi innuebat, quòd saluum faceret populũ suum, cùm sit proprium filij Dei, suos ab omni angustia, ac miseria liberare.

Proprium est Filij Dei, suos saluare.

97. Tertiò. In præsentia beati Ioseph ausus est Angelus verba circa peccata proferre, *Ipse saluum faciet populum suum a peccatis eorum*; at coram Beatissima Virgine ita illam contemplatus est purissimam, & ab omni peccati contagione liberam, vt erubescceret in eius præsentia peccata nominare, ac ore dicere. Cùm Rex Ezechias ægrotaret, Isaias ex Dei mandato mortem denuntiauit, dicens: *Præcipe domui tuæ, morieris enim tu, & non viues. Qui conuertit faciem suam ad parietem, fleuitque fletu magno.* 4.Reg.20.num.1. Communis sententia est, quòd vertit se ad parietem etiam coram ipso Isaia. Sed magne Rex, vbi est vrbanitas tua quòd venerando Prophetæ terga des? D.Hieronymus lib.2. aduersùs Pelagianos: *Si cogitaueris hominem*, ait, *non miraberis causam doloris.* Vertit se ad parietem, non ex contemptu, sed ex animositate regia. Considerauit Ezechias se in lachrymas erumpere ob amorem rerum sæcularium, & Isaiam illarum esse contemptorem magnum, erubuit coram tanto viro talem fletum excitare, & ideo ob verecũdiam vertit se ad parietẽ.

Magna puritas Virginis. 4.Reg.20. Hieron.

Lucæ 1.n.32. Hic erit magnus, & filius Altissimi vocabitur, & dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.

VERSIONES.

Textus Græcus. Et filius Altissimi inuocabitur, *&c.*

Syriacus,

Syriacus, & *D. Epiphan. hæresi 29.* Et dabit illi Dominus Deus thronum Dauid patris eius.

Vatablus. Dabit illi Dominus Deus solium Dauid patris ipsius, regnabitque super domum Iacob.

D. Cyprian. lib. 2. adu. Iud. Dabit thronum Dauid patris sui, regnabitque in sæcula.

EXPOSITIO

97. EXPLICAT Angelus conditiones filij nascituri, *Erit magnus*; simpliciter, & absolutè in omni virtute, potestate, & miraculis; & hanc magnitudinem exponit, eius duas natura declarando, diuinam scilicet, dum ait: *Vocabitur filius Altissimi*; hic filius à te generandus vocabitur etiam Filius Dei; Deus sæpe in Scriptura dicitur Altissimus. Eius naturam humanam indicat, dum eum appellat filium Dauid: *Dabit illi sedem Dauid patris eius.* Sedes Dauid non regni temporalis intelligitur, sed quæ in ea figurabatur, spiritualis scilicet, quale regnum spirituale prædictum erat à Prophetis de Messia. Dicitur potius sedes Dauid, quàm Salomonis, propter celebrem promissionem ei factam, & quòd Dauid regnauit super eos, qui amaro erant animo, 1. *Reg. 22. n. 22.* Ita regnum Christi conflatur ex hominibus, qui per contritionem amaro sunt animo. *Regnabit in domo Iacob*, non solùm super tribum Iuda, vt filij Dauid regnabant, sed regnum Christi erit super duodecim Tribus, per quas totus orbis intelligitur; & hoc non erit ad tempus, sed in æternum; & quia *æternum*, aliquando in Scriptura solùm significat multum tempus, *Genes. 17. num. 8.* ideo explicat hanc æternitatem. *Et regni eius non erit finis.* Vel aliter explicat; *Regni eius non erit finis*, id est, nullis terminis claudetur, nec limitabitur.

QVÆSTIO XXXVII.

Quare dicatur de Christo Domino, quòd erit magnus?

98. HOC etiam dicitur in Scriptura de Baptista, & aliis; at quid de Christo? Respondet Diuus Ambrosius *hic*, quòd Baptista dicitur magnus, adiiciendo coram Domino, vt denotetur, quòd erat homo purus, & seruus, & non dominus: at Christus Dominus dicitur absolutè magnus, & non coram Domino, quia ipse verè est Dominus. Et similitet ferè respondet D. Cyrillus *hom. 12 in Leuit.* D. Bonauentura. Secundò, quòd Angelus dixit: *Hic erit magnus*; & statim eius magnitudinem excellentissimam esse ostendit, propter gratiam singularem, scilicet vnionis hypostaticæ: *Filius Altissimi vocabitur*, propter regalem excellentiam, quam insinuat: *Dabit illi Dominus sedem Dauid*; propter æternalem potentiam, cùm dicit: *Regnabit in æternum, & regni eius non erit finis.* Et his tribus, eius singulam magnitudinem explicat. Tertiò. Notat Diuus Bernardus *hom. 3. super Missus est*, quòd dum Angelus Beatissimæ Virgini magnalia Christi Domini aperit, statim in ipso exordio ait: *Erit magnus*, & postea subdit: *filius Altissimi vocabitur, & dabit illi sedem*, &c. Ac si dicat Angelus, licèt ô Beatissima Virgo, hic puer Iesus tibi paruulus videatur corpore, & membris; quidquid tamen in eo cogitaueris, magnum, & altum est; vtpote filius Altissimi, & mirabilia magna operans. D. Bernardus hom. 8. super Missus est. *Et tu quidem*, ait, *ô Virgo, paruulum paries, paruulum nutries, paruulum lactabis; sed videns paruum, cogita magnum. Magnificet ergo anima tua Dominum, quia hic erit magnus, & filius Altissimi vocabitur. Magnus erit, & magna faciet tibi, qui potens est.* D. Cyrill. Alexandrin. lib. 12. in Leuitic. *Gabriel Angelus natiuitatem Iesu annuntiat, dicens: Hic erit magnus, & filius Altissimi vocabitur. Peccatum enim hominem paruum facit, & exiguum, virtus eminentem præstat, & magnum. Sicut enim ægritudo corporis exile, & exiguum facit corpus hominis; sanitas verò latum reddit, & validum: ita intellige, quia & animam quidem ægritudo peccati humilem facit, & paruam: sanitas verò interioris hominis, & virtutis opera magnam faciunt eam & eminentem.* Dixit Angelus de Christo: *Hic erit magnus*, & statim subinfert. *Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei.* Quomodo hæc connectuntur? meritò sanè; nullus enim erit magnus, nisi etiam simul sanctus sit; nam virtus magnum facit, peccatum verò paruum & abiectum.

Bernard. *In Christo omne magnū, & mirabile.* Idem. Cyrillus. *Virtus magnum facit, peccatū verò humilem reddit.*

99. Quartò. Dicitur magnus, vt denotetur, quòd solum in ipso sit vera magnitudo: nam licèt aliqui Sancti, vt Isaac, Moyses, Ezechias, Ioannes Baptista, qui præcesserunt aduentum Christi, dicerentur magni; tamen postquam Christus aduenit, nullus magnus dictus inuenitur in Scriptura; ille enim solus magnus est, in quo est omnis magnitudo, & comparatione illius omnes minimi apparent. Origenes homil. 12. in Leuitic. *De Isaac dicitur*, ait, *quia proficiebat valde, vsquequo factus est magnus, Moyses magnus dictus est, & Ioannes Baptista magnus dictus est: nunc autem Iesus magnus dictus est, & post hunc iam nullus appellatus est magnus. Prius enim quàm adesset, qui verè magnus, ad comparationem reliquorum hominum magni appellati sunt Sancti; vbi verò aduenit ipse, qui non ex comparatione caterorum, sed sui magnitudine verè magnus est, vltrà iam nullus magnus appellatus est. Hic ergo est, de quo scribitur magnus Sacerdos de fratribus suis.* Vbi enim ipse apparuit, ad eius præsentiam iam nullus est magnus, nec aliquis inuenitur magnus dictus. Quintò D. Bernardus homil. 3. super Missus est. *Quare*, ait, *hic* erit, *& non potiùs* est *magnus, qui semper æqualiter magnus, non habet quo crescat, nec maior post conceptum futurus sit, quàm ante? An fortè propterea dixerit, erit, quia qui magnus Deus erat, magnus homo futurus sit.* Optimè explicat sanctus Pater, qua ratione dicitur, erit magnus, non ratione diuinitatis, sed humanitatis. Licet tamen hæc verba expendere in laudem Virginis; Deus, cui nil accrescere potest, dicitur, *erit magnus*, quia homo, & filius Virginis, cùm pro peculiari honore, ac decore de tanta matre glorietur.

Origenes. *Solus Christus magnus, & illius comparatione omnes parui.* Bernard. *Deus de matre glorietur.*

Ambros. Cyrillus Bonauent.

QVÆSTIO XXXVIII.

Quare dixerit, filius Altissimi vocabitur, *& non potiùs*, erit?

101. DIXIT Angelus : *Filius Altissimi vocabitur*; & non dixit, filius Altissimi *erit*, prout de magnitudine asseruit. Respondetur, quòd Angelus de Christo Domino ait, *erit magnus*. Et hanc magnitudinem explicat secundùm vtramque naturam; de humana, dum postea subdit, *Dabit illi Dominus Deus sedem*; modò agit de diuina: *Filius Altissimi vocabitur*; non dixit, *erit* filius Altissimi, quia ab æterno secundùm naturam diuinam filius Dei est: sed *vocabitur*; quia miraculis, ac operibus in tempore talis declarabitur. Theophylactus : *Fuit quidem*, ait, *ante sæcula filius Altissimi Verbum, sed non vocabatur, neque cognoscebatur; postquam autem incarnatum est, & apparuit in carne, tunc vocatum est filius Altissimi, qui apparebat, & miracula faciebat.* Ex quo habes documentum, quòd ad glorioſum nomen consequendum, non tantum prodest magnitudo naturæ, quantum eius declaratio bene faciendo, aliosque adiuuando. Vide *cap.1. num.82.*

Theophyl. *Nomen glorioſum manifestationem requirit.*

102. Secundò. Nota, quòd Angelus videtur hîc inuoluere contradictionem, asserit enim, Christum filium Altissimi nuncupandum; ipse verò vocat eum filium Dauid: *Dabit sedem Dauid patris eius.* Quare ergo non incipit eum vocare filium Dei? Dum Angelus de ipso ait, quòd erit magnus operibus, & miraculis, ac donandis beneficiis, tunc asserit vocandum filium Dei; dum verò ipsum introducit sedem Dauidis accepturum, statim filium hominis agnoscit. D. Petrus Chrysologus *serm.144.* ita ait. *Vides quia quando accipit, Dauid filius dicitur, quando dat, Dei filius nuncupatur.* Proprium enim Dei est dare, & benefacere, hominis verò accipere.

Chrysolog. *Dei proprium est, dare.*

103. Tertiò. Expende disparem modum, quo Angelus loquitur de nomine Iesu, ac Filij Dei: nam dum de sanctissimo nomine agit Angelus, permittitur Beatissimæ Virgini, puerum suum appellare Iesum: *Vocabis nomen eius Iesum*, superiori numero. Sicut etiam beato Ioseph dicitur *Matth.1.* At dum de nuncupatione Filij Dei agit, hoc non vni, sed omnibus committitur: *Filius Altissimi vocabitur: Iesus* saluationem, & laborem importat; *filius* verò Dei valde honorificam excellentiam super omnes: Iesus ergo potest vocari à matre, patre putatiuo, & ab amico; glorioſum autem vocabulum filij Altissimi à tota multitudine dicendum. Rupertus *lib.1. de operibus Spiritus sancti, cap.10.* ait. *Paulo antè, vocabis nomen eius Iesum, hic autem vocabitur filius Dei. Illic* vocabis, *hic autem* vocabitur, *dixit, & ad beatum Ioseph, vocabis nomen eius Iesum. Etenim nomine Iesu, quo plures æquiuocabantur, liberè ab ipsa, vel à Ioseph vocari potuit: filius autem Dei, siue filius Altissimi, vt vocaretur, reseruatum erat euangelicæ prædicationi; vocabitur ergo, id est, inuocabitur ab omni sæculo hoc nomine, quod est filius Dei.* Nomen Iesu, quod saltem sono vocis aliquibus erat commune, potuit à matre, vel patre putatiuo diuinitus illi dari. At nomen excellentissimum filij Dei, non ab vno, vel altero, sed ab omnibus generaliter accepit. Ita enim excellentia non à consanguineis, sed ab omnibus generaliter est acclamanda.

Rupertus. *Magnitudo communis ab amico, peculiaris ab omnibus dicenda.*

QVÆSTIO XXXIX.

Quare hîc dicatur Dominus Deus?

104. CVM sæpe in hoc capite fiat mentio nominis Dei: *Missus est Angelus à Deo*; iterum, *non est impossibile apud Deum omne verbum.* Hîc tantùm dicitur, *Dominus Deus*, dum Angelus ad Virginem loquitur. Cùm ipse vniuersi author se exhibet omnibus creaturis, & Angelis imperans, & cuncta ei esse subiecta, & nihil ei impossibile diuulgatur, tunc dicitur tantùm *Deus*: at verò cùm de eo prædicatur. *Dabit*, statim *Dominus Deus* publicatur: *Dabit illi Dominus Deus.* Plus enim nobis, & sanctis Angelis maiestatem, & excellentiam Dei ipsa beneficentia, & donorum effusio prædicabat, quàm ipsum supremum dominium omnia gubernandi, & cuncta ad nutum disponendi. Notat Arias Montanus *lib. de Arcano sermone*, quòd quamuis Deus in Hebræo dicatur multis nominibus, hoc tamen nomine *Sadai*, id est, magnus, omnipotens, & sibi sufficientissimus, solùm dicitur de Deo dum beneficia communicat, tunc enim omnes specioſi tituli de eo prædicantur.

Arias. *Deus, seu benefacere, ostendit maiestatem.*

105. Valde celebrantur in Scriptura duæ illæ visiones Isaiæ, & Ezechielis. Vidit Isaias Dominum in solio excelso, & eleuato inter expansas Seraphim alas: *Et clamabant alter ad alterum: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum, plena est omnis terra gloriâ eius*, Isaias cap.6.num.2. Vidit Ezechiel Dominum in illo admirabili curru, mira extructo magnitudine, qui à quatuor animalibus asportabatur, *& vbi erat impetus spiritus, illuc gradiebantur*, Ezechiel cap.1. num.12. Sed quomodo apud Isaiam omnes in laudem Dei tonant, *Sanctus Dominus Deus exercituum plena est omnis terra.* Et apud Ezechielem nullam glorificandi vocem audies, sed omnes tacito ore imperata faciunt? Diuus Thomas ad locum Isaiæ: *Prouisionis liberalitate*, ait, *plena est omnis terra gloriâ eius, quia vsque ad vltimas creaturas, quæ per terram intelliguntur, extendit diffusionem suæ bontatis.* In throno illo erat Deus omnibus communicans beneficia sua: *Prouisionis liberalitate plena est omnis terra.* In curru creaturis suis mandans; & plus laudis, ac honoris donorum largitas reconciliauit, quàm potestas imperandi. Psalm.67. agit Regius Vates de præclaris Christi Domini mysteriis, vt tenent D. Augustinus, D. Chrysostomus, & alij communiter. Et cùm de victoria, qua Dæmones deuicit, tractat, ipsum Deum appellat, num.1. *Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius. Sicut deficit fumus, sic pereant peccatores à facie Dei.* Cùm de potestate tradita Apostolis ad destruenda idola, Dominum dicit n.12. *Dominus dabit Verbum euangelizantibus virtute multa.* At verò cùm ad fontes, ac beneficia, quæ Deus Ecclesiæ suæ cõmunicat, conuertit sermonem, ait n.7. *In Ecclesiis benedicite Deo Domino de fontibus Israël.* Huc vsque Deus, vel Dominus tantùm, nunc verò vtrumque simul Deum, ac Dominum pronuntiat, quia non de potestate, sed de beneficentia loquitur, & glorioſiora donis, quàm maiestate, ac potentia acquisiuit.

Isai.6. Ezech.1. S.Thom. Auguſt. Chryſoſt. Pſalm.67.

QVÆST.

QVÆSTIO XL.

Quare dicatur: Regnabit in domo Iacob?

106. ANGELVS de Christo Domino ait: *Regnabit in domo Iacob*, potius, quàm in domo Abraham, vel Isaac, de his enim tantùm facio quæstionem, qui fuerunt totius populi capita, & non de Iuda, vel altero, à quo vna tantùm Tribus originem habuit. Respondent primò graues Recentiores, quòd in domo Abraham extitit filius Ismaël idololatra, in domo Isaac Esau paganus; at in domo Iacob duodecim fuerunt filij, & licèt ex eis aliqui peccauerint, omnes tamen fideles, & sub cultu vnius veri Dei fuere. Christus autem peculiariter regnat in suis fidelibus, qui per pœnitentiam conuertuntur. Respondeo secundò. In domo Abraham duo nati sunt filij, vnus tantùm, scilicet promissionis, obtinuit benedictionem; in domo Isaac duos peperit Rebecca, vnus tantùm assecutus est benedictionem. At in domo Iacob duodecim progeniti sunt filij, & omnes propriis benedictionibus ditati sunt à patre. In hac ergo domo præfigurabatur regnum Christi, cuius dona non vnus, vel alter possidet, sed ad omnes dilatantur, ac se extendunt.

Christus regnat in fidelibus.

Dona Christi ad omnes se extendunt.

107. Tertiò. Iacob moriturus transpositis manibus benedixit nepotibus, *Genes.* 48. *n.* 13. quo Crucis figuram expressit, sic D. Isidorus hîc relatus in Gloss. *Cancellatis manibus crucis mysterium præfigurauit.* Meritò ergo dicitur regnare in domo Iacob, vbi crucis figura apparet, qui regnum suum in Cruce, ac laboribus, quibus nos redemit, collocauit. Quartò. In domo Iacob, qui pro vxoris dilectione, vt eam sibi compararet, formam serui accepit; sic Christus, vt Ecclesiam sibi in sponsam acciperet, serui figuram non recusauit. Quintò. Iacob ea erat sanctitate præditus, vt cùm audisset, filium suum Ioseph in Ægypto regnasse, dixerit: *Sufficit mihi, si Ioseph filius meus viuit*, Gen. 45. n. 28. In hac ergo domo, vbi non terrena, & temporalia, sed vita Iesus, qui in Ioseph figurabatur, quæritur, & ipsa sufficit nobis; ibi regnare dicitur Christus. Guerr. Abb. serm. 1. de Resurrect. *O vocem fidelem, & planè dignam amicis Iesu! ô castissimum affectum, qui sic loquitur: Sufficit mihi si Iesus viuit; si viuit, viuo, cùm de ipso pendeat anima mea; imò ipse sit vita mea, ipse sufficientia mea.*

Regnũ Christi in laboribus.

Isidorus.

Genes. 45.

Ibi regnat Christus, vbi ipse solus quæritur.

Guerricus.

QVÆSTIO XLI.

An Christus Dominus habuerit ius hæreditarium ad regnum temporale Israëliticum?

108. CVM Angelus hîc proponat Christi regnũ, vt luculenter rem explicemus, inquirendum est, an non solùm Christus Dominus, vt Filius Dei obtinuerit regnũ spirituale totius mundi, sed etiam an in eo fuerit aliquod ius ad regnum temporale Israëliticum, vtpote qui erat filius Dauidis, ac cæterorum Regum Israël. Et certum de fide est, Christum Dominum non fuisse visibiliter in actuali possessione, seu vsu temporalis regni Iudæorum, vt manifestè constat ex toto contextu Euangelij, & *Ioan* 6. vbi voluerunt eum facere Regem, & ipse abscondit se. Item quia tempore Christi alij fuerũt Reges in Iudæa. Etiã apertè constat ex historia Euangelica, *Luc.* 3. *à n.* 1. Quæstio ergo solũ est: An Christus Dominus habuerit ius ad ipsum regnum Israëliticum?

109. Prima sententia constanter negat. *Et hæc est valde communis.* Pro qua adducens multos Patres doctè pugnat noster VValdensis *lib.* 2. *doctrinalis fidei cap.* 76. & 77. Sotus *lib.* 4. *de iustit. & iure quæst.* 4. *art.* 1. Valentia *tom.* 4. *disput.* 1. *quæst.* 22. *punct.* 6. §. *Hanc sententiam.* Vasquius *tom.* 1. *ad* 3. *part. disput.* 87. *cap.* 1. *num.* 4. & 5. & *cap.* 6. Suarius *tom.* 1. *ad* 3. *part. disput.* 48. *sect.* 1. §. *Dico* 2. Raguſa *tom.* 2. *disput.* 26. Franciscus de Mendoça *tom.* 1. *in lib. Reg. cap.* 2. *annot.* 15. *sect.* 3.

VValdensis. Sotus. Valentia. Vasquius. Suarius. Raguſa. Mendoça.

110. Probatur primò. Si aliquod erit fundamentum ad hoc, vt dicamus, Christum obtinuisse ius hæreditarium ad regnum Israëliticum, ex eo erit, quia passim in Scriptura dicitur Rex. *Dominabitur à mari vsque ad mare*, Psalm. 71. num. 8. *Regnabit, & sapiens erit*, Hierem. 23. num. 5. *Suscitabit Deus cæli regnum, quod in æternum non dissipabitur*, Daniel. 2. num. 44. Atqui in his locis agitur de Christi regno spirituali, & non temporali, vt patet ex rigore verborum; nam regnum Christi dicitur regnum sempiternum, regnum æternum, cuius non erit finis, vt hîc ait Angelus: omnia autem regna temporalia cum mundo terminum, & finem habent; ergo non est fundamentum, vt dicamus, in Christo extitisse ius hæreditarium ad temporale regnum. Et confirmatur auctoritate Patrum. D. Augustinus *lib* 10. *de ciuit. cap.* 7. de Saul agens; *Sic*, inquit, *populi Israël personam figuratè gerebat homo iste, qui populus regnum fuerat amissurus, Christo Iesu Domino nostro per nouum Testamentum, non carnaliter, sed spiritualiter regnaturo.* D. Basilius *in Catena D. Thomæ*, ad hæc verba Luc. 1. *Dabit illi Dominus Deus sedem Dauid*; ait, *Non in materiali sede Dauid Dominus sedebit translato Iudaico regno ad Herodem, sed sedẽ appellat Dauid, in qua residet Dominus, indissolubile regnum* Similiter, Beda *ibi*, & alij Patres. Ergo Christus D. tantùm spirituale habuit regnum, & per consequens nullum obtinuit ius ad Iudæorum temporale.

Pſalm. 71. Hierem. 23. Daniel. 2. Auguſt. Basilius. Luc. 1. Beda.

111. Secundò argumentatur. Quia si Christus Dominus habuisset aliquod ius ad regnum, esset vel quia erat filius Virginis, vel quia reputabatur filius Ioseph; sed ex neutro capite retinuit ius: ergo nullum fuit in Christo ad regnum temporale. Maior est certa. Minor probatur. In primis non quia filius Virginis; quia regnum transferebatur à Dauide in posteros per generationem à Salomone; B. autem Virgo, licèt descenderet à Dauide, non tamen per Salomonem, sed per Nathan alterum Dauidis filium, vt est communior sententia, & dixi *cap.* 2. *quæst. vlt.* & ex Luc. 3. *Qui fuit Nathan, qui fuit Dauid.* Vbi Euangelista generationem Virginis enarrat. Deinde, quia quamuis descenderet per Salomonem, non constat, an semper per primogenitos. Et esto hoc cõcedatur, & quòd B. Virgo ius ad regnum obtineret, non deueniret ad Christum; quia in B. Virgine adhuc viuente fisteret, quin ad filium transiret. Denique non ex eo, quia reputabatur filius Ioseph: nam licèt sanctissimus Virginis sponsus descenderet à Dauide per Salomonem Matth. 1. non tamen constat, quòd in ea linea habuerit prærogatiuam primo-

Luc. 3. Matth. 1.

geniti, ad quem ſpectabat ius regni. Et licèt hoc detur, tamen Chriſtus Dominus non erat illius naturalis filius, ſed tantùm putatiuus. Quod aliqui dicunt, quòd erat filius adoptiuus illius, nullum aſſignabitur ad hoc fundamentum. Et eſto admittatur, ad ipſum tamen per adoptionem ius transferri non poterat: nam maioratus inſtitutus à maioribus, per adoptionem non tranſit, cùm ſit in legitimi ſucceſſoris præiudicium.

112. Tertiò. Argumentatur ex *Hieremiæ cap. 22. num. 30.* vbi Iechonias in peccatorum pœnam priuatur ſucceſſione regni per vniuerſam poſteritatem, dicitur enim de Iechonia: Hierem.22. *Quare abiecti ſunt ipſe, & ſemen eius*; & ſtatim: *Scribe virum iſtum ſterilem: virum, qui in diebus ſuis non proſperabitur, nec erit de ſemine eius vir, qui ſedeat ſuper ſolium Dauid, & poteſtatem habeat vltrà in Iuda.* Ergo tota poſteritas Dauid videtur priuata, quantum ad temporale regnum; & per conſequens, cùm Chriſtus Dominus eſſet Filius Dauidis, & Iechoniæ, nullum habuit ius ad regnum.

113. Quartò argumentatur. Quia perfecta paupertas, qualem Chriſtus Dominus obſeruauit, non ſolum vſum, ſed etiam dominium, & ius ad bona temporalia excludit: ergo Chriſtus omnibus illis caruit. Ad quid retineret ius, ſi vſus dimittendus erat? Et confirmatur, quia Chriſtus Dominus dixit Pilato, Ioannis 18. num. 36. Ioann 18. *Regnum meum non eſt de hoc mundo.* quaſi ſignificaret, quòd regnum ſuum, non temporale, ſed ſpirituale erat. Et hæc faciunt pro hac parte.

114. Secunda ſententia eſt vera, & ſemper mihi fuit viſa longè probabilior, vt dixi, dum explicarem materiam de Incarnatione: aſſeritque, quòd Chriſtus Dominus, vt homo, obtinuerit legitimum, ac hæreditarium ius ad regnum temporale Iſraeliticum. Eam tenent noſter Ioannes Bachonus *quæſt. 1. prologi, art. 2. concluſione 2. &* Bachonus. *quæſt. 11. art. 3.* Armacanus *lib. 4. de quæſt. Armenorum,* D. Bernardin. Senenſis *tom. 3. ſerm. de S. Ioſeph*, Paulus Burgen. *addit. 2. in cap. 1. Matth.* Petrus Morales *in Matth. lib. 2. tract. 9. concluſ. 1.* Alphonſus de Mendoça *in relect. Theologica de vniuerſali Chriſti regno.* Hanc ſententiam tenent multi ſancti Patres, D. Bernardinus Senenſis *citatus,* D. Athanaſius, *ſermone de Beatiſſima Virgine, poſt medium*, explicans illud *Pſalm. 109.* de Chriſto. Pſalm.109. *Dixit Dominus Domino meo*; ſic habet S. Pater: *Accepit his verbis thronum Dauidis corporaliter ex ratione proſapiæ, qua pater illi fuit Dauid.* D. Epiphanius *hæreſ. 29.* ait: *Chriſtus habet regiam dignitatem, quia eſt ex ſemine Dauidis Regis ſecundum carnem.* D. Hieronymus *in cap. 22. Hieremiæ, circa finem*, & alij.

Armacan. Bernardin. Burgenſis. Morales. Mendoça. Bernardin. Athanaſ. Epiphan. Hieron.

115. Probatur primò à multis adducendo multa Scripturæ loca, vbi dicitur Chriſtus Dominus Rex. Ioann. 1. num. 49. ait Nathanaël: *Tu es Rex Iſraël.* Deo inſpirante dixerunt Magi, *vbi eſt qui natus eſt Rex Iudæorum?* Confugere autem ad ſenſum ſpiritualem, eſt, vim textui inferre. Cùm Chriſtus Dominus acclamaretur Rex *Matth. 21. num. 9.* numquam reſtitit clamantibus, quod apertè dixit Marcus 11. *num. 10.* Acclamabant omnes, dicentes; *Benedictum, quod venit regnum patris noſtri Dauid.* Luc. 19. num. 39. *Benedictus, qui venit Rex in nomine Domini.*

Ioan. 1. Marc. 11. Luc. 19.

116. Probant aliqui ſecundò. Quia Beatiſſima Virgo deſcendebat ex familia Dauid, &, deficiente viro, fœmina poterat ſuccedere, vt patet ex *Num. 27. num. 8.* Deinde, quia licèt Beatiſſima Virgo deſcenderet à Dauide per Nathan, ſecundùm paternam lineam: tamen aliqua ex parte à Salomone originem habuit, vt ait D. Thomas *3. part. quæſt. 31. art. 3. ad ſecundum*, D. Hieron. *in cap. 21. Hieremiæ*, D. Ioannes Damaſcenus *lib. 4. cap. 15.* vt dixi *citato cap. 2. quæſt. vlt.* & latè Suarius *tom. 2. ad 3. part. diſput. 2. ſect. 3. §. Dico 3. & §. ad 4.* Et coniectura eſt, quia illæ fœminæ erant valde coniunctæ in eadem Tribu, ac proinde ſæpe matrimonio iungebantur: ergo Beatiſſima Virgo potuit habere ius ad regnum; ergo etiam Chriſtus. Hæ ſunt rationes, quibus alij hanc probant concluſionem.

D. Thom. Hieron. Damaſcen. Suarius.

117. Meo iudicio ſic probatur bene concluſio. Primò, quia *lib. 1. Machabæorum cap. 14. num. 41.* dicitur, quòd cùm regnum iam ceſſaſſet in familia Dauid, Senatus, ac Principes Iudæorum ex communi conſenſu conuenerunt, *Simonem Machabæum eſſe ducem, & Sacerdotem ſuum in æternum, donec ſurgat Propheta Domini fidelis.* qui Propheta fidelis intelligitur Chriſtus Dominus, iuxta illud Deuteronom. 18. *Propheta, ſicut me*, &c. Et ita exponunt D. Dionyſius, D. Thomas, Lyra, Hugo de ſancto Victore, Serarius & alij *ibi.* Ex quo ſic facio argumentum. Ex communi conſenſu tranſlatus eſt Ducatus, ac principatus ex familia Dauid ad familiam Machabæorum: ſed hæc tranſlatio non fuit abſoluta, & in perpetuum, ſed vſque ad certum tempus, id eſt, *Donec ſurgat Propheta Domini fidelis*, ſcilicet Chriſtus Dominus: ergo vbi primum Chriſtus Dominus aduenit, acquiſiuit in integrum ius ſuum ad regnum, & principatum; quia illa tranſlatio fuit legitima, & habuit vim legis, & in illa voluntate ſemper ille populus perſeuerauit, & aliunde non conſtat, illam retractaſſe.

Deuter.18. Dionyſ. D. Thom. Lyra Hugo. Serarius.

118. Nec obſtat Ioannes *cap. 19. n. 16.* quòd populus clamauerit, ſe non habere Regem, niſi Cæſarem; nam clamor ille ortus eſt ex eo, quòd populus non cognouerit, Chriſtum eſſe Meſſiam, vt dixit D. Petrus Actor. 3. n. 14. *Vos autem ſanctum, & iuſtum negaſtis, & petiſtis virum homicidam donari vobis.* Et concludit n. 17. *Et nunc, fratres, ſcio, quia per ignorantiam feciſtis, ſicut, & principes veſtri.* & 1. Corinth. cap. 2. n. 8. Ac proinde populus ſemper perſeuerauit in illa voluntate virtuali, vt Meſſias ſuus eſſet Rex.

Actor. 3.

119. Probatur ſecundò. Quia regnum exciſum eſt à filiis Dauidis, vel ob peccata propria vniuſcuiuſque, vel ob peccata ſuorum parentum, vt conſtat ex *Hieremiæ cap. 22. num. 30.* nempe ob peccata Regis Sedeciæ, & Iechoniæ: atqui Chriſtus Dominus erat legitimus filius Dauid, & nullum habuit peccatum, nec etiam ex delictis parentum aliquam contraxit pœnam, vt eſt omnium ſententia: ergo ex nullo capite eſt priuatus iure regni: ergo habet ius ad regnum. Quod luculenter confirmo ex Ezechiele 21. *n. 25.* De Rege Sedechia ſic ait Propheta: *Tu autem profane, impie* Ezech.21. *dux Iſraël; Hæc dicit Dominus: Aufer cidarim, tolle coronam, & hoc non factum eſt. donec veniret, cuius eſt iudicium, & tradam ei.* Vbi D. Hieronymus, Hieron. & Interlinealis dicunt coronam regiam ablatam Interlin. eſſe à domo Iuda vſque ad Chriſtum, cui reſeruata eſt. In cuius confirmationem clariùs Septuaginta vertunt: *Aufer coronam, donec veniat, cui de-* Septuag. *betur.* Sed corona, quæ debetur, & tradita eſt Chriſto, eſt regnũ Regis Sedechiæ, de hoc enim

eſt

est sermo Prophetæ: atqui imperium Regis Sedechiæ est temporale, nam sine iure non datur debitum; ius ergo habuit. Et confirmatur ex eo, quòd Angelus dixit Beatissimæ Virgini: *Dabit illi Dominus sedem Dauid.* Dauid autem nullam habuit sedem spiritualem, sed tantùm temporalem, cùm non esset Sacerdos.

120. Ad primum argumentum respondetur, quòd aliud est, loqui de iure ad regnum, aliud de vsu, atque actuali possessione regni: Christus Dominus, quamuis habuerit ius ad regnum temporale, & spirituale, tamen solum fuit in actuali possessione regni spiritualis, & non temporalis. Prophetæ autem, ac sancti Patres loquuntur de regno, quod actualiter obtinuit, quod fuit spirituale, & non de iure ad regnum, de quo hîc agimus.

121. Ad secundum argumentum dicimus, Christum retinuisse ius ad regnum Israëliticum, quod esset filius Virginis, & talis filius, nempe *Propheta Domini fidelis*, & ille, cui reseruatum erat ius ex diuino iudicio, quamuis in aliis fuerit excisum. Vnde licèt iure consanguinitatis alij, & etiam Sanctus Ioseph propinquiores fuerint Dauidi, tamen propter exclusionem factam in Iechonia ius ad regnum amiserunt: quod tamen obtinuit Christus Dominus, cùm esset illi Propheta Domini fidelis, vt patet ex citato loco Machabæorum. Et ille, cui traditum erat regnum, vt constat ex Ezechielis adducto loco suprà.

122. Ad tertium respondent aliqui, quòd regnum fuit extruncatum ex familia Iechoniæ; non tamen inde aliquid colligitur contra ius, quod obtinuit Christus Dominus, siquidem Iechonias descendebat à Dauide per Salomonem, Beatissima autem Virgo Maria per Nathan. Vnde nec Christus Dominus, nec Beatissima Virgo Maria erant ex familia Iechoniæ; & si ob demerita regnum erat exclusum à familia Salomonis, transiit ad alterum Dauidis filium, nempe ad Nathan.

Interlin. Melius, & clarius respondetur. *Nec erit de semine eius vir*; vt ait Glossa Interlinealis, *Vir tantùm.* Christus autem est Deus, & homo; & ideo licèt ille locus intelligatur de aliis Dauidis posteris, non tamen intelligitur de Christo Domino, vt

Hieron. Basilius. S.Thomas. ibi explicant D.Hieronymus, D.Basilius, S.Thomas, & alij expositores communiter.

123. Ad quartum. Cum perfecta paupertate solùm pugnat vsus, & dominium, non tamen ius ad regna, & bona temporalia; imò inde redditur gloriosior, quòd, cùm habeat ius, ipsum renuntiat, & dimittit. Et ideo licèt Christus Dominus obtinuerit ius regni, noluit tamen habere vsum temporalem, sed à se abdicauit, & totum transtulit in regnum spirituale in perpetuum, & sic, vt inquit Apostolus 2.Corinthiorum cap.8. num.9.

2.Cor.8. *Propter nos egenus factus est, cùm esset diues, vt illius inopia vos diuites essetis.* Quòd tamen obtinuerit ius, Christo est valde gloriosum, vt inquit Anselmus de solitudinibus, *cap.52.* vbi sic ait: *Sola possessio quarundam rerum sine vsu est gratissima, sola possessio nobis grata erit, & exultatio grandis.* Ad

D.Thomas. confirmationem respondetur cum D. Thoma 3. *part quæst.59.art.4.ad 1.* non negasse Christum se esse Regem temporalem quoad potestatem, sed quoad modum imperandi, & vsum regni; quia non erat Rex eo modo, quo alij Reges temporales, vt se cum ministris tueretur. Et ideo notat

Augustin. D. Augustinus *tract.115.in Ioannem*, quòd Christus non dixerit, *Regnum meum non est in hoc mundo*; sed dixerit, *Regnum meum non est de hoc mundo.*

QVÆSTIO XLII.

Soluuntur aliquot quæstiunculæ?

QVÆSTIVNCVLA prima. Quare non dicitur, regnabit in familia; sed in domo Iacob? 124. Multipliciter respondet Toletus *annotat.9.* Toletus. Primò. Ad indicandam peculiarem prouidentiam, quam Christus Dominus habet de Ecclesia, sicut paterfamilias de domo sua, qui bene agnoscit omnia, quæ sunt in illa. Secundò. Quia sicut homo in propria domo pretiosa recondita habet; sic Christus Dominus thesauros gratiæ, scilicet Sacramenta, & dona Spiritus sancti, repositos in Ecclesia seruat. Tertiò. Propter habitationem, homo enim propriè domi habitat; sic Christus Dominus in Ecclesia quandam habitationem habet. Matthæi 28. *Ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi.* Quartò. Ad significandam vnionem quandam, ac familiaritatem, quam nobiscum habet, & nos cum illo; sicut ij qui eiusdem domus sunt. Quintò Hugo. *Per hoc, quod dicit: In domo Iacob, notatur paucitas, quoniam multi vocati, pauci verò electi.*

Prouidentiã habet Christus de Ecclesia.

Matth.28. *Christus nobis familiarius.*

Hugo.

Quæstiuncula secunda. Quare dicitur, *in domo Iacob*, & non *in domo Israël*, cùm populus Hebræus ab illo parente natus, dictus sit Israëliticus? Iacob, idest, mitis, pauper, pastor persecutionibus Esau, ac laboribus frigoris, & niuis oppressus: Israël, idest, fortis, bellator. Geneseos *cap.32. num.28.* Hebræi ergo, vt homines istius sæculi, ab eo, quod nobilius erat in parente, nomen acceperunt, vt Israëlitæ dicerentur; at Christus Dominus, vt diuinus homo, ab eo, quod dejectius erat, scilicet Iacob, nomen imperio suo acquisiuit: ipsum enim in paupertate, & humilitate fundauit. 125.

Homines regnum in magno fundant, Christus in paupertate.

Quæstiuncula tertia ex Diuo Bernardo homil.4. super Missus est. *Quid magnum promittitur ei, qui sedet super Cherubim, & quem Propheta vidit sedentem super solium excelsum, & eleuatum, sedere super thronum Dauid patris?* Ad quam respondetur, quòd quamuis Christus Dominus, vt vnigenitus æterni Patris, omnes terminos terræ in hæreditatem haberet; cùm tamen, ratione matris, Israëliticum regnum ad eum spectaret, ideo tamquam maximè gratuitum ei promittitur. Secundò. Regnum, obtentum à patre erat iure hæreditario; quod verò in Iacob, idest, in omnibus fidelibus parabatur, meritis possidendum, & exinde maximè gloriosum. Vide suprà *cap.1. num.117. cap.2. num.26. & 27.* 126. Bernard.

Deus maximi æstimat, quòd est à Virgine.

Quod per merita gloriosius.

Quæstiuncula quarta; Quare dicitur, quòd Christi *regni non erit finis.* Rationem literalem apposui in expositione, moralem inquiro. Meritò hæc de Christi regno annuntiantur; nam de huiusmodi regno ait Isaias, *Factus est principatus super humerum eius*, Isai.9.num.6. Qui autem prælaturam, ac officium habet super humeros, vt illud asportet, & ei subiiciatur, & non sub pedibus, vt contemnat, ac conculcatum habeat; illius regni non erit finis, sed firmiter perdurabit; Petrum caput Ecclesiæ suæ creat Christus Dominus, vt ipsam vsque in finem mundi per suos successores regat, ac gubernet, & ait illi, *Tu es*

Isaiæ 9.

Petrus, & ſupra hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, Matth.16. num.18. Diabolus vt Chriſtum Dominum tentaret, eum ſtatuit ſupra pinnaculum templi, *Matth.4. num.5.* Chriſtus conſtituit Eccleſiam ſuper Petrum, & Diabolus aſſumpſit Dominum ſuper templum; quid hoc ſignificat? quæ nam huius rei differentia? Ex vtriuſque intentione facilè ſolutio deprehenditur. Dominus intendebat, vt Eccleſiaſticus principatus perduraret in Petro, ac ſuis ſucceſſoribus vſque in finem mundi, & ideo ſuper ipſum ſuam Eccleſiam erigit, ac ædificat. Diabolus autem affectabat, an ſi fieri poſſet, quòd Dominus corrueret, ac præcipitaretur, & ideo ad ſuam intentionem Chriſtum collocat ſuper templum, quod ad officium ſuum ſpectabat, vt inde in ruinam ſe daret, hæc enim valde proxima eſt illi, qui officium ſuum parui pendet, ac tanquam ſuis pedibus conterit.

Matth.16.

Vt in officio valeas perdurare, ipſum aſportat ſuper humeros, & non ſub pedibus.

Lucæ 1.n.33. Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco?

VERSIONES.

Syriacus. Quomodo fiet iſtud, quandoquidem vir non eſt mihi cognitus?

D. Ambroſius hîc. Quoniam virum non cognoui.

Heſych.Presb. Hieroſ. homil. 2. de laud. Virg. Quomodo fiet iſtud apud me, &c.

Et iterũ ibidem. Quomodo mihi fiet iſtud, quia virum, &c.

Moſis Bar-Cypha Syr. Epiſc.p.1. de Par.c.vlt. Quomodo fieri poteſt, vt hoc eueniat, quando vir mihi notus non eſt?

EXPOSITIO.

128. MAGNA aduertentia, & conſideratione adiuit Beatiſſima Virgo Angeli legationem, in nulloque loquentis ſermonem interrupit: magna eſt enim ignorantia, dicentis ſermone non finito, reſpondere. Eccleſiaſt. 11. num.8. *Priuſquam audias, ne reſpondeas verbum; & in medio ſermonum, ne adijcias laqui.* In hac reſponſione ad Angelum, tria conſidera in Beatiſſima Virgine, vt notat Hugo. Primum, Magnanimitatem fidei in promiſſi credulitate. Secundum. Prudentiam in interrogatione modi. Tertium. Stabilitatem in firmitate propoſiti. Quod triplici quæſtione elucidabo.

Eccleſ.11.

Hugo.

QVÆSTIO XLIII.

An in Deipara vlla fuerit dubitatio?

129. IN Beatiſſima Virgine, dum quærit: *Quomodo fiet iſtud?* fuit ne aliqua dubitatio? Reſpondent primò, Origenes *homil.1. in Geneſ.* D. Gregorius Nyſſenus *oratione de Chriſti natiuitate.* Euthymius *hoc loco.* Hanc interrogationem factam fuiſſe ex incredulitate. Secundò. D. Athanaſius *ſermone de Deipara.* D. Chryſoſtomus *homil.49. in Geneſ.* affirmant, Beatiſſimam Virginem dubitaſſe, & ideo dixiſſe: *Quomodo fiet iſtud?* Omnes tamen, licèt dicant, Zachariam non credendo, & dubitando peccaſſe, Beatiſſimam Virginem à culpa liberant; quia Zacharias habebat exempla ad credendum, ſteriles, vt Sara, & Anna mater Samuelis, miraculosè pepererunt. Beatiſſima Virgo exemplum non habebat, quòd aliqua Virgo peperiſſet. Origenes. Nyſſenus. Euthymius. Athanaſ. Chryſoſt.

Dicendum tamen eſt, quòd Beatiſſima Virgo firmiſſimè, & conſtantiſſimè, ſine vlla dubitatione crediderit omnia, quæ ab Angelo dicta fuere. Solum ergo modum, quo erant implenda, an ope viri, cùm non eſſet reuelatus, quæſiuit. Ita communiter ferè omnes ſancti Patres, D. Bernardus *homil.4. ſuper Miſſus eſt*, ait: *Non dubitat de facto, ſed modum quærit, & ordinem.* Similiter hoc loco Theophylactus, Titus Boſtrenſis, D. Ambroſius, D. Bonauent. Beda, Euſebius Emiſſenus *ſerm.4. ante Dominicam 2. Aduentus.* Ratio eſt manifeſta: quia Beatiſſima Virgo Maria laudatur ab Eliſabeth inſtinctu Spiritus ſancti de fide; *Beata, quæ credidiſti, quoniam perficientur, quæ dicta ſunt tibi.* Et ideo ſancti Patres, vt notat Abulenſis *Parad. cap.31.* eam de fide maximè laudant. D. Auguſtin. appellat *Matrem credentium.* Noſter D. Cyrill. contra Neſtorium, *Sceptrum fidei.* Ergo firmiſſimè præbuit aſſenſum credibilibus. Secundò. Beatiſſima Virgo cognouit, Gabrielem eſſe Angelum Dei ſanctum, & ex parte Dei illa proponentem; ſed huiuſmodi dictis non credere, peccatum eſt, vt patet ex materia de fide. Igitur, cùm conſtet ex Tridentino, quòd in ea nullum fuerit peccatum actuale, nulla in ea circa dicta ab Angelo extitit dubitatio. 130. Bernard. Theophyl. Boſtrenſis. Ambroſ. Bonauent. Beda. Euſeb. Abulenſis. Auguſt. Cyrillus.

Nec obſtat illud verbum, *Quomodo*, quod in Scriptura eſt dubitantis, & non credentis. *Quomodo poteſt hic nobis carnem ſuam dare ad manducandum?* Ioann.6. num.53. *Quomodo hic litteras ſcit?* Ioann.cap.7.num.15. Nam illi increduli fuerunt circa reuelata, & manifeſtata iam à Chriſto Domino: at Beatiſſima Virgo Maria hîc, quærit illud, quod adhuc reuelatum non erat, quomodo ſcilicet conceptio illa eſſet facienda; & ideo Angelus reſpondet, *Spiritus ſanctus ſuperueniet*, &c. Secundò. Quia ſic olim Ioſeph ex amore caſtitatis dixit: *Quomodo poſſum hoc malum facere?* Geneſ.39. Sic Beatiſſima Virgo Maria ex amore virginitatis: *Quomodo fiet iſtud?* Tandem, quia ſub eiſdem verbis ex diuerſa intentione loquentis latent peccata, & merita; quod eleganter notat D. Auguſtinus *lib.50. homiliar.homil.43.* ita ait: *Si verba attendamus, haud ambo crediderunt, Zacharias, & Maria. Sed nos verba audiuimus, Deus poteſt corda interrogare, Zacharias ait: Per quid cognoſcam hoc? deſperando dixit, non inquirendo; Maria verò è contrario, quando ait: Quomodo fiet iſtud? Inquirendo dixit, non deſperando.* Similiter D. Chryſologus *ſermon.142.* Diuerſa intentio patet. Zacharias fuit ſupplicio multatus: Beatiſſima Virgo Maria merito exaltata. Vide *cap.2.num.12. & 13.* 131. Ioann.6. Ioann.7. Geneſ.39. Auguſt. *Diuerſa intentio variat opus.* Chryſolog.

QVÆSTIO

QVÆSTIO XLIV.

Quare Virgo hîc modum executionis tanti mysterij interroget?

132. SVPPONO hîc, Beatissimam Virginem habuisse votum perpetuæ virginitatis. Ita hîc sancti Patres communiter. D. Augustinus *lib. de S. Virginit. cap.* 4. D. Bernardus *serm.* 4. *de Assumpt. & super Missus est.* D. Anselm. *lib. de excellent. Virg. cap.* 4. D. Gregorius Nyssenus *orat. de Christi natiuit.* & alij multi, qui omnes notant illud de præsenti, *non cognosco*; idem valere ac de futuro, *non cognoscam*; nam apud Hebræos eadem vox præsens, & futurum significat, vt aduertit Galatinus *lib.* 7. *de Arcan.* Et idem est noster loquendi modus aliquando: Hodie non vescor carnibus, ac non vescar: Hodie non tendo in villam, ac non tendam. Tempore autem, quo illud emisit, dicam *cap. vlt huius libri.* Illud autem aduerte, quòd hîc ait Beda, quòd Beatissima Virgo in hoc voto faciendo extitit prima fœminarum. Notanter ait venerabilis Pater, *prima fœminarum*, quia aliqui viri votum virginitatis iam antea emiserant, vt alibi latiùs dicam. Ad quæstionem veniamus.

Auguſt. Bernard. Anſelm. Greg. Nyſſ. — Galatinus. — *B. Virgo habuit votum caſtitatis.* Beda.

133. Interrogat Beatissima Virgo Maria modum mysterij, vt notat elegantissimè D. Gregorius Taumathurgus serm. 1. de Annuntiat. *Neque*, ait, *prius sanctissima Virgo donum admisit, quàm quis illud mitteret, & quodnam donum esset, ac quis ferret, addidicisset.* Quod magnæ eius prudentiæ attribuitur, quòd rem nouam, & à sæculis non visam, non amisit, nisi magno examine præmisso, & ideo interrogat modum. Secundò. Quamuis Beatissima Virgo esset magno ingenio prædita, non tamen hac in re proprio voluit captu ratiocinari, sed modum perquirit à cœlesti nuntio, qui illum explicare poterat. Hugo. *Non in proprio studio*, ait, *commentata est, quomodo fieret Mater Dei, credens, quòd omnia possibilia sunt apud Deum*, Prouerb. 12. num. 2. Qui confidit in cogitationibus suis, impiè agit. *Vnde maximè arguendi sunt illi, qui propter tumorem, & elationem animi, cùm sibi satis sapere videantur, aliorum hortamenta respuunt.*

Taum. — *Magna prudẽtia non nisi examinata admittere.* — Hugo. — *Prudentia alios interrogare.*

134. Tertiò. Vt tradit D. Gregorius Nyssenus *orat. de Christi natiuit.* dum ait, *Quoniam virum non cognosco*, idem est ac si diceret, si res meæ voluntati committitur, potius nolo in Matrem Dei eligi, quàm iacturam virginitatis aliquam pati, ac promissum votum violare. Ex quo accipe magna documenta. Primò, quòd salubrius est, cordis synceritate, & animi virtutibus resplendere, quàm sublimi aliqua dignitate insigniri. E contra verò homines istius sæculi pro honoribus acquirendis virtutes animi prosternunt. Secundò, quòd in bono incepto persistendum est. Beatissima Virgo à se semel abdicauit filiorum sobolem, carnisque delectamenta: non vult ergo reiecta iterum assumere. Pro quo aliqui explicant illud Cantic. 5. num. 3. *Expoliaui me tunica mea, quomodo induar illa?* Nota hîc vltimò humilitatem Beatissimæ Virginis, quòd non ait: Quomodo concipiam hunc filium Altissimi; hunc, qui regnaturus est in domo Iacob? Sed tantùm ait: *Quomodo fiet istud?* Pro humilitate se matrem filij tanti publicari non vult. Et ideo Christus Dominus de hac matre se tantùm glorificauit. Vide suprà dicta.

Greg. Nyſſ. — *Nobilior virtus quacumque dignitate.* — *Incepto persistendum.* — Cantic. 5.

QVÆSTIO XLV.

Quare addiderit Virgo? Quoniam virum non cognosco?

135. MAGNA sanè hîc est difficultas; Beatissima enim Virgo optimè intellexit totam Angeli legationem esse de Messia concipiendo; hoc apertè indicat numerus antecedens: *Hic erit magnus, & filius Altissimi*, &c. Deinde Beatissima Virgo manifestè sciebat ex *Isai.* 7. quòd Messiam Virgo conciperet & pareret: ipsa enim Spiritus sancti donis, scientiæ, intellectus, & prophetiæ, ac aliis erat illustrata, vt tradit D. Thomas 3. *part. quæst.* 27. *art.* 5. Ad quid ergo, dum agitur de conceptione Messiæ, ait: *Quoniam virum non cognosco?* D. Thomas.

136. Respondet primò Chrysologus serm. 142. *Non quæras virum*, ait: *cesset opus hominis, quia ad reparationem hominis sufficit ars diuina.* Quærit Virgo vt data occasione Angelus rem explicet, quia ad remedium hominis non opus hominis, sed Dei interuenit. Respondent secundò Recentiores, quòd Deipara sciebat ex Isaia, Virginem concepturam, & parituram; modus tamen conceptionis istius reuelatus non erat (vt bene notat D. Ambrosius,) & ideo dicunt, quòd Beatissima Virgo sciebat, de potentia Dei absoluta fieri posse, quòd Virgo ex viro concipiat salua virginitate, quapropter dixit: *Quoniam virum non cognosco.* Tertiò. Albertus Magn. *super Missus est*, ait; *Quòd Maria dixit: Quoniam virum non cognosco; propter materiæ pleniorem descriptionem, propter veritatis maiorem expressionem, ac denique propter nostram ædificationem.* Dixit hoc, diuina disponente Prouidentia, non propter se, sed propter nos, vt de perpetua virginitate sua manifestum daretur testimonium, & impia Hæreticorum ora obmutescerent. Quartò. Ita direxit Deus eius mentem, vt diceret: *Quoniam virum non cognosco*; at tanto virginitatis studio Deum maximè alliceret, vt de illa fieret homo, & carnem sumeret. Ad quod fortasse tendit Chrysost. hom. 49. in Gen. *Quoniam virum non cognosco*, ait. *nam si cognosceres, non fuisses habita digna, vt huic mysterio seruires.* Tantum placet virginitas Deo. Chryſolog. — Ambroſ. — Albert. Mag. — Chryſoſt.

Lucæ 1. *n.* 34. Et respondens Angelus dixit ei: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi: ideoque & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei.

VERSIONES.

Syriacus. Spiritus sanctitatis veniet, & virtus Altissimi obumbrabit super te, propterea is, qui nasciturus est ex te, sanctus ipse, & filius Dei vocabitur.

D. Hilar.

D. Hil. lib. 2. de Trinit. Spiritus sanctus desuper veniet in te.

D. Iust. Mart. quæst. 66. Spiritus sanctus in te intrabit, & vis Altissimi tibi obumbrabit.

Marius Vict. Afric. lib. 1. aduersùs Arrium. Spiritus sanctus adueniet in te, & virtus Altissimi inumbrabit te.

D. Ath. serm. de S. Deip. Et virtus Altissimi adumbrabit tibi.

Arias. Spiritus sanctus superueniet in te, & efficientia Altissimi te obumbrabit, ideoque natum ex te sanctum, *&c.*

Textus Hebraicus. Et virtus Altissimi impluet, seu irroraretur in te.

Textus Græc. Quod generatum fuerit ex te sanctum, *&c.*

Nazianzen. orat. 49. Spiritus Dei veniet in te.

Mariana ex Syriaco. Obumbrabit super te.

Arabicus. Descendet in te.

EXPOSITIO.

137. RESPONDET Angelus ad id, quod Beatissima Virgo dixerat, *Virum non cognosco*; & ait: *Spiritus sanctus superueniet in te*; id est, vt explicat D. Chrysostomus *homil. 49. in Genes.* Non quæras hîc naturæ modum, & ordinem quando supra naturam sunt, quæ fiunt; non naturali via, sed supernaturali fœcundaberis, & Spiritus sanctus efficiet in te, quidquid præstat virile semen in generatione humana: *Et virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Ipsa virtus Spiritus sancti te proteget, vt nullum virginitatis patiaris detrimentum. Illa autem verba versionum, *Inumbrabit, adumbrabit, impluet*, explicabo *quæst. 49.* quæ magnam habent elegantiam. *Ideoque quod nascetur ex te sanctum.* D. Augustinus lib. 3. *contra Maximinum, cap. 17.* Pro *Ideo*, legit, *propterea.* D. Irenæus *lib. 3. cap. 26.* & alij multi, *Quapropter*; sed ad sensum parum refert, si hoc, vel illo modo legatur, *Quod nascetur.* Iuxta morem Scripturæ duplex est natiuitas; vna quando fœtus exit in lucem; altera, quando concipitur. *Matth. 1.* Angelus ad Ioseph: *Quod in ea natum est*; & in hoc sensu hîc sumitur, & sic Textus Græcus, *Quod generatum fuerit ex te, Ex te*, ait, quia sola Virgo materiam ministrauit, & Spiritus sanctus fœcundauit. *Sanctum*, ait Angelus, quod connexionem habet cum illo *nascetur*, vt habet nostra vulgata. Et Christus Dominus dicitur Sanctus per excellentiam: quia est sanctus sanctitate substantiali, & intrinseca; quia Deus, & homo est. *Filius Dei vocabitur*, non adoptiuus, sed naturalis. de quo latè Theologi 3. *part. quæst. 23.*

Chrysost. Augustin. Irenæus. Matth. 1.

QVÆSTIO XLVI.

Quare dixerit Angelus: Spiritus sanctus superueniet in te?

RESPONDETVR primò. Ad denotandum, quòd iste conceptus non fiet ope viri, sed quòd Spiritus sanctus seminariam viri supplebit virtutem. In generatione humana mulier dat materiam, quæ accedente viri virtute feminis organizatur, & formatur, vt sit capax animæ rationalis. Ita explicant D. Damascenus *lib. 3. cap. 2.* D. Ambrosius *lib. de statu Virginis, cap. 5.* Secundò dicitur: *Spiritus sanctus superueniet in te*; quia licèt fœtus virilis quadraginta dierum spatio efformetur, hîc tamen diuina Spiritus sancti virtute in instanti complebitur, & animam rationalem recipiet; & sic conceptio Christi in instanti perfecta est. Ita D. Basilius *homilia de humana Christi generatione.* D. Damascenus *lib. 3. de fide cap. 2.* 138. Damascen. Ambros. Basilius. Damascen.

Tertiò. Quomodo dicitur, quòd Spiritus sanctus superueniet in Virginem, si iam per gratiam erat in ipsa, ita, vt ei diceretur, *Gratia plena, inueniisti gratiam apud Deum?* D. Bernardus homil. 4. super Missus est. *Si autem iam Spiritus sanctus in ea, quomodo adhuc tamquam nouiter superuenturus repromittitur? An fortè ideo non dixit, venit in te, sed addidit, super, quia & priùs quidem in ea fuit per multam gratiam; sed nunc superuenire nuntiatur, propter abundantioris gratiæ plenitudinem, quam effusurus est super illam.* Ita S. Pater ideo dicitur superuenire, quia admirabili modo & magna gratiarum multitudine nunc denuo aduenit in eam. Ex quo rectè ait D. Amadeus hom. 3. de Incarnatione. *In alios Sanctos venit Spiritus sanctus, sed in te superueniet, quia præ omnibus, & super omnibus elegit te, vt superes vniuersos, qui antè fuerunt, vel post te futuri sunt plenitudine gratiæ.* Ac si dicat, quòd dicitur superuenire, vt significetur, quòd noua plenitudine gratiæ super omnes Sanctos in eam aduenit, vt omnes superet, & excedat. Quartò D. Hildephonsus serm. 2. de Assumptione, *Maria*, ait, *peruenit ad eas nuptias, quæ in vtero sunt dedicatæ, pro quibus arrhas accepit sponsa Christi in dotis titulo, & pignus hæreditatis æternæ Spiritum sanctum.* In die Incarnationis inter Virginem, & Deum celebratæ sunt nuptiæ, & pro suis eximiis virtutibus Maria habuit arrhas, scilicet æternam hereditatem, & quia non erat conueniens, vt Virgo statim assumeretur in cœlum, ideo aduenit Spiritus sanctus, & mansit apud Virginem, tam ad formandum, ac organizandum Christi corpus, quàm vt ei esset datus in pignus suæ hæreditatis. 139. Bernard. Hildeph. *Spiritus sanctus datus Virgini in pignus.*

Quintò. Inter varias gratias quas Spiritus sanctus superueniendo, Beatissimæ Virgini communicauit; vt esset terribilis, & formidabilis Dæmonibus. Ita D. Athanasius *sermone de Deipara*, dum expendit hoc angelicum dictum, *Spiritus sanctus superueniet in te: vt in Apostolos*, ait, *virtus ista ideo descendit, vt contra omnem aduersariam virtutem vigerent, ideoque Spiritus superueniet essentialiter, ita quoque Spiritus sanctus in Virginem descendit.* Elegantissimè S. Pater quandam facit contrapositionem inter aduentum Spiritus sancti in Virginem, ac in Apostolos; & sicut Spiritus, vt 140. Athanas.

contra

contra omnem aduersariam pugnarent potestatem, eamque vi gratiæ suæ expugnarent, Apostolos inflamauit; ita Beatissimam Virginem, vt pro suis deuotis aduersùs omnes dæmoniacos dimicaret incursus, eos terrendo, & fugando, Spiritus repleuit.

Virgo pro suis deuotis pugnat.

141. Sextò. Quæsiuit ab Angelo Beatissima Virgo; *Quomodo fiet istud?* Respondet Angelus: *Spiritus sanctus superueniet in te*; ac si dicat. Gratiam, quam inuenisti apud Deum, modum, & ordinem tam admirabilis mysterij, quem à me requiris, nec dicere, nec exprimere valeo; sed Deus, ideſt, Spiritus sanctus superueniendo te docebit, de hisque te instruet. D. Bernardus homil. 4. super Missus est; *Spiritus sanctus superueniet in te. Acsi Angelus*, ait, *respondeat ad Virginem: Quid à me requiris, quod in te mox experieris? Sciens scies, & feliciter scies, sed illo doctore, & authore; ego autem missus sum nuntiare virginalem conceptum, non creare, nec potest doceri, nisi à donante; nec potest addisci, nisi à suscipiente.* Quæ enim virtute Dei in Virgine operata sunt, & quæ gratiæ ei datæ, non cuiuscumque, sed solius Dei est dicere, vt etiam ait D. Bernardus. Vnde aliqui de Beatissima Virgine explicant illud Isaiæ 29. num. 11. *Erit vobis visio, sicut verba libri signati, quem cùm dederint scienti literas, dicent: Lege istum. Et respondebit: Non possum, signatum est enim.* Beatissima Virgo liber est, vt dixi *cap. 2. num. 4.* Si aliquis homo, vel Angelus, huius libri magnalia dicere, & explicare velit, non potest; signatum est enim. Solus Leo de tribu Iuda, scilicet Christus Dominus illum soluere, & aperire valet.

Bernard.

Isaiæ 29.

Gratiam, & excellentius Virginis salus Deus dicere potest.

QVÆSTIO XLVII.

Quare hîc diuinus Spiritus sanctus dicatur?

142. ANTEA in veteri Testamento inuenies appellari Spiritus Dei, vel Spiritus Domini; nunc verò in nouo Testamento incipit aliter dici Spiritus sanctus. Rupertus in cap. 1. Matth. *Non facile*, ait, *in omni serie veteris Testamenti reperies hoc insigne vocabulum, scilicet Spiritum sanctum. Ab hoc loco ferè primum sonuit in auribus nostris hoc reuerendum, & insigne vocabulum, Spiritus sanctus, vbi Angelus ad Mariam, Spiritus sanctus, ait, superueniet in te; quam ob causam? nisi quia (quod cum magna reuerentia cogitandum est) maximè ex hoc opere, quod in Maria operatus est, claruit hic Spiritus Domini, quòd verè sanctus sit.* Ac si dicat, quòd Spiritus Domini hîc primum dicitur sanctus, quia ratione mysterij Incarnationis magna cum reuerentia venerandus sit. Deinde cùm Incarnatio sit fons, & origo totius sanctitatis, ratione illius cooperationis Spiritus Domini dicitur sanctus, sæpe enim ab operibus, & factis nomen deriuatur.

Rupertus.

Spiritus sanctus ob Incarnationem venerandus.

143. Secundò. Idem Rupertus citato loco in cap. 1. Matth. *Ex tunc*, ait, *qui prius dicebatur Spiritus Dei, vel Spiritus sanctus, cœpit altius enuntiari, primum ex ore Angeli, deinde ex omni Euangelio Christi, quod vocabulum venerabilius sonare non dubito omni habenti aures audiendi.* Ac si dicat. Antea dicebatur Spiritus Domini, vel Dei, nunc verò in mysterio Incarnationis, ac lege gratiæ, excellentiori vocabulo dicitur Spiritus sanctus, quia ob tantum mysterium Deus a nobis est peculiariter colendus, ac venerandus, nouisque vocabulis nominandus.

Rupertus.

Deus ob Incarnationem venerandus.

QVÆSTIO XLVIII.

Quare Christus Dominus dicatur conceptus de Spiritu sancto?

144. CERTVM est de fide, vt patet ex Concilio Nicæno, quòd Christus Dominus sit de Spiritu sancto conceptus; & constat ex Matth. 1. *Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est.* Et ratio est, quia Spiritus sancti virtus, & efficacia organizando, & animando carnem Christi, præstitit omne illud, quod ex parte viri ministratur. Ita communiter omnes Patres, & Theologi cum D. Augustino *in Ench. cap. 37. & serm. 2. de Natiuit. Domini.* Sed modò restat quæstio: Quare hoc opus tribuitur Spiritui sancto, cùm omnia opera ad extra communia sint omnibus tribus personis; & cur potius Spiritui sancto, quàm Patri, aut Filio adscribatur? Respondet primò D. Thomas 3. *part. quæst. 32. art. 1. in corpore.* Spiritus sanctus est amor Patris, & Filij, hoc autem opus Incarnationis ex Dei amore maximo prouenit. Secundò. D. Augustinus in Enchir. cap. 40. *Iste modus*, ait, *quo natus est Christus de Spiritu sancto, insinuat nobis gratiam Dei, qua homo, nullis præcedentibus meritis, in ipso primo exordio naturæ suæ, quo esse cœpit, verbo Dei copularetur.* Spiritui sancto tribuntur dona gratiæ, ideo hoc mysterium ei adscribitur, vt inde intelligas, quòd fuerit opus summè gratuitum, & ex nullis præcedentibus meritis. Ex quo duo moraliter nota. Primò, quòd Spiritus sanctus, qui est amor, est etiam donorum gratiæ distributor, solus enim verus amor dat gratiæ dona, & gratis. Secundò. Hæc actio, quæ interuenit in hoc mysterio, ordinata est ad vnionem naturæ humanæ cum diuina; distinctorum autem vnio, non tam potentia, & scientia, quam vi amoris perficitur.

Matth. 1.

Augusti.

D. Thom. *Incarnatio opus amoris.*

Augusti.

Solus amor dat gratis. *Diuersorum vnio amore fit.*

145. Tertiò D. Petrus Chrysologus serm. 142. *Spiritus sanctus superueniet in te: Quia*, ait, *quod de carne natum est, caro est: & quod de Spiritu, Spiritus est.* Christus Dominus, vt viuorum, ac mortuorum esset iudex, concipiebatur, vt ergo ab affectibus carnis & sanguinis ostendatur alienus, de Spiritu sancto dicitur conceptus; quamuis enim in eo esset caro, & sanguis, in affectu tamen totus veluti Spiritus erat. Quartò. Spiritus sanctus, cùm personam ad intra non producat, vt docet Catholica fides, ad hoc vt eius potentia innotescat, ei tribuuntur multa opera ad extra, vt sic ipse vitam, quam habet communicatam à Patre, & Filio, aliquo modo quantum decet, aliis communicet. D. Cyrillus Alexandrinus in cap. 1. Genes. *Viuificat omnia Spiritus Dei, & cùm ipse natura vita sit, vtpote à vita, hoc est, à Patre, & Filio procedens.* Quintò. Creatio adscribitur Spiritui sancto: & in hoc sensu D. Hieronymus *Epist. ad Oceanum*, quæ est 83. Theodoretus *quæst. 5. in Genes.* explicant illud Genes. 1. num. 2. *Spiritus Domini ferebatur super aquas.* Meritò ergo opus restaurationis, & redemptionis tribuitur ei, vt idem videatur creator, & restaurator.

Chrysolog.

Iudex affectuũ expers.

Cyrillus.

Hieron.

Theodoret.

Idem creator, & restaurator.

QVÆSTIO

QVÆSTIO XLIX.

Quare dixerit Angelus: Virtus Altissimi obumbrabit tibi?

146. Gregor. D. Thomas.

MVLTÆ sunt hîc Patrum expositiones, quas breuiter adducam. Prima. D. Gregorius *lib. 13. moral. cap. 12.* D. Thomas *3. part. quæst. 32. art. 1. ad 1.* Per virtutem Altissimi intelligunt filium Dei; & sicut vmbra ex lumine, & corpore ei obiecto conficitur, sic ex ipsa diuinitate, quæ lux est, & ex corpore humano Christi resultauit in Beatissima Virgine quædam vmbra, vt ipsam diuinitatem in se sustinere posset, præcipuè cùm Deus noster ignis sit. Ita etiam D. Bernardus *homil. 4. super Missus est*, & D. Dionysius Carthusianus, *Obumbrabit tibi, ideſt*, ait, *suam omnipotentiam immensam tuæ capacitati contemperabit, vt eius influentiam ferre queas.* Talis enim est Deus, vt aliquando potentiæ suæ vires reprimat, vt dilectos suos honoribus afficiat. Vnde ait Beda homilia de Annuntiatione. *Sol, ideſt, diuinitas Christi tegmine se humanæ naturæ, quasi vmbraculo quodam obtexit, quo mediante, Virginis eum viscera ferre sufficerent.* Secundò D. Athanasius *sermone de S. Deipara.* Quòd sicut corpus hominis, vel arboris cognoscitur per vmbram, tamquam per effectum, ita ipsum Incarnationis arcanum, ac ipse Christus Dominus, qui est Dei virtus, licèt in vtero Virginis occultaretur per nouem menses, tamen per admirabiles effectus in Virgine operatos iam cognoscebatur.

Bernard. Carthusian. Beda. Athanas. *Diuinitas quamuis occultata cognoscitur.*

147. Bernard. *Ex creaturis sola Virgo intelligit Incarnationem.* Athanas. *B. Virgo quædam diuinitatis pictura.*

Tertia. Per virtutem Dei intelligitur Spiritus sanctus, qui vmbra quadam Virginem circundabit, vt ipsa sola ex creaturis hoc mysterium intelligat. D. Bernardus homil. 4. super Missus est, *Obumbrabit tibi, hoc est*, ait, *sicut obumbrando teget modum, quo de Spiritu sancto concipies, & occultabit, quatenus sibi tantùm notus habeatur, & tibi.* Quarta. D. Athanasius *sermone de S. Deipara*, ita legit: *Et virtus Altissimi adumbrabit tibi.* hoc est, efficiet in te vt sis puritate, & sanctitate, veluti quædam sculptura, & pictura delineata diuinitatis, quantum pura humana creatura particeps esse potest: & tamquam veluti quædam imago Patris, sine vlla humana coniunctione Deum concipies, & paries. Deinde nota egregiam ponderationem sancti Patris, non dixit Angelus, virtus Altissimi adumbrabit tibi in conceptu, sed absolutè, & sine addito, quia illa gratiarum abundantia, quam in filij conceptione habuit Beatissima Virgo, in toto vitæ tempore semper illi affuit. Ita D. Athanasius. *Quam virtutem*, ait, *per omnia tempora conceptus eam habuisse, confido, & post conceptum eam retinuisse: neque enim id temporarium in Virgine accidisse opinor, sed per omnia tempora ei datum fuisse.* Vbi loquitur de influxu gratiarum, nam efficacia concipiendi data ei fuit in conceptione tantùm.

Athanas. *Gratiâ, quam in concipiendo filium, in tota vita habuit.*

148. Ruth 3. Chaldæus.

Quintò. *Virtus Altissimi obumbrabit tibi*, ideſt, virtus Altissimi supplebit vicem sponsi; nam olim in nuptiis sponsa velamine tegebatur à marito, & ideo nupta dicitur à nubendo. Vnde dixit Ruth ad Booz cap. 3. num. 9. *Expande pallium tuum super famulam tuam, quia propinquus es.* Ideſt, Duc me in matrimonium tibi, vt clariùs ibi explicat Chaldæus, quod illo signo extensionis pallij demonstrabatur, de quo ibi Abulensis *quæst. 19.* Dixit ergo ad Angelum Virgo: *Quoniam virum non cognosco*; & ait Angelus. *Spiritus sanctus superuenet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Non timeas, quia virtus Spiritus sancti obumbrando tibi, habebit veluti in sponsam, & vices viri supplebit. Pro hac explicatione facit Iansenius, & doctissimus Carthagena lib. 5. homilia 12. *Virtus Altissimi obumbrabit tibi.* ideſt, proteget, & defendet te, seruando illæsam virginitatem tuam quam tantopere optas. Ita Euthymius, Titus Bostrensis, Toletus, & alij. Quæ expositio satis mihi placet. Et inde stabilitur; quia hoc verbum *obumbrare*, significat defendere: *Scapulis suis obumbrabit tibi,* Psalm. 9. Psalm. 9. num. 4. ideſt, defendet te. *Obumbrasti super caput meum in die belli*, Psalm. 139. num. 8. ideſt, defendisti caput meum in prælio. Ecclesiast. 7. num. 13. vbi nostra Vulgata habet; *Sicut enim protegit sapientia, sic protegit pecunia.* In Hebræo habetur: *In vmbra sapientiæ, in vmbra argenti*; & sumitur in præsenti metaphora ex vmbra, quæ ab ardore Solis defendit, ac tuetur, & ita ait Angelus, O Virgo, Spiritus sancti virtus tibi obumbrabit, vt nullum æstum libidinis, aut concupiscentiæ, in hac conceptione persentias. Ita D. Augustinus *lib. de ijs, qui mysterijs initiantur cap. 3. & in Psalm. 67. & epistol. 57. ad Dardanum*, D. Hildephonsus *serm. 2. de natiuitat. Virginis*, Paschasius *lib. 4. in lament.* Franconius Abbas *lib. de Gratia*, Brixian. qui omnes faciunt pro hac sententia, quam præclarè explicat D. Hilarius lib. 2. de Trinitat. *Ne quod*, inquit, *per humani corporis imbecillitatem decideret, virtus Altissimi Virginem obumbrat, infirmitatem eius, veluti per circumfusam vmbram confirmans, vt ad sementinam ineuntis spiritus efficaciam corporalem diuinæ virtutis obumbratio temperaret*; cùm Virgo tanto virginitatis amore flagraret, ait Angelus quòd nullam delectationem corporalem spiritu obumbrante, sentiret ad sementinam efficaciam corporalem.

Abulensis. Iansenius. Carthagen. Euthymius. Bostrensis. Toletus. Psalm. 9. Psalm. 139. Eccli. 7. August. Psalm. 67. Hildeph. Paschas. Franconius. Brixian. Hilarius.

149. Isai. 45. Psalm. 71. Damascen. *Deus suauis mitibus, rigidus asperis.*

Sed quid est, quòd dum diuina virtus in vterum Virginis venit, totus Deus suauis, & dulcis adest; quod explicat textus Hebraicus; nam vbi nos habemus, *Obumbrabit tibi*; legit, *Impluet, seu irroraretur*; vbi sub metaphora imbris cadentis in terram explicatur suauitas diuini Spiritus, dum in Mariam sine strepitu venit, & ideo ait Isaias 45. *Rorate cœli desuper*, & Psalmista Psalm. 71. *Descendet sicut pluuia in vellus.* At in Sina daturus legem totus terribilis, sonantibus tonitruis, & fulgurantibus nubibus apparuit. In Maria, vbi erat lenitas, & suauitas maxima, ibi Deus placidus adest; at in Sina obdurato in saxo legem erat scripturus; ibi ergo furor omnis, & strepitus, vt comminuatur. D. Damascenus orat. 1. in Mariæ natiuitate. *O Maria*, ait, *arx Sina sanctior, quam non fumus, non caligo, non procella contegit: verùm illuminandi vim habens Spiritus sancti splendor. Illic enim Dei verbum, tamquam Dei spiritu, legem saxeis tabulis inscribebat: hîc autem ex Spiritu sancto, ac Virginis sanguine Verbum ipsum Incarnatum, seque naturæ nostræ concessit.* Vbi suauitas, ibi lenis, & mitis est Deus; vbi obduratio, ibi terribilis, & rigidus appareret omnium creator.

QVÆSTIO

QVÆSTIO L.

Quare prius dicatur de Christo esse sanctum, quàm filium Dei?

150. DIXIT Angelus de Christo Domino priùs, quòd erit sanctus, & posteriùs, quòd filius Dei nominabitur; *Quod ex te nascetur sanctum, vocabitur filius Dei.* Respondetur, quòd sanctitas adeò est præexcellens, vt etiam ab ipsa maximè Dei filius magnificetur; & ideo primum dicitur sanctus. Alternis vocibus clamant Seraphim apud Isaiam 6. num. 2. *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum.* Sed quid est, quòd dum Angeli Deum laudant, primò sanctum appellant, & hoc non semel, sed trina repetitione, cùm tamen vna tantùm vice Dominum Deum nominent? Prima enim Dei laus est, quòd sanctus sit, & dum maxima veneratione colitur, ter, ac vocibus alternis acclamatur sanctus, tamquam si inde maximè glorificetur. Diuus Ambrosius lib. 3. de Spiritu sancto, cap. 18. *Illam solam prædicant sanctitatem, Cherubim, & Seraphim indefessis vocibus laudant, & dicunt: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth; nos quoque nihil pretiosius inuenimus, quo Deum prædicare possimus, nisi vt sanctum appellemus: quodlibet aliud inferius est Deo, inferius est Domino.* Cantat Ecclesia in suis precibus ad Primam: *Sancte Deus, sancte fortis, sancte, & immortalis.* Nónne sufficiebat dicere; Deus fortis, & immortalis? Ad quid in singulis additur *Sancte?* Ac si ipsa Dei essentia, ac attributa, quæ in fortitudine, & immortalitate exprimuntur, à sanctitate maximè extollantur, ac fortificentur, tanquam hæc sit prima Dei laus. Ait Regius Vates. *Magnificasti super omne nomen sanctum tuum*, Psalm. 137. num. 2. Sed quare non dixit: Nomen tuum, Deus, nomen tuum, Omnipotens, nomen tuum, Misericors, vel æternum; sed nomen tuum sanctum? D. Dionysius Areopag. lib. de diuinis nominibus, cap. 13. *Nomen sanctum tuum, tamquam*, ait, *omnium nominum pretiosissimum.* Vide suprà *quæst.* 46.

Sanctitas quid maximè excellens. — Isai. 6. — Ambros. — Psalm. 137. — Areopag.

Nota hîc tamen, quòd quando dicitur, *Ex te nascetur sanctum*; quamquam aliqui codices habeant *Sanctus*, in masculino, attamen multo meliùs nostra vulgata retinet *sanctum* in neutro: vt obseruant D. Bernardus *homil. 4. super Missus est.* Rupertus *lib. 1. de Spiritu sancto, cap. 10.* Brixianus, & alij. Nam si diceret *Sanctus*, esset locutio determinata, quòd esset sanctus homo, vel infans; at dum dicitur *sanctum*, in neutro, & substantiuè, denotatur, quòd sit ipsa sanctitas, quòd quidquid in eo sit, singulariter sanctum subsistat.

Bernard. Rupertus. Brixian. — *Christus sanctitas ipsa.*

QVÆSTIO LI.

Quare Angelus totus sit in explicando Christi regno; non verò in eius passione?

151. ANGELVS Christi magnalia Virgini proponit, & nihil de eius passione, ac Cruce loquitur, vt posteà prædixit Simeon *Luc. 2. n. 34.* Angelus, vt optimus legatus, plura dicere non debuit, quàm in mandatis habebat. Sed iterum redit quæstio: quare diuina prouidentia disposuit, vt de regno, & non de Cruce sermo esset? Poterit aliquis respondere ex D. Chrysostomo *homil. 4. in Matth.* qui ait: *Facile solicitamur ad prospera, & promptius fidem accommodamus secundis.* Verùm licèt hæc de quauis alia pura creatura dici possint: non tamen de Beatissima Virgine, cuius fides, & obedientia in Deum erat eximia. Respondeo igitur primò, quòd Angelus interrogationi Virginis: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? respondet, ac proinde totus est, vt ostendat, filium concipiendum, non purum hominem, sed Deum, & hominem, ac verum Messiam esse; vt ex hoc notum sit Virgini, quòd totum illud opus sine interuentu viri sit peragendum, iuxta Isaiam 7. n. 14. *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium.* Secundò, in eo, quòd Angelus eum Regem, & Iesum, id est, Saluatorem dicit, eius Crucem, & passionem apertè significat; tum, quia hæc ad Saluatoris munus pertinent; tum quia in Scriptura de Christo prophetata inueniebantur, quæ omnia Beatissimæ Virgini, vtpote repletæ Spiritus sancti donis, scientiæ, ac Scripturarum intelligentiæ, manifesta erant. Tertiò, vt ait D. Bernardus homil. 4. super Missus est. *Dies iste Annuntiationis, dies extitit summæ lætitiæ, & gaudij, ac proinde nulla memoria doloris, & tristitiæ debuit in eo misceri.* Quartò. Angelus festiua, Simeon amara pronuntiat, quia ad Angelum iucunda, ad hominem tristia dicere spectat. Vide *cap. 1. quæst. 43. num. 108.*

Chrysost. — Isai. 7. — Bernard. — *In die solemni nullum tristitiæ signum.*

Lucæ 1. *n.* 36. Et ecce Elizabeth cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua: & hic mensis est sextus illi, quæ vocatur sterilis.

VERSIONES.

Theophylact. Sextus mensis est illi, quæ dicebatur sterilis.

Cæsar. Virgil. Concula dialog. 3. Elizabeth cognata tua etiam ipsa concepit, *&c.*

Arias. Ipsa concipiens fuit filium, & hic mensis sextus est illi vocatæ sterili.

EXPOSITIO.

152. CONNECTIT Angelus suam sententiam cum superiori, vt denotat particula illa, *Et ecce*, id est, res noua, & mirabilis. *Elizabeth*, adducit Angelus hoc exemplum, non quasi quòd Virgo dubia esset, firmissimè enim Angelo fidem præstitit, vt suprà dixi; sed vt eam credentem magis confirmaret: de quo *quæstione sequenti. Et ipsa*, cùm esset annosa, & sterilis, *Concepit filium in senectute. Et sextus mensis est illi*; quo iam vterus non potest occultari. *Cognata tua.* Longa quæstio: Quo pacto Beatissima Virgo & Elizabeth essent cognatæ? De qua omnes recentiores in præsenti. Ideo

Epiphan. Theodor. eam omitto. Sententia D. Epiphanij *hæresi 78.* Theodoreti *lib. quæstion. in Numer. quæst. vltim.* affirmans, illas duas Tribus Iuda, & Aaron mutuis matrimoniis coniungi solitas, mihi videtur vera, indeque factum, vt Beatissima Virgo, & Elizabeth essent cognatæ. Cuius rei rationem assignat Theodoretus. Quia Christus Dominus futurus erat Rex, & Sacerdos; Lyra verò Numer. 36. num. 7. *Fuit concessum*, ait, *vt Sacerdos posset accipere vxorem de Tribu regia, vt & Rex, qui præesset in temporalibus, & summus Sacerdos, qui præesset spiritualibus, essent magis concordes. Quod ad bonum regimen populi faciebat.*

Lyra. *Rex, & Sacerdos concordes.*

QVÆSTIO LII.

Quare Angelus hîc factum Elizabeth Virgini commemoret.

153. Chrysost. RESPONDET primò Chrysostomus *homilia 49. in Genes.* vbi affirmare videtur, Angelum adduxisse exemplum Elizabeth ad inducendam Beatissimam Virginem, vt eius dictis crederet: quibus verbis indicat, quòd Beatissima Virgo fidem non præbuerit Angelo annuntianti quoadusque factum Elizabeth audierit. Sed iam supra *quæst. 43.* satis probatum est, quòd Beatissima Virgo à principio fidem angelicis dictis sine vlla dubitatione, & firmissime præbuerit. Ideo alias rationes proponamus. Secundò. Bernardus. D. Bernardus homil. 4. super Missus est, *Ideo*, ait, *sterilis cognatæ conceptus Virgini nuntiatur, vt dum miraculum miraculo addidit, gaudium gaudio cumuletur.* Vt gaudium Beatissimæ Virginis de sua electione in matrem Dei perfectissimum, & vndique plenum esset aliorum bonum, ei manifestari debuit. Iusti tunc bona sua perfecta reputant, quando aliis communicata vident. De quo *quæst. sequenti in fine.* Tertiò idem D. Bernardus citato loco. *Quia decebat Verbum mox diuulgandum vbique, prius sciret Virgo per Angelum, quàm audiret ab homine: ne mater Dei à consilijs filij videretur amota, si eorum, quæ interiùs tam propriè gererentur, remansisset ignara.* Vt dicitur Amos 3. num. 7. *Non faciet Dominus Deus Verbum, nisi reuelauerit secretum suum ad seruos suos Prophetas.* Et ita illud secretum de Conceptione Ioannis Virgini reuelatur. Quartò Hugo. *Vt audiens*, ait, *cognatam vetulam grauidam iuuencula cogitet de obsequio ei impendendo.* Bonum vnius debet alteri communicari, vt communiter gratias agant, & communiter gaudeant. Prouerb. 18. num. 19. *Frater, qui adiuuatur a fratre, quasi ciuitas firma.*

Iustorum bona communicata. Idem *B. Virgo à consilijs filij.* Amos 3. Hugo. Prouerb. 18.

154. Quintò. Hoc exemplum Angelus adducit, quia in Maria toto loquebatur mundo. Et ideo voluit Deus steriles olim fœcundare, vt homines facile crederent Christum ex Virgine natum. Ita Diuus Chrysostomus *homilia 49. in Genes.* D. Ambrosius *lib. 6. in Lucam, cap. 8.* D. Basilius Seleucus *homilia de Ioanne.* Diuus Gregorius Nyssenus de sancta Christi natiuitate. *Ne*, ait, *incredibile putarent homines ex Virgine partum edi posse: minoribus miraculis ante exercendo fideles ad assentiendum, & credendum assuefecit: sterilis, ac decrepita filium parit; id quasi præludium est, & principium extitit miraculi, quod in Virgine subsecutum est.* In rebus magnis humana mens paulatim assuefieri debet. Et ideo ait Chrysostomus, quòd Angelus per sensibilia Virginem manu ducebat. Sextò. Angelus proponit factum Elizabeth, non quia Virgo dubitaret, sed ad maiorem confirmationem, & stabilimentum eorum, quæ dicebat. Sic sæpe in Scriptura, dum aliquibus fiunt promissiones, adiunguntur signa; non quia dubitent, sed ad magis corroborandam dictam veritatem. 4. *Regum 19. num. 29. Isai. 37. num. 30.* Isaias pollicetur Ezechiæ Regi liberationem ab exercitu inimicorum; & tamen ipsi credenti, & non dubitanti datur signum. 1. *Regum 10. num. 2.* Saul post vnctionem datur signum; cùm tamen ipse non dubitauerit, *Luc. 2. num. 12.* Pastoribus credentibus Christi natiuitatem additum est: *Et hoc vobis signum*; & ita fit sæpe à magistris, vt quæ credimus, multis rationibus, & exemplis confirmemus. Ita Angelus ad magis roborandum id, quod dicebat, hoc exemplum Elizabeth proponit. Ita D. Ambrosius hîc: *Morale*, ait, *vt qui fidem exigunt, fidem astruant*, &c. Euthymius, Toletus *annot. 107.* & alij. Et hæc ratio videtur magis conformis literæ.

Chrysost. Luc. 2. Ambros. Euthymius. Tolet.

QVÆSTIO LIII.

Quare Angelus à minori probet id, quod maius est?

155. MVLTO excellentius est, quòd Virgo pariat, quàm quòd sterilis concipiat; & tamen Angelus ex hoc inferiori comprobat illud superiùs. Respondetur, quòd ex vno opere rectè probatur aliud; quia, vt docet D. Augustinus *Epistol. 3 ad Volusian.* In hoc mysterio tota ratio facti est potentia facientis. Et sicut diuina potentia facere potest, vt anus sterilis, cui materia ad generationem naturaliter deest, miraculosè illam valeat suppeditare; ita etiam supernaturaliter Virgo sine semine concipere. Et valde frequens est in Scriptura in miraculis magis mirabile per minus demonstrare. *Matthæi 1. num. 5.* Dum Paralyticus allatus esset ante Christum, circunstantibus dixit ipse Saluator: *Quid est facilius, dicere: Dimittuntur tibi peccata tua; an dicere: Surge, & ambula? Vt autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem dimittendi peccata; tunc ait paralytico: Surge, & ambula.* Et non est dubium, quòd si factum rectè expendatur, multo maius est remittere peccatum, & iustificare peccatorem, quàm sanare paralyticum, vel totum orbem creare. Diuus etiam Ambrosius *lib. de iis, qui mysterijs initiantur, cap. 9.* Eucharistiæ Sacramentum multis exemplis longè inferioribus demonstrat. Ergo quamuis præstantius sit, quòd Virgo Maria pariat, quàm quòd sterilis concipiat, bene vnum per aliud probatur, & ideo subdit: *Non est impossibile*, &c. Secundò. Si ad natiuitatem serui, & Præcursoris duo operata sunt miracula, vt anus, & sterilis concipiat; igitur bene probat Angelus, quòd in natiuitate Domini, & supremi Regis plura sunt facienda. Tertiò. Si Deus in ordine ad salutem populi sui voluit, vt sterilis concipiat, à fortiori excellentius perpetrabitur, vt Virgo concipiat; cùm semper Dei maiestas, & bonitas, facto

Ambros.

vno

vno opere, intendat maius edere in nostram vtilitatem.

QVÆSTIO LIV.

Quare adducatur Elizabeth in exemplum, & non Sara?

156. ANGELVS non Saram, vel Rebeccam, Virgini proponit, sed tantùm Elizabeth. Respondet primò Diuus Chrysostomus hom. 49. in Genes. *Vide*, ait, *quanta Gabriel vtitur solertia. Non enim in memoriam reducit Saram, vel Rebeccam, vel Rachelem. Quare, & quam ob causam? Et hæ fuerunt steriles, & vetulæ, & magnum miraculum fuit: sed quia erant antiquæ narrationes, adducit eam ad hoc, quod nuper contigerat.* Vtitur Gabriel hoc exemplo potius, quàm illarum veterum mulierum, quia erat domesticum, & facilè oculis videri poterat, & fortius mouent præsentia, & domestica, quàm præterita ad fidem inducendam.

Chrysost. — *Magis mouet nouum, quàm antiquũ, præsens, quàm præteritum.*

157. Secundò Diuus Bernardus hom. 4. super Missus est, *Ideo*, ait, *sterilis cognata conceptus Virgini nuntiatur: necesse erat non modico lætitiæ, & amoris præueniente inflammari incendio, quæ filium paternæ dilectionis cum gaudio Spiritus sancti fuerat conceptura; neque enim nisi in deuotissimo corde, atque hilarissimo, tanta se capere poterat dulcedinis, & alacritatis affluentia.* Deuotio cum hilaritate animi magna præparatio est ad Deum recipiendum. Et ita dicitur Psalm. 99. *Introite in conspectu eius in exultatione.* Dicitur Virgini conceptus consanguineæ, vt ex gaudio inde recepto se aliquantulum cum deuotione disponat, vt Deum in se inhabitantem habeat. Tertiò. Vt gaudium Virginis esset plenum, vt superiori quæstione dixi. Tanta enim erat charitas eius, quòd vt dignitatem maternitatis in se collatam in magna æstimatione haberet, necesse fuerit, ei explicari, quòd beneficia diuina in ipsa non sistebant, verùm aliis etiam communicabantur. Post explicationem somnij Nabuchodonosoris, cùm Daniel maximis afficeretur honoribus: *Postulauit autem Daniel à Rege: & constituit super opera prouincie Babylonis Sidrach, Misach, & Abdenago,* Daniel cap. 2. num. 49. Sed quare vbi primum Daniel promotus est ad dignitatem, antequam aliquid agat, ac de eius conseruatione tractet, statim vt socij magnis afficiantur honoribus, procurat? Theodoretus, *Ostendit*, ait, *erga proximum dilectionem, & participes eorum, quæ acceperat, fecit tribules suos.* Ea enim erat charitas eius, vt quos habuit in orationibus socios, fecerit etiam in honoribus consortes.

Bernard. — *Deuotio, & hilaritas, vt Deum recipias.* — Psalm. 99. — Daniel. 2. — *Iustibona sua esse volunt cõmunicata.* — Theodor.

158. Hæc est iustorum conditio; peccatores verò è contra, dona non æstimant, nisi solùm ipsis data, imò cum aliorum pernicie, & damno. Consideratione magna expende diuersum modum vnctionis Dauidis, & Iehu. Vnxit Samuel Dauidem in Regem, 1. *Regum cap. 16. num. 13.* Et quamuis vnctionis verba ibi non reperiantur scripta, iuxta graues auctores sunt illa, quæ habentur 2. Regum cap. 3. num. 18. *In manu serui mei Dauid saluabo populum meum Israel de manu Philisthim.* At verò Iehu ita ait, quidam filius Prophetæ 4. Regum cap. 9. num 7. *Hæc dicit Dominus Deus Israel: Vnxit te in Regem super populum meum Israel, & percuties domum Achab Domini tui*, &c. Sed quare tam diuersò modo isti sunt vnguento delibuti? Dauidi pronuntiatur libertas populi Israel; Iehu verò perditio domus Achab? Dauid iustus, & sanctus, vt dignitatem regiam ei datam in multum haberet, necessum fuit, aliorum bonum, & libertatem populi scire: Iehu verò, vt impius, & sceleratus, aliorum damnum, & ruinam agnoscere.

1. Reg. 16. — 2. Reg. 3. — 4. Reg. 9. — *Peccatores aliorũ damno delectantur.*

Lucæ 1. 37. **Quia non erit impossibile apud Deum omne verbum.**

VERSIONES.

Syriacus. Quoniam Deo nihil est difficile.

Textus Hebraicus. Quia non erit impossibilis apud Deum omnis res.

Vatablus. Quia non erit impossibilis apud Deum vlla res.

EXPOSITIO.

159. AD vtrumque opus annuntiatum, scilicet quòd Beatissima Virgo Maria concipiet, & quod sterilis pariet, refert Angelus præsentem sententiam: *Non est impossibile apud Deum omne verbum*, id est, omnia, quæ Deus dicit, siue promittendo, siue annuntiando, ei sunt possibilia; non enim est Deus, sicut homines, qui sæpe promittunt, quæ facere non valent.

QVÆSTIO LV.

Quare dicatur, omne verbum non esse impossibile?

160. ALIQVI codices habent: *Nulla res est impossibilis.* Et quamuis idem sit sensus cum nostra vulgata, ipsa tamen meliùs retinet: *Non erit impossibile omne verbum.* Dicit *verbum*, vt denotetur, quòd Deo tam facile est facere, quam homini dicere. Ita Diuus Bernardus homilia 4. super Missus est. *Non ait Angelus*, inquit sanctissimus Pater, *omne factum, sed omne verbum. An idcirco posuit verbum, quia quàm facile possunt homines loqui, quod volunt, etiam quod nullatenus possunt, tam facile, imò incomparabiliter facilius, valet Deus opere complere, quidquid illi valent verbo exprimere?* Caietanus aliter respondet. *Omne verbum, nihil excipitur*, ait, *nisi quòd implicat contradictorie; quòd etiam non excipitur, sed non includitur, quia non comprehenditur sub verbo aliquo, vtpote quod non potest intelligi.* Ac si dicat. Omne, quod verbo mentis concipi, & intelligi potest, non est impossibile Deo, sed omne est ab eo factibile. Nota cum Maldonato, quòd non ait: *Non est impossibile, sed non erit: quia est Hebræorum phrasis, apud quos futurum modus est potentialis; & idem valet: Non erit*, ac, Non poterit esse. Deinde Angelus præcipue annunciabat rem de futuro, *Concipies, & paries: Virtus Altissimi*

Bernard. — *Tam facile Deo facere, quàm homini dicere.* — Caietanus. — Maldonat.

obumbrabit tibi. Ideo de futuro dixit: Non erit impossibile vt ordinata esset loquutio.

Lucæ 1. n. 38. Dixit autem Maria ad Angelum: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundùm verbum tuum. Et discessit ab illa Angelus.

VERSIONES.

Syriacus. Ait Maria: Ecce ego sum ancilla Domini, fiat mihi secundùm verbum tuum. Et abiit Angelus ab ea.

D. Ambros. hîc. Ecce ancilla Domini, contingat mihi secundùm verbum tuum, *&c.*

Persicus. Sit mihi iuxta verbũ tuum.

EXPOSITIO.

161. BEATISSIMA Virgo Maria perfectissimè intelligens totum, quod Angelus annuntiauerat, ad ipsum dirigit sermonem suum, & præbet consensum, plena fide, & humilitate, dicens: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi.* Illud *fiat* variè exponitur. Nam Diuus Ambrosius ait, esse voti, & desiderij. Et ita etiam explicant Euthymius, Diuus Bonauentura. Ac si diceret Virgo: Opto, vt fiat mihi, quod dicis. Secundò Diuus Bernardus *homil. 4. super Missus est*, & etiam D. Bonauentura, dicunt, esse verbum orantis, ac deprecantis. Ac si diceret Virgo: Peto, & oro, vt tale mysterium in me fiat. Sed vtraque expositio videtur parum consona humilitati Beatissimæ Virginis, quæ ita de se humiliter sentiebat, vt ei in animo non esset, desiderare, & petere, vt tale in ea perageretur mysterium. Quapropter melior videtur expositio Diui Augustini *sermone 7. de Sanctis*, Irenæi *lib. 3. cap. 33.* Damasceni *lib. 3. cap. 2.* & aliorum, qui dicunt, illud *fiat* esse tantùm verbum expressiuum, & significatiuum interni consensus. Quas verò virtutes Virgo hîc ostenderit, explicabo *quæst. 57. Et discessit Angelus ab ea*; peracto legationis officio, abiit Angelus, & vt bonus minister ampliùs non moratur.

Ambros. Euthymius. Bernard. Bonauent. Augustin. Irenæus. Damascen.

QVÆSTIO LVI.

Quare Deus decreuerit, hoc mysterium fieri, interueniente Virginis consensu?

162. RESPONDETVR primò, quòd in hoc mysterio Dei Patris cum natura humana, Christi cum Ecclesia, spiritualia sunt celebrata sponsalia. de quo Cantic. 3. *In die desponsationis illius.* In sponsalibus enim consensus vtriusque partis interuenit. Ita D. Augustinus *sermone de natiuitate Domini.* D. Gregorius Magnus *hom. 38. in Euangelia.* Diuus Thomas 3. *part. quæst. 30. art. 1. in corpore.* Diuus Petrus Chrysologus *sermon. 140.* Et hac de causa hîc exigitur consensus Virginis. Secundò. Vt ait idem Chrysologus sermone 142. *Audistis*, ait, *agi, vt homo cursibus ijsdem, quibus dilapsus fuerat ad mortem, rediret ad vitam: agit cum Maria Angelus, quia cum Eua Angelus egerat de ruina, vt nostræ perditioni conueniens nostræ reparationis principium responderet.* Sicut ergo per fœminæ consensum ruina intrauit in mundum; ita per alterius fœminæ assensum salus oriatur. Tertiò. Quia Deus voluit sanctissimam Virginem perfectissimè condecorare, vt mater Dei esset, & mater cum meritis, qualia est assecuta, dum Angelo consensum præbuit. Dignitas sine meritis parùm nobilitat. Pulchrè Diuus Bernardus homil. 4. super Missus est. *Sic pius Dominus*, ait, *dum nos præuenit, tribuendo, quod tribuit gratis, agit, ne gratis tribuat.*

Idem. *Dignitas cũ meritis.* Bernard.

163. Quartò. Incarnatio radix, ac principium totius meriti: optimè ergo conueniebat, vt hoc meritum à matre Christi inciperet, dum huic operi suum præbet assensum. Vnde ait hîc Diuus Ambrosius, alibi iam datus. *Nec mirum*, ait, *si Dominus redempturus mundum, operationem suam inchoauit à matre, vt per quam salus omnibus parabatur, eadem prima fructum salutis hauriret ex pignore.* Beneficia, quæ aliis præparas, à tuis inchoare debes. Quintò. Decreuit Deus, Beatissima Virgine liberè consentiente, homo fieri, vt huic Virgini Mariæ nos omnes maximè obligatos cognosceremus, cuius arbitrio omnium nostrûm salus commendata est. Ita Diuus Bernardus *homil. 4. super Missus est.* Vnde ait Diuus Petrus Damianus sermone de natiuitat. *Per ipsam, & in ipsa, & de ipsa totum hoc faciendum decernitur, vt sicut sine illo nihil factum, ita sine illa nihil refectum sit.* Sextò. Noluit Deus carnem sumere ex Beatissima Virgine sine eius consensu, sicut Eua formata est ex costa Adami ipso dormiente, vt significetur, quòd aliter se habet Deus in creatione, aliter in restauratione, ac salute nostra. nam in creatione vtitur potentia sua independenter à nostra voluntate; at in salute nostra, non vult ita effici, nisi cooperantibus nobis, & consentientibus. Dum pater Elisæus puerum emortuum resuscitare intenderet 4. Reg. cap. 4. num. 34. *Incubuit super puerum, & posuit os suum super os eius, & oculos suos super oculos eius, & manus suas super manus eius, & incuruauit se super eum, & calefacta est caro pueri.* Sed ad quid Elisæus componit membra sua cum puero? Nónne reuocandus est ad vitam miraculosè? Ad quid ergo calor in carne pueri? Quando Deus hominem creauit: *Insufflauit in faciem eius spiraculum vitæ.* Nulla præuia dispositione temporanea in materia. Ad quid ergo hic modò calor in carne pueri? Abulensis ibi. *Quia Deus infusurus erat animam corpori, ad hoc vt reuiuisceret, volebat calefacere carnem pueri.* In creatione interueniebat tantùm Dei potentia mirabiliter operans: at in restauratione, cuius puer typum gerebat, vt homo emortuus reuocetur ad vitam, necesse est, vt præcedat ex parte nostra calor, & dispositio, nec enim aliter Deus negotium nostræ vult operare salutis.

Beneficia à tuis inchoanda. Bernard. Damianus. *Sine Virgine nihil fit salutis.* 4. Reg. 4. *Salus nostra sine nobis non fit.* Genes. 2. Abulensis.

Cantic. 3. Augustin. Gregor. D. Thom. Chrysolog.

QVÆSTIO LVII.

Quæ virtutes se manifestauerint in consensu Beatissimæ Virginis?

164. QVARE Beatissima Virgo Maria Angelo ita responderit: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundùm verbum tuum?* In quibus verbis multa hîc sunt inquirenda, & explicanda. In illis enim, vt ait Diuus Bernardinus Senensis *sermone 15. de festiuitatibus Virginis.* Plus meruit Beatissima Virgo eo actu, quo Angelo annuntianti assensit, quàm omnes Sancti omnibus, & meritis suis, ita vt dici possit: *Multæ filiæ congregauerunt diuitias, tu verò supergressa es vniuersas*, Prouerb. 31. Ex quibus omnibus nouem sunt considerandæ virtutes.

Bernardin. *Quantũ meritum in Virgine.*

Prouerb. 31.

165. Primò enituit fides, vt ponderat hîc D. Ambrosius, & ostendit illud additamentum, *secundùm verbum tuum*; si enim assensum præbet, vt fiat secundùm verbum Angeli; ergo credidit omnia, quæ Angelus ei dixerat, quæ erant valde magna, mysterium Trinitatis, Incarnationem Verbi, Redemptionem generis humani. Et quamuis aliqua difficultatem facere poterant; quid si vir meus Ioseph, consanguinei, vel vicini viderint me grauidam, quid secum cogitabunt? Si dixero, opus esse Spiritus sancti, non credent, & blasphema iudicabor. Nihil tamen disceptauit, sed in omnibus credidit Deo, ac omnia sua magna fiducia, & spe in eius manibus commendauit.

Ambros. *Virginis magna fides.*

166. Secundò. Resplenduit charitas in Deum, & proximum. Beatissima Virgo Maria Spiritu sancto illustrata optimè cognoscebat, se in matrem Dei, ac Reginam cæli, & terræ eligi, ac etiam vt filio suo officium famulatus exhiberet, ipsum nutriendo, lactando, panniſque inuoluendo, vt notat Diuus Hieronymus, contra Eluidium. Vnde Beatissima Virgo Maria icta cuspide charitatis, non de honore, sed de obsequio cogitauit, & ideo se ancillam profitetur. Verus amor solum seruire affectat. Deinde hîc habes documentum magnum, quòd in dignitatibus ante oculos proponas, non tam honores, quàm onera, vt eis debita obligatione correspondeas. Et ideo Virgo Maria non se Reginam, nec matrem dicit, sed ancillam. Vide suprà *cap. 2. n. 18.* Expende etiam magnam in proximum charitatem, vt notat pulchrè Diuus Thomas à Villanoua *serm. 1. de Annuntiat.* dum considerat illa verba: *Ecce ancilla Domini. Grandi ergo mysterio*, ait, *altissimoque Deitatis instinctu, conceptura Deum, sui meminit ancillatus, vt orientem à se filium mundi obsequio manciparet.* Beatissima Virgo Maria in filio concipiendo agnoscebat diuinitatem, qua erat æqualis Patri; agnoscebat etiam humanitatem in forma serui. Ad Philippens. cap. 2. num. 7. *Formam serui accipiens*; vt mundum redimeret. Cùm autem Beatissima Virgo Maria optimè sciret ex iure Gentium, quòd partus sequitur ventrem, se ancillam dicit, & sui meminit ancillatus, quia in filio non tam considerabat diuinitatem, qua Deus erat, quàm seruilem conditionem, qua mundum redimeret, & vt filium mundi obsequio manciparet, vt ait S. Pater.

Hieron. *In dignitatibus onera, non honores.*

Th. à Vil.

Philipp. 2. *B. Virgo redemptionem nostram procurat.*

168. Tertiò. Radiauit hîc reuerentia, & cultus Dei,

non enim dixit: *Ecce ancilla Dei*, sed *Domini*. Nomen *Deus*, idem est in Hebræo, ac Iehouah, quod adeò erat venerabile, & sanctissimum apud Hebræos, vt nullus auderet voce exprimere, vel pronuntiare, sed loco illius dicebatur *Adonai*, id est, *Dominus*. Beatissima igitur Virgo Maria, vt magnam erga Deitatem reuerentiam exhiberet, Deum noluit nominare, & ideo dixit, *Ancilla Domini*. *Reuerentia in Deum.*

169. Quartò. Apparuit gratitudo maxima; non enim dixit, *fiat in me*, sed, *Fiat mihi secundùm verbum tuum.* Si enim verbis proferret, *fiat in me*, hoc idem esset, fiat in meo sanguine, in meo vtero, ac in meis visceribus, vt Christus ibi concipiatur; at dum ait, *fiat mihi*, hoc est, in meum bonum, commodum, & honorem; & vt animus gratus meminisse voluit de his quæ in vtilitatem, & augmentum accipiebat, non verò de illis, quæ in obsequium dabat; vt ait D. Petrus Chrysologus serm. 142. *Deuotus animus insulis beneficiorum crescit ad obsequium.* Vide *cap. 1. num. 25. & 149.* *Gratus de his quæ accipit, non quæ dat recordatur.* Chrysolog.

170. Quintò. Profundissima humilitate tota Beatissima Virginis locutio plena est. Ait, *Ecce ancilla Domini, fiat mihi*; vt inquit pulchrè D. Bernardus homil. 4. super Missus est. *Quæ est ista*, ait, *sublimis humilitas, quæ honori cedere nescit, insolescere gloria non nouit: Dei mater eligitur, & ancillam se nominat; non magnum est humilem esse in abiectione; magna verò prorsus, rara virtus humilitas honorata.* Et idem habet Diuus Bonauentura. Humilitas in abiectione poterit reperiri, at in honore rara, & extraordinaria virtus. Et quamuis Beatissima Virgo Maria semper humilis esset, in Incarnatione tamen humilior apparuit; vt notat Diuus Ambrosius *lib. 2. de Beatissima Virgine.* Ideo dixit: *Ecce ancilla Domini*; quamuis Syriacus habeat per primam personam: *Ecce ego ancilla Domini*; tamen nostra vulgata habet per tertiam personam. Hic autem modus loquendi per tertiam personam magnæ est modestiæ, ac submissionis. Christus Dominus de se ait: *Vt autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem*, Lucæ cap. 5. num. 24. Paulus de se: *Scio hominem ante annos quatuordecim*, 2. Corinth. cap. 12. num. 2. Ioannes Euangelista passim, *Hic est discipulus, quem diligebat Iesus.* Ita sanctissima Virgo Maria modestiæ ergò de se per tertiam loquitur personam; adeò enim humilis erat, vt se indignam reputaret, quòd ancilla Dei diceretur. Deinde non ait: *Faciam*, sed, *fiat mihi*, scilicet à Deo; quia verè humilis nihil sibi attribuit; sed omne à se factum, & faciendum bonum Deo adscribit. Tandem ait, *secundùm verbum tuum*; non repetit, magnalia: *Fiat mihi filius Altissimi*; quia humilis de se magna dicere nequit, vt iam suprà notaui. *Humilitas in honore virtus rara.* Bonauent. Ambros. Syriacus. Luc. 5. 2. Cor. 12. *Humilitas totum Deo tribuit.*

171. Sextò. Magnam hîc ostentauit obedientiam, qua se diuinæ committit voluntati, vt faciat id, quod magis sibi placuerit. Sic aiunt Theophylactus, & Titus Bostrensis; *Ecce tabula sum picturia; pingat pictor, quod voluerit.* Verba expendamus. Ait *Ecce*; idem est, ac si diceret, promptissima, & parata sum, non repugno iussioni diuinæ. Ancillam Domini se dicit, vt suam subiectionem, & illius potestatem, cui parata est obedire, verbis ostendat. Tandem non dixit: Fiat mihi filius Altissimi diuina virtute obumbrante; sed: *Fiat mihi secũdùm verbum tuum*, vt significaret, quòd, *Obedientia magna.* Theophyl. Bostrensis.

quòd, non promissionis magnitudine, sed obedientia Dei imperantis attracta consensum præberet. Et ait, vt notat Hugo Cardinalis, *Fiat mihi secundum verbum tuum, non meum, in quo multorum inobedientia reprehenditur, qui in his, quæ sibi placent, obediunt: in alijs verò murmurant.* Non enim suum, sed tantùm Dei placitum sequebatur. Ex quo expende quantum meruerit Virginis obedientia; nam Deus, dum ait, *Fiat*, creauit cælum, & terram, & omnia, dixit Deus, *Fiat cælum, fiat lux*, &c. At Virgo Maria, dum ait: *Fiat*, Deum hominem, ac Incarnationis mysterium perfecit. Sed cur *Fiat* Mariæ plus quodammodo operatur, quàm *Fiat* Dei? Ea nunc est ratio: quia Dei *Fiat*, erat imperantis, vt tenent, D. Chrysostomus, Diuus Augustinus, *Genesis cap.* 1. *Fiat* verò Mariæ, obedientis; ideo Deus, in honorem obedientiæ, Mariæ *Fiat* suo quodammodo prætulit, & superiùs permisit, vt ita dicam.

Hugo.

Vera obedientia aliorum sequitur placitum.

Chrysost. August.

172. Septimò. In hoc actu magnanimitas maximè emicuit. Optimè nouerat ex Scripturis Beatissima Virgo Maria, Matrem Messiæ magnis doloribus, & tormentis esse exponendam; quia sæpe legerat ex Prophetis Christum flagellandum, conspuendum, crucifigendum, & omnes filij iniurias in matrem aliquo modo detorquendas; & quemadmodum Messias futurus erat vir dolorum; ita eius mater futura erat mulier dolorum, ita vt de ea diceretur: *Magna est velut mare contritio tua.* His tamen omnibus præuisis, prudentissima Virgo Maria constanti animo consensum præbet, ac omnibus se offerens ait: *Fiat mihi.* Expende etiam hanc magnanimitatem in ipsius humilitate. Non solùm ancillam se appellat, verùm & ancillam Domini. Vbi acutissimè Diuus Ambrosius, *Ecce ancilla Domini, apparatus officij est.* Ac si diceret. In appellatione ancillæ nullam vilitatem, vel abiectionem consideres, sed magnum, & præclarum apparatum, quod Maria charitate plena Deo accurrit, cùm ei seruire, regnare sit.

Virginis magnanimitas.

Ambros.

173. Octauò. Prudentia præclarè disposuit omnia. Beatissima enim Virgo Maria aptè, breuiter, & compendiosè ad omnia, quæ Angelus annuntiauerat, ac promiserat, respondit: fiat secundùm verbum tuum. In grauissimis negotiis cautè, & magna circunspectione loquendum. Nonò. Splendet castitas, vt notant communiter Patres, scilicet in illo addito, *secundùm verbum tuum*; non enim generaliter dat consensum, sed ad concipiendum iuxta modum præscriptum ab Angelo sine viri copula. Castitatis amor impulit, vt hæc diceret, quamuis sciret, se sine ope viri concepturam, vt ab Angelo annunciabatur. Et ita ait D. Hildephonsus *serm. 3. de Assumptione*; quòd *in ortu filij aucta est castitas: integritas roborata Maria.*

Hildeph.

QVÆSTIO LVIII.

Quare D. Lucas hic mysterium Incarnationis subsecutum non expresserit?

174. SVPPONO, vt certissimum, quòd immediatè post Virginis assensum Verbum diuinum in eius vtero carnem susceperit. Ita tenet communis traditio Ecclesiæ, & docent sancti Patres, Diuus Irenæus *lib. 3. cap. 33.* Diuus Athanasius *sermone de sanctissima Deipara.* Diuus Damascenus *lib. 3. de fide, cap. 2.* Diuus Augustinus *lib. de Symbolo ad Catechumen. cap. 5. & sermone 5. in Natali Domini, & sermone 18. de Sanctis.* Diuus Gregorius Magnus *hom. 38. in Euangelist. & lib. 18. Moral. cap. 27.* Diuus Bernardus *homil. 4. in Missus est.* Rupertus *lib. 1. de Spiritu sancto.* An verò hoc mysterium fuerit celebratum, præsente Angelo? Affirmat Euthymius. Negat verò Diuus Athanasius *citato loco.* Cuius auctoritas magni ponderis est. Deinde Angelus aduenit, vt nuntius, ad hoc vt Beatissima Virgo Maria assensum daret, & hoc dato statim recessit.

Irenæus. Athanas. Damascen. August. Greg. Magn. Bernard. Rupertus. Euthymius. Athanas.

175. Vocamus ergo in quæstionem, quare Euangelista non expresserit mysterium subsecutum? Respondemus primò, vt indicaret, tam admirabile mysterium silentio venerandum, & verbis esse ineffabile, vt communiter docent Theologi cum Diuo Augustino *Epistola contra Volusianum*, Diuo Damasceno *lib. 1. de fide Orthodoxa, cap. 2.* Respondeo secundò. Diuus Lucas connectit statim in hoc capite visitationem Virginis ad Elizabeth, quæ Virginem Matrem Christi appellat: *Benedictus fructus ventris tui. Et vnde hoc mihi, vt veniat Mater Domini mei ad me?* Opera enim Dei potius rebus, quàm verbis explicantur. Tertiò. Angelus venit ad sanctissimam Virginem, si assensum daret, promittens ex parte Dei conceptionem Verbi diuini, vt notat Diuus Chrysologus *serm. 140.* Explicato igitur hoc consensu, infallibiliter sequitur opus promissum, cùm nihil habeat maiorem connexionem, quàm cum executione promissio diuina.

August. Damascen. Luc. 1. Chrysolog. *Promissio Dei cum opere.*

CAP. VI.

Visitat Virgo Maria Elizabeth.

Lucæ 1. n. 39. Exurgens Maria in diebus illis abiit in montana cum festinatione in ciuitatem Iuda.

VERSIONES.

Syriacus, & Vatablus. Surrexit autem Maria in diebus illis, & profecta est studiosè in montem, in ciuitatem Ithoudææ.

Textus Græcus. Profecta est in summitatem montium cum diligentia in ciuitatem Iuda.

Aliqui ex Græco ita legunt apud Tolet. annot. 116. Profecta est in ciuitatem Dauid.

Arias. Abiit in montanam.

EXPO

EXPOSITIO.

1. POSTQVAM Sanctissima Virgo Deum conceperat: *In illis diebus*; per quod denotatur, quòd non eodem die, sed paucis pòst. *Exurgens*, à loco suo, scilicet à Galilæa, *abiit in montana*, seu *montanam*; Iudæa enim regio montosa est: *Montes in circuitu eius, Psalm.124. Super omnia montana Iudææ diuulgabantur omnia verba hæc,* Lucæ 1. num. 65. *Cum festinatione*; properanter egit iter, ad visitandam cognatam suam Elisabeth, quæ morabatur in quadam ciuitate Iuda. Cætera in quæstionibus require.

Psalm.124.

Luc. 1.

QVÆSTIO I.

Quare Virgo profecta fuerit ad visitandum Elizabeth?

2. Theophyl. IN hac re reiicienda est sententia Theophylacti existimantis, quòd Beatissima Virgo abiret ad Elizabeth, vt maiori certitudine certior redderetur, an vera dixisset, qui apparuerat ei, vt ex hoc nec de suis dubitaret. Hæc, inquam, sententia falsa est, vt omnes fatentur; nam Beatissima Virgo firmissimè credidit omnia, quæ ei Angelus dixit, in nulloque dubitauit, vt dixi *superiori cap. quæst. 42.* Ideo alias rationes hîc apponamus. Et suppono, vt certissimum, quòd Beatissima Virgo ex peculiari instinctu Spiritus sancti, qui omnes eius actiones gubernat, ac dirigebat, ducta est, vt visitaret Elizabeth; quapropter ait D. Bernardus sermone ad signum magnum:

Bernard. *Ascendit Maria portans pretiosissimum illud depositum, portans onus leue, portans à quo portabatur.*

3. Prima causa. Vt congratularetur cognatæ de bono, quod præter communem spem in senectute à Deo acceperat. Beda homilia de Visitatione.

Beda. *Intrat Virgo domum Zachariæ, vt congratulatura de dono, quod conseruam recepisse Elizabetham didicerat.* Dionysius Carthusianus. *Quia iam plena fuit Spiritu sancto, spiritualique gaudio, charitatis feruore, & sanctæ dulcedine deuotionis festinanter processit, præsertim quia & cognatæ congaudere optauit, & obsequi.* Secundò. Vt de plenitudine gratiæ suæ nobis impertiret; & vt Regina totius vniuersi, ac communis persona effecta, bona sua suis communicaret; & vt vera filij sui imitatrix, qui venit ministrare, & non ministrari. D. Bernardus sermone in natiuitate Virginis, *Ascensiones*, ait,

Carthusian.

Virgo suam gratiam cõmunicat.

Bernard. *in corde suo disposuit Virgo, conuersatione pariter, & oratione ascendens. Abiit in montana, & salutauit Elizabeth, vt iam tunc posset dicere matri mater, quod tanto pòst filio dixit filius: Sine modò, sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Quid hac humilitate sublimius? Venisse eam mirabatur Elizabeth: Vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me? Sed magis miretur, quòd instar vtique filij, & ipsa non ministrari venerit, sed ministrare. Ascendit planè supra omnem creaturam: nimirum supra Angelos, hauriat necesse est, quam refundat hominibus, aquam viuam.*

Virgo hausserat filij ingenium vt ministraret.

4. *Sanctitas mouetur exemplo.* Tertiò. Angelus de cœlo veniens Virginem salutauit, ac Incarnationis mysterium ei annuntiauit; virginitas, cùm esset Angelis cognata, Mariam iter agere compulit, & consanguineam salutare, vt ei Incarnationis arcanum reueletur; semper enim sanctitas aliorum exemplo in via virtutis, ac charitatis tangitur, & mouetur. D. Gregorius Thaumaturg. serm. 2. *Cum festinatione ad Elizabeth cognatam suam contendebat. Et ingressa domum Zachariæ salutauit Elizabeth Angelum imitata.* Quartò. Vt omni necessitati illius domus Zachariæ, tam spirituali, quam temporali subueniret, omneque malum expelleret; spirituali necessitati Ioannem sanctificando, vt notat Origenes *homil. 7. in Lucam.* Et hæc est prima sanctificatio à Verbo Incarnato operata, tamquam illius primum ac valde peculiare opus. Necessitati temporali dedit etiam leuamen, vt quamuis Regina totius vniuersi, cognatæ debita præstaret obsequia. Beda homilia de visitatione. *Intrauit Virgo domum Zachariæ, non vt verbum Angeli mulieris attestatione probaret, sed vt mulieri prouectæ ætatis Virgo iuuencula ministerium sedula impenderet.* Quintò. Virgo constituta erat iam totius vniuersi Regina; venit ergo ad inferiorem: hæc est enim veræ magnitudinis conditio, vt quo quis excellentior sit, eo submissiùs se gerat. D. Ambrosius hîc: *Contuendum est, quia superior venit ad inferiorem, vt inferior adiuuetur; Maria ad Elizabeth, Christus ad Ioannem.* Beda homilia de Visitatione. *Quanto magnus es, tanto te in omnibus humilia,* Eccles. 3. *mox vt Angelus, qui loquebatur ei, ad superna rediit, surgit, ac montana conscendit, & seniorem visitat.*

Thaum.

Origenes.

Beda.

Ambros.

Beda.

Excellentior submissior opere.

Sextò. Proficiscitur Beatissima Virgo, Spiritu sancto ita ordinante, vt maximè extollatur, & quæ salutata erat ab Angelo honore matris, salutetur etiam à cognata, vt sic eius dignitas non solùm nota sit Angelis, sed etiam hominibus. Euthymius. *Abiit, vt infante in vtero exultante, & illa prophetante, maiorem acciperet celsitudinem.* Septimò. Vt Christus Dominus suo diuino Redemptoris munere fungeretur, Ioannis animam sanctificando. Prænuntiatum erat ab Isaia 8. num. 3. *Voca nomen eius, accelera spolia detrahere, festina prædari.* Festinanter tendit ad Ioannem, vt sic nomini, ac muneri suo correspondeat. Et quamuis sit Dominus, quem vniuersi adorant, non dedignatur, vt ait Eusebius Emiss. *homlia de Visitatione*, ad seruum venire, vt seruum redimat: altius in mente videtur positum munus potius redemptoris, quàm dignitatis maiestas.

5. *Virginis excellentia Angelis nota, & hominibus.*

Euthymius.

Isaiæ 8.

Eusebius.

Officio potius, quàm maiestati correspondendum.

Vidi, ait Ioannes Apocal. 5. num. 6. *Et ecce in medio throni, & quatuor animalium, & seniorum, agnum stantem, tamquam occisum, habentem cornua septem, & oculos septem; & venit, & accepit de dextera sedentis in throno librum.* Ecce, cùm in manibus Dei Patris, in dextera sit liber ille, in quo scripta est dispositio redemptionis generis humani, & præceptum moriendi impositũ Christo Domino, vt ibi explicant Primantius, & Ansbertus; & in sinistra, vt dicitur Prouerb. 3. num. 16. *In sinistra eius diuitiæ, & gloria.* Tamen Christus Dominus festinat, non ad gloriam, sed ad librum præcepti accipiendum. Rupertus lib. 4. in Apocalyps. *Cùm*, ait, *in dextera sedentis lex ignea sit, quæ est iste liber, in sinistra verò illius diuitiæ, & gloria valde notandum, quia veniens Christus in hunc mundum, nihil diuitiarum, aut gloriæ de sinistra, sed tantummodo librum, siue igneam legem accepit de dextera.* Non ad diuitias, & gloriam, quam maiestas dignitatis exoptabat, sed ad præceptum, quod Redemptoris munus exquirebat, peruolat Christus, vt sic

6. Apocal. 5.

Primant.

Ansbertus.

Prouerb. 3.

Rupertus.

muneri sibi commisso potius, quàm dignitatis satisfaciat. Vide *cap.1. num.21.* Alias rationes huius sacræ Visitationis dabo *quæst.seq.* Nam, vt ait D. Gregorius Magn. homil. in vigilia Visitationis. *Mysteria, quæ in hac sacra Visitatione peracta sunt, in tota æternitate celebrari satis, & exhauriri cogitatione, & sapientia omnium creaturarum nequeunt.*

Gregor.

QVÆSTIO II.

Quare supremi Domini Christus, & Maria ad seruos tendunt?

7. RESPONDEO primò. Vt cognoscamus, quòd initium nostræ iustificationis est à Domino, qui nos quærit, sicut ouem, quæ perierat. Secundò, vt notat Beda homilia *de Visitatione*, superiori quæstione datus. *Mox, vt Angelus, qui loquebatur ei, ad supernaredijt, surgit, ad montana conscendit, & seniorem visitat.* Expende *seniorem.* Voluit purissima Virgo honorem, ac veneration nem senectuti deferre; vt tu discas senioribus humiliari, ac debita obsequia libenti animo præstare; vt superiori quæst.etiam dixi ex Beda, Carthusian. Tertiò. Ob sui magnam humilitatem venit ad cognatam seruam. Et ita ait Eusebius Gallicanus *homilia de Visitatione*, loquens in persona Elizabeth. *Ego potiùs debui*, ait, *ire ad te, sed tua, tuique filij humilitas te coëgit venire ad me.* Hoc est discrimen inter honores, ac fauores mundanos, & diuinos: vt mundani superbiam, ac elationem; diuini verò humilitatem, & abiectionem pariant.

Beda. *Mysterium Incarnationis ineffabile.* Beda. Carthusian. Gallicanus. *Senioribus habenda reuerentia.* *Honores mundani superbiam, diuini humilitatem pariunt.*

Cùm Dauid Rex esset constitutus, ita aliquando in oculis suis extitit humilis, vt diceret: *Ego sum vermis, & non homo*, Psalm.21. num.7. Et iterum. *Post fœtantes accepit eum pascere Iacob seruum suum*, Psalm.77. num.71. Postea verò aliquando ita fuit elatus, vt populum numeraret; quod superbiæ adscribunt, D. Gregorius Magnus *25.moral. cap.14.* Carthusianus, & alij. Sed quomodo idem regnum eidem homini humilitatis, ac superbiæ excitamentum fuit? quando enim ipsam regiam dignitatem à manu Dei acceptam considerabat, ad miram humilitatem, & abiectionem aduolabat: *Post fœtantes accepit eum*, vt inde in gratiarum actionem erumperet: at cùm eandem dignitatem ab hominum applausu prouenientem cogitaret, in magnam superbiam efferebatur, ita vt super omnes Reges se ipsum existimaret.

8. Psalm.21. Psalm.77. Gregor. Magnus. Carthusian.

9. Quartò. Quia Beatissima Virgo vulnerata charitate, non potuit quiescere, quin cognatam inuiseret, ac præsentia, & gratia sua adiuuaret, & vt Ioannes aduentu Verbi sanctificaretur. Verus amor, & charitas moras nescit. Lucifer appellatur ab Ezechiele Cherub, cap.28. num. 14. *Tu Cherub extentus.* Et tamen quòd ipse fuerit ex ordine Seraphinorum, est communis sententia Patrum, vt testatur Suarius *tom. de Angelis, lib.7. cap.16.num.4.5.& 8.* Quo pacto ergo dicitur Cherub? Ipse de se asseruit, *Sedebo in monte Testamenti*, Isaiæ 14. num. 13. Et qui sedere, ac quiescere intentauit, nomen Seraphim, ideſt, amantis, perdidit. Et ita D. Bernard. in prologo tract. *Ecce nos reliquimus omnia*; ait, *Operosa dilectio opportunè instans fortassis, & importunè.* De sua charissima Sponsa inquit diuinus Spiritus Cantic.8. num.6. *Lampades eius, lampades ignis.* Symmanch. legit, *Impetus eius, impetus ignis.* Septuaginta, *Alæ eius, alæ ignis.* Sed cur cum his comparatur amor? Impetus ignis, vel ala, seu lingua eius semper tremulo vibrantur motu, & numquam quiescunt: ita proprium est amoris incessanter operari, & quietem nescire. Vnde ait Gilbertus serm. 26. in Cantic. *Innata est charitati solicitudo quædam.*

Ezech.28. Suarius. Isai. 14. Bernard. Cantic. 8. Symmanch. Septuaginta. Gilbertus.

QVÆSTIO III.

Quare Virgo non aduocet ad se Elizabeth, sed ipsa ad eam visitandam pergit?

10. VALDE mirum videtur, quòd vbi primùm Virgo in vtero Verbum concepit, egrediatur ad Elizabeth. Mulier, quæ perdidit drachmam, dum inuenit, conuocat ad se amicas, & vicinas, *Luc.15. num.9.* Similiter & bonus pastor, cùm portat ouem amissam, *ibidem num.6.* Cur ergo sanctissima Virgo, inuenta pretiosissima margarita æterni Verbi in populo Israëlitico maximè exoptata, non conuocat ad se amicas, & cognatam suam Elizabeth? præcipuè cùm ipsa esset omnium Regina effecta. Sed Virgo foras exiit, ad montanam pergit, cognatam visitat? Et huc veniunt omnes rationes datę *quæst.1.* Et quòd non vocauerit amicas, in promptu est ratio. Quia supremi Regis sibi commissum secretum deuulgare noluit. Vide suprà *cap.4. quæst. 32.* & infrà *cap.10.quæst.10.* Cur ergo Elizabeth non conuocatur? Relinquitur quæstio.

10.

11. D. Ambrosius *lib. 3. in Lucam*, ad illa verba: Qui putabatur filius Ioseph: *Simul quam pulchrum*, ait, *vt cum Elizabeth prænuntium Christi, Christum Maria genuerit, & altera de Spiritu sancto conciperet, altera sancto repleta Spiritu prophetauerit, secundùm carnem videantur quoque fuisse cognatæ, quæ secundùm Deum spiritualis cognationis consortio non carebant.* Virgo ad domum Elizabeth velociſſimè penetrat; in Virgine enim duplex dabatur amor: vnus naturalis consanguinitatis, alter spiritualis charitatis: maximè vnus fouetur altero in salutis augmentum; cùm verò Virgo tanto amore stimularetur, ad cognatam citissimè peruolat, noster enim affectus dum amicos donis spiritualibus auctos vidimus, ad eos maximè rapitur. Secundò. Cùm Virgo agnosceret ab Angelo, Elizabeth conceptum, ad eius domum festinè penetrat, vt ei gratuletur pro misericordia Dei cum illa facta; charitas enim in alienis bonis maximè exultat.

Ambros. *Spiritualis, & naturalis amor maximè connectitur.*

12. Tertiò D. Bernardus homil.4. super Missus est. *Ideo*, ait, *nuntiatur Mariæ conceptus Elizabeth, vt audiens, cognatam vetulam, & grauidam, cogitet iuuencula de eius obsequio.* Virgo ad domum se transfert Elizabeth, vt eius ministerio vetulam, & senem alleuiaret cognatam. Quartò. Mulier Euangelij conuocat amicas ob drachmam inuentam, cùm sine incommodo ad eam possent congregari. At Virgo cognatam grauidam ad se non aduocat, ne eam laboribus itineris molestaret; quæ enim nostri sunt, non debemus obire aliorum pressuris. Quintò. Erat Virgo omnium Regina, tamen

Bernardus. *Gaudium nostrum, ne sit cum aliorum molestia.*

tamen vrbanitatis non ignara; & ideo cognatam vetulam non aduocat ad se, sed potiùs senectutem eius venerans ad illam tendit. Ex quo magnum habes documentum, quòd in quocumque culmine dignitatis sit homo, viros graues, & ingenuos, quamuis aliàs sibi inferiores, & subditos, omni respectu, ac reuerentia prosequatur. Cùm esset Abraham ad ostium tabernaculi, & vidisset tres viros: *Cucurrit in occursum eorum, & adorauit pronus in terram*, Genes. 18. num. 1. Valde mirum est, quòd Abrahamus vir potentissimus tanta erga peregrinos, ignotosque viros submissione se habuerit. Abulensis. *Inclinauit se ad terram*, ait, *faciens magnam reuerentiam, erat enim vrbanus valde.* Quamuis tres illi viri peregrini essent, & multa egestate laborantes, facie tamen, ac corporis gestu, eminentes viri videbantur, & graues: ideo Abrahamus, quamuis princeps fuisset; tamen vrbanitatis gratia eos omni est veneratione prosecutus. Solemnis apud Ægyptios, vt scribit Herodotus *lib.* 2. erat consuetudo, vt etiam nobilissimi, cùm maiores natu, atque magistros obuios haberent, eis via, locoque cederent, ac aduenientibus assurgerent, locumque darent.

In dignitate non est omittenda vrbanitas.

Genes. 18.

Abulensis.

Herodotus.

QVÆSTIO IV.

Quare Virgo non visitet Elizabeth per nuntium, sed per se ipsam?

13. POterat Sanctissima Virgo per aliquem fidelem nuntium Elizabeth de suo conceptu gratulari: immò vt suprema Regina ad illam poterat Gabrielem destinare; sicut & Ioannes è carcere Christum per suos discipulos visitauit, *Matth.* 11. Et Paulus absens per suos spirituales filios Timotheum, Clementem, Lucam, Ecclesias consolabatur omnes. 1. *Corinth.* 4. 14. & 16. *num.* 3. & 2. *Corinth.* 8 *num.* 18. & 22. Cur ergo Sanctissima Virgo domi clausa, aliena ab hominum commercio, non per nuntium consanguineam visitat? Huic quæstioni satisfieri potest omnibus datis rationibus *quæst.* 1.

14. Deinde respondetur primò, ex D. Bernardo hom. super Missus est. *Vel ideo*, ait, *nuntiatur Mariæ conceptus Elizabeth, vt illa properante ad visitandum, paruulo Prophetæ locus, & occasio detur, quo minori adhuc domino sui officij valeat exhibere primitias: & dum ad se inuicem occurrit matrum, infantiumque deuotio, mirabilius fiat miraculum de miraculo.* Ad cognatam per se ipsam aduolat, vt præsentia Christi Ioannes mirabiliter sanctificetur, dum infantes, matresque miro se se exercent amoris affectu, inter se connectuntur, atque illum multis signis, ac vocibus manifestant. Ad alios mittantur nuntij; Angelus ad Petrum in carcere, *Actor.* 12. *num.* 7. Ad Ioannem *in Apocalyps.* 22. *num.* 9. At ad Baptistam Verbum in virgineo thalamo descendit.

Bernard.

Mirabiliter sanctificatur Ioannes.

15. Secundò. Agebatur hîc charitatis negotium, vt Virgo cognatam vetulam adiuuaret obsequio; & vt Ioannes à peccato mundaretur, & quod charitatis est, non per alienas, sed per proprias debet manus ministrari. Iuxta meridiem prope tabernaculum Abrahæ tres viri apparuerunt. Genes 18. *Ipse verò cucurrit in occursum eorum, & dixit: Domine, si inueni gratiam in oculis tuis, ne transeas seruum tuum*, Genes. 18. num. 2. Sed cur Abrahamus, qui magna erat stipatus seruorum caterua, ita vt tercentos domus suæ vernaculos contra quinque reges armauerit, *Genes.* 14. *num.* 14. Qui pro vxore filio suo quærenda seniorem domus suæ seruum in Mesopotamiam misit. Cur aliquem ad hos tres vocandos viros non mandauit, sed ipse celeriter in eorum occursum festinauit? Lyppoman. *Cucurrit, ne quis alius charitatis officium præriperet.* Quæ ad domus auctoritatem maiestatemque spectabant, vni famulo committere non dubitat; quæ verò charitatis erant, per se ipsum exequitur.

Charitatis officia per nes ministrentur.

Lyppoman.

16. Tertiò. Virgo ad cognatam, non per nuntium fidelem, sed per se ipsam venit, sanctissima enim Deipara obligatione Elizabeth maximè erat adstricta, tum ob sanguinitatem, tum quia Angelus annuntiationem suam Virgini exposítam, eius maximè corroborauit, ac stabiliuit exemplo, vt dixi *superiori cap.* 5. *quæst.* 52. Et quæ magni ponderis sunt, melius à viro graui obligatione constricto, quàm à quolibet strenuo, & fideli ministro expedienda sunt ac peragenda. Cùm Moyses defensis Raguelis filiabus earum oues adaquasset, & ipse ad Raguelem patrem suum reuertissent, pater ad eas dixit: *Cur velocius venistis solito?* Respondent: *Vir Ægyptius liberauit nos de manu pastorum, insuper & hausit aquam nobiscum, potumque dedit ouibus. At ille: Vbi est? inquit, quare dimisistis hominem? Vocate eum, vt comedat panem*, Exod. 2. num. 18. Sed cur Sacerdos Madian vir potens, non per famulum, sed per filias suas adolescentulas vocat Moysem? Cur prouidus pater Virgines suas totam ciuitatem circumire cogit? Raguel Sacerdos Moysi esse filias suas ob beneficium acceptum maximè deuinctas, agnouerat, ideo per illas ipsum ad se adducere determinat: diligentius enim perficienda res erat à puellis obligatione obstrictis, quàm à quolibet fidelissimo, strenuoque ministro.

16.

Magna mèlius fiunt ab obligato, quàm à fideli ministro.

Exod. 2.

QVÆSTIO V.

Quare dicatur Maria exurgens?

17. NOnne sufficiebat dicere: Abiit in montana? Ad quid additur, *Exurgens?* Respondet primò Salmeron *lib.* 3. *tract.* 10. quòd locutio Hebraica est quæ tunc vsurpatur, cùm aliquid sit agendum. *Surge, propera, amica mea*, Cantic. 2. num. 7. *Surge Domine in requiem tuam*, Psalm. 131. *Exurge Domine, ne confortetur homo*, Psalm. 6. num. 20. De sancto Ioseph dicitur: *Qui consurgens accepit puerum*, Matth. 2. Sic Beatissima Virgo surgere dicitur, vt aliis ministraret, & de sua plenitudine nobis infunderet. Secundò. Toletus *in comment.* Dicitur surgere, inquit, ad significandum situm loci, erat enim ciuitas Nazareth, à qua proficiscebatur humilior, atque depressior montanis Iudææ; qua de causa, quando Christus à Galilæa ibat in Iudæam, ascendere dicebatur, *Matth.* 20. Tertiò. Lyranus, Carthusianus. Dicitur exurgere à meditatione, ac contemplatione; at cum hac expositione obstat, quòd Beatissima Virgo in tanta perfectione erat, vt nulla actio externa interiorem

Salmeron.

Cantic. 2.

Psalm. 131.

Psalm. 6.

Matth. 2.

Tolet.

Lyranus.

Carthusian.

teriorem contemplationem excluderet, nec contemplatio actionem. Quartò. Quamuis Beatissima Virgo in magna esset dignitate constituta, vbi primum tamen se ipsam humiliauit, ac ad inferiorem descendit, se quodammodo sublimauit, ac exaltauit, & ideo exurgere dicitur.

18. Carthusian. Quintò Dionysius Carthusianus. *Etiam exurgere dicitur à loco orationis, à quiete contemplationis, ab habitaculo mansionis.* Virgo domi erat clausa, & ideo dicitur exurgere; sed quare Virgo, quæ intra domus suæ parietes solita erat manere, vt Ambros. ait S. Ambrosius. Quæ ante sola in intimis penetralibus morabatur, Spiritus sancti impulsu foras egreditur? Respondeo cum Cassiodoro, dum expendit illa verba Cantic.2. num.10. *Surge, propera, amica mea.* Ita ait ille. *Quid est, quod superiùs filias Hierusalem idem sponsus adiurabat, ne suscitarent, neve euigilare facerent dilectam; hìc verò quòd ipse eam suscitet, & surgere hortatur?* Cassiodor. Respondet citatus Cassiodorus: *Quia omnia tempus habent, tempus contemplationis, tempus actionis.* Et eandem quæstionem latè tractat Diuus Bernard. Bernardus *sermon. 58. in Cantic.* & sic soluit. *Agnoscite hìc commendari vicissitudines sanctæ quietis, ac necessitatis actionis, & quia non sit in hac vita copia contemplandi, nec diuturnitas otij, vbi officij, & operis cogentior viget, instantiorque vtilitas.* Quod confirmat exemplo Christi Domini, qui nocte passionis Discipulis dixit: Matth.26. *Dormite, & requiescite*; & eadem hora: *Surgite, eamus, ecce appropinquat, qui me tradet*, Matth. 26. num.46. In tantum enim tempori, & occasioni *Accõmodandum tempori.* est accommodandum. Vide *cap.7. num.11. lib.2. cap.5. num.42.*

19. *Virgo persimilis Christo.* Sextò. Notanter Euangelista ait: *Exurgens Maria*; vt nobis insinuaret, Virginem cum filio suo esse maximè conglutinatam, de eiusque ingenio, ac conditione quàm altissimè participem esse factam; nam sicut æternum Verbum, thalamo suo exurgens in salutem hominum ad nostram descendit naturam: ita sanctissima Dei genitrix, è cubili suo exurgens, vt Ioannes à Christo sanctificaretur, in domum Zachariæ ascendit, vtque Elizabeth multa gratia impleretur. Haymon Germaniæ Episcopus, Haymon. inquit: Quòd cùm Beatissima Virgo per nouem menses æternum Verbum in vtero suo continuerit, multas illius proprietates, ac conditiones suxit, ac attraxit. Ait Virgo Christo Domino, vt explicat Rupertus, *Veniat dilectus meus in hortum suum, & comedat fructum pomorum suorum.* Cui Christus respondet. *Veni in hortum meum, soror mea sponsa, messui myrrham meam,* Cantic. 5. num. 1. Dubitat tamen animus, cur Virgo inuitat Christum ad amœnissimum pratum, ac ad gustandum de fructibus illius: Christus verò Virginem solùm vocat ad hortum, non tamen ei offert fructus illius, vt manducet? Cur Christus Rex magnificus erga suã sanctissimam matrem tam parcè se habet? D. Gregorius Nyssenus, D. Ambrosius *lib. de bono mortis, cap.5.* per hortum intelligit Ecclesiam, seu cœtum fidelium; per fructus verò salutem animarum. Et ita ait Christus: *Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis*, Ioann.4. num.32. Iustus Orgelitan. per *fructus* accepit opera misericodiæ, & charitatis. D. etiam Ambros. per *fructus* item labores, ac dolores exponit, iuxta lectionem Septuaginta, quæ habet, *Comedat fructum nucum suarum.* Septuag. Cortex enim nucis durus est, atque amarus. Christus, & Virgo mutuo se inuitant ad cœtum fidelium, Virgo tamen pro hominum salute Christum deprecatur: *Comedat fructum pomorum suorum.* Christus verò hanc solicitudinem à Virgine non exquirit; tum quia vt mater misericordiarum, hanc ex sua bonitate ingenitam habebat propensionem; tum quia sat erat, vt nostræ saluti Christus intenderet, vt etiam illa eidem incumberet.

QVÆSTIO VI.

Quare cum festinatione suum confecerit iter Beatissima Virgo?

20. VAMVIS cum sedulitate, grauiter tamen, ac modestè incedebat, vt tantam Reginam decebat. Respondent primò D. Ambrosius, Lyranus, Caietanus, Hugo, & Ambros. Lyranus. Caietanus. Hugo. D. Bonauentura, quòd Virgo ob verecundiam festinauerit, ne extra domum diu in publico moraretur. Vnde ait D. Ambrosius, *Discite Virgines non demorari in plateis, non aliquos in publico miscere sermones.* Secundò. Post conceptionis initium, statim festinat; quando fœtus est mollis, & facile dissoluitur, vt notat Albertus Magnus Albert.Mag. in Lucam; vt ostendat, se non ope viri concepisse. Deinde iter agit statim post conceptam prolem, vt manifestum sit, se prægnantium molestias non sentire, sed omnibus esse superiorem. D. Bernardus serm. in signum magnum. *In ipso* Bernard. *conceptionis initio, quando potissimum cætera mulieres miserabilius affliguntur, Maria tota alacritate montana conscendit, vt Elizabeth ministraret: sed & ascendit Bethlem, imminente iam partu, portans pretiosissimum illud depositum, portans onus leue.* Tertiò. Festinabat celeriter Virgo sanctissima, & quamuis ex hoc sæpe sæpiùs iter sit laboriosius, tamen vt Ioanni subueniret, omnem commoditatem, ac itineris molestias contempsit.

21. Quartò. Vt ait idem D. Ambrosius, *Festinat præ gaudio.* Gaudium enim, & lætitia maxi- Ambros. mam dant celeritatem. Quintò. Vt ostendatur regalis animi magnanimitas, quæ nulla montium asperitate, vt ab incepto desisteret, detineri potuerit, sed festinanter omnes difficultates superauit, vt ad destinatum locum perueniret. S. Ambrosius, *Non ab studio asperitas montium, non ab officio prolixitas itineris retardauit.* Idem. Vide *cap.2. num.68.* Sextò. Origenes homilia 7. Origenes. in Lucam, *Ipsa verò*, ait, *qui in illius vtero erat, festinabat, adhuc in ventre matris positum Ioannem sanctificare.* Hæc autem festinatio etiam fuit ex parte Christi, qui Virginem ducebat, vt præelectum amicum à peccati miseria liberaret. Verus amor non sustinet amicum in labore, ac miseria detineri.

22. Septimò. Festinabat, vt ait D. Ambrosius. *Nescit tarda molimina Spiritus sancti gratia*, vt te do- Ambros. ceat opera charitatis promptè, & alacriter facienda. nam qui citò dat, bis dat. Deinde vt habeamus documentum, ea, quæ sunt obsequij Dei, expeditè esse absoluenda. D. Ambrosius lib.1. de Cain cap.5. *Non satis est rectè facere, ni-*

si

si etiam maturare, quod facias; vberiores fructus habet accelerata deuotio. Valde minutè explicat sacer textus *Exod.* 28. vestes, ac ornamenta Summi Sacerdotis: & tamen pedes discalceatos relinquit, vt Summus Pontifex citissimè ac expeditè mandata Dei exequi posset. Vt eleganter ponderat D. Gregorius Nyssenus lib. de vita Moysis. *Ita*, ait, *induto Sacerdoti nullum calceamentum imponitur, ne tardior ad currendum sit, aut vix mobilis pelles secum trahens animalium mortalium. Nam impedimento calceamenta fuerunt Moysi, cùm ad ardentem rubum accederet.* Si calceamenta fuerunt Moysi impedimentum, vt ad Deum accederet in rubo, ea detrahat Sacerdos, vt agilis viam mandatorum percurrat. nam vt à similitudine, data superiori quæstione, inter Christum, & Virginem, non discedamus. Nam cùm Deus in nostrum bonum, & auxilium sit velocissimus, etiam eius filij, qui de eius spiritu gustarunt, valde diligentes, ac expediti esse debent ad eius obeundam voluntatem. Philo lib. de Cain. *Faciunt igitur*, inquit, *suum munus obedientes filij, qui naturam patris Dei imitando, incunctanter cum omni festinatione, quod bonum est, agunt, qui nihil pulchrius facere possunt, quàm quòd honorent Deum sine dilatione.* Quare verò eius festinatio describitur, dum tendit ad Elizabeth; non verò quando reuertitur in domum suam? Vide infrà *cap.7. quæst.vlt.*

Greg.Nyss.

Philo.

QVÆSTIO VII.

Quare Virgo tam festinanter tenderit ad Elizabeth, cùm cogitabunda steterit ante Angeli responsionem?

23. VIRGO sanctissima valde promptè, & expeditè exurgens suum conficit iter ad cognatam; quæ dum audiuit Angelum annuntiantem, antequam consensum præberet, meditabundam se præbuit: *Cogitabat, qualis esset ista salutatio.* Et iterum quærit, *Quomodo fiet istud?* Vide diuinum ingenium, ad honores, dignitatesque acceptandas, cunctanter stetit; ac cum magna meditatione recogitauit: ad opera verò charitatis velocissimè præuolat. Ait Iacob benedicens filio suo Iudæ; *Ad prædam, fili mi, ascendisti, requiescens accubuisti vt Leo, & quasi Leæna, quis suscitabit eum?* Genes. 49. num. 9. Vbi sermo est, iuxta communem Patrum sententiam de Christo Domino, qui ascendit, seu cucurrit ad prædam, nempe vt homines eriperet à deuorantis ore Leonis. *Quis suscitabit eum?* Nisi Deus Pater, vt explicant, D. Gregorius Magnus *lib.* 15. *Moralium cap.* 28. & Author Græcus apud Lyppomanum iuxta Paulum ad Galatas 1. num. 1. *Quem Deus suscitauit à mortuis.* Sed cur cùm Christus Dominus verus Deus sit tam potens ad salutem nostram operandam, ac ad gloriam sui corporis perpetrandam; tamen cùm ad generis humani redemptionem deueniret, dicitur, quòd ipse ascenderit, ac cucurrerit; ad gloriam autem corporis, quòd Pater excitauerit eum? Quia ad ea, quæ charitatis, ac beneuolentiæ erant, Christus Dominus maximè præuolabat: ad ea verò, quæ dignitatem, maiestatemque præ se ferebant, ita erat humillimus, vt dicatur, quòd Pater suscitauerit eum. Diuinus amor rapidissimo ad aliorum vtilitatem cursu, ad honores verò lente, & morosè tendit. Vnde eleganter D. Gregorius 1. *part. Pastoral. cap.* 3. dum expendit, quòd Christus Dominus, dum homines Regem eum facere volebant, in montem fugerit *Ioann.6. num.*15. ita ait Sanctus Pontifex. *Rex fieri noluit Christus: ad Crucis patibulum sponte peruenit. Oblatam gloriam culminis fugit, pœna probrosæ mortis appetit. Vt membra eius discerent, fauores mundi fugere, terrores minimè timere.* Cùm Samuel Saulem ad eum in Regem eligendum valde honorificè excepisset, Saul dixit: *Nunquid non filius Iemini ego sum de minima tribu Israël? Et cognatio mea nouissima inter omnes familias? Quare ergo locutus es mihi sermonem istum?* 1. Reg. 9. num. 21. Ita tamen respondet. Saul intelligebat designationem suam in Regem, vt tenent Hebræi, & ait Iosephus, dum Saulem introduxit loquentem. *Minimus sum, Domine mi, hac spe, & de vltima tribu, quæ Regibus apta non est.* Et postea cùm esset quæsitus ad Regem, clauumque regni obtinendum, absconditus est domi, 1. *Regum* 10. *num.* 21. Quod ideo fecit, quia principatum suscipere nolebat, vt docent Theodoretus *quæst.*25. Lyranus, Abulensis, Carthusianus, Hugo, Caietanus, & alij. Et tamen cùm postea Rex esset factus, populique audisset lamentum ob opprobria, atque mala, quæ in filios Iabes minabatur Nahas Ammonites, continuò *insiluit in eum spiritus Domini; iratus est furor eius nimis*, 1. Regum 11. num. 6. Et graui obligatione vniuersum Israël ad se conuocauit. Sed qui ad purpuram sibi acquirendam tam tardus erat, imò ab ea fugiebat, quomodo pro aliorum honore tam velocem, ac celerem se exhibet? Erat enim Saul hoc tempore bonus, & rectus, vt notant Carthusianus, Abulensis, Hugo, & alij; & ideo ad dignitates valde tardus, imò quantum in se erat, maximè reluctabat, ne purpura exornaretur. At ad aliorum mala depellenda, ad operaque charitatis exercenda, velox valde, agilisque maximè. Et ita ait Carthusianus, *Valde ad iram per Zelum est concitatus.*

Christus ad nostram salutem currebat, à dignitatibus fugiebat.

Ioann.6. Gregor.

1.Reg.9.

Iosephus.

Theodoret. Lyranus. Abulensis. Carthusian. Hugo. Caietan.

1.Reg 11.

Rex dignitatem fugiat, ad labores volet.

Carthusian.

Iustus ad dignitates tardus, ad charitatem velox.

Genes.49.

Greg.Magn. Græcus. Galat.1.

QVÆSTIO VIII.

Vtrùm Beatissima Virgo profecta fuerit cum sponso suo?

24. NEGAT Tolet. *annot.* 115. Quia si Ioseph visitationi interfuisset, & audisset verba Elizabeth, matrē Domini sui Mariam vocantis, postea minimè dubitaret de suæ sponsæ fidelitate. Communis tamen sententia est, quòd Beatissima Virgo sola non abierit, sed comitante eam sponso suo Iosepho. Et hæc sententia communis est inter antiquos, & Recentiores. Ita D. Bonauent. *lib. de vita Christi.* Oros. *declamat.*5. & alij. Nam ob eam potissimum causam cum eo desponsata est, vt ministerium, & consolationem ab eo acciperet. Deinde, quamuis innumerabiles Angeli inuisibiliter assisterent; decens tamen non erat, vt Virgo visibiliter sola incederet, cùm aliunde, vt pauper, alium, tamquam comitem,

Toletus.

An Ioseph comes in itinere.

Bonauent. Orosius.

ac

ac tam decenter habere non posset. Et ideo respondetur ad fundamentum Toleti, quòd sanctus Ioseph ob aliquam rationem, nobis ignotam, non affuerit colloquio inter Virginem, & Elizabeth; vel si affuit, diuinitus impeditus est, ne tunc mysterium Incarnationis intelligeret, quod postea per Angelum agnouit, ob multiplices rationes infrà explicandas.

25. *Cur de eo nulla mentio.*

Sed quare, cùm beatus Ioseph Virginem fuerit comitatus, nullam de eo hìc mentionem facit Euangelista? Respondeo primò ex proximè dictis. Conueniens fuit, quòd beatus Ioseph mysterium Incarnationis tunc non agnosceret, vt sic postea dubitaret de sponsæ fidelitate, vt tali dubitatione Mariæ puritas, & Virginitas nobis esset manifesta. Ne ergo de Ioseph scriberetur, quòd ipse tunc mysterium non intellexerit, ideo ab Euangelista, eius hìc tacetur præsentia, ne aliquis hoc legendo siniſtrum aliquid de eius sanctitate conciperet. Secundò. Quia multoties Scriptura rem per se notam non enarrat: & ideo vt quid manifestum, non ponit Ioseph sponsum in hoc itinere affuisse. Tertiò. Vt denotet Euangelista, Virginem Mariam sua puritate, sanctitate, & modestia se ipsam custodire, ita vt nihil aliud ei opus esset, quærit Clemens Alexandrinus *lib. 5. Stromatum*, quare testamenti arcam, nulla sera, ferreove instrumento claudebatur? Respondet. *Ipsa se religione custodiebat.* Sic sanè in præsenti de alia excellentiori arca, nempe Virgine Maria dicendum: & ideo nullus comes, tamquam custos, Virgine affuisse dicitur.

Magna dignitas Ioseph.

Alexand.

Res sua sanctitate custoditur.

QVÆSTIO IX.

Quænam esset hæc ciuitas Iuda, & vbi sita?

26. DVo inquirimus. Primum, Quænam ciuitas esset hæc Iuda, in qua domus Zachariæ sita consistebat? Secundum, Quantum distabat à Nazareth? Quoad primum, Euthymius existimat, ciuitatem illam appellari Montanam. At hæc opinio verbis Euangelistæ reiicitur, ait enim infrà. *Super omnia montana Iudææ diuulgabantur omnia verba hæc.* Secundò. Aliqui dicunt, esse Bethleem, eo quòd in aliquo Græco exemplari se legisse, testantur, *In ciuitate Dauid.* Sed lectio non est vera; & omnia exemplaria tam Græca, quàm Latina tenent, *In ciuitatem Iuda.* Tertiò. Beda, Albertus Magnus, D. Bonauentura, Hugo, & alij dicunt, hanc ciuitatem fuisse Hierusalem, quæ per antonomasiam ciuitas ab Euangelista vocatur. Sed nomine ciuitatis Iuda, non solet venire Hierusalem. Deinde Hierusalem ad tribum Beniamin, & non ad tribum Iuda pertinebat. Quartò. Alij multo probabilius dicunt, hanc ciuitatem fuisse Hebron; erat enim ciuitas Hebron in montanis Iudææ sita, & ad Sacerdotes pertinebat, *Iosu. 21.* Ita communiter Recentiores, noster Beaulxam. Barradas, Carthagena *lib. 6. homil. 1.* Et ideo Euangelista eam non nominauit; quia cùm Zacharias esset Sacerdos, satis nota erat ciuitas in montanis Iudææ pro Sacerdotibus assignata; & satis manifestum, quòd tantus vir in sua propria sede commoraretur.

Euthymius.

Beda. Alb. Mag. Bonauent. Hugo.

Beaulxam. Barradas. Carthag.

De distantia inter domum Virginis, & Zachariæ. Isidorus de Insulis *libro de vita S. Ioseph*, ait; *Creduntur enim à Nazareth vsque ad oppidum Zachariæ esse, ferè quadraginta milliaria.* Brocardus, magnus indagator Terræ sanctæ, in sua descriptione, & Auctor Historiæ Ecclesiasticæ. Septuaginta milliarium longitudinem ponunt. Salmeron *lib. 3. tract. 10.* refert. *Tradunt quidam ex reuelatione, iter sex dierum fuisse à Nazareth vsque ad ciuitatem Zachariæ, & vno die à Beatissima Virgine, inuantibus Angelis, fuisse emensum: & propterea dictum esse cum festinatione.* Ita ille. 27. Isidorus. Brocard. Auth. Hist. Eccles. Salmeron.

Lucæ 1. n. 40. Et intrauit in domum Zachariæ, & salutauit Elizabeth.

VERSIONES.

Syriacus. Et ingressa domum Zecario petiit pacem ipsius Elischebaa.

Textus Græc. Et salutauit amplexu, & osculo.

Hebræus. Precata est pacem Elizabeth.

EXPOSITIO.

RELIGIOSAM domum, vt ait Eusebius Emissenus *homilia de visitatione*, ingreditur Virgo. Domus autem dicitur *Zachariæ*, à principaliori, scilicet à viro. *Et salutauit Elizabeth*, quæ verba salutationis, licèt scripta non sint, communiter tamen existimantur illa, quæ Christus præcipit, & quibus vsus est, *Pax vobis*; quæ enim postea Christus præcepit, Virgo instinctu Spiritus sancti iam exequebatur. 28. Eusebius.

QVÆSTIO X.

Quare Virgo salutauerit Elizabeth.

CARTHVSIANVS ait, *Quia humillima fuit.* Secundò ratione vrbanitatis; virtus enim inurbana non est. D. Ambrosius, *Venit propinqua ad proximam, iunior ad seniorem, nec solùm venit, sed prior salutauit: decet enim, vt quanto castior Virgo, tanto humilior sit, nouerit deferre senioribus, sit magistra humilitatis, in qua est professio castitatis.* Et ita prior salutauit ratione humilitatis, vrbanitatis, ætatis, & dignitatis, qui enim est in honore maior, debet esse in vrbanitate prior. Salutauit etiam Elizabeth, vt Ioannem à peccato mundaret, vt infrà dicam. 29. Carthusian. Ambros. *Virtus non est inurbana.*

Nota, quòd *salutare*, idem est ac salutem optare. Eleganter D. Bonauentura, *Salutauit*, ait, *non solùm optando, sed etiam salutem asportando*, id est, non solùm salutem dedit verbis, sed etiam operibus: verbis, dum salutando dixit, *Pax tibi*; operibus, dum Ioanni infanti in vtero gratiæ fontem attulit. Magnum sanè magnatibus documentum, vt magna cum honorificis verbis opera connectant. Dixerunt filij Heth ad Abraham: *Princeps Dei es apud nos: in electis sepulchris nostris sepeli mortuum tuum*, Genes. 23. n. 6. 30. Bonauent. *Verba, & opera simul.* Genes. 23.

Optima

Optima loquela. *Princeps Dei es*, magnum opus: *Sepeli mortuum tuum.* Expende etiam, quòd priùs fuerunt verba, salutauit, deinde opera. Exultauit infans; plus enim vna breuis oratio bona sæpe æstimatur, quàm multa facta.

31. Sed quomodo Virgo salutat Elizabeth, cùm Helisæus præceperit Giezi, vt non salutaret aliquem in via, 4. *Reg.* 4. *num.* 29. & Christus Dominus sic mandauit Discipulis suis, *Luc.* 10. *num.* 4. Optimè respondet Beaulxam. Nolebant illi suos iam ad iter accinctos colloquiis occurrentibus ab officio auocari; omne impedimentum est amouendum, vt debitum munus persoluamus: Beatissima autem Virgo salutauit intus in domo, iuxta Christi Domini præceptum, & vt salutem Ioanni communicaret, & vt susceptum munus exequeretur. Sed quare Virgo ad ostium non pulsauerit? Respondet Didacus Stella: Quia cor iustorum semper patens est Deo; peccatorum autem clausum, iuxta illud Apoc. 3. *Ego sto ad ostium, & pulso.* Respondeo deinde, quòd Zacharias Pontificis officio functus est, iuxta aliquos, exinde eius ostium apertum esse solitum erat, & nunquam clausum, vt sic facilis, & patens esset omnibus ingressus. Sanciuit legem Assuerus, quòd *si quis non vocatus eius atrium intrauerit, sine vlla cunctatione statim interficiatur*; Esther 4. num. 11. Nónne melius erat, ostium claudere? Ad quid tale edictum? Erubuit Assuerus, cùm esset Rex, & persona publica, quòd fores palatij obseratæ apparerent.

Obligatio officij nõ omittenda. Stella. Apoc 3. *Ostium prælati sit patẽs.* Esther 4.

QVÆSTIO XI.

Quare Virgo non salutauerit Zachariam.

32. RESPONDETVR primò. Quia fortè tunc absens erat; vel quia Elizabeth prior ei occurrit, Deo sic ordinante; vel quia pudor, ac honestas Virginis virorum congressum euitauerit. Secundò. Salutatio ad Zachariam vrbanitatis erat; ad Elizabeth verò necessitatis, ac muneris Reginæ, vt Ioannem à peccato mundasset; & sanctissima Virgo omisit ea, quæ vrbanitatis erant, vt his, quæ ratio officij expostulabat, ac necessitati subueniret. Sic ait D. Ambrosius, *Quæ propter officium venerat, inhærebat officio.* Tertiò Magnus Albertus super *cap.* 1. *Lucæ*, existimat, Virginem non salutasse Zachariam; quia erat mutus, & surdus propter incredulitatem; non salutat ergo eum, ne dolor ei duplicaretur, cùm se impeditum ad respondendum videret: afflicto enim non est danda afflictionis occasio. Quartò Zacharias erat multatus cũ sui manifesta nota peccati incredulitatis; non ipsum ergo salutat Virgo, sed prætergreditur; nam vbi defectus apparent, minimè videndi, sed prætereundi sunt. Valde mirum quòd Deus pietatis fons, qui leprosum tetigit, & sanauit, *Matth.* 8. *num.* 2. præceperit leprosum eiicere extra castra, *Numer.* 5. *num.* 2. nec satisfacit solutio Abulens. ideo factum esse, quia morbus contagiosus est. Ob hanc enim rationem etiam peste, vel igne D. Lazari infectus eiiciendus erat de castris, quod lex non præcipiebat. Ideo ait Hugo. Mysticè quæstio est resoluenda: *Leprosus est qui peccat in verbo doctrinæ, vt hæreticus.* Et Procopius. *Obseruandum*, inquit, *quòd lepra mortificationem continet, vt author est Aaron.* Cùm ergo leprosus haberet notam peccati, ac mortificationis, extra castra ponatur, vt à nemine videatur, ac omnium conuersatione, & colloquio separetur; & ideo mandabatur leproso, *Leuit.* 13. *n.* 45. vt habeat os veste contectum, quod explicat Glossa Interlin. *Ne fœtorem peccati loquendo diffundat, ne docere præsumat.*

Quæ vrbanitatis, omittẽda propter officium. Ambros. Alb. Mag. *Molestia non est afflicto multiplicanda.* Abulensis. Hugo. Procopius.

Cum eo qui habet notam peccati non est loquendũ. Interlinea.

Luc. 1. *n.* 41. Et factum est, vt audiuit salutationem Mariæ Elizabeth, exultauit infans in vtero eius, & repleta est Spiritu S. Elizabeth.

VERSIONES.

Radix Hebræa. Vt audiunt pacem Mariæ.

Syriacus. Vt exultaret fœtus in vtero eius, & repleta est Spiritu sanctitatis.

Pagninus. Saliit infans in vtero eius.

Vatablus. Euenit, vt cùm audisset Elizabeth salutationem Mariæ, subsilierit infans in vtero eius.

D. Ambrosius hîc. Simul autem vt audiuit salutationem, *&c.*

Tertull. lib. de carne Christi. Adimpleta est Spiritu sancto.

EXPOSITIO.

33. VERBA Virginis, vt dicam sequenti expositione ex Theophylacto, & Euthymio, verba erant Christi in eius vtero existentis. Non dicitur ergo: Vt audiuit salutationem; sed: *Factum est, vt audiuit.* Verba illa, vt Dei verba, non tantùm sonum, sed factum, & opus asportabant. *Audiuit.* D. Bonauent. *Salutationem namque Virginis*, ait, *Elizabeth audierat, quæ eam amabat.* Cant. 8. *Quæ habitas, in hortis amici auscultant, fac me audire vocem tuam.* Solus enim amicus te beneuolè audit; quamuis multi aderant, sola Elizabeth audiuit. *Exultauit infans*; gaudio præsentiæ Christi, & quod non potuit voce, gestu corporis indicauit. Ex quo colligitur, quòd Ioannes non solùm in vtero fuerit sanctificatus, vt prædictum erat ab Angelo: *Replebitur Spiritu sancto adhuc ex vtero*; sed etiam in illo vsum rationis obtinuerit; non potuit Ioannes mereri, nec in vtero exultare in gaudio ex præsentia Christi, nisi ipsum vt Dominum agnouisset. quod latè confirmant recentiores ex sanctis Patribus. Sufficiat nunc authoritas Ecclesiæ in eius officio:

Ventris obstruso recubans cubili,
Senseras Regem thalamo manentem:
Hinc parens nati meritis vterque
Abdita pandit.

Imò existimo, quòd hîc vsus rationis non solùm fuerit pro tẽpore visitationis, sed semper deinceps in eo durauerit: tum quia dona Dei irreuocabilia, ac perpetua sunt; tum quia, ait D. Ambr. Virginem mansisse tribus mẽsibus *ad profectum Ioannis*; sine vsu autẽ rationis non potuit prõficere. *Et repleta est Spiritu S. Elizabeth*; postquam enim repletus est

Theophyl. Euthymius. Bonauent. Cantic. 8. *Qui te diligit, te audit.* *Deus plus dat quàm promittit.* *Dei dona irreuocabilia.* Ambros.

Ioannes, repleta est mater. Ordine quodam distribuitur Spiritus sanctus, vt hîc ait Caietanus. Dicitur repleta Spiritu sancto, vt Virginem laudaret; cùm de Simeone, vt Christum magnificaret, dicat Euangelista, Spiritum sanctum esse in illo. Tantum exigitur, vt Virgo laudetur, quòd Spiritus sanctus esse dicatur in illa. Quanta autem gratia communicata fuerit Ioanni ex præsentia Mariæ, vide *cap. seq. quæst. vltim.*

Caietanus. *Multa necessaria ad Virginem laudandum.*

QVÆSTIO XII.

Quare Ioannes exultauerit in vtero?

34. QVÆSTIO est: Quænam fuerit ratio motiua, & finis lætitiæ, & exultationis istius? Respondeo primò, quòd saltus iste, & exultatio, fuit quædam demonstratio, & index interni gaudij Ioannis, quod profectum est, tum ex præsentia Christi, vt sic eum resalutaret, & eo modo, quo posset, honoraret: tum quia se à peccato originali Christi beneficio liberatum agnouit. Quænam gaudendi ratio maior esse potest? In his enim Mariæ præsentia erudiuit Ioannem. Diuus Ambrosius lib. de Isaac, & anima cap. 6. *Præsentia*, ait, *Mariæ, cùm vtero grauis esset, erudiuit Ioannem in vtero constitutum; adeò, vt exiliret, & exultaret, Domini præsentiam recognoscens.* Quis enim ex Dei præsentia omnem felicitatem, ac bonum sibi non promittat? Et hanc internam lætitiam saltibus manifestauit. D. Bonauentura, *Ex quo datur*, ait, *spiritualiter intelligi, quòd propositum sanctum non potest latere, quin se manifestet, & amor interior prorumpat in opus.* Vnde Gregorius: *Numquam amor Dei est otiosus.* Amor cordis in opere deprehenditur.

Virgo Ioannem docuit. Ambros.

Bonauent.

Amor interior in opere manifestatur.

35. Secundò. Hæc lætitia, & exultatio resultauit ex voce, ac præsentia Beatissimæ Virginis, quæ ita suauis, ac odorifera est, vt omne profundat bonum, omnesque magnis repleat donis. Diuus Bernardus sermone 1. de Assumptione. *Exultauit in gaudio. Paruuli, nec dum nati anima liquefacta est, vt Maria locuta est.* D. Gregorius Thaumaturgus sermone 2. de Annuntiatione. *Vox igitur*, ait, *Mariæ efficax fuit, & Spiritu sancto repleuit Elizabeth, ac veluti ex perenni quodam fonte, instrumento linguæ, flumen charismatum per Prophetam cognatæ suæ emisit.* Virginis, imò ipsa etiam Mariæ præsentia illi causa fuit communicandi gratiam. Titus Bostrensis: *Quare non prius*, ait, *quoque repletus est Spiritu sancto, quàm ea, quæ Christum Dominum vtero gestabat, illi se adiunxisset.* Et ideo Ioannes nondum natus, in vtero exultauit, vt Virginis præsentiam celebraret, eique solemniter festum ageret, atque eam tamquam totius felicitatis originem, ac radicem matri Elizabeth præsentem indicaret. S. Leo sermone 10. de natiuitate: *Exultauit*, ait, *nondum editus puer, vt genitricem Domini signo clausæ exultationis ostenderet.*

Bernard.

Thaumat. *Ex Virgine omne bonum.*

Bostrensis.

Virgo festiuè celebranda.

Leo.

36. Tertiò. Exultat, ac supra naturam animi gaudium, & lætitiam demonstrat, dum se agnoscit tantam supernaturalium rerum cognitionem assecutum. D. Chrysostomus apud Metaphrastem inquit: *O res admirabiles, quæ superant opinionem. Quæ in cælo ignorauerunt Angeli, cognouit Ioannes qui gestatur in vtero: Thronos latuit, & eum, qui gestabatur in vtero, minimè præteriit. Celauit Dominationes, & ei qui erat in ventre, reuelauit mysterium susceptæ carnis.* Quartò. Exultat, vt eius erga creatorem suum appareat promptitudo, magnaque sit manifesta obedientia. D. Ambrosius lib. de Virginis institut. *Ad vocem Mariæ*, ait, *exultauit infantulus obsecutus, anteaquam genitus.* Quintò. Vt Christi Domini ostendatur magnitudo, cuius magnalia agnoscere, & decantare, nullus angustus, tenebrosus, opertusque locus valet impedire. Diuus Augustinus sermone 13. de tempore: *O omnipotentia nascentis! ô magnificentia de cælo ad terram descendentis! Adhuc in vtero portabatur, & ex vtero matris à Ioanne salutabatur.* Sextò. Exultauit, vt se verum filium Abrahæ ostenderet, cuius virtutes, ac desideria sectabatur; & sicut ille diem Christi videndo exultauit, ita & eius filius Ioannes. D. Bonauentura hîc: *Exultauit, inquam, præ desiderio, sicut etiam Patres.* Ioannis cap. 8. *Abraham exultauit, vt videret diem meum, vidit, & gauisus est.* Septimò. Ioannes, qui originali peccato detentus erat, vbi primùm *facta est vox salutationis tuæ*, nempe Virginis Mariæ, exultat, & lætatur iam repletus gratia diuina. Vox Mariæ valde efficax ad mœstitiã peccari excludendam, omnemque lætitiam gratiæ communicandam, ac diffundendam. D. Hieronym. epistol. ad Lætam. *Ioannes Baptista*, ait, *ad introitum Mariæ exultauit, & luxit. Audiebat enim verba Domini per os Virginis personantis, & de vtero matris in occursum eius gestabat erumpere.* Expende illud, *Audiebat enim verba Domini per os Virginis.* Et Beda homil. 2. hîc. *In vno, eodemque momento cum voce salutantis Mariæ gaudium nascitur infantis, quia dum vox ad aures peruenit corporales, virtus spiritualis cor intrauit audientis.*

Aug. Ambros.

Bonauent.

Præsentia Christi à nullo impeditur.

Aug.

Maria vox efficax ad diffundendam gratiam.

Hieron.

Beda.

37. Octauò. Exultat Ioannes, veluti pedibus matris vterum conculcando. Quid ad hoc? Nascebatur Ioannes, vt mundum abnegaret: incipit ergo propriam naturam conculcare, & contenere ab vtero, vt sic ad victoriam mundi perueniat. D. Augustinus *serm. 22. de Sanctis*, elegantissimè, *Suæ matris*, ait, *exultat in vtero, & in vtero Virginis venisse nuntiat Christum. Impatiens dux, qui antequam perueniret ad corpus, peruenit ad Regem, ante rapuit arma, quàm membra, & vt vinceret mundum, vicit ante naturam.* Nota maximè vltima verba. Vis vincere mundum? Vince priùs naturam. Ad illius enim victoriam, atque abnegationem minimè deueniet, qui eius illecebris, ac delectationibus detinetur. Dixit Deus Abrahamo: *Exi de terra tua, & cognatione tua*, Genes. 12. n. 1. Quod eleganter explicans Cassianus in collationibus Patrum ait: *Exi de terra tua, & cognatione tua, hoc est, à te ipso, vt triumphator rerum sæcularium existas.* Cùm Christus Dominus Discipulos suos vocaret, quidam dixit ei: *Permitte me primum ire, & sepelire patrem meum; Iesus autem ait illi: Sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos suos*, Matth. 8. num. 22. Quos Dominus vocabat, vt essent mundi victores, statim disposuit, vt in ipso limine proprium erga patrem naturæ affectum superarent.

Aug.

Vince naturam vt vincas mundum.

Genes. 12.

Cassian.

Matth. 8.

38. Nota hîc, quòd Ioanni, qui nunc in vtero matris lætatur, & exultat, iam antea erant indicta, & intimata ieiunia, & abstinentiæ: de illo ante conceptum prædixit Gabriel Zachariæ, Lucæ 1. *Vxor tua pariet tibi filium, vinum, & siceram non bibet.* Nec enim aliter Christiana venit lætitia, & exultatio; nisi priùs homo ieiuniis sit dedicatus, ac

Chrysost. *Ioannes superat in scientia Angelos.*

Luc. 1.

ac pœnitentiæ asperitatibus consecratus. Diuus Chrysostomus homil.6.de Resurrectione. *Exultemus*, ait, *Domino, sed in tremore, non remissa securitate: quia & Ioannes Præcursor exultauit in vtero, sed qui vinum non bibit præcepto Angeli Gabrielis.* Gaudia cœlestis beatitudinis semper vigiliæ, & labores antecedunt. Anna Prophetissa, quæ dignata est, Christum in templo videre, ac tantum gaudium habere; de ea dicitur. *Quæ non decedebat de templo, ieiunijs, & obsecrationibus seruiens nocte, ac die*, Luc.2. num.37. De illo bono pastore, qui perdidit ouem, dicitur: *Cùm inuenerit eam, imponit in humeros suos gaudens*, Lucæ 15. n.5. Priùs laboriosè quærit, postea oneri supponit humeros, ac tandem delectabiliter gaudet. Vt notat D. Basilius Seleucus *orat.26.*

Chrysost. *Exultationē antecedit abstinentia.*

Luc.2.

Luc.15.

Basilius.

QVÆSTIO XIII.

Quare Christus Dominus Ioannem, & non alium visitet?

39. *Christus omnes visitat, & neminem despicit.*

VENIT Dominus hîc in vtero matris suæ ad Ioannem, & postquam natus est, venit ad senem Simeonem, qui magna lætitia perfusus, canit, *Nunc dimittis seruum tuum Domine.* Magna Dei miseratio, quæ nullum despicit, magnos & paruos visitat, omnesque amplectitur. Nec Ioannem infantulum prætermittit, nec senem grandæum excludit, sed Ioannem sanctificat, & virum annosum ad iustorum sinum transfert. D. Amadæus homil.1. de laudibus B. Virginis. *Vides ergo*, ait, *sapientiam attingentem à fine vsque ad finem fortiter, & disponentem omnia suauiter? à puero nondum nato vsque ad senem decrepitum, tam magna sibi testimonia proferentem, & tam dulci concordia veritatis organa modulantem? Hinc per Prophetam dicitur: Non est qui se abscondat à calore eius, quem infans sensit in vtero? quo senex frigidus flagrauit in templo.*

Amadæus.

40. Quærimus hîc quare Christus Dominus non venit priùs ad Simeonem, qui erat iustus expectans regnum Dei, vel ad Annam Prophetissam Hierosolymis, vel ad alium iustum, sed tantummodo ad Ioannem in vtero accedit. Respondeo primò. Quia Ioannes erat in magna necessitate constitutus. Vide quæ dixi *quæst.7.* Secundò Ioannes futurus erat præcursor Domini; & ita ait S. Leo Papa sermone 10. de natiuitate. *Præcursor Christi spiritum Prophetiæ intra viscera matris accipit.* Et qui futurus erat prior in merito, conueniens fuit, vt in fauore, ac beneuolentia esset prior. Tertiò. Properat Iesus in vtero Virginis ad Ioannem in ventre Elizabeth latitantem, vt sic matres impleantur, ac vtraque Spiritu sancto impinguata prophetaret; valde enim pium est, atque sanctum in exercitio virtutis consanguineos, & cognatos adimplere, & instruere. Diuus Ambrosius hîc: *Istæ*, ait, *gratiam loquuntur, filij intus operantur, pietatisque mysterium maternis adoriuntur profectibus, duplicique miraculo prophetant matres spiritu parvulorum.* Nota illa verba, *pietatisque mysterium maternis adoriuntur profectibus.* Magnæ charitatis est suos iuuare, ac sanctis operibus imbuere. Vide suprà cap.2.num.53. *Prophetant matres spiritu parvulorum.* Valde mirum, quòd omnes hîc mirabiliter se gerunt; Christus incipit se donis gratiæ manifestare: Ioannes sanctificatus exultat: Virgo magnum intonat Canticum: Elizabeth Spiritu sancto plena altis resonat vocibus; quos charitas, ac amor coniunxit in laudem Dei, multa mirabilia perpetrantur in eis. Vidit Isaias *cap.6.num.2.* Dominum in alto solio. *Seraphim stabant super illum, & clamabant, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum.* Vidit Ezechiel Dominum in curru maiestatis. *Et in medio eius similitudo quatuor animalium, sed vnumquodque ante faciem suam gradiebatur*, Ezechiel.1. num.5. & 9. Iuxta multorum sententiam hæc animalia erant Seraphim, quos vidit Isaias, imò ex ipsomet Ezechiele *cap.10.n.15.* patet esse Cherubim, & hac de causa, vt bene notat Lyran. non dicuntur animalia, sed species animalium; sed iam insurgit difficultas, cur illic in forma Seraphim apparent, hîc verò in specie animalium se exhibent? In Isaia omnes adunabantur ad dandam gloriam Deo: in Ezechiele verò vnumquodque per se ipsum intendebat obsequium præstare, ac Dei magnalia publicare; & vbi charitate conglutinantur animi ad decantandas Dei laudes, ita sublimantur, vt Seraphim videantur; cùm verò quodlibet Dei præconia, ac commendationes dicere affectet, ita deprimitur, vt animalis figuram æmuletur.

Leo.

Prior in merito, prior in præmio.

Ambros. *Quilibet suos virtute instruat.*

Qui vniuntur in laudē Dei, mirabilia operātur.

Isai. 6.

Ezech.1.

Lyranus.

QVÆSTIO XIV.

Quare gratia ex Ioanne redundat in matrem?

41. POTERAT diuina Prouidentia ordinare, vt gratia immediatè simul matri, ac filio communicaretur; tamen ex communi sententia sanctorum Patrum gratia sanctificans infunditur Ioanni, & ex ipso deriuatur in matrem, vt dixi in expositione, & superiori quæstione: pro quo faciunt ibi dicta. Grauiter tamen respõdet Guerric. Abbas serm.1. in natiuit. Ioannis, & ita ait: *Qui Propheta, & plusquam Propheta futurus erat; imò ante prophetare, quàm profari; prius Deum, quàm se ipsum sentire cœperat; parentes quoque suos Prophetas faciebat, & in eos, qui in se transfuderant carnis substantiam, spiritus sui, & gratiæ superabundantiam refundebat.* Nota vltima verba, & gratiæ superabundantiam refundebat. Ioannes gratia exornabatur, vt esset magnus coram Domino, ideo ei communicatur gratia, vt inde transeat in parentes, quasi ipse prior sit gratus, quàm natus, dum pro substantia corporea accepta, spirituale donum ac gratia ab eo in parentes redundat, ac transfunditur.

Guerric. *Quæ dantur Ioanni magnam habent remunerationem.*

42. In creatione hominis decreuit Deus ipsum maximè nobilitare, & ideo dicitur: *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram.* At cùm ad Euæ creationem deuentum est, *Immisit Deus soporem in Adam, & tulit vnam de costis eius*, Genes. 2. num. 21. ex qua formatur Eua. Dum Adam dormiret, magna, & alta mysteria ei sunt reuelata, vt docet Diuus Augustinus *lib.9. in Genes. ad literam, cap.19.* & iam dixi *cap.2. quæst.12.* Sed cur hæc mysteria non alibi, sed hîc ei reuelantur? Vt in honorem Euæ Deus tamquam author naturæ, & gratiæ, magnis rebus reuelatis, recompensaret Adamo exiguum esse, quod

Genes. 2.

Augustin.

Rupertus. Euæ contulerat. Rupertus in Leuiticum ait: *Costa ablata, non minuitur, sed crescit Adamus, cùm sociam mulierem accipit, in cuius formatione magnam cognitionem participat, vt dicat: Nunc os ex ossibus meis.* At nota quòd pro osse collato Euæ ab Adamo, Deus ei gratiam confert, ac magna mysteria aperit. At Ioanni aliquid excellentius datum Ambros. est, cùm de ipso dicat D. Ambrosius hîc: *Cùm esset repletus Spiritu sancto, replenit & matrem.*

QVÆSTIO XV.

Qualis fuerit Ioannis exultatio?

43. QVODNAM genus reuerentiæ Ioannes in vtero Christo Domino exhibuerit? Quidam, vt refert Salmeron *tom.3. tract.10.* dicunt, Salmeron. quòd Beatissima Virgo viderit Ioannem genuflexum coram Christo Domino. Alij existimant, quòd conuerterit faciem ad Christum Dominum, vt ei debitum reuerentiæ cultum exhiberet. Tertiò. Alij tenent, quendam esse corporis motum, ac tripudium. Ita Author Græcus *in Catena Diui Thomæ*, & fauet lectio Pagnini: *Salit infans.* Auth. Græc. Pagninus. Alij tandem, quòd præ gaudio exultauit, & in occursum eius exiliens gestiuit erumpere. Et hoc maximè confirmat id, quod grauiter dicit Chrysostomus apud Metaphrastem, & refert Surius 24. Iunij. *Exultauit*, ait, Chrysostomus, *tamquam iniustam custodiam quatiebat matricem. In claustra naturæ insultabat calcibus, & clausis labijs vociferabatur figuris, talia matri dicens: Iniquè facis, ô mater, quæ tardas Prophetam; gestas in vtero præcursorem Christi Regis; martyrem stringis.* Chrysost. Surius. Clamat Ioannes contra matrem, quia ad suum præcursoris munus ab illius ventre retardabatur; & quia ab appropinquantis Domini conspectu, ac illius pedes osculari impediebatur; ideo se martyrem appellat: *Martyrem stringis.* Officio correspondendum.

44. Hanc venerationem ita explicat Albert. Magnus. *Hic fuit plusquam Propheta*, ait, *quia in matris vtero gestiens, ostendit & facto, & verbo præsentem redemptorem.* Facto, motu corporis; verbo, Elizabeth loquela: nam per eius linguam Ioannes eructauit; vel etiam in eo, quòd agnouerit, & exultauerit facto, ibi & verbo; nullum enim melius verbum, quàm opus. Cùm Eleazar Abrahami seruus reuersus esset è Mesopotamia cum Rebecca, ait textus: *Seruus autem cuncta, quæ gesserat, narrauit Isaac.* Genes. 24. num. 66. Scilicet quomodo Deus direxerit eius viam, eamque inuenerit ad fontes aquarum. Meritò ait Caietanus. *Mirum est, quòd nulla mentio fit Abrahæ in hoc aduentu Rebeccæ; & cùm debuisset subiungi, quòd seruus retulerit omnia Abrahæ, qui miserat illum, subiectum est, quod retulit omnia Isaac.* Optimè sanè totius itineris, ac omnium rerum ordinem Abrahamo à quo missus est, verbis non exponit, qui factis rationem reddiderat; sed tantùm Isaac, vt in gratiarum actionem pro beneficiis acceptis erumpat. Erat enim in agro meditationi intentus, vt communiter docent Patres.

Albert. Mag. *Opus verbi est, vbi verba sunt.* Genes. 24. Caietanus.

Lucæ 1. *n.* 42. Et exclamauit voce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui.

VERSIONES.

Syriacus. Exclamauit alta voce, & dixit ipsi Mariæ: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus est fructus, qui est in vtero tuo.

D. Augustin. epist. 57. ad Dardan. Beata tu inter mulieres, & beatus fructus ventris tui.

Euthymius, Arias. Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus vteri tui.

D. Hildeph. serm. 3. de Assumpt. Benedicta tu inter omnes mulieres.

Radix Græca. Benedicta tu, quia benedictus.

EXPOSITIO.

ELIZABETH Spiritu sancto plena, ratione admirationis alta voce clamat, & ait: *Benedicta tu inter mulieres*; non enim desiderantis, ac optantis, sed asserentis, ac affirmantis verba sunt hæc, *Benedicta inter mulieres*; quia magnis donis, ac benedictionibus affecta es à Deo super omnes mulieres, vt explicat Hugo Cardinalis. *Et benedictus.* Coniunctio illa &, particula causalis est, vt notat Euthymius, & facit hunc sensum: Inde tu benedicta, quia filius tuus benedictus. 45. Hugo. Euthymius.

QVÆSTIO XVI.

Quare Elizabeth exclamauerit voce magna?

PRÆSENTISSIMAM habebat sanctissimam Virginem, & tamen alta voce profatur. Sed notat Caietanus, quòd *clamauerit, modestia seruata, quoniam Spiritus sanctus nullius immoderaminis causa est.* Ad quæstionem respondeo primò, cum D. Dionysio Carthusiano, & Glossa, quòd clamauerit ex plenitudine deuotionis, deuotio enim clamor est. Secundò Hugo Cardinalis. Repleta Spiritu sancto tacere non potuit. Tertiò. Ratione admirationis. Quartò. D. Bonauentura. *Ideo autem*, ait, *voce magna clamabat, quia illum continebat in vtero, qui erat vox Verbi, secundùm quod de ipso dicitur: Vox clamantis in deserto*, Isaiæ 40. Cùm Ioannes plenus iam esset Spiritu sancto, data occasione non potuit contineri, quin clamaret in matre. Quintò. Prærogatiuæ Beatissimæ Virginis Mariæ magnam vocem requirunt, vt explicari aliquantulum valeant, & ita mulier exclamans dixit: *Beatus venter, qui te portauit*, Luc. 11. 46. Caietan. Carthusian. Glossa. Hugo. Bonauent. *In occasione non est silendum.* Luc. 11.

Sextò. Quæ Elizabeth dicebat, magnæ veritatis, & ponderis erant, ideo non summissè, sed clarè, & alta voce dicenda, ac publicanda fuere. Apocal. 1. num. 10. ait Ioannes. *Audiui post me vocem magnam, tamquam tubæ dicentis: Quod vides, scribe* 47. *Vera clara voce dicēda.* Apocal. 1.

scribe in libro. Hæc autem vox erat fidei, & veritatis vox. Sed quare non leniter, & suauiter in auribus insonat, sed tam rigidè, ac validè, veluti tuba resonat? Rupertus ibi: *Quia veritas fidei non in angulis, non in occulto, sed palàm omni mundo loqui desiderat: rectè non per qualemcumque vocem tubæ magnam, id, quod dictum est, significari decebat.* De quo *lib.3. cap.1. quæst.20.*

Rupertus.

QVÆSTIO XVII.

Quare Virgo dicatur Benedicta inter mulieres?

48. RESPONDEO primò, vt ostenderetur, Elizabeth esse afflatam Spiritu sancto, siquidem illa, quæ Angelus dixerat, eadem repetit. Ita D. Ambrosius, *Nouit*, ait, *sermonem suum Spiritus sanctus, nec vmquam obliuiscitur.* Secundò Beda. *Eadem voce Maria ab Angelo, & ab Elizabeth benedicitur, vt Angelis, & hominibus veneranda monstretur, quia scilicet vtrisque benedictionem attulit.* Natura Angelica, & humana magnam benedictionem, mediante Beatissima Virgine, assecuta est, ideo vt vtraque se gratam exhibeat, eam benedicit. Tertiò Hugo. *Benedicta*, ait, *non solùm inter mulieres, quia parum videretur, sed inter benedictas maiori benedictione insignes.* Ecclesiast.24. *In multitudine electorum habebit laudem, & inter benedictos benedicetur.* Quasi non solùm esset benedicta inter mulieres, sed etiam inter benedictas secundùm legem, vt statim dicam; quia inter magnos habere summam laudem, valde mirabile.

Ambros.

Beda.

Gratitudo ostenditur.

Hugo.

Eccles.24.

Inter magnos magnum esse valde mirabile.

49. Quartò. Benedictio fœcunditatem, & multiplicationem filiorum includit, *Genes.1. num.28. & 22. num.17. & 28. n.15.* Quomodo ergo Beatissima Virgo, cùm vnicum tantùm habeat filium, dicitur benedicta inter mulieres, cùm aliæ eam superent multitudine prolis? Dicimus tamen, quòd licèt vnum genuerit filium naturalem, omnibus tamen antecellit, cùm sit verus Deus, & homo. Deinde ex eo, quòd talem filium produxerit, omnium credentium mater effecta est. Ita Albertus Magnus de laudibus Beatissimæ Virginis. *Virgo mater est vnius hominis per generationem, omnium hominum mater per generationem, Virginum per imitationem.* Ex quo sanctissima Deipara mater æterni Verbi est constituta, humanum genus sibi adoptauit in filium. *Duo vbera tua, sicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui pascuntur in liliis*, Cant.4. num.5. Quod de Beatissima Virgine exponunt Rupertus, Richardus, & alij. Sed quomodo dicuntur vbera eius duo gemelli, cùm vnicum tantùm filium Iesum Christum lactauerit? Meritò sanè; ex eo enim, quòd caput nostrum Iesum Christum in filium habuit, nos vtpote eius membra, in filios adoptauit. Guillielmus Abbas apud Delrium ita ait. *Forrò eo ipso, quòd sibi magnum illum hinnulum, id est, Verbum Incarnatum corporaliter genuit, duos sibi hinnulos, scilicet tenuiora eius membra in vtroque sexu spiritualiter adoptauit. Siquidem per hoc, quòd facta est Verbi mater corporalis, facta est membrorum eius mater spiritualis: per hoc, quod caput nostrum secundùm carnem concepit, membra eius lacte pietatis alenda suscepit.* Et dicitur. In liliis, vt ait Richardus, quia odore suæ virginitatis attraxit Christum, & odore suæ pietatis nos pascit.

Cantic.4.

Rupertus. Richard.

Guillielm.

Virgo mater omnium credentium.

Richard.

QVÆSTIO XVIII.

Quare dicatur fructus Virginis benedictus post ipsam benedictam.

50. SANCTA Elizabeth ait: *Benedicta tu, & benedictus fructus ventris tui.* Priùs encomiis extollit Beatissimam Virginem, & postea fructum ventris eius, scilicet Christum Dominum. Respondeo, quòd tanta æstimatione appendit Deus laudes, & honores suæ sanctissimæ matris, vt in præconiis, ac commendationibus illa primas obtineat. Vigintiquatuor illi seniores mittebant coronas suas ante thronum *Apoc.4. n.10.* Et quare non ante Agnum, sed potiùs ante thronum? Hic Beatissimam Virginem præfigurabat, vt graues asserunt Authores; & ideo illi diadematum abiectione primò, ac peculiariter venerationem, & reuerentiam exhibent. Secundò. Nota hîc, quòd quamuis Elizabeth multa, & perjucunda dona è manu Dei accepisset: ille enim eam filio fœcundauit, ac gratia repleuit; illa tamen totam gratiarum actionem in Beatissimam Virginem refert: *Benedicta tu inter mulieres: vnde hoc mihi, vt veniat?* Optimè enim intellexit, quòd, Beatissima Virgine interueniente, illis omnibus esset cumulata bonis. Nota tertiò, quòd dicitur benedicta inter mulieres, & non inter homines; quia non super omnes homines est benedicta, cùm sit inferior Christo Domino. Deinde, quia comparatio debet fieri inter res eiusdem speciei.

Deus laudes matris maximè æstimat.

QVÆSTIO XIX.

Quare Christus Dominus dicatur fructus benedictus?

51. DIXIT Elizabeth, *& benedictus fructus ventris tui*; quod Angelus Gabriel in Annuntiatione non dixerat; quia nondum Christus erat conceptus in vtero virgineo, sicut quando in visitatione hæc gesta sunt. Dicitur autem Christus Dominus benedictus, tum propter se, cùm in eo habitet omnis plenitudo diuinitatis; tum etiam propter nos. Ad Ephes.1. *Qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in Christo.* Non enim Dominus meus Iesus sibi retinuit benedictionem, sed etiam nobis communicauit, vt verus Rex, & Dominus. Et nota, quòd Christus non dicitur Benedictus inter homines, sicut Virgo dicitur Benedicta cum limitatione inter mulieres; sed dicitur absolutè, & in omni genere Benedictus. Deinde, quia de Virgine ad mulieres, de creatura ad creaturam potest dari aliqua comparatio; de creatore autem ad creaturam nulla.

Ephes.1.

Christus nobis communicat suas benedictiones.

Dicitur, *Fructus ventris tui*; quia sine ope viri fructus iste prodiit de vtero Mariæ, vt notat Bostrensis. Secundò. Nomine fructus appellatur, vt fiat allusio ad promissionem Dauidi factam: *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam.* Tertiò. Vt expendit Toletus *annotat.119.* Elizabeth Christum fructum vocat; hoc enim nomine confitetur in nostram vtilitatem, ac commodum, carnem

carnem ſumpſiſſe ; ſicut fructus eſt in vtilitatem, & nutrimentum comedentium. *Dominus virtutum nobiſcum, ſuſceptor noſter Deus Iacob*, Pſalm. 45. num. 5. Vbi eſt ſermo de aduentu Filij Dei, in noſtram carnem; tunc dicitur *Deus virtutum*, quia ipſas virtutes nobis dedit, & communicauit. *Suſceptor noſter Deus Iacob.* Sed quare potius hîc dicitur Deus Iacob, quàm Deus Abraham, vel Iſaac? Deus Iacob eſt ille nominatus in benedictione eius : *Det tibi Deus de rore cæli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti, & vini*, Geneſ. 27. num. 28. In aduentu ſuo Deus Iacob appellatur, quia in illo omnem rorem cæli, & fructum pinguedinis terræ nobis donauit. Guerricus Abbas *ſerm. 2. de Annuntiatione*, ait : *Ab hoc ergo die* (ſcilicet aduentus eius) *Dominus virtutum nobiſcum, ſuſceptor noſter Deus Iacob ; quia hodie eſt Domini aſſumptio noſtra, vt inhabitet gloria in terra noſtra. Prorſus hodie benedixiſti Domine terram tuam, illam benedictam in mulieribus : hodie dediſti benignitatem Spiritus ſancti, vt terra noſtra daret benedictum fructum ventris tui.*

Pſalm. 45. *Chriſtus in noſtram vtilitatem.*

Geneſ. 27.

Guerric.

Lucæ 1. *n.* 43. Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me ?

VERSIONES.

Textus Græcus. Vt veniat mater illius ſummi Domini ad me.

D. Cypr. lib. 2. *contra Iudæos, n.* 8. Vnde hoc mihi contigit, vt veniat, *&c.*

EXPOSITIO.

52. Ambroſ.

ELIZABETH non quaſi ignorans, vt ait Ambroſius, ita loquitur, *Vnde hoc mihi* ; ſciebat enim, hoc totum non humani eſſe meriti, ſed diuinæ gratiæ munus, ideo & humilis Elizabeth dicit : *Vnde hoc mihi*, veluti per admirationem, ac tanti beneficij indignam ſe iudicans. Matrem Domini appellat ante partum, vt ait Theophylactus, cùm aliæ mulieres non dicantur matres, niſi poſt partum, cùm in eis ſit periculum aborſus, quod nullum erat in Beatiſſima Virgine.

Theophyl.

QVÆSTIO XX.

Quare Elizabeth tantum aduentum Virginis gratuletur.

53. CVM duæ hîc viſitationes ſint factæ, vna Virginis, altera Chriſti Domini in vtero exiſtentis ; ſolum tamen Beatiſſimæ Virginis aduentum Elizabeth gratulatur, *Vnde hoc mihi*, &c. Reſpondeo primò, quòd tanta connexio eſt inter Chriſtum, & Virginem, vt idem ſit obſequium præſtare Beatiſſimæ Virgini, ac Chriſto Domino, vni enim ſine altero nequaquam placeri poteſt. Secundò, quòd Elizabeth ſe gratam exhibuit Virginis viſitationi, Chriſti autem Domini acceſſum gratulari, Ioanni commiſſum eſt ; ſicut enim ille tanti myſterij, ac beneficij extitit præcurſor, ac primus prædicator ; ita primus gratulator in Scriptura inuentus, ſaltibus ac geſtu ſe gratum manifeſtauit. Cautè dixi, *primus in Scriptura* ; quia certum eſt inter Patres, quòd poſt celebratum Incarnationis myſterium Beatiſſima Virgo in magnam gratiarum actionem prorupit ; tamen Euangeliſta hoc prætermiſit, & primò de ſaltibus Ioannis nobis mẽtionem facit, & poſtea de cantico Virginis. Tertiò. Ioannes non ſolùm ſaltibus, ſed etiam verbis gratulatur Chriſti, ac Virginis aduentui, dum per os matris ait. *Benedicta tu inter mulieres ; & benedictus fructus*, &c. S. Paulinus lib. 1. Epiſtol. 363. *Quoniam*, ait, *temporis immaturitas ijs, qui adhuc in materno vtero ſunt, hoc minimè dedit, vt loqui poſſint ; idcirco Baptiſta Redemptorem prædicare, maturanti oris organum mater commodauit.* Qui enim vult famulari, & gratificari, nec lingua, nec modus deeſt. Quartò aduentum Virginis, & non Verbi gratulatur Elizabeth, quia quòd Deus hominem viſitet, eiuſque miſeriam ſubleuet, frequens eſt diuinæ bonitatis conſuetudo. At quòd creatura in tam ſublimi dignitate ad inferiorem veniret, valde mirum, & mirabile erat. Apparet vnus Angelus Ioanni magna myſteria reuelans, & ait Euangeliſta, *Cecidi ad pedes eius vt adorarem eum*, Apolog. 19. num. 10. Cur ſublimis aquila, dum Chriſtus ei ſe exhibet primo cap. ſublimia, & alta referans, vt referuntur *cap.* 2. *&* 3. Cur dum vidit Agnum quaſi occiſum *cap.* 4. *&* 5. non dicitur quòd ceciderit ad pedes eius, vt adoraret eum, ſed hoc erga Angelum cum eo loquentem, factum legimus. Magna, & abdita myſteria à Chriſto audire Ioannes ſolitus erat ; quòd autem Angelus hoc etiam ei præſtitiſſet, ſupra modum admiratione rapiebatur Ioannes. Veniunt tres viri ad Abrahamum, qui erant tres Angeli, vt docent D. Auguſt. *lib.* 16. *de ciuitate, cap.* 29. Gloſſa, Abulenſis, Lyran. Lyppom. & alij, quos cùm vidiſſet Abrahamus, adorauit in terram, *Geneſ.* 18. *n.* 2. & profunda humilitate cum eis peragit, *Loquar ad Dominum meum cùm ſim puluis, & cinis*, num. 27. Venit vir ad Iacob, de quo dicitur, *Ecce vir luctabatur eum eo*, Geneſ. 32. num. 24. Quòd autem hic vir eſſet filius Dei, tenent Chryſoſt. Theodoret. Iuſtinus, Tertull. Hilar. Ambroſius, Cyrill. & alij, apud Pereiram *ibi*. Si rectè vtriuſque euentus circunſtantias conſideres, facile inuenies, quòd multo maiorem ſubmiſſionem Abrahamus habuit cum illis tribus Angelis, quàm Iacob cum ipſo filio Dei. Nunquid tantus nepos, aui ſpiritum non ebibit ? Vt minorem reuerentiam exhiberet filio Dei, quàm auus Angelis ? Minimè ; ſed Abrahamus ſtupore plenus erat, quòd Angeli ad ſuum hoſpitium, eumque viſitandum acceſſerint, ac aduenerint, & ita ait Caiet. *Magna veneratione honorauit illos ſigno proſtationis in terram.*

Idem eſt Virgini, ac Chriſto famulari.

Ioannes gratificat Incarnationis myſterium.

Paulin. *Ad gratificandum nunquam deeſt modus.*

Diuina bonitas humiles viſitat, ac recreat, quòd creatura hoc præſtet multo mirandum.

Apoc 19.

Auguſt. Gloſſa. Abulenſis. Lyranus. Lyppoman. Geneſ 18. Geneſ 32. Chryſoſt. Theodoret. Iuſtin. Tertullian. Hilarius. Ambroſ. Cyrillus. Pereira.

Caietanus.

QVÆSTIO XXI.

Quare ait Elizabeth : Vnde hoc mihi?

54. RESPONDEO, vt ſe indignam tantæ viſitationis oſtendat. Titus Boſtrenſis : *Cuiuſmodi verba, ait, ſuo poſtea tempore depromptus erat Ioannes, eiuſmodi ferè hoc loco depromit mater illius Elizabeth ; vt ille enim indignum ſe pronuntiat qui Chriſto proximè aſſiſteret, ita hæc quoque*

Boſtrenſis.

que Deiparæ Virginis præsentia indignam se pronuntiat. Vnde hoc mihi? *&c.* Vnusquisque suorum maiorum, ac parentum mores facilè ebibit. Alia similia verba his Elizabeth postea protulit eius filius Ioannes cùm Christum ad se venientem videret. Ego à te debeo baptizari,& tu venis ad me. Sed, quod est ad nostrum intentum; Elizabeth, quamuis esset pura, & sancta, vt de ea ait Lucas *cap. 1. num. 6.* tamen se indignam, & veluti immundam iudicat ad tantam præsentiam. Præcepit Deus Num.19. num.9. *Colliget autem vir mundus cineres vaccæ, & effundet eos extra castra in loco purissimo,* &c. *Cùm lauerit, qui vaccæ asportauerit cineres, vestimenta sua, immundus erit vsque ad vesperam,* Num.19. num.9.& 10. Sed quæro: Hic homo erat mundus, & cineres asportabat ad locum purissimum, qui iuxta multorum sententiam Sancta Sanctorum erat: quomodo ergo dicitur, quòd immundus erit? Tanta erat loci puritas, & religio, vt quamuis homo aliàs esset purificatus, ad eius tamen præsentiam immundus reputabatur. Huc respicit D. Augustinus relatus in Glossa ad citatum locum Numerorum, dum pro loco illo intelligit fidem catholicam; & ita ait: *Quomodo ex hoc erit immundus, qui mundus accesserat? Quia & hi, qui sibi videntur mundi in fide Christiana agnoscunt, quia omnes peccauerunt, & egent gloria Dei, vt iustificati gratis per sanguinem ipsius.*

Vnusquisque suorum maiorum virtutes sectatur.

Num.19.

Augustin.

55. *Mater,* ait, *Domini mei*; vt sic apertè, ac manifestè se famulam, & ancillam prædicet, Dominus enim relatiuum est ad seruum. Hæc est Sanctorum consuetudo, vt in aliis excellentias, ac dignitates; in se verò abiectiones, & humilitates recognoscant,& ideo in Beatissima Virgine principatum, in se verò famulatum considerat. Secundò. Numquam legitur, Elizabeth se ancillam nominare, nisi hîc modò: cùm enim ad Deum accedimus, nihil nos esse fatemur. Vide *cap. 2. num.32. quæst.17.* Tertiò. Matrem Domini appellat, non cognatam: imò nullius propinquitatis ac consanguinitatis hîc mentio fit. In his, quæ sunt proprij muneris, non affectus consanguinitatis, sed adstrictio obligationis attendenda. Vide suprà *cap citato num.11. & 12.*

Iusti in alijs dignitates, in se humilitates vident.

57. *Mater Domini mei.* Dixit Caietanus. Didicit Elizabeth ab Spiritu sancto, quòd erat mater Dei, & hominis; propter naturam enim humanam dixit, *fructus ventris tui*; propter diuinam, *Domini mei*; sed quare priùs fit mentio Christi Domini sub nomine fructus, in quo natura humana denotatur; & postea sub Domini nomine, in quo natura diuina resplendent? maximè enim gloriatur de natura humana, quæ est à matre. Secundò. Fructus dicit vtilitarem, quam nobis contulit, vt dixi *quæst.17.* Et per hanc vt verus Rex maximè vult innotescere, plus enim gloriatur de commodo, ac vtilitate, quam suis communicat, quàm de maiestate, ac gloria nominis sui.

Caietanus.

Christus vult cognosci per vtilitatem quam communicat.

QVÆSTIO XXII.

Vnde Elizabeth cognouerit Virginem esse matrem Dei, ac in vtero suo Verbum Incarnatum gestare?

58. RATIO litteralis. Diuina gratia, qua illuminata est Elizabeth. Secundò. Virginis præsentia diuinum odorem exhalabat, ac in verbis eius vox diuini Verbi personabat, vt dixi ex D.Hieronym. *quæst.12.* Tertiò D.Bernardus *serm. in Natiuitate Ioannis*, sic ait. *Quis tibi indicat matrem Domini, mulier sancta? Vt facta est, inquit, vox salutationis tuæ in auribus meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo.* Virginis aduentu maximè lætatur mulier annosa, magnamque gratiam participat; Ioannes etiam in vtero matris clausus vsu rationis donatus, maximè exultat, ac magnis donorum gratiis cumulatur. Meritò ergo Elizabeth apud se vt certissimum statuit, eam esse matrem Dei, quæ tam larga beneficia in omnes, magnos, ac paruos diffundebat.

Bernard.

Omnibus benefacere signum diuinitatis.

De Dei donis ait Dauid. *Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron, quod descendit in ora vestimenti eius,* Psalm. 132. num.2. Per hoc vnguentum Christi gratiam significari communis est Patrum explicatio; sed vnde colligitur tanta excellentia, ac nobilitas huius pigmentarij, quod non sit cuiuscumque donum, sed omnipotentis Dei præstantissima gratia. Vide quid ait de illo Regius Vates, quòd *descendit in barbam Aaron*, per quam designantur Apostoli, ac principes Ecclesiæ; & sistit ibi minimè, *sed descendit in oram vestimenti eius.* hoc est, in extremos, minimos, ac nouissimos. Et vnguentum, quod non solùm impinguescit, ac odore replet principes, ac magnos, sed etiam redundat, ac stagnat super humiles, & abiectos, nullius alterius est donum nisi solius Dei. Franconius Abbas de gratia Dei tom.12. *Nec ab hac,* inquit, *inundatione olei sacri ora vestimenti immunis remanere poterat: quæ licèt extrema totius vestimenti plenitudini firmamento erat. Barbam autem nostri Pontificis super Apostolis intelligimus, vestem in reliquis credentibus, extremam vestimenti oram, super humilitate nostra interpretari vtinam verè possemus. Lenitatem autem olei atque pinguedinem, gratiam interpretamur Spiritus sancti.* Vide suprà *c.5.n.104.& lib.2. cap.1. num.86.* & multis in locis de hac re.

59. Psalm.132.

Dei beneficia ad magnos, & paruos.

Franconius.

Lucæ 1.n.44. Ecce enim vt facta est vox salutationis tuę in auribus meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo.

VERSIONES.

Syriacus. Ecce enim quum incidit vox salutationis tuæ in aures meas, gaudio magno subsultauit fœtus in vtero meo.

Euthymius. Ecce enim vt peruenit vox salutationis, *&c.*

S.Greg.Thau. serm. 2. de Annunt. Exultauit infans præ iubilo in vtero, *&c.*

Fausst. Presb. lib.1.contra Arrium. Exultauit infans in spiritu.

Vatablus. Ecce enim vt edita est vox salutationis tuæ ad aures meas, subsiliit præ gaudio infans in vtero meo.

EXPOSITIO.

ELIZABETH Spiritu sancto plena reddit veluti rationem ab affectu; hoc maximè indicat illa particula *enim*. Quare Beatissimam Virginem matrem Domini appellauerit. *Exultauit infans in vtero meo.* Ex præsentia Domini maximum gaudium, & lætitia redundat in suos. *Ecce* magnitudinem rei indicat. Et *vt facta est*, ideſt, vt peruenit vox tuæ salutationis magnitudine gaudij exultauit infans. *In gaudio*, seu, vt habet Syriacus, *gaudio magno*; soli enim iusti lætantur verè, & gaudio magno.

QVÆSTIO XXIII.

Quomodo cognouerit Elizabeth, exultare infantem suum?

60. CVM pueri sæpe sæpiùs ex multis, variisque causis moueantur in vtero, vnde cognouit Elizabeth, infantem suum in vtero exultasse ex præsentia Domini, ac Virginis Mariæ? Respondetur primò, cum D. Augustino *Epistol. 57. ad Dardanum*, Lyrano, Beda, & aliis. *Reuelante Spiritu sancto*, ait Beda, *quo impleta erat, intellexit, quid exultatio infantis significet: scilicet venisse matrem illius, cuius præcursor erat futurus.* Secundò. Cognouit ex multitudine, suauitate, ac plenitudine gaudij. D. Bonauentura, *Ex quo*, ait, *puer tam mirabiliter exultauit, certum est, iam consummatum esse veraciter, quod in Isaia dicitur 12. Exulta, & lauda, habitatio Sion, quia magnus in medio tui sanctus Israël.* Solum enim gaudium, quod ex Deo est, vndique perfectum, & plenum, est. Tertiò. Quia, diuina gratia operante, cognoscebat, se spiritu filij adimpleri. Ita D. Ambrosius lib. 4. de fide. *Denique*, ait, *Elizabeth spiritu filij replebatur, prophetant matres spiritu parunlorum.*

Auguſt. Lyranus. Beda.

Bonauent.

Iſai. 12.

In ſolo Deo gaudium.

Ambroſ.

Sed quare Elizabeth prophetat ante ortum Ioannis; Zacharias verò post ipsum? Respondeo, quòd Elizabeth Baptistam gestabat in vtero, ac proinde etiam illius donis ante natiuitatem ditata est. Secundò, quòd illa ad dona cœlestia se disposuit, Visitationem Virginis lætabunda accipiendo. Zacharias verò illi incredulitate sua obstitit. Et dona cœlestia communicantur se præparanti, & non resistenti. Quare verò illa, quæ conceptum occultabat, modò se manifestat? Vide supra *cap. 4. quæst. vlt.*

Dona cœleſtia communicantur ſe præparanti.

QVÆSTIO XXIV.

Quare Iacob luctetur in vtero matris, exultet verò Ioannes?

61. IACOB in vtero matris cum fratre luctatur, & triumphos præripit, *Genes. 25.* Phares, & Zaram in vtero Thamar de primatus honore præliantur; Ioannes verò in ventre matris lætus exultat, & gaudet. Respondeo. Illi agebant de primatu, ac dignitate temporali, hic verò de cœlesti, ac spirituali dono; & vbi res est de temporali lucro, ibi prælium, ac dissidium viget; vbi autem de cœlesti munere, ibi vnitas, pax, & gaudium. Fauet D. Chrysologus sermone 69. in fine. *Ioannes*, ait, *exultat, & Iacob colluctatur in vtero, prudens æstimet, quid possit natura diuina.* Filios habuit Iacob, & Iob. Inter illos verò summa discordia, bellum, & odium: ita vt dicatur de eis circa fratrem suum Ioseph, Genes. 37. num. 4. *Videntes autem fratres eius, quòd à patre filijs cunctis plus amaretur, oderant eum, & non poterat ei quicquam pacificè loqui.* At de filiis sanctissimi Iob, quòd concordia, & amicitia ligati erant, diciturIob 1. num. 4. *Ibant filij eius, & faciebant conuiuium per domos vnusquisque in die suo. Et mittentes vocabant tres sorores suas, vt comederent, & biberent cum eis.* Sed cur in illis discordia tanta, in his verò tanta vnitas? Cur in illis tam tristis contentio, vt nec verbum pacificum haberetur, in his verò tanta iucunditas, & lætitia, vt conuiuiis dies transirent? In filiis Iacob dominandi, ac præferendi regnabat appetitus, ideo ab eis omnis pax, & lætitia exulabat. In filiis Iob nulla ambitio hæreditatis paternæ, sed prompta erat Deo sacrificandi, & obsequendi voluntas; & ideo ibi pax, & gaudium. Petrus Blesensis in Iob ait. *Cum pro diuisione hæreditariæ sortis frequenter soleat esse zelus, & æmulatio inter fratres, patet prudentia Iob, qui sic vitam instituerat filiorum, vt se mutua charitate diligerent, & se se ad amica conuiuia inuitarent. Bonum siquidem est, & iucundum, habitare fratres in vnum.*

Chryſolog.

Geneſ. 37.

Iob 1.

Bleſenſis.

QVÆSTIO XXV.

Quare de Ioanne, & non de Elizabeth asseratur exultatio in gaudio?

62. DE solo Ioanne, & non de Elizabeth dicitur, quòd exultauerit gaudio magno. Respondetur primò, ex D. Ambrosio lib. 2. in Lucam. *Vocem prior Elizabeth audiuit, sed Ioannes prior gratiam sensit. Illa naturæ ordine audiuit, iste exultauit ratione mysterij. Illa Mariæ, iste Domini sensit aduentum.* Maria visitauit Elizabeth, Christus Ioannem; & sicut Ioannes in tanto dono fuit prælatus, sic etiam in cœlestibus gratiæ benedictionibus excellentiorem locum gratiæ, prophetiæ, ac gaudij adeptus est. Secundò. Ioannes maxima necessitate huius sanctæ visitationis laborabat, vtpote in peccato originali detentus; Elizabeth verò iam in via, ac iustitia Domini incederat, *Luc. 1. num. 6.* Et ille, qui necessitate opprimitur, de remedio sibi dato scit maximè gaudere, & exultare. Post afflictionem, & laborem valde iucundum est gaudium, quod dicit D. Augustinus 8. Confessionum, cap. 3. *Plus gaudet homo de salute desperatæ animæ, & de maiori periculo liberatæ, quàm si semper ei affuisset: quanto maius periculum fert in prælio, tanto maius est gaudium in triumpho: iactat tempestas nauigantes, omnes futura morte pallescunt; tranquilletur mare, exultant nimis, quoniam timuerunt nimis; vbique maius gaudium, molestia maior præcedit.*

Ambroſ.

Gaudiũ iuxta menſuram gratiæ.

Qui neceſſitatur exultat de bono.

Auguſt.

Vbi maior moleſtia, ibi maius gaudium.

Cùm

63. Genes. 15. Cùm Deus vellet aperire Abrahamo successum gentis suæ, *Cùm Sol occumberet, sopor irruit super Abraham, & horror magnus & tenebrosus invasit eum*, Genes. 15. num. 12. Ostenditur ei captiuitas filiorum in Ægypto, regressus cum magna substantia, & multa alia bona ei promittuntur. Sed ad quid tribulatur, & anxiatur spiritus Prophetæ? Vt inde gaudium superueniens esset maius; delectatio quæ succedit tristitiæ, maximè iucunda. Idiota lib. 2. de vera patientia. *Nequaquam igitur contemnenda est tribulatio, quæ cordis est sanitas, & via recta ad vitam, tamquam si hoc felicitati ipsius status accrescat.*

Idiota.

Lucæ 1. *n.* 45. Beata, quæ credidisti, quoniam perficientur ea, quæ dicta sunt tibi à Domino.

VERSIONES.

Textus Græc. Beata, quæ credidit, *&c.*

Syriacus. Et eo felix, quæ credidit; quia futurum est complementum earum rerum, quæ dictæ sunt ei à Domino.

Arias. Et beata credens, quòd erit perfectio effatis ei à Domino.

EXPOSITIO.

64. LAVDAT Elizabeth Beatam Virginem à fide, quam præstitit Angelo. Et ait: *Beata, quæ credidisti*, seu, vt est in Græco: *Beata, quæ credidit*; & idem est sensus. *Quoniam perficientur in te*, &c. Inter mirabilia ab Angelo dicta, illud dumtaxat adimpletum erat: *Ecce concipies*; alia verò adimplenda erant; verbi gratia: *Paries filium, vocabis nomen eius, Iesus; hic filius Altissimi vocabitur: regnabit in domo Iacob*, &c. Diuus Gregorius *homilia 5. in Ezechielem*, notat, prophetiam omne tempus, præteritum, præsens, & futurum ambire; nam Elizabeth Beatam Mariam promissionibus Angeli credidisse, de præterito cognouit; dum matrem Domini appellat, occulta de præsenti pandit; & cùm omnia ab Angelo prædicta perficienda fore prænuntiat, de futuro prophetauit.

Gregor.

QVÆSTIO XXVI.

Quare Elizabeth Virginem Beatam *appellauerit?*

65. RESPONDETVR primò. Quia credidit; Deo enim credere, & obedire, summa beatitudo est. Secundò. Toletus hîc in Comment. *Credidisti, non vt vir meus Zacharias, qui eidem Angelo multo faciliora nuntianti non credidit, & incredulitatis pœnam adhuc mutus, & surdus sustinet.* Ex eo enim laudat eius fidem, quia hoc in negotio se non habuit, vt vir suus Zacharias, cuius rei pœnam sustinebat: & euitare illud malum, quo aliquis laborat, maximè ei magnum apparet. Tertiò. Diuina prouidentia sic dispositum est; nam, vt notant hîc communiter Expositores, multi futuri erant hæretici, dicentes, quòd Beatissima Virgo non crediderit Angelo in Annuntiatione, dum dixit; *Quomodo fiet istud?* Vt hæc impia ora obmutescant, ideo Elizabeth fidem Virginis laudat.

Deo obedire beatitudo. Toletus. *Euitare malum alterius valde magnum.*

Sed quare, cùm Beata Virgo in Incarnatione viderit Verbi diuini essentiam, vt ex communi sententia dixi superiori capite; & in visione diuinæ essentiæ consistat formaliter beatitudo, iuxta D. Thomam, ac eius discipulos; quare ergo Elizabeth Virginem appellat Beatam, non quia viderit Essentiam diuinam, sed quia crediderit? Respondeo, quòd Virgo videtit Essentiam diuinam, fuisse quid gratuitum ex mera beneuolentia diuina: quod verò crediderit, maximum meritum præstitisse. Et magis laudabile, ac glorioſum est id, quod habetur ex meritis, quàm quod per beneuolentiam consequimur. Ex alto Dei consilio præpositus pincernarum oblitus est interpretis, sui scilicet Ioseph, *Genes.* 40. *num.* 23. & tamen ad explicanda somnia Pharaonis reminiscitur pincernarum magister, illius, *Genes.* 41. *num.* 9. Sed quare homo, à quo tot beneficia acceperat, è memoria excidit? Vt Ioseph apud omnes esset maximè laudabilis, voluit Deus non ex fauore, sed ex meritis è carcere educi, & ad tantam dignitatem subleuari. Chrysostomus ibi: *Oportebat*, ait, *expectari tempus opportunum, vt maiori cum gloria inde educeretur: siquidem pincernarum magister, si ante somnia Pharaonis recordatus fuisset, fortassis auctoritate sua eum liberasset, & non tam perspicua fuisset alijs eius virtus.* In huius rei confirmationem, Nota quòd Elizabeth non solùm dicit Virginem Beatam, quia in matrem Dei electa erat, quod erat ex gratia, sed etiam quia credidit, *Beata quæ credidisti*, quod ex meritis proueniebat. Vide *cap.* 1. *num.* 117. *& cap.* 2. *num.* 27.

66. D. Thomas. *Quod meritò, non gratia acquiritur, decorat.* Chrysost.

QVÆSTIO XXVII.

Quare tam breuiter loquatur Elizabeth?

67. ZACHARIAS ad natalem filij sui celebrandum egregium componit canticum magnis carminibus plenum, *Lucæ* 1. *à num.* 68. Elizabeth verò paucis versiculis sanctificationem filij decantat. D. Ambrosius *lib.* 2. *in Lucam*, ad illa verba, *Et tu puer Propheta*, eleganter rem expendit. *Aduerte*, inquit, *quàm paucis Elizabeth, quàm multis Zacharias prophetet: sed disciplina seruatur; vt mulier discere magis, qua diuina sunt, studeat, quàm docere.* Secundò Elizabeth egit de laudibus Virginis. *Benedicta tu inter mulieres: vnde hoc mihi?* Et vbi est sermo de excellentiis Virginis, ibi pauca pro multis valent, cùm in illo (mater Domini mei) contineantur omnia.

Ambros. *Laudes Virginis in maternitate vecapitulantur.*

Vide suprà *cap.* 2. *num.* 107.

CAP.

CAP. VII.

Canticum Virginis.

Lucæ 1.*n.*46. Et ait Maria : Magnificat anima mea Dominum.

VERSIO.

S. Athan. Si-nait. lib. 1. *Hexaëmer.* Magnificat anima mea eum, qui est mihi dominatus.

EXPOSITIO.

1. MAximas laudes suas ab Elizabeth audierat Beatissima Virgo, quas tamen omnes eximia humilitate hoc cantico suo in Deum tanquam in suum fontem refert; quod

Lyranus. ponderans Lyranus, ait, *O Elizabeth, tu me magnificas : sed ego totum Deo attribuens ipsum magnifico in hoc carmine*; & D. Bernardus sermone in si-

Bernard. gnum magnum : *Magna quidem*, ait, *præconia: sed deuota humilitas nihil sibi passa retinere, in eum magis vniuersa refudit, cuius in se beneficia laudabantur.*

Ambros. Notat etiam D. Ambrosius hîc. *Quòd, ait, ante Ioannem Elizabeth prophetauit, & Maria ante Domini generationem, hoc est, natiuitatem; nam sicut peccatum à mulieribus cœpit, ita etiam bonum à mulieribus inchoatur.* Vltimò notat Hugo ad illa verba

Hugo. *Quomodo fiet istud? Quòd Beatissima Virgo hîc in suo cantico largius loquitur, quàm in quacumque alia actione; tota erat hic in reddendis gratiarum actionibus Deo pro beneficijs tam sibi, quàm vniuerso populo collatis, & ideo ait : Magnificat anima mea Dominum*; ideſt,

In credendis gratijs multus sit homo. Totus meus Spiritus sit in Deum glorificando, ac eius bonitatem prædicando. Dixit autem non Deum, vel filium, vel Sponsum, sed Dominum ob humilitatem, vt relatione ad Dominum se ancillam fateretur.

QVÆSTIO I.

Quare in principio sui Cantici Beatissima Virgo intonet : Magnificat?

2. AD quod respondetur primò explanando ipsum verbum *Magnificat*, ideſt, anima mea

Eusebius. Theophyl. Bonauent. Euthymius. Beda. Deum magnum prædicat. Ita Eusebius Emissenus *hom.* 6. Theophylactus, D. Bonauentura, Euthymius, Beda *serm.* 6. *Temporum Aduentus.* Secundò, *Magnificat anima mea Dominum*, ideſt,

B. Virgo Deū magnum declarat. anima mea tot, ac tam innumeris repleta donis Deum ipsius factorem magnum prædicat, ac demonstrat : nam sicut magnum opus, magnum sui declarat opificem; ita anima mea tot gratiarum cumulata donis, magnum sui conditorem manifestat, ac si ex nullo alio opere tantum sibi

Basilius. gloriæ arrogauerit. Fauet D. Basilius *in Psalm.* 29. ad illa verba : *Exaltabo te, Domine.* Tertiò. Anima mea virginitate, ac puritate, & sanctitate Deum glorificat, ac exaltat. Ita Franconius Abbas *tom.* 7. *de gratia Dei.* Franconius.

Quartò Origenes homil. 8. in Lucam. *Si Dominus*, ait, *nec incrementum, nec decrementum recipere potest, qua ratione nunc Maria loquitur, Magnificat anima mea Dominum?* Et soluit dubium supponendo, quòd vnusquisque nostrûm imago Dei sit, ac proinde ex eo, quòd Beatissima Virgo facta sit superior gratia, & sanctitate super omnes puras creaturas, inde est, quòd faciendo grandem animam suam, quæ est imago Dei, fecerit grandem ipsum Deum. Et ideo pergit idem Origenes. *Quando igitur grandem fecero imaginem, id-est, animam meam, & magnificauero eam opere, cogitatione, sermone, tunc imago Dei grandis efficitur : & ipse Dominus, cuius imago est, in nostra anima magnificatur. Anima igitur Mariæ primum magnificat Dominum.* Nota vltimò, quòd non dixit Beatissima Virgo per modum imperandi, *Magnifica*, vt Dauid dicebat : *Lauda anima mea Dominum*, Psalm. 145. Psalm. 145. *Benedic anima mea Dominum*, Psal. 102. Sed tantùm ait in tertia persona, *Magnificat anima mea*; quia Dauid ob humanas occupationes à diuinis laudibus distrahebatur, & ideo excitatione opus erat; at Beatissima Virgo ita cœlestibus contemplationibus addicta, ac intenta erat, vt nec per momentum siue vigilans, siue dormiens ab illis abstineret; quapropter omnis excitatio superuacanea erat, ac proinde perpetuò, continuoque dicebat, *Magnificat anima mea.*

3. Origenes.

Qui magis est obligatus, sit magis in gratificatione.

Emergēs dubium.

Psalm. 102.

Virgo Dei laudibus sēper intenta.

QVÆSTIO II.

Quare ait : Anima mea?

RESPONDEO primò. Vt significaret, se non solùm exterioribus verbis, vt sæpe faciunt homines, sed etiam interioribus animæ cogitationibus, ac meditationibus Deum extollere, ita vt ore, corde, & opere Deum laudaret. Secundò. Hæc phrasis est satis vsitata in Scriptura, quòd diuinas laudes decantare, animæ tribuatur, *Psalm.* 33. *num.* 3. *& Psalm.* 34. *num.* 9. *Psalm.* 102. *num.* 1. *Psalm.* 103. *num.* 1. Beatissima autem Virgo, quamuis omnium doctrix, à communi loquendi modo noluit abstinere. Tertiò. Nota, nullam puram creaturam æqualiter, ac Beatissimam Virginem dicere potuisse, *Anima mea*; nam omnis alia pura creatura, cùm siue grauiter, siue leuiter, peccato sit infecta, ei subdita est : at Beatissima Virgo, cùm ab omni ordinato affectu, ac macula, etiam leui, esset immunis, integram suæ voluntatis habebat potestatem; & ideo verissimè dicebat, *Anima mea.* At dices : Beatissima Virgo iam Deo se tradiderat, & res per donationem transit in alterius potestatem; quomodo ergo ait : *Anima mea?* Tali afficiebatur gaudio, ac delectatione in eo, quòd se in laudem Dei dederit, ac si per quælibet instantia eiusmodi oblatio esset recenter facta. Deinde, quia nihil melius possidetur, quàm id, quod Deo donamus.

4.

B. Virgo delectabatur in eo, quod se Deo dedicauerit.

Lucæ 1.*n.*47. Et exultauit Spiritus meus in Deo salutari meo.

VERSIO

VERSIONES.

Syriacus. Exultauit Spiritus meus in Deo seruatore meo.
Text. Hebraicus. Spiritus meus in Deo Iesu meo.
Euthymius. In Deo saluatore meo.
Ex Græco multi leg. Vehementer lætatus est Spiritus meus.

EXPOSITIO.

5. INGENTI repleta gaudio Beatissima Virgo se non potuit continere, qui externas prorumperet in laudes; hoc enim innuit verbum illud, *exultauit*, idest, ex rigore Grammatico, *extrà saltare*. Et cùm dixisset, *Magnificat anima mea*, de præsenti; nunc ait, *Exultauit*, de præterito, significans hîc gaudium illud, quo anima sua affecta est, dum Christum in vtero concepit; & hæc conceptio gaudij tanti causa extitit. *In Deo.* Antea Dominum appellauerat, *Magnificat anima mea Dominum. Dominus* nomen est potentiæ; *Deus* verò beneficentiæ; quod clariùs expressit dicendo Deum Saluatorem, vnde ait D. Augustinus in expositione huius Cantici: *Vtrumque professa est, & Dominum, & Saluatorem, vt pro potestate, qua omni creaturæ dominatur, iure metuendum ostenderet: pro bonitate, qua misericorditer quosdam saluat, dignum dilectione demonstraret.* Magnificat Dominum, qua ratione potentiæ omnia ei famulari debent. Exultatio affectus est voluntatis; *In Deo saluatore*, ratione beneficentiæ. Plus amoris conciliauit misericordia, quàm potentia.

August.

Plus acquiritur misericordia, quàm potentia.

6. Addidit, *salutari*; seu, vt est in Græco, *seruatore*, seu *Saluatore*, seu Hebraicè, *Iesu*, idem est, ac, Exultauit in Deo, propter admirabile Incarnationis opus, quo Deus saluator suus constitutus erat, & inter omnia beneficia maximum, & præcipuum. Fortasse alludit hîc Virgo ad illud Abac. 3. num. 18. *Exultabo in Deo Iesu meo*; quamuis multo maiori cum ratione hoc dicat Beatissima Virgo; quia non solùm de natione sua, sed de suis etiam visceribus conceptus erat Christus. Et appellat ipsum *saluatorem*, & *seruatorem*; quia ipsam à peccato actuali, & originali liberauit, & saluauit, ideo præteritum tempus apposuit; redemptio enim Beatissimæ Virginis excellentiori modo, quàm nostra, facta est, vt communiter dicunt Theologi, imò, vt suprà dixi *cap. 3. quæst. 2. num. 31.* in propria persona non contraxit debitum originalis peccati. Tandem expende illud vltimum verbum, *meo*, *in Deo salutari meo*, ideſt, specialiter dicitur *meus*, quia ex meis visceribus formatus. Vel, vt eleganter notat Caietanus, *meo*, possessionem significat Saluatoris, tamquam rem propriam. Verè ergo meus est, ait Virgo, quoniam totum corpus eius mediante quo saluat mundum, meum est, nullamque in eo habet partem alia pura creatura. Deinde meum appellat, vniuersale beneficium sibi proprium, & peculiare faciens. Gratus animus ob magnitudinem charitatis suæ ad gratias agendas commune beneficium peculiare sibi reputat. Ita D. Paulus ad Galatas 2. num. 20. *Qui dilexit me, tradidit semetipsum pro me.* Quod eleganter in hunc sensum expendit ibi Diuus Chrysostomus. *Quid facis Paule, dum communia propria tibi vendicas.* Et notandum, vt egregiè ponderauit Hugo Victorinus lib. 4. Elucidator. cap. 1. *Non tacitè prætereundum quòd cùm Dominum nominaret, nihil addidit; cùm verò Saluatorem diceret, non simpliciter saluatorem, sed suum saluatorem nominauit.* Dum Dominum nominat, absolutè sine vllo addito dixit, *Magnificat anima mea Dominum.* At cùm saluatorem appellat, statim *meum* apponit, quia peculiariter vt suum saluatorem eum agnoscebat, nam mirabili modo super omnes homines, eam à peccato originali redemit, ac liberauit, vt dixi *cap. 3. quæst. 3. in fine.*

Caietanus.

Gratus animus pro communibus beneficijs.

Galat. 2.

Chrysost.

Hugo.

Virgo peculiariter redempta.

QVÆSTIO III.

Quod discrimen sit inter animam, & spiritum.

7. QVRITVR quæstio exeo, quòd hîc dicatur anima Deum magnificare: Spiritus verò exultare. Est igitur prima sententia, quòd anima sumitur pro parte inferiori, quæ respicit ipsum corpus, illique omnes cum cæteris animantibus, communes ministrat functiones, verbi gratia, vegetare, & sentire; spiritus verò sumitur pro superiori portione, qua homo Angeli assimilatur. Fauent huic sententiæ Diuus Gregorius Nyssenus *in Epistol. 1. ad Thess. cap. 5.* Diuus Thomas *in Epistol. ad Hebræos, cap. 4.* Diuus Augustinus *lib. 22. de Genes. ad litter. cap. 7.* Hugo, & graues Recentiores, vt Toletus, Barradas. Et habet pro fundamento illud Apostoli ad Hebræos 4. num. 12. *Sermo Dei pertingens vsque ad diuisionem animæ, & spiritus.* Secunda sententia tenet, quòd *anima* hîc accipitur, prout denotat totam ipsam animam secundùm suas potentias; & ideo dicitur hæc Deum magnificare, quia omnes illius operationes Deum glorificant: spiritus verò hîc pro voluntate ponitur; & quia lætari, & gaudere ad hanc spectat, ideo scienter dixit Virgo: *Exultauit spiritus meus.* Ita Ioannes Carthagena *lib. 6. homil. 12.*

Greg. Nyss. D. Thomas. August. Hebr. 4.

8. Tertia sententia mihi probabilior est, quòd hîc spiritus, & anima pro eodem sumuntur. Ita D. Augustinus *in expositione huius Cantici.* D. Bonauentura, Titus Bostrensis *hîc*, Iansenius, Maldonatus, & alij. Est enim valde solemne apud Hebræos, vt eadem res valde diuersis variata verbis repetatur. Psalm. 2. num. 4. *Qui habitat in cœlis, irridebit eos, & Dominus subsannabit eos.* Et num. 3. *Dirumpamus vincula eorum, & proijciamus à nobis iugum ipsorum.* Et notat D. Augustinus *lib. 2. de origine animæ*, innumerabiles huiusmodi locutiones inueniri in diuinis eloquiis. Deinde in aliis sententiis est semper grauis difficultas, cur anima dicatur hîc magnificare, & spiritus exultare? Cùm Regius Vates Psalm. 34. num. 9. dicat: *Anima mea exultabit in Domino; & delectabitur super salutari suo.*

Psalm. 2.

Psalm. 34.

QVÆSTIO

QVÆSTIO IV.

An prius fuerit magnificatio, quàm exultatio?

9. QVÆSTIO est, An Beatissima Virgo priùs Deum magnificauerit, & postea in illo exultauerit; vel è contra? D. Bonauentura existimat, prius fuisse exultare; & ita ait S. Pater. *Quia enim spiritus interius exultauerat, ideo anima in voce magnificabat, & ideo exultationem de præterito, & magnificationem de præsenti ponit, quia exultatio est natura prior.* Quod confirmat ex Psalm. 39. n. 17. *Exultent, & lætentur in te omnes quærentes te, dicant semper, Magnificetur Dominus, qui diligunt salutare tuum.* Vult ergo S. Pater, quòd Beatissima Virgo priùs exultauerit ex Conceptione Christi, & postea voce magnificauerit. Oppositum verò tenent alij, quod mihi est probabilius; quia hîc licèt *anima*, & *spiritus* sint idem, tamen ad intellectum pertinet magnificare, & ad voluntatem exultare. Iansenius; *Bene*, ait, *prius dixit: Magnificat; deinde, exultauit: cùm enim magnificare pertineat ad intellectiuam vim; exultare verò ad voluntatem, & affectus iste ex illo nascitur.* Et ita ipsa priùs magnificauit Deum, & postea exultauit de tantis beneficiis. Deinde Beatissima Virgo omnia protulit ordine suo; & priùs dixit magnificare, & postea exultare: ergo ita euenit. Quod verò dicat, *Magnificat*, de præsenti, ex eo est: quia eius spiritus semper, & continuò erat in gratiarum actione.

Bonauent.

Psalm. 39.

Iansenius.

Lucæ 1. *n.* 48. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ. Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

VERSIONES.

Textus Græc. apud Iansenium. Quia respexit paruitatem ancillæ suæ. Ecce enim ex hoc nunc Beatam.

Arias. Respexit humilitatem ancillæ suæ.

Aliqui ex Hebræo. Respexit annihilationẽ ancillæ suæ.

Syriacus. Ecce enim ex hoc tempore beatitudinem mihi tribuent omnes generationes.

D. Hieron. in cap. 8. Isaiæ. Ecce enim amodo beatam.

Euthymius. Ecce enim post hęc beatam.

Arabicus. Ex hoc dabunt mihi beatitudinem omnes.

EXPOSITIO.

10. ANNECTIT causam suæ exultationis in Deo; *Quia respexit humilitatem.* An hîc intelligat virtutem humilitatis? Quæstione sequenti, *Respexit*, ait, quod variis sumitur modis. Primò dicitur Deus respicere, prout omnia cognoscit, & nihil eum latet. Psalm. 112. num. 6. *Homilia respicit in cælo, & in terra.* Secundò. Respicit, aliquod acceptando opus, *Respexit Dominus ad Abel*, Genes. 4. num. 5. Tertiò. Respicit, laborem remunerando. Quartò. Respicit, ab hostibus protegendo. Exod. 2. num. 25. *Respexit Deus filios Israël, & liberauit eos.* Quintò. Respicit, gratiam largiendo, ac sanctificando. Psalm. 85. num. 16. *Respice in me, & miserere mei.* Sextò. Dum approbat Deus, dicitur, respicere. Habac. 1. n. 13. *Mundi sunt oculi tui, ne videas malum, & respicere ad iniquitatem non poteris.* Et in hac significatione illud hîc accipit D. Augustinus sermone de Assumptione: *Quid enim est, dicere: Respexit humilitatem ancillæ suæ, nisi approbauit.* Sed omnibus ex his modis bene posse Deum Virginem Beatam respicere, manifestum valde est. *Humilitatem*, ait, quia, vt testatur D. Dionysius Carthusianus, *Pro humilitate præcipuè meruit exaltari, per eamque præsertim dispositа est ad concipiendum vnigenitum Dei.* Et ideo ad hanc magis exprimendam aliqui legunt, *annihilationem*; quia ita erat humilis, vt pro nihilo se reputaret.

Genes. 4.

Exod. 2.

Psalm. 83.

Habac. 1.

Augustt.

Carthusian.

Ecce enim ex hoc, idest, ex hoc tempore, quo Deus me respexit. Tacitè hîc respondet Elizabeth, quæ ipsam beatam prædicauerat, quia *credidit:* at Beatissima Virgo, vt verè humilis, totam suam refert beatitudinem, non in suam fidem, nec in aliquem suum actum, sed in Deum, qui ipsam respexit. *Omnes generationes.* idest, tam homines, quàm Angeli, vt explicat Hugo. Sub nomine generationis etiam Angeli comprehenduntur, iuxta illud: *Istæ sunt generationes cœli*; vt ait D. Augustinus 1. *de Gen. ad litteram.* Secundò. *Generationes*, idest, omnes ætates. Ita Vatablus per omnium tempora Beatissima Virgo est glorificata. Tertiò. Omnes generationes credentium, siue hominum, siue mulierum. Quartò. Omnes generationes tam fidelium, quàm infidelium, omnes enim Beatissimam Virginem summis laudibus extollunt. Pro quo aliquot testimonia adducunt Lyranus, & doctissimus Ioannes Carthag. *lib. 6. homil.* 17. Beatissimam Virginem his verbis vaticinatam esse, & prophetasse, communis est sententia Patrum, D. Basilij, D. Hieronymi, D. Cyrilli, *in cap. 8. Isaiæ*, ad illa verba, *Et accessi ad Prophetissam*, &c. D. Augustini *lib.* 17. *de ciuitate Dei, capite vltimo*, D. Ambrosij, Lyrani, Glossæ, *in caput primum Lucæ*, & aliorum communiter.

11.

Hugo.

Vatablus.

Basilius. Hieron. Cyrillus. August. Ambros. Lyranus.

QVÆSTIO V.

Quid nomine humilitatis *hîc intelligatur?*

12. EVTHYMIVS, Isidorus Clarus, Vatablus, Cardin. Iansenius, & Caietanus, Noster Beaulxames, Maldonatus, Barradas, Stella, & alij Recentiores tenent Beatissimam Virginem hoc loco non locutam fuisse de propria virtute humilitatis; sed de sua abiectione, paruitate, ac humili conditione: ac si diceret, Deus respexit ad exiguitatem, seu, vt explicat Vatablus, ad nihilitatem ancillæ suæ; quia se in nihilum appendebat. Vnde ait eleganter Caietanus. *Aduerte: in his B. Virginis verbis virtus humilitatis non significatur*

Euthymius. Clarus. Vatablus. Iansenius. Beaulxam. Maldonat. Barradas. Stella.

Caietan.

ficatur voce, sed exercetur opere; nam hic est intima humilitatis actus, æstimare se infimam, exiguam, & paruam. Probatur hæc sententia primò. Quia in textu Græco pro *humilitate* habetur ταπείνωσιν, quod paruitatem, ac exiguitatem propriè significat, vt testatur Iansenius. Secundò. Quia alienum est à vera humilitate, se ipsum non solùm humilem agnoscere, sed etiam profiteri; sola enim inter virtutes humilitas se ipsam ignorat. Tertiò. Valde alienum videtur à Beatissima Virgine, vt diceret, suis meritis tantùm se beneficium consecutam, vt mater esset Dei: ergo hîc se indignam tanto beneficio declarat.

Vera humilitas opere ostenditur.

13. Communis tamen sanctorum Patrum sententia est, quòd de virtute humilitatis hîc sermo sit. Ita D. Augustinus *in expositione huius Cantici, & serm. 2. de Assumptione*, Origenes *homilia 8. in Lucam*, D. Bernardus *sermone 42. & 45. in Cantic.* S. Hildephonsus *serm. 1. de Assumptione*, D. Thomas 2. 2. *quæst. 161. art. 1.* D. Bonauentura *in speculo B. Virgin. cap. 8.* D. Dionysius Carthusianus, Beda, Hugo de S. Victore *hic.* Ansbertus *in Apocal. lib. 2.* ad illa verba: *Et Angelo Smyrnæ scribe.* Rupertus *lib. 1. in Cantic.* Probatur primò. Quia nostra Vulgata habet *humilitatem*; quæ vox propriè, & germanè ipsam virtutem significat. Secundò. Beatissima Virgo hîc loquebatur instinctu Spiritus sancti magna mysteria declarando: ergo explicauit suæ dignitatis radicem, quæ fuit ipsa humilitas. Fundamenta contraria facilè soluuntur. Nomen illud Græcum ταπείνωσις, non solùm significat paruitatem, sed etiam veram virtutem humilitatis. Et ita *Matth. 11. n. 29.* habetur in Græco, pro eo, quod Christus de se testatur: *Mitis sum, & humilis corde.* & 1. Petri cap. 5. n. 5. & Iacobi cap. 4. n. 6. *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Nec secundum, & tertium fundamentum obstat; quia Beatissima Virgo hîc non loquebatur ex se, sed vt mota ab Spiritu sancto; ac proinde optimè stat cum humilitate eius, quòd suas virtutes, & magnalia publicaret; sicut etiam ipsa de se testatur, esse prædicandam Beatam: *Quia fecit mihi magna*; & hoc pacto sæpe iusti suas testantur virtutes. Dauid 2. Reg. 6. n. 22. *Ero humilis in oculis meis.* Et Sponsa Cant. 1. n. 11. *Nardus mea*, id est, humilitas, *dedit odorem suum.*

Augusti. Origenes. Bernard. Hildephons. D. Thom. Bonauent. Carthusian. Beda. Hugo. Ansbertus. Rupertus. Matth. 11. 1. Petri 5. Iacobi 4. 2. Reg. 6. Cantic. 1.

QVÆSTIO VI.

Quare B. Virgo hîc loquatur per tertiam personam?

14. QVÆSTIO est: Cur Beatissima Virgo, dum de sua agit humilitate, de se per tertiam personam loquatur, *Respexit humilitatem ancillæ suæ*; dum verò de sua beatitudine tractat, in propria persona loquatur: *Beatam me dicent?* Respondeo, quòd modus agendi, ac loquendi debet esse statui accommodatus, & proportionatus; dum ergo de sua humilitate est sermo, ancillam se vocat; at verò dum de sua beatitudine agit, in propria persona, tanquam vera Domina, ac mater Dei fatur; sicut enim est proprium humilium se inter seruos computare, propter maximam humilitatem, ita est proprium dominorum, suæ excellentiam dignitatis pro viribus tueri, ac custodire. Christus dicebat de se Psal. 21. n. 7. *Ego sum vermis.* & Psalm. 2. n. 6. *Ego autem constitutus sum Rex ab eo.* Modò vermis, modò Rex? Quomodo hæc cohærent? Pro ratione temporis: in morte, ac passione se agnoscit vermem; in dominandi potestate, ac beatitudine, Regem.

Accommodandum statui. Psalm. 21. Psalm. 2.

Lucæ 1. n. 49. Quia fecit mihi magna, qui potens est, & sanctum nomen eius.

VERSIONES.

Syriacus. Quia egit apud me magnifica ille, qui potens est.

Alia exemplaria Græca apud Iansenium. Quia fecit apud me magnalia ille, qui potens est, cuius nomen sanctum est.

Textus Hebraicus. Quia fecit apud me mirabilia, seu miracula.

Vatablus. Quia præstitit mihi magnifica, qui potens est, & cuius nomen sanctum est.

S. Paulin. epistola 3. ad Delphinum. Fecit nobis magna, qui potens est.

Aliqui ex Græco. & immaculatum nomen eius.

EXPOSITIO.

15. EXPLICAT causam, ob quam illam Beatam dicent omnes generationes: hoc enim indicat illa particula *quia*; vbi ex magna humilitate sua, vt ait Theophylactus *in Catena aurea D. Thomæ*, demonstrat Virgo, non per suam virtutem se beatam prædicandam: sed causam assignat, dicens: *Quia fecit mihi magna.* Per *magna* autem hîc Patres cum D. Augustino in expositione istius Cantici intelligunt celebratum Incarnationis mysterium, quod ipsa, illibata virginitate, ex Spiritu sancto Deum conciperet, & ideo magnum appellat; quia mysterium hoc super omnia ineffabile est. Vel per *magna*, seu *magnalia*, seu *mirabilia* intelligit omnia dona gratiæ in se collocata. *Et hæc*, vt ait Caietanus, *tanquam inexplicabilia singillatim hoc vnico nomine cuncta comprehendit*; *Qui potens est.* Totum reuocat in Dei potentiam, vt ait Titus Bostrensis, vt magnalia tanta in se facta fide credantur; nam qui hæc operatus est, Omnipotens est. Et non expendit, vt ait D. Augustinus *in expositione huius Cantici*, quanta, aut qualis sit hæc potentia, *Confessa est potentiam, discutere non præsumpsit, quia sciri non conuenit, quanta est, quia infinita est.* Et dum Virgo de suis agit magnalibus, statim recurrit ad potentiam Dei, quia hæc maximè in illis resplendet, vt testatur Diuus Bernardus *serm. super Salue Regina.* Vnde elegantissimè, & piè, ait Petrus Damianus serm. 1. de natiuit. Mariæ. *Fecit*, inquit, *tibi magna, qui potens est, & data est tibi omnis potestas in cœlo, & in terra: & nihil tibi impossibile, cui possibile est desperatos in spem beatitudinis releuare*; dum pro se Beatissima Virgo laudat Deum, ac ei gratias agit, ad diuinam potentiam confugit, cui maximè erat obligata, dum

Magnalia Virginis inexplicabilia. Caietanus. Theophyl. Augusti. Bernardus. Damianus. *Magna potentia Mariæ dum intercedit.*

dum eius precibus aliquali modo, vt ita dicam, communicabatur, vt pro quibus ipsa intercederet, ad portum salutis perduceret.

16. Augusti. *Fecit mihi*, non in me, nec per me, vt ait Augustinus citatus; sed *mihi*; *quod enim ad omnium salutem in ea factum est, hoc, priuilegio dilectionis, ad eius gloriam singulariter est ordinatum.* Sicut enim omnia, quæ Deus dixit, & fecit, ad eius gloriam referuntur; sic omnia, quæ in nostra reparatione lucent, in laudem Virginis cedunt. *Fecit mihi*, non nobis; nam illa lectio D. Paulini non habet fundamentum in aliquo textu, sed fortasse dictum est per accommodationem, dum loqueretur ad fratres: *mihi*, ait, dum etiam de fructu Incarnationis, ac Redemptionis, loquitur.

Gratus animus beneficia communia reputat particularia. Gratus animus communia beneficia peculiaria reputat, vt se magis obligatum agnoscat. *Et sanctum nomen eius.* Verbum Incarnatum vel Spiritus sanctum innuit, vt iam dico *quæstione seq.* Cur verò hîc non exprimat nomen Dei? vide infrà *num.24. & seqq.*

QVÆSTIO VII.

Quid B. Virgo hîc intelligat per nomen sanctum eius?

17. Iansenius. VARIÆ sunt sententiæ. Prima est Iansenij disiungentis hoc ab antecedenti sententia: *Qui potens est*; & referentis hoc ad consequentem, *& misericordia eius.* Quasi incipiat Virgo laudare Dei sanctitatem, & misericordiam. Hæc non videtur multum accommodata contextui. Virgo multa accepit à potente, & sancto Deo, seu à Deo prout potens, & sanctus est. Secundò. Alij per *nomen* accipiunt virtutem, seu facultatem ad aliquid efficiendum. Et ita locutus est Christus Dominus Marci 9. num.37. *In nomine meo dæmonia eijcient.* Dicúntque sensum esse, quòd virtus diuinæ Omnipotentiæ magna fecerit Beatissimæ Virgini. Tertiò. D. Augustinus, Hugo de S. Victore per *nomen* intelligunt famam, & cognitionem Dei; ita vt sensus sit; quia Deus fecerit magna Virgini, ideo eius fama, & cognitio est sancta, & ab omnibus Sanctis veneratur. Quartò. Toletus, Barradas, & alij per *nomen sanctum* intelligunt Spiritum sanctum, qui nomine suo Sanctus dicitur: tanquam si referat Virgo sermonem ad id, quod Angelus dixerat: *Virtus Altissimi obumbrabit tibi, & Spiritus sanctus superueniet in te. Qui potens est*, id est, virtus, seu potentia Altissimi obumbrauit mihi. Et sanctum nomen eius, id est, Spiritus sanctus in me superuenit.

Marc.9. Augusti. Hugo. Toletus. Barradas.

18. Bonauent. Verratus. Beaulxam. Isai 30. Quintò. Mihi probabilior videtur expositio, quam tradunt D. Bonauentura, nostri Verratus *lib. de Incarnatione, tom.2. cap.4.* & Beaulxames *hîc.* quòd per *nomen sanctum* intelligitur Verbum Incarnatum; expressè enim vocatur nomen ab Isaia 30. num. 27. *Ecce nomen Domini venit de longinquo.* Ac si dicat Virgo: Pater mihi fecit magna per filium, per quem fecit omnia. Et meritò hoc Verbum Incarnatum, seu nomen appellat sanctum; nam, vt ait Beda, Sanctus idem est, ac separatus, seu segregatus ab omni immunditia; Christus autem Dominus dicitur à D. Paulo segregatus à peccatoribus. Euthymius, *Sanctum*, id est, magnum. Theophylactus, id est, impollutum, & incontaminatum. Augustinus, id est, venerabile, dici putant: quia in Incarnatione maximè resplenduit Verbi magnitudo, puritas, ac veneratio exhibita ab Angelis. Et ideo Beatissima Virgo priùs posuit potentem, & posteriùs sanctum; quia Pater est prior origine Filio. Et obiter nota, quòd meritò coniunxit potentiam cum sanctitate, potestas enim sine sanctitate inutilis est, & vtraque difficiliter in hominibus reperitur, vt probat D. Ambrosius in Apologia Dauid, cap.3. *Lubricus locus est regnum, adeò, vt in eo collocatus sanctus Dauid in adulterium lapsus sit.* Ita ille.

Euthymius. Theophyl. Augusti. *Potestia cum sanctitate.* Ambros.

Lucæ 1.n.50. Et misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum.

VERSIONES.

Syriacus. Et misericordia eius in ætates, & generationes super omnes, qui timent ipsum.

Textus Hebraicus. Et misericordia eius in perpetuo, seu in æternum religiosè colentibus eum.

Vatablus. Et misericordia eius in progeniem, & progeniem.

Orig. hom.8. in Lucam. Timentibus eum fecit victoriam.

EXPOSITIO.

19. HÆc est secunda pars Cantici, in qua pro beneficiis populo collatis gratias exhibet Virgo: nam, vt ait Bernonius Abbas. *Non soli mihi, inquit Virgo, fecit magna, qui potens est: sed etiam in omni gente, & progenie: qui timet Deum, & operatur iustitiam, acceptus est illi.* Textus. *Et misericordia eius*; per quam aliqui hîc intelligunt beneficia, quæ Deus liberali manu omni populo Iudæorum ac eorum parentibus contulit, à quibus Beatissima Virgo incipit gratias referre, & postea deuenit ad mysterium Incarnationis; *Fecit potentiam.* Tamen D. Augustinus in expositione Cantici. Titus Bostrensis, D. Bonauentura, Lyranus, Hugo *hîc* per *misericordiam* intelligunt Verbum Incarnatum; hoc enim dicitur misericordia, Psalm.84. *Ostende nobis Domine misericordiam tuam.* Et hoc inde probabilius, quia de ipso mysterio Incarnationis hîc tractabat Virgo: *A progenie in progenies.* Cardinalis Hugo ita explicat, quòd hæc misericordia Incarnationis se communicauit à progenie Iudæorum in progenies Gentium. Theophylactus, *Consequuntur misericordiam in generationem, & generationem, id est, in præsenti sæculo, & in æterno, nam hîc centuplum accipiunt, & illic longè amplius.* Tamen Origenes *homilia 8. in Lucam*, Caietanus, & alij longè probabilius intelligunt hîc, quòd ista misericordia Incarnationis extendatur ad omnem successionem generationum, siue præteritam, siue futuram, siue præsentem, siue Iudæorum, siue Gentilium; nam hæc misericordia est veluti fluuius inundans, qui ad omnes

Bernonius. August. Bostrensis. Bonauent. Lyranus. Hugo. Psalm.84. Hugo. Theophyl. Origenes. Caietanus.

se

se extendit. *Timentibus eum*; non vni singulariter, ait hìc D. Augustinus, sed omnibus timentibus eum. De hoc vide sequentes quæstiones.

August.

QVÆSTIO VIII.

De quo timore hîc sit sermo?

20. D.Thom. *Quotuplex sit timor.*

PRO quo notandum ex D.Thom.2. 2. *q.19. in corpore*, quòd timor, vel est humanus, vel seruilis, vel initialis, vel filialis. Humanus, seu mundanus est propter mala temporalia. Seruilis, quando aliquis timet peccata ob pœnam eis annexam. Initialis, de quo dicitur: *Initium sapientiæ timor Domini*, est, quando aliquis est in statu incipientium; & simul timet culpam, & pœnam. Timor verò filialis, seu castus, est, quo aliquis timet culpam; quia est offensa Dei. Hic autem timor filialis, est etiam reuerentialis, quo Beatus in omnibus se cognoscit inferiorem diuinæ maiestati, & non audet accedere. De quo vide Suarium *tom.1. ad 3. part. disput.20 sect.2. §. Quocirca.* Hic autem timor, cùm sit donum Spiritus sancti, simul cum aliis illius donis infunditur iustis simultaneè cum gratia, & cæteris virtutum habitibus. Ita D. Thomas 1. 2. *quæst.67. per totam.* Richardus, & D.Bonauentura *in 3. dist.24.* Henriquius *quodlibet. 64. quæst.23.*

Suarius.

D.Thom. Richard. Bonauent. Henriq.

21. Hug de S. Victor. Carthusian. Lyranus. Caietanus. Beaulxam.

Ad nostram quæstionem. Dum Virgo ait, *Timentibus eum*, sermonem esse de timore seruili existimauit Hugo de S. Victore *in expositione huius Cantici.* At probabilius dicendum est cum Dionysio Carthusiano, Lyrano, Caietano, Nostro Beaulxame, locum esse explicandum de timore filiali, qui est ex perfecta charitate; quia licèt misericordia Dei, quoad sufficientiam in omnes se diffundat; tamen quoad efficaciam, & consummatam, ac finalem sanctificationem, ad iustos se extendit, qui ipsum timore filiali timent. Et hac de causa Beatissima Virgo non dixit, *Misericordia eius à progenie, in progeniem solùm*; cùm sæpe omnes homines, & etiam non timentes Deum multos effectus diuinæ misericordiæ sentiant. Tamen limitauit quoad timentes, subintelligendo timorem filialem; hi enim non solùm quoad sufficientiam, vt alij; sed etiam quoad efficaciam fructum misericordiæ Incarnationis consequuntur. Et hoc pacto etiam loquitur Regius Propheta Psalm.102.n.11. *Misericordia Domini ab æterno vsque in æternũ super timentes eum.* Et Malach. c.4.n.2. *Orietur sol iustitiæ vobis timẽtibus nomen meũ.*

Psalm.102.

Malach.4.

QVÆSTIO IX.

Quare misericordia hîc promittatur timentibus, & non credentibus, seu diligentibus?

22. Iansenius.

RESPONDET primò Iansenius: *Aptè dicit potius timentibus, quàm obedientibus ei, aut diligentibus eum: quia prius de Dei potentia, & sanctitate cecinit, quibus respondet in nobis timor, & reuerentia Dei.* Secundò respondeo, quòd, cùm ex misericordia Dei sæpe assuescant praui homines arripere ansam licentiosiùs viuendi; ideo ait Virgo, quòd misericordia deriuabitur in timentes eum, illos nempe, qui ex ipsa benignitate sumunt occasionem non contemnendi, seu non offendendi, sed potiùs timendi Deum, & hi fructus huius misericordiæ Incarnationis percipient. Tertiò. Timor filialis, ac reuerentialis dicit, ac importat reuerentiam, ac venerationem erga Deum: illi ergo, non qui insolescunt, sed qui tamquam grati filij diuina beneficia honorant, cultu, ac magna obseruantia prosequuntur, hi illorum fructibus ditantur.

Misericordia non contemnentibus.

Beneficia in venerantes.

QVÆSTIO X.

Quare hîc dirigatur sermo ad Dei potentiam, & sanctitatem?

23.

QVR, dum in hoc cantico de se loquitur Beatissima Virgo, sermonem suum ad Dei potentiam, & sanctitatem dirigit: *Quia fecit mihi magna, qui potens est, & sanctum nomen eius*; dum verò de nobis agit, ad misericordiam recurrit; *& misericordia eius*, &c. Respondeo quòd opera, quæ Deus in nobis exercuit, fuerunt ex summa misericordia sua, vt à nostra nos subleuaret miseria; hic est enim effectus misericordiæ, vt ait D.Thomas *5. part.quæst.21.art.3.* & vt nos Deo reconciliaret: at quæ in Virgine facta sunt, à manu totius Omnipotentis Dei venerunt, vt quod ipsa, vt ait Titus Episcopus *in Catena D.Thomæ*, nutu Dei supra naturam, manens illibata Deum conciperet, & pareret. Et quòd ipsa superans in gratia, sanctitate, ac gloria omnem puram creaturam, siue humanam, siue Angelicam proximè ad Deum accederet, solùm infinita Dei sanctitas valuit efficere. Vnde eleganter ait Diuus Cyprianus, quòd extitit Beatissimæ Virginis Mariæ partus, cumulus gratiæ omnium miraculorum, quæ vmquam omnipotentia diuina edidit, aut in omnem æternitatem edet, maximumque, augustissimum, & sacratissimum prodigium. Quod argumentum aliis sanctorũ Patrũ testimoniis satis doctè prosequitur Benedictus Fernandes *in Genes.c.3.sect.36.n.3.*

D.Thom.

Titus.

Cyprian.

In partu Virginis cumulus omnium miraculorũ.

Benedictus.

Lucæ 1.n.51. Fecit potentiam in brachio suo: dispersit superbos mente cordis sui.

VERSIONES.

Syriacus. Fecit victoriam brachio suo, & dissipauit superbos mente cordis ipsorũ.

Vatablus. Exercuit potentiam brachio suo: dispersit superbos cogitatione cordis ipsorum.

Pagninus & Arias. Fecit robur in brachio suo.

Textus Hebr. & Euth. Præstitit robur per brachium suum.

Aliqua Græca exemplaria. Fecit imperium brachio suo.

Arabicus. Fecit virtutem in brachio suo.

EXPOSITIO.

24. Tolet. Maldonat. Euthym. Eusebius.

ALIQVI Recentiores, vt Toletus, & Maldonatus cum Euthymio, & Eusebio Emisseno, præsentem locum cum duobus sequentibus carminibus intelligunt de mirabilibus factis populo Israëlitico, ac de egressu ab Ægypto; *brachium* enim Hebræorum idiomate potentiam significat, *Psal.10.n.15.& 36.n.17.& 43. n.4.* & reddit hunc sensum: Potenter manu sua rem gessit. Communis,& vera expositio per *brachium* intelligit Verbum Dei Incarnatum. Ita Glossa Interlinealis. D.Augustinus in expositione huius Cantici. *Ibidem* Bernonius Abbas, S. Paulinus *Epistola 1. ad Aprum*, S.Fulgentius *lib.3. Thym.* D.Cyrillus *lib.8. in Ioan. cap.6.* Theophylactus, D. Bonauentura, Hugo, Caietanus, & alij multi *hîc*. Et valde frequenter in sacris literis per *brachium* Dei, Verbum diuinum Incarnatum intelligitur. Psalm.70. num.28. *Donec annuntiem brachium generationi omni, quæ ventura est.* Isai 40.n.10. *Ecce Dominus Deus in fortitudine veniet, & brachium eius dominabitur.* Ioannes Euangelista *cap.12. num.38.* in hoc sensu intelligit verba Isaiæ, *Et brachium Domini, cui reuelatum est.* Et metaphora stat in multis; nam sicut brachium procedit à corpore, ita Filius à Patre; & sicut corpus per brachium operatur, ita Pater omnia per filium fecit. Deinde alia dicuntur opera manuum, digitorum, seu vnius digiti Dei. *Opera manuum tuarum sunt cæli*, Psalm. 101. num.26. *Quoniam videbo cælos opera digitorum tuorum*, Psalm.8.n.4. & de mirabilibus factis in Ægypto dicitur, *digitus Dei est hic*, Exod.8. num.19. At incarnatio cùm opus fuerit maioris negotij, integro Dei brachio opus fuit; & quòd de Incarnatione loquatur Virgo, inde fit manifestum, quia ipsa in hoc cantico tota huic mysterio erat intenta.

Interlinea. Augusti. Bernonius. Paulin. Fulgent. Cyrillus. Theophyl. Bonauent. Hugo. Caietan. Psalm. 70. Isai.40. Psalm.101. Psalm. 8. Exod.8.

25. Auth.Græc. Lyranus. Anselm. Caietan. D.Thom.

Fecit, ait. Author Græcus legit, *Faciet*, de futuro, more prophetico, qui de re futura tanta certitudine loquebantur, ac si res iam esset præterita. Ita Lyranus, D. Anselmus apud Sixtum Senen. *lib.4.* Vel *fecit*, legit Græcus de præterito, per ordinem ad ipsum mysterium iam factum in vtero Virginis; & iam radicaliter, vt ait Caietanus in ordine ad cætera facienda. *Potentiam*, quæ in multis resplendet in Incarnatione; vt duæ naturæ distantissimæ, humana, & diuina, essent coniunctæ in eodem supposito. Quod fuit opus summæ potentiæ Dei, vt latè explicat D. Thomas *opuscul.50. artic.1.* Et tandem in natura assumpta fecit potentiam, seu robur fortitudinis, & operis,& sermonis, ac vniuersalis dominij, & totius iustitiæ & gratiæ.

26. Augusti. Bonauent. Hug.Vict. Augusti. Theophyl. Carthagen. Bonauent. Carthusian. Auth. Græc. Caietanus. *Incarnatio opus omnipotentiæ.*

Dispersit superbos, seu *dissipauit superbos*; id est, dæmones. Ita D. Augustinus *in expositione huius Cantic.* D. Bonauentura, Hugo Victorinus. Vel intelligit Iudæos. Ita idem Augustinus, Theophylactus. Tamen Ioannes Carthagena *lib. 6. homil.22.* de hæreticis esse sermonem opinatur. Tandem per *superbos* intelligunt peccatores huius sæculi, D. Bonauentura, Carthusianus, & Author Græcus *in Catena*. Hos enim omnes virtus, ac potentia Christi dissipauit, ac de eis omnibus reportauit victoriam. *Superbos* ait, quia, vt inquit Caietanus, *cùm cætera vitia fugiant, sola superbia se opponit Deo, & propterea actio Iesu Christi in totum genus perseuerantium in iniquitate describitur à capitibus eorum superbis.* Textus, *Mente cordis sui.* D. Augustinus in expositione Cantici. Illud reciprocum *sui* ad Deum refert, id est, alto consilio suo illos dissipauit. Sed obstat lectio Græca, quæ habet *cordis ipsorum*. Communis sensus est, quòd istos peccatores tumentes dissipauit à cogitationibus suis, dum diuersum exitum habuerunt ab eo, quem ipsi putabant.

August. *Superbia Deo resistit.*

QVÆSTIO XI.

Quare Deus semel tantùm nominetur in hoc Cantico?

27. QVÆSTIO est: Cur Beatissima Virgo solùm in principio huius Cantici Deum nominauit, *In Deo salutari meo*; & in toto progressu vsque ad finem illum subticuit, & in vnoquoque carmine semper illum subintellexit; semel,& iterum. *Fecit mihi magna: Fecit potentiam in brachio suo*, id est, Deus fecit mihi magna, Deus fecit potentiam; cur ergo nomen Dei non exprimit sacratissima Virgo? Respondetur primò, quòd in principio Deum nominauit, vt esset euidenter notum, quòd de illo loquebatur; in cæteris verò illum nominauit quadam figura oratoria, quæ maiorem habet gratiam, & ideo variis, & honorificis titulis eum descripsit. Secundò. In principio nominauit ob rationem datam; in reliquis omnibus nomen Dei non expressit, sed subintellexit ob suam profundam humilitatẽ,& magnam erga nomen illud reuerentiam: quia se reputabat indignam, vt ipsum Dei nomen frequenter ore tractaret. Considera ex hoc, quanta puritas tibi sit necessaria, qui ad Eucharistiam accedis, vbi non Dei nomen, sed ipsum realiter ore sumis. Notat Genebrardus ad initium explanationis, *cap.1. Cantic.* & Ludouicus Sotomaior *in præfatu pag.19.* & Sherlogus *tom.1. in Cantica, Antiloq.7. sect.6. num.57.* quòd in toto Canticorum libro nomen Dei non ponitur, & relicta eorum solutione, quod nomen Dei ibi veluti sub hieroglyphico, v.g. ab nomine Regis, sponsi, dilecti continetur, sicut & Ecclesia sub nomine columbæ, ac sponsæ; dico tamen ad rem nostram, quòd dilecta anima tantam puritatem, ac reuerentiam agnoscebat in sanctissimo Dei nomine, vt nec ore illud assumere, ac pronuntiare auderet; tu autem qui accedis non solùm ad nomen Dei dicendum, sed etiam ad eius sacratissimam carnem gustandam, considera quanta præparatione, ac puritate, debes accedere.

Quanta reuerentia ad Eucharistiã. Genebrard. Sotomaior. Sherlog. *Cur in Canticorum libro non ponitur nomen Dei.* *Quanta puritate accedendum est ad Eucharistiam.*

QVÆSTIO XII.

Quare in supplicio peccatorum fiat hîc mentio de potentia?

28. QVÆRITVR: Quare, dum est sermo de misericordia erga timentes Deum, superiori versu nulla fit mentio potentiæ, vel roboris; maximè verò, dum agitur de supplicio peccatorum in hoc carmine? Respondetur, quòd vt Christus Dominus sui timentibus diffundat diuitias misericordiæ sponte, ac naturali propensione volat; ad peccatores autem dispergendos, ac supplicio multandos, quodammodo inuitus pertrahi

Deus propensus ad misericordiam, difficilis ad supplicium.

perttahitur, itaut opus fuerit, vt æternus Pater brachio suo, id est, Filio suo potentiam, robur, ac vim inferret. Et ad hunc sensum videtur loqui Theophylactus. *Fecit igitur*, ait, *robur, & virtutem, ac potentiam contra naturam Deus in Filio suo, & dissipersit Dominus superbos.* Expende illud, *contra naturam*; id est, opus contra suam inclinationem, ac voluntatem. Vt sic supplicium inferendum appellatur ab Isaia cap. 28. n. 21. *Opus alienum ab eo, peregrinum opus ab eo.* D. Hieronymus in Glossa. *Opus proprium Dei est misereri, parcere, condonare; non suum, sed alienum est irasci, punire.*

Theophyl.

Isai. 28.

Hieron.

Lucæ 1. *n.* 52. Deposuit potentes de sede, & exultauit humiles.

VERSIONES.

Syriacus. Deturbauit potentes de cathedris, & exltauit humiles.

Vatablus. Detraxit potentes de soliis, & euexit humiles.

Arias. Detraxit potentes de thronis.

Beaulxam. ex Græco. Deposuit primores, seu magistratus de sede.

Iansenius ex Græco. Et exultauit viles.

EXPOSITIO.

29. ALIQVI, vt iam dixi superiori expositione, intelligunt hoc de populo Iudaico, quem Deus eduxit de ergastulo Ægyptiorum. Alij hoc referunt ad Saulem, quem Deus detraxit de solio, & exaltauit humilem Dauidem. Euthymius, & Beda existimant, nullum hîc denotari tempus, siue præteritum, siue futurum, sed tantùm significari id, quod Deus facere possit, ac soleat. Et hoc modo loquitur Anna in Cantico suo 1. Reg. 2. n. 8. *Suscitat de puluere egenum.* Sed, vt iam sæpe dixi, Beatissima Virgo in hoc Cantico tota erat intenta mysterio Incarnationis. Et ideo *Deposuit* pro *deponet*, vt ait Interlinealis. Vel vide superiorem expositionem. Per *potentes* D. Augustinus, Theophylactus, Author Græcus *in Catena* intelligunt Dæmones, qui ante Christi aduentum in mundo regnabant: durissimum supplicium erat, vt Dæmones assueti imperio, à sede deponerentur, & humiles ad illam subleuarentur. Vel etiam intelligunt Iudæos, & Pharisæos, qui lege, & Prophetis erant potentes, & sedebant super Cathedram Moysis: vel etiam intelliguntur tyranni, qui opprimunt iustos. Per *humiles*, Apostolos, tamquam Principes orbis terrarum: vel Gentiles, quos per confessionem fidei ad dona gratiæ, & gloriæ sublimauit.

Euthymius. Beda.

1. Reg. 2.

Interlin.

Augustin. Theophyl. Græcus.

Durum in sedem, à qua cecidisti, eligi inimicum.

Lucæ 1. *n.* 58. Esurientes impleuit bonis: & diuites dimisit inanes.

VERSIONES.

Græcus. Famelicos saturauit.

Syriacus. Esurientes saturauit bonis.

Vatablus. Et diuites ablegauit inanes.

EXPOSITIO.

EPISCOPVS Christopolitanus per *diuites* Angelos subintelligit qui è cælo ceciderunt. Per *Esurientes* Iustos, qui ad eorum sedes subleuati sunt. Toletus per *Esurientes* intelligit Iudæos, dum per desertum ambulabant, vt ait Regius Vates Psal. 106. n. 5. *Esurientes, & sitientes, anima eorum in ipsis defecit.* Per *diuites* verò idololatras, terræ pinguedine fluentes, à qua sunt expulsi. Theophyl. per *Esurientes* accipit Gentiles diuinæ legis, ac Scripturarum fame tabescentes, quos tamen Dominus repleuit bonis. Et per *diuites* Iudæos intelligit, diuina illustratione valde locupletes, quos tamen Dominus dimisit vacuos. D. Dionys. Carthus. Titus Bostrensis, Hugo, per *Esurientes* intelligunt Iustos, qui semper esuriunt repleri spirituali dulcedine, ac diuinis bonis; imò per *Esurientes* sunt aliqui, qui intelligunt Iustos, dum norunt spiritualia bona in Eucharistia inclusa esurire. Vtraque expositio probabilis, sed vnde famelici tanta pinguedine bonorum replebuntur? D. Greg. Thaumat. serm. 2. de Annuntiat. *Humiles*, inquit, *qui ex gentium populis iustitiam exercebant, exaltati sunt, & diuinæ cognitionis famem, qua detinebantur, ostendentes, aininum Verbum, sicut Chananæa micas, deprecabantur, & propterea diuinorum mysteriorum repleti sunt diuitijs.* Quamuis gentes maxima fame laborarent, quia tamen ex humilitate, veluti mulier Chananæa, *Matth.* 15. *n.* 27. diuinæ cognitionis micas appetebant, ideo ex Dei præsentia in Incarnatione, magna pinguedine cælestium donorum imbutæ, ac repletæ sunt.

30. Christop. Tolet. Psalm. 116. Theophyl. Carthusian. Bostrensis. Hugo. Thaumat. *Humiles replentur bonis.*

Per *diuites* verò superbos intelligunt, qui cùm se existiment locupletatos his bonis terrenis, nesciunt, ac non possunt desiderare, & esurire cælestia bona, & ideo repleri nequeũt. Ita ait D. August. in expositione huius Cantici, intelligendo per esurientes humiles, per diuites verò superbos. Et in Psalm. 21. ita inquit, *Diuites non saturabuntur, quia non esurient.* D. Paul. *epist.* 10. *ad Seuerum*, intelligit per *Esurientes* pauperes voluntarios, qui sponte relinquunt bona temporalia; per *diuites* verò, qui rebus temporalibus abundant. Et hæc mihi videtur probabilior expositio. Maldonatus verò per *Esurientes* intelligit quoscumque pauperes. Sed Beatissima Virgo loquebatur tantùm in ordine spirituali. *Repleuit bonis. Non dicitur*, ait Hugo, *quibus, vt intelligatur omnibus gratiæ, & gloriæ, ac spiritualis intelligentiæ.* Et diuites ablegauit inanes, quos vacuos dimittebat, à se exules, atque distantes expulsit.

31. Augustin. Paulin. Maldonat. Hugo. *Bona cælestia inexplicabilia.*

Lucæ 1. *n.* 54. Suscepit Israël puerum suum: recordatus misericordiæ suæ.

VERSIONES.

Syriacus. Adiuuit Israël seruũ suum.

Euthymius. Auxiliatus est Israël puero suo, vt memor esset misericordiæ.

Beaulxam. ex Græco. Extensa manu sustinuit cadẽtem Israël puerũ suum.

Textus Hebraicus. Vt ostenderet se memorem promissionis suæ.

Caietan. Iansen. Arias. Recordari misericordiæ suæ.

Vatablus. Recordatione misericordiæ suæ.

EXPOSITIO.

32. POSTQVAM sanctissima Virgo declarauit opera gratiæ, misericordiæ, ac iustitiæ noui Testamenti; veteris adimpletionem subiungit consummatam in hoc Incarnationis mysterio. *Suscepit Israël*, id est, auxiliatus est Deus, seu protexit; hanc enim vim habet in sua radice. Aliqui hîc per *Israël* intelligunt Gentiles, quibus fauet Theophylact. Israel enim, id est, videns Deum; & in hoc sensu populus Christianus dicitur Israeliticus, quia oculo fidei Deum videt. Sed cum hoc obstant sequentia verba: *Sicut locutus est ad patres nostros*; vbi expresse sermo dirigitur ad populum Iudaicum, vt tenent communiter Patres. Hugo ita explicat hæc verba: *Suscepit Israël*, id est, populus Iudaicus susceptit puerum suum Iesum sibi promissum. Sed hoc obstat eum communi expositione, & cum germana radice, quæ Israel coniungit cum puero suo.

Theophyl. Hugo.

33. Communis ergo sententia est, quòd Deus induendo carnem humanam, de hoc enim mysterio loquebatur Virgo, auxiliatus est seruo suo Israel? Dicitur puer; quia erat valde debilis in fide, vel rudis in mysteriis supernaturalibus. *Recordatus misericordiæ suæ.* Et quamuis in Deo propriè nec sit obliuio, nec recordatio; Scriptura tamen loquitur more humano; quia dum homo alimplet id, quod multo antea promiserat, dicitur recordari. Et nota cum Diuo Bonauentura hîc, quòd primò præmittitur promissionis impletio quæ facta est, dum Deus incarnando suscepit Israel; & postea sequenti carmine de promissione est sermo: *Sicut locutus est*, &c. Quia ex diuina veritate tam coniunctum est vnum cum altero, vt adimpletio operis antecedat quodammodo illius promissionem.

Populus Iudaicus debilis in fide.

Bonauent.

Adimpletio antecedit promissionem Dei.

Lucæ 1. *n.* 55. Sicut locutus est ad patres nostros Abraham, & semini eius in sæcula.

VERSIONES.

Syriacus. Sicut locutus est cum patribus nostris cum Abrahamo, & semine eius in sæculum.

Textus Hebraicus. Sicut promisit patribus nostris Abrahæ, & semini eius ad perpetuitatem.

Vatablus. Locutus est patribus nostris Abrahæ, & semini eius in æuum.

EXPOSITIO.

34. DECLARAT recordationem misericordiæ in eo, quòd adimpleuit de aduentu Messiæ id quod multo antea locutus erat, seu promiserat Iudæorum parentibus Abraham, Isaac, Iacob, Dauid. Expressit autem Abraham, quia ei primum Christus promissus fuerat. *Et semini eius*; loquitur de posteritate non carnali, sed spirituali secundùm fidem Rom. 9. n. 8. *Non qui filij carnis, hi filij Dei, sed qui filij sunt promissionis, æstimantur in semine.* Et hoc in sæculum, seu in perpetuum promisit. Rom. 9.

QVÆSTIO XIII.

Quomodo hic textus construendus sit?

35. CIRCA constructionem huius textus est tota difficultas, cùm dicat: *Sicut locutus est ad patres nostros*, & commutato casu, addat: *Abraham, & semini eius.* Ideo Salmeron, & alij recentiores connectunt hanc vltimam sententiam cum superiori, & legunt: Recordatus misericordiæ suæ Abrahæ, & semini eius in sæcula. Vt ait Salmeron, omnia verba tam Græca, quàm Latina, & Hebraica præter consuetum casum permittunt datiuum ad significandam gloriam, vel vtilitatem. Psalm. 97. num. 3. *Recordatus misericordiæ suæ, & veritatis suæ domui Israel.* Ita hîc dicitur: Recordatus misericordiæ suæ ipsi Abrahamo, & eius semini. Cum hac expositione pugnat quòd omnia exemplaria Græca, Hebraica, Syriaca habent in eodem casu concordatos patres cum Abraham, & semine eius.

Salmeron. Psalm. 97.

36. Vnde dicendum puto, quòd sæpe in Scriptura ea, quæ pertinent ad eundem casum, non ponuntur in illo, vt notant Hugo, & P. Franciscus de Mendoça 1. *Reg. cap.* 9. *vers.* 20. in expositione *num.* 3. vbi ait Samuel ad Saul: *Et cuius erunt optima quæque Israel? nónne tibi, & omni domui patris tui?* Vbi interrogatio, & responsio non cohærent in eodem casu; nam interrogatio fit per casum gignendi, *Cuius erunt*; & responsio per casum dandi, *nónne tibi*; quod præcipuè fit per casum dandi ratione vtilitatis; ac si dicat: Locutus est, seu promisit ad patres nostros in commodum Abrahæ, ac seminis eius.

Hugo. Mendoça. 1. Reg. 9.

Lucæ 1. *n.* 56. Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus, & reuersa est in domum suam.

VERSIO.

Vatablus. Mansit autem Maria cum illa circiter menses tres.

EXPOSITIO.

37. EXPLICATVR tempus, quo Beatissima Virgo cum Elizabeth commorata est. Ex quo liquet, quòd partui Ioannis interfuit, vt docent Origenes *hom.* 10. D. Ambr. Glossa Interlin. & ordinaria ex Beda, Euthym. D. Bonauent. *hîc*; nec enim ob aliam rationem tribus mensibus mansit, nisi vt partus tempus expectaret, vt hoc pacto Ioannes esset exercitatus, consecratus, & insignitus laurea totius sanctitatis, & doctrinę. Ita loquitur Petr. Damian. serm. 23. *Tanto tempore*, ait, *manet cum Elizabeth virginalis integritas, & nunc dulciore*

Origenes. Ambros. Beda. Glossa. Euthymius. Bonauent. Damianus.

dulciore colloquio, nunc amplexu feliciore Ioannem puerum consecrat, & insignit. Quod autem gestum sit his tribus mensibus inter Mariam, & Elizabeth, tacent Euangelistæ. Ex quo Origenes *homil.9.* sic ait. *Si enim eo quòd tantùm venit Maria ad Elizabeth, & salutauit eam, exultauit infans in gaudio, & Spiritu sancto plena, prophetauit Elizabeth ea, quæ in Euangelio scripta sunt, & vna hora tantos profectus habuit: nostræ coniecturæ relinquitur, quid in tribus mensibus Ioannes profecit, assistente Maria Elizabeth.* Et multa alia eleganter prosequitur; quasi ea, quæ ipse puer per spatium trium mensium comparauerit ex præsentia Beatissimæ Virginis Mariæ, potius coniectura, quàm verbis consequenda, & explicanda.

Ioannes edoctus à Virgine.

Origenes.

Magnalia Ioannis inexplicabilia.

QVÆSTIO XIV.

Quare celeritas huius itineris non explicetur?

38. DVM Beatissima Virgo tendit ad Elizabeth, eius festinatio exprimitur: *abijt in montana cum festinatione*; tacetur verò dum in domum suam reuertitur; huius rei causa exquiritur. Respondeo, quòd Beatissima Virgo tendit ad Elizabeth, vt Ioannem sanctificaret, ac cognatæ debita præstaret obsequia, reuertitur in domum suam, vt quieti, ac solitæ contemplationi insisteret: & iusti, ac sancti velociùs volant ad laborem, ac vt aliis opem ferant, quàm ad quietem, ac vt sibi consulant. Psalm.17.num.11. *Inclinauit cœlos, & descendit, & ascendit super Cherubim.* Vbi est sermo de Incarnatione Verbi, & Ascensione Christi Domini. Remigius, Bernonius Abbas, Incognitus; *Inclinauit cœlos*, ideſt, naturam Angelicam subiecit humanæ in Christo, & descendit. Sed quare, dum descendit, per se ipsum sine aliquo famulatu descendit; cùm verò ascendit, super Cherubim ascendit? Venit, vt in forma serui nos redimeret ab omni peccato; ascendit verò in cœlum, vt triumpharet, & ad dexteram Patris sederet. Dum ergo venit, vt nos à tanta miseria eximeret, nullius creaturæ moras sustinet, sed velocitate sua infinita fertur. Et ita ait D. Basilius in præsenti Psalmo, *Manifestationem velocitatem dixit.* Cùm verò ascendit ad cœlestem sedem, morosiùs ascendit, ac finitam Cherubim celeritatem patitur.

Psalm.17.

Christus velocior ad nostram salutẽ quàm ad suã requiem.

Basilius.

CAP. VIII.

Nascitur Præcursor.

Lucæ 1 *n.*57. Elizabeth autem impletum est tempus pariendi, & peperit filium.

VERSIONES.

Syriacus, & *Euthymius.* Ipsi autem Elizabeth impletum est tempus.

Arias, & *Chrys.hom. de S.Ioann.* Elizabeth impletũ est tempus parere ipsam, & genuit filium.

EXPOSITIO.

AIT hîc D.Bonauentura, post gratiarum actionem de conceptu Saluatoris, describitur hîc ortus Præcursoris; gratiarum actio de vno beneficio aliud parturire solet. Virgo nomine totius naturæ humanæ Deo gratias exhibuit pro Incarnationis mysterio, ideo Deus hoc magnum donum, scilicet Baptistam naturæ humanæ concessit, vt illuminaret his, qui in tenebris, & vmbra mortis sedent. Et agitur hîc, vt notat etiam idem D. Bonauentura, de ortu Præcursoris, non verò de conceptione, hæc enim non exprimitur in Scriptura, quónam modo, & qualiter fuerit; quia conceptio in peccatis, ortus in gratia. Vide suprà cap.5.quæst.34.num.87. *Elizabeth autem impletum est tempus*, nouem mensium. Nota hîc Hugo Cardinalis, quòd *Elizabeth*, idem est ac saturitas, seu abundantia; & est in datiuo, quod clariùs habet Euthymius: *Ipsi Elizabeth impletum est*; quia cùm fuit tempus, vt communicaretur abundantia Dei, natus est Ioannes, vt pararet Domino plebem perfectam. *Peperit filium* masculum, vt habet Caietanus; seu *veromilem*, vt alij explicant; quia *Consummatus in breui expleuit tempora multa*, Sapientiæ 4. num.13. Et vt videretur excellentia tanti pueri, qui nascebatur, enixa est illum Elizabeth minimo ferè cum dolore, vt tradunt aliqui cum Salmeron *lib.3. tract.5.*

1. Bonauent.

Idem.

Hugo.

Euthymius.

Caietanus.

Sapient.4.

Salmeron.

QVÆSTIO I.

Quare dicatur: Impletum est tempus pariendi?

ALIQVI, vt refert Origenes *hom.9.* existimarunt, hoc superfluè dici: quæ enim mulier potest parere, nisi tempus pariendi compleuerit? Sensus tamen litteralis est; quia Elizabeth, cùm esset anus, & infœcunda, miraculosè conceperat, ne aliquis putaret, quòd pariendi tempus miraculosè fuerit abbreuiatum: ideo ait, *Impletum est tempus*, naturale, & ordinarium nouem mensium. Et meritò sanè: nam adeò frequenter, & vsitatè miracula in Ioanne apparent, quòd, vt aliquid naturale in eo intelligatur, necessarium sit, Scripturam illud exprimere, & declarare. Et hac de causa de natiuitate Christi, hoc idem nobis narrat Euangelista, *cap.2.num.7.* Ideo diligenter nota, in tota Scriptura, tam in veteri, quàm in nouo Testamento, similem modum loquendi non reperiri, nisi in ortu Christi, & Ioannis, vt aliquo modo dicamus, quia Ioannis magnalia non possunt explicari, ac declarari, nisi per vmbram ac similitudinem mirabilium Christi. Fortasse hac de causa Textus Græcus non habet, *Peperit filium*, sed *Genuit*; qui modus loquendi est proprius de Verbo diuino, quod dicitur genitum, non factum. Vide suprà, *cap.1.* vide infrà *quæst.6.* de hac re latiùs Origenes citato loco, Theophylactus, Beda, & Bostrensis no-

2. Origenes.

In Ioanne maxima miracula.

Luc.2.

Mirabilia Ioannis explicãtur ad instar Christi.

Origenes. Theophyl. Beda. Bostrensis.

tant, quod de peccatoribus non dicitur in Scriptura, *Impletum est tempus*, quia illorum dies vacui sunt. *Habui menses vacuos*, Iob 7. num. 3. Sed tantùm de Iustis, quorum dies pleni sunt. Tandem dicitur, adimpletũ est tempus pariendi; nam Ioannes ardenter, ac magno impetu conabatur exire ex ergastulo ventris, vt Christum prædicaret, ac vt suum officium præcursoris obiret, ita vt fuerit maximè memorandum, quòd Elizabeth spatium nouem mensium attigerit; & ita ait D. Chrysost. homil. 3. de Præcursore, apud Metaphrast. infrà dandus. *Saliebat simul eborum ducens, & agrè ferens, quòd teneretur in vtero: exclamabat aduersùs mensium conuersionem, tamquam iniustam custodiam, concutiebat matricem*, &c.

Iob 7.

Chrysost.

QVÆSTIO II.

Quare Ioannes non dicatur filius primogenitus?

3. NON dicitur: Elizabeth peperit filium suum primogenitum; sicut de Beatissima Virgine narratur, dum Christum edidit *Luc. 2. num* 8. Cùm re vera Ioannes fuerit primogenitus, & vnigenitus Elizabeth. Respondeo primò, quòd ratio discriminis in eo est, quòd Virgo peperit Christum eo modo, quo illum concepit; concepit in gratia, peperit in gratia; ac proinde meritò eius filius nuncupatur. At Elizabeth non edidit Ioannem eo modo, quo illum concepit, concepit in peccatis, emisit ex vtero in gratia; & ideo potiùs est filius gratiæ, cùm hæc sit præcipua filiatio. Quod clariùs nobis exprimit Textus Græcus, dum ita habet: *Genuit filium*; quia in gignendo habuit præcipuas vices matris. Chrysostomus *homil. 2. de natiuit. Ioannis*, ita ait: *Cur autem Elizabeth peperit, & genuit? Quòd illud quidem est opus naturæ; hoc verò supra naturam, quandoquidem peperit quidem vt mulier, sed superuenit gratia sancti Spiritus, & genuit supra naturam; erat quidem miraculum, quod fiebat in Ioanne, & non tantum habebat paterni generis, quantum Dei Verbi.* Vbi expende vltima verba, *non tantum habebat paterni generis, quantum Dei Verbi*; cùm denominatio, vt dicunt Philosophi, sumatur à principaliori; & cùm Ioannes plus habeat à gratia Dei, quàm à paterno genere, ideo non primogenitus Elizabeth dicitur, cùm potius talis videatur dicendus à gratia Christi: nam primus homo, quem Christus Dominus ad nos veniens, ac adhuc in vtero virginali existens, sanctificauit, atque à peccato mundauit, Ioannes extitit (loquor post factam Incarnationem; nam antea omnis gratia Patribus, & Virgini data ex meritis Christi præuisis processit.) In hoc ergo sensu, scilicet post Incarnationem Ioannes dici potest filius primogenitus gratiæ Christi.

Luc. 2.

Ioannes filius gratiæ.

Chrysost.

4. Ad filium maiorem, seu primogenitum pertinet, quòd sit primus in dicendo. Ideo Eliab, cùm esset frater maior inter cæteros, locutus est ad Dauid: *Quare dereliquisti pauculas oues illas in deserto?* 1. Reg. 17. num. 28. Ioannes inter conseruos est prima vox cœli. Apocal. 4. num. 1. *Post hæc vidi: Et ecce ostium apertum in cœlo, & vox prima, quam audiui, tamquam tubæ loquentis mecum, dicens: Ascende huc, & ostendam tibi, quæ oportet fieri post hæc.* Petrus Damianus existimat, quòd illa prima vox, est illa, quæ primò clamauit in deserto pœnitentiam: & ita etiam in cœlo primò auditur, & loquitur. Ita ait sermon. 1. de Beaptista. *Veni ergo ad Ioannem, & audi vocem exultationis: pœnitentiam agite, dicebat, appropinquauit enim regnum cœlorum. Verbum pœnitentiæ dulce, & glorioſum: verbum regni cœlorum lætum, & adorandum illi soli primario conueniens, qui primus noui Testamenti posuit fundamenta. Hæc est illa vox de qua maximus contemplator cœlestium visionum ait. Et vox prima, quam audiui, tamquam citharœdorum citharizantium in citharis suis.* Sicut Ioannes in terris fuit prima vox, & primarius instruens homines in pœnitentia, & in regno cœlorum; ita & in cœlesti patria primus auditur, & tamquam maior inter fratres adhuc suum retinet officium. Deinde ad maiorem fratrem pertinet alios sustentare, & alere. *l. siquis à liberis, §. item rescriptum ff. de liberis agnoscendis, & Authent. Licet, C. de naturalibus liberis*; hoc enim præstitit Ioannes hominibus pabulo cœlestis doctrinæ, & ita eleganter ait Andreas Hierosolymitan. Orat. de decollat. Ioann. Baptistæ. *Habuit*, ait, *itaque actiones conuenientes ijs appellationibus Ioannes ille; quo non surrexerit maior inter natos mulierum.* Suo maioratui Ioannes habuit actiones conuenientes. Chrysologus *serm.* 88. aliam assignat rationem. *Non est vnigenitus, qui est cunctorum creatus ad gaudium.* Non dicitur vnigenitus Elizabeth, quia non tantùm illi, sed omnibus erat natus, ac pro omnium salute datus.

1. Reg. 17.

Apocal. 4.

Damianus. *Ioannes prima vox in cœlo.*

Andreas.

Vt maior Ioannes habuit actiones.

Chrysolog.

Lucæ 1. n. 58. Et audierunt vicini, & cognati eius, quia magnificauit Dominus misericordiam suam cum illa, & congratulabantur ei.

VERSIONES.

Syriacus. Et audierunt vicini, filijque cognationis eius Deum magnificasse gratiam suã erga eam.

Vatablus. Magnificè declarasse Dominum misericordiam suam erga illam.

Theophylact. Quòd magnificè Dominus misericordia sua vsus esset erga illam.

Textus Græcus. Misericordiam suam cum illa, & congaudebant ei.

EXPOSITIO.

5. AVDIERVNT *vicini, & cognati*, quòd Elizabeth talem, ac tantum partum suum in lucem ediderit, in quo Deus magna, ac magnifica misericordia erga illam vsus est. *Et congratulabantur ei*; non quando audierunt de conceptu, sed quando agnoscunt partum in lucem datum; quia tunc perfectum, ac consummatum erat beneficium. Nullus inuidet, sed lætantur omnes: quia tam nota, ac perspicua erant eorum merita, vt omnes approbarent, ac laudarent. Eleganter hîc innuit aliam rationem

Carthusianus.

Carthusian. Carthusianus. *Et dilectione*, inquit, *qua eam, eiusque maritum amabant, quia sine querela inter illos conuersabantur Zacharias, & Elizabeth; vnde ex sua conuersatione vniuersis se exhibuerunt amabiles, propter quod eorum prosperitati congratulati sunt vniuersi.* Qui omnibus est amabilis, & nulli iniuriosus, omnes de eius bono, ac augmento gaudent.

Qui nemini est iniuriosus, omnes de eius bono, gaudent.

QVÆSTIO III.

Quare dicatur: Audierunt vicini; *& non* viderunt?

6. *Ioannis magnalia audiri, non videri possunt.*

RESPONDEO, quòd agebatur de Ioanne, cuius magnalia audiri possunt, non tamen videri: sicut de rebus fidei ob sui celsitudinem valde frequenter dicitur. Reuolue totum librum Apocalypsis Ioannis, & passim inuenies, quod ipsa diuina Aquila de se testatur. *Vide quatuor animalia dicentia, Sanctus,* &c. Apocal. 4. num. 7. *Vidi viginti quatuor seniores,* ibi num. 10. *Vidi quatuor Angelos*, cap. 7. num. 1. *Vidi alterum Angelum ascendentem ab ortu Solis, & clamauit voce magna,* ibi num. 2. *Vidi turbam magnam*, ibi num. 9. *Vidi cœlum apertum & exercitus, qui sunt in cœlo,* cap. 19. num. 11. At vbi sermo est de Ioanne Baptista iuxta Petrum Damianum datum superiori quæstione. *Vox prima, quam audiui, tamquam tubæ,* cap. 4. num. 1. Sed quare in aliis non solùm audiuntur, quæ voce proferuntur, sed etiam eorum personæ, ac subiecta videntur Seniores, Angeli, animalia? Voluit diuina prouidentia his nobis significare, in aliis eorum præclara facta, beatitudinem, coronas, sedes, plenitudinem oculorum, locum in ortu Solis posse oculis percipi. At in Ioanne Baptista adeò supereminent hæc omnia, vt non videri, sed ad plurimum secundùm efficaciam eius vocis, tamquam tubæ loquentis, valeant audiri.

Apocal. 4. & 7. & 19.

Apoc 4.

7. Ioan. 1.

Dum Ioannes interrogatur à Pharisæis: *Quis es tu?* Ioann. 1. num. 21. De se nec affirmat, quòd sit Propheta, nec quòd sit Elias in officio, nec filius Zachariæ; sed tantùm ait: *Ego vox clamantis.* Cætera vtpote personæ, visu perceptibilia erant; vox tantùm auditu, & quæ ad Ioannem spectant audiri valent, videri verò minimè. Venit Regina Sabba, & videns sapientiam Salomonis mirata est. 3. *Reg. cap.* 10. *num.* 4. *&* 7. De Ioanne Baptista, dum prædicaret pœnitentiam in deserto, dicitur Matthæi cap. 3. num. 5. *Tunc exibant ad eum Hierosolyma, & omnis Iudæa.* Quod, vt explicant Diuus Paschasius, & alij Patres: *Vt audirent eum.* Sed cur de sapientia, gubernatione, & excellentia Salomonis dicitur quòd inspexerit eas Regina Sabba; de pœnitentia, austeritate, & doctrina Ioannis asseritur, quòd sit audita? In aliis magnalia videri possunt; in Ioanne verò solùm audiri.

Matth. 3.

Paschas.

QVÆSTIO IV.

Quare natiuitas Ioannis, misericordia *appelletur?*

8. RVTVS Ioannis dicitur misericordia, seu gratia: *Magnificauit Dominus misericordiam, seu gratiam,* vt habet Syriacus, *cum illa.* Si ratione sterilitatis parentum velis solutionem dare, non stat firma ratio; quia etiam Abrahamus erat senex, & Sara iam infœcunda, *Genes.* 18. *num.* 11. & tamen de ortu Isaac simile non reperitur scriptum. Respondeo igitur, quòd natiuitas Isaac non dicitur gratia, vel misericordia Abrahamo facta; quia propriis meritis illam consecutus est, vt tradunt communiter Patres. D. Augustinus, Chysostomus *citato cap.* 18. *&* 17. At ortus Ioannis appellatur gratia, & misericordia suis parentibus concessa; quia licèt essent iusti, & incedentes in omnibus mandatis Domini, *Lucæ c.* 1. *num.* 6. tamen tantus, ac talis puer eorum meritorum ambitum maximè transcendit. Et ita ait D. Augustinus *in Appendice serm.* 84. de decollatione Baptista. *Ioannes supra humanorum fuit mensuram meritorum.* De aduentu Christi Domini ait Apostolus ad Titum 2. num. 11. *Apparuit gratia Saluatoris nostri Dei.* Et ea ratione dicitur gratia; quia sub nullo merito potuit cadere Incarnatio, vt docent Theologi cum D. Thoma 3. *part. quæst.* 2. *art.* 11. Ioannis etiam natiuitas dicitur gratia; quia sub nullo merito continebatur de facto.

Syriacus.

August. Chrysost. *Ortus Ioannis sub nullo merito.*

Luc. 1.

Ad Titum 2.

D. Thomas.

Sed quid mirum, quòd ortus Ioannis tanta resplendeat excellentia cùm ordinaretur, vt testimonium perhiberet de lumine, & vt nobis esset lucerna ad Verbi Incarnationem credendam. Postquam Euangelista de generatione æterna tractauit, antequam deueniret ad Incarnationem Verbi, de Baptista intermittit sermonem. *Fuit homo missus à Deo*, vt ait Origenes *tom.* 5. *in Ioannem.* Vt abundans esset via ad credendum; quia si, proposito mysterio Incarnationis, intellectus humanus dubitaret, cùm tamen cognosceret, quòd Ioannes tanta gratia, ac sanctitate insignis, & tantis donis sublimatus esset homo, inde aliquali coniectura poterat suspicari, non esse impossibile Deum hominem fieri.

9. *Per Ioannem facilitatur Incarnationis mysterium.*

Ioann. 1. Origenes.

QVÆSTIO V.

Quare gratulatio fiebat Elizabeth, & non Zachariæ?

ET *congratulabantur ei,* scilicet Elizabeth, ait textus. Respondeo primò. Quia Zacharias erat mutus, gratulatio autem fit verbis. Sed quia signis etiam exhiberi potuit, ideo aliam rationem assignat. Toletus *annot.* 136. Quia maior erat causa gratulandi Elizabeth, quæ præterquam quòd sine filiis erat, quod malum commune erat cum Zacharia, ipsa sola sterilitatis opprobrium patiebatur; ob idque dictum est priùs, Dominum magnificasse misericordiam suam cum illa. Tertiò respondeo. Zacharias pœna multatus erat ob incredulitatem, ideo nulla ei fiebat gratulatio; tales enim nullius momenti reputantur apud homines huius sæculi. Quartò. Merito Spiritu sancto disponente, tora gratulatio fiebat Elizabeth; ipsa enim non solum receperat filium, sed etiam ex Ioannis exultatione iam gratia repleta erat. Vera exultatio non capitur ex bonis temporalibus, sed præcipuè ex spiritualibus. Quintò. In Elizabeth diuina gratia radiabat, in Zacharia signum peccati taciturnitate se se prodebat. Gratulatio ergo de natiuitate Ioannis

10.

Toletus.

Pœna multatus à mundo contemnitur.

In Ioanne gratia apparet.

nis fiat Elizabeth, tamquam parenti; nam non videtur ille partem aliquam in præcursore habere, in quo nota peccati apparebat, sed tantùm illa, in qua gratia eximio fulgore resplendebat. D. Augustin. *in Appendice, de diuersis serm.84. de decollatione Baptistæ*, ait. *Ioannes formam venturi Domini natiuitate, & conuersatione signauit.* Christus vt Deus in natiuitate, ac conuersatione extitit alienus omnino ab omni inquinamento peccati; cùm autem Ioannes illius figuram in natiuitate adumbrauerit, conueniens erat, vt in ea esset alienus à peccato, quantum fas erat puro homini.

August.

Lucæ 1. *n.* 59. Et factum est in die octauo, venerunt circuncidere puerum, & vocabant eum nomine patris sui Zachariam.

VERSIONES.

Syriacus. Vt venerunt circuncisuri puerulum.

Vatablus. Venerunt ad circuncidendum puellum.

EXPOSITIO.

11. TRansactis septem diebus, magno gaudio, & gratulatione, adueniente octaua die, venerunt ministri circuncisionis, & quia ratione propinquitatis debebant assistere. Circuncisio autem fiebat die octauo, *Gen.*17. *num.*12. *Leuitic.*12. *num.*3. Cuius rei rationes reddunt hîc, & citatis locis interpretes. Nota tamen, quòd quamuis omnes essent tanto gaudio repleti ob Ioannis natiuitatem, non obliuiscuntur tamen Domini præceptum. Et hoc loco constat, quòd circuncisio non fiebat in templo, sed domi, cùm Elizabeth illi interfuerit ad imponendum nomen. *Et vocabant eum nomine patris sui.* Tunc enim celebris erat consuetudo apud Iudæos, vt filius nomine patris appellaretur: & nomen imponebatur die octauo, peracta circuncisione, vt deducitur ex textu; *Vt circuncideretur puer; & vocabant eum*, &c. vt notat Theophylactus. Cuius rei hanc reddit rationem. Quia prius signaculum Domini suscipiendum, quàm quidquid aliud temporale agendum. Et latè prosequitur Chrysostomus *homilia de laudibus Pauli.*

Genes.17. Leuit.12.

Theophyl. *Prius Dei signaculum, quàm temporale.* Chrysost.

QVÆSTIO VI.

Quare circuncidatur Ioannes.

12. CIrcvncisio erat remedium contra peccatum originale, & Ioannes iam in vtero sanctificatus erat, & ab originali purgatus. Ad quid ergo circunciditur? Respondet primò D. Dionysius Carthusianus, quòd *circuncisus fuerit, non ob indigentiam remedij, sed propter obseruantiam præcepti. Item ne alij scandalizentur causa singularitatis; & quia fortasse per circuncisionem illam ita pœnalem ad gratiam disponebatur maiorem.* Eusebius Gallicanus sermone in natali S. Ioannis Baptistæ. *Hac circuncisione, neque Christus, neque Ioannes indigebat: circuncisi tamen sunt, ne scandalum fieret, & vt legem adimplerent; Lex enim, & Prophetæ vsque ad Ioannem.* Christus, & Ioannes, quamuis non indigerent, circuncisi tamen sunt ob rationes datas. Christus non indiguit, vt ait D. Bernardus *sermone de circuncisione*, quia filius Dei, in quo peccatum non cadit. Ioannes verò, qui tanta gratia præuentus est, vt concutiens terminos naturæ (vt loquitur D. Maximus *sermone de Sancto Baptista*) ad ea, quæ sunt Dei, proportionaretur. Ideo ait D. Ambrosius sermon.1. de S. Baptista. *Debuit præcursor, & præuius Christi aliquid simile habere natiuitati Domini Saluatoris.* Et nulla maior gloria, ac magnificentia creaturæ concedi potest, quàm quòd sit conformis imagini filij Dei, vt notat idem Ambrosius explicans illud Pauli ad Roman.8. num.29. *Quos præscinit, & prædestinauit conformes fieri imagini filij sui.* Circunciditur ergo Ioannes, vt assimilaretur filio Dei, qui quamuis non indigeret circuncisione, circuncisus est, vt legem adimpleret.

Gallicanus. Bernard. Maxim. Ambros. Rom.8.

Singularitas vitanda.

Carthusian.

Debuit præcursor Domini aliquid simile habere natiuitati Saluatoris; & ideo in vtriusque natiuitate gaudium magnum in mundo, & celebritas in Ecclesia: imò, vt testatur Amalarius Fortunatus Episcopus *lib.3. de Eccles. offic. cap.*38. in festiuitate Sancti Ioannis tres Missas celebrari in Ecclesia suo tempore. Imò debuit præcursor in solemnitate, ac festiuitate aliquid simile habere Saluatoris, vt ait D. Augustinus *serm.*20. *de Sanctis*; ita enim Dominus seruos suos honorat, ac nobilitat. De Deo optimo, maximo dicitur, non solùm in concreto, sed etiam in abstracto, quòd sit veritas, misericordia, & iustitia, vt iam notaui *cap.*3. *num.*18. De Ioanne etiam dicitur, quòd sit iustitia, licèt diuersimodè ac de Deo dicatur. Ait Regius Vates Psalm.84. num.14. *Iustitia ante eum ambulabit*; vbi sub nomine iustitiæ Ioannem Baptistam intelligunt Agellius, Diodorus, Arnobius, Hugo, Lyranus, Euthymius, Titelmanus. Vnde ait Lorinus: *Tanta fuit Ioannis sanctitas, vt abstracta voce dici potuerit iustitia.*

13. *Ioannes Christo similis.* Amalar. Psalm. 84. Agellius. Diodorus. Arnobius. Hugo. Lyranus. Euthymius. Titelman. Lorinus.

Primus, qui prædicauit remissionem peccatorum, *Luc.*3. *num.*3. Et appropinquare regnum cœlorum *Matth.*3. *num.*2. extitit Ioannes, vt notat D. Hieronymus in cap.3. Matth. *Primus*, ait, *Baptista Ioannes regnum cœlorum prædicat, vt præcursor Domini hoc priuilegio honoretur.* Similiter D. Bernardus sermone de S. Baptista. Voluit Deus suum Baptistam ita sublimare, vt aliquo modo fieret particeps eorum, quæ ad ipsum Deum pertinent, licèt diuerso modo. Hoc, quod est, aperire regnum cœlorum, & remittere peccata, peculiare est Dei. Conceditur hoc Christo, vt authori, & principali causæ: Ioanni verò, cùm non esset Deus, sed homo, conceditur hoc, vt primo denuntianti, & promulgatori. Vide *lib.3. cap.2. num.*57. Instituere Sacramenta, quæ conferant gratiam, ad solum Deum pertinet, vt docent Theologi cum D. Thoma 3. *part quæst.*64. *art.*1. Et Christus Dominus instituit omnia Sacramenta nouæ legis, vt definitum est in Tridentino *sess.*7. *can.*1. Sacramentum autem Baptismi institutum fuit quando Christus in Iordane baptizatus est à Ioanne, vt docet idem D. Thomas 3. *part. quæst.*66. *art.*2. Bellarminus *tom.*3. *lib. de Baptismo cap.*5. Caietanus, Capreolus apud Henriq. *lib.*1.

14. Hieron. *Ioannes primus prædicat regnum cœlorum.* Bernard. D. Thomas. Trid. sess.7. Bellarm. Caietanus. Capreolus.

lib.1.cap.2.num.2. Suarius *tom.3. ad 3.part.disp.19. sect.2.* Vasq.*3.part.disp.140.cap.6. num.38.* & communiter Theologi. Sed sic est, quòd instituere Sacramenta ad ipsum Deum spectat; quomodo in hoc, quod est omnium Sacramentorum ianua, interuenit Baptista? Ita Deus disposuit, vt ipsum maximè extolleret, & magnificaret, vt Christus esset primus institutor, & auctor Sacramenti, Ioannes verò primus assistens, & coadiutor.

Vasquius.

Ioannes coadiutor in Sacramentis instituendu.

15. 3. Reg.8. Penetrare cogitationes cordis hominum solius est Dei, 3.Reg.8. num. 39. *Tu solus nostri cor omnium filiorum hominum.* Hierem. 17. num. 9. *Prauum est cor hominis, & inscrutabile, quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans cor.* Et de Christo Domino Matth.9.num.1. *Cùm vidisset Iesus cogitationes eorum,* & cap.12.num.25. *Iesus autem sciens cogitationes eorum.* Ex quibus locis sic argumentatur D.Hieronym.Hierem.17. *Iesus videt cogitationes, & nullus potest internas cogitationes videre, nisi solus Deus: ergo Christus est Deus.* Atque etiam Ioanni, licèt non naturaliter, sed ex diuina gratia concessum est inspicere cogitationes cordium, vt docent D. Chrysostomus *hom. 11. in Matth.* Euthymius, Beda, ad cap.5. Lucæ num.15. *Existimante autem populo, & cogitantibus omnibus in cordibus suis de Ioanne, ne fortè ipse esset Christus, respondit Ioannes dicens omnibus,* &c. Ex quo constat, quòd ipse ex Dei dono cognouisset cordium cogitationes, cùm ad illas respondisset. In tantum gratia Dei illum sublimauit, vt in his, quæ sunt propria Dei, aliquam participationem haberet, quantum fas est puræ creaturæ communicari.

Hierem.17.

Matth. 9. & 12.

Hieron.

Ioannes cognouit cogitationes cordium.

Chrysost. Euthymius. Beda.

Tertiò & vltimò. Circunciditur Christus, vt contra aliquos hæreticos, vt dicam *lib. 2. cap. 3. quæst.2.* demonstraretur verus homo, & quòd vera humanitas ei inerat; circunciditur Ioannes, vt cunctis patefiat, quòd non Deus, sed homo sit. *Vir erat in terra Hus nomine Iob,* cap.1.num.1. Cur ante omnia de Iob dicitur quòd erat vir? magnas, ac admirabiles virtutes de eo narraturus erat Spiritus sanctus; ne ergo Iob crederetur Deus, præmonuit Spiritus sanctus, vt vir, seu homo antea diceretur. Quod eleganter notauit D. Chrysostom.homil.2. de Iob. *Quoniam,* ait, *vitam narraturus erat, nostram vim supra modum vincentem, ne quis agonis sublimitatem respiciens putaret, non humanam, sed peregrinam esse naturam, describit naturam, vt propositionem mireris, quòd homo existens supra hominem viuendo conuersatus sit.* Ita infans Ioannes circunciditur, vt agnoscamus naturam, & virtutem super naturam admiremur.

Circunciditur Ioannes, vt non Deus, sed homo credatur.

Iob 1.

Chrysost.

Lucæ 1.n.60. Et respondens mater eius dixit: Nequaquam, sed vocabitur Ioannes.

VERSIONES.

Syriacus. Et respondit mater eius, ac dixit: Non ita, sed.

Arabicus. Vocate eum Ioannem.

EXPOSITIO.

16. RESPONDET Elizabeth, vel quia interrogata fuit, vt est valde probabile; vel quia voces consultantium audiuit: vel more Hebraico respondere dicitur, quamuis non esset interrogata: *Ioannes vocabitur*; hoc dicebat edocta ab Spiritu sancto, vt ait D. Bonauentura: *Qui enim non virtute naturæ conceptus fuerat, sed virtute gratiæ, non debebat vocari Zacharias a patre, sed Ioannes à dono gratiæ, vt nouo modo natus, nouo nomine nuncuparetur.* In nomine paterno Zachariæ præfigurabatur natura; in nomine verò Ioannis, gratia; & quia in isto puero præualuerat gratia; ideo Ioannes, & non Zacharias, vocandus est.

Bonauent.

QVÆSTIO VII.

Vnde edocta fuerit Elizabeth de filij nomine?

17. CVM Zacharias esset mutus, nomen filij, quod ab Angelo in templo acceperat, nequiuit indicare vxori. Vnde ergo Elizabeth nomen filij consecuta est? D.Dionysius Carthusianus asserit, quòd Zacharias scripto indicare potuit vxori omnia, quæ cum illo gesta fuerant in templo. Aliqui apud Salmeron lib.3. tract.16. existimant, quòd Virgo Maria in amplexu Elizabeth, filium illi nasciturum Ioannem vocandum declarauerit. Communiter tamen Patres, Origenes *homil.9.* D. Ambrosius, D.Bonauentura, Titus Bostrensis, Theophylactus, Euthymius, Beda, & alij affirmant, quòd sicut Elizabeth Spiritu sancto repleta cognouerit mysterium Incarnationis, ita etiam prophetica intelligentia agnouerit nomen filij, ac cætera omnia quæ in templo cum marito gesta erant.

Carthus.

Salmeron.

Virgo prophetizat Ioannis nomen.

Origenes. Ambros. Bonauent. Bostrensis. Theophyl. Euthymius. Beda.

18. Sed quare, dum de Ioannis nomine imponendo agitur, vicini, & cognati contendentes Zachariam appellandum, aberrant; Elizabeth, & Zacharias Ioannem affirmantes punctum veritatis attingunt? Illi ratione naturali ducebantur; isti verò lumine Spiritus sancti, & in rebus Ioannis, vt articulus veritatis apprehendatur, non ratione naturali, sed lumine supernaturali loquendum. Vnde ait D. Bernardus sermone de priuilegiis Baptistæ: *Quanta fuerit sublimitas Ioannis, non est currentis linguæ volubilitate differendum, sed euangelicæ dignitatis comprobandum eloquio.* Id-est, diuinæ dignitatis eloquio. Qui enim de Ioanne voluerunt sentire, non diuinam gratiam, sed rationem naturalem sequentes, à veritate deflexere. Ideo populus existimauit, Ioannem esse Christum, *Luc.cap.3. num.15.* Et Herodes Christum esse Ioannem. *Marc. 6. num. 1.* Et hac de causa discipulos suos misit Ioannes ad Christum, vt interrogarent: *Tu quis es?* Matth. 11. num. 2. Vt affectum, ac rationem naturalem deponentes, diuina gratia illustrati verum de ipso Ioanne sentirent. Diuus Paschasius. *Interrogationem mittens Ioannes per eosdem, quos obcæcauerat liuor inuidiæ, vt amplior intelligentia, & efficacia maior sentiretur in eodem facto expressa, quatenus ipse Propheta in hoc conditionis suæ genere prophetaret, & discipulorum suorum, acsi prouidus magister, sanaret vecordiam.*

In vobis Ioannis non naturaliter loquendum.

Bernard.

Luc. 3.

Marc.6.

Matth.11.

Paschasius.

QVÆSTIO VIII.

Quare diuersitas tanta in imponendo nomine puero?

19. QVIDAM affirmabant, Zachariam appellandum. Triplex fuit Zacharias, vnus filius Ioiadæ Sacerdotis, qui martyrio vitam finiuit: alter Propheta, cuius scripta commendantur: alter Sacerdos, de quo hîc est sermo: fortasse has omnes excellentias isti in hoc puero intuebantur. E contra verò parentes Ioannem nominandum asserebant. Quare tanta diuersitas? Quia licèt puer vnus, instar tamen multorum erat; cur Deus præmisit ante faciem suam Ioannem, vt Angelum. Malach. 3. num. 1. Respondet D. Chrysologus sermone 89. *Cum Christus*, ait, *Deus nasceretur in carne, Ioannes Angelus est generatus in terris, vt in terra Deo Angelus, Domino cœlestis ordo obsequij non deesset.* Præcessit Ioannes vt Angelus, vt Christo in terris ministerium exhibeatur, quod Angeli dant in cœlo. Sed in cœlo subministrant millia millium Angelorum in nouem choros distributa: quomodo ergo vnus solus Ioânes ad tantum obsequiũ in terris destinatur? Meritò sanè, quia id, quod millia millium cœlestium spirituum præstant, vnus solus Ioannes adimplere valet, & ita ait D. Bernardus sermone de priuilegiis Baptistæ: *Ioannes nouem ordinibus Angelorum inferius est, vt etiam ad Seraphim apicem transferatur.* Ad magnum excellentiarum cacumen peruolauit Ioannes, ita vt Angelus dixerit de eo, *Erit magnus coram Domino*, Lucæ 1. num. 15. Seu, vt legit Vatablus ex Hebræo in scholis, *Erit maximus*; vt dixi cap. 4.

Malach. 3. Chrysolog. — *Ioannes instar millia millium Angelorum.* — Bernard. — Luc. 1. Vatablus.

20. Venit Ioannes Baptista, vt testimonium perhiberet de Christo Domino; &, vt ait Guerricus Abbas, sermone 1. de Baptista: *Primus vniuersam Ecclesiam catechizat.* Moritur Ioannes, eliguntur duodecim Apostoli, & septuaginta duo Discipuli, vt de Christo Domino testificarent: modò vnus sufficiebat, & iam tot requiruntur? Vnus erat Baptista, & ipse pro multis: vt ergo eius locum teneant, non vnus, sed multi requiruntur. Ex quo infert ipse Guerricus Abbas, quàm solemniter ipsa Ecclesia illum venerari debet. nam Apostoli missi sunt ad varias Orbis partes; vnus ad Indiam, alius ad Asiam, alius ad Africam, alius ad Romam, alius ad Hispaniam: at Ioannes venit, *vt omnes crederent per illum*, ac vt vniuersam Ecclesiam catechizaret. In huius rei confirmationem accipe præclara verba Diui Chrysost. apud Photium *pag.* 1523. *fragmentis homiliarum de Baptista decollatione*, sic ait. *Ioannem prædicabo, & eius sapientiam omnibus vobis notam faciam: Ioannem, qui diuisit cum Patre prædicationem vnigeniti; etenim ille: Hic est filius meus dilectus, desuper è cœlo testatus est; hîc verò infrà in terra: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi: & Pater per columbam dilectum filium suum ostendit; ille digito ostendit mundi redemptorem.* Pondera illa verba, *Ioannem, qui diuisit cum Patre prædicationem.* Varia munera diuiduntur inter homines, & vnus homo compatem habet alium in suo officio; Petrus creatur Apostolus, alij etiam Andreas, Philippus Apostoli nuncupantur. Matthæus electus est Euangelista, alij etiam in hoc consortes sunt; at Ioannes tam sublimis est, vt in suo munere Christum in mundo degentem annuntiandi, ac prædicandi, cum nullo alio habeat diuisionem, nisi cum æterno Parente. Et preme verba sancti Doctoris, *Ipse diuisit cum Patre.*

Ecclesia maximè Ioanni adstricta. — Chrysost. — Ioannes munus prædicãdi diuisit cũ æterno Parẽte.

Lucæ 1. *n.* 61. Et dixerunt ad illam: Quia nemo est in cognatione tua, qui vocetur hoc nomine

VERSIO.

Syriacus. Et dicunt ei: Nemo est in prosapia tua, qui vocetur hoc nomine.

EXPOSITIO.

21. NOVA declinantes persistunt in antiquo more, vt puer nomine patris nuncupetur. Et ad hoc dicunt, quòd *nullus est in cognatione sua, qui vocetur nomine Ioannis*; sed meritò ob hanc rationem Ioannes est dicendus: nam, vt ait hîc Simon Cassianus, *Hic puer adoptione gratiæ totus à carnalibus expeditus, & in carnalibus existens, nomen à cœlestibus accipit: Ioannes, vt ait Ambrosius, nomen est vatis, non naturæ.* Pater Didacus Stella testatur hîc, quòd quamuis in eius prosapia nullus esset, qui vocaretur nomine Ioannis; tamen multi eius cognati, vt parentes D. Ioannis Euangelistæ, tantam miraculorum magnitudinem venerantes, filium suum Ioannem appellarunt ob deuotionem, quam erga Baptistam habebant.

Cassianus. — Stella. — *Euangelista dictus Ioannes ob Baptistam.*

QVÆSTIO IX.

Quónam modo dicatur, quòd nullus sit in cognatione eius dictus Ioannes?

22. DICVNT, quòd non sit in cognatione eius, seu prosapia, *qui vocetur nomine Ioannis*; cùm inter eius maiores plures extiterint, qui hoc nomine Ioannis sint appellati, vt illi qui erant ex Sacerdotali tribu, vt patet ex libris Machab. 1. *c.* 2. *num.* 1. *&* 2. *cap.* 16. *num.* 1. 2. *&* 9. Quomodo ergo stat, quòd nullus sit dictus Ioannes? Respondet noster Beaulxames, hoc esse intelligendum de præsentibus, & superstitibus; & ideo dixerunt: Nemo est, qui vocetur; non autem, qui vocatus sit. Secundò respondeo. Quia tot mirabilia apparebant in puero nato, vt ad illius præsentiam omnia maiorum facta, ac nomina obliuioni traderentur; & solùm ante oculos obuersaretur Zacharias, ideſt, memoria Dei, seu mirabilium eius. Ad præsentiam Ioannis omnia vetera obliuiscuntur; & solùm ad potentiam Dei recurrendum. Et meritò. In Ioannis præsentia omnia alia obliuiscuntur, & solum mirabilia Dei sunt ante oculos, nam in ipso ita gratia Dei resplenduit, vt inter natos mulierum *non surrexerit maior Ioanne Baptista*, Matth. 11. num. 11. & si non est maior illo, profectò ipse omnibus hominibus maior est, excepto Christo, qui vnigenitus est Dei filius; quod idem dicendum est de Sanctissima eius matre.

Beaulxam. — *Ad præsentiam Ioannis, omnia obliuiscuntur.* — Matth. 11.

Solus Deus maior Ioanne Chrysost.

matre. Quod eleganter notauit Chrysostomus *in Imperfecto homil.* 26. ponderans illa verba, *Inter natos mulierum*, sic ait. *Ex quo intelligimus, quoniam qui maiorem non se habet, omnibus maior est; hoc denique sequens sermo demonstrat, dicens: qui autem minor est in regno cœlorum, maior est in eo. Quis autem est minor, & maior? Christus videlicet minor in corpore, maior in spiritu. Vide ergo, quia omnibus Sanctis est maior, cui solus Christus est prior.* Vide infrà *quæst.* 20. *num.* 27. hîc conuenientem quæstionem.

Lucæ 1. *n.* 62. Innuebant patri eius, quem vellet vocari eum.

VERSIONES.

Syriacus. Patri eius, quomodo vellet ei nomen imponi.

Vatablus. Quo nomine vocari eum.

EXPOSITIO.

23. Carthusian. Hugo.

INTERROGABANT eum nutibus, & signis. Ex quo bene colligunt, D. Dionysius Carthusianus, Hugo, & alij, quòd Zacharias non solùm mutus erat, sed etiam surdus: nam si audisset, eum verbis interrogassent, & ità communiter legitur Luc. 1. num. 20. *Eris mutus, & surdus.*

Lucæ 1 *n.* 63. Et postulàs pugillarem, scripsit, dicens: Ioannes est nomen eius. Et mirati sunt vniuersi.

VERSIONES.

Syriacus. Petiitque codicillos, & scripsit, inquiens: Iouehanon est nomen eius, & miratus est vnusquisque.

Theophylact. Euthymius. Isque postulatis tabellis scripsit, dicens.

Arias, & Vatablus. Postulata tabella scripsit.

D. Ambrosius hîc. Et accepit pugillarem, & scripsit, dicens: Ioannes est nomen eius: & mirati sunt omnes.

EXPOSITIO.

24. Euthymius.

NVTIBVS etiam, vt ait Euthymius, postulauit pugillarem, id est, tabulas ligneas, vel cereas, quæ pugno tenebantur ad scribendum, & literis exarauit, non Ioannes vocandus est, sed Ioannes est nomen eius, significans, iam ei nomen esse impositum. Vnde D. Ambrosius. Ambros. *Hoc est*, ait, *non nos ei nomen imponimus, qui iam à Deo nomen accepit.* Ex quo nota, quòd non amicorum consilia, sed Dei mandata exequenda sunt. *Admirati sunt vniuersi.* Primò propter nominis nouitatem; quia nemo erat in cognatione eius. Secundò propter conuenientiam, quam Zacharias habebat cum Elizabeth; cùm tamen ipse, vt surdus, non posset audire. Tertiò. Quia in modo scribendi significauit, ei nomen esse impositum à Deo, vt notat Euthymius. Pro explicatione huius loci, vide suprà *cap.* 4. *quæst.* 29. *num.* 68. notatu digna. Euthymius.

QVÆSTIO X.

Quare Zacharias scripsit: Ioannes est nomen eius?

RESPONDEO primò. Vt nomen pueri indicaret, sicut ei intimatum fuerat ab Angelo, verè obediens omnia impedimenta vincit, vt Dei mandatum exequatur. Seu cùm in voluntate hominis datur efficax resolutio, omnia rumpuntur obstacula. Tertullian. lib. de Idololatria, cap. 23. *Zacharias*, ait, *temporali vocis orbatione multatus cum animo collocutus linguam irritam transit, manibus suis à corde dictat, & nomen filij sine ore pronuntiat, loquitur in stylo, auditur in cera, manus omni sono clarior, litera omni ore vocalior.* 25. *Obediens, vel efficax voluntas omnia vincit.* Tertullian.

Secundò. D. Bonauentura hîc: *Rectè*, ait, *dicitur scriptum Ioannis nomen, propter firmitatem indelebilem, vt ostendatur nomen eius scriptum in libro vitæ.* Alij multi vocati sunt hoc nomine Ioannis, quod significat gratiam: quia in illis non perseuerauit, sed amissa est. At in nostro puero rectè Ioannis nomen scribitur; quia in illo gratia habuit firmitatem, & stabilitatem: quod enim scribitur, valde durans, & indelebile est. Ostendit Deus Nabuchodonosori in visione, & in somniis supplicium quod per septem annos ei erat inferendum. Daniel. 4. Manifestauit Baltassari supplicium etiam, quo erat multandus, tunc ait textus Daniel. 5. n. 5. *In eadem hora apparuerunt digiti, quasi manus hominis scribentis contra candelabrum*, &c. Sed quare pœna Nabuchodonosoris manifestatur in visione; Baltassaris verò in Scriptura? Glossa ad cit. cap. 5. Danielis. *Fertur sententia contra peccatores in Scripturis, vt firmior ostendatur.* Supplicium Nabuchodonosoris erat personale, & ad certum tempus, nempe ad septennium, & ideo in visione apparet; supplicium autem Baltassaris perpetuum, & firmum per omne tempus; in illo enim terminabatur regnum, vita, & progenies, & ideo Scripturæ traditur: quod enim scribitur, firmum, & stabile est. Ait Regius Vates: *Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis*, Psal. 44. n. 2. D. Augustinus ibi: *Quæro*, inquit, *quare linguam suam, dixit, calamum esse scribæ? Quia, quod lingua dicitur, sonat, & transit; quod scribitur, manet. Cùm ergo dicat Deus verbum, & verbum, quod dicitur non sonet, & transeat; sed dicatur, & maneat: scriptis hoc maluit Deus comparare, quàm sonis.* Vt ostenderet stabilitatem suæ prophetiæ, inquit, quod eius lingua efformabat, non tam vocem, quàm scripturam. 26. Bonauent. *In Ioanne gratia stabilis.* Daniel. 5. Glossa. *Quod scribitur valde firmum.* Psalm. 44. August.

Tertiò. Nomen Ioannis non pronuntiatur lingua Zachariæ, sed scribitur eius manu; lingua adhuc erat immunda ob incredulitatem, qua fidem Angelo non dedit, *Luc.* 1. *n.* 18. (licèt postea purificata sit, dum Deum benedixit, vt infrà dicam:) at verò manus erat purificata, & sine sorde, qua incensum offerebat; & nomen Ioannis adeò sanctum, & excellens est, vt non lingua inquinata, sed manu pura possit capi. Huc respicit 27.

Tertullian. Tertullianus lib.de Idololatria,cap.23. *Temporali vocis orbatione mulctatus.* scilicet Zacharias, *cum animo colloquium linguam irritam transit: manibus suis à corde dictat, & nomen filij sine ore pronuntiat.* Non ore mundo, sed manibus puris, corde dictante tantùm nomen profertur. Considera,quis nomen Ioannis ore pronuntiat. Angelus in templo, dum Zachariæ apparet *Luc.1. num.13.* Et Elizabeth repleta Spiritu sancto, dum de nomine puero imponendo agitur: *Nequaquam, sed Ioannes vocabitur.* Et dum vicini, & cognati replicant, ne ita puer appelletur, dicunt: *Nemo est in cognatione tua, qui vocetur hoc nomine.* Quare non dicunt: Nemo est, qui vocetur Ioannes, sed illud subtacent? Meritò sanè; nam Ioannis nomen solum ab ore incontaminato, vt Angeli, & Elizabeth, non verò à lingua fœdata, vt vicinorum, poterat pronuntiari, Sanctissimum IESVS nomen diuina dispositione non pronuntiat ore Pilatus, sed manu scribit, *Ioann.19.num.19.* Nam quamuis ipse totus sordibus, & nequitia putridus; manus tamen lota erat,quo iuxta Romanorum morem manus pura ostendebatur, vt notant D. Hieronymus, D.Paschasius *ad cap.27. Matth.* non ergo lingua immunda, sed manu lota tantum nomen profert.

Manu solum & ore puro Ioannis nomen profertur.

Hieron. Paschas.

QVÆSTIO XI.

Quare hic puer Ioannes appellatus sit?

28. RESPONDEO primò. Quia, vt ait Beda hîc, *Ioannis celebrata natiuitas gratia noui Testamenti inchoata est.* Ipse extitit principium legis gratiæ, quia *à diebus Ioannis Baptistæ regnum cœlorum vim patitur,* Matth.11.num.12. Ideo ipse nouo nomine fuit nuncupandus, quia in illo noua Lex, noua gratia, nouus viuendi modus incipiebat in mundo. Pro quo videndus hîc D.Bonauentura. Secundò. Ioannes, id est, gratia Dei, quæ tanta illi facta est, vt dicat D. Prosper lib.2. de vocatione Gentium: *Ioannes prius sentit initia gratiæ, quàm natura.* Similiter loquitur Diuus Ambrosius *in Psalm.76. num.23.* Imò Guerricus Abbas *serm.3. de Ioann. natiuitate*, ait. *Quod Ioannes prius Deum, quàm se ipsum sentire cœperit.* Fuit etiam gratia parentibus suis, vt satis ostensum est *cap.4.* Extitit quoque gratia Dei vniuerso mundo, vt loquitur Guerricus Abbas *sermone 1. de Baptista.* Inter varios effectus, quos gratia sanctificans producit, vnus est, hominem exultatione, ac iubilo replere. Ita explicat D. Augustinus Psalm.42. num.2. *Quare tristis? Causa,* inquit, *tristitiæ tuæ peccatum est, causa lætitiæ tuæ iustitia sit.* Et iterum Regius Vates. *Vox lætitiæ, & exultationis in tabernaculis iustorum.* Psalm.117. num.15. At verò iste puer quantam exultationem Ecclesiæ attulerit, prædixit Angelus Zachariæ: *Multi in natiuitate eius gaudebunt.* Vnde ait Diuus Chrysologus relatus cap.4. *Non est vnigenitus, qui cunctorum creatus est ad gaudium.*

Beda. Matth.11. Bonauent. Prosper. Ambros. Psalm.76. Guerricus. *Ioannes multipliciter gratia.* Augustin. Psalm.42. Psalm.117. Chrysolog.

29. Alium effectum gratiæ importat,vt faciat magnum coram Deo. Vnde ait D. Bernardus: *Peccatum facit hominem exiguum, gratia imminentem præstat.* Ante Ioannis natiuitatem de Ecclesia dici potest: *Soror nostra parvula est, & vbera non habet*, Cantic.8. num. 8. Per *vbera* Ioannem Baptistam intelligit Aponius *lib.1. in Cantic.* At Ecclesia, quæ paruula erat, dum non haberet Baptistam, postquam tamen ipse apparuit, ita ingens, & excellens facta est, vt dicat D. Chrysologus sermone 88. *Præmisit Deus lucernam, vt ipsam Deitatis caperent claritatem.* Ita extulit, & sublimauit orbem, vt ipsum Deum capere, hoc est, cognoscere posset. Terra ante Ioannis aduentum erat infructifera in salsugine à malitia inhabitantium in ea; at adueniente Ioanne, fructifera, & fœcunda facta est: *Flores apparuerunt in terra nostra,* Cant.2.num.12. Quod de Christo, & Ioanne intelligit ibi Ghislerius *in Expositione quarta,* ibi.

Bernard. Cantic. 8. Aponius. Chrysolog. Cantic.2. Ghislerius.

Sanctus Ioannes etiam *gratia* appellatur, qui habuit aliqualem similitudinem, & vmbram quantum fas est puræ creaturæ, cum gratia habituali, quæ fuit in Christo Domino; quæ non solùm eius sanctissimam animam repleuit, sed etiam quandam in alios obtinuit influentiam. De quo vide D.Thomam 3.*part. quæst.* 8. *artic.*1. Ita Ioannis gratia non solùm eius animam sanctam effecit, verùm etiam, vt aliquo modo dicamus, in alios deriuata est. Ita ait Euthymius *ad cap.*1. *Luc.* ad illa verba Angeli: *Vocabis nomen eius Ioannem: Ioannes*, inquit, *gratia ab vtero matris, vel tanquam causa gratiæ parentibus, multisque alijs.* Et D. Ambrosius *ad cap.*1. *Luc.* ad illa verba, *Elizabeth exclamauit voce magna*, ait S. Doctor: *Duplici miraculo prophetant matres spiritu paruulorum. Exultauit infans, repleta est mater. Non prius mater repleta est, quam filius: sed cùm filius esset repletus Spiritu sancto, replevit & matrem.* Igitur Ioannis gratia redundauit in matrem; & quodammodo ex ipso deriuata est in alios.

30. D.Thom. Euthymius. Ambros.

Lucæ 1.*n.*64. Apertum est autem illico os eius, & lingua eius, & loquebatur benedicens Deum.

VERSIONES.

D. Ambrosius hîc. Continuò autem resoluta est lingua eius, & apertum est os eius.

Euthymius. Apertum est autem repentè os eius.

Arias. & lingua eius efformata est.

Textus Hebraicus. & loquebatur laudãs Deum.

EXPOSITIO.

STATIM ac nomen scripsit, os eius & lingua à silentio, & simul auditus à surditate, vt notat Euthymius, soluta sunt. Author *libri 3. de mirabilibus sacræ Scripturæ, cap.*1. qui falsò ab aliquibus tribuitur. D.Augustinus, & Iuuencus in suis carminibus existimant, Zachariam non scripsisse nomen Ioannis; sed cùm scribere tentasset, voce dixisse: *Ioannes est nomen eius*; sed hoc apertè repugnat Euangelio dicenti: *Scripsit, dicens, Ioannes est nomen eius; & illico apertum est.* Vbi obedientiæ signa protulit, statim miraculosè vocem recuperauit.

31. Euthym. Iuuencus. *Obedientia miracula operatur.*

QVÆSTIO

QVÆSTIO XII.

Quare dicatur, illico apertum est os eius?

32. RESPONDEO primò. Vt intelligatur, quòd virtute nominis Ioannis illi restituta est vox. Ita D. Maximus *homilia 2. de S. Ioanne.* & Ambrosius sermone 2. de Baptista, *Si enim*, ait, *Pater Zacharias, cùm eum nominauit, vocem recepit, quanto magis cùm laudamus illum, eloquium promeremur?* Secundò. Respondet idem D. Ambrosius lib. 2. in Lucam hîc. *Meritò continuò resoluta est lingua eius, quia quam vinxerat incredulitas, soluit fides.* Quod peccatum ligauerat, dum dubitauit, fides dum credidit, aperuit. Tertiò. Idem D. Ambrosius, & Hugo Cardinalis: *Nouit Dominus mutare pœnam, si tu noueris mutare delictum.* Quartò. Idem Ambrosius sermone 2. de S. Baptista. *Videte*, inquit, *meritum; os, quod Angelus alligauerat, Ioannes soluit: quod Gabriel obstruxerat, parunlus reserauit; quamquam & ipse sit Angelus, sicut scriptum est de eo: Ecce ego mitto Angelum meum.* Pœnam impositam auferre, solùm superior, vel æqualis præstare potest. Supplicium, quod Gabriel intulit, solus alius Angelus soluere potuit. Quintò. Theophylactus: *Ioannes iuxta interpretationem est Dei gratia, proinde & pater illius statim assecutus est gratiam.* Ioannes, qui est gratia, & donum, incipit à suis maioribus. Vide *cap. 5. num. 28. & 48.* Tandem sextò. Dionysius Carthusianus hîc: *Mox*, ait, *cùm fidem suam scripto indicasset, restitutus est ori, & linguæ Zachariæ pristinus vsus loquendi; nec interim dubium est, quòd os eius aperiebatur ad cibum sumendum, sed non ad loquendum benedicens Deum.* Vt fides in exterioribus operibus apparuit, statim omne impedimentum solutum est.

Maxim. Ambros. Idem. Hugo. Ambros. Ioannes Angelus. Theophyl. Carthusian.

QVÆSTIO XIII.

Quare Zacharias non loquatur in natiuitate, sed in circunciſione?

33. OS Zachariæ aperitur, non in die natiuitatis, sed circunciſionis Præcursoris. Communis solutio est; quia in illo die adimpleta sunt omnia, quæ Angelus de eius natiuitate prædixerat: *Vocabis nomen eius Ioannem.* Ita Euthymius. Secundò. Respondet Beda: *Pulchrè*, ait, *Zacharias octauo die prolis editæ loquitur; quia per Domini resurrectionem, quæ octaua die, hoc est, post septimum sabbati, facta est, occulta legalis Sacerdotis arcana patuerunt.* Tertiò. Simon Cassianus lib. de natiuitate Præcursoris: *Non fuit*, ait, *apertum os in ortu, sed in die octaua, quia nascendo noscebatur, quia filius: in nomine verò eius mysterium pandebatur, cuius nati dignitas attollebatur ex mysterio plus, quàm quòd natus esset homo. Et ex hoc non credimus, Zachariam mutitate punitum, eo quòd incredulus esset de filio, sed quòd ad tantum pararetur mysterium hæsitauit. Proinde filio nascente, lingua non soluitur, sed declarato Ioannis nomine.* Incredulitas non tantum fuit de filio, quantum de eius excellentia; & ideo à pœna non eximitur quousque Ioannis nomen imponatur, in quo tota eius dignitas declaratur.

Euthymius. Beda. Cassian.

Quartò. Toletus *annotat.* 140. has adhibet rationes. Vt impositio nominis Ioannis hoc miraculo celebraretur. Deinde, vt eius circuncisio esset insignis hoc miraculo; sicut eius natiuitas extitit, dum sterilis peperit filium. Tandem, quia Zacharias prolaturus erat magna mysteria; & ad hoc debuit expectari dies, in quo copiosior fit hominum multitudo. Quintò addo. Vt esset manifestum, quòd parentes non conueniebant ad impositionem nominis Ioannis per humanum eloquium, sed per reuelationem Spiritus sancti; ideo lingua non soluitur, nisi post nomen datum. Sextò. Non loquitur, nisi pronuntiato Ioannis nomine, quando prophetiæ spiritus ei est communicandus; vt inde videatur, quomodo cum nomine Ioannis omnia in melius reformantur; mutus loquitur, incredulus prophetizat, absconditus domi sacerdotali munere fungitur. D. Ambrosius sermone 2. de Baptista. *Vbi*, ait, *Ioannes nascitur, fit repentè pater Propheta, vel Pontifex, loquelæ vsum recipit, prolem affectio suscipit, sacerdotem functio recognoscit.*

34. Tolet. *Cum Ioanne omnia reformantur.* Ambros.

QVÆSTIO XIV.

Quare totus erat Zacharias benedicens Deum?

35. ELEGANTER respondet Origenes homilia 9. in Lucam: *Statim*, ait, *vt stylus impressus est ceræ, lingua, quæ prius fuerat vincta, laxata est, recepit eloquium non humanum, quoniam ligata fuit lingua eius. Humana tamen fuit, vinxerat eam incredulitas, statim vt soluta est, humana esse desiit, & loquebatur benedicens Deum.* Vbi duo maximè pondera. Primum. Recepit eloquium non humanum, quoniam ligata fuit lingua eius. Os clausum, & lingua silentio refrænata, dum soluitur, fundit eloquia non humana, sed diuinitatis odorem exhalantia. Vnde ait D. Gregorius serm. 30. in Iob c. 11. *Ille scit rectè dicere, qui & ordinatè nouit tacere.* Secundò. Expende, statim vt soluta est, humana esse desiit, & loquebatur benedicēs Deum. Tunc lingua desiit esse humana, cùm benedictiones sonat, & Deum laudat. Tertiò. Sanctus senex, cùm se videret tantis Dei beneficiis cumulatum, in gratiarum actionem prorumpit, vt ingenitum est animo sancto, & grato. In prima mundi creatione. *Formauit Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viuentem*, Genes. 2. n. 7. Si homo à Deo conditus est, & ab ipso accepit spiritus vitæ, ad quid additur, *Factus est in animam viuentem.* Vbi nostra Vulgata habet, *factus est in animam viuentem*, legit Chald. *in spiritum loquentem.* Nam cùm homo manibus Dei formatus esset magna perfectione, vt multa diceret in gratiarum actionem, ac laudem Dei, à quo, tantis donis exornatus est, vt simul cum ipsa anima ei esset ingenita gratitudo, ac gratificatio erga suum creatorem, ac benefactorem. D. Chrysostom. ibi. *Ea propter, & animam inspirauit, & linguam dedit, vt sua in nos beneficia animis percipientes Dominum agnoscamus, & nos gratos exhibeamus, & pro viribus gratiam agnoscamus.*

35. Origenes. *Os clausum, dum loquitur, diuina sonat.* Gregor. *Lingua Deū laudans desinit esse humana.* *Homini iusto ingenita est gratitudo.* Genes. 2. Chald. Chrysost.

QVÆSTIO XV.

Quomodo dicatur, quòd Zacharias benedixerit Deum?

36. *Deus cum Ioanne laudatur.*

DICITVR, quòd Zacharias aperuerit os suum, benedicens Deum, cùm non solùm Deum laudauerit, sed etiam filium suum Ioannem, vt patet ex eius Cantico: *Et tu puer Propheta Altissimi vocaberis.* Respondetur primò, quòd dum Deus laudibus extollitur, etiam serui eius præconiis commendantur. Secundò. Quia tanta vnio, & connexio est inter Deum, & Ioannem, vt minimè videatur, posse Deum voce humana gratificari, quin etiam Ioannes nostris commendationibus efferatur. Guerricus Abbas serm. 3. de Baptista. *Propterea*, ait, *Marcus, Lucas, & Ioannes initia librorum præconijs Baptistæ dedicarunt, vt videlicet auctoritas tanti nominis, totum deinceps commendabilius redderet Euangelium: Matthæus verò, quia eam natiuitas Domini initijs occupatum tenuit, mox vt puerum nutriendum Nazareth commendauit: ad præcursorem, & Baptistam eius stylum conuertit, arbitrans imperfectum fore, quidquid de sponso diceret, si de individuo amico sponsi reticeret.* Et hanc causam dat D. Odilonius Abbas *serm.* 10. ob quam non solùm omnes Euangelistæ, sed etiam Prophetæ de ipso tractant. Dauid Psal. 131. n. 17. *Paraui lucernam Christo meo.* Isai. 40. n. 3. *Vox clamantis in deserto.* Hieremiæ 1. n. 5. *Ex vtero vocaui te*, &c. Deinde tanta connexio est inter Christum, & Ioannem, vt non dedignetur Christus nomine Ioannis vocari. Marc. 6. ait Herodes. *Ioannes, quem ego decollaui, ipse est.* Chrysolog. *serm.* 173. ita fatur: *Maleuolè quidem, sed veraci sensu testis ipse criminis sui extitit. Ioannes*, inquit, *quem ego decollaui, ipse est: verum dicit.* Verum dicis, impie Herodes, non enim dedecus est, sed gloria, quòd ipse vnigenitus Dei filius nomine amici sui, ac præcursoris vocetur, vt inde magna similitudo inter vtrumque appareat. De hoc vide suprà *q.* 6.

Guerricus. Odilonius. Psalm 131. Isai. 40. Hierem. 1. Marc. 6. Chrysolog. *Christus valde similis Ioanni.*

Lucæ 1. *n.* 65. Et factus est timor super omnes vicinos eorum: & super omnia montana Iudææ diuulgabantur omnia verba hæc.

VERSIONES.

Syriacus. Et extitit pauor super omnes vicinos eorum: & in vniuerso monte Ithoudææ ista prolata sunt.

Vatablus. Et ingruit metus in omnes vicinos eorum, & in tota montana Iudææ diuulgagabantur omnia facta hæc.

EXPOSITIO.

37. Bonauent.

VISIS tot mirabilibus, & signis, *factus est timor*, id est, reuerentialis, seu quædam religiosa reuerentia, vt explicat D. Bonauentura, quæ omnium animos impleuerat sibi persuadentium, aliquid magnum in illo puero à Deo demonstrari. Et non timent in natiuitate, sed in circunciſione, quia tunc Dei mirabilia magis manifestabantur, & nomen Ioannis puero iam impositum erat. *Factus est super omnes vicinos eorum*, qui vt propinquiores, & maximè indigni à se ipsis existimati timent. Pro quo videndi Carthusianus, & Simon Cassianus sermone de Baptista. *Diuulgabantur omnia verba hæc*, seu facta; nempe, sterilis peperit, voce priuatus loquitur, & prophetat, nomen puero mirabiliter datur. Theophylactus ait: *Facta autem sunt hæc omnia singulari quadam dispositione, vt qui de Christo prophetizaturus esset, fide dignus haberetur, & omnes ex ipsa natiuitate Ioannis certiores redderentur, quòd multis maior esset.* Et nota, quòd non in amissione vocis Zachariæ, sed in recuperatione dicitur, diuulgatum esse: quia illi, vt viri boni, pœnam, & ignominiam tacebant, gratiam, & gloriam publicabant.

Carthusian. Cassian. Theophyl. *Iusti tacent malum.*

QVÆSTIO XVI.

Quare in Ioannis natiuitate timor, Christi verò gaudium?

38. Luc. 2. Toletus. Luc. 3. Luc. 19.

IN Ioannis natiuitate timor super omnes vicinos; in ortu verò Saluatoris gaudium interceſſit: *Ecce euangelizo vobis gaudium magnum*, Luc. 2. n. 10. Respondet Toletus, quòd Ioannes venerat ad arguenda peccata, & inducendos homines in pœnitentiam, ac timorem iræ Dei. Lucæ 3. n. 7. *Quis ostendit vobis fugere à ventura ira?* & ibid. n. 9. *Iam securis ad radicem arboris posita est.* Saluator verò nascebatur ad dandam remissionem, & reconciliandos homines, Luc. 19. n. 10. *Venit filius hominis quærere, & saluum facere, quod perierat.* Respondeo secundò, quòd in vtriusque ortu timor, & gaudium extitit, & in primis in natali Saluatoris pastores, dum claritas Dei circunfulsit eos, timuerunt timore magno, *Lucæ 2. num. 9.* Et Magi procidentes adorauerunt Christum natum, *Matth. 2. n. 11.* Qui actus ad timorem reuerentialem pertinuit, vt suo loco dicam. Gaudium magnum etiam omni populo superuenit, vt Angelus prædixit. Ita etiam in ortu Ioannis timor euenit, vt præsens probat textus. Et gaudium, vt Gabriel Zachariæ annuntiauit: *Multi in natiuitate eius gaudebunt.* Et meritò, vt vtriusque in ortu dona Spiritus sancti resplendescerent. In Ioannis natiuitate (de Saluatore suo loco dicemus) emicuit gratia miraculorum in vtroque parente, sterilis peperit, mutus loquitur. Deinde in patre prophetia, in matre fortitudo perſistendo in nomine Ioannis: in vicinis timor, vt cœlestia mysteria venerentur; & scientia, seu illustratio Spiritus sancti, dum de puero magna concipiunt, dicentes: *Manus Domini erat cum illo.*

QVÆSTIO XVII.

Quare magnalia Baptistæ diuulgabantur per omnia montana Iudææ?

39.

IVDÆA tota diuisa erat in loca plena, quæ campestria dicebantur; & in loca montibus eminentia, quæ appellabantur montana.

na. Si Regio illa ambiebat hæc omnia, quare verba de puero ſolùm in omni monte, & non in aliqua valle dicebantur? Reſpondet Simon Caſſianus lib.3.de Baptiſta. *Et fit timor ſuper omnia montana Iudææ, quoniam omne, quod altum in mundo creditur, virtus diuina deterret, & timere facit, dum clangit.* Reſpondeo ſecundò, quòd magnitudinem ſignorum, ac mirabilium Baptiſtæ, non loca deiecta, ac humilia, ſed alta, & eminentia capere poſſunt. Sæpe inuenies, Eccleſiam comparari montibus, Pſalm.67.n.16. *Mons Dei, mons pinguis.* Iſai.25. n.6. *Faciet Dominus in monte hoc,* Iſai.2.n.2. *Et erit in nouiſſimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium.* Sed quare ſæpe montibus, & non campeſtribus comparatur? D.Cyrillus Alexandrinus ibi lib.1. orat. 2. *Eccleſia,* ait, *monti comparatur; etenim verè eſt excelſa, & illuſtris, & omnibus vbique notiſſima. Aliter etiam excelſa eſt, quoniam terreni nihil ſapit: at ſupra res terrenas eſt, & gloriam Dei, quatenus licet, animi oculis intuetur, & ſublimibus admodum de Deo opinionibus gloriatur.* Ita ſanè excellentiæ Ioannis non in vallibus, ſed in collibus diuulgantur; quia in eis, quidquid lucet, maximè excellum, & notiſſimum omnibus eſt, ita vt à nullo inficiari poſſit. Deinde in eis nihil terrenum ſapit, ſed totum ſupra res mundanas, & in maximam Dei gloriam cedens.

Caſſianus. Pſalm.67. Iſai.25. & 2. Cyrillus. *Magnalia Ioannis ſolùm excelſa ſapiunt.*

40. Vide, quæſo, quomodo præclara Ioannis opera in eminentiſſimo loco tractentur. Angelus in templo iuxta altare, *Luc.1. num.11.* Pater in ſolemniſſimo die, nempe circumciſionis, in quo magna erat hominum frequentia. Chriſtus, dum multis reſplendet miraculis, *Matth.11.n.5.* Imò à ſuis inimicis de Ioanne agitur, non in quolibet vulgari die, ſed in valde celebri, ac notiſſimo, nempe natali ipſius Herodis, *Marc.6.num.23.* vbi impudica puella poſtulat: *Da mihi in diſco caput Ioannis Baptiſtæ.* Sed quare iuxta tuam leoninam rabiem non poſtulas caput inimici fune aliquo raptatum, vel ſpiculo infixum, ſeu è manibus ſatellitis dependens, vt Dauid tulit caput Philiſthæi 1.*Reg.*17.*num.*58. Diuina prouidentia coacta petiit in pretioſiſſimo diſco; quidquid enim Ioannis, etiam inimicorum manibus apparet, in ſublimi ponitur. D. Chryſologus ſermone 174. *Cur in diſco,* ait, *cur pretioſe geſtas quem viliter occidis? Hoc ipſum, quod non vis, agis, quia agit te ſuperna ratio aliter, quàm vis: ferculum crudelitatis ſuæ toto ore, totis faucibus contendit, & conatur abſorbere; ſed Ioannes venit in ſublimi poſitus, vt lucerna ſuper candelabrum.* de quo in proprio loco iterum erit ſermo.

Marc 6. Chryſolog.

Lucæ 1.n.66. Et poſuerunt omnes, qui audierant, in corde ſuo, dicentes: Quis, putas, puer iſte erit? Etenim manus Domini erat cum illo.

VERSIONES.

Syriacus. Omnes autem, qui audierunt, cogitabant in corde ſuo, ac dicebant: Quiſnam futurus eſt puerulus iſte? Et manus Domini erat cum illo.

Vatablus. Et aduerterunt omnes, qui audierunt, animũ ſuum, dicentes: Quiſnã puellus hic erit? Et manus Domini aderat illi.

Textus Hebraicus apud Vatablum in ſchol. Cogitauerunt apud ſe omnes: Quis, putas, puer iſte erit? Etenim in ortu ſuo potentiam ſuam declarabat Deus.

Mariana ex Græco. Quid, putas, puer iſte erit.

EXPOSITIO.

PONERE in corde, Hebraiſmus eſt, duo ſignificans. Primum, cogitare ſecum, *Luc.9. num.44. & cap.21. num.14. Daniel.6.num.14. Aggæi 2. num.19.* Et audientes vicini tot mirabilia in ortu Ioannis, ſecum reputabant: quis puer ille futurus eſſet? Et certè eximiæ prudentiæ eſt, noua, magna animi meditatione, ponderare. Secundò ſignificat, memoriæ mandare. *Deuteron.32.num.46. 1.Reg.25.num.25. Pſalm.47. num.14.* & ita explicat Carthuſianus. Alta mente retinebant, qualis, ac quantus ille puer futurus erat, & redditur ratio. *Etenim manus Domini erat cum illo,* id eſt, ait D. Bonauentura: *Manus dextera.* Per *manum* autem intelligitur potentia, & virtus diuina, quæ in ortu illius ſe manifeſtabat, multa prodigia, ac miracula operans. 41. Carthuſian. Bonauentr.

QVÆSTIO XVIII.

Quare hîc ſit ſermo de potentia Dei?

DVM de meritis Baptiſtæ quæritur: *Quis, putas, puer iſte erit?* Statim recurritur ad Dei omnipotentiam: *Etenim manus Domini erat cum illo.* Reſpondetur, quòd merita aliorum Sanctorum variis modis, & comparationibus explicari poſſunt; at egregia facta Baptiſtæ, nullo alio modo aperiri valent, quàm ad Dei omnipotentiam ſubterfugiendo. *Threnor.4. num.7.* dicitur, *Candidiores niue, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, ſapphiro pulchriores.* Vbi ſermo eſt de ſanctis Apoſtolis, vt explicat D.Paſchaſius *ibi.* At dum de Baptiſta eſt ſermo *Hieremæ 1. num.9.* dicitur: *Miſit Dominus manum ſuam, & tetigit os meum.* Vbi D.Hieronymus, *Hîc autem ipſius Dei manus mittitur, per quam cuncta operatus eſt.* Sed quæro, Cur, vt Apoſtolorum virtutes intelligibiles reddantur, vtitur variis comparationibus, niuis, lactis, eboris, & ſapphiri; Baptiſtæ verò ad potentiam Dei tantùm dirigitur ſermo? Hîc venit ſolutio noſtræ quæſtionis. Aliorum illuſtria facta illis ſimilitudinibus valent explanari; huius verò ſola manu Omnipotentis Dei, per quam cuncta operatus eſt. 42. *Baptiſtæ magnalia ſolum omnipotentia explicari poſſunt.* Thren.4. Paſchaſ. Hierem.1. Hieron.

QVÆSTIO XIX.

Quare de Ioanne se mutuò interrogent: Quis erit.

43. DE Ioanne dicitur: *Quis, putas, erit iste?* Et de Christo Marci 4. num. 40. *Quis, putas, est iste?* Respondet primò D. Bonauentura, *Rectè*, ait, *de Christo dicebant, Quis est iste, tanquam de creatore, cuius est manere; de Ioanne verò dicebant: Erit, tanquam de præcursore, cuius erat pertransire.* De solo Deo potest dici permanentia, iste est; cætera verò in fluxu, ac motu sunt. Secundò respondetur, quòd Christus, vt Deus, omnia in se habebat; & ideo de præsenti de illo dicitur, *est*; Ioannes verò, vt creatura, maiori augmento gratiæ, & meritorum perficiendus erat. Et in tantum excreuit Ioannes, vt de eo diuulgaretur opinio in populo, quòd esset Messias. Conqueritur Christus Dominus de reprobis, *In carcere eram, & non venistis ad me*, Matth. 25. num. 43. Et Ioannem carcere detentum non visitat, nec pro eius negotio verba facit. Sed quare amicissimum tuum Ioannem non eripis de vinculis, sicut eripuisti Petrum è manu Herodis? Theophylactus *in cap. 3. Ioann.* ita ait: *Opinor autem, permissam Ioannis maturari mortem, vt omnis populus paratus ad Christum transiret, & non diuiderentur sententia de Christo, & Ioanne.* Tanta erat Ioannis auctoritas, qua à populo Christus putabatur, vt ne inde graue dubium emergeret, & homines suam salutem ponerent in discrimine; conueniens fuerit, vt antequam Christus ex hoc mundo abiret ad Patrem, hanc dubitationem resolutam relinqueret, & mortem charissimi amici maturaret.

Marc. 4. Bonauent.

Matth. 25.

Theophyl.

Quanta Ioannis opinio in populo.

QVÆSTIO XX.

Quomodo dicatur: Manus Domini erat cum illo?

44. QVÆSTIO est: Quomodo dicitur hîc: *Manus Domini erat cum illo*; & Luc. 3. num. 2. *Factum est verbum Domini super Ioannem filium Zachariæ in deserto?* Respondet R. P. Didacus de Baëça *tom. 2. lib. 6. in historiam Euangelist. cap. 1. §. 25.* Quare non dicitur vtrobique manus Domini, vel verbum Domini; sed illic *manus Domini*, hîc *verbum Domini?* Equidem vbi res agebatur in deserto, sufficiebat verbum Dei Ioannem implere; at in ciuitate inter homines, qui trahendi erant ad diuinas laudes, non verbum, sed manus Dei ibi patet, quæ certiùs homines capiat. Respondeo secundò, quòd Ioannes venit in desertum ad conuertendos peccatores ad salutares pœnitentiæ fructus; in nostro verò textu in sua natiuitate, vt eius virtus, sanctitas, ac mirabilia manifestarentur. Et dum agitur de conuersione peccatorum, quamuis sit maius miraculum Dei, quàm resurrectio mortuorum, vt docet Diuus Chrysostomus *homilia 3. in Epist. ad Ephes.* & Cellensis Abbas *lib. de Parab. cap. 17.* Tamen ad hoc abundans est Dei sermo, ac Verbum factum in Ioanne. At vt præclara magnitudo illius gratiæ, ac sanctimoniæ palàm fiat, tota Dei manus interuenit, per quam cuncta ex nihilo creauit.

Baëça.

Maius est virtutes Ioannis declarare quàm conuertere peccatores.

Chrysost. Cellensis.

Vt Dominus peccatorem deducat ad viam salutis, sufficit vnum Dei Verbum. Sic Saulum vocauit: *Saule, Saule, quid me persequeris?* Actor. 9. n. 5. Sic Matthæum vocauit: *Sequere me*, Matth. 9. num. 9. At vt Dominus Ioannem laudaret, multis, & multiplicatis verbis, variis vtitur in locis, *Matth. 11. num. 7. & cap. 17. num. 12.* & alibi. Ad quid tot verba, qui vno verbo mortuos, & peccatores vocat ad vitam, & cuncta operatus est? De laudibus Ioannis erat sermo, vt ait Albertus Magnus *in cap. 11. Matthæi*, quæ, vt omnibus innotescerent, tot, & tanta Saluatoris verba conuenienter requirebantur. 45.

Actor. 9. Matth. 9. & 11. & 17.

Albert. Mag.

Manus Domini, non alicuius Seraphim, sicut missus est ad Isaiam. Diuus Hieronymus *in cap. 1. Hieremiæ num. 9.* ad illa verba: *Misit Dominus manum suam. Notandum*, ait Sanctus Doctor, *quòd hîc manus mittatur Dei, quæ tangat os Prophetæ, & dicatur ei: Ecce dedi verba mea in ore tuo. In Isaia autem scriptum sit: Et missus est ad me vnus de Seraphim, & in manu habebat carbonem, quem forcipe tulerat de altari, & tetigit os meum.* Res, quæ ad alios Prophetas, ac Sanctos pertinent, Seraphim, ac Angelis spiritibus committuntur; quæ verò ad Ioannem, de quo Hieremias hîc loquebatur, solummodo Dei manibus creduntur. 46.

Hieron.

Nota, quòd non dicitur: Manus Dei *est* cum illo, sed *erat*, quod est imperfecti modi, vt notaui *cap. 1. quæst. 4. num. 12.* Quia omnis notitia, quæ obtinetur in hac vita, de excellentiis, quibus Dei manus Ioannem exornauit, est imperfecta, & valde diminuta. Solus enim Dominus, qui suum præcursorem exornauit, illius excellentias agnoscit. 47.

CAP. IX.

Canticum Zachariæ.

Lucæ 1, n. 67. Et Zacharias pater eius repletus est Spiritu sancto, & prophetauit, dicens.

VERSIONES.

Euthym. Carthusianus. Et pater eius impletus est Spiritu sancto.

D. Ambrosius hîc. Impletus est Spiritu sancto, & prophetabat, dicens.

Syriacus. Vaticinatus est.

EXPOSITIO.

MVTITATE depulsa in gratiarum actionem prorupit Zacharias; & non componit diuinas laudes pro filio accepto, vel voce recuperata; sed tantùm celebrat Dei Incarnationem, ac redemptionem Israël: quia tanti beneficij magnitudine raptus est, ad cuius præsentiam 1.

tiam veluti ad conſpectum Solis, cætera, vt præſtantiſſimæ ſtellæ, non micant. Et priùs dicitur repletus Spiritu ſancto, & poſtea prophetat; quia prophetare opus Dei eſt. Et nota cum Origene
Origenes. tom. 5. in Ioann. *Amittit vocem*, ait, *Zacharias, ſumens eam naſcente voce*, ſcilicet Ioanne. Similiter cum D. Auguſtino *lib. 50. Homiliarum hom. 44.*
Auguſt. *Ioannes vox.* Imò diligenter aduerte, quòd in domo Ioannis, vtpote domo vocis, omnes loquuntur repleti Spiritu ſancto. Elizabeth in laudem Virginis; Virgo, vt omnium doctrix, gratias agit de Incarnatione, & exinde Zacharias componit Canticum. Tamen, vt rectè ait Hugo, *Elizabeth repleta eſt Spiritu ſancto, & paucis prophetauit; Zacharias multis verbis vſus eſt prophetando, ſeu prædicando, quia ordo diſciplinæ poſtulat, vt mulier pauca loquatur, & magis velit diſcere, quàm docere*, 1. Corinth. 14. num. 34. & 1. ad Timoth. 2. num. 11.
Hugo. *Mulier loquatur pauca.* 1. Cor. 14. 2. ad Tim. 2. Tandem ait hîc D. Ambroſius. *Vide quàm bonus Deus, & facilis indulgere peccatis, non ſolum ablata reſtituit, ſed etiam inſperata concedit. Ille dudum mutus prophetat.*
Ambroſ.

QVÆSTIO I.

Quare Zacharias dicatur repletus Spiritu ſancto?

2. SECVNDVM omnium ferè Patrum, ac Doctorum ſententiam, ante natiuitatem filij Zachariam pœnituit ſuæ infidelitatis, ac præſentia Virginis, & agnitione myſterium multum in gratia Spiritus ſancti ipſe profecit; nec enim Deus virum tantum in peccato tanto tempore ſineret eſſe. Quomodo ergo dicitur repletus Spiritu ſancto? Reſpondet primò Dionyſius Carthuſianus, *Denique*, ait, *iam ante hanc horam impletus fuit Zacharias Spiritu ſancto, ſed nunc impletus aſſeritur, quia in donis gratiæ gratificantis, ac gratis datæ iam eminenter profecit.* Quamuis iam antea eſſet gratia illuſtratus, nunc verò dicitur repletus: quia dono gratiæ prophetandi emicuit, & illam gratiam quam interiùs habebat, exteriùs in opere, & ſermone manifeſtauit; nec enim reputatur ſciens, vel Propheta, niſi dum exteriùs ſuum donum palam facit. Secundò. Diuus Irenæus lib. 3. cap. 2. *Zacharias*, ait, *deſinens mutus eſſe, quòd propter infidelitatem paſſus fuerat, nouello ſpiritu adimpletus nouè benedicebat.* Zacharias, qui antea mutus erat, nouo ſpiritu indutus, nouas benedictiones ſonabat, & ad nouitatem animi diuinæ, & inauditæ benedictiones in ore reſonabant. Vt noua verba ore proferantur, neceſſe eſt, vt animus iuueneſcat in gratia, & ſpiritu, & tunc in opere, & ſermone virtus refloreſcet. Tertiò. Guerricus ſermone 3. in Ioannis natiuitate, *Qui enim*, ait, *Propheta, & plusquam Propheta futurus erat, imò ante prophetare, quàm profari; priùs Deum, quàm ſeipſum ſentire cœperat: parentes quoque ſuos Prophetas faciebat, & eos, qui in ſe transfuderant carnis ſubſtantiam, ſpiritus ſui, & gratiæ ſuperabundantiam refundebat.* In excellentiſſimo dono gratiæ ſibi communicato Ioannes ſolus eſſe nolebat, ſed illud etiam ſuis parentibus communicabat.
Carthuſian. *Illa ſcientia vera quæ externis apparet.* Irenæus. *Noua verba animum requirunt nouum.* Guerricus. *Nullus communicat ſua bona.*

Lucæ 1. *n.* 68. Benedictus Dominus Deus Iſraël: quia viſitauit, & fecit redemptionem plebi ſuæ.

VERSIONES.

D. Cyprianus lib. 2. contra Iudæos. Benedictus Dominus Deus Iſraël, quia proſpexit redemptionem populo ſuo.

Vatablus. Laudandus Dominus Deus Iſraëlis, quia viſitauit, & perfecit redemptionem populo ſuo.

Syriacus. Benedictus Dominus Deus Iſraël, quippe viſitauerit populum ſuum, fecerit-que redemptionem eius.

EXPOSITIO.

HOc Zachariæ Canticum, vt ait Origenes *homil.* 10. duas prophetias nuntiat; primam de Chriſto, alteram de Ioanne. Primò loquitur de Saluatore, dicens, *Benedictus Dominus Deus Iſraël. Benedictus*, id eſt, laudidabilis ſit. Et quamquam omnes tres diuinæ Perſonæ Trinitatis aptè dici poſſint hîc laudari; ſecundam tamen intelligi à Zacharia, communis eſt expoſitio. Cum Carthuſiano, Hugone, Caſſiano, & aliis. Quia hæc perſona, ſcilicet Filius viſitauerit, & fecerit redemptionem. *Dominus Deus.* Quia, vt ait D. Dionyſius Carthuſianus, *Dominus ratione poſſeſſionis, gubernationis, ac præſidentiæ omnium rerum.* Geneſ. 14. num. 22. *Deus autem; quia omnium Deus eſt, iure creationis.* Dicitur, *Deus Iſraël*, ideſt, verus Deus ad diſtinctionem Deorum Gentilum; ſeu quia ſpecialiter ab illo populo colebatur, & agnoſcebatur, ac ſpecialia beneficia, & promiſſiones de Incarnatione illi dedit. *Quia viſitauit.* Ecce primum motiuum huius Cantici. Viſitauit ſumendo carnem, & viſitauit per ſe ipſum, & non per Prophetas, vt ait Caſſianus, ſicut olim fecerat; & inde hæc viſitatio multo maior cæteris. Beda, *Viſitauit*, inquit, *Dominus plebem ſuam, quaſi longa infirmitate tabeſcentem.* Et quamquam verbum *viſitandi* in bonam, & in malam partem accipiatur in Scriptura, vt latè notant hîc Expoſitores; tamen ex adiunctis verbis pro gratia, & miſericordia hîc ſumitur. *Et fecit redemptionem plebi ſuæ*; hîc dirigit ſermonem ſuum ad mortem, & paſſionem Chriſti, quia redempti ſumus. Et dicitur in præterito, *fecit redemptionem*; cùm tunc non eſſet adhuc facta; vel more prophetico, quo futura in præterito ponuntur ob certitudinem promiſſionis, vel quia Incarnatio inchoata redemptio fuit.
3. Origenes. Carthuſian. Hugo. Caſſian. Carthuſian. Geneſ. 14. Caſſian. Beda.

QVÆSTIO II.

Quare dicatur hîc Dominus Deus Iſraël, *& non* Iacob?

RESPONDET primò D. Bonauentura. *Ideo autem hîc Iſraël potius nominatur, quàm Iacob;*
4. Bonauent.

quia nomen electionis est, & gratiæ. Cùm tunc inciperet præstantissimus ordo gratiæ, non dicitur Deus Iacob, quod erat nomen a natura; sed Israël, quod à gratia dictum erat; tunc enim noua gratia, noua electio incipiebat. Secundò. Ponebantur hîc prima fundamenta legis gratiæ, ac fidei Christianæ; meritò ergo dicitur Deus Israël, & non Iacob. Iacob, ideſt, ſupplantator. *Iustè vocatum est nomen eius Iacob: supplantauit enim me en altera vice,* Geneſis cap.27.num.36. Vt ibi notant D. Hieronymus *in quæstionibus Hebraicis.* Chryſoſtomus, & alij. Israël autem, ideſt, *videns Deum,* Geneſ.32.num.28. Et in fide Christiana nulla eſt Dei notitia in doſo, & falſitate, ſed in ſumma, & infallibili veritate, ita vt poſſit dici homo videns Deum: tam certò ipſum cognoſcit. Quod argumentum latè proſequitur D. Bernardus ſermon.28. in Cantic. *Fides* ait, *neſcia falli, fides inuiſibilia comprehendens, ſenſus penuriam non ſentit.*

Geneſ.27.

Hieron. Chryſoſt. Geneſ.32. *In fide nulla falſitas, ſed ſumma veritas.*

Bernard.

5. Quare non dicitur Deus Iudæorum, ſed Israël? Iudæa, & Iudæi dicti ſunt ab vno filio Iacob, tamquam à principaliori parte, vt notat D. Hieronymus *in cap.2. Matthæi,* D. Auguſtinus *lib.4. de ciuitate Dei cap.10. & 15.* Ioſephus *lib.11. Antiquitatum, cap.5.* Israël autem nomen parentis totius populi. Et Dominus, qui venerat, tamquam omnium Rex, ac redemptor, noluit nominari ab vno particulari, ſed à communi omnium capite, tamquam qui omnibus adueniebat.

Hieron. Auguſt. Ioſephus.

Verus Rex omnibus cõmunis.

QVÆSTIO III.

Quare tantùm fiat mentio de redemptione plebis ſuæ?

6. RECINIT Zacharias: *Fecit redemptionem plebis ſuæ;* cùm tamen in ſalutem omnium hominum venerit, *Ioann. cap.1. num.9. 1. Ioann.2. num.2 Roman.3. num.29. 2. Corinth.5. num.14. & 15.*

Theophyl. Reſpondeo primò cum Theophylacto, quòd Deus venit primò, vt redimeret populum ſuum Israël, illique ſe præſentem exhiberet: nam alias gentes ad ſui fidem adduxit, non per ſe, ſed per ſuos Apoſtolos, eorumque ſucceſſores. Secundò

Maldonat. Maldonatus, *Dicitur,* ait, *redemiſſe plebem ſuam, quia Israël quodammodo ex debito redemit, quia ſunm illi promiſerat aduentum; alias verò Gentes ex ſola liberalitate.* Vbi interuenit promiſſio, ibi ſtrictior obligatio. Vide *cap.4. num.3.* D. Chryſoſtomus *in catena.* Reſpondeo tertiò. *Zacharias viſitationem dicit eſſe factam ab eo erga populum ſuum, ſiue materiales Israëlitas quis velit accipere, venit enim ad ones, quæ perierant domus Israël, ſiue ſpirituales, ideſt, fideles, qui digni fuerunt hac viſitatione.* Vbi per plebem ſuam non ſolùm intelligit Iudæos, ſed etiam Gentiles, qui fidem ſuſceperunt, quæ ſolutiò mihi aptior videtur. Cuius rei rationem

Chryſoſt.

Remigius. reddit D. Remigius in Epiſt. ad Rom. cap.1. *Non enim,* ait, *inuenit illam eſſe plebem ſuam, ſed viſitando, & redimendo fecit plebem ſuam.* Operibus redemptionis exhibitis, ſe manifeſtauit Dominus, & populum Gentilicum fecit ſuum.

Lucæ 1.n.69. Et erexit cornu ſalutis nobis, in domo Dauid pueri ſui.

VERSIONES.

D. Cypr. lib.2. contra Iudæos n.7. Et excitauit cornu ſalutis

Theophyl.

Caietanus ex Græco. Erexit cornu ſalutationis.

Syriacus, Vatablus. In domo Dauid ſerui ſui.

D. Hieron. in Pſalm.17. verſ.9. Erexit cornu nobis ſalutis noſtræ.

EXPOSITIO.

7. TERTIVM motiuum ſuæ laudationis apponit Zacharias, *Et erexit cornu ſalutis;* ſatis vulgaris phraſis Hebraica eſt, *cornu* in Scriptura ſignificare robur, fortitudinem, ſeu potentiam; quia animalia cornuta in cornibus totam ferè vim habent, *Deuteron.33. num.17. Pſalm.43. num.6. & 74. num.11. Et cornu ſalutis,* ideſt, robur ad ſaluandum, 2.Reg. 22. num. 3. *Scutum meum, & cornu ſalutis meæ,* & Pſalm. 17. num. 3. Significat etiam *cornu* regnum, ſeu Regem, Pſalm.131.num.17. *Illuc producam cornu Dauid.* Seu, quod verius eſt, quia in Rege eſt tota potentia, & robur regni, ſeu, vt exiſtimant Theophylactus, Euthymius, Beda; quia Reges cornu olei inungebantur. Appellat autem Propheta regnum Chriſti cornu ſalutis, & ait: *Erexit,* ſeu *excitauit cornu ſalutis*; quia dum ſuis auxiliatus eſt, eius regnum, quod quodammodo deiectum videbatur, dum ſuis opem non ferebat per ſui aduentum; nunc verò quaſi erectum, & in ſublime poſitum fulget. Ita explicant D. Gregorius *lib.1. Expoſit. lib. Reg. cap.2.* Theophylactus hîc ait, *Hoc regnum nobis erexit, & excuauit, dum contriuit omnes, qui oderunt nos Dæmones.* Secundò. Carthuſianus. Erexit, dum nobis annuntiauit beatitudinem regni cœleſtis. Tertiò. Alij, Erexit, dum pro nobis in cruce paſſus eſt, iuxta illud Habac.3. n.24. *Cornua in manibus eius.* Quartò. D. Bonauentura, Hugo exiſtimant, Prophetam hîc loqui de Reſurrectione; ac ſi dicat. Viſitauit Incarnatione, redemptionem fecit paſſione, erexit reſurrectione. *Erexit nobis,* ideſt, ad vtilitatem noſtram, vel nobis credentibus, & non aliis. 1.Petri 2. num.7. *Vobis igitur honor credentibus.* Aliqui hæc verba connectunt cum illis, *Salutem ex inimicis noſtris.* De quo ibi ſermo erit. *In domo Dauid*; quia Chriſtus ex familia Dauid ortus eſt, & ei ſpecialiter facta eſt promiſſio de Chriſto.

7.

2.Reg 22. Pſalm.17. & 131.

Theophyl. Euthymius. Beda.

Dum Rex ſuis ſubuenit, erigitur eius poteſtas.

Gregor. Theophyl.

Carthuſian.

Habac. 3. Bonauent. Hugo.

1.Petri 2.

QVÆSTIO IV.

Quare Chriſti regnum per cornu ſignificetur?

8. RESPONDET primò D. Hieronymus *in Pſalm.17.num.9.* Quia regnum Chriſti, regnum forte, ita vt omnes inimicos vincat, & proſternat, & nunquam ab eis ſuperari poſſit.

Hieron.

Secundò

Bonauent. Hugo. Secundò D.Bonauentura, & Hugo. Cornu inter omnes partes animalis valde durabile; regnum Christi æternum, & durabile innuit; & in huius rei figuram Dauid, & Salomon vncti cornu, 1. *Reg.*16. *num.*13. *&* 3.*Reg.*1.*num.*39. Ipsa soliditate vasis exprimebatur æternitas regni Christi, *Daniel.*2.*num.*44. Saul verò 1.*Reg.*10. *num.*1. Vnctus est lenticula olei, quod vas fragile, ac vitreum est. Ita ex D. Bonauentura, quia hæreticorum regnum facile rumpitur, & confringitur.

Christi regnum æternum.

9. Hugo. 1.Tim.2. Toletus. Tertiò Hugo. *Cornu, nec caro, nec os, sed medium: sic Christus, nec homo tantùm, nec Deus tantùm, sed mediator Dei, & hominum*, 1.Timoth.2. num.5. *&c.* Quartò. Toletus annot.142. *Regnum Christi meritò per cornu significatur; nam cornu percutit animal, sicque percutit, vt procul abijciat inimicum: Christus autem percussit Diabolum, & peccata nostra procul abiecit.* Quintò. Cornu non in manibus, sed in capite inter oculos apparet; quia regnum Christi secundùm prudentiam, & rationem, per oculos significatam; non verò secundùm vim & potentiam, per manus designatam, gubernandum erat. Sextò. Quia cæteræ partes animalis, vt ossa, cor, iecur, carne, & sanguine velantur; cornu verò carnem excedit: sic regnum Christi alienum ab omni affectu propinquitatis, carnis, & sanguinis futurum erat. Et ad hoc respiciunt Beda *hic*, & Angelom. lib.1. Regum, cap. 2. *Cornu excedit carnem: & ideo cornu salutis regnum Christi vocatur, quo mundus, & carnis gaudia superantur.*

Regnũ Christi non vi, sed prudẽtia gubernatur.

Ab omni affectu carnis alienum.

Beda. Angelom.

Lucæ 1.*n.*70. Sicut locutus est per os Sanctorum, qui à sæculo sunt, Prophetarum eius.

VERSIONES.

Vatablus. Sicut locutus est per os Sanctorum, qui ab æuo fuerunt, Prophetarum suorum.

Textus Græc. Sicut pollicitus est per os Sanctorum.

EXPOSITIO.

10. VARTA causa Deum benedicendi, quod nobis erexit regnum salutis in Christo; sicut antea locutus fuerat, seu promiserat, per suos antiquos Prophetas: & implere promissa, magna causa Deum laudandi. *Sicut locutus est.* Ostendit, eumdem esse authorem noui, & veteris Testamenti; & quod in veteri pollicitus est, in nouo adimpleuit. *Per os*; non verò per ora, quia quamuis diuersæ personæ, & diuersis temporibus fuerint Prophetæ, omnes tamen eodem concordi animo & eodem ore, ac intentione de filio Dei locuti sunt, vt docet D. Augustinus *in Epist.Manich.cap.*4. Et non adducit aliquem in testem nominatim, sed omnes citat; quia omnes de filio Dei locuti sunt. Et appellat eos Sanctos, vt exinde eorum doctirna ex probitate morum, & vitæ; omni exceptione maior appareat. *A sæculo.* Aliqui hoc referunt peculiariter ad Prophetas, qui fuerunt in populo Iudaico. Probabilius mihi videtur intelligendum cum D. Dionysio Carthusiano de omnibus Prophetis, qui fuerunt ab exordio mundi; nam Adamus *Genes.*2.*num.*23. iuxta D.Paulum *ad Ephes.*5. *num.*31. multa de Christo, & Ecclesia prophetauit: *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea.* Textus, *Prophetarum eius*; vt notat Simon Cassian. *lib.*3. *de Baptista*, idest, Prophetæ, qui non à se ipsis missi, sed à Deo directi; quoniam multi prophetarunt, qui non missi erant, & non vera, sed falsa prædicentes.

Propheta vno ore locuti sunt. Augusti.

Authoritas doctrinæ ex probitate morum.

Carthusian.

Cassianus.

Lucæ 1.*n.*71. Salutem ex inimicis nostris, & de manu omnium, qui oderunt nos.

VERSIONES.

Syriacus. Se nos liberaturum ab hostibus nostris, & è manu.

Vatablus. Vindicationem ab inimicis nostris, & è manu omnium.

Arias. De manu omnium odio habentium nos.

EXPOSITIO.

11. ALIQVI Recentiores connectunt cum verbo, *locutus est*, vt sit sensus: Erexit cornu salutis, sicut locutus est, seu promisit per Prophetas salutem ab inimicis nostris; & sic multa, quæ sequuntur, cum hoc verbo coniungunt. Probabilior tamen est expositio antiquorum. Origenis *homil.* 10. Euthymij, Theophylacti, Bedæ, Carthusiani, Bonauenturæ. Qui coniungunt cum verbo *erexit*; seu *excitauit cornu salutis*, & appositiuè magis explicando id, quod obscurè dixerat *cornu salutis*, nunc addidit; *Salutem ex inimicis nostris*; ideſt, dedit salutem liberando nos ab inimicis nostris. *Salutem*, scilicet causam salutis, Christum D. sæpe enim salus pro causa illius ponitur in Scriptura, Psalm.26. num.1. *Dominus illuminatio mea & salus mea.* Psalm.34.num.3.*Dic animæ meæ: Salus tua ego sum. Et de manu omnium*, ideſt, de potentia. Ita Hugo, & Caietanus. Et quamquam hæc duo de *inimicis*, & *de manu omnium, qui oderunt nos*, aliqui dicunt, quòd sit repetitio, Matth. c.5. num.44. *Diligite inimicos vestros, benefacite ijs, qui oderunt vos*; tamen D. Bonauentura, D. Dionysius Carthusianus per *inimicos* intelligunt hostes spirituales, carnem, mundum, & Dæmones; & per *eos, qui nos odio habent*, homines pessimos, & iniquos.

Origenes. Euthymius. Theophyl. Beda. Carthus. Bonauent.

Psalm.26. Psalm.34. Hugo. Caietanus.

12. Ex quo pondera, quòd dum agit de aduersariis spiritualibus, ac Dæmonibus, appellat eos inimicos tantùm, *Ex inimicis nostris*; at verò dum est sermo de hominibus iniquis, non solùm illos exprimit per eos qui nos odio habent, sed etiã eis adiungit potestatem: *de manu omniũ*; manus namque potestatem significat; plus enim student homines iniqui, quàm Dæmones ad nos perdendos. ait Regius Vates, Psalm.139. n.1. *Eripe me Domine, ab homine malo.* Cur postulat, eripi ab homine malo, non verò à Dæmone? Maiores insidiæ, & earum occasiones nobis aptantur per homines iniquos,

Plus student homines iniqui ad perdẽdum, quàm Dæmones.

Psalm.139.

Hilar. iniquos, quàm per Dæmones. Ita explicat D.Hilarius *in prædicto Psalmo.*

Lucæ 1.n.72. Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris, & memorari testamenti sui sancti.

VERSIONES.

Syriacus. Ac misericordia vsurum cũ patribus nostris, seque memorem futurum testamenti sui sancti.

Vatablus. Vt faciat misericordiã cum patribus nostris, ac memor sit testamenti sui sancti.

Arias. Facere misericordiam eum, *&c.*

D.Iren. lib.3. cap.11. Reminiscì testamenti sui sancti.

EXPOSITIO.

13. LIBERATIONEM, quam suprà dixerat, ab inimicis, nunc magis explicat, appellando eam misericordiam, quam Deus per Incarnationem nobiscum fecit. Dicit autem aduentum Filij Dei *misericordiam:* quia, vt ait ad Tit 3. Apostolus ad Titum 3.num.5. *Qui non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundùm suam misericordiam saluos nos fecit.* Tum ratione exaltationis naturæ humanæ, quæ hypostaticè vnita est Deo; tum, quia bonitas Dei se demisit, & accommodauit ad nostram miseriam; tandem ratione temporis, quo facta est Incarnatio, in quo mundus Idolorum errore detinebatur, à quo per Filium Dei liberatus est. *Cum patribus nostris*, ideſt, non solùm nobiscum, sed etiam cum Patriarchis, ac iustis, qui nos præcesserunt; vt ait Origenes homil.10. Origenes. *Neque enim credibile est, vt qui priùs viderunt diem illius, & lætati sunt, postea in aduentu ipsius nihil vtilitatis acceperint.* Sequitur textus. *Memorari.* Deus metaphoricè dicitur recordari, quando præmio afficit, vel promissa olim præstat. *Testamenti sui sancti*; promissionem, quam Deus fecit antiquis Patribus de aduentu filij sui; non appellat pactum, seu fœdus, sed testamentum; quia hoc morte filij confirmatum est, *ad Hebræos 9.n.17.* & ideo appellat suum, *Testamenti sui*; quia ipso filio nos liberauit, quod maximè suum reputat, Zachar.9.n.11. *Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos de lacu, in quo non erat aqua.* Et addit, *sancti.* D.Bonauentura: *Vetus testamentum fuit sanctum per figurationem; nouum verò per continentiam, & impletionem; vnde sanctum vocat testamentum nouum, quod sanctificauit sanguine suo.*

Christus in quo nos liberat suum reputat. Zachar.9. Bonauent.

QVÆSTIO V.

Quomodo facta sit misericordia antiquis Patribus?

14. QVO pacto dicitur, quòd fecerit Deus misericordiam cum antiquis Patribus, cùm ipsi iam defuncti essent? Respondeo primò, quòd facta est misericordia cum Patribus antiquis, dum ex meritis Christi præuisis data est illis omnis iustificatio, omnis gratia, omnis remissio peccati, & omnis bona dispositio ad finem supernaturalem, tamquam ex pretio soluendo; adueniente autem Christo, pretium solutum est, & Deo creditori integrè, ac perfectè satisfactum. Ad Roman.3.num.25. *Quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius ad ostensionem iustitiæ suæ propter remissionem præcedentium delictorum.* de quo latè Suarius *tom.1. ad 3.part. disp.41. sect.1. §. Sed instabit*, Vasquius *3.part.tom.1.disp.77. cap.6.n.25.* vbi multos Patres adducit. Rom.3. Suarius. Vasquius.

Secundò. Fecit misericordiam cum antiquis Patribus per Christum. D. Dionysius Carthusianus. Dando illis felicitatem consummatam, seu beatitudinem. Tertiò Hugo. Eos à Limbo liberando, dum Christus secum in gloriam eos transtulit. Quartò. Eis adimplendo promissum datum, dum scilicet operatur redemptionem totius generis humani, quæ etiam dum ad alios ordinabatur, peculiare beneficium ipsi iusti sibi factum reputabant. Et nota, quòd exprimitur hîc misericordia facta, non nobiscum, sed cum Patriarchis. *Fecit misericordiam cum patribus nostris*; & meritò sanè; quia illi, qui fuerunt primi in merito, conueniens erat, vt essent primi in præmio & felicitate consequenda. Deinde iusti antiqui, qui præcesserunt, Christo Domino hoc obsequium præstiterunt, vt meruerint accelerationem, & aliquas circunstantias Incarnationis, vt docet D. Thomas *in 3.dist.4. quæst.3. art.1.* & esse communem sententiam testatur Cabreira *3.part. quæst.1.art.11.dispos.4.num.11.* Ergo voluit Christus Dominus, vt qui peculiares extiterunt in obsequio, peculiares essent in gratia, & misericordia, dum secum aliquos cum corporibus suis in gloriam transtulit. 15. Carthusian. Hugo. *Primi in merito, primi in præmio.* D. Thomas. Cabreira.

Lucæ 1.n.73. Iusiurandum, quod iurauit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis.

VERSIONES.

Syriacus. Nec non iusiurandi, quod iurauit Abraham patri nostro se daturum nobis.

Vatablus. Quod iurauit Abrahæ patri nostro, vt daret nobis.

Arias. Ad Abraham patrem nostrũ dare nobis.

D.Iren. lib.3. cap.11. Ad Abraham patrem nostrum vti det nobis, *&c.*

Aliqui ex Græco. Secundùm iusiurandum.

EXPOSITIO.

16. MAGNA varietas est, vnde ille accusatiuus *iusiurandum* regatur. Et ideo aliqui apposuerunt illam particulam *secundum*; ad quod non apparet fundamentum in textu Græco Breuiter tamen dico, dupliciter aptandum. Primò, cum Euthymio, Beda, Theophylacto, Caietano. In genitiuo, connectendo cum superori Euthymius. Beda. Theophyl. Caietanus.

ſuperiori verbo : *Memorari teſtamenti ſui ſancti iuſiurandi quod iurauit* ; præcipuè cùm ita habeat lectio Syriaca. Et facit hunc ſenſum, *Memorari teſtamenti ſui*, & explicat, quale ſit hoc teſtamentum : *iuſiurandi*. Euthymius legit etiam *iuſiurandum*, in accuſatiuo; quia dicit, valde frequens eſſe apud Græcos variare caſum. Secundò. Referendum eſſe, vt ait Hugo, ad illam ſuperiorem ſententiam : *Erexit, ſeu excitauit cornu ſalutis* ; id-eſt, Saluatorem noſtrum iuſiurandum quod iurauit. Acſi dicat: Qui Saluator pollicitus eſt cum iuramento Abrahamo Geneſ. 22. num. 16. *Daturum ſe nobis* ; ſcilicet, vt explicant Hugo, & Dionyſius Carthuſianus, daturum ſe per fidem, per carnem, dum factus eſt homo ; per cibum ; caro mea verè eſt cibus : per medicinam ægrotis : per redemptionem captiuis ; per præmium iuſtis. Nota, quòd quamuis textus Græcus iuxta Vatablum, Arias, non habeat illam particulam *ſe*, ſed tantùm, *dare nobis :* tamen ſemper eſt ſubintelligenda.

Hugo. Geneſ. 22. Carthuſian.

QVÆSTIO VI.

Quare hîc fiat mentio tantùm iuramenti Abrahamo exhibiti?

17. Pſalm. 131. DEVS eandem promiſſionem ſub iuramento præſtitit Dauidi Pſalm. 131. num. 15. *Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non fruſtrabitur eum*, &c. Quomodo ergo ſolùm de Abrahamo fit mentio ? Reſpondeo primò, quòd Abrahamus fuit caput, & parens totius populi, & ideo beneficium ei datum videbatur magis commune omnibus populis, & tribubus. Secundò. Promiſſio Abrahamo facta eſt ob inſigne illud factum, quo voluit filium ſuum in ſacrificium Deo offerre ; & in domo Dei, quo maius eſt meritum, eo glorioſius, & vulgarius in ore omnium præmium verſatur. Nota contra aliquos Recentiores, quòd promiſſio de Incarnatione cum iuramento facta eſt tantùm Abrahamo, & Dauid, nam illa, quæ facta eſt cum iuramento Iſaac, & Iacob, *Pſalm.* 104. *num.* 9. *Exod.* 32. *num.* 13. *Deuteron.* 9. *num.* 5. eſt tantùm de ingreſſu in terram promiſſionis, ac multiplicationis naturalis, vt legenti erit manifeſtum.

Ex merito præmium glorioſius.

Lucæ 1. *n.* 74. Vt ſine timore de manu inimicorum noſtrorum liberati ſeruiamus illi.

VERSIONES.

Syriacus. Vt liberaremur de manu inimicorum noſtrorum, & abſque timore ſeruiremus coram eo.

Pagninus. Sine timore de manu inimicorum noſtrorum liberatos ſeruire illi.

Arias. Impauidè ex manu inimicorum.

D. Iren. lib. 3. *cap.* 11. Sine timore ex manu inimicorum ereptis ſeruire ipſi.

EXPOSITIO.

MVLTAS conditiones pergit Propheta annumerando in aduentu Filij Dei, quas commodiùs ſequenti verſu apponemus. *Sine timore.* Origenes homil. 10. *Crebrò*, ait, *de manu inimicorum aliqui liberantur, ſed non ſine timore : & ita de manu inimicorum quis fuerit erutus, liberatur quidem, ſed non ſine timore : porrò aduentus Domini Ieſu de manu inimicorum abſque timore nos eruit : non enim ſentimus inimicos noſtros, nec eos vidimus repugnantes ; ſed neſcimus, quomodo nos repentè de faucibus eorum, & inſidijs erepti ſumus.* Quæ ſententia in bono ſenſu eſt explicanda ; quia licèt quandiu ſumus in hoc mundo, timendi ſint noſtri ſpirituales aduerſarij, 2. *Corinth.* 12. *num.* 7. *Ad Rom.* 7. *num.* 23. Tamen per ſanguinem Chriſti ita ſumus in tuto poſiti, vt interueniente Dei gratia ſit in noſtra poteſtate contemnere inimicum. *De manu inimicorum noſtrorum*; ybi eſt ſermo tam de hoſtibus inuiſibilibus, quàm viſibilibus. *Seruiamus.* Sed quomodo iubet, nos deponere timorem, cùm alibi præcipiatur nobis ſeruire in timore, & tremore ? Facilis eſt ſolutio. Vt ſine timore ſeruili ſeruiamus cum timore caſto, & filiali. Et nota, quòd priùs dixerat, *Daturum ſe nobis* ; & poſtea ſubdit : *vt ſeruiamus illi* ; quia non poſſumus Deo præſtare aliquod obſequium, nec opus bonum, niſi ipſe priùs det nobis, à quo eſt omne bonum ; vt docet Paulus ad Philippenſes 1. & 2. *Qui cœpit in vobis opus bonum, ipſe perficiet.* De quo latè D. Auguſtinus *de prædeſtinat. ſanct. cap.* 4. *&* 5. & multis aliis in locis. Deinde quòd ad ſeruiendum Deo requiritur animus tranquillus *ſine timore.* Vt præſentem textum facile intelligas, ita accipe. Vt liberati de manu inimicorum noſtrorum ſine timore ſeruiamus illi. D. Irenæus connectit cum antecedenti, & ſubſequenti, quòd iurauit ad Abraham patrem noſtrum, vt det nobis ſine timore ex manu inimicorum noſtrorum ereptis ſeruire ſibi in ſanctitate, & iuſtitia. Nam, vt ait Titus Boſtrenſis hîc. *Chriſti aduentus effecit, vt formidine vacui, ex inimicorum poteſtate eripiamur, neque enim vllum hoſtilium inſidiarum ſenſum cepimus.*

18. Origenes. *Bene operari à Deo venit.* ad Philip. 1. & 2. Auguſt. Irenæus. Boſtrenſis.

Lucæ 1. *n.* 75. In ſanctitate, & iuſtitia coram ipſo omnibus diebus noſtris.

VERSIONES.

Theophylact. & Arias. In ſanctitate, & iuſtitia coram ipſo cunctis diebus vitæ noſtræ.

Ianſenius ex Græco. In pietate, & iuſtitia coram ipſo.

EXPOSITIO.

NOTAT Caietanus, quòd Propheta ſeptem hîc apponit conditiones. Prima libertas: *Liberati de manu inimicorum.* Secundò, diuina ſeruitus : *Seruiamus illi.* Tertiò. Excluſio timoris ſeruilis : *Sine timore.* Quartò. Munditia, *in ſanctitate.* Quintò. *Iuſtitia* fidei, dando vnicuique, quod ſuum eſt. Sextò. Veracitas *coram ipſo;*

19. Caietanus.

ipſo; vt excludatur omnis fictio, & ſimul ſignificetur reuerentia, tamquam præſente Deo. Septimò. Perennitas, ſeu iugis continuatio; *omnibus diebus.* Sed ad præſentem textum propiùs accedamus: *In ſanctitate, & iuſtitia.* Euthymius, & Theophylactus per ſanctitatem cultum Dei, ſeu reuerentiam erga diuina interpretantur; per iuſtitiam, eam, quæ eſt ad proximum, vt ait Theophylactus. Iuſtitia, hoc eſt, laudata in rebus humanis vita. D. Bonauentura. Sanctitate quo ad ipſum Deum: *Sancti eſtote, quoniam ego ſanctus ſum,* Leuic. 12. num. 44. Iuſtitia verò quo ad proximum. D. Dionyſius Carthuſianus, Hugo. Et hæc mihi probabilior videtur. *In ſanctitate,* ideſt, puritate mentali, omni terrena, & carnali affectione excluſa. *Iuſtitia* verò tam pro diſtributiua, & commutatiua, quàm pro omni perfectione virtutum; quæ pietatem tam in Deum, quàm in proximum comprehendat.

Euthymius. Theophyl. Bonauent. Leuit. 12. Carthuſ. Hugo.

20. *Coram ipſo.* Vt hæc ſanctitas, & iuſtitia non ſit ſimulata, & ficta coram hominibus, ſed vera, & propria coram Deo, ſcilicet, vt ait Vatablus in ſchol. *Coram ipſo Iudice, qui omnia nouit.* Rectè Maldonatus, & Toletus, *Coram Deo.* Opponit Euangelium legi, in qua homines non Deum, ſed Moyſem, vel alium Prophetam, ſeu Sacerdotem videntes, ambulantes per fidem Deo ſeruiebant. At in lege gratiæ ſumus coram ipſo Deo, quia homo factus, & quia ipſe nobiſcum eſt quotidie in Sacramento Euchariſtiæ. Matth. 28. *Ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſæculi.* Et ait textus, *Omnibus diebus.* In plurali, ait, quia in hoc ſæculo ſunt dies; at in Patria vna eſt tantùm dies, cui nox, vel dies alterna non ſuccedit. *Omnibus diebus*; ad differentiam legis veteris, quæ cum terminum reſpiceret, in aduentu Chriſti, in quo euacuata fuit, nullo modo poterat dici permanens omnibus diebus: quod propriiſſimè aſſeueratur de lege gratiæ, quæ eſt vſque ad finem mundi. *Omnibus diebus noſtris*; quia tempus huius vitæ nobis conceditur, vt noſtrum ſit, vt in eo poſſimus bene operari, *Ioann. 9.*

Vatablus. Maldonat. Toletus. *Excellentia legis gratiæ.* Matth. 28. *Tempus huius vitæ noſtrum.*

Lucæ 1. n. 76. Et tu puer Propheta Altiſſimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini parare vias eius.

VERSIONES.

Syriacus. Tuque puerule, Propheta Altiſſimi vocaberis: quandoquidem ambulabis ante faciem Domini, vt pares viam eius.

Vatablus. Et tu puelle, Propheta Altiſſimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini ad parandum vias eius.

Beaulxames ex Græco. Et tu puelle omni publico teſtimonio Propheta Altiſſimi vocaberis.

EXPOSITIO.

21. ECce Cantici ſecunda pars: & ad filium conuertit ſermonem; & eſt ſatis elegans apoſtrophe; & non ſibi gratulatur Zacharias de tali filio, quod munere diuino ſibi ſit datus in ſenectute, ad illius leuamen, tamquam baculus, & vt ſit hæres bonorum, ac ad ſuſcitandum ſemen in Iſraël, ſed omnium priuatorum vtilitatum oblitus ad communem libertatem populi attollit oculos. *Et tu per,* ſeu *puelle.* Nota illam coniunctionem *&*, acſi dicat: Tu puer non ſolùm in ſanctitate, & iuſtitia eris coram ipſo, ſed etiam eris Propheta Altiſſimi: quia excellentiori modo extitit Propheta, vt Chriſtum digito oſtenderet, ac populos ad ipſum adduceret. *Altiſſimi* nomine ſatis accommodatè Chriſtum Dominum intelligunt. D. Hieronymus *in cap 2. Iſaiæ num. 22. ad finem,* D. Ambroſius *lib. 3. de fide cap. 2.* D. Chryſoſtomus *homil. 2. in Matth.* D. Proſper *de prædictionibus Dei part. 2. cap. 14.* Beda *hîc.* Aliqui verò Recentiores aptè etiam per Altiſſimum æternum Patrem interpretantur, & videtur conuenientior cum ſequentibus verbis: *Præibis parare vias Domini*; & cum Malachiæ 3. *num. 1.* vbi Pater Filiò loquitur: *Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam. Vocaberis*, ideſt, eris, iuxta phraſim Hebræorum; nam ſuppoſito, quòd aliquid in ſe ira eſt, rectè taliter vocatur. *Parare vias eius*; per *vias*, animæ interpretantur à Theophylacto, in quibus habitat Dominus. Communiter tamen per vias intelliguntur virtutes, fides, ſpes, charitas, quia per illas excluditur peccatum, & anima tendit ad Dominum; & ideo ait *parare vias* in plurali, non domum: nam hæc erit tantùm in Patria, quandiu autem ſumus in hoc ſæculo, tamquam viatores peregrinamur.

Hieron. Ambroſ. Chryſoſt. Proſper. Beda. Malach. 3. Theophyl.

QVÆSTIO VII.

Quare octo dierum infantem alloquatur Zacharias?

22. RESPONDEO primò cum Origene *homil. 10. in Lucam*, D. Ambroſio, Theophylacto, Beda, Carthuſiano, D. Bonauentura, vſum rationis datum fuiſſe Ioanni in vtero matris. *Potuit enim*, vt ait D. Ambroſius, *vocem patris natus audire, qui Mariæ ſalutationem antequam naſceretur, audiuit.* Secundò. Reſpondent aliqui, eſſe valde vſitatum in ſacra Scriptura, loqui ad res carentes ratione, & inanimatas. 2. Reg. 1. num. 21. *Montes Gelboe, nec ros, nec pluuia veniat ſuper vos.* Ioſue 10. num. 12. *Sol ne mouearis.* Tertiò. Beda, Zacharias Epiſcopus, Bononius in Commentar. huius Cantici. *Niſi forte*, ait Beda, *putandus eſt Zacharias propter eos, qui aderant, potius inſtruendo futura ſui filij munera, quæ dudum per Angelum didicerat, mox vt loqui potuit, prædicare voluiſſe.* Zacharias, qui Angelo non credendo mutus factus eſt, mox vt habuit loquendi poteſtatem, non potuit ſe cohibere, quin prædicaret, quæ ab Angelo audierat, vt magnalia filij ſui omnibus eſſent nota. Quartò. Origenes homil. 10. in Lucam. *Ideo*, ait, *reor, Zachariam feſtinaſſe, vt loqueretur ad paruulum, quia ſciebat, eum poſt paululum in eremo moraturum, nec ſe eius poſſe præſentiam habere.* Tam recenter natus Ioannes iam ſuſpirabat deſertum, & magno affectu ad ipſum ferebatur, vt delicias mundi fugeret, & tamquam vox clamaret; ideo patri fuit feſtinandum.

22. Origenes. Ambroſ. Theophyl. Beda. Carthuſian. Bonauent. Ambroſ. 2. Reg. 1. Ioſue 10. Beda. Bononius. *Ioannis magnalia publicanda.* Origenes. *Ioannes eito feſtinauit ad deſertum.*

dum, ne totaliter eius colloquio priuaretur. Simi-
Theophyl. milia habet hîc Theophylactus *in præsenti.*

QVÆSTIO VIII.

Quare dicatur in Ioanne, præire ante faciem Domini?

23. Gregor. DIVVS Gregorius lib.2.in lib.2.Reg.cap.8. *Ante faciem Domini*, ait, *præire describitur qui in ministerio suo non erat secuturus arbitrium superioris hominis, sed inspirationem diuinitatis.* Et Si-
Cassian. mon Cassianus lib.3.de Baptista. *Laudatur omnino*, ait, *præire ad honorem, & præparationem Domini subsequentis. Vituperatur autem, qui propria directione præambulat.* Iuxta quos, præire ante faciem Domini, est, eius voluntatem facere. Secundò. Idem
Gregor. D. Gregorius Magnus *lib. 5. in libros Reg. cap. 2.* existimat de solis iustis dici, esse ante Dominum, seu in conspectu Domini: de peccatoribus verò, post tergum. *De iusti laude promittitur*, ait, *præibis*
3.Reg.17. *ante faciem Domini.* Hinc Elias ait: *Viuit Dominus, in cuius conspectu sto*, 3.Reg.17.n.1. hinc Psalmista
Psalm 67. dicit: *Exultent iusti in conspectu Dei*, Psal.67.n.4. *In conspectu quidem Domini, vel ante Dominum stare, est, testimonio bonæ conscientiæ de amore conditoris præsumere. Stant quidem in conspectu eius, qui ex merito magnæ actionis de superna sui conditoris gratia*
Iusti in conspectu Domini, peccatores retro. *securi sunt. Peccatores autem, cùm mala committant, à facie Domini fugiunt, sed cùm redire pœnitendo deliberant, quasi post tergum Domini sunt: quia & discedere longiùs nolunt, & tamen præsumere de Deo, quasi*
Luc.7. *amici non possunt. Hinc est, quòd peccatrix mulier retrò stetisse dicitur*, Luc.7.n.38. *Retro etiam illa stetit,*
Matth.9. *quæ fimbrias eius tetigit*, Matth.9.n.20. *Retro quidem stat pro verecundia peccati.*

24. Psalm.43. Valde diuersimodè loquitur Regius Vates de populo Dei, Psalm.43.n.5. *Dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio vultus tui, quoniam complacuisti in eis: Tu es ipse Rex meus, & Deus meus, qui mandas salutes Iacob.* At *n.*11. ita fatur Propheta: *Auertisti nos retrorsum post inimicos nostros.* Seu, vt legit
Chrysost. Chrysost. *Auertisti nos retro.* Quid significant hæc tam diuersa? Modò dicuntur esse in illuminatione vultus Dei, modò retro ponuntur? Expende mysterium. Dum iusti apparent, & apti ad Dei beneficia accipienda: *Tu es, qui mandas salutes Iacob*; dicuntur esse in lumine vultus Dei. Dum verò peccatis opprimuntur. *Tota die verecundia mea contra me est, & confusio faciei meæ cooperuit me*, n.16. tunc collocantur retrorsum, ac in inferiori loco post inimicos, vt sic possint reuerti, ac pœnitentiam
Ambros. agere. D. Ambros. *Domine*, ait, *retrorsum nos esse voluisti, vt extendamus nos ad superiora, & semper ante nos attendamus.* Vide suprà *cap.1.quæst.30.*

Lucæ 1. *n.*77. Ad dandam scientiam salutis plebi eius in remissionem peccatorum eorum.

VERSIONES.

Syriacus. Vt des cognitionem vitæ populo suo.

Vatablus. Ad dandam cognitionem salutis populo eius per remissionem peccatorum ipsorum.

EXPOSITIO.

25. ECCE finis prædicationis Ioannis, *Ad dandam scientiam salutis.* Et hoc magis explicat quomodo præparabit vias Domini, nempe cognitione Christi, quam ipse dabit. *Ad dandam scientiam salutis.* Non salutem dat Ioannes, vt ait D. Bernard. *serm. de prærogatiuis Baptistæ*; Bernard. sed scientiam salutis. Nomine *salutis* Christum optimè interpretantur, Euthymius, Theophylact. Euthymius. Beda, Carthusianus, quia ipse est salus nostra. Ali- Theophyl. qui verò Recentiores cum Iansenio, Toleto, per Beda. scientiam salutis intelligunt non ipsum Chri- Carthusian. stum, sed scientiam salutarem, quam ipse Chri- Iansenius. stus in nobis per fidem operatur. Vnde ait D. Bo- Toletus. nauentura, *Sine scientia non est salus.* Isaiæ c.5.n.13. Bonauent. *Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non* Isai. 5. *habuit scientiam.* Et ne aliquis putaret, ait Beda, Beda. quòd salus temporalis hîc promittebatur, propterea subdit: *In remissionem peccatorum.* Et considera cum Simone Cassiano *lib.3.de Baptista.* Hoc Cassian. esse proprium officium prædicatoris missi à Deo, ostendere viam ad remissionem peccatorum, & non de aliis tractare, quæ possunt delectare. *Plebi eius.* Communiter Patres, & Expositores per *plebem* intelligunt populum Iudaicum, ad quem Christus missus est. Tamen D. Ambrosius *lib.1.de* Ambros. *vocatione Gent. cap.6.* D. Dionysius Carthusianus, Carthusian. Vniuersum populum credentium intelligunt; in omnium enim salutem venit Christus Dominus. Et ideo hæc expositio accommodatior.

Lucæ 1.*n.*78. Per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitauit nos oriens ex alto.

VERSIONES.

Vatablus. Per intimam misericordiam Dei nostri, qua visitauit nos oriens ex alto.

Syriacus. Quibus inuisit nos oriens ex alto.

D. Ambrosius lib.1.de voc. Gent.cap.6. Propter viscera misericordiæ Domini, quibus visitauit nos oriens ex alto.

Tertull.lib.ad- uers.Iudæos. Fulgente lumine ex alto visitauit nos.

Iansenius ex Græco. Visitauit nos germen ex alto.

Aliqui Recentiores ex Græco. Visitauit nos oriens ex sublimitate.

EXPOSITIO.

26. EVTHYMIVS, Theophylactus, Iansenius connectunt antecedentia verba cum his, *Præibis ad dandam scientiam salutis in remissionem peccatorum*, quæ peccatorum remissio per viscera misericordiæ Dei ad nos venit. Et hic modus commentandi satis aptus est. Aptior mihi videtur, si ad omnia superiora memorata referatur. Ac si dicat Zacharias: Cuncta, quæ dixi, per viscera misericordiæ Dei, id est, per nimiam sui charitatem nobis obuenerunt. Et nota cum

Euthymius. Theophyl. Iansenius.

Barradas. Barradas, quòd postquam Zacharias fecit mentionem de filio suo: *Et tu puer Propheta Altissimi*; ac nomen ei impositum venit in mentem, statim recurrit ad viscera misericordiæ Dei, quæ in hoc puero maximè effusa sunt. *Per viscera misericordiæ*, seu, vt legit D. Ambrosius, *Propter*, & Græcum nomen hoc aliquando significat, *Viscera misericordiæ*, id est, vt ait Theophylactus, non propter opera nostra, sed propter nimiam, intimam, ac infinitam misericordiam suam. *Dei nostri*, sub nomine *Dei*, Patrem Titus Bostrensis, Filium Hugo interpretatur. Et hic secundus aptior ad sequentia. *Visitauit nos*, factus homo, tripliciter, vt ait D. Bonauentura, consolando homines, illuminando, ac docendo intellectum, *illuminare his*. tertiò dirigendo, ac rectificando affectum, *ad dirigendos pedes nostros*.

In Baptista maximè patent viscera misericordiæ Dei.
Ambros. Theophyl.
Bostrensis. Hugo.
Bonauent.

27. *Oriens ex alto.* Iansenius legit, *Germen ex alto*, quod propriè de Messia dicebatur; & idem verbum Græcum est hîc, & Isai. 4. num. 2. *In illa die erit germen Domini.* Hieremiæ 33. num. 15. *In tempore illo germinare faciam Dauid germen iustum. Germinare*, est, ex terra nasci. Psalm. 84. num. 12. *Veritas de terra orta est.* Ex Græco, id est, germinauit. ita ex Iansenio. Quæ expositio, si vera est, germen oriens ex alto, cùm propriè dicatur germen ex terra prodire, est Christus Dominus natus ex beatissima Virgine, quæ est mons valde sublimis, & altus in sanctitate. Vt explicat D. Bernardus serm. de beatissima Virgine. *Fundamenta eius in montibus sanctis.* Tamen verè, & propriè legendum est non *germen*, sed *oriens*; nam nomen Græcum hîc positum, verè & propriè significat locum syderum, vnde Sol oritur, vt communiter hîc notant Recentiores. Et solùm per quandam similitudinem potest traduci ad herbas, & arbores. Et hæc metaphora orientis Solis cohæret cum consequentibus: *Illuminare iis qui in tenebris sedent.* Dicitur Christus Dominus Sol oriens, quia sicut hic materialis paulatim consurgit, & effudit radios suos; sicut Christus lumine suæ doctrinæ paulatim mundo se manifestauit. Dicitur *oriens*, sicut etiam *Malach. 4. n. 2. Zachar. 3. n. 9. & 6. num. 12.* Non ortus, vel oriundus, sed oriens, quia semper oritur à Patre, & semper est ortus ex alto, id est, ex Diuinitate Patris.

Psalm. 84. Iansenius.
Bernard.
Christus paulatim se manifestauit.

QVÆSTIO IX.

Quare ait Zacharias: Per viscera misericordiæ Dei nostri?

28. HÆc similitudo dupliciter explicanda est. Primò. Vt est communis sententia Patrum, & Doctorum, phrasis est Hebraica, quæ significat magnum, & intimum commiserationis affectum, & Hebræi tenerrimum matris affectum visceribus inhærentem, qui ex qualibet minima occasione, vel vmbra periculi excitatur, hac voce exprimebant, quia viscera membra sunt blandissima, quæ spiritibus vitalibus maximè abundant; vnde qualibet occasione amoris, vel tristitiæ vehementissimè commoueri dicuntur, 3. *Reg. 3. num. 26.* De quadam matre sic loquitur Scriptura: *Commota sunt quippe viscera eius super filio suo.* Gen. 43. n. 30. *Commota sunt viscera Ioseph super fratres suos.* Pagninus legit, *Incaluerunt miserationes eius.* Vnde, vt Zacharitas significaret eximiam Dei charitatem erga nos, non dixit, per misericordiam Dei, sed per viscera misericordiæ, quasi cõsiderans, vel in æterno parente, vel in Filio iam homine facto tenerrima membra, quæ ad nostri commiserationem commota sunt. Vnde simili modo loquendi vtitur Paulus *ad Philippens. cap. 1. num. 18. & ad Philem. num. 12.*

3. Reg. 3.
Genes. 43.
Pagninus.
Ad Philip. 1.
Ad Philem.

29. Vnde nota, quòd antequam Deus fieret homo, in toto veteri Testamento non inuenies dici viscera misericordiæ Dei nostri, quia quamuis Deus sit valde propensus ad misericordiam, aliquando se continebat, ne humanæ miseriæ subueniret. Vnde ait Isai. 63. n. 15. *Vbi est zelus tuus, & fortitudo tua, & multitudo viscerum tuorum, & miserationum tuarum? Super me continuerunt se.* At vbi Deus nostram assumpsit naturã, & nostri similis effectus, tenera dilectione eius cor, & viscera ad miserendum commouentur. Vnde in persona Christi ait Regius Vates, Psal. 21. n. 15. *Factum est cor meum tanquam cera liquescens in medio ventris mei*, seu, vt legit Nibiensis: *In medio viscerum meorum*; quia, vt ait Didymus, *Viscera Christi, quæ ante passionem erant clausa erga hominem, per passionem maximè se ostenderunt.* Et hîc primus explicandi modus est verissimus, & maximè literalis huic textui.

Isai. 63.
Deus factus homo multo propensior ad miserandum.
Psalm. 21.
Nibiensis.
Didymus.

30. Secundam explicationem horum verborum, *per viscera misericordiæ*, nobis inculcat Abbas Cellensis lib. de Panibus, c. 19. *Visceribus*, ait, *misericordiæ suæ charitas Iesu ab effusione, imò à profusione lateris sibi non pepercit, vt te semel in ipsis cauernis pedum, manuum, & lateris, quasi columbam, per hanc aperturam receptum, ad omne consilium admitteret, gaudijs admisceret, hac misericordiæ Dei viscera, in quibus visitauit nos, qui pinguedine, & adipe benedictionum suarum pauit, seu reparauit nos.* Voluit Christus Dominus aperturas in suo corpore, per quas in suis visceribus nos reciperet, vt ipsa tanquam muri: *Ego ero ei murus ignis in circuitu*, Zachar. 2. n. 5. ab omni imminenti periculo nos liberarent. Matres ex blandissimo amoris affectu, dum vident suos natos in aliqua occasione mortis, vel periculi, commouentur earum viscera, vt eos in se recipiant ad vendicandum illos ab omni malo. Sed id, quod matres præstant in affectu, Christus habuit in effectu, vt ipse ait per Isaiam 46. n. 3. *Audite domus Iacob, & omne residuum domus Israël, qui portamini à meo vtero, qui gestamini à mea vulua.* Seu, vt explicat D. Thomas, *Qui gestamini à meis visceribus.* Cuius eximiæ indulgentiæ aliquale vestigium videri potest in cete, de quibus refert Cœlius Rhodig. lib. 11. c. 21. *Partu edito, si quid interim sese ostenderit formidolosius, aut quid insidiarum moliantur pragrandes belluæ, quo catulos tueantur securiùs, affectu materno exsuperante omnia, aperire amplius ora memorantur, ac dente innoxio partus percipere, & intra vterum recipere denuo, vt periculi facie discussa, velut ruminantia reuomant rursum.*

Cellensis.
Christus tãquam murus suos tuetur.
Zachar. 2.
Isai. 46.
D. Thom.
Cœl. Rhod.

QVÆSTIO X.

Quare dicitur, per viscera misericordiæ: *non verò* dilectionis?

31. RESPONDEO, quòd misericordia magis explicat magnitudinem indulgentiæ, ac benignitatis Dei erga nos; misericordia, vt docent

Auguſt. D. Thom.

cent Diuus Auguſtinus *lib. 9. de ciuitate, cap. 5.* & Diuus Thomas 2.2. *quæſt.* 30. *artic.* 1. Semper tendit in hominem ærumnis ac calamitatibus affectum; amor verò non ſolùm in hunc, ſed etiam in eum, qui magno honore, & dignitate eſt inſignitus, aliquando fertur. Deinde miſericordia ex ſua natura magis excludit meritum, quia cùm ſit ex intima compaſſione, ſolùm conſiderat alienam miſeriam; at verò dilectio benemeritum ſæpe reſpicit: Amo, quia amor; cùm autem aduentus Filij Dei fuiſſet ex nullo præcedente merito, accommodatius explicatur per miſericordiam, quàm per dilectionem.

Aduentus Dei filij ex ſumma miſericordia.

Lucæ 1. *n.* 79. Illuminare iis, qui in tenebris, & in vmbra mortis ſedent, ad dirigendos pedes noſtros in viam pacis.

VERSIONES.

Syriacus. Vt luceat iis, qui ſunt in tenebris, & in vmbra mortis ſedent, vt dirigat pedes.

Arias. Apparere iis in tenebris, & vmbra mortis ſedentibus, dirigere pedes noſtros.

Euthymius. Vt appareat iis, qui in tenebris.

Theophylact. Vt illuceſcat iis.

Caietanus. Illuceſce iis, qui in tenebris.

Tertullianus lib. aduerſ. Iudæos. Illuminare iis, qui ſedebamus in tenebris, & in vmbra mortis detinebamur.

Aliqui ex Græco. Ad dirigendos pedes noſtros in viam proſperam.

EXPOSITIO.

32. PROSEQVITVR Zacharias metaphoram, quam incepit, dicens, Chriſtum ortum eſſe ex alto, tanquam Solem, cuius natura, & munus eſt, eos illuminare, qui in tenebris ſunt, quaſi hoc veluti probans Chriſtum Dominum verum Deum; quia ſolus ille, qui erat oriens ex altitudine diuinitatis; poterat reſpicere, & illuminare miſerrimos ſedentes in tenebris. Deinde oſtendens Chriſti, qui in natura erat veluti Sol, munus eſſe, non deſpicere, vt illuminaret infimos, & abiectos. *Illuminare ijs*, variè legitur; à quibuſdam in imperatiuo, tanquam ſit oratio deprecatiua: O Sol oriens illuceſce, ſed ad hoc non eſt fundamentum in Græco. Alij in coniunctiuo, *vt illuceſcat*, vel *appareat*. Propriè tamen in Græco eſt: *Illuminare*; & ita noſter interpres ſecutus. Et ideo dixit: *Illuminare*, non eos, ſed *ijs*; caſum dictionis Græcæ ſecutus. *In tenebris*, id eſt, in ignorantia lucis rerum diuinarum.

33. Gregor. Bernard. Hugo. Iob 3.

Et vmbra mortis. D. Gregorius *lib. 4. moral. cap. 17.* D. Bernardus *in decl. ad Gul. Abb.* intelligunt de miſerabili ſtatu peccati, cùm quis latet ab amoris diuini notitia. Hugo, *Vmbra mortis*, id eſt, obliuio. Iob 3. num. 1. *Obſcurent eum tenebræ, & vmbra mortis.* Gloſſa, id eſt, obliuio, quæ delet memoriam, vt mors peccatum. Theophylactus, *Peccatum*, ait, *eſt vmbra mortis: ideo autem vmbra mortis dici opinor peccatum, quòd ſicut vmbra ſequitur corpus; ita vbi mors, illic & peccatum: & ita meritò peccatum dicitur vmbra mortis, quia ſemper comitatur ipſum mors.* Sicut vmbra reſultat ex corpore, ita mors ex peccato. Poſſunt etiam per *vmbram mortis* accipi occaſiones peccati, quia ipſas immediatè concomitatur peccatum. Diuus Chryſoſtomus *homilia 87. in Matth.* Diuus Auguſtinus Epiſtol. 108. *Sedentes*; per quos aliqui apud D. Dionyſium Carthuſianum intelligunt Patres in Limbo aſpectu Dei carentes; ſed tunc non poſſunt eis accommodari, quæ ſequuntur: *Ad dirigendos pedes noſtros.* Per *ſedentes* ergo tam Iudæi, quàm Gentiles ſunt interpretandi, quia, licèt notitiam veri Dei haberent, multis tamen erroribus erant implicati, nec intelligentiam legis obtinebant, nec Prophetas de aduentu Chriſti penetrabant: Gentiles verò, quia omnino erant deſtituti notitia veri Dei & ſalutis. *Ad dirigendos pedes noſtros*, id eſt, noſtros affectus. Pſalm. 79. num. 3. *Et ſtatuit ſupra petram pedes meos, & direxit greſſus meos.* In viam pacis; in viam ſalutis, & beatitudinis, *Pſalm. 13. n. 3. Iſai. 59. n. 8.* Dicitur *via*, quia communis eſt omnibus volentibus, per illam ambulare; *& pacis*, quia ibi eſt vera pax, & vnitas.

Gloſſa. Theophyl. Chryſoſt. Auguſt. Carthuſian. Pſalm. 79.

Lucæ 1. *n.* 80. Puer autem creſcebat, & confortabatur ſpiritu, & erat in deſertis vſque ad diem oſtenſionis ſuæ ad Iſraël.

VERSIONES.

Syriacus. Puerulus autem creſcebat, & corroborabatur ſpiritu, & in deſerto fuit ad hunc vſque diem, quo ſe oſtenderet apud Iſraël.

Vatablus. Et corroborabatur ſpiritu: erátque in deſertis.

Salmer. tom. 3. tract. 24. ex Græco. Puer autem creſcebat, & ſe ipſo validior, ac robuſtior fiebat ſpiritu.

Euthymius. Vſque in diem, quo demonſtrandus eſſet Iſraël.

EXPOSITIO.

34. AD hiſtoriam Ioannis reuertitur Euangeliſta. Et quia vſque ad eius prædicationem nihil ſcribere decreuerat, ideo vno verbo ait: *Creſcebat corpore, & confortabatur*, ſcilicet, *ſpiritu*; ſeu, vt legit Salmeron, *ſe ipſo validior fiebat ſpiritu*; quia Ioannis virtutes cum nullo alio poſſunt comparari, niſi cum ſe ipſo. *Et erat in deſertis*, non *in deſerto*; quia ſpiritus Ioannis omne deſertum impleuerat. Abiit Ioannes in deſertũ, vt ait D. Bonauentura, vt ibi religioſam duceret vitam in cõuentibus, ſeu ſpeluncis Prophetarũ Eliæ, ac veterũ Carmelitarum, vt infrà dicemus. Abiit in deſertũ, vt ait Beda: *Ibi purior aër eſt,*

Ioannis virtus ex ipſo ſolum poteſt explicari.

Bonauent. Beda.

Puritas ab aëre coinquinatur.

cœlum apertius, & familiarior Deus. Spiritus enim purus ab aëre, ac flatu mundi veluti coinquinatur. Euthymius. *Oportebat enim eum à teneris, quod aiunt vuguibus ad virtutem exerceri, & vt liberè argueret, & Christi, qui à se annuntiaretur, testis fide dignus esset.* Similiter Theophylactus, Bostrensis, & alij. Excellentia vitæ testimonio maximè probatur.

Theophyl. Bostrensis.

35. *Quo ætatis anno Ioannes fuit in deserto.*

Indicat hîc Euangelista Ioannem à primis annis in desertum secessisse; quo verò ætatis anno? Origenes *homilia 9. & 11.* existimat, tempore infantiæ in solitudinem abiisse. Nicephorus *lib. 1. cap. 4.* ait, quòd Ioannes alterum cum dimidio annum agebat, quando vnà cum matre Elizabeth, Angelo duce, secessit in desertum. Cedrenus in compendio historiæ, anno tertio ætatis. Franciscus de Maironis *serm. de Baptista* quinto ætatis abiisse in eremum. Mihi persuadeo, quòd Elizabet crudelem manum Herodis fugiens, quando de cæde Innocentium agebatur, vnà cum filio suo petiuit desertum. De anno, quo contigit mors puerorum, infrà commodiùs dicetur.

Origenes. Nicephor. Cedrenus.

Mairon.

CAP. X.

De reuelatione facta Ioseph in somnis.

Matth. 1. n. 18. Christi autem generatio sic erat.

VERSIONES.

Euthymius. Iesu Christi natiuitas ita fuit.

Vatablus. Iesu verò Christi natiuitas talis erat.

EXPOSITIO.

1. POST natum Ioannem, post reditum Virginis in domum suam, tumescentis vteri indicio sanctissimus fœtus cœpit se manifestare: ex quo turbatur Ioseph. *Christi autem generatio sic erat.* Quare hoc addidit hîc Euangelista: Imperfect. *homilia 1. in Matth.* Postquam Euangelista narrauit aliorum generationes, ne aliquis existimaret, Christum eodem modo, ac alios genitum fuisse; ideo disiungens ab aliis explicat, *Sic erat*; id est, longè aliter erat, nempe eius mater inuenta est de Spiritu sancto. Et quamuis aliqui legant: *Iesu Christi natiuitas*; accommodatiùs tamen noster interpres legit, *Christi generatio*; hoc enim magis explicat id, quod Euangelista intendebat. Quare Christi, & non Iesu Christi generatio dicitur? D. Paschas. lib. 1. in Matth. *Christi nomen solum sine additamento* Iesu *hîc posuisse creditur, vt nomen Iesu, quod substantialiter illi inerat, Angelo dicendum reseruaret.* Euangelista tantùm nomen ob suam humilitatem Angelo pronuntiandum relinquit. *Generatio erat*; non *fuit*, vel *facta est*. D. Chrysologus *sermone 146.* D. Hildephonsus lib. de Virgine Maria. *Non ait Euangelista*, inquiunt, *generatio Christi sic facta est, sed erat; quia Christi generatio erat apud Patrem, quando generabatur ex matre; vnde quod erat, semper erat, & vtique ex æternitate erat.*

Imperfect.

Paschas.

Quanta sit excellentia nominis Iesu.

Chrysolog. Hildephons.

Matth. 1. n. 18. Cùm esset desponsata Mater Iesu Maria Ioseph, antequam conuenirent, inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto.

VERSIONES.

Euthymius. Cùm esset desponsata Mater eius Maria ipsi Ioseph, priusquam cõuenirent, reperta est prægnãs esse è Spiritu sancto.

Syriacus. Priusquam societatem inirent, inuenta est habens de Spiritu sanctitatis.

Vatablus. Inuenta est grauida è Spiritu sancto.

Ioan. Mariana ex Syriaco. Cùm esset vendita.

EXPOSITIO.

2. VM *esset desponsata.* Quamuis beatissima Virgo Ioseph esset in matrimonium tradita, & Virgo vxor, & Ioseph maritus dici possint; verecundiùs tamen, & honestiùs sponsa, & sponsus vocantur; quia nulla intercessit copula coniugalis. Eximia puritas non solùm luxuriæ turpitudinem respuit, sed etiam nomen illam olfaciens. Impudica mulier Putiphar is dicebat adolescenti Ioseph, *Dormi mecum*, Genes. 39. num. 7. Ipse verò respondebat, *Quomodo possum hoc malum facere?* Castus adolescens non solùm luxuriam declinat, sed etiam nomen mutat, vt *ibi* notat Chrysostomus, *Mater Iesu Maria.* Idem Chrysost. homilia 4. in Matth. *Non dixit*, ait, *Virgo Maria, sed simpliciter mater, vt sermo in primis nihil noui afferens absque difficultate caperetur. Propter quod prius præparans auditorem, quasi ad aliquid eorum, quæ ex more veniunt, audiendum, & hac interim sibi expectatione deuincens, tunc demum infert, quòd iure omnes queant, & de nouitate rei, & de maiestate mirari, dicens: Inuenta est ab Spiritu sancto.* Res magna non subitò proponenda, sed quasi ab vsitatis incipiendo, ad maiora deueniendum est. Cur autem desponsatæ dicerentur venditæ, vide cap. 5. num. 27. *Maria Mater Iesu.* D. Petrus Chrysologus sermone 146. *Maria mater, & quando non Maria mater?* Vbicumque nomen Mariæ reperis, statim matrem esse intelligis. Virum Mariæ, de qua natus est Iesus. *Vocatus est Iesus, & Mater eius*, Ioann. cap. 2. num. 1. Ipsa enim mater est Iesu, & omnium peccatorum. *Ioseph*, explicat nomen sponsi. de quo multa in quæstionibus.

Puritas non solùm luxuria, sed nomine tantùm offenditur.

Genes. 39.

Chrysost.

Idem.

Res magna paulatim persuadenda.

Chrysolog. *Maria semper mater.*

Ioann. 2.

Antequam conuenirent, sicut etiam infrà: *Non cognoscebat eam donec peperit filium suum primogenitum.* Impius Heluidius dicebat, quòd post partum conuenerunt. Sed iste hæreticus non sapit modum loquendi vsitatum Scripturæ, vt notant sancti Patres, Hieronymus, Chrysost. S. Thomas &

3.

Hieron. Chrysost. D. Thom.

& alij; nam quoties dicimus, aliquid non factum esse, non significatur, factum esse postea.

Psalm.109. Ait Propheta Regius: *Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum,*

Matth.vlt. Psalm.109. num.1. & Dominus Matth. vlt. *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi.* Non est sensus, quòd vbi posuerit inimicos sub pedibus, non debeat ampliùs sedere ad dexteram: vel quòd post sæculi consummationem non sit futurus Christus nobiscum.

Deut..vlt Similiter Deuteron.vlt. num.9. dicitur. *Non cognouit homo sepulchrum Moysis vsque in præsentem diem.* Non autem significatur, post illum diem notum esse sepulchrum Moysis. Ita nec quòd postea Maria, & Ioseph conuenerint. *Inuenta est*,

Imperfect. vt ait Imperfect. homilia 1. in Matth. *Sine dubio à sponso suo Ioseph, qui zelotypo amore semper se admonente, vitam circumspiciebat Mariæ.*

Deus verax in suis promissionibus. Vbi est vehemens amor, vel maxima solicitudo, nunquam res amata à conspectu oculorum recedit. *Inuenta est in vtero*, non in corde, quia naturali modo ferebatur Christus in vtero. Et non ait: inuenta est prægnans, sed *inuenta est in vtero*, vt alludere videatur Euangelista ad promissionem Dei factam Dauid Psalm.131.n.11.

Psalm.131. *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam.* Tam verax est Deus in suis promissionibus, vt eodem modo, & eisdem verbis, quibus promisit, eisdem adimpleat. *E Spiritu sancto*; nempe illius virtute; non tamen explicat, quomodo Christus sit conceptus, vnde ait Euthymius.

Euthymius. *Tu verò ne quæras, quomodo conceperit, hoc enim Euangelista non docuit, eo quòd incomprehensibile sit, solique Trinitati cognitum.* Quare Christus dica-

Incarnatio incomprehensibilis. tur conceptus de Spiritu sancto? vide *cap.5. quæst.47.*

QVÆSTIO I.

Vtrùm quando Angelus hic apparuerit, Virgo, & Ioseph essent iam in eodem domo?

4. *De voto beatissimæ Virginis.* MVLTA hìc latè disputant Authores. Breuiter suppono ex communi sanctorum Patrum sententia, beatissimam Virginem votum emisisse perpetuæ virginitatis, quo non obstante, verum matrimonium extitit inter ipsam, &

Augusti. Hieron. Basilius. Ambros. Ioseph, vt docent Diuus Augustinus *lib.1. de nupt. & concupisc. cap.21.* S. Hieronymus *contra Heluid.* S. Basilius *homilia 25. de humana Christi generatione*, S. Ambrosius *de institut. Virgin. cap.6.*

D.Thom. S.Thomas 3. *part. quæst.29. art.2.* Et hoc manifestè constat ex verbis Angeli infrà referendis: *Ioseph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam.* Et hoc etiam constat ex communi traditione Ecclesiæ, ac sanctorum Patrum. Nec enim copula coniugalis est de essentia matrimonij, vt rectè probat VValdens. *tom.2. de Sacram.*

VValdens. Florentin. Trident. *cap.130.* & docet Concilium Florentinum *in decreto Eugenij*, & Tridentinum *sess.24.* vbi facit distinctionem inter matrimonium ratum, & consummatum. Nec obstat votum emissum à beatissima Virgine de sua perpetua virginitate: quia diuina inspiratione, & reuelatione consensum præstitit matrimonio, certa existens suam semper virginitatem à Deo conseruandam.

Sed dubium est: An beatissima Virgo Maria, & Ioseph tempore Conceptionis Verbi in eadem 5.

domo iam habitauerint? Negant Beda *hìc*, Beda. Petrus Damianus *lib.5. Epist.11.* Damian. Caietanus *in commentar. ad 3. part. quæst.29. art.2.* Caietan. Baronius *tom.1. annalium in apparatu.* Baron. Quia hìc dicitur beatissima Virgo desponsata: ergo adhuc non erat data in vxorem. Secundò. Quia hìc dicitur, *antequam conuenirent*; ergo adhuc in eadem domo non habitabant.

Communis, & vera sententia sanctorum Pa- 6.

trum tenet, Virginem tempore conceptionis Verbi iam in eadem domo cum Ioseph habitasse. D. Chrysostomus *homilia 4. in Matth.* Chrysost. Imperfectus *homilia 1.* Imperfect. Diuus Epiphanius *hæresi 78.* Epiphan. Diuus Gregorius Nyssenus *de Christi natiuitat.* Gregor. D. Fulgentius *de gratia Christi, cap.3.* Fulgent. D. Bernardus *homilia 2. super Missus est.* Bernard. Diuus Thomas 3. *part. quæst.29. artic.2. ad 3.* D.Thom. Communiter Recentiores, Suarius. Suarius. *2. tom. 3. part. dispos. 7. sect.2.* Maldonatus, Maldonat. Iansenius, Barradas, & alij *hìc.* Iansenius. Barradas. Et ratio D. Thomæ hoc manifestè probat. Nam aliàs non esset satis prouisum famæ beatissimæ Virginis Mariæ; nam si non esset in domo, conceptio non reputaretur vt maritalis. Deinde Angelus ait: *Noli timere accipere Mariam coniugem tuam.* Fundamenta contraria minimè probant, vt iam patet ex nostra expositione.

QVÆSTIO II.

Quare ex Virgine desponsata nascatur Christus?

LATE hanc quæstionem tractaui *cap.5.* 7.

quæst.18. Nunc verò addo primò. Ex Imperfecto homilia 1. in Matth. *Quoniam futurum* Imperfect. *erat*, ait, *vt omnes Sancti de Virgine nascerentur, Ecclesia desponsata Christo, ideo Christus nascitur de Virgine desponsata, ne dignius nascerentur serui, quam Dominus.* Non est seruus maior domino suo, ser- *Non est seruus supra dominum.* ui nascituri erant de Ecclesia Virgine desponsata Christo: ergo à fortiori Christus debuit nasci de Virgine desponsata. Sed instat difficultas. Quia serui nascuntur ex Virgine desponsata Christo; Christus verò ex Virgine desponsata homini. Sed verum est, quòd Ioseph sit homo, at homo purissimus, in terra æterni Parentis figuram gerens, vt ait D.Petrus Chrysologus *sermone 48.* D.Epipha- Chrysolog. nius hæresi 5. *Ioseph faber in terris pater putabatur* Epiphan. *Domini Saluatoris, nec ab hoc opere Deus, qui verè est Pater Domini nostri Iesu Christi, excluditur; nam ipse est faber, qui mundi machinam mirabili potentia fabricauit.* Imò, vt ait D.Damascenus *orat.3.* Deus Damascen. voluit, vt Ioseph habeat vicem patris per respectum ad Christum Dominum. Pater in æterna *Ioseph figuram æternæ parentis agit.* generatione Essentiam, & omnia attributa communicat Filio, & Spiritui sancto; at nomen *Patris*, vt incommunicabile, sibi retinet; hoc tamen eminentissima quadam participatione communicauit Ioseph, vt pater Christi putatiuus diceretur; & ita Virgo Maria, quæ desponsata erat Deo, desponsaretur Ioseph, tanquam Dei personam delineanti, ac adumbranti, de quo infrà.

8.

Secundò. Nascitur Christus ex Virgine despon- *Ioseph conuenientissimus sponsus Virginis.* sata, vt denotetur, quòd solum illa, quæ data erat Ioseph in matrimonium, aptissima æstimabatur,

vt in matrem Iesu eligeretur, vt *quæst.* 17. dicam ex Euthymio. Quia conuenientissimum fuit, vt Christus nasceretur de Virgine desponsata, vt est de fide certum: ergo nullus dabatur de facto tam conueniens sponsus, sicut purissimus Ioseph, qui, extincto fomite, in eadem domo cum pulcherrima Virgine permaneret. Gerson Cancel. Paris. sermone de natiuitate Virginis. *Sicut decuit*, ait, *vt Virgo summa puritate niteret, sic decuit, vt haberet suo modo parem sponsum purissimum, qui cum perpetua virgine Virgo permaneret; vterque regali progenie illustris, vterque sanctificationem in vtero recipiens, cum Maria plena gratia fomitem reprimente mansit Ioseph repletus gratia, peccatum mortale quodlibet superante.* Sanctificationem Ioseph latè probat Ioannes Carthagena *tom.* 1. *lib.* 4. *homil.* 3. Fomitem extinctum fuisse, tenent Ekius *sermone de sancto Ioseph.* Iacobus Episcopus Chrysopolitanus *in Canticum Virginis.* Deinde, quia perfectum matrimonium, vt sit cum summa pace, requirit magnam inter coniuges similitudinem. Quæ inter Beatissimam Virginem, & Ioseph excellentissima extitit: Deus enim suaui modo omnia disponit. Diuus Bernardinus tom. 3. de S. Ioseph. *Quomodo cogitare potest mens discreta, quòd Spiritus sanctus tanta vnione (coniugij scilicet) vniret menti tantæ Virginis aliquam animam; nisi & virtutum operatione simillimam? Vnde credo, Ioseph fuisse mundissimum in virginitate, profundissimum in humilitate, ardentissimum in charitate, altissimum in contemplatione, vt esset adiutorium simile Virgini.* Hanc etiam similitudinem, quæ inter sanctissimam Virginem, & Sponsum suum Ioseph dabatur; optimè explicat Rupertus *in cap.* 1. *Matthæi*, commentans illa verba, *Ioseph virum Mariæ*, ita ait Venerabilis Abbas. *Quomodo enim, vel in quo coniugati fuerunt? Nimirum in eo, quòd vnus spiritus, & vna fides erat in eis*; & post pauca ait, *Spiritus sanctus amborum coniugalis amor.* Ita Ioseph, & Maria erant similes, ac coniuncti inter se, vt in eis esset vnus spiritus, & vna fides; & hoc non tantum ratione matrimonij, quantum ratione virtutum, & gratiæ, & ideo ait Doctor, *Spiritus sanctus amborum coniugalis amor.* vnde Virgo maximè eum dilexit. Adest Mariæ Angelus annuntians Incarnationem diuini Verbi, & ait, *Ecce concipies, & paries.* Virgo consensum præbens inquit, *Fiat mihi secundùm verbum tuum.* Hoc, vt ex Patribus ac Toleto dixi *suo loco:* Fiat mihi virtute Spiritus sancti, sine ope viri, absque læsione meæ virginalis puritatis, vt tu dicis; ita enim amore afficiebatur ad castitatem, vt quantum erat ex se, etiam ob supremam dignitatem, nollet suam virginitatem in re ipsa in discrimen ponere; voluit tamen habere Ioseph in sponsum, ex qua desponsatione secundùm falsam hominum opinionem, qui ignorantes mysterium, cùm vidissent eam grauidam, poterant aliquid sine fundamento contra suum eximium pudorem suspicari, ita enim suum dilexit Ioseph, vt ob illum habendum in sponsum, vanas, ac commentitas hominum opiniones, ac præsumptiones neglexerit.

In Ioseph peccati fomes extinctus. Gerson.

Carthagena. Ekius. Iac. Chrys.

Magna similitudo inter Ioseph, & Virginem.

Bernard.

Virtus Ioseph.

Rupertus.

Tolet.

Virgo maximè æstimauit desponsationem Ioseph.

9. Matth. 1. Diuus Matthæus *cap.* 1. *num.* 16. ait: *Ioseph virum Mariæ, de qua natus est Iesus.* Sed quare genealogiam Saluatoris scribens inter Christi parentes apponit Iosephum, qui secundùm naturam Christi pater minimè extitit? Agnouit sacer Historiographus genealogias Christianas, non tantum interseri ex propagatione carnis, quantum ex ordine gratiæ, ac commendatione virtutis; vidit enim Iosephi virtutes propinquissimas Saluatori, tanquam patris filio; & ideo non dubitauit inter IESV parentes Iosephum annumerare. Rupertus lib. 1. de Trinitate in Euangelist. cap. 4. *Quæ ratio est*, ait, *vt generationis linea contingat Iosephum, qui Iesum Christum non genuit? Euangelista diuinitus generationem carnis Christi minus curauit, quæ paucorum erat, nec eisdem ad salutem sola sufficiebat, sed ad generationem gratiæ intendit, quæ ad salutem sola sufficere valet.* Narrat D. Matth. 2. num. 16. quomodo Angelus apparet Ioseph, & eum monet de fuga in Ægyptum cum Puero & Matre; & subdit de Ioseph; *qui consurgens accepit Puerum, & Matrem eius, & secessit in Ægyptum.* Cur singulariter ait Euangelista, quòd Ioseph secesserit? Cur non, inquit, quòd Iesus, Maria, & Ioseph secesserunt, adeò enim coniungebantur, ac vniebantur inter se Iesus, Maria, & Ioseph, quòd dum scribitur secessus Ioseph in Ægyptum, ibi etiam denotatur aduentus Iesus, & Mariæ, ob mutuam enim charitatem diuidi, & separari non poterant.

Ioseph virtute Christo similis.

Rupert.

Matth. 2.

Intima coniunctio inter Iesum, Mariam, & Ioseph.

QVÆSTIO III.

Quare Virginis sponsus Ioseph appelletur.

COMMVNIS est solutio. *Ioseph* interpretatur incrementum: nam in tantum creuit eius dignitas, vt esset Virginis sponsus, & pater legalis Christi. Ex quo ait Albertus Magnus hîc: *Laus Ioseph exprimitur in quatuor. In Dei, ac Angelorum familiaritate, in clarorum virorum æquiuocatione, in propositi sanctitate, & in virtutis commendatione.* Quod latè prosequitur. In Dei familiaritate; concessum est enim Iosepho, cum Deo habitare, & conuersari, ac vt primus omnium mortalium eum natum videret. Moyses maximè expostulabat à Deo: *Ostende mihi faciem tuam*, & tantùm ei datum est posteriora videre, Exod. 33. num. 23. At Iosepho datum est, non solùm faciem eius videre, sed etiam in osculis, & amplexu habere. In familiaritate Angelorum, sæpe cum Angelis alloquitur. Dum esset in Ægypto, ei Angelus apparet, & ait: *Surge, & accipe Puerum, & Matrem eius, & vade in terram Israël*, Matth. cap. 2. num. 20. Et postea admonitus ab Angelo: *Secessit in partes Galilææ*, ibidem num. 22. Cur quando Angelus ei apparet primò, non statim determinat, vt vadat in Galilæam? Glossa, *Vade in terram Israël. Non determinat, in quam partem, vt dubitante Ioseph Angelus reuertatur.* Adeò cum Ioseph Angeli delectabantur, vt occasiones quærerent, vt frequenti eius allocutione fruerentur. Postquam Magi Christum adorauerunt, *Accepto responso in somnis ne redirent ad Herodem, per aliam viam reuersi sunt in regionem suam*, Matth. 2. num. 14. vbi ponderat D. Paschasius lib. 2. in Matth. *Non per Angelum vti ad Ioseph, hæc responsio facta dicitur, sed sanctorum Patrum traditio est, ab ipso Domino diuinitus fuisse imbutos.* Non ab Angelo, sed ab ipso Domino edocti fuerunt Magi, vt aliud acciperent iter; & tamen Ioseph cùm esset in præsentia Domini, vt fugiat in Ægyptum, & vt postea redeat in Nazareth, ab Angelo admonetur; cur etiam

10.

Alb. Magn.

Exod. 33.

Matth. 2.

Glossa.

Angeli in Ioseph colloquio delectabantur.

Matth. 2.

Paschasius.

ipse

ipse Dominus Ioseph non instruit de itinere? Christus semper conuersabatur cum Ioseph, voluit sanctis Angelis hanc indulgentiam concedere, vt colloquiis Ioseph frui, ac gaudere possent.

11. In clarorum virorum æquiuocatione ait Albertus Magnus, scilicet *Ioseph Patriarcha præcedentis, & Ioseph ab Arimathia sequentis. Quorum vnus typum gerit Saluatoris; in venditione enim ferè similia patitur cum Iesu. Alter autem in sepeliendi obsequio Virginem matrem exemplariter imitatur: sepelit enim in sepulchro, in quo nondum quis positus fuerat, vnde clausis signaculis exiuit; sicut & in vtero solus carnem induit, & claustris pudoris intactis exiuit.* Non ab aliis præfiguratur noster sanctissimus Patriarcha, nisi ab illo Ioseph in Ægyptum vendito, qui Christum repræsentauit, & ab illo alio ab Arimathia, qui exemplariter Virginem figurauit; solùm enim illi, qui Iesum, & Mariam figulariter exprimeban, tnostrum poterant adumbrare Iosephum.

Alb. Magn.

12. In propositi sanctitate Albertus Magnus de hoc ait, *iam in parte dictum est*; quia propositum habebat perpetuæ castitatis; aliter enim pollutus temerariè tractaret corpus Redemptoris, & speculum munditiæ corpus sanctissimæ matris. Præcipiebat Dominus Isaiæ cap. 52. n. 11. *Mundamini, qui fertis vasa Domini.* Et Moyses, *Exod. 19. num. 14.* præcepit filiis Israël, quòd lauent vestimenta sua, & non appropinquent vxoribus visuri ignem, & fumum circa Deum: multo magis manibus tractans castitatis florem, perpetuæ castitatis creditur habere propositum. Vnde ad rem præsentem bene ait Petrus Damianus Epistol. 6. *Si igitur Redemptor noster tantopere dilexit floridi pudoris integritatem, vt non modò de virgineo vtero nasceretur, sed etiam à virgineo nutritio tractaretur.* Deus mirificus castitatis amator elegit in matrem sacratissimam Mariam, quæ est summa virginitatis integritas; ita etiam in nutritium ac patrem putatiuum, vt ab illo tractaretur, ac manibus haberetur, non assumpsit, nisi eum, qui insigniter virginitatis flore inter omnes alios niteret. De virtutis autem commendatione statim habetur, cùm dicitur: *Ioseph vir eius, cùm esset iustus.* Ita Albertus Magn. de qua re vide *quæst. 4.*

Isai. 52.

Quanta esset puritas Ioseph.

Damianus.

Mira Virginitas Ioseph.

Matthæi 1. *num.* 19. Ioseph autem vir eius, cùm esset iustus, & nollet eam traducere, voluit occultè dimittere eam.

VERSIONES.

Syriacus. Ioseph autem maritus eius, quum iustus esset, noluit eam traducere, sed cogitat clam eam derelinquere.

Pagninus. Ioseph autem vir eius iustus existens, & nolens eam vituperare, voluit clam.

Arias. Ioseph autem vir eius iustus existens, & non volens eam exemplum facere, voluit occultè repudiare eam.

Vatablus. Ioseph autem maritus eius, *&c.* Voluit occultè repudiare.

D. Augustinus & nollet eam diuulgare. *Epist. 5. ad Maced. & serm. 16. de verbis Domini.*

Idē Epist. 59. ad Paulin. & nollet eam exemplare.

D. Chrys. homil. 4. in Matth. Conatus est occultè dimittere eam.

D. Athanas. lib. 11. ad Theophyl. Ioseph autem vir eius, cùm esset homo iustus, & nollet eam detegere.

EXPOSITIO.

13. VT ostendat Euangelista, Christum, non de homine, sed de Spiritu sancto esse conceptum, ponit hîc dubitationem Ioseph, vt ipse de hac re, ac puritate Virginis sit testis fidelissimus, vt notat D. Fulgentius de gratia Christi cap. 3. *Ioseph autem vir eius*, seu, vt alij vertunt, maritus eius; vel vir, quia non adolescentulus, nec seniculus, sed in media ætate ad hoc, vt esset idoneus ad ministerium Christo, Virginique præstandum. *Esset iustus.* ideſt, omni virtute ornatus. *Et nollet eam traducere*, seu virtuperare, seu exemplare, seu diuulgare; hoc est, in publicum sermonem vulgi efferre, ad diffamādum eam. Voluit ergo iustus hoc euitare, eam relinquendo, & à se dimittendo. Cætera in quæstionibus.

Fulgent.

QVÆSTIO IV.

Quare dicatur hîc Ioseph iustus?

14. IN eo, quòd non vult traducere Virginem, potius misericordia, quàm iustitia vsus est; & tamen hîc dicitur *iustus*. Respondet D. Chrysostomus homil. 4. in Matthæum. *Iustus hîc*, ait, *in omni virtute, dicit, esse perfectum.* Non sumitur ergo hîc *iustus* pro speciali virtute iustitiæ, sed pro omni perfectione virtutum, quia omnis hæc perfectio reperta est in D. Ioseph. In primis pietas, & iustitia, vt ait D. Paschasius hîc. *Pietas, cùm non vult traducere eam ad supplicium, & infamiam; Iustitia, dum cogitat dimittere eam, quia iustitia sine pietate crudelitas est.* Quod eleganter in præsenti ait D. Chrysologus sermone 145. *Virtutes, si separatæ fuerint, dilabuntur, æquitas sine bonitate sæuitia est, & iustitia sine pietate crudelitas; Ioseph ergo iustus, quia pius: & pius, quia iustus.* Enituit in eo maxima puritas, & virginitas, vt iam ex Cancellario Parienſi retulimus *quæst. 2.* De illo ait Regius Vates, vt explicat Insulanus lib. de S. Ioseph: *Omnia subiecisti sub pedibus eius*, Psal. 8. num. 8. Per *omnia* autem intelligo omnem fomitem peccati, omnes appetitus, & motus inordinatos, quæ omnia subiecit Deus nostro sanctissimo Ioseph, vt iam dixi citata *quæst. 2.*

Chrysost.

Omnes virtutes in Ioseph.

Paschas.

Chrysolog.

Insolanus. Psalm. 8.

perfectionem verò aliarum virtutum conſideremus.

15. *Prudentia Ioſeph.* Matth.2. Fuit ſingulari prudentia præditus, quæ tanto miniſterio neceſſaria erat; prudenter fugit Herodem, & Archelaum, qui necem Chriſti meditabantur. Ait Angelus Ioſeph. *Accipe puerum, & matrem eius, & fuge in Ægyptum*, Matth. 2. num.13. Et iterum defuncto Herode, ait ei Angelus: *Accipe puerum, & matrem eius, & vade in terram Iſraël*, ibidem num.19. Et iterum: *Admonitus in ſomnis ſeceſſit in partes Galilææ.* Sed quare cùm Angelus explicet Ioſeph, vt de vno loco in alium tranſeat, numquam tamen determinat modum fugæ, nec terram, vel partem Ægypti, Iſraël vel Galilææ, in qua eſt habitaturus? Abulenſis Abulenſis. cap.2. Matth.quæſt.77. *Angelus*, ait, *noluit cogere Ioſeph ad manendum in aliquo loco determinato, vt poſſet manere in terra Iſraël, vbicumque bene ſibi videretur.* Quod Ioſeph vnà cum puero, & matre fugiat, Angelus indixit, ſignificans, ac declarans Dei voluntatem; prudentiæ verò eius relinquitur, vt eligatur modus fugæ, terra, in qua cum Virgine, ac puero Ieſu debeat commorari. Valde minutim præſcribitur à Deo Moyſi locus, in quo Arca ſit ponenda, ac modus cum apparatu Sacerdotum, ac tubarum; qualiter de vno loco ad alium ſit mouenda, *Exod.25.& 26.* Similiter valde ſpecialiter mandatur Ioſue, qualiter Arca ſit circunferenda à Sacerdotibus, maximè populo diſtante, *Ioſue cap.3. num.6.* Quo pacto Templum, ac Sancta Sanctorum, vbi Arca eſt collocanda, ſit extruendum, manu Dei ſcribitur exemplariter Dauid, 1.*Paralipomenon cap.28. num.19.* Et obſeruat *ibi* Abulenſis *quæſt.7.* Et per ipſum Dauidem ad Salomonem deducitur exemplar, vt notat Pineda *de rebus Salomonis, lib.5. cap.4. num.30.* Sed cur Arca, quæ Chriſtum, & Virginem exprimebat, quomodo ſit mouenda, & vbi locanda, valde peculiariter deſignatur Moyſi, Ioſue, Dauid, Salomoni; & tamen qualiter Virgo cum puero fugiat, & vbi ſeſe recipiat, hoc totum Ioſeph committitur? Plus ſanè ſapientiæ, & prudentiæ huius creditur, quàm omnibus illis, cùm non figura, ſed ipſum figuratum curæ Beati Ioſeph iniungatur.

Abulenſis. Pineda. *Plus creditur ſapientiæ Ioſeph, quàm aliorum.*

16. Matth.2. Magna, & generoſa fides in Ioſeph inuenta eſt; nam cùm Angelus ei dixiſſet, *Surge, accipe puerum, & matrem, & fuge in Ægyptum*, Matthæi cap.2. num.19. nullum ſcandalum, vel ambiguitatem paſſus eſt, vt notat D. Chryſoſtomus homil.8. in Matthæum. *Non dixit: Tu Angele paulo antè dicebas, quia ſaluabit populum ſuum; & nunc ſe ipſum non poteſt de periculo liberare, ſed fuga quidem nobis neceſſaria eſt? Contraria omnino ſunt facta proMiſſis. Sed horum nihil prorſus opponit.* Præclara fides, magnam ſuperat contrarietatem: nihil mali ſuſpicatus eſt, dum puerum, quem ab Angelo verum eſſe mundi Saluatorem audierat, nunc animaduertat fugam requirere, vt à periculo liberetur. Non dixit: Si Saluator eſt mundi, quomodo ſe ipſum non ſaluat? Abrahamus dicitur pater credentium, pater fidei noſtræ, *ad Rom. 4. num.11.* Quare Noë, vel Enoch, vel Iſaac, non dicitur quilibet pater fidei, vel credentium? Quia iſti crediderunt in illis, quæ ſibi erant conuenientia, alius quòd in arca diluuium euaderet; alius, quod in Paradiſum eſſet transferendus. At Abrahamus, vt notant D. Chryſoſtomus, S. Thomas, credidit in ſpem contra ſpem, nempe ex filio, quem in holocauſtum occidebat, generationem

Chryſoſt. *Fides Ioſeph.* Chryſoſt. S. Thomas.

ſe habiturum. Excellentia fidei in magna vincenda repugnantia innoteſcit. Meritò Ioſeph pater fidei noſtræ dici poteſt; credidit enim Chriſtum eſſe mundi Saluatorem, cui, vt ſaluaretur è manu Herodis, ne eum perderet, longa, ac periculoſa fuga neceſſaria fuit. Humilitas in ſancto Patriarcha maximè ſe oſtentauit, ita vt Chriſtum natum non auderet attingere. D. Chryſoſtomus *homil. de natiuitate*, ſic ait. *Declinauit eum mater in præſepio, Ioſeph autem meditabatur, gaudebat natum, & natum non audebat attingere.* *Pater fidei noſtra Ioſeph.* *Humilitas Ioſeph.* Chryſoſt.

17. Reſplenduit in eo maxima fortitudo in ſupportandis incommodis paupertatis, in labore manuum, in peregrinatione periculoſa ad gentem hoſtilem. Erat Deo, Angelis, & hominibus maximè obediens. Aſcendebat ad ſtatuta feſta ex præcepto legis: vnde contigit, vt puerum perderet. Angelorum monitis alacriter obtemperabat vera, & cæca obedientia, non reſpondens, nec ſe excuſans: & ita ſemper inuenies in Euangelio, eum audiſſe Angelorum dicta, numquam verò reſpondiſſe. Erat tandem in charitate, & amore Dei feruentiſſimus. Poſtquam Ieſus in medio Doctorum inuentus eſt, dixit illi mater: *Pater tuus, & ego dolentes querebamus te*, Lucæ 2. num.48. Concors eſt omnium ſententia, quòd ex amore, & dilectione oritur triſtitia, & mœſtitia rei amiſſæ. Virgo ſanctiſſima de dolore ſuo, ac Ioſeph æqualiter pronuntiat: ergo licèt Beatiſſimæ Virginis amor in filium ſuum Ieſum Chriſtum omnium creaturarum amorem in Deum maximè excederet, Ioſeph tamen dilectio in puerum Ieſum aliquam cum amore Beatiſſimæ Virginis habuit ſimilitudinem, ita vt aliqualiter cum illo poſſit comparari. Vnde ait Rupertus Abbas lib.1. de gloria, & honore filij hominis in Matthæum. *Spiritus ſanctus de carne Virginis hominem formans paternum viro huic, ſcilicet Ioſeph, qui naſcebatur, infantis amorem penitus infuderit.* Et D. Cyrillus Hieroſolymitanus Catech.7. *Sicut Maria*, ait, *mater Ieſu dicitur propter generationem, ita Ioſeph pater Ieſu propter curam, vel dilectionem vocatus eſt, & non propter generationem.* Communiter Ioſeph pater Chriſti reputabatur ob eximium amorem, quem erga illum habebat. *Magna Ioſeph obedientia.* Luc.2. *Ioſeph charitas, ac amor in Chriſtum.* Rupertus. Cyr. Hieroſ.

18. Ad calcem huius quæſtionis notandum eſt, eleganter aduertiſſe D. Ambroſium *lib.2. in Luca*, ad illa verba. *Deſponſatam viro, cui nomen erat Ioſeph*, ſic ait. *Vbique in Ioſeph iuſti gratia, & perſona ſeruatur, vt teſtis ornetur: os enim iuſti mendacium neſcit, & lingua eius loquitur iudicium.* Cùm Ioſeph ex diuina diſpoſitione ordinaretur ad hoc, vt eſſet teſtis fideliſſimus diuinitatis Chriſti, ac integritatis Virginis, ideo totus eſt Euangeliſta in eius iuſtitia, ac virtute deſcribenda, vt ex authoritate tanti viri, eius teſtimonium corroboretur, ac fide digniſſimum appareat. Vide ſuprà hoc lib.*cap.4. quæſt.16. in fine.* Ambroſ. *Teſtimonium ex probitate teſtis corroboratur.*

QVÆSTIO V.

Quare dicatur Ioſeph iuſtus, cùm eſſet in eadem domo cum Virgine, & Verbo Incarnato?

19. ORAM Deo nullus poteſt reputari iuſtus. *Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens*, Pſalm.142.

Psalm.142. Vatablus. Psalm.142. num.2. Seu, vt vertit Vatablus, *Nullus enim viuens coram te iustus est.* Quomodo ergo Ioseph cum Verbo Incarnato, & Virgine Maria sub eodem tecto habitans iustus describitur, & nominatur? Tanta erat virtutum eius excellentia, & præclaritas, vt etiam ante Deum, & Beatissimam Virginem iustus appareret, & iustitia in eo radiaret. D. Augustinus *tom.9. serm.81.* ait, quòd Beatus Ioseph velut Sol, & Apostoli tamquam stellæ odorauerunt Dominũ Iesum Christum. Sed quare Ioseph Soli, Apostoli stellis comparantur? Mitto, quòd stellæ lucem accipiunt à Sole; Apostoli verò magnum virtutis documentum à Ioseph sanctitate perceperunt. Sed ad rem nostram: Stellæ ad præsentiam maioris lucis disparent, Sol verò semper fulget, & irradiat. In præsentia Christi, qui est verum lumen, & vera lux, Apostoli, tamquam stellæ parum, vel minimè scintillant; at noster Ioseph, veluti alter Sol semper fulgens, & resplendens apparet.

August.

Ante Deum virtus Ioseph resplendet.

19. In decantatissima Christi natiuitatis nocte, in claritate Dei, pastoribus in sua regione vigilias noctis custodientibus Angeli se manifestant, *Lucæ 2. num.8.* Et dum veniunt ad præsepe festinantes: *Inuenerunt Mariam, & Ioseph, & infantem,* Luc.2. num.16. Et tamen, cùm ibi essent Angeli, vt ex communi sententia sanctorum Patrum tradunt Caietanus, Suarius *ad 3. part.* Salmeron, Beaulxames, & alij, à pastoribus minimè videntur. Sed quare pastoribus in regione eorum Angeli fulgentes se exhibent, in stabulo verò minimè? In caulis, in montibus ab infante nato distantibus cœlestes illi Spiritus in fulgente luce poterant videri: at in præsentia Christi nullo modo, nec ibi valent resplendentes apparere, sed solùm Maria, & Ioseph inueniuntur, & videntur: in conspectu enim tantæ lucis solùm hæc duo lumina non obscurabantur.

Luc.2.

Caietanus. Suarius. Salmeron Beaulxam.

20. Sed quid mirum, quòd Ioseph tanta sit sanctitate conspicuus, cùm ad hoc natus, & creatus sit, vt filium Dei in suis vlnis asportaret. In opificio mundi terra creatur *inanis, & vacua,* sine plantis, & arboribus; cœlum rude sine stellis, & planetis, & absque Sole, & Luna; lux etiam imperfecta, quarto enim die creatus est Sol; sola verò aqua producitur cum tota sua perfectione. Tertullianus lib. de Baptismo cap.3. *Solus liquor,* ait, *semper materia perfecta, læta simplex, de suo pura dignum vectaculum Deo subijciebat.* Aqua sola cum tota sua excellentia, & bonitate creatur, vtpote futura sedes diuini Spiritus. *Spiritus Domini ferebatur super aquas,* Gen.c.1.n.2. Multi sunt cœli cœlorũ, nempe Sancti in Ecclesia, quos Deus magis virtutibus exornauit, suas tamen peraliquod tempus habuerunt imperfectiones. At noster sanctissimus Ioseph, cùm futurus esset in terris Dei vectaculum, quamuis à communi lege Adami non sit absolutus, vbi tamen genitus, statim sanctificatus, ac omni decore gratiæ, & virtutum maximè expolitus. In tanto apice perfectionis extitit virtus Ioseph, vt videretur suam perfectionem nostrę fidei æmulari. Excellentia fidei nostræ in eo maximè nitet & resplendet, dum in sacro mysterio Eucharistiæ sensus iudicant de accidentibus sibi notis, per colorem, saporem, odorem, existimantes ibi adesse panem, & vinum. At tunc nostra fides firmissimo ascensu credit, nullam ibi esse substantiam panis, & vini, sed solùm corporis, & sanguinis Christi Iesu. De nostro Ioseph ait Euangelista, quòd *cum esset iustus, nollet eam traducere.* Et cur non vult eam traducere, cùm manifestè quodammodo facinoris vmbra tumescentis vteri oculis appareret. Bellè Imperfectus *homil.1. in Matth.* sic ait. *Conceptionem manifestè videbat, & fornicationem suspicari non poterat.* Vterus succrescens aperte prolem conceptam oculis indicabat, cuius participatione sponsus Ioseph omnino alienus erat; tanta autem erat virtus Ioseph, vt visu etiam adduci non posset, vt quid mali de Virgine suspicaretur, ac proinde quamuis oculis videret conceptionem, tamen mente nullum crimen in vxore credebat. Optima quadam similitudine dicam. Ab Apostol. *Rom.4. num.18.* magis laudibus celebratur Abrahæ fides. *Qui contra spem, in spem credidit, vt fieret pater multarum gentium.* Sed vnde tanta excellentia, vt pater fidei dicatur Abrahamus. Dum procedit ad iugulandum filium, contra omnem naturalem rationem, ac spem, credidit se posse affecta iam ætate, liberos suscipere, ex Sara iam propè confecta, ac proinde cùm crederet contra sensuum experientiam, pater gentium per fidem est dictus; D. Thomas, *Proponit,* inquit, *magnitudinem fidei Abrahæ, qui contra spem causæ naturalis, vel humanæ credidit in spem diuinæ promissionis.* Magna virtus Ioseph, qui supra omnem naturalem experientiam credidit in virtutem suæ sponsæ prægnantis.

Inter omnes Sactos Ioseph in magna virtute.

Tertullian.

Genes. 1.

Imperfect Virtus Ioſ fidei perfectionem imitatur.

Rom. 4.

D. Thomas.

QVÆSTIO VI.

Quare Ioseph noluerit traducere Virginem?

21. QVÆSTIO est: Quare noluit Virginem vituperare? vt alij legunt; seu quare noluit diuulgare id, quod videbatur crimen? Seu quare noluit probare, an esset polluta ab aliquo extraneo viro per potionem aquæ amarissimæ, vt præcipiebatur in lege *Num.5. num.19.* dum mulier, de qua erat suspicio, coram Sacerdote deferebatur. Tamen Ioseph non vult eam traducere. Primò. Ne inde pateretur via ad aliquam infamiam, vel supplicium. D. Ambrosius serm.7. in Psal.118. num.5. *Non solùm,* ait, *ab vltionis atrocitate, sed etiam ab accusationis seueritate iusti aliena persona est: potiusque ducit suam remissionem accusari, quod non indicauerit, quàm alienum crimen arguere.* Tale fuit ingenium sanctissimi viri, quòd potius voluerit inuri nota misericordiæ, & remissionis in dimittendo, quàm seueritatis, & rigorosæ iustitiæ in accusando. Secundò. Aderat Iesus in vtero Virginis, de cuius halitu proueniebat, vt Ioseph hanc hauriret doctrinam, vt non solùm iniurias remitteret, sed etiam iniurianti parceret. D. Chrysostomus homil.4. *Vt enim,* ait, *Sol, nondum radijs ostensis, eminus tamen splendore suo maximam partem orbis illuminat; ita & Christus ex vtero Virginis iam iamque progrediens, vniuerso orbi, etiam priusquam oriretur, illuxit: propterea igitur Ioseph tantam philophiam mentis ostendit; neque enim aut in iudicium trahit sponsam, aut ipse saltem ei manifestum vteri exprobrauit tumorem* Oriente iam Sole Ioseph trahebatur in Christianam philosophiam remittendi iniurias, quæ apparenter videbantur.

Ambros.

Chrysost. *Ex Christi præsentia remittuntur iniuria.*

22. Tertiò. Noluit traducere, sed voluit occultè dimittere,

Dandus est locus rebus. dimittere, dum sanctus Patriarcha per sui absentiam, vel fugam intendit dissimulare id, quod crimen videbatur; & nouit inducias rebus dare ab omni sui suspicione, & vxoris infamia meruit liber euadere. D. Chrysologus serm. 145. *Ioseph*, ait, *dum causam temperat, iudicium custodiuit, dum vindictam differt, crimen euasit.* In eo sæpe sæpiùs stat, multa euadere, quod sciat homo aliquando differre, ac cunctare, & non accelerare res grauissimas aggredi. Quartò. Ioseph, vt iustus, cùm dubitaret, de quo *quæst. seq. &* 8. noluit traducere; voluit tamen occultè dimittere: ne cùm videret vxorem prægnantem, cuius ipse esset ignarus, in aliquam malam suspicionem declinaret. D. Paschasius lib. 2. in Matth. *Et nos fratres*, ait, *quoties turbat nos dubietatis caligo, fallit rerum species, facit superficies causarum interdum interiora veritatis nescire, declinemus ad præsens iudicium, subtrahamus sententiam, fugiamus discrimen, dicamus totum Deo, ne dum temerè gestimus definire sententiam, paremus ex discrimine alieno sententiam.* Fugiendum est ne ex dubitanti suspicione feramus iudicium contra proximum, vt inde in aliorum iudicium incidamus.

Chrysol. *Fugiendum est ab omni suspicione.* *Paschasius.*

23. Quintò D. Augustinus serm. 16. de verbis Domini. *Attendit*, inquit, *quemadmodum vir iustus Ioseph, tanto flagitio quod de vxore fuerat suspicatus, tanta benignitate pepercit, antequam sciret vnde illa conceperat, quia grauidam senserat, & se ad illam non accessisse nouerat. Restabat itaque certa adulterij suspicio; & tamen quia ipse solus senserat, ipse solus sciebat, quid de illo ait Euangelium? Ioseph autem cùm esset vir eius iustus, & nollet eam diuulgare. Mariti dolor non vindictam quæsiuit: voluit prodesse peccanti, non punire peccantem. Cùm, inquit, nollet eam diuulgare, voluit eam occultè dimittere.* Quamuis in Virgine aliqualis criminis vmbra appareret Ioseph, qui solus nouerat, nam secum tacite considerat, cum nullo loquitur, ne defectus alterius propaletur; & non cogitat quomodo ipse vlciscatur, & Virgo puniatur, sed tantùm cogitat quomodo ei poterit prodesse, & ideo ei venit in mentem, vt sponsa dimittatur, vt ita omnem honoris iacturam effugiat.

Augusti. *Proximi defectus occultandi.* *Non de vindicta, sed de remedio curandum.*

Sextò. Prudentissimus Ioseph noluit traducere, nec crimen discutere, nec culpam definire, hoc enim sæpe expositum est, vt accusans reus euadat ignominia iniuriatus, & verecundia affectus. Abulensis cap. 2. Matth. quæst. 37. *Si Ioseph*, ait, *accusaret eam adulterio, siue conquereretur, erubesceret, scilicet quòd vxor eius fornicata esset, & ideo, vt non cogeretur pati istam verecundiam, voluit eam occultè dimittere.* Ad iudicium causam vocare, culpam ventilare, inde sæpe sæpiùs magna originatur verecundia. Cùm adiurasset Saul populum: *Maledictus vir, qui comederit panem, donec vlciscar me de inimicis meis*, 1. Reg. 14. num. 24. Et cùm Ionathas hoc non audisset, gustauit fauum mellis. Postea Saul consuluit Dominum, an persequeretur Philisthiim? Ad quod Dominus minimè respondit. Ex quo cognouerunt omnes peccatum esse in Israël. Saul nimis instanter per sortes voluit perscrutari, quis tanti facinoris reus esset. *Et captus est Ionathas*, citato loco *num.* 42. Saul, vt ait Abulensis *quæst.* 40. confidens de sua innocentia, hoc fecit; sed qui rigorosè inquirebat crimen, maximè pœna ipsum comprehendit, dum dilectissimus filius suus inuentus est reus. Septimò. Veræ iustitiæ munus est, seueritatem legis in effectu temperare, ac rigorem supplicij remittere; hic Ioseph iustus, qui aliquid de seueritate legis voluit emollire. D. Augustin. Epist. 54. ita ait: *Cùm eam comperisset prægnantem, & ob hoc nil aliud, quàm adulteram credidisset, puniri tamen eam noluit, nec approbator flagitij fuit; nam hæc voluntas etiam iustitiæ deputatur, ita quippe de illo scriptum est: Et nollet eam traducere.* Quod confirmat exemplo adulteræ *Ioann.* 8. Nec enim iustitiæ est, ad vltimum rigorem deuenire, sed aliquid de eo cum benignitate temperare. Et tamen hæc voluntas iustitiæ deputatur.

Prudentia est causas non definire. *Abulensis.* *1. Reg. 14.* *Abulensis.*

Prudentia est causas non definire. *Abulensis.* *1. Reg. 14.* *Abulensis.* *Augusti.* *Ioann. 8.* *Iustitia est aliquid de rigore legis remittere.*

24. Octauò. Iustissimus, ac prudentissimus Ioseph, quamuis inspiceret in Virgine vteri tumorem, non ibi tamen sistebat, sed contemplabatur virtutes, quas in illa fuerat expertus, sub quarum radiis ita temperabatur, vt nullum malum de ea posset suspicari. Imperfectus *homil. 1. in Matth.* postquam introducit Ioseph asserentem nullum in ea vitium vmquam apparuisse, non commessatricem, non vinolentam, &c. sed omnia laudabilia, & admiranda in ea inuenire. Sic concludit: *O inæstimabilis laus Mariæ! magis credebat castitati eius, quàm vtero eius: & plus gratiæ, quàm naturæ. Possibilius esse credebat, mulierem sine viro posse concipere, quàm Mariam posse peccare.* Ioseph magna rationis discussione præpensis virtutibus Mariæ tumescentis vteri indicio nil mali suspicari de ea valet. Efficacius enim debent mouere multa virtutum documenta visa, & experientia cognita, vt bonum persuadeant, quàm aliquod signum, seu suspicio peccati, vt in malum de proximo inducant; magnis Domini virtutibus, ac miraculis commotus Simon Christum in domum suam excepit ad conuiuium; cùm autem superueniret mulier peccatrix, & ipsum tangeret, Pharisæus inter se dicebat: *Hic si esset Propheta sciret, quæ & qualis est mulier, quæ tangit eum*, Luc. 7. num. 39. Ait ei Christus, *Simon habeo tibi aliquid dicere*, quod reprehendendo dictum est ei, teste D. Gregorio *hom.* 33. D. Bonauent. Euthym. & aliis; sed cur statim in conuiuio obiurgatur iste à Domino? Meritò sanè, quia cùm tot Domini virtutes, ac signa videret, ex eo quòd ab illa muliere tangebatur, iam opinionem, quam de eo conceperat, deponebat. Caietan. *Hinc minorem*, ait, *concepit de Iesu opinionem, non arbitrans eum etiam esse Prophetam.*

Nullum malum poterat de Virgine suspicari. *Plus moueãt virtutes cognitæ, quàm suspicio peccati.* *Luc. 7.* *Gregor.* *Bonauent.* *Euthymius.*

25. Nonò, ad eadem verba Imperfecti; Tantum Ioseph de virtute Virginis conceperat, vt nulla euidentia posset in oppositum inclinari; tam efficax est prima opinio, & apprehensio de re aliqua, vt nullo modo valeat homo ab ea diuelli, & in contrarium flecti. Cùm Assuerus imperasset, vt Vasthi coram eo introduceretur, *Esther 1. num. 11.* ea obedire renuens à fastigio regni deturbatur. Esther autem absque Regis mandato ad eum ingressa est, & petitionem, quam optabat, impetrauit, *ibid. 5. num. 2.* æquale tamen erat crimen sine iussione intrare, ac vocatam non aduenire; at Vasthi ignominia afficitur, Esther verò honore insignitur. Illa vt superbia elata præsumebatur, vt notat Glossa, Lyranus. Hæc autem, vt expendit Rupertus *lib. 8. de Victoria Verbi Dei, cap. 15. & 19.* coram Rege semper humilem & prudentem se exhibebat, & ideo non indicauit patriam, & genus, *Esther 2. num. 30.* & omne abominabatur signum superbiæ, & gloriæ, *cap. 14. num. 16.* Et Vasthi factum ideo tamquam ex contemptu

Homo non potest diuelli à prima opinione. *Glossa.* *Lyranus.* *Rupertus.* *Esth. 1. & 11.*

temptu Regis supplicio multatur; Esther verò ingressus ex humilitate adiudicatur, & inde venia honoratur. Dum omnes fratres contra vnum Ioseph adunantur, intenduntque ipsum interficere. *Ruben verò nitebatur liberare eum de manibus eorum*, Genes. 37. num. 21. Sed quare Ruben inter omnes fratres suos tam vehementer instat pro puero liberando? D. Thomas in Genes. *Videtur, quòd Ruben, tamquam patri pro incusatione Balæ iam obnoxius, timebat singulariter de morte Ioseph accusari à patre.* Ruben propter coitum, quem habuit cum Bala patris concubina, ab ipso tamquam audax, & inobediens appretiatus erat, & quia timebat totum crimen de morte Ioseph in ipsum coniiciendum, ideo nitebatur eum liberare, vt ita ab omni mala suspicione sese purgaret. Huic quæstioni aliam rationem iam communem apponamus.

Genes. 37.

D. Thom.

De crimoso suspicatur malum.

QVÆSTIO VII.

An ex aliqua suspicione Ioseph voluerit dimittere Virginem?

26. IN hac vulgari, & communi quæstione resoluenda, triplex est sententia. Prima asserit, Ioseph um de Virginis castitate dubitasse, atque iudicasse ream esse adulterij, quia videbat prægnantem, quam sciebat se non tetigisse. Ita D. Augustinus *tom. 2. Epistol. 54.* vbi ait: *Ioseph nouerat se virgini non esse commixtum, ob hoc nihil aliud, quàm adulteram credidisset. & tom. 10. serm. 4. de natali Domini, & hom. 16. de Verbis Domini.* Idem sentiunt, Iustinus Martyr *in Dialogo cum Tryphone*, D. Hilarius *in Matth.* D. Chrysostomus *hom. 4.* D. Ambrosius *de Institut. Virgin. cap. 5.* Euthymius, Chrysippus Hierosolymitanus *serm. de Deipara*, & alij. Hoc enim prima facie Euangelij textus videtur sonare, *Cum esset iustus, & nollet eam traducere.* Ex Græco verò est, *vituperare*, seu *exemplare*; ergo Ioseph ob compassionem in illam, noluit eam accusare.

1. *Sentent.*

Auguſt.

Iust. Martyr. Hilar. Chrysost. Ambros. Euthymius. Chrysipp.

27. Secunda sententia est eorum, qui sentiunt Ioseph um sanctum sanctissimum agnouisse mysterium Incarnationis, sed præ modestia tanto honore, tantæque Virginis consortio indignum se existimasse, & ideo præ humilitate statuisse in animo eam dimittere, memor illius, quod Moysi præceptum est: *Non appropies huc: solue calceamentum de pedibus tuis*, Exod. 3. num. 5. Et simili spiritu dixit Petrus: *Exi à me, quia homo peccator sum*, Luc. 5. num. 48. Hanc sententiam tenent Origenes *hom. 1. in Matth.* D. Basilius *tom. 1. homil. 25.* D. Hieronymus, Theophylactus, D. Thomas, Episcopus Zacharias, Cardinalis Hugo, Salmeron, & alij in comment. huius loci. Et hoc clarè habetur in quadam reuelatione facta S. Brigitæ *lib. 7. cap. 25.* Et prima ratio est, quia videtur, Ioseph um non ignorasse mysterium Incarnationis; nam Virgo ab ipso quæsita, probabile est, quòd totam rem patefaceret. Secunda. Quia Ioseph interfuit visitationi ad Elizabeth, vt est probabile: ergo intellexit salutationem ab ea factam. Tertia Deus noluit Iudæos de Virginis castitate malam opinionem concipere, & ideo disposuit, vt esset desponsata: ergo etiam noluit Ioseph um de eius pudicitia aliquid sinistrum cogitare.

2. *Sentent.*

Exod. 3.

Luc. 5.

Origenes. Basilius. Hieron. Theophyl. D. Thomas. Zacharias. Hugo. Salmeron.

Tertia sententia, & vera, meo iudicio, affirmat, Beatum Ioseph um nihil mali de Beatissima Virgine fuisse suspicatum, & illum latuisse Incarnationis mysterium, ac proinde nec bonum, nec malum existimasse, sed maxima dubietate iudicium suspendisse. Ita Imperfectus *hom. 1. in Matth.* cuius verba retuli superiori quæstione. D. Hieronymus, *Sed hoc testimonium Mariæ*, ait, *quòd Ioseph sciens illius castitatem, & admirans, quod viderat, celat silentio, cuius mysterium nesciebat.* Aymon *in Vigilia Natiuitatis Domini*, D. Petrus Chrysologus *serm. 145.* Glossa ordinaria *in 1. cap. Matthæi, ibi*, Albertus Magnus, Simon Cassianus *lib. 2. cap. 16.* D. Thomas explicans illud: *Exurgens Ioseph à somno*, scilicet dubietatis, & alij. 28. 3. *Sentent.*

Imperfect.

Hieron.

Aymon. Chrysolog. Glossa Ord. Alb. Magn. Cassianus. D. Thomas.

Probatur; quia Ioseph erat vir iustus, & prudentissimus: ergo nullum habuit iudicium temerarium, aut malam suspicionem de Beatissima Virgine; præcipuè, quia excellentia illius virtutum, ac morum integritas, in quibus nec vmbra maculæ venialis, notæ erant Ioseph. Et confirmatur: quia miraculosa natiuitas ex parentibus senescentibus, admirabilis in templo præsentatio; fama integritatis vitæ; votum, quo suam Deo dedicauerat virginitatem: miraculosa cum illa desponsatio, germinante virga, & Spiritu sancto super illam in forma columbæ apparente, vt testatur D. Hieronymus *lib. de ortu Virginis*, eius puritatem euidentissimè demonstrabant: ergo non poterat D. Ioseph de illa sibi persuadere peccatum, & adulterium. Nec paruus ventris tumor instabat in contrarium; quia ex variis causis poterat prouenire; vel ex aliquo morbo, vel quia Virgo attractione virilis seminis absque clausuri violatione potest concipere, vt testantur Auerroës *2. de cœlo.* D. Thomas *quodlib. 6. art. 18.* Nauarrus, & alij cum Sanchez *lib. 7. de matrimon. disp. 113. num. 10.* Et ideo Ioseph prudenter volebat dimittere Virginem, vel per sui absentiam, vel fugam, per aliquod tempus, vt videret exitum rei. 29.

Hieron.

Auerroes. D. Thomas. Nauarrus. Sanchez.

Quòd verò pro tunc ante Angeli apparitionem Ioseph non agnouisset mysterium Incarnationis, mihi manifestè ostendit dictum Angeli totam rem reuelantis: *Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est, paries filium, & vocabis nomen eius Iesum*, &c. Ad quid Angelus hæc diceret, si ei iam reuelata erant? Nec est probabile, quòd Virgo secretum tanti Regis aperuisset Ioseph absque reuelatione ei facta, ad quod asserendum non est fundamentum. Deinde si manifestauit Ioseph ipsum mysterium, manifestauit etiam congruentias, ob quas conueniens erat, vt Deus de desponsata nasceretur; sed has non aperuit; ergo nec mysterium. Ad rationes in contrarium dicimus, quòd Ioseph numquam Virginem interrogauit, vt dicemus infrà *quæst. 9.* Ad secundam, quòd quamuis Ioseph comitatus fuisset Virginem in sua visitatione; colloquiis tamen inter ipsam, & Elizabeth non interfuit; vel si adfuit, diuinitus impeditus fuit, ne mysterium agnosceret; & postea vt dubitando testis fidelissimus virginitatis Mariæ esset. Ad tertiam, quòd Ioseph numquam suspicatus est malum de Beatissima Virgine, vt diximus. 30.

***

QVÆSTIO VIII.

An teneretur Ioseph traducere, seu manifestare Virginem?

31. Hieron. ALIQVI affirmarunt ducti auctoritate D. Hieronymi: *Non solùm reos, sed etiam conscios criminum obnoxios esse peccato*; vt præcipitur *Leuitic.5. num.1.* Sed hoc, vt patet ex textu, procedit de illis, qui vocati à Iudice, vt testimonium dicant rei, cuius sunt conscij, indicare tamen noluerint. Sed Ioseph nullius criminis conscius erat, vt dixi superiori quæstione: ergo non tenebatur; imò non poterat traducere, seu accusare Virginem, vt adulteram; quia, vt ait Albertus Magnus, Iustus in dubiis non statim prodit; & ideo de quo dubitabat, non poterat, vt certum dicere, sed cogitat de dimittenda Virgine per fugam, vel sui absentiam, donec res magis clarescceret. Vnde non conuenio cum Salmerone, & aliis, qui dicunt, quòd poterat eam dimittere per libellum repudij, *Deuteron.cap.24.num.1.* Nec etiam cum Abulense *quæst.* 37. qui existimat, hanc legem procedere in matrimonio consummato: cùm in ea nulla fiat mentio de matrimonio consummato; & vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus. *l.2. §. commenire. ff. de iudic.* Deinde si vxori infideli post matrimonium consummatum licitum erat dare libellum repudij; quare etiam cum sponsa infideli non esset eadem dispositio? Dico, libellum repudij non potuisse dari priuata, sed tantùm publica Iudicis authoritate, vt sic multis inconuenientibus obuiaretur; ac proinde non poterat traducere Virginem priuata authoritate, sed si cogitabat de dimittenda, hoc erat exequendum per sui absentiam. Vltimò nota hîc cum Theophylacto, quòd Beatus Ioseph ostendens se superiorem legi, & iam supra legalia mandata viuentem, vtpote iam in proximo erat lex gratiæ, à iugo legis veteris iam incipiebat absolui.

Alb.Magn.

Abulensis.

Theophyl.

Matthæi 1. Hæc autem eo cogitante, ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph, dicens.
num.20.

VERSIONES.

Syriacus. Quum autem hæc illi venissent in mentem, apparuit ei Angelus Domini in somno, & ait illi.

Vatablus. Hæc autem ipso in animo habente: ecce Angelus.

D. Anselm. in Matth. Hæc autem illo cogitante, meruit diuinum responsum.

Aliqui ex Græco. Hæc autem eo studiosè, ac solicitè curante.

D. Athanas. lib.11. ad Theophyl. Ecce Angelus Domini in somnis visus est à Ioseph.

EXPOSITIO.

CVM animus Ioseph his cogitationibus æstuaret, &, vt ait D. Paschasius *lib.2. in Matth.* secum deliberare cœpisset, vt Virginem occultè dimitteret. In quo, vt ait D. Thomas, notatur sapientia Patriarchæ, vt nihil facere decreuisset sine iudicio, & deliberatione rationis. Prouerb.4.num.25. *Palpebræ tuæ præcedant gressus tuos.* Text. *Ecce Angelus.* Manifestatur prouidentia Dei, quæ iustos suos non deserit in tribulatione: *Adiutor in opportunitatibus, in tribulatione*, Psalm.9. num.10. Immò ipsi merentur, vt ab afflictionibus liberentur; & ideo legit D. Anselmus: Hæc cogitante meruit diuinum responsum. *Ecce.* Notatur subita apparitio. *Angelus*, & erat Gabriel iuxta D. Augustinum *sermone 14. de tempore, post medium.* D. Cyprian. *lib.2. contra Iudæos*, Eusebium Gallicanum *in Vigilia natiuitatis*, qui etiam extitit paranymphus Virginis in mysterio Incarnationis. *Domini*; dicitur talis ad distinctionem Dæmonis, vt notat Albertus Magnus. Et re vera, cùm reuelaret ea, quæ Ioseph intra se cogitauerat, se declarabat missum à Deo, cuius solius est cordis secreta scire. *Apparuit in somnis.* Et notandum, ait D. Paschasius lib. 2. in Matth. quòd *non in somno, sed in somnis illi Angelus apparuisse dicitur, quia plurimis visionibus vsque ad sufficientiã fidei monstratur ostensus* Sed in somnis, quia fortasse magno somno dormiebat. Et quamuis ipse dormiret, Angelus dormientis animæ imaginem suam per species impressit. Zacharias Episcopus existimat, quòd Angelus vigilanti apparuit in corpore visibili; dormienti verò per imaginationem: sed re vera dormiebat, vt clarè constat ex textu.

32. Paschasius. D. Thomas. Prouerb.4. Psalm.9. Anselm. Augustt. Cyprian. Gallican. Alb.Magn. Paschasius. Zacharias.

QVÆSTIO IX.

Quare non exquisiuit Ioseph à Virgine, quomodo conceperat?

DIXERVNT aliqui, quòd ex eo Ioseph non quæsierit à Virgine de modo conceptionis, quia ei cogitanti statim Angelus apparuit. Sed hoc facile reiicitur, quia vbi primum eam vidit prægnantem, & cœpit secum deliberare, quid ageret, poterat ab ea inquirere, præcipuè cùm ipse, secundùm sanctos Patres, vtriusque partis rationes maximè ponderauit. Respondet primò Abulensis quæst.41. in 1. cap. Matth. *Non quæsiuit, quia frustrà erat quærere, eo quòd non credidisset Mariæ respondenti pro se, & volenti excusare crimen suum.* Si enim dictis alicuius non est credendum, frustrà est ab eo aliquid inquirere. Secundò ait ipse, quia euidens erat, quòd ipsa erat prægnans; superuacaneum autem est, de re euidenti quæstionem facere. Tertiò ait: fortè non quæsiuit, quia noluit obiurgari eam. nam si de re tali sibi loqueretur, erat materia adeò scandalosa, vt forsitan iram continere non posset. Hæc respondet Abulensis in sua sententia, existimans, Ioseph malam opinionem concepisse de Beatissima Virgine, quod iam *quæst.* 7. exclusum est.

33. Abulensis. *Dere euidẽti non est inquirendum.*

Et ideo dicimus, quòd Ioseph cùm esset modestissimus, 34.

destissimus, & magnam in beatissima Virgine puritatem inspiceret, noluit inquirere, nec proferre verbum suæ modestiæ parum consonum, & aliquale dubiolum de puritate Virginis habens, & ideo potiùs elegit clam dimittere eam. Et considera, quòd de Ioseph tantùm dicitur, quòd cogitauerit, seu quòd hæc in mentem ei venerint, non verò quòd locutus fuerit, nec secum, nec cum aliquo; imò in toto Euangelio nunquam eum inuenies loquentem, adeò silentij erat amator.

Ioseph silentij amantissimus.

QVÆSTIO X.

Quare Virgo non reuelauerit Ioseph causam conceptus sui?

35. ANNVNTIATIONEM scilicet Angelicam, & mysteria in ipsa facta? Respondet Abulensis *in cap. 1. Matth. quæst. 40.* quòd, cùm Virgo adhuc non esset in domo Ioseph, non sciuit ipsum turbatum. Sed iam *quæst. 1.* hoc reiecimus. Secundò. Respondet ipse Abulensis, mysterio diuino factum esse, vt per Angelum magis certificaretur Ioseph. Tertiò. D. Chrysostomus *homil. 4. in Matthæum*, D. Thomas *hîc*, quòd si Maria Virgo hæc diceret Ioseph, ipse non credidisset; quia tot mirabilia videbantur excedere testimonium vnius puellæ. Quartò Lyranus. Talia secreta non erant reuelanda, nisi in quantum se extendebat voluntas diuina; & ideo Virgo bene tacuit tenens firmiter, quòd sicut hoc secretum sanctæ Elizabeth fuerat reuelatum, *Luc. 1.* cùm dixit: *Vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me?* Sic etiam reuelaretur aliis, quibus esset opportunum, tempore competenti, iuxta diuinum beneplacitum. Ita ille.

Abulensis. Chrysost. D. Thomas. Lyranus. Luc. 1.

36. Quintò. Et magis explicando hanc proximam rationem. Sanctissima Virgo totum negotium subiecit diuinæ prouidentiæ, vt Deus disponeret id quod sibi esset magis beneplacitum, certissima fiducia tenens, quòd Deus à præsenti afflictione eum esset liberaturus; est enim diuinæ bonitatis conditio, vt eos in tuto ponat, quos in periculo constituit. Angelus Gabriel hîc apparet Ioseph, qui legationem Incarnationis ad Virginem attulit. Et quare non alius Angelus? Diuus Thomas hîc, *Idem Angelus, qui missus est ad Mariam, vt etiam ipsam liberaret ab infamia, & Ioseph in perturbatione non dimitteret.* Videbatur idem Angelus quodammodo teneri eximere Virginem à suspicione; quæ ratione suæ legationis illi obuenerat, & ab afflictione, quæ exinde occasionata est Ioseph. Cùm fugientem Iacob persequeretur Laban, apparuit ei Dominus, & dixit illi: *Caue, ne quidquam asperè loquaris contra Iacob*, Genes. 31. num. 24. Sed quare Deus homini idololatræ manifestatur? Nónne sufficiebat mittere Angelum, sicut miserat ad Abraham, Danielem, & alios; sed ipse Dominus præsentialiter se exhibet? D. Chrysostomus homilia 57. *Deus, qui dixerat*, ait, *Reuertere in terram tuam, & ero tecum; ille etiam nunc suam declarat curam, quia vidit Laban cum multa ira persequi iustum.* Ex eo, quòd Deo præcipienti Iacob obedierat, inde in discrimen incidit, vt à Laban obiurgaretur, ac p oinde ad reprimendam huius iram Deus quodammodo tenebatur.

D. Thomas. *Qui constituit in periculo, debet ab eo liberare.* Genes. 31. Chrysost.

QVÆSTIO XI.

Quare Ioseph dormienti appareat Angelus?

ELEGANTER ait D. Chrysologus sermone 175. *Mens iusta, & sanctus animus ancipiti cogitatione torquetur: sentit, sed tantum non potest penetrare sacramentum.* Et subdit: *Meritò mox occurrit Angelus: meritò responsum subuenit mox diuinum, cùm humano deficiente consilio, iustitia non deficit.* Vbi est integritas animi, si iustitia humana violatur, tunc diuina adest, ac opitulatur; & ideo cogitabundo Ioseph Angelus se exhibet, & in somnis; cuius rei rationem hîc inquirimus. Respondet primò, D. Thomas, Euthymius, & ait. *Quam ob causam in somnis ipsi Ioseph apparuit Angelus, & non manifestè sicut Virgini? Quia Virgini quidem opus erat manifesta visione, propter rei, quæ significabatur, nouitatem: Ioseph autem videns quidem vteri tumorem, cognitam tamen habens vitæ Virginis puritatem, ac innocentiam, aliquoque modo facilius erat crediturus, tanquam qui somnia probè nouerat diiudicare.* Adueniat Angelus Virgini vigilanti propter magnam nouitatem mysterij. At Ioseph, qui optimè agnouerat eximiam Virginis puritatem, & inspexerat eius aluum intumescere, sat est quælibet leuis insinuatio, vt credat Virginem Deum concepisse, ac eius vterum Spiritu sancto esse repletum, & ideo ait Chrysologus, suprà datus. *Sentit, sed tantum non potest penetrare Sacramentum*, ac proinde veniat Angelus vt in somnis eum edoceat.

37. Chrysolog. *Iusto si humana desint, diuina adsunt.* D. Thom. Euthymius. *Eximia Virginis puritas.* Chrysolog.

Secundò respondet idem Chrysostomus, apud Cardinalem Hugonem. *Sic dormienti Adam creauit mulierem: sic isti dormienti diuinitus consignauit vxorem.* Tertiò etiam D. Thomas *hîc*. Apostolus ait 1. Corinth. 13. *Prophetia data est fidelibus, signa autem infidelibus*; propriè autem reuelatio, quæ dicitur prophetia, fit in somnis. Si quis fuerit inter vos Propheta, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum. Et ideo, quia Ioseph iustus erat, & fidelis, ipsi tanquam fideli debuit fieri apparitio, quæ competit fidelibus. Quia verò apparitio corporalis est miraculosa, talis apparitio sibi non competebat, cùm esset fidelis. Ita ille. Miracula enim ad infideles pertinent. Quartò D. Paschasius lib. 3. in Matthæum. *Quòd autem*, ait, *Angelus Domini in somnis, & non in alia manifestiùs reuelatione illi apparuit, dubietas animi designatur; qui dum inter angustias anxietate dubius, velut infidelitatis somno opprimitur, Angelum conspicua visione videre non potuit.* Angelus apparet in somnis, non propter ipsum Ioseph, sed quia in somno præfigurabatur infidelitas, & ideo Angelum non valuit intueri. Quintò. D. Dionysius Carthusianus. *Apparuit autem ei apparitione visionis imaginariæ, & hoc, tempore somni, in quo reuelationes diuinæ, atque prophetica fieri solent, quia tunc anima aptior est ad talium receptionem propter exteriorem sensuum clausuram, & à sensibilium perceptione vacantium, & præsertim propter imaginationis amplioremquietem.* Angelus dormienti se exhibet; quando oculi mundo clauduntur, tunc mens Deo faciliùs aperitur.

38. Chrysost. D. Thomas. 1. Cor. 13. Paschas. *In fidelis visione indignus.* Carthusian. *Animus percipit, quando mundo clauditur.*

Sextò. D. Chrysostomus homilia 4. in Matth. *Cur*, ait, *in somnis, non potius apertè, sicut pastoribus,*

39. Chrysost.

& Zachariæ apparuerat, & Virgini? Quia scilicet erat vir prorsus fidelis, & manifestiori visione non indigens. Nam Virgo quidem, quippe cui tam & noua nuntiarentur, & magna, multòque maiora, quàm Zachariæ fuerant nuntiata, & ante rem ipsam doceri debuit per apertissimam reuelationem. Ac si dicat sanctus Pater, quòd Angelus aduenerit ad Virginem, Zachariam, & pastores, cùm essent in vigilia; ad Virginem, ob altitudinem mysteriorum, quæ cum ipsa erant tractanda: ad Zachariam, ob tenuem fidem: ad pastores, vt ait citatus D. Chrysostomus, quia ob agrestem vitam ab eruditione cœlestium mysteriorum erant remoti. Cùm autem Ioseph esset vir fidelissimus, & maximè peritus in cognitione cœlestium arcanorum, valde abundans fuit, vt ei in somnis Angelus appareret.

Ioseph fidelissimus, ac valde eruditus.

40. Chrysost. Septimò. Idem D. Chrysostomus *citato loco* eleganter: *Considera certè*, ait, *modestiam, ac maturitatem viri, non cuiquam mœroris sui causam retexit, nec illi quidem ipsi, de qua eum suspicio mordebat: sed secum ipse cogitationum suarum fluctibus æstuando, ab ipsa etiam Virgine studuit abscondere tanti causam doloris.* Et paulo pòst. *Cùm enim quod nulli fuerat ipse confessus, sed inclusum tantummodo mente volubat, id etiam loquente sibi Angelo recognoscit.* Quamuis aliis in vigilia Angeli apparuerint, Ioseph tamen in somnis, quia de depellenda dubietate orta ex siniſtra puritatis Mariæ opinione agebatur. Meritò ergo Angelus in somnis se ostendit, vt cum imaginatione, ac intellectu Ioseph loquatur solùm, dum alij sensus sunt ligati. Nam de anxietate ista aliæ potentiæ omnes præter intellectum in Patriarcha nihil nouerant; de hoc enim negotio cum aliquo non est ore locutus; nec super hoc aures eius aliquid audierunt, cùm à nullo consilium petiuerit; oculi de hoc lachrymati sunt nunquam: manus nullum mœstitiæ signum dederunt: gressus, vt actiones Virginis obseruaret, pedes non mouerunt. Veniat ergo Angelus in somnis, vt cum intellectu solùm, & imaginatione verba habeat. Primò, vt illic applicetur remedium, vbi morbus latebat; & quia suspicio in mente tantùm erat, ibi facta est reuelatio. Secundò. Ne defectus de proximi honore fictitiè suspectus sensibus nescientibus aperiatur, vt inde documentum habeamus, quàm cautè de illo sit agendum. Tertiò. Ioseph ob suam prudentiam, charitatémque eximiam extitit maximè cautus, ne imaginatam purissimæ Virginis culpam suis sensibus declararet, ac faceret manifestum. Ideo etiam Angelus præcauet eius timorem, atque anxietatem ignorantibus sensibus notificare, & aperire. Ad mensuram enim qua alterius res agimus, nostra etiam, diuina ordinante Prouidentia, disponuntur.

Vbi morbus, ibi remedium.

Proximorum defectus non sunt aperiendi.

Sicut alterius res agitur, ita mea.

41. Caietanus. Octauò. Caietanus, *Si quæritur*, ait, *quare beatissimæ Virgini Angelus apparuit in vigilia, Ioseph autem in somnis?* In promptu ratio differentiæ est ex differenti perfectione eorum: iste enim iustus, illa describitur plena gratiæ. Verùm hæc apparitio in somnis præstare videtur, aut æquiualere omnibus apparitionibus in veteri Testamento; quoniam hæc fuit cum tanta mentis claritate, quòd nulla interuenerit hæsitatio. In apparitionibus enim factis Abrahæ ad ilicem Mambre; Iacob, Iosue & cæteris; immo etiam in apparitione facta Zachariæ Ioannis Baptistæ parenti, ignoratio, aut hæsitatio interceſſit. Nonò Rupertus *lib. 2. de gloria, & honore filij hominis*, sic ait. *Ante minorationem talis filij manifestè visos esse Angelos hominibus seruis, & ancillis huius Domini, interim autem dum minor est, non manifestè, sed in somnis, vbi descenderat in vterum Virginis, Angelus Domini in somnis apparuit Ioseph.* Olim sæpe Angeli apparuerunt Abrahamo, Agar, & aliis manifestè, ac apertè. Nunc verò Angelus in somnis se exhibet Ioseph; abscondebatur Dominus sub latibulo vteri Mariæ, tunc etiam Angeli delitescere, ac se occultare amant, vt sub somnis inuolucris hominibus se repræsentent; boni enim serui, ac ministri domini sui conditionem, ac habitum imitantur, renuunt enim palam prodire, dum suus dominus sub vteri velamine occultatur.

Rupertus.

Seruus habitum, ac conditionem domini sui sequitur.

Decimò. Palatius *in cap. 1. Matthæi.* Virgini in vigilia, Ioseph in somnis Angelus manifestatur; Conceptio Christi, non nisi in vigilia est: non nascitur Christus homini somnianti, & desidi, sed homini expauefacto terroribus inferni, & abominanti sordes peccati. Et vt breuiter rem intelligas; vbi consensus voluntatis postulatur, tunc reuelatio in vigilia fieri debet; at vbi nihil aliud quæritur, quàm illuminatio intellectus, quæ passio est, non proinde actio, ibi reuelatio in somnis fieri solet. Deinde, quia per annuntiationem Virginis cœpit gloria esse in terra nostra; at gloria nihil habet de somno, sed tota in vigilia est. At per annuntiationem Ioseph cura Iesu, & matris eius illi mandatur; hæc verò cura temporaria est, velut somnus. Hæc sunt Authorum placita.

42. Palatius.

Abominanti peccata apparent cœlestia.

43. *Mens Auth.* Dicam iam, quod sentio. Ratio à priori huius rei diuina voluntas. Congruentiæ verò multæ esse possunt, & ideo tot Authorum sententias retuli. Virgini apparet Angelus vigilanti, Ioseph verò dormienti: à Virgine liber expostulatur consensus, qui perfectè, non nisi in vigilia datur, saltem ordinariè loquendo; & Deus quoad fieri potest, iuxta consuetum ordinem, res disponit: à Ioseph verò prompta obedientia exquirebatur, vt diuinis se submitteret mandatis, & in obsequio Dei faceret imperata. Obedientia, & charitas in Deum maximè resplendet, dum homo perficit ea, ad quæ, non solùm in vigilia, verùm etiam in somnis mouetur, & quando non solùm expresso præcepto, sed leuissima insinuatione imperata exequitur. De Paulo cum socio suo Timotheo dicitur Actorum 16. num. 6. *Transeuntes autem Phrygiam, & Galatiæ regionem, vetati sunt à Spiritu sancto loqui verba Dei in Asia. Cùm autem pertransissent Mysiam, visio per noctem Paulo ostensa est: vir Macedo quidam erat stans, & deprecans eum, dicens: Transiens in Macedoniam adiuua nos.* Sed cur vigilanti Paulo prohibetur prædicatio in Asia, à dormiente verò expostulatur in Macedonia? Vt obedientia Pauli, & charitas in proximos, munus sibi datum non obiret, graue, & vrgens præceptum necesse erat, & ideo ei vigilanti mandatur, vt verò hominum saluti consuleret, & perficeret quæ ad illam pertinebant, sat erat leuis insinuatio, & ideo dormienti mandatur. D. Chrysostomus homilia 34. in Acta Apostolorum. *Vide*, ait, *quòd non per Angelum monetur, sicut Philippus, & Cornelius. Sed quomodo? Per visionem in somnis. Nam vbi solùm, vt prædicaret, festinauit, ad hoc somnium apparet ei.* Vide alias rationes de hac re *cap. 5. quæst. 12.*

Actor. 16.

Vbi charitas magna, & obedientia, sat est leuis insinuatio.

Chrysost.

Apparitio facta à Ioseph excellentissima.

QVÆSTIO XII.

Quare Angelus non venerit ad Ioseph ante Virginis conceptum?

44. Idem. Imperfect. AD quod respondent primò D. Chrysostomus *homil. 4. in Matth.* Imperfectus *hom. 1.* Si Angelus venisset antequam Ioseph Virginem prægnantem animaduertisset, forsitan Ioseph Angelo, sicut Zacharias, fidem non dedisset. Chrysost. S. Thom. Secundò. Idem D. Chrysostomus, S. Thomas hîc. *Quòd missus est Angelus, dum Ioseph cogitaret de Virgine dimittenda, vt testimonium eius de illius puritate esset credibilius: sicut Dominus permisit Apostolum Thomam dubitare de sua Resurrectione, vt scilicet dubitans palparet, & credendo in nobis vulnus amoueret.* Deus sæpe vnum hominem labi permittit, vt ex huius lapsu multis medicamen præparet. Tertiò Caietanus. Tempus congruum, & necessarium diuinæ institutionis tangitur. Ante illud siquidem tempus non oportuit Ioseph instrui: nec ante illud tempus dispositа erat mens eius ad percipiendam angelicam institutionem, quando nihil de vtero coniugis cogitabat: sed tunc imminebat periculum dimissionis; & animi iusti talibus cogitationibus fluctuans præparabatur ad diuinum lumen suscipiendum: sicut animus Nabuchodonosor cogitans, quid post se futurum esset, præparatus est ad suscipiendum somnium futurorum præsagium, vt dicitur *Daniel. 2. num. 29.*

Deus ex vnius lapsu multis medicamen præparat. Caietanus. *Ad diuina percipienda opportuna occasio.*

45. Quartò. Existimo, quòd conceptio Verbi Beatissimæ Virgini, & Conceptio Ioannis Zachariæ antequam fierent, reuelatæ sunt; quia futuri erant veri parentes. Deinde conueniens fuit, vt scirent, quid ex eis concipiebatur, vt cum maiori veneratione susciperent; & aliàs maximè turbaretur Virgo, si videret se grauidam, & causam nesciret; Ioseph autem conceptio reuelata est, non quia verus pater erat, sed ex quadam occasione, ne prolem ex adulterio genitam existimaret. Quintò. Rupertus Abbas in cap. 1. Matth. *Quare*, ait, *Angelum non misit antea, videlicet, vt tentaretur Ioseph, vt manifestum fieret tam Angelis sanctis, quàm hominibus de ipso quòd esset iustus, & talis, qui dignè sic deberet appellari: Ioseph fili Dauid.* Voluit Deus, sanctum Ioseph hanc grauissimam tentationem sustinere, & cor eius hoc vehementissimo doloris vulnere exulcerari, vt eius virtus probaretur, & omnibus esset manifesta.

Rupertus. *Virtus Ioseph Angelis, & hominibus manifestatur.*

46. Hoc pacto Ioseph grauissimum subiit martyrium, vt omnes fatentur. Martyres patiebantur in corpore, & vita; Ioseph verò in anima, & honore; quod eo pretiosius, quo dolor vehementior. Postquam Laban insecutus est Iacob, & scrutatus omnem eius supellectilem, ait textus Genes. 31. num. 36. *Tumensque Iacob cum iurgio ait: Quam ob culpam meam exarsisti post me.* Quando Laban dedit Liam pro Rachel, quando decem vicibus immutauit mercedem Iacob, & obstinato eum insequitur animo, numquam iratus est Iacob, sed modò? Abulensis: *Tumens præ iræ magnitudine, quia scrutatus fuerat omnem facultatem eius, quod magna iniuria est, quia quod de aliquo suspicio mali habetur, maximè de furto, valde infamatorium reputatur.* In aliis actionibus vita, & res Iacob periclitabatur; hîc verò fama, & honor,

Ioseph præstantissimus martyr. Genes. 31. Abulensis. *Plus æstimandus honor, quàm vita.*

dum de furto arguebatur; & ideo maximè indoluit, & iratus est. Vt senior Tobias filium suum traderet Raphaëli ad eum in itinere ducendum, & reducendum, maximè quæsiuit ab eo, quis esset? Ex qua domo, & ex qua tribu, Tobias 5. num. 16. Cùm verò puer ex mandato Angeli de felle piscis sumens liniret oculos patris sui, *Tobiæ 11. num. 13.* nec verbum dixit, nec quæsiuit de medicamenti vtilitate. Quare modò senex tam remissus, qui antea tam solicitus erat? In duce, & comite periclitatur honor; in medicamine autem vita, & salus, & ideo de illo maximè curabat.

Matthæi 1. num. 21. Ioseph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est.

VERSIONES.

Vatablus. Ioseph fili Dauid, ne metuas adiungere tibi Mariam vxorem tuam.

Syriacus, & Vatabl. & Arias. Quod enim genitum est in ea, ex Spiritu sancto est.

Euthymius. Ne timueris accipere.

D. Athanas. lib. 11. ad Theophyl. Ne timeas recipere Mariam.

EXPOSITIO.

47. VOCAT eum Angelus nomine suo *Ioseph* vt eum magis attentum reddat, *Genes. cap. 22. num. 11.* Et etiam se ostendit, vt ait Hugo, notum, & familiarem, cùm genus, & nomen dicit. *Noui te ex nomine*, Exod. 33. num. 12. Timor iste erat dubietatis, vt explicat Albertus Magnus; & dum hoc dicit, manifestat se scire eius timorem, ac secreta cordis, vt ait Imperfectus homil. 1. *Accipere Mariam*, ideſt, beneuolo animo habere; iam enim in mente ab ea diuisus erat, vt ait Euthymius. Seu, vt explicat Chrysostomus *hom. 4.* S. Thomas: quia iam in animo erat eam dimittere. *Mariam* nominat; quia hoc nomen ad expellendum timorem peculiarem habet vim, vt iam notaui cap. 5. *Coniugem tuam.* Diuus Hieronymus contra Heluidium, D. Chrysostomus *hom. 4. in Matthæum.* Consuetudo est Scripturæ sponsas vocare coniuges, & coniuges sponsas. *Quod in ea natum est*, ideſt, conceptum ex Spiritu sancto; quod iam suprà explicatum est: Spiritus autem dicitur sanctus, regulariter loquendo, in nouo Testamento, vt iam notaui *c. 5. quæst. 44.*

Hugo. Exod. 33. Alb. Magn. Imperfect. Euthymius. Chrysost. S. Thom. Hieron. Chrysost.

QVÆSTIO XIII.

Quare Angelus Ioseph filium Dauidis appellet?

48. RESPONDETVR primò. Vt significaretur conceptum ex Virgine esse eiusdem familiæ, ac proinde Messiam esse: siquidem Dauidis

Chryſoſt. Hieron. Theophyl. Paſchaſius.

filius promittebatur. Ita Chryſoſtomus *homilia* 4. *in Matth.* Diuus Hieronymus, Theophylactus, & alij *hîc.* Secundò D.Paſchaſius *lib.*2. *in Matth.* ait. *Ioſeph, inquit Angelus, fili Dauid; ac ſi patenter dicat, recognoſce, quod dictum ſit domui Dauid, quia quod ibi promiſſum eſt ex prophetia, iam in ſene adimpletum eſt.* Ac ſi apertè dicat, Recognoſce veritatem diuinæ promiſſionis, nam Deus promiſit Meſſiam ex ſemine Dauid, ita adimpleuit quod illis in prophetia datum eſt in ſpe; tibi in executione conceſſum eſt poſſideri, vt ita Ioſeph ſe magis obligatum agnoſceret. Deinde vt manifeſta fieret eximia dignitas Ioſeph, quia illud, quod eius parens Dauid tam vehementer optauit videre, ei datum eſt intimè frui, ac poſſidere. Tertiò. Dicitur Dauidis filius, quia, vt natus, & ab illo genitus, omnem Dauidis parentis virtutem referebat, vt ait D.Bernardinus *tom.*3.*de S.Ioſeph.* Quartò. Quia Chriſtus Dominus pro peculiari honore dicebatur à populo filius Dauidis; hanc appellationem voluit ipſe Dominus, vt D. Ioſeph haberet ab Angelis.

Bernardin.

49. Sed quare non ait, fili Dauid Regis? Primò. Quia virtus Ioſeph per ſe nobilitata erat, nullo regio ſtemmate ad ſui honorem indigens. Secundò. Non dicitur hic filius Dauidis Regis, ſicut & Salomon dictus eſt: Dauid autem genuit Salomonem; ſed Euangeliſta tacet hoc loco Regis titulum, ne ipſius Dauidis peccatum publicaret, in hoc puritatem ac ſanctitatem Ioſeph maxima reuerentia afficiens. Tertiò, vt Ioſeph maximè Chriſto Domino aſſimilaretur, qui ſæpe dictus eſt filius Dauid ſine regalis nominis additamento, *Matth.*1.*num.*1.*&* 9.*num.*17.*&* 15.*num.*22.*&* 22.*num.*42. & alibi ſæpè. Ioſeph aliqualem vmbram, ac ſimilitudinem habuit cum filio Dei; nulla enim eſt maior ſimilitudo, quàm inter patrem & filium: noſter autem Patriarcha Chriſti parens reputatus eſt. Chriſtus Dominus dictus eſt Sol, qui omnes illuminat, Malach. 4. num. 2. *Orietur vobis timentibus nomen meum Sol iuſtitiæ.* Habac. 3. num.11. *Sol, & Luna ſteterunt in habitaculo ſuo.* Noſter etiam Ioſeph dictus eſt Sol, prout virtute ſua omnes illuſtrat, & illuminat. D. Auguſtinus tom.10. ſerm. 81. de tempore. *Sol,* ait, *& Luna, & vndecim ſtellæ Chriſtum adorauerunt, quando poſt Reſurrectionem ſanctæ Mariæ, quaſi Luna, & beatus Ioſeph, velut Sol, cum vndecim ſtellis, id eſt, beatis Apoſtolis, incuruati, & proſtrati ſunt ante eum, & impleta eſt prophetia, quæ dixerat: Laudate eum Sol & Luna, laudate eum omnes ſtellæ, & lumen*, Pſalm.148. num. 3. Beatiſſimam Virginem dicit Lunam, quia licèt in virtute, gratia, & dignitate ſit omnibus ſuperior, tamen prout ſponſa, inferior erat Ioſeph. *Caput mulieris vir,* 1.Corinth. 11. num. 3. A ſancto Doctore comparatur Ioſeph cum ſole, qui typus erat Chriſti Saluatoris, vt magna ſimilitudo inter vtrumque appareat.

Inter Chriſtum, & Ioſeph ſimilitudo.

Malach.4.

Habac.3.

Auguſt.

Pſalm.148.

1.Cor.11.

50. In Ioſeph Iacobi filio figuratus eſt Chriſtus, & noſter Patriarcha, vt ait idem Auguſtinus *citato loco.* Chriſtus in venditione; Ioſeph in cuſtodia panis. Chriſtus flos eſt egreſſus de virga Ieſſe, *Iſai.*11.*num.*1. Floris locus vertex, & apex virgæ; eundem etiam noſter Patriarcha occupat locum, iuxta Septuaginta. Moribundus Iacob *Adorauit ſummitatem virgæ*, Geneſ.47. n.31. Euſebius per ſummitatem virgæ intelligit Ioſeph Patriarcham. Quomodo ergo hic, cùm ſit homo, adoratur? Et eſt vltimum faſtigium generationis Iacob? Quis dubitabit eſſe Chriſtum Dominum? Nullus ſane. Attamen ob magnam ſimilitudinem, & intimam coniunctionem, quam Ioſeph habet cum Domino Ieſu, proximè ad eundem locum accedit, & inter omnes ab omnibus meritò adoratur, & veneratur. Imò ita Deus gloriatur eſſe cum Ioſeph, vt quamuis Deo nihil addi poſſit, de eo tamen tunc ait Euangeliſta, quòd proficiebat ſapientia, & ætate noſtro intelligendi modo, cùm de eo dicitur, *Erat ſubditus illis*, Luc.c.2. n.51. Ex conſortio Ioſeph apud homines videbatur puer multum proficere, cùm tanti, taliſque parentis filius reputaretur à populo.

Eusebius.

Geneſ.47.

Ioſeph valde proximus Chriſto.

Luc.2.

QVÆSTIO XIV.

Quomodo dixerit Angelus: Noli timere?

51. TIMOR eſt quædam animæ paſſio, quæ naturaliter reſultat ex phantaſia futuri mali, vt tradit Ariſtoteles 2.*Rhetor. cap.*5. Diuus Thomas 1.2.*quæſt.*42.*art.*2. Paſſionem autem naturalem ſæpè non eſt in manu noſtra vincere, & ſuperare. Quomodo ergo dicitur: *Ioſeph noli timere?* Reſpondeo primò, quòd hic loquendi modus eſt ſatis vſitata phraſis Scripturæ, *Deuteron. cap.*31.*num.*6.*&* 8. *&* *Ioſue* 1.*num.*9. 2.*Reg.cap.*13. *num.*28. *Tobiæ* 4. *num.* 23. Nam multoties datur timor rationalis, qui oritur ex prudentiali iudicio humano; de quo etiam Diuus Thomas citato *quæſt.*42.*art.*3.*&* 4. Et talis erat timor Ioſeph, vt iam explicauimus. Secundò. Licèt timor ſit paſſio naturalis voluntatis, tamen noſter Patriarcha ob donorum Dei magnitudinem, ac ſuarum virtutum omnes animæ ſuæ potentias, & affectus ſibi ſubiectos habebat, & ſubordinatos, ita vt ſub eius eſſet poteſtate illos refrænare, ac reprimere: meritò ergo ei dicitur, *Noli timere.*

Ariſtor. D.Thomas.

D.Thomas.

Ioſeph omnes paſſiones vincebat.

52. Sed quare Angelus non præcepit Ioſeph, vt acciperet Virginem, eámque non dimitteret; ſed abſque vllo mandato hoc ei proponit, tanquam quid conueniens: *Noli timere accipere coniugem tuam?* Imperauit Deus Abraham, vt exiret de terra ſua, *Geneſ.cap.*12.*num.*1. Apoſtolis, vt prædicarent per totum orbem, *Matthæi cap.* 28. *num.*19. Et quare Ioſeph in re tanti ponderis, quæ ad honorem Virginis, & Chriſti ſpectabat, nullum ei intimatur præceptum, ſed tantùm, quod congruentius erat, declaratur? Tantum prudentiæ Ioſeph committebatur, vt in re grauiſſima nullum iudicaretur neceſſarium mandatum, ſed ei tantùm rem ipſam aperire. Dum Chriſtus Dominus oraret in horto. *Pater ſi vis, transfer calicem iſtum à me, veruntamen non mea voluntas, ſed tua fiat. Apparuit autem illi Angelus de cœlo confortans eum*, Lucæ c.22. n.42. Quam confortationem præſtitit Angelus, non præceptum impoſitum à Patre obiiciendo, ſed rationes conuenientiæ proponendo; ob exaltationem nominis, gloriam corporis, & libertatem generis humani, quam ipſe, vt redemptor, tenebatur exhibere. Ita D.Hieronymus *dialogo* 2. *contra Pelagianos*, D.Hilarius *lib.*10. *de Trinitate*, D.Cyrillus *Epiſt.*9. D.Damaſcenus *lib.*3.*de fide, cap.* 20. Sed cur Angelus non recurrit ad præceptum Patris, ſed tantùm ad congruentias?

Magna Ioſeph prudentia.

Luc.22.

Hieron. Hilar. Cyrillus. Damaſcen.

Eximiæ

Eximiæ prudentiæ, ac charitati Christi Domini, vt pro nobis vitam daret, sufficientissimum erat, rationes conuenientiæ proponere; non quia eas ignorasset Christus Dominus, vel per se illas considerare non posset, sed vt magis constaret veritas passionis eius, voluit ministerio angelico illas rationes proponi, vt cum Diuo Thoma 3. *part. quæst.* 12. *artic.* 4. explicat Suarius, & alij, & nos latè diximus in nostris commentariis.

D.Thomas. Suarius.

QVÆSTIO XV.

Quare Angelus ait Ioseph, quòd accipiat Mariam?

53. RESPONDEO primò, vt dixi in expositione; quia iam mente ab ea diuisus erat, vt in animo haberet, dimittere eam. Secundò. Origenes *homilia* 1. ex variis introducit Angelum loquentem cum Ioseph: *Accipe*, ait, *illam, sicut cœlestem thesaurum, sicut Diuinitatis diuitias.* Ac si diceret: Hucusque habebas, vt sponsam, modò accipe, vt sacrarium totius Trinitatis. Tertiò Diuus Thomas. *Angelus*, ait, *ipsius Ioseph futurum prænuntiat obsequium.* Quodnam obsequium? Primò. Vt ex suo labore, & sudore puerum Iesum, & matrem aleret, ac sustentaret. Optimè notum fuit Deo, quòd Virginis, ac Ioseph virtutes, & opera promerebantur, vt ad esse naturale Christi concurrerent, & ideo Virgo electa est in matrem; Ioseph verò Christi pater naturalis esse non potuit, cùm esset verus Deus; conseruatio tamen vitæ naturalis ei commissa est, quæ altera est generatio, vt communiter dicunt Philosophi.

Origenes. *Virgo Maria thesaurus diuinitatis.* D.Thomas. *Conseruatio Christi pertinuit ad Ioseph.*

54. Secundò. Mandatur accipere, vt det obsequium, custodiendo puerum à crudelitate Herodis. Quando Christus Dominus traditus est in manus inimicorum suorum, dixit Petro: *Conuerte gladium tuum in locum suum; an putas, quia non possum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones Angelorum,* Matthæi cap. 26. num. 53. Vt à manu impij Herodis Christus eximeretur, poterat Pater mittere duodecim legiones Angelorum, & vt à sæuitia alterius Herodis custodiatur, vnus tántùm eligitur Ioseph? Meritò sanè. Hic, licèt vnus, pro illis omnibus erat. Nónne vides, quomodo in cœlo millia millium ministrabant ei? Pro illis omnibus in terris vnus est Ioseph. Numquam legitur in Euangelio, quòd Angeli accesserint, & ministrauerint Christo Domino, nisi post peractum ieiunium in deserto, *Matthæi cap.* 4. *num.* 11. Quando iam mortuus erat Ioseph: nam D. Bernardus *sermone sancti Ioseph.* Cedrinus grauissimus historiographus in commendat. tradunt, mortuum fuisse post Christi baptismum ante finitum ieiunium.

Matth.26. *Ioseph pro multis Angelis.* Bernard. Cedrinus.

55. Tertiò. Accipe ipsam vt sponsam tuam, ac matrem Verbi Incarnati, vt in sinu tuo, & ipsius Virginis eius Filius Iesus pascatur, ac requiescat: *Dilectus meus mihi, & ego illi, qui pascitur inter lilia,* Cantic. 2. num. 16. Per *lilia*, Rupertus Abbas *lib.* 2. *in Cantic.* sanctissimam Virginem, & eius sponsum Ioseph intelligit. *Quanam sunt,* ait, *lilia, nisi amicus dilecti Ioseph, & ego dilecta: Verè ambo lilia, videlicet pro virginalibus nuptijs, & cohabitatione castissima; inter huiusmodi lilia pascitur dilectus.* Virgo, & Ioseph duo castitatis, ac virtutis lilia, in quibus pascebatur, ac delectabatur Iesus; imò Ioseph non solùm per se ipsum Domino cibos ministrabat, sed etiam per Virginem, quæ eius sponsa erat. Et si præbenti calicem aquæ frigidæ promittitur regnum cœlorum, *Matth.* 10. *num.* 42. quale erit præmium beati Ioseph, cùm non modicum vas aquæ, sed perennem fontem, scilicet beatissimam Virginem, quæ dicitur fons hortorum *Cant.* 4. *num.* 12. & 15. Deo dederit.

Cantic. 2. Rupertus. *Ioseph virginitatis filium.* *Magnum præmium Ioseph.*

QVÆSTIO XVI.

Quare Angelus hîc non increpet Ioseph?

56. GRAVITER Deus reprehendit Abimelech; imò morte minatus est, eo quòd, licèt cum ignorantia matrimonij Saræ, ipsam accepisset in suam, *Genes.* 20. *num.* 3. Quare ergo etiam Angelus hîc grauiter non reprehendit Ioseph, quamuis interueniente ignorantia, Virginem vellet dimittere; æqualis enim videtur defectus, alienam admittere, ac innocentem propriam dimittere? Dubium tangit, & soluit eleganter Chrysostomus homilia 4. *Et certè*, ait, *alicubi Deus non idem fecit, sed Rege quodam, de muliere secus, quàm oportuerat, cogitante, castigatorio sermone vtitur, & comminationis plenissimo; cùm tamen ibi quoque ignorantia excusasset admissum. Neque enim sciens ille Saram alij copulatam in vsum vxoris acceperat; & tamen acrius eum increpauit: hîc verò multo mitiùs agitur, ac leniùs, quippe hîc, & maximarum rerum dispensatio continetur, & ingens inter virum vtrumque discrimen est.* Blandissimè, & magna cum reuerentia hîc se habet Angelus, tum ob præsentiam tanti Sacramenti, quod aderat: tum ob discrimen inter vtrumque virum. Ioseph vir erat præstantissimus; Abimelech verò idololatra; & leue defectus vestigium minori signo notandum in viro probo, quàm in oppresso multis criminibus. Deinde Rex Abimelech ob nimiam concupiscentiam volebat admittere; Ioseph verò ob iustitiam seruandam dimittere; & vbi tam dispar ratio, ibi & dispar euentus. Pulchrè notat etiam Chrysostomus loco citato. *Quòd Angelus*, ait, *inuolucro verborum tegens, de maligna quidem suspicione tacuit: honestius autem, multóque dignius causa partus exposita; suspicionem quoque prorsus restinxit, ostendens, quòd propter quod solum sponsam, & secum habere metuebat, ob hoc ipsum magis illum accipere debeat, secúmque retinere, si incepta velit permanere iustitia.* Non fecit Angelus expressè mentionem suspicionis, verebatur aliquid notare in tanto viro, quod crimen redoleret. Nam Ioseph in magna reuerentia erat Angelis, eorum defectum ipse suppleuit, ceciderunt Angeli, quia Christi humanitatem contempserunt, ac adorare noluerunt. At D. Ioseph, vt de ipso ait D. Bernardus, Primus mortalium, scil. hominum, meruit Deum adorare in præsepio.

Chrysost. *Culpa in viro probo relenanda.* Chrysost. *In Ioseph nulla nota.*

QVÆSTIO XVII.

Quare hîc Angelus appellet Virginem Ioseph coniugem?

57. NON solùm dixit Angelus: Accipe Mariam; sed addidit, coniugem tuam. Respondet primò Euthymius. *Vxorem quoque tuam dixit, vt inde certiorem eum faceret, quod à nullo cognita esset viro.* Ac si dicat. Dicitur coniux Ioseph, vt ex tanto viro puritas, ac integritas Virginis demonstraretur. Secundò. D. Paschasius lib. 2. in Matth. *Coniugem autem quare dixerit etiam inter reliqua, quod nihil defuerit operis coniugij, nisi sola commixtio libidinis: in tantum vt ad Ioseph iuxta carnem pertineat ortus Christi, si quo modo dici possit idem per hoc pater Saluatoris.* Vt hoc modo significaret Angelus, quòd ipse pater putatiuus Christi dicendus erat, & hoc cum magna quadam excellentia Salmeron *tom. 3. tract. 30.* ait. *Abraham fuit pater Messiæ, sed hominis, Dauid verò Regis; ita ipse scilicet Ioseph, Saluatoris de Spiritu sancto concepti, nempe Dei.* Tertiò. D. Augustinus tom. 7. lib. 1. de nuptiis, & concupiscentia cap. 11. *Accipe Mariam coniugem tuam, coniux vocatur ex prima fide desponsationis, quam concubitu non cognouerat, nec erat cogniturus. Erat quippe illa Virgo, ideo sanctius & mirabilius iucunda suo viro, quia etiam fœcunda sine viro prole dispar, fide compar.* Dicitur Virgo coniux Ioseph fœdere coniunctionis, ac amoris, quo sese diligebant. Quartò. Andreas Hierosolymitanus *serm. de salutatione.* In persona Virginis, ait. *Ioseph tutor meus non maritus mihi cognitus.* Similiter D. Ambrosius *lib. 2. in Lucam*, Ioseph um Virginis defensorem appellat; Virgo coniux Ioseph erat nõ ob humanum commercium, sed quia tanquam sponsus eius tutor, ac defensor erat, & ita Domina illa, quæ omnes suo patrocinio tuetur, & protegit sub tutela, ac defensione Ioseph voluit obumbrari.

Euthymius. *Quanta puritas Ioseph.* *Paschasius.* *Ioseph pater Christi cum magna excellentia.* *Salmeron.* *August.* *Andreas.* *Ambros.* *Ioseph Virginis defensor.*

58. Sanctissimã Virginem Angelus appellat sponsam Ioseph *coniugem tuam*, in reuerentiam, & honorem ipsius Virginis; nam sancti Angeli semper maximè venerati sunt sanctam Deiparam, ac magna decentia de ea locuti sunt, vt notat Eusebius Emissen. *serm. super Missus est.* Sed si rectè sacram historiam Euangelicam expendamus, facile inueniemus, quòd Angeli non appellarunt Virginem Dominam suam, Reginam cœli, imperatricem mundi, sed tantùm matrem Christi, *Matth. 2. n. 13. & 19. Accipe puerum, & matrem eius*, & hîc sponsam Ioseph. Sed quare hoc? Notat D. Thom. *citato loco Matth.* quòd denominatio sumitur à principaliori parte, vt est cõmune axioma Philosophorum, & suprema dignitas Virginis in eo stat, quòd dicatur mater Christi, & secũda huic, vt sit sponsa Ioseph: & ideo multis aliis glorioſis omissis nominibus, hoc duplici vocabulo ab Angelis appellatur, quo inter cætera præcipuè supereminet omnibus.

Magnus decor Virginis quòd sit Ioseph sponsa. *Eusebius.* *Matth. 2.* *D. Thom.*

QVÆSTIO XVIII.

Quare ait Angelus: Quod in ea natum est?

59. NON dixit conceptum in ea, sed *natum.* Respondet primò Carthusianus: *Productio est acquisitio substantialis esse, res verò tunc primò nascitur, cùm formam substantialem sortitur, & quia Virgo totum esse naturale dedit Christo, ideo dicitur natum in ea.* Secundò respondet. *Non ait conceptum, sed* natum, *ad insinuandum, quòd conceptio Christi non fuit successiua, ac naturalis, procedens ab imperfecto ad perfectum, sed instantanea, & supernaturalis, itaque in eodem instanti completa est Christi generatio.* Et hoc secundo modo respondent D. Basilius *homilia 25.* D. Ambrosius *lib. 2. de Spiritu sancto*; non enim sicut in aliis per quadraginta dies fœtus concipitur, sed in primo instanti Christus Dominus perfectus extitit infans. Tertiò. D. Paschasius lib. 2. in Matth. *Sed cùm nostræ consuetudinis non sit natum dicere, priusquam in lucem huius mundi quisque veniat, quòd omnino natiuitas illa nondum expleta sit, sed fortè dictum putamus iuxta sacrarum Scripturarum loquendi consuetudinem, vbi sæpe præteritum iam narratur, quod nouit esse futurum.* Cùm iam adesset tempus, vt promissio de aduentu Messiæ impleretur, antequam esset in lucem editus, dicitur natus, quia in his sæpe ponitur præsens pro futuro.

Sarthusian. *Christi generatio instantanea.* *Basilius.* *Ambrof.* *Paschas.*

Et addidit, *de Spiritu sancto*; vt Ioseph reuelaretur mysterium Incarnationis, & Trinitatis. Huiusmodi Triadis arcanum tunc reuelatur Ioanni, quando recubuit supra pectus Christi. Paulo, quando raptus est in cœlum, Ioseph verò, dum in suo lecto dormiebat, ipse enim ita viuebat purus in terra, ac si regnaret in cœlo. Cùm in Annunciatione Angelus in specie viri ingrederetur ad Virginem, ipsa ob suam magnam puritatem timuit: sed quare non timore percutitur, dum in eadem domo habitat cum Ioseph? Minimè sanè; nam ipse sua modestia videbatur Angelis purior.

60. *Ioseph reuelantur mysteria.* *Ioseph Angelis purior.*

Matth. 1. n. 22. Pariet autem filium, & vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.

VERSIONES.

Syriacus. Nomen eius Ieschua, quippe qui seruaturus sit populum suum à peccatis ipsorum.

Vatablus. Saluabit populum suum à peccatis suis.

EXPOSITIO.

61. NON dixit, *Pariet tibi*, sicut Angelus dixit Zachariæ; sed tantùm absolutè loquitur, *Pariet filium.* Chrysost. *homil. 4.* Theophylactus, *Non dixit*, ait, *pariet tibi, sed simpliciter pariet; non enim peperit illi, sed toti orbi: neque illi soli gratia facta est, sed in omnes effusa est.* Deinde ne cogitaret, quòd ratione affinitatis magis suus erat, cùm in omnium salutem esset natus: *Vocabis nomen eius*; proprium est enim patris nomen filio dare, vt obseruant *hîc* Albertus Magnus, Abulensis *quæst. 59.* Voluit ergo Angelus sanctum Ioseph parentis munere honorare. *Saluum faciet*; per hoc ostendit esse verum Deum, qui solus potest à peccatis liberare, vt notant S. Dionysius Alexandrinus statim

Chrysost. *Theophyl.* *Christus in omnium salutem.* *Alb. Magn.* *Abulensis.* *Dion. Alex.*

Cyr. Alex. statim *in principio*, D. Cyrillus Alexandrinus *de Incarnation. Vnigeniti, cap.* 3. & alij Patres. Non ait, saluabit à persecutionibus, à captiuitate, sed *à peccatis*, quæ vtpote mors animæ, pro maximo detrimento à iustis reputantur. *Populum suum*; per quem aliqui intellexerunt populum Israëliticum: & ideo dixit Angelus, *Regnabit in domo Iacob.* Et Virgo in Cantico, *suscepit Israël puerum*
Luc. 7. *suum.* Et populus clamauit: *Quia Propheta magnus surrexit in nobis: & quia Deus visitauit plebem*
D. Thom. *suam*, Lucæ cap. 7. num. 16. Sed multo melior mihi videtur expositio D. Thomæ, qui hîc intelligit populum Electorum. Psalm. 17. num. 28.
Psalm. 17. *Quoniam tu populum humilem saluum facies.* Et hac
Alb. Magn. de causa non dixit, ait Albertus Magnus; saluabit omnes gentes, loquitur de effectu salutis, &
Quilibet in sua segete se exerceat. ait: *populum suum*; non enim in alienam messem intrauit.

QVÆSTIO XIX.

Quare vnioni hypostaticæ conuenientior fuerit sexus masculinus?

62. DIXIT Angelus; *Pariet filium* Poterat Deus, si vellet, vnire sibi sexum fœmineum; sed
Alb. Magn. multo conuenientior fuit viri natura. Ad quod multas rationes adducit Albertus Magnus. Prima. Fœmina non est principium hominis, sed masculus; ex quo tota natura humana producta est; & ideo conueniens fuit, vt eius antidotum non fuisset fœmina, sed masculus. Secundò. Si assumpta idem esset in persona cum Filio Dei, idem esset Dei Filius, & Filia Dei; quod esset absurdum. Tertiò. Hoc conuenit officio nostræ redemptionis, & illuminationis per doctrinam; fœmina autem non debet prædicare, nec honestè discurrere de villa in villam, de loco ad lo-
Tolet. cum. Toletus *in cap.* 1. *Lucæ annot.* 83. similem ponit quæstionem; & addit, quòd Christus Dominus futurus erat Sacerdos, & summus Pontifex, quod munus mulieri non conuenit.

QVÆSTIO XX.

Quare Angelus exponat nomen Iesu Ioseph, non verò Virgini?

63. HOC dubium tangit D. Bernardus *serm.* 1. *de*
Bernard. *Epiphania.* Respondeo primò, quòd Angelus non dixit Virgini: *Saluum faciet populum suum à peccatis*; ne coram tam sancta, puráque Virgine peccatum nominaret. Secundò, quòd Angelus etiam exposuit nomen Iesu Virgini, secundùm suum principale significatum; dixit enim: *Vocabis nomen eius Iesum: Hic erit magnus, & filius Altissimi vocabitur.* Et in eo, quod dixe-
Christus dū nostram videt miseriam subleuat. rat, esse filium Dei, explicauit: *Saluum faciet populum suum*; non enim credi posset, quòd filius Dei inter nos esset factus homo, & nostram miseriam videret, quin opportunum ei remedium
Charitas Ioseph. afferret. Tertiò. Vt charitas Ioseph magis alliceretur, & obligaretur ad Virginem suscipiendam, ac non dimittendam, cùm agnosceret, ex ea totius populi pendere remedium; & per hoc magis traheretur ad benevolè retinendam Virginem, & ad suscipiendum cum veneratione Christum Dominum.

Matthæi 1. Hoc autem totum factum
num. 22. est, vt adimpleretur, quod dictum est à Domino per Prophetam, dicentem.

VERSIONES.

Syriacus. Id autem omne factum est, vt adimpleretur.

Euthymius. Hoc autem totum factum est, vt compleretur.

EXPOSITIO.

HÆc verba duplicem habent sen- 64.
sum. Primò, vt sint dicta ab Angelo. Et ita exponunt D. Irenæus *lib.* 4. *aduersùs Hæreses, cap.* 40. D. Chrysostomus *hom.* 5. Theophylactus, Euthymius, & alij. Acsi hæc dicat Angelus ad persuadendum Ioseph mysterium Incarnationis, seque nihil noui dicere in eo, quòd Virgo conciperet; hoc enim dictum est iam in Scriptura. Secunda, & communior expositio, quòd hæc verba sint Euangelistæ. Ita D. Thomas, Paschasius *lib.* 2. *in Matth.* & alij. *Hoc autem hîc ponit Euangelista*, ait D. Thomas, *propter conformitatem noui, & veteris Testamenti.* Deinde, quia Matthæus solitus est confirmare mysteria Christi ex veteri Testamento, propter Iudæos, ad quos scribebat. Dixerat Euangelista. *Generatio Christi sic erat*; & hanc, ex verbis Angeli explicauit esse ex Spiritu sancto; hoc autem ipse testimonio Isaiæ confirmat. *Hoc totum*; scilicet, vt Virgo esset desponsata viro propinquo ex domo Dauid, ac ex Spiritu sancto conciperet, & hæc in somnis reuelaretur, *vt adimpleretur prophetia.* Et quamuis in illa sit; *Virgo concipiet, & pariet*; & hoc secundum tunc non esset factum; sæpe in Prophetis ponitur futurum pro præsenti, præcipuè cùm iam partus esset in propinquo, & in via. Et licèt dicatur: *Hoc factum est, vt adimpleretur*; Incarnatio non est facta propter prophetiam, sed hæc propter illam, vt obseruant D. Paschasius *citatus*, Abulen-
Paschas. Abulensis. sis, & alij. Est ergo sensus. Ita factum est, vt prædictum erat in prophetia. Et non dicitur, dictum est à Propheta, sed à Domino per Prophetam: Deus enim est, qui in suis loquitur Prophetis.

Irenæus. Chrysost. Theophyl. Euthymius.

D. Thom. Paschas.

In Prophetis ponitur futurum pro præsenti.

Matthæi 1. Ecce Virgo in vtero habebit,
num. 23. & pariet filium, & vocabunt nomen eius Emmanuel, quod est interpretatum, nobiscum Deus.

VERSIONES.

Syriacus. Ecce Virgo vterum feret.

Vatablus. Ecce Virgo prægnans erit, & pariet filium, & vocabunt nomen eius Emmanuel: quod siquis interpretetur, est, nobiscum Deus.

Euthymius. Ecce Virgo grauida erit.

D.Hier.lib.1. contra Iou. & in c.7. Isaiæ, ex Hebræo. Ecce Virgo abscondita concipiet.

Idem D.Hieron. D.Paschas.lib.2. in Matth. ex lingua Punica. Ecce alma, seu Virgo secretissima, quæ numquam virorum patuerit aspectibus, concipiet, & pariet.

D.Chrysolog. serm.145. Ecce Virgo, in vtero accipiet, & pariet.

EXPOSITIO.

65. IN præsenti prophetia tria dicit Euangelista. Primum, Conceptum, & partum Virginis. Secundum, Nominis impositionem. Tertium, Interpretationem. Circa primum. Hæc prophetia manifestè intelligitur de Virgine Maria pariente Christum Dominum. Et falsò dicunt Hebræi, quòd nomen Hebraicum non significat Virginem, sed puellam; significat enim Virginem secretissimam, & maximè absconditam, vt notant D.Hieronymus, D.Paschasius citati, & de hoc testimonio latè tractant D. Irenæus *lib.3. contra Hæres.cap.9.* D.Epiphanius *hæres* 30. S.Augustinus *serm.2.& 4. de Natiuitat.* Galatius *lib.7.cap.15.* Et prædictum locum Isaiæ doctissimè explicat R. Pater Frater Ludouicus de Merola *in sua Demonstratione Euangelica lib. 5. cap.20.* In cuius rei figuram, vt explicat hîc Albertus Magnus, dicitur Ecclesiastic.24. num.21. *Ego quasi Libanus non incisus vaporaui habitationem meam, & quasi balsamum non mistum odor meus.* Libanus, ait ille, candidatio interpretatur; & ideo bene Deiparæ designatur illibata Virginitas. Balsamum autem non mixtum, est sanguis eius virili semini impermixtus. Talis est ordor eius, talis euaporatio habitationis, quam filio Dei exhibuit. Secundum. Nomen, quod est Emmanuel; de quo quæstione sequenti. Tertium. Interpretationem, *Nobiscum Deus.* D.Thomas, Albertus Magnus, & alij dicunt, quòd hæc interpretatio, cùm non sit in Isaia, vel posita est ab eo, qui primò transtulit de Hebræo; vel quòd Euangelista hanc posuit interpretationem, quamuis scriberet Hebraicè. Et hæc secunda solutio mihi videtur verissima. Nec obstat, quòd nomen sit Hebraicum; & Euangelista scriberet in Hebræo; sæpe enim in eodem idiomate vnum nomen obscurum per alia faciliora explicatur.

Hieron. Paschas. Irenæus. Epiphan. August. Galatius. Ludouic. de Merol. Alb.Magn. Eccles.24. D.Thom. Alb.Magn.

QVÆSTIO XXI.

Quomodo prophetia concordet cum historia?

66. CIRCA veritatem historiæ Euangelicæ inquirendum, quòd non videtur Euangelista concordare cum prophetia; nam *Isaiæ 7.n.14.* iuxta Septuaginta dicitur: *Vocabis nomen eius Emmanuel* Euangelista verò, *Vocabunt nomen eius.* Respondet primò D. Hieronymus, quòd sæpe Euangelistæ intendunt ad sensum & non ad verba. Secundò, quod verum est, Septuaginta ita legere, *Vocabis*; tamen nostra Vulgata, iuxta veram radicem Hebraicam, habet in passiua, *Vocabitur nomen eius*; & idem est sensus. Deinde in illa lectione Septuaginta; Propheta loquebatur cum familia Dauid, ac si diceret: Tu domus Dauid, *Vocabis nomen eius*; Euangelista verò citat prophetiam, referendo illam ad omnes populos; ac si dicat: Omnes populi vocabunt. Et quare populi vocabunt? Respondet Theophylactus. *Opera eius demonstrabunt eum Deum esse, & nobiscum conuersari.* Hieron. Theophyl. Isai. 7.

Matthæi 1. num.24. Exurgens autem Ioseph à somno, fecit sicut præcepit ei Angelus Domini, & accepit coniugem suam.

VERSIONES.

Vatablus. Excitatus autem à somno Ioseph, fecit, vt iniunxerat ipsi Angelus Domini, & adiunxit sibi vxorem suam.

Pagninus. Excitatus autem Ioseph: assumpsit vxorem suam.

Euthymius. Experrectus autem à somno.

EXPOSITIO.

67. DESCRIBITVR hîc obedientia Ioseph, tam in faciendo id, quòd præceptum est: *Accepit coniugem suam*; quàm sequendo modum, quo ei mandatum est; *Sicut præcepit ei Angelus.* Vera obedientia non solùm rem adimplet, sed etiam modum præcepti. Egressus est Abraham, sicut præceperat ei Angelus *Genes. 12.* Vatablus, Pagninus, Arias, legunt, *Excitatus à somno.* Excitari à somno denotat expergefieri ab aliquo: à quo ergo in vigilia vocatus est Ioseph? Sine dubio ab ipsa obedientia, quæ eum dormire non sinebat. *Et accepit coniugem suam.* Respondet D. Thomas ex Chrysostomo, quia eam non eiecerat à domo, sed à corde. *Magna Ioseph obedientia.* Vatablus. Pagninus. Arias. D. Thomas. Chrysost.

Matthæi 1. num.25. Et non cognoscebat eam, donec peperit filium suum primogenitum: & vocauit nomen eius Iesum.

VERSIONES.

Theophyl. Et non cognouit eam, donec peperisset.

Textus Græcus. Donec peperit filium suum, illum primogenitum.

EXPOSITIO.

EXPLICAT Euangelista virginitatem Mariæ, dum ait, quòd Ioseph eam non cognoscebat; & quomodo ipse cum Deipara

para hanc excellentiam habuerit, vt puerum natum Iesum vocauerit.

QVÆSTIO XXII.

Quomodo illud verbum, non cognoscebat eam, donec peperit, *sit explicandum?*

68. Hilarius. VERBVM illud, *non cognoscebat*, variè interpretati sunt Patres. D. Hilarius citatus à D. Thoma *in Catena*, ait. *Propter sanctissimæ Mariæ glorificationem à Ioseph cognosci non potuit, donec peperit. Dominum enim gloriæ habens in vtero quomodo cognosceretur? Si Moysis cum Deo colloquentis glorificata est facies, vt non possent intendere in eum filij Israël: quanto magis Maria cognosci, vel intueri non poterat, quæ Dominum potentiæ in vtero habebat. Post partum autem à Ioseph agnita inuenitur specie faciei, non tactu libidinis.* Et ita asserit S. Pater, quòd dum verbum claudebatur in vtero Virginis, eius facies resplendebat fulgore, ac proinde agnosci non poterat, postea verò agnita est. Cuius etiam opinionis meminit D. Thomas 3. *part. quæst.* 28. *art.* 3. *ad* 3. & illam probat Carthusianus, & Glossa ordinaria. Hæc sententia videtur difficilis: quia ille faciei fulgor, non solùm à Ioseph, sed etiam ab aliis fuisset visus, & ab ignaris mysterij magico operi, vel aliæ indebitæ causæ attribueretur.

Virginis facies ob resplẽdorem non poterat intueri.
D.Thom.
Carthusian.
Glossa Ord.

69. Imperfect. Author Imperfectus *hom.* 1. verbum *cognoscere*, refert ad intellectum; ante partum non cognouit Ioseph Virginem, cuius esset dignitatis, quæ vnigeniti Dei facta fuerat mater; sed postquam peperit, tunc cognouit eam D. Epiphanius hæresi 38. *Non nouerat*, ait, *quòd talis gloria honorandus esset aliquis in terra, maximè mulier; non igitur cognouit ipsam, donec vidit miraculum, nec cognouit miraculum ipsius, donec vidit genitum ex ipsa.* Quamuis enim Ioseph magnam de Virgine æstimationem haberet, eius tamen sanctitatis apicem non cognouit, nisi cùm vidit Deum ex ipsa natum; solum enim maternitas Dei præclaram Virginis virtutem poterat declarare. Licèt hæc sententia in magnam cedat Virginis gloriam, verbis tamen Euangelistæ loquentis de cognitione in ordine ad partum, quadrare non videtur. Deinde, quia Ioseph nouerat iam Virginem ex Spiritu sancto concepisse, ex quo eius sanctitatem concipere poterat.

Epiphan.

Sola Dei maternitas Virginis declarat sanctitatem.

70. Luc. 1. Hieron. Chrysost. Ambros. Verbum ego *cognoscere*, accipitur hîc in sensu Scripturæ vsitato, pro familiari congressu, quo vir vxorem suam cognoscere solet, *Gen.* 4. *num.* 1. & 1. *Reg.* 1. *num.* 19. & 3. *Reg.* 1. *num.* 4. & *Luc.* 1. ait Virgo, *Virum non cognosco.* Et quamuis Euangelista dicat, quòd Ioseph non cognouerit eam, donec peperit, non sequitur, quòd post partum ipsam cognouerit, vt iam multis exemplis ostendi suprà *num.* 3. & docent D. Hieronymus *contra Heluidium*, D. Chrysostomus *hom.* 5. D. Ambrosius *lib. de Noë, & Arca cap.* 17. *& de institut. Virgin. cap.* 15. D. Bernardus *sermon.* 72. *in Cantic.* & omnes Patres cum vniuersa Ecclesia Catholica. Psalm. 122. num. 2. *Oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri.* Ergo, ait D. Bernardus, postquam cœperit misereri, auertentur oculi eius? Absit. Cantic. 2. num. 16. *Dilectus meus mihi, & ego illi, donec aspiret dies.* Ergo, vbi aspirauerit dies, ait D. Bernardus, cessabit sponsus intendere sponsæ; aut ipsa illi? Absit: in æternum perseuerabunt sibi mutuo. Psalm. 111. num. 8. *Paratum cor eius, non commouebitur in æternum, donec despiciat inimicos suos.* Ergo despectis inimicis iustus commouebitur? Minimè. Et alia multa loca similia. Dixit ergo Euangelista id, quod non erat factum, & ad suum inseruiebat intentum, ad ostendendum Christum non esse ex virili semine conceptum, descripserat enim Christi genealogiam: *Generatio Christi sic erat.* Deinde hoc probat testimonio suo: *Antequam conuenirent, inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto.* Postea testimonio Angeli; *Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est.* Tertiò. Testimonio Isaiæ: *Ecce Virgo concipiet.* Quartò. Manifesta experientia: *Non cognouit eam, donec peperit.* Quòd verò nec post partum ipsam cognouerit, docent Patres citati, & alij cum Ecclesia Catholica, & ait D. Chrysostomus, D. Paschasius lib. 2. *Quod consequens erat, ac manifestum tuo intellectui Euangelista reliquit, quoniam nec postea quidem eam, quæ tali modo mater effecta est, ille iustus ausus fuerit attingere.*

Bernard. Psalm. 122. Cantic. 2. Psalm. 111. Chrysost. Paschasius.

QVÆSTIO XXIII.

Quomodo Christus Dominus dicatur filius primogenitus Virginis?

71. Anselm. DIFFICVLTAS est, quia primogenitus dicit respectum ad alios filios, & ideo hanc quæstionem tripliciter exponit D. Anselmus: *Filium suum primogenitum.* Primò Christus dicitur primogenitus, idest, natus à Patre ante omnia sæcula. Et in hoc conuenit D. Epiphanius *hæresi* 78. Secundò dicitur primogenitus ille, qui primò est natus, secundùm vsum Scripturæ, siue post eum alij nascantur, siue non. Et ita etiam D. Hieronymus *contra Heluidium*, D. Paschasius, & alij. Et patet multis exemplis. *Exod. cap.* 4. *n.* 22. Deus vocat Israël primogenitum suum, cùm alium non haberet. *Exod. cap.* 12. *num.* 29. dicitur, interfectos fuisse omnes primogenitos Ægyptiorum, in quibus sine dubio multi erant vnigeniti, & *cap.* 12. *num.* 12. & 22. *num.* 29. præcipit, omne primogenitum sibi sanctificari, & vsque ad octauum diem non poterat discerni, an alij essent orituri, vel non. Tertiò dicitur primogenitus respectu omnium fidelium, vt ait Apostolus, vt sit ipse primogenitus inter multos fratres: licèt enim Pater homines iustos adoptauerit in filios, *Dedit eis potestatem filios Dei fieri*; tamen Christus Dominus, vt filius naturalis, est primogenitus. Et ita rectè ait Albertus Magnus: Primogenitus, idest, princeps omnium filiorum Dei.

Epiphan. Hieron. Paschasius. Exod. 4. & 12. & 22. Alb. Magn.

LIBER SECVNDVS

De Infantia, & Pueritia Domini noſtri Ieſu Chriſti.

CAPVT PRIMVM.

NASCITVR CHRISTVS DOMINVS.

Lucæ 2. n. 1. Factum eſt autem in diebus illis exiit edictum à Cæſare Auguſto, vt deſcriberetur vniuerſus orbis.

VERSIONES.

Vatablus. Euenit autem, vt exiret decretum à Cæſare Auguſto, vt cenſeretur totus orbis.

Syriacus. Vt deſcriberetur vniuerſus populus poſſeſſionis eius.

Arias. Decretum deſcribi omnem habitatam.

D. Ambroſ. hic, & ſermone de Natiuitate. Exiit edictum, vt cenſum profiteretur vniuerſus orbis.

Textus Græcus. Exiit placitum à Cæſare, vt numeraretur vniuerſus orbis.

EXPOSITIO.

1. EXACTVM *eſt*, non caſu, ſed diuina prouidentia, quæ per res humanas altiſſima præparat. *In illis diebus*; poſt natiuitatem Ioannis Baptiſtæ, de quo egit Euangeliſta cap. 1. *Exijt edictum*; modus loquendi Scripturæ, dum decretum Regis publicatur, *Eſther 1. num. 19. Daniel. 6. num. 7.* Dicitur exire, quia à ſecreto Regis corde, quod in manu Dei eſt, *Prouerb. 21. num. 1.* in quo vſque ad illud tempus delitescebat, voce, vel ſcripto prodiit. *A Cæſare Auguſto*, hic eſt ſecundus Imperator Romanorum; imò primus qui iuſtè obtinuit principatum; Iulius enim Cæſar tyrannicè occupauit. Et etiam hic primus dictus eſt *Auguſtus*, qui Romanam maximè auxit Rempublicam; & omnes ab illo dicti ſunt *Auguſti*; anno 42. eius Imperij natus eſt Chriſtus. *Vt deſcriberetur vniuerſus orbis*, ſeu, vt clariùs habet Syriacus, *Populus poſſeſſionis eius*; hæc enim deſcriptio facta non eſt in vniuerſo mundo, ſed in illa tantùm parte, quæ ſub Romanis erat. Dicitur autem vniuerſa terra, ratione illius partis, in qua res fit, vt notat D. Hieronymus *cap. 13. Iſaiæ*, & patet *Matthæi 27. num. 45. & Actor. 11. num. 28. ad Rom. 1. num. 8.* Vel dicitur *vniuerſus orbis*, vt ait Caietanus, *Auguſtus ad gloriam ſui imperij ſcripſit abſolutè vniuerſum orbem, tanquam eſſet dominus vniuerſi, cuius tamen nullus vnquam fuit Imperator.* Hæc autem deſcriptio fiebat per capita generationum, ſeu per familias ſimul à viro, & fœmina, more Romanorum, vt teſtatur Dionyſ. Halicar. *lib. 4.* aliàs, vt ait Lyranus, honeſtiſſima Virgo non aſcenderet. Quamuis aliquæ deſcriptiones in peculiaribus prouinciis iam eſſent factæ, vt tempore Dauid *2. Reg. vltim.* Hæc tamen Auguſti fuit prima vniuerſalis in orbe, vt notat Oroſius *lib. 6. cap. 22.* & Beda *hic*, qui ait: *Nullum vnquam fuit tantum pacis indicium, vt vna deſcriptione totum orbis concluderetur.* Tributum autem, quod ſoluebatur à Iudæis, aliqui exiſtimant, eſſe duas drachmas, quas ipſi Dei templo ſoluebant.

Hieron. Caietanus. Dionyſ. Lyranus. Oroſius. Beda.

Syriacus.

QVÆSTIO I.

Ex quo motiuo hæc deſcriptio facta fuerit ab Auguſto?

HÆc deſcriptio facta eſt, non ſolùm, vt ſciret Imperator, quot homines ſub eius eſſent poteſtate, ſed etiam, vt teſtantur D. Ambroſius, Euthymius, ab vnoquoque ad belli, ac pacis expenſas certum ſoluebatur tributum. Imò referunt Liuius *lib. 1.* Florus *lib. 1. cap. 6.* quòd populus Romanus deſcriptiones facere ſolebat, dum populus iuramento adſtrictus æſtimationem ſuarum facultatum apud Cenſorem profitebatur; & ex hac æſtimatione populus pro maiori facultate ſuarum rerum in claſſes, & centurias diſtinguebatur. Ioſeph. *lib. 18. Antiq. cap. 1.* refert, huiuſmodi deſcriptionem factam fuiſſe à Cyrino Conſule in Galilæa; & ob hanc rationem etiam refert Iudam Gaulanitem populum commouiſſe, de quo fit mentio *Actor. 5. num. 37.* Quaſi Iudæis non liceret prophanis Regibus tributa ſoluere.

2. Ambroſ. Euthymius. Liuius. Florus. Ioſephus.

soluere. Certum tamen est, quòd hæc descriptio certo tributo fiebat, & dicebatur professio, vt legit D. Ambrosius; & vt aduertunt omnes Expositores ad id, quod Euangelista infrà ait; *ibant omnes, vt profiterentur*; & statim de Ioseph, *vt profiteretur cum Maria*. Nominabatur ergo professio, quia ore, & opere profitebatur quilibet se subditum Imperio Romano. Vera subiectio, ac seruitus, non solùm verbis, sed etiam operibus demonstratur. Nabal Carmelus, & Semei vterque grauibus, & iniuriosis nominibus Dauidem Regem affecit, 1. *Reg.* 25. *num.*10. 2. *Reg.*16. *num.*7. In itinere pro Nabali, & tota domo occurrit Abigail Dauidi, se seruam profitendo; post transitum Iordanis Semei se Regis seruum nominando, 2. *Reg.*19. *num.*2. tamen Nabali, & toti eius familiæ veniam dedit absolutè; Semei verò limitatè pro vitæ suæ tempore, 3. *Reg.*2. *num.*38. Quare ergo Rex in facto tam simili, tam dispari modo se habet? Cùm pro delenda Nabalis domo iuramentum præstitisset? nec enim paruum munus, scilicet ducenti panes pro quadringentis sociis, tanti potuit Regis iracundiam lenire. Quare ergo Abigail verè, & ex animo se seruam profitetur, vt ait Abulensis, & Rabbanus; & ideo non solùm voce, sed etiam paruo munusculo fidem suam protestatur; Semei verò fictè, erat enim vir seditiosus, vt ait Lyranus, & ideo quamuis potentissimus, solùm verbis, non tamen factis, ac donis se seruum exhibet.

Ambros. *Vera seruitus operibus demonstratur.*

Abulensis. Rabbanus.

Lyranus.

QVÆSTIO II.

Quare Christus Dominus nascatur, dum orbis vniuersus numeratur?

3. HÆc ratio ex capite multiplici inuestiganda est; ratione temporis, Imperij Romani, tributi, ac etiam Beatissimæ Virginis, & Christi Domini. Et primò ratione temporis. Diuina Sapientia disponente, nascitur Christus eo tempore, quo Romani principabantur; & ideo Euangelista non describit natiuitatem Christi memoratis Regibus Iudææ, sicut mos extitit Prophetarum, sed, his omissis, de Romano Imperatore, qui clauem totius orbis tenebat, mentionem facit. Quod notat Ioannes Geometra in Catena Græca D. Lucæ. *In propheticò sermone*, ait, *solis Iudæis prædicatio, regnum solum Iudæorum describitur. Visio enim, inquit, quam vidit Isaias in diebus Oziæ, & Ioathan, & Achaz: qui regnauerunt in Iudæa. In mysterio autem Euangelij per totum orbem prædicandi, describitur imperium Cæsaris, qui vniuerso orbe imperare videbatur.* Non memorantur hîc Reges Iudææ, sed Imperator orbis, quia iam prædicatio, & notitia veritatis, non in vno populo, vt olim in Iudaico, coarctanda erat, sed in omnium Gentium nationes diffundenda, ac promulganda. Deinde fortasse; quia illi tantùm Reges, & domini reputabantur, quibus notitia veritatis dabatur: cùm autem hæc prædicatio iam sit dilatanda per orbem; ideo hîc dicitur Rex, & Imperator.

Ioan. Geom.

Prædicatio Euangelij in omnes Gentes diffunditur.

4. Secundò. Ait Toletus *annot.* 1. vt tempus promissum aduentus Christi manifestaretur, quando iam Iudæi sub alieno principe erant, qui etiam ipsis, & Gentibus imperaret; tunc enim ventrus promissus est, *Genes.* 49. quando sceptrum Iudæorum deficeret. Ita ille. Tertiò. Vt denotaretur summa pax, quæ sub Augusto in mundo florebat, ita vt ipsa Iani templi ianuas claudiret, in eo, quasi pacem includens, quam pro signo aduentus Christi Prophetæ prædixere. *Erit pax in diebus eius*, de qua pace mentionem facit Orosius *lib.*6. *cap.*20. ex Suetonio, & aliis. Vnde ait Zacharias Episcopus hîc; *Iuxta fidem historiarum tanta pace regnauit Augustus annis duodecim, circa tempus dominicæ natiuitatis, vt tam foriusecis, quàm ciuilibus bellis toto orbe sopitis, etiam ad literam videatur completum illud propheticum: Conflabunt gladios suos in vomeres*, Isai.2. num.4. *Pacatissimo autem tempore congruè nascitur Christus, quia Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi*, 2. Corinthior.5. num.16. Ex pacis signo præsentia Christi bene colligebatur; nec enim aliter conueniens erat vt mundum sibi attraheret, quàm pace, hac enim plus deuincitur, quàm contentione, & pugna.

Denotatur tempus Messiæ.

Orosius.

Zacharias.

Isai. 2.

2.Cor. 5.

Plus acquiritur pace, quàm bello.

5. Quartò. Et ex parte Imperij. Vt significaretur Imperium Romanum, vt notat D. Bonauentura, quo durante Christi aduentus prænuntiatus erat. Daniel.2. num.44. *In diebus regnorum illorum suscitabit Deus cœli regnum, quod in æternum non dissipabitur.* Christus lapis ille sine manibus de vtero virginali veniens, qui omnia mundi subiecit imperia. Sed quare, dum Imperium Romanum concutiendum est, tanta proponitur potestate, vt totus orbis eius mandatis obediens tributum soluat; & Christus, à quo est subiiciendus, tam pauper, & humilis ostenditur, vt non sit ei locus in diuersorio, sed in præsepio à Virgine matre reclinetur? Hugo Victorinus lib. 4. de vanitate mundi. *Cùm Roma*, ait, *victrix super Regna omnia superbo fastu caput extulisset, tunc ergo dominante superbia, humilis venit, vt de sua humilitate celsitudinem mundi sterneret, manifestè demonstrans, quantus in sua maiestate foret qui in nostra infirmitate positus vniuersa subiecit.* Dum Romana potestas super totum orbem imperabat, finis illius adest, & à Christo puero, paupere, & humili subiuganda, & vt glorioßissima sit victoria, quando cum Cæsaris magnitudine congreditur, non exercitu Angelorum, sed humana infirmitate, ipsa mundana celsitudo est expellènda, & confundenda. Cùm Dauid exiret in pugnam cum Goliath diuina prouidentia Saulis arma ei non aptantur, vt notat D. Chrysostomus homilia de Dauid, & Goliath. *Tam ista arma*, ait, *puer gestare non potuit, quàm Goliath his armis non meruit interire.* Vt valde honorabilis esset victoria, dum non nobili ensis instrumento, sed vili fundæ caput amputatur. Vide *lib.*1. *cap.*5. *num.*6.

Daniel. 2.

Hug. Vict.

Humilitate deuincitur superbia.

Chrysost.

Gloriosa victoria vili instrumento.

6. Quintò. Et ex parte tributi. Non nascitur Christus antea, sed quando omnes sub vnius potestate numerabantur, quod notat Paulus Orosius lib.6. cap.17. *Longè aliud viuendi genus homines subeunt, vt omnes humiliter placere studeant, non insolenter offendere, sed ad tam salubrem humilitatis doctrinam magistro opus est; itaque opportunè Augusti Cæsaris temporibus natus est Dominus Iesus Christus.* Quando omnes vni Cæsari tamquam Domino soluebant tributa, nascitur Christus, vt etiam cum eis scribatur, quia tam durum iugum est, vt omnes vni obediant, & seruiant, quòd ad hoc mitigandum conueniens fuerit, vt ipse Christus Dominus veniret, & sui exemplo homines instrueret,

Tolet.

Orosius.

Valde dura vt omnes vni obediant.

instrueret, vni taliter imperanti se ipsos subdere, & obtemperare. Sextò. Quia res magna sine Christi halitu non fit. D. Nazianzenus *orat. 9.* ita ait. *Cum Christo describis, cum Christo tributum expendis, cum capite censuram facis, cum verbo rationem subducis: quid autem sibi vult hæc oratio? Sanè, nisi me sententia fallit, eos, quibus huiusmodi munera commissa sunt, admonet, Deum semper maximis rerum administrationibus interesse.* Magna rerum administratio adeò difficilis est, vt non possit perfectè adimpleri, nisi speciali interuentu Dei, ac præsentia Christi. Vel quia adeò est asperum, vt homines tributa reddant inusitata, quale erat hoc Cæsaris, vt ad eius facilitatem, eis dicat S. Pater, *Cum Christo describis, cum Christo tributum expendis.* Nazianz.

7. Septimò. Et ex parte Virginis. Vt ipsa haberet iustam causam veniendi in Bethleem, & ibi pareret. Ita Theophylactus. *Propterea fit descriptio, vt quum omnes in suas patrias irent, ascenderet & Virgo in Bethleem, ac impleretur prophetia.* Quæ ratio est valde communis, & litteralis. Theophyl.

8. Octauò. Et ex parte Christi Domini, S. Gregorius Papa homil. 8. in Euangel. *Quid est*, ait, *quòd nascituro Domino mundus describitur, nisi hoc, quod apertè monstratur, quòd ille apparebat in carne, qui electos suos adscriberet in æternitate.* Ac proinde hac descriptione illa figurabatur, quam Deus suorum electorum faciebat. Nonò. Deus per Augustum Cæsarem, tamquam per ministrum, vicem eius tenentem, ab omnibus hominibus exigebat, vt soluerent tributum puero nato, quamuis ipse Cæsar, veluti Caiphas, non intelligeret mysterium. D. Thomas lib. 3. de regimine principis opusc. 20. cap. 3. *In hac descriptione*, ait, *soluebatur census, seu tributum in recognitionem debitæ seruitutis, non sine mysterio, quia ille natus erat mundi Dominus, & Monarcha, cuius vices gerebat Augustus, licèt non intelligens, sed nutu Dei, sicut Caiphas prophetauit.* Similiter D. Ambrosius *hîc*; vbi ait, quòd *Augustus exquirebat tributum vice Christi, cùm ipse tantum sit Dominus totius terræ; & census non est auri, & argenti, sed animi, quem sibi Christus expostulat.* Decimò. Tributum exquirebatur nomine ipsius Cæsaris; & tamen Christus voluit illud dare, dum prima Ecclesiæ suæ, ac fidei iacebat fundamenta, vt per hoc manifestum appareat, quòd Christiana pietas principibus, eorumque bonis non aduersatur; imò potiùs eis obsequium præstat. D. Isidorus Pelus. lib. 1. Epistol. 48. *Descriptus est Dominus, cùm vtero gestaretur, & censum Cæsari pependit: hinc videlicet, velut lata lege, nobis indicens, vt ei, qui imperium tenet, obediamus: modò nihil ad pietatem detrimenti afferat, nec pauperum obtentu tributum pendere detractemus.* D. Thom. *Soluebatur tributũ Christo, vt Regi.* Ambros. *Ecclesia non aduersatur principibus.* Pelus.

9. Vndecimò. Nascitur Christus, quando inter Romanos ciues posset computari, vt sic gloriam illius Reipublicæ maximè extolleret: numquam Deus alicui adest sine magno rerum incremento. Paulus Orosius lib. 6. cap. vlt. *Dominus Iesus Christus*, ait, *hanc vrbem nutu suo auctam, defensamque, in hunc rerum apicem prouexit, cuius potissimè voluit esse, cùm venit dicendus vtique ciuis Romanus, census professione Romani.* Vnde lib. 1. cap. 1. num. 113. Vel, vt ait Procopius in cap. 12. Isaiæ, *Rerum summa ad Romanos delata, vnicam Reipublicæ formam, & Monarchiam, vt & Ecclesiam vnam, vnamque fidem fore demonstraret.* Nato Christo totus orbis in vnam Rempublicam Romanam coadunabatur, veluti præsagium, Ecclesiam Romanam vnam in orbe, & super totum orbem futuram. Oros. *Christus ciuis Romanus.* Procopius. *Ecclesia Romana vna.*

Duodecimò. Origenes homil. 11. in Lucam. *In totius orbis*, ait, *professione describi oportuit, & Christum; vt cum omnibus scriptus sanctificaret omnes, & cum orbe relatus in censum communionem sui præberet orbi, vt per hanc descriptionem describeret quoque ex orbe secum in libro viuentium, vt quicumque crederent in eum, postea cum Sanctis scriberentur in cœlis.* Vbi primum Christus ad nos accessit, statim in Imperatoris libellis nobiscum ponitur, vt sic magis hominibus sese communicet, & cælestia dona tribuat, ac sui humilitate, qua censum Cæsari pependit, nos ab omni onere, ac censu Diabolique tyrannide liberaret, ac cum suis Sanctis in cœlis collocaret. Origenes. *Christus se nobis communicat.* *Sui humilitate nos liberat.*

10. Decimotertiò. Notat Paulus Orosius lib. 6. cap. vlt. *Eodem quoque anno*, ait, *idem Cæsar, quem his tantis mysteriis prædestinauerat Deus, censum agi singularum vbique prouinciarum, & censeri omnes homines iussit, quando & Deus homo videri, & esse dignatus est. Tunc igitur natus est Christus Romano censui statim adscriptus, vt natus est.* Ecce vbi primum Christus Dominus mundo apparet, statim redigitur in catalogum, in quo subditi, qui Imperio Romano tributa exoluebant, inscribebantur. Sed quare Christus, qui omnium Dominus nascebatur, tam citò festinat seruitutem profiteri? Cùm esset omnium Rex dispositi, in primo ingressu iugum subiecti, & onus inferioris supportare, vt per experientiam haberet omnium miseriis condolere, & compati. Oros. *Qui miseriã sustinuit, facile miseretur.*

11. Magnis tributis Salomon, & Roboam rempublicam oppresserunt, 3 *Reg.* 12. *à num.* 4. Dauid verò, cùm factus esset Rex, nullum imposuit, nec vllam rem ab aliquo exquisiuit. Cur Salomon & Roboam tam propensi ad imponendum iugum in populo; Dauid autem tam repugnans, & contrarius? Præclarè soluitur dubium verbis S. Odonis Abbatis Clun. lib. 2. Collation. *A Saule*, ait, *Dauid infectabatur, & super contritionem eorum, qui amaro erant animo, compatiebatur, quæ commiseratio Roboamum in delicijs natum non capiebat.* Reges illi, vtpote in magna educati opulentia, facillimo negotio populum multis pecuniis soluendis vexabant; at Dauid penuria enutritus, multis calamitatibus, ac onere probatus suos milites in deserto sustentando, dum esset profugus à facie Saul, absque eo, quòd haberet, vnde alimenta eis posset præstare, factus Rex noluit tali miseria suos opprimere, vt cogerentur soluere id, quod non haberent, vt eleganter dixit Tullius. *Multis expertus maximè refugit, vt sui penuria afficiatur.* Post adoratum vitulum à populo Israëlitico, magnam cædem, ac vindictam in idololatris exequi iussit Moyses *Exod.* 32. *num.* 26. Cùm tamen iam Dominus esset placatus voce illius; at verò cùm populus esset in Setim, & fornicatus esset cum filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad sacrificia sua, & adorauerunt Deos earum; & initiatus est Israël Beelphegor; & iratus est Dominus; ait ad Moysem: *Tolle cunctos principes populi, & suspende eos contra Solem in patibulis,* Num. 25. num. 1. Sed quare in Sinai Moysis spiritus Aaronem ad interfectionem excitauit; hîc verò in Setim necesse fuit, vt Deus imperaret? Ea nunc mihi est ratio. In Sinai Moyses in magna sublimitate constitutus cum Deo loquens, à labe peccati alienus (nam, vt vult D. Ambrosius *lib.* 1. *officio.* Tullius. Num. 25. Ambros.

D.Thomas officio, cap. 36. D.Thomas 2.2. quæst. 60. artic. 6. ad 2. Eusebius, Lyppomanus, & alij, ipse in cæde Ægyptij non peccauit,) & ideo tam grauiter insurgit in delinquētes: at in Setim, iam miserias, ac infirmitates peccati erat expertus in Cades, *Num.* 20. *n.* 10. & hac de causa tam compatiens extitit in peccatores, vt ad supplicium in eos exequendum diuino mandato sit impulsus.

Eusebius. Lyppoman.

QVÆSTIO III.

Quare ob populi enumerationem Dauid puniatur, Augustus verò minimè?

12. OB populi computationem graui pœna mulctatur Dauid 2. *Reg. vlt. n.* 11. 1. *Paralip.* 21. *num.* 13. Augustus verò non sic pœnas dedit; imò ad tantam destinatus est gloriam, vt tempore suo Christus nasceretur. Respondet primò Simon Cassianus *lib.* 1. *cap.* 2. quòd Augustus nutu Dei, ac vice Christi, vt agnosceretur supremus omnium Dominus, vbi primum natus est, orbem descripsit, Dauid verò sui spiritus ductu; & sæpe Deo inspirante, multa fiunt, quæ nostræ menti prohibita sunt, vt patet in morte Sanson. Secundò. Communis solutio. Castigatur Dauid Dei amicus, & familiaris; quia *Quos amo, arguo, & castigo*, Apocalyps. 3. num. 19. peccatores autem sæpe in hac vita non puniuntur, quia suppliciis deputantur æternis. Tertiò. Refert Iosephus ex traditione Hebræorum *lib.* 7. *cap.* 10. quòd ex eo Dauid castigatus, quia diuinum ab eo neglectum fuit præceptum, *Exod.* 30. *num.* 12. A singulis numeratis capitibus exigendum erat dimidium sicli in vsum Sanctuarij. Et esto hoc exquireret Dauid, adhuc peccaret, vt notat Abulensis *in lib.* 2. *Reg. cap. vlt. quæst.* 17. quia cogebat populum ad computationem, & consequenter ad tributum sine causa. Quartò, quod tangit etiam Abulensis *citatus*, Dauid ex superbia, & iactantia numerationem fecit; Augustus verò ex iusta causa, vt vnusquisque Romano Imperio se subditum profiteretur: & eadem res, dum ex iactantia, reprobatur, dum verò ex necessitate, laudatur maximè. Ait Paulus 2. Corinth. 1. num. 12. *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.* Vnde Paulus prohibet aliorum de nostra virtute testimonium adducere, vt inquit D. Chrysostomus homilia 72. in Matth. *Ipsi*, ait, *quos ad testimonium tuæ virtutis citas, latrones abs te constituuntur, qui te regno cœlorum spolient.* Et tamen Christus Dominus in passione sua, dum astaret coram Præside, de sua ait doctrina: *Quid me interrogas? interroga eos, qui audierunt.* vbi testes vocat. Aliorum testificatio ex iactantia damnabilis; ex necessitate verò maximè laudabilis. Quintò. Dauid admonitus fuit à Ioab, vt à sententia sua denumerando populo desisteret, 2. *Reg. vlt. num.* 3. Augusto verò nullus obstitit: ergo multo grauiùs Dauidis peccatum, dum contempsit eum, à quo salubriter dirigebatur. Sextò. Numerante Dauide populum, magna clades facta est. Numerante Cæsare, benignitas Dei in terris apparuit. Vide Dei clementiam, quòd si ex vna numeratione populi malum pullulauit. Ex altera summa omnium salus exorta est.

Apocal. 3.

Iosephus.

Abulensis.

Res ex iusta causa laudabilis.

2. Cor. 1.

Chrysost.

Contemnere admonitionem, damnabile.

Vnde occasio supplicij, inde Deus sumit occasionem miserandi.

Scribens Moyses vniuersale diluuium *Genes. 6. num. 6.* ait. *Videns Deus, quòd multa hominum malitia esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore, pœnituit eum, quòd hominem fecisset in terra, & tactus dolore cordis intrinsecus. Delebo, inquit, hominem, quem feci.* Et tamen infrà *cap.* 8. *num.* 21. ait Deus. *Nequaquam vltrà maledicam terræ propter homines, sensus enim & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua.* Ecce hominis cogitatio intenta ad malum extitit occasio vt diuina ira sæuiret in genus humanum. *Cuncta cogitatio cordis intenta ad malum, delebo hominem*; & ipsamet cogitatio miserandi etiam fuit occasio. *Sensus, & cogitatio hominis in malum prona sunt, nequaquam vltrà maledicam terræ.* Alta Dei sapientia, eadem occasio sumitur ad misericordiam, quæ extitit etiam ad supplicium. Fauet Carthusianus ibi: *Deus*, ait, *interdum ostendit rigorem suæ iustitiæ, interdum verò dulcedinem suæ clementiæ, secundùm beneplacitum, & ordinem inperserutabilis, atque immensæ sapientiæ suæ, omnia etenim facit, vt sua perfectio in rebus resplendeat.*

Genes. 6.

Genes. 8.

Carthusian.

Lucæ 2. num. 2. **Hæc descriptio prima facta est à Præside Syriæ Cyrino.**

VERSIONES.

Syriacus. Hæc descriptio prima facta est sub præfectura Kyneni in Syria.

D. Ambrosius hîc. Hæc professio prima facta est, Præside Syriæ Cyrino.

Vatablus, Theophylactus. Facta est, Præside Cyrino.

EXPOSITIO.

13. IN lectione nominis Cyrini variant Authores. Quidam Cyrenum, alij Cyrinum legendum putant. Et siue hoc, siue illo modo vocetur, parum interest ad præsentis textus expositionem. Tamen aliqui ex hoc fortasse assumpserunt occasionem asserendi duas fuisse descriptiones; vnam quam hîc refert Lucas, quæ incidit anno 42. Augusti; aliam, cuius mentionem facit Iosephus *lib.* 18. *Antiquit. cap.* 1. & eam collocat anno 51. Augusti. Sed, vt bene notant Expositores, descriptio vna, & eadem fuit; & Iosephus errat in annorum computatione. Dicitur autem hæc descriptio *prima* ab Euangelista, & missis aliquibus interpretationibus minus propriis. Quia fuit prima generalis totius Orbis, vt ait Paulus Orosius lib. 6. cap. 22. *Hæc est prima illa professio, quæ Cæsarem omnium principem significauit.* Similiter Beda. Secunda expositio. Quia Syriæ Præses primus omnium cœpit descriptionem; est enim Syria in medio Zonæ habitabilis, & inde cœpit describere. Ita Magister *Histor. Eccles. cap.* 4. Meritò tributum, & onus in medio, & vmbilico terræ ponitur, vt inde æqualiter diffundatur in omnes. *Præside Syriæ Cyrino.* Textus Græcus

Iosephus.

Orosius.

Beda.

Magist. Hist.

Tributum debet esse in omnes.

legit sine illa propositione *à*, id est, illius tempore, seu illius præfectura descriptio facta est. Melius nostra Vulgata, *A præside Syriæ*; quasi ipse authoritate Cæsaris exigeret, & exquireret tributum; & ideo non ab Herode, qui erat Rex Iudææ, & iuxta Romanorum dispositionem gubernabat, sed à Cyrino, tributum accipiebatur, quia ad hoc negotium à Romanis destinatus erat in Syria, cuius vna pars erat Iudæa.

Lucæ 2. n.3. Et ibant omnes, vt profiterentur, singuli in suam ciuitatem.

VERSIONES.

Syriacus. Et proficiscebatur vnusquisque, vt describeretur, in suam ciuitatem.

Vatablus. Vt censerentur in suam quisque ciuitatem.

Arias. Et ibant omnes describi, vnusquisque in propriam ciuitatem.

EXPOSITIO.

14. DVBITATIO est hîc, in quam ciuitatem vnusquisque iret? Primò dicunt aliqui, quòd in illam ibant, in qua vnusquisque haberet aliquam domum, etsi pauperem. Et confirmant ex D.Cypriano *sermone de natiuitate.* Sed hoc reiicitur, quia si Virgo habebat domum in Bethleem, quomodo non erat ei locus in diuersorio? Nec Diuus Cyprianus oppositum dicit; solùm enim appellat domum paruam, in qua Christus natus est. Secundò. Dicunt alij vnumquemque proficisci in eam ciuitatem, in qua natus erat. At hoc non videtur stare: quia beatissima Virgo, & Ioseph videntur nati in Nazareth, *Marc.6. num.3.* Euthymius asserit, quòd ad illam tendebat quilibet, in qua natus erat. Hoc tamen facile refellitur ex verbis Euangelistæ, dicentis, quòd Ioseph ascenderit, eo quòd esset de domo, & familia Dauid. Ex quo dicendum est, quòd in illud oppidum singuli deueniebant, in quo erat caput familiæ, Bethleem autem patria erat Isai patris Dauidis, *1.Reg.16. num.1.* Et ibi natus, ac procreatus est Dauid. Descriptiones autem in populo Iudaico fiebant per capita vniuscuiusque familiæ, vt sic distinctio in eis maximè seruaretur, *Iosue 7. num.14. & 1. Reg.10. num.19. & 2. Reg.24. num.2.* Et ideo Augustus voluit simili modo hanc descriptionem facere, vt antiquam populi seruaret consuetudinem: & fortasse, quia tributum, quod quilibet soluebat, ad expensas propriæ ciuitatis, non verò alienæ, pertinebat.

Cyprianus.

Euthymius.

Pax, & vnitas à Christo venit.

Et ibant omnes, summa pace, ac vnitate, vt sub vno Imperatoris mandato soluerent tributum: tanta autem pax, & vnitas non à Cæsare, sed à Christo, cui tributum dabatur, proueniebat.

Ambros.

Diuus Ambrosius hîc. *Denique, vt scias censum non Augusti esse, sed Christi, totus orbis iubetur profiteri.*

Lucæ 2. n.4. Ascendit autem & Ioseph à Galilæa de ciuitate Nazareth in Iudæam, in ciuitatem Dauid, quæ vocatur Bethleem: eò quòd esset de domo, & familia Dauid.

VERSIONES.

Syriacus. Quandoquidem erat ex domo, & prosapia ipsius Dauid.

Arias. Bethleem propter ipsum esse ex domo Dauid.

D. Thaumaturg serm.1. de Annunt. Cum Maria sibi vxore prægnante, eo quòd essent ipsi è domo, & familia Dauid.

EXPOSITIO.

REQVENS loquendi modus Hebraicus, *ascendere*, pro, *ire*: vel quia euntibus à Nazareth in Bethleem ascendendum erat, cùm esset posita in altiori loco: vel moraliter, cùm ad Christi natiuitatem deuentum est, statim natura humana in sublimiori loco collocata est, & ascendere dicitur, *In ciuitatem Dauid*; ne aliquis cogitaret, esse Sion; quòd ciuitas enim Dauid dicebatur, statim explicatur; *quæ vocatur Bethleem.* Vnde notandum, quòd Magi veniunt in Bethleem permoniti per stellam, & tamen, vt Virgo ad illum locum accedat, sufficit vnius hominis edictum, adeò erat prompta in obedientia, vt cuiuscunque mandatum abundans esset, vt imparata exequeretur. D.Chrysost.homil.de Natiuit. *Vide prouidentiam Dei, ministrationem per infideles, atque fideles, ea, quæ ad se pertinent, dispensantis. Et stella quidem Magos ab Oriente produxit: at lex Mariam in patriam à Prophetis prædictam traxit.*

15. *Christi aduentu natura elenata.*

Virgo ad cuiuscunque mandatum obedientissima.

Chrysost.

QVÆSTIO IV.

Quare Bethleem eligatur ad Christi natiuitatem?

16. NOTANDVM ex D.Bonauentura *hîc*, quòd Christus Dominus *alibi est natus, alibi conceptus, alibi educatus, alibi passus.* Et eleganter ponderat Diuus Leo sermone 1. de Epiphania, *Bethleem prælegit natiuitati, Hierosolymam passioni.* Locus angustus deputatur natiuitati, vbi gloria erat decantanda. Hierusalem ciuitas magna passioni consecratur, vbi ignominiæ manifestandæ. Et hæc sit prima quæstionis ratio. Secunda, & communis. Ad ostendendum se esse de genere Dauidis. Ita Diuus Nazianzenus *sermone de natiuitate.* Diuus Paschasius, Diuus Thomas, Albertus Magnus *in cap. 2. Matthæi num. 5.* Tertia. Quia in Bethleem natus est Dauid. Ita Hugo, & alij multi. Sed si propter Regium Vatem, quare non exoritur Sol iustitiæ in Sion, quæ illius ciuitas dicebatur? In Sion sibi constituit Dauid mansionem, seu

Bonauent.

Leo.

Nazianz.

Paschas.

D.Thomas.

Alb.Magn.

Hugo.

Carthusian. seu palatium, vt notat D. Carthusianus. In Bethleem pauper prodiit in lucem, Christus autem Dominus semper amplectitur ea, quæ paupertatem, & humilitatem redolent. Quarta. D. Thomas *in cap. 2. Matth. num. 5.* ita ait. *Ad confirmationem suæ doctrinæ, & ostensionem suæ veritatis. Si enim natus fuisset in aliqua magna ciuitate, virtus suæ doctrinæ potuisset adscribi humanæ virtuti.* Quamuis humanæ opiniones, & sententiæ, quòd Christi scientia esset acquisita, ei obesse non possent; has tamen Christus voluit declinare; huiusmodi enim maximè sunt fugiendæ. Deinde nascitur in Bethleem ratione suæ veritatis, quia ita dictum erat per Michæam *cap. 5. num. 2.*

D. Thomas.

Opiniones euitandæ.

17. Quinta. In Bethleem Iuda nascitur Christus, Bethleem idem valet ac domus panis, Iuda est confessio, vbi enim cum peccatorum confessione adiungitur cœlestis panis, statim in anima nascitur vera salus Christus Dominus. S. Bernardus *sermone 1. in vigilia Natiuitatis*, inquit: *Solicitus esto, quomodo Bethleem Iudæ inueniaris, & iam non in te Dominus suscipi dedignatur. Bethleem quippe domum panis, Iuda sonat confessionem. Tu ergo si quanta potes deuotione, suscipias panem illum, qui de cœlo descendit, Bethleem factus es dignus planè susceptione dominica, si tamen confessio non defuerit.* Sexta. In Bethleem sepulta est Rachel, quæ figuraliter Ecclesiam exprimit; vt denotetur, quòd ibi est secura requies Ecclesiæ, vbi adest cœlestis panis. Paschasius *lib. 2. in Matth. cap. 2. num. 5.* ita ait: *Rachel figuram gerens Ecclesiæ, ibidem* (scilicet Bethleem) *sepulta legitur, vt in eodem loco plena requies eius signetur, vbi Christus panis viuus de cœlo descendit quotidie exortu nouo sine defectu versatur.* Vbi adest Eucharisticus panis, ibi fidelium Ecclesia secura requiescit.

Bernard.

Vbi confessio cum Eucharistia, ibi salus.

Paschas.

Vbi Eucharistia, ibi requies Ecclesiæ.

18. Septima. In Bethleem Ephrata, *Michææ 5. n. 2.* vbi sepulta est Rachel, nascitur Christus. Rachel Ecclesiam, Bethleem domum panis, Ephrata fructum ferentem significant; quia Ecclesia ad præsentiam cœlestis panis in vberes fructus productura erat. D. Paschasius citato loco. *Siquidem hic frugiferâ, vt ibi, cùm manifesta fuerit gloria Christi, satietur ex adipe frumenti, & repleatur omni felicitate perpetua.* Latè describit *Ezechiel cap. 27.* mercatores vndique aduenientes, & varias merces ferentes, de negotiatoribus Israël ait citato loco num. 17. *Iuda, & terra Israël ipsi institores tui in frumento primo balsamum, & mel, & oleum, & resinam proposuerunt in nundinis tuis.* Quomodo in vno frumento tot inueniuntur, balsamum, mel, oleum, & resina? Dionysius Carthusianus per hoc frumentum intelligit sacratum Eucharistiæ panem in nundinis Ecclesiæ Catholicæ, in quo ipsa habet omnes fructus mira dulcedine compositos, vt filios suos satiet, & in hoc vno frumento possidet odorem balsami, dulcedinem mellis, abundantiam olei, & perseuerantiam cum Christo in resina.

Paschasius.

Ezech. 27.

Carthusian.

Omnis fructus Ecclesia ab Eucharistia.

Lucæ 2. n. 5. Vt profiteretur cum Maria desponsata sibi vxore prægnante.

VERSIONES.

Pagninus. Vt describeretur cum Maria.
Vatablus. Vt censeretur cum Maria desponsata sibi vxore.
Syriacus. Sponsa sua vterum ferente.
Arias. Desponsata sibi vxore existente prægnante.
Chrysost. serm. de laudibus Virginis. Desponsata, & grauida.

EXPOSITIO.

ASCENDIT Ioseph, vt se Imperio Romano subditum profiteretur, simul cum vxore sua sanctissima, quæ etiam describebatur, vt iam suprà dixi; quæ & prægnans erat, non ante desponsationem; sed pòst, vt latè iam explicauimus *cap. vlt. superioris libri.* Et quamuis, vt ait Diuus Bonauentura, Virgo Regem cœli, & terræ concepisset, imperiali tamen edicto etiam prægnans voluit obedire, vt posset cum filio dicere: *Sic nos decet implere omnem iustitiam,* Matth. 3. 19. Bonauent. Matth. 3.

Lucæ 2. n. 6. Factum est autem, cùm essent ibi, completi sunt dies, vt pareret.

VERSIONES.

Theophylact. Accidit autem, cùm essent ibi, completi sunt dies pariendi.
Vatablus. Euenit autem, cùm essent ibi, completi sunt dies partus ipsius.
Arias. Factum est autem, esse eos ibi.

EXPOSITIO.

FACTVM *est*; non casu, sed diuina prouidentia, cùm essent beatissima Virgo, & Ioseph in Bethleem, ad quam de Nazareth iter erat ferè quatuor dierum. Multi probabiliùs dicunt, quòd beatissima Virgo in vili animali vecta fuerit: alij tamen contendunt, quòd pedibus suis iter confecerit; hoc enim videtur cum paupertate, & humilitate sua magis cohærens: & à filio concepto minimè grauabatur, imò potiùs ab illo ferebatur, vt inquiunt D. Augustinus *sermone 11. de natali Domini.* D. Fulgentius de laudibus Mariæ. *Cùm essent ibi.* Maldonatus, Toletus existimant, quòd postquam ibi essent per aliquos dies, Virgo peperit. Tamen communis, & pia populi Christiani traditio, quòd in illa nocte, in qua peruenit, peperit, præferenda est. Et ita B. Brigitæ reuelatum lib. 7. cap. 21. *Impleti sunt dies*, id est, nouem menses, vt suprà de Elizabeth diximus. Et ait, *impleti sunt dies*, vt notat D. Bonauentura; quia Christus Dominus in plenitudine temporum natus est; & non dixit: Impletum est tempus, vt scribit de Elizabeth, Lucæ cap. 1. num. 57. *Sed impleti sunt dies*; tempus includit noctem peccati, & dies gratiæ; dies verò claritatem, & lucem illius in suprema natiuitate omnia fuerunt in claritate, ac luce. 20. August. Fulgent. Maldonat. Toletus. Brigita. Bonauent. Luc. 1.

Luc. 2. n. 7. Et peperit filium primogenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præsepio: quia non erat ei locus in diuersorio.

VERSIONES.

D. Thaumaturg. serm. de Annuntiatione. Et peperit filium suum primogenitum omnis creaturæ.

Vatabl. Pagn. Theophyl. Ac fasciis eum inuoluit, & reclinauit eum.

Caietanus, Arias. Et pannis eum infasciauit.

D. Epiphanius haref. 51 ante medium. Et fasciis eum inuoluit, & iacuit eum in præsepi, & spelunca, & quod, *&c.*

Syriacus. Quia non erat eis locus, vbi habitarent.

D. Ambrosius. Posuit eum in præsepio.

EXPOSITIO.

21. BREVIBVS, & humilibus verbis Euangelista tantum explicat mysterium. Sanctissimus hic puer semper humilia appetit. Et non solùm ait Euangelista, quòd Virgo peperit filium, vt dictum est de Elizabeth *cap. 1. num. 57.* Sed ait, *peperit filium suum.* Excellentiori modo Christus inter omnes homines dicitur filius Virginis, ipsa enim sine ope viri præstitit totum concursum ex parte humanæ naturæ. *Primogenitum*; de quo in fine superioris libri *num. 69.* Et quamuis ipse vnigenitus Patris, & matris sit, vt notat D. Bonauentura; tamen vult dici primogenitus in multis fratribus factus homo, vt ait Beda *homilia 1. in Lucam.* Ac proinde, licèt Virgo vnum tantùm pepererit filium, scilicet Christum Dominum, tamen dicitur primogenitus eius, quia ipsa sanctissima Virgo omnes homines adoptauit in filios, in quibus primogenitus, & naturalis est tantùm Christus Dominus; & hoc modo Deum patrem, & matrem ipsam Dei genitricem, & fratrem Iesum retinemus, qui comparticipes nos fecit suæ hæreditatis. Vide *lib. 1. cap. 1. quæstione 45. num. 112.*

Christus excellentissime dicitur filius Virginis. Bonauent. Beda. *Virgo omnium mater.*

22. *Et pannis eum inuoluit.* Non vna veste, sed multis, vt notat Diuus Bonauentura, vt pannosus pauper posset dici. Vnde ait Author Græcus *in Catena*, non solùm homo, sed homo pauper voluit esse. *Reclinauit eum.* Diuus Chrysostomus *homilia de natiuitate Domini*, suprà datus. Reclinauit eum mater, Ioseph autem mirabatur. *Gaudebat natum, & natum non audebat attingere.* Et proh dolor! tot peccatores, non solùm attingere, sed sumere audent. Et ita explicat Interlinealis. Reclinauit eum in præsepio. *Hoc est corpus Christi super altare.* Textus, *Non erat ei locus in diuersorio.* Diuersorium erat locus hospitis, qui ita dicebatur, eo quòd, vt notat Diuus Isidorus, diuersi in eo conuenerant ad habitandum.

Bonauent. Auth. Græc. Chrysost. Interlineal. Isidorus.

QVÆSTIO V.

Qualisnam fuerit augustissimus Virginis partus?

CVM clarissima nox diei vigesimæ quintæ Decembris illuxisset orbi, processit de thalamo suo verus Sol iustitiæ Christus Deus noster. Et quòd esset noctis tempore, notat Euangelista. *Et pastores erant vigilantes super vigilias noctis.* Quod expendit Tertullianus lib. 5. aduersùs Marcionem. *Mysticè*, ait, *factum est, vt Christus nocte nasceretur, lux veritatis futurus ignorantiæ tenebris.* Nocte apparet in orbe, quia ipse vt vera lux nascebatur, vt omnes errorum tenebras, ac caligines dissiparet, ac excluderet. Et media nocte nascitur Saluator, prima scilicet hora diei, quia vbi primum hic dies constitutus à patre aduenit, statim ob vehemens desiderium prodiit è virgineo vtero. 23. Tertullian. *Christus errores depellit.* *Vehemens Christi amor.*

Cùm hoc tempus felicissimum adesset, sanctissima Virgo cum sponso suo Ioseph se recepit in quadam spelunca, de qua dicendum est *quæst. 8.* & ibi, vt reuelatum est B. Brigitæ lib. 7. cap. 21. *Tunc Virgo*, vt ibi refertur, *genuflexa est cum magna reuerentia, ponens se ad Orientem, tenebat vero faciem ad cœlum eleuatam. Erectis igitur manibus, & oculis in cœlum intentis, stabat quasi in ecstasi contemplationis suspensa, inebriata diuina dulcedine: & ea sic in oratione stante, vidit tunc moueri iacentem in vtero eius, & illico in momento, & ictu oculi peperit filium.* Et valde conuenienter anima Virginis transfixa erat in oratione, vt quæ orando conceperat, orando pareret; & cùm Virgo videret puerum natum, eum adorauit, ac ei dixit, vt reuelatum est S. Brigitæ, ac habetur eodem cap. 21. *Bene veneris, Deus meus Dominus meus, & filius meus.* In ipso autem partu Virgo habuit concursum actiuum, suauissimo quodam impulsu, absque vlla molestia, veluti quando flatus exiit ab ore; hunc enim concursum actiuum indicat proprietas verbi pariendi, & ita canit Ecclesia. *Emixa est puerpera Regem.* Vt notant Suarius *tom. 2. ad 3 part. disp. 13. sect. 1. §. Secundò colligitur*, & Ioannes Baptista Nouatus *de eminentia Deiparæ, c. 10. quæst. 6.* Alias circunstantias huius sanctissimi partus consideremus. Brigita. *Virgo orando cœpit, orando peperit.* *Virgo in partu habuit concursum actiuum.* Suarius. Nouatus.

Primò. Emisit Virgo suum sanctissimum fœtum non per latus, vt aliqui hæretici fabularunt apud Diuum Damascenum, sed per communem, & naturalem viam, & canit Ecclesia, 25.

Cuius per aluum fusus est.

Et docent Diuus Damascenus *lib. 4. cap. 15.* Toletus *cap. 2. Luc. annotat. 7.* Ratio est, quia Deus voluit fieri homo, & verus filius hominis; ergo voluit habere veram rationem partus, & natiuitatis humanæ, quæ est ab vtero. Et ita ait D. Nazianzenus orat. 16. *Voluisse Deum, non tantùm naturam, sed etiam natiuitatem humanam honorare, & ideo vtramque assumpsisse, cum omni proprietate, absque macula tamen, vel indecentia, prout Deum decebat.* Toletus. Damascen. Nazianz.

Secundò. Integritas virginitatis in partu Mariæ non est læsa, sed maximè aucta. Quòd Virgo Christum Dominum pepererit sine vlla iactura suæ virginitatis, est de fide Catholica certum, habetur expresè in Scriptura. *Ecce Virgo concipiet,* Isai. 7. 26. *Virginis integritas in partu.*

&

Ezech. 44. *& pariet filium*, Isai.7. Ezechiel.44. num. 2. *Porta hæc clausa erit, non aperietur, & vir non transibit per eam, quoniam Dominus Deus Israël ingressus est per eam, eritque clausa principi.* Et hanc conclusionem tenent omnes Patres per omnes ætates,& firmiter docet Ecclesia Catholica, quod latè probat Suarius *tom.2.ad 3.part. disp.5.sect.2.* Eleganter rem explicat D. Amedeus homilia 3. de Mariæ virginitate. *Vt claritas*, inquit, *Solis vitrum absque læsione penetrat, & vt radius oculorum tranquillo, & claro liquori sine discissione, & diuisione immergitur, vt vsque ad fundum vniuersa rimetur: sic Dei Verbum adijt virgineum habitaculum, & inde prodijt, clauso Virginis vtero; quippe qui facile posset extra Virginem corpus creare de nihilo, facile potuit corpus acceptum de Virgine extrà sine carnis scissione traycere: neque enim legi naturæ se subdit, sed legem naturæ subdit sibi.*

Suarius. Amedeus. *Quomodo Christus egressus sit de vtero.*

26. *Virginitas in partu aucta.* Augustus. Quòd verò in virgineo partu virginitas adaucta sit, eleganter docent D. Augustinus tom.10. serm.22.in Natali Domini. *Audiat*, ait, *omnis ætas, quod numquam audiuit; Virgo partu nupsit, virginitatem, dum pareret, duplicauit.* Et idem ferè habet Chrysolog. *serm.15. de tempore.* D.Chrysologus serm.142. *In tuo*, inquit, *partu creuit pudor, aucta est castitas, integritas roborata.* Similiter docet Hildephonsus Hildephons. *serm. 2. de Assumptione.* Ratio est, quia Christus Dominus bonum,& excellens, quod in nobis inuenit, non minuit, sed maximè amplificat, & cumulat: ergo præexcellens virginitatis donum, quod erat in matre, tactu suo virgineo non læsit, sed potiùs duplicauit, & corroborauit.

27. *Partus sine dolore.* Isai.66. Tertiò. Virgo Christum peperit sine vllo dolore,& cum magno,ac intensissimo gaudio.Quòd sine dolore,patet ex Isai.66.num.7. *Antequam parturiret, peperit, & antequam proueniret partus eius, peperit masculum.* Septuaginta legunt: *Antequam veniat dolor parturientium, peperit masculum.* Diuus Damascen. Damascenus lib. 4. de fide, cap.15. *Quia voluptas non anteiuit, nec dolor quidem in partu subsequutus est.* Et hoc apertè denotat Euangelista, dum ait, quòd Virgo puerum pannis inuoluit, & reclinauit eum in præsepio, quòd aliæ matres dolore post partum fatigatæ facere non possunt. Arnoldus. Arnoldus de laudibus Mariæ. *Vbi Virgo, & obstetrix, & genitrix sibi ipsi in illa celebritate exhibuit clientelam: nihil quippe doloris, nihil clamoris ibi erat, nullam sibi vsuram pœnarum pro voluptate vltio repetebat.* Et ita Christus exiuit clauso vtero, sicut & à sepulchro.

28. *Partus cum magno gaudio.* Isai. 35. Quòd verò Virgo cum magno gaudio Christum ediderit,nobis prædixit Isai.35.num.2. *Germinans germinabit sicut lilium, & exultabit lætabunda, & gaudens.* Nam si, audito nuntio natiuitatis Christi, pastores exultant, visa stella Magi gaudent, cognito Christo, Simeon repletur lætitia, quali nam esset gaudio Virgo perfusa, dum ex se tantum videbat natum,nam,sine dubio,Dei Omnipotentia eius cor dilatauit ad tantam lætitiam supra humanas vires capiendam. Diuus Amedeus homilia 4. de laudibus Virginis. *Si autem illo nascente*, inquit, *cuncta lætata sunt, mater eius qualiter lætabatur: quæ erat in genitrice lætitia, si ita gaudebant omnia? Lingua balbutit, cor refugit, sensus expauescit ad pondus tanti gaudij. Quomodo enim vas adhuc fragile, adhuc luteum, & mortale poterat perdurare? quia ille obumbrabat ei in ortu Christi, qui in conceptu obumbrauerat. Ille dabat sufferentiam gaudiorum, qui affluentiam præstabat.*

Amedeus.

29. *Partus sine sordibus.* Quartò, Christus natus est absque illuuie puerperij sordium, & secundinarum. Pro intelligentia huius rei notandum, quòd fœtus in vtero inuoluitur quibusdam membranis, quæ *secundinæ* appellantur; & tempore partus rumpuntur, & simul cum fœtu cum multis sanguineis sordibus exeunt. Certissimum est Christum Dominum à Virgine editum fuisse sine vllis sordibus, & sine vlla sanguinis emissione. Definitum est expresè in VI. Synodo *Act.11.* & docent D. Cyprianus *serm. de natiuitate.* D. Epiphan. *lib.3. contra Hæres.* D.August.*lib.29.contra Faustum,c.3.* & 4.S.Thom. *quæst.35.art.6.* totam rem luculenter explicat Diuus Zeno serm. 2. de natiuit. *Non mater eius*, ait, *tanti partus pondere exhausta totis pallens iacuit resoluta visceribus: non filius matris, aut suis est vllis sordibus delibutus: neque enim reuera aliquid circa se habere posset immundum, qui humani generis peccata, sordes, maculas venerat mundaturus.*

Cyprian. Epiphan. August. D.Thomas. Zeno.

30. Patres in Trullo. Quòd verò Virgo in partu non emiserit secundinas, docent Patres congregati in Trullo *Can.79.* quod confirmatum est à VII. Synodo *Act.7.* An verò Christus Dominus in vtero membraneis,seu secundinis fuerit inuolutus,sunt duæ sententiæ, quæ videri possunt apud Suarium *tomo 2.ad 3.part.disp.13.sect.2.à §.dupliciter autem.*

Suarius.

31. *Quem locum Christus primò attigit.* Caietanus. Salmeron. Quæres, quis nam fuerit primus locus, quem Christus natus immediatè tetigerit. Caiet. *citato loco D. Thomæ* existimat verisimile Angelorum ministerio fuisse susceptum,& in manibus Virginis positum. Alij tamen dicunt, vt Salmeron *tom.3. tract. 33. §. Amplius*, quòd Virgo pallium suum album, quod asportabat, vt reuelatum est S. Brigitæ, extendit; & ibi primò susceptus est Christus, maiori decentia, quæ fieri potuit, nec humilitatis magister vllum alium voluit habere primum locum, nisi terram, & humum.

QVÆSTIO VI.

Quare Christus pannis inuoluatur?

32. Brigita. SVPPONO ex reuelationibus B. Brigitæ *lib.7.cap.21. num.22.& 23.* quòd beatissima Virgo bene conscia futuri partus, & vt prouida, attulerit secum panniculos laneos & lineos mundissimos ad sanctissimum puerum natum inuoluendum. Sed quare his,& non auro,purpura,vel bysso, vt potuit diuina potentia suppeditare? Communis est Patrum responsio, ob amorem paupertatis; hanc enim voluit esse sui argumentum,& signum, vt dixit Angelus pastoribus. *Hoc vobis signum, inuenietis infantem pannis inuolutum.* Secundò.D.Maximus homil.2.in Natali Domini. *Statim*,inquit, *vt verus maternus Christum effudit,* Maxim. *vilissimis circundatur pannis. Pannis siquidem induitur ille pro nobis, qui cùm crearet omnia, terras luce perfudit, cœlum syderibus adornauit, & ignea solem claritate vestiuit. Obuoluitur quidem pannis, sed hi panni noua stella radiante munerantur à Magis, & exultantibus Angelis honorantur.* Christus Dominus homines gloria,& honore,cœlum syderibus, terram luce,& fulgoribus exornauit; se verò humilibus pannis induit;vt verus Rex,& Dominus aliis pretiosa donauit, sibi verò abiecta retinuit: sed ipsa humilitate totum orbem deuincit, ac à pastoribus, Magis, & Angelis adoratur, vt eius glorioſior sit triumphus.

Christus paupertas.

Christus alijs pretiosa, sibi humilia retinuit.

33. Zeno. Tertiò. S. Zeno serm. 3. de natiuitate, *Patitur Deus*, inquit, *se pannis alligari, qui totius mundi venerat debita soluturus.* Similiter D. Ambrosius hîc, Ambros. *Ille*, ait, *inuolutus est pannis, vt tu mortis saccis sis absolutus.* Prætulit Christus in se pœnam, vt nos ab illa eximeret; pannis ligatur, vt nos mortis, ac peccati debitis obstricti soluamur. Quartò. D. Bernardus serm. 4. de natiuitate, *Neque enim*, inquit, *sine certi ratione mysterij pannis Saluator inuoluitur, & ponitur in præsepio, quando id manifestè in signum nobis commendatur ab Angelo: Hoc, inquam, vobis signum, inuenietis infantem: in signum positi sunt panni tui, Domine Iesu, sed in signum, cui à multis vsque hodie contradicitur; multi quippe vocati, sed non multi electi, ideo nec signati.* Ita induitur Iesus, quia multorum oculi inuoluendi erant pannis, vt mysterium non intelligentes, vestis illa esset eis in signum contradictionis, in quorum cordibus velamen est positum, vt ait Apostolus. Eusebius Gallican. *sermone in nocte natalis Domini*, ait, quòd panni isti significant velamen literæ, sub quo Christus multis occultus est, inuenitur tamen à pastoribus, hoc est, simplicibus quærentibus eum.

Christus in se prætulit pœnam, vt nos eximeret. Bernard. *Hæretici mysteria non intelligunt.* Eusebius.

34. Carthagen. Quintò. Ioannes Carthagena *lib. 4. homil. 9.* mysticè exponit locum quòd Christus Dominus, vbi primum est natus, statim pannis tegitur, vt denotetur, quòd in anima, in qua sit recenter natus, est abscondendus, ne ob vanam gloriam deperdatur. Sextò. Ita explico. Vestimentum nota, & signum pœnæ peccati. D. Chrysost. homil. 18. in Genes. *Vestitum amictus*, inquit, *continuum nobis sit monumentum, quo memores simus, quantis bonis exciderimus, & discamus quanto supplicio humanum genus ob inobedientiam sit affectum.* Ergo cùm Christus Dominus veniret in remedium peccati, & vt nos ab illius supplicio liberaret, voluit illius signum, ac infirmitatem induere; vt moraliter discamus, quòd promptissimè subuenitur miseriæ ab eo, qui illius pœnam, & afflictionem patitur. Vide suprà *num.* 10.

Christus abscondendus in anima. Chrysost. *Bene occurritur miseriæ, quam quis est expertus.*

35. *Virgo reprimit diuinam iram.* Cantic. 4. Septimò. Beatissima Virgo Christum natum pannis inuoluit, seu, vt alij legunt, *pannis insasciauit.* Vt nobis insinuatum esset, quòd in potestate Virginis esset, diuinæ iustitiæ manus cohibere, ne debitum supplicium peccatoribus inferant. *Sicut vitta coccinea labia tua: eloquium tuum dulce.* Cant. 4. n. 4. Septuaginta. *Sicut funiculus coccineus labia tua: & eloquium tuum decorum* seu gratiosum, quem locum de beatissima Virgine explicat Rupertus Abbas: verba enim Virginis ita sunt ardentissima, ac efficacissima erga filium; hoc enim exprimit funiculus coccineus, vt diuinam iram videatur quodammodo reprimere, ac constringere, ne in nostram pœnam, ac castigationem procedat. Richard. ibi. *Sicut vitta*, inquit, *constringit crines, ne dissolutè defluant: ita sancta anima ligat mala ne in perniciem propriam, vel aliorum defluant, & dissoluantur.*

Rupertus. Richard.

QVÆSTIO VII.

Quare pannis, & non pellibus inuoluatur puer natus?

36. Bernard. Genes. 3. HANC quæstionem nobis excitauit D. Bernardus serm. 3. de natiuitate. *Primus Adam*, inquit, *pelliceis vestitur tunicis*, Genes. 3. n. 21. *Pannis verò secundus obuoluitur.* S. Pater obiter proponit quæstionem, & non soluit; videbatur enim Adami vestitu vtendum fuisse, cùm Christus in remedium illius peccati adueniret. Primus Adamus pellibus vestitur, qui tanquam Diaboli minister intentauit furtim sibi arripere diuinitatem, vt ait D. Bernardus *serm. 1. de Aduentu.* Christus verò tanquam Rex, & hæres vniuersorum constitutus à Deo pannis inuoluitur. Pelles dantur, præcedente morte, ac iugulatione animalis, dum ipsum à carnifice deglubitur; panni verò ex ouium tonsione, ac velleribus sumuntur. Qui enim agit, tanquam Diaboli minister, ac rempublicam furtis opprimere affectat, hic deglubere, ac exenterare anhelat. Ille autem, qui vt Rex à Deo constitutus extitit, leui tonsione contentus est. Gedeonem cùm esset agricola, & pastor, elegit Deus in ducem populi sui, qui pro electionis suæ certitudine signum in lanæ vellere petiuit: *Ponam hoc vellus lanæ in area: si ros in solo vellere fuerit, & in omni terra siccitas, sciam quòd per manum meam, sicut locutus es, liberabis Israël*, Iudic. 6. num. 27. Sed quare pastor petit signum in vellere, & non in pellibus? Pellis extrahitur ab animali, seu per deglubitionem, lana verò per leuem tonsionem: & Dei fauores, ac signa, non in his, quæ crudeliter, sed suauiter acquiruntur, inueniuntur, ac designantur in principibus ab ipso electis.

Bernard. *Rex non deglubere, sed tondere debet.* Iudic. 6.

37. Secundò. Deus alto consilio res ita disponit, vt talis vnusquisque exteriùs appareat, qualis & interiùs subsistit. Adamus per peccatum mortuus erat, & in belluinam naturam degenerauerat; ita & in veste voluit Deus repræsentari. D. Gregorius Nyssenus in vita Moysis, *Vt foris*, ait, *pelle belluina vterentur, qui intus belluina cupiditate animum deformauerant.* Christus Dominus verò induitur pannis, & non quibuscumque, sed lineis, vt iam notaui ex reuelationibus S. Brigitæ; linum enim puritatem, & candorem mentis significat, *Exod. 28. num. 42. Ezech. 9. num. 2. & 10. n. 2. Leuit. 6. n. 10.* vt ponderant Isidorus *ibi*, & D. Gregorius 1. *Reg.* 2. Vt eximia mundities, quæ erat in anima pueri nati, absque vlla labe etiam in veste reluceret, & sic exteriora interioribus conuenirent. Tertiò. Pelles coniunctionem habent cum carne, & meritò ob carnales affectus eis cingitur Adamus; at meus Iesus, cùm ab his sit omnino alienus, talibus non potest operimentis inuolui, sed lineis pannis, qui sunt à carnis commercio omnino segregati. Et ita Ioannes videt Christum Dominum *vestitum podere*, Apocal. 1. num. 13. hoc est, veste sacerdotali linea, vt explicant Beda, Rupertus, Viegas: nam *Ezechiel. 9. n. 3.* vbi dicitur quòd Christus apparuit vestitus lineis, Septuaginta transtulerunt, *vestitum podere*, non veste pellicea, sed linea, ad eius munditiam indicandam, vt expendit Ansbertus *lib. 1. in Apocalyps.* Mandauit Deus Moysi, vt faceret pontificalia indumenta Aaroni, quibus exornatus ingrederetur, & egrederetur è Sanctuario. Et ait Deus, *Facient*, scilicet sapientes, *tunicam lineam strictam, cidarim, & balteum*, Exod. 28. num. 4. & iterum num. 39. *Stringesque tunicam bysso, & tiaram byssinam facies, & balteum opere plumarij.* Et similiter dicitur de filiis Aaronis, *num.* 40. Cur omnia hæc indumenta, & etiam cinctorium, ac balteus fiunt ex lino, byssо, & serico intexta, vt *ibidem* cum aliis notat Beda; cur autem saltem balteus non

Greg. Nyss. Isidorus. Gregor. Apocal. 1. Beda. Rupertus. Viegas. Ansbertus. Exod. 28. *Vt ad Deum accedus omnis affectus carnalis deponendus.*

non conficitur ex corio, scilicet pelle, vt communiter fit? sed totum ex lino? Pellis affectum ad temporalia adumbrat; linum verò munditiam, ac puritatem significat, vt *ibidem* testantur D. Cyrillus, Rupertus, & Beda, per hanc denotabat Deus, quòd Sacerdos Sanctuarium ingrediens omni carnali propensione esset exemptus, & omni iustitia vndique circundatus, ita explicat locum D. Hieronymus *epistol.* 128. *ad Fabiolam.* & concludit. *Cùm parati ad indumentum Christi tunicas pelliceas disposuerimus, tunc induemur veste linea nihil in se mortis habente, sed tota candida, vt cingamus lumbos in veritate, & tota pristinorum peccatorum turpitudo celetur.*

Beda. Cyrillus. Rupertus. Hieron.

QVÆSTIO VIII.

Quare meus Jesus non ponatur nudus in præsepio?

38. SI puer natus tantùm dilexit paupertatem, quare non extremam amplectitur, vt esset vel omnino nudus, vel in sordidis panniculis inuolutus? Ad quod respondeo primò, cum D. Bernardo, qui eleganter dixit: *Paupertatem semper dilexi, sordes numquam.* Secundò. Adamus non est damnatus ad inopiam tantam, sed pellibus induitur, & bona terræ ei conceduntur; Christus ergo, qui, vt pro eo satisfaceret, aduenerat, statim in primo ingressu grauiorem pœnam subire noluit; ad crucem enim hos sibi excessus reseruauit, vbi nudus, & sub aëre in ligno pendens mortuus est. Tertiò. Albertus Magnus homilia de natiuitate. *Fuit hic habitus*, ait, *humilis, sed non extremæ vilitatis; mediocriter quidem temperatus, ita vt non fuerit nec ornatus, nec sordibus abominatus.* Verus Magister suo nos docuit exemplo extrema fugere, & moderatum tenere modum. Ait Apostolus ad Timoth. 1. cap. 2. num. 9. *Similiter mulieres in habitu ornato cum verecundia, & sobrietate ornantes se, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa.* Sed cur Paulus Euangelicam in eis non requirit paupertatem, omnem ornatum abiiciendo? D. Chrysostomus homil. 8. *Ornatum*, ait, *non exquisitum intelligas, sed moderatum. Hic enim ornatus habitus est, ille autem etiam fœdus. Quid dicis? Deum precatura pergis, & ornamenta aurea circumfers, & flauos crines auro compositos. An verò saltatura ad Ecclesiam pergis?* Mediocritas semper in omnibus est amplectenda. nam, vt ait D. Hieronymus in cap. 10. Ecclesiastic. *Virtutes in medio sunt, & nimietas in vitio est.* Vide *lib. 3. cap. 4. quæst. 24. num. 111.*

Bernard. *Non statim ad extrema euolandum.* Alb. Magn. *Mediocritas tenenda.* 1. Tim. 2. Chrysost. Hieron.

QVÆSTIO IX.

Quare Christus nascatur in præsepio?

39. PRÆSEPIVM, seu stabulum locus est bestiarum, in quem Beatissima Virgo, & Ioseph expulsi à diuersorio se receperunt. De quo supponendum est primò, fuisse quandam speluncam, vt est communis Patrum sententia. D. Iustini *in dialogo cum Thryphone*, D. Epiphanij *haresi* 51. D. Hieronymi *Epistol.* 17. 18. & 27. D. Augustini *serm.* 2. *de Epiphania*, D. Gregorij Nysseni *oratione de natiuitate*, Origenis *contra Celsum.* Secundò. Hoc stabulum fuisse in vrbe, seu eius muro; hoc indicat proprietas prophetiæ, quòd in Bethleem nasceretur. Et erat locus iste in muro ex parte exteriori, quod indicat communis Ecclesiæ traditio, & pictura. Tertiò. Locum stabuli, in quo Christus reclinatus est, Chrysostomus *homilia de natiuitate*, existimat fuisse luteum; communis tamen Ecclesiæ Romanæ traditio tenet fuisse ligneum, tale enim magna cum reuerentia seruatur Romæ in Ecclesia sanctæ Mariæ Maioris vsque in præsentem diem. Quare ergo Christus Dominus ad sui natiuitatem hunc elegerit locum, in hoc enim Dei magna latent consilia, ac magnæ diuini amoris diuitiæ, vnde eleganter dixit D. Augustinus serm. 3. *Natiuitas ista potentiam diuinitatis honorauit.* Non enim, vt notat D. Athanasius *in illud Matth.* 21. Ite in Castellum. *Ioseph Dauid filius appellatus ad illum locum se recepit, eo quòd alibi non potuisset habere mansionem, sed ex diuina dispensatione, qua tunc agebatur.*

Hieron. Hieron. August. Nyssenus. Origenes. *Præsepe erat in muro.* Chrysost. August. Athanas.

Respondet primò D. Bernardus serm. 3. de natiuitate. *Quid ergo stabulum elegit? Planè vt reprobet gloriam mundi, & damnet sæculi vanitatem.* Secundò. Vt nasceretur inter duo animalia, vt prædictum erat à Propheta Habac. 3. quorum vnum populum Iudaicum iugo legis grauatum figurabat: alterum Gentilium nationem onere errorum detentam exprimebat, vt ab his liberata ambo in vnam Ecclesiam, & vnum in populum à Christo congregarentur. D. Gregorius Nyssenus oratione de natiuitate. *In animalium domicilio Verbum nascitur, vt bos cognosceret possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui: medius igitur inter bouem, & asinum in præsepio vtriusque Dominus est, vt soluto interstitio sepis ambos in se se creet vnum nouum hominem, & ab hoc graue legis iugum auferat, & illum à simulacrorum cultus onere leuet.* Tertiò. Per Prophetam dicitur: *Omnis caro fœnum.* Deus factus homo tamquam fœnum ponitur in præsepio, vt infirmitate illa in se assumpta nos ab illa liberaret. D. Gregorius Magnus lib. 7. Moral. cap. 4. *Per Prophetam dicitur*, ait, *Omnis caro fœnum, vniuersitatis conditor ex nostra substantia carnem sumens, fœnum fieri voluit, ne nostra in perpetuum caro fœnum remaneret.*

40. Bernard. Nyssenus. *Christus suscipit nostras infirmitates, vt nos liberet.* Greg. Magn.

Quartò. Ponitur in præsepio verbum, & intellectio, vt sancta quadam astutia nos illuminaret; erant enim homines per peccatum, veluti bruta animalia; dum ergo accedunt ad pabulum existimantes sumere alimenta, inueniunt rationem, quia spiritualiter illustrantur. Chrysippus Hierosolym. sermone de S. Maria. *In præsepi animalium irrationalium proponebatur Verbum, & ratio, vt pro instituto accurrentes homines irrationales, sensus rationalis participes efficeret; in mensa bestiarum proponebatur panis cœlestis, vt ex hominum genere his, qui bestiales erant, communicationem escæ mysticæ exhiberet.* Quintò. Vt denotaretur, quòd ipse vt verus pastor, non alio cibo, nisi proprio corpore vellet suos sustentare, & alere. D. Zeno serm. 3. de natiuitate. *In stabuli*, ait, *præsepe deponitur, scilicet, Christus populorum pastorem, pabulumque se esse contestans.* Sextò. Ponitur in loco tam humili, & immundo, vt homo subleuaretur, ac à miseria peccati eximeretur. D. Zeno citatus, *Totum*, ait, *contra conscientiam suam, vt homo infirmus patitur,*

41. Chrysippus. *Deus mira nos astutia saluat.* Zeno. *Deus gloriatur, quòd nos suo corpore sustentet.* Zeno.

titur, vt homini mortis lege consumpto immortalitas tribuatur.

42. Septimò. Vbi primum noster primogenitus omnis creaturæ communem aërem gustat, in vili, ac humili loco ponitur; cùm tamen de hoc mundo discedere vult, cœnaculum eleganter ornatum quærit. Sed quare hoc? Prima res erat cum iis, qui ob peccata belluinam induerant naturam, & ideo inter fœnum in præsepio se manifestat: secunda res erat cum discipulis, & amicis, qui ex conuersatione Dei iam principes, & amici erant. Theodoretus serm. 10. de prouidentia. *Cùm homo*, ait, *in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis irrationalibus, & similis factus est eis: præsepe diuinum illum, & spiritualem cibum suscepit; quum verò in se ipsam transiit natura, & imaginem diuinam circumiacere manifestè cognouit, tunc super rationalem mensam cibus ille transiuit.* Cùm Abraham Angelos hospitio reciperet, instanter petit, *Requiescite sub arbore*, Genes. 18. num. 5. & eis sub arbore parat conuiuium, *ibidem num.* 8. Arbor autem erat ilex, seu quercus, vt tradunt D. Augustinus *serm. 70. de tempore.* Abulensis & alij. Vitulus verò appositus in mensa Christum in Eucharistia præfigurabat, vt tenent D. Isiodorus, D. Ambrosius, & alij apud Lyppoman. Sed quare sub ilice, cuius fructus in porcorum alimoniam cadere solet, Angelis paratur cœleste conuiuium? Anastasius Sinaita in libro qui dicitur, Viæ dux. *Vt iam*, ait, *sub quercu non bruta animalia, sed in cœlesti mensa Angeli sedeant.* Homines, vt immunda animantia in humo pascebantur: at vbi ad cœlestem mensam deuentum est, sublimantur, vt iam Angeli inueniantur.

Peccator belluæ, iustus Princeps. Theodor. Genes. 18. Augustin. Abulensis. Isidorus. Ambros. Anast. Sin. *Vbi homo ad Eucharistiã accedit, Angelus fit.*

43. Octauò. Petrus Damianus serm. 11. *Christus* ait, *præsepio reclinatus legem martyrij præfigebat.* Meus Iesus frigori expositus, super dirum lignum accumbens, inter bruta animantia lachrymas, martyrij passiones, ac dolores iam ferre incipiebat, cum sua puritate, & innocentia martyrij dolores, ac pœnalitates coniungens. De Christo Domino dicitur Apocal. 1. num. 14. *Caput eius, & capilli erant candidi, tamquam lana alba, & tamquam nix*, Cantic. 5. num. 11. *Caput eius aurum optimum, comæ eius, sicut elatæ palmarum, nigræ quasi coruus.* Sed quomodo hæc possunt stare cùm nulla sit maior distantia, quàm inter albedinem, & nigredinem? Simon Cassianus lib. 1. cap. 3. *Quod cum inter cætera*, ait, *conueniant, tamen inter albedinem, & nigredinem distare videtur; sed in mysterio congruit, eo quòd albedo ad munditiam, & puritatem nigredo ad pœnitentiam, & miseriam nostri incolatus pertineat.* Quamuis ipse ob suam sanctitatem sit super omnem albedinem candidus, tamen ob nostram miseriam frigore, ac dolore est denigratus. Sæpe Christus Dominus lilio comparatur, *Lilium conuallium*, Cantic. 2. num. 1. & 2. & 16. Sed quare? D. Bernardus. Lilium vel est candidum, vel violaceum: candidum designat puritatem; violaceum pœnitentiam; & in his duobus tota vitæ perfectio concluditur. Vel in eo leges martyrij præfigebat, quòd cùm Deus esset sapientissimus per essentiam, brutis animantibus associetur: & quæ rigidior pœna viro prudenti esse potest, quàm cum insipienti coniungi.

Damianus. *Christus in præsepio, veluti martyr.* Apocal. 1. Cantic. 5. Cassianus. Cantic. 2. Bernard. *Grauis pœna prudenti esse cum ignorante.*

44. Nonò. In præsepio apparet, quia erat locus manifestus, ad quem vnusquisque poterat declinare, teste D. Bonauentura, vt facilè ipse Saluator inueniretur; & ideo nascitur in via, vt viator ad eum possit adire. Quod eleganter dixit Theodotus homilia de natiuitate tom. 6. Concil. Ephesin. cap. 2. in appendice. *In præsepi ideo positus est, quia nuntiabat, quod etiam irrationabilibus notus fieret; Dei namque Verbum, & filius ad semetipsum trahit & diuites, & pauperes; eloquentes, & tardiloquos, cum paupertate veniens, & in præsepio iacens.* In ea paupertate, & in eo loco ponitur ad quem vile iumentum sine vllo impedimento accedere potest. Quæ ergo est difficultas, vt possit hominem retardare, ne illam pertingat speluncam? Solùm mouet obstacula nostra voluntas; nam si hæc interuenit, ipse promptissimè adest; saliens in montibus, transiliens colles, Cantic. 8. *Vidit*, Ioannes, *agnum stantem, tamquam occisum, habentem oculos septem, & cornua septem: & viginti quatuor seniores ceciderunt coram agno habentes singuli citharas, & phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes Sanctorum*, Apocal. 5. num. 6. & 8. Sed cùm hîc decantetur gloria Christo, vt Leoni, ibid. num. 5. *Vicit leo*; quare hîc apparet potius vt agnus, quàm vt leo? Petitiones, & orationes Sanctorum erant offerendæ; ne ergo aliquis formidaret obsecrans accedere, sed vt magnam spem, ac fiduciam conciperet, ideo vt agnum occisum se præbet, habentem oculos septem, vt petentium necessitates videat; & cornua septem, ad omnia istius accessus impedimenta, & obstacula remouenda; & non tamquam sedentem, sed vt stantem se manifestat, quod notauit Ansbertus lib. 3. in Apocalyps. *Sedere enim regnantis, & iudicantis est, stare autem consolantis & adiuuantis.*

Theodot. *Christus desiderat vt homines ad eũ accedant.* Apoc. 5. Ansbertus.

QVÆSTIO X.

Quare infans natus reclinatur in præsepio.

45. RESPONDEO primò cum D. Athanasio in illud *Matth.* 21. Ite in Castellum. *Fortasse*, ait, *ob istum pullum Iesus in præsepio reclinatus est.* Et D. Augustino in quodam sermone de natiuitate, *Reclinauit se in terra, vt iacentem Adamum erigeret.* Erat homo per peccatum deiectus, ac prostratus in terra, vt noster medicus ipsum subleuaret, voluit se vsque ad terram dimittere, vt se ad nostram infirmitatem accommodando, & adaptando, hominem sanaret. Vt parens Elisæus filium viduæ è morte reuocaret ad vitam. *Incuruauit se super eum, & calefacta est caro pueri*, 4. Reg. 4. num. 34. Ad quid Propheta ita expanditur super puerum, eique proportionatur? Caietanus. *Hac commensuratione corporis vtitur ad resuscitandum puerum, vt instrumento sensibili diuinitus sibi inspirato.* Nec enim aliter vita, salus, ac bonum potest communicari, nisi dum superior inferiori, maior minori adaptatur. Et ita ait D. Augustinus lib. 1. de Symbolo cap. 3. *exaltauit se homo, & cecidit: humiliauit se Deus, & erexit.*

Athanas. Augustin. 4. Reg. 4. Caietanus. *Vt detur salus superior accommodetur inferiori.*

46. Secundò. D. Chrysostomus homilia de natiuitate. *Propterea in stercore*, ait, *nascitur, vt eos, qui sunt de stercore, subleuet. Leuans de stercore inopem. In stercore nascitur, vbi & Iob sedebat, & postea coronatus est.* Quando Diabolus omnium malorum in Iobum conglomerauit tempestatem, ad hoc deuentum est, vt ipse sederet in sterquilinio; at meus

Chrysost. *Christi humilitas, maxima pro nobis.*

meus Iesus reclinatus est : maiorem deiectionem, & humilitatem pro nobis ipse voluit sustinere, quàm quilibet alius homo potuit inuenire, aut Diabolus machinari. Tertiò. Olim aderat Deus in templo, ac tabernaculo ex pretiosissimis lignis, ex purissimo auro, ac magno opificio constructo. 3.Reg.6. num. 21. *Operuit illud, atque vestiuit auro purissimo, nihilque erat in templo, quod auro non vestiretur*, Et apparebat etiam Deus in solio excelso, & eleuato, *Isai.6. num.* 1. Nunc verò nascens in humili stabulo reclinatur; nam ita Deus sibi complacuit, ac æstimauit habitare in vtero virgineo Mariæ, ac in illis sacratissimis visceribus, vt inde exiens omnia alia creata, magni pretij ligna, aurea ornamenta, solium excelsum, ita Deo viluerunt, tamquam vile fœnum, humiles paleæ, ac abiectum stabulum, ita vt omnis creata elegantia non plus apud Deum habeat; quàm contemptibilis terra, vt ibi sedeat, & reclinetur. Hesychius homil. 2. de Assumpt. *Verùm, quia munda es à concubitu nuptiali, quia templum incorruptum, & tabernaculum ab omni sorde liberum conseruasti: & Pater hospitatur apud te, & Spiritus sanctus obumbrat, & assumpta carne vnigenitus ex te nascitur, eam ob rem, ne sis anxia, si parias in stabulo; ne hasites, si sedere facias in præsepio eum, qui sedet in dorso Cherubim.* Preme illa verba; *eam ob rem, ne sis anxia si parias in stabulo.* Nam ita in magno pretio sunt viscera tua apud Deum, ô Virgo, vt omnia alia creata in humile stabulum reputentur.

3. Reg. 6.

Ita Deus delectatur in vtero Virginis, vt illius comparatione omnia alia creata ei viluerint.

Hesych.

47. Quartò. D.Leo Papa sermon.3. de natiuitate. *Exinanitio*, ait, *illa qua se inuisibilis visibilem præbuit, inclinatio fuit miserationis, non defectio potestatis.* Reclinatur Iesus in præsepio amoris vi, & efcacia. Ait D. Augustinus: *Amor meus, pondus meum*; adeò excreuit, atque grauauit in puero nato hoc pondus amoris, vt Dominus ille, qui totius mundi machinam sustentat, reclinatus sit. Dum cœlestis ille pater deperditum filium excepit, ait D. Lucas 15. num. 20. *Cecidit super collum eius*; quod eleganter explicat D. Chrysologus serm.3. de prodigo. *Cecidit onere amoris.* Diuinus pater intimè diligebat absentem filium, vt verò subitò ipsum aspexit, adeò auctus, ac multiplicatus est amor in corde eius, vt onere amoris super collum filij ceciderit. De se ait Ioannes Apostolus, dum esset in Cœna cum Christo Domino: *Cùm recubuisset super pectus Iesu*, Ioann.13. num. 25. Syriacus habet: *Cùm cecidisset.* Sed vnde hæc imbecillitas in strenuissimo milite, vt ceciderit, qui virili animo stetit iuxta crucem? Intimo ad Christum Dominum afficiebatur amore, & mutuæ separationis aderat tempus, ideo tunc adeò cumulatus est amor, vt eius pondus ferre non sustinens ceciderit.

Leo.

Augustt.

Luc. 15.

Chrysolog.

Ioann.13. Syriacus.

Christi amor in præsepio.

tigari dum infantem Iesu sinu, & brachiis tenebat. nam, vt sapienter ait D. Augustt. *Qui amat, non laborat; & si laborat, labor ille amatur.* Deinde, quamuis illud dici possit de toto tempore, quo Beatissima Virgo cum filio suo sanctissimo commorata est in illo loco; non tamen de tempore, quo primum ipsum peperit: ac de illo, quando pastores aduenerunt ad Infantem natum adorandum; & ideo magna hîc latent mysteria, de quibus aliqua dicta sunt *quæstione superiori*. Nunc ea mihi prima occurrit ratio. Christus Dominus, quamuis filius naturalis Virginis, ac putatiuus Ioseph; tamen cùm nasceretur, vt verus Dominus, & Rex, non solùm suis consanguineis, sed omnibus, ideo communi omnium loco exponitur.

Augustt.

Christus nascitur omnibus.

49. Secundò. Puer natus non amplexu tenetur inter brachia Virginis, & Ioseph, sed reclinatur in præsepio, sanctitatis montes ingenium infantis agnouerant, quòd in omnium salutem nascebatur, & ideo fugerunt puerum peculiariter inter brachia retinere, valde alienum est à sanctitate communia bona ad se, suosque coarctare. Vide *cap.1. num.*118. & 148. & *cap.5 num.* 66. Tertiò. Antequam Deus nostram sibi vniret naturam, maximè abscondebatur, de eoque dicebatur, *Verè tu es Deus absconditus*, Isai.45. num.15. Et tunc per vmbras, ac figuras loquebatur. At vbi nostri similis factus est, ita gloriatur de nostra assumpta natura, vt maximè affectet apparere, ac ab omnibus intueri, ita vt ne inter vlnas, dulcissimosque sanctissimæ matris amplexus sinat occultari; & ideo in præsepio reclinatur, vt omnium oculis sit præuius, ac sine vllo impedimento totus possit ab omnibus inspici, ac considerari. Vide hoc *lib.2. cap.3. quæst.5. in fine.*

Communia bona non sunt coarctanda.

Isai. 45.

Deus factus homo maximè vult videri.

50. Quartò. Præsepe illud erat luteum, vt tenet D. Chrysostomus *homilia de Natiuitate*. Deus autem semper vehementissimo tenebatur desiderio, quòd homo factus nobiscum esset in terra, vbi primum natus est, declinauit eum mater in præsepio, intendens potius Dei appetitui, ac inclinationi correspondere, ac satisfacere, quàm amori, maternoque affectui puerum in amplexu tenenti. nam tantus erat hic affectus ad nostram terram ob carnem assumendam, vt hac de causa eam cœlo prætulerit. In exordio mundi tertia die dixit Deus, *Germinet terra herbam virentem, & facientem semen, lignumque faciens fructum iuxta genus suum, & protulit terra herbam virentem, & facientem semen iuxta genus suum, lignumque faciens fructum*, Genes.1. num.11. & 12. Quarta autem die fecit Deus duo luminaria magna, ac stellas in cœlo, *ibid.num.*15. & 16. Iam insurgit difficultas, cur Deus priùs aggreditur, scilicet tertia die, vt terra floribus depingatur, herbis vestiatur, ac arboribus speciosior fiat; & postea, quarta scilicet die, manum admouet, vt cœlum luminaribus, syderibus, ac planetis exornetur? Non ne cœlum multo nobilius terra? Non ne cœlum Dei sedes, terra autem hominum habitaculum? In cœlo regnabat Deus diuinitate suæ infinitæ essentiæ, in terra nostra carne indutus videndus erat. D. Athanasius Sinaita lib. 1. in Hexaëmer. *Propterea*, ait, *ante cœlum terra à Deo ornatur: quoniam ante Angelos terra, & terra geniti homines Deum per carnem vidimus: & ante superna, inferna exornans: ea lætificauit, & illuminauit.* Præparabatur; erra, vt Deum hominem factum susciperet,

Chrysost.

Deus olim maximè desiderabat Incarnationem.

Genes.1.

Anastas.

QVÆSTIO XI.

Quare non retineatur inter Virginis brachia, sed iaceat in præsepio?

48. GRAVES Doctores existimant id necessitate quadam factum esse; quia non semper poterat brachiis Virginis, aut Iosephi sustineri neque commodior ibi inueniebatur locus. Sed in primis eximius Virginis amor non poterat fa-

ret, ac videret, & ideo prius quàm cœlum condecoratur, ac ei anteponitur; maximè enim appendebat Deus maiestatem, ac gloriam humanæ carnis assumendam; loquitur Deus cum Moyse, & ait illi, vt dicat filiis Israël. *Dominus Deus patrum vestrorum apparuit mihi, Deus Abraham, &* Exod.3. *Deus Isaac, & Deus Iacob*, Exod.3. num.19. mirabiliter transtulit Aquila, *& visus sum ab Abraham, & ab Isaac, & a Iacob in Deo satis multo.* hic modus loquendi innuit, quòd Deus apparuerit non in se ipso, sed in alio præexcellenti, & magnifico, & quid nam est hoc multum in quo Deus apparebat? cùm comparatione eius omnia sint parua, & nihilum; nunquid erat alia diuinitas præter suam? Hæc est impossibilis, & eam detestatur fides Catholica. Apparebat Deus humana figura circundatus Abrahamo, Isaac, & Iacob, vt tradit D. Irenæus apud Lyppoman. *in cap.28. Genes. in principio*, cum aliis, & ita Deus ob suam infinitam bonitatem, ac propensionem in naturam humanam, nostra forma indutus sibi gloriosus, ac magnus videbatur, vt non solùm Deus vt antea voluerit ab hominibus appellari, sed multus satis Deus decreuerit ab hominibus nominari. Eusebius Cæsar. *lib.5. Euang. demonstrat. cap.13.* sic inquit. *Aquila quidem sic ait: Et visus sum ab Abraham & Isaac, & Iacob in Deo satis multo: quibus verbis planissimè indicat, non ipsum illum, qui Pater est, per se ipsum apparuisse.* & post pauca subdit: *Sed cùm hominibus salutaris appareret, tunc per filij humanam formam videbatur à Dei amicis, atque inter homines futuram ipsius salutem, omnibus præsentem, ex illo quasi arrham, & pignus exhibebat.*

Aquila. Irenæus. *Deus gloriatur de natura assumpta.* Eusebius.

QVÆSTIO XII.

Quare non erat ei locus in diuersorio?

51. PRIMA, & communis ratio. Non inuenerunt locum in hospitio, tum ob multitudinem eorum, qui aduenerant ad ciuitatem, tum ob paupertatem Virginis, ac Christi humilitatem, qui ita voluit nasci. Ità D. Bonauentura. Quod eleganter prosequitur D. Ambrosius lib.2. in Lucam hîc. *Ille in terris, vt tu sis in cœlis. Ille locum in diuersorio non habebat, vt tu plures haberes in cœlestibus mansiones. Qui cùm dives esset, propter vos pauper factus est, vt illius inopiâ vos ditaremini. Meum ergo paupertas illius patrimonium est, & infirmitas Domini mea est virtus. Maluit sibi egere, vt omnibus abundaret. Plus igitur, Domine Iesu, iniurijs tuis debeo, quòd redemptus sum, quàm operibus, quòd creatus sum: non prodesset nasci, nisi redimi profuisset.* Expende illud, *maluit sibi egere, vt omnibus abundaret*; vt verus Dominus, & Rex voluit carere hospitio, ac sibi miseriam retinere, vt hominibus cœlestia dona communicaret.

Bonauent. Ambros. *Christi miseriam sibi voluit, nobis opes.*

52. Secundò D. Maximus homil.2. de natiuitate. *Nunquid tantæ illius erant angustiæ mansiones, vt sub hora paruuli membra non caperet? Sed idcirco mystico refertur sermone non inueniri locum in diuersorio, quia ingressus mundum Christus, fidem, in qua posset requiescere, non inuenit. Vt ipse ait in Euangelio: Filius autem hominis non habet, vbi caput suum reclinet,* Matth.8. *Vnde aduertimus, quia veniens Dei Filius, non in spatiosis domibus, auratis laquearibus, sed in fide credentium requiescit.* Diuersorium, ideſt, populus Iudaicus, in quo Christus per fidem locum non inuenit. Et ideo ait Ioannes 1. *Et sui eum non receperunt.* Tertiò. D. Bonauentura. Non habebant domum, in qua possent hospitari, siue quia pauperes erant, siue quia tardè venerant; & quia arctus erat locus, vel etiam aliis repletus, non habebant locum in diuersorio. Quartò. D. Augustinus citatus ab ipsomet D. Bonauentura, *Non erat illi*, inquit, *nisi angustia in terris, vt tu ei locum cordis tui sibi proprium dilatares. Filius hominis non habet vbi caput suum reclinet, & tu ampla palatia, & ingentes porticus metiris.* Descendit ad nos Filius Dei, vt contemneret terrena, & solum locum in humano corde perquireret, ideo non est ei locus in diuersorio.

Ioann.1. Bonauent. *Christus requiescit in nostro corde.* Auguſt.

53. Quintò. Ex alto Dei consilio locus ei datus non est in hospitio; & tamen hoc occasioni, ac necessitati tribuitur, sunt enim amoris dissimulationes; & quæ tunc sæpe ex indulgentia fiunt, tempori, ac aliis causis adscribuntur. Sextò. In hospitio loca pecunia, ac pretio comparantur, & Christus Dominus totius iustitiæ, ac æquitatis norma semper reprobauit, ac contempsit loca pretio comparata. Septimò. Vnumquodque hospitium multorum peccatorum plenum erat, & ideo Christus in eo locum non inuenit; Deus enim & peccator sub eodem tecto, & in eadem domo simul commorari non possunt. Vocauit Dominus Petrum, & Andream ambulans iuxta mare Galilææ, *Matth.4. num.18.* Cùm verò ad Apostolatum Matthæum vellet adducere, ait ipse cap.9. num.9. *Cùm transiret inde Iesus, vidit hominem sedentem in telonio.* Sed cur illi vocantur deambulando, iste verò pertranseundo? Matthæus peccator; illi duo fratres benemorigerati, ac bonæ indolis erant, & idem locus Deum, & probatos valet sustinere; minimè verò Deum, & peccatorem. Quod notat D. Chrysologus serm.28. *Non dixit: Cùm staret ibi, transiuit, & pertransiuit inde Iesus.*

Amantis dissimulationes. *Loca non sũt pretio comparanda.* Matth.9. *Deus, & peccator simul esse non possunt.* Chrysolog.

54. Sed quare Beatissima Virgo, & Ioseph ad alicuius consanguinei, aut amici domos non adierunt? Fortasse, quia aliis erant occupatæ; aut quia præ modestia hoc non intentarunt, alicui esse graues, & molesti noluerunt. Ratio tamen litteralis est; quia Christus Dominus, vt nouissimus virorum, voluit in tam humili loco nasci, ob rationem superiùs datas. Eleganter Simon Cassianus *lib.1. cap.6.* ita ait. *Cœpit ab ea hora, qua mundo apparere voluit, prius facere, quàm docere altissimam paupertatem, rerum omnium abdicationem, vt ei non essent panni, nisi viles, non sua, sed aliena ædes, non amicorum, non consanguineorum, non conducti stabuli determinati hospitis, sed loci vagi, atque communis, vt non crederetur natus alicui prius, sed communis omnibus factus, & totum diceretur esse diuinum, vbi nihil apparebat humanum.*

Cassian. *Christus voluit prius facere, quàm docere.*

Lucæ 2. n.8. Et Pastores erant in regione eadem vigilantes, & custodientes vigilias noctis super gregem suum.

VERSIONES.

Vatablus. Et pastores erant in eadem regione excubãtes in agro, & agentes custodias nocte.

Euthymius

Euthymius. Et pastores erant in illa regione, in agro tibia, seu fistula canentes.

Multi ex Græco. In agro stabulantes, seu rusticantes, seu sub dio pernoctantes.

Syriacus. & custodiebant custodias noctis super greges suos.

Arias. In agro agentes, & custodientes custodias noctis.

EXPOSITIO.

56. STATIM ac natus est Saluator, Angeli felicissima nuntia aduentus eius pastoribus deferunt, vt eos tanti gaudij participes efficiant. *Et pastores erant*; scilicet tres pastores erant, sicut & Magi tres, vt colligitur ex Beda lib. de locis sanctis cap. 8. de quibus D. Bernardus *sermone in vigilia natiuitatis*, intelligit Psalm. 79. num. 2. vt explicabo quæst. 12. *In eadem regione.* Hi pastores greges suos pascebant in quadam planicie fœcunda, quæ à Bethleem mille passus distabat, & sita erat iuxta turrim gregis, *Genes. 35. num. 21.* vbi Iacob rediens à Mesopotamia commoratus est cum ouibus suis, vbi & Rachel mortua, & sepulta est. Ita D. Hieronymus lib. de locis Hebraicis, & in Epitaphio Paulæ. De hac turri multi exponunt illud Mich. 4. num. 8. *Turris gregis nebulosa. Et vigilantes, & custodientes.* Hugo. *Vigilantes super gregem, & custodientes se ipsos.* Bonus pastor prius habet curam de ouibus, & postea de se ipso. *Vigilias noctis.* D. Bonauentura. *Nocte enim potissimè vigilandum est propter hostilem incursum repellendum, luporum scilicet, & latronum.* Quando adest occasio periculi, ibi & maior requiritur circunspectio. Ad Hebræos 13. num. 14. *Obedite præpositis vestris, & subiacete eis: ipsi enim pernigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri.* Ex maiori diligentia Prælati, consurgit erga eum maior reuerentia. Vel, *Vigilias noctis*; quia teste D. Bonauentura, tempus est ad contemplationem accommodatissimum ob magnam rerum quietem. *Et nox illuminatio mea in deliciis meis*, Psalm. 138. num. 11. *Anima mea desiderauit te in nocte*, Isai. 26. num. 9. Et ideo tale tempus conueniebat Christi natiuitati. *Super gregem suum:* non super gregem alienum. Multi Prælati vigilant in aulis principum, suo ouili neglecto: qui arguuntur Prouerb. 27. n. 23. *Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque greges considera.* Hieremiæ 13. num. 20. *Vbi est grex, qui datus est tibi, pecus inclytum tuum.* Pastores autem isti Episcopos, ac Prælatos Ecclesiasticos adumbrant, qui onus suscipiunt, non vt lana, ac lacte fruantur, sed vt gregem cura, ac officio pascant, ac sub protectionis alis colligant, ac peramanter foueant. In cuius officij signum baculum pastorale dari Episcopis manifestum est *cap. vnico, in fine, de sacra vnctione*, vt sua communi, ac assolita eruditione multis elegantissimè explicat Illustrissimus, ac Reuerendissimus Dominus Rodericus à Cunha 1. *part. comment. decreti disp.* 83. *cap.* 6. *num.* 2.

Beda. Bernard.

Hieron.

Mich. 4. Hugo.

Bonus pastor de grege prius, quàm de se tractat.

Hebr. 13.

Maior vigilia quando est periculi occasio. Bonauent.

Psalm. 138.

Isai. 26.

Prouerb. 27. Hierem. 13.

QVÆSTIO XIII.

Quare Christi natiuitas nuncietur Pastoribus, & non Principibus Iudæorum?

CHRISTI natiuitas aliquibus fuit manifestanda, vt illius essent testes fidelissimi: hi ex diuina prouidentia eliguntur pastores; & vt essent probatissimi, fuerunt, non vnus, sed plures in eadem regione, & vigilantes. Sed quare ad tantum ministerium, non proceres, vel regio sanguine nati, sed viles, & abiecti homines assumuntur? Respondeo primò. Quia pastores sunt homines simplices sine dolo, quique veritatem fucare non solent, & ideo valde apti ad eis fidem dandam, Prouerb. 3. num. 33. *Abominatio Domini est omnis illusor, & cum simplicibus sermocinatio eius.* D. Ambrosius *serm.* 13. ita ait: *Non mirandum est, si Christi gratiam ante scire meruerit innocentia, quàm potestas, & priùs cognoscere veritatem simplex rusticatio, quàm superba dominatio.* Similiter D. Cyprianus *sermone de natiuitate*, D. Augustinus *serm. 2. de Epiphania*, Euthymius, Theophylactus, Bonauentura. Secundò. Quia, vt pastores tenebant illum veterum Patriarcharum viuendi modum, qui Deo fuerunt maximè dilecti. Titus Bostrensis. *Sectabantur enim adhuc veterum consuetudinem; nam vt Patriarchæ, & ipse etiam Moyses pascendis gregibus quondam intenti erant, ita nunc ipsi quoque.* Et eodem modo Theophylactus, & alij. Et inde isti pastores maximè Deo grati, quòd communem, & approbatam virtutis viam in amicis Dei, sequebantur. Deinde Incarnatio primò promissa est pastoribus Abraham, Isaac, & Iacob: ergo primò debuit pastoribus reuelari, vt ille status esset honoratus. Ita D. Cyprianus *oratione de natiuitate.*

57. Prouerb. 3. Ambros. *Simplices apti ad credendum.* Cyprian. August. Euthymius. Theophyl. Bonauent. Bostrensis. Theophyl. *Sequi cõmunem virtutis viam.* Cyprian.

Tertiò. Quia Christus pauper voluit se pauperibus pastoribus primò manifestari. Et hæc est prima ratio D. Bonauenturæ, D. Cypriani oratione de natiuitate. *Vt poneretur regula*, ait, *quòd non nisi pauperibus Spiritu Christi pateret humanitas, nec superbos ad intuitum sui possit admittere veritas.* Quartò, vt diuinitas, ac potentia Christi esset nota, qui per humiles pastores, ac piscatores fortia mundi confundebat. D. Cyprianus citata oratione, *Pastorum*, ait, *innocentia, ac simplicitas eligitur, vt laus Christi perficeretur, qui piscatores, & pastores sequentibus spiritibus confunderent oratores, & à pauperibus, & humilibus prædicatio paupertatis haberet initium.* Similiter Theophylactus, D. Ambrosius *serm.* 13. Quintò. Vt inde Diuinitas Christi patefieret; dum Angeli, spretis magnatibus mundi, ad pauperes, ac viles euolabant. D. Hippolytus Martyr, apud Gelasium Papam, lib. aduersùs Eutychen. *Diuinitatem eius*, ait, *rursus videre clarum est. Quando laudatur ab Angelo, & hoc à pastoribus inspicitur.* Sextò. Vt nobis daretur documentum, quòd Dei mysteria primò reuelantur Ecclesiæ pastoribus, ac Prælatis; & deinde deriuantur ad alios. D. Leo serm. 19. de natiuitate. *Quod enim*, ait, *pastoribus pro gregum suorum custodia vigilantibus nunciauit Angelus, etiam nostrum impleuit auditum: & ideo dominicis ouibus præsumus, quia verba diuinitus edita, cordis aure seruamus.* Similiter Origenes *homilia* 12. Arcana enim Dei primicipi

58. *Pauperes eliguntur.* Bonauent. Cyprian. Idem. *Deus per vilia confundit fortia.* Theophyl. Ambros. *Pauperes eligere diuinitatis est.* Hippolyt. Leo. Origenes.

principibus Ecclesiasticis sunt aperienda, & non solùm auditu aurium percipienda, sed etiam corde retinenda. Septimò. D. Bernardus serm. 3. de natiuitate Domini. *Quàm multi*, ait, *nobiles secundùm carnem, quam multi potentes, quàm multi sapientes huius seculi hora illa in stratis mollibus quiescebant, & nemo eorum dignus habitus est nouam videre lucem, scire magnum gaudium Angelorum, Angelos audire cantantes: Gloria in excelsis Deo. Agnoscant igitur homines, quia qui in labore hominum non sunt, visitari ab Angelis non merentur.* Et subdit, *Nimirum humanam in eis agnoscunt ordinationem, qua constituit Deus, vt in sudore vultus sui vescatur Adam pane suo.* Non principes, & dynastas, sed pastores rusticantes vigilia, frigore, ac labore oppressos vocant Angeli ad tam magnum miraculum numquam in orbe visum. nam illi omni lautitia in aureis stratis bysso, purpura, ac serico delitiabantur. Hi verò indictum ordinem à Deo primo parenti maximè obseruabant. *In sudore vultus tui vesceris pane tuo*, Genes. 3. num. 19. Et nihil magis Deo gratum, quàm vnumquemque ordinem sibi datum custodire, & ab eo non transilire, & cùm tales essent pastores, ideo ad eos veniunt Angeli. Expende verba, *In eis agnoscunt ordinationem, qua constituit Deus.* Octauò. D. Ambrosius. *lib. 2. in Lucam*, ad illa verba. *Venerunt festinantes*, sic ait. *Non mediocre fidei tibi hoc videatur exemplum, quòd vilis sit persona pastorum. Certè quo vilior ad prudentiam, eo pretiosior ad fidem. Non gymnasia choris referta sapientum, sed plebem Dominus simplicem requisiit, quæ phalerare audita, & fucare nesciret.* In his Pastoribus designabantur Præsules, & prædicatores Ecclesiæ, ideo homines simplices vocantur, quia in eis requirit Dominus simplicem, & non fucatam veritatem.

Bernard.

Placet Deo quemlibet ordinem sibi datum custodire.

Genes. 3.

Ambros.

In Prædicatore non sit fucata veritas.

59. Nonò. Pastores soliti erant diuertere ad stabulum illud, ac speluncam; ne ergo de more, ac sine reuerentia intrarent, & ad illum accederent locum, ideo eis Christi natiuitas denuntiatur. Eucherius homilia de natiuitate. *Ea causa esse videtur, vt prius pastoribus hæc verba Angelus nuntiaret, ne quasi incauti stabulum intrarent, & in præsepe adire tentarent, in quo puer positus erat.* Locus, in quo Deus adest, ac eius præsentia honoratus est, maximè reuerenter attingi debet. Decimò. Author *lib. de mirab. sacræ Scripturæ*, qui D. Augustino tribuitur *lib. 1. cap. 3.* ait. *Christus agnus, & ideo conuenienter pastoribus natus agnus denuntiatur.* Vndecimò Christus verus pastor, Ioann. 10. num. 11. & 14. & 1. Petri 2. num. 25. *Et ideo rectè pastor pastoribus primò apparet.* Ita Euthymius. Vnde Sedulius ita canit. *Tunc prius ignaris pastoribus ille creato emicuit, quia pastor erat.* Duodecimò, quia erant vigilantes. D. Chrysostomus homilia de natiuitate. *Non inueniunt Christum, nisi vigilantes.* Decimotertiò. Pastores dediti toti, & occupati erant in his, quæ officium sibi commissum expostulabat, exquirebat, & ideo tam alta reuelatione digni fiunt. Ita fatur Hildebertus Turonensis Epistol. 37. *Hinc est etiam, quòd, nato Domino pastores super gregem vigilantes, Angelos aspiciunt, quia his, qui piè, ac solicitè conseruandis gregibus inuigilant, sublimia, ac diuina innotescunt.* In nulla alia re homo magis proficit, & augescit, quàm dum in proprio munere se exercet.

Eucherius.

Locus, in quo Deus adest, venerandus.

Augustin.

Ioann. 10. 1. Petri 2. Euthymius. Sedulius.

Chrysost.

Hildebert.

Qui in suo se officio exercet, proficit.

60. Cùm Petrus Apostolus ingrederetur templum. *Hominem claudum ab vtero matris suæ, apprehensa manu eius dextera, alleuauit eum, & protinus consolidatæ sunt bases eius, & plantæ: & exiliens stetit, & ambulabat*, Actor. 3. num. 7. Hoc extitit primum miraculum Apostoli. Sed cur primum facinus à planta pedis exoritur? Apostolus erat fundamentum Ecclesiæ, & vt in mirabile, ac diuinum ædificium exurgeret, voluit in hominis fundamento se exercere. Id eleganter meditatur D. Ambrosius serm. 69. *Si ergo Petrus*, ait, *petra est, super quam ædificatur Ecclesia, rectè prius pedes sanat, vt sicut in Ecclesia fidei fundamentum continet, ita in homine membrorum fundamentum confirmet.* Vt proportionetur opus officio, fundamentum Ecclesiæ ad fundamentum hominis primò fertur, & ita erigitur, ac sublimatur, vt sit iam caput totius Ecclesiæ. Vt Deus declararet Moysi, eum esse electum in ducem totius populi, dedit signum in *Virga, quam tenebat in manu, quæ versa est in colubrum*, Exod. 4. num. 3. Et vt Deus significaret omni populo, & Aaroni ipsum esse cooptatum in summum Sacerdotem, eius virga floruit, *Num. 17. num. 8.* Sed cur eis hæc dantur mirabilia in baculis, & non in cœlo, aëre, terra, & aquis, sicut Deus edidit tot portenta in Ægypto, vt Pharaoni, & eius magnatibus intimaret voluntatem suam de populo ab eorum seruitute eximendo, sed in nullo eorum datur signum? Rectè Abulensis *in cap. 4. Exodi*, & D. Carthusianus nobis innuunt rationem. *Hæc enim*, ait Abulensis, *erat virga pastoralis, quam tenebat Moyses ad minandum oues per pascua.* In instrumento pastoralis vitæ primum tam supremæ dignitatis datur indicium, quia ipsi, dum inter proprij officij terminos negotia tractant, & ad peregrina, atque ignota non diuertuntur, ad apicem supremæ dignitatis vehi promerentur.

Ambros.

Exod. 4.

Abulensis. Carthusian.

QVÆSTIO XIV.

Quare hi pastores præ omnibus alijs eligantur?

61. HAM habemus ex superiori quæstione, quòd pastores ad tantum mysterium venerandum digni fuere. Sed quare potius hi tres pastores, quàm alij? Respondet primò Titus Bostrensis. *Ob id*, ait, *quoque præ cæteris pastoribus beneficium hoc obtigit his pastoribus, quia præ cæteris simplices, & quique exortes erant.* Ob simpliciratem electi sunt, vt superiori quæstione dixi ex sanctis Patribus. Cùm ergo essent isti simpliciores, digniores fuerunt. Secundò D. Chrysostomus existimat, quòd hi pastores erant orantes, ac obsecrantes Christi aduentum. Ita ait homilia de natiuitate. *Multum vigilabant pastores, quia insidiæ bestiarum satis imminebant. Vigilabant quasi super gregem, sed non poterant conseruare: propterea deprecabantur, vt Dominus veniat, & seruet gregem.* Cùm humiliter suam agnoscerent imbecillitatem, orationique essent instantes, meritò digni habiti sunt qui Dominum Iesum natum aspicerent, & viderent.

Bostrensis.

Simplitas ad beneficia dignior.

Chrysost.

Oratio meretur magna.

62. Tertiò. D. Bernardus *sermone in vigilia natiuitatis*, hos tres pastores, ait vocari propter significationem. De illis intelligit Psalm. 79. num. 2. *Manifestare*, seu, vt legit D. Augustinus, Cassiodorus ex Hebræo, *Splende, fulge coram Ephraim, Beniamin, & Manasse.* Significant enim Manasse obliuionem rerum temporalium; Beniamin pœnitentiam,

Bernard. Psalm. 79.

Qui Christum natum vident.

nitentiam,& dolorem: Ephraim augmentum, & accretionem; solum enim illi,qui sæcularium rerum memoriam amittunt, ac de peccatis lachrymantur,& in virtute proficiunt, hi tantum Christum natum valent inspicere. Quartò. De his pastoribus dicitur infrà, dum Angelus eis apparuerit,*Timuerunt timore magno.* Viso Angelo, non imperterriti steterunt vt Agar, *Genes.16. num.7.* Sed timent, & qui magna cum tremore respiciunt, aptissimi sunt vt ad omnem sublimitatem, ac dignitatem eligantur, timore enim Dei iusti ad magna præparantur. *Orietur vobis timentibus nomen meum Sol iustitiæ,* Malach.4.num.2. *Initium sapientiæ timor Domini,* Psalm.110.num.7. Quintò. Hi præ cæteris vocantur,qui vigilantes erant, muneri suo instantes, vt in promptu essent parati ad ouibus subueniendum. Ac proinde designabantur ibi Ecclesiastici Præsules, & ideo vt implentes munera sua,digni habiti sunt,vt ad Christi incunabula conuocarentur. Hildebertus Cænomanensis Epist.37.*Hinc est etiam quòd nato Domino pastores super gregem vigilantes, Angelos adspiciunt; quia his,qui piè, ac sollicitè conseruandis gregibus inuigilant,sublimia,ac diuina innotescunt.* Vide *cap.2. num.3.*

Timore præparatur homo ad omne bonum. Malach.4. Psalm.110. *Muneri suo incumbens nobilitatur.* Hildebert.

63. Sextò. Vocantur hi pastores, quia fortasse solebant frequenter ad illud stabulum accedere. de quo superiori quæstione in octaua ratione. Septimò.Isti simplices homines iuxta turrim gregis pascebant oues suas,vbi sepulta est Rachel,& Iacob habitauit,ac Deo obtulit holocaustum; & valde frequens est, quòd multa accipiamus bona à loco, in quo Sanctorum reliquiæ iacent, ac Deus ab amicis suis est obsequiis honoratus. Cùm Iacob in Mesopotamiam pergeret, & ad quendam venisset locum, requiescens vidit in somnis scalam stantem super terram,& cacumen illius tangens cœlum,& Dominum innixum scalæ, *Genes.28. n.13.* Sed cur hac tantorum mysteriorum visione dignatur potius in hoc loco,quàm in quocumque alio, nec enim hoc caret alta Dei dispositione? Lyppoman. *Ibi,*ait,*secundum aliquos primum Abraham sacrificauerat, & promissiones Dei acceperat, & pro filio immolando indicatum eidem fuerat, ibi nunc scalam videt Iacob.* In illa terra Abraham magna Deo præstitit obsequia, & ideo eius nepotem magna indulgentia prosequitur Dominus, ac vsque ad sui visionem eleuat. Ita ferè similiter cùm in Dei memoria essent sacrificia, quæ Iacob illo in loco obtulit, inde voluit Dominus eius successores ibi commorantes excitare, vt primò Deum natum viderent, ac tanti gaudij essent participes.

Bonum propter Sanctorum reliquias. Lyppoman.

64. Duæ quæstiones hîc erant disputandæ. Prima: Quare Pastores per Angelum, Magi per stellam ducuntur ad præsepium? Secunda: Cur ex Iudæis pastores, ex Gentibus Reges ad Christum veniunt? Sed hæ tractandæ sunt cap.4.

Lucæ 2. v 9. Et ecce Angelus Domini stetit iuxta illos, & claritas Dei circunfulsit illos, & timuerunt timore magno.

VERSIONES.

Syriacus. Et ecce Angelus Domini venit ad eos, gloriáque Domini illuxit eis.

Vatablus. Et ecce Angelus Domini astitit illis, & gloria Domini circunfulsit illos, & correpti sunt timore magno.

D. Ambrosius hîc. Angelus Domini stetit ante illos.

Iansenius. Angelus superminebat, seu superastitit illis.

EXPOSITIO.

ECCE, rem subitam, & inopinatam demonstrat. Tertullianus *lib. de carne Christi,* ita fatur. *Odit moras, qui Christum de cœlo deferebat.* Textus. *Angelus.* Iste erat Gabriel, qui ante conceptum annuntiationem detulit ad Virginem; post conceptionem ad Ioseph, post natiuitatem ad pastores. Huic Angelo ministerij Incarnationis cura commissa erat. Quòd esset Gabriel, opinantur Tertullianus *citatus*, Diuus Cyprianus *oratione de natiuitate*, Beda, & alij. Et bene dicitur, *Angelus Domini*; tum ob differentiam nefarij spiritus; tum, quia cùm esset superior in natura, non respuit officium ministri, & nuntij erga inferiores pastores. Et hoc solùm ex halitu Dei venire potest. *Stetit iuxta illos.* Aliqui legunt, *superastitit*; & quamuis nomen Græcum hanc etiam habeat significationem; tamen nostra lectio est accommodatior, tum quia, vt pulchrè ait Diuus Bonauentura. *In hoc, quòd iuxtà stetit, ostendit familiaritatem, & humilitatem, qua Angelus condescendit homini, & astat illi, vt adiutor.* Et solùm in nouo Testamento Angelus prohibet Ioannem ne ipsum adoret, *Apocalyps.22. num.9.* Tum, quia, cùm Deus esset natus, & reclinatus in terra, maximè gloriabantur Angeli, non in aëre, sed in terra existere, & ambulare. Pro quo facit Diuus Bernardus sermone 5. de dedicatione Ecclesiæ. *Et claritas Dei*; multi legunt, *& gloria Dei.* Ex verbo Græco vtroque modo verti potest; satis accommodatè ad sensum, ac ad manifestationem angelicam noster interpres posuit claritatem, seu splendorem. *Circunfulsit illos.* Fulgor ille angelicus vndique circundedit pastores, tam corpore, quàm anima, iuxta Cardinalis Hugonis mentem. Nota, quòd Angelus iuxta eos ex vno latere adfuit, at Dei claritas ex omni parte illustrauit; illa præsentia, vt creaturæ, limitata, & non poterat ex omni circumferentia se communicare; claritas verò,vt Dei, vndique abundans, & replens: hoc indicat verbum *circunfulsit. Et timuerunt timore magno.* Noua, & insolita valde timenda sunt.

65. Tertullian. Idem. Cyprian. Beda. Bonauent. Bernard. Hugo. *Quod ex creatura limitatè, quod ex Deo abundans.*

QVÆSTIO XV.

Quare in tanta luce Angeli se manifestent?

RECTE obseruarunt Beda, & Zacharias Episcopus, numquam in veteri Testamento legi Angelos resplendentes luce apparuisse, hoc

66. Beda. Zacharias.

hoc tantùm legi gratiæ reſeruatum eſt. Et hîc primum fulgentes lumine videntur, poſtea verò in lumine aſtitit Angelus Petro in habitaculo, *Actor.12. num.7.* Sed tantum hîc in natiuitate per excellentiam ob magnitudinem ſplendoris dicitur, Claritas Dei, ſeu quia Pater in peculiare gaudium natiuitatis voluit, quòd illa claritas ſua videretur. Sed quare Angeli in tanta luce? Communis ſolutio. Quia natus erat Chriſtus Dominus, verus Sol iuſtitiæ, à quo eſt omne lumen, per participationem. Ideo ait Pſalm.117. Dauid Pſalm.117. *Benedictus, qui venit in nomine Domini, Deus Dominus illuxit nobis.* Immo omnis alia lux comparata cum iſtius diei ſplendore, nox, & tenebræ ſunt. Iſai.9. *Habitantibus in regione vmbræ mortis lux orta eſt eis*, Iſai.9. num.2. quod de Sanctis, ac Patribus in limbo detentis intelligit Lyranus. Sed hi erant in gratia, & amicitia Dei; & nullus eſt maior ſplendor, quàm vera iuſtitia, & ſanctitas, *Pſalm.4. num.7. & 35.num.10.& 98.num.16.* & latè probat Diuus Auguſt. Auguſtinus *lib.13. Confeſſ.cap.12.* Quomodo ergo illi iuſti dicuntur habitare in vmbra mortis? Hugo. Hugo. *Lux orta eſt eis, quia Patres in limbo à Chriſto illuminati ſunt.* Quamuis ratione gratiæ eſſent in luce, tamen ſi cum ea comparetur, quam à Chriſto acceperunt, illa antiqua eſt quaſi nox, vmbraque mortis. *Magna lux in Chriſto.*

67. Secundò. Beda, hoc exiſtimat factum, quia hi paſtores ſignificabant Prælatos vigilantes. Beda. *Bene autem*, ait, *vigilantibus paſtoribus Angelus apparet, eoſque Dei claritas circunfulget. Quia illi præ cæteris videre ſublimia merentur, qui fidelibus gregibus præeſſe ſollicitè ſciunt, dúmque ipſi piè ſuper gregem vigilant, diuina ſuper eos gratia coruſcat.* Boni Prælati honorantur à Chriſto. Boni Prælati, qui maximè pro ſuarum ouium commoditate inuigilant, magno à Deo exornantur præmio. Apoſtolus ait 1. ad Timoth.5. n.17. 1.Timoth 5. *Qui bene præſunt Presbyteri, duplici honore digni habentur.* Quia in his paſtoribus vigilantes Prælati repræſentabantur, ideo præ cæteris hoc beneficio donantur, vt primi omnium fulgentes Angelos videant.

68. Tertiò. Maldonatus, *In luce*, ait, *apparent, vt paſtores intelligerent eſſe Angelos lucis, qui à Deo mittebantur, illiſque fidem haberent.* Maldonat. Quartò. Caſſianus. Simon Caſſianus lib.1. cap.7. *Claritas Angeli*, ait, *perſtrinxit ex omni parte paſtores, in corpore ſimiliter, & in corde irradians, vt non parui penderent factum, quod tam inſolitum videbatur, nec crederetur fuiſſe otioſum, quod tanto declarabatur lumine claritatis.* In tanta maieſtate gloriæ apparet Angelus, vt paſtores agnoſcerent magnum eſſe id, quod manifeſtabatur, ac maxima reuerentia ad ipſum myſterium accederent. Natiuitas maximè veneranda. Nato Domino, ſtella, quæ ducebat Magos, perueniens ad locum præſepis, *ſtetit ſuprà vbi erat puer*, Matth. cap.2. Matth.2. Stetit ne in cœlo è regione pueri? Minimè: ſed vbi aſpexit Dominum, relinquens cœli faſtigium, ac humiliter ipſum quærens deſcendit ad terram. Theodotus *homilia 3. de Chriſti natiuitate*, quæ habetur *tom.6. Concilio Epheſin. in appendice 5. cap.3.* ita ait: *Stetit ſtella ſuprà vbi erat puer; ergo relinquens altitudinem ſtellæ, quæ apparebat, humilior facta eſt.* Theodotus. Viſo Domino in humilitate tanta, nullus eſt, qui ſe valeat continere, quin cum omni ſubmiſſione, ac reuerentia ad ipſum adorandum accedat.

QVÆSTIO XVI.

Quare Angelus appareat in tanta gloria, cùm Chriſtus ſit in tanta humilitate?

RESPONDET primò D. Leo ſerm.5. de Epiphania. *Cùm ortum Domini, Angelo nuntiante, paſtores cœleſtis exercitus ſunt claritate circundati, vt non ambigerent de maieſtate pueri, quem erant in præſepio viſuri, nec putarent, quòd in ſola natura hominis eſſet editus, cui ſuperna militia famularetur occurſus.* & hoc modo ex gloria miniſtri maieſtas pueri latens agnoſcebatur. Secundò. Angeli (vt moraliter dicamus) ratione beatitudinis ſuæ, in luce, ac claritate erant: ergo quamuis eſſent miniſtri Chriſti humiliter iacentis in præſepio, noluit, vt in viſione, atque apparitione aliquid de eorum maieſtate, ac ſplendore minueretur. Vera amicitia non patitur alterum ratione ſui imminui, & obſcurari in aliqua circunſtantia, nec in diſcrimen adduci, vt eleganter docet D. Iſidorus *lib.3. de ſummo bono.* Sufficit nunc nobis Dauid ſuo exemplo. Cùm ipſe, & Ionathas amore eſſent maximè coniuncti, atque ob completam Saulis malitiam ad Dauid interficiendum, hic, & Ionathas conſpiraſſent firmato iuramento, & promiſſione: *Dominus ſit inter me, & te, & inter ſemen meum, & ſemen tuum vſque in ſempiternum*, 1.Reg.20.num.43. Sed quare Dauid non poſtulauit à tam fideli amico, vt cùm haberet opportunum tempus, pro ipſo loqueretur ad patrem, ne tam crudeliter, & iniuſtè eum perſequeretur? Sed de hoc nec verbum. Meritò ſanè. Dauid optimè nouerat, quòd cùm Ionathas ſemel pro ipſo ad patrem verba proferret, ignominiosè ab eo repulſus fuerit, vt patet ex eodem *cap.20. num.30.* & notarunt Abulenſis, Caietanus. Rectè ergo Dauid amicitiæ leges obſeruans, ſuum noluit dilectum contriſtare, atque in diſcrimen adducere, vt aliquid de bono nomine ac regia authoritate ratione ſui deperderet. 69. Leo. *Ratione amici, non eſt aliquid deperdendum.* Iſidorus. 1.Reg.20. Abulenſis. Caietanus.

Lucæ 2. n.10. Et ait illis Angelus: Nolite timere; ecce enim euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo.

VERSIONES.

Syriacus. Ne timeatis. ecce enim annuntio vobis gaudium magnum, quod futurum eſt toti mundo.

Arias. Dixit Angelus: Ne pauete.

Seuerian. ſerm. de pace, & refertur inter opera D. Chryſoſt. & Arnob. Carnotenſis Pſal.131. Ecce annuntiamus vobis.

Vatablus. Gaudium magnum, quod obtinget vniuerſo populo.

EXPO

EXPOSITIO.

71. EXPELLIT Angelus timorem à pastoribus, vt quieto animo diuina mysteria annuntianda percipiant; nec enim animus perturbatus valet cœlestia apprehendere. Et ideo ait; *Nolite timere.* Notat D.Bonauentura. *Hæc est differentia inter bonum, & malum Angelum. Bonus assecurat, malus finaliter terret.* Immò aduertit Hugo, *Mos est mali Angeli territos magis terrere.* Textus. *Ecce enim*; ac si præsentialiter dicat, *Euangelizo.* Bonus Angelus, vt ait D.Hieronymus *in Psalm.* 101. semper bona, & gaudia profert; alij legunt, *annunciamus*; tamquam si hic cœlestis paranymphus, nomine totius cœlestis curiæ loquatur. *Vobis*, scilicet pastoribus, ob rationes datas *quæst.*11. Origenes *homil.*12.*in Lucam* per hos vigilantes supra gregem, non solùm intelligit hos homines viles, verùm etiam Angelos custodes prouinciarum, qui ex natiuitate Christi ingentem perceperunt lætitiam, ob magnum incrementum, quod in suos populos resultauit, antea enim pauciſſimi erant, qui Deum agnoscerent; post verò Christi aduentum integra regna, & prouinciæ Deum adorant. Ita ait Origenes. *Verè gaudium magnum erat his, quibus hominum fuerat, & prouinciarum cura commissa; Christum venisse in mundum. Multum vtilitatis accepit Angelus, qui dispensabat Ægyptiæ res, postquam Dominus descendit de cœlo, vt Ægyptij Christiani fierent.* Cælestes illi spiritus nostro bono maximè lætantur. *Quod erit omni populo.* Ac si dicat Angelus: *vobis annuntio*; sed non erit vobis ô pastores, proprium, sed commune omni populo. Per *populum*, Toletus intelligit *populum Iudaicum*, qui Christum spectabat. Tamen D.Ambrosius *sermone* 1. *de natiuitate*, S. Leo *sermone* 9. *de natiuitate*, Theophylactus, Beda, Hugo, de omni populo credenti hoc explicant, qui audita Christi natiuitate magno gaudio perfusus est. Et ideo Angelus dixit, *Erit omni populo.* Gaudium autem appellat magnum, ideſt, præbens materiam magni gaudij. Et ita legit Syriacus, *toti mundo.*

Bonauent. Hugo. Hieron. Origenes. Idem. Tolet. Ambros. Leo. Theophyl. Beda. Hugo.

QVÆSTIO XVII.

Quare hîc dicatur gaudium magnum.

72. RESPONDEO primò. Quæ maior potest esse lætitia, quàm vbi adest natalis Domini? Eleganter ponderat D. Augustinus *serm.*13. *de tempore.* S. Leo *sermone de natiuitate*, D. Amadæus *hom.* 4. *de partu Virgin.* D. Ephræm *oratione de Abraham*, ad hunc diem refert risum Saræ, Genes.18. num. 10. *Non propter Isaac*, ait, *risit Sara, sed propter natum ex Maria Virgine. Et sicut Ioannes exultauit in vtero, ita suo risu Sara gaudium significauit.* In signum lætitiæ dominicæ natiuitatis Sara ridet, Ioannes, & figuram agens totius naturæ, saltibus exultat. Vnde meritò ait D. Chrysostomus *in oratione pro Philogone*, de hac die. *Festum est omnium festorum maximè venerandum, quòd si quis appellet omnium, festorum Metropolim, haudquaquam aberret.* Et Sophonias 3.*n.*17. ait. *Dominus Deus tuus in medio tui fortis, gaudebit super te in lætitia, silebit in dilectione sua, exultabit super te in laude*, Septuaginta, *Exultabit super te, vt in die solemni.* Talis est enim dies Natalis Domini, non solùm hominibus, & Angelis festiuus, sed etiam ipsi Deo.

August. Leo. Amad. Ephræm. Genes.18. *Quanta sit natiuitatis festiuitas.* Chrysost. Sophon. 3.

Secundò. Ex eo hoc gaudium dicitur magnum; quia tãta exultationis materia præsens erat; hoc enim indicat illa particula, *Ecce*; & illa magnum gaudium ingerunt, in quibus præsentialiter ipsa bona videntur. Dum Christus Dominus suos discipulos instruit de præmio vniuscuiusque beatitudinis, dicebat: *Beati, qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.* Beati, qui esuriunt, quoniam ipsi saturabuntur. Beati misericordes, quoniam ipsi Deum videbunt. Et tandem concludit: *Beati estis, cùm maledixerint vobis: gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis*, Matthæi cap.5. num. 12. Sed quare in aliis palma, ac corona in futuro apponitur, consolabuntur, saturabuntur; hîc verò de præsenti dicitur: *Merces vestra copiosa est?* Caietanus. *In hac sola beatitudine*, ait, *appositum est præceptum gaudendi: nec sola magnitudo, sed præsentanea, & exhibenda felicitas est ratio singularis in hac beatitudine præcepti.* In hac vltima cœlesti excellentia mandatum est, gaudere, & exultare; hoc autem, completum, perfectumque esse non potest, si in spe tantùm, & non in executione bonum, ac lætandi causa exhibeatur. Tertiò. Inde hoc gaudium magnum, quia, non particulare, sed commune erat omni populo, de quo infrà.

73. *Bonum præsens maximè delectat.* Matth. 5. Caietanus.

Quartò. *Gaudium magnum*; quia æternum, & in perpetuum duraturum erat. Multæ in Scriptura mulieres steriles memorantur. Rachel, Anna Samuelis mater, Sara; sed sola Sara post editum partum, ait: *Risum fecit mihi Deus*, Gen. cap.21. num.6. Sed cur ex omnibns hæc sola ridet? Acacius in Catena Græca. *Huius lætitiæ firmitatem ostendens; mihi, inquit, fecit Deus, quidquid enim est à Deo, perpetuum est.* Aliæ matronæ filios parturiebant, quorum generationes finiendæ, ac limitandæ; Sara verò in lucem dabat filium, cuius progenies ratione Christi nascituri, in æternum erat habitura firmamentum: meritò ergo inter omnes hæc sola de perpetuitate prolis exultat, & lætatur.

74. Genes.21. Acacius. *Bonum perpetuum maximè delectat.*

Quintò. Simon Cassianus lib.1. cap.7. *Dicitur gaudium magnum, quia illam primam mansionem, omnibus bonis fultam, quam homo tenuit in Eden, & pro voluntaria culpa amisit, ratione cuius versum est in luctum gaudium eius; nunc in gaudium redit ipsa corrupta, & multata natura in natiuitate Saluatoris.* Sed quæro: Quare in illo primo statu felicissimo non legitur de communibus parentibus, quòd lætati essent; nec hoc vmquam eis est mandatum, sicut in Christi natiuitate omnibus est impositum præceptum: *Euangelizo vobis gaudium?* Meritò sanè, tum ob multitudinem gratiarum, quæ ex aduentu Christi nobis aduenere; tum, quia primi parentes inexperti malorum, illam bonorum suauitatem possidebant; nunc verò in Christi natiuitate natura liberatur humana à Diaboli tyrannide, & à peccatorum miseriis, quibus opprimebatur. Et felicitas post perpessos labores aduenies multo iucundior, ac gratior. Quærit D.Augustinus: Quare Ioseph tam durè, & asperè tractauerit fratres suos antequam eis se manifestaret, ait illis. *Exploratores estis*, Gen.cap.42.n.15. Simeonem ablegauit in carcerem, *num.*25. Beniamin furto arguit, *Genes.cap.* 44. *n.*12. Respondet

75. Cassianus. *Felicitas post calamitatem iucundior.* Genes. 42.

S. Pater in quæstionibus super Genesim apud Lyppoman. *Non autem negligenter considerandum puto tantam miseriam in hac perturbatione fratrum suorum, quos Ioseph, quamdiu voluit, tenuit, non eos vtique faciens calamitosos, quando tanta etiam ipsorum futuræ lætitiæ exitum cogitabat, & totum hoc, quod agebat, vt eorum gaudium differretur, ob hoc agebat, vt eadem dilatione cumularetur.* Quæ enim maior poterat esse lætitia, quàm quòd Christi natiuitate natura humana à tantis calamitatibus liberaretur. Vnde ait Simon Cassianus citatus, *Ecce gaudium dicitur vnde causetur: quia natus est vobis Saluator. Nulla gaudij materia potior, quàm de magna periclitatione salutio.* Vide *lib. 1. cap. 6. num. 60. & 61.*

Augustin.

Cassian.

Lucæ 2. n. 11. Quia natus est vobis hodie Saluator, qui est Christus Dominus in ciuitate Dauid.

VERSIONES.

Syriacus. Natus est vobis hodie Redemptor.

Vatablus. Natus est vobis hodie Seruator.

D. Anastas. Sinaïta lib. 7. in Hexaëm. & aliqui apud D. Carthusian. Natus est nobis hodie Christus.

EXPOSITIO.

76. Avdii motiua apponit Angelus: *Quia natus est Saluator*; ad distinctionem, quia qui ab æterno genitus est Deus Creator, hodie natus est homo Saluator. *Vobis*, id est, vt explicat D. Bonauentura, ad vtilitatem vestram; seu, vt ait Ianssenius, vobis hominibus, seu naturæ humanæ. Aliqui ita legunt, quòd dixerit Angelus: *Natus est nobis.* quod explanans D. Dionysius Carthusianus, ait: *Fatetur Angelus Christum natum non solùm ob hominum salutem, sed etiam ob angelica quoque reparationem ruinæ.* Textus. *Hodie*; non ait, hac nocte: nox pro luctu, & tribulatione accipitur, dies pro lætitia, vt aduertunt Beda, Aymon. Vel ait, *hodie*; ad maius gaudium, quia bonum, seu natiuitas nuntiata, non erat antiqua, sed præsentanea; & nouitas rei magnam lætitiam parit. *Saluator*, seu Redemptor, Quid maius dici potuit ab Angelo, & iucundius audiri ab homine? præcipuè cùm natura humana tot, tantisque miseriis opprimeretur. Et dicitur Saluator absolutè, quia ab omni malo erat liberaturus. Et explicans, quis sit iste Saluator, ait: *Qui est Christus Dominus.* Christus, id est, vnctam habens suam humanitatem diuinitate: & per hoc, quod dicitur vnctus, notatur eius dignitas; quia solùm Reges, & Sacerdotes vngebantur, vt aduertit Hugo. *Dominus*, nomen est diuinitatem significans *Actor. 10. n. 30. Hierem. 32. n. 2. Iudic. 6. n. 13. ad Ephes. 4. n. 5.* & aduertunt D. Augustinus *lib. 3. contra Maximinum, cap. 23. & lib. 2. de Trinitate, c. 10.* D. Ambrosius *lib. 1. de fide cap. 1. & lib. de Noë, cap. 13.* Et nota, quòd hic infans natus, priùs dicitur Saluator, quod est nomen meriti, & officij; postea verò Christus Dominus, quod eius exprimit dignitatem; quia semper meritum præcedere debet dignitatem, & quæ sunt muneris, ante oculos priora esse debent omni excellentia. Vide *lib. 1. cap. 1. num. 21. & cap. 6. num. 5. In ciuitate Dauid.* Facilius erat dicere: In Bethleem, sed vt probet, verum esse Messiam ex genere Dauid natum, ideo tali modo ciuitatem nominauit. Vide *lib. 1. cap. 2. num. 20. & 21.*

Bonauent. Iansenius. Carthusian. Beda. Aymon. Nouitas lætitiam parit. Hugo. Augustin. Ambros.

Meritum ante dignitatem.

QVÆSTIO XVIII.

Quare non dixerit Angelus, natus est omni populo?

77. Qvando Angelus gaudium dominicæ natiuitatis annuntiauit, dixit: *Quod erit omni populo.* Cur etiam modò non dixit; natus est omni populo Saluator, sed tantùm ait, *natus est vobis?* Respondeo, quòd populus erat somno, & deliciis deditus; Pastores verò vigilantes noctis incommoda sustinentes? Gaudium dominicæ natiuitatis commune erit vobis, & omni populo, nempe prædestinatis, & reprobis; at verò natiuitas ista, quo ad vtilitatem, vt notaui ex D. Bonauentura, secundùm efficaciam erit vobis vigilantibus, ac labori instantibus, nec enim aliter percipitur fructus istius sanctissimi aduentus, Psalm. 16. num. 15. *Satiabor, cùm apparuerit gloria tua.* Aliqui ex Hebræo legunt, *Satiabor, cùm euigilauerit similitudo tua.* Ac si dicat, dum dormiero, non satiabor ex bonis tuis, sed dum vigilauero. Quod magis explicans Pintus *in cap. 17. Daniel.* ait: *Satiabor, cùm afflictus fuero ad similitudinem tuam.* Et quomodo fieri potest, quòd Christus Dominus sit lachrymans in præsepio reclinatus, rigore frigoris tremens, & homines delicatissimis linteis, ac delitiis indulgentes cum eo habeant hæreditatem? *Psalm. 5.* cuius titulus est: *Pro ea, quæ hæreditatem consequitur*; seu, vt alij legunt, *Pro hæreditatibus, vers. 5.* inquit Regius Vates: *Manè*, seu, vt est in Hebræo, *diluculo, astabo tibi, & videbo.* Nec enim aliter hæreditas filij Dei consequitur, nec eius gloria videtur, nisi dum maximè vigilatur, córque à terrenis separatur. D. Augustinus ibi: *Adstabo, quid est, nisi non iacebo? Quid est autem aliud, iacere, nisi in terra quiescere, quod est in terrenis voluptatibus beatitudinem quærere? Astabo, inquit, & videbo. Non est ergo inhærendum terrenis, si volumus Deum videre, qui mundo corde conspicitur.*

Fructus natiuitatis vigilantibus. Psalm. 16. Pintus. Psalm. 5. Augustin. Vt Deo fruaris, à terra separandum.

QVÆSTIO XIX.

Quare Angelus infantem natum Christum vocet?

78. Meritò hîc Simon Cassianus hanc quæstionem mouet lib. 1. cap. 7. *Ille idem Angelus, scilicet Gabriel,* ait, *qui Mariæ dixit, vt vocaret eum Iesum, nunc pastoribus declarat eum esse Christum, ne ipsi, & cæteri alium Messiam expectando, fallantur. Iesus dicitur Hebraicè, Latinè Saluator qui pro omnibus natus est.* Vbi satis doctè duas ponit rationes.

Cassianus.

rationes. Vnam ex etymologia nominis Hebraici, quæ est idem ac Saluator; alteram, quod beatissimæ Virgini, quæ huius sanctissimi infantis excellentias optimè nouerat, vocandum dicit Iesum; pastoribus verò loquens, eum appellat Christum, quod apud omnes Messiæ commune, & vulgare nomen erat, vt amputaretur ansa, ne hi rustici homines aliquam errandi occasionem haberent ex mutatione nominis. Valde obseruata apud probatos viros consuetudo est, suorum auditorum viribus proportionari; fortioribus maiora, debilioribus minora proponendo. *Bibi vinum meum cum lacte meo*, Cant. 5. n. 1. Sed quomodo vnà cum vino lac potatum est? Constat enim experientia hæc duo simul mixta valde insipidam efficere potionem, & iuxta Medicorum dogma, intra stomachum habere repugnantiam; &, quod maius est, lac potus infantium, vinum virorum, & puerulis valde noxium, vt docet Aristoteles *lib. de somno, & vigilia.* Quomodo ergo hæc coniunguntur? Cassiodorus, Beda hîc intelligunt magistrum, ac Prædicatorem qui ex Dei illuminatione accipit, quæ suis auditoribus eructat; & hoc non est idem omnibus, sed vinum, & lac; adultis in via virtutis, tanquam viris, fortiora, id est, vinum; insipientibus verò, vt pueris, lac. Et ideo ait Cassiodorus, *Cùm horum vita diuersis studijs agatur, & horum omnium bona intentione sponsus pascitur, & delectatur, & ideo ait: Bibi vinum cum lacte meo.* Nec enim eadem doctrina omnibus danda est, nam quæ aliquibus salutaris, aliis est noxia. Ait Regius Vates Psal. 181. num. 11. *In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi.* Vbi eleganter B. Brunonus Episcop. *Nam sicut decet*, ait, *fidelibus præcepta Dei prædicare: sic non credentibus oportet abscondi, sicut in Euangelio*, Matth. 7. *Ne dederis sanctum canibus, nec margaritas porcis, est enim peccati genus obstinatis eloquia Domini prædicare.* Magna sapientia, doctrina sancta credentibus danda est, infidelibus verò occultanda.

Accommodandum vniuscuiusque viribus.

Cantic. 5.

Aristot.

Cassiodor.

Psalm. 181.

Brunonus.

Lucæ 2. n. 12. Et hoc vobis signum; inuenietis infantem pannis inuolutum, & positum in præsepio.

VERSIO.

Euthymius. Inuenietis infantem fasciis inuolutum, iacentem in præsepio.

EXPOSITIO.

79. VT Angelus comprobet vera esse, quæ nuntiauerat, in fidei argumentum signa profert, vt est in Scriptura valde frequens. Ita idem Gabriel Zachariæ *Luc. 1. num. 20.* & beatissimæ Virgini *num. 36.* Angelus Gedeoni *Iudic. 6. num. 36. & 37.* Samuel Sauli *1. Reg. 10. num. 2.* Ex eo, quòd pro signo dat pastoribus puerum positum in præsepio, colligunt Ianseni, Caietanus, Barradas illud fuisse vnicum, ac omnibus commune, & valde notum pastoribus, ac per antonomasiam præsepe appellatum; aliter si illud peculiare esset, & multa ibi darentur præsepia, alio signo indicari ipsum oportebat. At hæc coniectura multis viris doctis, & mihi, non probatur; immo est oppositum: quia locus, in quo natus est Christus Dominus, erat valde angustus; & in tanta hominum frequentia præsepe valde celebre esset animalibus multum occupatum, & ibi commodè beatissima Virgo esse non poterat. Dicendum est ergo cum D. Cypriano *serm. de Christi natiuitate*, quòd pastores deuenerunt ad illum sanctissimum locum ab Angelo inuisibili lumine edocti. Et nota, quòd Angelus pastoribus ait, *Inuenietis.* In domo Dei inueniuntur bona, in suorum salutem.

Ianseni. Caietan. Barradas.

Cyprian.

QVÆSTIO XX.

Quare pro signo nati Domini detur eius humilitas?

CVR Angelus pro natalitio ipsius Dei in illius demonstrationem non dederit aliquod magnum prodigium in cœlo, vel in terra? sicut facta creduntur in manu Moysi, Aaron, Eliæ, & Elisæi, ac aliorum Prophetarum. Quare pro signo dantur viles panni, reclinatio in stabulo. Quæ maiestatem potius occultabant, quàm manifestam ostendebant; potius contemptum, quàm reuerentiam suadebant? Pro resolutione. Nota, duplex esse signum; vnum probationis, alterum cognitionis, & distinctionis. Primum fit in probationem alicuius rei, vt Christus Dominus dixit: *vt autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico: Surge*, Matth. 9. num. 9. Alterum signum est ad cognoscendam rem aliquam; eámque ab aliis discernendam. Vt Christus Dominus dixit Discipulis suis, dum de Antichristo loqueretur, *Cùm videritis hæc omnia, scitote, quia propè est in ianuis*, Matthæi cap. 24. num. 33.

80.

Matth. 9.

Matth. 24.

81.

Primò. Maldonatus existimat, quòd signum fuisset datum pastoribus ab Angelo in probationem eorum, quæ dicebat, quòd in eo consistit Angelum, scilicet futura prædicere, vt cùm pastores venerint ad eum locum, infantem præsepi positum inueniant; nam quamuis de præsenti puer esset reclinatus in stabulo, tamen illud, quod erat futurum, quando pastores erant venturi, non poterat Angelus diuinare, nisi esset à Deo missus; poterat enim à matre inter vlnas accipi. Ita Maldonatus, & adducit pro se Euthymium, & D. Cyprianum. Hæc sententia est probabilis, mihi tamen multùm non placet. Primò. Quia Angelus totus erat in eo, vt pastores Christum agnoscerent. Secunda. Quia ad probationem eorum, quæ dicebat, sufficiens erat ipsa Dei claritas, in qua Angelus apparuit, ac militiæ cœlestis multitudo, quæ cum eo facta est. Nec Euthymius fauet huic sententiæ; nam tantùm ait, quòd Angelus dixerit: *Hoc vobis signum*; in argumentum eorum, quæ dicebat, vera esse, & illud non explicat D. Cyprianus, nil facit pro hac parte, eius verba postea referam.

Maldonat.

Idem.

Secunda sententia est, quòd hoc signum in paupertate, & humilitate datum fuit ad cognoscendum puerum Iesum, vt Saluatorem, & verum Deum. Ita Beda, qui ait: *Notandum solertius, quòd signum nati Saluatoris datur infans: non Tyrio*

Beda.

exceptus ostro, sed pannis squallentibus inuolutus, non in ornatis auro stratorijs, sed in præsepibus inueniendus. Similiter D.Bernardus *sermone 4. de natiuitate*, D. Dionysius Carthusianus, D.Bonauentura, Hugo,& alij. Sed hîc adhuc est explicandum, Ex quo motiuo Deus paupertatem sibi elegit in signum ? Respondeo primò. Vt denotaretur, quam pretiosa erat illi paupertas. Vnusquisque assumit sibi pro signo illud, quod magis est cordi, ac in quo maior illius gloria resplendet. Secundò.Vt veritas corresponderet prophetiæ.*Zachar.9.num 9.* dictum est: *Ecce Rex tuus veniet tibi iustus, & ipse Saluator: ipse pauper.* Tertiò. Vt reprobaret falsam Iudæorum opinionem, qui venturum in maiestate, ac regio cultu Messiam expectabant. Quartò.D.Bonauentura.*Pastores erant pauperes, simplices, & contemptibiles. Ideo ne timerent accedere, datum est eis in Christo infante signum paupertatis, & humilitatis.* Quintò Caietanus. *Verè omnia*, ait, *disponit suauiter diuina sapientia: ruralibus siquidem hominibus signum dedit sensibile, quod in promptu comperirent, quod dicebatur*, veluti volens eorum tenuitati condescendere. Sextò. Hugo. *Signum Domini humilitas, signum Diaboli superbia. Leuauit signum in nationibus procul*,Isai.11.num.15. Septimò.Ad confundendam hominis superbiam, D.Bernardus sermone 1.de natiuitate. *Quid enim magis indignum*, ait, *quid grauius puniendum, quam, vt videns Deum cœli paruulum factum, vltra apponat homo magnificare se super terram? Intolerabilis impudentiæ est, vt vbi se exinanuit maiestas, vermiculus intumescat.*

Bernard. Carthusian. Bonauent. Hugo. — *Quare paupertas eligitur in aduentu Christi.* — Zachar.9. — Bonauent. — Caietanus. — Hugo. Isai.11. — Bernard.

81. Tertiò dico,quòd infantis paupertas datur pro signo diuinitatis,sed hoc non quibuscumque, sed vobis: *Hoc signum vobis*, vobis credentibus, & non incredulis. In Christi humilitate fideles agnoscunt eius diuinitatem,& suæ sapientiæ,potentiæ, & amoris infinitum thesaurum; infideles verò, vt cæci, scandalum, vt ait Paulus 1.Corinth.1. num. 23. *Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam, vocatis verò Christum Dei virtutem, & sapientiam.* Exinanitio Christi incredulis videtur stultitia, nobis credentibus Dei virtus. Quartò. Paupertas Christi datur pro signo illius diuinitatis ab Angelo, qui in claritate Dei apparebat. Huc spectant verba D.Cypriani sermone de natiuitate. *Hunc*, ait, *in cunabulis adorauerunt pastores, & paruulum confitentes, Deum simpliciter argumento, si in spiritu, & veritate, quem adorauerunt, nouerunt, fuerat quidem miraculum, quòd apertis cœlis lux fulgoris insolita nocte super eos fulserat, quòd auditi Angeli, & conspecti, quòd ab ipsis fuerant edocti, & instructi pastores.* Optimo sanè argumento. Ille, cuius ministri in claritate Dei apparebant, & ipse in tanta humilitate ostendebatur,non homo, sed Deus erat. Agnouit bonus latro Christum pendentem in Cruce, *Luc.23.n.42.* Sed vnde cognouit? D.Gaudentius *ad Neophytos: Agnouit Crucifixum Deum. Dum Iudæi clamantes dicebant: Alios saluos fecit, se ipsum saluum faciat.* Seu,vt legit Theophylactus: *Alios seruauit, seruet seipsum.* Ex improperiis Iudæorum introspexit latro diuinitatem in Christo latentem. Dicebant Iudæi, *Alios saluos fecit*; & tamen intuebatur Christum seipsum morti tradere. Diuinus Philosophus noua Dei sapientia instructus agnouit mysterium, quòd ille, qui sibi mortem, crucem, ac opprobria amplectabatur,& aliis vitam, ac salutem dabat, non homo, sed Deus erat; hæc est ingenita natura Christi Saluatoris nostri in documentum optimi Regis, vt se ipsum morti subiiciat,vt nobis vitam largiatur.Vidit Ioannes Dei filium sub figura agni, & accepit de dextera Dei Patris librum,hoc est,sacram Scripturam, seu regiam potestatem,vt aliqui volunt, & statim cantabant seniores, & animalia. *Dignus es Domine accipere librum, & aperire signacula eius: quoniam occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, & fecisti nos Deo nostro regnum*, Apocalyps.5.num.9.Et sub qua forma erat ipse agnus? *Vidi agnum tanquam occisum*, ibid. num.6. Sed, vt notant Augustinus, seu Tychonius, pro voce *occisum*, iuxta vim nominis Græci haberi *signatum*, quasi quod idem valeret, quòd Christus Dominus esset à Patre signatus in Regem totius vniuersi, ac quòd esset occisus,ita enim hæ voces inter se copulantur, ac si eandem significationem obtinerent. Transferamus huc præclara verba Othonis Imperatoris dum pro suorum vita propriis manibus mortem subiit, ita ait apud Cornel.Tacitum. *Faciam, vt omnes intelligant, quem Imperatorem elegeritis, qui non vos pro se, sed se pro vobis dedit.*

Bonus Rex suam vitam pro suis det. — Apocal.5. — Augustin. Tychon. — Cornelius.

Dei est, alijs vitam dare, sibi mortem eligere. — Gaudent. — Theophyl.

QVÆSTIO XXI.

Quare pro signo Christi infantis datur paupertas: aduenientis verò in iudicio maiestas?

SIGNVM paupertatis Christi nascentis satis demonstrat præsens textus: Thronum, atque apparatum venientis ad iudicium, *Matth. 24. num. 30.* ex Christo Domino dicente: *Videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli cum virtute multa, & maiestate.* Hanc quæstionem nobis excitauit Diuus Ioannes Chrysostomus *in Psalm. 49.* ad illa verba: *Deus manifestè veniet.* Respondeo primò, quòd Christus Dominus infans nascitur in præsepio, vt mundanam contunderet, ac condemnaret superbiam, & vanitatem; ideóque vt pauper, ac contemptibilis apparuit: in extremo autem iudicio aduenier vt iudex, & hac de causa in magna reuerentia, ac veneratione vult ab omnibus haberi, talis enim futurus est iudex erga suos; & in huius rei argumentum, multarum erat nationum consuetudo, magno respectu, ac ceremonia alloqui ad iudicem, vt testantur Philo Hebræus *in legatione ad Caium*, Aristoteles *in OEconomicis*. Plutarchus *de mulierum virtutibus.* Explicat Daniel Nabuchodonosori somnium, in sublime extollitur, magna veneratione afficitur, *Daniel. 2. num.48.* Mittitur in lacum leonum, ex quo intactus educitur, nullo tamen honore insignitur, *Daniel. 6. num.24.* Vnde hoc? Daniel inter leones erat, veluti calcans mundi, ac Diaboli superbiam, & ideo in lacu inferiori repositus fuerat: à Nabuchodonosore autem tanto apparatu prosequebatur, vt notat Lyranus: *Constituebat eum principem ad iustitiam exercendam.* Et ideo in tanta veneratione erat, hanc enim maximè exquirit rectum iudicis munus, vt illius dicta, & imperia exequantur.

83.

Matth.24. — Chrysost. — *Iudex in magna reuerentia, vt timeatur.* — Phil.Hebr. Aristot. Plutarch. — Lyranus.

Secundò.

84. Secundò. Infans ostenditur in forma serui, quia ad nostram venerat redimendam seruitutem, & vt verus medicus ægroto se voluit proportionari, vt iam suprà dixi; at in fine mundi in maiestate tamquam supremus dominus, ac vt rectus iudex independens ab omnibus intuebitur.

Genes. 3. De primis parentibus dicitur: *Cùm audissent vocem Domini Dei*, Genes. 3. num. 8. Caietanus legit: *Audierunt vocem Elohim Iehoua.* Cur hîc ponitur duplex Dei nomen, nónne sufficiebat vnum? *Iehoua* nomen est Dei, & significat eius esse independens; *Elohim*, ideſt, Deus iudex; meritò ergo hæc coniunguntur, vbi ventum est ad iudicium, vt inde eius rectitudo innotescat, quæ tunc maximè apparet, quando iudex est independens.

Caietanus.

Iudex vt rectus sit independens.

QVÆSTIO XXII.

Quare tantùm puer positus in præsepio datur pro signo?

85. RATIO difficultatis est; quia vbi primum pastores ad stabulum accesserunt, plures viderunt. *Et inuenerunt Mariam, & Ioseph, & Infantem positum in præsepio.* Cur hos omnes non dedit pro signo, sed tantùm de puero mentionem facit? D. Bernardus hanc quæstionem excitat, & dupliciter soluit *serm. 4. de natiuitate.* Et primò sic

Bernard. ait. *Quid est, quòd sola ab Angelo commendari videtur humilitas; nec tamen sola à pastoribus inueniri? Fortè specialiùs commendat Angelus humilitatem, quia, ruentibus cæteris per superbiam, ipse in humilitate stetisset.* Mali Angeli per superbiam à sua sede, ac felicitate deiecti sunt; boni verò per humilitatem, qua se inferiores Deo agnoscebant, in suo statu perstiterunt, atque Dei gloria donati sunt. Inter omnes virtutes, quæ in Christi natiuitate radiabant, præcipuè Angeli annuntiant humilitatem, atque pro eius nota, eam signant, maximè enim vnusquisque afficitur ad eam virtutem, in qua ipse resplenduit, ac eius ductu ad magna sublimatus est. Secundò. Idem D. Bernar-

Idem. dus citatus. *Aut propterea certè*, ait, *cœlitus annuntiatur humilitas, quòd hæc quasi propria virtus diuinæ exhibenda sit maiestati.* Infinita bonitas Christi

Christus de humilitate gloriatur. Domini omni virtute, ac dono maximè abundabat, tamen eius humilitatem Angeli prædicant, quia de ea peculiariter gloriatur Christus, tamquam propria virtus, quæ exhibenda sit diuinæ maiestati. Tertiò. D. Anastasius Sinaita lib. 4.

Anastas. Hexaëmeron. *Quomodo enim*, ait, *non plus placebit humiliata sublimitas, exinanita immensitas, & diuinitas incarnata? Illa varietate quid pulchrius?*

Varietas attrahit. Quid mirum, quòd puer reclinatus in præsepio pannis inuolutus detur pro signo, quando in hoc multa, & alta mysteria mira varietate nitebant? Apparebat diuinitas Incarnata, sublimitas Dei, quæ ambulat super pennas ventorum, & sedet super Cherubim reclinata, & immensitas Dei, quæ nullo capitur loco, paruis panniculis fasciata, ac constricta.

86. Quartò. Datur Iesus pro signo, vt dum ad ipsum dirigunt mentem, illuminentur, vt eum agnoscant, ac videant, ipse enim est dux, & lux nostra. Quintò. D. Augustinus serm. 9. de tem-

Christus nos illuminat.

August. pore. *O gratissimi, delectabilesque vagitus, per quos stridores dentium æternosque ploratus euasimus! ô felices panni, quibus peccatorum sordes extersimus.* Christus pannis inuolutus datur pro signo, quia illis diuinis pannis mundati, ac purificati sumus ab omni peccatorum inquinamento, & nulla maior Regis demonstratio, quàm saluti, vitæ ac suorum commoditati incumbere, ac de ea pertractare. Vt Samuel comprobaret Sauli illum esse electum in Regem, dixit ei. *Et hoc tibi signum, quia vnxit te Deus in Principem. Cùm abieris hodie à me, inuenies duos viros iuxta sepulchrum Rachel in finibus Beniamin, & dicent tibi: Pater tuus solicitus est pro vobis,* 1. Regum 10. n. 2. Sed cur pro Regis signo datur sepulchrum Rachel, & solicitudo parentis? Rachel, vt filium pareret, ac vt eum daret in lucem, mortua est, *Genes. 35. num. 17.* Meritò hæc dantur pro regni indicio, quia ibi principatus auspicatur, vbi eximia beneficentia, ac solicitudo erga populum adumbratur. Vnde eleganter ait D. Hildebertus Cænomanensis Episcopus Epistol. 3. de suo Rege. *Nouit ille regiam manum melius donatiuo splendere, quàm sceptro.* Nullum maius indicium regiæ maiestatis, quàm beneficentia.

Beneficentia signum Regis Christi.

1. Reg. 10.

Hildeb.

Lucæ 2. n. 13. Et subitò facta est cum Angelo multitudo militiæ cœlestis laudantiũ Deum, & dicentium.

VERSIONES.

Syriacus. Et repentè apparuerunt cum Angelo multi exercitus cœlestes glorificantes Deum, ac dicentes.

Vatablus. Et subitò adiunxit se Angelo multitudo exercitus cœlestis.

EXPOSITIO.

87. EX improuiso cum Angelo, qui natum Christum annuntiauerat, ingens Angelorum multitudo pastoribus apparuit; & hanc nomine multitudinis, & exercitus exaggerat Euangelista, & clariùs Syriacus; *multi exercitus.* quasi per varia agmina Angeli in cœlo volabant. S. Leo *serm. 9. de natiuitate*, existimat, Leo. quòd erat innumerabilis multitudo. Salmeron Salmeron. *tom. 3. tract. 35.* subscribit illorum sententiæ, qui asserunt, omnes Angelos de cœlo descendisse, iuxta Psalm. 96. num. 8. *Adorate eum omnes Angeli eius.* Et ad hoc referunt verba Pauli ad Hebræos 1. num. 6. *Et cùm iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit, & adorent eum omnes Angeli eius.* Manifestarunt se Angeli, tum ad confirmandum dictum Gabrielis cum pastoribus loquentis, vt ait D. Bonauentura, & Interlinealis; Bonauent. tum quia, nato Domino, Angeli in cœlo se se Interlineal. non poterant continere, sed semetipsos conuocant, vt ad terram descendant. Origenes hom. 1. in Ezech. *Obsequuntur, saluti nostræ*, ait, *Angeli, confessi sunt ad ministerium filij Dei, & dicunt inter se, si ille descendit, & descendit in corpus, si mortali indutus est carne, quid nos quiescimus? Quid parcimus nobis? Eho omnes Angeli descendamus de cœlo.* Origenes.

Psalm. 96.

Hebr. 1.

Ideo & multitudo militiæ cœlestis erat laudantium Deum quando Christus natus est. De tempore quo hæc multitudo Angelorum de cœlo descendit,
Maldonat. Maldonatus existimat, simul aduolasse cum Angelo, qui pastoribus loquebatur, tamen ab eis
Euthymius. non est visa, nisi post acceptum nuntium. Eu-
Beda. thymius, Beda, Carthusianus putant, hanc mul-
Carthusian. titudinem aduenisse immediatè post locutionem Angeli, & hoc probabilius, & clarè patet ex lectione Vatabli, *Adiunxit se Angelo multitudo.* Et quòd hæc multitudo non solùm audita fuerit à pastoribus, vt aliqui dixerunt, sed etiam ab eis visa, manifestè nobis explicat Syriacus, *Et repentè apparuerunt exercitus Angelorum.* Et nota, quòd antè vnus, vel alter mittebatur Angelus, nunc verò exercitus Angelorum.

QVÆSTIO XXIII.

Quare hîc describantur Angeli sub nomine militiæ?

87. AD decantandas Deo Opt. Max. laudes Angeli aduolarunt, quibus tunc opportunè nomen *chorus*, valde conueniebat. Cur, hoc omisso, sub exercitu, & militia explicantur? Respondeo primò. Ad maiestatem, & potentiam nati
Isai. 6. pueri indicandam. Et dicebatur ideo, *Dominus Deus exercituum*, Isai. 6. num. 3. In exercitu enim maximè apparet potentia, ordo, & fortitudo, vt
Cantic. 6. explicatur Cantic. 6. num. 3. *Terribilis, vt castrorum acies ordinata.* Et quo magis Iesus se humiliauit, eo magis valde ordinata se manifestauit potentia, ac fortitudo eius. Secundò. Dominus contra Diabolum ad bellum venerat ingerendum; vt sub Domino suo militent tamquam milites in exercitu Angeli apparent, pulchrè D. Am-
Ambros. brosius hîc: *Bene Angelorum nominatur exercitus,*
Beda. *qui ducem cœlestis militiæ sequebantur.* Huic accom-
Bonauent. modat D. Bonauentura illud Apocal. 19. num. 11.
Apocal. 19. *Ecce equus albus, & qui sedebat super eum, vocabatur fidelis, & verax.* Et postea, *Exercitus, qui sunt*
Ianſenius. *in cœlo, sequebantur eum.* Tertiò. Ianſenius, *Bene dicitur*, ait, *Angelo coniuncta est multitudo cœlestis militiæ, nimirum, vt significaretur, natum puerum Dominum illum Sabbaoth, vel virtutum fortem in bello, qui aduersùs huius mundi principes expugnare*
Cassian. *venerat.* Quartò Cassianus lib. 1. cap. 8. *Idcirco militia cœlestis dicitur, quia infatigabiliter pro hominibus terrenis militant, vt possint esse cœlestes, simul-*
Angeli pro nobis decertant. *que concines.* Desiderant maximè Sancti Angeli alios in sua similes habere felicitate, & ideo vt
Beda. pro nostra salute decertent, sub forma militiæ se exhibent. Vnde ait Beda. *Nam sicut Imperatoris optimi prouisione, cuncta manu militari loca aduersùs hostium muniuntur aduentum: ita Deus, quoniam immundi spiritus ad pacis euersionem vbique versantur; ad tuelam nostram constituit exercitus Angelorum, quorum præsentia dæmonum confringatur audacia.* Apparent Angeli sub forma militiæ, quia pro
Idem. nobis pugnant, & militant. Quintò. Idem Beda hîc. *Ne parua vnius Angeli videretur authoritas, postquam vnus Sacramentum noua natiuitatis edocuit, statim multitudo cœlestium agminum affuit. Bene chorus*
Grauitas testimonij à multitudine testium. *aduenientium Angelorum militiæ cœlestis vocabulum accepit.* cùm testimonium à multitudine testium habeat maiorem vim: cùm autem vnus Angelus testificatam faceret Christi natiuitatem, *Ne parua vnius Angeli videretur authoritas*, ideo ad dictum fortiùs corroborandum apparet multitudo cœlestium Angelorum. Moraliter rem explicemus. Attulit Angelus pastoribus nouam annuntiationem nouæ doctrinæ; *Natus est vobis Saluator*; declarauit Angelus laudes noui hominis, qui apparebat in terris, *Qui est Christus Dominus*; cùm autem aduersùs nouam doctrinam, aduersùs laudes noui hominis multæ contradictiones essent excitandæ, ad quas veluti superandas, vt nostro dicendi modo loquamur, plusquam vnus Angelus requiri videbatur, ideo cœlestis multitudo sub forma militiæ apparet, tamquam ad pugnam se præparantis. Aliam huius quæstionis rationem vide *lib. 1. cap. 2. quæst. 15. num. 30.*

Contra nouæ doctrinam, ac nouas laudes contrarietates.

88. Sextò. Quamuis Angeli ad dandam aduenirent hominibus pacem, non dicuntur chori, sed exercitus, & militia. Angelis ex antiquo illo bello, contra Diabolum, eiusque ministros pro Dei honore steterunt, præcipua prouenit nobilitas. Ad festiuum igitur Domini natalitium maximè celebrandum in militari ordine se disponunt, quasi illud, vnde resultauit meritum, eorum esset principale, valdeque pulchrum signum, quo in tanta volunt solemnitate apparere. Vidit Ioannes diem valde festiuum in cœlo, Apoc. 19. n. 7. *Et audiui Angelos dicentes: Gaudeamus, & exul-* Apocal. 19.
temus, & demus gloriam ei: quia venerunt nuptiæ Agni, & vxor eius præparauit se, & datum est illi, vt cooperiat se byssino splendenti & candido. In die tam solemni eximij gaudij, & nuptiarum, quomodo sponsa, quæ est Ecclesia, exiit ornata byssino candido? Quare non potiùs purpura, auro, & lapidibus pretiosis? *Byssinum*, vt ibi dicitur n. 8. *Iustificationes, seu merita sunt Sanctorum* Meritò ergò in die tam celebri iis induitur sponsa, tamquam amictu omnium præstantissimo, vt notant Primasius, Ansbertus, & alij commentatores, ex Primasius.
quibus accipe Ribeiram, qui ita ait. *Proditura Ec-* Ansbertus.
clesia ad viri sui amplexus ornat se, vt solent nuptæ, Ribeira.
& amictu pulcherrimo se se operit, hoc est, iustificationibus Sanctorum, bonorum meritis membrorum suorum. Et similiter Christus Dominus in die desponsationis suæ sanguine aspersa exiuit vestitus veste, *ibidem num. 13.* Sanguis ille, vt *ibi* explicat Rupertus, Christi est pœnalitas, & passio, ex Rupertus.
quibus infinita illius merita prouenerunt; in tanta ergo celebritate his noster exornatur Redemptor.

Meritū præcipua nobilitas.

Lucæ 2. n. 14. Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.

VERSIONES.

Syriacus. Gloria Deo in excelsis, & super terram pax, & voluntas bona hominibus.

Euthymius, Arias. In terra pax, in hominibus beneplacitum.

Marian. ex Syriaco. Et in terra bona spes, seu bonus nuntius hominibus.

EXPO

EXPOSITIO.

89. DEVS, iuxta nostram Vulgatam, hic hymnus angelicus continet partes; tres verò iuxta Græcum, vt statim patebit; & esse per modum precatiuum ab Angelis dicantatum, tamquam si hi optent hæc fieri, existimant Theophylactus & Bonauentura. Communis sententia contraria est, verba esse annunciantium, & laudantium Deum. Ita expresè ait textus superiori versu, laudantium, & dicentium: atqui *laudare* non dicit modum optatiuum, sed de præsenti, aliquem glorificare, seu verbis extollere, ob rem iam factam, vel ob id, quod in eo est. Deinde, quia Angeli hîc faciunt vnam integram orationem: atqui sequentia verba, *& in terra pax hominibus*, non sunt dicta per modum optatiui, sed annuntiantis; ergo etiam hæc priora. Et dicunt, *Gloria*; hoc est, prædicatio, ac continua Deo laudatio tribuatur. *In altissimis*, vt habet nostra Vulgata; vel, *In excelsis*, vt legit Syriacus; & vtroque modo graues Patres tenent; idem est sensus. Per *altissimos*, graues Authores, vt Hugo, intelligunt Angelos, vt sit sensus. Gloria est Deo in suis Angelis, & in terra pax hominibus. Hæc interpretatio non est multum germana, nec enim nomine *Altissimi* vsitato in Scriptura veniunt Angeli: vera ergo expositio est, per *altissimos*, seu *excelsos* accipi cœlos, ita D. Irenæus *lib. 3. cap. 2.* D. Ambrosius *serm. 13.* Augustinus *lib. 2. de serm. Domini in monte, cap. 10.* D. Gregorius Nazianzenus, D. Carthusianus, & alij. Et reddit hunc sensum præsens oratio. Nato Christo in cœlo est gloria Deo; seu ob tantum Sacramentum Angeli in cœlo glorificant Dei bonitatem, sapientiam, veritatem, misericordiam, ac iustitiam, quæ omnia relucent in hoc opere. Vt accommodata sit distributio, sicut in sequenti parte Cantici dictio, *In terra*, est in primo loco, ita etiam dictio, *In excelsis*, debet esse in primo loco in hac, vt notat Augustinus citatus, & ita est sensus, in excelsis gloria Deo, in terra pax hominibus.

Theophyl. Bonauent. Hugo. Irenæus. Ambros. August. Nazianz. Carthusian. *Per altissimos cœli intelliguntur.*

90. *Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Ita legunt Patres. Origenes *homil. 13. in Lucam.* Chrysostomus *homil. de natiuitate.* D. Cyrillus Hierosolymitanus *Catech. 12.* D. Gaudentius Brixien. *sermon. 19. de Villico iniquitatis*, S. Leo *sermone de natiuitate*, S. Remigius *in Epistol. ad Rom. cap. 5.* Sanctus Etherius *lib. 1.* & ita habet nostra Vulgata; & ex hoc lectio præferenda; nec enim erat in terra, cui pax dari posset, nisi hominibus. Nomine *pacis*, Theophylactus, S. Eligius *homil. 1. in Natali Domini*, S. Sophronius *oratione in natali*, Christum Dominum intelligunt, iuxta illud Pauli ad Ephes. 2. num. 14. *Ipse est pax nostra*; & idem est, ac si dicant: In excelsis sit gloria Deo, & in terra Christus Rex pacis hominibus. Illud verò, *bonæ voluntatis*, ad pacem referunt aliqui; communiter tamen Patres citati, ad homines, ita vt pax non omnibus annuntietur hominibus, sed illis, qui sunt rectæ voluntatis.

90. Origenes. Chrysost. Cyr. Hierosol. Gaudent. Leo. Remigius. Etherius. Theophyl. Eligius. Sophron. Ephes. 2.

91. Syriacus, Arias, & multi Patres, D. Methodius *sermone de Simone & Anna*, D. Basilius *homilia de humana Christi generatione.* D. Epiphanius *hæres. 30.* D. Gregorius Nyssenus *oratione de Christi natiuitate*, Theophylactus legunt: *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax, & in hominibus bona voluntas.* Et quamquam superior lectio ob nostram Vulgatam magis sit approbanda; hæc etiam est explicanda. Et tres continet partes, sub quibus, ait Caietanus, omnes Incarnationis comprehenduntur effectus. Ordinatur enim Incarnatio ad Dei gloriam in superioribus, secundò ad pacem, & tranquillitatem in terra, hoc est, inferioribus. Tertiò ad rectam, ac bonam voluntatem charitate formatam in hominibus. In hac tamen lectione, & explicatione semper ingerit difficultatem illud, quòd pax videtur referri ad aliud, quàm ad homines. Sed potest responderi ex D. Gregorio Nysseno, qui ait, *Terra, quæ prius erat maledicta, pacem recepit: per peccatum terra consecuta est maledictionem, per Incarnationem verò habuit pacem, & benedictionem. Benedixisti Domine terram tuam, & quia ob Adami peccatum prius terra maledicta est.* Genes. 3. num. 17. *Ideo in natiuitate, ac reconciliatione prius ipsa respicit pacem.* Euthymius, Arias legunt. *Beneplacitum in hominibus*, quòd ipse Euthymius explicans ait, nunc completum est, quod olim beneplacuit Patri, vt filius incarnaretur, ac ita saluaretur homo perditus.

Caietanus. Nyssenus. Genes. 3. Euthymius. Arias.

QVÆSTIO XXIV.

Quare Angeli decantent gloriam Deo.

92. VBI primum vnus Angelus Dei laudes intonuit, alios etiam ad eas concinendas prouocauit: *Et subitò facta est cum Angelo multitudo*, &c. Quod eleganter notat D. Ambrosius serm. 7. *In quo facto*, inquit, *moraliter monemur, vt vno fratre legente, vel docente, vel quodlibet opus bonum agente, multitudo fidelium in laudem Dei prorumpat, & ad imitandum bonum, quod cernit, assurgat.* Maximè enim aliorum bonum exemplum mouet. In Christi passione, absque vllo mœstitiæ signo, stabant elementa admirabunda, at vbi sol obscuratus est, statim terra, lapides, & saxa commota sunt, *Matth. cap. 27. num. 45.* Quæstio præsens est. Quare Angeli in cœlis, nato Christo, cantant gloriam Deo?

Ambros. *Aliorum exemplum mouet.*

93. Respondeo primò, quòd cùm totus hic hymnus sit compositus in Christi laudem, ipso nato Angeli dant gloriam Deo, ne in eius ortu humilitas pastoribus occultaret diuinitatem, ideo Angeli dicunt gloriam Deo, vt ita innotesceret, quòd ille qui humilis apparebat in terris, verus Deus regnabat in cœlis. D. Maximus homil. 2. de natiuitate. *Et quàm congruè*, ait, *euangelicus intonat sermo, cùm dicitur: Gloria in excelsis Deo, & pax in terra hominibus, quòd ipse idem Dei filius, & apud Angelos gloriosus est in excelsis & bona voluntatis hominibus pacem præstat in terris.* Subtiliter Angeli voluerunt hoc cantico disponere, ac excitare pastores ad Christum glorificandum, ac adorandum, nam si Angeli præstantissimi spiritus eum verum esse Deum recognoscunt, ac ita eum in cœlis laudant, quanto magis homines, in cuius forma apparet, ipsum debent adorare, ac venerari.

Publicatur Christi diuinitas. Maxim.

94. Secundò. D. Sophronius de Natali Domini *Quid illustrius*, inquit, *dicere possunt, qui natum Deum celebrare, laudibusque euehere cupiunt, quàm dicere gloriam in Altissimis Deo, & in terra pacem hominibus.* Hoc cantico Angeli Christum natum laudant, & celebrant, nulla speciosior laus Christo Domino, nec ei potest esse in maiori æstimatione,

Sophron. *Christus gloriam patris maximè æstimabat.*

tione, quàm vt ex eius natiuitate, ac factis tribuatur gloria Deo patri, non quæro gloriam meam, sed eius, qui misit me, patris, *Ioann. 8. num. 50.* Nec potest quid gratius decantari Christo, quàm vt detur pax hominibus, ipse enim est pax nostra, & princeps pacis. Tertiò. D. Methodius *homilia in festo Purificationis*, inquit. *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax, hominibus bona voluntas: triplici nimirum cantici varietate, triplicem sanctitatis rationem indicantes.* Alludit sanctus Pater ad visionem, qua Seraphim, ter Sanctus, clamabant. Ter Sanctus intonant, vt explicat D. Thomas. Primò ob celsitudinem diuinæ naturæ in tribus personis, secundò ob earum vnitatem, tertiò ob diffusionem suæ bonitatis, & ideo dicunt, *Plena est omnis terra.* Antiquum Seraphinorum canticum hodie sancti Angeli etiam imitantur, & tria dicunt. Gloriam Deo ob eminentiam illius naturæ; pacem hominibus ob reconciliationem, ac concordiam, quam cum eis fecit: bonam voluntatem, ob gratiam, & sanctitatem, quam nobis dedit.

Method.

D. Thom.

96. Irenæus.

Quartò. D. Irenæus lib. 3. cap. 2. *Glorificauerunt*, ait, scilicet sancti Angeli, de eis loquitur, *Deum, qui est factor supercœlestium, & eorum, quæ supra terram sunt, & qui suo plasmati, id est, hominibus salutem de cœlis misit.* Ob opus redemptionis factum Angeli laudant Deum, quod eleganter explicat D. Bonauentura. Quia in hoc opere demonstratur sublimis bonitas, sapientia, potentia, & iustitia Dei. Gloria in excelsis pro bonitate, quia non despexit humani generis infirmitatem. *Dedit semetipsum pro nostris peccatis, vt eriperet nos de præsenti sæculo nequam, cui est gloria in sæcula sæculorum*, ad Galat. 1. num. 4. Pro sapientia, quia inuenit difficillimæ rei solutionem decentissimam, & de illa à Pharaone laudatur Ioseph *Genes. 41. num. 38.* Pro potentia, quid potentius, quàm Deum fieri hominem. *Et autem, qui potens est, omnia facere superabundantes, quam petimus, aut intelligimus, ipsi gloria in Ecclesia, & in Christo Iesu*, ad Ephes. 3. num. 20. Pro iustitia verò, quia simile simili saluauit; de Christo ait Apostolus. *Qui factus est nobis sapientia à Deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio*, 1. Corinth. 1. num. 30.

Bonauent.

Laudant Angeli Dei attributa.

Galat. 1.

Ephes. 3.

1. Cor. 1.

97. Ambros.

Quintò. D. Ambrosius serm. 9. *Digna planè*, inquit, *& iusta sententia, quæ in natiuitate Christi, & Deo honorem repræsentat in cœlis, & hominibus pacem præsentat in terris. Ante Saluatoris enim ortum nec cœlestia reuerentiam deferebant, nec terrena requiem possidebant.* In hoc cantico Gloria in excelsis Deo, datur laus Deo in cœlo, & denuntiatur pax hominibus in terra. Illa tamen verba sancti Patris sunt expendenda. *Ante Saluatoris ortum, nec cœlestia reuerentiam deferebant.* Non ne ab initio omnes Spiritus Angeli in laudem Dei resonant? *Cùm me laudarent simul astra matutina, & iubilarent omnes filij Dei*, Iob cap. 38. num. 7. Tamen tam miris, & superexcellentibus canticis illi diuini Spiritus ob Christi natiuitatem laudant Deum Patrem, vt comparatione huius laudis, quodammodo videatur, quòd antea cœlestia reuerentiam non deferebant, cùm ab exordio numquam habuerint requiem in eius operibus decantandis.

Iob. 38.

Maximè laudatur Dei bonitas in Christi natiuitate.

98. Hieron.

Sextò. D. Hieronymus in cap. 57. Isaiæ, *Deus humilibus*, inquit, *dat gratiam, vt eos eleuet, & habitat in excelsis; excelsus enim Dominus, & humilia prospicit. Et in Euangelio Angeli clamitant, Gloria in excelsis Deo, & super terram pax.* Ac si dicat. Datur gloria Deo in excelsis, quia cùm in cælis habitet, non despexit, sed respexit humiles, vt eis vitam, ac salutem daret; nulla enim maior celsitudo, ac eminentia, quàm quòd in gloria de humilium ac miserabilium remedio peragatur. Ait Isaias citato cap. 57. num. 15. *Hæc dicit excelsus, & sublimis habitator æternitatis, & sanctum nomen eius: in excelso, & in sancto habitans, cum contrito, & humili spiritu, vt viuificet spiritum humilium, & viuificet cor contritorum.* Valde mirum est, quòd tam multipliciter appellet Propheta Deum hîc sublimem, & excelsum; cur eum non vocat inuisibilem, immortalem, incomprehensibilem, Omnipotentem? Sed in eo totus est vt cùm dicat sublimem, & excelsum, & hoc non semel & iterum, sed tripliciter. Sermo erat Prophetæ de Deo, prout in gloria sua intentus est, vt humilium, ac contritorum spiritum subleuet, & dum huiusmodi cogitatio in excellentia maiestatis apparet, nil magis ei conuenit, quàm celsitudo, & sublimitas. Cardinalis Hugo. *Dominus habitat in excelsis, viuificet spiritum humilium consolando in spe de indulgentia peccatorum, de restauratione perditorum, de recuperatione fidelium.* Talis enim cura, & cogitatio non potest esse nisi in excelsis.

Maximè resplendet quòd in gloria de humilibus agatur.

Isai. 57.

Hugo.

QVÆSTIO XXV.

Quare cùm Angeli appareant in terra, dicant gloriam in excelsis?

99. ANTEQVAM ad quæstionem deueniamus, obiter notandum, quòd cùm hæc gloria decantaretur Deo in excelsis à sanctis Angelis, vt cum communi sententia dixi in expositione; tamen hîc militia cælestis ait, *Gloria in excelsis Deo*, & non intonat, Gloria in excelsis ab Angelis, seu Angeli in cælo dant gloriam Deo, sed prætermisso Angelorum nomine, gloriam dicunt Deo tantùm. Magnum documentum nobis præbet hæc sacra militia. Dum enim ait, *Gloria in excelsis Deo*, obligationem, quæ sanctis Angelis incumbebat ob præclarum natiuitatis beneficium, declarat, vt Deum semper laudarent, & glorificarent: at cùm de Angelis sui consortibus nil commemorat, eorum obsequium tacet, & supprimit; *animus enim gratus*, vt dicit Tullius de beneficiis, *agnoscit beneficium, ignorat obsequium.* Vide *lib. 1. cap. 5. num. 169.*

Animus gratus agnoscit beneficium, ignorat obsequium.

100. Quæstio præsens est, Quare hæc multitudo cœlestis militiæ dicit, *Gloria in Altissimis Deo*, hoc est, Angeli in cœlo dant gloriam Deo, nam Angeli laudabant Deo in cœlis, laudabant etiam in terra, cùm hæc multitudo cœlestis militiæ in terris apparuerit? Respondeo primò, quòd militia cœlestis dicit gloriam, quæ dabatur Deo in Altissimis, vt ita magis pastores prouocarentur, ac excitarentur, ad Christum laudandum, cùm agnoscerent, quòd super cœlestia ipsum laudabant. Secundò. Pastores optimè videbant, & audiebant gloriam, quæ ab Angelis dabatur super terram; quę verò decătabantur in cœlis, ignorabant, ideo hanc explicant Angeli. Tertiò. Angeli apparentes super terram, solùm faciunt mentionem de illa gloria, quæ à suis consortibus deferebatur Deo in cœlo, quia ipsi hîc apparentes se reputabant indignos ad tantum mysterium celebrandum.

De eo quod videtur tacendum.

brandum. In tanta solemnitate nullus sermo inuenitur idoneus, vt prosequuntur D. Zeno *sermon.* 2. de hac festiuitate, S. Maximus homilia 1. *Si enim*, inquit, *Deus est mirabilis in Sanctis suis, quanto magis mirabilis in se ipso; ait sanctus Abacuc Propheta: Domine audiui auditionem tuam, & timui, consideraui opera tua, & expaui. Quis non & paueſcat, & metuat tanti profunditatem mysterij, quandoquidem vnus idem qui sine conceptione natus est Deus, & sine creante factus est homo.*

Zeno. Maxim.

101. *Sublime ingenium non in se, sed in alijs videt merita.*

Quartò. Angeli laudabant Deum in altissimis, cœlestis verò multitudo laudabat in terris, & tamen hæc tantùm commemorat gloriam, & laudem, quam Angeli deferebant in cœlo, non verò quæ ab illa decantabatur super terram; sublime, & excelsum ingenium, vt in aliis, & non in se videat merita, & obsequia vt ea publicet, & manifestet. Cùm deuastatis Madianitis Gedeon triumphator veniret, occurrunt ei filij Ephraim, conquerentes eo quòd non fuerint vocati ab eo ad prælium. Quibus ipse dixit. *Quid enim tale facere potui, quale vos fecistis? Nónne melior est racemus Ephraim vindemijs?* Iudic. 8. n. 2. In quibus verbis maximè ponderandum, quòd facta Ephraim vocat racemum, suam verò victoriam vindemiam, quæ cum illo racemo nullam habeat comparationem; & dixit vindemiam *Elieʒer*, ex hac enim familia erant milites, qui cum eo perrexerunt ad bellum, quæ etiam familia dicebatur domus *Abieʒer*, *Iudic. 6. num.* 34. Sed quomodo tantus dux victoriam à se partam tribuit suis militibus, seu domui Eliezer? Nónne ei dictum est à Domino, *In fortitudine tua liberabis Israël de manu Madian?* Iudic. 6. num. 14. Nónne Gedeon dixit suis militibus, *Quod me facere videritis, hoc facite*, Iudic. 7. num. 18. ad eius enim exemplum milites processerunt in bellum, imò aduersarij cùm se deuastatos viderent, dixerunt, *Gladius Domini, & Gedionis est*, ibidem num. 21. Quomodo ergo victoriam à se partam non sibi, sed suis militibus tribuit? Bonus dux, non videbat in se, sed in aliis sua facinora, vt ea decantaret, ac publicaret. Lyranus. *Madianitarum multitudo occisa est ab exercitu, qui erat cum Gedeone, quem vocat Eliezer, cuius domum vocauerant ad prælium: vt sic ex humilitate etiam non adscribat sibi victoriam tantæ multitudinis, sed alteri.* Cùm mei parentes Elias, & Elisæus pergerent iuxta ripam Iordanis, Elias per turbinem ascendit in cœlum, quod videns Elisæus tulit pallium Eliæ, & percussit aquas, quæ non sunt diuisæ, & ait, *Vbi est Deus Eliæ?* 4. Reg. 2. num. 14. Elisæus iam ditatus erat duplici Eliæ spiritu, siquidem vidit eum cùm sublatus esset in cœlum, ipse patrem, & omnia reliquit, & secutus est Eliam; cur ergo non dicit, Vbi es Deus meus? sed tantùm Deum Eliæ vocat. Sanctus Prophepheta non in se, sed in Elia considerabat merita, & ideo dicebat Deum Eliæ, vt ob ipsius meritum eo fieret propitius. Carthusianus. *Quasi dicat, non meis meritis, sed pietate, & gratia Dei, meritisque Eliæ precor hanc Iordanis impetrare diuisionem.*

Iudic. 8. Iudic. 6. Iudic. 7. Lyranus. 4. Reg. 2. Carthusian.

* * *

QVÆSTIO XXVI.

Quare in Christi natiuitate decantetur pax, & non iustitia, vel misericordia, seu redemptio generis humani?

SECVNDA pars Cantici ita habet, *Et in terra pax hominibus*; valde mirum cùm in Christi natiuitate tam magnifica dona communicarentur naturæ humanæ, vt misericordia Dei, reconciliatio generis humani, gratia & sanctitas; tamen Angeli solum pacem diuulgant, ac decantant. Respondent primò Sancti Patres citati in expositione quòd nomine *Pacis*, intelligitur Christus Dominus. Ad Ephesios 2. num. 14. *Ipse enim est pax nostra.* Michææ 5. num. 5. *Et erit iste pax.* Psalm. 147. num. 14. *Posuit fines tuos pacem.* Et tunc est sensus, *Et in terra pax hominibus*, hoc est, iam Christus natus est hominibus; nil felicius, nil angustius dici potuit.

102. *Christus dicitur pax.* Ephes. 2. Mich. 5. Psalm. 147.

Secundò D. Gregorius Nazianzenus Apologia 1. ante medium, *Angeli*, inquit, *primùm cœlestem, deinde terrenum laudibus celebrarunt.* Dum dicunt Angeli, *Gloria in excelsis Deo*, Deum glorificant; dum verò intonant, *Pax in terra*, Christum magnificant, tum quia ipse est pax nostra, tum quia ipse asportabat pacem, & nulla maior laus de principe, ac Rege, quàm quòd suis det pacem, & eos in pace gubernet. 1. Reg. 11. n. 7. *Quæsiuit Dauid quàm rectè ageret Ioab, & populus, & quomodo administraretur bellum.* Hebraici, *Roganit de pace Ioab, & de pace populi, & de pace belli.* Cognita pace populi, explorata erat recta administratio. Vel ex eo maximè Angeli celebrant pacem in aduentu Christi Domini, qui cùm aduenirent magna potestate, *Omnia dedit ei Pater in manus*, non bellum, sed pacem ferebat. *Qui descendunt mare in nauibus, facientes operationem in aquis multis. Ipsi viderunt opera Dei, & mirabilia eius in profundo*, Psalm. 106. num. 23. Quem locum de Patribus congregatis in capitulo explicat D. Bernardus *serm. de tribus ordinibus Ecclesiæ*, & refert Lorinus *hîc.* Patres qui tenentes Religionis gubernacula, veniunt in multis contradictionibus, & faciunt operationem Dei, nempe pacem, ipsi assequuntur, & intelligunt mirabilia Dei. Huc tendit D. Isidorus Pelusiotalib. 1. Epistol. 183. *Qui hoc*, inquit, *mundi mare tranquillum reddiderunt, in aquis multis operationem fecisse dicti sunt.*

103. Gregor. 1. Reg. 11. *Gubernatio in pace latus Regu.* *Si potestatem habes, & das pacem, magna laus.* Psalm. 106. Bernard. Lorinus. Isidorus.

Tertiò. In Christi ortu, non ab Angelis iustitia, vel misericordia, sed tantùm pax decantatur. D. Bernardus serm. 1. de Annuntiatione. *Venturum Regem*, inquit, *misericordia, & veritas præuenerunt, sicut scriptum est: Misericordia, & veritas præcedent faciem tuam, iustitia thronum præparat, secundùm illud: Iustitia, & iudicium præparatio sedis tuæ. Pax cum Rege venit, vt Propheta fidelis inueniatur qui dixerat: Pax erit in terra nostra cùm venerit.* Pax laudibus extollitur, tum propter veritatem Prophetæ: tum quia licèt aliæ virtutes, vt misericordia, iustitia, & veritas in terra tamquam à Deo missæ dari possint; pax tamen ab eo separari non potuit, sed cum eo coniuncta venit. *Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum.*

104. Bernard. *Pax iuncta cum Deo.* Psalm. 118.

lum. Expectabam salutare tuum, Domine, Psalm. 118. num. 165. Cùm aduentum pacis celebret, statim mente, ac desiderio fertur in salutare Dei, hoc est, in Christum Iesum, absque enim eius halitu nec pax esse, nec conseruari potest. D. Hilarius ibi. *Salutaris Iesus est. Hæc enuntiatio ex Hebræo nomine. Hoc ad Ioseph Angelus est locutus: hoc Simeon exinde in pace remittendus agnouit, hoc reddita nobis per eum salus edocet.*

Hilar.

105. Quartò. Nato Christo in hac cantilena non redemptio, seu saluatio generis humani publicatur, sed tantùm pax. D. Bernardus serm. de S. Benedicto, *Filius*, ait, *à Patre processit, & venit in mundum, & qui prius erat cogitatio pacis in corde Patris, fieret & ipse pax nostra in utero matris.* Tota diuini parentis interna cogitatio in hoc erat defixa, vt mundum pacificaret. Christus Dominus, vt ab eo procedens, ac vt eius naturalis filius pacem ostentauit, vt ex opere externo menti æterni Parentis correspondente, filius naturalis probaretur. Vide *lib. 1. cap. 4. num. 7.* Quintò. Nomine *pacis* intelligitur reconciliatio inter Deum, & genus humanum. D. Cyrillus in Catena, *Hæc autem pax*, inquit, *per Christum facta est. Reconciliauit enim nos Deo, & Patri, culpam hostilem de medio auferens, & duos populos in vnum hominem pacificauit.*

Bernard. *Filius correspondet patri.*

Cyrillus.

106. Sextò, & mihi probabilius, nomine *pacis* intelligitur omne bonum, ac proinde *pax hominibus*, hoc est, omnis felicitas, omne bonum hominibus; frequenter hæc omnia nomine *pacis* in Scriptura intelliguntur. Psalm. 124. num. 5. *Pax super Israël.* Glossa, *Omnia bona super Israël.* Gen. 38. num. 14. *Vade, & visita, si cuncta prospera sint erga fratres tuos.* Hebraica, & Chaldaica lectio. *Vide pacem fratrum tuorum.* Genes. 41. num. 16. *Absque me Deus prospera respondebit Pharaoni.* Hebraici, *Respondebit pacem*, 1. Reg. cap. 25. num. 6. *Sit fratribus meis, & tibi pax.* Septuag. *Tu saluus, & domus tua salua, & omnia tua salua.* Vnde aduertit Tertullian. *lib. 5. contra Marcion. cap. 5.* quòd salutatio apud Iudæos erat *Scalon Lachem*, idest, pax vobis; iuxta tamen radicem Hebraicam, omnia prospera, & fausta sint vobis, pax enim seminarium omnium bonorum est. *Fructus iustitiæ in pace seminatur facientibus bonum*, Iacob. cap. 3. num. 18. A pace omnia bona veniunt, sicut omnes functiones hominis ab anima, seu spiritu. D. Augustinus serm. 2. ad fratres in eremo. *Spiritus enim humanus*, inquit, *sicut nunquam viuificabit membra, nisi fuerint vnita, sic Spiritus sanctus nunquam nos viuificabit, nisi in pace vniti fuerimus.*

Pax significat omne bonum.

Psalm. 124.

Genes. 38.

Genes. 41.

1. Reg. 25.

Tertullian.

Iacob. 3. *A pace omne bonum venit.*

Augustin.

QVÆSTIO XXVII.

Quare hîc decantatur pax, in die verò Ascensionis victoria?

107. IN hac solemni die valde festiuè Angeli modulantur pacem, postea verò in die Ascensionis victoriam acclamant. Psalm. 23. num. 8. *Quis est iste Rex gloriæ? Dominus fortis, & potens, Dominus potens in prælio, Dominus virtutum ipse est Rex gloriæ.* Sunt enim acclamationes in triumpho Christi Domini, vt notat Remigius Antisiodorensis *in commentario Psalmi.* Cur ergo primò decantatur pax, & postea victoria, cùm pax illius effectus fuerit, ac proinde secundus ei debebat contingere locus? Respondeo. Dæmonem debellare, ac subiicere, extitit quid peculiare valde gloriosum Christo Domino; Pax verò & reconciliatio in omnium nostrûm facta est vtilitatem, & ideo hæc primò decantatur, quæ enim nostri sunt commodi, eximius Christi amor, priora esse, maximè affectat. Ait Ioannes Apocalyps. 5. num. 11. *Et vidi, & audiui vocem Angelorum multorum in circuitu throni, & animalium, & seniorum: dicentium, Dignus est Agnus, qui occisus est, accipere virtutem, & diuinitatem.* Loquitur Euangelista de Christo Domino prout homo est, vt rectè notat Andreas Cæsareæ Episcopus. Quo sensu dicitur Christus à Paulo Roman. 1. num. 2. *Prædestinatus Filius Dei.* Et quamquam Christus formaliter, ac intrinsecè includat diuinitatem; tamen dicitur eam accipere metaphoricè, vt bene explicat Ribeira *in cap. 4. Apocal. num. 52.* & Alcacer *hîc*, prout eam exteriùs ostentat, ac manifestat, vt ita glorificetur ab omnibus; & dicunt, *Accipere virtutem*, hoc est, vt explicat Hugo, *Contra nostrum vitium, & debilitatem.* Vt nos ab omni peccato redimeret, & mundaret: sed quomodo sancti Angeli, ac seniores decantant, ac laudibus extollunt in Christo Domino prius virtutem contra nostrum peccatum, quàm diuinitatem illius. nam in illa sanctissima humanitate priùs vnio hypostatica consideranda est, à qua omnis eius excellentia resultauit, diuinitas est quid valde glorioſum, ac magnificentissimum Christo Domino, hoc est, eius humanitati; virtus verò ad destruendum peccatum, & ideo hæc primò celebratur, tamquam quid valde gratum, & iucundum Christo Domino. Vnde eleganter dixit Imperfectus homil. 53. in Matthæum. *Vis scire quantum diligat Iesus fideles suos; considera, quid passus est pro eis. Si enim magis quàm gloriam suam illos amauit, quasi homo moriens propter nos; quid mirum, si maiore dilectione tenebatur Sanctorum, quos relinquebat in terris, quàm dilectione gloriæ, quam habebat in cœlis.*

Quæ ad vtilitatem hominis sunt priora vult Christus.

Apocal. 5.

Andreas.

Rom. 1.

Ribeira.

Alcacer.

Hugo.

Nostra salus gratissima Christo.

Imperfect.

QVÆSTIO XXVIII.

Quare detur pax hominibus bonæ voluntatis?

108. QVAMQVAM aliqui Authores ita explicent, vt bonam voluntatem cum pace copulent; quasi ipsa pax, non ex hominum meritis, sed ex Dei beneplacito, ac bona voluntate sit profecta. Secundùm tamen communem Patrum sententiam cum hominibus coniungitur. Quare ergo dicuntur homines bonæ voluntatis. Respondeo primò. Vt denotentur homines in charitate, & merito perfecti. Voluntas enim totius meriti principium, & radix est. D. Ambrosius serm. 3. de natiuit. *Pax*, ait, *non in quibuscumque hominibus, sed bonæ voluntatis hominibus: vt intelligas pacem Christi non debiti esse, sed meriti; non enim eam meretur conditio, sed voluntas.* Et D. Augustinus lib. 50. hom. 8. *Audi*, ait, *clamantes Angelos: In terra pax hominibus bonæ voluntatis. An fortè non bene diximus viliorem bonam voluntatem? Imò ipsa est omnibus charior, & totum habet, qui bonam voluntatem habet.* Secundò. Decantatur ab Angelis in hominibus bona voluntas, quia hanc pro magno obsequio Deus habet. D. Cæsarius Arelaten. hom. 19. *Quis potest*

Ambros.

Augustin.

Bona voluntas magnum obsequium Deo.

Cæsar.

potest omnibus hominibus bene facere ? Potest tamen omnibus hominibus bene velle. Potest dicere aliquis: Facultatem non habeo; nunquid dicere potest, Bonam voluntatem habere non possum? Tanquam si respondeat, minimè; ergo hanc, quæ ab omnibus dari potest, exquirit Deus.

109. Tertiò. Angeli in hominibus decantant bonam voluntatem, in bona autem voluntate Angelorum, extitit eorum meritum, qua in obsequio Dei perseuerarunt. Et vnusquisque ad illam, in qua profecit, virtutem maximè afficitur. Quartò. Deus præmium ac suam protectionem, & coronas nobis confert, ex beneplacito, ac bona voluntate sua, *Scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos*, Psal. 5. n. 13. Bonam voluntatem in nobis remunerat, ac donis afficit, vt meritum proportionetur præmio.

Quilibet propendet in virtutem in qua profecit.

Psalm. 5.

CAP. II.

Pastores Christum natum adorant.

Lucæ 2. n. 15 Et factum est, vt discesserunt ab eis Angeli in cœlum, pastores loquebantur ad inuicem: Transeamus vsque Bethleem, & videamus hoc Verbum, quod factum est, quod Dominus ostendit nobis.

VERSIONES.

Syriacus. Vt locuti sunt pastores vnus ad alium, dixerintque: Proficiscamur vsque in Bethleem, & videamus sermonem istum, qui factus est, prout Deus patefecit nobis.

Vatablus, Pagninus. Homines illi pastores alloquebantur se inuicem? Pergamus iam Bethleem vsque, & videamus hanc rem, quæ accidit, quam Dominus indicauit nobis.

Arias. Et videamus hoc Verbum factum, quod Dominus ostendit.

Beda, Hugo. Videamus hoc Verbum, quod Dominus fecit, & ostendit.

D. Ambros. Quod factum est, sicut Dominus ostendit nobis.

EXPOSITIO.

1. POST ea, quæ facta sunt in superioris capitis fine, excitatisque pastoribus, ad cœlum rursus Angeli redeunt, vt notat D. Augustinus *lib. 3. de mirabilibus sacræ Scripturæ, cap. 3.* Pastores sine mora celeres, in occasione cautos, in charitate feruidos, erga Deum gratos, & verè obedientes se habuerunt. Celeres sine mora, vt indicat illa particula, *vt discesserunt Angeli*; & infrà dicitur, *Venerunt festinantes.* Cautè in occasione: *Loquebantur ad inuicem: Transeamus.* Oratio Angeli non fuit otiosa, sed eos statim ad videndum Christum impulit: sanctæ inspirationi citò obediendum; nec data copia Christum videndi, est immorandum, ne sancta desideria refrigescant præsepe. Per milliare distabat à loco, in quo ista viderunt pastores, vt notat Carthusianus, & ductu Angeli ad illud venere. Feruidi in charitate, non impediuntur à grege, nec de eo cogitant, sed omnia relinquunt, vt ad Christum accedant. Grati erga Deum, dum ipsum venerari ac de tanti mysterij cognitione beneficium collatum non contemnere, volunt. Tandem Angelo obedientes non respondent, se se adhortantes viam capiunt. *Videamus hoc Verbum.* De Verbo Incarnato esse sermonem, tenent Diuus Ambrosius, Beda, D. Bonauentura *hîc*, Diuus Bernardus *sermone 22. in Cantica*, Diuus Hieronymus *in Epitaph. Paulæ.* Ac si dicerent: *Videamus Verbum caro factum.* Verior est expositio Euthymij, Vatabli, Carthusiani, quòd Verbum idem est hîc, ac res, seu opus factum. Ita communiter Expositores, & est Hebraismus valde frequens, *1. Reg. 3. num. 11. 2. Reg. 1. num. 4. 3. Reg. 3. num. 11.*

Carthusian.

Ambros. Beda. Bonauent. Bernard. Hieron. Euthymius. Vatablus. Carthusian.

QVÆSTIO I.

Quare Pastores se excitent ad transitum in Bethleem?

CVR Angelus non præcepit pastoribus, vt irent in Bethleem, sed ipsi se mutuò prouocant? Respondetur primò. Quia quos Deus illuminat, in manu relinquit consilij sui, vt pro suo operentur arbitrio. Secundò. Quia tanti mysterij deuotione moti, vt puerum visitent, inter se deliberant, non quia dubitent, sed vt fidem operibus testentur. Tertiò. Diuus Bernardus sermone 22. in Cantica. *Ante*, ait, *non se mouebant homines, dum Verbum erat tantùm apud Deum. At vbi Verbum, quod erat, factum est, vbi hoc Dominus fecit, & ostendit, tunc venerunt festinantes, tunc cucurrerunt.* Dum antea in sinu Patris erat Verbum, homines immobiles erant; ad illud verò euolant, vbi factum est homo, tum ratione mysterij, tum quia ex facto, & opere Dei filius maximè commendatur. Quartò. Eusebius Gallicanus homilia in Aurora. *Factum tamen*, inquit, *quodammodo est; quia Verbum caro factum est, quod Dominus ostendit nobis, videamus corporaliter, & quod mente concepimus, & fide tenemus, restat, vt oculis intueamur.* Adeò sunt certa, quæ fide creduntur, vt nihil aliud restet, quàm vt oculis in beatitudine videantur. *Audi filia, & vide*, Psalm. 44. num. 12. Si audis per fidem, statim dicetur tibi, vide per intellectum. D. Bernardus serm. 41. in Cantica. *Audi filia, & videre desidera; sed audi prius, gradus est auditus ad visum.*

2.

Bernard.

Ex facto, & opere cõmendatur Dei filius. Gallicanus.

Psalm. 44.

Bernard. *Auditus gradus ad fidem.*

Sed quare Pastores vident Verbum caro factum, & vt ad hanc euolaret cognitionem Euangelista Ioannes, primò ad Apostolicæ dignitatis apicem euectus, deinde in sinu Christi recumbés, ac

3.

Augusti.

ac multis aliis fauoribus est disposítus? D. Hie-
Hieron. nymus in Epitaphio Paulæ. *Pastores nocte vementes, vt viderent Verbum, quod factum erat; iam tunc Euangelistæ Ioannis principium didicerunt: In principio erat Verbum, & Verbum caro factum est.* Quod
Occupatus in suo officio multa impetrat. longo tempore insignitus tot gratiis, ac priuilegiis Ioannes assecutus est, hoc simplices homines vigilantes, deditique obligationi suæ impetrare valuerunt. Vide suprà *cap. 1. num. 36.*

Lucæ 2. n. 16. Et venerunt festinantes, & inuenerunt Mariam, & Ioseph, & Infantem positum in præsepio.

VERSIO.

Vatablus. Et venerunt festinatò, & inuenerunt Mariam, & Ioseph vnà cum Infante iacente in præsepio.

EXPOSITIO.

4. TRIA his indicat verbis, multaque alia innuit Euangelista. Indicat diligentiam pastorum; id, quod ab eis est inuentum, & veritatem in verbis Angelicis. Diligentiam, *Venerunt festinantes*; sine mora, amoreque magno; nescit enim amor tarda molimina. *Et festinantia exterior,* Bonauent. vt ait D. Bonauentura, *Signum erat promptitudinis interioris, qua diuino conspectui volebant præsentari.* Secundum de eo, quod inuentum est: *Inuenerunt Mariam, Ioseph, & Infantem positum in præsepio.* Ideo inuenerunt, quia solicitè, & absque Sapient. 1. fictione quæsierunt, Sap. 1. n. 1. *Sentite de Domino in bonitate, & in simplicitate cordis quærite illum, quoniam inuenitur ab his, qui non tentant illum.* Et nota, quòd, licèt Christum pastores adorauerint, hoc tamen non exprimit Euangelista, sed viuam tantùm illorum fidem demonstrat; *Adoratio opere demonstratur.* & *cognouerunt de Verbo*; eorúmque describit prædicationem, & *omnes, qui audierunt, mirati sunt de his, quæ dicta erant à pastoribus.* Nullo alio melius, quàm fide, & opere adoratio, ac reuerentia explicatur. Per *præ-* Gregor. *sepe*, in quo Christus inuenitur, D. Gregorius *lib. moral. cap. 2.* sacram intelligit Scripturam, in qua Christus à quærentibus reperitur, quia verbi pabulo animalia tua habitabunt in ea. Veritatem in verbis angelicis indicat: *Inuenerunt infantem positum in præsepio.* Et quamuis Euangelista hîc illud prætermiserit, *Pannis inuolutum*, quod Angelus expressérat; apertè colligitur ex his, quæ suprà dixerat: *Pannis inuoluit, reclinauit in præsepio.* Ob breuitatem non sunt repetenda manifesta.

5. D. Bonauentura hîc tria alia ponderat. Nota,
Bonauent. ait, quòd volenti spiritualiter Christum inuenire, tria hîc sunt necessaria. Primò, Colloquium per meditationem Scripturarum, quod pastores
Eccles. 9. cum Angelis habuerunt. Eccles. 9. num. 22. *Cum sapientibus, & prudentibus tracta.* Secundò. Transire per contemplationem creaturarum, vt pastores transierunt ad Bethleem. Cantic. 3. num. 4.
Cantic. 3. *Paululum cùm pertransissem eos, inueni, quem diligit anima mea.* Tertiò. Festinare per gratiarum actionem, vt isti vigilantes accesserunt ad præsæpe. Multæ hîc occurrebant quæstiones. Prima. Cur Pastores solùm adorant, Magi verò procidentes adorauerunt? Secunda. Cur Euangelista hîc taceat pastorum munera, cùm Regum exprimat? Tertia. Cur Pastores primò Mariam, deinde infantem inuenerunt; Magi verò è contra. Intrantes domum inuenerunt puerum cum Maria? de quibus omnibus *cap. 4. vers. Intrantes domum.*

QVÆSTIO II.

Quare Pastores inuenerint primò Mariam, Joseph; deinde Infantem?

PRo signo nati Regis dedit Angelus: *Inuenietis infantem*; ipsi verò, vbi accedunt, 6. inuenerunt Mariam, Ioseph, & infantem. Quare illi primi, hic verò posterior? Respondet primò Cardinalis Hugo. *Maria pœnitentia; Ioseph au-* Hugo. *gmentum, & profectus virtutum. Cum his, & per hæc inuenitur Iesus infans in præsepio: Deus in carne, quem inuenire, est, vitam inuenire.* Secundò. Beda homilia 2. de natiuitate. *Venerunt pastores*, ait, *&* Beda. *inuenerunt Deum hominem natum simul, & eiusdem natiuitatis ministros.* Hi ministri licèt inueniantur primi, cum Christo tamen inueniuntur. Tertiò. Haymon hîc: *Per Mariam, & Ioseph*, ait, *ministri,* Haymon. *scilicet doctores fidei notantur.* Per doctores Ecclesiæ Christus inuenitur. Quartò. Diuus Bonauentura, *Per hoc instruimur*, ait, *si volumus Christum* Bonauent. *inuenire, prius ad Mariam debemus accedere.* Et ideo D. Ignatius, & Carthusianus appellant eam Ignatius. Carthusian. Christiferam; quia ipsa nobis fert Christum. Quintò. Idem D. Bonauent. *Inuenerunt eum*, ait, Bonauent. *cum Maria Virgine, & Ioseph viro iusto, quia eum, qui vult Christum inuenire, oportet habere munditiam cordis respectu sui, & iustitiam respectu proximi.* Similiter Diuus Bernardus *sermone 4. de na-* Bernard. *tiuitate.* Ac si dicant, quòd per Mariam puritas significatur, iustitia per Ioseph, & cum his Christus inuenitur.

Omnes hæ rationes optimæ, & morales. Ra- 7.
tio literalis; quia cùm puer esset in præsepio reclinatus; ad Virginem, & Ioseph oculi pastorum intenderunt. Deinde; quia etsi Christus Dominus in omni sit excellentia, & dignitate primus, *ad Roman. 8. n. 29.* hîc tamen in infimo, vltimoque loco esse elegit, inter bruta animantia ob suam humilitatem eximiam in præsepio reclinatus; quapropter se vltimatè eorum disposuit conspectui dare, vt qualis erat in loco, talis eorum oculis repræsentaretur. Isais ait cap. 53. num. 3. *Vidimus eum despectum, & nouissimum vi-* Isai. 53. *rorum.* Sed quomodo à Propheta postremus, & tam denigrata inspicitur forma, cùm de ipso dicatur: *Specie tua, & pulchritudine tua intende pro-* Psalm. 44. *sperè?* Psalm. 44. num. 5. Diuus Hieronymus ad locum Isaiæ. *Quomodo despectus, & nouissimus vi-* Hieron. *rorum, cùm in Psalmis dicatur: Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime, pulchritudine, & decore tuo? Quod facile soluitur. Despectus erat, & ignobilis, quando pendebat in cruce, & factus pro nobis maledictum. Inclytus autem erat, & decorus aspectu, quando ad passionem eius terra contremuit, saxa dirupta sunt*; de quo sponsa ait *in Cantic. 5. num. 1.* Fratruelis meus candidus, & rubicundus. *Candidus plenitudine, ac puritate virtutum; rubicundus*

in

in passione. Dominus meus Iesus accommodat se statui, pro illiusque diuersitate vult repræsentari; in passione nouissimus,& sine aspectu; in potestate primus decore, & fortitudine.

Accommodandum statui.

Lucæ 2. n. 17. Videntes cognouerunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc.

VERSIONES.

Syriacus. Quumque vidissent, notum fecerunt sermonem, qui dictus eis fuerat super illo puerulo.

Vatablus. Porrò cùm vidissent, famam diuulgauerunt de re, quæ dicta fuerat ipsis.

Theophylact. Cùm vidissent, diuulgauerunt de verbo.

Pagninus. Cùm vidissent, notificauerunt de verbo.

Arias. Videntes autem cognouerunt de verbo dicto.

EXPOSITIO.

8. VERBVM Græcum διεγνώρισαν, vbi hîc, *cognouerunt*, ambiguum est; aliquando enim *cognoscere*, aliquando *diuulgare* significat; & ideo varia est huius loci lectio. Syriacus, Vatablus, Theophylactus legunt: *diuulgarunt, notum fecerunt*, scilicet videntes pastores Christum natum, seu, vt explicat Euthymius, certiores visu facti manifestauerunt, quæ eis dicta ab Angelis erant; & ideo sequitur statim: *Omnes, qui audierunt, mirati sunt.* A nostra tamen vulgata lectione recedendum non est, quæ habet, *Cognouerunt de verbo.* Et sensus est multo præstantior: Pastores inuenerunt infantem, & cognouerunt de verbo, id est, de re dicta ab illis; & deinde sequitur: *Omnes, qui audierunt, mirati sunt de his, quæ dicta erant à pastoribus.* Vnde contrarium argumentum facile est retorquendum. Ad quid Euangelista simul diceret: Pastores diuulgauerunt, & dicta sunt à pastoribus.

Syriacus. Vatablus. Theophyl. Euthymius.

QVÆSTIO III.

Quomodo dicatur, quòd videntes cognouerunt de Verbo, cùm hæc cognitio fuerit tantùm per fidem?

9. ANGELVS infantem natum, qui & Saluator mundi, & Christus erat, pastoribus nuntiauit, licèt pastores puerum natum in præsepio positum vidissent, ipsum tamen mundi Saluatorem esse per fidem infusam agnouerunt. Quomodo ergo dicitur, quòd videntes cognouerunt, cùm fides sit de re, quæ non videtur? Respondet primò D. Carthusianus. *Corporalibus oculis*, ait, *corpus Christi videntes, interioribus oculis eius diuinitatem nouerunt.* Secundò. Toletus *annotat. 26.* ait, pastores credidisse dictis Angeli loquentis, infantem natum esse Christum, & Saluatorem; tamen vbi primum ipsum viderunt, eorum fides fuit roborata, & confirmata; & fides roborata in Scriptura dicitur *cognitio*, & scientia. Ioann. 4. num. 41. *Iam non propter tuam loquelam credimus, ipsi audiuimus, & scimus, quia hic est Saluator.* Ioann 4.

Carthusian. Toletus.

Tertiò. Vera sententia mihi videtur Simonis Cassiani *lib. 1. cap. 3.* Quæ in re est eadem cum superioribus, rem tamen magis explicat. Quòd vbi primum pastores audierunt dicta Angeli, statim crediderunt, infantem illum natum esse Messiam, & Saluatorem; aliter cum tanta festinatione non aduenirent. Nunc verò signum videntes ab Angelo datum, puerum scilicet in præsepio positum, in eo, vt ait Cassianus, aliquid supernaturale, & diuinum ipsismet oculis cognouerunt. Caro Christi diuinum exhalabat odorem. Et ita intelligendus est Diuus Ambrosius hîc. *Cùm caro Domini videtur, Verbum videtur, quod est filius.* Et clariùs Hugo ex Beda. *Per cognitionem humanitatis venerunt in cognitionem Deitatis.* Ac proinde humanitas illa, veluti latentis quidem Deitatis index erat. Et deinde sequitur, *Cognouerunt de Verbo*, id est, per altiorem nouerunt fidem rem sibi dictam, seu id, quod antea valde confusè crediderant, nunc per expressiorem perceperunt fidem. Et ita primò edocti ab Angelo fuere, postea verò, viso puero, maioribus imbuti mysteriis; Deus enim in fide paulatim suos instruit. Quare Moyses Geneseos initio Angelorum creationem prætermittit, cùm de illis postea passim facturus sit mentionem, verbi gratia, quòd Angelus apparuit Abrahamo? Nonne videbat ipse, quòd posset à Iudæis interrogari, qui sunt isti, de quibus agis? Meritò tamen eorum creationem subticuit, suos enim instruebat in fide, & ideo paulatim à minoribus ad maiora progressus est. Procopius in Genesim. *Cæterùm*, ait, *quare harum rerum spiritualium mentionem intermiserit? Ego dicam. Cum Iudæis balbutientibus balbutiebat, illa sola memorans, quæ non supra captum ipsorum esse iudicabat; haud ignorans, vbi hæc didicissent, affuturos alios doctores, qui ad altiora mysteria ipsos essent deducturi; arbitrabatur, Iudæos hisce elementis, seu gradibus vsos tandem audire posse doctrinam abstrusiorem mysteriorum.* Ambros. Hugo. Beda. Procopius.

10. Cassianus.

In rebus magni auditores paulatim instruendi.

Lucæ 2. n. 18. Et omnes, qui audierunt, mirati sunt de his, quæ dicta erant à pastoribus ad ipsos.

VERSIO.

Arias. Et omnes audientes.

EXPOSITIO.

11. EXPLICAT Euangelista primò. Qualiter Deus per causas secundas res disponat. Angeli docuerunt pastores; pastores aliis annuntiant mysterium. Inuentam margaritam tam pretiosam non absconderunt, sed aliis communicauerunt, ac per multos diuulgauere. Salmer. lib. 3. tract. 35. *Perpende*, ait, *pastores non diuulgasse, quæ audierunt, sed vbi rem certã cognouerunt.* Sed re vera statim, ac Angelum audierunt, diuina Salmeron.

diuina fide certi de mysterio facti, non protinus manifestauerunt, quia festinantes ad Christum adorandum ad præsepe peruenere; perfecta enim charitas primò tendit in Deum, Pastorum fidei dignum testimonium; simplices enim erant homines sine fraude, & dolo, vnde
Ambros. ait Diuus Ambrosius hîc, *Non mediocre fidei tibi hoc videatur exemplum, non vilis personæ pastorum, certè quo vilior ad prudentiam, eo pretiosior ad fidem.*

12. *Et omnes, qui audierunt, mirati sunt.* Fuit in-
Euthymius. primis, vt ait Euthymius, Ioseph, & beatissima Virgo. Et ita est intelligendus Diuus Am-
Ambros. brosius, dum ait: *Si Maria à pastoribus discit, cur tu declinas discere à Sacerdotibus.* Quæ verba non, ait, sunt accipienda, quasi à pastoribus Virgo acceperit, infantem natum mundi Saluatorem esse. Sed discit à pastoribus, quæ circa illos facta sunt, scilicet Angelum eis natum Regem annuntiasse, militiámque cœlestem hymnum decantasse. Pastores aliis hoc admirabile opus narrauerunt; de eorum tamen audientium fide aliquid cum fundamento dicere non possumus. *Et*
Isai. 6. *admirati sunt.* Isaias cap. 9. num. 6. de eo ait. *Et vocabitur nomen eius admirabile.* Illam, quam importabat in nomine, excellentiam in effectu operabatur. D. Bonauentura. *Vtique enim admirabilis Christus apparet, non solùm nascens, sicut hîc,*
Bonauent. *sed etiam proficiens.* Hoc eodem cap. num. 47.
Luc. 2. *Stupebant super prudentia, & responsis eius.* Mira-
Luc. 4. bilis loquens, cap. 4. Luc. num. 22. *Mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore eius.* Ad-
Marc. 15. mirabilis tacens. Marc. 15. num. 5. *Iesus autem nihil respondit, ita vt miraretur Pilatus.* Mirabilis in passione. Marc. 15. num. 44. *Pilatus autem mirabatur, si iam obijsset.* Admirabilis in resurrectione.
Luc. 22. Luc. 24. num. 12. *Petrus videns lineamenta sola posita, abijt secum mirans.* Mirabantur autem omnes de puero, quis esset, quomodo natus, & quibus de causis.

Lucæ 2. n. 19. Maria autem conseruabat omnia verba hæc conferens in corde suo.

VERSIONES.

Syriacus Maria verò conseruabat hos omnes sermones, & voluebat in corde suo.

Textus Hebraicus. Maria memoriæ mandabat verba hæc.

EXPOSITIO.

13. BEATISSIMA Virgo non obliuioni dat, sed, vt tradit Hebraicus textus clariùs, memoriæ mandauit, seu alta mente reposuit ea, quæ gesta viderat. Et Virgo, vt
Bonauent. sapientissima, hæc mente retinuit, vt notat D. Bonauentura. Et ideo dicitur Eccles. 50. num. 30.
Eccles. 50. *Qui ponit illa in corde suo, sapiens erit.* E contra verò fatuus hæc in tempus seruare nescit. Eccles. 21 num. 17. *Cor fatui, quasi vas confractum,*
Eccles. 21. *omnem sapientiam non tenebit.* Virgo autem diuinorum arcana eloquiorum continens arca fuit; & ideo dicitur, *Conseruabat omnia verba hæc.* More Hebræorum verba appellat gesta, seu facta, quæ, dum dicuntur, verba sunt, vt ait Theophylactus. *Omnia verba hæc.* Beda existimat, quòd Theophyl.
beatissima Virgo ita in mente conseruabat om- Beda.
nia hæc, quæ fiebant, vt cum illis, quæ per Prophetas scripta erant, ea contulerit. Titus Bostrensis, Euthymius, quòd conseruabat ea, tam Bostrensis.
quæ ei ab Angelo dicta erant, quàm quæ à pa- Euthymius.
storibus audierat. Tamen dicendum existimo, quòd cùm Euangelista dicat, *Omnia verba hæc*, ad ea quæ pastores dicebant, referendum esse. *Conferens in corde suo.* Comparabat in anima sua, quæ audiebat à pastoribus, cum iis, quæ iam in conceptione, & partu erat experta; & hoc non chartis, vel literis scribebat, sed cordi suo imprimebat.

QVÆSTIO IV.

Quare Virgo hæc conferebat in corde suo?

14. NON loquebatur, nec interrogabat Virgo, sed tacita tanta mysteria voluebat, & comparabat in corde suo. Respondet primò D. Ambrosius, *Non minus*, ait, *ore pudica Virgo, quàm* Ambros.
corpore, argumenta fidei conferebat in corde. Sanctissima mater tot videns, & audiens mirabilia, ita oculis, ac sensibus tota in filium natum erat intenta, vt nihil aliud admitteret occurrens animo, sed magna tantùm fidei documenta cum mira humilitate corde retineret. Secundò Beda,
Virginalis pudicitiæ iura custodiens, secreta Christi, Beda.
quæ nouerat, nemini diuulgare volebat: sed conferebat ea, quæ facienda legerat, cum his, quæ iam facta cognouit, non ore promens, sed clauso in corde custodiens. Non loquitur Virgo, vt secretum sibi commissum corde custodiat.

15. Tertiò. Diuus Basilius Seleucus oratione 39. *Verè Deipara*, ait, *in corde conferens, vti scriptum* Basilius.
est, rerum admirabilium accessione exhilarata cumulatione gaudio intus perfunditur, & simul filij, qui Deus est, oculis, mentique obiecta amplitudine percellitur. Vt igitur Diuinum infantem contemplata est, desiderijs reuerentiæ plenis, vt reor, deuincta hæc sola cum solo agitabat colloquia. Quid mihi tecum faciendum? Lacte nutricabo, an Deum considerabo? Curabo, vt mater, an adorabo, vt ancilla? Circumplectar, vt filium, an adorabo vt Deum? Virgo non loquitur, vt publicet, sed tantùm sola cum solo, ne magnificentiam filij manifestet, aut suam declaret humilitatem, & ideo tacita in corde confert, ne extollendo filium in laudes suas se diffundat. Quartò. Eusebius Gallicanus ser-
mone in Aurora. *Mater prudentissima*, ait, *ideo* Eusebius.
hæc omnia verba in corde conferebat, nobisque conseruabat, & memoriæ commendabat, vt postea ipsa docente, & narrante scriberentur, & in vniuerso mundo prædicarentur. Nunc tacet Virgo mysteriorum plena, vt postea in omnium vtilitatem suo tempore loquatur; & ideo multorum est opinio, quòd D. Lucas de infantiæ Christi mysteriis, ab ipsa edoctus fuerit.

16. Quintò. Ioannes Geometra in Catena Græca. *Considera*, ait, *prudentissimam mulierem Ma-* Geometra.
riam veræ sapientiæ, ineffabilisque scientiæ matrem, qualiter scholaris sit pueri. Quamuis beatissima

Virgo

Virgo humilitate, omnique virtute esset præclara, in puero tamen nato iacente in præsepio multa discebat. Sextò. Diuus Ambrosius, vt iam notaui superiori expositione. *Maria à pastoribus discit*; scilicet quæ apud eos gesta sunt; Maria Virgo suam apud alios felicitatem non iactat, nec pro sua modestia à pastoribus discere dedignatur; magna enim prudentia est, non solùm à magnis, verùm etiam à minimis doceri velle, ab eisque aliquid discere. Sic vnus Angelus non solùm alium interrogat Angelum: *Quis est iste, qui venit de Edom?* Isai. 63. num. 1. Sed etiam hominem interrogat Angelus, ab eóque aliquid didicit. Cùm Angelus luctaretur cum Iacob, *Quod*, ait, *nomen est tibi?* Genes. 32. num. 27. Ibi Chrysostomus homilia 58. *Vide*, inquit, *quantum se humiliat, & attemperet; nam si non interrogasset, nesciuisset iusti nomen.*

Isai. 63.

Genes. 32.

Chrysost.

Lucæ 2. n. 26. Et reuersi sunt pastores, glorificantes, & laudantes Deum in omnibus, quæ audierant, & viderant, sicut dictum est ad illos.

VERSIONES.

Syriacus, Vatablus, Euthymius. Laudantes Deum super omnibus, quæ audierant.

Theophylact. Ita vt dictum fuerat ipsis.

EXPOSITIO.

17. IN tribus commendantur pastores, opere, mente, & lingua. Laudantur in opere: *Reuersi sunt pastores*; scilicet, vt explicat Euthymius, & Carthusianus, ad gregem suum. Vt inde intelligas, Ecclesiasticum pastorem per contemplationem ad Deum debere accedere, & postea ad actionem, & gregis sui custodiam redire. Deinde, quòd licèt ad tantam sint euecti dignitatem, vt Incarnatum Verbum propriis viderint oculis; tamen ad magnas non aspirant dignitates, sed ad suum laborioſum redeunt munus. Iusti fauoribus humiliantur. In sermone laudantur propter debitam gratiarum actionem, ideo subditur: *Glorificantes, & laudantes Deum.* Ad instar Angelorum formantur imitantes id, quod viderant; veluti dicentes, *Gloria in excelsis Deo. Glorificantes*, id est, magnificè diuinam honorantes maiestatem, quam tanta in paupertate viderant; laudantes magna voce pro beneficiis acceptis, & ex magna eorum fide hæc tanta processit gratitudo, vt ait Diuus Athanasius sermone de Deipara: *Effectus fidei sunt gratiarum actiones.* Laudantur in mente, propter magnam fidem, quæ in eorum ardebat pectore, & ideo dicitur: *In omnibus, quæ audierant, & viderant.* Audierant ab exercitu Angelorum, viderant propriis oculis in præsepio. Nota ex Diuo Bonauentura, ordinem; audierant, & viderant; nisi enim quis per auditum crediderit, non videbit in visione Dei. Et ideo dicitur Isaiæ 7. num. 9. *Nisi credideritis, non intelligetis.*

Eusebius. Carthusian.

Athanas.

Bonauent.

Isai. 7.

CAP. III.

Circunciditur Christus Dominus.

Lucæ 2. n. 21. Postquam consummati sunt dies octo, vt circunciderétur puer.

VERSIONES.

Syriacus, Vatablus. Quum completi fuissent octo dies, vt circunciderétur puerulus.

Arias. Et quando impleti sunt dies octo circuncidendi eum.

Euthymius. Vt ipse puer circunciderétur.

EXPOSITIO.

POST Christi natiuitatem, de qua superioribus dictum est capitibus; *Consummati sunt dies octo*, non transacti; nam aliàs dies esset nona. In ipso ergo octo dierum termino, quando octaua aderat dies, terminus præfixus Circuncisionis. Et meritò consummati dicuntur, ac omnino confecti dies illi, solúmque de octaua die fit mentio; in illa enim cœpit pro nobis sanguinem dare. D. Bonauentura, *Rectè*, ait, *dicuntur dies isti consummati propter perfectionem humilitatis, & inchoationis nostræ salutis*, Eccles. 18. num. 6. *Cùm consummauerit homo, tunc incipiet. Iam enim octaua die incipiebat sanguinem fundere.* 1.

Bonauent.

Eccles. 18.

QVÆSTIO I.

De loco, ministro, ac tempore Circunciſionis?

CIRCVNCISIO à Deo fuit Abrahamo data, *Genes. 17. n. 10.* in signum distinctiuum populi Dei ab aliis. Multa circa illam quærunt expositores, sed ad præsens mysterium tria expendenda. Et primò de loco, D. Hilarius *in Psalm.* 118. In templo Hierosolymitano peractam fuisse. Nicephorus *lib. 1. histor. cap. 12.* In domo Ioseph, affirmat. Sine vlla dubitatione tenenda est sententia D. Epiphanij *hæresi 2.* quam sequuntur omnes expositores; Christum in spelunca circunciſionem suscepisse, vbi natus est; nec enim præceptum extabat, vt Circuncisio in templo fieret: nam Iudæi non poterant ex omni, in qua erant dispersi, parte, intra octo dies infantes suos ad templum adducere. Deinde iuxta communem sententiam Christus Dominus in loco natiuitatis suæ à Magis est adoratus: ergo vsque ad eius Epiphaniam ab illo non discessit Virgo. 2.

Genes. 17.

Hilar.

Nicephor.

Epiphan.

Secundò. De ministro. Et ratio dubij est, quia pro illo tempore Circuncisio verum erat Sacramentum, sed nullus est in Scriptura locus, quo 3.

comprobari posſit, quòd ad Sacerdotes, vel Leuitas circuncidere pertinebat, vt notant Lyranus, Carthusianus, Abulensis, Caietanus ad citanda loca, nam Abrahamus se ipsum, & filium suum, *Genes.*17. *n.*23. Sephora vxor Moysis proprium natum, *Exod.*4.*num.*23. Iosue Israëlitas circuncidit, *Iosue* 5. *num.*3. *Et mulieres, quæ circuncidebant filios suos, trucidabantur ab impijs*, 1.Mach.1. num. 63. Christum Dominum etiam à Virgine fuisse circunciſum, traditur in libro de vera circuncisione, qui est inter opera D.Hieronymi, & *in tractatu de lamentatione Virginis*, qui tribuitur D.Bernardo, & communiter tenent recentiores. Multo maior beatissimæ Virginis fortitudo, quàm aliarum fœminarum, quæ suos circuncidebant natos.

Lyranus. Carthusian. Abulensis. Caietanus. 1.Machab.1. Hieron. Bernard.

4. Tertiò. De tempore: Circuncisio die fiebat octaua, *Genes.citato loco.* Et ratio literalis est, quia infans natus in magno vsque ad septimum diem periculo versatur, vt tradit Aristoteles *in Problem.*103. *à medio.* Vnde Romanorum infantes octaua, vel nona lustrabantur die, eisque tunc imponebantur nomina, vt testatur Plutarchus *in lib.* 1. *quæstionum centuriar.* & Macrobius *lib.*1. *cap.*10. *circa finem.* Noluit Deus ante diem octauum circuncisionem fieri, ne periculo periculum adderet. Moralis ratio est. Prima. Quia octauam mundi ætatem, in qua in lege noua gratia à Christo danda erat, cordaque mortificanda, dies significabat octaua. Hugo de S.Victore in Alleg. in Genes. *Vt ostenderetur*, ait, *quòd tempore gratiæ corda circuncidenda erant per emendationem iniquitatis.* Quo enim maior donorum communicatio, eo maior est recognitionis obligatio. Secundò. Ante octauum diem animalia offerri non poterant. Lyranus. *Ante octauum diem sunt quid imperfectum, perfecta autem Deo donanda sunt.* Tertiò Genes.2.num.1. *Compleuitque Deus die septimo opus suum, quod fecerat, & requieuit die septimo.* Sequebatur octaua dies; ne ergo videretur hæc dies sine operatione in bonum hominis, ibi aggreditur admirabile opus circuncisionis pro nostra salute sanguinem suum pretiosum effundens. Et ideo fortasse Deus decreuit sibi assumere carnem ex Hebræis, quia peculiariter hic populus inter omnes mundi nationes ritum circuncisionis retinebat, vt ita citissimè pro nobis sanguinem suum daret. De præputio autem Saluatoris inuento, vide Tolet. *annotat.*31.

Aristot. Plutarchus. Macrobius. Hugo de S.Victor. Lyranus. *Deo perfecta danda.* Genes. 2. *Deus velocissimus in nostram salutem.*

QVÆSTIO II.

Quare circuncidatur Christus Dominus?

5. CERTVM est de fide, Christum Dominum sub Circuncisionis præcepto non comprehendi, sed voluntariè illi subiectum fuisse. Circuncisio instituta erat in signum peccati, & in illius remedium paruulis applicabatur: Christus Dominus verò conceptus, non de viro, sed de Spiritu sancto, peccatum habuit nullum: illa igitur non indigebat, de quo latè D. Cyprianus *de rat.Circuncis.* Augustinus *lib.*2. *de nupt. & concup. cap.*11. D.Gregorius *lib.*4. *moral. cap.*2. Beda, Bonauentura, & omnes *hîc.* Quare ergo circunciditur? Rationes proferamus.

Cyprian. Auguſt. Gregor. Beda. Bonauent.

Primò. D.Zeno serm. de Circuncisione, *Non enim*, ait, *aut finis legis, aut verus Christus esse potuisset, si quid prætermitteret, quoa ab alio saluti hominum præstari oportuisset.* Ex eo circunciditur, quia pro nostra sic omnia præoccupauit, ac impleuit salute, vt nihil, quod pro nobis ipse non fecisset, præstandum, desiderandúmve relinqueret. Secundò. Vt ostenderet, Patrum Circuncisionem vtilem, à Deo datam, & institutam fuisse. Hanc tradit causam D. Cyprianus *de rat. Circuncis.* D.Augustinus *lib.*6. *contra Faustum, cap.*2. & 3. In reuerentiam legis circuncidi voluit: lex erat à Deo data, & mandatum eius maximè honorandum, omníque respectu, ac veneratione prosequendum.

6. Zeno. *Christus pro nobis omnia fecit.* Cyprian. Auguſt.

Tertiò. Circuncidit Circuncisioni impositurus finem. *Voluit*, vt ait D. Ambrosius eleganter, *legem cum honore sepelire.* Vt tu inde, cùm res in magnam extollitur altitudinem, proximè illius instare cognoscas ruinam, & occasionem. Circuncisio ita sublimatur, vt in Dei transeat carnem; quid inde, nisi vt finem accipiat? Quartò. D. Carthusianus: Vt Iudæorum scandalum euitaret. Quintò. Vt natiuitas eius Diabolo absconderetur, D. Leo sermone 2. de natiuitate, *Vt virtutem*, ait, *Deitatis per velamen nostræ infirmitatis absconderet, & illusa est securi hostis astutia, quæ natiuitatem pueri in salutem generis humani procreati, non aliter sibi, quàm omnium nascentium putauit obnoxiam.*

7. Ambroſ. *Dum res subleuatur, cadit.* Carthuſian. Leo.

Sextò. Ita fatur Origenes homil.14.in Lucam. *Caput pro membris accepit curationem.* Medicinam noster in se princeps suscepit, vt in nos redundaret salus. Et similiter D. Ambrosius *Epistola* 74. *ad Hontianum.* D. Augustinus *sermone de natiuitate Christi.* Elegantissimè D.Dionysius Carthusianus, *Circunciditur, vt virtute*, ait, *& merito suæ circuncisionis fideles suos à duritia præcepti illius exoneraret, & ipsam Circuncisionem in Baptismum dulciter commutaret.* Circuncisionis duritiem sibi Dominus retinuit, vt nos baptismalis aquæ dulcedine, ac suauitate donaret. Vide *lib.*3.*cap.*1. *quæst.*6.

8. Origenes. Ambroſ. Auguſt. Carthuſian. *Christus sibi dura, alijs dulcia donat.*

Septimò. Idem Carthusianus. *Circunciditur propter communitatis, & vniformitatis commendationem, vt & nos singularitatem vitemus, ne pro peccatis nostris puniri spernamus.* Dominus licèt ab omni esset culpa, peccatóque immunis, noster tamen in pœna, ac dolore non spreuit esse socium. E contra verò huius sæculi homines in delicto, & peccato associantur nobis; à pœna autem, & supplicio procul abesse contendunt. Adamus Euæ in cibi vetiti manducatione extitit comes, at vbi deuentum est ad iudicium, *Mulier*, ait, *quam dedisti mihi sociam, dedit mihi, & comedi*, Genes.3. num.12. Vt ita ille maneat expers, & illa pœnam sola subeat. Diuus Gregorius Magnus in Psalm. *Beati quorum remissæ*, ita fatur: *Imputare sibi Adam peccatum suum noluit, quando culpam in alterum refudit.*

9. Carthuſian. *Hominis in culpa socij, in pœna minimè.* Geneſ.3. Greg.Magn.

Octauò. Circunciditur, vt se verè filium Abrahæ ostendat, ac proinde Iudæi nullam ad ipsum recipiendum excusationem habeant. Hanc affert rationem D. Augustinus *quæstionibus noui, & veteris Testamenti part.*2. *cap.*22. Euthymius, & alij. Sed modò elegans insurgit dubitatio. Si cicatricem suscipit, vt ità de semine Abrahæ, vel Dauidis cognoscatur, quare eorum nomine non appellatur? S. Zeno sermone de Circuncisione.

10. Auguſt. Euthymius.

Eo